Bundel van de Politieke Avond van 17 november 2021

Agenda bijlagen

Raadskamerindeling 17 november 2021

2.LF 18.45 uur - 20.15 uur: Agenderingsverzoek "Toeslag Bijzondere Bijstand Arnhem"

Locatie: Landgoed/Festival

Behandeladvies 17 november 2021

Agenderingsverzoek "Toeslag Bijzondere Bijstand Arnhem" van de fractie SP

Ingekomen stuk "BB-toeslagaffaire - Gemeente Arnhem" d.d. 30-10-2021

Bijlage - Juridisch Kader BB-Toeslagaffaire

Ingekomen stuk "BB-toeslagaffaire - Gemeente Arnhem" d.d. 01-11-2021

motie "Te lage bijstand jongeren herstellen" (21M241) van de fracties D66, ChristenUnie, Denk-Verenigd Arnhem, Arnhemse Ouderen Partij, GroenLinks, PvdA, VVD, CDA, Partij voor de Dieren en Arnhem Centraal

Schriftelijke bijdrage van dhr. N. van Dijk

Behandelresultaat 17 november 2021

3.WG 18.45 uur - 20.15 uur: Ontwikkelperspectief Kronenburg

Fase: meningsvormend (1)
Locatie: Walburgis

Dossier 2866 voorblad

Behandeladvies 17 november 2021, meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "Ontwikkelperspectief Kronenburg"

Bijlage 1 - Ontwikkelperspectief Kronenburg

Bijlage 2 - Sociale paragraaf Kronenburg

Bijlage 3 - Woningbouwprogramma

Bijlage 4 - Toelichting participatie Ontwikkelperspectief Kronenburg

Aanvullende bijlage 1 - Rapportage bewonersenquête

Aanvullende bijlage 2 - Overzicht vragen en antwoorden

Aanvullende bijlage 3 - Overzicht wijzigingen Ontwikkelperspectief

Bijlage 5 - Toets Aanvraag Woningbouwimpuls Kronenburg aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds

Vaststellingsovereenkomst Mediation Kronenburg d.d. 1 april 2009

Raadsbrief "Toekomstperspectief Elderveld-Kronenburg-Vredenburg", d.d. 20-07-2021

Bijlage - Toekomstperspectief Elderveld Kronenburg Vredenburg

Inbreng van Buurtoverleg Kronenburg–Appelgaard - De stem van Kronenburg

Schriftelijke inbreng - Van Boxmeer namens Catella

Schriftelijke inbreng - Stichting Wonen in Kronenburg en Appelgaard, d.d. 17 november 2021

Schriftelijke inbreng Stichting Wonen in Kronenburg en Appelgaard, d.d. 3 december 2021

Beantwoording technische vragen van de PVV fractie

Overzicht lijst insprekers Kronenburg

Raadsbrief "Aanvraag subsidie woningbouwimpulsregeling Rijk voor Kronenburg", d.d. 07-09-2021

Memo van wethouder Bouwkamp inzake "Toezegging 991 bekrachtiging geheimhouding bijlage Financiën Kronenburg"

Memo van wethouder Bouwkamp inzake "Toezegging consequenties koopwoningen ipv huur woningen in Kronenburg", d.d. 14 juli 2021

Behandelresultaat 6 oktober 2021, informatieve behandeling

Behandelresultaat 17 november 2021, meningsvormende (1) behandeling

4 20.15 uur - 20.30 uur: Pauze

5.RZ 20.30 uur - 21.45 uur: Vrij zijn in Arnhem

Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Raadzaal

Dossier 2898 voorblad

Behandeladvies 17 november 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "Vrij zijn in Arnhem"

Bijlage - Vrij zijn in Arnhem

Aangenomen motie "Integrale inclusievisie en actieplan'" (20M245g)

Raadsbrief "Informatieverzoek conform artikel 169 lid 3 gemeentewet m.b.t. 'Vrij zijn in Arnhem' " d.d. 07-09-2021

Bijlages bij het verzoek om inlichtingen van de fractie ChristenUnie

Behandelresultaat 17 november 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

6.LF 18.45 uur - 20.15 uur: Agenderingsverzoek "Stand van Zaken Burgerparticipatie"

Locatie: Raadzaal

Behandeladvies 17 november 2021

Deelnemers rondetafelgesprek

Raadsbrief "Stand van zaken burgerparticipatie" d.d. 11-06-2021

Bijlage 1 - Projectplan "Aan de slag met burgerparticipatie"

Bijlage 2 - Actielijst bijgewerkt

Bijlage 3 - Reactie college op deze brief met aanvullende punten op het gebied van burgerparticipatie

Bijlage 4 - Factoren die bijdragen aan een succesvol participatietraject

Bijlage 5 - Van Arnhem Voor Arnhem (participatietraject richting de verkiezingen)

Bijlage 6 - Beslisboom burgerparticipatie in Arnhem

Schriftelijke bijdrage van G. Wolkenfelt

Schriftelijke bijdrage Stichting Jam

Schriftelijke bijdrage van W. van Gent

Schriftelijke bijdrage van Bewonersnetwerk Klarenbeek

Behandelresultaat 17 november 2021

6.LF 20.30 uur - 21.45 uur: Intekenen regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio

Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival

Dossier 3008 voorblad

Behandeladvies 17 november 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "Intekenen regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio"

Bijlage 1 - Aanbiedingsbrief colleges regionale agenda GMR 2022

Bijlage 2 - Regionale agenda 2022 GMR

Bijlage 3 - Overzicht beantwoording consultatie zienswijzen concept regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio

Bijlage 4 - Opgaveovereenkomst Verbonden regio

Bijlage 5 - Opgaveovereenkomst Productieve regio

Bijlage 6 - Opgaveovereenkomst Circulaire regio

Bijlage 7 - Opgaveovereenkomst Ontspannen regio

Bijlage 8 - Opgaveovereenkomst Groene groeiregio

Bijlage 9 - Concept Bestuursakkoord

Bijlage 10 - Concept Investeringsagenda

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 24-11-2021

7.WG 20.30 uur - 21.45 uur: Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040

Fase: meningsvormend (2)
Locatie: Walburgis

Dossier 2739 voorblad

Behandeladvies 11 november 2021, meningsvormende (2) behandeling

amendement "Raadsbesluit: puntjes op de i" (21A68) van de fractie Partij voor de Dieren

amendement "Meest milieuvriendelijke alternatief" (21A69) van de fractie Partij voor de Dieren

amendement "Beoordelingskader Nota Reikwijdte en Detailniveau" (21A70) van de fractie Partij voor de Dieren

motie "Visie eerlijk en in balans met de toekomst van Arnhem" (21M264) van de fractie VVD

motie "Vitale stad" (21M265) van de fractie VVD

motie "Ontwikkeling mogelijk maken" (21M266) van de fractie GroenLinks

motie "Een gezonde leefomgeving is een rookvrije leefomgeving" (21M267) van de fracties D66, Partij voor de Dieren, ChristenUnie en GroenLinks

Raadsvoorstel "Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040"

Bijlage 1 - Voorontwerp Omgevingsvisie

Bijlage 2 - Notitie Reikwijdte en Detailniveau

Bijlage 3 - Participatiedocument

Bijlage 4 - Koersdocument

Bijlage 5 - Koerswijzer

Bijlage Inbreng op Omgevingsvisie inwoners

Bijlage Inbreng op Omgevingsvisie inwoners met vindplaats visie

Bijlage Inbreng op Omgevingsvisie stakeholders

Bijlage Inbreng op Omgevingsvisie stakeholders met vindplaats visie

Bijlage Verslag Groep 1 bijeenkomst 7 september 2021

Bijlage Verslag Groep 2 bijeenkomst 7 september 2021

Behandelresultaat 15 september 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Behandelresultaat 6 oktober 2021, 2e meningsvormende (1) behandeling

Schriftelijke inbreng van de DrieGasthuizenGroep

8 21.45 uur - 22.00 uur: Pauze

9.RZ 22.00 uur - 23.15 uur: Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad

Fase: meningsvormend (2)
Locatie: Raadzaal

Dossier 2792 voorblad

Behandeladvies 17 november 2021, meningsvormende (2) behandeling

amendement "Kaders voor de toekomst" (21A72) van de fractie GroenLinks

motie "Belang creatieve sector voor innovatie" (21M263) van de fracties D66 en Partij voor de Dieren

motie "Een Arnhemse week van verbinding, experiment en innovatie" (21M268) van de fractie GroenLinks

motie "Kaders voor een toekomst met welzijn" (21M269) van de fractie GroenLinks

motie "Regelluwe zones: ruimte voor experiment"(21M270) van de fractie D66

motie "Duurzame bereikbaarheid op de agenda" (21M271) van de fractie D66

motie "Arnhems talent: de basis voor onze economie" (21M272) van de fractie D66

motie "Ook over de grens samenwerken en verbinden" (21M273) van de fractie D66

Raadsvoorstel "Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke Stad"

Bijlage 1 - De uitvoeringsagenda 2021

Bijlage 2 - Advies en concept Economische Agenda, Buck consultants International

De Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke Stad

Lijst met deelnemers ronde tafelgesprek

Behandelresultaat 22 september 2021, informatieve behandeling

Behandelresultaat 6 oktober 2021, meningsvormende (1) behandeling

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 24-11-2021

10.LF 22.00 uur - 23.15 uur: Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem

De behandeling van agendapunt 10 "Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem" zal voor vanavond geen
doorgang vinden en wordt van de agenda afgevoerd.

Behandeladvies 17 november 2021, meningsvormende (2) behandeling

motie "Volg het grote geld" (21M262) van de fractie VVD

Raadsvoorstel "De Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem"

Bijlage 1 - Rapport Rekenkamer Arnhem (inclusief addendum)

Bijlage 2 - Aanbiedingsbrief

Bijlage 3 - Persbericht

Aangenomen motie "Plan van Aanpak Ondermijning" (21M134) van de fractie CDA

Behandelresultaat 7 juli 2021, informatieve behandeling

Behandelresultaat 22 september 2021, 2e informatieve behandeling

Schriftelijke beantwoording van de vragen gesteld aan de heer Van der Torre

Behandelresultaat 6 oktober 2021, meningsvormende (1) behandeling

11.WG 22.00 uur - 23.15 uur: Agenderingsverzoek "Een soepel proces met gemeente en ODRA"

Locatie: Walburgis

Behandeladvies 17 november 2021

Agenderingsverzoek "Een soepel proces met gemeente en ODRA” namens VVD en D66 d.d. 02-07-20

Memo Agenderingsverzoek 'Een soepel proces met gemeente en ODRA d.d. 22-01-21

Rapport "Samenwerking ODRA en gemeente" d.d. 27-01-21

Aangenomen motie "Nieuwe realiteit, nieuwe werkwijze" (17M35)

Raadsbrief "Afhandeling toezeggingen ODRA en afdoening motie 17M35", d.d. 03-12-2019

Behandelresultaat 17 november 2021

Behandelresultaat 21 april 2021

Agenda Politieke Avond
17 november 2021

Raadzaal	Landgoed/Festival	Walburgis
18.45 uur - 20.15 uur (90) Agenderingsverzoek "Stand van Zaken Burgerparticipatie"	18.45 uur - 20.15 uur (90) Agenderingsverzoek "Toeslag Bijzondere Bijstand Arnhem"	18.45 uur - 20.15 uur (90) Ontwikkelperspectief Kronenburg (m1)
Pauze: 20.15 uur - 20.30 uur		
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Walburgis**
20.30 uur - 21.45 uur (75) Vrij zijn in Arnhem (i/m1)	20.30 uur - 21.45 uur (75) Intekenen regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio (i/m1)	20.30 uur - 21.45 uur (75) Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040 (m2)
Pauze: 21.45 uur - 22.00 uur		
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Walburgis**
22.00 uur - 23.15 uur (75) Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad (m2)	~~22.00 uur - 23.15 uur (75)~~ ~~Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem (m2)~~	22.00 uur - 23.15 uur (75) Agenderingsverzoek "Een soepel proces met gemeente en ODRA”

Titel/onderwerp: **Agenderingsverzoek Toeslag Bijzondere Bijstand Arnhem**

Raadsadviseur: Petra Wielaard Telefoonnr: 377 4836 petra.wielaard@arnhem.nl

Van:	SP	Ambtenaar:	John Sietinga en Aldo de Graaf
Portefeuillehouder:	R. Paping	Telefoonnr:	377 2497 / 377 4101
		E-mailadres:	john.sietinga@arnhem.nl aldo.de.graaf@arnhem.nl
Doel activiteit	De bespreking van het onderwerp stelt de raadskamer in staat om zich te laten informeren.		
Toelichting	De heer Van Dijk, juridisch adviseur bij Onterecht.nu, heeft de raad aangeschreven over het toekennen van een te lage bijzondere bijstand toeslag (BB-toeslag) door de gemeente Arnhem voor de noodzakelijke kosten van het bestaan aan zelfstandig wonende jongmeerderjarigen (18 tot 21 jaar). De heer van Dijk wil gebruik maken van het vrije inspreekrecht in de gemeenteraad en is uitgenodigd om zijn bevindingen en het rapport "Juridisch Kader BB-Toeslagaffaire" toe te lichten en vragen van de raad(skamer) hierover te beantwoorden. Naar aanleiding hiervan heeft de fractie van de SP het volgende agenderingsverzoek ingediend: Na bestudering van het schrijven van de heer van Dijk en de onderliggende stukken heeft mijn fractie overleg gevoerd. Gezien de ernst en omvang van de situatie en de gedegen onderbouwing doe ik namens de SP fractie het dringende verzoek aan de voorzitter van de raad en het DB van de raad om de heer van Dijk voor de aankomende politieke avond uit te nodigen en daar ook ruimschoots tijd voor in te plannen, zodat de heer van Dijk niet alleen zijn bevindingen kan toelichten maar ook onze vragen kan beantwoorden. Daarnaast heeft de SP onder andere de volgende vragen aan het college; Hoe heeft dit kunnen ontstaan? Wat is hier precies gebeurd? Wat is er met signalen gebeurd? Waarom heeft de portefeuillehouder gehandeld zoals hij heeft gehandeld en kan dit op meer plekken zich voor doen en niet onbelangrijk hoe gaat het nu met de gedupeerden en wat mogen die precies verwachten van de gemeente. Op 10 november heeft de gemeenteraad, bij de besluitvorming over de Begroting 2022, de motie "Te lage bijstand jongeren herstellen" (21M241) van de fracties D66, ChristenUnie, Denk-Verenigd Arnhem, Arnhemse Ouderen Partij, GroenLinks, PvdA, VVD, CDA, Partij voor de Dieren en Arnhem Centraal aangenomen.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Er is geen vervolgbehandeling voorzien. Een eventueel vervolg hangt af van het initiatief van een of meerdere fracties.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	De heer Van Dijk wordt in de gelegenheid gesteld om zijn bevindingen toe te lichten waarna de raadskamer hierover vragen kan stellen. 1. Vervolgens heeft iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. In het geval van		

	een agenderingsverzoek krijgt de indiener(s) van het verzoek als eerste het woord in de eerste termijn. 2. De portefeuillehouder reageert nadat alle fracties aan het woord zijn geweest, en beantwoordt de vragen, waarbij antwoorden kunnen worden samenvoegen en herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft, De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. 3. Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken.
Bijlagen	

Agenderingsverzoek van de fractie SP
Ingekomen stuk "BB-toeslagaffaire - Gemeente Arnhem" d.d. 30-10-2021
Bijlage Juridisch Kader BB-Toeslagaffaire
Ingekomen stuk "BB-toeslagaffaire - Gemeente Arnhem" d.d. 01-11-2021
Motie "Te lage bijstand jongeren herstellen" (21M241) van de fracties D66, ChristenUnie, Denk-Verenigd Arnhem, Arnhemse Ouderen Partij, GroenLinks, PvdA, VVD, CDA, Partij voor de Dieren en Arnhem Centraal

Agenderingsverzoek Toeslag Bijzondere Bijstand Arnhem

Na bestudering van het schrijven van de heer van Dijk en de onderliggende stukken heeft mijn fractie overleg gevoerd. Gezien de ernst en omvang van de situatie en de gedegen onderbouwing doe ik namens de SP fractie het dringende verzoek aan de voorzitter van de raad en het DB van de raad om de heer van Dijk voor de aankomende politieke avond uit te nodigen en daar ook ruimschoots tijd voor in te plannen, zodat de heer van Dijk niet alleen zijn bevindingen kan toelichten maar ook onze vragen kan beantwoorden.

Daarnaast heeft de SP onder andere de volgende vragen aan het college; Hoe heeft dit kunnen ontstaan? Wat is hier precies gebeurd? Wat is er met signalen gebeurd? Waarom heeft de portefeuillehouder gehandeld zoals hij heeft gehandeld en kan dit op meer plekken zich voor doen en niet onbelangrijk hoe gaat het nu met de gedupeerden en wat mogen die precies verwachten van de gemeente.

Van: N.J. van Dijk
Verzonden: zaterdag 30 oktober 2021 08:29
Aan: Raadsleden Arnhem <raadsleden@arnhem.nl>
CC: Fractievolgers Arnhem <fractievolgers@arnhem.nl>; griffie <griffie@arnhem.nl>
Onderwerp: BB-toeslagaffaire - Gemeente Arnhem

Geachte Raadsleden van de gemeente Arnhem,

In juli 2019 ben ik op zeer groot onrecht gestuit veroorzaakt door de gemeente Arnhem, waarvan ik inmiddels weet dat waarschijnlijk meer dan 500 Arnhemmers hierdoor zijn gedupeerd. Het betreft de veel te lage bijzondere bijstand toeslag (BB-toeslag) voor de noodzakelijke kosten van het bestaan die de gemeente Arnhem heeft toegekend aan, vaak zeer kwetsbare, zelfstandig wonende jongmeerderjarigen (18 tot 21 jaar).

Toen mijn dochter in juli 2019 achttien jaar werd, moest zij, komende vanuit een zak- en kleedgeldregeling, een bijstandsuitkering aanvragen. Zij woonde beschermd zelfstandig, maar ging naar het voortgezet onderwijs waardoor zij niet in aanmerking kwam voor Studiefinanciering. Door de gemeente Arnhem werd vastgesteld, zonder enig onderzoek te doen, dat een budget van €684,65 (!) per maand toereikend was. De ouderlijke bijdrage ging daar nog vanaf, maar ook iedere euro die boven die ouderlijke bijdrage zou worden betaald. Van dat budget moest mijn dochter alles betalen, dus de huur en kosten van levensonderhoud, maar ook haar school- en reiskosten. Ter vergelijking: Het sociaal minimum was toen voor een alleenstaande €1030,42 waardoor het tekort €345,77 per maand bedroeg voor alleen het levensonderhoud. De Raad zal begrijpen dat mijn dochter van het door de gemeente Arnhem bedachte budget onmogelijk rond kon komen. De eerste actie die de begeleiding van mijn dochter daardoor in de gang zette, was een aanmelding bij de voedselbank. Daarnaast was er dagelijks stress als gevolg van de geldzorgen, waardoor mijn dochter nauwelijks toekwam om te werken aan haar persoonlijke problematiek.

Dit was geen incident, maar jarenlang staand beleid van de gemeente Arnhem!

Er ging nog veel meer mis bij de aanvraag van de uitkering, maar de details daarvan zal ik de Raad besparen. Vol ongeloof ben ik mij in de situatie gaan verdiepen, waarbij mijn achtergrond als juridisch adviseur met kennis van het bestuursrecht goed van pas kwam. Daardoor groeide mijn overtuiging dat de handelswijze van de gemeente Arnhem onrechtmatig was en heb ik namens mijn dochter bezwaar aangetekend. Echter, de gemeente Arnhem hield voet bij stuk en weigerde om de bezwaren inzake de hoogte van de BB-toeslag gegrond te verklaren. Daardoor heb ik namens mijn dochter beroep bij de Rechtbank moeten instellen. Tevens heb ik toen ook een WOB-verzoek ingediend m.b.t. de totstandkoming van de "Jongmeerderjarigennorm". Hieruit bleek dat de gemeente Arnhem geen deugdelijke motivering voor de hoogte van de BB-toeslag had. Op 5 november 2020 heeft Rechtbank Gelderland uitspraak gedaan en vrijwel alle beroepsgronden van mijn dochter gegrond verklaard en is de hoogte van haar budget bijgesteld naar dat van een 21-jarige bijstandsontvanger. Mijn dochter heeft echter wel een jaar lang door toedoen van de gemeente Arnhem onnodig financiële stress gehad waardoor zij sterk in haar ontwikkeling is geremd!

Inmiddels heb ik ook een groot aantal andere (voormalig) BB-toeslagontvangers leren kennen die ik als gemachtigde bijsta in bezwaar- en herzieningsprocedures tegen de gemeente Arnhem inzake de nabetaling van de BB-toeslag. Vrijwel allemaal hebben ze schrijnende verhalen over financiële kopzorgen, soms grote schulden en zelfs huisuitzettingen en dakloosheid wegens huurachterstanden. Ook hun sociale leven was problematisch en werd zeer ingeperkt door het voortdurend gebrek aan geld. Een aantal van hen is deels gecompenseerd doordat wethouder Paping opdracht heeft gegeven om met terugwerkende kracht, maar pas vanaf 1 november 2020, het budget te verhogen tot die van

een 21- jarige bijstandontvanger en het verschil na te betalen. De motivering van de wethouder dat "he*t redelijk is om dit te doen"*, kent echter geen enkele rechtsgrond. Bovendien is de betaalde compensatie volstrekt onvoldoende om alle schade van de gedupeerden te dekken. Ook de bewering van de wethouder dat de uitspraak van 5 november 2020 "ee*n individueel geval" betreft,* snijdt geen hout omdat die uitspraak is gebaseerd op vaste jurisprudentie van de Centrale Raad van Beroep. Op grond van de wet dient daarom iedere gedupeerde die vanaf begin 2001 een BB-toeslag heeft ontvangen, volledig schadeloos te worden gesteld.

De Raad is reeds van deze BB-toeslag problematiek op de hoogte omdat die via de paragraaf met titel *"Armoede - Bijzondere bijstand < 21 jaar"* op pagina 12 van de perspectiefnota 2022-2025, enigszins weggemoffeld tussen de vele andere aandachtpunten, als "knelpunt" staat vermeld. Door D66 is zelfs een motie (21M110) met een amendement van de ChristenUnie ingediend. Tot mijn ontsteltenis heeft de Raad die motie echter, na ontrading door wethouder Paping, verworpen. Nadat ik contact had opgenomen met de indieners van de motie heeft D66 nog een poging gewaagd om het onderwerp opnieuw op de agenda te krijgen, maar hierop is door Wethouder Paping zeer afwijzend en zonder enige compassie voor de gedupeerden gereageerd. Dat heeft mij doen besluiten om het in de bijlage opgenomen rapport "Juridisch Kader BB-Toeslag" op te stellen.

In mijn rapport kunt u lezen, met een uitgebreide juridische onderbouwing, dat de gemeente Arnhem een onrechtmatige overheidsdaad heeft begaan door bij alle besluiten inzake de BB-toeslagen geen onderzoek te verrichten naar de noodzakelijke kosten van het bestaan en uit te gaan van een vast bedrag waarvan de hoogte niet deugdelijk was gemotiveerd. Ook leest u in mijn rapport dat de gedupeerden recht hebben op een nabetaling met terugwerkende kracht tot aan de datum van de toekenning van de BB-toeslag, inclusief een materiële en immateriële schadevergoeding.

Gaarne zou ik mijn rapport aankomende woensdag persoonlijk aan de Raad willen toelichten en de gedupeerden een gezicht te geven, maar vanuit de Griffie heb ik begrepen dat daarvoor eerst op 24 november a.s. gelegenheid zou zijn, tenzij de Raad anders beslist. Helaas ben ik op 24 november verhinderd, maar ik houd mij wel beschikbaar voor de politieke avond op aanstaande woensdag.

Ik roep de Raad op om wethouder Paping zeer dringend te verzoeken om alsnog op korte termijn een hersteloperatie te laten starten en dit zeer grote onrecht dat veel Arnhemmers is aangedaan recht te zetten, door actief de gedupeerden te benaderen en ruimhartig te compenseren voor zowel de gemiste BB-toeslag alsook de daaruit voortkomende materiële en immateriële schade. Ook vraag ik aandacht voor de vele ouders en begeleiders die machteloos hebben moet toezien hoe hun kinderen door dit onrechtmatige Arnhemse beleid in de verdrukking kwamen.

Hoogachtend,

N.J. van Dijk
(Gemachtigde van Myr, Savi, Mai, Nic, Davi, Ger en Dori)

ONTERECHT.NU - Mozartlaan 11 - 6904GA - Zevenaar - TEL: (0316)253554 - KVK: 74167405 - BTW-ID: NL001883881B65 - EMAIL: info@onterecht.nu - IBAN: NL06 RABO 0375 4190 47

Juridisch Kader

BB-Toeslagaffaire

Gemeente Arnhem

Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld.

INHOUD

1 INLEIDING **3**

2 SAMENVATTING **4**

3 VRAAGSTELLING & ANTWOORDEN **5**
3.1 Onrechtmatige overheidsdaad 5
3.2 Generieke werking 5
3.3 Eerste datum ontvankelijkheid schadeclaim 5
3.4 Aantal gedupeerden 5
3.5 Terugwerkende kracht 5
3.6 Gevolgschade 6
3.7 Actieve opsporing 6

4 WETGEVING **7**
4.1 Zorgvuldig onderzoek en deugdelijke motivering 7
4.2 Jongerennormen 7
4.3 BB-toeslag 7
4.4 Verjaring 8
4.5 Schadevergoeding 8
4.6 Wettelijke rente 9

5 JURISPRUDENTIE **9**
5.1 Onderzoeksplicht gemeente 9
5.2 Toepasselijke periode 10
5.3 Terugwerkende kracht 10
5.4 Hoogte BB-toeslag 11
5.5 Schadevergoeding 11
5.6 Wettelijke rente 11

6 BESCHOUWING **13**
6.1 Voorgeschiedenis 13
6.2 Generieke onderzoeksplicht 14
6.3 Handelen gemeente 15
6.4 Schadevergoeding 15
6.5 Actieve opsporing 15

7 OMVANG PROBLEMATIEK **16**
7.1 Aantal gedupeerden 16
7.2 Gemiddelde schade per gedupeerde 16
7.3 Hersteloperatie 17
7.4 Verwachte kosten 17

8 LOPENDE PROCEDURES **18**

9 GEVOLGEN NABETALING EN SCHADEVERGOEDING **19**

9.1 Overschrijding vermogensgrens 19

9.2 Korting toeslagen 19

9.3 Fiscale gevolgen 19

1 INLEIDING

Blijkens een uitspraak van de rechtbank van 5 november 2020 waar ik als gemachtigde van de uitkeringsgerechtigde bij was betrokken, heeft de gemeente Arnhem, onrechtmatig, aan zelfstandig wonende jongmeerderjarigen (18 tot 21 jaar) een te lage, ver onder het bestaansminimum gelegen, bijzondere bijstandsuitkering (BB-toeslag) verstrekt. Wethouder Paping ontkent echter dat de gemeente Arnhem onrechtmatig heeft gehandeld en wil enkel de huidige 85 BB-toeslaggerechtigden met terugwerkende kracht beperkt compenseren vanaf de datum van de uitspraak.

Met dit rapport probeer ik inzichtelijk te maken wat het juridisch kader is waarbinnen deze BB-toeslagaffaire geplaatst dient te worden. Het is bedoeld als handreiking naar de Gemeenteraad en het College van B&W van de gemeente Arnhem om inzicht te verkrijgen in de problematiek en waarom er sprake is van onrechtmatig handelen door de gemeente Arnhem bij de toekenningsbesluiten voor de BB-toeslag en de gevolgen ervan. Tevens hoop ik en spreek ik de verwachting uit dat alle gedupeerden van de BB-toeslagaffaire door dit rapport alsnog zullen krijgen waar zij recht op hebben en dat hun (immateriële)schade ruimhartig zal worden vergoed door de gemeente Arnhem.

Zevenaar, oktober 2021

N.J. van Dijk
Juridisch adviseur bij Onterecht.nu

2 SAMENVATTING

De gemeente Arnhem hanteerde in haar beleid inzake aanvullende bijzondere bijstand (BB-toeslag) voor zelfstandig wonende jongmeerderjarigen (18 tot 21 jaar) vaste bedragen, ver onder het sociaal minimum, zonder een deugdelijk onderzoek te doen naar de noodzakelijke kosten van het bestaan en/of een deugdelijke motivering waarom de gehanteerde bedragen passend en toereikend waren. Blijkens artikel 12 Participatiewet en de vaste jurisprudentie heeft de gemeente Arnhem hierdoor onrechtmatig gehandeld.

In de afgelopen 20 jaar zijn volgens een voorzichtige berekening meer dan 500, vaak zeer kwetsbare, jongmeerderjarigen van dit gemeentelijke beleid het slachtoffer geworden. De te weinig uitbetaalde BB-toeslag kan oplopen tot ruim €11.000 per jongmeerderjarige, zonder rekening te houden met de gevolgschade.Velen zijn namelijk in de schulden geraakt met alle gevolgen van dien. Verantwoordelijk wethouder Paping heeft deze misstand deels gerepareerd door alle huidige BB-toeslagontvangers beperkt te compenseren, maar weigert een volledige compensatie van alle gedupeerden.

3 VRAAGSTELLING & ANTWOORDEN

1. Heeft de gemeente Arnhem onrechtmatig gehandeld bij het nemen van toekenningsbesluiten inzake de BB-toeslag?
2. Is de uitspraak van 5 november 2020 (ECLI:NL:RBGEL:2020:5909) slechts van toepassing op een individueel geval of raakt die alle in het verleden genomen besluiten inzake de hoogte van de BB-toeslag?
3. Vanaf welke toekenningsdatum van de BB-toeslag kan een schadeclaim bij de gemeente worden ingediend?
4. Om hoeveel gedupeerden gaat het ?
5. Over welke periode dient met terugwerkende kracht door de gemeente aan de gedupeerden de te weinig uitbetaalde BB-toeslag nabetaald te worden?
6. Is er sprake van gevolgschade bij de gedupeerden en dient de gemeente Arnhem die te vergoeden?
7. Heeft de gemeente Arnhem een verplichting om actief gedupeerden op te sporen en te informeren?

3.1 Onrechtmatige overheidsdaad

Antwoord vraag 1: Er is sprake van onrechtmatig handelen door de gemeente Arnhem dat geclassificeerd kan worden als een onrechtmatige overheidsdaad.

3.2 Generieke werking

Antwoord vraag 2: Op grond van de wet en jurisprudentie is de gemeente Arnhem verplicht om voorafgaand aan de toekenning van de BB-toeslag onderzoek te verrichten naar de noodzakelijke kosten van het bestaan van de aanvrager. Voor zover de uitspraak van 5 november geen generieke werking zou hebben, hebben de uitspraken van 24 juli 2012 respectievelijk 27 juni 2000 van de CRvB inzake de onderzoeksplicht van de gemeente dat wel.

3.3 Eerste datum ontvankelijkheid schadeclaim

Antwoord vraag 3: Als gevolg van de verjaringstermijn van 20 jaar kan door (voormalig) ontvangers van BB-toeslag die toegekend is vanaf ongeveer 2001 een schadeclaim bij de gemeente Arnhem worden ingediend.

3.4 Aantal gedupeerden

Antwoord vraag 4: Uit een voorzichtige berekening blijkt dat er sprake is van meer dan 500 directe gedupeerden.

3.5 Terugwerkende kracht

Antwoord vraag 5: De terugwerkende kracht geldt vanaf de datum dat de schade is ontstaan (i.e. de ingangsdatum van de BB-toeslag).

3.6 Gevolgschade

Antwoord vraag 6: Bij de gedupeerden van de BB-toeslagaffaire is sprake van gevolgschade, zowel materieel als immaterieel, welke door de gemeente Arnhem vergoed dient te worden.

3.7 Actieve opsporing

Antwoord vraag 7: Doordat de gemeente Arnhem een onrechtmatige overheidsdaad heeft gepleegd rust op haar een verplichting om alle schade voor gedupeerden van de BB-toeslagaffaire te vergoeden. Wettelijk gezien kan de gemeente Arnhem afwachten tot de gedupeerden zich melden en via een juridische procedure een bezwaar of herzieningsverzoek inclusief schadevordering indienen. Vanuit moreel opzicht mag echter een actieve opsporing van de gedupeerden en ruimhartige compensatie van de schade vanuit de gemeente Arnhem worden verwacht.

4 WETGEVING

4.1 Zorgvuldig onderzoek en deugdelijke motivering

Artikel 3:2 Algemene Wet Bestuursrecht (AWB)

Bij de voorbereiding van een besluit vergaart het bestuursorgaan de nodige kennis omtrent de relevante feiten en de af te wegen belangen.

Artikel 3:46 Algemene Wet Bestuursrecht (AWB)

Een besluit dient te berusten op een deugdelijke motivering.

4.2 Jongerennormen

Artikel 20 Participatiewet (PW)

Artikel 20. Jongerennormen

1. *Voor belanghebbenden jonger dan 21 jaar zonder ten laste komende kinderen is de norm per kalendermaand, indien het betreft:*
    a. *een alleenstaande van 18, 19 of 20 jaar: € 266,29;*
    b. *gehuwden waarvan beide echtgenoten 18, 19 of 20 jaar zijn: € 532,58;*
    c. *gehuwden waarvan een echtgenoot 18, 19 of 20 jaar is en de andere echtgenoot 21 jaar of ouder, zonder kostendelende medebewoners: € 1.036,79.*
2. *Voor belanghebbenden jonger dan 21 jaar met een of meer ten laste komende kinderen is de norm per kalendermaand, indien het betreft:*
    a. *een alleenstaande ouder van 18, 19 of 20 jaar: € 266,29;*
    b. *gehuwden waarvan beide echtgenoten 18, 19 of 20 jaar zijn: € 840,78;*
    c. *gehuwden waarvan een echtgenoot 18, 19 of 20 jaar is en de andere echtgenoot 21 jaar of ouder, zonder kostendelende medebewoners: € 1.344,99.*

4.3 BB-toeslag

Artikel 10 Algemene bijstandswet (Abw)
Geldend vanaf 1-1-1996 t/m 31-12-2003

Een persoon van 18, 19 of 20 jaar heeft slechts recht op bijzondere bijstand voor zover zijn noodzakelijke kosten van het bestaan uitgaan boven de toepasselijke bijstandsnorm en hij voor deze kosten geen beroep kan doen op zijn ouders, omdat:
a. de middelen van de ouders daartoe niet toereikend zijn; of
b. hij redelijkerwijs zijn onderhoudsrecht jegens zijn ouders niet te gelde kan maken.

Artikel 12 Wet Werk en Bijstand (WWB)
Geldend van 1-1-2004 t/m 31-12-2014

Een persoon van 18, 19 of 20 jaar heeft recht op bijzondere bijstand voor zover zijn noodzakelijke kosten van het bestaan uitgaan boven de bijstandsnorm en hij voor deze kosten geen beroep kan doen op zijn ouders, omdat:

a. de middelen van de ouders daartoe niet toereikend zijn; of
b. hij redelijkerwijs zijn onderhoudsrecht jegens zijn ouders niet te gelde kan maken.

Artikel 12 Participatiewet (PW)
Geldend vanaf 01-01-2015 t/m heden

Een persoon van 18, 19 of 20 jaar heeft recht op bijzondere bijstand voor zover zijn noodzakelijke kosten van het bestaan uitgaan boven de bijstandsnorm en hij voor deze kosten geen beroep kan doen op zijn ouders, omdat:

a. de middelen van de ouders daartoe niet toereikend zijn; of
b. hij redelijkerwijs zijn onderhoudsrecht jegens zijn ouders niet te gelde kan maken.

4.4 Verjaring

Artikel 310 Burgerlijk Wetboek (BW)
1.Een rechtsvordering tot vergoeding van schade of tot betaling van een bedongen boete verjaart door verloop van vijf jaren na de aanvang van de dag, volgende op die waarop de benadeelde zowel met de schade of de opeisbaarheid van de boete als met de daarvoor aansprakelijke persoon bekend is geworden, en in ieder geval door verloop van twintig jaren na de gebeurtenis waardoor de schade is veroorzaakt of de boete opeisbaar is geworden.

4.5 Schadevergoeding

Artikel 8:88 lid 1 Algemene wet bestuursrecht (AWB)
1. De bestuursrechter is bevoegd op verzoek van een belanghebbende een bestuursorgaan te veroordelen tot vergoeding van schade die de belanghebbende lijdt of zal lijden als gevolg van:

a. een onrechtmatig besluit;
b. een andere onrechtmatige handeling ter voorbereiding van een onrechtmatig besluit;
c. het niet tijdig nemen van een besluit;
d. een andere onrechtmatige handeling van een bestuursorgaan waarbij een persoon als bedoeld in artikel 8:2, eerste lid, onder a, zijn nagelaten betrekkingen of zijn rechtverkrijgenden belanghebbende zijn.

6:98 Burgerlijk Wetboek (BW)
Voor vergoeding komt slechts in aanmerking schade die in zodanig verband staat met de gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid van de schuldenaar berust, dat zij hem, mede gezien de aard van de aansprakelijkheid en van de schade, als een gevolg van deze gebeurtenis kan worden toegerekend.

6:162 Burgerlijk Wetboek (BW)

1. Hij die jegens een ander een onrechtmatige daad pleegt, welke hem kan worden toegerekend, is verplicht de schade die de ander dientengevolge lijdt, te vergoeden.

2. *Als onrechtmatige daad worden aangemerkt een inbreuk op een recht en een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt, een en ander behoudens de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond.*

3. *Een onrechtmatige daad kan aan de dader worden toegerekend, indien zij te wijten is aan zijn schuld of aan een oorzaak welke krachtens de wet of de in het verkeer geldende opvattingen voor zijn rekening komt.*

4.6 Wettelijke rente

Artikel 119 lid 1 Burgerlijk Wetboek (BW)

1. *De schadevergoeding, verschuldigd wegens vertraging in de voldoening van een geldsom, bestaat in de wettelijke rente van die som over de tijd dat de schuldenaar met de voldoening daarvan in verzuim is geweest.*

5 JURISPRUDENTIE

5.1 Onderzoeksplicht gemeente

1. De uitspraak van Rechtbank Gelderland van 5 november 2020 (ECLI:NL:RBGEL:2020:5909) aangaande de onderzoeksplicht van de gemeente Arnhem luidt als volgt:

   11. Als uitgangspunt geldt dat het in beginsel aan eiseres is om aannemelijk te maken dat haar noodzakelijke kosten van het bestaan uitgaan boven de bijstandsnorm, zodat zij op grond van artikel 12 van de Pw recht heeft op bijzondere bijstand. Daarbij geldt volgens de uitspraak van de CRvB van 24 juli 2012 dat bij de beoordeling van een aanvraag om bijstand een gericht onderzoek naar alle van belang zijnde omstandigheden van de aanvrager nodig is. ***Op het bijstandsverlenend orgaan rust de plicht om zich een zo goed mogelijk beeld te vormen over de hoogte van de noodzakelijke bestaanskosten van de aanvrager****. De woonvorm en leefvorm van eiseres zijn omstandigheden waarnaar verweerder onderzoek dient te doen om de hoogte van de noodzakelijke bestaanskosten te kunnen vaststellen.*

2. De Rechtbank Gelderland verwijst in haar uitspraak van 5 november 2020 naar de uitspraak van de CRvB van 24 juli 2012 (ECLI:NL:CRVB:2012:BX2510)

   4.4. Zoals de Raad eerder heeft overwogen inzake artikel 10 van de Algemene bijstandswet (Abw) (CRvB 27 juni 2000, LJN ZB8840), ***rust bij de beoordeling van een aanvraag om bijstand voor de noodzakelijke bestaanskosten van een jongmeerderjarige op het bijstandsverlenend orgaan de plicht om zich een zo goed mogelijk beeld te vormen over de hoogte van de noodzakelijke bestaanskosten van de aanvrager.*** *Hierbij is een gericht onderzoek naar alle van belang zijnde omstandigheden van de aanvrager nodig.*

4.5. Nu artikel 12 van de WWB in essentie niet anders luidt dan artikel 10 van de Abw, en niet is gebleken dat de wetgever heeft beoogd ter zake een andere regeling te treffen, blijft de rechtspraak inzake de toepassing van artikel 10 van de Awb haar gelding behouden onder de WWB.

3. De CRvB verwijst in haar uitspraak van 24 juli 2012 naar haar eerdere uitspraak van 27 juni 2000 (ECLI:NL:CRVB:2000:ZB8840)

   Mede gezien deze toelichting stelt de Raad allereerst vast dat bij de beoordeling van een aanvraag om bijstand voor de noodzakelijke bestaanskosten van een jongmeerderjarige op het bijstandsverlenend orgaan ***de plicht rust om zich een zo goed mogelijk beeld te vormen over de hoogte van de noodzakelijke bestaanskosten van de aanvrager*** *en dat dit orgaan daarbij onder andere in aanmerking kan nemen of voor de aanvrager zelfstandige huisvesting wel of niet noodzakelijk is. Een gericht onderzoek naar alle van belang van zijnde omstandigheden van de aanvrager is dan ook nodig.* ***Het zonder meer stellen van de noodzakelijke bestaanskosten van op zelfstandige huisvesting aangewezen jongmeerderjarigen op een vast bedrag, dus zonder rekening te houden met de individuele situatie, kan de Raad derhalve niet als juist aanvaarden****.*

5.2 Toepasselijke periode

De (voormalige) BB-toeslagontvangers zijn niet bekend met het feit dat als gevolg van onrechtmatig handelen van de gemeente Arnhem (i.e geen onderzoek doen naar de noodzakelijke kosten van het bestaan en onvoldoende motivering voor de hoogte van de gehanteerde bedragen) hun uitkering, in het bijzonder de bijzondere bijstand toeslag (BB-toeslag), te laag is vastgesteld. Derhalve verjaart hun rechtsvordering op grond van artikel 310 lid 1 BW eerst na 20 jaar en kunnen schadeclaims worden ingediend vanaf 2001. Voor het geval dat onverhoopt toch de korte verjaringstermijn van 5 jaar van toepassing zou zijn, kan de Nederlandse Regering verzocht worden om, in navolging van de spoedwet Wet hardheidsaanpassing Awir inzake de kinderopvangtoeslagaffaire, een vergelijkbare spoedwet uit te vaardigen t.b.v. de BB-toeslagaffaire. De BB-toeslagaffaire beperkt zich namelijk niet alleen tot de gemeente Arnhem, maar omvat een groot aantal andere gemeenten waar geen onderzoek naar de noodzakelijke kosten van het bestaan voorafgaand aan het BB-toekenningsbesluit is verricht, maar een vast normbedrag wordt gehanteerd.

5.3 Terugwerkende kracht

Het uitgangspunt van wethouder Paping dat de terugwerkende kracht zou gelden vanaf de datum van de uitspraak is ongemotiveerd en kent geen grond in de wet- en regelgeving. Op grond van de uitspraak van de CRvB van 24 februari 1998 (ECLI:NL:CRVB:1998:AA8776) met doorverwijzing naar de uitspraken van de *HR van 26 februari 1988 (NJ 1988,489 IJsselmuiden/Brink), waarin wordt overwogen dat de datum van het primair besluit bepalend is voor de ingangsdatum van de schade, en HR 30 januari 1987 [Nibourg BV/gem. Zuidwolde], waaruit blijkt dat de schade die het gevolg is van het onrechtmatige primaire besluit ook voor vergoeding in aanmerking komt*, dient de niet uitbetaalde BB-toeslag met terugwerkende kracht vanaf de toekenningsdatum in het primaire besluit te worden

nabetaald. De jurisprudentie betreft weliswaar de gevolgschade, maar niet valt in te zien waarom de terugwerkende kracht tot aan de datum van het primaire besluit niet zou gelden voor de hoofdsom. (i.e. de BB-toeslag).

Aan de uitkeringsgerechtigde van de uitspraak van 5 november 2020 is door de gemeente Arnhem met terugwerkende kracht de BB-toeslag nabetaald tot aan de ingangsdatum van het primaire toekenningsbesluit inzake de BB-toeslag. Mede op grond van het gelijkheidsbeginsel dienen derhalve ook de andere gedupeerden van de BB-toeslagaffaire met terugwerkende kracht tot aan de oorspronkelijke toekenningsdatum van de BB-toeslag een nabetaling te ontvangen.

5.4 Hoogte BB-toeslag

De uitspraak van de Rechtbank Gelderland van 5 november 2020 (ECLI:NL:RBGEL:2020:5909) aangaande de hoogte van de BB-toeslag luidt als volgt:

14. Naar het oordeel van de rechtbank heeft verweerder de vaststelling van de aan eiseres toe te kennen bijstand onvoldoende gemotiveerd. De keuze voor een bedrag dat 70% van het minimumloon van een 20-jarige op 1 januari 2017 is, acht de rechtbank willekeurig. De stelling dat die norm toereikend zou moeten zijn en dat het niet is gezegd dat iedere jongere die norm krijgt, is verder niet onderbouwd.

Door de gemeente Arnhem wordt met het besluit om voor alle 85 huidige BB-toeslagontvangers de BB-toeslag te verhogen tot die van een 21-plusser ook erkend, dat de vastgestelde en uitbetaalde BB-toeslag te laag was.

5.5 Schadevergoeding

Blijkens de uitspraak van de CRvB van 11 mei 2021 (ECLI:NL:CRVB:2021:1041) kan een gedupeerde naast de nabetaling van de niet ontvangen BB-toeslag ook de gevolgschade claimen als die aan het onrechtmatig genomen besluit kunnen worden toegerekend.

3.2. Het is vaste rechtspraak dat de bestuursrechter bij het beantwoorden van de vraag of er voldoende aanleiding is om een gevraagde schadevergoeding toe te kennen, zoveel mogelijk aansluiting moet zoeken bij het civielrechtelijke schadevergoedingsrecht. Voor vergoeding van schade is, in aansluiting op de artikelen 6:162 en 6:98 van het Burgerlijk Wetboek, vereist dat de gestelde schade verband houdt met een onrechtmatig besluit en dat vervolgens alleen die schadeposten voor vergoeding in aanmerking komen die in een zodanig verband staan met dat besluit, dat zij het bestuursorgaan, mede gezien de aard van de aansprakelijkheid en van de schade, als een gevolg van dat besluit kunnen worden toegerekend (zie onder meer de uitspraak van de Raad van 18 februari 2015, ECLI:NL:CRVB:2015:446).

5.6 Wettelijke rente

Op grond van de uitspraak van de CRvB van 24 februari 1998 (ECLI:NL:CRVB:1998:AA8776) met doorverwijzing naar de uitspraak van de *CRvB van 9 januari 1996 (JB 1996, 36), waarin de CRvB heeft geoordeeld dat wettelijke rente met ingang van het primair besluit moet worden toegekend*, dient

de wettelijke rente over nabetaalde en nog na te betalen BB-toeslag door de gemeente Arnhem te worden vergoed.

Aan de rechthebbende bij de uitspraak van 5 november 2020 is door de rechtbank de wettelijke rente toegekend wegens te late betaling van de BB-toeslag. Op grond van het gelijkheidsbeginsel dient de wettelijke rente ook aan alle (voormalige) BB-toeslagontvangers te worden vergoed.

6 BESCHOUWING

6.1 Voorgeschiedenis

1996 Ingangsdatum artikel 10 Algemene bijstandswet waarin recht op de BB-toeslag voor jongmeerderjarigen is vastgelegd. Sedert de invoering van de Algemene Bijstandswet in 1996 had de gemeente Arnhem voorafgaand aan het toekenningsbesluit onderzoek moeten doen naar de noodzakelijke bestaanskosten van de aanvrager.

2000 Uitspraak op 27 juni van de CRvB waaruit de onderzoeksplicht van de gemeente naar de noodzakelijke kosten van het bestaan blijkt.

2004 Ingangsdatum artikel 12 Wet Werk en Bijstand welke gelijkluidend is aan artikel 10 van de Algemene bijstandswet.

2005 Uit de bij WOB-besluit van 19 juni geopenbaarde collegenota van 9 juni 2005 blijkt, dat de gemeente Arnhem in ieder geval sinds 2005 bij ieder besluit inzake BB-toeslag uit is gegaan van een vast bedrag i.p.v. onderzoek te doen naar en/of rekening te houden met de individuele situatie van de aanvrager. Een enkele beleidsambtenaar heeft in die nota de systematiek voorgesteld om de hoogte van de BB-toeslag vast te stellen. Doel hiervan was om een besparing van €100.000 te realiseren. Het bijzondere is dat in dat voorstel de forfaitaire toeslag, die geen relatie heeft met de feitelijke kosten, los te laten en uit te gaan van een toeslag die afgestemd wordt op de individuele omstandigheden met toetsing van de noodzakelijke kosten. Vervolgens wordt die systematiek direct weer losgelaten doordat wordt gesteld, dat de toeslag nooit hoger mag zijn dan de toeslag voor bijvoorbeeld een 23 jarige of het minimumjeugdloon, terwijl uit onderzoek naar de noodzakelijke kosten van het bestaan in een individueel geval kan blijken dat die hoger liggen dan deze “normen”. Ook het nevendoel namelijk jongeren motiveren om uitkeringsafhankelijkheid te voorkomen en te gaan werken gaat geheel voorbij aan situaties waarbij jongmeerderjarigen reeds naar school gaan of een betaalde baan hebben. De vraag of de zelfstandig wonende jongmeerderjarigen met het berekende bedrag überhaupt rond konden komen, werd geheel niet gesteld door deze beleidsambtenaar. Een typisch geval van spreadsheet-management, zonder enig benul van de uitwerking op het dagelijks leven van de BB-toeslaggerechtigden. Blijkens de besluitenlijst van 5 juli 2005 is besluit conform dit voorstel door het College genomen.

2012 In de uitspraak van 24 juli wordt de onderzoeksplicht van een gemeente naar de noodzakelijke kosten van het bestaan (nogmaals) bevestigd.

2015 Ingangsdatum artikel 12 Participatiewet.

2017 Blijkens de geopenbaarde WOB-documenten komt de hoogte van de BB-toeslag eerst in enkele emails op 4 juli en 28 september 2017 weer ter sprake als gevolg van een wijziging in de hoogte van het jeugdminimumloon. Door een enkele beleidsambtenaar wordt een voorstel gedaan om de BB-toeslag vast te pinnen op 70% van het minimumloon van een 20 jarig en en daarna enkel nog te indexeren. Ook nu is de vraag of een BB-toeslaggerechtigde überhaupt kan rondkomen van een uitkering ver onder het sociaal minimum niet aan de orde en geldt slecht het adagium om zoveel

mogelijk jongeren te stimuleren om te gaan werken. Vervolgens is dit via een een handtekening van een clustermanager geratificeerd, nu zelfs zonder het College in te lichten. Het is volstrekt onbegrijpelijk hoe zulke ingrijpende maatregelen buiten het toezicht van het College en/of de Gemeenteraad om heeft kunnen plaatsvinden.

2020 Op 5 november doet de Rechtbank uitspraak inzake de onderzoeksplicht van de gemeente naar de noodzakelijke kosten van het bestaan en de hoogte van de BB-toeslag.

2021 Op 12 mei wordt de Perspectiefnota 2022-2025 met knelpunt in paragraaf met titel *Armoede - Bijzondere bijstand <21 jaar* op pagina 12 aan de Gemeenteraad gepresenteerd. Op 30 juni is een motie van D66 met een amendement van de Christenunie (21M110) om benadeelden actief te informeren en met verder terugwerkende kracht dan november 2020 te compenseren door de Gemeenteraad verworpen.

6.2 Generieke onderzoeksplicht

De vraag of de uitspraak van 5 november 2020 een individueel geval betreft danwel generiek van aard is, is niet relevant. In de uitspraak van 5 november 2020 wordt immers verwezen naar de vaste jurisprudentie van de CRvB van 24 juli 2012, die vervolgens weer doorverwijst naar de uitspraak van de CRvB van 27 juni 2000. Uit deze vaste jurisprudentie blijkt onweerlegbaar de onderzoeksplicht van de gemeente Arnhem. Derhalve is sprake is van een **onrechtmatig overheidsdaad**. Overigens is die eerdere vaste jurisprudentie van de CRvB ook niet opgenomen in de *Vaststelling richtlijnwijzigingen* en/of de richtlijnen zelf.

Het enkele feit dat de gemeente Arnhem een vast bedrag voor BB-toeslag hanteert, bevestigt dat er geen sprake kan zijn van maatwerk op grond van onderzoek naar de noodzakelijke kosten van het bestaan. Dit onrechtmatig handelen van de gemeente Arnhem gaat, ondanks de beleidswijziging om vanaf 1 november 2020 de bijstandsnorm van een 21-plusser toe te passen, door tot op de dag van vandaag doordat nog steeds geen onderzoek naar de noodzakelijke kosten van het bestaan wordt gedaan. Die noodzakelijke kosten van het bestaan kunnen overigens ook hoger zijn dan de bijstandsnorm van een 21-plusser. Denk bijvoorbeeld aan school- en/of reiskosten waarvoor geen aanspraak op een vergoeding vanuit een voorliggende voorziening bestaat.

In de bezwaarprocedure voorafgaand aan de rechtszaak met de uitspraak van 5 november 2020 heeft de gemeente Arnhem geprobeerd om dit gebrek te herstellen door alsnog een overzicht van alle kosten op te vragen bij de aanvraagster. Daarin ging de gemeente Arnhem echter veel te ver. Bijvoorbeeld door ter discussie te stellen of een mobiel telefoonabonnement tot de noodzakelijke kosten van het bestaan behoren. Deze bevoogdende handelswijze legt bloot dat de gemeente Arnhem geen idee c.q ervaring had, hoe het onderzoek naar de noodzakelijk kosten van het bestaan in te stellen, noch op de hoogte was van de fungerende wetgeving en jurisprudentie.

Ook uit de lopende bezwaar- en herzieningsprocedures blijkt dat de gemeente Arnhem bij geen enkele aanvraag zorgvuldig onderzoek naar de noodzakelijk kosten van het bestaan heeft gedaan waardoor gevoeglijk kan worden aangenomen dat dit voor alle (voormalige) BB-toeslagontvangers geldt.

6.3 Handelen gemeente

Het is op zichzelf prijzenswaardig dat de gemeente Arnhem geen hoger beroep heeft ingesteld tegen de uitspraak van 5 november 2020 van de Rechtbank Gelderland. Teveel juristen in overheidsdienst procederen namelijk ook bij kansloze zaken tot aan de hoogste instantie om zichzelf aan het werk te houden. Maar het kan ook een kwestie van kille berekening zijn geweest van de wethouder, al of niet in samenwerking met zijn beleidsambtenaren en juristen, om aan het onrechtmatig handelen door de gemeente Arnhem geen ruchtbaarheid te geven. Alle van belang zijnde jurisprudentie van de Centrale Raad van Beroep (CRvB) wordt namelijk in een onregelmatig verschijnend overzicht *Vaststelling richtlijnwijzigingen* opgenomen en gepubliceerd op de website[1] van de afdeling Juridische Zaken (JZ) van de Gemeente Arnhem. Opvallend is dat de uitspraak van 5 november 2020 nergens wordt genoemd, maar dat de gemeente Arnhem haar BB-toeslagbeleid heeft aangepast als gevolg van deze uitspraak en dat nieuwe beleid wel in de *Vaststelling richtlijnwijzigingen* heeft opgenomen.

6.4 Schadevergoeding

De gedupeerden van de BB-toeslagaffaire komen, naast de nabetaling van de te weinig uitbetaalde BB-toeslag, in aanmerking voor een materiële schadevergoeding door gevolgschade zoals bijvoorbeeld incassokosten en de wettelijke rente wegens te late betaling. Er kan ook sprake zijn van immateriële schade als gevolg van gederfde levensvreugde, schulden, niet toekomen aan het werken aan de persoonlijke problematiek, etc. Voor vele gedupeerden was de eerste activiteit na toekenning van de BB-toeslag een aanmelding bij de voedselbank. De impact die dat op een mensenleven heeft is groot en dient door de gemeente Arnhem ruimhartig gecompenseerd te worden.

6.5 Actieve opsporing

De door de Rijksoverheid/Belastingdienst genomen maatregelen ten behoeve van de opsporing van de gedupeerden van de kinderopvangtoeslagaffaire kan door de gemeente Arnhem als referentiekader worden gehanteerd. Zo is onder meer een emailadres, website en telefoonnummer beschikbaar gesteld. Van een lokale overheid zoals de gemeente Arnhem mag hetzelfde worden verwacht in het kader van de hersteloperatie inzake de BB-toeslagaffaire. Ook in de BB-toeslagaffaire komen een aantal schrijnende situaties bij gedupeerden voor die een actief opsporingsbeleid noodzakelijk maken.

Een groot aantal gedupeerden zijn zeer kwetsbare burgers waarbij als gevolg van een beperking het DOE-vermogen ontbreekt. Van deze gedupeerden kan niet worden verwacht dat zij zich zelfstandig zullen melden bij de gemeente. De gemeente Arnhem beschikt over een uitkeringsadministratie met daarin de Burgerservicenummers van alle (voormalige) BB-toeslagontvangers. Via een koppeling met de Basisregistratie Personen (BRP) zijn de gedupeerden vervolgens eenvoudig op te sporen. Het is aan te raden dat gedupeerden de mogelijkheid wordt geboden om, op kosten van de gemeente Arnhem, gebruik te laten maken van externe juridische bijstand.

[1] https://geo1.arnhem.nl/richtlijnenjz/LearningGuide%206.0%20(Richtlijnen%20JZ%20Boek%20M)/html/introduction.htm

7 OMVANG PROBLEMATIEK

7.1 Aantal gedupeerden

Er zijn 3 groepen gedupeerden:

1. Alleenstaande uitkeringsgerechtigden zonder kinderen < 21 jaar.
2. Gehuwden uitkeringsgerechtigden zonder kinderen waarvan beiden < 21 jaar.
3. Gehuwden uitkeringsgerechtigden zonder kinderen waarvan één < 21 jaar.

In 2005 was de verdeling over die groepen respectievelijk 37, 20 en 10 personen. Totaal 67 BB-toeslaggerechtigden.

Over 2021 is enkel bekend, blijkens het memo van de wethouder met antwoorden op raadsvragen gesteld op 2 juni 2021, dat de eerste groep bestaat uit 87 personen. De groei van deze groep is voor een groot deel toe te schrijven aan de scheiding van wonen en begeleiding bij beschermd wonen in 2018 waardoor een zak- en kleedgeldregeling werd omgezet in een bijstandsuitkering. Van de andere twee groepen zijn geen gegevens over 2021 bekend, maar mag worden aangenomen dat die ongeveer gelijk zijn gebleven. Totaal dus ongeveer 87+20+10=117 BB-toeslaggerechtigden.

Uit een voorzichtige berekening op basis van het gemiddeld aantal BB-toeslagontvangers per jaar tussen 2005 en 2018 van 67 en tussen 2018 t/m 2021 van 117, met een verversing van het totale bestand aan BB-toeslagontvangers iedere 3 jaar, kan worden aangenomen dat het totaal aantal gedupeerden meer dan 500 personen bedraagt.

Omdat het onrechtmatig handelen van de gemeente Arnhem een periode beslaat van meer dan 20 jaar waarin gedupeerden mogelijk relaties zijn aangegaan en/of kinderen hebben gekregen, terwijl ze mogelijk nog met schulden kampten als gevolg van de BB-toeslag affaire, kunnen er nog veel meer indirecte gedupeerden zijn.

7.2 Gemiddelde schade per gedupeerde

Een alleenstaande gedupeerde die 3 jaar lang een BB-toeslag ontvangen heeft, zonder rekening te houden met de daadwerkelijke noodzakelijke kosten van het bestaan en/of met de ouderlijke bijdrage, heeft maandelijks ongeveer een derde deel van de hoogte van de geldende bijstandsnorm van een 21-plusser te weinig ontvangen. Dat is gemiddeld ruim €300 per maand/€3600 per jaar. Per gedupeerde is dat gemiddeld over een volle periode van 3 jaar ruim €11.000.

Een samenwonend stel waarvan één < 21 is de korting -20% van de reguliere 21+norm. Over een volle periode van 3 jaar kan dat oplopen tot ruim €10.000.

Voor samenwonend stel die beiden < 21 jaar zijn is de korting -35% van de reguliere 21+ norm. Over een volle periode van 3 jaar kan dat oplopen tot ruim €19.000.

7.3 Hersteloperatie

Hoewel de wet en jurisprudentie voorschrijft dat een onderzoek naar de noodzakelijke kosten van het bestaan verplicht is, kan omwille van de eenvoud, uitvoerbaarheid en snelheid worden volstaan met een generieke verhoging met terugwerkende kracht vanaf toekenningsdatum voor alle (voormalige) BB-toeslaggerechtigden naar de hoogte van de algemene bijstand van een 21-plusser onder aftrek van de eventueel vastgestelde ouderbijdrage. Indien door een individuele BB-toeslagontvanger kan worden aangetoond dat de werkelijke noodzakelijke kosten van het bestaan hoger waren dan de algemene bijstandsnorm van een 21-plusser, dan dient daar de nabetaling op te worden afgestemd.

7.4 Verwachte kosten

De directe materiële schade als gevolg van de te lage BB-toeslag kan in theorie oplopen tot naar schatting 520 x €11.000 = €5,7 miljoen, maar zal naar verwachting aanzienlijk lager liggen. De hoogte van de gevolgschade evenals de immateriële schade kan aanzienlijk zijn als gevolg van schuldenproblematiek, maar dient individueel bepaald te worden. Op dit moment is de gevolgschade nog niet goed inzichtelijk. Als alle BB-toeslaggerechtigden van de afgelopen 20 jaar worden opgespoord, kunnen de kosten voor de gevolgschade, immateriële schade en wettelijke rente oplopen tot mogelijk een half miljoen euro. Als de gemeente Arnhem als eis stelt dat iedere gedupeerde een afzonderlijke juridische procedure dient te entameren dan komt daar nog minstens een half miljoen aan kosten voor vergoeding van juridische bijstand bij. Daarnaast maakt de gemeente Arnhem ook zelf aanzienlijke kosten voor de juridische en financiële afhandeling.

8 LOPENDE PROCEDURES

Voor zover bekend zijn er n.a.v. het besluit van de gemeente Arnhem om maar vanaf 1 november 2020 een nabetaling te verrichten een 2-tal bezwaarprocedures geïnitieerd door huidige BB-toeslagontvangers. Dit betreft schadeclaims van respectievelijk ongeveer €1400 en €4200 materiële en €500 respectievelijk €1000 gevolg- en immateriële schade, exclusief wettelijke rente.

Tevens heeft een voormalig BB-toeslagontvangers een herzieningsverzoek ingediend met een schadeclaim van €5335 aan directe schade wegens te weinig ontvangen BB-toeslag en nog vast te stellen gevolgschade. Bij deze verzoeker is sprake van een aanzienlijke schuldenproblematiek met hoge incassokosten tot gevolg. Verzoeker is de afgelopen jaren helaas buiten beeld gebleven van het jongeren-perspectief-fonds waardoor de gevolgschade onnodig hoog is opgelopen.

Een groeiend aantal bezwaar- en herzieningsprocedures zijn op het moment van verschijnen van dit rapport nog in voorbereiding.

9 GEVOLGEN NABETALING EN SCHADEVERGOEDING

9.1 Overschrijding vermogensgrens

Als gevolg van de schadeloosstelling kan de situatie ontstaan dat door een gedupeerde, die een uitkering op grond van de participatiewet ontvangt of gebruik maakt van andere overheidsregelingen, de vermogensgrens wordt overschreden. Hiervoor dienen door de gemeente Arnhem passende maatregelen getroffen te worden, omdat er anders sprake is van een sigaar uit eigen doos doordat belanghebbende gekort wordt. Ook wanneer de gedupeerde niet meer woonachtige is in de gemeente Arnhem, maar via een andere gemeente een uitkering geniet op grond van de participatiewet of gebruik maakt van andere overheidsregelingen, dient de gemeente Arnhem passende maatregelen te nemen.

9.2 Korting toeslagen

Als gevolg van de nabetaling bestaat de kans dat een gedupeerde van de BB-toeslagaffaire wordt gekort op toeslagen zoals huur- en/of zorgtoeslag. Derhalve is het noodzakelijk dat de nabetaling van de BB-toeslag niet als inkomen door de gemeente Arnhem wordt geclassificeerd, danwel dat de gevolgschade van de te late betaling wordt gecompenseerd.

9.3 Fiscale gevolgen

De nabetaling van de BB-toeslag en schadevergoeding kan in voorkomende gevallen leiden tot negatieve fiscale gevolgen bij een gedupeerde van de BB-toeslagaffaire. Deze dienen door de gemeente Arnhem gecompenseerd te worden.

10 BIJLAGEN

1. Collegenota, 9 juni 2005
2. Besluitenlijst College, 5 juli 2005
3. Mailwisseling “Stijging jongerennormen BB”, 30 juni/4 juli 2017
4. Memo “Voorstel aanpassing berekening toeslag BB voor jongmeerderjarigen zonder kinderen”, 21 september 2017
5. Mailwisseling “Verhoging minimumloon zorgt voor onwenselijk hoge BB-toeslag” , 25/26/28 september 2017
6. Memo wethouder Paping met antwoorden op raadsvragen van 3 juni 2021
7. Overzicht tekort BB-toeslag alleenstaanden

Collegenota

Aan burgemeester en wethouders

			Paraaf	Datum
Registratienummer	IZ/Stra/2005/161	Diensthoofd		
Datum	09-06-2005	Portefeuillehouder I. Pijnenburg		
Vertrouwelijk	Nee			
Dienst	Dienst Inwonerszaken	In DT	Nee	
Ambtenaar	H.S. Veldman	In college		05-07-2005
Telefoonnummer	026-377 5803	Voorstel in raadscommissie	Nee	
Onderwerp	Toeslagen WWB voor jongmeerderjarigen 1.1	Voorstel in raad	Nee	
		Genoemde data fataal	Ja	

Beslispunten

1. Vast te stellen de nieuwe normen / toeslagen boven de basisnorm voor uitkeringsgerechtigden in de leeftijd van 18 t/m 20 jaar.

Korte toelichting / samenvatting

Voor jongmeerderjarigen wordt bovenop de wettelijke basisnorm afhankelijk van de leefsituatie een toeslag betaald, die gefinancierd wordt uit de Bijzondere Bijstand. Bij de vaststelling van de Herijking Minimabeleid door de gemeenteraad december jl. is besloten deze toeslagen in navolging van de recent nieuw vastgestelde toeslagenverordening aan te passen. In de te realiseren besparingen op de Bijzondere Bijstand moet de nieuwe systematiek een besparing op van ± € 100.000,- opleveren .
Met de formulering van dit voorstel is derhalve gewacht tot na vaststelling van de Toeslagenverordening door de gemeenteraad. Als gevolg van het feit dat de toeslagen voor 18-20 jarigen uit de Bijzondere bijstand worden betaald is uw college bevoegd de normering van de toeslagen vast te stellen.

Beslissing burgemeester en wethouders: d.d.: _____ _____ _____

❑ conform

❑ niet conform ❑ zie inlegblad

Codenummer

❑ aangehouden tot

❑ aangehouden tot

❑ aangehouden tot

GEMEENTE Arnhem

Onderbouwing

1. Inleiding en achtergronden

Jongeren onder de 21 jaar die een WWB-uitkering aanvragen, krijgen een in hoogte aangepaste uitkering t.o.v. de normale uitkeringsnorm. De te verlenen toeslagen op de basisnorm zijn lager dan de toeslagen die verleend worden aan WWB-gerechtigden tussen de 21 en 65 jaar. Bovendien wordt deze aanvullende toeslag bij jongmeerderjarigen gefinancierd vanuit de Bijzondere bijstand.

De huidige toeslag staat los van de feitelijke kosten en bestaat uit een vast bedrag, al naar gelang de omstandigheden. Voorstel in dezen is de forfaitaire toeslag om te zetten in een toeslag die afgestemd wordt op de individuele omstandigheden met een toetsing van de noodzakelijke kosten. Hierbij wordt ook gekeken naar de onderhoudsplicht en het inkomen van de ouders.
De nieuwe systematiek is afgestemd op de nieuwe toeslagenverordening en het wettelijk minimumjeugdloon, zodanig dat de hoogte van de uitkering van jongmeerderjarigen nooit hoger is dan de toeslag voor bijvoorbeeld een 23-jarige en nooit hoger dan het minimumjeugdloon.

Conform de doelstelling zoals vastgelegd in de Herijking Minimabeleid zal met de nieuwe normering een besparing gerealiseerd worden van ± € 100.000.

De aangepaste normen zoals aan deze nota toegevoegd zullen na besluitvorming door uw College met ingang van 1 juli a.s. van kracht worden. Uw College heeft in dezen de bevoegdheid tot het vaststellen van de normen.

2. Beoogd effect

Achterliggende doelstelling is tweeledig. Enerzijds dient er zoals afgesproken een bezuiniging gerealiseerd te worden van ± € 100.000,-. Meer inhoudelijk bezien leidt een lagere uitkering voor jongmeerderjarigen er toe, dat de motivatie c.q. inzet om uitkeringsafhankelijkheid te voorkomen verder zal toenemen. Immers, met een lagere uitkering wordt het verschil met een inkomen uit een een betaalde baan weer groter.

Met het voorstel wordt bereikt, dat er een heldere en herkenbare norm wordt gehanteerd die aansluit op het reguliere toeslagenbeleid en het wettelijk minimumjeugdloon.

3. Argumenten (onderbouwing)

De hoogte van de uitkering voor jongeren onder de 21 jaar dient een goede afstemming te hebben met enerzijds de hoogte van het minimumloon en anderzijds met de recentelijk door de gemeenteraad vastgestelde toeslagenverordening voor uitkeringsgerechtigden tussen de 21 en 65 jaar.
De te realiseren besparing vloeit voort uit enerzijds een lagere uitkering, maar ook uit een afname van het aantal aanvragen voor een uitkering. Het vorig jaar gestarte Jongerenloket probeert schoolverlaters zonder (valide) diploma's terug naar school te geleiden, terwijl anderzijds jongeren die een uitkeringsaanvraag toch willen doorzetten via de Direct Werk-aanpak ook daadwerkelijk direct aan het werk worden gezet. Naar verhouding zal ongeveer € 45.000,- bespaard worden als gevolg van de lagere normen (op dit moment ontvangen ± 73 jongmeerderjarigen een uitkering; slechts 9 van deze 73 zullen er iets meer dan 10% op achteruitgaan, de rest blijft binnen dit percentage) en € 55.000 als effect van de inzet van het Jongerenloket alsmede het neveneffect dat de lagere normen hebben op de stap om überhaupt een uitkering aan te vragen.

4. Draagvlak

De aangepaste hoogte van de uitkering voor jongmeerderjarigen zal voor advies aan de Klantenraad Sociale Zekerheid van de dienst Inwonerszaken worden voorgelegd.

5. Communicatie

De reguliere kanalen zullen gebruikt worden om de aangepaste normen kenbaar te maken.

6. Aanpak/realisatie

Met betrekking tot het BB-beleid inzake jongerennormen is het volgende van belang:

- Geen beleidsvrijheid
  de alleenstaande ouder en de gehuwde jong meerderjarige met kinderen:
  op basis van jurisprudentie dienen de gehuwden met kinderen en de uitwonende alleenstaande ouders een norm te ontvangen die overeenkomt met de norm voor de groep 21 jaar en ouder in deze situatie.
- Aanvulling vanuit de BB niet wenselijk
  de thuiswonende alleenstaande alsmede de niet noodzakelijk uitwonende alleenstaande:
  aan deze groep kan sec de wettelijke basisnorm worden toegekend.

GEMEENTE Arnhem

- BB-beleid wenselijk voor:
    a. de gehuwden zonder kinderen - beiden < 21 jaar (basisnorm € 398,78)
    b. de gehuwden zonder kinderen - 1 van beiden < 21 jaar (basisnorm € 776,37)
    c. de noodzakelijk uitwonende alleenstaande < 21 jaar (basisnorm € 199,39)

Bij deze laatste groep wordt er voor gekozen beleid te ontwikkelen op basis van de volgende uitgangspunten:
- een redelijk verband met de overige normen en toeslagen (beleidsmatig wenselijk)
- werkaanvaarding leidt tot inkomensstijging (beleidsmatig wenselijk)
- een procentuele relatie met de wettelijke normen voor personen van 21 jaar en ouder (uitvoeringstechnisch wenselijk)

In het schema “Normering uitkeringen jongmeerderjarigen” is per groep aangegeven welk percentage gehanteerd wordt. Daar waar er kinderen aanwezig zijn, heeft de gemeente geen beleidsvrijheid; voor jongeren zonder kinderen is die ruimte er wel. Tevens is er een onderscheid in maximale norm en minimale norm. Bij de individuele toetsing van de uitkeringsvraag worden op de maximale norm verlagingen toegepast, indien de jongere een schoolverlater is, thuiswonend is en/of medebewoners heeft. Deze systematiek sluit aan bij hetgeen in de Toeslagenverordening is vastgelegd. In de optelsom van mogelijke verlagingen kan de uitkering vervolgens nooit onder de minimale norm zakken.

7. Kosten, baten en dekking
Naar verwachting en conform eerdere besluitvorming bij de herijking van het Minimabeleid in december 2004 zal een besparing gerealiseerd worden van ± € 100.000,-

8. Risicoparagraaf (financieel, juridisch, milieu)
De ontwikkeling van het aantal aanvragen van jongeren en de ontwikkeling van de uitgaven zullen conform de algemene monitoring van de ontwikkeling van het klantenbestand gevolgd worden en bijzonderheden door middel van Turaps e.d. inzichtelijk gemaakt worden.

9. Vervolgprocedure
De nieuwe normen worden per 1 juli a.s. van kracht.

10. Aanbevelingen
Vaststellen van de nieuwe normen/toeslagen boven de basisnorm voor uitkeringsgerechtigden in de leeftijd van 18 t/m 20 jaar.

In deze tabel wordt een totaaloverzicht weergegeven van de uitwerking van de nieuwe normen. Daar waar in de laatste kolom een getal staat betekent dat er een jongmeerderjarige met de desbetreffende individulele situatie een WWB-uitkering heeft.

Alleenstaanden	**Evt. verlaging**	**Leeftijd**	**Niet noodzakelijk uitwonend**		**Noodzakelijk uitwonend**		**Bijzondere bijstand**		**Verschil tussen bijstand nu en per 1 juli**	**Aantallen (globaal)**	
			Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli			
Alleenwonend	Geen schoolverlater	18	€ 199,39	€ 199,39	€ 501,04	€ 497,38	€ 301,65	€ 297,99	-€ 3,66	18	-€ 65,88
		21	€ 692,37	€ 634,68	€ 692,37	€ 634,68					
	Schoolverlater	18	€ 199,39	€ 199,39	€ 501,04	€ 497,38	€ 301,65	€ 297,99	-€ 3,66		
		21	€ 634,68	€ 634,68	€ 634,68	€ 634,68					
Medebewoner	Geen schoolverlater	18	€ 199,39	€ 199,39	€ 501,04	€ 497,38	€ 301,65	€ 297,99	-€ 3,66	19	-€ 69,54
		21	€ 576,98	€ 576,98	€ 576,98	€ 576,98					
	Schoolverlater	18	€ 199,39	€ 199,39	€ 501,04	€ 497,38	€ 301,65	€ 297,99	-€ 3,66		
		21	€ 519,29	€ 519,29	€ 519,29	€ 519,29					
Adresloze	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 501,04	€ 497,38	€ 301,65	€ 297,99	-€ 3,66		
		21	nvt	nvt	€ 576,98	€ 576,98					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 501,04	€ 497,38	€ 301,65	€ 297,99	-€ 3,66		
		21	nvt	nvt	€ 519,29	€ 519,29					
Gehuwden	**Evt. verlaging**	**Leeftijd**	**Niet noodzakelijk uitwonend**		**Noodzakelijk uitwonend**		**Bijzondere bijstand**				
geen kinderen			Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli			
beiden < 21 jaar	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 750,07	€ 383,05	€ 351,29	-€ 31,76	12	-€ 381,12
Alleenwonend		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.153,96					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 576,98	€ 383,05	€ 178,20	-€ 204,85		
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 980,87					
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 576,98	€ 383,05	€ 178,20	-€ 204,85		
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87					
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 403,89	€ 383,05	€ 5,11	-€ 377,94		
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78					
Medebewoner	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 634,67	€ 383,05	€ 235,89	-€ 147,16	8	-€ 1.177,28
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.038,56					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 461,58	€ 383,05	€ 62,80	-€ 320,25		
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 865,47					
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 519,28	€ 383,05	€ 120,50	-€ 262,55		
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 923,17					
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 398,78	€ 383,05	€ 0,00	-€ 383,05		
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 750,08					
Thuiswonend	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 666,83	€ 576,98	€ 268,05	€ 178,20	-€ 89,85		
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 666,83	€ 403,89	€ 268,05	€ 5,11	-€ 262,94		
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78					

De lagere toeslagen onstaan als gevolg van de optelssom van verlagingen, conform de toeslagenverordening, te weten schoolverlater (15%), geen woonlasten (10%) en/of medebewoner (10%).
Groen/gearceerde blok als voorbeeld hoe lagere uitkering tot stand komt:
Verlaging van € 147,16 onstaat als gevolg van verlaging medebewonder (± € 115) en kleine aanpassing van de basisnorm (±€ 32,-)

Gehuwden	**Evt. verlaging**	**Leeftijd**	**Niet noodzakelijk uitwonend**		**Noodzakelijk uitwonend**		**Bijzondere bijstand**				
geen kinderen			Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli			
1 van beiden	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 923,17	€ 253,46	€ 146,80	-€ 106,66	3	-€ 319,98
< 21 jaar		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.153,96					
Alleenwonend	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46	€ 0,00	-€ 253,46		
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 980,87					
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46	€ 0,00	-€ 253,46		
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87					
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46	€ 0,00	-€ 253,46		
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78					
Medebewoner	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 807,77	€ 253,46	€ 31,40	-€ 222,06	6	-€ 1.332,36
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.038,56					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46	€ 0,00	-€ 253,46		
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 865,47					
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46	€ 0,00	-€ 253,46		
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 923,17					
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46	€ 0,00	-€ 253,46		
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 750,08					
Thuiswonend	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 914,83	€ 776,37	€ 138,46	€ 0,00	-€ 138,46	1	-€ 138,46
					€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46		-€ 253,46		
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87		€ 204,50			
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 914,83	€ 776,37	€ 138,46	€ 0,00	-€ 138,46		
					€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46		-€ 253,46		
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78					
Alleenstaande	**Evt. verlaging**	**Leeftijd**	**Niet noodzakelijk uitwonend**		**Noodzakelijk uitwonend**		**Bijzondere bijstand**				
ouders			Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli			
Alleenwonend	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.038,56	€ 1.038,56	€ 608,38	€ 608,38	€ 0,00		
		21	nvt	nvt	€ 1.038,56	€ 1.038,56					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 865,47	€ 865,47	€ 435,29	€ 435,29	€ 0,00		
		21	nvt	nvt	€ 865,47	€ 865,47					
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.038,56	€ 865,47	€ 608,38	€ 435,29	-€ 173,09		
		21	nvt	nvt	€ 1.038,56	€ 865,47					
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 865,47	€ 692,38	€ 435,29	€ 262,20	-€ 173,09		
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 865,47	€ 692,38					
Medebewoner	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 923,17	€ 923,17	€ 492,99	€ 492,99	€ 0,00		
		21	nvt	nvt	€ 923,17	€ 923,17					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 750,08	€ 750,08	€ 319,90	€ 319,90	€ 0,00		
		21	nvt	nvt	€ 750,08	€ 750,08					
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 923,17	€ 807,77	€ 492,99	€ 377,59	-€ 115,40		
		21	nvt	nvt	€ 923,17	€ 807,77					
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 750,08	€ 634,68	€ 319,90	€ 204,50	-€ 115,40		
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 750,08	€ 634,68					
Thuiswonend	Geen schoolverlater	18	€ 430,18	€ 430,18	nvt				€ 0,00		
		21	€ 923,17	€ 865,47	nvt						
	Schoolverlater	18	€ 430,18	€ 430,18	nvt				€ 0,00		
		21	€ 750,08	€ 576,98	nvt						

Gehuwden	Evt. verlaging	Leeftijd	Niet noodzakelijk uitwonend		Noodzakelijk uitwonend		Bijzondere bijstand			
met kinderen			Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli		
beiden < 21 jaar	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.153,96	€ 524,39	€ 524,39	€ 0,00	
Alleenwonend		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.153,96				
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 980,87	€ 377,59	€ 524,39	-€ 26,29	
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 980,87				
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87	€ 524,39	€ 524,39	-€ 173,09	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87				
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 807,78	€ 377,59	€ 524,39	-€ 199,38	
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 807,78				
Medebewoner	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.038,56	€ 377,59	€ 524,39	-€ 115,40	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.038,56				
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 865,47	€ 230,79	€ 524,39	-€ 141,69	
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 865,47				
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 923,17	€ 377,59	€ 524,39	-€ 230,79	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 923,17				
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 750,08	€ 230,79	€ 524,39	-€ 257,08	
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 750,08				
Thuiswonend	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.038,96	€ 980,87	€ 262,59	€ 524,39	-€ 58,09	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87				
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.038,96	€ 807,78	€ 262,59	€ 524,39	-€ 231,18	
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78				
Gehuwden	**Evt. verlaging**	**Leeftijd**	**Niet noodzakelijk uitwonend**		**Noodzakelijk uitwonend**		**Bijzondere bijstand**			
met kinderen			Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli		
1 van beiden	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.153,96	€ 146,80	€ 146,80	€ 0,00	5
< 21 jaar		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.153,96				
Alleenwonend	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 980,87	€ 0,00	€ 146,80	-€ 26,29	
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 980,87				
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87	€ 146,80	€ 146,80	-€ 173,09	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87				
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 807,78	€ 0,00	€ 146,80	-€ 199,38	
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78				
Medebewoner	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.038,56	€ 146,80	€ 146,80	-€ 115,40	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.038,56				
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 865,47	€ 0,00	€ 146,80	-€ 141,69	
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 865,47				
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 923,17	€ 146,80	€ 146,80	-€ 230,79	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 923,17				
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 750,08	€ 0,00	€ 146,80	-€ 257,08	
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 750,08				
Thuiswonend	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.038,96	€ 980,87	€ 31,80	€ 146,80	-€ 58,09	
					€ 1.153,96	€ 980,87	€ 146,80	€ 146,80	-€ 173,09	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87				
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.038,96	€ 807,78	€ 31,80	€ 146,80	-€ 231,18	
					€ 1.153,96	€ 807,78	€ 146,80		-€ 346,18	
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78				

€ 0,00

€ 3.484,62
besparing per maand

GEMEENTE Arnhem

BESLUITENLIJST VAN DE VERGADERING VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DINSDAG 5 JULI 2005

BESLUITENLIJST VAN DE VERGADERING VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DINSDAG 5 JULI 2005

No.	Reg.	O/V	Cat.	Dienst	Onderwerp	Advies	Besluit	Door
1			aanwezig		Aanwezig: Burgemeester Krikke, wethouders Van Bodegraven, Gast, Pijnenburg-Adriaenssen, De Ronde, Veenstra en Vlam, gemeentesecretaris Gerritsen en woordvoerster College mevrouw Buunk. Afwezig: woordvoerster College mevrouw Van Schoonderwalt.			
2	CS/KAB/ 2005/285	O	nota	CS	Nota Alcoholverbod De Laar West, Malburgen en Rijkerswoerd.	Op grond van artikel 2.4.11 van de APV drie gebieden aan te wijzen waar het verboden is om in de openbare ruimte alcoholhoudende drank te nuttigen, conform bijgevoegd concept-besluit.	Conform voorstel.	CS
3	CS/STRAB/ 2005/34	O	nota	CS	Nota projectvoorstel sturen op stadsprogramma's.	1. In te stemmen met het projectvoorstel "sturen op stadsprogramma's". 2. Wethouders De Ronde en Gast aan te wijzen als proceswethouders voor fase 1 (ambtelijke voorbereiding). 3. De Concernstaf opdracht te geven eind oktober een voorstel te doen voor bestuurlijke verantwoordelijkheid bij fase 2 (bestuurlijke besluitvorming).	<u>1. t/m 3.:</u> Conform voorstel.	CS

BESLUITENLIJST VAN DE
VERGADERING VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS
VAN DINSDAG 5 JULI 2005

No.	Reg.	O/V	Cat.	Dienst	Onderwerp	Advies	Besluit	Door
4	IZ/STRA/ 2005/161	O	nota	IZ	Nota toeslagen WWB voor jongmeerderjarigen.	Vast te stellen de nieuwe normen/toeslagen boven de basisnorm voor uitkeringsgerechtigden in de leeftijd van 18 t/m 20 jaar.	Conform voorstel.	IZ
5	SB/RERF/ 2005/516	O	nota	SB	Nota aanwijzing beschermde monumenten.	1. Op grond van artikel 3 van de Monumentenverordening Gemeente Arnhem 2000 aan te wijzen als beschermd monument: • De volgende in de wijk Gulden Bodem gelegen objecten: Albert Cuypstraat 27; Izaäk Evertslaan 4; 12; 16; 68; 78; Johannes Vermeerstraat 11; 11a; 22; 24; Rembrandtlaan 1; Van Goyenstraat 6; Van Heemstralaan 1; 2; 25; 45; 52; 54; 95; 98; 100; 102; 104; Van Ostadestraat 5; 6; Van Ruisdaelstraat 11; 16; 18; 35; 38; Zijpendaalseweg 139; 159; 161. • Bouriciusstraat 15 en Ir. J.P. van Muijlwijkstraat 195/Velperpoortstation. 2. Te besluiten de zakelijk gerechtigden van de onder 1 genoemde objecten in kennis te stellen van het besluit tot aanwijzing van deze objecten als beschermd monument conform bijgaande ontwerpbesluiten.	1. en 2.: Conform voorstel.	SB

BESLUITENLIJST VAN DE
VERGADERING VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS
VAN DINSDAG 5 JULI 2005

No.	Reg.	O/V	Cat.	Dienst	Onderwerp	Advies	Besluit	Door
6	SB/RMI/ 2005/262	O	nota	SB	Nota vaststelling rapportage luchtkwaliteit 2004.	Instemmen met de inhoud van de rapportage luchtkwaliteit 2004.	Conform voorstel.	SB
7	SB/ROR/ 2005/182	O	nota	SB	Nota uitbreiding reclamevoorzieningen in de openbare ruimte.	1. Kennisnemen van het plan van aanpak voor uitbreiding van de reclamevoorzieningen in de openbare ruimte. 2. Instemmen met de voorgestelde drie locaties en twee reservelocaties voor reclamezuilen, dienst SO opdracht geven tot het starten van de bestemmingsplanprocedures voor plaatsing van de zuilen. 3. Instemmen met het informeren van de raadscommissie VROM via bijgevoegde brief.	1. t/m 3.: Conform voorstel.	SB

BESLUITENLIJST VAN DE
VERGADERING VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS
VAN DINSDAG 5 JULI 2005

No.	Reg.	O/V	Cat.	Dienst	Onderwerp	Advies	Besluit	Door
8	SO/VK/2005/397	O	nota	SO	Nota kwaliteit fietsinfrastructuur.	1. In het Arnhemse verkeersbeleid neemt de fietser een prominente plaats in. Voor fietsers is een comfortabel en herkenbaar netwerk van fietsroutes van groot belang. In het vervolg wordt daarom alle nieuwe fietsinfrastructuur in asfalt uitgevoerd. Daar waar sprake is van een hoofdroute uit het Raamplan Fiets, en daar waar herkenbaarheid van de fietsroute of de veiligheid van de fietser in het geding is, wordt dit asfalt in rood uitgevoerd. 2. De geactualiseerde Fietskwaliteitskaart voor kennisgeving aan te nemen. 3. De raadscommissie VROM over beide punten te informeren.	1. t/m 3.: Conform voorstel.	SO
9	SO/WN/2005/58	O	nota	SO	Nota WoON oversampling 2006.	1. Besluiten het WoON 2006 (WoonOnderzoek Nederland) over te samplen tot 1500 enquêtes. 2. De raad voor te stellen om, zodra de exacte kosten bekend zijn (nu indicatief € 63.573,50 incl. VROM-subsidie en excl. BTW), ten laste te brengen van het Volkshuisvestingsfonds. 3. Vooruitlopend op het onder 2 bedoelde besluit tot contractvorming met VROM over te gaan.	1. t/m 3.: Conform voorstel.	SO
					Einde vergadering			

[redacted] 10,2,e

Van: [redacted] 11,2
Verzonden: dinsdag 4 juli 2017 10:14
Aan: [redacted]
CC: [redacted]

Onderwerp: Betr.: Stijging jongerennormen-BB
Bijlagen: IMAGE.BMP; [redacted].vcf

Hoi,

De grote stijging heeft inderdaad te maken met het verhogen van het minimumloon.
Terecht wordt de vraag gesteld of dit wel wenselijk is en wellicht aanpassing van ons beleid behoeft. Ik zal het er morgenochtend met [redacted] over hebben, daarna bericht ik jullie!

[redacted] 11,2

>>> [redacted] 30-6-2017 14:07 >>>
in aanvulling hierop:

Het (bruto) minimumloon voor 18, 19 en 20 jarigen: bedraagt per 1 juli:

20 jaar	€ 1.095,80
19 jaar	€ 860,95
18 jaar	€ 743,55

bron:https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/minimumloon/bedragen-minimumloon-2017

zie ook: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/minimumloon/verhoging-minimumjeugdloon

De hoogte van onze inkomensvoorziening (voor de alleenwonende alleenstaande van 18, 19 of 20 jaar) bedraagt € 747,87.

In ieder geval voor de 18 jarige is er dan geen stimulans om te gaan werken. Dit lijkt me niet gewenst en vraagt waarschijnlijk om aanpassing van ons beleid, bijvoorbeeld door aanpassing van het percentage van 70% (van het netto minimumjeugdloon 20 jarige) zoals we dat nu nog hanteren.

[redacted]

Eusebiusbuitensingel 53
Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Cluster Intern Advies

telefoon
(+31)(0)26-377[redacted]
e-mail
[redacted]@arnhem.nl
internet
www.arnhem.nl

11,2

>>> [redacted] 30-6-17 13:38 >>>
Hoi [redacted], vanuit inkomen aanvragen komt de vraag of de stijging van de BB-toeslagen jongeren ingaande 1 juli 2017 daadwerkelijk zo groot is als in de normenlijst is opgenomen, zie bijlage. De ongerustheid is voorstelbaar. [redacted]

merkt op dat een en ander vermoedelijk samenhangt met de sterke stijging van het minimumloon voor 20 jarigen. Kan jij er voor de zekerheid nog even naar kijken?

Met vriendelijke groet,

cluster Intern advies,

afdeling Sociaal zekerheidsrecht en omgevingsrecht,

[redacted]

[redacted]

tel. 026-377[redacted]

11,2

[redacted] 10,2,e

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 28 september 2017 16:27 11,2
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: Doorgest.: Betr.: Verhoging minimumloon zorgt voor onwenselijk hoge BB-toeslag
Bijlagen: [redacted]vcf; toeslag bijzondere bijstand.docx

Hoi [redacted],

11,2
De richtlijnen verwacht ik volgende week gepubliceerd te hebben. Ik zal jou direct informeren zodra dat gebeurd is.

Bijgaand een opzetje voor een tekst die je kunt gebruiken. Pas het gerust naar wens aan.
Nog wel even twee opmerkingen hierbij:
- De tekst is zo geschreven dat we er van uit gaan dat ze vanaf januari 2018 "gewoon" deze toeslag gaan ontvangen. Is dat in deze 7 gevallen ook zo? Of kunnen we daar niet zomaar vanuit gaan?
- In het normenoverzicht is de toeslag bb voor jongmeerderjarigen zonder kinderen met beperkte woonlasten ook te hoog vastgesteld. Zijn van die smaak geen gevallen bekend die mis zijn gegaan?

[redacted]
>>> [redacted] 28-9-2017 10:45 >>>
Hoi [redacted], 11,2

Ik heb het even verder overlegd.
Wat ons betreft de aangepaste richtlijn zo spoedig mogelijk publiceren om verdere fouten te voorkomen!
Als dat is gedaan zal ik de afdeling inkomen bestanden en aanvraagteam verder informeren over het hoe en wat.

Verder heb ik de 73 "gewone" zaken inmiddels aangepast in het systeem met de bijbehorende nabetalingen.

Voor de 7 "fout" zaken wil ik wel het volgende afspreken;
- ik zorg voor een kenmerk in het systeem;
- Als jij mij een standaardtekst kan leveren voor een beschikking over de verkeerde toeslag en uitloop daarvan tot 1-1-2018 wil ik er wel voor zorgen dat ik voor deze klanten een rapportage en een beschikking in elkaar draai en verzend.

Is dat zo te regelen? Dan hebben we het klusje geklaard volgens mij.....

Groet, [redacted]

>>> [redacted] 26-09-2017 11:45 >>> 11,2
Hoi,

Een prima suggestie. Als dit uitvoeringstechnisch mogelijk is, zou dat het beste zijn.

Wel moet dit zowel intern als extern dan goed gecommuniceerd worden. Op een manier zodat
a) intern de uitvoering weet dat de verhoogde toeslag tot 1-1-2018 enkel voor deze 7 gevallen geldt, en
b) extern (naar deze 7 mensen) dat we een overgangsperiode hanteren tot 1-1-2018 en dat daarna de lagere geïndexeerde bb-norm gaat gelden.

Gaat dat lukken [redacted], of wordt dit te ingewikkeld?

[redacted] 11,2
>>> [redacted] 26-9-2017 11:27 >>>
Hoi [redacted],
suggestie: overweeg voor deze 7 personen, die al een hoger bedrag ontvangen, een afbouw of een voorzetting tot 1-1-2018 (rechtzeker, vertrouwen)
groet,[redacted]

>>> [redacted] 26-9-2017 9:56 >>> 11,2
Beste [redacted],

10,2,e
Advocaat [redacted] heeft daar inderdaad lucht van gekregen.
Ik heb het even met [redacted] opgenomen, en hij gaf ook aan dat in die gevallen we maar het hoge bedrag moeten uitbetalen. Zodra de norm in de richtlijnen is aangepast en ook extern waarneembaar is, zal iedereen dezelfde norm moeten krijgen.
Jammer dat het bij die 7 niet helemaal goed is gegaan, maar gelukkig blijft de schade beperkt.

Dus:
- 73 toeslagen met terugwerkende kracht aanpassen;
- 7 toeslagen t/m oktober het hoge bedrag. Na publicatie richtlijnen ook deze aanpassen naar het juiste bedrag.

[redacted]
>>> [redacted] 26-9-2017 9:16 >>>
Hoi [redacted],

11,2
Ik heb even gekeken wat het voor onze afdeling gaat betekenen.
73 uitkering moeten dan met twk worden aangepast en dan per 1 oktober (als ze al geboekt zijn) een nabetaling.
Teven constateer ik dat er 7 uitkeringen met het hoge BB bedrag in GWS staan en ook zo zijn beschikt.....laten we die zaken voor wat ze zijn, en met het hoge bedrag doorlopen?

Groet, [redacted]

11,2
>>> [redacted] 25-09-2017 11:39 >>>
De uitkomst is om de bb-toeslag van afgelopen half jaar te indexeren, zie mailwisseling hieronder en bijgevoegde memo.
Is het voldoende dat ik dit aanpas in onze richtlijnen? Ik verwacht dat dit volgende week gepubliceerd kan worden.
Moet er verder nog iets gebeuren?
>>> [redacted] 25-9-2017 11:00 >>>
Oké, dat is niet nodig. Zorg ik voor!
>>> [redacted] 25-9-2017 10:15 >>> 11,2
Akkoord. Aanpak zoals we hebben besproken.

Voor mij is het aanpassen van richtlijnen nieuw. Wil ik graag doen maar enige toelichting heb ik wel nodig.

Groet
[redacted]
>>> [redacted] 21-9-2017 11:40 >>> 11,2
Hoi [redacted],

Bijgaand een voorstel voor de wijziging van berekening van de bb-toeslag voor jongmeerderjarigen zonder kinderen.
Ik heb het gisteren met onze senior-adviseur en vanmorgen met [redacted] doorgesproken en er is onzes inziens niets op tegen om de norm zoals deze gold voor de periode 1 januari 2017 tot 1 juli 2017 als vertrekpunt te nemen.
Daar kunnen we dan op door indexeren, zoals door jou voorgesteld.

Omdat er feitelijk niets wijzigt in het beleid (alleen de weg er naar toe) is het volgens ons te licht om dit via het college te laten lopen. Dat dat voorheen wel gebeurde komt omdat destijds de normen via een verordening (dus via college en raad) vastgesteld moesten worden. dat is nu niet meer het geval. Wellicht kun je het benoemen bij de wethouder, maar naar onze mening kun je volstaan met het opnemen van deze berekening in de richtlijnen. Deze worden immers na iedere wijziging door [redacted] besproken met de clustermanager en deze ondertekent ter goedkeuring.
Andere bedragen van BB (zoals duurzame gebruiksgoederen) worden ook ambtelijk aangepast gaf [redacted] aan.

Ik hoor graag van je of je hiermee akkoord bent. Vervolgens kan ik zorgen voor publicatie in de richtlijnen en communicatie naar de uitvoering.

[redacted]
>>> [redacted] 14-9-2017 9:50 >>> 11,2
Dag [redacted],

Gisteren heeft [redacted] mij gevraagd dit van hem over te nemen. Voor mij belangrijk dat ik eerst weet waar het precies over gaat.
Zullen we het volgende week even bespreken? Zou jij iets willen inplannen?

11,2

Met hartelijke groet,

Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

[redacted]
Strategie, Beleid en Regie
Bereikbaar: maandag t/m donderdag

Telefoon
026 - 377.[redacted]
Fax
026 - 377.4830

E-mail
[redacted]@arnhem.nl
Internet
www.arnhem.nl

MEMO

GEMEENTE Arnhem

Datum : 21 september 2017

Aan : [redacted] (SBR)

Van : [redacted] tel. 026 - 377[redacted]

Betreft : Voorstel aanpassing berekening toeslag BB voor jongmeerderjarigen zonder kinderen

11,2

11,2 / 10,2,e

Voorstel aanpassing berekening toeslag BB voor jongmeerderjarigen zonder kinderen

Situatie tot 1 juli 2017

De toeslag bijzondere bijstand voor jongmeerderjarigen (18 t/m 20 jaar) zonder kinderen is afhankelijk gesteld van het minimumjeugdloon. Voor de inkomensvoorziening van een jongmeerderjarige wordt 70% van het netto minimumjeugdloon als uitgangspunt genomen.
Voorbeeld: Het netto minimumjeugdloon van een 20-jarige bedroeg van 1 januari tot 1 juli 2017 € 927,76. De hoogte van de inkomensvoorziening van een jongmeerderjarige zonder kinderen bedraagt 70% hiervan, zijnde € 649,43. Omdat € 242,60 hiervan algemene bijstand betreft (wettelijk bepaald), is hiermee de toeslag bijzondere bijstand vastgesteld op € 406,83.

Probleemstelling

Per 1 juli 2017 is de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag (WML) gewijzigd en voorziet onder meer in een verhoging van het wettelijk minimumjeugdloon van 18- tot 20-jarigen. Voor een 20-jarige van € 927,76 netto naar € 1.068,38 netto. De hoogte van de inkomensvoorziening van een jongmeerderjarige zonder kinderen zou door die verhoging op € 747,87 uitkomen, zijnde € 243,52 algemene bijstand en € 504,35 bijzondere bijstand. Het minimumjeugdloon voor een 18-jarige bedraagt echter € 743,55, waardoor er voor de 18-jarige geen stimulans meer is om uit te stromen naar arbeid. In de bijstand ontvangt de 18-jarige dan immers meer dan het minimumloon.

Voorstel

Uitgangspunt is dat de toeslag bijzondere bijstand voor jongmeerderjarigen zonder kinderen halfjaarlijks wordt geïndexeerd, waarbij de ontwikkeling van het minimumloon wordt gevolgd.
Omdat het minimumjeugdloon ook de komende jaren aan grote veranderingen onderhevig is, moet de huidige berekeningswijze worden losgelaten om tot het uitgangspunt te kunnen komen.
Voorgesteld wordt om de halfjaarlijkse indexatie te volgen en de van 1 januari 2017 tot 1 juli 2017 geldende inkomensvoorziening van een jongmeerderjarige zonder kinderen van € 649,43 als vertrekpunt te hanteren, omdat de hoogte van de toeslag als toereikend kan worden beschouwd. Per 1 juli 2017 geldt een indexatie van 0,89%. De inkomensvoorziening van een jongmeerderjarige zonder kinderen bedraagt dan per 1 juli 2017 € 655,21, bestaande uit € 243,52 algemene bijstand en € 411,69 bijzondere bijstand.

Hierbij beantwoorden wij de raadsvragen die gesteld zijn op 2 juni jl. over de nieuwe werkwijze Bijzondere Bijstand tot 21 jaar

1. Om hoeveel jongeren gaat het?

- Gemiddeld ontvangen ongeveer 85 jongeren deze vorm van Bijzondere Bijstand.

2. Met terugwerkende kracht?

- Het is mogelijk om de systematiek van toekenning van deze vorm van Bijzondere Bijstand met terugwerkende kracht aan te passen. Het is wel alleen uitvoerbaar als we uitgaan van de clientgegevens die we al hebben.
- We kiezen ervoor om dit te doen vanaf 1 november 2020. Niet omdat we nu onrechtmatig handelen want dat is uitdrukkelijk niet het geval. Wel omdat we met een nieuwe werkwijze meer zeker zijn dat we in alle gevallen doen wat nodig is voor een voldoende financiele basis.

We lichten dit graag toe.

Niet onrechtmatig

Het college verschaft volgens artikel 12 PW een toeslag bijzondere bijstand aan jongeren van 18 tot en met 20 jaar, voor zover de noodzakelijke kosten van bestaan uitgaan boven de bijstandsnorm en die persoon voor deze kosten geen beroep kan doen op zijn ouders. Wij kennen sinds jaar en dag een vast maximum bedrag toe.

Iedere jongere die hiervoor een aanvraag heeft gedaan, hebben wij op deze criteria getoetst. Daarop volgt dan een afwijzende of toewijzende beschikking.

Als het een toewijzende beschikking betreft, staat daarin de hoogte van de BB-toeslag vermeld. Dit is een voor bezwaar vatbaar besluit. Als het besluit niet wordt aangevochten of tot aan de hoogste instantie in stand blijft, dan staat de hoogte van de norm in rechte vast.

De uitspraak van de rechtbank (zie bijlage) betreft een *individueel geval*. In dat geval gaf de rechter aan dat wij onze toekenning in dat specifieke geval onvoldoende konden onderbouwen. Uitsluitend in dat geval bleek de hoogte van de BB-toeslag niet toereikend. In het genoemde individuele geval heeft de rechter ons meegegeven dat een jongere in een dergelijke situatie zou moeten kunnen beschikken over de alleenstaandenorm van een 21-plusser.

Echter, deze uitspraak betekent niet dat alle jongeren die aanspraak hebben gemaakt op de BB-toeslag een te lage norm hebben ontvangen. Het blijft immers maatwerk.

Nieuwe werkwijze met terugwerkende kracht

We willen zeker zijn dat we in alle gevallen doen wat nodig is in de gegeven situatie. Door de uitspraak hebben we het signaal dat we mogelijk in sommige gevallen een te laag bedrag uitkeren en zien we dus aanleiding voor een nieuwe werkwijze waarbij we uitgaan van de alleenstaandenorm van een 21-plusser. We vinden het redelijk om dit te doen vanaf het moment dat we dit signaal kregen, namelijk november 2020. Bovendien is het toepassen van de nieuwe werkwijze vanaf november 2020 nog uitvoerbaar. Het vraagt immers om het herzien van 80 tot 100 dossiers. Nog verder terugwerken in de tijd is een operatie die uitvoeringstechnisch niet haalbaar is.

Daarom kiezen we er voor om deze systematiek voor toekomstige gevallen in te steken zoals zojuist beschreven en passen we de beleidsregels met terugwerkende kracht met ingang van 1 november 2020 aan. Dit is een bevoegdheid van het college.

Financien

Kosten

De kosten voor de nieuwe systematiek van toekenning van de BB-toeslag bedragen naar schatting maximaal € 300.000 per jaar, uitgaande van een huidige gemiddeld aantal jongeren dat er gebruik van maakt.

De kosten voor de maanden november en december 2020 bedragen naar schatting maximaal € 50.000.

Dekking

Vanuit de Armoedebegroting hebben we een dekking van € 69.000 structureel.

Voor 2021 vinden we voor de overige kosten dekking binnen de extra coronamiddelen voor Bijzondere Bijstand.

Voor 2022 is voor de overige kosten een aanvraag gedaan in de Perspectiefnota van € 231.000 structureel.

De extra kosten 2020 dekken wij uit het Armoedebudget 2021. Mocht dit leiden tot een overschrijding dan melden we dit bij de Turap2.

Overzicht tekort BB-toeslag per maand

Alleenstaanden				(Sociaal Minimum)	
Periode	*Bijstand*	*BB-Toeslag*	*Ontvangen*	*Recht 21+*	***Tekort/maand***
01-07-2005	€ 199,39	€ 297,99	€ 497,38	€ 807,77	**-€ 310,39**
01-01-2006	€ 207,55	€ 285,25	€ 492,80	€ 840,84	**-€ 348,04**
01-07-2006	€ 208,71	€ 285,29	€ 494,00	€ 845,54	**-€ 351,54**
01-01-2007	€ 213,72	€ 293,08	€ 506,80	€ 865,80	**-€ 359,00**
01-07-2007	€ 215,32	€ 297,08	€ 512,40	€ 872,34	**-€ 359,94**
01-01-2008	€ 217,75	€ 324,60	€ 542,35	€ 882,20	**-€ 339,85**
01-07-2008	€ 220,01	€ 329,87	€ 549,88	€ 891,36	**-€ 341,48**
01-01-2009	€ 221,81	€ 337,99	€ 559,80	€ 898,70	**-€ 338,90**
01-07-2009	€ 223,74	€ 342,02	€ 565,76	€ 906,55	**-€ 340,79**
01-01-2010	€ 224,43	€ 347,98	€ 572,41	€ 909,33	**-€ 336,92**
01-07-2010	€ 225,35	€ 350,59	€ 575,94	€ 913,06	**-€ 337,12**
01-01-2011	€ 227,00	€ 353,59	€ 580,59	€ 919,70	**-€ 339,11**
01-07-2011	€ 228,04	€ 356,36	€ 584,40	€ 923,90	**-€ 339,50**
01-01-2012	€ 230,91	€ 359,42	€ 590,33	€ 935,49	**-€ 345,16**
01-07-2012	€ 230,98	€ 363,81	€ 594,79	€ 935,81	**-€ 341,02**
01-01-2013	€ 228,39	€ 364,75	€ 593,14	€ 925,37	**-€ 332,23**
01-07-2013	€ 228,66	€ 367,14	€ 595,80	€ 926,48	**-€ 330,68**
01-01-2014	€ 234,01	€ 380,93	€ 614,94	€ 948,18	**-€ 333,24**
01-07-2014	€ 234,88	€ 384,00	€ 618,88	€ 951,65	**-€ 332,77**
01-01-2015	€ 237,16	€ 378,66	€ 615,82	€ 960,83	**-€ 345,01**
01-07-2015	€ 237,61	€ 380,48	€ 618,09	€ 962,63	**-€ 344,54**
01-01-2016	€ 240,10	€ 397,94	€ 638,04	€ 972,70	**-€ 334,66**
01-07-2016	€ 241,20	€ 403,12	€ 644,32	€ 977,15	**-€ 332,83**
01-01-2017	€ 242,60	€ 406,83	€ 649,43	€ 982,79	**-€ 333,36**
01-07-2017	€ 243,52	€ 411,69	€ 655,21	€ 986,52	**-€ 331,31**
01-01-2018	€ 244,91	€ 415,61	€ 660,52	€ 992,12	**-€ 331,60**
01-07-2018	€ 246,01	€ 421,31	€ 667,32	€ 996,56	**-€ 329,24**
01-01-2019	€ 253,17	€ 423,16	€ 676,33	€ 1.025,55	**-€ 349,22**
01-07-2019	€ 254,39	€ 430,26	€ 684,65	€ 1.030,42	**-€ 345,77**
01-01-2020	€ 259,78	€ 432,40	€ 692,18	€ 1.052,32	**-€ 360,14**
01-07-2020	€ 261,44	€ 441,82	€ 703,26	€ 1.059,03	**-€ 355,77**
01-01-2021	€ 265,49	€ 439,81	€ 705,30	€ 1.075,44	**-€ 370,14**
01-07-2021	€ 266,29	€ 441,15	€ 707,44	€ 1.078,70	**-€ 371,26**

Juridisch Kader

BB-Toeslagaffaire

Gemeente Arnhem

Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld.

INHOUD

1 INLEIDING **3**

2 SAMENVATTING **4**

3 VRAAGSTELLING & ANTWOORDEN **5**
3.1 Onrechtmatige overheidsdaad 5
3.2 Generieke werking 5
3.3 Eerste datum ontvankelijkheid schadeclaim 5
3.4 Aantal gedupeerden 5
3.5 Terugwerkende kracht 5
3.6 Gevolgschade 6
3.7 Actieve opsporing 6

4 WETGEVING **7**
4.1 Zorgvuldig onderzoek en deugdelijke motivering 7
4.2 Jongerennormen 7
4.3 BB-toeslag 7
4.4 Verjaring 8
4.5 Schadevergoeding 8
4.6 Wettelijke rente 9

5 JURISPRUDENTIE **9**
5.1 Onderzoeksplicht gemeente 9
5.2 Toepasselijke periode 10
5.3 Terugwerkende kracht 10
5.4 Hoogte BB-toeslag 11
5.5 Schadevergoeding 11
5.6 Wettelijke rente 11

6 BESCHOUWING **13**
6.1 Voorgeschiedenis 13
6.2 Generieke onderzoeksplicht 14
6.3 Handelen gemeente 15
6.4 Schadevergoeding 15
6.5 Actieve opsporing 15

7 OMVANG PROBLEMATIEK **16**
7.1 Aantal gedupeerden 16
7.2 Gemiddelde schade per gedupeerde 16
7.3 Hersteloperatie 17
7.4 Verwachte kosten 17

8 LOPENDE PROCEDURES **18**

9 GEVOLGEN NABETALING EN SCHADEVERGOEDING **19**

9.1 Overschrijding vermogensgrens 19

9.2 Korting toeslagen 19

9.3 Fiscale gevolgen 19

1 INLEIDING

Blijkens een uitspraak van de rechtbank van 5 november 2020 waar ik als gemachtigde van de uitkeringsgerechtigde bij was betrokken, heeft de gemeente Arnhem, onrechtmatig, aan zelfstandig wonende jongmeerderjarigen (18 tot 21 jaar) een te lage, ver onder het bestaansminimum gelegen, bijzondere bijstandsuitkering (BB-toeslag) verstrekt. Wethouder Paping ontkent echter dat de gemeente Arnhem onrechtmatig heeft gehandeld en wil enkel de huidige 85 BB-toeslaggerechtigden met terugwerkende kracht beperkt compenseren vanaf de datum van de uitspraak.

Met dit rapport probeer ik inzichtelijk te maken wat het juridisch kader is waarbinnen deze BB-toeslagaffaire geplaatst dient te worden. Het is bedoeld als handreiking naar de Gemeenteraad en het College van B&W van de gemeente Arnhem om inzicht te verkrijgen in de problematiek en waarom er sprake is van onrechtmatig handelen door de gemeente Arnhem bij de toekenningsbesluiten voor de BB-toeslag en de gevolgen ervan. Tevens hoop ik en spreek ik de verwachting uit dat alle gedupeerden van de BB-toeslagaffaire door dit rapport alsnog zullen krijgen waar zij recht op hebben en dat hun (immateriële)schade ruimhartig zal worden vergoed door de gemeente Arnhem.

Zevenaar, oktober 2021

N.J. van Dijk
Juridisch adviseur bij Onterecht.nu

2 SAMENVATTING

De gemeente Arnhem hanteerde in haar beleid inzake aanvullende bijzondere bijstand (BB-toeslag) voor zelfstandig wonende jongmeerderjarigen (18 tot 21 jaar) vaste bedragen, ver onder het sociaal minimum, zonder een deugdelijk onderzoek te doen naar de noodzakelijke kosten van het bestaan en/of een deugdelijke motivering waarom de gehanteerde bedragen passend en toereikend waren. Blijkens artikel 12 Participatiewet en de vaste jurisprudentie heeft de gemeente Arnhem hierdoor onrechtmatig gehandeld.

In de afgelopen 20 jaar zijn volgens een voorzichtige berekening meer dan 500, vaak zeer kwetsbare, jongmeerderjarigen van dit gemeentelijke beleid het slachtoffer geworden. De te weinig uitbetaalde BB-toeslag kan oplopen tot ruim €11.000 per jongmeerderjarige, zonder rekening te houden met de gevolgschade.Velen zijn namelijk in de schulden geraakt met alle gevolgen van dien. Verantwoordelijk wethouder Paping heeft deze misstand deels gerepareerd door alle huidige BB-toeslagontvangers beperkt te compenseren, maar weigert een volledige compensatie van alle gedupeerden.

3 VRAAGSTELLING & ANTWOORDEN

1. Heeft de gemeente Arnhem onrechtmatig gehandeld bij het nemen van toekenningsbesluiten inzake de BB-toeslag?
2. Is de uitspraak van 5 november 2020 (ECLI:NL:RBGEL:2020:5909) slechts van toepassing op een individueel geval of raakt die alle in het verleden genomen besluiten inzake de hoogte van de BB-toeslag?
3. Vanaf welke toekenningsdatum van de BB-toeslag kan een schadeclaim bij de gemeente worden ingediend?
4. Om hoeveel gedupeerden gaat het ?
5. Over welke periode dient met terugwerkende kracht door de gemeente aan de gedupeerden de te weinig uitbetaalde BB-toeslag nabetaald te worden?
6. Is er sprake van gevolgschade bij de gedupeerden en dient de gemeente Arnhem die te vergoeden?
7. Heeft de gemeente Arnhem een verplichting om actief gedupeerden op te sporen en te informeren?

3.1 Onrechtmatige overheidsdaad

Antwoord vraag 1: Er is sprake van onrechtmatig handelen door de gemeente Arnhem dat geclassificeerd kan worden als een onrechtmatige overheidsdaad.

3.2 Generieke werking

Antwoord vraag 2: Op grond van de wet en jurisprudentie is de gemeente Arnhem verplicht om voorafgaand aan de toekenning van de BB-toeslag onderzoek te verrichten naar de noodzakelijke kosten van het bestaan van de aanvrager. Voor zover de uitspraak van 5 november geen generieke werking zou hebben, hebben de uitspraken van 24 juli 2012 respectievelijk 27 juni 2000 van de CRvB inzake de onderzoeksplicht van de gemeente dat wel.

3.3 Eerste datum ontvankelijkheid schadeclaim

Antwoord vraag 3: Als gevolg van de verjaringstermijn van 20 jaar kan door (voormalig) ontvangers van BB-toeslag die toegekend is vanaf ongeveer 2001 een schadeclaim bij de gemeente Arnhem worden ingediend.

3.4 Aantal gedupeerden

Antwoord vraag 4: Uit een voorzichtige berekening blijkt dat er sprake is van meer dan 500 directe gedupeerden.

3.5 Terugwerkende kracht

Antwoord vraag 5: De terugwerkende kracht geldt vanaf de datum dat de schade is ontstaan (i.e. de ingangsdatum van de BB-toeslag).

3.6 Gevolgschade

Antwoord vraag 6: Bij de gedupeerden van de BB-toeslagaffaire is sprake van gevolgschade, zowel materieel als immaterieel, welke door de gemeente Arnhem vergoed dient te worden.

3.7 Actieve opsporing

Antwoord vraag 7: Doordat de gemeente Arnhem een onrechtmatige overheidsdaad heeft gepleegd rust op haar een verplichting om alle schade voor gedupeerden van de BB-toeslagaffaire te vergoeden. Wettelijk gezien kan de gemeente Arnhem afwachten tot de gedupeerden zich melden en via een juridische procedure een bezwaar of herzieningsverzoek inclusief schadevordering indienen. Vanuit moreel opzicht mag echter een actieve opsporing van de gedupeerden en ruimhartige compensatie van de schade vanuit de gemeente Arnhem worden verwacht.

4 WETGEVING

4.1 Zorgvuldig onderzoek en deugdelijke motivering

Artikel 3:2 Algemene Wet Bestuursrecht (AWB)

Bij de voorbereiding van een besluit vergaart het bestuursorgaan de nodige kennis omtrent de relevante feiten en de af te wegen belangen.

Artikel 3:46 Algemene Wet Bestuursrecht (AWB)

Een besluit dient te berusten op een deugdelijke motivering.

4.2 Jongerennormen

Artikel 20 Participatiewet (PW)

Artikel 20. Jongerennormen

1. *Voor belanghebbenden jonger dan 21 jaar zonder ten laste komende kinderen is de norm per kalendermaand, indien het betreft:*
    a. *een alleenstaande van 18, 19 of 20 jaar: € 266,29;*
    b. *gehuwden waarvan beide echtgenoten 18, 19 of 20 jaar zijn: € 532,58;*
    c. *gehuwden waarvan een echtgenoot 18, 19 of 20 jaar is en de andere echtgenoot 21 jaar of ouder, zonder kostendelende medebewoners: € 1.036,79.*
2. *Voor belanghebbenden jonger dan 21 jaar met een of meer ten laste komende kinderen is de norm per kalendermaand, indien het betreft:*
    a. *een alleenstaande ouder van 18, 19 of 20 jaar: € 266,29;*
    b. *gehuwden waarvan beide echtgenoten 18, 19 of 20 jaar zijn: € 840,78;*
    c. *gehuwden waarvan een echtgenoot 18, 19 of 20 jaar is en de andere echtgenoot 21 jaar of ouder, zonder kostendelende medebewoners: € 1.344,99.*

4.3 BB-toeslag

Artikel 10 Algemene bijstandswet (Abw)
Geldend vanaf 1-1-1996 t/m 31-12-2003

Een persoon van 18, 19 of 20 jaar heeft slechts recht op bijzondere bijstand voor zover zijn noodzakelijke kosten van het bestaan uitgaan boven de toepasselijke bijstandsnorm en hij voor deze kosten geen beroep kan doen op zijn ouders, omdat:
a. de middelen van de ouders daartoe niet toereikend zijn; of
b. hij redelijkerwijs zijn onderhoudsrecht jegens zijn ouders niet te gelde kan maken.

Artikel 12 Wet Werk en Bijstand (WWB)
Geldend van 1-1-2004 t/m 31-12-2014

Een persoon van 18, 19 of 20 jaar heeft recht op bijzondere bijstand voor zover zijn noodzakelijke kosten van het bestaan uitgaan boven de bijstandsnorm en hij voor deze kosten geen beroep kan doen op zijn ouders, omdat:

a. de middelen van de ouders daartoe niet toereikend zijn; of
b. hij redelijkerwijs zijn onderhoudsrecht jegens zijn ouders niet te gelde kan maken.

Artikel 12 Participatiewet (PW)
Geldend vanaf 01-01-2015 t/m heden

Een persoon van 18, 19 of 20 jaar heeft recht op bijzondere bijstand voor zover zijn noodzakelijke kosten van het bestaan uitgaan boven de bijstandsnorm en hij voor deze kosten geen beroep kan doen op zijn ouders, omdat:

a. de middelen van de ouders daartoe niet toereikend zijn; of
b. hij redelijkerwijs zijn onderhoudsrecht jegens zijn ouders niet te gelde kan maken.

4.4 Verjaring

Artikel 310 Burgerlijk Wetboek (BW)
1.Een rechtsvordering tot vergoeding van schade of tot betaling van een bedongen boete verjaart door verloop van vijf jaren na de aanvang van de dag, volgende op die waarop de benadeelde zowel met de schade of de opeisbaarheid van de boete als met de daarvoor aansprakelijke persoon bekend is geworden, en in ieder geval door verloop van twintig jaren na de gebeurtenis waardoor de schade is veroorzaakt of de boete opeisbaar is geworden.

4.5 Schadevergoeding

Artikel 8:88 lid 1 Algemene wet bestuursrecht (AWB)
1. De bestuursrechter is bevoegd op verzoek van een belanghebbende een bestuursorgaan te veroordelen tot vergoeding van schade die de belanghebbende lijdt of zal lijden als gevolg van:

a. een onrechtmatig besluit;
b. een andere onrechtmatige handeling ter voorbereiding van een onrechtmatig besluit;
c. het niet tijdig nemen van een besluit;
d. een andere onrechtmatige handeling van een bestuursorgaan waarbij een persoon als bedoeld in artikel 8:2, eerste lid, onder a, zijn nagelaten betrekkingen of zijn rechtverkrijgenden belanghebbende zijn.

6:98 Burgerlijk Wetboek (BW)
Voor vergoeding komt slechts in aanmerking schade die in zodanig verband staat met de gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid van de schuldenaar berust, dat zij hem, mede gezien de aard van de aansprakelijkheid en van de schade, als een gevolg van deze gebeurtenis kan worden toegerekend.

6:162 Burgerlijk Wetboek (BW)

1. Hij die jegens een ander een onrechtmatige daad pleegt, welke hem kan worden toegerekend, is verplicht de schade die de ander dientengevolge lijdt, te vergoeden.

2. *Als onrechtmatige daad worden aangemerkt een inbreuk op een recht en een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt, een en ander behoudens de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond.*

3. *Een onrechtmatige daad kan aan de dader worden toegerekend, indien zij te wijten is aan zijn schuld of aan een oorzaak welke krachtens de wet of de in het verkeer geldende opvattingen voor zijn rekening komt.*

4.6 Wettelijke rente

Artikel 119 lid 1 Burgerlijk Wetboek (BW)

1. *De schadevergoeding, verschuldigd wegens vertraging in de voldoening van een geldsom, bestaat in de wettelijke rente van die som over de tijd dat de schuldenaar met de voldoening daarvan in verzuim is geweest.*

5 JURISPRUDENTIE

5.1 Onderzoeksplicht gemeente

1. De uitspraak van Rechtbank Gelderland van 5 november 2020 (ECLI:NL:RBGEL:2020:5909) aangaande de onderzoeksplicht van de gemeente Arnhem luidt als volgt:

   11. Als uitgangspunt geldt dat het in beginsel aan eiseres is om aannemelijk te maken dat haar noodzakelijke kosten van het bestaan uitgaan boven de bijstandsnorm, zodat zij op grond van artikel 12 van de Pw recht heeft op bijzondere bijstand. Daarbij geldt volgens de uitspraak van de CRvB van 24 juli 2012 dat bij de beoordeling van een aanvraag om bijstand een gericht onderzoek naar alle van belang zijnde omstandigheden van de aanvrager nodig is. ***Op het bijstandsverlenend orgaan rust de plicht om zich een zo goed mogelijk beeld te vormen over de hoogte van de noodzakelijke bestaanskosten van de aanvrager****. De woonvorm en leefvorm van eiseres zijn omstandigheden waarnaar verweerder onderzoek dient te doen om de hoogte van de noodzakelijke bestaanskosten te kunnen vaststellen.*

2. De Rechtbank Gelderland verwijst in haar uitspraak van 5 november 2020 naar de uitspraak van de CRvB van 24 juli 2012 (ECLI:NL:CRVB:2012:BX2510)

   4.4. Zoals de Raad eerder heeft overwogen inzake artikel 10 van de Algemene bijstandswet (Abw) (CRvB 27 juni 2000, LJN ZB8840), ***rust bij de beoordeling van een aanvraag om bijstand voor de noodzakelijke bestaanskosten van een jongmeerderjarige op het bijstandsverlenend orgaan de plicht om zich een zo goed mogelijk beeld te vormen over de hoogte van de noodzakelijke bestaanskosten van de aanvrager.*** *Hierbij is een gericht onderzoek naar alle van belang zijnde omstandigheden van de aanvrager nodig.*

4.5. Nu artikel 12 van de WWB in essentie niet anders luidt dan artikel 10 van de Abw, en niet is gebleken dat de wetgever heeft beoogd ter zake een andere regeling te treffen, blijft de rechtspraak inzake de toepassing van artikel 10 van de Awb haar gelding behouden onder de WWB.

3. De CRvB verwijst in haar uitspraak van 24 juli 2012 naar haar eerdere uitspraak van 27 juni 2000 (ECLI:NL:CRVB:2000:ZB8840)

   Mede gezien deze toelichting stelt de Raad allereerst vast dat bij de beoordeling van een aanvraag om bijstand voor de noodzakelijke bestaanskosten van een jongmeerderjarige op het bijstandsverlenend orgaan ***de plicht rust om zich een zo goed mogelijk beeld te vormen over de hoogte van de noodzakelijke bestaanskosten van de aanvrager*** *en dat dit orgaan daarbij onder andere in aanmerking kan nemen of voor de aanvrager zelfstandige huisvesting wel of niet noodzakelijk is. Een gericht onderzoek naar alle van belang van zijnde omstandigheden van de aanvrager is dan ook nodig.* ***Het zonder meer stellen van de noodzakelijke bestaanskosten van op zelfstandige huisvesting aangewezen jongmeerderjarigen op een vast bedrag, dus zonder rekening te houden met de individuele situatie, kan de Raad derhalve niet als juist aanvaarden****.*

5.2 Toepasselijke periode

De (voormalige) BB-toeslagontvangers zijn niet bekend met het feit dat als gevolg van onrechtmatig handelen van de gemeente Arnhem (i.e geen onderzoek doen naar de noodzakelijke kosten van het bestaan en onvoldoende motivering voor de hoogte van de gehanteerde bedragen) hun uitkering, in het bijzonder de bijzondere bijstand toeslag (BB-toeslag), te laag is vastgesteld. Derhalve verjaart hun rechtsvordering op grond van artikel 310 lid 1 BW eerst na 20 jaar en kunnen schadeclaims worden ingediend vanaf 2001. Voor het geval dat onverhoopt toch de korte verjaringstermijn van 5 jaar van toepassing zou zijn, kan de Nederlandse Regering verzocht worden om, in navolging van de spoedwet Wet hardheidsaanpassing Awir inzake de kinderopvangtoeslagaffaire, een vergelijkbare spoedwet uit te vaardigen t.b.v. de BB-toeslagaffaire. De BB-toeslagaffaire beperkt zich namelijk niet alleen tot de gemeente Arnhem, maar omvat een groot aantal andere gemeenten waar geen onderzoek naar de noodzakelijke kosten van het bestaan voorafgaand aan het BB-toekenningsbesluit is verricht, maar een vast normbedrag wordt gehanteerd.

5.3 Terugwerkende kracht

Het uitgangspunt van wethouder Paping dat de terugwerkende kracht zou gelden vanaf de datum van de uitspraak is ongemotiveerd en kent geen grond in de wet- en regelgeving. Op grond van de uitspraak van de CRvB van 24 februari 1998 (ECLI:NL:CRVB:1998:AA8776) met doorverwijzing naar de uitspraken van de *HR van 26 februari 1988 (NJ 1988,489 IJsselmuiden/Brink), waarin wordt overwogen dat de datum van het primair besluit bepalend is voor de ingangsdatum van de schade, en HR 30 januari 1987 [Nibourg BV/gem. Zuidwolde], waaruit blijkt dat de schade die het gevolg is van het onrechtmatige primaire besluit ook voor vergoeding in aanmerking komt*, dient de niet uitbetaalde BB-toeslag met terugwerkende kracht vanaf de toekenningsdatum in het primaire besluit te worden

nabetaald. De jurisprudentie betreft weliswaar de gevolgschade, maar niet valt in te zien waarom de terugwerkende kracht tot aan de datum van het primaire besluit niet zou gelden voor de hoofdsom. (i.e. de BB-toeslag).

Aan de uitkeringsgerechtigde van de uitspraak van 5 november 2020 is door de gemeente Arnhem met terugwerkende kracht de BB-toeslag nabetaald tot aan de ingangsdatum van het primaire toekenningsbesluit inzake de BB-toeslag. Mede op grond van het gelijkheidsbeginsel dienen derhalve ook de andere gedupeerden van de BB-toeslagaffaire met terugwerkende kracht tot aan de oorspronkelijke toekenningsdatum van de BB-toeslag een nabetaling te ontvangen.

5.4 Hoogte BB-toeslag

De uitspraak van de Rechtbank Gelderland van 5 november 2020 (ECLI:NL:RBGEL:2020:5909) aangaande de hoogte van de BB-toeslag luidt als volgt:

14. Naar het oordeel van de rechtbank heeft verweerder de vaststelling van de aan eiseres toe te kennen bijstand onvoldoende gemotiveerd. De keuze voor een bedrag dat 70% van het minimumloon van een 20-jarige op 1 januari 2017 is, acht de rechtbank willekeurig. De stelling dat die norm toereikend zou moeten zijn en dat het niet is gezegd dat iedere jongere die norm krijgt, is verder niet onderbouwd.

Door de gemeente Arnhem wordt met het besluit om voor alle 85 huidige BB-toeslagontvangers de BB-toeslag te verhogen tot die van een 21-plusser ook erkend, dat de vastgestelde en uitbetaalde BB-toeslag te laag was.

5.5 Schadevergoeding

Blijkens de uitspraak van de CRvB van 11 mei 2021 (ECLI:NL:CRVB:2021:1041) kan een gedupeerde naast de nabetaling van de niet ontvangen BB-toeslag ook de gevolgschade claimen als die aan het onrechtmatig genomen besluit kunnen worden toegerekend.

3.2. Het is vaste rechtspraak dat de bestuursrechter bij het beantwoorden van de vraag of er voldoende aanleiding is om een gevraagde schadevergoeding toe te kennen, zoveel mogelijk aansluiting moet zoeken bij het civielrechtelijke schadevergoedingsrecht. Voor vergoeding van schade is, in aansluiting op de artikelen 6:162 en 6:98 van het Burgerlijk Wetboek, vereist dat de gestelde schade verband houdt met een onrechtmatig besluit en dat vervolgens alleen die schadeposten voor vergoeding in aanmerking komen die in een zodanig verband staan met dat besluit, dat zij het bestuursorgaan, mede gezien de aard van de aansprakelijkheid en van de schade, als een gevolg van dat besluit kunnen worden toegerekend (zie onder meer de uitspraak van de Raad van 18 februari 2015, ECLI:NL:CRVB:2015:446).

5.6 Wettelijke rente

Op grond van de uitspraak van de CRvB van 24 februari 1998 (ECLI:NL:CRVB:1998:AA8776) met doorverwijzing naar de uitspraak van de *CRvB van 9 januari 1996 (JB 1996, 36), waarin de CRvB heeft geoordeeld dat wettelijke rente met ingang van het primair besluit moet worden toegekend*, dient

de wettelijke rente over nabetaalde en nog na te betalen BB-toeslag door de gemeente Arnhem te worden vergoed.

Aan de rechthebbende bij de uitspraak van 5 november 2020 is door de rechtbank de wettelijke rente toegekend wegens te late betaling van de BB-toeslag. Op grond van het gelijkheidsbeginsel dient de wettelijke rente ook aan alle (voormalige) BB-toeslagontvangers te worden vergoed.

6 BESCHOUWING

6.1 Voorgeschiedenis

1996 Ingangsdatum artikel 10 Algemene bijstandswet waarin recht op de BB-toeslag voor jongmeerderjarigen is vastgelegd. Sedert de invoering van de Algemene Bijstandswet in 1996 had de gemeente Arnhem voorafgaand aan het toekenningsbesluit onderzoek moeten doen naar de noodzakelijke bestaanskosten van de aanvrager.

2000 Uitspraak op 27 juni van de CRvB waaruit de onderzoeksplicht van de gemeente naar de noodzakelijke kosten van het bestaan blijkt.

2004 Ingangsdatum artikel 12 Wet Werk en Bijstand welke gelijkluidend is aan artikel 10 van de Algemene bijstandswet.

2005 Uit de bij WOB-besluit van 19 juni geopenbaarde collegenota van 9 juni 2005 blijkt, dat de gemeente Arnhem in ieder geval sinds 2005 bij ieder besluit inzake BB-toeslag uit is gegaan van een vast bedrag i.p.v. onderzoek te doen naar en/of rekening te houden met de individuele situatie van de aanvrager. Een enkele beleidsambtenaar heeft in die nota de systematiek voorgesteld om de hoogte van de BB-toeslag vast te stellen. Doel hiervan was om een besparing van €100.000 te realiseren. Het bijzondere is dat in dat voorstel de forfaitaire toeslag, die geen relatie heeft met de feitelijke kosten, los te laten en uit te gaan van een toeslag die afgestemd wordt op de individuele omstandigheden met toetsing van de noodzakelijke kosten. Vervolgens wordt die systematiek direct weer losgelaten doordat wordt gesteld, dat de toeslag nooit hoger mag zijn dan de toeslag voor bijvoorbeeld een 23 jarige of het minimumjeugdloon, terwijl uit onderzoek naar de noodzakelijke kosten van het bestaan in een individueel geval kan blijken dat die hoger liggen dan deze “normen”. Ook het nevendoel namelijk jongeren motiveren om uitkeringsafhankelijkheid te voorkomen en te gaan werken gaat geheel voorbij aan situaties waarbij jongmeerderjarigen reeds naar school gaan of een betaalde baan hebben. De vraag of de zelfstandig wonende jongmeerderjarigen met het berekende bedrag überhaupt rond konden komen, werd geheel niet gesteld door deze beleidsambtenaar. Een typisch geval van spreadsheet-management, zonder enig benul van de uitwerking op het dagelijks leven van de BB-toeslaggerechtigden. Blijkens de besluitenlijst van 5 juli 2005 is besluit conform dit voorstel door het College genomen.

2012 In de uitspraak van 24 juli wordt de onderzoeksplicht van een gemeente naar de noodzakelijke kosten van het bestaan (nogmaals) bevestigd.

2015 Ingangsdatum artikel 12 Participatiewet.

2017 Blijkens de geopenbaarde WOB-documenten komt de hoogte van de BB-toeslag eerst in enkele emails op 4 juli en 28 september 2017 weer ter sprake als gevolg van een wijziging in de hoogte van het jeugdminimumloon. Door een enkele beleidsambtenaar wordt een voorstel gedaan om de BB-toeslag vast te pinnen op 70% van het minimumloon van een 20 jarig en en daarna enkel nog te indexeren. Ook nu is de vraag of een BB-toeslaggerechtigde überhaupt kan rondkomen van een uitkering ver onder het sociaal minimum niet aan de orde en geldt slecht het adagium om zoveel

mogelijk jongeren te stimuleren om te gaan werken. Vervolgens is dit via een een handtekening van een clustermanager geratificeerd, nu zelfs zonder het College in te lichten. Het is volstrekt onbegrijpelijk hoe zulke ingrijpende maatregelen buiten het toezicht van het College en/of de Gemeenteraad om heeft kunnen plaatsvinden.

2020 Op 5 november doet de Rechtbank uitspraak inzake de onderzoeksplicht van de gemeente naar de noodzakelijke kosten van het bestaan en de hoogte van de BB-toeslag.

2021 Op 12 mei wordt de Perspectiefnota 2022-2025 met knelpunt in paragraaf met titel *Armoede - Bijzondere bijstand <21 jaar* op pagina 12 aan de Gemeenteraad gepresenteerd. Op 30 juni is een motie van D66 met een amendement van de Christenunie (21M110) om benadeelden actief te informeren en met verder terugwerkende kracht dan november 2020 te compenseren door de Gemeenteraad verworpen.

6.2 Generieke onderzoeksplicht

De vraag of de uitspraak van 5 november 2020 een individueel geval betreft danwel generiek van aard is, is niet relevant. In de uitspraak van 5 november 2020 wordt immers verwezen naar de vaste jurisprudentie van de CRvB van 24 juli 2012, die vervolgens weer doorverwijst naar de uitspraak van de CRvB van 27 juni 2000. Uit deze vaste jurisprudentie blijkt onweerlegbaar de onderzoeksplicht van de gemeente Arnhem. Derhalve is sprake is van een **onrechtmatig overheidsdaad**. Overigens is die eerdere vaste jurisprudentie van de CRvB ook niet opgenomen in de *Vaststelling richtlijnwijzigingen* en/of de richtlijnen zelf.

Het enkele feit dat de gemeente Arnhem een vast bedrag voor BB-toeslag hanteert, bevestigt dat er geen sprake kan zijn van maatwerk op grond van onderzoek naar de noodzakelijke kosten van het bestaan. Dit onrechtmatig handelen van de gemeente Arnhem gaat, ondanks de beleidswijziging om vanaf 1 november 2020 de bijstandsnorm van een 21-plusser toe te passen, door tot op de dag van vandaag doordat nog steeds geen onderzoek naar de noodzakelijke kosten van het bestaan wordt gedaan. Die noodzakelijke kosten van het bestaan kunnen overigens ook hoger zijn dan de bijstandsnorm van een 21-plusser. Denk bijvoorbeeld aan school- en/of reiskosten waarvoor geen aanspraak op een vergoeding vanuit een voorliggende voorziening bestaat.

In de bezwaarprocedure voorafgaand aan de rechtszaak met de uitspraak van 5 november 2020 heeft de gemeente Arnhem geprobeerd om dit gebrek te herstellen door alsnog een overzicht van alle kosten op te vragen bij de aanvraagster. Daarin ging de gemeente Arnhem echter veel te ver. Bijvoorbeeld door ter discussie te stellen of een mobiel telefoonabonnement tot de noodzakelijke kosten van het bestaan behoren. Deze bevoogdende handelswijze legt bloot dat de gemeente Arnhem geen idee c.q ervaring had, hoe het onderzoek naar de noodzakelijk kosten van het bestaan in te stellen, noch op de hoogte was van de fungerende wetgeving en jurisprudentie.

Ook uit de lopende bezwaar- en herzieningsprocedures blijkt dat de gemeente Arnhem bij geen enkele aanvraag zorgvuldig onderzoek naar de noodzakelijk kosten van het bestaan heeft gedaan waardoor gevoeglijk kan worden aangenomen dat dit voor alle (voormalige) BB-toeslagontvangers geldt.

6.3 Handelen gemeente

Het is op zichzelf prijzenswaardig dat de gemeente Arnhem geen hoger beroep heeft ingesteld tegen de uitspraak van 5 november 2020 van de Rechtbank Gelderland. Teveel juristen in overheidsdienst procederen namelijk ook bij kansloze zaken tot aan de hoogste instantie om zichzelf aan het werk te houden. Maar het kan ook een kwestie van kille berekening zijn geweest van de wethouder, al of niet in samenwerking met zijn beleidsambtenaren en juristen, om aan het onrechtmatig handelen door de gemeente Arnhem geen ruchtbaarheid te geven. Alle van belang zijnde jurisprudentie van de Centrale Raad van Beroep (CRvB) wordt namelijk in een onregelmatig verschijnend overzicht *Vaststelling richtlijnwijzigingen* opgenomen en gepubliceerd op de website[1] van de afdeling Juridische Zaken (JZ) van de Gemeente Arnhem. Opvallend is dat de uitspraak van 5 november 2020 nergens wordt genoemd, maar dat de gemeente Arnhem haar BB-toeslagbeleid heeft aangepast als gevolg van deze uitspraak en dat nieuwe beleid wel in de *Vaststelling richtlijnwijzigingen* heeft opgenomen.

6.4 Schadevergoeding

De gedupeerden van de BB-toeslagaffaire komen, naast de nabetaling van de te weinig uitbetaalde BB-toeslag, in aanmerking voor een materiële schadevergoeding door gevolgschade zoals bijvoorbeeld incassokosten en de wettelijke rente wegens te late betaling. Er kan ook sprake zijn van immateriële schade als gevolg van gederfde levensvreugde, schulden, niet toekomen aan het werken aan de persoonlijke problematiek, etc. Voor vele gedupeerden was de eerste activiteit na toekenning van de BB-toeslag een aanmelding bij de voedselbank. De impact die dat op een mensenleven heeft is groot en dient door de gemeente Arnhem ruimhartig gecompenseerd te worden.

6.5 Actieve opsporing

De door de Rijksoverheid/Belastingdienst genomen maatregelen ten behoeve van de opsporing van de gedupeerden van de kinderopvangtoeslagaffaire kan door de gemeente Arnhem als referentiekader worden gehanteerd. Zo is onder meer een emailadres, website en telefoonnummer beschikbaar gesteld. Van een lokale overheid zoals de gemeente Arnhem mag hetzelfde worden verwacht in het kader van de hersteloperatie inzake de BB-toeslagaffaire. Ook in de BB-toeslagaffaire komen een aantal schrijnende situaties bij gedupeerden voor die een actief opsporingsbeleid noodzakelijk maken.

Een groot aantal gedupeerden zijn zeer kwetsbare burgers waarbij als gevolg van een beperking het DOE-vermogen ontbreekt. Van deze gedupeerden kan niet worden verwacht dat zij zich zelfstandig zullen melden bij de gemeente. De gemeente Arnhem beschikt over een uitkeringsadministratie met daarin de Burgerservicenummers van alle (voormalige) BB-toeslagontvangers. Via een koppeling met de Basisregistratie Personen (BRP) zijn de gedupeerden vervolgens eenvoudig op te sporen. Het is aan te raden dat gedupeerden de mogelijkheid wordt geboden om, op kosten van de gemeente Arnhem, gebruik te laten maken van externe juridische bijstand.

[1] https://geo1.arnhem.nl/richtlijnenjz/LearningGuide%206.0%20(Richtlijnen%20JZ%20Boek%20M)/html/introduction.htm

7 OMVANG PROBLEMATIEK

7.1 Aantal gedupeerden

Er zijn 3 groepen gedupeerden:

1. Alleenstaande uitkeringsgerechtigden zonder kinderen < 21 jaar.
2. Gehuwden uitkeringsgerechtigden zonder kinderen waarvan beiden < 21 jaar.
3. Gehuwden uitkeringsgerechtigden zonder kinderen waarvan één < 21 jaar.

In 2005 was de verdeling over die groepen respectievelijk 37, 20 en 10 personen. Totaal 67 BB-toeslaggerechtigden.

Over 2021 is enkel bekend, blijkens het memo van de wethouder met antwoorden op raadsvragen gesteld op 2 juni 2021, dat de eerste groep bestaat uit 87 personen. De groei van deze groep is voor een groot deel toe te schrijven aan de scheiding van wonen en begeleiding bij beschermd wonen in 2018 waardoor een zak- en kleedgeldregeling werd omgezet in een bijstandsuitkering. Van de andere twee groepen zijn geen gegevens over 2021 bekend, maar mag worden aangenomen dat die ongeveer gelijk zijn gebleven. Totaal dus ongeveer 87+20+10=117 BB-toeslaggerechtigden.

Uit een voorzichtige berekening op basis van het gemiddeld aantal BB-toeslagontvangers per jaar tussen 2005 en 2018 van 67 en tussen 2018 t/m 2021 van 117, met een verversing van het totale bestand aan BB-toeslagontvangers iedere 3 jaar, kan worden aangenomen dat het totaal aantal gedupeerden meer dan 500 personen bedraagt.

Omdat het onrechtmatig handelen van de gemeente Arnhem een periode beslaat van meer dan 20 jaar waarin gedupeerden mogelijk relaties zijn aangegaan en/of kinderen hebben gekregen, terwijl ze mogelijk nog met schulden kampten als gevolg van de BB-toeslag affaire, kunnen er nog veel meer indirecte gedupeerden zijn.

7.2 Gemiddelde schade per gedupeerde

Een alleenstaande gedupeerde die 3 jaar lang een BB-toeslag ontvangen heeft, zonder rekening te houden met de daadwerkelijke noodzakelijke kosten van het bestaan en/of met de ouderlijke bijdrage, heeft maandelijks ongeveer een derde deel van de hoogte van de geldende bijstandsnorm van een 21-plusser te weinig ontvangen. Dat is gemiddeld ruim €300 per maand/€3600 per jaar. Per gedupeerde is dat gemiddeld over een volle periode van 3 jaar ruim €11.000.

Een samenwonend stel waarvan één < 21 is de korting -20% van de reguliere 21+norm. Over een volle periode van 3 jaar kan dat oplopen tot ruim €10.000.

Voor samenwonend stel die beiden < 21 jaar zijn is de korting -35% van de reguliere 21+ norm. Over een volle periode van 3 jaar kan dat oplopen tot ruim €19.000.

7.3 Hersteloperatie

Hoewel de wet en jurisprudentie voorschrijft dat een onderzoek naar de noodzakelijke kosten van het bestaan verplicht is, kan omwille van de eenvoud, uitvoerbaarheid en snelheid worden volstaan met een generieke verhoging met terugwerkende kracht vanaf toekenningsdatum voor alle (voormalige) BB-toeslaggerechtigden naar de hoogte van de algemene bijstand van een 21-plusser onder aftrek van de eventueel vastgestelde ouderbijdrage. Indien door een individuele BB-toeslagontvanger kan worden aangetoond dat de werkelijke noodzakelijke kosten van het bestaan hoger waren dan de algemene bijstandsnorm van een 21-plusser, dan dient daar de nabetaling op te worden afgestemd.

7.4 Verwachte kosten

De directe materiële schade als gevolg van de te lage BB-toeslag kan in theorie oplopen tot naar schatting 520 x €11.000 = €5,7 miljoen, maar zal naar verwachting aanzienlijk lager liggen. De hoogte van de gevolgschade evenals de immateriële schade kan aanzienlijk zijn als gevolg van schuldenproblematiek, maar dient individueel bepaald te worden. Op dit moment is de gevolgschade nog niet goed inzichtelijk. Als alle BB-toeslaggerechtigden van de afgelopen 20 jaar worden opgespoord, kunnen de kosten voor de gevolgschade, immateriële schade en wettelijke rente oplopen tot mogelijk een half miljoen euro. Als de gemeente Arnhem als eis stelt dat iedere gedupeerde een afzonderlijke juridische procedure dient te entameren dan komt daar nog minstens een half miljoen aan kosten voor vergoeding van juridische bijstand bij. Daarnaast maakt de gemeente Arnhem ook zelf aanzienlijke kosten voor de juridische en financiële afhandeling.

8 LOPENDE PROCEDURES

Voor zover bekend zijn er n.a.v. het besluit van de gemeente Arnhem om maar vanaf 1 november 2020 een nabetaling te verrichten een 2-tal bezwaarprocedures geïnitieerd door huidige BB-toeslagontvangers. Dit betreft schadeclaims van respectievelijk ongeveer €1400 en €4200 materiële en €500 respectievelijk €1000 gevolg- en immateriële schade, exclusief wettelijke rente.

Tevens heeft een voormalig BB-toeslagontvangers een herzieningsverzoek ingediend met een schadeclaim van €5335 aan directe schade wegens te weinig ontvangen BB-toeslag en nog vast te stellen gevolgschade. Bij deze verzoeker is sprake van een aanzienlijke schuldenproblematiek met hoge incassokosten tot gevolg. Verzoeker is de afgelopen jaren helaas buiten beeld gebleven van het jongeren-perspectief-fonds waardoor de gevolgschade onnodig hoog is opgelopen.

Een groeiend aantal bezwaar- en herzieningsprocedures zijn op het moment van verschijnen van dit rapport nog in voorbereiding.

9 GEVOLGEN NABETALING EN SCHADEVERGOEDING

9.1 Overschrijding vermogensgrens

Als gevolg van de schadeloosstelling kan de situatie ontstaan dat door een gedupeerde, die een uitkering op grond van de participatiewet ontvangt of gebruik maakt van andere overheidsregelingen, de vermogensgrens wordt overschreden. Hiervoor dienen door de gemeente Arnhem passende maatregelen getroffen te worden, omdat er anders sprake is van een sigaar uit eigen doos doordat belanghebbende gekort wordt. Ook wanneer de gedupeerde niet meer woonachtige is in de gemeente Arnhem, maar via een andere gemeente een uitkering geniet op grond van de participatiewet of gebruik maakt van andere overheidsregelingen, dient de gemeente Arnhem passende maatregelen te nemen.

9.2 Korting toeslagen

Als gevolg van de nabetaling bestaat de kans dat een gedupeerde van de BB-toeslagaffaire wordt gekort op toeslagen zoals huur- en/of zorgtoeslag. Derhalve is het noodzakelijk dat de nabetaling van de BB-toeslag niet als inkomen door de gemeente Arnhem wordt geclassificeerd, danwel dat de gevolgschade van de te late betaling wordt gecompenseerd.

9.3 Fiscale gevolgen

De nabetaling van de BB-toeslag en schadevergoeding kan in voorkomende gevallen leiden tot negatieve fiscale gevolgen bij een gedupeerde van de BB-toeslagaffaire. Deze dienen door de gemeente Arnhem gecompenseerd te worden.

10 BIJLAGEN

1. Collegenota, 9 juni 2005
2. Besluitenlijst College, 5 juli 2005
3. Mailwisseling “Stijging jongerennormen BB”, 30 juni/4 juli 2017
4. Memo “Voorstel aanpassing berekening toeslag BB voor jongmeerderjarigen zonder kinderen”, 21 september 2017
5. Mailwisseling “Verhoging minimumloon zorgt voor onwenselijk hoge BB-toeslag” , 25/26/28 september 2017
6. Memo wethouder Paping met antwoorden op raadsvragen van 3 juni 2021
7. Overzicht tekort BB-toeslag alleenstaanden

Collegenota

Aan burgemeester en wethouders

			Paraaf	Datum
Registratienummer	IZ/Stra/2005/161	Diensthoofd		
Datum	09-06-2005	Portefeuillehouder I. Pijnenburg		
Vertrouwelijk	Nee			
Dienst	Dienst Inwonerszaken	In DT	Nee	
Ambtenaar	H.S. Veldman	In college		05-07-2005
Telefoonnummer	026-377 5803	Voorstel in raadscommissie	Nee	
Onderwerp	Toeslagen WWB voor jongmeerderjarigen	Voorstel in raad	Nee	
	1.1	Genoemde data fataal	Ja	

Beslispunten

1. Vast te stellen de nieuwe normen / toeslagen boven de basisnorm voor uitkeringsgerechtigden in de leeftijd van 18 t/m 20 jaar.

Korte toelichting / samenvatting

Voor jongmeerderjarigen wordt bovenop de wettelijke basisnorm afhankelijk van de leefsituatie een toeslag betaald, die gefinancierd wordt uit de Bijzondere Bijstand. Bij de vaststelling van de Herijking Minimabeleid door de gemeenteraad december jl. is besloten deze toeslagen in navolging van de recent nieuw vastgestelde toeslagenverordening aan te passen. In de te realiseren besparingen op de Bijzondere Bijstand moet de nieuwe systematiek een besparing op van ± € 100.000,- opleveren .
Met de formulering van dit voorstel is derhalve gewacht tot na vaststelling van de Toeslagenverordening door de gemeenteraad. Als gevolg van het feit dat de toeslagen voor 18-20 jarigen uit de Bijzondere bijstand worden betaald is uw college bevoegd de normering van de toeslagen vast te stellen.

Beslissing burgemeester en wethouders: d.d.: _____ _____ _____

❑ conform

❑ niet conform ❑ zie inlegblad

Codenummer

❑ aangehouden tot

❑ aangehouden tot

❑ aangehouden tot

GEMEENTE Arnhem

Onderbouwing

1. Inleiding en achtergronden

Jongeren onder de 21 jaar die een WWB-uitkering aanvragen, krijgen een in hoogte aangepaste uitkering t.o.v. de normale uitkeringsnorm. De te verlenen toeslagen op de basisnorm zijn lager dan de toeslagen die verleend worden aan WWB-gerechtigden tussen de 21 en 65 jaar. Bovendien wordt deze aanvullende toeslag bij jongmeerderjarigen gefinancierd vanuit de Bijzondere bijstand.

De huidige toeslag staat los van de feitelijke kosten en bestaat uit een vast bedrag, al naar gelang de omstandigheden. Voorstel in dezen is de forfaitaire toeslag om te zetten in een toeslag die afgestemd wordt op de individuele omstandigheden met een toetsing van de noodzakelijke kosten. Hierbij wordt ook gekeken naar de onderhoudsplicht en het inkomen van de ouders.
De nieuwe systematiek is afgestemd op de nieuwe toeslagenverordening en het wettelijk minimumjeugdloon, zodanig dat de hoogte van de uitkering van jongmeerderjarigen nooit hoger is dan de toeslag voor bijvoorbeeld een 23-jarige en nooit hoger dan het minimumjeugdloon.

Conform de doelstelling zoals vastgelegd in de Herijking Minimabeleid zal met de nieuwe normering een besparing gerealiseerd worden van ± € 100.000.

De aangepaste normen zoals aan deze nota toegevoegd zullen na besluitvorming door uw College met ingang van 1 juli a.s. van kracht worden. Uw College heeft in dezen de bevoegdheid tot het vaststellen van de normen.

2. Beoogd effect

Achterliggende doelstelling is tweeledig. Enerzijds dient er zoals afgesproken een bezuiniging gerealiseerd te worden van ± € 100.000,-. Meer inhoudelijk bezien leidt een lagere uitkering voor jongmeerderjarigen er toe, dat de motivatie c.q. inzet om uitkeringsafhankelijkheid te voorkomen verder zal toenemen. Immers, met een lagere uitkering wordt het verschil met een inkomen uit een een betaalde baan weer groter.

Met het voorstel wordt bereikt, dat er een heldere en herkenbare norm wordt gehanteerd die aansluit op het reguliere toeslagenbeleid en het wettelijk minimumjeugdloon.

3. Argumenten (onderbouwing)

De hoogte van de uitkering voor jongeren onder de 21 jaar dient een goede afstemming te hebben met enerzijds de hoogte van het minimumloon en anderzijds met de recentelijk door de gemeenteraad vastgestelde toeslagenverordening voor uitkeringsgerechtigden tussen de 21 en 65 jaar.
De te realiseren besparing vloeit voort uit enerzijds een lagere uitkering, maar ook uit een afname van het aantal aanvragen voor een uitkering. Het vorig jaar gestarte Jongerenloket probeert schoolverlaters zonder (valide) diploma's terug naar school te geleiden, terwijl anderzijds jongeren die een uitkeringsaanvraag toch willen doorzetten via de Direct Werk-aanpak ook daadwerkelijk direct aan het werk worden gezet. Naar verhouding zal ongeveer € 45.000,- bespaard worden als gevolg van de lagere normen (op dit moment ontvangen ± 73 jongmeerderjarigen een uitkering; slechts 9 van deze 73 zullen er iets meer dan 10% op achteruitgaan, de rest blijft binnen dit percentage) en € 55.000 als effect van de inzet van het Jongerenloket alsmede het neveneffect dat de lagere normen hebben op de stap om überhaupt een uitkering aan te vragen.

4. Draagvlak

De aangepaste hoogte van de uitkering voor jongmeerderjarigen zal voor advies aan de Klantenraad Sociale Zekerheid van de dienst Inwonerszaken worden voorgelegd.

5. Communicatie

De reguliere kanalen zullen gebruikt worden om de aangepaste normen kenbaar te maken.

6. Aanpak/realisatie

Met betrekking tot het BB-beleid inzake jongerennormen is het volgende van belang:

- Geen beleidsvrijheid
  de alleenstaande ouder en de gehuwde jong meerderjarige met kinderen:
  op basis van jurisprudentie dienen de gehuwden met kinderen en de uitwonende alleenstaande ouders een norm te ontvangen die overeenkomt met de norm voor de groep 21 jaar en ouder in deze situatie.
- Aanvulling vanuit de BB niet wenselijk
  de thuiswonende alleenstaande alsmede de niet noodzakelijk uitwonende alleenstaande:
  aan deze groep kan sec de wettelijke basisnorm worden toegekend.

GEMEENTE Arnhem

- BB-beleid wenselijk voor:
    a. de gehuwden zonder kinderen - beiden < 21 jaar (basisnorm € 398,78)
    b. de gehuwden zonder kinderen - 1 van beiden < 21 jaar (basisnorm € 776,37)
    c. de noodzakelijk uitwonende alleenstaande < 21 jaar (basisnorm € 199,39)

Bij deze laatste groep wordt er voor gekozen beleid te ontwikkelen op basis van de volgende uitgangspunten:
- een redelijk verband met de overige normen en toeslagen (beleidsmatig wenselijk)
- werkaanvaarding leidt tot inkomensstijging (beleidsmatig wenselijk)
- een procentuele relatie met de wettelijke normen voor personen van 21 jaar en ouder (uitvoeringstechnisch wenselijk)

In het schema “Normering uitkeringen jongmeerderjarigen” is per groep aangegeven welk percentage gehanteerd wordt. Daar waar er kinderen aanwezig zijn, heeft de gemeente geen beleidsvrijheid; voor jongeren zonder kinderen is die ruimte er wel. Tevens is er een onderscheid in maximale norm en minimale norm. Bij de individuele toetsing van de uitkeringsvraag worden op de maximale norm verlagingen toegepast, indien de jongere een schoolverlater is, thuiswonend is en/of medebewoners heeft. Deze systematiek sluit aan bij hetgeen in de Toeslagenverordening is vastgelegd. In de optelsom van mogelijke verlagingen kan de uitkering vervolgens nooit onder de minimale norm zakken.

7. Kosten, baten en dekking
Naar verwachting en conform eerdere besluitvorming bij de herijking van het Minimabeleid in december 2004 zal een besparing gerealiseerd worden van ± € 100.000,-

8. Risicoparagraaf (financieel, juridisch, milieu)
De ontwikkeling van het aantal aanvragen van jongeren en de ontwikkeling van de uitgaven zullen conform de algemene monitoring van de ontwikkeling van het klantenbestand gevolgd worden en bijzonderheden door middel van Turaps e.d. inzichtelijk gemaakt worden.

9. Vervolgprocedure
De nieuwe normen worden per 1 juli a.s. van kracht.

10. Aanbevelingen
Vaststellen van de nieuwe normen/toeslagen boven de basisnorm voor uitkeringsgerechtigden in de leeftijd van 18 t/m 20 jaar.

In deze tabel wordt een totaaloverzicht weergegeven van de uitwerking van de nieuwe normen. Daar waar in de laatste kolom een getal staat betekent dat er een jongmeerderjarige met de desbetreffende individulele situatie een WWB-uitkering heeft.

Alleenstaanden	**Evt. verlaging**	**Leeftijd**	**Niet noodzakelijk uitwonend**		**Noodzakelijk uitwonend**		**Bijzondere bijstand**		**Verschil tussen bijstand nu en per 1 juli**	**Aantallen (globaal)**	
			Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli			
Alleenwonend	Geen schoolverlater	18	€ 199,39	€ 199,39	€ 501,04	€ 497,38	€ 301,65	€ 297,99	-€ 3,66	18	-€ 65,88
		21	€ 692,37	€ 634,68	€ 692,37	€ 634,68					
	Schoolverlater	18	€ 199,39	€ 199,39	€ 501,04	€ 497,38	€ 301,65	€ 297,99	-€ 3,66		
		21	€ 634,68	€ 634,68	€ 634,68	€ 634,68					
Medebewoner	Geen schoolverlater	18	€ 199,39	€ 199,39	€ 501,04	€ 497,38	€ 301,65	€ 297,99	-€ 3,66	19	-€ 69,54
		21	€ 576,98	€ 576,98	€ 576,98	€ 576,98					
	Schoolverlater	18	€ 199,39	€ 199,39	€ 501,04	€ 497,38	€ 301,65	€ 297,99	-€ 3,66		
		21	€ 519,29	€ 519,29	€ 519,29	€ 519,29					
Adresloze	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 501,04	€ 497,38	€ 301,65	€ 297,99	-€ 3,66		
		21	nvt	nvt	€ 576,98	€ 576,98					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 501,04	€ 497,38	€ 301,65	€ 297,99	-€ 3,66		
		21	nvt	nvt	€ 519,29	€ 519,29					
Gehuwden	**Evt. verlaging**	**Leeftijd**	**Niet noodzakelijk uitwonend**		**Noodzakelijk uitwonend**		**Bijzondere bijstand**				
geen kinderen			Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli			
beiden < 21 jaar	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 750,07	€ 383,05	€ 351,29	-€ 31,76	12	-€ 381,12
Alleenwonend		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.153,96					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 576,98	€ 383,05	€ 178,20	-€ 204,85		
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 980,87					
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 576,98	€ 383,05	€ 178,20	-€ 204,85		
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87					
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 403,89	€ 383,05	€ 5,11	-€ 377,94		
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78					
Medebewoner	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 634,67	€ 383,05	€ 235,89	-€ 147,16	8	-€ 1.177,28
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.038,56					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 461,58	€ 383,05	€ 62,80	-€ 320,25		
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 865,47					
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 519,28	€ 383,05	€ 120,50	-€ 262,55		
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 923,17					
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 781,83	€ 398,78	€ 383,05	€ 0,00	-€ 383,05		
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 750,08					
Thuiswonend	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 666,83	€ 576,98	€ 268,05	€ 178,20	-€ 89,85		
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 666,83	€ 403,89	€ 268,05	€ 5,11	-€ 262,94		
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78					

De lagere toeslagen onstaan als gevolg van de optelssom van verlagingen, conform de toeslagenverordening, te weten schoolverlater (15%), geen woonlasten (10%) en/of medebewoner (10%).
Groen/gearceerde blok als voorbeeld hoe lagere uitkering tot stand komt:
Verlaging van € 147,16 onstaat als gevolg van verlaging medebewonder (± € 115) en kleine aanpassing van de basisnorm (±€ 32,-)

Gehuwden	**Evt. verlaging**	**Leeftijd**	**Niet noodzakelijk uitwonend**		**Noodzakelijk uitwonend**		**Bijzondere bijstand**				
geen kinderen			Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli			
1 van beiden	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 923,17	€ 253,46	€ 146,80	-€ 106,66	3	-€ 319,98
< 21 jaar		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.153,96					
Alleenwonend	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46	€ 0,00	-€ 253,46		
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 980,87					
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46	€ 0,00	-€ 253,46		
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87					
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46	€ 0,00	-€ 253,46		
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78					
Medebewoner	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 807,77	€ 253,46	€ 31,40	-€ 222,06	6	-€ 1.332,36
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.038,56					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46	€ 0,00	-€ 253,46		
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 865,47					
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46	€ 0,00	-€ 253,46		
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 923,17					
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46	€ 0,00	-€ 253,46		
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 750,08					
Thuiswonend	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 914,83	€ 776,37	€ 138,46	€ 0,00	-€ 138,46	1	-€ 138,46
					€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46		-€ 253,46		
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87		€ 204,50			
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 914,83	€ 776,37	€ 138,46	€ 0,00	-€ 138,46		
					€ 1.029,83	€ 776,37	€ 253,46		-€ 253,46		
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78					
Alleenstaande	**Evt. verlaging**	**Leeftijd**	**Niet noodzakelijk uitwonend**		**Noodzakelijk uitwonend**		**Bijzondere bijstand**				
ouders			Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli			
Alleenwonend	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.038,56	€ 1.038,56	€ 608,38	€ 608,38	€ 0,00		
		21	nvt	nvt	€ 1.038,56	€ 1.038,56					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 865,47	€ 865,47	€ 435,29	€ 435,29	€ 0,00		
		21	nvt	nvt	€ 865,47	€ 865,47					
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.038,56	€ 865,47	€ 608,38	€ 435,29	-€ 173,09		
		21	nvt	nvt	€ 1.038,56	€ 865,47					
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 865,47	€ 692,38	€ 435,29	€ 262,20	-€ 173,09		
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 865,47	€ 692,38					
Medebewoner	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 923,17	€ 923,17	€ 492,99	€ 492,99	€ 0,00		
		21	nvt	nvt	€ 923,17	€ 923,17					
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 750,08	€ 750,08	€ 319,90	€ 319,90	€ 0,00		
		21	nvt	nvt	€ 750,08	€ 750,08					
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 923,17	€ 807,77	€ 492,99	€ 377,59	-€ 115,40		
		21	nvt	nvt	€ 923,17	€ 807,77					
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 750,08	€ 634,68	€ 319,90	€ 204,50	-€ 115,40		
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 750,08	€ 634,68					
Thuiswonend	Geen schoolverlater	18	€ 430,18	€ 430,18	nvt				€ 0,00		
		21	€ 923,17	€ 865,47	nvt						
	Schoolverlater	18	€ 430,18	€ 430,18	nvt				€ 0,00		
		21	€ 750,08	€ 576,98	nvt						

Gehuwden	Evt. verlaging	Leeftijd	Niet noodzakelijk uitwonend		Noodzakelijk uitwonend		Bijzondere bijstand			
met kinderen			Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli		
beiden < 21 jaar	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.153,96	€ 524,39	€ 524,39	€ 0,00	
Alleenwonend		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.153,96				
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 980,87	€ 377,59	€ 524,39	-€ 26,29	
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 980,87				
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87	€ 524,39	€ 524,39	-€ 173,09	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87				
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 807,78	€ 377,59	€ 524,39	-€ 199,38	
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 807,78				
Medebewoner	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.038,56	€ 377,59	€ 524,39	-€ 115,40	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.038,56				
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 865,47	€ 230,79	€ 524,39	-€ 141,69	
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 865,47				
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 923,17	€ 377,59	€ 524,39	-€ 230,79	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 923,17				
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 750,08	€ 230,79	€ 524,39	-€ 257,08	
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 750,08				
Thuiswonend	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.038,96	€ 980,87	€ 262,59	€ 524,39	-€ 58,09	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87				
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.038,96	€ 807,78	€ 262,59	€ 524,39	-€ 231,18	
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78				
Gehuwden	**Evt. verlaging**	**Leeftijd**	**Niet noodzakelijk uitwonend**		**Noodzakelijk uitwonend**		**Bijzondere bijstand**			
met kinderen			Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli	Nu	Per 1 juli		
1 van beiden	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.153,96	€ 146,80	€ 146,80	€ 0,00	5
< 21 jaar		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.153,96				
Alleenwonend	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 980,87	€ 0,00	€ 146,80	-€ 26,29	
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 980,87				
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87	€ 146,80	€ 146,80	-€ 173,09	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87				
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 807,78	€ 0,00	€ 146,80	-€ 199,38	
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78				
Medebewoner	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.038,56	€ 146,80	€ 146,80	-€ 115,40	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 1.038,56				
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 865,47	€ 0,00	€ 146,80	-€ 141,69	
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 865,47				
	Geen woonlasten	18	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 923,17	€ 146,80	€ 146,80	-€ 230,79	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 923,17				
	Schoolverlater en	18	nvt	nvt	€ 1.007,16	€ 750,08	€ 0,00	€ 146,80	-€ 257,08	
	geen woonlasten	21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 750,08				
Thuiswonend	Geen schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.038,96	€ 980,87	€ 31,80	€ 146,80	-€ 58,09	
					€ 1.153,96	€ 980,87	€ 146,80	€ 146,80	-€ 173,09	
		21	nvt	nvt	€ 1.153,96	€ 980,87				
	Schoolverlater	18	nvt	nvt	€ 1.038,96	€ 807,78	€ 31,80	€ 146,80	-€ 231,18	
					€ 1.153,96	€ 807,78	€ 146,80		-€ 346,18	
		21	nvt	nvt	€ 980,87	€ 807,78				

€ 0,00

€ 3.484,62
besparing per maand

GEMEENTE Arnhem

BESLUITENLIJST VAN DE VERGADERING VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DINSDAG 5 JULI 2005

BESLUITENLIJST VAN DE VERGADERING VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DINSDAG 5 JULI 2005

No.	Reg.	O/V	Cat.	Dienst	Onderwerp	Advies	Besluit	Door
1			aanwezig		Aanwezig: Burgemeester Krikke, wethouders Van Bodegraven, Gast, Pijnenburg-Adriaenssen, De Ronde, Veenstra en Vlam, gemeentesecretaris Gerritsen en woordvoerster College mevrouw Buunk. Afwezig: woordvoerster College mevrouw Van Schoonderwalt.			
2	CS/KAB/ 2005/285	O	nota	CS	Nota Alcoholverbod De Laar West, Malburgen en Rijkerswoerd.	Op grond van artikel 2.4.11 van de APV drie gebieden aan te wijzen waar het verboden is om in de openbare ruimte alcoholhoudende drank te nuttigen, conform bijgevoegd concept-besluit.	Conform voorstel.	CS
3	CS/STRAB/ 2005/34	O	nota	CS	Nota projectvoorstel sturen op stadsprogramma's.	1. In te stemmen met het projectvoorstel "sturen op stadsprogramma's". 2. Wethouders De Ronde en Gast aan te wijzen als proceswethouders voor fase 1 (ambtelijke voorbereiding). 3. De Concernstaf opdracht te geven eind oktober een voorstel te doen voor bestuurlijke verantwoordelijkheid bij fase 2 (bestuurlijke besluitvorming).	<u>1. t/m 3.:</u> Conform voorstel.	CS

BESLUITENLIJST VAN DE
VERGADERING VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS
VAN DINSDAG 5 JULI 2005

No.	Reg.	O/V	Cat.	Dienst	Onderwerp	Advies	Besluit	Door
4	IZ/STRA/ 2005/161	O	nota	IZ	Nota toeslagen WWB voor jongmeerderjarigen.	Vast te stellen de nieuwe normen/toeslagen boven de basisnorm voor uitkeringsgerechtigden in de leeftijd van 18 t/m 20 jaar.	Conform voorstel.	IZ
5	SB/RERF/ 2005/516	O	nota	SB	Nota aanwijzing beschermde monumenten.	1. Op grond van artikel 3 van de Monumentenverordening Gemeente Arnhem 2000 aan te wijzen als beschermd monument: • De volgende in de wijk Gulden Bodem gelegen objecten: Albert Cuypstraat 27; Izaäk Evertslaan 4; 12; 16; 68; 78; Johannes Vermeerstraat 11; 11a; 22; 24; Rembrandtlaan 1; Van Goyenstraat 6; Van Heemstralaan 1; 2; 25; 45; 52; 54; 95; 98; 100; 102; 104; Van Ostadestraat 5; 6; Van Ruisdaelstraat 11; 16; 18; 35; 38; Zijpendaalseweg 139; 159; 161. • Bouriciusstraat 15 en Ir. J.P. van Muijlwijkstraat 195/Velperpoortstation. 2. Te besluiten de zakelijk gerechtigden van de onder 1 genoemde objecten in kennis te stellen van het besluit tot aanwijzing van deze objecten als beschermd monument conform bijgaande ontwerpbesluiten.	1. en 2.: Conform voorstel.	SB

BESLUITENLIJST VAN DE
VERGADERING VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS
VAN DINSDAG 5 JULI 2005

No.	Reg.	O/V	Cat.	Dienst	Onderwerp	Advies	Besluit	Door
6	SB/RMI/ 2005/262	O	nota	SB	Nota vaststelling rapportage luchtkwaliteit 2004.	Instemmen met de inhoud van de rapportage luchtkwaliteit 2004.	Conform voorstel.	SB
7	SB/ROR/ 2005/182	O	nota	SB	Nota uitbreiding reclamevoorzieningen in de openbare ruimte.	1. Kennisnemen van het plan van aanpak voor uitbreiding van de reclamevoorzieningen in de openbare ruimte. 2. Instemmen met de voorgestelde drie locaties en twee reservelocaties voor reclamezuilen, dienst SO opdracht geven tot het starten van de bestemmingsplanprocedures voor plaatsing van de zuilen. 3. Instemmen met het informeren van de raadscommissie VROM via bijgevoegde brief.	1. t/m 3.: Conform voorstel.	SB

BESLUITENLIJST VAN DE
VERGADERING VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS
VAN DINSDAG 5 JULI 2005

No.	Reg.	O/V	Cat.	Dienst	Onderwerp	Advies	Besluit	Door
8	SO/VK/ 2005/397	O	nota	SO	Nota kwaliteit fietsinfrastructuur.	1. In het Arnhemse verkeersbeleid neemt de fietser een prominente plaats in. Voor fietsers is een comfortabel en herkenbaar netwerk van fietsroutes van groot belang. In het vervolg wordt daarom alle nieuwe fietsinfrastructuur in asfalt uitgevoerd. Daar waar sprake is van een hoofdroute uit het Raamplan Fiets, en daar waar herkenbaarheid van de fietsroute of de veiligheid van de fietser in het geding is, wordt dit asfalt in rood uitgevoerd. 2. De geactualiseerde Fietskwaliteitskaart voor kennisgeving aan te nemen. 3. De raadscommissie VROM over beide punten te informeren.	1. t/m 3.: Conform voorstel.	SO
9	SO/WN/ 2005/58	O	nota	SO	Nota WoON oversampling 2006.	1. Besluiten het WoON 2006 (WoonOnderzoek Nederland) over te samplen tot 1500 enquêtes. 2. De raad voor te stellen om, zodra de exacte kosten bekend zijn (nu indicatief € 63.573,50 incl. VROM-subsidie en excl. BTW), ten laste te brengen van het Volkshuisvestingsfonds. 3. Vooruitlopend op het onder 2 bedoelde besluit tot contractvorming met VROM over te gaan.	1. t/m 3.: Conform voorstel.	SO
					Einde vergadering			

[redacted] 10,2,e

Van: [redacted] 11,2
Verzonden: dinsdag 4 juli 2017 10:14
Aan: [redacted]
CC: [redacted]

Onderwerp: Betr.: Stijging jongerennormen-BB
Bijlagen: IMAGE.BMP; [redacted].vcf

Hoi,

De grote stijging heeft inderdaad te maken met het verhogen van het minimumloon.
Terecht wordt de vraag gesteld of dit wel wenselijk is en wellicht aanpassing van ons beleid behoeft. Ik zal het er morgenochtend met [redacted] over hebben, daarna bericht ik jullie!

[redacted] 11,2

>>> [redacted] 30-6-2017 14:07 >>>
in aanvulling hierop:

Het (bruto) minimumloon voor 18, 19 en 20 jarigen: bedraagt per 1 juli:

20 jaar	€ 1.095,80
19 jaar	€ 860,95
18 jaar	€ 743,55

bron:https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/minimumloon/bedragen-minimumloon-2017

zie ook: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/minimumloon/verhoging-minimumjeugdloon

De hoogte van onze inkomensvoorziening (voor de alleenwonende alleenstaande van 18, 19 of 20 jaar) bedraagt € 747,87.

In ieder geval voor de 18 jarige is er dan geen stimulans om te gaan werken. Dit lijkt me niet gewenst en vraagt waarschijnlijk om aanpassing van ons beleid, bijvoorbeeld door aanpassing van het percentage van 70% (van het netto minimumjeugdloon 20 jarige) zoals we dat nu nog hanteren.

[redacted]

Eusebiusbuitensingel 53
Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Cluster Intern Advies

telefoon
(+31)(0)26-377[redacted]
e-mail
[redacted]@arnhem.nl
internet
www.arnhem.nl

11,2

>>> [redacted] 30-6-17 13:38 >>>
Hoi [redacted], vanuit inkomen aanvragen komt de vraag of de stijging van de BB-toeslagen jongeren ingaande 1 juli 2017 daadwerkelijk zo groot is als in de normenlijst is opgenomen, zie bijlage. De ongerustheid is voorstelbaar. [redacted]

merkt op dat een en ander vermoedelijk samenhangt met de sterke stijging van het minimumloon voor 20 jarigen. Kan jij er voor de zekerheid nog even naar kijken?

Met vriendelijke groet,

cluster Intern advies,

afdeling Sociaal zekerheidsrecht en omgevingsrecht,

[redacted]

[redacted]

tel. 026-377[redacted]

11,2

[redacted] 10,2,e

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 28 september 2017 16:27 11,2
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: Doorgest.: Betr.: Verhoging minimumloon zorgt voor onwenselijk hoge BB-toeslag
Bijlagen: [redacted]vcf; toeslag bijzondere bijstand.docx

Hoi [redacted],

11,2
De richtlijnen verwacht ik volgende week gepubliceerd te hebben. Ik zal jou direct informeren zodra dat gebeurd is.

Bijgaand een opzetje voor een tekst die je kunt gebruiken. Pas het gerust naar wens aan.
Nog wel even twee opmerkingen hierbij:
- De tekst is zo geschreven dat we er van uit gaan dat ze vanaf januari 2018 "gewoon" deze toeslag gaan ontvangen. Is dat in deze 7 gevallen ook zo? Of kunnen we daar niet zomaar vanuit gaan?
- In het normenoverzicht is de toeslag bb voor jongmeerderjarigen zonder kinderen met beperkte woonlasten ook te hoog vastgesteld. Zijn van die smaak geen gevallen bekend die mis zijn gegaan?

[redacted]
>>> [redacted] 28-9-2017 10:45 >>>
Hoi [redacted], 11,2

Ik heb het even verder overlegd.
Wat ons betreft de aangepaste richtlijn zo spoedig mogelijk publiceren om verdere fouten te voorkomen!
Als dat is gedaan zal ik de afdeling inkomen bestanden en aanvraagteam verder informeren over het hoe en wat.

Verder heb ik de 73 "gewone" zaken inmiddels aangepast in het systeem met de bijbehorende nabetalingen.

Voor de 7 "fout" zaken wil ik wel het volgende afspreken;
- ik zorg voor een kenmerk in het systeem;
- Als jij mij een standaardtekst kan leveren voor een beschikking over de verkeerde toeslag en uitloop daarvan tot 1-1-2018 wil ik er wel voor zorgen dat ik voor deze klanten een rapportage en een beschikking in elkaar draai en verzend.

Is dat zo te regelen? Dan hebben we het klusje geklaard volgens mij.....

Groet, [redacted]

>>> [redacted] 26-09-2017 11:45 >>> 11,2
Hoi,

Een prima suggestie. Als dit uitvoeringstechnisch mogelijk is, zou dat het beste zijn.

Wel moet dit zowel intern als extern dan goed gecommuniceerd worden. Op een manier zodat
a) intern de uitvoering weet dat de verhoogde toeslag tot 1-1-2018 enkel voor deze 7 gevallen geldt, en
b) extern (naar deze 7 mensen) dat we een overgangsperiode hanteren tot 1-1-2018 en dat daarna de lagere geïndexeerde bb-norm gaat gelden.

Gaat dat lukken [redacted], of wordt dit te ingewikkeld?

[redacted] 11,2
>>> [redacted] 26-9-2017 11:27 >>>
Hoi [redacted],
suggestie: overweeg voor deze 7 personen, die al een hoger bedrag ontvangen, een afbouw of een voorzetting tot 1-1-2018 (rechtzeker, vertrouwen)
groet,[redacted]

>>> [redacted] 26-9-2017 9:56 >>> 11,2
Beste [redacted],

10,2,e
Advocaat [redacted] heeft daar inderdaad lucht van gekregen.
Ik heb het even met [redacted] opgenomen, en hij gaf ook aan dat in die gevallen we maar het hoge bedrag moeten uitbetalen. Zodra de norm in de richtlijnen is aangepast en ook extern waarneembaar is, zal iedereen dezelfde norm moeten krijgen.
Jammer dat het bij die 7 niet helemaal goed is gegaan, maar gelukkig blijft de schade beperkt.

Dus:
- 73 toeslagen met terugwerkende kracht aanpassen;
- 7 toeslagen t/m oktober het hoge bedrag. Na publicatie richtlijnen ook deze aanpassen naar het juiste bedrag.

[redacted]
>>> [redacted] 26-9-2017 9:16 >>>
Hoi [redacted],

11,2
Ik heb even gekeken wat het voor onze afdeling gaat betekenen.
73 uitkering moeten dan met twk worden aangepast en dan per 1 oktober (als ze al geboekt zijn) een nabetaling.
Teven constateer ik dat er 7 uitkeringen met het hoge BB bedrag in GWS staan en ook zo zijn beschikt.....laten we die zaken voor wat ze zijn, en met het hoge bedrag doorlopen?

Groet, [redacted]

11,2
>>> [redacted] 25-09-2017 11:39 >>>
De uitkomst is om de bb-toeslag van afgelopen half jaar te indexeren, zie mailwisseling hieronder en bijgevoegde memo.
Is het voldoende dat ik dit aanpas in onze richtlijnen? Ik verwacht dat dit volgende week gepubliceerd kan worden.
Moet er verder nog iets gebeuren?
>>> [redacted] 25-9-2017 11:00 >>>
Oké, dat is niet nodig. Zorg ik voor!
>>> [redacted] 25-9-2017 10:15 >>> 11,2
Akkoord. Aanpak zoals we hebben besproken.

Voor mij is het aanpassen van richtlijnen nieuw. Wil ik graag doen maar enige toelichting heb ik wel nodig.

Groet
[redacted]
>>> [redacted] 21-9-2017 11:40 >>> 11,2
Hoi [redacted],

Bijgaand een voorstel voor de wijziging van berekening van de bb-toeslag voor jongmeerderjarigen zonder kinderen.
Ik heb het gisteren met onze senior-adviseur en vanmorgen met [redacted] doorgesproken en er is onzes inziens niets op tegen om de norm zoals deze gold voor de periode 1 januari 2017 tot 1 juli 2017 als vertrekpunt te nemen.
Daar kunnen we dan op door indexeren, zoals door jou voorgesteld.

Omdat er feitelijk niets wijzigt in het beleid (alleen de weg er naar toe) is het volgens ons te licht om dit via het college te laten lopen. Dat dat voorheen wel gebeurde komt omdat destijds de normen via een verordening (dus via college en raad) vastgesteld moesten worden. dat is nu niet meer het geval. Wellicht kun je het benoemen bij de wethouder, maar naar onze mening kun je volstaan met het opnemen van deze berekening in de richtlijnen. Deze worden immers na iedere wijziging door [redacted] besproken met de clustermanager en deze ondertekent ter goedkeuring.
Andere bedragen van BB (zoals duurzame gebruiksgoederen) worden ook ambtelijk aangepast gaf [redacted] aan.

Ik hoor graag van je of je hiermee akkoord bent. Vervolgens kan ik zorgen voor publicatie in de richtlijnen en communicatie naar de uitvoering.

[redacted]
>>> [redacted] 14-9-2017 9:50 >>> 11,2
Dag [redacted],

Gisteren heeft [redacted] mij gevraagd dit van hem over te nemen. Voor mij belangrijk dat ik eerst weet waar het precies over gaat.
Zullen we het volgende week even bespreken? Zou jij iets willen inplannen?

11,2

Met hartelijke groet,

Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

[redacted]
Strategie, Beleid en Regie
Bereikbaar: maandag t/m donderdag

Telefoon
026 - 377.[redacted]
Fax
026 - 377.4830

E-mail
[redacted]@arnhem.nl
Internet
www.arnhem.nl

MEMO

GEMEENTE Arnhem

Datum : 21 september 2017

Aan : [redacted] (SBR)

Van : [redacted] tel. 026 - 377[redacted]

Betreft : Voorstel aanpassing berekening toeslag BB voor jongmeerderjarigen zonder kinderen

11,2

11,2 / 10,2,e

Voorstel aanpassing berekening toeslag BB voor jongmeerderjarigen zonder kinderen

Situatie tot 1 juli 2017

De toeslag bijzondere bijstand voor jongmeerderjarigen (18 t/m 20 jaar) zonder kinderen is afhankelijk gesteld van het minimumjeugdloon. Voor de inkomensvoorziening van een jongmeerderjarige wordt 70% van het netto minimumjeugdloon als uitgangspunt genomen.
Voorbeeld: Het netto minimumjeugdloon van een 20-jarige bedroeg van 1 januari tot 1 juli 2017 € 927,76. De hoogte van de inkomensvoorziening van een jongmeerderjarige zonder kinderen bedraagt 70% hiervan, zijnde € 649,43. Omdat € 242,60 hiervan algemene bijstand betreft (wettelijk bepaald), is hiermee de toeslag bijzondere bijstand vastgesteld op € 406,83.

Probleemstelling

Per 1 juli 2017 is de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag (WML) gewijzigd en voorziet onder meer in een verhoging van het wettelijk minimumjeugdloon van 18- tot 20-jarigen. Voor een 20-jarige van € 927,76 netto naar € 1.068,38 netto. De hoogte van de inkomensvoorziening van een jongmeerderjarige zonder kinderen zou door die verhoging op € 747,87 uitkomen, zijnde € 243,52 algemene bijstand en € 504,35 bijzondere bijstand. Het minimumjeugdloon voor een 18-jarige bedraagt echter € 743,55, waardoor er voor de 18-jarige geen stimulans meer is om uit te stromen naar arbeid. In de bijstand ontvangt de 18-jarige dan immers meer dan het minimumloon.

Voorstel

Uitgangspunt is dat de toeslag bijzondere bijstand voor jongmeerderjarigen zonder kinderen halfjaarlijks wordt geïndexeerd, waarbij de ontwikkeling van het minimumloon wordt gevolgd.
Omdat het minimumjeugdloon ook de komende jaren aan grote veranderingen onderhevig is, moet de huidige berekeningswijze worden losgelaten om tot het uitgangspunt te kunnen komen.
Voorgesteld wordt om de halfjaarlijkse indexatie te volgen en de van 1 januari 2017 tot 1 juli 2017 geldende inkomensvoorziening van een jongmeerderjarige zonder kinderen van € 649,43 als vertrekpunt te hanteren, omdat de hoogte van de toeslag als toereikend kan worden beschouwd. Per 1 juli 2017 geldt een indexatie van 0,89%. De inkomensvoorziening van een jongmeerderjarige zonder kinderen bedraagt dan per 1 juli 2017 € 655,21, bestaande uit € 243,52 algemene bijstand en € 411,69 bijzondere bijstand.

Hierbij beantwoorden wij de raadsvragen die gesteld zijn op 2 juni jl. over de nieuwe werkwijze Bijzondere Bijstand tot 21 jaar

1. Om hoeveel jongeren gaat het?

- Gemiddeld ontvangen ongeveer 85 jongeren deze vorm van Bijzondere Bijstand.

2. Met terugwerkende kracht?

- Het is mogelijk om de systematiek van toekenning van deze vorm van Bijzondere Bijstand met terugwerkende kracht aan te passen. Het is wel alleen uitvoerbaar als we uitgaan van de clientgegevens die we al hebben.
- We kiezen ervoor om dit te doen vanaf 1 november 2020. Niet omdat we nu onrechtmatig handelen want dat is uitdrukkelijk niet het geval. Wel omdat we met een nieuwe werkwijze meer zeker zijn dat we in alle gevallen doen wat nodig is voor een voldoende financiele basis.

We lichten dit graag toe.

Niet onrechtmatig

Het college verschaft volgens artikel 12 PW een toeslag bijzondere bijstand aan jongeren van 18 tot en met 20 jaar, voor zover de noodzakelijke kosten van bestaan uitgaan boven de bijstandsnorm en die persoon voor deze kosten geen beroep kan doen op zijn ouders. Wij kennen sinds jaar en dag een vast maximum bedrag toe.

Iedere jongere die hiervoor een aanvraag heeft gedaan, hebben wij op deze criteria getoetst. Daarop volgt dan een afwijzende of toewijzende beschikking.

Als het een toewijzende beschikking betreft, staat daarin de hoogte van de BB-toeslag vermeld. Dit is een voor bezwaar vatbaar besluit. Als het besluit niet wordt aangevochten of tot aan de hoogste instantie in stand blijft, dan staat de hoogte van de norm in rechte vast.

De uitspraak van de rechtbank (zie bijlage) betreft een *individueel geval*. In dat geval gaf de rechter aan dat wij onze toekenning in dat specifieke geval onvoldoende konden onderbouwen. Uitsluitend in dat geval bleek de hoogte van de BB-toeslag niet toereikend. In het genoemde individuele geval heeft de rechter ons meegegeven dat een jongere in een dergelijke situatie zou moeten kunnen beschikken over de alleenstaandenorm van een 21-plusser.

Echter, deze uitspraak betekent niet dat alle jongeren die aanspraak hebben gemaakt op de BB-toeslag een te lage norm hebben ontvangen. Het blijft immers maatwerk.

Nieuwe werkwijze met terugwerkende kracht

We willen zeker zijn dat we in alle gevallen doen wat nodig is in de gegeven situatie. Door de uitspraak hebben we het signaal dat we mogelijk in sommige gevallen een te laag bedrag uitkeren en zien we dus aanleiding voor een nieuwe werkwijze waarbij we uitgaan van de alleenstaandenorm van een 21-plusser. We vinden het redelijk om dit te doen vanaf het moment dat we dit signaal kregen, namelijk november 2020. Bovendien is het toepassen van de nieuwe werkwijze vanaf november 2020 nog uitvoerbaar. Het vraagt immers om het herzien van 80 tot 100 dossiers. Nog verder terugwerken in de tijd is een operatie die uitvoeringstechnisch niet haalbaar is.

Daarom kiezen we er voor om deze systematiek voor toekomstige gevallen in te steken zoals zojuist beschreven en passen we de beleidsregels met terugwerkende kracht met ingang van 1 november 2020 aan. Dit is een bevoegdheid van het college.

Financien

Kosten

De kosten voor de nieuwe systematiek van toekenning van de BB-toeslag bedragen naar schatting maximaal € 300.000 per jaar, uitgaande van een huidige gemiddeld aantal jongeren dat er gebruik van maakt.

De kosten voor de maanden november en december 2020 bedragen naar schatting maximaal € 50.000.

Dekking

Vanuit de Armoedebegroting hebben we een dekking van € 69.000 structureel.

Voor 2021 vinden we voor de overige kosten dekking binnen de extra coronamiddelen voor Bijzondere Bijstand.

Voor 2022 is voor de overige kosten een aanvraag gedaan in de Perspectiefnota van € 231.000 structureel.

De extra kosten 2020 dekken wij uit het Armoedebudget 2021. Mocht dit leiden tot een overschrijding dan melden we dit bij de Turap2.

Overzicht tekort BB-toeslag per maand

Alleenstaanden				(Sociaal Minimum)	
Periode	*Bijstand*	*BB-Toeslag*	*Ontvangen*	*Recht 21+*	***Tekort/maand***
01-07-2005	€ 199,39	€ 297,99	€ 497,38	€ 807,77	**-€ 310,39**
01-01-2006	€ 207,55	€ 285,25	€ 492,80	€ 840,84	**-€ 348,04**
01-07-2006	€ 208,71	€ 285,29	€ 494,00	€ 845,54	**-€ 351,54**
01-01-2007	€ 213,72	€ 293,08	€ 506,80	€ 865,80	**-€ 359,00**
01-07-2007	€ 215,32	€ 297,08	€ 512,40	€ 872,34	**-€ 359,94**
01-01-2008	€ 217,75	€ 324,60	€ 542,35	€ 882,20	**-€ 339,85**
01-07-2008	€ 220,01	€ 329,87	€ 549,88	€ 891,36	**-€ 341,48**
01-01-2009	€ 221,81	€ 337,99	€ 559,80	€ 898,70	**-€ 338,90**
01-07-2009	€ 223,74	€ 342,02	€ 565,76	€ 906,55	**-€ 340,79**
01-01-2010	€ 224,43	€ 347,98	€ 572,41	€ 909,33	**-€ 336,92**
01-07-2010	€ 225,35	€ 350,59	€ 575,94	€ 913,06	**-€ 337,12**
01-01-2011	€ 227,00	€ 353,59	€ 580,59	€ 919,70	**-€ 339,11**
01-07-2011	€ 228,04	€ 356,36	€ 584,40	€ 923,90	**-€ 339,50**
01-01-2012	€ 230,91	€ 359,42	€ 590,33	€ 935,49	**-€ 345,16**
01-07-2012	€ 230,98	€ 363,81	€ 594,79	€ 935,81	**-€ 341,02**
01-01-2013	€ 228,39	€ 364,75	€ 593,14	€ 925,37	**-€ 332,23**
01-07-2013	€ 228,66	€ 367,14	€ 595,80	€ 926,48	**-€ 330,68**
01-01-2014	€ 234,01	€ 380,93	€ 614,94	€ 948,18	**-€ 333,24**
01-07-2014	€ 234,88	€ 384,00	€ 618,88	€ 951,65	**-€ 332,77**
01-01-2015	€ 237,16	€ 378,66	€ 615,82	€ 960,83	**-€ 345,01**
01-07-2015	€ 237,61	€ 380,48	€ 618,09	€ 962,63	**-€ 344,54**
01-01-2016	€ 240,10	€ 397,94	€ 638,04	€ 972,70	**-€ 334,66**
01-07-2016	€ 241,20	€ 403,12	€ 644,32	€ 977,15	**-€ 332,83**
01-01-2017	€ 242,60	€ 406,83	€ 649,43	€ 982,79	**-€ 333,36**
01-07-2017	€ 243,52	€ 411,69	€ 655,21	€ 986,52	**-€ 331,31**
01-01-2018	€ 244,91	€ 415,61	€ 660,52	€ 992,12	**-€ 331,60**
01-07-2018	€ 246,01	€ 421,31	€ 667,32	€ 996,56	**-€ 329,24**
01-01-2019	€ 253,17	€ 423,16	€ 676,33	€ 1.025,55	**-€ 349,22**
01-07-2019	€ 254,39	€ 430,26	€ 684,65	€ 1.030,42	**-€ 345,77**
01-01-2020	€ 259,78	€ 432,40	€ 692,18	€ 1.052,32	**-€ 360,14**
01-07-2020	€ 261,44	€ 441,82	€ 703,26	€ 1.059,03	**-€ 355,77**
01-01-2021	€ 265,49	€ 439,81	€ 705,30	€ 1.075,44	**-€ 370,14**
01-07-2021	€ 266,29	€ 441,15	€ 707,44	€ 1.078,70	**-€ 371,26**

Van: N.J. van Dijk
Verzonden: maandag 1 november 2021 12:09
Aan: Raadsleden Arnhem <raadsleden@arnhem.nl>
CC: Fractievolgers Arnhem <fractievolgers@arnhem.nl>; griffie <griffie@arnhem.nl>
Onderwerp: Aanvulling inzake BB-toeslagaffaire

Geachte Raadsleden van de gemeente Arnhem,
In deze email wil ik reageren op ontwikkelingen rond de door mij aan de Raad gemelde BB-toeslagaffaire.

Media-aandacht
In de Gelderlander van afgelopen zaterdag is uitgebreid verslag gedaan over de BB-toeslagaffaire waarbij ook een gedupeerde, Savi is geïnterviewd. Met name dit interview heeft op de sociale media veel, soms negatieve, reacties opgewekt. Met respect voor de privacy van Savi, wil ik daar een korte reactie opgeven:

De gemeente Arnhem hanteert een streng toelatingsbeleid om voor Bijstand in aanmerking te komen. Als gevolg van zijn aandoeningen en daaruit voortkomende beperkingen is bij Savi vastgesteld, dat hij op dit moment niet over arbeidsvermogen beschikt. Savi is samen met zijn behandelaars en begeleiders, binnen zijn mogelijkheden, hard aan het werk om een stabiele situatie te creëren zodat hij hopelijk zijn opleiding kan afmaken. Gedurende deze periode is de financiële ondersteuning vanuit de gemeente Arnhem noodzakelijk om te voorzien in de kosten van levensonderhoud. Opmerkingen waarom Savi niet gaat werken, alsook verwijten jegens zijn ouders, zijn aldus totaal misplaatst.

Daarnaast wil ik aandacht vragen voor het volgende: Er wordt, terecht vind ik, de vraag gesteld waarom de begeleiding niet voor Savi in de bres is gesprongen. Dat kan mijn inziens de begeleiders echter niet kwalijk genomen worden. Dat zijn immers geen juristen die alle ins- en outs van de landelijke wetgevingen en bijbehorende jurisprudentie kennen. Bovendien ontbreekt vaak de kennis over alle gemeentelijke regelingen bij de begeleiders en zijn er maar een beperkt aantal uren per cliënt beschikbaar. Gevolg hiervan is dat veel (jongmeerderjarige) bijstandsgerechtigden niet krijgen waar ze recht op hebben en daardoor onnodig in de financiële problemen geraken. Dat geldt overigens niet alleen voor de BB-toeslag, maar ook voor de andere bijzondere bijstandsregelingen van de gemeente Arnhem. Graag zou ik op een later moment, nadat voor BB-toeslagaffaire een herstelactie is opgezet, hierover met de Raad van gedachten willen wisselen en een mogelijke oplossingsrichting willen voorleggen.

Juridische vragen
Door enkele individuele Raadsleden zijn mij een paar juridische vragen gesteld waarvan het antwoord voor alle Raadsleden van belang is:

1. *Waarop is de stelling gebaseerd dat het handelen van de gemeente Arnhem als een **onrechtmatig overheidsdaad** kan worden geclassificeerd?*

   De wet geeft drie redenen waarop een daad als onrechtmatig kan worden aangemerkt:

   1.1 Een inbreuk op een recht;

   Hiervan is sprake als aan een jongmeerderjarige in strijd met artikel 12 van de participatiewet geen of te weinig bijzondere bijstand wordt toegekend door de gemeente terwijl de noodzakelijke kosten voor het bestaan hoger zijn dan de jongerennorm en ouders

niet of onvoldoende hierin kunnen bijdragen.

1.2 Of een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht;

a. Blijkens de uitleg van artikel 12 Pw in de vaste jurisprudentie van de CRvB in haar uitspraken van 27 juni 2000 en 24 juli 2012 (Zie "Juridisch Kader") handelt de gemeente nalatig door de wettelijke plicht, om onderzoek te verrichten naar de noodzakelijke kosten van het bestaan, niet na te komen. Dit nalatig handelen door de gemeente Arnhem bij BB-toeslagaanvragen is overigens, in weerwil van wat wethouder Paping stelt, namelijk dat er sprake zou zijn van maatwerk, tot op de dag van vandaag aan de orde, ondanks de verhoging van de BB-toeslag.

b. Blijkens de vaste jurisprudentie van de CRvB in haar uitspraak van 27 juni 2000 is het stellen van de hoogte BB-toeslag op een vast bedrag, zonder rekening te houden met de individuele situatie, onjuist. Zelfs als het totaal van de algemene bijstand en de BB-toeslag gelijk wordt gesteld aan de bijstandsnorm voor een 21-plusser, is er derhalve nog steeds sprake van onrechtmatig handelen door de gemeente Arnhem.

1.3 Of een doen of nalaten in strijd met wat volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer wordt goedgekeurd.

Hieronder vallen ondermeer de algemene beginselen van behoorlijk bestuur waaronder het rechtszekerheidsbeginsel en het gelijkheidsbeginsel. Beide beginselen worden door de gemeente Arnhem geschonden doordat niet de rechten van alle (voormalig) BB-toeslaggerechtigden worden geëerbiedigd en er een ongeoorloofd onderscheid wordt gemaakt tussen de (voormalig) BB-toeslaggerechtigden bij het nabetalen van de hun rechtmatig toekomende BB-toeslag.

2. *Tot hoever terug in het verleden kan een herzieningsverzoek worden ingediend?*

De wet bevat geen termijn voor de indiening van een herzieningsverzoek. Uit de rechtspraak volgt dat een verzoek niet ‘onredelijk laat’ mag worden ingediend. In beginsel geldt daarvoor een termijn van 1 jaar na het bekend worden met de nieuwe feiten en omstandigheden. Dat betekend dus voor de praktijk dat voor een (voormalig) BB-toeslagontvanger de termijn pas gaat lopen op het moment dat die op enigerlei wijze bekend raakt met een of meerdere van de navolgende nieuwe feiten:

2.1. Dat de gemeente Arnhem verplicht was om bij de toekenning van de BB-toeslag een onderzoek te verrichten naar de noodzakelijke kosten van het bestaan.

2.2. Dat door de gemeente Arnhem onrechtmatig vaste bedragen werden gehanteerd voor de BB-toeslag.

2.3. Dat de gemeente Arnhem vastgestelde de hoogte van de toegekende BB-toeslag willekeurig en niet onderbouwd was.

In beginsel kunnen herzieningsverzoeken dus nog vele jaren na vandaag worden ingediend. Het feit dat nu in de media aandacht wordt besteed aan de BB-toeslagaffaire, kan een verzoeker die een herzieningsverzoek indient niet worden tegengeworpen. Daarbij dient tevens in ogenschouw te worden genomen dat het DOE-vermogen van een groot aantal (voormalig) BB-toeslagontvangers beperkt is, waardoor zelfs het feit dat als het bekend worden van de nieuwe feiten niet tijdig, d.w.z. binnen 1 jaar tot een herzieningsverzoek

heeft geleid, dit aan de verzoeker niet zondermeer kan worden tegengeworpen.

Afhandeling bezwaarschriften en herzieningsverzoek

Twee bezwaarschriften van "Nic" respectievelijk "Mai" tegen het besluit van de gemeente Arnhem om de BB-toeslag niet met terugwerkende kracht vanaf de ingangsdatum na te betalen, zijn door de gemeente Arnhem *kennelijk ongegrond* verklaard, zonder zelfs de (gemachtigde van) de bezwaarmakers gehoord te hebben. De gemeente Arnhem stelt dat er sprake zou zijn van *"buitenwettelijk begunstigend beleid"* en betwist, ongemotiveerd, dat zij onrechtmatig zou hebben gehandeld. Mede op grond van de overwegingen in het aan de Raad ter beschikking gestelde "Juridisch Kader", zal tegen deze besluiten van de gemeente Arnhem beroep bij de Rechtbank Gelderland ingesteld, met als gevolg hoge juridische kosten.

Op formele gronden is door de gemeente Arnhem besloten om het herzieningsverzoek van "Savi" niet in te willigen. Dit herzieningsverzoek is enigszins gemankeerd ingediend als gevolg van de slechte communicatie door de gemeente, waardoor de gronden van het verzoek onvoldoende konden worden toegelicht. Desondanks had de gemeente Arnhem, rekening houdend met de menselijke maat, ambtshalve het herzieningsverzoek kunnen inwilligen. Nu is Savi genoodzaakt om een bezwaarprocedure te entameren, waardoor het nog langer duurt voordat hij uit de financiële problemen is en aan zichzelf kan gaan werken. Bovendien lopen hierdoor ook de juridische kosten voor de gemeente Arnhem verder op.

Het lijkt mij dat het voor zowel de belanghebbenden als voor de gemeente Arnhem geen goede zaak dat alle bezwaarmakers en verzoekers van een herziening in langdurige juridische procedures belanden met de daarmee gepaard gaande onzekerheid en juridische kosten. Derhalve verzoek ik om op korte termijn die maatregelen te (laten) nemen, welke de Raad passend en noodzakelijk acht.

Hoogachtend,

N.J. van Dijk
Juridische adviseur

ONTERECHT.NU - Mozartlaan 11 - 6904GA - Zevenaar - TEL: (0316)253554 - KVK: 74167405 - BTW-ID: NL001883881B65 - EMAIL: info@onterecht.nu - IBAN: NL06 RABO 0375 4190 47

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	10 november 2021
Bij de bespreking van	Vaststellen van de Begroting 2022
Motie van	Mattijs Loor - D66 Daniël Becker - ChristenUnie Talip Aydemir - DENK Verenigd Arnhem Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij Mark Coenders - GroenLinks Ria de Vries - PvdA Steffenie Pape - VVD Klaartje Koorn - CDA Hans Eliëns - Partij voor de Dieren Lea Manders - Arnhem Centraal
Titel van de motie	Te lage bijstand jongeren herstellen
Nummer Zaaknummer	**21M241** 605166

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 10 november 2021 het college op te roepen om Arnhemmers die mogelijk te weinig bijzondere bijstand hebben ontvangen te informeren en een kans te bieden om compensatie aan te vragen. Daarnaast vragen we het college de werkwijze aan te passen, zodat meer maatwerk wordt geboden.

Door dit voorstel aan te nemen, kunnen ook mensen die voor november 2020 benadeeld zijn en daar mogelijk nu nog steeds last van hebben financieel gecompenseerd worden en worden toekomstige problemen voorkomen.

Omdat we weten dat:

- De gemeente niet altijd op de juiste wijze de bijzondere bijstand voor Arnhemmers jonger dan 21 jaar heeft bepaald;
- Het college alleen teruggaand tot november 2020 (moment van uitspraak door de rechter) benadeelden compenseert, omdat het te lastig zou zijn alle gevallen uit het verleden opnieuw te beoordelen en niet vaststaat of deze personen inderdaad benadeeld zijn;
- Het college nog altijd geen individuele afweging maakt van de benodigde hoogte van de bijzondere bijstand voor jongeren van 18 t/m 20 jaar oud.

Omdat we vinden dat:

- Als de gemeente fouten maakt bij het uitvoeren van wetgeving, inwoners die daar nadeel van ondervinden recht hebben op compensatie.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. De wijze van bepalen van de bijzondere bijstand voor jongeren van 18 t/m 20 jaar oud zo spoedig mogelijk aan te passen, dusdanig dat deze aansluit bij de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep van 27 juni 2000.
2. De raad over deze aanpassing en over andere toekomstige wijzigingen van de werkwijze te informeren.
3. Alle Arnhemmers of voormalige Arnhemmers die sinds het werken met een genormeerd bedrag een aanvraag hebben gedaan voor deze regeling, actief te informeren dat de hoogte van hun uitkering mogelijk ontoereikend is geweest en zij daardoor benadeeld kunnen zijn;
4. Deze personen ook te informeren hoe zij een verzoek tot herziening kunnen doen als zij denken daarvoor in aanmerking te komen;
5. Voor die personen waarvan blijkt dat zij nog altijd nadeel ondervinden van de ontoereikende bijzondere bijstand in het verleden, maatwerkoplossingen te organiseren waardoor dit nadeel wordt weggenomen;
6. De raad ieder kwartaal te informeren over de voortgang van bovenstaand proces.

Raadsleden

Mattijs Loor - D66
Daniël Becker - ChristenUnie
Talip Aydemir - DENK Verenigd Arnhem
Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij
Mark Coenders - GroenLinks
Ria de Vries - PvdA
Steffenie Pape - VVD
Klaartje Koorn - CDA
Hans Eliëns - Partij voor de Dieren
Lea Manders - Arnhem Centraal

Raadszitting Gemeente Arnhem
17 november 2021

1 INTRO

Voorzitter!

Dank dat ik hier voor uw Raad mag inspreken. Ik sta hier als gevolg van het hardvochtige beleid van de gemeente waardoor veel jongmeerderjarigen onterecht door de gemeente in de problemen zijn gebracht. Maar laat ik mij eerst aan u voorstellen. Ik ben de juridisch adviseur van Onterecht.nu die als gemachtigde heeft opgetreden in de rechtszaak waarvan de rechtbank op 5 november 2020 uitspraak heeft gedaan. Tevens ben ik de auteur van het “Juridisch Kader” dat mede ten grondslag heeft gelegen aan de motie “Te lage bijstand jongeren herstellen” die met grote meerderheid door uw Raad is aangenomen. Ik vraag mij af of de verantwoordelijk wethouder dit “Juridisch Kader” inmiddels ook heeft ingezien?

2 SYSTEEMFOUT

Voorzitter!

Waarom ben ik hier vandaag?

In juli 2019 had ik niet kunnen bevroeden dat mijn eigen dochter cliënt zou worden en dat ik hier nu zou staan vanwege een zaak, die zou uitgroeien tot wat ik inmiddels de BB-toeslagaffaire ben gaan noemen. Wat ik absoluut niet kan begrijpen is hoe deze misstand zolang verborgen heeft kunnen blijven? Er moet sprake zijn van een systeemfout binnen de gemeentelijke organisatie waardoor niemand zich de afgelopen 20 jaar de vraag heeft gesteld “Hoe dan?” iedere keer dat een bijstandsuitkering werd toegekend die honderden euro’s onder het bestaansminimum lag.

Wat ook speelt is dat zodra ouders aan hun kind meer betalen dan de vastgestelde ouderbijdrage, iedere euro daar boven op de uitkering gekort wordt! Dus als ouder word je door de gemeente verplicht om toe te zien hoe jouw kind financieel in de knel komt, zonder enige mogelijkheid om hulp te kunnen bieden. Alle regels en verplichtingen van de participatiewet zijn immers van toepassing.

Wat wel mocht, en dat gebeurt in steeds grotere getale zo viel recentelijk nog in de Gelderlander te lezen, was shoppen bij de voedselbank. Dus was ook het eerste wat door de begeleiding van mijn dochter werd geregeld. U moet zich voorstellen wat dat als ouder met je doet doordat je jouw kind moet loslaten, omdat het beter voor zijn of haar ontwikkeling is om zelfstandig beschermd te gaan wonen en dan komt het in deze misère terecht. Onnodig ook nog eens zo blijkt achteraf.

3 ARTIKEL 12 PW

Voorzitter!

Wat is er precies misgegaan?

Ik zal proberen om zoveel mogelijk buiten het juridisch jargon te blijven, maar voor een goed begrip moet ik toch artikel 12 van de Participatiewet toelichten.
Dat artikel bepaalt dat een gemeente, naast algemene bijstand volgens de jongerennorm van ongeveer €265 per maand, ook een aanvulling als bijzondere bijstand kan verstrekken aan jongmeerderjarigen. Deze zogeheten BB-toeslag dient gebaseerd te zijn op de, na het verplichte onderzoek vastgestelde, hoogte van de noodzakelijke kosten van het bestaan, rekening houdend met de onderhoudsplicht van de ouders.

Dus de gemeente bepaalt eerst het “budget” waarvan de uitwonende jongmeerderjarige moet kunnen leven, trekt daar de algemene bijstand en indien aan de orde de ouderlijke bijdrage van af en dan blijft de toe te kennen maandelijkse BB-toeslag over. Dat zou dus het veel genoemde maatwerk moeten zijn, waaraan door de wethouder veelvuldig aan gerefereerd wordt.

4 ONRECHTMATIGE OVERHEIDSDAAD

Voorzitter!

Wat gaat er bij de gemeente Arnhem fout bij de toekenning van de BB-toeslag?

1. Ten eerste onderzoekt de gemeente niet, althans onvoldoende, wat de noodzakelijke kosten van het bestaan zijn. Dat zijn niet alleen de kosten voor huur en levensonderhoud, maar bijvoorbeeld ook noodzakelijke medische, school en/of reiskosten.

2. Ten tweede werkt de gemeente met vaste bedragen, zonder te kunnen motiveren op welke normen die gebaseerd zijn. Zo stelde de gemeente Arnhem tot voor kort voor een alleenstaande jongmeerderjarige het budget vast op ongeveer €700 per maand. Dat was €375 onder het sociaal minimum zoals dat geldt voor een alleenstaande 21-plusser. Maar ook de huidige toegepaste norm van een 21-plusser is feitelijk onjuist, omdat uit het onderzoek naar de noodzakelijke kosten kan blijken dat deze soms hoger of lager kunnen zijn.

Dit handelen van de gemeente Arnhem kan worden gekwalificeerd als een onrechtmatige overheidsdaad. Overigens wordt door veel meer gemeenten onrechtmatig gehandeld doordat ook daar onvoldoende onderzoek wordt verricht en met vaste bedragen wordt gewerkt. De BB-toeslagaffaire zal zich naar mijn verwachting daarom als een olievlek over heel Nederland verspreiden.

5 SLACHTOFFERS

Voorzitter!

Wie zijn de slachtoffers van de BB-toeslagaffaire?

De afgelopen weken heb ik mij afgevraagd hoe ik aan die slachtoffers een gezicht kan geven. Bij het terugzien van de opgenomen uitzendingen van de politieke avonden viel mij namelijk op dat de wethouder totaal geen compassie toont voor de gedupeerden van de BB-toeslagaffaire. Ik vraag mij af of de wethouder eigenlijk wel weet wie de slachtoffers zijn?

Voor de Raadsleden die de Gelderlander of het AD lezen moet de naam Savi bekend voorkomen. Ik vraag mij af of de wethouder de artikelen die zijn verschenen over de BB-toeslagaffaire ook onder ogen zijn gekomen?

Voorzitter!

Savita is een gewone Hollandse jongen die de pech heeft dat bij hem de draadjes in het hoofd net even iets anders zijn aangesloten, waardoor hij er veel harder voor moet werken om in het “gewone leven” (tussen aanhalingstekens) mee te kunnen komen. Het is dan ook stuitend om de reacties op de sociale media te lezen naar aanleiding van het krantenartikel. De instelling van die reageerders verschilt overigens niet zoveel met de instelling van de gemeentelijke beleidsmakers die in 2005 vonden dat een uitkering onder het bestaansminimum noodzakelijk was om de jongmeerderjarigen te stimuleren te gaan werken.

Het zijn slachtoffers omdat er niet alleen sprake is van financiële benadeling, maar ook beschadiging van mensen in sociaal en emotioneel opzicht. De rode draad in alle verhalen is dat de slachtoffers als gevolg van hun persoonlijke problematiek niet meer thuis konden blijven wonen en daarom een beroep op de gemeente moesten doen om financiële ondersteuning te krijgen. Het is dan ook zeer wrang om te moeten constateren dat juist die gemeente de slachtoffers met nog meer problemen heeft opgezadeld. Temeer omdat die gemeente duizenden euro’s per maand spendeert aan begeleiding die door de financiële problematiek flink aan effectiviteit heeft ingeboet.

Het liefste zou ik hier een aantal andere schrijnende persoonlijke verhalen willen delen van de slachtoffers, maar daarvoor ontbreekt helaas de tijd. Ik noem daarom hier alleen hun namen en roep de wethouder op om op heel korte termijn de ergste financiële ellende op te lossen voor David, Dorike, Yessie, Nick, May-Li, Gerome, Alex en Savita.

Voor mijn dochter heeft het ruim 16 maanden geduurd voordat de erkenning kwam dat de gemeente fout zat. De andere huidige en voormalige BB-toeslagontvangers hebben die erkenning nog steeds niet gehad. De zeer beperkte compensatie met terugwerkende kracht tot november 2020 van de huidige groep BB-toeslagontvangers doet geen recht aan wat de gemeente Arnhem hen heeft aangedaan. En

uit het negeren van de groep voormalig BB-toeslagontvangers blijkt, dat de gemeente Arnhem geen idee heeft wat de gevolgen van haar beleid zijn geweest.

7 ERKENNING EN EXCUSES

Voorzitter!

Hoe nu verder?

Deze BB-toeslagaffaire heeft kunnen gebeuren doordat de gemeente Arnhem geen idee heeft wie haar cliënten zijn en onder welke omstandigheden zij leven. Ik zie geen enkele compassie van de wethouder voor de slachtoffers en de financiële problemen waarin zij terecht zijn gekomen als gevolg van het gevoerde gemeentelijke beleid. De categorische ontkenning door de wethouder dat de gemeente niet onrechtmatig heeft gehandeld is ook niet helpend in het herstelproces en een slag in het gezicht van de slachtoffers.

Een excuus van de wethouder namens de gemeente Arnhem zou op zijn plaats zijn en gewaardeerd worden. Daarnaast verwachten mijn cliënten, mede namens alle andere slachtoffers, een toezegging van de wethouder dat een snelle en volledige compensatie van de materiële en immateriële schade voor alle BB-toeslagontvangers in de afgelopen 20 jaar zal worden nagestreefd in plaats van juridische haarkloverij en verwijzing naar de problemen van personele en administratieve aard om dit goed ingeregeld te krijgen.

De vaste jurisprudentie van Centrale Raad van Beroep uit 2000 en 2012 waarnaar in de uitspraak van 5 november 2020 wordt verwezen, gelden als generiek. Dus zowel iedere huidige als voormalige BB-toeslagontvanger kan zich daarop beroepen zoals ook blijkt uit het door mij opgestelde “Juridisch Kader”. Ik wil de wethouder daarom aan zijn woorden van 13 oktober houden toen hij aan de Raad verklaarde, dat hij de uitspraken van de rechter zou opvolgen als die generiek zouden zijn.

8 SCHADEVERGOEDING

Voorzitter!

Wat gaat de gemeente op korte termijn doen om de slachtoffers van de BB-toeslagaffaire te helpen?

Op z’n minst is het redelijk dat de gemeente een meldpunt instelt ten behoeve van de opsporing van de slachtoffers.

Wanneer als gevolg van een onrechtmatige daad schade wordt geleden, dan heeft het slachtoffer recht op schadevergoeding. Bij de slachtoffers van de BB-toeslagaffaire is die schade onder te verdelen in 3 componenten:

1. De directe schade waaronder de te weinig en te late uitbetaalde BB-toeslag.

2. De indirecte schade waaronder bijvoorbeeld incassokosten.
3. Immateriële schade waaronder psychische belasting, zware beperkingen om zichzelf in het sociale leven te ontplooien en niet kunnen werken aan de persoonlijke problematiek

Naast de schadevergoeding hebben veel slachtoffers ook problemen op ander gebied zoals door opgelopen schulden geen verzekering kunnen afsluiten, BKR-registraties, etc. Nadat de schadevergoeding is geregeld dient de gemeente ook hier onderzoek naar te doen en de slachtoffers bij te staan in het zoeken naar oplossingen.

9 WAARSCHUWING

Voorzitter!

Wat zijn de aandachtspunten voor een goede oplossing?

Ik heb er in het “Juridisch kader” ook al voor gewaarschuwd, maar ik wil het hier nog een keer benadrukken dat vermeden moet worden dat de slachtoffers als gevolg van de schadevergoeding opnieuw in de financiële problemen komen, bijvoorbeeld vanwege overschrijding van de vermogensgrens. Ik ga er daarom vanuit dat door de gemeente hiervoor een een passende oplossing wordt gevonden.

10 AFSLUITING

Voorzitter!

Ik rond af met een oproep aan de wethouder om voortvarend aan de slag te gaan zodat op heel korte termijn alle slachtoffers van de BB-toeslagaffaire worden opgespoord en financieel gecompenseerd. Uw Raad kan dit bevorderen door actief op de uitvoering toe te zien. De klok tikt door voor de slachtoffers, die dagelijks geconfronteerd worden met de fouten die door de gemeente Arnhem zijn gemaakt. Hun schulden en de andere gevolgen zijn immers niet ineens verdwenen nu de motie is aangenomen.

Ik stel mij beschikbaar om hier een rol in te spelen en als stem van de slachtoffers te functioneren. Dan moet het lukken om samen in ieder geval het financiële leed dat de BB-toeslagaffaire teweeg heeft gebracht zo goed mogelijk op te lossen. Ik dank uw Raad voor hun aandacht.

BEHANDELRESULTAAT

Gecombineerde behandeling vrije inspreekrecht dhr. Van Dijk en agenderingsverzoek Politieke Avond 17 november 2021

Toeslagen Bijzondere Bijstand Arnhem

Zaaknummer:	605166
Portefeuillehouder:	R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezige raadsleden/fractievolgers: Dobbe (SP), Kalthoff (VVD), De Vries (PvdA), Spruijt (Arnhem Centraal) Henzen (PVV), Groot (CDA), Loor (D66), Coenders (GroenLinks), Zijlstra (ChristenUnie).
De fracties van de Partij voor de Dieren, Arnhemse Ouderenpartij en DENK-Verenigd Arnhem waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Overige aanwezigen: de heer Paping (wethouder), de heer Sietinga (adviseur), de heer De Graaf (adviseur)

Vrije inspreken
De heer Van Dijk, juridisch adviseur bij Onterecht.nu, heeft ingesproken, de volledige tekst is aan de vergaderstukken toegevoegd. De heer Van Dijk en de leden van de raadskamer hebben vervolgens gesproken over (o.a.) de gevolgen van het gevoerde beleid, rol van de wijkcoaches, signalen, aanwezige kennis bij partners, achterhalen en bereiken van slachtoffers, het contact met de gemeente.

Agenderingsverzoek
De fractie van de SP heeft verzocht om agendering van het onderwerp om zo in de gelegenheid te worden gesteld om vragen te stellen aan de portefeuillehouder.
In twee termijnen heeft de raadskamer onder andere over de volgende thema's met de portefeuillehouder gesproken: uitvoering van de aangenomen motie, normbedragen versus maatwerk, reflectie op de situatie, ruimhartige compensatie, rechterlijke uitspraak.

Conclusie
De voorzitter bedankt de heer Van Dijk voor zijn bijdrage. De voorzitter concludeert dat de behandeling van het agenderingsverzoek is afgerond.

De raadsadviseur

P. Wielaard

De voorzitter,

J. van der Loo

Politieke Avond

Dossiernummer	2866
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 november 2021
Agendapunt	3.WG
Omschrijving	18.45 uur - 20.15 uur: Ontwikkelperspectief Kronenburg

Geagendeerd	Vergaderdatum
Politieke Avond	6 oktober 2021
Politieke Avond	**17 november 2021**
Politieke Avond	1 december 2021

Titel/onderwerp: # Ontwikkelperspectief Kronenburg

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Kirsten van Rijen / Thor Smits
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp	Telefoonnr:	3583 / 3448
		E-mailadres:	Kirsten.van.Rijen@arnhem.nl / Thor.Smits@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Inhoud** Aan de gemeenteraad van Arnhem wordt voorgesteld om het Ontwikkelperspectief Kronenburg vast te stellen, hiervoor €600.000 uit het klimaatfonds in te zetten en na toekenning van de bijdrage van het Rijk de financiële consequentes van dit voorstel te verwerken in de begroting 2022. Het ontwikkelpersepctief Kronenburg ziet op een investering in Kronenburg. Door wonen, werken, groen en zorg met elkaar te combineren, verbetert het gevoel van veiligheid en saamhorigheid onder bewoners, ontstaat er minder hittestress en is er ruimte voor meer woningen. Deze investeringen worden deels ingevuld door een subsidiebijdrage van het Rijk in kader van de Woningbouwimpulsregeling. Het beoogde doel is te investeren in de leefbaarheid van Kronenburg, het versterken van de centrumfunctie, het verbeteren van de bereikbaarheid en het toevoegen van woningen om bij te dragen aan de woningbouwopgave van de stad en een meer diverse inwonerssamenstelling. Zie voor meer informatie het raadsvoorstel.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	<u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.		
Bijlagen			

Behandeladvies 6 oktober 2021, informatieve behandeling			
Raadsvoorstel "Ontwikkelperspectief Kronenburg"			
Bijlage 1 - Ontwikkelperspectief Kronenburg			
Bijlage 2 - Sociale paragraaf Kronenburg			
Bijlage 3 - Woningbouwprogramma			
Bijlage 4 - Toelichting participatie Ontwikkelperspectief Kronenburg			

Aanvullende bijlage 1 - Rapportage bewonersenquête			
Aanvullende bijlage 2 - Overzicht vragen en antwoorden			
Aanvullende bijlage 3 - Overzicht wijzigingen Ontwikkelperspectief			
Bijlage 5 - Toets Aanvraag Woningbouwimpuls Kronenburg aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds			
Vaststellingsovereenkomst Mediation Kronenburg d.d. 1 april 2009			
Raadsbrief "Toekomstperspectief Elderveld-Kronenburg-Vredenburg", d.d. 20-07-2021			
Bijlage - Toekomstperspectief Elderveld Kronenburg Vredenburg			
Inbreng van Buurtoverleg Kronenburg–Appelgaard - De stem van Kronenburg			
Schriftelijke inbreng - Van Boxmeer namens Catella			
Schriftelijke inbreng - Stichting Wonen in Kronenburg en Appelgaard			
Beantwoording technische vragen van de PVV fractie			
Overzicht lijst insprekers Kronenburg			
Behandelresultaat 6 oktober 2021, informatieve behandeling			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 584759

Onderwerp: Ontwikkelperspectief Kronenburg

Voorstel

1. Het Ontwikkelperspectief Kronenburg vast te stellen.
2. Hiervoor €600.000 uit het klimaatfonds in te zetten ten behoeve van de vergroening en het tegengaan van hittestress in Kronenburg.
3. Na toekenning van de bijdrage van het Rijk de financiële consequenties van dit voorstel door middel van een verzamelbesluit te verwerken in de begroting 2022.

Inleiding

Om te investeren in een leefbaar en sociaal sterk Kronenburg is een ontwikkelperspectief gemaakt voor Kronenburg. Door wonen, werken, groen en zorg goed met elkaar te combineren, verbetert het gevoel van veiligheid en saamhorigheid onder bewoners, ontstaat er minder hittestress en is er ruimte voor meer woningen in het hart van Arnhem-Zuid.

De noodzakelijke aanpak vraagt om flinke investeringen. De Woningbouwimpulsregeling van het ministerie van Binnenlandse Zaken geeft een mogelijkheid om hiervoor een subsidiebijdrage te verkrijgen. Deze kansen willen we graag verzilveren. Hierbij is investeren in de sociale opgave en leefbaarheid een voorwaarde om te kunnen verstedelijken. Door problemen gezamenlijk aan te pakken, wordt Kronenburg een levendige wijk, waar mensen graag willen wonen, werken en verblijven.

In de raadsbrief Blik op Zuid van 10 december 2019 is toegelicht dat Arnhem-Zuid ten zuiden van Malburgen nu ongeveer een halve eeuw oud is. Dit stadsdeel moet zijn kracht opnieuw uitvinden. Dit geldt zeker ook voor Kronenburg. Een groeiend aantal bewoners van de wijk heeft een zorgvraag, mensen voelen zich steeds minder veilig, er zijn onvoldoende ontmoetingsplekken (zowel binnen als buiten) en de woningvoorraad sluit niet aan bij de vraag. De openbare ruimte is sleets en stenig en levert veel hittestress op. Er mist samenhang in de wijk, die nu vooral bestaat uit gescheiden eilandjes van woningen, winkelcentrum en (veelal leegstaande) kantoren.

In het ontwikkelperspectief wordt allereerst de openbare ruimte grondig aangepakt en vergroend: er komen meer bomen en planten in de wijk, straat- en stoepstenen gaan er deels uit en er komen veiligere loop- en fietsroutes. De openbare ruimte zal veel meer gaan verbinden in plaats van de wijk in fragmenten op te delen. Zo wordt het gebied niet alleen prettiger om te verblijven en zullen mensen elkaar weer ontmoeten, maar wordt ook hittestress voorkomen.

Gemeente Arnhem

Uitgangspunt voor de plannen voor Kronenburg is dat de wijk beter wordt voor bewoners. Als er wordt geïnvesteerd in de leefbaarheid van Kronenburg, dan kan er de komende jaren ook een gevarieerd aanbod van woningen worden toegevoegd. Arnhem heeft de komende jaren veel extra woningen nodig om aan de groeiende vraag te voldoen. Kronenburg is een van de plekken in Arnhem die daar goed voor geschikt is vanwege de centrale ligging, goede bereikbaarheid en goede voorzieningen. Op en rond het winkelcentrum is ruimte voor meer woningen, en ook door leegstaande kantoren te vervangen door nieuwbouw. Er komen in het voorstel ongeveer 1100 nieuwe woningen bij.

De uitwerking van de plannen zal samen met bewoners gebeuren. Ook wordt er samengewerkt met eigenaren van kantoren in het gebied, en met de eigenaar van het winkelcentrum: Wereldhave. Wereldhave verwacht dat een centrum waarin meerdere bezoekdoelen worden gecombineerd de toekomst heeft en wil investeren in wat zij noemen een ‘full service centrum’. Naast winkels komt er ruimte voor horeca, dienstverlening, werkplekken, zorg en vrijetijdsbesteding. Het winkelcentrum krijgt straks een veel opener uitstraling dan nu het geval is en zal veel meer verbonden zijn met de wijk.

Beoogd effect

Investeren in de leefbaarheid van Kronenburg, versterken van de centrumfunctie, verbeteren van de bereikbaarheid en het toevoegen van woningen om bij te dragen aan de woningbouwopgave van Arnhem en een meer diverse inwonerssamenstelling. Op basis van het ontwikkelperspectief wordt een aanvraag gedaan voor subsidie vanuit de Woningbouwimpulsregeling van de Rijksoverheid om hiermee de benodigde investeringen mogelijk te maken.

Argumenten

1.1 Uitvoering van het Ontwikkelperspectief draagt bij aan een betere fysieke samenhang in de wijk

Het ontwikkelperspectief richt zich op de fysieke leefomgeving in Kronenburg. Hiermee pakken we het gebrek aan ruimtelijke samenhang aan. Dit doen we vanuit de overtuiging dat dit ook bijdraagt aan de leefbaarheid en de sociale samenhang in de wijk (zie argument 1.2).

Door het ontstane momentum liggen er kansen om een kwalitatief hoogwaardige verbeter- en intensiveringsslag in de fysieke ruimte van Kronenburg te bewerkstelligen. Een groot deel van de opgave ligt in het maken van een verbeterde openbare ruimte voor de wijk Kronenburg, waarin het raamwerk van de hele wijk en zijn aantakkingen aan de omgeving worden meegenomen. Denk aan het aanpakken van hittestress en meer, betere en veilige routes voor voetgangers en fietsers etc.

Het raamwerk biedt daarmee, naast samenhang en ruimtelijke kwaliteit voor de openbare ruimte, ook flexibiliteit voor de toekomst. Er ligt een sterke focus op het vergroenen en klimaatadaptief maken van de openbare ruimte. Deze heeft een sterke identiteit en vormt de contramal van de gebouwen. Hiermee vergroten we de herkenbaarheid van de wijk en verbeteren we de ruimtelijke structuur van de wijk. Dit verbetert de leefbaarheid van de wijk, maar is ook een voorwaarde voor het toevoegen van woningen

1.2 Uitvoering van het Ontwikkelperspectief Kronenburg leidt tot verbetering van de sociale cohesie in de wijk

Kronenburg is een wijk waar bewoners erg op zichzelf zijn, er is gebrek aan cohesie (rapportcijfer 5,6 Arnhem in Cijfers). Bewoners ervaren eenzaamheid en worstelen met zingevingsvraagstukken. Daarbij wordt ook gesignaleerd dat bewoners een beperkte draagkracht hebben en een beperkt sociaal netwerk. Dit zien we niet alleen bij ouderen, maar ook bij bewoners tussen de 30-40, waarvan vaak gedacht wordt dat zij hun eigen boontjes wel kunnen doppen. Bewoners wonen op de plek waar een woning beschikbaar is, en lang niet altijd op een plek waar ze graag willen wonen. De omgeving is 'versteend', biedt weinig kwaliteit en nodigt niet uit tot ontmoeting of 'meedoen'. We zien een groei van bewoners die een beroep doet op ondersteuning vanuit de Wmo. Enerzijds als gevolg van het langer thuis wonen van ouderen, anderzijds als gevolg van GGZ-problematiek of het gebrek aan een zinvolle daginvulling. Daarbij zien we ook dat er met de kantoortransformaties clusters ontstaan van bewoners die hiermee te maken hebben.

Verslavingsproblematiek is ook een onderwerp dat speelt in de wijk. Naast de bewoners met een zorgvraag zijn er ook de zorgmijders of bewoners die de hulpvraag niet durven/kunnen stellen. Zoals uit de demografische gegevens blijkt, is het besteedbaar inkomen van bewoners uit Kronenburg aanzienlijk lager dan het gemiddelde in Arnhem. Hierdoor zien we ook situaties waarin bewoners in schulden terechtkomen.

In samenwerking met Werk & Inkomen, Sociaal Wijkteam, Rijnstad en team Leefomgeving is voor het gebied Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg een gebiedsplan opgesteld. In relatie tot de fysieke omgeving zijn de thema's ontmoeten en verbinden daarin van groot belang. Bewoners hebben aangegeven behoefte te hebben aan een plek om elkaar te ontmoeten. Dit betreft zowel ontmoetingsmogelijkheden buiten in de openbare ruimte als binnen in laagdrempelige voorzieningen.

Het creëren van (betere) ontmoetingsplekken is nadrukkelijk meegenomen in het Ontwikkelperspectief Kronenburg, zowel in de openbare ruimte als binnen gebouwen. Denk bijvoorbeeld aan het Croydonplein en het nieuw te vormen plein aan de oostkant van Kronenburg, waar zowel op de pleinen als in de aangrenzende bebouwing plek voor ontmoeten ontstaat. Ook Rozet ziet kansen om in het winkelcentrum in een laagdrempelige ontmoetingsplek te voorzien. Jongerencentrum De Madser en de naastgelegen huisartsen zijn bezig om samen een plan te maken waardoor beide gebouwen een geheel vormen en waarin ontmoeting ook een plek krijgt. Verder zijn de corporaties aan het nadenken over het stimuleren van ontmoeting in hun eigen gebouwen, Niet alleen de ontwikkelingen rondom het winkelcentrum worden ingepast, ook andere initiatieven die in de wijk (kunnen gaan) spelen worden meegenomen.

De sociale opgave van Kronenburg is nader geduid in bijlage Sociale paragraaf Kronenburg.

1.3 Uitvoering van het Ontwikkelperspectief draagt bij aan meer levendigheid en diversiteit van de wijk

Kronenburg krijgt een grotere diversiteit aan woningen door het toevoegen van een nieuw en gevarieerd aanbod van woningtypes. Hierdoor komt de samenstelling van de inwoners meer in balans qua leeftijd, inkomen, opleidingsniveau, achtergrond en leefstijl. Doorstromers krijgen de kans om in de buurt van hun vertrouwde omgeving te blijven wonen en ruimte te maken voor (jonge) gezinnen. Ook is er ruimte voor kleinschalige bedrijvigheid en werken aan huis, onder andere voor

creatieven. Meer toelichting over de woningbouwprogrammering is te vinden in de bijlage Woningbouwprogramma.

Na al deze investeringen van verschillende partijen in de komende jaren, biedt Kronenburg voorzieningen, ontmoetings- en verblijfsplekken voor alle leeftijden, zowel gebouwd als in de openbare ruimte. Door de transformatie van het winkelcentrum tot een full service center, aangevuld met nieuwe woningen, ontstaat in het hart van de wijk een gebouwencomplex met een open uitstraling naar de omgeving in plaats van naar binnen gericht zoals nu het geval is. Bovendien biedt dit centrum functies die verder gaan dan alleen winkelen. In de toekomst kan men ook een terrasje pakken of een zorgfunctie bezoeken.

Het gerenoveerde jongerencentrum De Madser, bibliotheek Rozet, sport- en spelvoorzieningen voor jong en oud en ontmoetingsruimtes dragen bij aan de gezondheid en veerkracht van de bewoners en aan de sociale cohesie binnen de wijk. Voorzieningen voor kunst en cultuur dragen verder bij aan het verlevendigen van de buurt. Zo wordt Kronenburg een stadscentrum met een nieuw imago en uitstraling: een nieuw ‘Hart van Zuid’.

1.4 *Uitvoering van het Ontwikkelperspectief draagt bij aan de woningbouwopgave van Arnhem*
Arnhem heeft, net als veel andere steden in Nederland, een grote behoefte aan nieuwe woningen. Door de centrale ligging in Arnhem-Zuid, het stedelijke karakter, de uitstekende bereikbaarheid en goede voorzieningen is Kronenburg een geschikte plek voor woningbouw. In totaal gaat het om circa 1100 nieuwe woningen. Dit draagt bij aan de grote woningbouwbehoefte van Arnhem die tot 2030 uit ongeveer 7500 woningen bestaat.

1.5 *Uitvoering van het Ontwikkelperspectief draagt bij aan verbetering van de openbare ruimte*
Met het vergroenen en aantrekkelijk maken van de openbare ruimte stimuleren we een beter gebruik van de openbare ruimte wat ook positieve effecten op de duurzaamheid heeft. We stimuleren bewoners meer tijd buiten door te laten brengen en gemakkelijker medebewoners te ontmoeten. Dit heeft een positief effect op de lichamelijke en geestelijke gezondheid. Door aantrekkelijke routes naar het winkelcentrum, het aangrenzende Vredenburg en in het bijzonder het (te vernieuwen) busstation wordt lopen, fietsen en het gebruik van openbaar vervoer gestimuleerd.

1.6 *Het Ontwikkelperspectief biedt een paraplu voor lopende en toekomstige ontwikkelingen en is tevens bedoeld om toekomstige investeringen uit te lokken*
Dit ontwikkelperspectief werkt als paraplu voor lopende en toekomstige ontwikkelingen.

Een voorbeeld van al lopende trajecten waar gemeentelijke en particuliere investeringen plaatsvinden is Smart Polder, waar de diverse partijen gezamenlijk voornemens zijn tot een investering van 30 miljoen om tot een aardgasvrije wijk te komen. Een ander voorbeeld is de reeds vergunde transformatie aan de Schepen Bierwischstraat.

Onze eigen middelen uit de herstelagenda zullen worden ingezet om als cofinanciering te dienen voor de grote noodzakelijke investeringen in de wijk. Door deze grootschalige investeringen in de wijk van zowel gemeente als ontwikkelende partijen verwachten wij dat we ook investeringen zullen uitlokken in het gebied. Bijvoorbeeld van eigenaren van bestaand vastgoed om hun bezit op te knappen. Ook zijn in het ontwikkelperspectief een aantal locaties aangegeven waar op termijn mogelijk ontwikkelingen kunnen gaan plaatsvinden.

2.1 Deze aanpak draagt bij aan de landelijke klimaatdoelen zoals vertaald in de klimaatadaptatiestrategie

Met het uitvoeren van het Ontwikkelperspectief Kronenburg maakt verharding plaats voor groen. Extra bomen zorgen voor meer schaduwrijke (verblijfs)plekken en gaan hittestress tegen. Er wordt ingezet op het vergroten van de biodiversiteit en het tegengaan van verdroging en wateroverlast. Regenwater wordt 'afgekoppeld' en verdwijnt niet meer in het riool. Waar mogelijk worden groene daken en groene gevels gemaakt. Met al deze maatregelen wordt een grote bijdrage geleverd aan de opgave om hittestress tegen te gaan, wateroverlast te verminderen en water vast te houden voor droge periodes.

Zie verder bijlage "Toets Aanvraag Woningbouwimpuls Kronenburg aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds"

Kanttekeningen en risico's

1.1 Afhankelijkheid van besluitvorming bij andere partijen

De woningbouwontwikkelingen in Kronenburg vallen uiteen in initiatieven van derden en initiatieven die plaatsvinden op grond van de gemeente. Voor de ontwikkelingen die plaatsvinden op grond van derden, zullen anterieure overeenkomsten worden gesloten, waarmee gemeentelijk kostenverhaal verzekerd is. Deze anterieure overeenkomsten kunnen op dit moment nog niet worden gesloten, omdat de plannen nog niet in gedetailleerd genoeg bekend zijn. Wel zijn gemeente en de diverse ontwikkelende partijen voornemens om op basis van het ontwikkelperspectief en de bijbehorende businesscase intentieovereenkomsten te sluiten, die dienen als onderlegger voor de subsidieaanvraag. De gesprekken hierover met de diverse partijen vinden in goed overleg plaats en er is geen aanleiding te denken dat deze intentieovereenkomsten niet kunnen worden gesloten.

Twee locaties in het ontwikkelperspectief vinden plaats op gemeentegronden en hiertoe zal een grondexploitatie worden opgesteld. Het betreft de locatie rond de huidige Camera-Express en de grond op en rondom het winkelcentrum. De Camex-locatie is deels van een particuliere eigenaar. Financiële afspraken over zijn gronden zijn nog niet concreet gemaakt.

Met Wereldhave is overeenstemming over de ambitie en de inhoud van het plan. De architect van Wereldhave heeft de plannen mede vormgegeven, zodat er inhoudelijk overeenstemming is over de plannen. Er zijn echter nog geen contracten gesloten waarin financiële afspraken zijn vastgelegd. Dit onder andere omdat de financiële situatie complex is vanwege bestaande erfpachtcontracten van het huidige winkelcentrum die onderdeel zullen moeten zijn van de toekomstige afspraken. De ontwikkelingen spelen zich immers af op, naast en in het bestaande winkelcentrum. In de businesscase die de basis voor de subsidieaanvraag is, is een bedrag opgenomen voor de opbrengsten van deze locatie. Dit zal worden onderbouwd met een onafhankelijke waardebepaling.

Het risico bestaat dat er ofwel niet tot financiële afspraken gekomen wordt met Wereldhave ofwel dat de uitkomsten anders zijn dan in de businesscase nu wordt aangenomen:

- In het eerste geval, zal geen uitvoering gegeven kunnen worden aan de plannen en zal de subsidie aan het Rijk moeten worden terugbetaald. Om die reden wordt kaderstellend

opgenomen dat deze financiële afspraken binnen een jaar na toekenning subsidie moeten worden gemaakt en dat tot die tijd geen projecten in uitvoering zullen worden gebracht die geen financiële dekking hebben zonder subsidie.
- In het tweede geval (andere afspraken dan voorzien in de businesscase) zal het college altijd eerst een raadsvoorstel voorleggen bij de raad waarin de financiële consequenties en de dekking hiervoor worden voorgelegd. Indien de raad hierover vervolgens negatief besluit, zal de contractering niet plaatsvinden en ontstaat de situatie waarin geen contract wordt gesloten en de subsidie dus moet worden terugbetaald.

Vanwege de onderhandelingspositie van de gemeente, wordt in de geheime bijlage Financiën Kronenburg verder ingegaan op de financiën.

1.2 Een toename van het aantal woningen zorgt voor meer inwoners en daarmee ook tot meer behoefte aan voorzieningen

Het is goed te realiseren dat met de woninguitbreiding die voor Kronenburg voorzien wordt, het aantal bewoners van de wijk flink toeneemt. De behoefte aan voorzieningen samenhangend met deze inwonerstoename zal daarmee ook toenemen. In het ontwikkelperspectief wordt daarom ook rekening gehouden met bijvoorbeeld een uitbreiding van de huisartsenpraktijk en plek voor maatschappelijke voorzieningen.

1.3 Draagvlak en betrokkenheid van bewoners

Het is van belang dat er draagvlak is bij bewoners en dat ze actief betrokken worden bij de plannen voor Kronenburg. Het gaat immers om hun directe leefomgeving. Het algemene beeld is dat bewoners blij zijn dat er iets gaat gebeuren in Kronenburg. Ook is er enthousiasme over de kwaliteitsimpuls in de openbare ruimte en vergroening van de wijk. Tegelijk hebben bewoners zorgen over de plannen, met name over de toevoeging van extra woningen. Men vreest dat de wijk daarmee nog meer versteend en volgebouwd wordt en dat de toename van bewoners zal leiden tot meer problemen op het gebied van parkeren, hittestress, sociale problematiek en luchtvervuiling. Uit contacten met bewoners is bovendien gebleken dat er nog een weg te gaan is om te bouwen aan vertrouwen tussen bewoners, gemeente en partijen als Wereldhave. Dit alles vraagt om een zorgvuldig vervolg, waarbij we open en transparant communiceren, bewoners actief betrekken en de ruimte nemen om tegemoet te komen aan hun zorgen en behoeften.

3.1 Als uw raad niet instemt met dit voorstel, moeten wij de aanvraag bij het Rijk intrekken

De aanvraag wordt ingediend onder voorbehoud van instemming van uw raad. Wij trekken onze aanvraag terug als uw raad niet instemt.

3.2 Als het Rijk de aanvraag niet honoreert, is het plan financieel niet gedekt

Er bestaat een risico dat het Rijk de aangevraagde middelen niet toekent. Financieel gezien heeft dit slechts beperkte directe consequenties, omdat uitvoering van deelprojecten niet eerder ter hand wordt genomen, dan dat de diverse onderdelen gedekt zijn. Wel is een bedrag van ongeveer €250.000 aan plankosten gemaakt voor het opstellen van het ontwikkelperspectief. Hiervan is ongeveer €100.000 ongedekt. Dit bedrag zal dan ten laste komen van de in de begroting 2022 gereserveerde middelen voor verstedelijking.

Het ontwikkelperspectief zal dan niet zonder meer tot uitvoering kunnen worden gebracht. In dat geval zal het college bij uw raad terugkomen ofwel om aanpassingen in het plan te doen, ofwel om meer financiële middelen uit te trekken voor het plan (of een combinatie).

3.3 Nog niet alle cofinanciering van de provincie is beschikt

Ter dekking van de uitvoering van het Ontwikkelperspectief wordt gerekend met cofinanciering van de provincie voor het busstation, klimaatadaptatie en de Woningbouwimpulsregeling. Over al deze middelen vinden gesprekken plaats met de provincie en zijn deels al ambtelijke toezeggingen gedaan of zijn subsidieaanvragen ingediend. De formele beschikkingen zijn er echter nog niet. De verwachting is dat al deze middelen voor het einde van 2021 worden beschikt. Er zullen geen projecten worden uitgevoerd waarvoor de dekking niet aanwezig is. Indien onverhoopt cofinanciering wegvalt, zal het college bij de raad terugkomen met voorstellen hoe hiermee om te gaan.

Participatie

Bewoners van Kronenburg geven al jaren aan dat het nodig is om te investeren in de verbetering van de wijk. Met het ontwikkelperspectief en zicht op rijksmiddelen hebben we een antwoord op deze behoefte. Naast vele contactmomenten in het verleden over deelprojecten zoals de vergroening van het Croydonplein, zijn er specifiek voor het ontwikkelperspectief (digitale) bijeenkomsten en gesprekken georganiseerd in de wijk. Verschillende keren is gesproken met een afvaardiging van bewoners. Ook is er een bewonersbrief verstuurd met daarin de uitnodiging voor een digitale bijeenkomst en een link naar een enquête. In de bijlagen vindt u meer informatie over de participatie-activiteiten en de uitkomsten daarvan. Naar aanleiding van de inbreng van bewoners is een aantal aanpassingen doorgevoerd in het ontwikkelperspectief. Een overzicht van deze aanpassingen is ook als bijlage toegevoegd.

De participatie stopt niet na vaststelling van het ontwikkelperspectief. Bij de uitwerking van de plannen is het zo mogelijk nog belangrijker om (meer) bewoners te betrekken. Het gaat immers om hun directe leefomgeving. In het vervolg zullen we daarom breed inzetten op verschillende manieren om bewoners te bereiken en te betrekken. Daarbij valt te denken aan gerichte participatie op thema's en deelgebieden, samenwerking met actieve bewoners, team leefomgeving en andere partijen in de wijk en activiteiten gericht op 'meedoen' naast 'meedenken'.

Financiën

Het totale ontwikkelperspectief kent €22,7 miljoen aan investeringen in de openbare ruimte. Niet al deze middelen zijn ook toerekenbaar aan de nieuw toe te voegen woningen. In de impulsregeling kunnen alleen die kosten worden opgevoerd die toerekenbaar zijn aan de nieuwbouw. Daarnaast zijn er kosten voor bouw- en woonrijp maken van de grondexploitatie-onderdelen en opbrengsten uit grondverkoop en kostenverhaal bij de particuliere ontwikkelingen. Uiteindelijk leidt dit tot een subsidieaanvraag voor de Woningbouwimpulsregeling van €8,3 miljoen.

Daarnaast zijn er toezeggingen en verwachtingen voor cofinanciering van met name de provincie.

Om de gemeentelijke dekking ter cofinanciering van de aanvraag te complementeren wordt voorgesteld €600.000 uit het klimaatfonds in te zetten.

Voor meer informatie over businesscase van de aanvraag Woningbouwimpulsregeling en de bijbehorende dekkingsbronnen van de gemeente verwijzen wij naar de geheime bijlage Financiën Kronenburg.

Indien de subsidie wordt toegekend, zal een grondexploitatie worden ingesteld voor de locaties die in eigendom zijn van de gemeente. Deze zal na toekenning van de subsidie aan de raad worden voorgelegd.

Uitvoering

Na het vaststellen van het ontwikkelperspectief wordt gestart met het uitwerken van de verschillende deelgebieden/deelprojecten. Deze kennen ieder hun eigen dynamiek en kunnen grofweg worden ingedeeld in korte, middellange en lange termijn: zie hiervoor het ontwikkelperspectief.
We gaan de komende jaren intensief aan de slag in Kronenburg. Dit ontwikkelperspectief biedt de kaders voor de verdere uitwerking van alle plannen. Bewoners en andere stakeholders worden nauw betrokken bij deze uitwerkingen. Per deelproject wordt gekeken wie belanghebbenden zijn en hoe we hen meenemen. We willen daarbij vooral ook de wijk zelf inzetten en aan het woord laten.

We starten met een aantal ingrepen in de openbare ruimte. Dat vinden we van essentieel belang voordat woningen kunnen worden toegevoegd. Daartoe worden in ieder geval Croydonplein, Schepen van Ommerenstraat en het busstation als eerste aangepakt. Samenhang, ontmoetingsplekken en verbindingen in de wijk verbeteren zijn namelijk randvoorwaardelijk voor het toevoegen van woningen. Deze onderdelen kunnen na indiening van de subsidieaanvraag reeds van start, omdat deze onderdelen individueel reeds dekking kennen. Door deze op te nemen in de aanvraag, dienen ze als cofinanciering voor de rijkssubsidie.

De totale doorlooptijd van de ontwikkelingen zal ongeveer 10 jaar bedragen. Om die reden is het van belang om “in de tussentijd” aandacht te hebben voor tijdelijke culturele- en ontmoetingsmogelijkheden in de wijk.

Communicatie

Op de website van de gemeente Arnhem is een projectpagina ingericht: www.arnhem.nl/visiekronenburg. Op deze pagina worden de ontwikkelingen bijgehouden. Na besluitvorming in het college gaat een persbericht uit. Bewoners die hebben ingesproken bij de ronde tafel en bewoners die hun mailadres hebben achtergelaten bij het invullen van de enquête, worden per e-mail geïnformeerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad
- Ontwikkelperspectief Kronenburg
- Sociale paragraaf Kronenburg

- Bijlage Woningbouwprogramma
- Toelichting participatie Ontwikkelperspectief Kronenburg met bijlagen:
    - Bijlage 1 Rapportage bewonersenquête
    - Bijlage 2 Overzicht vragen en antwoorden
    - Bijlage 3 Overzicht wijzigingen Ontwikkelperspectief
- Toets Aanvraag Woningbouwimpuls Kronenburg aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds
- Geheime bijlage Financiën Kronenburg

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	584759

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 29 juni 2021, nummer: 584759;

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het Ontwikkelperspectief Kronenburg vast te stellen.
2. Hiervoor €600.000 uit het klimaatfonds in te zetten ten behoeve van de vergroening en het tegengaan van hittestress in Kronenburg.
3. Na toekenning van de bijdrage van het Rijk de financiële consequenties van dit voorstel door middel van een verzamelbesluit te verwerken in de begroting 2022.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

SAMEN WERKEN AAN DE TOEKOMST VAN KRONENBURG

Ontwikkelperspectief Kronenburg

Gemeente Arnhem 29 juni 2021

Gemeente Arnhem

Inhoudsopgave

1. DE AMBITIE 3

2. DE VISIE 5
2.1 Openbare ruimte 5
2.2 Klimaat en duurzaamheid 8
2.3 Winkelcentrum wordt *full service center* 8
2.4 Wonen 9
2.5 Stedenbouwkundige principes 11
2.6 Verkeer 13
2.7 Parkeren 14

3. VERVOLG 15

4. IMPRESSIES VAN HET NIEUWE KRONENBURG 17

Tekst: Gemeente Arnhem
Kaarten: Urbis | bureau voor stadsontwerp
Impressies: rphs+

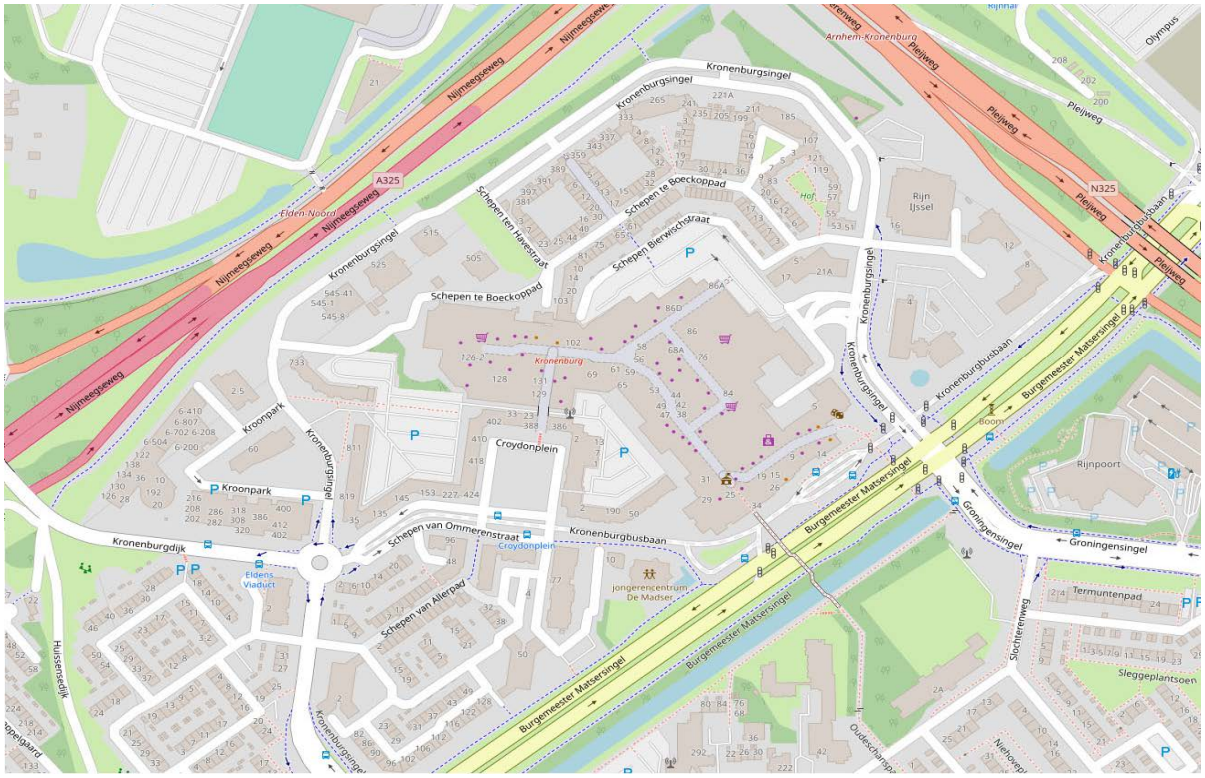

Kaartje van Kronenburg met straatnamen

1 Inleiding

De wijk Kronenburg ligt in het hart van Arnhem-Zuid en heeft veel mogelijkheden om te wonen, winkelen en werken. Maar er zijn ook minder mooie kanten. De openbare ruimte in de wijk functioneert niet goed, de samenhang tussen en binnen de verschillende delen van de wijk ontbreekt en er zijn sociale problemen zoals eenzaamheid.

Kaartje met de ligging van Kronenburg in Arnhem, ten opzichte van het stadscentrum

Samen met bewoners, bedrijven, gemeente en andere organisaties willen we Kronenburg in de komende jaren mooier, groener, duurzamer, levendiger en sociaal sterker maken. Er gebeurt al veel in de wijk, maar er zijn ook nieuwe ideeën.

Om de leefbaarheid in de wijk te verbeteren komt er minder verharding en meer groen, worden er meer en betere verbindingen voor fietsers en voetgangers gemaakt en komen er meer ontmoetingsplekken. Het woningaanbod wordt diverser door toevoeging van woningen in verschillende categorieën en nieuwe woonconcepten. Het winkelcentrum verandert in een full service center en auto's worden efficiënter naar de plek van bestemming geleid.

Deze projecten en opgaven staan niet op zichzelf, maar ze vormen één geheel. Daarom is er voor Kronenburg een visie opgesteld waarin alle ontwikkelingen samenkomen: het ontwikkelperspectief 'Samen werken aan de toekomst van Kronenburg'. Dit perspectief vormt de basis voor toekomstige plannen in de wijk. Het is een visie op hoofdlijnen. De concrete plannen worden later uitgewerkt.

De visie richt zich vooral op de fysieke leefomgeving in Kronenburg. Dit doen we vanuit de overtuiging dat verbetering van de leefbaarheid van de wijk ook een bijdrage levert aan de sociale opgave. Oplossingen zoals de aanpak van hittestress, betere en veilige routes voor voetgangers en fietsers en meer ontmoetingsplekken en groen hebben ook een positief effect op de gezondheid en het welzijn van bewoners.

Arnhem heeft, net als veel andere steden in Nederland, een grote behoefte aan nieuwe woningen. Door de centrale ligging in Arnhem-Zuid, het stedelijke karakter, de uitstekende bereikbaarheid en goede voorzieningen is Kronenburg een geschikte plek voor woningbouw. In totaal gaat het om circa 1100 nieuwe woningen. Deze woningen kunnen we niet zomaar bouwen. Er moet flink geïnvesteerd worden in de leefbaarheid van de wijk. Met deze visie voor Kronenburg doen we een aanvraag voor subsidie vanuit de Woningbouwimpulsregeling van de Rijksoverheid. Voorwaarde voor deze subsidie is dat er extra woningen komen. De subsidie wordt gebruikt om de openbare ruimte in Kronenburg mooier, groener en prettiger te maken.

Luchtfoto van Kronenburg met daarop aangegeven de contouren van het plangebied van deze visie

2 De visie

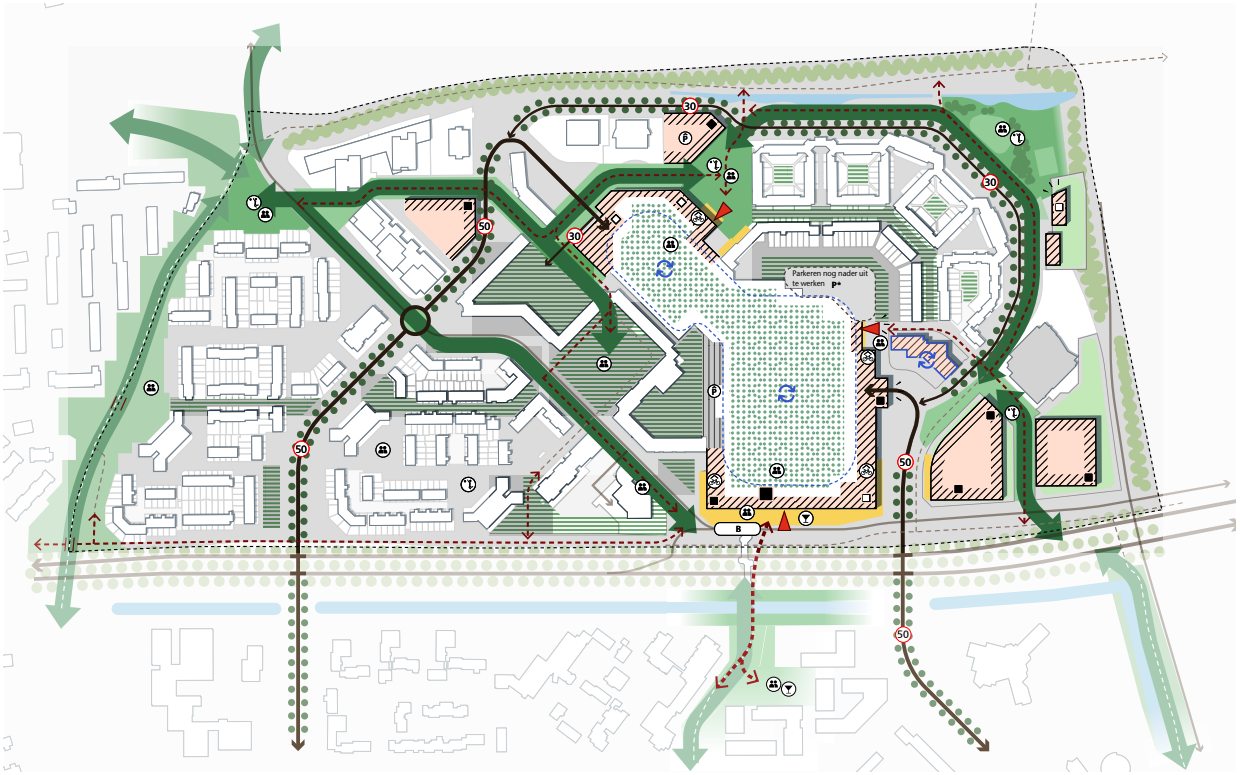

Visiekaart Kronenburg

- toevoegen woningen
- transformeren naar Full Service Center
- gebouwd parkeren Full Service Center
- vergroenen bestaande openbare ruimte
- nieuwe groenstructuur
- nieuwe / aan te passen parkruimtes
- bestaande groenstructuren
- dak deels vergroenen waar mogelijk
- vergroening Kronenburgsingel, 50 km/uur
- vergroening Kronenburgsingel, 30 km/uur
- nieuw aan te planten bomen Pleyade
- nieuwe loop- en fietsroutes
- nieuwe/verbeterde passerelle
- bestaande autowegen
- bestaande loop- en fietsroutes
- levendige plintfuncties
- hoogste gebouwaccent
- middelhoog gebouwaccent
- kleinschalig gebouwaccent
- entree voetgangers Full Service Center
- ontmoetingsplekken
- speelvoorziening
- terrassen horeca
- busstation
- fietsenstalling

2.1 Openbare ruimte

We willen de leefbaarheid van Kronenburg verbeteren. Dit betekent minder stenen en meer groen in de openbare ruimte. De openbare ruimte moet Kronenburg letterlijk gaan verbinden, in plaats van het in verschillende losse buurtjes op te splitsen. Een aantrekkelijke buitenruimte nodigt uit tot bewegen en ontmoeten: samen wandelen, hardlopen met vrienden, trainen met de buurvrouw of met vriendjes buiten ravotten. Hier mag niemand van uitgesloten zijn. Bij het ontwerp van de buitenruimte moet er daarom voor gezorgd worden dat het goed toegankelijk is voor iedereen. Voor een kleurrijkere buitenruimte is niet alleen groen van belang, maar ook kunst en voldoende speelvoorzieningen.

Doordat de openbare ruimte van Kronenburg een impuls krijgt, worden eigenaren van bestaand vastgoed gestimuleerd hun bezit op te knappen.

Plannen voor de openbare ruimte:

- In de bestaande openbare ruimte van Kronenburg zal op zoveel mogelijk plekken verharding die niet noodzakelijk is, vervangen worden door groen. Hierbij wordt aangesloten bij bestaande initiatieven. Op verschillende plekken zal ook bestaand groen worden verbeterd, zoals in de hofjes bij de Kronenburgsingel. Hier zal budget voor beschikbaar gesteld worden.

- Een van de meest beeldbepalende plannen voor de wijk is de doorgaande parkstrook, waardoor een aantrekkelijke wandeling door de wijk ontstaat. De parkstrook slingert door de wijk en verbindt de verschillende bestaande en nieuwe woongebieden met elkaar. De strook volgt voor een deel de Kronenburgsingel en ligt voor een deel op plekken waar nu nog kantoren zijn. Dit wordt mede mogelijk door de snelheid op een deel van de Kronenburgsingel terug te brengen naar 30 km/uur. In tegenstelling tot een 50km-straat mag aan een 30km-straat wel geparkeerd worden. De huidige rijbaan verdwijnt, terwijl de huidige parallelweg wordt gehandhaafd. De benodigde parkeer-plaatsen worden in clusters bij de woningentrees geplaatst.

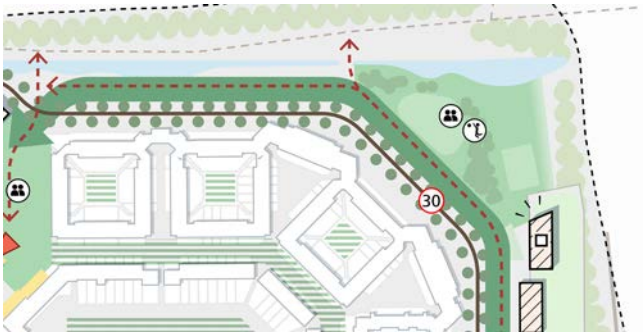

- In de parkstrook wordt voorzien in verschillende speel- en ontmoetingsplekken, zoals bijvoorbeeld de verplaatste *Krajicek Playground*. De groene zone tussen het parkpad en de kruising van de Nijmeegseweg/Pleijweg zal worden omgevormd tot een parkgebied, met behoud van het volwassen groen dat er nu staat. In het park komt een zone die geschikt is voor het veilig uitlaten van honden. Arnhem krijgt op deze manier een eigen Kronenburgerpark.

- Ook de Schepen van Ommerenstraat en de Kronenburgdijk krijgen een veel groener karakter. De huidige busbaan krijgt een normale verkeersfunctie en wordt gebruikt door auto, bus en fietser.
  De parallelwegen verdwijnen en worden vergroend.
  De benodigde parkeerplekken worden verplaatst naar langsparkeerplaatsen aan de Schepen Van Ommerenstraat en in de achterliggende parkeerhoven. De verrommelde buitenruimte rond de Madser wordt getransformeerd tot een parkachtige omgeving.

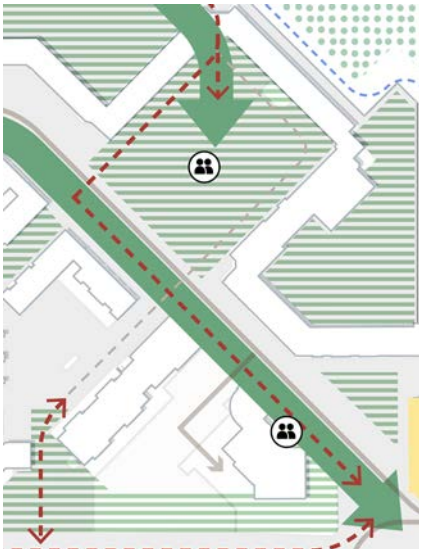

- Het Croydonplein is het centrale plein van Kronenburg en wordt de ontmoetingsplek van de wijk. Vergroening van het stenige plein is een dringende noodzaak om hittestress tegen te gaan. Herinrichting is ook nodig om het plein meer een ontmoetingsfunctie te geven. Zo ontstaat hier de 'huiskamer' voor de wijk Kronenburg.

- Door een nieuwe parkzone zal het Croydonplein via het parkeerterrein van de Schepen van Voorsthof en Kroonpark verbonden worden met de Huissensedijk en de brug over de Nijmeegseweg. De huidige ontsluitingsweg naar de Schepen van Voorsthof maakt plaatst voor een autovrije groenzone. Deze parkeerplaats wordt straks ontsloten via de toegangsweg naar het winkelcentrum. Hierdoor ontstaat een aantrekkelijke wandelroute naar Elden.

- Op het Schepen te Boeckoppad wordt de verharding versmald, met aan weerszijden een strook waterdoorlatende verharding, zoals grasstenen. Om te vergroenen en hittestress tegen te gaan, wordt aan één zijde een doorgaande strook met lage sierheester en vaste planten en bomen gerealiseerd.

- Het busstation wordt geoptimaliseerd en in zuidelijke richting verplaatst, ter hoogte van de huidige passerelle. De passerelle wordt daardoor vervangen en iets verplaatst. Een breed trottoir met daarlangs groen en terrassen, biedt een prettige looproute richting de entree van het vernieuwde winkelcentrum en de bestaande en nieuwe woongebieden aan de randen daarvan.

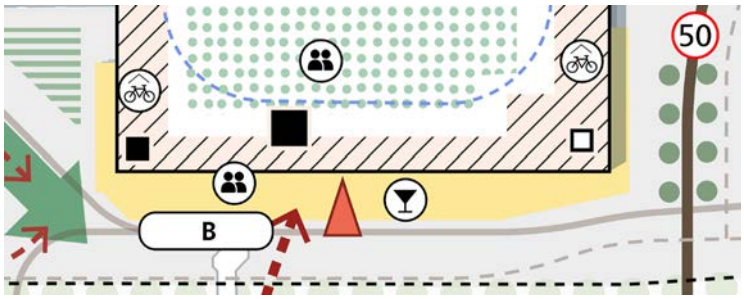

2.2 Klimaat en duurzaamheid

Kronenburg wordt verduurzaamd en vergroend. Langzaam verkeer en openbaar vervoer worden gestimuleerd. Het delen van auto's, fietsen en scooters is een vanzelfsprekend alternatief voor het bezit van een eigen vervoermiddel. Het moet aantrekkelijk, makkelijk en veilig zijn om met de fiets of te voet van A naar B te gaan. Het busstation wordt vernieuwd en sociaal veiliger gemaakt om het gebruik van het openbaar vervoer te stimuleren.

Verharding maakt plaats voor groen. Extra bomen zorgen voor meer schaduwrijke (verblijfs)plekken en gaan hittestress tegen. Er wordt ingezet op het vergroten van de biodiversiteit en het tegengaan van verdroging en wateroverlast. Regenwater wordt 'afgekoppeld' en verdwijnt niet meer in het riool. Niet alleen de openbare ruimtes worden vergroend, maar ook gevels en daken. Dit geldt voor de nieuwe gebouwen, maar ook voor bestaand bezit. Bewoners zullen gestimuleerd worden tuin-schuttingen te vervangen door hagen en bergingen, gevels en schuttingen te voorzien van klimplanten. Ook het vergroenen van voor- en achtertuinen kan veel doen in het tegengaan van hittestress en het vergroten van de biodiversiteit.

De kleur- en materiaalkeuze van verharding van de openbare ruimte en de gevels van nieuwe gebouwen, moet bijdragen aan de bestrijding van hittestress en droogte. Lichte kleuren nemen minder warmte op dan donkere. Klinkers en speciale waterdoorlatende verharding geven regenwater de gelegenheid om in de grond te zakken.

Een deel van de bestaande en nieuwe woningen in Kronenburg worden aangesloten op een nieuw warmtenet ('Smart Polder'). Ontwikkelaars worden gestimuleerd aan te sluiten bij dit warmtenet. Waar mogelijk wordt het opwekken van duurzame energie door bewoners en bedrijven gestimuleerd.

2.3 Winkelcentrum wordt *full service center*

Het winkelcentrum Kronenburg transformeert naar een 'full service center'. Binnen het winkelaanbod zal een verschuiving plaatsvinden van 'non-food' naar meer dagelijkse, verse boodschappen. De hoeveelheid winkels zal verminderen door een deel ervan te transformeren naar horeca, vrijetijdsbesteding, dienstverlening, werkplekken, ontmoetingsplekken en zorg.

Het winkelcentrum verandert daarmee van een naar binnen gekeerd gebouw, naar een plek die zich naar de buurt richt. Er komen meer functies met een voorkant aan de openbare ruimte. De nieuwe woningen worden op, of vlak tegen het winkelcentrum gebouwd. Daken en gevels van zowel het huidige winkelcentrum als de nieuwe woningen worden vergroend.

De parkeerplekken worden in gebouwde parkeergarages opgelost. Hoe en waar de parkeerplekken worden gerealiseerd, wordt nader onderzocht.

Voor de verandering van winkelcentrum naar 'full service center' is daarnaast een aantal veranderingen noodzakelijk:

- Het creëren van duidelijke entrees voor voetgangers en een logische winkelrouting in het centrum. Een deel van de huidige toegangen zal worden verbeterd en een deel zal verdwijnen. Ter vervanging hiervan zal de buitenruimte rond het winkelcentrum op de begane grond veel aantrekkelijker worden, en zullen er goede en veilige looproutes naar de resterende entrees worden gemaakt.

- Een nieuwe hoofdentree aan de Burgemeester Matsersingel met veel meer uitstraling en herkenbaarheid naar de omgeving.

- Het verbeteren van de aan- en afvoer van verkeer van en naar het centrum inclusief het verbeteren van de vindbaarheid van de ingangen van het centrum.

- De parkeergarage beter inrichten en overzichtelijker maken, waardoor de garage efficiënter benut wordt.

- Het afsluitbaar maken van de garage, ter verbetering van de sociale veiligheid.

- Het verbeteren van de aansluitingen op de langzaam verkeersstructuur en het toevoegen van goede fietsenstallingen.
- Het creëren van logische routes voor expeditie, waarbij hinder voor bestaande en nieuw toe te voegen functies wordt beperkt.
- De ‘achterkanten’ van het winkelcentrum tot voorzijdes ombouwen. Dit kan zoals eerder aangeven door het toevoegen van nieuwe functies, waaronder (entrees van) woningen.
- Het realiseren van terrassen: zowel op straatniveau als op het dak achter de nieuwe bebouwing aan de Matsersingel.
- Het toevoegen van buurt- en maatschappelijke functies om meer binding met de wijk te krijgen.

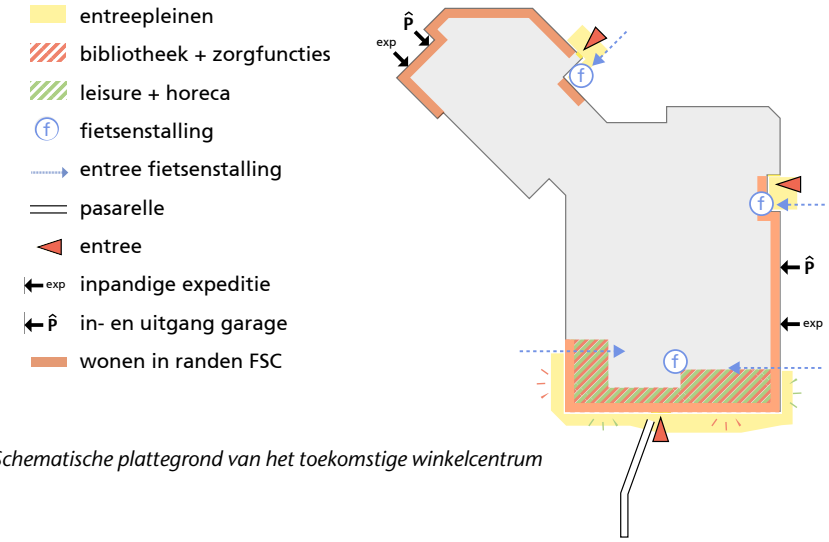

Schematische plattegrond van het toekomstige winkelcentrum

2.4 Wonen

Kronenburg krijgt een grotere diversiteit aan woningen door het toevoegen van een nieuw en gevarieerd aanbod van woningtypes. Hierdoor komt de samenstelling van de inwoners meer in balans qua leeftijd, inkomen, opleidingsniveau, achtergrond en leefstijl. Doorstromers krijgen de kans om in de buurt van hun vertrouwde omgeving te blijven wonen en ruimte te maken voor (jonge) gezinnen. Ook is er ruimte voor kleinschalige bedrijvigheid en werken aan huis, onder andere voor creatieven.

Collectieve woonvormen voor ouderen, maar ook voor jongeren, dragen bij aan meer sociaal contact. Het streven is om, afhankelijk van de doelgroep, gestapelde woningen zoveel mogelijk levensloopbestendig te maken.

Kronenburg bestaat op dit moment vooral uit kleine sociale huur appartementen. Bijna zestig procent van de huidige woningen is sociale huur in eigendom van de woningcorporaties. Gelet op de kwetsbare samenstelling van de wijk en de kwaliteitsslag die gemaakt gaat worden, is het streven dat de helft van de nieuwe woningen in minimaal het middeldure segment vallen. De andere helft valt in het betaalbare segment, waaronder sociale huur. Een deel hiervan moet terecht komen bij woningbouwcorporaties.

Woningen worden voornamelijk gerealiseerd op plekken waar nu ook al bebouwing is. Op het winkelcentrum of er direct tegenaan, en op plekken waar nu (leegstaande) kantoorpanden zijn. In totaal gaat het om ongeveer 1100 nieuwe woningen.

Op onderstaande afbeeldingen met fragmenten uit de visiekaart, zijn de voorgenomen bouwhoogtes aangegeven (gemiddelde basishoogte van het bouwblok/ hoogteaccent op een deel hiervan).

De woningbouw kent vier deelgebieden.

- Kroonpark
  Op de plek van het huidige kantoorpand in het midden van Kroonpark is ruimte voor ongeveer 75 woningen, in een mix van grondgebonden woningen en appartementen. De basishoogte is 17 meter met een accent van 30 meter aan de Kronenburgsingel. De openbare ruimte wordt verbeterd door een brede groene parkstrook aan te leggen, met een wandelroute naar de Huissensedijk.

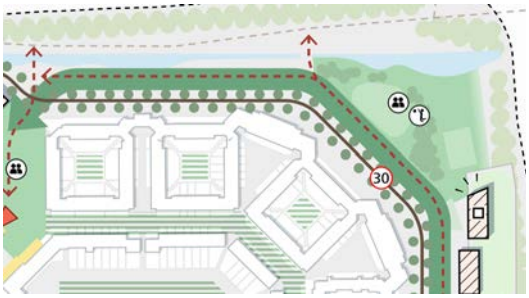

- ABC-locatie (winkelcentrum aan de kant van de Nijmeegseweg)
  Centraal in het gebied tussen de Nijmeegseweg en het winkelcentrum komt een groen ingericht plein te liggen. Rondom dit plein is ruimte voor ongeveer 180 woningen. Deze worden aan de rand van het winkelcentrum ontwikkeld, en op de plek waar nu een kantoor staat. Een ander kantoor zal worden gesloopt om ruimte te maken voor het plein. De woningen bestaan uit een mix van appartementen en grondgebonden woningen. Het parkeren voor de bewoners wordt opgelost in een gebouwde parkeervoorziening. De basislaag is 15 meter met accenten van 20 tot 30 meter. De vernieuwde entree van het winkelcentrum bevindt zich straks op de begane grond en iets westelijker dan de huidige. Ook de toegangen van de parkeergarage en het expeditiehof worden verplaatst.

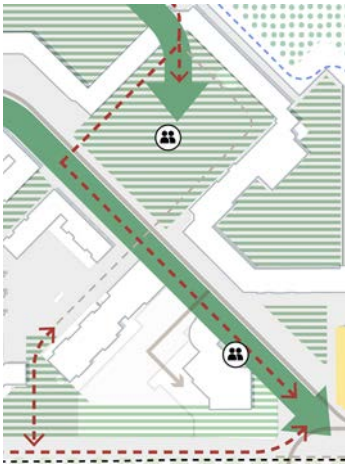

- Front Burgemeester Matsersingel en oostzijde winkelcentrum
  Het vernieuwde winkelcentrum zal zich met een nieuwe voorkant presenteren aan de Burgemeester Matsersingel, met zorgfuncties en horeca, met daarbovenop winkels, leisure en woningen. Boven de uitnodigende entree is ruimte voor een hoogteaccent van ongeveer 70 meter, passend bij de ruime maat van de Burgemeester Matsersingel. Op de hoeken van het full service center en boven de nieuwe entree van de parkeergarage aan de oostzijde (tegenover het kantoorgebouw van het UWV) kunnen lagere hoogteaccenten komen, van 25 tot 35 meter. Tussen de ingang bij de Albert Heijn en de Burgemeester Matsersingel wordt het winkelcentrum zoveel mogelijk ‘afgezoomd’ met woningen. In totaal gaat het aan de voor- en zijkant om ongeveer 470 woningen.

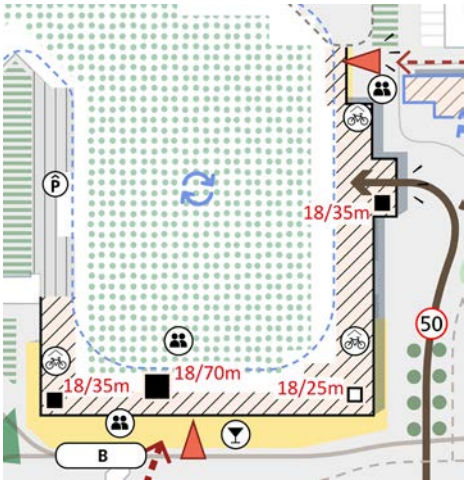

- Pleijzone
  Het gebied tussen de Kronenburgsingel en de Pleijroute, waar nu versleten en deels leegstaande kantoren staan, verandert naar een woonbuurt met een centrale groene as. Bestaande bomen worden zo veel mogelijk geïntegreerd in het ontwerp. Het ontwerp bestaat uit bouwblokken met enkele hoogteaccenten. Geluidsdichte gevels langs de Pleijweg zijn noodzakelijk. (Half verdiepte) parkeergarages krijgen een groen dak en een talud richting de Pleijweg om een groene overgang te waarborgen. De basislaag van de blokken is 5 etages met accenten tot maximaal 40 meter. Ook op de plek waar nu de Camera Express staat, komt een woongebouw. Dit gebouw zal bestaan uit twee delen, waarvan één bestemd zal zijn voor sociale huur van een woningbouwcorporatie. Het parkeren voor dit deel mag op maaiveld worden uitgevoerd. Het ROC zal wel blijven. In totaal kunnen in deze zone ongeveer 360 woningen komen. Bij de ontwikkeling van de Pleijzone zullen de parkeervoorzieningen van het ROC geoptimaliseerd worden, zodat parkeeroverlast van studenten in de wijk beperkt wordt.

2.5 Stedenbouwkundige principes

Bij de nieuwe ontwikkeling wordt de nadruk gelegd op hoogte in plaats van lage, lange wanden.

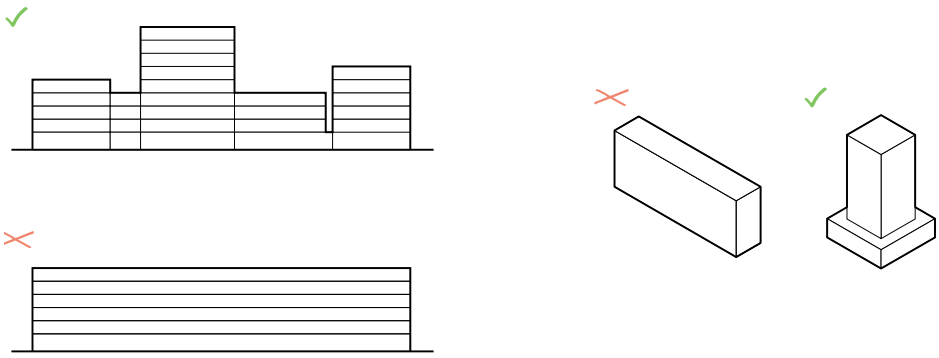

Door het iets naar achteren plaatsen van verdiepingen boven de 15 meter (‘setbacks’) ontstaat er een prettiger verblijfsklimaat op straatniveau.

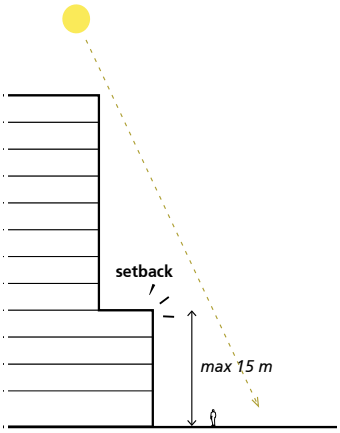

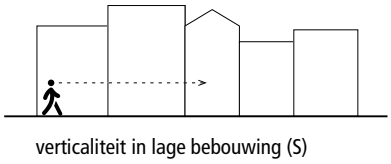

verticaliteit in lage bebouwing (S)

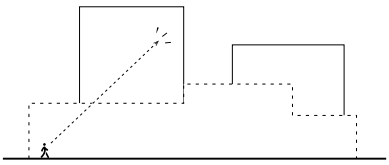

verticaliteit in middel/hoge bebouwing (M en L)

De begane grond van de bebouwing moet een levendige uitstraling hebben. Dit kan bereikt worden met ruim ontworpen entreelobbies en het toevoegen van (kleinschalige) functies aan de straat, zoals winkels, ateliers of andere voorzieningen. Er komen ook woningen op de begane grond. Deze dragen bij aan een levendig straatbeeld.

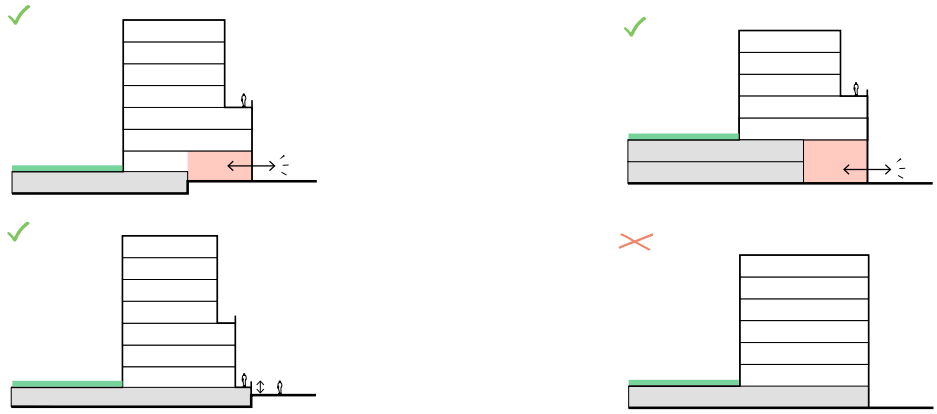

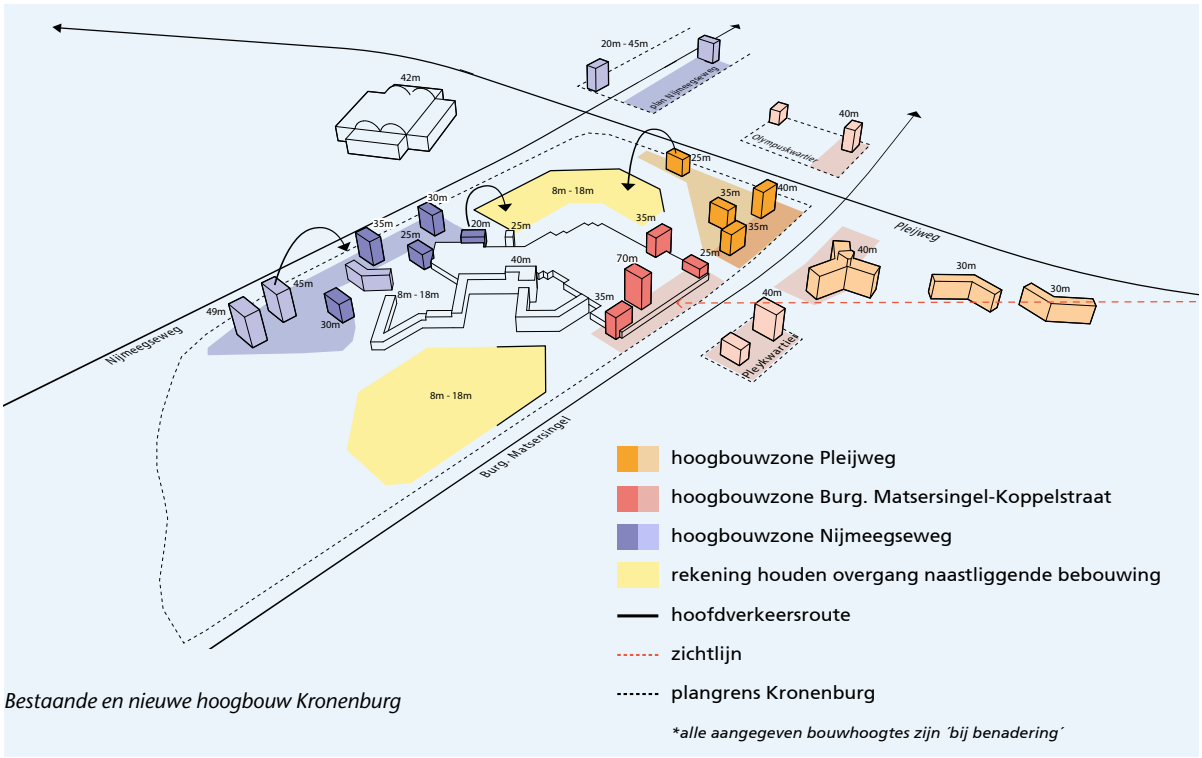

Bestaande en nieuwe hoogbouw Kronenburg

2.6 Verkeer

Voor voetgangers worden bestaande routes verbeterd en nieuwe routes aangelegd. Zo ontstaan meer mogelijkheden voor recreatieve wandelingen en worden de verschillende delen van de wijk beter met elkaar en met de rest van de stad verbonden. De routes lopen zoveel mogelijk door of langs groen, waardoor het prettig is om ze te gebruiken. Daarnaast komen er veilige en prettige looproutes naar entrees van het winkelcentrum.

Ook voor fietsers komen er nieuwe of betere verbindingen en meer goede fietsenstallingen. Vanaf het tunneltje onder de Huissensedijk komt een betere route tussen het winkelcentrum en de wijk Overmaat. Vanaf de snelfietsroute parallel aan de Nijmeegseweg maken we een fietsroute die direct aansluit op een inpandige fietsenstalling bij een entree van de Albert Heijn.

Vanaf het noordelijke kruispunt van de Kronenburgsingel met de Burgmeester Matsersingel komt een nieuwe fiets- en wandelroute die aansluit op de noordelijke entree van het winkelcentrum bij de Albert Heijn. Het fietspad langs de Burgemeester Matsersingel wordt tweezijdig tussen het noordelijke kruispunt en de opgang naar de Huissensedijk.

Er wordt geïnvesteerd in een nieuw busstation. Deelauto's, aangevuld met deelbakfietsen of elektrische scooters zorgen voor minder blik op straat en minder autokilometers. Nieuwe én bestaande bewoners worden actief gestimuleerd om gebruik te maken van deelvervoer.

Bezoekers van het winkelcentrum die met de auto komen, worden zo snel mogelijk de parkeergarage ingeleid. Er komen twee duidelijke parkeerentrees voor de garage onder het winkelcentrum. De huidige entree aan de Schepen Bierwischstraat wordt vervangen door een nieuwe entree dichter bij de kruising met de Burgemeester Matsersingel. Dit ontlast de wijk van (zoek)verkeer en zorgt voor een betere doorstroming.

Ook komt er een veel duidelijkere scheiding tussen enerzijds het autoverkeer dat op weg is naar het winkelcentrum en anderzijds de bewoners en bezoekers van woningen. Dit betekent dat meer wegen in Kronenburg het karakter van een woonstraat krijgen. De snelheid kan daar worden aangepast naar 30 km/uur en een deel van de verharding wordt vervangen door groen. Dat geldt onder meer voor een flink deel van de Kronenburgsingel.

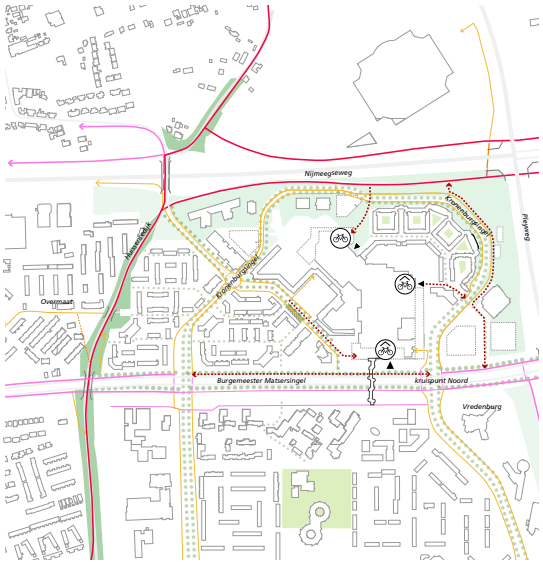

Toekomstig fietsnetwerk van Kronenburg

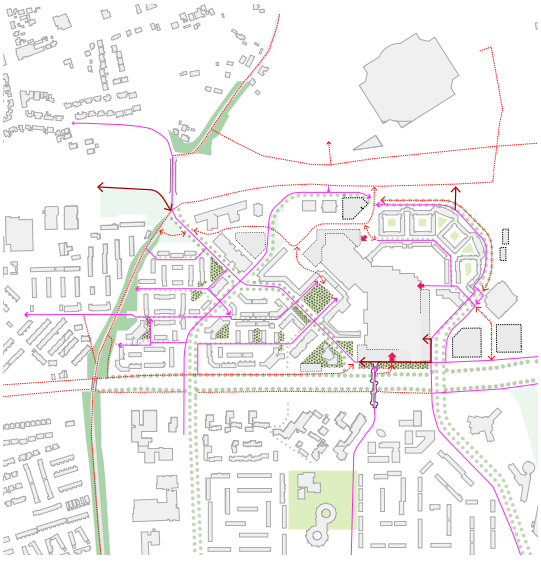

Toekomstige voetgangerverbindingen van Kronenburg

- Regionale fietsroute
- Stedelijke fietsroute
- Fietsroute wijkniveau
- Fietsenstalling
- Gewenste fietsverbindingen
- Entree Full Service Center

- Bestaande looproutes
- Toegang Full Service Center
- Gewenste looproutes
- Te verbeteren looproutes

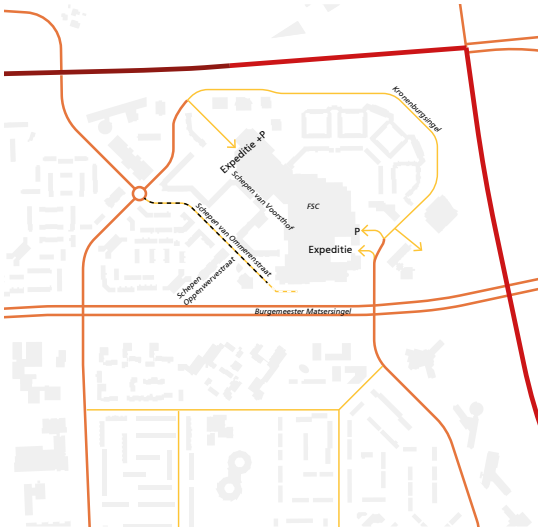

30 km/uur
50 km/uur
70 km/uur
100 km/uur
Busbaan integreren (30 km/uur)
Busbaan behouden (30 km/uur)

Nieuwe verkeerssituatie met maximale snelheden

2.7 Parkeren

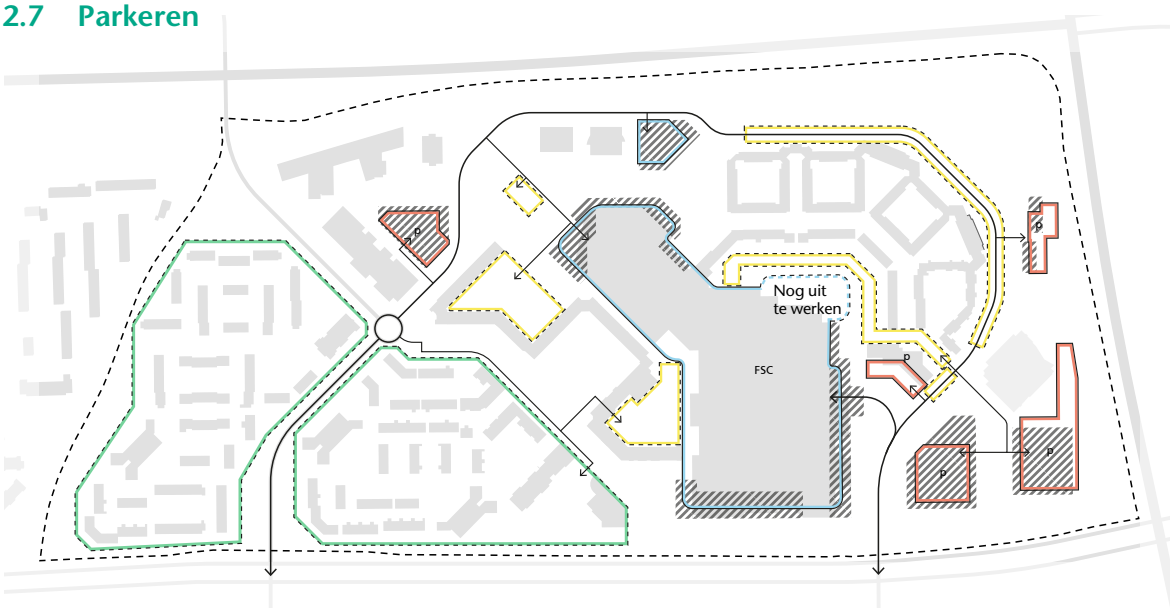

Parkeerstrategie van Kronenburg

aanpassing bestaand parkeren t.b.v. groenopgave + parkeerdrukmeting
parkeren nieuwbouw,
parkeren FSC + woningen hieromheen
nieuwbouw
zoekgebied vergroeningsmogelijkheden i.o.m. bewoners

Het parkeren voor nieuwe woningen en overige nieuwe functies wordt altijd op de eigenlocatie van deze ontwikkelingen opgelost. Dit geldt voor zowel bezoekers als bewoners. Dus geen nieuwe parkeerplaatsen in de openbare ruimte. Waar mogelijk wordt ingezet op deelvervoer.

Ook voor het full service center, inclusief de nieuwe woningen, geldt dat uitsluitend in de eigen garage geparkeerd mag worden. Hierbij kan sprake zijn van dubbelgebruik. De piektijden van de bewoners, winkelend publiek en bezoekers van andere functies zijn immers niet (geheel) gelijk, waardoor er sprake is van efficiëntie voordelen. Toch moeten er ook parkeerplaatsen aan de garage worden toegevoegd. Hoe en waar de parkeerplekken worden gerealiseerd, wordt nader onderzocht.

Een duidelijkere routing voor zowel auto's als fietsers richting de parkeergarage, een betere inrichting van de garage en parkeerregulering in de garage moeten ervoor zorgen dat bezoekers van het winkelcentrum veel minder parkeren in de wijk. Regulering moet er onder meer voor zorgen dat de bezoeker precies weet welke parkeerplaatsen beschikbaar zijn, maar ook dat er geen auto's in de garage zijn die daar eigenlijk niet hoeven te zijn. Dit zal leiden tot een meer optimale bezetting van de parkeergarage. Hierdoor zal de parkeerdruk op de parkeerplaatsen in de wijk die bedoeld zijn voor bewoners verminderen.

Een bekend probleem in Kronenburg is overlast van verkeer en parkeren bij evenementen in het Gelredome. Het zoveel mogelijk beperken van deze overlast is een aandachtspunt bij de uitwerking van de plannen.

3 Vervolg

We gaan de komende jaren intensief aan de slag in Kronenburg. Dit ontwikkelperspectief biedt de kaders voor de verdere uitwerking van alle plannen. Bewoners en andere belanghebbenden worden nauw betrokken bij deze uitwerkingen. Per deelproject wordt gekeken wie belanghebbenden zijn en hoe we hen meenemen. We willen daarbij vooral ook de wijk zelf actief betrekken en aan het woord laten.

Na het vaststellen van het ontwikkelperspectief wordt gestart met het uitwerken van de verschillende deelgebieden/deelprojecten. Deze kennen ieder hun eigen dynamiek en kunnen grofweg worden ingedeeld in korte, middellange en lange termijn: zie onderstaande kaart.

We starten eerst met een aantal ingrepen in de openbare ruimte, die we van essentieel belang vinden voordat woningen kunnen worden toegevoegd. We vinden het belangrijk dat de samenhang, ontmoetingsplekken en verbindingen in de wijk verbeteren, zodat daarmee ook de woningen kunnen worden toegevoegd.

De Woningbouwimpulsregeling van het Rijk biedt ons de mogelijkheid om fors extra te investeren in de openbare ruimte. Er bestaat een kans dat de subsidie niet wordt toegekend. In dat geval wordt het ontwikkelperspectief niet overboord gegooid, maar wordt onderzocht welke projecten/deelgebieden we toch kunnen oppakken of voortzetten.

Het kan zijn dat de subsidie vanuit het rijk niet wordt toegekend. Dan zullen de ambities in de visie niet allemaal waargemaakt kunnen worden. Dit betekent niet dat de visie in de prullenbak gaat, maar dat we opnieuw moeten bekijken wat er wél gedaan kan worden. Uiteraard worden bewoners dan ook betrokken bij de plannen.

De lopende ontwikkelingen van de Schepen van Ommerenstraat en busstation, en de lopende vergroeningsprojecten met bewoners worden hoe dan ook voortgezet. Deze projecten zijn niet afhankelijk van subsidie vanuit het rijk.

Voor de ontwikkeling van het Croydonplein geldt dat dit ook doorgaat, maar dat daar minder geld voor is als er geen subsidie vanuit het rijk komt. De plannen zullen dan worden aangepast.

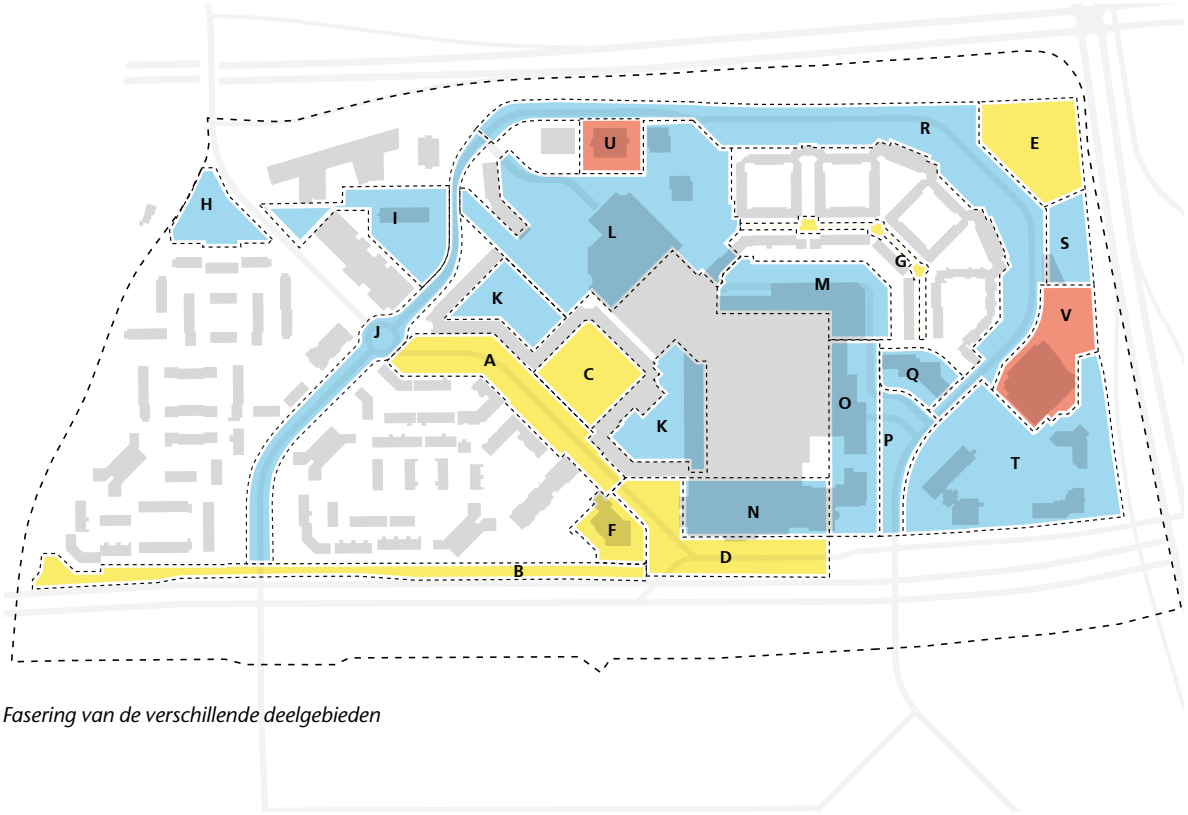

Fasering van de verschillende deelgebieden

Vergroenen van de bestaande openbare ruimte (groene arcering op de visiekaart) vindt verspreid over fase 1 en fase 2 plaats.

Vanaf aanvang fase 1 zal er ook tijdelijke programmering met onder andere cultuur en ontmoeting plaatsvinden (‘placemaking’).

Fase 1: korte termijn (0-2 jaar)

- **A** Schepen van Ommerenstraat
- **B** Dubbelzijdig fietspad Burgemeester Matsersingel
- **C** Croydonplein
- **D** Busstation
- **E** Park Pleijweg/A325
- **F** Herontwikkeling Madser/huisartsen
- **G** Schepen te Boeckoppad

Fase 2: middellange termijn (2-10 jaar)

- **H** Speelplek Huissensedijk
- **I** Kroonpark
- **J** Kronenburgsingel Zuid
- **K** Schepen van Voorsthof
- **L** ABC-Locatie
- **M** Schepen Bierwischstraat
- **N** Front Matsersingel
- **O** Oostzijde Full Service Center
- **P** Oost-entree
- **Q** Schepen Bierwischstraat
- **R** Kronenburgsingel Noord
- **S** Pleijweg Noord
- **T** Pleijweg Zuid

Fase 3: lange termijn/nog onbekend (>10 jaar)

- **U** Kamer van Koophandellocatie
- **V** ROC-locatie

4 Impressies van het nieuwe Kronenburg

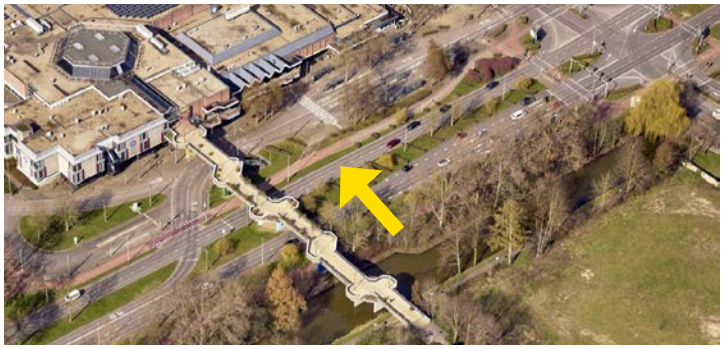

Kijkrichting

Foto huidige situatie

Impressietekening van de voorkant van het nieuwe winkelcentrum aan de Burgemeester Matsersingel

Kijkrichting

Foto uit Google maps van de huidige situatie op de Kronenburgsingel

Impressietekening van de nieuwe parkzone op de Kronenburgsingel

Kijkrichting

Foto uit Google maps met daarop de huidige situatie aan de achterzijde van het nieuwe winkelcentrum, ongeveer waar nu de McDonalds zit

Impressie van de nieuwe situatie

Kijkrichting

Foto uit Google maps van de huidige situatie, gezien vanaf de Kronenburgsingel richting de flat van Volkshuisvesting.
NB: De Krajicek Playground wordt verplaatst naar het nieuwe park aan de Kronenburgsingel.

Impressie van de nieuwe situatie

Sociale paragraaf Kronenburg

Kronenburg is een wijk waar zowel op sociaal als fysiek vlak uitdagingen liggen. Deze 'sociale paragraaf' schetst een integraal beeld van de sociale aspecten in Kronenburg. Daarnaast wordt de link met het Ontwikkelperspectief omschreven.

Kronenburg in cijfers
In de demografische gegevens van Kronenburg[1] (Bron: Arnhem in Cijfers), zien we enkele duidelijke ontwikkelingen in/gegevens over Kronenburg.

1. Laag besteedbaar gezinsinkomen. Het gemiddelde gezinsinkomen van Kronenburg ligt met € 24.300, 35% onder het gemiddelde van Arnhem. Waarbij 80% conform de uitgangspunten van het CBS een laag inkomen heeft.
2. Het aantal bewoners dat gebruik maakt van de Wmo is tussen 2017 en 2020 gestegen met 53%. Dat betekent dat in 2020 ca. 20% van de bewoners van Kronenburg aanspraak maakt op de Wmo.
3. Het rapportcijfer voor sociale cohesie is 5,6, net iets onder het gemiddelde van heel Arnhem.
4. Kronenburg bestaat voor 68% uit eenpersoonshuishoudens en voor ruim 30% ouderen van 55 jaar en ouder.

Beelden uit de wijk
In samenwerking met Werk & Inkomen, Sociaal Wijkteam, Rijnstad en team Leefomgeving is voor het gebied Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg een gebiedsplan opgesteld.

De 3 hoofdlijnen daarin zijn:

- Opgroeien en opvoeden
- Maatschappelijke verbinding (eenzaamheid, zingeving, sociale cohesie)
- Zelf- en samenredzaamheid (lichte vormen van ondersteuning bij GGZ problematiek, armoede en schulden)

Voor de wijk Kronenburg zijn vooral maatschappelijke verbinding en zelf- en samenredzaamheid relevant. Gezien de huidige leeftijdsopbouw van de wijk is opgroeien en opvoeding op dit moment in mindere mate aan de orde.

Als we naar deze hoofdlijnen kijken dan vallen voor Kronenburg een paar zaken op. Kronenburg is een wijk waar een deel van de bewoners erg op zichzelf is en er is gebrek aan sociale cohesie (rapportcijfer 5,6 Arnhem in Cijfers). Bewoners ervaren eenzaamheid en worstelen met zingevingsvraagstukken. Daarbij wordt ook gesignaleerd dat bewoners een beperkte draagkracht hebben en een slecht sociaal netwerk. Bewoners wonen op de plek waar een woning beschikbaar is, en lang niet altijd op een plek waar ze graag willen wonen. Dit kan zorgen voor overlast situaties.
In Kronenburg wonen veel kwetsbare alleenstaanden tussen de 30 en 40 jaar. Deze groep krijgt over het algemeen weinig aandacht. Ze zitten in de kracht van hun leven, er wordt verwacht dat zij hun eigen boontjes wel kunnen doppen.

We zien een groei van bewoners met een Wmo vraagstuk of GGZ-problematiek. Daarbij zien we ook clusters ontstaan van bewoners met deze problematiek. Verslavingsproblematiek is ook een

[1] In sommige gevallen gaat het om de gegevens van Kronenburg/Vredenburg. Deze zijn helaas niet overal te splitsen.

onderwerp dat speelt in de wijk. Naast de bewoners met een zorgvraag zijn er ook zorgmijders en bewoners die de hulpvraag niet durven, kunnen of willen stellen.

Zoals uit de demografische gegevens blijkt is het besteedbaar inkomen van bewoners uit Kronenburg aanzienlijk lager dan het gemiddelde in Arnhem. Hierdoor zien we ook situaties waarin bewoners in schulden terechtkomen.

In de huidige coronatijd, zien we dat de beperkte ontmoetingsmogelijkheden die er waren wegvallen, en dat contacten verloren gaan en straks weer opnieuw opgebouwd zullen moeten worden. Eenzaamheid is een groeiend thema. Beroep op de Wmo stijgt en er is beperkte bereidheid tot het ontvangen van ondersteuning door vrijwilligers.

Waar liggen de kansen voor verbetering in de huidige situatie en met het oog op het ontwikkelperspectief?
In het kader van zelf- en samenredzaamheid is het belangrijk om mogelijkheden voor het efficiënter inzetten van zorg te onderzoeken. Dit met als doel meer aandacht voor kwetsbare bewoners. Hierbij willen we ook uitzoeken of de inzet van een sociaal makelaar kan helpen om bewoners in verbinding te brengen met de algemene voorzieningen.
Gemeente en het sociale wijkteam starten met een pilot in Kronenburg waarbij de wijkcoaches zelf volwassenen gaan begeleiden en daarbij meer sturen op het gebruik maken van de algemene voorzieningen.

Zoals aangegeven ligt de nadruk voor de sociale basis in Kronenburg vooral op maatschappelijke verbinding en zelf- en samenredzaamheid. Als we naar maatschappelijke verbinding kijken dan is hier van belang dat er meer ontmoetingsruimtes komen (buiten en binnen). Deze moeten voorzien worden van een goed programma, waarbij aandacht is voor eenzaamheid, zingevingsvraagstukken, opbouwen van een sociaal netwerk. Een plek en programma waar alle bewoners terecht kunnen, dus ook de bewoners met een lichte GGZ-problematiek.

Alles overziende kunnen we constateren dat Kronenburg een wijk is met weinig sociale basis en een beperkte draagkracht. In de huidige situatie is het al een opgave om de wijk in balans te houden. Het is dan ook cruciaal om de geplande woningbouw gepaard te laten gaan met forse investeringen in de leefomgeving en voorzieningen. De nieuwbouw in Kronenburg zorgt voor een grotere diversiteit aan woningen door het toevoegen van een nieuw en gevarieerd aanbod van woningtypes. Hierdoor komt de samenstelling van de inwoners meer in balans qua leeftijd, inkomen, opleidingsniveau, achtergrond en leefstijl. Doorstromers krijgen de kans om in de buurt van hun vertrouwde omgeving te blijven wonen en ruimte te maken voor (jonge) gezinnen. Zo kan voorkomen worden dat de kwetsbare balans ten negatieve om gaat slaan.

Bovenstaande sluit aan bij de bestuurlijke opdracht 'Herijking sociale basis' (zie bijlage 1). Opdrachtgever hiervoor is wethouder Louwers. Onderdelen hiervan starten in de 2e helft van 2021. Vervolgens worden deze vertaald naar opdrachten voor de welzijnspartners. De raad is hierover op 8 juni geïnformeerd.

Bijlage 1
Toelichting opdracht 'Herijking sociale basis'

Een groeiende groep Arnhemmers in een kwetsbare positie redt het niet helemaal alleen. Mensen willen elkaar ontmoeten, elkaar helpen, samen dingen ondernemen in of buiten de wijk, eenzaamheid tegengaan en meedoen in de stad. Een goede sociale basis heeft niet alleen voor een individuele inwoner meerwaarde, maar dus ook voor de buurt en de wijk waarin iemand leeft.

Goede voorliggende en/of algemene voorzieningen kunnen bijdragen aan lagere zorgkosten. De transformatie in het sociaal domein maakt dat de gemeente verantwoordelijk is geworden voor het bieden van passende zorg. Het gaat daarbij primair om lichte vormen van begeleiding en ondersteuning. Alleen waar dit echt noodzakelijk is worden zwaardere vormen ingezet. Het liefst zijn wij problemen voor. Daarom zetten wij stevig in op preventie. Welzijnswerk speelt hierbij een steeds belangrijkere rol.

Met een goede sociale basis kan worden voorkomen dat problemen van inwoners verergeren en kan hulp dichterbij hen worden georganiseerd. Het welzijnswerk heeft daarmee een (extrinsieke) waarde waarmee een beroep op specialistische vormen van zorg en ondersteuning wordt voorkomen of beperkt. Specialistische ondersteuning kan gaan over individuele maatwerkvoorzieningen in het kader van de (jeugd)zorg, maar bijvoorbeeld ook over schulden, overlast, armoede, bijstand of schooluitval. Gelet op de extrinsieke waarde is deze richtinggevende notitie afgestemd op de doorontwikkeling van (de visie op) het sociaal domein.

1. In de sociale basis richten we ons op de volgende thema's:
- Opgroeien en opvoeden
- Maatschappelijke verbinding (ontmoeten, eenzaamheid voorkomen, leefbaarheid, voorkomen overlast, bewonersondersteuning, vrijwilligersondersteuning);
- Zelf- en samenredzaamheid (lichte vormen van begeleiding en ondersteuning, mantelzorg en informele zorg, langer thuis wonen en financiële kwetsbaarheid);
- Specifieke thema’s en actuele ontwikkelingen. Er moet ruimte blijven voor specifieke thema’s waarop door het welzijnswerk op moeten worden ingespeeld, zoals seksuele diversiteit, ggz-problematiek en dementie.

2. De uitgangspunten van ons werk zijn:
a. We werken opgavegericht: het welzijnswerk een versterking is van de sociale basis.
b. We zetten in op meer sociaal makelaarschap in de wijk
c. We stellen de behoeften van bewoners centraal
d. We vinden lichte vormen van begeleiding en ondersteuning van belang voor onze inwoners
e. We werken met oog voor de omgeving
f. We zetten maximaal in op ondersteuning van vrijwilligers en ondersteuning van mantelzorgers
g. Wijkgericht werken is het uitgangspunt voor alle organisaties in de sociale basis
h. We komen samen tot resultaten door te tellen en te vertellen
i. We zetten in op samenwerking op basis van partnerschap en we bieden ruimte voor innovatie.

3. Sturingsprincipes in de wijk

a. Voor de op het individu gerichte inzet is het Sociaal Wijkteam leidend en voeren zij de regie. Hiervoor moet de samenwerking tussen het sociale wijkteam en het welzijnswerk worden verbeterd waarbij het sociale wijkteam direct een beroep kunnen kan doen op expertise en capaciteit die wordt georganiseerd, vrijgemaakt en aangeboden door het welzijnswerk.
b. Voor de groepsgericht inzet is het welzijnswerk leidend en voeren de welzijnsorganisaties de regie. Het welzijnswerk en het sociale wijkteam werken in de wijk samen bij het organiseren van algemene voorzieningen die nodig zijn om het beroep op maatwerkvoorzieningen te beperken.

Bijlage woningbouwprogramma

Kronenburg bestaat op dit moment vooral uit kleine sociale huur appartementen. 59% van de huidige voorraad is sociale huur in eigendom van de corporaties. Vrijwel de gehele woningvoorraad is betaalbaar (huur < €1000,-, koop <€325.000 VON). De inzet voor de toe te voegen woningen is dan ook om te bezien of een deel hiervan in een hoger segment of in bijzondere concepten kan worden gerealiseerd.

Uitgangspunt bij de ontwikkeling van woningen in Arnhem is dat 30% van de toe te voegen woningen sociale huur betreffen. Dit is ook voor de gebiedsvisie Kronenburg het uitgangspunt.

In het plan van aanpak woningbouwontwikkeling is ook afgesproken dat de corporaties voor de ontwikkeling van deze woningen premium partner zijn. Wij zien in Kronenburg een aantal redenen om hier bij de ontwikkeling (deels) van af te wijken. Met veel initiatiefnemers in Kronenburg waren we als gemeente al in overleg over hun plannen voorafgaand aan de vaststelling van het plan van aanpak woningbouwontwikkeling. Het premium partnership heeft een belangrijke (negatieve) invloed op de businesscase van partijen. Om die reden vinden wij het niet in de rede liggen dit alsnog te eisen van partijen.

Met Wereldhave/Amvest bestaat de mogelijkheid om dit wel te eisen, omdat de gesprekken met hen opgestart zijn rond het vaststellen van het plan van aanpak woningbouwontwikkeling. Amvest is echter voornemens om een bijzonder woningbouwprogramma toe te voegen, dat volgens zowel gemeente als de woningcorporaties een goede en toekomstbestendige toevoeging aan de wijk is. Eén van de concepten die Amvest voornemens is te realiseren is het Urban Living concept. Dit betreft woningen, gericht op een jongere doelgroep/starters in een relatief kleine zelfstandige woning, aangevuld met (een aantal) gedeelde faciliteiten (ruimtes, kamers, spullen, services en/of activiteiten).

Om die reden zijn wij voornemens met Amvest tot afspraken komen dat zij 10% van hun programma bij de woningcorporaties onderbrengen onder de voorwaarde dat zij van het Urban Living concept een deel (5%) specifiek beschikbaar stellen voor jongeren die uitstromen uit de maatschappelijke opvang, de jeugdzorg of beschermd wonen. Zo kan een bijdrage geleverd worden aan de opgave 'van opvang naar wonen', waarvoor het college recentelijk een uitvoeringsplan heeft vastgesteld. Daarnaast wordt hiermee gewerkt aan het terugdringen van het aantal jongeren dat noodgedwongen in een instelling voor jeugdzorg of beschermd wonen verblijft.

Om te komen tot een meer divers woningbouwprogramma voor Kronenburg is van belang dat ook koopwoningen worden toegevoegd aan de wijk.

Het voorlopige woningbouwprogramma van geheel Kronenburg is als volgt:

Woningsegment	percentage van totaal # woningen
Huur	**90%**
Goedkoop (onder liberalisatiegrens)	35%
Waarvan premium partners	*9%*
Middelduur (tot € 1.000 / maand)	50%
Duur	5%
Koop	**10%**
Goedkoop (onder € 210.000)	0%
Middelduur (tot NHG)	3%
Duur	7%
Totaal	**100%**
Goedkoop (onder liberalisatiegrens)	35%
Waarvan premium partners	*9%*
Middelduur	53%
Duur	12%

Bij de uitwerking van het woningbouwprogramma voor Kronenburg sturen we op een divers woningbouwprogramma. Daarbij hanteren we de onderstaande percentages:
- circa 30% sociale huur
- circa 10% sociale huur die in eigendom komt bij de corporaties (onderdeel van de 30%)
- minimaal 10% koopwoning
- minimaal 10% dure woningen (boven de €1000 huur per maand of boven €325.000 vrij op naam)

Toelichting participatie ontwikkelperspectief Kronenburg

Participatie-activiteiten
In de afgelopen periode is met een afvaardiging van bewoners op diverse momenten gesproken. Ook zijn deze bewoners geïnformeerd over communicatie activiteiten vanuit de gemeente en andersom. Naast vele contactmomenten in het verleden over deelprojecten zoals vergroening Croydonplein, zijn in 2021 specifiek voor het ontwikkelperspectief de volgende momenten georganiseerd.

Datum	Activiteit	Toelichting
14 jan	Expertmeeting Toekomstperspectief	Toelichting opdracht en ophalen input van stakeholders op toekomstperspectief Kronenburg/Vredenburg/Elderveld. Hierbij bewonersafvaardiging van Kronenburg aanwezig.
4 maart	Wijkgesprek	Uitgenodigd een viertal actieve bewoners
7 april	Ronde tafel gesprek raad	Op initiatief van Arnhem Centraal
21 april	Tussenpresentatie toekomstperspectief	Bewonersafvaardiging van Kronenburg aanwezig
22 april	2e wijkgesprek	Uitgenodigd deelnemers ronde tafel gesprek raad
26 april	Achtertuingesprek inzake o.a. parkeren Schepen Bierwischstraat	Aanwezig een vijftal bewoners uit de wijk
19 mei	Eindpresentatie toekomstperspectief	Stakeholders, waaronder bewonersafvaardiging Kronenburg, aanwezig
25 mei	Wijkwandeling met wethouder Bouwkamp	Uitgenodigd deelnemers ronde tafel gesprek raad
9-20 juni	Bewonersbrief en digitale enquête over ontwikkelperspectief Kronenburg	Brief met link naar enquête huis-aan-huis bezorgd in Kronenburg en directe omgeving
11 juni	Overleg met Wereldhave over voorgenomen plannen parkeergarage Schepen Bierwischstraat	Aanwezig 6 bewoners van Schepen te Boeckoppad met tuinen aan Schepen Bierwischstraat.
14 juni	Digitale bijeenkomst (livestream)	Ca. 30 deelnemers
15 juni	Bus van lijn 2030 op Croydonplein	Mogelijkheid voor gesprek en handmatig invullen enquêtes Bewonersafvaardiging ook aanwezig
22 juni	Koffieochtend – in gesprek over de plannen voor Kronenburg	Op verzoek van bezoekers

Uitkomsten participatie
In de bijlagen vindt u de uitkomsten van participatie activiteiten:

Bijlage 1: rapportage bewonersenquête

Bijlage 2: overzicht vragen en antwoorden
> vragen zijn gesteld in de livestream van 14 juni, in gesprekken met bewoners en via e-mail

Bijlage 3: overzicht wijzigingen ontwikkelperspectief
> wijzigingen doorgevoerd mede naar aanleiding van inbreng van bewoners

Toelichting participatie ontwikkelperspectief Kronenburg

Naast de resultaten van de enquête en vragen die bewoners hebben gesteld, zijn er ook aandachtspunten, ideeën en zorgen binnengekomen via gesprekken, per mail en uit eerdere contacten vanuit team leefomgeving. Deze inbreng komt grotendeels overeen met de resultaten van de enquête.

Het algemene beeld is dat bewoners het goed vinden dat er iets gaat gebeuren in Kronenburg. Ook is er enthousiasme over de kwaliteitsimpuls in de openbare ruimte en vergroening van de wijk. Bewoners dragen bovendien verschillende ideeën aan om de wijk groener, prettiger en socialer te maken. Beheer en onderhoud van de openbare ruimte komt ook nadrukkelijk als aandachtspunt naar voren. Daarnaast zijn er zorgen over de plannen, met name over de toevoeging van extra woningen. Bewoners vrezen dat de wijk daarmee nog meer versteend en volgebouwd wordt en dat de toename van bewoners zal leiden tot meer problemen op het gebied van parkeren, hittestress, sociale problematiek en luchtvervuiling. “De wijk is al zo dichtbevolkt” “Komt er dan nog meer bebouwing” en “Hoe gaat het straks met drukte en parkeeroverlast die er nu ook al is” zijn veelgehoorde geluiden.

De totaalverzameling van reacties en vragen die zijn binnengekomen via de enquête, de livestream en langs andere kanalen, is bij interesse op te vragen.

Voor de duiding van de uitkomsten is het goed om te realiseren dat slechts een beperkt deel van de bewoners heeft gereageerd. Dit is bijvoorbeeld te zien aan de respons op de enquête, die lager ligt dan bij vergelijkbare acties in andere wijken. De inbreng die is opgehaald, is dus niet een op een te vertalen naar de mening van ‘de inwoner van Kronenburg’. De relatief lage opkomst is overigens niet onverwacht. Signalen over een lage participatiegraad in Kronenburg zijn al langer bekend en worden bevestigd door team leefomgeving en bewoners die wel actief zijn in de wijk.
Daarnaast weten we uit een analyse van betrokkenheidsprofielen van Citisens (betrokkenheidsanalyse Arnhem per wijk, december 2018) dat onder bewoners van Kronenburg de profielen ‘honkvaste buurtbewoners’, ‘zorgzame senioren’ en ‘eigengereide digitalen’ het sterkst vertegenwoordigd zijn. Om hen succesvol te betrekken, spelen factoren een rol als de mate van vertrouwen in de overheid en een voorkeur voor ‘meedoen’ in plaats van ‘meedenken’. Dit kan mede een verklaring zijn voor de lage participatiegraad.

Wat gebeurt er met inbreng van bewoners
Vragen die door bewoners gesteld zijn, zijn rechtstreeks beantwoord en/of opgenomen in een lijst van vragen en antwoorden op de website www.arnhem.nl/visiekronenburg. Zie ook de vragen en antwoorden in bijlage 2.

Mede naar aanleiding van de inbreng van bewoners is het ontwikkelperspectief voor Kronenburg op een aantal punten aangepast. Een overzicht van deze wijzigingen is te vinden in bijlage 3.
Daarnaast zijn apart gesprekken gestart met Wereldhave, gemeente en bewoners aan de Schepen Bierwischstraat over alternatieve oplossingen voor de parkeergarage.

Een groot deel van de inbreng van bewoners leidt niet tot aanpassing van de visie zelf, maar wordt meegenomen bij de verdere uitwerking van de plannen. Het ontwikkelperspectief biedt immers nog veel ruimte om samen met bewoners en partners invulling te geven aan de diverse onderdelen., zoals (beheer en onderhoud van) openbare ruimte, groen, verkeer en parkeren.

Aparte aandacht is nodig voor de zorgen die bewoners hebben over de geplande woningbouw. Deze zorgen herkennen we en nemen we serieus. Uitgangspunt van de visie voor Kronenburg is immers dat de wijk groener, duurzamer, levendiger en sociaal sterker wordt. Het toevoegen van woningen doen we vanuit de overtuiging dat dit bijdraagt aan de leefbaarheid en de sociale samenhang in de wijk. Zoals ook in het raadsvoorstel is genoemd, is de bouw van extra woningen

nodig om bij te dragen aan de woningbouw opgave van Arnhem. Daarnaast zijn de volgende overwegingen van belang:

- Met de subsidie vanuit de Woningbouwimpuls regeling kunnen we forse investeringen doen in de leefbaarheid van de wijk en daarmee het welzijn van bewoners. Oplossingen zoals de aanpak van hittestress, betere en veilige routes voor voetgangers en fietsers en meer ontmoetingsplekken en groen hebben ook een positief effect op de gezondheid en het welzijn van bewoners.
- De wijk zoals die nu is, is nog niet geschikt om extra woningen toe te voegen. Daarom gaan we eerst de wijk substantieel vergroenen en de openbare ruimte verbeteren voordat we met woningbouw beginnen.
- De nieuwe woningen komen vooral op plekken waar nu ook al bebouwing is. Op het winkelcentrum of er direct tegenaan, en op plekken waar nu (leegstaande) kantoorpanden zijn. We proberen dus zo min mogelijk extra bebouwing toe te voegen.
- Met nieuwe woningen kunnen we meer verschillende doelgroepen aantrekken in Kronenburg. Daarmee komt de samenstelling van inwoners meer in balans qua leeftijd, inkomen, opleidingsniveau, achtergrond en leefstijl. Dat komt weer ten goede aan de sociale samenhang en levendigheid van de wijk.

Waar mogelijk, wordt in de uitwerking van de woningbouw (het ‘hoe’) rekening gehouden met aspecten die bewoners belangrijk vinden.

Naast inhoudelijke inbreng uiten bewoners ook de wens en verwachting dat ze betrokken worden bij de plannen voor Kronenburg. Tegelijk merken we zoals gezegd dat de participatiegraad in Kronenburg relatief laag is. Voor het vervolg van de plannen is dit iets om rekening mee te houden, omdat het belangrijk is dat bewoners invloed hebben op en actief betrokken zijn bij wat er in hun leefomgeving gebeurt. Dit betekent dat we bij de uitwerking van de plannen zoeken naar meer en andere manieren om bewoners in Kronenburg beter te bereiken en te betrekken. Daarbij valt te denken aan activiteiten gericht op ‘meedoen’, gerichte participatie op onderdelen en samenwerking met bewoners en partijen in de wijk op het gebied van communicatie en participatie. Hiervoor wordt een aanpak ontwikkeld.

Gebiedsvisie Kronenburg - Rapportage bewonersenquête

Gemeente Arnhem
Onderzoek & Statistiek
Juni 2021

Achtergrond

Concept visie voor Kronenburg
Er is een ontwikkelperspectief in concept gemaakt voor Kronenburg als 'hart van Arnhem-Zuid'. Deze visie voor de toekomst van Kronenburg gaat over verschillende onderwerpen, zoals openbare ruimte en groen, klimaat en duurzaamheid, wonen, verkeer en voorzieningen. In de visie staan de hoofdlijnen; concrete plannen worden later uitgewerkt.

Leefbaarheid en woningbouw
De kern van de visie is dat de gemeente Arnhem samen met bewoners, bedrijven, gemeente en andere organisaties, van Kronenburg in de komende jaren een fijne en levendige wijk wil maken. Zo zijn er nu al verschillende initiatieven om de wijk te vergroenen. Dat willen we op meer plekken in de wijk gaan doen en op een veel grotere schaal. Daarnaast is het plan om alle delen van Kronenburg door groen aan elkaar te verbinden. En er komen meer ontmoetingsplekken en verschillende voorzieningen.

In de visie staat ook het voornemen om meer soorten woningen te realiseren in Kronenburg. In Arnhem is een grote behoefte aan nieuwe woningen. Door de centrale ligging in Arnhem Zuid, de uitstekende bereikbaarheid en goede voorzieningen, is Kronenburg daar een geschikte plek voor. In totaal gaat het om circa 1.100 nieuwe woningen. De woningen komen voornamelijk op plekken die nu ook al bebouwd zijn: op en tegen het winkelcentrum en waar nu (leegstaande) kantoorpanden staan. Deze woningen kunnen we niet zomaar bouwen. Er moet flink geïnvesteerd worden in de leefbaarheid van de wijk. Met de visie voor Kronenburg doet de gemeente Arnhem een aanvraag voor subsidie vanuit de Woningbouwimpuls regeling van de rijksoverheid. Voorwaarde voor deze subsidie is dat er extra woningen komen. De subsidie wordt gebruikt om te investeren in de leefbaarheid en openbare ruimte in Kronenburg.

Enquête onder inwoners
Belangrijk uitgangspunt voor de plannen voor Kronenburg is dat de wijk beter wordt voor bewoners. Daarom heeft de gemeente Arnhem een enquête uitgestuurd onder inwoners uit de wijk, om hen te vragen hoe zij denken over de leefbaarheid in hun wijk en de visie voor Kronenburg.

Opzet
Steekproef
Inwoners werden per brief uitgenodigd om deel te nemen aan een online enquête over hoe zij denken over hun wijk en over de visie voor Kronenburg. Hiervoor werd aan alle adressen in Kronenburg en de directe omgeving (Appelgaard en een deel van Vredenburg, totaal: 2941 adressen) een brief gestuurd, met de uitnodiging om een vragenlijst in te vullen. Per adres kon één persoon de vragenlijst invullen. Inwoners kregen in de brief informatie over het ontwikkelperspectief en uitleg over het doel van de enquête. In de brief stonden een link en een QR-code om naar de vragenlijst te gaan.

Vragenlijst
De vragenlijst bestond uit 15 vragen. Verdeeld over vier thema's (inrichting openbare ruimte, klimaat en duurzaamheid, verkeer en vervoer, voorzieningen) werd steeds een korte toelichting gegeven over het thema. Vervolgens werd aan inwoners gevraagd hoe belangrijk zij verschillende aspecten op dit thema vonden voor hun wijk (op een vijfpuntschaal van erg onbelangrijk tot en met erg belangrijk). Ook werd per thema gevraagd of inwoners nog aandachtspunten wilden meegeven (open vraag). Naast de vier thema's werd ook het plan voorgelegd om meer woningen te bouwen in de wijk.

Hierover werd gevraagd welke soort woningen men een goede toevoeging zou vinden (multiple choice), en of men nog aandachtspunten over dit thema mee wilde geven (open vraag). Ook werd inwoners gevraagd of zij verder nog iets wilden meegeven over de toekomst van de wijk Kronenburg (open vraag). Tot slot volgden een aantal achtergrondvragen, en de vraag of men in de toekomst betrokken wilde blijven bij de ontwikkeling van de wijk.

Respons

In totaal vulden 143 mensen de vragenlijst in. De respons is daarmee 4,9%. Deze respons is relatief laag. Tevens is de groep respondenten van 45 jaar en ouder iets oververtegenwoordigd ten opzichte van de totale populatie van Kronenburg. We adviseren daarom op basis van deze resultaten geen harde uitspraken te doen over de totale populatie van Kronenburg, maar de resultaten als indicatief te zien.

Resultaten

Inrichting openbare ruimte

Meerderheid van de respondenten hecht belang aan meer groen in de wijk.
Respondenten werd de volgende toelichting voorgelegd over de inrichting van de openbare ruimte: *We willen de openbare ruimte van Kronenburg verbeteren. Daarbij denken we aan minder stenen en meer groen. Ook willen we dat er voldoende plekken zijn om buiten te bewegen en elkaar te ontmoeten. Daarnaast moet de openbare ruimte goed toegankelijk en veilig zijn.*
Vervolgens werd aan respondenten gevraagd of zij voor een aantal punten konden aangeven hoe belangrijk zij die vonden voor hun wijk. Respondenten konden antwoorden op een schaal van 1 (erg onbelangrijk) tot en met 5 (erg belangrijk).

- Men hecht het meeste belang aan ***groen in de wijk***. Acht op de tien respondenten (79%) vindt groen in de wijk ***om naar te kijken*** (zoals bomen of struiken) (erg) belangrijk. Een kleine minderheid (4%) vindt dit onbelangrijk, 15% is neutraal. Ook vindt twee derde van de respondenten (65%) ***groen om te gebruiken*** (zoals voor een picknick of spel) (erg) belangrijk. Een minderheid (12%) vindt dit (erg) onbelangrijk, 21% is neutraal.
- Naast groen worden speelplekken als relatief belangrijk ervaren, maar hierover zijn inwoners iets meer verdeeld. Bijna zes op de tien respondenten (57%) vindt het (erg) belangrijk dat er ***speelplekken zijn voor jeugd van 0 - 10 jaar***. Daar staat echter tegenover dat 20% van de respondenten dit juist niet belangrijk vindt, en 14% neutraal is. Ook vindt de helft van de respondenten (50%) ***speelplekken voor jeugd van 10 jaar en ouder*** belangrijk, terwijl juist 19% dat niet belangrijk vindt, en 22% neutraal is.
- Ook over ontmoetingsplekken in de wijk en plekken om de hond uit te laten zijn inwoners verdeeld. De helft van de inwoners (50%) vindt ***ontmoetingsplekken in de wijk*** belangrijk, tegenover 20% die dat niet belangrijk vindt en 27% die neutraal is. 44% hecht belang aan ***plekken om de hond uit te laten***, 24% juist niet en 25% is neutraal.
- Het minste belang geeft men aan ***kunst in de openbare ruimte***: 46% van de respondenten zegt dit (erg) onbelangrijk te vinden, tegenover circa een kwart (23%) die dit juist (erg) belangrijk vindt en 27% die neutraal is.

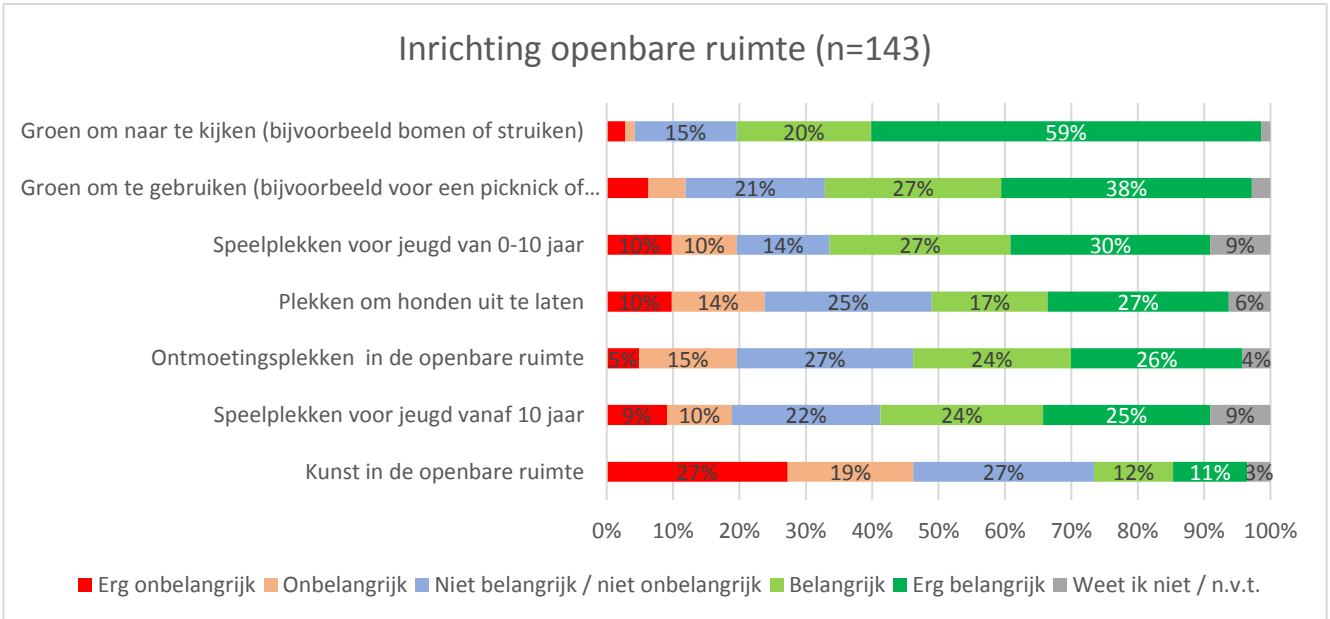

In een open vraag werd gevraagd of respondenten nog andere aandachtspunten wilden meegeven over de openbare ruimte in Kronenburg. **85 respondenten vulden hier iets in. Zij benadrukken met name de behoefte aan meer groen, problemen met (zwerf)afval en behoefte aan beter groenonderhoud.**

In de open antwoorden kwamen de volgende thema's het vaakst naar voren (gerangschikt van meest naar minst genoemd):

- ***Behoefte aan meer groen.*** Het vaakst benoemen respondenten dat zij het belangrijk vinden dat er meer groen in de wijk komt. Opvallend is dat men ook veel verschillende ideeën heeft over hoe dit gerealiseerd kan worden, zoals door groene daken, het verticaal groen/vergroenen van gevels en toevoegen van meer bloemen/kleur.
- ***Problemen met (zwerf)afval***. Ook wordt vaak benoemd dat men last heeft van (zwerf)afval in de wijk. Er ligt veel vuil op straat en in perkjes. Daar mag meer aandacht voor komen.
- ***Beter groenonderhoud***. Relatief vaak wordt benoemd dat het huidige groen in de wijk beter onderhouden mag worden.
- ***Parkeerproblemen.*** Relatief vaak wordt ook genoemd dat men parkeerproblemen ervaart. Daarbij benoemt men dat niet alle parkeermogelijkheden juist benut worden. Zo wordt bijvoorbeeld slechts een deel van de plekken gebruikt, of worden parkeerplekken voor inwoners ingenomen door niet-inwoners (zoals studenten van het ROC Rijn IJssel of bezoekers van het Gelredome).

In mindere mate werden ook de volgende thema's benoemd:

- ***Toegankelijkheid voor minder validen.*** Een klein aantal respondenten vindt het belangrijk dat de openbare ruimte en voorzieningen in de wijk toegankelijk zijn voor minder validen.
- ***Beter onderhoud van de openbare ruimte.*** Een klein aantal respondenten vindt dat de openbare ruimte in het algemeen beter onderhouden mag worden (bijvoorbeeld door het legen van afvalbakken, of oplossen van scheefliggende bestrating).
- ***Geen woningen.*** Een klein aantal respondenten benoemt dat zij liever niet zien dat de wijk wordt 'volgebouwd', omdat er juist behoefte is aan meer groen en minder steen.
- ***Veiligheid openbare ruimte.*** Tot slot noemt een klein aantal respondenten dat de veiligheid in de openbare ruimte beter zou kunnen.

Klimaat en duurzaamheid

Bijna negen op de tien respondenten willen meer groen en schaduwplekken. Ook hecht een meerderheid belang aan wateropvang in de wijk, duurzame energie en groene gevels en daken.

Aan respondenten werd de volgende toelichting voorgelegd over klimaat en duurzaamheid:
In de plannen voor Kronenburg is veel aandacht voor klimaat en duurzaamheid. Het is de bedoeling dat Kronenburg een 'groene' wijk wordt, in meerdere opzichten. Verharding maakt plaats voor groen en door de aanplant van bomen komen er meer schaduwrijke plekken. Hiermee wordt de hittestress in de wijk verminderd. Daarnaast zijn er plannen om een deel van de wijk aan te sluiten op een warmtenet.
Vervolgens werd aan respondenten gevraagd of zij voor een aantal punten konden aangeven hoe belangrijk zij die vonden voor hun wijk. Respondenten konden antwoorden op een schaal van 1 (erg onbelangrijk) tot en met 5 (erg belangrijk).

- Respondenten hechten het meeste belang aan ***meer groen en schaduwplekken***: 87% van de respondenten vindt dit (erg) belangrijk, een minderheid vindt dit (erg) onbelangrijk (4%) of heeft geen uitgesproken mening (7%).
- Daarnaast vinden circa zeven op de tien respondenten (69%) het (erg) belangrijk dat er ***meer mogelijkheden zijn in de wijk om water op te vangen***; 7% vindt dit (erg) onbelangrijk en 18% is hierover neutraal.
- Twee derde van de respondenten (67%) vindt het belangrijk dat er gebruik wordt gemaakt van ***duurzame energie***. Eén op de tien (10%) vindt dat (erg) onbelangrijk, 19% is neutraal.
- Zes op de tien respondenten (61%) vinden het belangrijk dat er ***groene gevels en daken*** komen. 13% vindt dit niet belangrijk en 22% is neutraal.

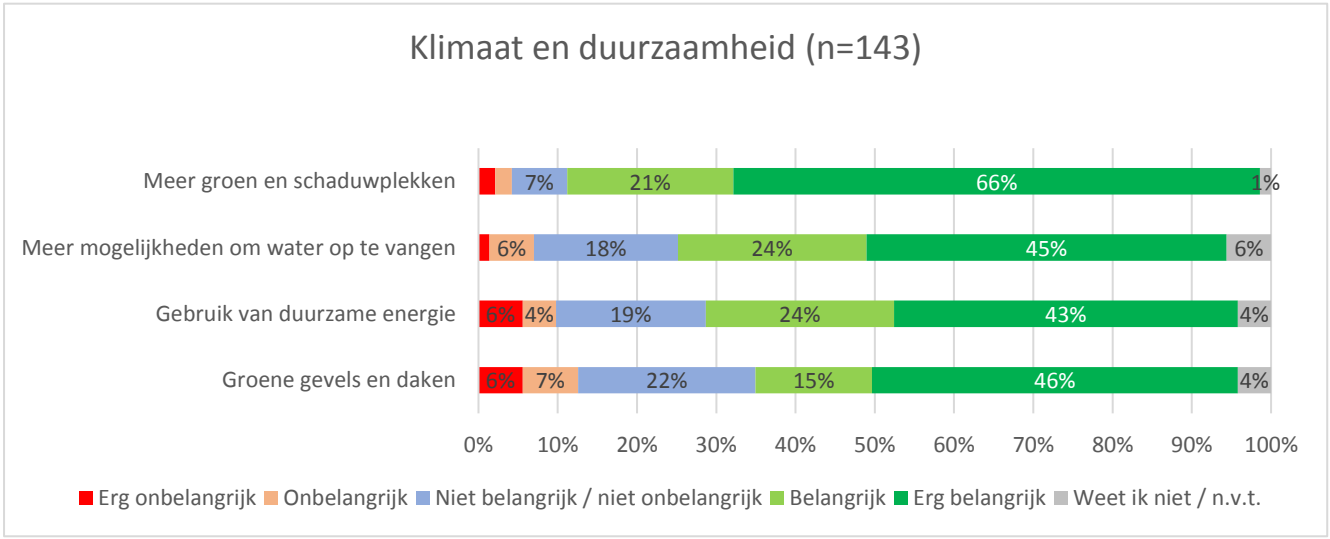

In een open vraag werd gevraagd of respondenten nog andere aandachtspunten wilden meegeven over klimaat en duurzaamheid in Kronenburg. **46 respondenten vulden hier iets in. Zij benadrukken name de behoefte aan meer groen.**

In de open antwoorden kwamen de volgende thema's het vaakst naar voren (gerangschikt van meest naar minst genoemd):

- ***Meer groen.*** Het vaakst wordt benoemd dat men meer groen in de wijk wil. Evenals bij het thema openbare ruimte, valt op dat inwoners veel verschillende ideeën opperen om deze vergroening te realiseren (bijvoorbeeld: groenbakken, groene gevels, vergroenen Croydonplein). Een klein aantal respondenten benoemt specifiek dat er behoefte is aan minder tegels, steen en beton en méér groen.

In mindere mate werden ook de volgende thema's benoemd:

- ***Beter onderhoud van het huidige groen.*** In iets mindere mate benoemt een aantal respondenten hier (evenals bij het thema openbare ruimte) dat het huidige groen beter onderhouden mag worden.
- ***Groene daken.*** Een aantal respondenten geeft aan dat zij graag meer groene daken zouden zien in de wijk, bijvoorbeeld op de daken van flats of corporatiewoningen.
- ***Kritisch op van het gas afgaan.*** Een aantal respondenten heeft moeite om van het gas af te gaan, bijvoorbeeld omdat zij een warmtepomp financieel niet haalbaar achten.
- ***Liever geen nieuwe woningen.*** Evenals bij de vorige vraag geeft een klein aantal respondenten aan dat zij liever minder woningen zouden zien en juist meer groen.

Verkeer en vervoer

De meerderheid van de respondenten vindt prettige wandelroutes en goede fietsverbindingen belangrijk; aan deelvervoer hecht men relatief minder belang.

Aan respondenten werd de volgende toelichting voorgelegd over klimaat en duurzaamheid:
Een van de wensen is om Kronenburg beter bereikbaar te maken en om betere verbindingen te maken voor voetgangers en fietsers. Daarnaast zijn er plannen voor een nieuw busstation. Ook is het de bedoeling om de parkeersituatie in de wijk te verbeteren.
Vervolgens werd aan respondenten gevraagd of zij voor een aantal punten konden aangeven hoe belangrijk zij die vonden voor hun wijk. Respondenten konden antwoorden op een schaal van 1 (erg onbelangrijk) tot en met 5 (erg belangrijk).

- Acht op de tien respondenten vinden ***prettige wandelroutes*** (erg) belangrijk. Een minderheid (3%) vindt dit niet belangrijk. 13% is hierover neutraal.
- Ook aan ***goede fietsverbindingen*** hecht men veel waarde: zeven op de tien respondenten (71%) vinden dit (erg) belangrijk, tegenover 10% die dit niet belangrijk vindt, en 17% is hierover neutraal.
- Ook vindt een meerderheid van de respondenten (65%) het belangrijk dat er een oplossing komt voor ***parkeeroverlast.*** 12% vindt dit (erg) onbelangrijk, en 16% is neutraal. In de toelichtingen op deze vraag spreken inwoners van te weinig parkeerplekken, of benoemen dat er plekken voor bewoners ingenomen worden door niet-bewoners (zoals studenten van het ROC Rijn IJssel of bezoekers van het Gelredome).
- Iets minder dan de helft van de respondenten (47%) vindt het belangrijk dat het ***busstation verbeterd wordt***; tegenover 17% die hier geen belang aan hecht. Bijna drie op de tien inwoners (28%) is hierover neutraal.
- De ***beschikbaarheid van deelauto's, deelfietsen of elektrische deelscooters*** vindt men het minst belangrijk: 42% van de respondenten vindt dit (erg) onbelangrijk, tegenover 23% die dit (erg) belangrijk vindt. Drie op de tien inwoners (31%) zijn hierover neutraal.

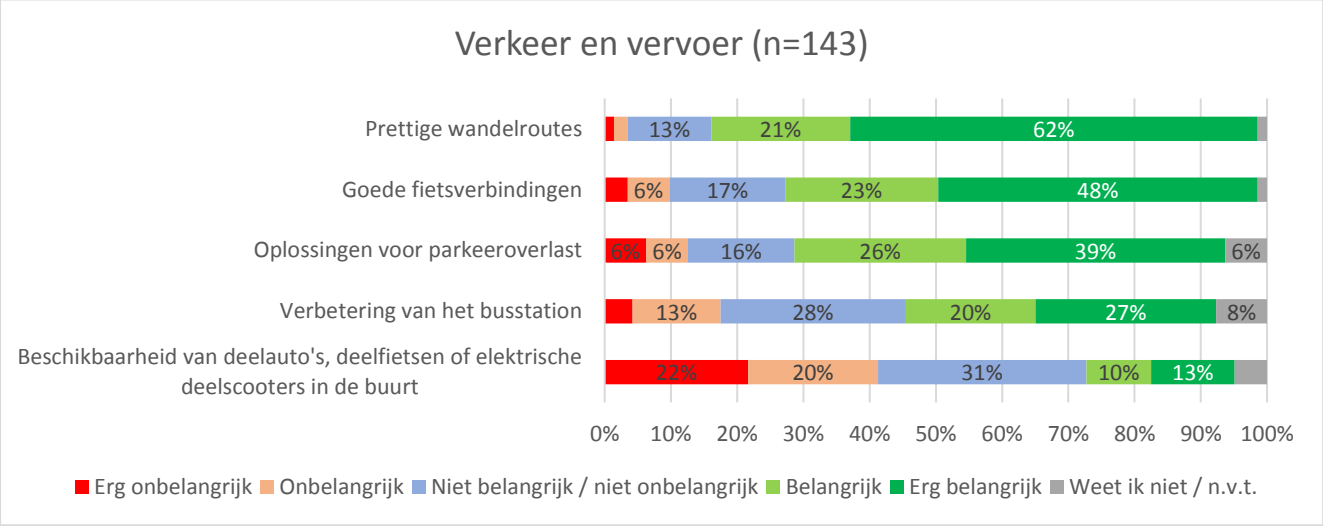

In een open vraag werd gevraagd of respondenten andere aandachtspunten wilden meegeven over verkeer en vervoer in Kronenburg. **52 respondenten vulden hier iets in. Zij vragen met name om het aanpakken van parkeeroverlast en hardrijden, en om betere fiets- en/of wandelverbindingen.**

In de open antwoorden kwamen de volgende thema's het vaakst naar voren (gerangschikt van meest naar minst genoemd):

- ***Aanpakken van parkeeroverlast.*** De meeste opmerkingen gaan over de parkeeroverlast die respondenten momenteel ervaren. Er is behoefte aan handhaving op parkeren op onjuiste plekken. Ook benoemen respondenten dat parkeerplekken die bedoeld zijn voor bewoners gebruikt worden door niet bewoners (zoals studenten van het ROC Rijn IJssel in de wijk, of bezoekers van het Gelredome).
- ***Aanpakken van hardrijden.*** Daarnaast wordt vaak benoemd dat er te hard wordt gereden in de wijk (o.a. Kronenburgsingel), en dat het goed zou zijn als dit wordt aangepakt. Bijvoorbeeld door meer handhaving, flitspalen of drempels.
- ***Betere fiets- en wandelverbindingen.*** Een aantal respondenten heeft behoefte aan betere fiets- en wandelverbindingen, zowel binnen de wijk als van de wijk richting bijvoorbeeld het centrum.

In mindere mate werden ook de volgende thema's benoemd:

- ***Liever geen parkeergarage.*** Een klein aantal respondenten benoemd dat er geen behoefte is aan een parkeergarage.
- ***Verbeteren busverbindingen/busstation.*** Een klein aantal respondenten benoemt dat de busverbindingen en/of busstations verbeterd mogen worden (bijvoorbeeld opknappen busstations, droog kunnen wachten op de bus).
- ***Verkeersoverlast bezoekers Gelredome.*** Naast parkeeroverlast ervaart een relatief klein aantal respondenten ook algemene verkeershinder door bezoekers van het Gelredome. Bijvoorbeeld doordat onveilige situaties ontstaan door voetgangers die in de wijk parkeren en naar het Gelredome wandelen.
- ***Voorzieningen voor elektrisch rijden.*** Een klein aantal respondenten wil graag meer oplaadpunten voor elektrisch rijden.
- ***Beter onderhoud wegen.*** Eveneens een klein aantal respondenten benoemt dat wegen beter onderhouden kunnen worden.

Voorzieningen

Zes op de tien respondenten vinden horeca en plekken waar men met vragen terecht kan (erg) belangrijk.

Aan respondenten werd de volgende toelichting voorgelegd over klimaat en duurzaamheid:
De ambitie is om van Kronenburg een levendig hart van Arnhem-Zuid te maken. Dit betekent dat er naast winkelen en wonen ook ruimte komt voor andere voorzieningen.
Vervolgens werd aan respondenten gevraagd of zij voor een aantal punten konden aangeven hoe belangrijk zij die vonden voor hun wijk. Respondenten konden antwoorden op een schaal van 1 (erg onbelangrijk) tot en met 5 (erg belangrijk).

- Zes op de tien respondenten (63%) vinden ***horeca*** (erg) belangrijk. 15% vindt dat juist (erg) onbelangrijk. Een vijfde (21%) van de respondenten is hierover neutraal.
- Eveneens ongeveer zes op de tien respondenten (58%) hechten belang aan ***plekken waar bewoners met vragen terechtkunnen***. Daar staat tegenover dat 21% dat (erg) onbelangrijk vindt. Een vijfde (19%) is hierover neutraal.
- Ongeveer de helft van de respondenten (53%) vindt ***sport*** (erg) belangrijk. 21% vindt dit juist (erg) onbelangrijk en 25% is hierover neutraal.
- Eveneens ongeveer de helft van de respondenten (47%) vindt ***cultuur*** (erg) belangrijk. Daar staat tegenover dat 22% dit niet belangrijk vindt. Bijna drie op de tien inwoners (28%) is hierover neutraal.
- Vier op de tien respondenten (41%) hechten belang aan ***plekken om andere wijkbewoners te ontmoeten***. 21% vindt dat (erg) onbelangrijk. Bijna vier op de tien respondenten (36%) is hierover neutraal.

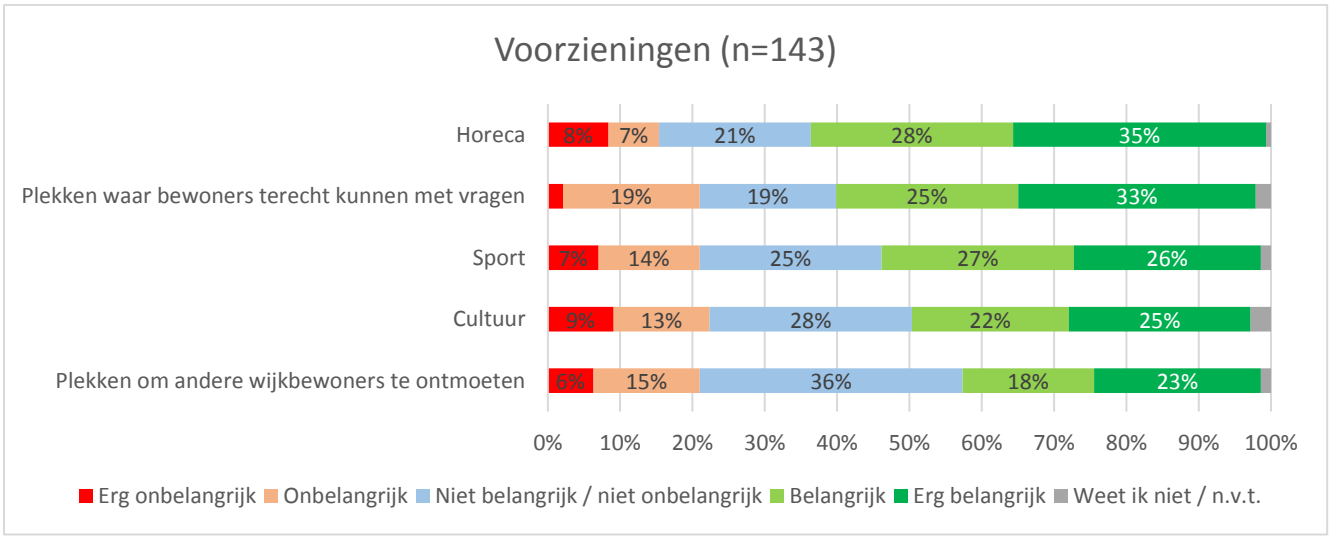

In een open vraag werd gevraagd of men andere aandachtspunten wilde meegeven over voorzieningen in Kronenburg. **33 respondenten vulden hier iets in. Zij vragen vooral aandacht voor meer horeca, ontmoetingsplekken en het behouden van de rust in de wijk.**

In de open antwoorden kwamen de volgende thema's het vaakst naar voren (gerangschikt van meest naar minst genoemd):

- ***Horeca.*** De meeste respondenten benoemen de behoefte aan horecagelegenheden, zoals een gezellig terras.
- ***Wijkcentrum of ontmoetingsplekken.*** Een aantal respondenten geeft aan behoefte te hebben aan plekken die de sociale cohesie bevorderen, waar mensen elkaar gemakkelijk kunnen ontmoeten.
- ***Behouden van de rust.*** Een aantal respondenten geeft aan de rust in hun wijk te waarderen. Zij zeggen daarom juist geen behoefte te hebben aan extra voorzieningen.

In mindere mate werden ook de volgende thema's benoemd:

- ***Sport.*** Een relatief klein aantal respondenten geeft aan behoefte te hebben aan meer sportlocaties, zoals sportveldjes of een beweegtuin.

Woningbouw

Als er woningen moeten worden toegevoegd, dan ziet de helft van de respondenten het liefst dat dat goedkopere huur- of koopwoningen zijn.

Aan respondenten werd de volgende toelichting voorgelegd over klimaat en duurzaamheid:
De ambitie is om van Kronenburg een levendig hart van Arnhem-Zuid te maken. Dit betekent dat er naast winkelen en wonen ook ruimte komt voor andere voorzieningen.
Vervolgens werd aan respondenten gevraagd welk soort woning zij het liefst toegevoegd zien worden aan Kronenburg.

- De helft van de respondenten geeft aan dat zij het liefst goedkopere huurwoningen gebouwd zien worden (52%), of goedkopere koopwoningen (48%).
- Vier op de tien respondenten (39%) vindt dat er behoefte is aan levensloopbestendige woningen.
- Circa één op de vijf respondenten noemen collectieve woonvormen zoals woongroepen (20%) of duurdere koopwoningen (19%) of huurwoningen (17%). Eveneens circa een vijfde (17%) geeft aan dat zij graag willen dat er woningen worden toegevoegd met een aparte ruimte om te werken.

In een open vraag werd gevraagd of respondenten nog andere aandachtspunten wilden meegeven over woningbouw in Kronenburg. **43 respondenten vulden hier iets in. Zij benoemen met name dat zij liever geen extra woningen in de wijk zien, en liever geen hoogbouw willen. Een deel van de respondenten maakt zich zorgen over of er wel een voldoende divers woningaanbod bij komt.**

In de open antwoorden kwamen de volgende thema's het vaakst naar voren (gerangschikt van meest naar minst genoemd):

- ***Liever geen extra woningen.*** Een relatief groot aantal van de 43 respondenten geeft aan dat zij liever niet willen dat er nieuwe woningen bij komen in de wijk. Respondenten geven aan dat het al

druk is in de wijk, en dat er al (te)veel steen is. Ook vreest men meer overlast door het bijbouwen van woningen (o.a. sociale problematiek, parkeerproblemen).

- ***Liever geen hoogbouw.*** Eveneens benoemen relatief veel respondenten dat zij liever geen hoogbouw willen in de wijk, o.a. omdat men liever woningen met tuin ziet of omdat hoogbouw het wijkbeeld verstoort.
- ***Zorg voor voldoende diversiteit in het woningaanbod.*** Ook wordt vaak benoemd dat men zich zorgen maakt om de diversiteit van het woningaanbod. Men is bezorgd over een mogelijke toename in overlast als er teveel goedkope (huur)woningen worden gebouwd. Deze respondenten geven aan dat het daarom belangrijk is dat er huizen voor verschillende inkomenssegmenten bijkomen.

In mindere mate werden ook de volgende thema's benoemd:

- ***Gebruik leegstaande kantoorpanden om woningen te realiseren i.p.v. nieuwbouw.*** Een aantal respondenten benoemt dat zij liever geen nieuwbouw willen, maar graag zien dat kantoorpanden die nu toch leeg staan gebruikt worden om woningen te realiseren.
- ***Betaalbaarheid woningen.*** Een deel van de respondenten geeft aan dat het belangrijk is dat de nieuwe woningen toch betaalbaar blijven, zodat bijvoorbeeld ook starters zich in de wijk kunnen vestigen.

Aan het eind van de vragenlijst werd respondenten ten slotte gevraagd of zij verder nog iets wilden meegeven over de toekomst van de wijk Kronenburg. **51 respondenten maakten daarvan gebruik. Zij benadrukken vooral op meer groen en liever geen nieuwe woningen.**

In de open antwoorden kwamen de volgende thema's het vaakst naar voren (gerangschikt van meest naar minst genoemd):

- ***Meer groen.*** De meeste respondenten maken gebruik van deze open vraag om nogmaals te benadrukken dat er behoefte is aan meer groen in de wijk. Een deel van hen geeft dan ook aan blij te zijn met de voornemens uit de visie, en hoopt dat deze verwezenlijkt gaan worden.
- ***Liever geen nieuwe woningen.*** Eveneens een groot deel van de respondenten benoemt hier nogmaals dat zij liever geen nieuwe woningen in de wijk zien. Men vindt dat de wijk al best volgebouwd is, en maakt zich zorgen over of het met meer woningen niet te druk wordt. Men ziet liever meer groen dan meer woningen.

In mindere mate werden ook de volgende thema's benoemd:

- ***Bewoners blijven betrokken bij de plannen.*** Een relatief kleiner deel van de respondenten vindt het belangrijk dat bewoners verder betrokken worden bij de plannen voor de wijk, bijvoorbeeld door hen om advies te vragen voordat de plannen worden uitgevoerd.
- ***Verbeteren van de leefbaarheid.*** Eveneens een relatief klein aantal respondenten hoopt dat de leefbaarheid in wijk er door deze plannen op vooruit zal gaan, bijvoorbeeld door meer groen en een betere uitstraling van de wijk.
- ***Kritisch op plannen.*** Een klein deel van de respondenten is kritisch op de plannen, bijvoorbeeld omdat de plannen te ambitieus zijn.
- ***Aanpakken van overlast.*** Daarnaast benoemen een aantal respondenten nogmaals dat zij hopen dat overlast wordt aangepakt, bijvoorbeeld overlast door parkeren of (zwerf)afval.

Betrokkenheid

De meerderheid van de respondenten blijft graag op de hoogte van de ontwikkelingen in Kronenburg.

Aan het eind van de vragenlijst is tot slot gevraagd of bewoners ook in de toekomst betrokken willen blijven bij ontwikkelingen in Kronenburg. Het merendeel van de respondenten (80%) wil dat graag. Een kwart (24%) is ook bereid actief mee te praten over de planning voor Kronenburg. 15% heeft geen behoefte om betrokken te blijven.

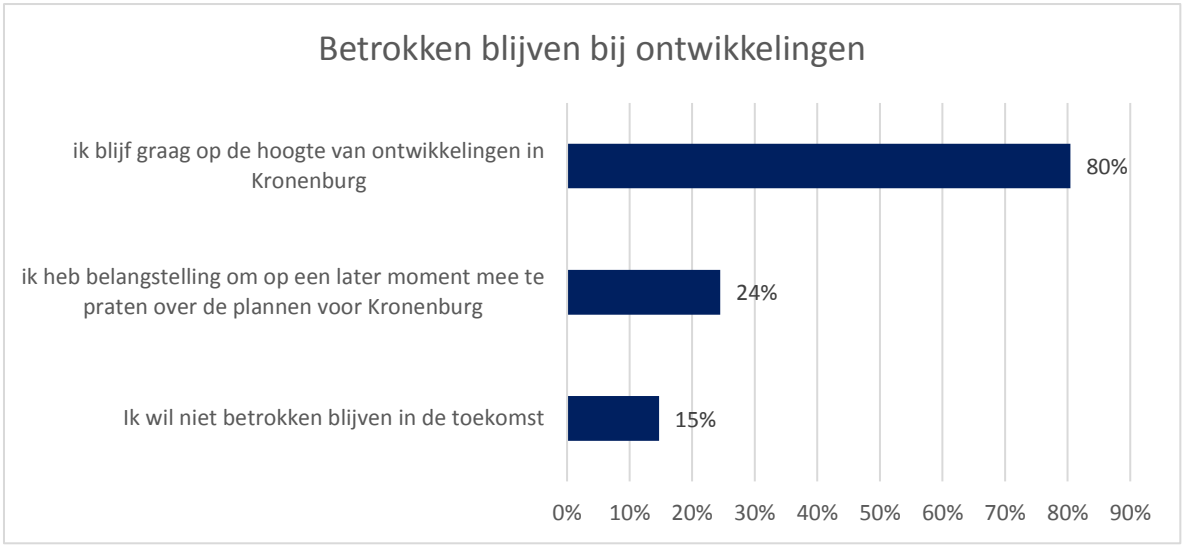

Ontwikkelperspectief Kronenburg – vragen en antwoorden

Onderstaande vragen zijn door bewoners gesteld in de livestream van 14 juni 2021, in gesprekken met en via e-mail. Het overzicht met vragen en antwoorden is ook gepubliceerd op www.arnhem.nl/visiekronenburg

ALGEMEEN

Wat gaan bewoners merken van de plannen en wanneer?

De visie gaat voor de zomer 2021 naar de gemeenteraad. Als de raad de visie vaststelt, is de verwachting dat in september 2021 een aanvraag voor subsidie vanuit het rijk kan worden ingediend.

Daarna wordt gestart met de uitwerking van de verschillende projecten en deelgebieden. We starten met ingrepen in de openbare ruimte, zoals ontmoetingsplekken en groen. We vinden het belangrijk om daar eerst verbetering in te brengen voordat er nieuwe woningen bij komen. Sommige projecten zijn al gestart en die zullen verder uitgevoerd worden.

In de komende jaren worden bewoners actief betrokken bij de plannen en de uitvoering. Daarbij is er ook ruimte om ideeën aan te dragen en initiatief te nemen.

Komen er nog inspraakavonden over de visie voor Kronenburg?

Voor de visie zelf komen geen inspraakavonden meer, wel is er gelegenheid om bij de raadsvergadering in te spreken. Zodra bekend is op welke datum de visie wordt besproken in de gemeenteraad, komt dit te staan op www.arnhem.nl/visiekronenburg.
Pas na vaststelling van de visie gaat het echt beginnen met het bedenken en uitvoeren van plannen voor Kronenburg. Dat gaat in samenspraak met bewoners en met verschillende momenten van inspraak en overleg.

Wat gebeurt er met de ideeën, zorgen en aandachtspunten van bewoners die nu al bekend zijn?

Behalve vragen hebben bewoners ook aandachtspunten en zorgen. Deze worden meegegeven als college en gemeenteraad de visie bespreken. Ook zal er aandacht voor zijn bij de uitwerking van de plannen. Omdat de visie over de hoofdlijnen gaat, is er in een latere fase nog veel ruimte voor overleg en inbreng van bewoners.

Wat gebeurt er als er geen subsidie komt vanuit het rijk?

Het kan zijn dat de subsidie vanuit het rijk niet wordt toegekend. Dan zullen de ambities in de visie niet allemaal waargemaakt kunnen worden. Dit betekent niet dat de visie in de prullenbak gaat, maar dat we opnieuw moeten bekijken wat er wél gedaan kan worden. Uiteraard worden bewoners dan ook betrokken bij de plannen.

De lopende ontwikkelingen van onder andere de Schepen van Ommerenstraat en busstation, en de lopende vergroeningsprojecten met bewoners worden hoe dan ook voortgezet. Deze projecten zijn niet afhankelijk van subsidie vanuit het rijk.

Voor de ontwikkeling van het Croydonplein geldt dat dit ook doorgaat, maar dat daar minder geld voor is als er geen subsidie vanuit het rijk komt. De plannen zullen dan worden aangepast.

GROEN EN OPENBARE RUIMTE

Waar komt het nieuwe groen in de wijk?

Op de visiekaart op bladzijde 5 van de visie is te zien op welke plekken in de wijk plannen zijn voor nieuw groen. In paragraaf 2.1 'openbare ruimte' wordt dit verder toegelicht.

In de visie staat de ambitie om waar mogelijk ook gevels en daken te vergroenen. Waarom is dat een ambitie en geen harde eis?

Het gaat hier ook om daken en gevels van bestaande woningen. We kunnen mensen niet dwingen om dit te doen, vandaar het woord ambitie. Voor nieuwbouw geldt inderdaad dat we dit willen omzetten in een vereiste. Hiervoor is nieuw beleid in de maak.

Wat gebeurt er precies binnen het park aan de Pleijweg?

Het ontwikkelperspectief is een visie op hoofdlijnen. De concrete plannen worden later uitgewerkt. Dit geldt ook voor het park in de oksel van de Pleijweg/Nijmeegseweg. Hier zijn nog geen detailtekeningen van beschikbaar. De uitwerking vindt plaatst in overleg met bewoners. Het enige wat duidelijk is, is dat het huidige Krajicek veldje naar deze hoek wordt verplaatst (exacte locatie samen met bewoners te bepalen) en dat het huidige groen zoveel mogelijk moet worden behouden. Verder lijkt het ook logisch om hier ergens een plek te creëren waar honden veilig uitgelaten kunnen worden.

Verdwijnt er veel groen in de nieuwe situatie in het park aan de Pleijweg?

Het is juist de bedoeling om van deze plek een prettige plek te maken om te verblijven. Er zal dus worden gekeken of er eventueel zelfs nog meer groen kan worden toegevoegd. Hierbij wordt ook rekening gehouden met geluid.

Waarom wil de gemeente een parkje en groene boulevard aanleggen vlak langs de A325 en de Pleyroute met al het verkeer daar?

Op deze plekken is al groen aanwezig, bijvoorbeeld grote bomen. Deze willen we zoveel mogelijk behouden en waar mogelijk willen we groen toevoegen. Daarnaast willen we ook andere plekken in Kronenburg meer vergroenen, zoals het Croydonplein.

Op het Schepen te Boeckoppad komt een waterdoorlatende verharding zoals grasstenen. Geven deze geen geluidsoverlast?

Grasstenen zijn genoemd als een van de mogelijkheden. De ontwerpen worden verder uitgewerkt in overleg met bewoners. Daar hoort ook de keuze voor materialen bij.

Worden bestaande ondergrondse containers langs de Kronenburgsingel herplaatst in de nieuwe situatie?

Ook dit is 1 van de aspecten die wordt meegenomen in de uitwerking: wat zijn handige locaties en wat juist niet? Uiteraard weer in samenspraak met bewoners.

Worden er in de nieuwe situatie veel nieuwe bomen bijgeplant? Of ontstaat meer groen vooral door meer gras en lage beplanting?
Omdat het ontwikkelperspectief een visie op hoofdlijnen is, kunnen we nu nog niet zeggen hoeveel bomen er extra bij komen. Dát er extra bomen komen is zeker. De toevoeging van groen moet gevarieerd zijn. Dus bomen afgewisseld met heesters, bloemen, gras etc. Door deze afwisseling en vooral door het huidige versnipperde groen meer aaneengesloten te maken wordt de biodiversiteit vergroot en neemt de hittestress af. Voor dit laatste zijn bomen essentieel doordat ze zorgen voor meer schaduw. Ook is het belangrijk dat het er in de verschillende jaargetijden mooi uit moet zien en prettig moet zijn om te wandelen, verblijven etc.

Wordt in het ontwerp rekening gehouden met reduceren van zwerfafval?
Hier wordt zeker rekening mee gehouden. Omdat veel plekken de openbare ruimte helemaal opnieuw worden ingericht, hebben we de kans om ook met deze aspecten rekening te houden. Hoe we precies omgaan met bijvoorbeeld prullenbakken is ook zo'n punt dat we samen met bewoners gaan bespreken. Geadopteerde prullenbakken zijn bijvoorbeeld een optie. Daarmee nemen bewoners verantwoordelijkheid voor hun leefomgeving. Dus in het gesprek waar er bankjes moeten komen, kunnen we ook meenemen hoe zwerfafval voorkomen kan worden en welke rol bewoners daar in willen nemen.

Wie zorgt er voor het onderhoud van het (nieuwe) groen?
De gemeente onderhoudt het groen in de openbare ruimte. Als bewoners willen, kunnen we ook kijken naar mede-beheer door bewoners. Groen aan en op een gebouw wordt onderhouden door de eigenaren van dat gebouw.

Wat zijn precies de plannen voor Speelplek Huissensedijk?

Het blijft een speelplek, maar hier zijn nog geen plannen voor. Dit wordt samen met bewoners verder uitgewerkt.

VERKEER

Er komen nieuwe verbindingen voor fietsers en voetgangers. Kost dat juist geen kostbare groene ruimte?

Er komen inderdaad meer en betere mogelijkheden voor een ‘ommetje’ in de wijk. Deze routes komen zoveel mogelijk in en langs het groen. Ook komen er betere fietsenstallingen voor onder anderen bezoekers van het winkelcentrum.

We proberen verschillende dingen slimmer te combineren. Nu zijn de wegen vaak onnodig breed of liggen er wegen naast elkaar die goed en veilig samen te voegen zijn. Zo ontstaat meer ruimte voor groen. Daar kunnen bijvoorbeeld wandelpaden in aangelegd worden. Voor de fietser kan op sommige drukke plekken een vrij liggend fietspad komen en op andere plekken kan een fietsstrook langs de weg een goede oplossing zijn.

In Kronenburg is nu veel verharding aanwezig op plekken waar het niet echt een functie heeft. Ook het groen vormt niet overal een geheel. Door daar goed naar te kijken kun je meer aaneengesloten groen maken, waar je fijn doorheen kunt wandelen.

De impressietekening van de Kronenburgsingel toont een pad met zitbankjes; is dit een voetpad of ook een fietspad? Hoe wordt in dat geval de veiligheid van de wandelaar geborgd?
Als een fiets- en voetpad worden gecombineerd dan moet dit uiteraard veilig zijn. Het kan ook een optie zijn om de fiets over een fietsstrook langs de rijbaan te laten fietsen. Dit wordt verder uitgewerkt in samenspraak met bewoners.

Van waar tot waar aan de Kronenburgsingel geldt de 30 km zone? En hoe wordt de snelheid gegarandeerd?

We denken nu aan het weggedeelte tussen de huidige entree van de parkeergarage van het winkelcentrum aan de zijde van de Nijmeegseweg en de toekomstige nieuwe entree aan de Kronenburgsingel.

Ook dit is een kwestie van nadere uitwerking. Er zijn namelijk verschillende methodes om de snelheid te beperken. Dit wordt met bewoners en andere gebruikers besproken. Veiligheid, wegcomfort en beeldkwaliteit zijn daarbij essentieel.

Hoe zit het in de nieuwe situatie met overlast van verkeer en parkeren bij evenementen in het Gelredome?
Dit is een bekend probleem en wordt ook in reactie op de visie meerdere keren door bewoners genoemd. Het is zeker een aandachtspunt waar iets mee gedaan gaat worden bij de uitwerking van de plannen voor Kronenburg.

PARKEREN

Als er meer woningen bij komen, moet er ook meer parkeergelegenheid komen. Is dat haalbaar? En kan ik dan als bewoner nog wel in de buurt van mijn woning parkeren?

Bij de uitwerking van de plannen is het parkeren een belangrijk aandachtspunt. Voor nieuwe woningen en andere nieuwe functies worden parkeerplaatsen op de eigen locatie van deze ontwikkelingen opgelost. Dit geldt voor zowel bezoekers als bewoners. Dus daar komen geen nieuwe parkeerplaatsen in de openbare ruimte. Een duidelijkere routing richting de parkeergarage, een betere inrichting van de garage en parkeerregulering moeten er bovendien voor zorgen dat bezoekers van het winkelcentrum veel minder parkeren in de wijk.

Aan de Kronenburgsingel worden in de nieuwe situatie ‘de benodigde parkeerplaatsen in clusters bij de woningentrees geplaatst’. Wat betekent dit?

Ook hier geldt dat de uitwerking hiervan samen met bewoners gebeurt. We hebben bij het opstellen van de visie wel wat voorbeeldtekeningen gemaakt waarbij we verder in detail hebben gekeken om er wat meer gevoel bij te krijgen, maar dat is maar één van de vele mogelijkheden. Ieder aspect (wel of geen stoep, afstand tot woningen, groen etc.) moet apart bekeken worden en ook daar zijn per aspect weer vele mogelijkheden. Ook zal het waarschijnlijk niet voor iedere plek hetzelfde worden. Dat zijn dus allemaal zaken die in nader overleg zullen worden uitgewerkt. Daarbij moet het doel van meer groen en minder verharding overeind blijven. En er wordt heel goed gekeken naar de huidige parkeerbehoefte van bewoners.

Ontstaan er meer of minder parkeerplaatsen aan de Kronenburgsingel in de nieuwe situatie?
We kunnen dat op dit moment nog niet zeggen omdat dat een kwestie is van nader onderzoek en verdere uitwerking. Het idee is dat er in de toekomst minder gebruikers van het winkelcentrum in de

wijk parkeren omdat de routing naar en in de parkeergarage aanzienlijk verbetert. De vraag is dan hoeveel parkeerplaatsen er nodig zijn voor bewoners.

Veel leerlingen van het Rijn IJssel parkeren nu op de parkeerplaatsen langs de Kronenburgsingel. Wordt er nagedacht in de nieuwe situatie over parkeerruimte voor specifiek leerlingen van het Rijn IJssel, zodat zij minder ver de wijk in moeten om te parkeren?
Bij de ontwikkeling van de Pleijzone zullen de parkeervoorzieningen van het ROC verbeteren, zodat parkeeroverlast in de wijk beperkt zal worden.

Wat gebeurt er met de parkeerplaatsen aan de achterkant Kronenburgsingel/Schepen van Ommerenstraat?

Bij de uitwerking van de plannen wordt gekeken hoeveel parkeerplaatsen er nodig zijn en of deze nu al op de goede plek liggen. Daarnaast wordt gekeken of de bestaande parkeerplaatsen efficiënter kunnen worden ingericht zodat er meer ruimte voor groen ontstaat. Dit is ook aan de orde aan de achterkant van de Kronenburgsingel/Schepen van Ommerenstraat.

Wordt er ook gekeken naar de mogelijkheid om onder de grond te parkeren?

Dit moet nader onderzocht worden. Parkeren onder de grond kan technisch lastig zijn omdat de bodem er niet altijd geschikt voor is. Daarnaast is ondergronds bouwen moeilijker als er ook al bestaande gebouwen zijn. Verdiept bouwen kan dan soms een oplossing zijn. Dit is wel een kostbare oplossing, die de haalbaarheid van de plannen bemoeilijkt.

De parkeergarage bij Kroonpark staat leeg. Kunnen bewoners niet gewoon gratis daar parkeren?

De parkeergarage bij Kroonpark wordt inderdaad niet optimaal benut. Voorwaarde voor ontwikkeling op de plek van Kroonpark 60 is dan ook dat ervoor gezorgd wordt dat mensen wél optimaal gebruik gaan maken van de plaatsen in de parkeergarage.

WONINGBOUW

Waarom komen er meer woningen in de wijk?

Er zijn plannen voor extra woningen omdat er veel behoefte is aan woningen in Arnhem. Door de centrale ligging in Arnhem-Zuid, het stedelijke karakter, de uitstekende bereikbaarheid en goede voorzieningen is Kronenburg een geschikte plek voor woningbouw. Met nieuwe woningen kunnen we ook meer verschillende doelgroepen aantrekken in Kronenburg. Voor de woningbouwplannen is subsidie beschikbaar vanuit de rijksoverheid. Dat geld wordt ook gebruikt om de woonomgeving te verbeteren, bijvoorbeeld door meer groen en ontmoetingsplekken te maken.

Het klinkt tegenstrijdig: meer groen en een betere wijk en tegelijk zo'n 1.100 woningen toevoegen. Hoe gaat dit samen?

We kunnen niet zomaar extra woningen bouwen in de wijk zoals die nu is. Daarom gaan we eerst aan de slag met vergroening en verbetering van de openbare ruimte voordat we met woningbouw beginnen. Als de subsidie vanuit het rijk wordt toegekend, dan kunnen we fors investeren in de leefbaarheid van de wijk en daarmee het welzijn van bewoners. Oplossingen zoals de aanpak van

hittestress, betere en veilige routes voor voetgangers en fietsers en meer ontmoetingsplekken en groen hebben ook een positief effect op de gezondheid en het welzijn van bewoners.

De nieuwe woningen komen vooral op plekken waar nu ook al bebouwing is. Op het winkelcentrum of er direct tegenaan, en op plekken waar nu (leegstaande) kantoorpanden zijn. We proberen dus zo min mogelijk extra bebouwing toe te voegen.

Wat wordt de verhouding koop/huur/sociale huur van de nieuwe woningen?

Zoals in de visie is aangegeven komt er een nieuw en gevarieerd aanbod van woningtypes. Omdat het ontwikkelperspectief nog een visie op hoofdlijnen is, kunnen we op dit moment nog geen concrete uitspraken doen over exacte getallen en daarbij horende categorieën.

Wat al wel duidelijk is, is dat we ons moeten houden aan de afspraak uit het coalitieakkoord. Daarin staat dat minstens 30% van de woningen die in Arnhem worden toegevoegd, in de categorie sociale huur moet vallen (<€752/maand). Dit geldt dus ook voor Kronenbrug.

Er wordt gesproken over 1.100 extra woningen, eerder werden andere aantallen genoemd. Hoe zit dat?

Een jaar geleden verschenen er in de media berichten over plannen van Wereldhave voor nieuwe woningen bij en op het winkelcentrum. De visie voor Kronenburg gaat daarnaast ook over de verschillende woningbouw plannen van de eigenaren van kantoorgebouwen. Vandaar dat nu een hoger aantal wordt genoemd dan eerder.

Hoe wordt er om gegaan met geluidsoverlast vanaf de Pleijweg voor toekomstige bewoners van nieuwbouw op de plek van de huidige Camera Express?

Voor alle nieuwe woningen geldt het bouwbesluit. Hierin staan ook wettelijke eisen voor geluid. De buitenruimtes (bijvoorbeeld balkon) van de woning zullen daarom aan de kant van de Kronenburgsingel komen. Het gebouw zelf heeft een geluidsdempende werking, waardoor deze buitenruimtes aan de wettelijke eisen kunnen voldoen.

Rondom de bebouwing wordt uiteraard ook groen aangelegd, in aansluiting op het nog te realiseren park en de nieuwe groene inrichting van de Kronenburgsingel. De kans is groot dat het woongebouw samen met het aan te vullen groen een geluidsbeperkende werking op de omgeving zal hebben. Uiteraard wordt ook bij deze ontwikkeling de directe omgeving betrokken zoals de bewoners en het ROC. Een goede aansluiting op en afstemming met de school is namelijk ook heel belangrijk.

Hoe definitief zijn de hoogtes van de gebouwen die in de visie worden genoemd?

Het betreft een visie op hoofdlijnen. In de visie zijn de hoogtes stedenbouwkundig verantwoord; in de verdere uitwerking moet ook gekeken worden naar privacy en zoninval voor omliggende bebouwing. De exacte hoogtes en posities van accenten zijn daardoor nog niet vastgesteld. Dat zal in de nadere uitwerking worden bepaald, waar bewoners uiteraard bij worden betrokken.

Betekent meer woningen per definitie minder ruimte voor nieuwe bedrijven (kantoren) dus minder werkgelegenheid?

Nee. Om te beginnen bieden ook andere plekken werkgelegenheid: de kantoorgebouwen direct om Kronenburg heen en elders in de stad en regio, waaronder die aan de Groningensingel, op Gelderse Poort en bijvoorbeeld het OHRA-gebouw. Maar ook op de vele bedrijventerreinen in de stad en regio. In Kronenburg zelf zal de werkgelegenheid vooral verschuiven: van kantoren naar de nieuwe diensten in het full service center, de units voor flexibel werken, de ruimte voor creatieve bedrijvigheid en andere bedrijvigheid aan huis.

Waarom zoveel slopen? Die gebouwen kunnen toch ook gerenoveerd worden?
Deze gebouwen zijn niet geschikt om woningen in te maken. Een aantal gebouwen is in een te slechte staat om te renoveren. Daarnaast zijn de afmetingen vaak niet geschikt (bijvoorbeeld te lage plafonds, verkeerde indeling van dragende muren etcetera). Ook de vorm en de ligging van het gebouw kan net verkeerd zijn, waardoor je er geen mooi woongebouw van kan maken en het dus niet past in de uitstraling van de wijk. Uiteraard wordt er wel op gelet dat de materialen die bij de sloop vrij komen, zoveel mogelijk worden gerecycled (circulair bouwen).

Op welke termijn moeten de woningen gerealiseerd zijn?

Binnen nu en 10 jaar.

WINKELCENTRUM

Het winkelcentrum wordt een full service center – wat betekent dat?

Er komen minder winkels en meer andere functies zoals horeca, vrijetijdsbesteding, dienstverlening, werkplekken, ontmoetingsplekken en zorg. Binnen het winkelaanbod zal een verschuiving plaatsvinden van ‘non-food’ naar meer dagelijkse, verse boodschappen.
Het winkelcentrum verandert bovendien van een naar binnen gekeerd gebouw, naar een plek die zich naar de buurt richt. Er komen meer functies (woningen, horeca, winkels) met de voorkant naar de wijk toe. De nieuwe woningen worden op, of vlak tegen het winkelcentrum gebouwd.

In de visie staat dat parkeerplekken in gebouwde parkeergarages worden opgelost. Wat houdt dat in?

Het idee is om de huidige parkeergarage efficiënter in de delen waardoor er meer ruimte ontstaat. Daarnaast worden in het huidige winkelcentrum op de 1e en 2e verdieping parkeerplekken toegevoegd en wordt gestudeerd op een uitbreiding van de parkeergarage aan de Schepen Bierwischstraat. Het ontwerp van deze uitbreiding staat nog niet vast en wordt nader besproken met bewoners aan het Schepen te Boeckoppad met de tuinen aan de Schepen Bierwischstraat.

De garage van het winkelcentrum wordt afsluitbaar. Wat betekent dat?

Wereldhave heeft het voornemen om de parkeergarage geheel af te sluiten. Bezoekers kunnen op 2 plekken via slagbomen naar binnen. Gebruikers van het winkelcentrum krijgen dan bijvoorbeeld een gratis uitrijkaart bij de winkels/horeca etc. Bewoners van de nieuwe woningen krijgen een parkeerpas. Dit betekent dat de garage alleen nog maar toegankelijk is voor bestemmingsverkeer en dat er 's avonds en 's nachts geen ongenode gasten kunnen komen. Er moet nog worden onderzocht of (bezoekers van) huidige bewoners eventueel ook gebruik kunnen maken van de garage (met bijvoorbeeld een pasje) om zoveel mogelijk dubbelgebruik mogelijk te maken. Het streven is om alle

parkeerplaatsen in Kronenburg zo efficiënt mogelijk te benutten, waardoor er bijvoorbeeld groen kan komen op parkeerplekken die straks niet meer nodig zijn.

Waar moeten vrachtwagens voor het winkelcentrum in de nieuwe situatie laden en lossen als de oude locatie verdwijnt?

Dit gebeurt inpandig (in het gebouw), ongeveer op dezelfde plekken waar dat nu ook gebeurt. De route ernaar toe wordt anders georganiseerd met minder overlast voor verkeer en buurt. De route naar het laden en lossen wordt logischer.

ANDERE VRAGEN

Wat wordt bedoeld met herontwikkeling Madser/huisartsen?

Dit gaat over jongerencentrum De Madser en de naastgelegen huisartsen. Zij willen beide gebouwen samenvoegen tot één gebouw en de ruimte er omheen beter inrichten.

Wat gaat de gemeente doen aan de problemen in de wijk (naast groenvoorziening)?

Het ontwikkelperspectief richt zich vooral op de fysieke leefomgeving in Kronenburg. Dit doen we vanuit de overtuiging dat een prettige en groene leefomgeving het welzijn van bewoners verbetert en bijdraagt aan oplossingen voor sociale problemen.

In samenwerking met Werk & Inkomen, Sociaal Wijkteam, Rijnstad en team Leefomgeving is voor het gebied Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg een gebiedsplan opgesteld. Bewoners hebben aangegeven behoefte te hebben aan een plek om elkaar te ontmoeten. Dit gaat zowel over ontmoetingsmogelijkheden buiten in de openbare ruimte als binnen in laagdrempelige voorzieningen. Het is belangrijk dat de openbare ruimte in de wijk uitnodigt om elkaar te ontmoeten en ‘mee te doen’.

Aanpassingen visiedocument mede n.a.v. participatie Kronenburg april-juni 2021

N.a.v. presentatie 22 april aan deelnemers ronde tafel, en rondgang met wethouder 25 mei. > Wijzigingen verwerkt in concept ontwikkelperspectief van 8 juni 2021		
Wat?	*Was:*	*Wordt:*
Om geen bestaand groen te gebruiken voor woningbouw en ruimte te maken voor 'Kronenburgerpark': schrappen van een blok van ongeveer 100 woningen in de noordelijke Pleijzone.		
Naar aanleiding van zorgen bewoners Schepen te Boeckoppad over parkeeroplossing Schepen Bierwisch: heroverweiging van deze oplossing. Een alternatief plan dat tegemoet komt aan de zorgen moet nog uitgewerkt worden.	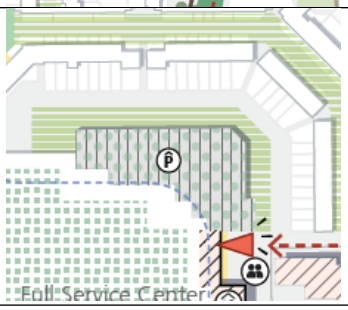	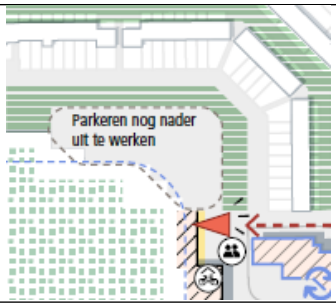
N.a.v. reacties op concept ontwikkelperspectief van 8 juni 2021 via mail, chat bij livestream 14 juni en (opmerkingen bij) de enquête. > Wijzigingen verwerkt in ontwikkelperspectief van 29 juni		
Wat?	*Was:*	*Wordt:*
Naar aanleiding van vrees voor overlast en achteruitgang leefbaarheid bij bewoners aan de Schepen van Leijdeckerstraat en het Schepen van Allerpad, wordt de fietsroute van Croydonplein naar Appelgaard geschrapt. Wel wordt daar vergroend. (tevens schrappen van de bijbehorende tekst, en uit kaart met fasering vervolg)	 	
Hofjes Kronenburgsingel meenemen in plan: groene arcering op kaart ('vergroenen bestaande openbare ruimte')	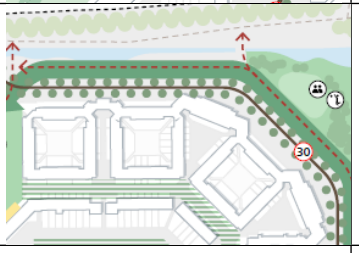	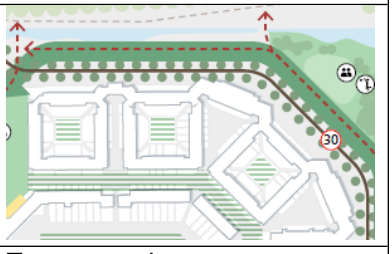
P.5 eerste alinea, na de vierde zin		Toegevoegd: Hier mag niemand van uitgesloten zijn. Bij het

		ontwerp van de buitenruimte moet er daarom voor gezorgd worden dat het goed toegankelijk is voor iedereen.
P.5 eerste alinea, laatste zin		Toegevoegd: …en voldoende speelvoorzieningen
P. 6 Plannen voor de openbare ruimte	-	Bullet toegevoegd: In de bestaande openbare ruimte van Kronenburg zal op zoveel mogelijk plekken verharding die niet noodzakelijk is, vervangen worden door groen. Hierbij wordt aangesloten bij bestaande initiatieven. Op verschillende plekken zal ook bestaand groen worden verbeterd, zoals in de hofjes bij de Kronenburgsingel. Hier zal budget voor beschikbaar gesteld worden.
P.8 2e alinea	De ambitie is om niet alleen de openbare ruimtes te vergroenen, maar waar mogelijk ook gevels en daken.	Niet alleen de openbare ruimtes worden vergroend, maar ook gevels en daken.
P.8 3e alinea	Bij de bestrijding van hittestress en droogte speelt de kleur- en materiaalkeuze van verharding van de openbare ruimte en de gevels van nieuwe gebouwen ook een rol.	De kleur- en materiaalkeuze van verharding van de openbare ruimte en de gevels van nieuwe gebouwen, moet bijdragen aan de bestrijding van hittestress en droogte.
P.8 6e alinea	Het streven is om waar mogelijk daken en gevels van zowel het huidige winkelcentrum als de nieuwe woningen te vergroenen.	Daken en gevels van zowel het huidige winkelcentrum als de nieuwe woningen worden vergroend.
P.9 2e bullet	De ‘achterkanten’ van het winkelcentrum zoveel mogelijk tot voorzijdes ombouwen.	De ‘achterkanten’ van het winkelcentrum tot voorzijdes ombouwen.
P. 11 Pleijzone, bij ROC		Toegevoegd: Bij de ontwikkeling van de Pleijzone zullen de parkeervoorzieningen van het ROC geoptimaliseerd worden, zodat parkeeroverlast van studenten in de wijk beperkt wordt.
P. 14 Parkeren		Toegevoegd: Een bekend probleem in Kronenburg is overlast van verkeer en parkeren bij

		evenementen in het Gelredome. Het zoveel mogelijk beperken van deze overlast is een aandachtspunt bij de uitwerking van de plannen.
P. 15 eerste alinea	stakeholders	belanghebbenden
P 16 toevoegen tekst ter verduidelijking bij fasering		Vergroenen van de bestaande openbare ruimte (groene arcering op de visiekaart) vindt verspreid over fase 1 en fase 2 plaats. Vanaf aanvang fase 1 zal er ook tijdelijke programmering met onder andere cultuur en ontmoeting plaatsvinden ('placemaking').
P.16 Fasering	Fase 2 Q schepen te Boeckoppad (blauw op kaart)	Fase **1** Q Schepen te Boeckoppad (geel op kaart)
Ambtshalve wijzigingen > Wijzigingen verwerkt in ontwikkelperspectief van 29 juni		
Toevoegen vergroenen omgeving Madser (conform ontwikkelperspectief)		
Schrappen Madser op kaart met hoogbouw (conform ontwikkelperspectief) Tevens diverse verduidelijkingen in de tekst op deze kaart (hoogtes) en aanpassing van een foutief bijschrift	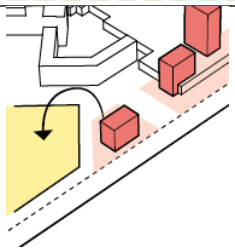	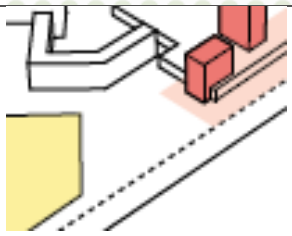
Toevoegen zone 'Kronenburgsingel Zuid' op kaart met fasering vervolg (en schrappen zone Schepen van Leijdeckerstraat en het Schepen van Allerpad, zie boven) P. 16	 I: Schepen van Leijdeckerstraat en het Schepen van Allerpad	 I: Kronenburgsingel zuid
P. 4 eerste alinea		Toegevoegd: Doordat de openbare ruimte van Kronenburg een impuls krijgt, worden eigenaren van bestaand vastgoed gestimuleerd hun bezit op te knappen.
P. 11 Pleijzone, woongebouw ter plaatse Camera Express		Toegevoegd:

		Dit gebouw zal bestaan uit twee delen, waarvan één bestemd zal zijn voor sociale huur van een woningbouwcorporatie. Het parkeren voor dit deel mag op maaiveld worden uitgevoerd.
P. 15 laatste alinea	De lopende ontwikkelingen van onder andere het Croydonplein, Schepen van Ommerenstraat en busstation worden hoe dan ook voortgezet.	Het kan zijn dat de subsidie vanuit het rijk niet wordt toegekend. Dan zullen de ambities in de visie niet allemaal waargemaakt kunnen worden. Dit betekent niet dat de visie in de prullenbak gaat, maar dat we opnieuw moeten bekijken wat er wél gedaan kan worden. Uiteraard worden bewoners dan ook betrokken bij de plannen. De lopende ontwikkelingen van de Schepen van Ommerenstraat en busstation, en de lopende vergroeningsprojecten met bewoners worden hoe dan ook voortgezet. Deze projecten zijn niet afhankelijk van subsidie vanuit het rijk. Voor de ontwikkeling van het Croydonplein geldt dat dit ook doorgaat, maar dat daar minder geld voor is als er geen subsidie vanuit het rijk komt. De plannen zullen dan worden aangepast.
P.16 Fasering	P Kronenburgsingel	P Kronenburgsingel **noord**
Pagina 4 1e alinea	Oplossingen zoals de aanpak van hittestress, betere en veilige routes voor voetgangers en fietsers en meer ontmoetingsplekken en groen hebben ook een positief effect op de gezondheid en het welzijn van bewoners.	Oplossingen zoals de aanpak van hittestress, betere en veilige routes voor voetgangers en fietsers en meer ontmoetingsplekken en groen **en meer ruimte voor creativiteit en kunst**, hebben ook een positief effect op de gezondheid en het welzijn van bewoners.

Bijlage Toets Aanvraag Woningbouwimpuls Kronenburg aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds (584759)

[De Kaders zijn g*eamendeerd door de Gemeenteraad vastgesteld op 15 mei 2019]*

Onderwerp	Spelregels	Argumenten voor financiering aanvraag Ontwikkelperspectief uit het Klimaatfonds
Voorwaarden voor bestedingen	1. Passend binnen het doel van de BR Duurzaam Arnhem. 2. In lijn met het bestedingsperspectief. 3. Een zo mogelijk kwantitatieve toelichting hoe de besteding bijdraagt aan (één van de) doelen van het fonds 4. Investeringen worden gerealiseerd binnen de gemeentegrenzen. Een beperkt deel van de investeringen kan buiten de gemeente, maar binnen de regio Arnhem Nijmegen worden ingezet. 5. Er wordt aangeven in welke mate de investering wordt gedekt uit reguliere investeringen van betrokken instellingen / sectoren, uit besparingen op energie en/of uit bijdragen van andere overheden en derden 6. Het is duidelijk welk instrumentarium wordt ingezet, passend binnen de beleidskaders. 7. Risico's zijn beschreven. 8. Waar mogelijk wordt 'social return on investment' onderdeel van de opdrachtverstrekking 9. Uitgangspunt voor besteding is het multiplyer-effect, waarbij andere partijen meefinancieren, zoals provincie, rijk, bewoners en/of bedrijven. 10. Uitgangspunt is dat kosten voor bewoners minimaal gelijk blijven of dalen door een lagere energierekening.	1. De aanvraag Kronenburg draagt bij aan het realiseren van de doelstellingen van de strategie Klimaatadaptatie. Het project zorgt voor o.a. verminderen van het verhard oppervlakte, meer groen, en koele routes. Het maakt dit stadsdeel en de bewoners daarmee beter bestand tegen de op hande zijnde klimaatverandering. 2. De aanvraag Kronenburg is in lijn met het bestedingsperspectief aangezien het bijdraagt aan het klimaatadaptief maken van een stadsdeel dat gelegen is in een zogenaamd focusgebied voor klimaatadaptatie. 3. In de aanvraag Kronenburg werken wij aan het verminderen van de hoeveelheid verharding met tenminste 10% en het realiseren/verbeteren van ca. 800m aan koele routes en 2 à 3 koelteplekken. 4. Het gaat om het klimaatadaptief maken van intensief gebruikte openbare ruimte in de gemeente Arnhem. 5. De investeringen worden deels gedaan door particuliere vastgoedeigenaren, deels door het Rijk en vanuit het klimaatfonds. 6. Gemeente is verantwoordelijk voor uitvoering binnen bestaande kaders. 7. In de collegenota zijn de risico's beschreven. Naast het risico dat het Rijk de aanvraag niet honoreert is medewerking van vastgoedeigenaren een risico en speelt ook draagvlak onder de bewoners een rol. 8. Kronenburg en deze aanvraag in het kader van WBI biedt een kans om Arnhemmers met afstand tot de arbeidsmarkt in te zetten. Dat kan zowel in de voorbereidingsfase als in de uitvoeringsfase. 9. De bijdrage van het Rijk dekt voor het overgrote deel de kosten. 10. Klimaatadaptatie van de openbare ruimte zal niet tot een verhoging leiden van de energiekosten. Daar waar bewoners nu gebruik maken van airconditioning kan de klimaatadaptatie tot lagere energiekosten leiden.

Onderwerp	Spelregels	Argumenten voor financiering aanvraag Ontwikkelperspectief uit het Klimaatfonds
Bevoegdheid voor het doen van bestedingen	11. Bestedingsvoorstellen van meer dan €500.000,- worden ter goedkeuring aan de raad voorgelegd. Voor het overige is het college bevoegd.	11. Het voorstel voor besteding van € 600.000 wordt hiermee voorgelegd aan de raad.
Verantwoording van de bestedingen	12. Verantwoording vindt plaats in de reguliere P&C-cyclus 13. Het bestedingsperspectief wordt jaarlijks aangepast.	12. wordt meegenomen in de P&C-cyclus. 13. wordt doorlopende gemonitord.

2009.0.024.694
2009-03-01738

VASTSTELLINGSOVEREENKOMST MEDIATION KRONENBURG

1 april 2009

De partijen

1. 'Wonen in Kronenburg', vertegenwoordigd door [redacted] en [redacted];
2. HVKR, vertegenwoordigd door [redacted]
3. Wereldhave Management Holding BV, vertegenwoordigd door [redacted] en Wereldhave Management Nederland BV, [redacted];
4. Blokvast XXIX B.V., hierbij vertegenwoordigd door Hoornvast B.V., op haar beurt vertegenwoordigd door Bolhoorn B.V., die weer wordt vertegenwoordigd door moederbedrijf Blokker Holding B.V., gevestigd te Laren, hierbij vertegenwoordigd door haar zelfstandig directeur [redacted], voor deze gevolmachtigde [redacted] (mede namens [redacted] Redevco Nederland BV;
5. Gemeente Arnhem, vertegenwoordigd door wethouder Roeland Kreeft en in de mediation bijeenkomsten vertegenwoordigd door [redacted] en [redacted] en [redacted]

Partijen nemen het volgende in aanmerking:

a. De uitbreiding van Winkelcentrum Kronenburg houdt de gemoederen van belanghebbenden al enkele jaren bezig.

b. Partijen hebben gezamenlijk besloten om middels mediation te komen tot een oplossing.

c. In het kader van de mediation heeft mediator [redacted] bilateraal gesprekken gevoerd met partijen in de maanden mei en juni 2007. Op 4 oktober 2007, 5 november 2007 en 3 december 2007 hebben gezamenlijke gesprekken onder leiding van mediator [redacted] plaatsgevonden. Op 23 januari 2008 is het resultaat van de eerste drie bijeenkomsten besproken met de wethouders Weeda en Van Bodegraven. Op 25 juni 2008 heeft de afsluitende bijeenkomst plaatsgevonden.

d. Partijen wensen de resultaten van de bijeenkomsten vast te leggen in deze mediation-overeenkomst.

Artikel 1.
Omschrijving van het geschil

Eigenaren van Winkelcentrum Kronenburg hebben uitbreidingsplannen voor winkelcentrum Kronenburg ingediend bij Gemeente Arnhem. Bewoners(organisaties) hebben bezwaar tegen richting en omvang uitbreiding. Communicatie tussen Wereldhave en bewoners over uitbreidingsplannen is onvoldoende. Gemeente Arnhem neemt aanvankelijk niet duidelijk stelling in omtrent voorgestelde uitbreiding Kronenburg. Bezwaar bewoners wordt erkend door Gemeenteraad.

Artikel 2.
Het resultaat van de mediation besprekingen

2.1
Partijen zijn weer in gesprek met elkaar, hebben respect voor de mening van de ander en spreken vertrouwen uit in elkaar én in een goede gezamenlijke oplossing voor

Kronenburg. Partijen willen in deze sfeer van vertrouwen en open dialoog verder werken en betrokken blijven bij toekomstige ontwikkelingen aangaande Kronenburg.

2.2
De uitbreiding van het winkelcentrum in noordelijke richting, dicht naar de woningen toe, is in beperkte mate mogelijk.

2.3
Partijen hebben de volgende randvoorwaarden aangaande de ontwikkelingen in Kronenburg afgesproken:

Trots
Alle partijen zijn, ieder op hun eigen manier, met passie betrokken bij de ontwikkelingen in Kronenburg en willen de gedateerde stand van dit moment omzetten in een ontwikkeling waar ieder weer trots op kan zijn en van kan genieten.

Fysiek en sociaal parallel
De fysieke en sociale ontwikkelingen moeten hand in hand gaan, de processen kunnen elkaar uitstekend versterken.

Bereikbaarheid
Voor alle partijen geldt dat bereikbaarheid, voor auto, fiets, openbaar vervoer en vrachtvervoer, wezenlijk is voor het goed functioneren van het gehele gebied. De toekomstige oplossing moet voorzien in verbeteringen op dit vlak.

Passend pro actief
De oplossing voor Kronenburg moet passen in het grotere geheel en bestaand beleid, zonder daardoor vertraging op te lopen. Dus sluit pro-actief aan bij de ontwikkelingen in Arnhem Zuid. Kijk naar het detailhandelsstructuurbeleid, maar reken het draagvlak opnieuw door. Neem kennis van de ruimtelijke ontwikkelingseisen, en ontwerp daarnaar.

Dorpsplein
Het winkelcentrum is de huiskamer van Kronenburg. Het is in feite openbare ruimte in privaat eigendom. De toekomstige ontwikkelingen moeten ook passend zijn op die sociale functie van het centrum: een plek waar men elkaar graag ontmoet en spreekt.

Economie
Partijen spreken het belang van economisch floreren van het winkelcentrum uit; het belang van rendement, behoud van winkelbestand en behoud van werkgelegenheid. Nieuwe ontwikkelingen moeten de economie versterken.

Schoon, heel en veilig
Alle partijen onderschrijven het belang van een mooie wijk zonder achterstallig onderhoud, waar de openbare ruimte schoon en heel is en waar de veiligheid gewaarborgd is. Het is van belang dat nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan het verhogen van veiligheid en kwaliteit van openbare ruimte en privaat eigendom. Het is een ontwerp opgave om deze kwaliteiten mee te nemen in de uitbreidingsplannen.

Duurzaam
Uitbreiding van het winkelcentrum is gewenst, maar daarbij moet wel rekening gehouden worden met de woningen en omgeving. De uitbreiding wordt zowel op milieu/technisch- als op sociaal gebied duurzaam ontwikkeld.

Snelheid
Alle betrokken partijen in Kronenburg hebben lang genoeg gewacht, ieder wil de vaart er in houden!

2009.0.024.694
2009-03-01738

Communicatie
Partijen blijven over de oplossingsrichting open en eerlijk communiceren met alle betrokken partijen.

2.4
De mogelijke denkrichtingen voor de uitbreiding van het winkelcentrum zoals gepresenteerd en besproken in de bijeenkomst van 3 december 2007 worden door alle deelnemers onderschreven. De denkrichtingen voor deze uitbreidingsmogelijkheden zijn basis voor verdere uitwerking en haalbaarheid o.a. op het gebied van ruimtelijke-, verkeerskundige- en milieutechnische aspecten.
De beide sets met schetsen zijn als bijlage bij deze overeenkomst gevoegd.
Eigenaren hebben afgesproken het bestaande vastgoed (o.a. het kantoor bij de hoofdingang van het winkelcentrum) mede in te zetten voor wijkactiviteiten, mits voldoende commerciële huuropbrengsten gegenereerd kunnen worden ter compensatie.

2.5
Partijen constateren dat deze uitbreidingsplannen Winkelcentrum Kronenburg passen binnen de Nota Detailhandelsbeleid Arnhem: herijking 2008 zoals vastgesteld door de gemeenteraad dd. 15-12-2008.

2.6
Partijen onderschrijven het belang van het verbeteren van de sociale infrastructuur in Kronenburg. De maatregelen zoals vastgelegd in de Maatregelenkaart Kronenburg mei 2008 zal waar mogelijk uitgewerkt worden in de ontwikkelingsplannen Kronenburg.

2.7
Partijen werken deze plannen voor Kronenburg inclusief planexploitatie en verdere gemeentelijke beoordeling in onderling overleg verder uit. Binnen gemeente zullen de denkrichtingen voor de uitbreiding verder getoetst gaan worden aan o.a. ruimtelijke-, verkeerskundige- en milieutechnische aspecten.
Om een goede integrale afweging te kunnen maken over de denkrichting van de uitbreiding aan de zijde van de Burg. Matsersingel zal op basis van gemeentelijke randvoorwaarden door Wereldhave een (externe) ontwerper worden ingeschakeld.

Artikel 3.
Wijziging van deze overeenkomst

3.1
Deze overeenkomst kan slechts worden gewijzigd, indien partijen over de inhoud van de wijziging, alsmede over de gevolgen van deze wijziging, overeenstemming hebben bereikt.

3.2
Een wijziging is slechts van kracht indien zij schriftelijk is vastgelegd en door partijen is ondertekend.

Artikel 4.
Geheimhouding

Voor al hetgeen in de mediation besproken is, geldt geheimhouding en vertrouwelijkheid naar personen die niet aanwezig zijn geweest. Partijen zijn vrij om te spreken over de uitkomsten van de besprekingen zoals vastgelegd in deze overeenkomst en over de inhoud van de bijlagen, te weten de tussenrapportage van januari 2008, het afsprakenverslag van 23 januari 2008, de impressies uitbreiding Winkelcentrum Kronenburg van Wereldhave en Blokker Holding BV/Redevco Nederland BV, en de

2009.0.024.694
2009-03-01738
resultaten van de informatiebijeenkomst Kronenburg 15 april 2008 inclusief Maatregelenkaart mei 2008.

Artikel 5.
Geschillen

Alle geschillen die naar aanleiding van of in verband met deze overeenkomst of daaruit voortvloeiende verbintenissen tussen partijen mochten ontstaan, zullen partijen wederom in eerste instantie onderling trachten op te lossen danwel met behulp van mediation.

Aldus overeengekomen en in 6-voud opgemaakt, waarvan één exemplaar ten behoeve van de mediator.

Getekend op 1 april 2009 te Arnhem:

Partij 1. 'Wonen in Kronenburg'

[redacted]

Partij 2. HVKR

[redacted]

Partij 3. Wereldhave Management Holding BV/ Wereldhave Management Nederland BV

[redacted]

Partij 4. Blokker Holding BV (mede namens mevr. M. Out, Redevco Nederland BV)

[redacted]

[redacted]

Partij 5. Gemeente Arnhem

Dhr. R.H. Kreeft, wethouder Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting

2009.0.024.694
2009-03-01738

Bijlagen

- Ontwikkelingsmogelijkheden stadsdeelcentrum Kronenburg, eindrapportage BRO dd. 15 april 2008
- De impressies uitbreiding Winkelcentrum Kronenburg van Wereldhave en Blokker Holding BV/Redevco Nederland BV

GEMEENTE Arnhem

Aan de gemeenteraad

Datum : 20 juli 2021
Zaaknummer : 581699
Contactpersoon : Marieke Hulshof
Telefoonnummer : 026 3774102

Onderwerp: toekomstperspectief Elderveld/Kronenburg/Vredenburg

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van het toekomstperspectief Elderveld/Kronenburg/Vredenburg.

Inleiding

Het initiatief voor dit toekomstperspectief komt voort uit de Woondeal waarin afspraken gemaakt zijn over de leefbaarheid in de jaren ’60-’70 wijken. Hier is de tand des tijds zichtbaar. De woningvoorraad is ongeveer 50 jaar oud en niet bepaald duurzaam. De enorme hoeveelheid openbare ruimte oogt sleets en sluit niet meer aan bij de huidige behoefte. Sociaal-maatschappelijk zijn er genoeg uitdagingen zoals instroom van zwakke groepen, een groeiende groep zorgvragers, een hoge mutatiegraad van bewoners en eenzaamheid/sociaal isolement. Voorheen zou herstructurering aan de orde zijn om de situatie te verbeteren, maar onder andere door veel versnipperd bezit is een meer innovatieve aanpak noodzakelijk. Ook omdat er sprake is van stevige opgaven op het gebied van energie. De corporaties hebben in deze wijken veel bezit, maar constateren dat ze het verkeerde “product” in deze wijken hebben: veel grote eengezinswoningen terwijl er behoefte is aan (meer) één- en tweepersoonswoningen. Het oplossen van deze mismatch in combinatie met de energietransitie en klimaatadaptatie kan de motor zijn voor structurele verbeteringen. Niet voor niets lopen in Elderveld en in Vredenburg/Kronenburg (Smart Polder) twee proeftuinen op het gebied van aardgasvrij maken van woningen.

Het ministerie van BZK heeft in de Woondeal toegezegd met de gemeente Arnhem mee te willen denken over de verdere strategische ontwikkeling van de wijken uit de jaren ’60-’70 in Arnhem-Zuid en heeft aangeboden de opgedane kennis van Panorama Lokaal, een prijsvraag van het Atelier Rijksbouwmeester, ook voor Arnhem beschikbaar te stellen. Hieruit is het initiatief ontstaan om een toekomstperspectief voor deze drie wijken te maken. Hierover ben u bij brief van 27 oktober 2020 geïnformeerd.

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9200 • 6800 HA Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Met de kennis en ervaring van Atelier Rijksbouwmeester over juist dit type wijken is opdracht verstrekt aan een ontwerpteam om een toekomstperspectief op te stellen dat kan dienen als inspiratie voor de toekomst. Het is een studie geworden naar de kansen en mogelijkheden voor dit gebied waar we ons voordeel mee kunnen doen.

Opdracht
Het ontwerpteam kreeg de volgende opdracht mee:
Bouw een narratief op over de kwaliteit en toekomst van dit gebied, in woord en beeld, dat richting geeft aan de opgaven die ophanden zijn en professionele en niet-professionele partijen verleidt om er zich aan te verbinden. Het narratief biedt een werkbaar kader dat op verschillende schaalniveaus productieve samenwerkingen stimuleert en de toegevoegde waarde tastbaar maakt.

Uitwerking
Het ontwerpteam heeft de kwaliteiten en de stedelijke, landschappelijke en sociale structuur van de wijken in beeld gebracht. Op basis hiervan zijn drie zogenaamde hoofdstromen uitgewerkt: de Boulevard, de Ankerpuntenroute en de Dijkzone. Langs deze hoofdstromen kunnen de losse opgaven van klein tot groot en tot op het hoogste schaalniveau aan elkaar worden verbonden en zo richting geven aan ontwikkelingen op wijkniveau alsook op de stedelijke ontwikkeling.

Het ontwerpteam heeft een perspectief geschetst voor de komende 10 tot 20 jaar. Het is inspiratie voor de lange termijn, die op sommige onderdelen niet strookt met het huidige beleid. Zo is mogelijke afschaling van de Burgermeester Matsersingel nu niet aan de orde, omdat deze weg nu veel te druk is om af te waarderen. Ook de aanwijzing van mogelijke bouwvlekken op de kaart, waarbij soms verdichting in het groen wordt voorgesteld, wordt niet zonder meer onderschreven. Dit is door het ontwerpteam gedaan vanuit hun expertise en ideeën over het gebied. Het is vooral bedoeld als inspiratie en de onderliggende 'verhaallijnen' voor de wijk. Deze verhaallijnen worden door de diverse stakeholders, zoals corporaties, sociaal wijkteam, bewonersvertegenwoordigers en gemeente als inspirerend voor de toekomstige kijk naar de wijken ervaren.

Het ontwerpteam heeft meerdere malen digitale bijeenkomsten georganiseerd met de betrokken partijen uit het gebied (corporaties, groengroeperingen, wijkbewoners, vertegenwoordigers van de beide winkelcentra en deskundigen) om informatie op te halen en te onderzoeken waar behoefte aan is. Ook heeft het team de wijk bezocht, samen met vertegenwoordigers uit de wijk.

Vervolg
Het toekomstperspectief kan bij de uitwerking van de diverse opgaven in de drie wijken een inspiratiebron zijn. Afhankelijk van de opgaven kan het toekomstperspectief de basis vormen voor de uitwerking tot een ontwikkelperspectief voor een gebied, alsook voor een enkele (kleinere) opgave in de wijk. Dit zal voor elke wijk anders zijn.

In Kronenburg is tegelijkertijd met het opstellen van het toekomstperspectief gewerkt aan een ontwikkelperspectief voor deze wijk. In verband met de termijn waarop de aanvraag voor een bijdrage uit de Impulsgelden moet zijn ingediend, is er niet voor gekozen om eerst het toekomstperspectief af te wachten. Beide perspectieven zijn op elkaar afgestemd en liggen in elkaars verlengde. Over het ontwikkelperspectief bent u recent geïnformeerd.

Communicatie
Het toekomstperspectief wordt, nadat u hiervan kennis heeft kunnen nemen, breed verspreid onder allen die op de een of andere manier bij de totstandkoming van het perspectief betrokken zijn geweest.

Als er vanuit uw raad belangstelling voor is, gaan we door middel van een inspiratiesessie over het toekomstperspectief graag met leden van uw raad in gesprek, om de geschetste lijnen verder te verkennen.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Bijlage
– Toekomstperspectief Elderveld/Kronenburg/Vredenburg

Toekomstperspectief Elderveld-Kronenburg-Vredenburg

Sturen op de onderstroom
naar toekomstbestendige wijken

mei 2021

Open Kaart
co-creatie van de leefomgeving

Koöperatieve
Architekten
Werkplaats

CIRCULAR
LANDSCAPES

Foto:
De Huissensedijk en Kronenburg ter hoogte van de Burgemeester Matsersingel
Bron: Open Kaart

Inhoudsopgave

Woord vooraf **05**

- Stel je voor… *06*

1. Introductie **09**

2. Visie op de opgave **10**

3. Kwaliteiten en structuren **15**

- Landschappelijke structuur *16*

- Stedelijke structuur *26*

- Sociale structuur *34*

4. Woningbouwopgave **43**

- De wensen *44*

- De ruimte *46*

- De mensen *48*

5. Een samenhangend perspectief **52**

Onder de stoep stroomt de rivier *54*

- Drie hoofdstromen *56*

- De visie op kaart *62*

- Deelgebieden *66*

- In de wijken *70*

6. Visie als uitnodiging **74**

Colofon 78

afbeelding:
de drie betreffende wijken als onderdeel van Arnhem Zuid

Woord vooraf

Dit document is een verzameling van de belangrijkste analyses en uitkomsten van het toekomstperspectief Elderveld-Kronenburg-Vredenburg. Het kan gelezen worden als een verantwoording en naslagwerk, maar ook als opmaat naar een publieksversie van de visie. De delen die de uitkomsten van het proces vertellen, zijn herkenbaar in de achtergrondkleur van de pagina's.

Het gezamenlijk maken van een toekomstperspectief voor drie wijken die niet aan elkaar grenzen is een bijzondere vraag. Dat alles vond plaats in een conditie waarin de corona-maatregelen grenzen stelden aan het bezoeken van het gebied en de onderlinge samenwerking in het digitale domein plaatste. Tussendoor snelde de urgentie van de woningbouwopgave de traditionele volgordelijkheid van visies en projecten voorbij. Als gearrangeerde coalitie van drie bureaus met gecombineerd opdrachtgeverschap daagde het ons uit de precieze behoefte en de manier waarop we samen de grootste meerwaarde kunnen leveren steeds opnieuw te bevragen en bij te stellen.

Als bureaus die graag samen met bewoners werken aan concrete projecten is het toekomstbeeld soms abstract en ver weg, maar door die ervaring signaleren we ook kansen om de condities te scheppen waarbinnen gemeente, lokale organisaties en bewoners samen aan de slag kunnen om hun leefomgeving te verbeteren. Deze visie is dan ook vooral een uitnodiging voor samenwerking op verschillende schaalniveaus. We illustreren op een aantal plekken wat dat kan opleveren en wijzen de kansen aan die zich lenen voor een proces van betrokkenheid.

Open Kaart | KAW | Circular Landscapes

Mei 2021

Stel je voor...

afbeelding: Huissensedijk en Vredenburg ter hoogte van Kruisstraat

Het is 2035. In Elderveld, Kronenburg en Vredenburg is het goed wonen met zowel de grootstedelijke voorzieningen als de buitengebieden binnen handbereik. De laatste jaren zijn de wijkcentra sterk verbeterd en zijn de routes met het buitengebied versterkt.

Veel bewoners hebben meegedacht en meegewerkt aan de vergroening van de buitenruimte, waar je de seizoenen nu echt ervaart. Een aantal van hen is verhuisd naar nieuwe woningen rondom de ontmoetingsplekken die de wijken hun karakter geven. Daar ervaren ze de nabijheid van buren en voorzieningen, terwijl jonge gezinnen hun intrek nemen in de woningen die zij achterlaten.

In de groen opgezette wijken uit de jaren 1970, is bij veel mensen het besef gaan leven hoe dit gebied er vóór die tijd uit zag als rivierenlandschap. Tegenwoordig zijn in het straatbeeld die landschappelijke eigenschappen veel beter zichtbaar. Het water stroomt soms letterlijk langs de straat.

Je zou het haast niet zeggen, maar er zijn behoorlijk wat woningen bij gekomen, terwijl de wijk juist groener aanvoelt. Natuurlijk, rondom Kronenburg is flink de lucht in gebouwd, maar ook in Vredenburg en Elderveld zijn er veel woningen toegevoegd. Op die plekken is de wijk er eigenlijk vooral op vooruit gegaan.

Als je mensen vraagt wat er nu zo is veranderd aan de wijk, dan verwijzen ze meestal naar de ontmoetingsplekken en als je doorvraagt zeggen dat het 'er allemaal weer wat beter bij ligt'. De meeste verbeteringen bleken vlak onder het oppervlak te liggen, wachtend om tot leven gewekt te worden.

afbeelding: Elderhofseweg ter hoogte van Sporthal Elderveld

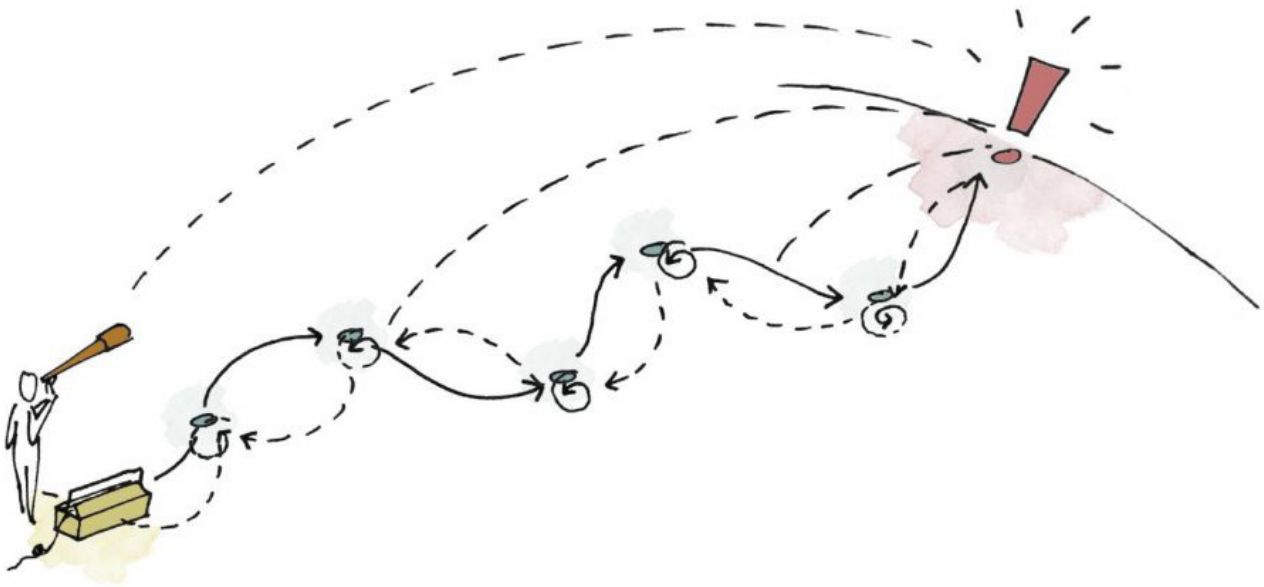

Afbeelding:
Kijken over de horizon - en hoe kom je daar?
Bron: Open Kaart

1. Introductie

In de Arnhemse wijken Elderveld, Kronenburg en Vredenburg wordt door verschillende partijen gewerkt aan uiteenlopende ruimtelijke en sociale opgaven met elk hun eigen schaal, urgentie en aanpak. De wijken hebben in de afgelopen jaren geen 'bijzondere' aandacht gekregen, in die zin dat zij niet op de lijst met aangewezen probleemwijken of aandachtsgebieden stonden. Maar om alle benodigde investeringen goed op elkaar af te stemmen en zo het maatschappelijk rendement ervan te vergroten, is er nu dringend behoefte aan een gezamenlijk en samenhangend toekomstperspectief. Hoe willen we dat Elderveld, Kronenburg en Vredenburg er over 20 jaar uitzien? Hoe zorgen we ervoor dat de huidige en de toekomstige bewoners trots kunnen zijn op hun wijk? En welke concrete stappen moeten we daar nu voor zetten?

In het ontwerpteam van Circular Landscapes, Open Kaart en KAW is expertise over landschap, stedenbouw en wonen verenigd waarbij we een grote affiniteit delen met het sociale domein en co-creatie. Dat biedt de mogelijkheid de verschillende schaalniveaus en sectorale opgaven met elkaar te verbinden. We hebben samen met alle stakeholders gewerkt aan een narratief over de kwaliteit en toekomst van dit gebied, in woord en beeld. Zo'n narratief geeft richting aan de aanpak van de opgaven die er liggen en verleidt zowel professionele als niet-professionele partijen zich hieraan te verbinden. Het biedt een werkbaar kader dat op verschillende schaalniveaus productieve samenwerkingen stimuleert en de toegevoegde waarde tastbaar maakt.

Het toekomstperspectief:

- bouwt voort op de identiteit en de energie van het gebied
- brengt samenhang tussen ontwikkelingen
- helpt te anticiperen op verandering
- brengt balans tussen zoet en zuur, groen en rood
- nodigt bewoners uit mee te denken en te doen

Startpunt zijn de urgente opgaven op het gebied van verduurzaming, leefbaarheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit *(hoofdstuk 2)*. De huidige ruimtelijke kwaliteiten en structuren vormen het kader *(hoofdstuk 3)*. Daarbij zien we woningbouw niet alleen als een programmatische opgave, maar vooral ook als een middel voor sociale vernieuwing en ruimtelijke kwaliteitsverbetering *(hoofdstuk 4)*. In de visie laten we zien wat een integrale en inclusieve aanpak op zou kunnen leveren aan nieuwe ontmoetingsplekken en ruimtelijke kwaliteiten *(hoofdstuk 5)*. De visie is geen eindbeeld, maar vooral inspiratie voor een breed gedragen vervolgproces *(hoofdstuk 6)*.

2. Visie op de opgave

De komende jaren zijn grote investeringen nodig om woningen van het gas af te halen, de diversiteit aan woningtypen te vergroten en de interne doorstroming te bevorderen. De belangrijkste opgave is de vernieuwing en verduurzaming van de verouderde woningvoorraad. Deze investeringen kunnen niet los gezien worden van investeringen in het groen en de openbare ruimte. Sterker nog: in onze visie vormt de kwaliteit van de openbare ruimte de toetssteen voor succesvolle stedelijke vernieuwing.

In een aantal expert-meetings en wandelingen door de wijken met stakeholders en bewoners hebben we een beeld gekregen van hoe de mensen hun woonomgeving ervaren en waar wensen en knelpunten liggen. Dit heeft een beter inzicht gegeven in de opgaven zoals die in diverse gemeentelijke beleidsdocumenten is neergelegd.

Stille wateren hebben diepe gronden
Over het algemeen lijken de meeste mensen tevreden met hun woonomgeving, maar zij ervaren wel een geleidelijke achteruitgang van de wijk en een gebrek aan investeringen in onderhoud en vernieuwing. De buitenruimte is verouderd en vaak te stenig en het ontbreekt aan aantrekkelijke ontmoetingsplekken, zowel in gebouwen als in de buitenruimte. Ook is er een tekort aan aantrekkelijke wandelommetjes en ziet men graag meer natuur in de stad.

Als tekenen van achteruitgang worden de ‘verkamering’ van woningen genoemd en de instroom van tijdelijke arbeidsmigranten. Verder leeft het idee dat woningbouw en stedelijke ontwikkeling ten koste gaan van het groen. In alle wijken zijn diverse bewonersgroepen actief en we hebben gemerkt dat veel mensen zich erg betrokken voelen bij ‘hun’ wijk en zich daar ook voor willen inzetten. Bewonersinitiatieven zoals buurttuinen en sportevenementen getuigen daarvan.

In dit Toekomstperspectief ligt de nadruk op het fysieke domein, maar daarbij leggen we nadrukkelijk de koppeling met het sociale domein. We willen de noodzakelijke ruimtelijke veranderingen op zo’n manier vormgeven dat het de bestaande wijken versterkt en een positief verhaal biedt voor zittende bewoners.

Belangrijke beleidsopgaven voor Elderveld, Kronenburg en Vredenburg zijn:

Woningbouw
Woningdeal Arnhem-Nijmegen: 7.500 nieuwbouwwoningen in Arnhem vóór 2030, waarvan 1500-2500 vóór 2025, op zogenaamde 'versnellingslocaties'. Elderveld-Kronenburg-Vredenburg is een van die versnellingslocaties.
Op de woningbouwopgave wordt verder ingegaan in hoofdstuk 4.

Verduurzaming
Proeftuin aardgasvrije wijken Elderveld en Kronenburg.

Klimaatadaptatie

- Tegengaan hittestress
- 5% minder verharding
- 5% meer boomkroonoppervlak en 10% in hitte-eilanden (Kronenburg)
- Aanleg 'koele routes'
- Robuuster maken watersysteem
- Vervangen riolering

Biodiversiteit en groen

- versterken ecologische verbindingen en stadsnatuur (Groenvisie)
- toegankelijke en beweegvriendelijke parken voor alle leeftijden (Groenvisie)
- actief bomenbeheer (Bomenplan)
- ondersteunen lokale initiatieven voor stadsnatuur en stadslandbouw
- opstellen groenvisies per wijk

Sociaal beleid

De gemeente wil acties op thema's als werk, onderwijs, jongeren, veiligheid, zorg en wonen slim combineren, ook met de opgaven uit het fysieke domein (Perspectiefnota 2022-2025). Tegelijkertijd heeft Arnhem te maken met een sterke toename van de kosten van de zorg. Ook in Elderveld, Kronenburg en Vredenburg wil de gemeente investeren in het verbeteren van de leefbaarheid en de veerkracht. De gemeente wil met haar aanpak vooral ook aansluiten bij de beleving van inwoners en gebruik maken van de inventiviteit en de ervaring die er in de wijken is.

afbeelding:
Kaart van privaat gebied tegenover publiek gebied. De kaart laat zien dat op wijkniveau de verschillende buurtjes zich sterk kunnen onderscheiden in de mate dat er meer of minder publiek groen of verkeersruimte is ten opzichte van bebouwing en private tuinen.

afbeelding:
samenkomst van
verschillende
structuren

3. Kwaliteiten en structuren

Hoe kunnen de beschreven opgaven 'landen' in het gebied, en daar extra kwaliteit aan toevoegen? Om die vraag te beantwoorden geven we eerst een beeld van bestaande kwaliteiten en structuren, en ook van waar die tekortschieten. We kijken op verschillende schaalniveaus, van landschap tot buurt. En we maken onderscheid in landschappelijk structuur, stedelijke structuur en sociale structuur. Elke structuur heeft eigen kenmerken, maar juist de manier waarop ze met elkaar verbonden zijn, bepaalt uiteindelijk de identiteit van het gebied en de leefbaarheid van de stad. Het leggen van de juiste verbindingen is de kern van integraal denken en integraal handelen en is leidend voor onze aanpak.

De landschappelijke structuur van het rivierengebied werkt op vele manieren door in de wijken: via ondergrondse waterstromen, in de voorkomende planten en dieren en in de zichtbare historische relicten zoals de Huissensedijk en de Elderhofseweg. Toch zie je het landschap binnenin de wijken nauwelijks terug en is de natuur daar eentonig. K**unnen we de landschappelijke onderlegger beter beleefbaar maken en de natuur wat meer ruimte geven?**

De stedelijke structuur van Arnhem Zuid wordt bepaald door min of meer zelfstandige wijken, gescheiden door vrijliggende verkeerswegen. Vredenburg en Elderveld hebben een relatief groen karakter, maar de relatie met de andere wijken en met het omliggende landschap is summier, terwijl de nabijheid van dit landschap een belangrijke kwaliteit is. Kronenburg heeft een centrumfunctie, maar lijkt zich met zijn gesloten achterkanten eerder af te keren van de omgeving. De herontwikkeling van het winkelcentrum is een kans om heel Kronenburg meer te verbinden met de rest van Arnhem Zuid. En er ontstaan veel kansen indien de Burgemeester Matsersingel een minder grote barrière vormt.

De sociale structuur is het DNA van een leefbare stad, en tegelijkertijd een van de moeilijkste dingen om te plannen. Zoals veel na-oorlogse woonwijken worden Vredenburg, Kronenburg en Elderveld gekenmerkt door een eenzijdige en verouderde woningvoorraad en een beperkt voorzieningenniveau. Het zijn geen 'probleemwijken', maar er zal wel wat moeten gebeuren om ze leefbaar en weerbaar te houden. Wij denken dat de sleutel daarvoor ligt bij aantrekkelijke ontmoetingsplekken; plekken waar goed vormgegeven openbare ruimte versterkt wordend door passende voorzieningen en verankerd liggen in het stedelijk weefsel. Dat noemen we 'ankerpunten'. De plekken die sociaal en fysiek bij elkaar brengen en de identiteit van een woonomgeving kunnen maken of kraken.

Landschappelijke structuur

Foto:
De Huissensedijk als recreatieve en logistieke route
Bron: Open Kaart

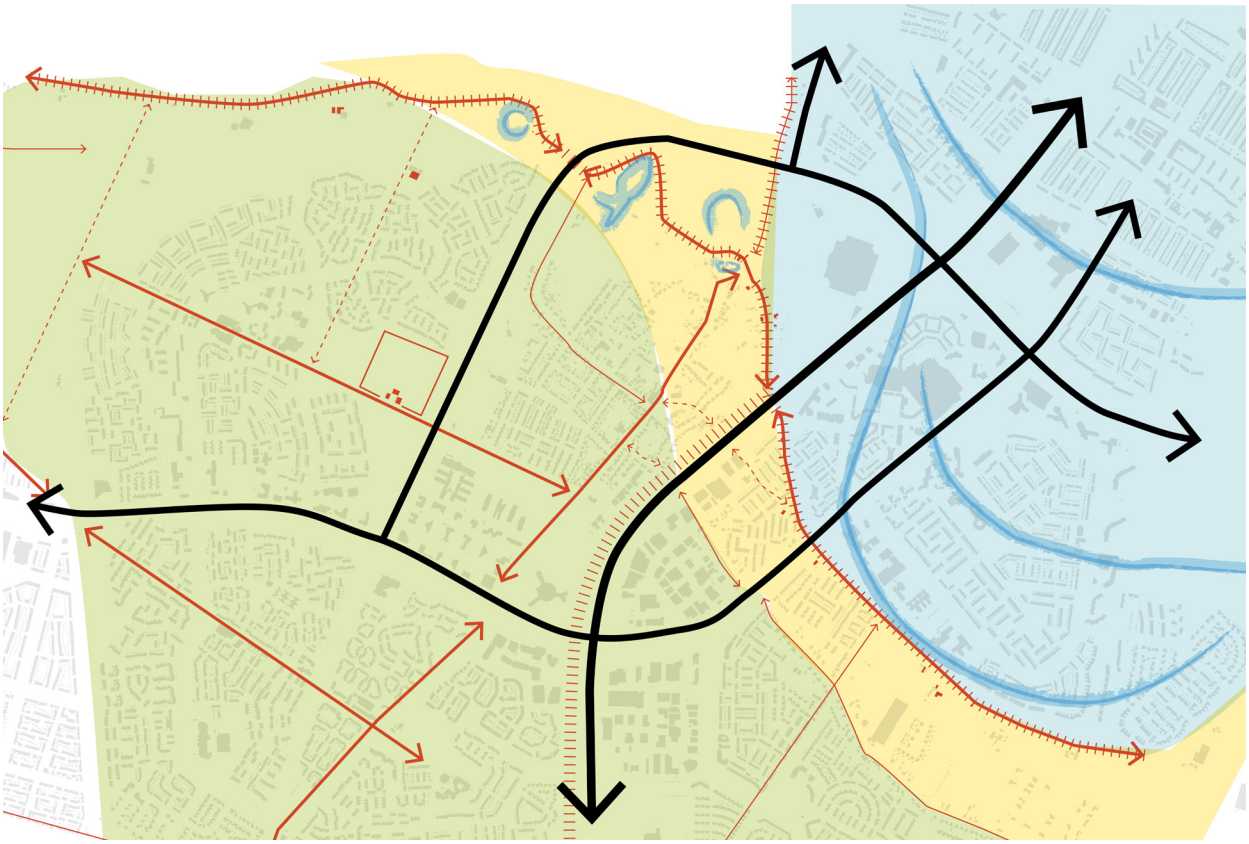

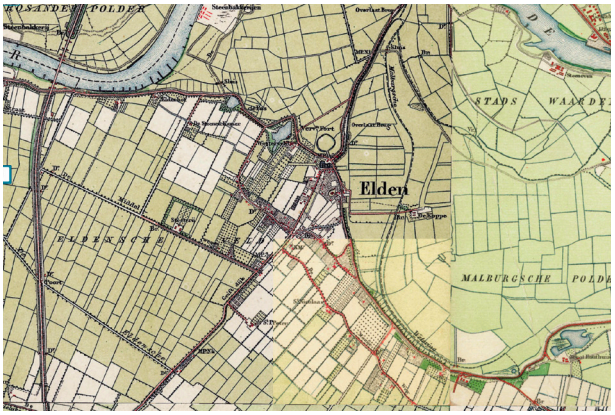

boven:
Oude en nieuwe stromen in het rivierenlandschap

links-onder:
historische kaart van Elden
Bron: topotijdreis

rechts-onder:
hoogtekaart van Arnhem-Zuid
Bron: AHN

Legenda

- Voormalige uiterwaarden
- Oude onderstroom
- Oeverwal
- Rivierkomvlakte
- Historische verbinding
- Historisch dijklichaam
- Historische bebouwing
- Nieuwe hoofdwegenstructuur

Landschappelijke structuur

Waar Arnhem-Noord haar identiteit sterk ontleent aan het stuwwallenlandschap van de Veluwe, is de ligging in het rivierengebied voor Arnhem-Zuid nauwelijks een thema. Kunnen de oude dijk- en waterstructuren niet meer betekenis krijgen voor de wijken en meer verbonden worden met het stedelijk weefsel en het stedelijk gebruik? Bieden ze aanknopingspunten voor de aanpak van hittestress, wateroverlast en biodiversiteitsverlies, zodanig dat de wijken daarvan meeprofiteren?

Historische onderlegger

De kaart op de linker pagina laat de bodemkundige ondergrond zien en de belangrijkste historische relicten. Vredenburg en Kronenburg zijn aangelegd in voormalige uiterwaarden van de Rijn, waarbinnen oude rivierlopen en zandige stroomgordels aanwezig zijn. Elderveld is gebouwd in een oude rivierkomvlakte, waarin een dikke kleilaag is afgezet. De Huissensedijk volgt een oude oeverwal, waarop ook Elden is ontstaan. Een bijzondere scheiding tussen twee landschappen, waarbij Vredenburg een groot uiterwaardengebied was, vergelijkbaar met het huidige Meinerswijk. Hoewel voor de nieuwe bebouwing een meter zand is opgebracht, werken deze verschillen in de ondergrond nog steeds door in de hoogteligging (zie hoogtekaart), het watersysteem en zelfs in de ecologische structuur. Ze bieden ook randvoorwaarden en aanknopingspunten voor toekomstige ontwikkelingen.

Door goed in te spelen op deze ondergrond kan de ruimtelijke diversiteit worden vergroot en kan iets van de landschappelijke ontstaansgeschiedenis zichtbaar worden gemaakt. Daarin spelen ook de historische relicten die gekoppeld zijn aan deze ondergrond een grote rol: de Huissensedijk, de Oude Grift – Rijksweg West, de Elderhofseweg, de Defensiedijk en diverse historische gebouwen. Dit zijn bijzondere elementen in de stedelijke structuur, die verder uitgebouwd kunnen worden tot ecologische en recreatieve verbindingen en levendige ontmoetingsplekken. Met name de Huissensedijk heeft nu al zo'n functie en in het groenbeleid van de gemeente wordt ingezet op versterking hiervan.

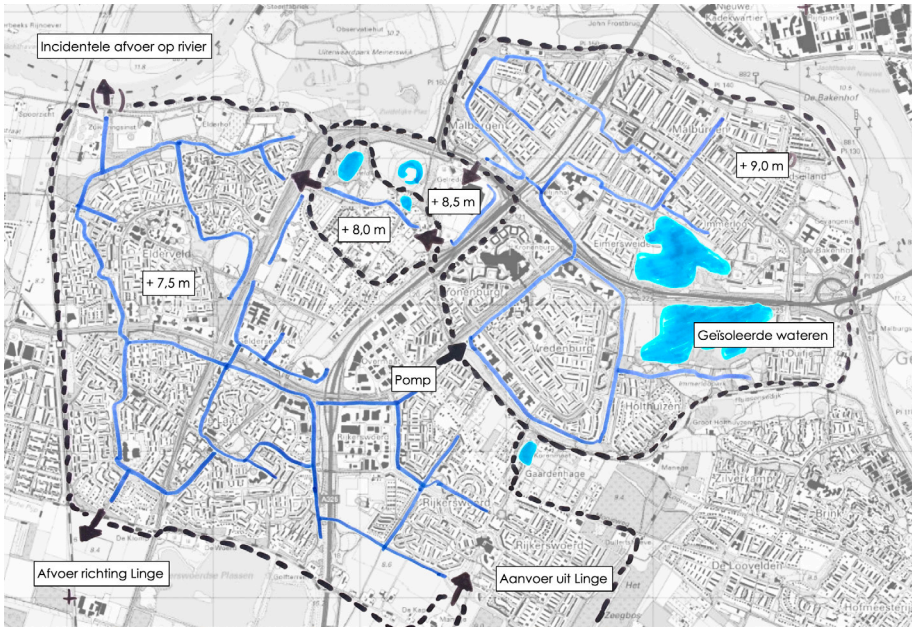

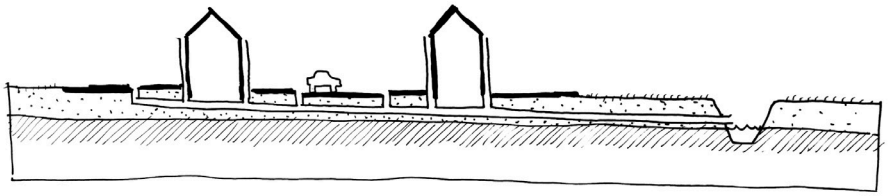

Huidig systeem: ondergronds regenwaterriool

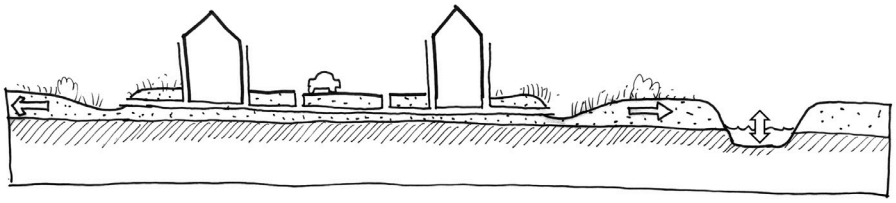

Voorstel: regenwaterriool waar mogelijk vervangen door geulen, wadi's en grondwaterpassages

boven:
waterhuishouding Arnhem

midden/onder:
watersystemen

Watersysteem

Arnhem-Zuid heeft een aantal grote peilvakken met een min of meer vast waterpeil. Het watersysteem wordt grotendeels gevoed door regenwater en kwelwater. Dit relatief schone regen- en kwelwater wordt zoveel mogelijk binnen het stedelijk watersysteem vastgehouden, door een intern watercirculatiesysteem. Het oppervlaktewater stroomt in een aantal trappen van het hoogste peilvak (Vredenburg en Malburgen) via twee tussengelegen peilvakken (bij Elden) af naar het laagste peilvak (Elderveld, De Laar, Rijkerswoerd). Via een pomp aan de zuidwestrand van Vredenburg wordt het water van het laagste peilvak weer opgemalen naar het hoogste peilvak. Omdat de bergingscapaciteit binnen het systeem beperkt is, moet in droge perioden wel extra water worden ingelaten. Dit is relatief voedselrijk water uit de Linge. In natte perioden worden wateroverschotten naar de Linge afgevoerd. Bij extreme regenval kan ook water worden opgepompt naar de Rijn, door het gemaal ten noordwesten van Elderveld.

Om de inlaat van voedselrijk water te beperken en om de belasting van het aangrenzende watersysteem met stedelijke piekafvoeren te beperken (oftewel om het watersysteem klimaatrobuuster te maken) is een vergroting van de interne bergingscapaciteit nodig. Dit kan door extra wateroppervlakte te maken of door meer water in de ondergrond te bergen. De wijken Vredenburg, Kronenburg en Elderveld hebben een gescheiden rioolstelstel, maar het regenwater vanaf de daken en verharde terreinen wordt via een dicht ondergronds buizennetwerk snel naar het oppervlaktewater afgevoerd. Dit netwerk is kwetsbaar voor verstoppingen en bovendien wordt zo geen gebruik gemaakt van de bufferende werking van de bodem. Te overwegen is het regenwaterriool te vervangen door een systeem van geulen, wadi's en grondwaterpassages. Dit vergroot de waterberging en biedt ook goede ecologische mogelijkheden. Bovendien maakt het het water meer beleefbaar in het stedelijk gebied en vergroot het het waterbewustzijn van de bewoners.

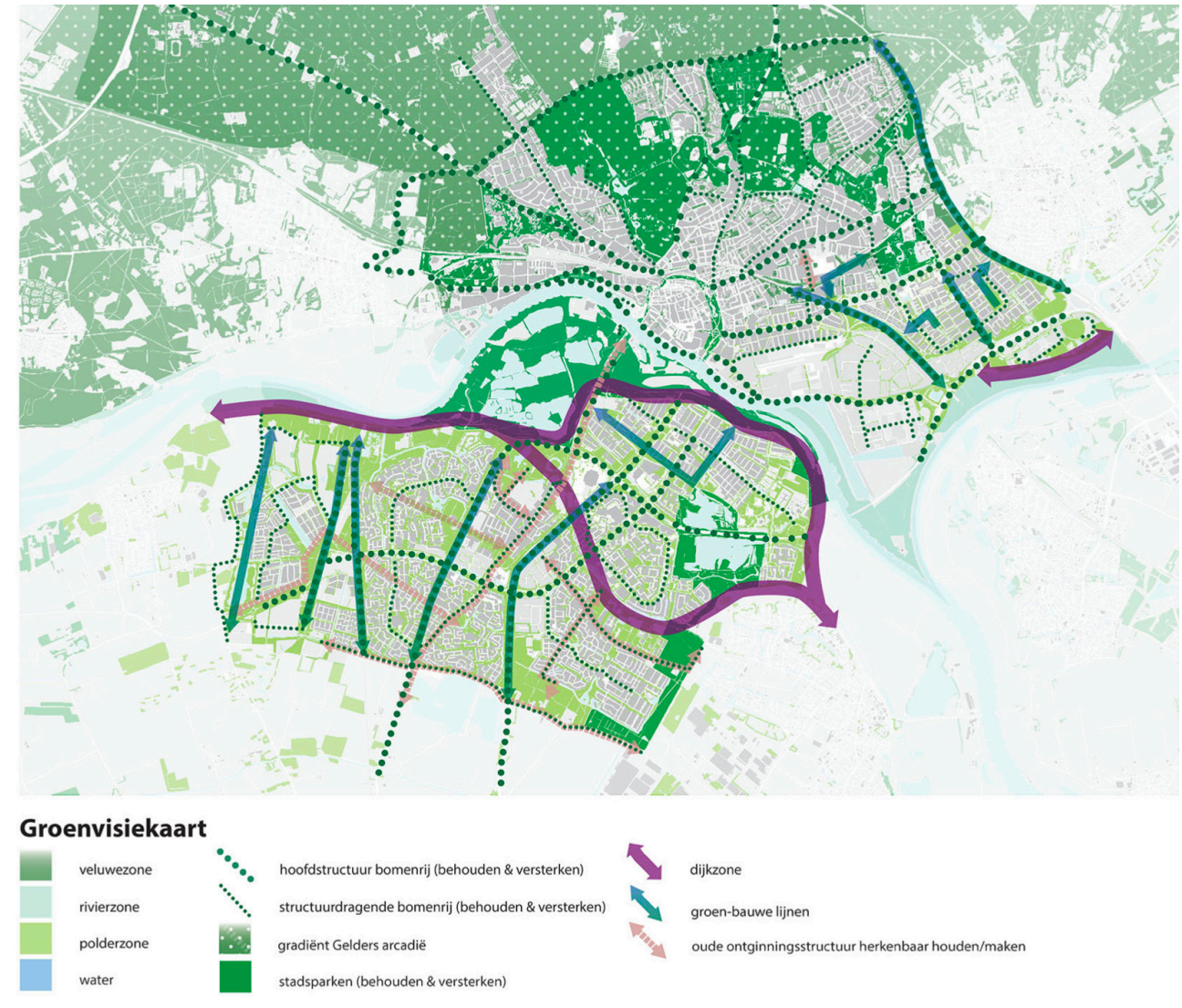

afbeelding:
groenvisie Arnhem

Een bijzonder kenmerk van het watersysteem van Arnhem-Zuid is dat de grondwaterstand meefluctueert met wisselende rivierpeilen. Dit speelt vooral in Malburgen en Vredenburg omdat hier, anders dan in Elderveld, geen afdekkende kleilaag in de ondergrond aanwezig is. Dit betekent dat bij lage rivierstanden stadswateren kunnen droogvallen en bij hoge rivierstanden kelders onder water kunnen komen te staan. Dit kan met allerlei technische maatregelen wel opgelost worden, maar het is interessanter om te kijken of het stedelijk watersysteem als geheel niet beter ingericht kan worden op deze natuurlijke waterdynamiek. Bijvoorbeeld door een aangepaste oeverinrichting of door verbreding en verdieping van watergangen. Misschien kan de Immerlooplas (nu een geïsoleerd water) verbonden worden met de stadswateren, om zo een grotere waterbuffer te creëren. Het biedt ook kansen voor riviersoorten, want die zijn gewend aan waterdynamiek. Zo kan de water- en groenstructuur van Vredenburg een eigen identiteit krijgen, die zich onderscheidt van het meer regenwatergevoede en minder dynamische systeem van Elderveld.

Groenstructuur

Vredenburg en Elderveld hebben relatief veel groen, maar dat is net als de woningvoorraad vaak eenzijdig van opbouw en verouderd. Samen met de bewoners wordt gewerkt aan groenvisies om het groen in de wijk diverser en ecologischer te maken. Waar mogelijk wordt overbodige verharding verwijderd en vervangen door groen. Voor heel Arnhem is een stedelijke Groenvisie gemaakt. De dijkzone, diverse historische lijnelementen en belangrijkrijke laanbeplantingen zijn daarin aangewezen als dragers van de groenstructuur, evenals de grotere stadsparken. Per type drager zijn inrichtingsprincipes beschreven. Daarnaast zijn opgaven per gebiedstype benoemd. Vredenburg, Kronenburg en Elderveld liggen in de ‘polderzone’. Hier wordt onder meer gestreefd naar ‘toegankelijke en beweegvriendelijke parken voor alle leeftijden’

Groen vervult vele functies voor de stad: het vergroot de leefbaarheid van de woonomgeving en de gezondheid van de bewoners, het waarborgt de biodiversiteit en reguleert het klimaat, dat wil zeggen het vermindert risico’s van hittestress en wateroverlast. Groen kan ook een grotere rol krijgen voor de stedelijke voedselproductie, denk aan buurttuinen, stadsboerderijen en voedselbossen. We spreken daarom van ‘productief groen’. Afhankelijk van de schaal en het beheer is een breed palet van groentypen mogelijk. Wij denken dat in de huidige wijken het palet nog veel te smal is en dat de ‘functionaliteit’ van het groen nog sterk verbeterd kan worden. In het bijzonder klimaatadaptatie en biodiversiteit zijn urgente opgaven. Door het groen een stevige plek te geven in de stedelijke ontwikkeling en als een integraal onderdeel van de bouw- en verduurzamingsopgave te beschouwen, kunnen deze opgaven veel efficiënter en sneller worden uitgevoerd.

Typologie productief groen

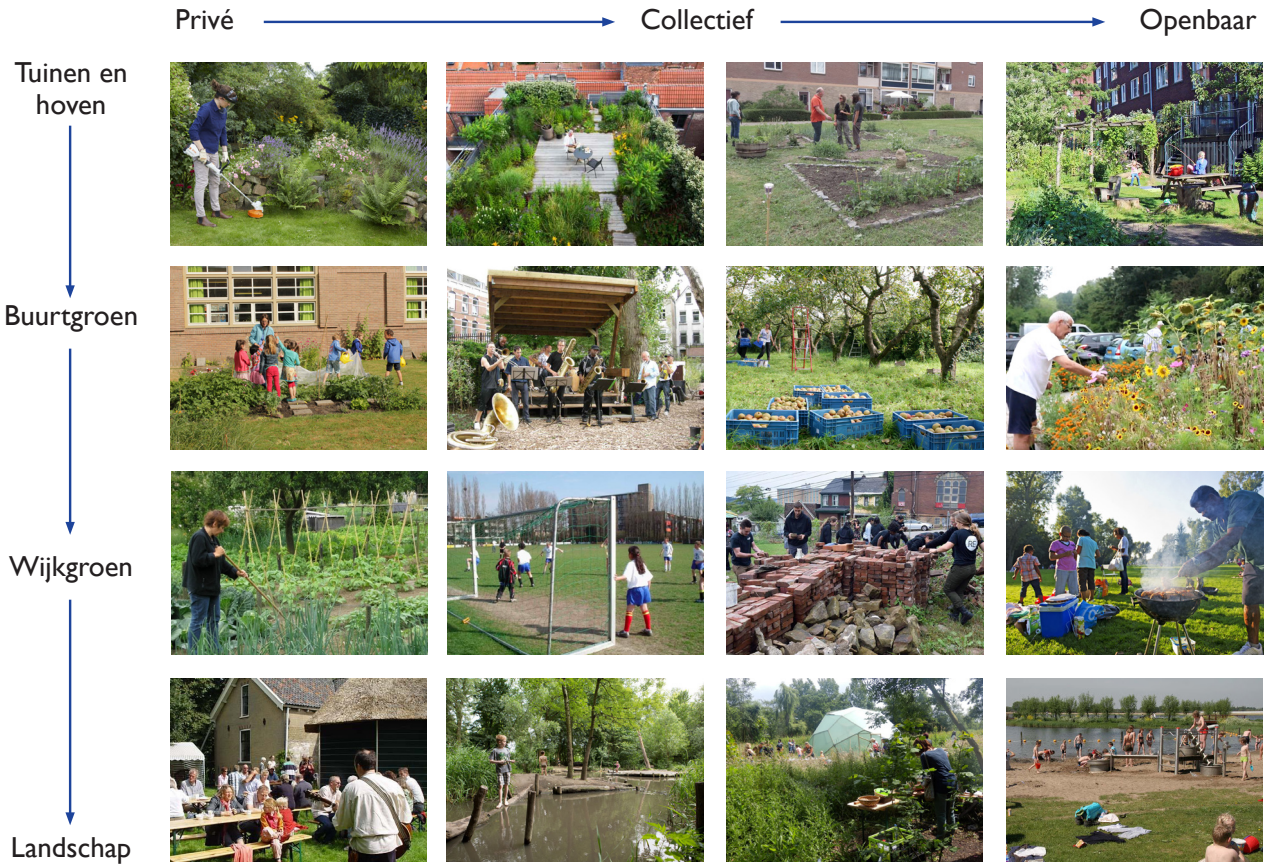

beeld:
voorbeelden van productief groen

De historische onderlegger en het watersysteem bieden volop aanknopingspunten. De Huissensedijk kan een ecologische verbinding van formaat worden, die de unieke riviernatuur van Meinerswijk en de Gelderse Poort tot in het hart van de stad brengt. Daarvoor moeten wel een aantal barrières geslecht worden en de overgangen naar de wijken verzacht.
De ligging van Elderveld in een oude rivierkom, van Elden op een oude oeverwal en van Vredenburg in een oude uiterwaard, biedt kansen om de hele ecologische en landschappelijke gradiënt die zo kenmerkend is voor het rivierengebied op een subtiele manier terug te laten komen in de stedelijke groenstructuur. Dat vergroot de diversiteit en geeft een eigen identiteit aan de wijken. Een mooie ontwerpuitdaging!

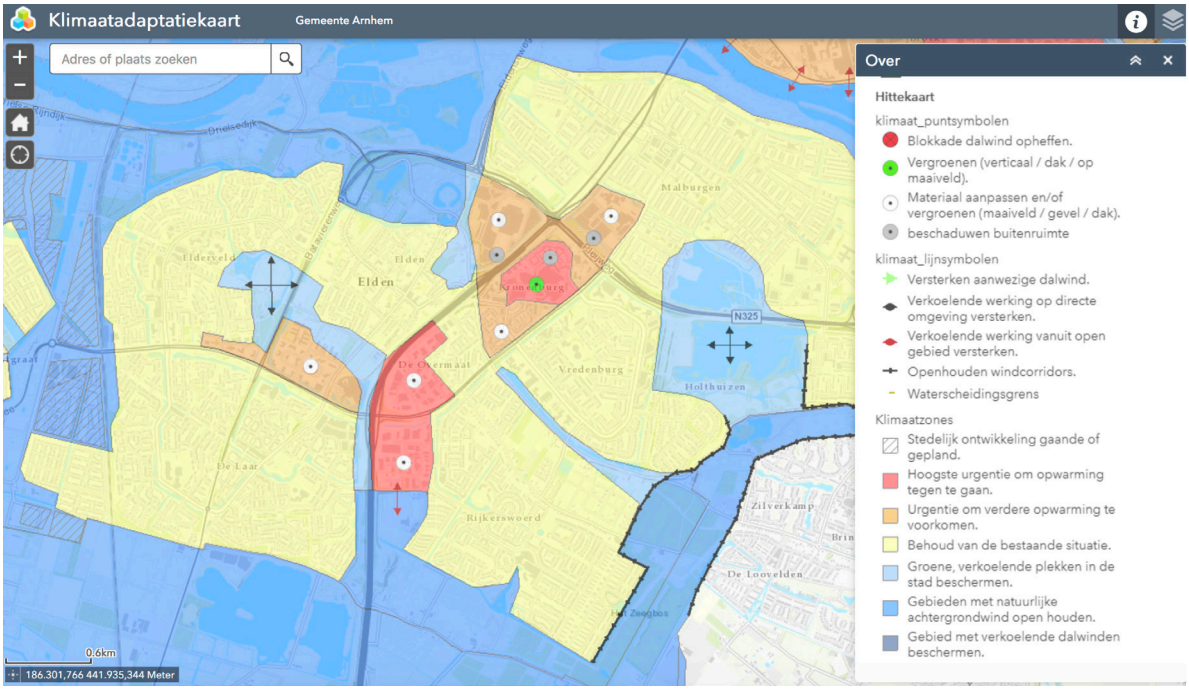

beeld:
Kaart met hittestress opgave. Bron: opendata. arnhem.nl thema klimaatadaptatie

Stedelijke structuur

Foto:
Burgemeester Matsersingel gezien vanaf de Huissensedijk
Bron: Open Kaart

Barrière structuur

verbindende structuur

boven: stedelijke structuur van Arnhem

onder: entree Immerlooplas

Stedelijke structuur

Arnhem-Zuid is in verschillende fasen gebouwd volgens de stedenbouwkundige principes van dat moment. Vredenburg dateert uit de jaren 70 van de vorige eeuw, Elderveld en Kronenburg uit de jaren 80. Over het oorspronkelijke landschap heen is in korte tijd een geheel nieuwe stedelijke structuur ontstaan. Sommige historische elementen, zoals het dorp Elden en de Huissensedijk, zijn opgenomen in deze structuur en vormen fraaie groene enclaves. Maar de nieuwe wijken zijn vooral naar binnen gericht en liggen met de rug naar elkaar en naar het landschap toe, gescheiden door drukke verkeerswegen.

Waar Elden als 'historisch centrum' is omgeven door een brede groengordel ligt het winkelcentrum Kronenburg strak ingeklemd tussen de Burgemeester Matsersingel en doorgaande autowegen (A325 en N325). Het ontbreekt aan aantrekkelijke buitenruimten en fiets- en wandelverbindingen. De stedenbouwkundige aansluiting tussen het winkelcentrum en de omliggende woonbebouwing is ver onder de maat. Daarnaast zorgt het stenige karakter ervoor dat Kronenburg één groot hitte-eiland is. De voorgenomen herontwikkeling van Kronenburg is een belangrijke kans om deze problemen in samenhang aan te pakken.

Vredenburg en Elderveld zijn ruimer opgezet met veel groen, een park en voorzieningencentrum in het midden. Ze zijn ontsloten door een interne ringweg en opgebouwd uit kleine buurten en hofjes. Er staan vooral eensgezinswoningen, terwijl de hoogbouw zich langs de randen en de grotere wegen concentreert. De groenzone aan de noordzijde van Elderveld vormt een mooie overgang naar de uiterwaarden. Aan de westzijde vormt de spoorlijn een duidelijke barrière. Vredenburg grenst aan de zuidzijde aan de Huissensedijk en aan de oostzijde aan het Immerloopark, maar de verbindingen met deze groengebieden zijn beperkt.

Hoewel de geïsoleerde ligging van de wijken bijdraagt aan hun identiteit en oriëntatie, zien we een groot belang om de introverte en monotone structuur van de wijken op strategische plekken open te breken en meer te verbinden met het landschap en de rest van de stad. Het vergroten van de interne diversiteit en het opheffen van externe barrières en ontbrekende schakels zijn daarin de kern.

Elderveld
Inwoners: *9.035*

Hoewel in dezelfde tijd gebouwd als Vredenburg is Elderveld veel meer een zogenaamde bloemkoolwijk. Van een centrale kern met alle voorzieningen vertakken zich wegen tot een steeds kleinere en intiemere schaal totdat ze vaak doodlopen in een hofje.

Kenmerkend is de kleinschalige puzzel waarin geprobeerd is om groene langzaamverkeersroutes te scheiden van de wegen voor vierwielers. Via de voordeur stap zo je auto in, via de achterdeur sta je in het groen. Het groene karakter van de wijk is dan ook de grote kwaliteit. De nabijheid van groengebieden buiten de wijk zijn ook reden om hier te gaan wonen.

Kijk je iets verder naar de wijkstructuur dan valt op dat er veel verschillende buurtjes zijn die allemaal een andere structuur hebben. De wirwar van straten zorgt soms ook voor grote versteende vlaktes tussen de woningen. Vaak zijn er op de hoeken lange blinde gevels waardoor er veel anonieme plekken ontstaan.

Belangrijkste aandachtspunt is de kern. Hier zijn alle voorzieningen aanwezig , van tandarts, basisschool en Lidl en sportcentrum en ontmoetingsplekken. Echter mist er samenhang en is er nauwelijks relatie met prettige buitenruimte.

afbeelding: Analysetekening van de ontsluitingstructuur binnen de wijken en voor- en achterkanten van de bebouwing, respectievelijk in rood en blauw aangegeven.

afbeelding: Analysetekening van de verschillende buurtjes binnen de wijkgroen-structuur. Vrijstaande bebouwing in zwart aangegeven

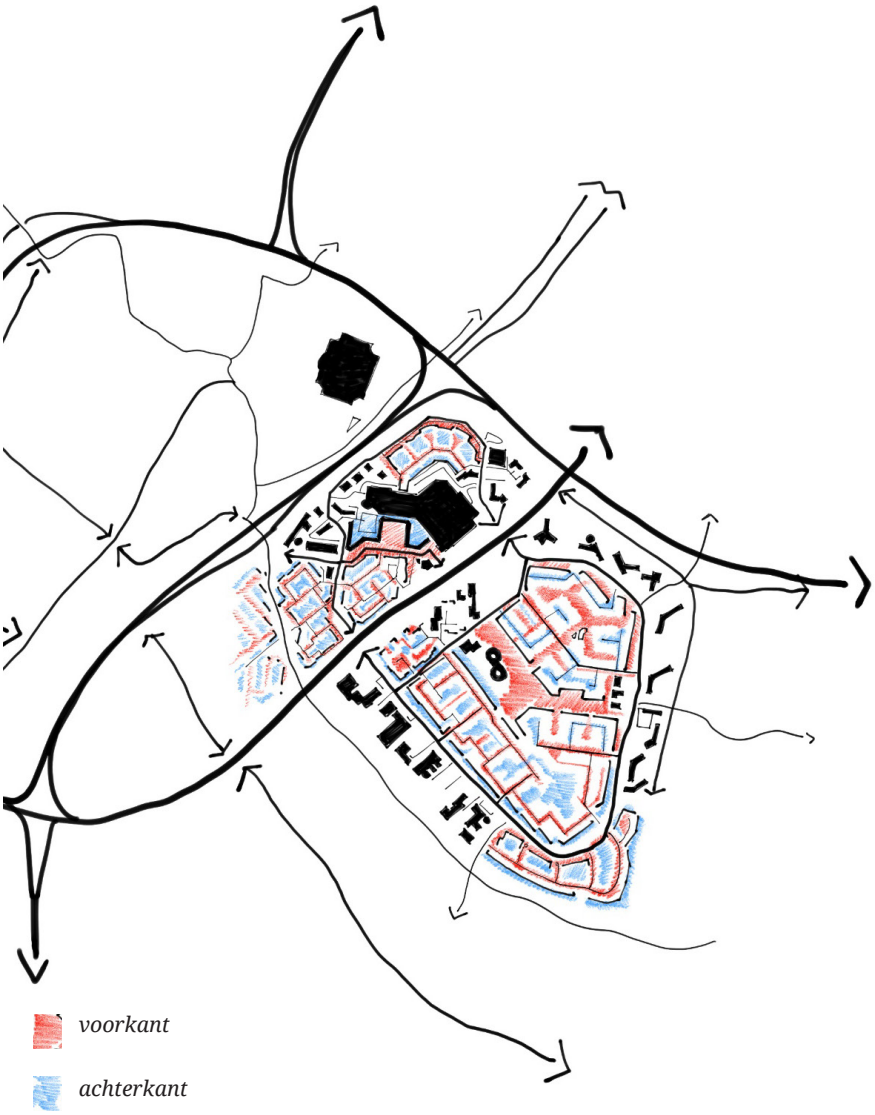

Kronenburg + Vredenburg
Inwoners: 7.425 (2.833 + 4.592)

Vredenburg en Kronenburg behoren tot dezelfde wijk, maar de twee buurten worden vrijwel geheel gescheiden van elkaar door de Burgemeester Matsersingel. De twee belangrijkste centra in beide buurten liggen aan weerszijden van de singel, Het Croydonplein voor Kronenburg en het Groningenpark voor Vredenburg, zonder directe verbinding.

De structuur van Vredenburg kenmerkt zich door een buurt van laagbouw gezinswoningen omringd door een schil van grote kantoren, scholen en appartementsgebouwen met tussen beiden de Groningensingel.

Kwaliteiten van de buurt zijn de sterke groenstructuur van park, hoven en groene routes, de nabijheid van de Immerlooplas als natuur en recreatiegebied en de kleinschalige opzet aan de binnenkant, wat de buurt een intiem karakter geeft.

Opvallend is het verschil tussen het noord en zuid. In het noordelijke deel van Vredenburg komen voornamelijk voordeuren uit op de groene routes en hoven. Daarmee heeft het een veel socialer karakter. In het zuidelijke deel is er veel minder groen en komen juist de achterkanten daarop uit. Door het oprit parkeren aan de voorkant zijn de straten daar breed en stenig en is er nauwelijks ruimte voor groen en voetgangers.

Burgemeester Matsersingel

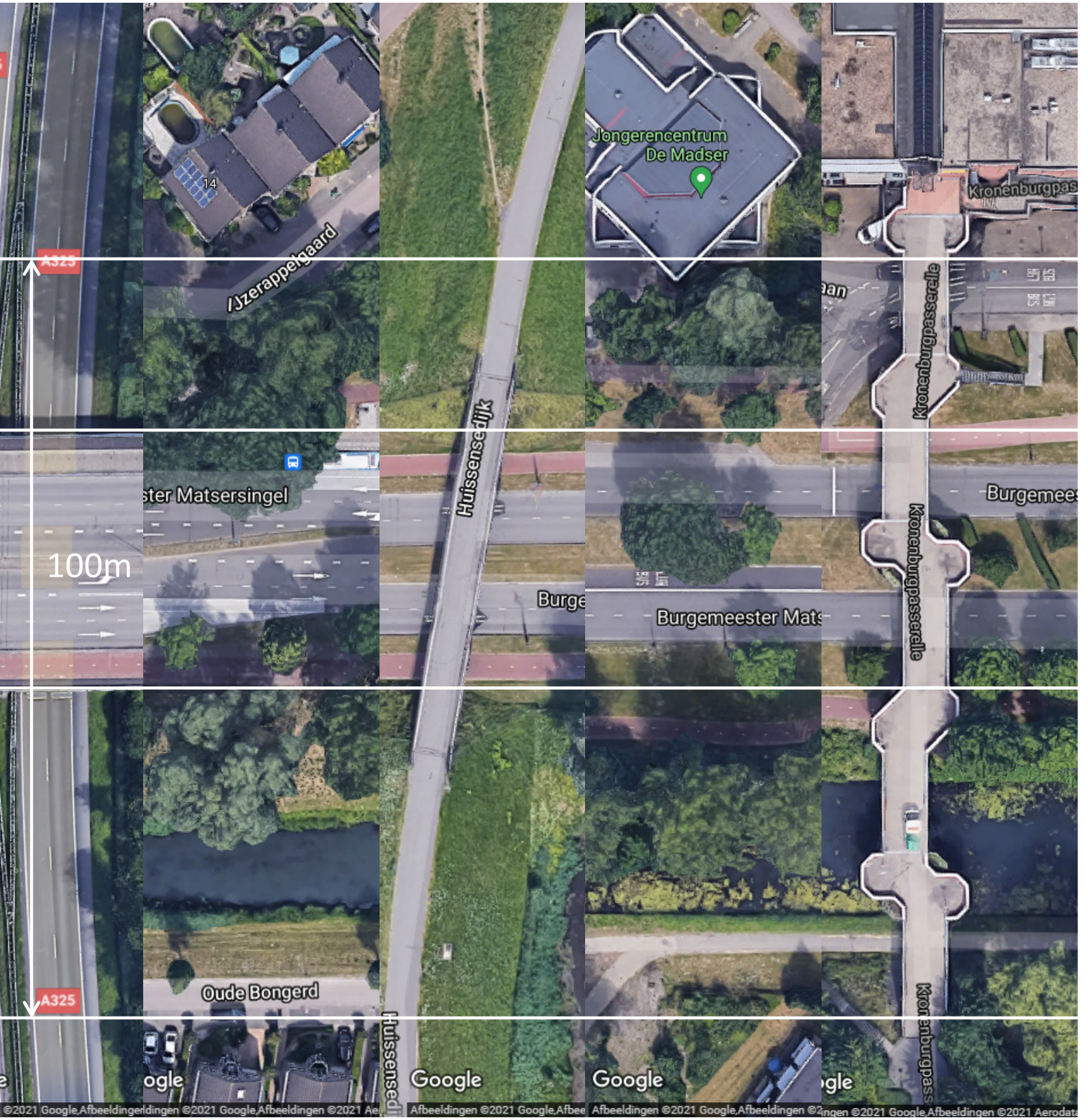

Het wegprofiel van de Burgemeester Matsersingel is 34 meter breed, maar de afstand van gevel tot gevel vaak wel 100 meter. Indien de weg in de toekomst wordt afgeschaald biedt dit allerlei kansen om de groenstroken te gebruiken en de oversteekbaarheid te verbeteren.

Sociale structuur

Wijkcentrm Elderveld Foto: Rufus de Vries in opdracht van Atelier Rijksbouwmeester

SPORTBEDRIJF ARNHEM SPORT
Sportcentrum
Elderveld
Entree

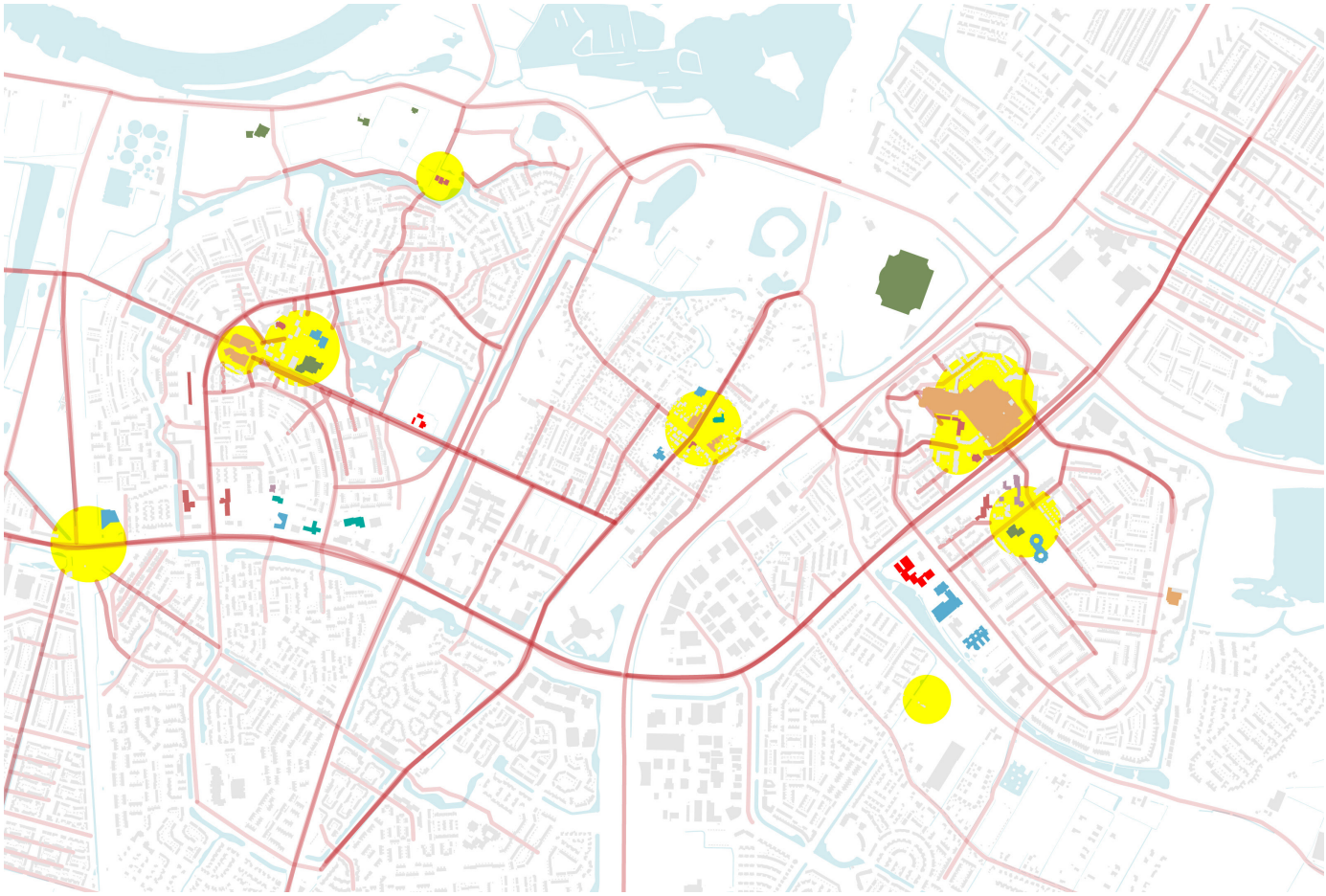

Boven:
(potentiële)
ankerpunten en
verbindingen

Onder:
de Brink in Elden
als onderdeel van
route

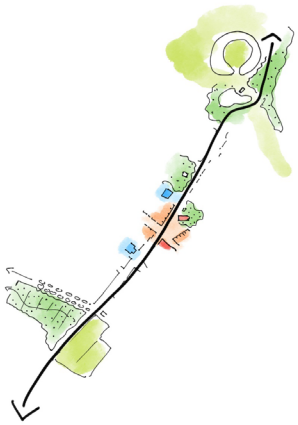

Sociale structuur

De sociale kwaliteit van wijken valt of staat bij de mogelijkheid om georganiseerde en toevallige ontmoetingen te hebben. Daarin spelen plekken waar verschillende mensen om verschillende redenen komen een sleutelrol. We noemen deze plekken ankerpunten. In zo'n ankerpunt ontstaat synergie tussen verschillende functies, zoals winkels en maatschappelijke voorzieningen. Voorwaarden zijn een herkenbare identiteit, een aangename verblijfskwaliteit en een goede bereikbaarheid via aantrekkelijke en logische routes. Hoe zit het met deze voorwaarden in Vredenburg, Kronenburg en Elderveld?

Uit de gesprekken die we voerden met expert-panels en bewoners kwam de wens naar voren voor betere ontmoetingsplekken in de wijk. Zowel binnen als buiten is de kwaliteit en laagdrempeligheid van ontmoetingsplekken nog niet wat het zou kunnen zijn. Deels vraagt dit om investering in accommodaties en aansturing in het beheer daarvan. In het toekomstperspectief richten we ons echter vooral op de stedelijke ruimte als geheel die een belangrijke rol kan spelen in het faciliteren van ontmoetingen. We gebruiken daarbij het concept van ankerpunten.

Ankerpunten

Een ankerpunt is een plek waar verschillende mensen om verschillende redenen komen en elkaar zo georganiseerd of spontaan ontmoeten. De plekken kennen een combinatie van voorzieningen, een goede openbare ruimte en hebben verblijfskwaliteit. Het zijn de plekken waar mensen hun dagelijks leven rond organiseren, bijvoorbeeld als zij boodschappen doen of de kinderen naar school brengen. De ankerpunten vormen samen een belangrijk deel van het karakter en de identiteit van een wijk.

Een lokaal voorbeeld van zo'n ankerpunt is het dorpsplein 'de Brink' van Elden. Rond dit plein zijn traditionele voorzieningen zoals de kerk, de kroeg, het dorpshuis en verschillende winkels gevestigd. Het plein zelf is in gebruik als parkeerterrein, maar kan op gezette tijden voor evenementen gebruikt worden.

De Brink ligt aan een historische route, waar ook scholen, parken en het buitengebied aan ontsloten zijn. Zo vormt het een goed ontsloten bestemming waar mensen met en zonder reden graag komen. Vinden we zo'n plek ook in Elderveld of Vredenburg?

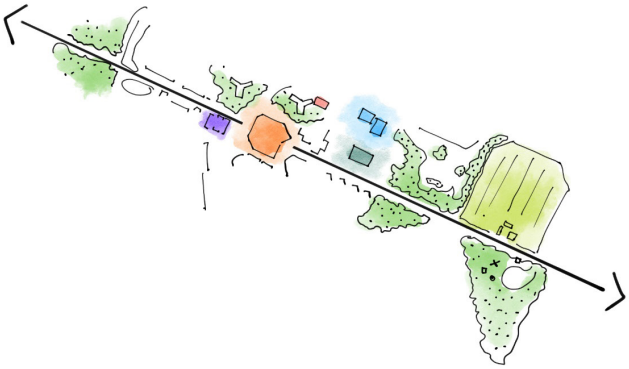

Boven:
Sporthal Elderveld

Links-onder:
de Elderhofseweg
als dorpsweg
met verschillende
voorzieningen

Rechts-onder: hek
rond schoolplein

Elderveld

De Elderhofseweg in Elderveld kent qua schaal en schakeling van voorzieningen veel gelijkenissen met de historische lijn door Elden. In potentie kent de clustering van het winkelcentrum, de sporthal en onderwijsgebouwen dezelfde uitgangspunten om een betekenisvolle ontmoetingsplek te zijn. Je hoeft echter geen stedenbouwkundige te zijn om te ervaren dat dit nu niet tot zijn recht komt. De buitenruimte kent weinig karakter en biedt daardoor nauwelijks ruimte voor ontmoeting en activiteiten. De verschillende voorzieningen gaan geen relatie met elkaar aan, soms wordt dit zichtbaar door blinde gevels en metershoge hekken. De verhouding tussen bestemmingen en verkeersruimte is uit balans.

Vredenburg - Kronenburg

Vredenburg en Kronenburg kunnen eigenlijk gezien worden als één wijk, die door de Burgemeester Matsersingel van elkaar gescheiden zijn. Waar het winkelcentrum Kronenburg een regionale voorziening is, vormen het Croydonplein en het Groningenpark in potentie de ankerpunten voor deze wijken. Ook hier geldt dat de verschillende gebouwen als eigen eilandjes in de wijk liggen. Ze gaan geen relatie met elkaar aan en de tussenliggende openbare ruimte lijkt nauwelijks te profiteren van de aanwezigheid van deze bestemmingen en nodigt niet uit om te verblijven.

De nieuwbouw van de scholen in het Groningenpark biedt aanleiding om de relatie tussen de bestemmingen en de openbare ruimte te verbeteren. Aangegeven is, dat ook jongeren hier graag betrokken raken bij het realiseren van een geschikt Jongeren OntmoetingsPunt.

Ook voor het Croydonplein is het van groot belang om bewoners en gebruikers van deze plek vroegtijdig te betrekken, zodat dit plein er niet alleen verzorgd bij komt te liggen, maar een plek wordt waar bewoners zich mede eigenaar van voelen, er graag komen en er zorg voor dragen.

Toekomstige ankerpunten

Naast deze wijkcentra zijn er ook plekken op de grens tussen wijk en buitengebied of op anderszins betekenisvolle locaties die de potentie hebben om zich door te ontwikkelen tot ankerpunt. De verankering van deze bestemmingen aan veelgebruikte routes is een belangrijke factor voor de betekenis van deze plekken. Het ontwikkelen van een passend programma en de ruimte voor verblijfskwaliteit en activiteiten in de openbare ruimte zijn belangrijke bouwstenen, die alleen in samenspraak met bewoners en ondernemers tot stand kunnen worden gebracht. Kansrijk is het om de plekken waar mensen al komen voor hun dagelijks leven meer verblijfskwaliteit te geven en de samenhang tussen voorzieningen en de openbare ruimte te verbeteren.

Kaart:
in gesprek met
deelnemers
gevonden
(potentiële)
ankerpunten

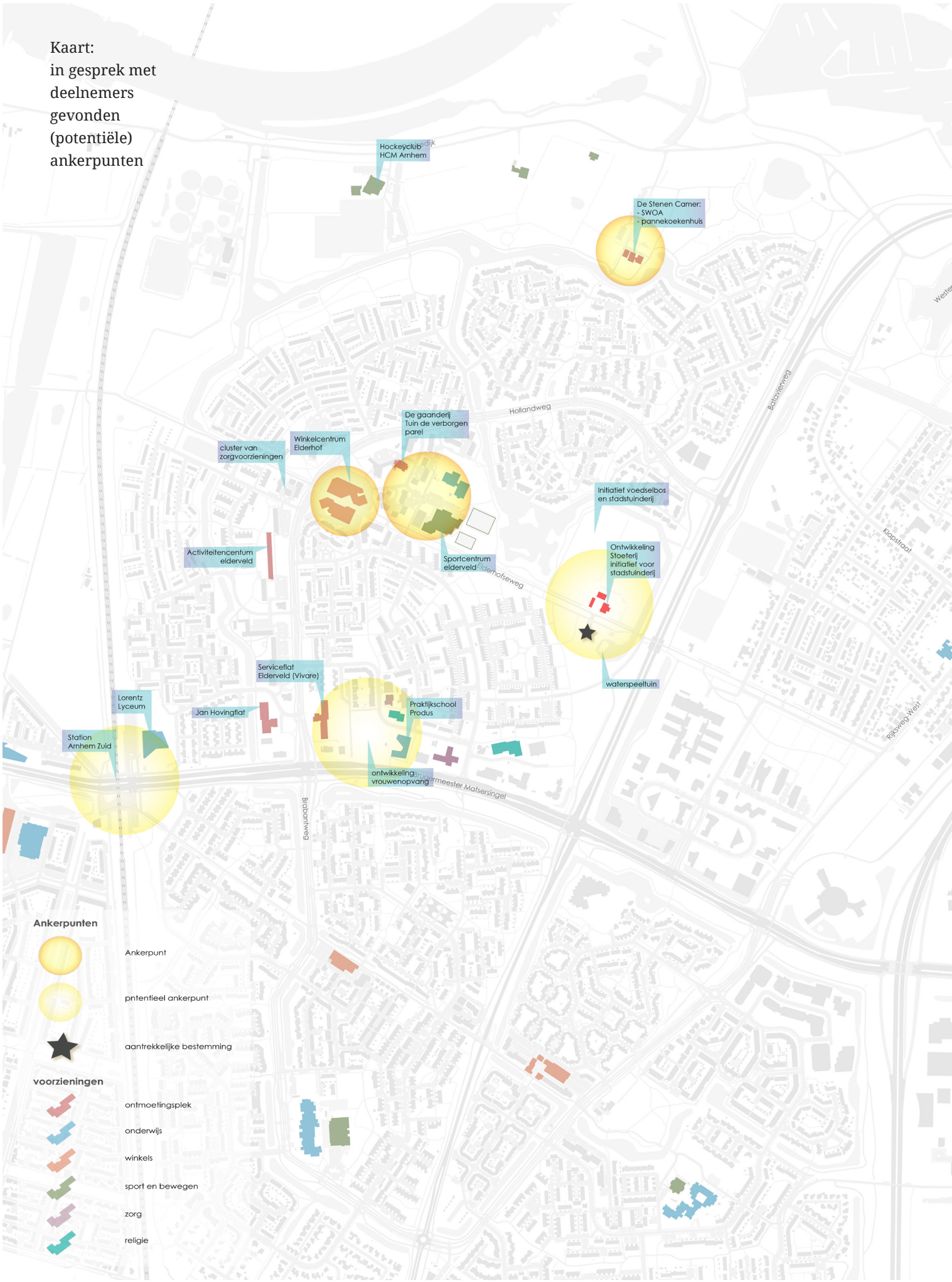

Kern Elden
voorzieningen als onderwijs, kerk dorpshuis, horeca en boodschappen
de Brink
Brinkestraat
Nijmeegseweg
Croydonplein met aangrenzende voorzieningen is belangrijkste ontmoetingsplek voor Krongenburg. (plannen voor nieuwe inrichtingmet bewoners)
Winkelcentrum Kronenburg: transformatie naar full servicecentre
Croydonplein
Jongerencentrum De Madser (wordt verbouwd en uitgebreid)
Burgemeester Matsingel
Ontwikkeling woon-zorg concept Pleyade
Groningensingel
Kronenburgsingel
Hulsenseeijk
SWOA Wijkcentrum De Petersborg
Leegstand: Voormalig Lorentzcollege
Mooleweg
Wijkcentrum Vredenburg
Groningenpark
KBS de Ommelander en OBS Davinci Arnhem (Binnenkort nieubouw)
Voorzienignen: boodschappen, fitness en zorg
Immerlooplas
Idee voor buitenplaats Immerlooplas
Stadslandbouw Mooleweg
het Hoefijzer
Gelredome
Pleijweg

afbeelding:
analyse van
opgave bestaande
woningvoorraad
Bron: KAW

4. Woningbouwopgave

De huidige woonvoorraad is van wisselende kwaliteit en hoewel alle stakeholders een fijne woonomgeving als doelstelling hebben, bestaan er verschillende ideeën over welke middelen daarvoor moeten worden ingezet. Daarnaast lijken veel voorkomende woningen niet meer aan te sluiten bij de groeiende vraag naar een meer divers woningaanbod. Hoe kan de nieuwbouwopgave hier op inspelen? Hoe kan verdichten niet enkel drukken op parkeren en de leefbaarheid, maar kan het juist een meerwaarde zijn voor de huidige en nieuwe bewoners?

De grote opgave laten landen

Vanuit de woondeal met Regio Arnhem-Nijmegen zijn de wijken bestemd als versnellingslocaties met een wens om extra woningen toe te voegen. De ambitie is om naast de kwantiteit ook in te spelen op kwaliteit waarbij de diversiteit (typologieën, doelgroepen) in wijken verbeterd wordt, er levensloopbestendige woningen voorzien worden en er voldoende passende zorgwoningen in de wijk zijn. Toch zorgen grote aantallen, circa 7.000 voor 2030 en zelfs 10.000 richting 2040 voor een ruimtelijk vraagstuk waarbij de angst ontstaat dat dit ten koste kan gaan van bestaande (groen) kwaliteiten.

Het sec vinden van locaties voor deze aantallen is geen drijfveer geweest tijdens dit onderzoek. Het is echter wel waardevol om woningbouw op de juiste locaties in te zetten als middel om stedelijke vernieuwing tot stand te laten komen en de woningopgave te koppelen aan andere sociale en landschappelijke ontwikkeling.

Maar is er wel echt ruimte?

Ondanks het feit dat de ambities gebaseerd zijn op de verwachte woonbehoefte van de inwoners van Arnhem is het een terechte vraag of en waar er passende ruimte voor extra wonen is binnen Elderveld en Kronenburg. Onze constatering is dat je geen woningen kunt toevoegen zonder dit onderdeel te laten zijn van een ontwikkeling of herstructurering. Anders gaat er per definitie waardevolle openbare ruimte verloren.

Om slimme aanknopingspunten te vinden hebben we de hiernaast afgebeelde kaart gemaakt met gecombineerde data wat betreft leefbaarheid, energetische staat van de woningen en het corporatiebezit. Door deze lagen over elkaar heen te leggen ontstaan er locaties met gecombineerde aanleidingen om aan de slag te gaan. Strategische plekken die als start en voorbeeld kunnen dienen voor een integrale wijkverbetering en zich als olievlek kunnen verspreiden.

Deze strategische plekken zijn te verdelen in drie categorieën ingrepen:

- Kleine schaal: Chirurgische ingrepen ter verbetering stedelijke kwaliteit
- Midden schaal: Potentie verbeteren woonmilieu in combinatie met rioolvervanging en energietransitie
- Grote schaal: Verdichting middels het versterken van ankerpunten

Kansrijke gebieden zijn het gebied rondom het winkelcentrum in Elderveld, een deelbuurtje in Elderveld-Noord, een strook langs het Groningerpark en de poort van Vredenburg naar het Immerloo Park. We zien dit als strategische plekken om te starten met verkenning van woningbouw. Deze locaties zijn daarom in de volgende ontwerpstudies verder onderzocht.

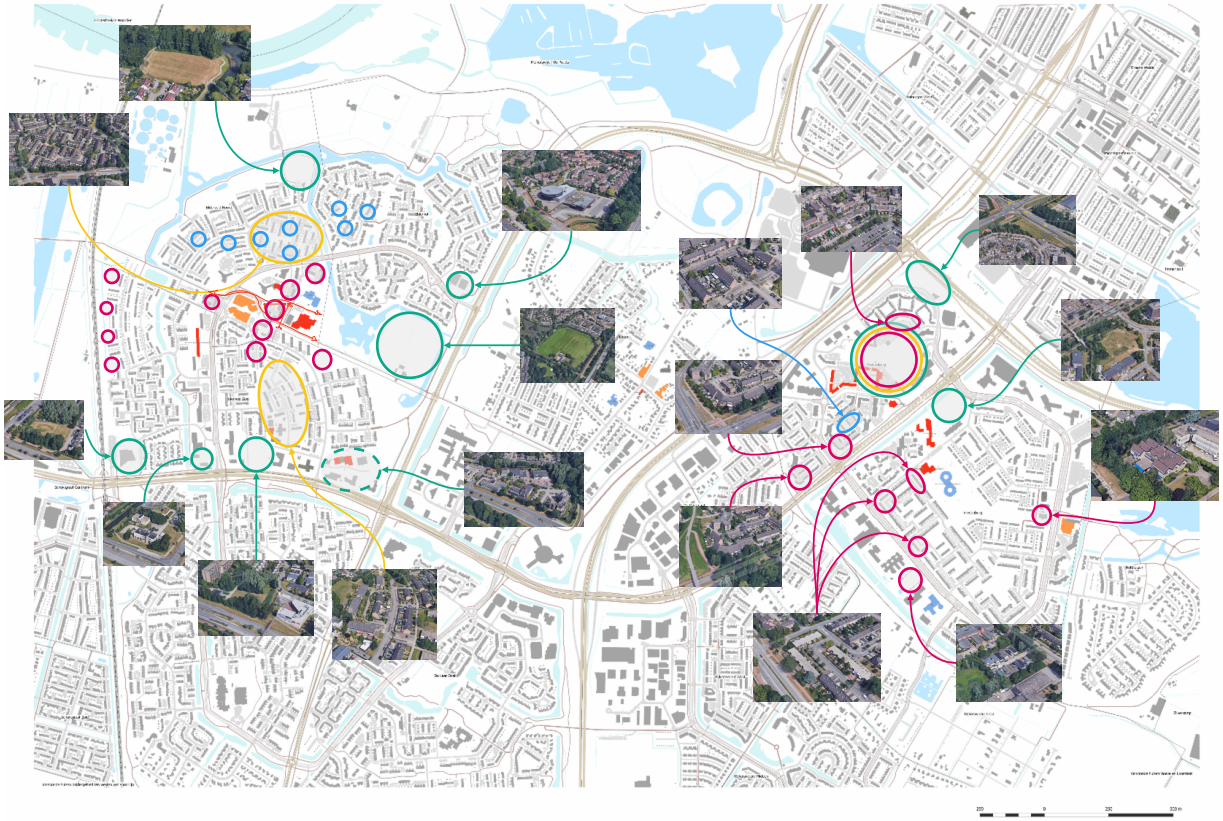

Tijdens het onderzoek is gebruik gemaakt van een Ruimte Zat light scan om gevoel te krijgen bij de kansen en mogelijkheden en dit een plek te geven in het narratief. In een vervolgonderzoek kan doormiddel van ontwerpend onderzoek nauwkeuriger bekeken worden welke mogelijkheden er precies zijn.

Hoewel er een aantal kansrijke plekken is gevonden, laat een verdiepende ruimtelijke potentie scan ook zien dat het aantal locaties binnen de wijken ook beperkt is. Dit komt met name door het toch relatief lage percentage corporatiebezit, reeds verduurzaamd vastgoed en een grote hoeveelheid versnipperd bezit.

Als we dan toch kijken naar plekken die de woondruk op de wijken kunnen ontlasten en het groen te beschermen is het verstandig om gebruik maken van al reeds bestaande infrastructuren en voorzieningen. Daarom is ook te denken aan de zoom rond de af te schalen Burgemeester Matsersingel in Vredenburg en een meer geïsoleerde ontwikkeling rondom het Gelredome naar woongebied zoals bij de Euroborg in Groningen.

afbeelding: woningen en onderwijs naast voetbalstadion Euroborg, Groningen.

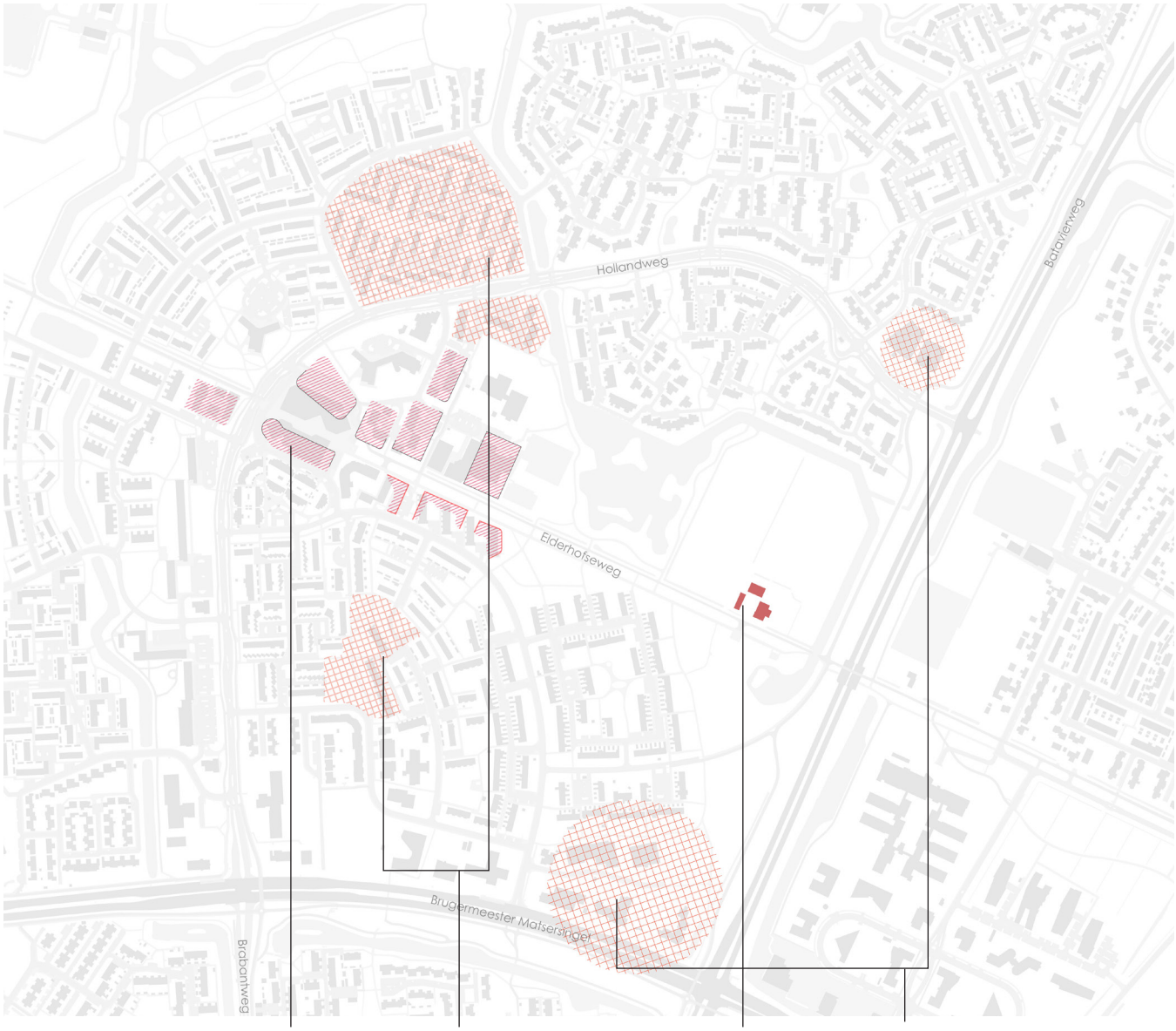

Centrumontwikkeling: vernieuwing voorzieningen en accommocaties gecombineerd met verdichting door toevoegen woningen.

Kleinschalige herstructurering in samenhang met verduurzaming en versterken ruimtelijke structuur

Renovatie Stoeterij: initiatief voor 9 woningen in bestaande gebouwen

Mogelijke verdichtingslocatie

afbeelding: aangewezen zoeklocaties voor woningbouw in Elderveld

Ontwikkellocatie voormalig Lorentzcollege

Ontwikkellocatie woonzorgconcept Pleyade (Pleynkwartier)

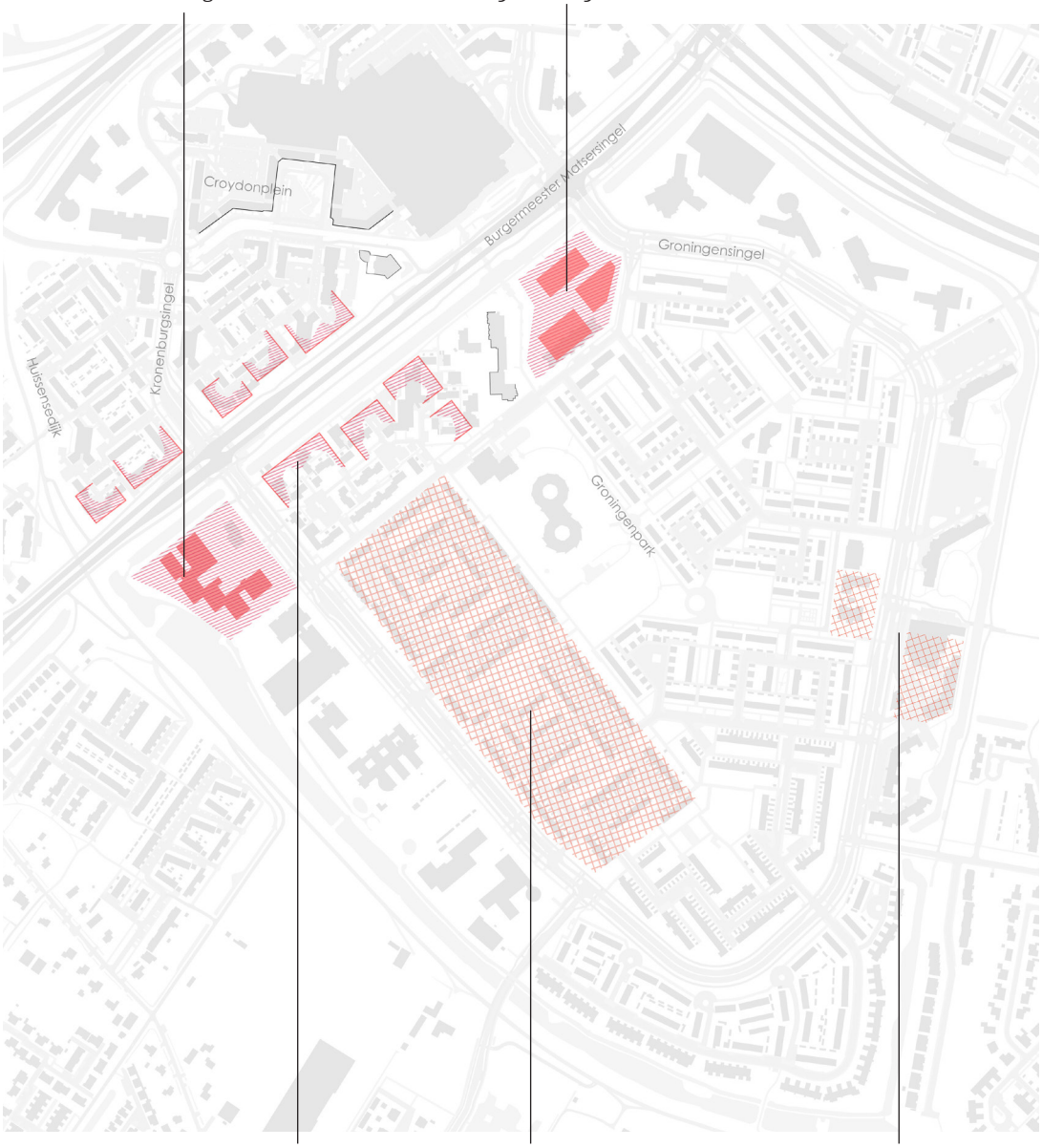

Verdichtingskansen langs Burgemeester Matsersingel in samenhang met mogelijke afschaling.

Kleinschalige herstructurering in samenhang met verduurzaming, rioolvervanging en versterken ruimtelijke structuur

Herstructurering en verdichting in samenhang met versterken ankerpunt en toegang tot Immerlooplas.

afbeelding: aangewezen zoeklocaties voor woningbouw in Vredenburg en Kronenburg (los van ontwikkeling winkelcentrum Kronenburg)

Aantallen versus kwaliteit en mensen

In de gesprekken die we gevoerd hebben is het niet alleen over aantal woningen gegaan, maar juist ook over de mensen die er moeten komen wonen. Want wie zou dat moeten zijn? Waar komen ze vandaan? Welke sociaaleconomische klasse moet sterker vertegenwoordig worden? Welke woonproducten horen daar dan bij?

Over een aantal zaken als betaalbare woningen voor starters, levensloopbestendige woningen voor senioren en passende woningen voor eenpersoonshuishouden wordt snel overeenstemming gevonden. Dat wordt ook onderstreept door eerder gedane onderzoeken van Companen en landelijke trends. Maar het vraagt nog een te maken verdiepingsslag om te bepalen wat betaalbaar wonen in een oververhitte markt is. Hetzelfde geldt voor de vraag of het toevoegen van vrije sector huur nu de wijk versterkt of juist grote groepen bewoners in financiële problemen brengt.

Het juiste woonproduct op de juiste locatie

Waar wel kansen liggen zijn door de juiste woonproducten op de juiste locatie te ontwikkelen. Zo lijkt er een grote vraag te zijn voor seniorenwoningen dichtbij de voorzieningen in de wijkcentra van zowel Kronenburg als Vredenburg. Wanneer zulk nieuw aanbod emptynesters voldoende verleidt om hun ruime gezinswoning te verlaten kan er een verhuisstroom opgang komen ten behoeve van startende gezinnen. Hiervoor is het van belang dat bewoners niet het gevoel hebben dat ze enkel kleiner gaan wonen, maar dat de nieuwbouw beter aansluit bij hun hedendaagse behoeftes.

afbeelding: voorkomende woningtypen in Elderveld, Kronenburg en Vredenburg

Er liggen dan ook kansen om de toch monotone individuele manier van wonen te verrijken met woonvormen die in verschillende manieren een meer of minder collectieve woonvorm karakter hebben. Dit kan al vrij laagdrempelig door samen met bewoners in de bestaande structuren de overgangen van voor- en achterkant te verbeteren waardoor het samenleven op straatniveau verbeterd wordt.

Daarnaast is het in de bestaande structuur ook mogelijk om verouderde eengezinswoningen te vervangen voor beneden- bovenwoningen met op de begane grond een levensloopbestendige woning en daarboven een woning voor een eenpersoons huishouden.

Op de eerder genoemde plekken waar ruimte is om te verdichten ontstaan

afbeelding boven: directe woonomgeving die uitnodigt tot verblijven en ontmoeten
onder: wonen rond een hof

ook echt de mogelijkheden om nieuwe woonvormen en stedelijke ruimtes te introduceren. Dat zou een stedelijk hof-blok kunnen zijn waar gewoond wordt aan een collectieve tuin. Of appartement typologie waarbij op verschillende manieren iets gedeeld kan worden.

Collectief wonen is iets waar je als gemeente expliciet ruimte voor moet bieden om het te laten ontstaan. Hierin bestaan zoveel smaken dat het samen met bewoners onderzocht en ontwikkeld moet worden om tot een passend aanbod te komen. Hierdoor is het proces van woningbouw wederom een middel om sociale binding en een rijkere leefomgeving tot stand te laten komen.

afbeelding boven: collectief wonen (WIJ-land door Space&Matter) onder: individueel wonen rond een collectieve buitenruimte

Parkeren

Mobiliteit en wonen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Waar in de wijken op dit moment het straatparkeren beeldbepalend is, wordt op veel plekken gewerkt aan buitenruimtes waar de mens terrein wint van de auto.

De toekomst van het gebruik en bezit van een auto is onzeker en onvoorspelbaar. De huidige behoefte van 1 auto per huishouden lijkt ons voorlopig een prima uitgangspunt om in de ontwikkeling mee te nemen. Het is echter wel verstandig om deze anders te postitioneren. Anders levert het immers een vergelijkbare, door parkeren gedomineerde woonomgeving op.

Door meer in te zetten op (gebouwd) geclusterd parkeren ontstaan er kansen om de plekken te laten bloeien, wordt fietsen en wandelen gestimuleerd en kunnen nieuwe ontwikkelingen ook echt iets toevoegen voor de huidige bewoners. En als op de lange termijn het individuele bezit daalt, dan ligt er een mooie ontwikkelprikkel om de geclusterde parkeerruimte weer te gebruiken voor het versterken van de leefomgeving.

Het gebruik van een auto is voor veel mensen een noodzaak om werk, familie en voorzieningen te bereiken. Het stimuleren van andere vormen van mobiliteit en het ontwerpen van parkeerplekken kan juist in wijken als Vredenburg, Kronenburg en Elderveld een grote verbetering van de leefomgeving betekenen.

afbeelding:
gebouwde parkeer-
voorziening
(P+R Zutphen door
Moederscheim-
Moonen)

5. Een samenhangend perspectief

De bouwopgave, maar ook sociale vernieuwing, klimaatadaptatie en biodiversiteit vragen de komende jaren forse investeringen. Wij zijn ervan overtuigd dat deze investeringen alleen met een echt integrale en inclusieve aanpak succesvol kunnen zijn, en dat de kwaliteit van de openbare ruimte de toetssteen is van dit succes. Het is dus niet een kwestie van óf bouwen, óf groen, maar van én én.

In een opgave kun je niet wonen. Dit toekomstperspectief vormt de opmaat naar een proces dat vooral samen met bewoners en gebruikers aangegaan moet worden. We hebben ontleed op welke plekken de meeste impact gemaakt kan worden en laten zien welke kwaliteiten er kunnen ontstaan wanneer je de verschillende opgaven integreert.

Drie hoofdstromen

We concentreren de voorstellen rond drie hoofdstromen, die losse opgaven op het hoogste schaalniveau aan elkaar verbinden en zo richting geven aan de stedelijke ontwikkeling:

Deelgebieden

Vervolgens zoomen we in op twee deelgebieden waar verschillende elementen uit het voorgaande planniveau samenkomen en waar we laten zien welke kwaliteiten dat concreet oplevert. Dit gaat om:

1. Burgemeester Matsersingel tussen Vredenburg en Kronenburg

2. De Elderhofseweg in Eldenhof

In de wijken

Tot slot laten we zien welke kansen er liggen buiten deze centrumgebieden, in de dagelijkse leefomgeving van de bewoners. Ook daar komen landschappelijke, stedelijke en sociale opgaven samen. We laten twee voorbeelden zien in Vredenburg en Elderveld.

We illustreren onze voorstellen met schetsen, principeschema's, sfeerimpressies en een overkoepelende plankaart. Het totaal wakkert het verlangen aan om samen aan deze opgaven te werken en geeft de richting aan waarmee iedere kleine stap kan bijdragen aan een gewenst eindresultaat.

narratief

Onder de stoep stroomt de rivier

De wijken Elderveld, Kronenburg en Vredenburg zijn in de jaren 1970 en -80 gebouwd als coherente wijken volgens de ideeën van die tijd. Maar de geschiedenis van dit gebied gaat veel verder terug, tot ver vóór de Romeinen. De rivier heeft dit landschap gemaakt. Vlak onder de oppervlakte ligt een bijzondere identiteit die bovendien aanknopingspunten biedt voor de opgaven van de nabije toekomst.

De openbare ruimte is van ons allemaal. Hoe deze gebruikt en beheerd wordt, of er een relatie bestaat tussen de plekken en de omliggende voorzieningen en of daar betekenisvolle ontmoetingen plaatsvinden, bepaalt het beeld van een buurt of wijk. Alle investeringen - van noodzakelijk onderhoud tot het toevoegen van woningen, van klimaatadaptatie tot sociale projecten - worden erop gericht de kwaliteit van de openbare ruimte te verbeteren.

Afbeeldingen: Brad Downey: 'Castles beneath cities' en 'House of cards'

Daar waar de openbare ruimte te wensen overlaat, biedt het toevoegen van woningen aanleiding voor kwaliteitsverbetering. Dit begint bij de wijkcentra en de verbindingen daartussen. De plekken waar mensen hun dagelijks leven organiseren en de grootste kans hebben om elkaar te ontmoeten.

Ook op de plekken waar de wijken raken aan het buitengebied of waar groene verbindingen door de wijk vastlopen, verbeteren chirurgische ingrepen het aanzien van de wijk. Daarmee wordt ook de ecologie versterkt; zo ontstaat een rijk en gevarieerd landschap waarin het werk van de natuur beleefbaar wordt. Dat nodigt bewoners uit om samen de woonomgeving verder te vergroenen.

Zo kunnen het landschap en de geschiedenis mensen verbinden met hun omgeving en met elkaar. De relicten van het rivierenlandschap liggen erop te wachten om wakker gekust te worden. En zo de wijken sterker te maken in waar ze om geliefd zijn: rustig wonen in het groen, met voorzieningen binnen handbereik.

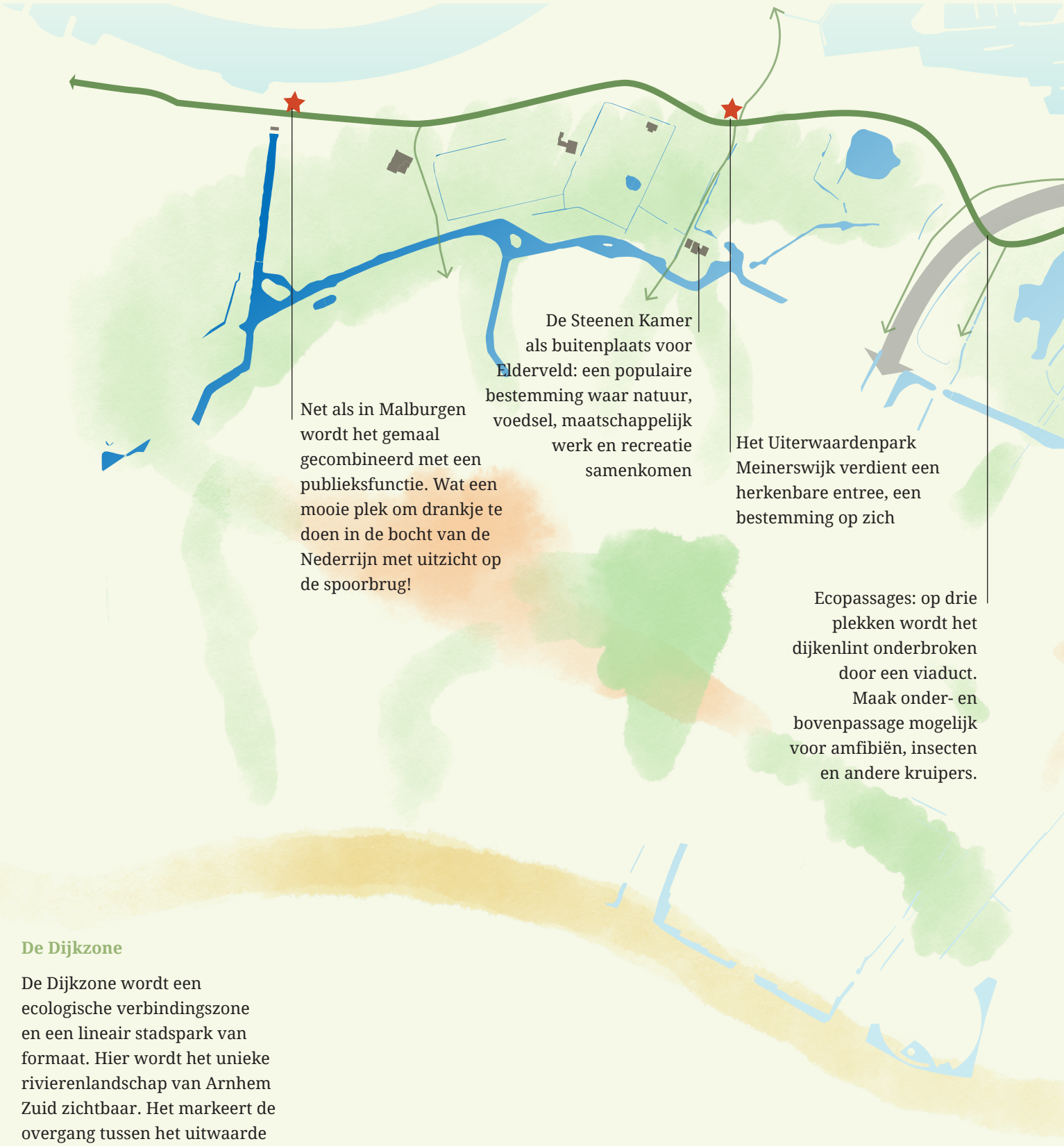

De Dijkzone

De Dijkzone wordt een ecologische verbindingszone en een lineair stadspark van formaat. Hier wordt het unieke rivierenlandschap van Arnhem Zuid zichtbaar. Het markeert de overgang tussen het uitwaarde gebied en de rivierkomvlakte en is daarmee de belangrijkste cultuurhistorische drager van dit gebied. Een recreatieve route in een groene omgeving, waarvan de landschappelijke en ecologische continuïteit en de verbindingen met de stedelijke omgeving van groot belang zijn.

Het vergroenen van de parkeerplaatsen kan gecombineerd worden met verdichting.
Betrek het eiland Gelredome langs een nieuwe verbinding met Malburgen.
Goed ingepaste broekbosjes en poelen als stapstenen voor de ecologische corridor
Ecopassage
Nieuwe verbindingen met Vredenburg vergroten de ervaren nabijheid van de Huissensedijk
Deze plek is cruciaal voor de waterhuishouding van het hele gebied. Het water wordt hier 1,5 meter omhoog gepomt en dat mag gezien worden.

De Boulevard

De Burgemeester Matsersingel die de verschillende wijken en belangrijke voorzieningen met elkaar verbindt, is de ruggegraat van het gebied. Deze functie kan ze nog beter vervullen wanneer de weg op specifieke plekken wordt teruggeschaald tot een boulevard. Dit maakt oversteekplaatsen mogelijk zonder stoplichten, het wonen langs deze weg wordt aantrekkelijker en de groenzones langs de weg kunnen als park worden gebruikt. Zo doet de weg haar naam ‘singel’ eer aan en wordt de verbinding tussen Vredenburg en Kronenburg versterkt.

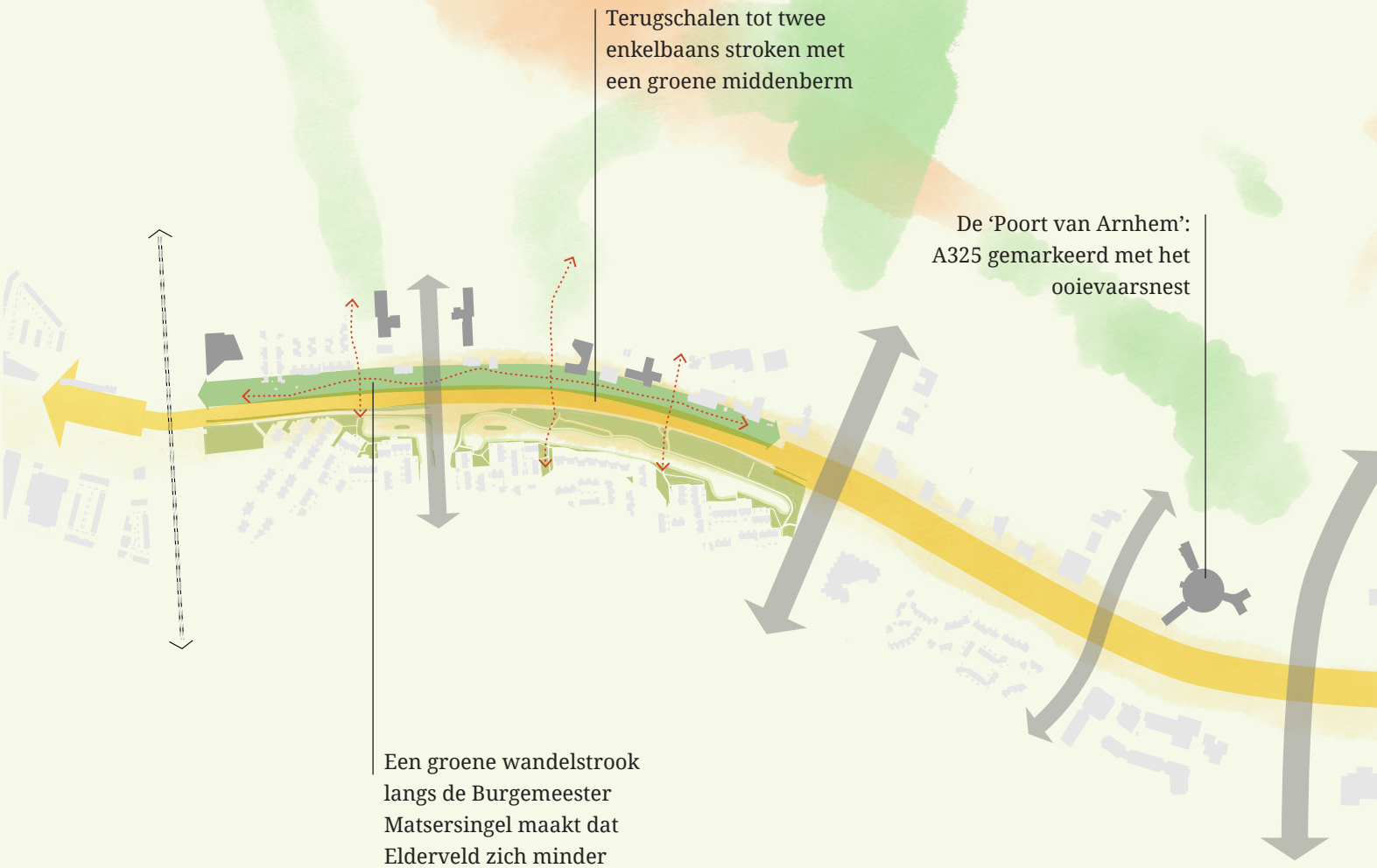

Gelijkvloerse overgang verbindt de harten van twee wijken: van Groningenpark via de Madser naar het Croydonplein
Terugschalen tot twee enkelbaans stroken met een groene middenberm
Verdichten met appartementen die uitkijken op het groen van de singel

De Ankerpuntenroute

Dit is een doorlopende langzaamverkeer-verbinding die ontmoetingsplekken, parken en voorzieningen binnen de wijken met elkaar verbindt. Dit zijn de routes waarlangs het hart van elke wijk zichtbaar wordt. Een participatieve aanpak van ontwikkeling, inrichting en beheer maakt van deze plekken het sociaal bindmiddel van elke wijk.

De Brink in Elden is een schakel tussen de ankerpunten van Elderveld, Kronenburg en Vredenburg, met een onderscheidend profiel vanwege de horeca
Het Croydonplein als belangrijkste ontmoetingsplek voor Kronenburg wordt in co-creatie met bewoners opnieuw ingericht
De nieuwe Madser komt centraal aan de route te liggen tussen het Croydonplein en het Groningenpark
Verbinding met Immerlooplas langs ontmoetingsplek en voorzieningen zoals supermarkt
Bestaande en nieuwe voorzieningen zorgen voor een aantrekkelijk verblijfsgebied als belangrijkste ankerpunt van Vredenburg
Onderdeel van koele route met schaduw en zitplaatsen
Buitenplaats Immerlooplas als boeiende bestemming

De visie op kaart

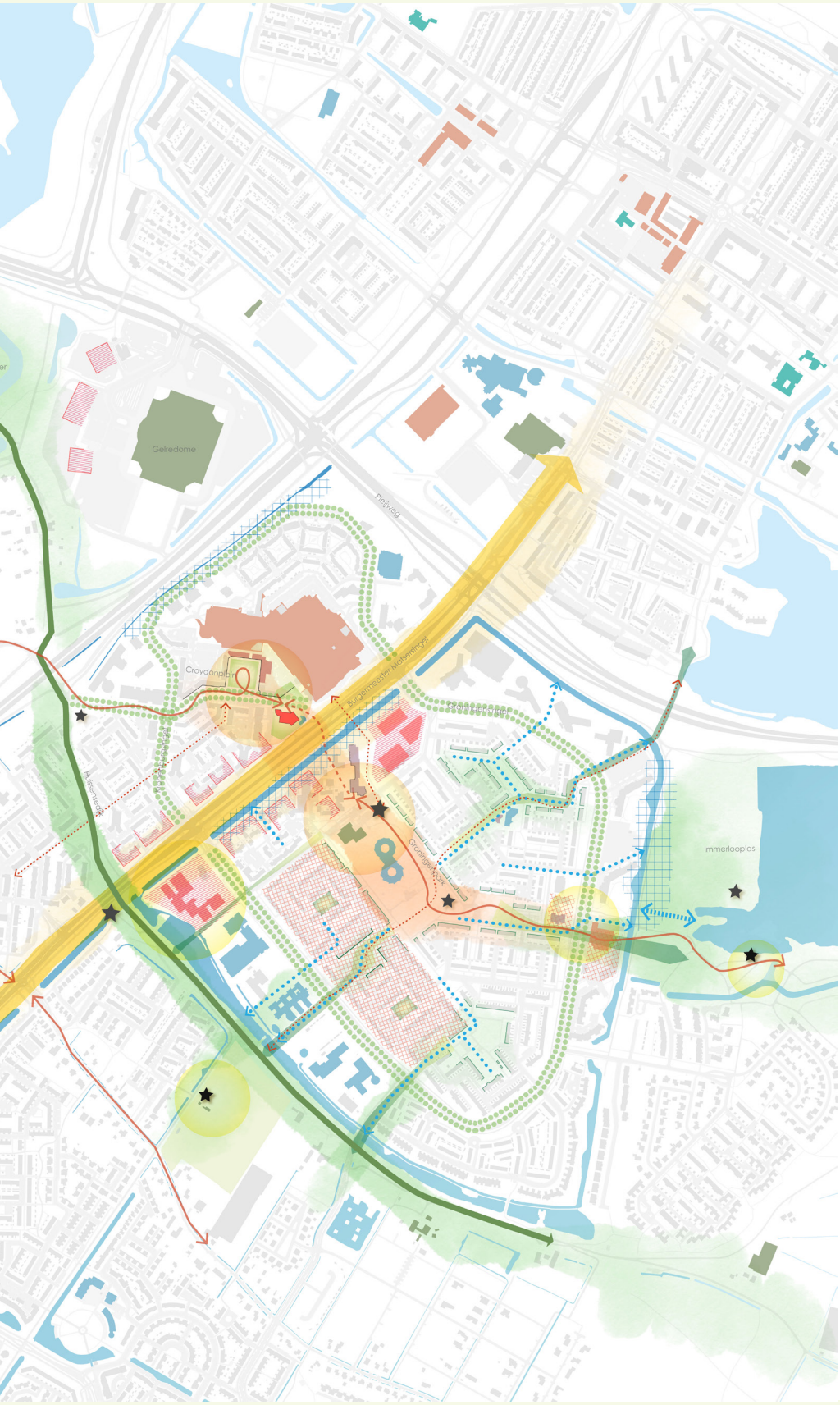

Verbindingen en routes

- wandelrouter
- wandel en fietsroute
- nog te vinden verbinding
- teruggeschaalde stadsstraat

Water en groen

- bovengrondse waterafvoer
- nieuwe watergang
- vergroende lanen met meer ruimte voor langszaamverkeer
- groen route
- groene hoven
- systeem van oppervlaktewater
- zoekgebied waterberging

Woningbouw

- ontwikkellocatie
- stedelijke verdichting
- bloksgewijze herstructurering corporatiewoningen in samenhang met rioolvervanging en energietransitie
- potentiële verdichtingslocaties

Ankerpunten

- Ankerpunt
- pntentieel ankerpunt
- aantrekkelijke bestemming

voorzieningen

- ontmoetingsplek
- onderwijs
- winkels
- sport en bewegen
- zorg
- religie

Open Kaart

Kooperatieve Architekten Werkplaats

CIRCULAR LANDSCAPES

Elderveld

De kwaliteit van Elderveld zit in de informele structuur van de openbare ruimte, de nabijheid van de uiterwaarden en de aanwezigheid van het Park Elderveld. Aan de randen van de wijk liggen kansen om deze nabijheid nog beter beleefbaar te maken.

Het bovengronds afvoeren van regenwater naar de groengebieden kan een ecologische verrijking zijn. De structuur van de wijk met haar groenzones leent zich hier goed voor.

Op sommige plekken is de buitenruimte zo ongedefinieerd dat deze aanleiding biedt voor kleinschalige herstructurering. Ook het wijkcentum kent anonieme plekken en blinde gevels. De Stoeterij is juist een historisch waardevolle plek, die onder de juiste voorwaarden ontwikkeld kan worden tot groene ontmoetingsplek.

Vredenburg - Kronenburg

Het centrum van Vredenburg is één passerelle verwijderd van het winkelcentrum Kronenburg, dat een regionale functie heeft. Maar om de meer wijkgerichte plekken te bereiken, zoals het Croydonplein, vormt het winkelcentrum eerder een barrière. Een afgeschaalde Burgemeester Matsersingel biedt kansen voor nieuwe dwarsverbindingen.

De entree naar de Immerlooplas ligt wat verscholen tussen flats. Een betere verbinding tussen het Groningenpark en dit natuurgebied kan de ervaren verbondenheid versterken. Ook biedt het verbinden van de watersystemen voordelen.

De zone langs de Huissensedijk biedt potentie voor het toevoegen van een aangenaam woonmilieu en het creëren van nieuwe (ecologische) verbindingen. Ook een afgeschaalde Burgemeester Matsersingel biedt mogelijkheden voor woningbouw.

Elderhofseweg

De lange rechte lijn van de Elderhofseweg wordt een dorpstraat die verschillende plekken en identiteiten aaneen rijgt. Deze fruitbomenallee is de belangrijkste referentie aan de historische structuur van het gebied. Voorzieningen zoals het winkelcentrum maar ook het sport- en onderwijscluster zijn langs deze laan georganiseerd. Er ontstaat een aantal buitenruimtes met een herkenbare identiteit die sterk verband houdt met de functies die aan deze pleinen liggen.

De bebouwing aan weerszijden van de weg speelt nog onvoldoende in op de potentie van deze route. Dat geldt ook voor het winkelcentrum, dat nu weliswaar rondom deze lijn is gevouwen, maar ook veel achterkanten creëert. Een levendig voorzieningencluster met woningen erboven vergroot de sociale en ruimtelijke kwaliteit.

De ontwikkeling van de Stoeterij is een prachtige kans om in synergie tussen verschillende partijen tot een groene trekpleister voor de omliggende wijken te ontwikkelen. Een voedselbos, schooltuin en bijbehorende eetgelegenheid kunnen de agrarische historie weer tot leven wekken.

Een eenvoudig paviljoen aan het water kan genoeg zijn om van deze plek een gewilde bestemming te maken en en-passant bezoekers van de tegenovergelegen waterspeeltuin te faciliteren met een consumptie en toiletbezoek.

Het fietspad en de parallelweg worden samengebracht tot een brede laan. De fruitbomen langs de route geven het allure en maken het een plek om te verblijven. Boven het winkelcentrum is het fijn wonen voor starters en senioren met de levendigheid en het gemak van het winkelcentrum.

Het winkelhart en het sport- en onderwijsplein vullen elkaar goed aan. Je kind naar school of vereniging brengen en daarna even boodschappen doen: plekken met een eigen identiteit die samen toch alles bieden wat een wijk nodig heeft. De betaalbare, deels collectieve woningen zorgen voor levendigheid en sociale veiligheid in de avonduren.

Burgemeester Matsersingel

Wanneer de maximum snelheid en het aantal rijbanen van de Burgemeester Matsersingel worden teruggebracht, kan deze transformeren tot boulevard en ontstaan kansen om gelijkvloerse oversteken mogelijk te maken tussen Vredenburg en Kronenburg, met de nieuwbouw van de Madser als schakel.

Ook biedt dit aanleiding om langs de weg woningen toe te voegen. Het gebouw van het lorentz-college functioneert daarbij als broedplaats en latere ontwikkellocatie. Een logische aanleiding voor verdere verdichting.

Daar op de kruising van de Huissensedijk met de Burgemeester Matsersingel bevindt zich ook het gemaal, dat een belangrijke rol speelt in het watersysteem en zichtbaar wordt gemaakt. Het viaduct wordt er verbreed tot ecoduct zodat mens en natuur daar rustiger de oversteek kunnen maken.

De Huissensedijk heeft alles in zich om een recreatief, lineair stadspark te worden en als ecologische verbinding nog beter te functioneren. Op het niveau van de dijk voel je je even loskomen van de stad; het is een bestemming op zich en een recreatieve en ecologische route naar het uiterwaardelandschap en stadslandbouwgebieden.

Een gelijkvloerse oversteek over de afgeschaalde Burgemeester Matsersingel verbindt het hart van beide wijken met elkaar. De route wordt begeleid door nieuwe woningen, waar jong en oud compact maar kwalitatief samenwonen en biedt een aanvullend alternatief op de passerelle.

Nieuwe bruggen over het water zorgen dat de Huissensedijk beter bereikbaar is vanuit de omliggende wijken. Langs deze randen tussen wijk en dijk is ook ruimte voor verdichting: woonblokken met uitzicht op de weelderige singel zorgen voor sociale veiligheid op de route tussen woonwijk en buitengebied. Deze koopappartementen zijn zeer geliefd bij empty-nesters uit Vredenburg.

In de wijken

In Vredenburg biedt het Groningenpark een koele route, waar het water bovengronds wordt afgevoerd en in verbinding staat met de Immerlooplas. Dit betekent een enorme verrijken van de ecologie, met bovendien spelaanleiding voor kinderen. De gezamenlijke nieuwbouw van de basisscholen biedt aanleiding de omliggende pleinen en speelgelegenheden af te stemmen op deze ecologische routes. De buurtmoestuin krijgt en plek en in samenspraak met jongeren wordt een jongerenontmoetingsplek (JOP) ontworpen en geplaatst.

Met het park als voortuin is deze locatie geliefd bij jong en oud. Een aantal woningen wordt getransformeerd tot beneden-bovenwoningen, wat ouderen de kans biedt om levensloopbestendig in hun buurt te blijven wonen, terwijl starters een betaalbare bovenwoning vinden.

Kleinschalige ingrepen in de wijkstructuur kunnen de openbare ruimte sterk verbeteren en nieuwe woningtypen toevoegen. In de volgende pagina's wordt eerst het effect geillustreerd, vervolgens worden de onderliggende principes toegelicht.

Strategische ingrepen in de structuur van Elderveld maken het toevoegen van gezinswoningen met een hedendaagse indeling mogelijk, terwijl de openbare ruimte meer ecologische betekenis krijgt. Wadi's en speelplekken gaan gepaard met aantrekkelijke langzaamverkeers routes die voortbouwen op het reeds bestaande netwerk, herkenbaar aan het tegelpatroon.

In Vredenburg nodigen de schaal en de rijke ecologie van de groene ruimtes uit tot gezamenlijk beheer, moestuinen, ontmoeting en spelen. Met eenvoudige middelen kan een andere beleving van de buitenruimte worden gerealiseerd die naast een ecologische functie ook een sterkere sociale functie krijgt.

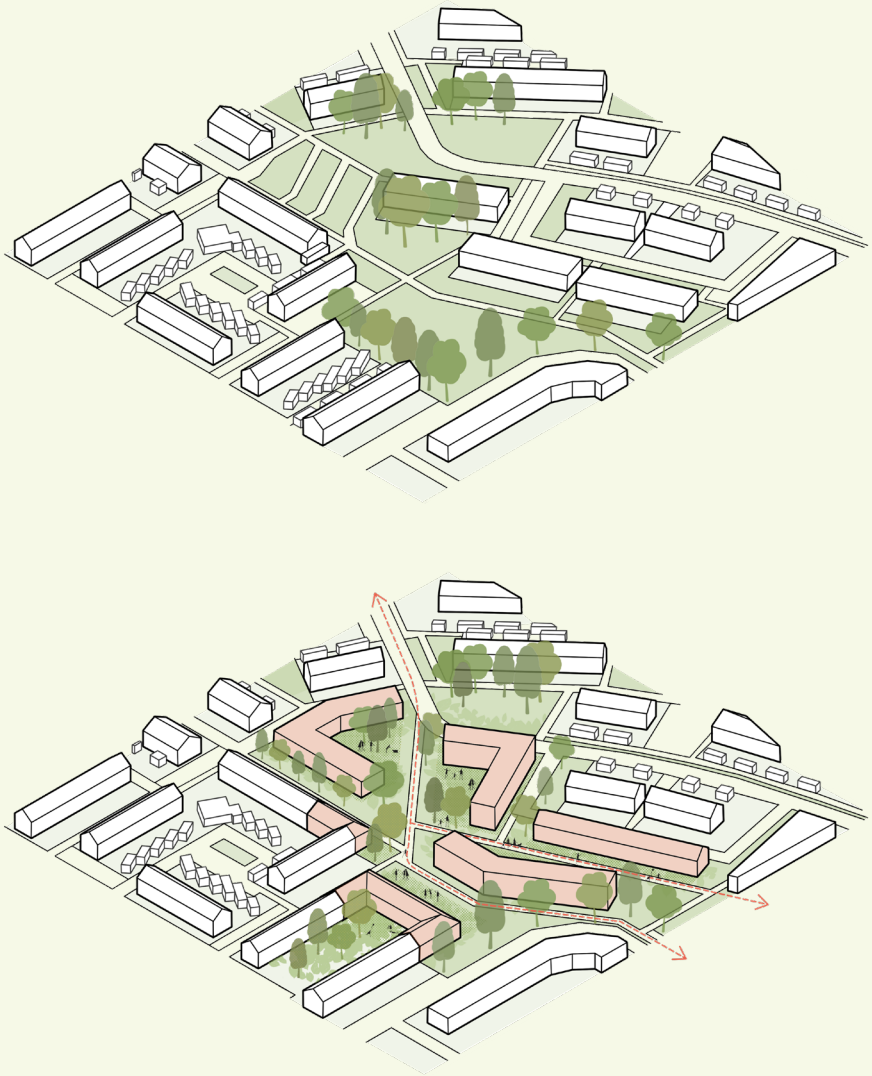

Voorbeelduitwerking buurtstructuur Elderveld

De structuur van woonblokken laat soms zoveel restruimte, dat onduidelijk is aan wie deze toebehoort. Dit prikkelt om verder te kijken dan verkavelingen en na te denken over collectieve vormen van beheer. Een buurtwoonkamer versterkt de onderlinge betrokkenheid. Met gerichte ingrepen kan dergelijke toeeigening worden gefaciliteerd:

- beter doorwaadbaar maken van wijkstructuur
- activeren door ‘opkoppen’ van woonblokken
- toevoegen van woningen, ruimte voor samenbouw
- verduidelijken voor- en achterzijden, aanleiding voor collectief beheer

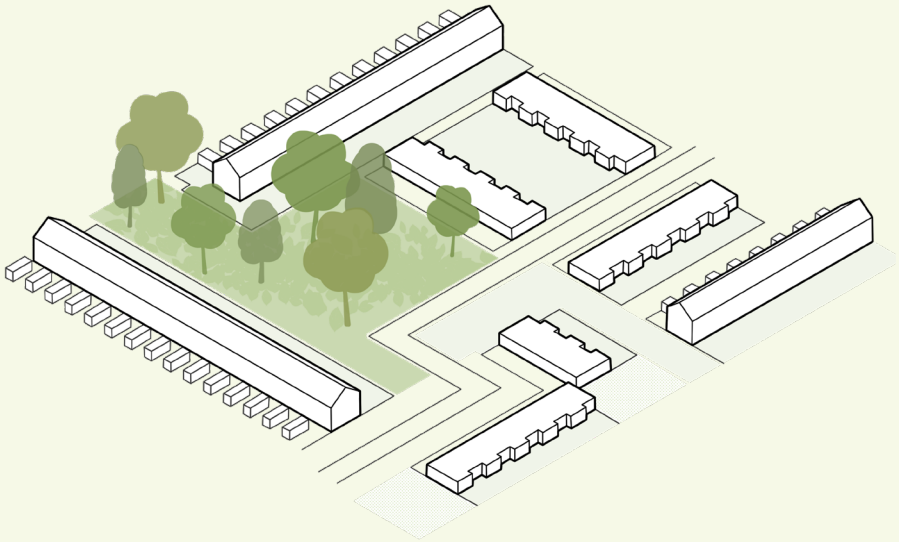

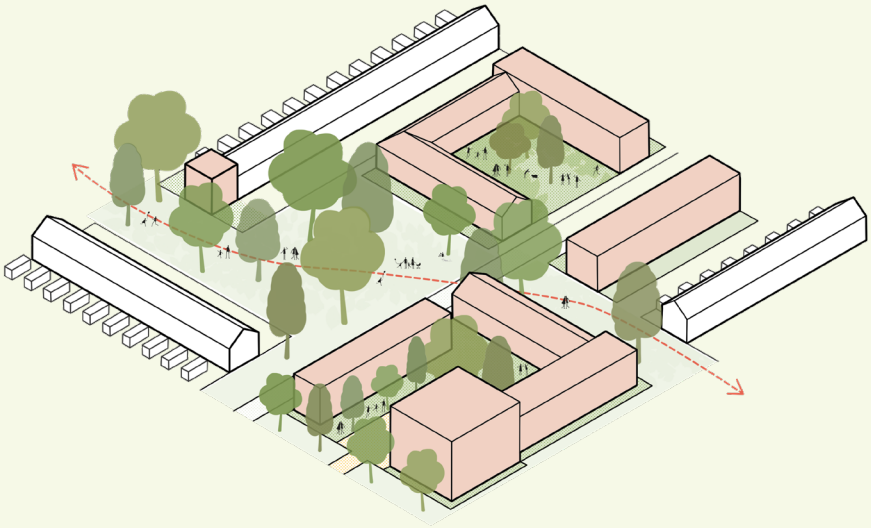

Voorbeelduitwerking woonhoven in Vredenburg

In het zuidelijke deel van Vredenburg bieden de stedenbouwkundige structuur en de woonkwaliteit soms aanleiding voor verbetering. Met een nieuwe tussenschaal kunnen andere woonkwaliteiten worden toegevoegd voor een divers publiek. De schematische verkaveling laat zien hoe met gerichte herstructurering een aantal kwaliteitsverbeteringen kan worden bereikt.

- verbinden groene zones in de wijk (noord-zuid)
- versterken langzaamverkeer routes in de wijk (oost-west)
- toevoegen woningen met passend woonaanbod
- activeren blinde kopgevels

6. Visie als uitnodiging

Dit toekomstperspectief laat de kwaliteiten zien die kunnen ontstaan bij een samenhangende aanpak. De komende jaren kan deze visie gebruikt worden ter inspiratie en als schatkaart voor het opzetten van projecten waar integraal wordt gekeken naar de opgaven die er liggen. In dit hoofdstuk geven we een aantal suggesties van hoe de visie kan uitnodigen tot betrokkenheid.

De wijken hebben een rijk verenigingsleven en met de wijkplatforms en wijkmanagers een goede overlegstructuur om met gemeente en bewoners samen te werken aan de ruimtelijke en sociale kwaliteit van de wijken. Met name rond gekoesterde plekken zoals het Groningenpark en het Croydonplein is het belangrijk om de ervaringsdeskundigheid van bewoners en ondernemers te betrekken in de planvorming. Zo kunnen zij zich deze plekken toe-eigenen in het gebruik, de activiteiten en mogelijk delen van het beheer.

Belangrijk in onze benadering is het denken vanuit programma en activiteiten. De geschetste beelden laten vanzelfsprekend ruimtelijke condities zien, maar het belangrijkste is dat zij vertrekken vanuit de functies en activiteiten die kunnen plaatsvinden op een plek. De vormgeving is daarin volgend.

De co-creatie vanuit het programma is een belangrijke en kansrijke manier om met bewoners betekenis te geven aan goed werkende ontmoetingsplekken en openbare ruimtes. Zelfs bij meer ingrijpende maatregelen, zoals kleinschalige herstructurering in woonbuurten, kan het samenwerken met bewoners leiden tot meer begrip en betere plannen. We lichten in dit hoofdstuk enkele ervaringen toe.

Op korte termijn:

- samen met bewoners plannen maken voor de groeninrichting van de buitenruimte, rekening houdend met ecologische structuren en de wateropgave;

Op middellange termijn:

- rioolvervanging, verduurzaming woningbouw en bouwprojecten aangrijpen om wijkstructuren te verbeteren;

Op lange termijn:

- structurele ingrepen zoals afschalen Burgemeester Matsersingel, vernieuwing winkelcentrum en grotere woningbouwprojecten aangrijpen om het karakter van de wijken te veranderen;

Voorbeeld: Programma van Wensen, Open Kaart

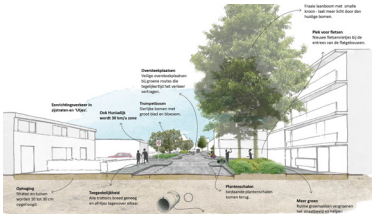

Het vervangen van riolering gaat vaak gepaard met het ophogen van straten en tuinen van huurders en woningeigenaren. Ook biedt het kansen om de buitenruimte opnieuw in te richten en daarbij gebruik te maken van de kennis en ideeën van bewoners. Door het vroegtijdig informeren en betrekken van bewoners met inloopbijeenkomsten en communicatiemateriaal kunnen veel zorgen worden weggenomen en kansen verzilverd. Bij dit soort opgaven, maar ook bij het opstellen van een breder toekomstperspectief door corporatie of gemeente, biedt een Programma van Wensen een beknopte weergave van wat de buurt belangrijk vindt. Deze samenvatting biedt houvast in de uitwerking en het vertrouwen richting bewoners dat hun inbreng wordt meegenomen.

Voorbeeld: Herstructureren met bewoners, KAW

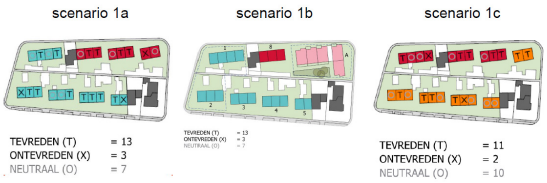

In Bemmel nam corporatie Waardwonen het dappere besluit om – binnen financiële gestelde kaders – de bewoners op blokniveau zelf de ingreep te laten bepalen. Met scenario's voor beperkt renoveren, ingrijpend renoveren of vervangende nieuwbouw is het gesprek aangegaan. Met hun input en peilingen kon een scenario worden vastgesteld dat tot de hoogst mogelijke tevredenheid leidde, binnen de vastgestelde kaders.

Uiteindelijk heeft 98% van de bewoners voor gestemd. Zelfs mensen die ontevreden waren met de ingreep hebben voor gestemd omdat het belang van de buurt en het zorgvuldig doorlopen proces ze wel positief stemde. 21 woningen worden gerenoveerd en 21 woningen worden vervangen voor 29 nieuwe woningen. Het bewijst dat zittende bewoners voorbij hun directe eigenbelang kunnen meedenken wanneer zij serieus genomen worden.

Deze visie nodigt uit om...

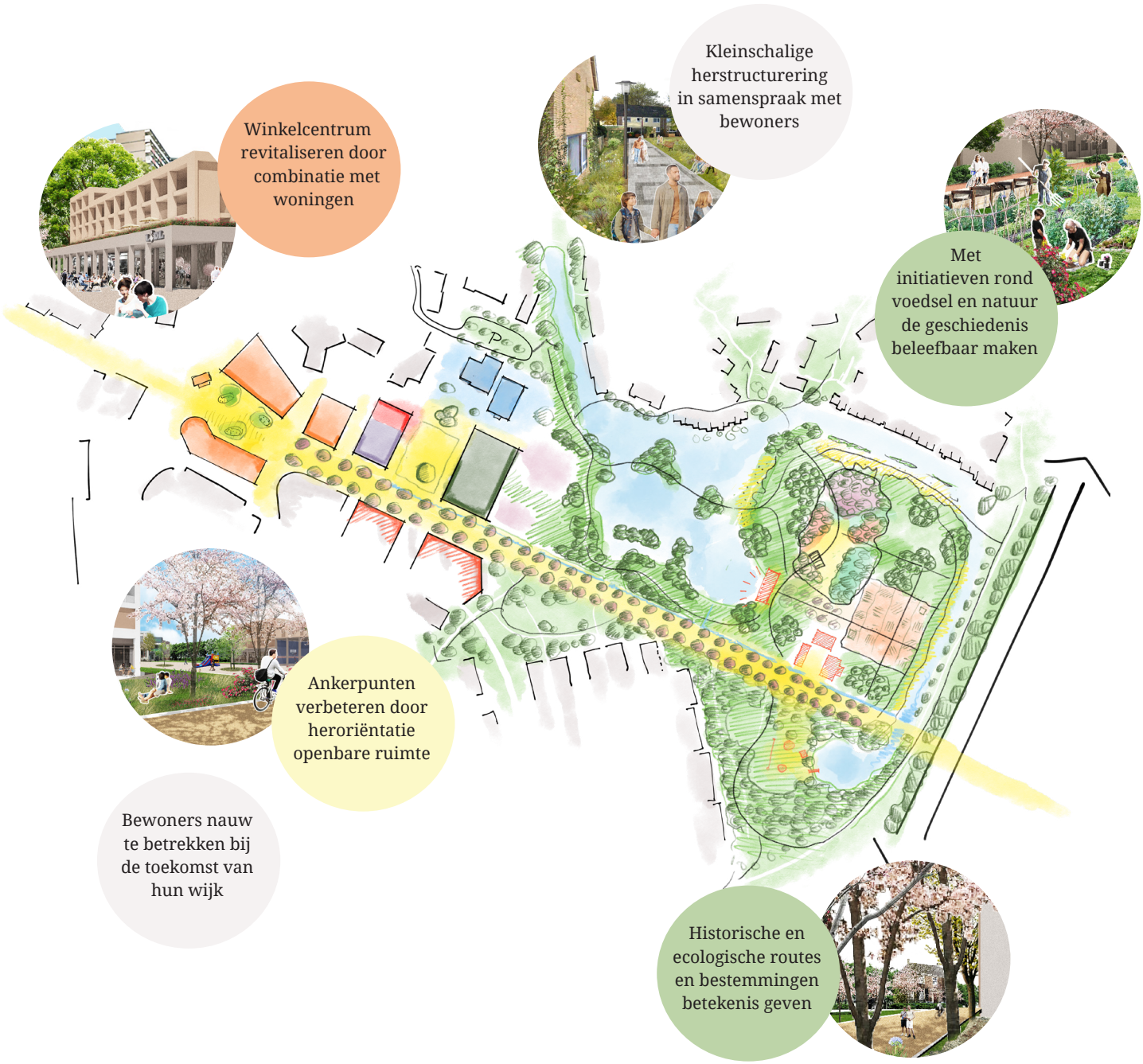

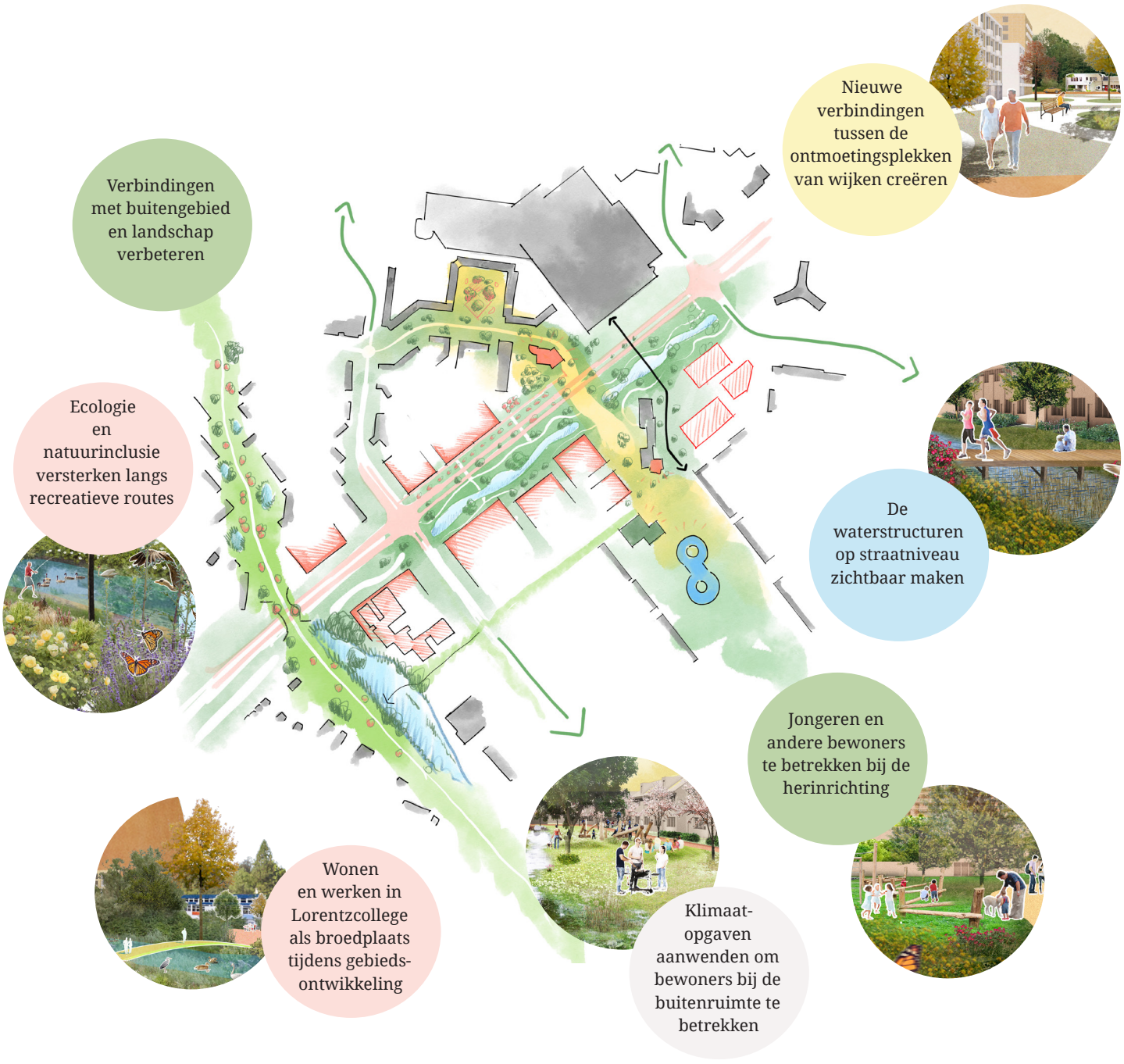
Verbindingen met buitengebied en landschap verbeteren
Nieuwe verbindingen tussen de ontmoetingsplekken van wijken creëren
Ecologie en natuurinclusie versterken langs recreatieve routes
De waterstructuren op straatniveau zichtbaar maken
Jongeren en andere bewoners te betrekken bij de herinrichting
Wonen en werken in Lorentzcollege als broedplaats tijdens gebieds-ontwikkeling
Klimaat-opgaven aanwenden om bewoners bij de buitenruimte te betrekken

Colofon

In opdracht van:

GEMEENTE Arnhem

Atelier Rijksbouwmeester

Contactpersoon:
Jurrian Arnold
jurrian@deopenkaart.nl
tel: 06-51841884

datum: mei 2021

Team:

Pieter Veen, Circular Landscapes

Stijn Heesbeen, KAW
Vera van Wijk, KAW

Jurrian Arnold, Open Kaart
Pieter Graaff, Open Kaart

Open Kaart
co-creatie van de leefomgeving

Koöperatieve Architekten Werkplaats

CIRCULAR LANDSCAPES

DE STEM

VAN DE WIJK KRONENBURG

BELANGRIJK!

Werken aan vertrouwen: transparant, het eerlijke verhaal!

Het ontwikkelperspectief lag 'opeens' op tafel. Er staan zeer ingrijpende opgaven in, opgaven die heel emotionele reacties opleveren. Vanwege de woningbouwurgentie is het plan snel opgesteld. Met minimale participatie. Daarom is het vertrouwen nu weg. Wij willen door samen te werken elkaar begrijpen, en input leveren om de plannen aan te laten sluiten bij een leefbare wijk: inspraak. We zetten in op een **hoge(re) ambitie op groen en klimaat.** De afvaardiging van onze wijkbewoners noemt verder de volgende onderwerpen:

ONZE WIJK

Waar staan we voor ⊕ en waarvoor niet ⊖

- ⊕ De gezonde, veilige wijk
- ⊕ De levendige wijk, óok na zessen
- ⊕ Een wijk met reuring op straat, bedrijvigheid (cultuur, sport, horeca etc.) maar ook rustige buurten
- ⊕ Diversiteit, inclusie bewoners
- ⊖ Overlast parkeer(-garage, -druk), hangjongeren en scholieren ROC RijnIJssel
- ⊖ Overbevolking van een klein gedeelte van de wijk
- ⊖ Anonimiteit, geen binding met de wijk door (nieuwe) bewoners

GROEN

Waar staan we voor ⊕ en waarvoor niet ⊖

- ⊕ Het park aan de Kronenburgsingel
- ⊕ De Kronenburgsingel vergroenen
- ⊕ Uitvoer al toegezegde vergroen projecten
- ⊕ Hoogwaardig groen passend bij de leefomgeving
- ⊖ Geen snippergroen
- ⊖ Nog meer hittestress
- ⊖ Slechte verhouding tussen steen, groen en blauw

BEREIKBAARHEID

Waar staan we voor ⊕ en waarvoor niet ⊖

- ⊕ Meer 30 km zones
- ⊕ Verbetering infrastructuur, bereikbaarheid van de wijk ook tijdens spitstijden
- ⊕ Betere ontsluiting parkeergarage
- ⊕ Betere en duidelijke parkeervoorzieningen.
- ⊕ Parkeren ondergronds/inpandig
- ⊖ Te hoge verkeersbelasting (tijdens piekmomenten)
- ⊖ Overlast (parkeren) Gelredome
- ⊖ Parkeergarage Schepen Bierwischstraat

WONEN

Waar staan we voor ⊕ en waarvoor niet ⊖

- ⊕ Gevelbekleding corporatiebezit verbeteren/ vernieuwen
- ⊕ Hofjes meenemen in het plan
- ⊕ Stimuleren huidige bewoners verbeteringen aan te brengen bij hun eigen woning
- ⊕ Transformatie van leegstaande kantoren
- ⊕ Diversiteit in woningaanbod, huur en koop
- ⊖ Toevoeging van 'rugzak woningen', woning voor mensen met sociaal-maatschappelijke problemen.
- ⊖ Aantasting vrij uitzicht (hoogbouw tot 70 meter!)
- ⊖ 1100 extra woningen (zeer veel)
- ⊖ Groot contrast tussen oud en nieuwbouw.

In de week van 26 juli komen wij huis-aan-huis dit formulier ophalen! Ben je niet thuis, stem dan digitaal via de QR-code op de achterzijde!

Van: D. van Boxmeer
Verzonden: maandag 4 oktober 2021 10:52
Onderwerp: RE: Kronenburg

Onderstaande uitnodiging voor de deelname aan het rondetafelgesprek hebben we in goede orde ontvangen, waarvoor dank.

Helaas moeten wij ons afmelden voor de gelegenheid, daar wij op zulke korte termijn niet in de gelegenheid zijn deel te nemen. Wij hadden, gezien ons belang in het gebied Kroonpark, graag deelgenomen aan dit initiatief. Het bevreemdt ons dan ook dat er nog géén week tijd zit tussen de uitnodiging en de daadwerkelijke meeting. Helaas een gemiste kans.

Wij hopen dan ook dat het via deze weg mogelijk is onze 'speerpunten' kenbaar te maken. Handelend namens eigenaresse van de panden Kroonpark 6, Kroonpark 10, Kroonpark 14-16-18 en Kronenburgsingel 545, evenals groot eigenaar binnen de mandeligheid van het 'gebied Kroonpark', laten onze speerpunten zich als volgt formuleren:

1. **Mandeligheid:** tezamen met de eigenaressen van de panden Kroonpark 2 en Kronenburgsingel 60 vormen we de mandeligheid voor het omliggende gebied (o.a. rondweg en diverse groenpercelen). Binnen deze mandeligheid zijn we verantwoordelijk voor het onderhoud evenals toekomstige vervanging. In het verleden heeft reeds een gesprek plaats gevonden tussen belanghebbenden, waarbij besproken is de mandeligheid in zijn geheel over te dragen aan de gemeente. Als eigenaar hebben we slechts een zeer beperkt belang bij het hebben van deze mandeligheid. Daarnaast hebben we te maken met praktische belemmeringen te vertalen in o.a. het niet handhaven door de gemeente op foutparkeerders, het niet opruimen van zwerfafval, enzovoort. Onderdeel van gesprek moet zijn de potentiële 'ruil' van de mandelige gronden in het kader van de toekomstige ontwikkeling Kroonpark.
2. **Overschot parkeerplaatsen:** ten tijde van aankoop/ontwikkeling van de getransformeerde panden was – en is – er sprake van een verouderde parkeernorm. Als gevolg daarvan hebben we momenteel te maken met een flink overschot aan parkeerplaatsen. Bovendien, doordat er in het gebied 'vrij geparkeerd' kan worden, wordt de noodzaak door onze bewoners niet gevoeld om een parkeerplaats te huren. Daarnaast hebben we de verplichting om bezoekers parkeren op eigen/hetzelfde terrein te faciliteren. De combinatie van beide voorgenoemde factoren zorgt enerzijds voor een deels onrendabele exploitatie en anderzijds voor een verhoogde parkeerdruk in de wijk.
   In de wetenschap dat het adres Kronenburgsingel 60 wordt herontwikkeld, zien wij mogelijkheden om in gezamenlijkheid te zoeken naar een oplossing voor ons huidige overschot aan parkeerplaatsen. Enerzijds maakt dat in potentie de exploitatie van Kronenburgsingel 60 aantrekkelijker en anderzijds wordt voorkomen dat er een verder overschot aan parkeerplaatsen wordt gecreëerd.
3. **Gebiedsvisie Kronenburg Arnhem (versie april 2021):** in een eerder verkennend gesprek met de heer Smits hebben wij aangegeven positief tegenover de plannen te staan zoals deze momenteel worden geschetst in voorgenoemde toekomstvisie. Wij zijn van mening dat de huidige uitstraling van het algehele gebied niet bijdraagt aan een positieve woonbeleving. Het huidige voorstel, met daarbij een parkachtige setting, behoeft wat ons betreft verdere concretere uitwerking daar dit mogelijke gevolgen heeft voor de huidige onderbouw van het adres Kroonpark 10. We zouden graag in een vroeg stadium bij de verdere planvorming worden betrokken, gelet op onder andere onze belangen zoals geschetst in bullet 1 en 2.

Voor verdere vragen en/of een nadere toelichting kunt u telefonisch contact met mij opnemen via telefoonnummer [redacted]. Uiteraard kan het ook per ommegaande.

Vertrouwende u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd,

With kind regards,

D. van Boxmeer
Asset Manager

Kronenburg

Op 7 april jongstleden troffen wij elkaar ook al in deze setting, het rondetafelgesprek voor Kronenburg op initiatief van Arnhem Centraal, niet wetende welke megalomane ontwikkelingen ons te wachten stonden. Tijdens die gesprekken gaven wij aan dat wij ons zorgen maakten over de huidige situatie in Kronenburg; de verloedering, toename van zwerfafval en gehele staat van de wijk.

Niet veel later, op 22 april 2021, ontvingen wij een uitnodiging vanuit de gemeente voor de presentatie van de visie Kronenburg. De gemeente ging in onze ogen voortvarend aan de slag. Vol verwachting zat een klein groepje met actieve bewoners achter het scherm te kijken naar de presentatie. Vanzelfsprekend werden wij enthousiast over de visie om de huidige buitenruimtes in de wijk aan te pakken; de busbaan, het busstation en een groene zone door de wijk.

Wat ons echter in het verkeerde keelgat schoot was de toevoeging van ruim 1100 huurwoningen, waarvan uiteindelijk blijkt dat het overgrote deel ook nog eens beleggershuur betreft. Een visie waarbij wij, de huidige bewoners van Kronenburg, slechts ten dele betrokken zijn geweest. De gemeente Arnhem heeft vol trots op haar website staan dat zij een transparante, betrouwbare en goed controleerbare gemeente wil zijn. Tevens staat er in chocoladeletters dat zij naast transparantie ook innovatie en burgerparticipatie willen stimuleren.

Op eigen initiatief hebben wij de betrokken beleidsmedewerkers bij ons thuis uitgenodigd om te laten zien dat deze visie te bizar voor woorden is. En natuurlijk ook om de gemeente te wijzen op een convenant dat wij met Wereldhave en de gemeente Arnhem in 2009 gezamenlijk hebben opgesteld over eventuele ontwikkelingen rondom het winkelcentrum.

Het bevreemde ons ten zeerste dat zowel de gemeente als Wereldhave totaal niet op de hoogte was van dit opgestelde convenant. Over transparantie en betrouwbaarheid gesproken.

Al snel hebben wij met raadsleden en wethouders door de wijk gelopen en gesproken over de impact van de realisatie van de 1100 extra woningen in de al overvolle wijk. De impact van hittestress, verkeersstromen en het ontbreken van sociale cohesie. Het overgrote deel (90%) van de te realiseren 1100 woningen is huur, terwijl uit het Woningmarktonderzoek Regio Arnhem Nijmegen (2019) blijkt dat er in deze regio een grote behoefte is aan relatief goedkope koopwoningen.

Willen deze inwoners van Kronenburg dan helemaal niets? Ik hoor u het denken. Of zoals Amvest aan ons vroeg: Willen jullie Kronenburg dan helemaal voor jullie zelf houden?
Vanzelfsprekend niet.
Ook wij zien en horen de steeds groter worden woningnood.
Ook wij zien dat er vergroening in Kronenburg nodig is.
Ook wij vinden dat de verkeersafwikkeling in de huidige situatie slecht is, maar dat zeggen wij al 15 jaar.
Ook wij zijn niet blij met de leegstaande kantoorpanden, met de bijbehorende verloedering.
Maar 1100 woningen op ongeveer 0,13km2?

Columnist Martijn Brugman schreef in de Gelderlander op 3 juli treffend:
'Natuurlijk, je propt er nog wel wat woningen bij. De zaterdagse boodschappen passen uiteindelijk ook wel in de koelkast. Gewoon de deur goed aandrukken en voorlopig niet meer opendoen.'

Met een groep bewoners verspreid uit de gehele wijk Kronenburg zijn we op eigen initiatief in gesprek gegaan. Wat willen we dan wel? Nee zeggen tegen deze visie is wat ons betreft te makkelijk. Na een productieve avond hebben we de Stem van Kronenburg geformuleerd. Hierin staat wat de bewoners van Kronenburg wél willen.
Beste Raad, dat is pas innovatief en dat noemen wij burgerparticipatie, maar dan wel op ons eigen initiatief.

Ook zijn wij met een groep vrijwilligers huis-aan-huis geweest. Een week lang hebben vrijwilligers in wisselende samenstelling bij de bewoners aangebeld. En wat hebben we enorm veel bewoners uit de wijk gesproken. We hebben problemen aangehoord, gezien hoe de mensen in de wijk leven. De vreugde, maar ook onvrede en verdriet hebben we ervaren. Wij durven te zeggen dat wij weten wat er in de wijk leeft en speelt. We hebben enorm veel fijne gesprekken gehad, zijn geschrokken, werden verdrietig maar kregen ook energie. Wij hebben aan den lijve ondervonden dat er ontzettend veel sociale problematiek in de wijk is. Dit is ook beschreven in de sociale paragraaf van de visie. Het verbaast ons dan ook ten zeerste dat er in de huidige visie ook nog gesproken wordt over de toevoeging van 50 rugzakwoningen.

Ruim 700 wijkbewoners hebben hun handtekening gezet en ondersteunen de Stem van Kronenburg.

Ondanks dat er een convenant ligt met afspraken over een zeer geringe uitbreiding aan de Schepen Bierwischstraat zijde, zijn bewoners al een ateliersessie gestart om te praten over een eventuele parkeeroplossing. Zij zijn bereid om behoorlijke concessies te doen. Dit verwachten wij ook van Wereldhave en Amvest.

Beste Raad, de aanvraag voor de woningbouwimpuls is op 7 september naar het rijk verzonden. Vanzelfsprekend is dit onder voorbehoud van haar goedkeuring.

Maar kan een raad het Ontwikkelperspectief Kronenburg op deze wijze goedkeuren, wetende hoe wij er als bewoners over denken?

- Wetende dat ruim 700 wijkbewoners deze Stem van Kronenburg ondersteunen?
- Wetende dat er geen sprake is geweest van burgerparticipatie bij de totstandkoming van deze visie?
- Wetende dat de sociale problematiek op dit moment al erg groot is?
- Wetende dat Wereldhave/Amvest met de realisatie van het ontwikkelperspectief van ongeveer 700 woningen de grootaandeelhouder wordt?

Wij willen en verwachten een aangepaste visie, met daarin:

    - Minder sociale huurwoningen en een hoger percentage koopwoningen.

- Meer focus op compensatie van stevig groen vanwege toenemende (woning)druk en verstedelijking.
- Geen 1100 woningen, en in ieder geval geen woontoren van 70 meter hoog.
- Een passende parkeeroplossing, naar tevredenheid van bewoners.
- Meer bewonersparticipatie.
- Het eerlijke verhaal.
- Vanzelfsprekend de groenplannen die al jaren op tafel liggen.

Dit vragen wij aan u, de volksvertegenwoordigers van Arnhem.

Van: Jeroen Reussing Voorzitter Stichting Wonen in Kronenburg en Appelgaard
Verzonden: vrijdag 3 december 2021
Onderwerp: toelichting M1 en vervolg.

Beste lezer,

De afgelopen twee keren hebben wij met zeer veel belangstelling de politieke avonden over Kronenburg vanuit huis gevolgd.
Wij als buurt voelen ons erg gehoord door de politiek van Arnhem.
Diverse standpunten en komende moties sluiten erg aan bij de wensen van de bewoners.
Wij merken dat de verhouding tussen koop een huur een heet hangijzer blijft.
Wij blijven van mening dat een goede verhouding tussen koop- en huurwoningen een gezonde bijdrage kan leveren aan de wijk Kronenburg.
Wij zijn blij te lezen dat diverse politieke partijen een motie indienen waarbij deze mix van koop en huur een vereiste wordt.

Ook wij als bewoners van Kronenburg zien de nut en de noodzaak om woningen toe te voegen.
De woningmarkt is krap en wij sluiten onze ogen hier niet voor.
Vergroening van ons stedelijk gebied staat voorop alle bouwplannen die er voor de wijk zijn.
Wij bedanken de openheid van vele fracties om moties en amendementen met ons op voorhand te delen.
Hierdoor groeit dan ook ons vertrouwen in de Arnhemse politiek.
Net als u zijn wij benieuwd of het rijk de subsidie toe gaat kennen deze maand.
Daarnaast kijken wij uit naar de besluitvorming door de raad.

Tijdens de meningsvormende avond (M1) van 17 november jl. is er verwarring ontstaan over de toe te voegen 1100 woningen in Kronenburg.
Lea Manders namens Arnhem Centraal gaf hierbij aan dat wij als bewoners maximaal 1100 woningen accepteren.
Diverse politieke partijen vroegen zich af waar Arnhem Centraal zich op baseerde.
Graag leggen wij uit hoe wij tot deze uitspraak zijn gekomen.
In het plan zijn op diverse plekken ontwikkelingen opgenomen om woningen toe te voegen.
Wereldhave heeft een wens voor de realisatie van 750 woningen genoemd.
Daarnaast hebben wij een gesprek gehad met de nieuwe eigenaar van het UWV gebouw.
Deze is voornemens om 250 tot 300 woningen toe te voegen.
Wanneer wij dit bij elkaar optellen komen wij al bijna aan het maximaal aantal toe te voegen woningen.
Echter blijven er dan nog steeds toegewezen plekken over waar ook woningbouw zou moeten komen.
Hierbij denken wij aan de vervallen kantoren achter het ROC, de ontwikkeling van een woonunit ter hoogte van de Kamera-express en een woontoren op het Kroonpark.
In de gebiedsvisie zijn deze locaties aangewezen als ontwikkelgebied.
Met de realisatie van deze locaties komen wij ruim boven de 1100 woningen uit.
Het vertrouwen is geschaad en geloven niet meer dat de bovengrens ligt bij 1100 woningen.
Dit is dan ook de reden dat wij hebben aangegeven deze bovengrens te hanteren en niet nog meer woningen toe te voegen.

Ons standpunt blijft ongewijzigd:
1100 woningen is te veel voor een overbevolkt Kronenburg.
Wij zien het liefste minder woningen met een goede verhouding huur/koop.
Wij zien het liefste dat er wordt gebouwd waar al bestaande bouw is.
Of dit nu een transformatie is van bestaande bouw, of het herbouwen op deze locatie is ons om het

even.
Nieuwbouw is in onze ogen slechts mogelijk, na goede participatie met bewoners.
Ook zal een onafhankelijk onderzoek moeten plaatsvinden hoeveel woningen de wijk aankan.

Wel is er behoefte aan een tijdsplan.
Wanneer de goedkeuring?
Wanneer wordt het participatietraject met bewoners opgestart?
Wanneer worden er bestemmingsplan wijzigingen gedaan?
Etc.

Namens de bewoners van Kronenburg.

Met vriendelijke groeten,

Kronenburg
Appelgaard

Jeroen Reussing
Voorzitter Stichting Wonen In Kronenburg en Appelgaard

Technische vragen bij Ontwikkelperspectief Kronenburg

Pagina 8 “Het delen van auto’s, fietsen en scooters is een vanzelfsprekend alternatief voor het bezit van een eigen vervoermiddel.”

1. Hoe wordt in het plan voorzien het gebruik van deelauto’s, -fietsen en -scooters te stimuleren? Uitsluitend met behulp van commerciële partijen of ook met behulp van gemeenschapsgeld? Zo ja, wat zijn de geraamde kosten en waaruit worden deze middelen ter beschikking gesteld?

   Uitgangspunt is dat ontwikkelende partijen hiervan de kosten op zich nemen.

2. Er komen 1100 nieuwe woningen bij en een verbouwing/uitbreiding van oppervlak detailhandel? Hoeveel extra parkeerplaatsen zullen er volgens de parkeernorm bij moeten komen? Hoe voorziet dit plan in deze parkeerbehoefte?

   Als uitgangspunt gelden de vastgestelde parkeernormen, te vinden op http://geo1.arnhem.nl/ruimtelijkeplannen/plannen/NL.IMRO.0202.849-/NL.IMRO.0202.849-0201/b_NL.IMRO.0202.849-0201_tb7.pdf. Het aantal te realiseren parkeerplaatsen hangt dus af van het exacte programma (zoals type en oppervlakte van woningen en winkels) en daarmee van de verdere uitwerking van de plannen. Het plan voorziet hierin door de eis te stellen dat al het parkeren dat nodig is voor een ontwikkeling op de locatie van die ontwikkeling wordt opgelost, dus nooit in de openbare ruimte.

Pagina 8 “Verharding maakt plaats voor groen.”

3. Wat is de impact voor de kosten van het onderhoud van de openbare ruimte door groen toe te passen in plaats van verharding? Graag een kostenberekening per jaar inclusief verwachte prijsstijgingen.

   Dit is zonder ontwerp niet zonder meer te bepalen en is afhankelijk van een aantal uitgangspunten die we bepalen, zoals:

   - *Tijdshorizon: over welke termijn moet er gekeken worden naar de kosten? Bij een tijdshorizon van minder dan ca. 25 jaar hoeft er geen verharding te worden vervangen, is dat langer dan komen toekomstige vervangingen van verharding bij de kosten.*
   - *Onderhoudsniveau: Welk onderhoudsniveau moet worden aangehouden a, b of c?*
   - *De mate waarin daadwerkelijk beheer en onderhoud wordt uitgevoerd. Uitstel van onderhoud en beheermaatregelen beïnvloed de werkelijk beheerkosten.*
   - *Binnen verhardingen en groen zijn er verschillende beheergroepen; welke verdeling kan worden aangehouden voor de verschillende beheergroepen? Gras is goedkoper in onderhoud dan verharding, heesters zijn duurder in onderhoud dan verharding..*
   - *Prijswijzigingen toekomst: hier is geen uitspraak over te doen.*
   - *Discontovoet: uitgaven in de toekomst zijn onzeker, hoe verder weg hoe onzekerder en in kostenland tellen ze dan minder hard mee, een discontovoet verrekend dit.*

Inschatting op dit moment is dat de beheer- en onderhoudskosten voor "grijs" (verharding) en "groen" over een langere periode ongeveer vergelijkbaar zijn.

Pagina 8 "Een deel van de bestaande en nieuwe woningen in Kronenburg worden aangesloten op een nieuw warmtenet ('Smart Polder')."

4. Wat kost de 'Smart Polder'? Hoe wordt deze gefinancierd?

   De financiering is voor een grootdeel tot stand gekomen door de ontvangen subsidie vanuit de Provincie van bijna 5 miljoen euro en de bijdrage klimaatfonds van 490.000 euro. Zie informerende raadsbrief van 1 december 2020

   Hiernaast zorgt de exploitatie van het warmtenet over 30 jaar voor inkomsten.

   De bijdrage aansluitkosten per appartement op het warmtenet van Smart Polder, te weten 389 appartementen (19 koop i n een VVE met, overige is huur) is 9.000 euro. Corporaties financieren dit door de inzet van 4.500 euro SAH subsidie (Stimuleringsregeling Aardgasvrije Huurwoningen) en 4.500 euro uit eigen middelen. Vivare en de gemeente werken op dit moment aan een passend aanbod voor de particulieren in de VVE. Hiervoor zal i.i.g. de ISDE subsidie (Investeringssubsidie duurzame energie) ingezet worden ad 3.325 euro per woning. De huurders betalen niets. Hierbij hoort een GigaJoule tarief die 10% onder het huidige gastarief ligt voor de huurders en woningeigenaren en zorgt voor een besparing.

Pagina 8 "Ontwikkelaars worden gestimuleerd aan te sluiten bij dit warmtenet."

5. Blijft de keuze om wel of niet aan te sluiten op het warmtenet vrijblijvend? Wordt er indirect bijvoorbeeld door het verhogen van prijzen van reguliere energiebronnen dwang of drang toegepast om ontwikkelaars ertoe te bewegen gebruik te maken van het warmtenet?

   De prijzen voor reguliere energiebronnen worden niet door de gemeente bepaald. Nieuwbouw mag wettelijk gezien niet meer op aardgas worden aangesloten. Conform de wijkgerichte energietransitie stimuleren we ontwikkelende partijen en leggen we afspraken hierover vast in anterieure overeenkomsten.

Pagina 8 "Waar mogelijk wordt het opwekken van duurzame energie door bewoners en bedrijven gestimuleerd."

6. Hoe wordt het opwekken van duurzame energie gestimuleerd? Worden hier budgetten voor opgesteld en hoe hoog zijn deze geraamd?

   Het betreft hier de opwek van energie door middel van het plaatsen van zonnepanelen. Stimulering vindt plaats door informatie, bewustwording en door collectieve inkoopacties. Deze acties worden betaald uit het structurele programmabudget onder de campagne van Arnhem Aan. Totale budget voor de campagne Arnhem Aan waar we breed werken aan energiebewustwording en besparen is 210.000 per jaar vermeerderd met incidentele subsidies vanuit de RRE en RREW (gemiddeld 600.000 euro per jaar de afgelopen 2 jaar). Voor woningeigenaren is een toekomstbestendigwonen lening beschikbaar tegen lage rente. Er is

10 miljoen beschikbaar om uit te lenen. De rentekosten die door de gemeente worden gedekt bedragen jaarlijks 80.000 euro.

Pagina 8 “Het afsluitbaar maken van de garage, ter verbetering van de sociale veiligheid.”

7. Om en onder winkelcentrum Kronenburg kan men nu nog gratis parkeren. Voor veel mensen, onder andere met lage inkomens, is dit een goede reden om daar te gaan winkelen. Hebben de verschillende belanghebbende partijen de intentie uitgesproken gratis parkeren in de nieuwe situatie te behouden?

   Jazeker, dat is uitgesproken. Voor klanten van het winkelcentrum blijft het parkeren hoe dan ook gratis. Wel is het denkbaar dat parkeren gratis is bijvoorbeeld op vertoon van een kassabon, om 'vreemd' parkeren te voorkomen.

8. Pagina 14 “Ook voor het full service center, inclusief de nieuwe woningen, geldt dat uitsluitend in de eigen garage geparkeerd mag worden. Hierbij kan sprake zijn van dubbelgebruik. De piektijden van de bewoners, winkelend publiek en bezoekers van andere functies zijn immers niet (geheel) gelijk, waardoor er sprake is van efficiëntie voordelen. Toch moeten er ook parkeerplaatsen aan de garage worden toegevoegd. Hoe en waar de parkeerplekken worden gerealiseerd, wordt nader onderzocht.”
   Hoe wordt onderzocht wat deze efficiëntievoordelen zijn en op welke tijden deze zich voordoen?

   Op basis van kengetallen en ervaringscijfers bepalen wij welke doelgroepen op welke momenten parkeren en ook wanneer die doelgroepen juist niet parkeren. Voor de verschillende maatgevende dagdelen in de week ontstaat er zo inzicht of een bepaalde doelgroep op dat moment gebruik maakt van parkeerfaciliteiten en in welke mate. Daaruit volgt een piekmoment met de maximale parkeervraag. Die piek zal lager zijn dan de som van alle losse parkeerbehoeften, doordat niet doelgroepen op dat moment de volle parkeerbehoefte nodig heeft. Als die doelgroep op een ander moment in de week wel de volledige parkeerbehoefte nodig heeft zullen er op dat moment andere weer andere doelgroepen zijn die een lagere parkeerbehoefte hebben. Voorbeeld als het piekmoment op zaterdagmiddag hoef je de parkeerbehoefte van kantoren niet (volledig mee te nemen). Die mensen werken immers niet op zaterdag. Op de andere dagen van de week kunnen die mensen dan parkeren op plekken die op zaterdag door winkelend bezoek worden gebruikt.

Coen Verheij – PVV Arnhem

Overzicht insprekers:

Onderwerp: Ontwikkelperspectief Kronenburg	
Naam	**Namens**
Jenny Doest	Rozet
Karst Hagedoorn	Amvest
Jeroen Reussing	Stichting Wonen In Kronenburg en Appelgaard
Ronald Wiedemeyer	Stichting Wonen In Kronenburg en Appelgaard
Jannet Otten	Stichting Wonen In Kronenburg en Appelgaard
Jeroen Verwolf	Wereldhave
Regina Ram	Stichting Bewoners Vredenburg
Mariken van Woerkum	Wijkteams Arnhem

Aan de gemeenteraad

Datum : 7 september 2021
Zaaknummer : 594499
Contactpersoon : Kirsten van Rijen
Telefoonnummer : 026 3773583

Onderwerp: Aanvraag subsidie woningbouwimpulsregeling Rijk voor Kronenburg

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van ons besluit om een aanvraag in te dienen voor de woningbouw-impulsregeling van het Rijk voor Kronenburg en hiertoe onder voorbehoud van goedkeuring door de gemeenteraad zorg te dragen voor €7.112.334,- cofinanciering voor de publieke businesscase.

Inleiding
Om te investeren in een leefbaar en sociaal sterk Kronenburg is een ontwikkelperspectief gemaakt voor Kronenburg. Door wonen, werken, bereikbaarheid, groen en zorg goed met elkaar te combineren, verbetert het gevoel van veiligheid en saamhorigheid onder bewoners, ontstaat er minder hittestress en is er ruimte voor meer woningen in het hart van Arnhem-Zuid.

De noodzakelijke aanpak vraagt om flinke investeringen. De woningbouwimpulsregeling van het ministerie van Binnenlandse Zaken geeft een mogelijkheid om hiervoor een subsidiebijdrage te verkrijgen. Deze kansen willen we graag verzilveren. Hierbij is investeren in de sociale opgave en leefbaarheid een voorwaarde om te kunnen verstedelijken. Door problemen gezamenlijk aan te pakken, wordt Kronenburg een levendige en mooiere wijk, waar mensen graag willen wonen, werken en verblijven.

Aanvraag subsidie woningbouwimpulsregeling Rijk voor Kronenburg
Het totale ontwikkelperspectief kent €22,7 miljoen aan investeringen in de openbare ruimte. Niet al deze middelen zijn ook toerekenbaar aan de nieuw toe te voegen woningen. In de impulsregeling kunnen alleen die kosten worden opgevoerd die toerekenbaar zijn aan de nieuwbouw. Daarnaast zijn er kosten voor bouw- en woonrijp maken van de grondexploitatie-onderdelen en opbrengsten uit grondverkoop en kostenverhaal bij de particuliere ontwikkelingen.

De definitieve businesscase en de daarbij behorende waardebepaling heeft voor de benodigde subsidieaanvraag (en de bijbehorende cofinanciering) geen significante wijzigingen opgeleverd ten opzichte van het in het raadsvoorstel genoemde bedrag van €8,3 miljoen. Uiteindelijk leidt dit dan ook tot een subsidieaanvraag voor de woningbouwimpulsregeling van €8,3 miljoen.

Met deze subsidie wordt het mogelijk in totaal €22,7 miljoen te investeren in de openbare ruimte van Kronenburg en in totaal ongeveer 1100 woningen toe te voegen aan de wijk. Daarnaast worden ruim 120 woningen aan Vredenburg (locatie Pleynkwartier) toegevoegd die ook onderdeel zijn van de aanvraag.

Het Ontwikkelperspectief Kronenburg geeft ons inziens invulling aan de doelen van de subsidieaanvraag. De subsidieaanvraag is reeds aangekondigd in het raadsvoorstel dat op 29 juni 2021 aan de raad is voorgelegd en is inhoudelijk en financieel in lijn hiermee.

Voorwaarde voor de aanvraag bij het Rijk is dat de lagere overheden ook 50% van het publieke onrendabele tekort beschikbaar stellen. Bij de provincie is in het kader van de woningbouwimpuls-regeling van de provincie een aanvraag gedaan en op 1 september toegekend voor €1.221.000 volgens de voorwaarden die deze regeling stelt. Het Rijk vraagt voor de aanvraag dat de gemeente garant staat voor het resterende deel van de cofinanciering, te weten €7.112.334,-. Dit uiteraard onder voorbehoud van goedkeuring door uw raad.

De kanttekeningen en risico's benoemd in het raadsvoorstel Ontwikkelperspectief Kronenburg zijn ongewijzigd van toepassing. Er zijn geen aanvullende risico's te benoemen.

Indien de subsidie wordt toegekend, zal een grondexploitatie worden ingesteld voor de locaties die in eigendom zijn van de gemeente. Deze zal na toekenning van de subsidie inclusief de begrotingswijziging aan de raad worden voorgelegd. Daarnaast zal de uitvoering van het ontwikkelperspectief ter hand worden genomen, zoals uitgewerkt in het raadsvoorstel Ontwikkelperspectief Kronenburg.

Daartoe zal de openbare ruimte verder worden uitgewerkt in overleg met bewoners en zullen met Wereldhave financiële afspraken worden gemaakt, waarbij naast afspraken over de grondopbrengsten voor woningbouw ook de bestaande erfpachtafspraak en de effecten van de ontwikkeling van een Full Service Centrum (FSC) moeten worden meegenomen. Ook met de overige ontwikkelende partijen zullen overeenkomsten worden gesloten.

Het college hoopt van harte dat het Rijk ons ondersteunt om de noodzakelijke investeringen in Kronenburg mogelijk te maken. Met deze financiële middelen ontstaat te mogelijkheid om de sociale opgave en leefbaarheid in Kronenburg, die noodzakelijke voorwaarden zijn voor verstedelijking, op te pakken.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Memo

Datum : Dinsdag 20 juli 2021

Aan : raadsleden en fractievolgers

Van : Wethouder Bouwkamp

Betreft : toezegging 991 Bekrachtiging geheimhouding bijlage "Financiën Kronenburg"

In de vergadering van 7 juli 2021 bij de behandeling van de bekrachtiging van de geheimhouding Kronenburg heb ik u toegezegd om voor de zomer naar de raad een overzicht te sturen met daarin de al openbare financiële informatie die ook in het geheime document staat, voor zover dat de grond van de geheimhouding niet schaadt.

Hierbij doe ik u toekomen een overzicht van de getallen uit de bijlage die reeds in andere documenten of op andere manieren openbaar zijn:

- Zoals in het openbare raadsvoorstel is aangegeven zijn de totale investeringen in de openbare ruimte €22.7 miljoen. Daarnaast zijn er andere kosten, zoals bouw- en woonrijp maken.

- Binnen de begroting van Arnhem zijn de volgende bedragen bekend:
  - €4 miljoen voor Kronenburg middelen herstelagenda (zie Raadsbrief Anticyclisch investeren "Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis" van 9 februari 2021) die inzetbaar zijn voor een viertal onderwerpen Busstation, Vergroenen Busbaan en Croydonplein, Aanpak leefomgeving en Opschaling energietransitie.
  - €0,5 miljoen Mobiliteitsmiddelen
  - €0,1 miljoen Groenfonds
  - €0,6 miljoen Klimaatfonds (te besluiten via openbare raadsvoorstel Ontwikkelperspectief Kronenburg)

- De provincie heeft ten behoeve van het busstation op 9 maart 2021 €3 miljoen toegezegd

- De provincie heeft een regeling cofinanciering WBI waar voor Kronenburg een aanvraag voor zal worden gedaan.

- Het rijk heeft een regeling woningbouwimpuls waar zoals aangegeven in het openbare raadsvoorstel €8,3 miljoen voor zal worden aangevraagd.

Memo

Datum : woendag 14 juli 2021

Aan : raadsleden en fractievolgers

Van : Cathelijne Bouwkamp

Betreft : Toezegging consequenties koopwoningen ipv huur woningen in Kronenburg

Bij de behandeling van de rondvraag over Kronenburg op 7 juli 2021 heeft wethouder Bouwkamp aan raadslid Hutten van het CDA toegezegd de raad te informeren over de consequenties van het omzetten van een groter deel van het aantal toe te voegen woningen in Kronenburg naar koopwoningen.

In algemene zin is hierover het volgende te zeggen:

Met een deel van de partijen in Kronenburg zijn wij al langere tijd, soms al enige jaren, in gesprek. Met deze partijen is niet eerder gesproken over het sturen op koopwoningen. Oorspronkelijk is met partijen alleen gesproken over massa en aantallen. In een later stadium is aan deze gesprekken toegevoegd de wens om minimaal 30% sociale huur te realiseren en om in ieder geval een gedeelte van het programma in het duurdere segment te realiseren, om hiermee de wijk meer diversiteit te geven. Zoals te lezen valt in de bijlage "Woningbouwprogramma Kronenburg" zijn de ontwikkelende partijen meegegaan met deze nieuwe wensen in de programmering.

De businesscase van de ontwikkelende partijen lijkt in eerste instantie niet heel winstgevend. Mede daardoor is de ontwikkeling van leegstaande kantoorgebouwen sinds het loslaten van het transformatiebeleid tot nu toe slechts moeizaam van de grond gekomen. Partijen hebben aangegeven met de grote investeringen in de wijk, en hiermee de verbetering van de leefbaarheid van de wijk, meer geloof te hebben in het kunnen realiseren van hun ontwikkeling. Om die reden zijn ze ook bereid om een inbreng via kostenverhaal aan deze investeringen te doen.

Het omzetten van huur naar koop brengt echter meer risico's in de businesscase van de ontwikkelende partijen. Immers daarbij gaan verkooprisico's meespelen en moet het rendement in één keer (met de verkoop) verdiend worden en kan dit niet via een meerjarige constructie (huurrendement) worden terugverdiend.

Deze factoren maken dat onze inschatting, gebaseerd op verkennende gesprekken met de ontwikkelende partijen, is, dat de ontwikkelaars zich in zo'n geval niet zullen verplichten tot realisatie van de ontwikkeling en het betalen van het bijbehorende kostenverhaal en in ieder geval niet zullen verbinden aan de realisatietermijn die voor de woningbouwimpulsregeling noodzakelijk is (start bouw binnen 3 jaar, oplevering binnen 10 jaar).

BEHANDELRESULTAAT

Raadsvoorstel 'Ontwikkelperspectief Kronenburg', rondetafelgesprek - 06-10-2021

Raadsvoorstel "Ontwikkelperspectief Kronenburg"

Zaaknummer:	584759
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Prinsen (GL), Loos (VVD), Loor (D66), Visser (PvdA), Manders (AC), Eliëns (PvdD), Verheij (PVV), Hutten (CDA), Becker (CU), Elfrink (SP), Aydemir (Denk VA) en Hobbelen (AOP).

Bespreking
Aan het rondetafelgesprek namen naast de aanwezige fractievertegenwoordigers acht insprekers deel. Tijdens het gesprek hebben de insprekers zich voorgesteld en de belangrijkste boodschap aan de raad meegegeven. Vervolgens zijn vragen gesteld door de aanwezige fractievertegenwoordigers.

Tijdens het rondetafelgesprek heeft de Stichting Wonen in Kronenburg en Appelgaard een petitie aangeboden aan de voorzitter van de raadskamer.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat het rondetafelgesprek, en daarme de informatieve fase van de behandeling van dit raadsvoorstel is afgerond. Daarmee wordt de behandeling voortgezet in de meningsvormende 1 fase.
.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

S. van den Broek

BEHANDELRESULTAAT

Meningsvorming 1

GEMEENTE Arnhem

Ontwikkelperspectief Kronenburg

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Manders (AC), Visser (PvdA), Loos (VVD), Brandts (D66), Hutten (CDA), Prinsen (GroenLinks), Aydemir (Denk/VA), Eliëns (PvdD), Hobbelen (AOP), Elfrink (SP) en Becker (ChristenUnie).

De fractie van de PVV was niet bij de beraadslaging aanwezig.

Verder aanwezig: Wethouder Bouwkamp en de ambtelijke ondersteuners Van Rijen en Smits.

Bespreking
De raadskamer heeft haar eerste termijn afgerond.

Conclusie
De bespreking wordt voorgezet met de eerste termijn van de portefeuillehouder.

De raadsadviseur,

Jozef Kersten

De voorzitter,

Vincent Bouma

Politieke Avond

Dossiernummer	2898
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 november 2021
Agendapunt	5.RZ
Omschrijving	20.30 uur - 21.45 uur: Vrij zijn in Arnhem

Geagendeerd	Vergaderdatum
Politieke Avond	**17 november 2021**
Politieke Avond	1 december 2021

Titel/onderwerp: Vrij zijn in Arnhem

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Roman Meutstege
Portefeuillehouder:	M. Louwers	Telefoonnr:	5519
		E-mailadres:	roman.meutstege@arnhem.nl
Doel activiteit	Informerend (I) & Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Inhoud** Aan de gemeenteraad van Arnhem wordt voorgesteld om het actieplan 'Vrij zijn in Arnhem' vast te stellen. Dit actieplan ziet op een aanpak tegen discriminatie en racisme, en werkt aan een stad waarin voor elkaar wordt opgekomen. Het actieplan komt voort uit gesprekken met de stad, en heeft als doel een startpunt te zijn van een beweging naar een inclusieve samenleving. Hiervoor wordt ongeveer €200.000 beschikbaar gesteld, naast een budget van € 67.000 die beschikbaar wordt gesteld vanuit het Rijk. Zie voor meer informatie het raadsvoorstel en de raadsbrief en bijlagen "Informatieverzoek conform artikel 169 lid 3 gemeentewet m.b.t. 'Vrij zijn in Arnhem' " d.d. 07-09-2021		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	<u>Informatieve fase</u> Op dit moment is er één inspreker vanuit de organisatie Empowering Nisa. De inspreker krijgt vijf minuten de tijd voor een mondeling betoog, waarna de raadskamer de gelegenheid krijgt voor het stellen van vragen. <u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.		
Bijlagen			

Raadsvoorstel "Vrij zijn in Arnhem"			
Bijlage - Vrij zijn in Arnhem			
Aangenomen motie "Integrale inclusievisie en actieplan'" (20M245g)			
raadsbrief "Informatieverzoek conform artikel 169 lid 3 gemeentewet m.b.t. 'Vrij zijn in Arnhem' " d.d. 07-09-2021			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 588565

Onderwerp: 'Vrij zijn in Arnhem'

Voorstel

1. 'Vrij zijn in Arnhem' vast te stellen

Inleiding

In Arnhem moet iedereen moet zichzelf kunnen zijn. Dat klinkt vanzelfsprekend, maar helaas zijn er Arnhemmers die dagelijks te maken krijgen met discriminatie en racisme. Dit is onacceptabel en bovendien strafbaar. Met het actieplan 'Vrij zijn in Arnhem' strijden we tegen discriminatie en werken we aan een stad waarin we voor elkaar opkomen. We laten de kracht van diversiteit zien en leveren een bijdrage aan de emancipatie van groepen die te maken krijgen met discriminatie.

In juni zijn we gestart met de campagne #ArnhemDurft, waarin we Arnhemmers oproepen om zich uit te spreken tegen discriminatie en op te komen voor de mensen die hiervan het slachtoffer worden. Dat kunnen we niet alleen als gemeentebestuur: alleen als iedereen mee doet, kunnen we discriminatie en racisme een halt toe roepen.

Met 'Vrij zijn in Arnhem' laten we zien waar we voor staan en hoe we een vuist willen maken tegen discriminatie en racisme. Dit actieplan is de opbrengst van gesprekken met de stad, en het startpunt van een beweging naar een inclusieve samenleving waarin geen plek is voor uitsluiting. We blijven met elkaar in gesprek en werken zo toe naar ons ideaal: een stad waarin iedereen zichzelf kan zijn.

Beoogd effect

Arnhem GEMEENTE

Met 'Vrij zijn in Arnhem' geven we samen met de stad vorm aan een beweging naar een inclusievere stad, die strijdt tegen discriminatie en racisme.

De komende jaren werken we toe naar:
- Het laten zien en benutten van de kracht van diversiteit
- Het vergroten van bewustwording over discriminatie en racisme
- Geen ruimte laten voor discriminatie en opkomen voor elkaar

Beoogd effect is het terugdringen van discriminatie en racisme. We willen dat het bestrijden van discriminatie en racisme bij iedereen hoog op de agenda staat, dat we daarin als stadsbrede beweging samen optrekken en samen discriminatie en racisme effectief aanpakken.

Argumenten

1.1 We geven als gemeente hoge prioriteit aan de aanpak van discriminatie en racisme

Er gebeurt al veel in Arnhem in de aanpak van discriminatie, maar de ontwikkelingen van de afgelopen tijd maken duidelijk dat er meer nodig is. Discriminatie is strafbaar en vraagt om een zero tolerance aanpak. Tegelijkertijd willen we de discriminatie van morgen voorkomen door al vroeg in te zetten op ontmoeting, bewustwording en tolerantie, acceptatie en respect.

1.2 We geven uitvoering aan uw motie 'Integrale inclusievisie en actieplan (20M245)'.

De gemeenteraad heeft een motie 'Integrale inclusievisie en actieplan' aangenomen waarin wordt gevraagd om een integrale visie en actieplan als onderdeel van het Uitvoeringsplan Inclusief Arnhem, en deze uiterlijk voor het zomerreces 2021 aan de raad voor te leggen.

Participatie

'Vrij zijn in Arnhem' is opgesteld voor en door Arnhemmers. We hebben hiervoor meer dan 40 gesprekken gevoerd, met onder meer jongeren, ouderen, docenten, ondernemers, wijkprofessionals, culturele ondernemers en artiesten. We spraken hen over de mate waarin er sprake is van discriminatie en racisme in de stad, welke maatregelen we eerder al hebben getroffen, wat er nog nodig is en wie hierin een rol kan spelen. In verschillende klankbordgroepbijeenkomsten is er meegedacht over de invulling van de pijlers, acties en kernpunten. Aanvullingen en opmerkingen van de klankbordgroep op de conceptversies van het stuk zijn meegenomen en verwerkt.

We gaan door met de energie die we zijn tegengekomen in de stad, en werken ook in de uitvoering van onze plannen nauw samen.

Financiën

In de perspectiefnota 2022 is voor 2022 en 2023 € 200.000 beschikbaar gesteld voor de visie en het actieplan racismebreed (nu het manifest 'Vrij zijn in Arnhem') en de regenboogagenda. Vanaf 2024 blijft er voor de regenboogagenda - integraal onderdeel van het manifest - structureel € 36.000 beschikbaar.

Een groot deel van de acties is bedoeld om een extra impuls te geven aan een stadsbrede beweging tegen discriminatie. Hiervoor zetten we de beschikbare € 200.000 uit de perspectiefnota 2022 in, in 2022 en 2023. Daarnaast zetten we de circa € 67.000 euro in die vanuit het Rijk (meicirculaire) extra beschikbaar wordt gesteld voor het versterken van de aanpak van discriminatie en de antidiscriminatievoorziening (€ 64.678 euro in 2021 oplopend tot € 68.654 euro in 2025). Verder wordt een deel van de acties mede gefinancierd uit bestaande middelen inclusie.

Uitvoering

In het manifest noemen we de eerste acties die we de komende jaren gaan uitvoeren. Deze zijn geordend in drie pijlers:

- De kracht van diversiteit laten zien en benutten, waarin we werken aan inclusieve organisaties en een stad waarin iedereen meetelt,
- Meer besef van discriminatie en racisme, waarin we het besef en de kennis vergroten over discriminatie, slavernijverleden en andere relevante geschiedenis, en werken aan ontmoeting in de stad,
- Zero tolerance voor discriminatie, waarin we zorgen dat discriminatie hard aangepakt wordt, Arnhemmers die gediscrimineerd worden goed geholpen worden en waarin we de norm versterken dat het normaal is er iets van te zeggen als je ziet dat er discriminatie plaatsvindt.

Het is niet eenvoudig de mate van discriminatie en racisme in kaart te brengen. We vinden het van groot belang om te weten of we op de goede weg zijn, en of onze acties effect hebben. We monitoren de voortgang van onze plannen daarom met een combinatie van tellen en vertellen: een combinatie van cijfermatige gegevens en de duiding en invulling hiervan door ervaringen en verhalen van experts en inwoners.

De beweging naar een inclusieve stad maken we samen. We leren hierbij van de stappen die we maken.

Communicatie

'Vrij zijn in Arnhem' staat voor een stadsbrede beweging, waarin we samen strijden tegen discriminatie en racisme. Bewustwording en communicatie zijn hier een belangrijk onderdeel van. Na de raadsbehandeling gaan we bouwen aan een stadsbrede beweging met als doel om zoveel mogelijk inwoners, ondernemers, kunstenaars, docenten en anderen zich aan te laten sluiten.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Vrij zijn in Arnhem

RAADSVOORSTEL

Besluit van

Zaaknummer 588565

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 13 juli 2021, nummer: 588565;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. 'Vrij zijn in Arnhem' vast te stellen

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Vrij zijn in Arnhem

GEMEENTE Arnhem

Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.

- Artikel 1 van de Nederlandse Grondwet

1. Voorwoord

In Nederland is iedereen gelijkwaardig. Dit is het fundament van onze samenleving. De grondwet begint ermee. Het maakt niet uit wie je bent, waar je vandaan komt, van wie je houdt of waar je in gelooft. Wie anderen uitsluit om wie zij zijn, overtreedt de wet en is strafbaar.

Toch krijgen ook in Arnhem mensen te maken met discriminatie en racisme. Vorig jaar liep het marktplein vol met Arnhemmers die de aandacht vestigden op het anti-zwart racisme. Mede als gevolg van de coronacrisis, wordt er meer anti-Aziatisch racisme gemeld. En ook antisemitisme zien we terugkomen in onze stad, bleek recentelijk uit leuzen die door voetbalsupporters geuit werden op de John Frost-brug. Ook de LHBTIQ+-gemeenschap heeft nog dagelijks te maken met discriminatie.

Dit accepteren we niet. Ruim 75 jaar terug hebben onze voorouders in Arnhem hard gevochten voor vrijheid. De vrijheid om jezelf te kunnen zijn en je eigen keuzes te kunnen maken zijn nauw verbonden aan onze stad. We gaan daarom met elkaar de strijd aan tegen de discriminatie en het racisme van vandaag, door voor elkaar op te komen. En we zetten in op het voorkomen van de discriminatie en het racisme van morgen, door onze kinderen al jong de waarde van respect, tolerantie en acceptatie mee te geven.

Dit vraagt dat we in de eerste plaats naar onszelf kijken. Dat we eerlijk zijn tegen elkaar en van elkaar leren. Iedereen kan bijdragen aan verandering. Als gemeente werken we hard om onze eigen organisatie inclusiever en diverser te maken. Samen met de stad werken we ook aan het inclusiever maken van onder andere onze organisaties, het onderwijs en het sportklimaat.

Met *Vrij zijn in Arnhem* laten we met elkaar zien waar wij voor staan. En welke stappen we gaan nemen met elkaar. Deze acties komen voort uit een groot aantal gesprekken dat we in de stad hebben gevoerd. Of we nu docenten, ondernemers, professionals in de wijken of jongeren spraken, overal voelden we de energie om verandering te brengen. De vraag was simpel: “hoe bereiken we een Arnhem waar voor discriminatie geen plaats is?” Het antwoord is niet altijd simpel. Wat wel duidelijk is, is dat we met elkaar aan de slag gaan.

Op weg naar een Arnhem voor iedereen. Doe mee, we hebben elkaar nodig!

Namens het college van burgemeester en wethouders Arnhem.

Martien Louwers, wethouder Inclusie.
Juli 2021

2. Waar staan we voor?

Vrij zijn in Arnhem is een beweging naar een stad waar we met elkaar strijden tegen discriminatie en racisme. Dit plan is voor alle Arnhemmers. Of je nu in Hoogkamp woont of in Malburgen, ondernemer bent of student, hier al 40 jaar woont of net de verhuisdozen uitgepakt hebt.

We vragen iedereen om zich aan te sluiten en met ons mee te doen.

1. We zijn trots op de diversiteit van onze stad

We zijn de meest diverse stad van Oost-Nederland, en daar zijn we trots op! Diversiteit brengt nieuwe verhalen, inzichten en ondernemerskracht. We gaan deze kracht meer benutten. Door van elkaar te leren, met nieuwe ontmoetingen en door de energie en inspiratie van mede-Arnhemmers beter zichtbaar te maken.

2. We strijden elke dag tegen discriminatie en komen voor elkaar op

Discriminatie en racisme zijn strafbaar. Dus of het nu op straat, op de werkvloer of online voorkomt, we zeggen er iets van. We moedigen aan tot melding of aangifte. We zorgen voor laagdrempelig melden en goede begeleiding. En met organisaties die discrimineren, stoppen we de samenwerking. Zo versterken we met elkaar de norm tegen discriminatie.

3. Geen vrijheid zonder veiligheid

Elke Arnhemmer moet in veiligheid zichzelf kunnen zijn, of dit nu thuis is of op school, op straat of op de werkvloer. We geven hoge prioriteit aan de aanpak van discriminatie door de politie en boa's als beschermers van een veilige leefomgeving

> "Ik heb zelf last van discriminatie, en wil dat mijn dochter er later geen last meer van heeft. Dat is mijn motivatie."
>
> – quote uit stadsgesprekken

4. We geven kinderen vanaf de wieg het belang van tolerantie, acceptatie en respect mee

De waarden die je als kind meekrijgt zijn bepalend voor je verdere leven. En er is een hele stad nodig om een kind op te voeden. Met elkaar laten we onze kinderen daarom zien hoe belangrijk het is elkaar te accepteren en met respect te behandelen, en welke meerwaarde diversiteit ons brengt

5. We herdenken en vieren de vrijheid om jezelf te zijn

We vieren met elkaar de diversiteit van onze stad. Maar we herdenken ook dat vrijheid niet altijd vanzelfsprekend geweest is. Zo laten we voortdurend zien waar we voor staan.

6. We werken samen aan diversere en inclusievere Arnhemse organisaties

Organisaties met een grote diversiteit aan personeel en een inclusieve organisatiecultuur zijn effectiever en innovatiever. Ze passen bovendien bij een stad waar iedereen meedoet. We werken daarom samen aan het diverser en inclusiever maken van Arnhemse organisaties.

7. We werken samen als bondgenoten

In onze stad wonen Arnhemmers met allerlei etnische en culturele achtergronden, religies, seksuele geaardheden en genderidentiteiten. Sommige Arnhemmers werken aan gelijke kansen in de wijk, andere zijn succesvol ondernemer. Veel Arnhemmers hebben een visie op inclusiever onderwijs, of op een arbeidsmarkt die open is voor iedereen. Samen met hen komen we in actie om dit te bereiken.

8. We vormen een groeiende en lerende beweging tegen discriminatie

Elke grote reis begint met de eerste stap, en samen kom je verder. We zien dat er in de stad een beweging gaande is, waar we van elkaar leren en waar we steeds opnieuw kijken hoe we discriminatie en racisme kunnen aanpakken en tegengaan. Deze versterken we en bouwen we met elkaar verder uit.

9. Vooral: we geven als gemeente het goede voorbeeld

We zijn ons ervan bewust dat we als gemeentelijke organisatie een belangrijke rol spelen in het toewerken naar een inclusief Arnhem en het tegengaan van alle vormen van discriminatie en racisme. We zijn een grote werkgever in onze stad. Juist daarom werken we hard om de diversiteit van onze stad meer terug te laten komen in ons personeelsbestand en onze samenwerkingspartners. Hierbij zetten we ook in op een inclusieve werkcultuur, inclusief alle communicatie.

"Discriminatie aanpakken is niet altijd makkelijk. Je moet elke dag weer opnieuw die steen de heuvel opduwen. Maar je moet het toch blijven doen."

- quote uit stadsgesprekken

3. Tijd voor actie

We jagen met elkaar discriminatie en racisme de stad uit. Dat is al aan de gang, en dat willen we verder aanjagen en versterken. Meer dan 40 Arnhemse inwoners en organisaties hebben de afgelopen tijd met ons meegedacht over wat gebeuren moet om discriminatie en racisme aan te pakken.

Dit resulteerde in drie pijlers: de kracht van de diversiteit in Arnhem laten zien en benutten, meer besef over discriminatie en racisme, en een zero tolerance aanpak voor discriminatie.

Hier beschrijven we welke acties we de komende twee jaar onder-nemen.

3.1 De kracht van diversiteit laten zien en benutten

Arnhem is de meest diverse stad van Oost-Nederland. Dat biedt een hoop kansen. Op nieuw ondernemerschap bijvoorbeeld, of nieuwe ideëen en concepten. We gaan die diversiteit laten zien en benutten, en werken aan een stad waarin iedereen meedoet.

In 2025:

- **Is er een levendig aanbod aan goed zichtbare initiatieven op het gebied van inclusie, diversiteit en antidiscriminatie in Arnhem beter zichtbaar.**
- **Hebben we diversere en inclusievere organisaties.**
- **Is de eigen kracht van de verschillende gemeenschappen in Arnhem vergroot.**

3.1.1 Voor en door Arnhemmers

De diversiteit in onze stad wordt een kracht, dankzij Arnhemmers met verschillende achtergronden die meedoen aan onze plannen.

Dit gaan we doen:

- Op Arnhem.nl verzamelen wij alle initiatieven die nu al discriminatie en racisme tegengaan.
- We ondersteunen initiatieven die bijdragen aan bredere kennis over de geschiedenis van de diversiteit van onze stad.
- We voeren samen met de professionals in de wijken voortdurend het gesprek over wat er gaande is in de wijken en verschillende Arnhemse gemeenschappen op het gebied van diversiteit, discriminatie en racisme.
- We ondersteunen 'community building' en de creatie van veilige omgevingen voor gemarginaliseerde groepen, bijvoorbeeld transgender personen.
- We richten een adviesraad op die actief meedenkt.

3.1.2 Inclusieve stad = inclusieve organisaties

We strijden tegen discriminatie op de arbeidsmarkt, maar werken ook aan het diverser en inclusiever maken van onze organisaties.

Dit gaan we doen:

- Voor organisaties die werkzaamheden uitvoeren voor of namens de gemeente Arnhem, onderzoeken we hoe we voor nieuwe overeenkomsten de eis van aantoonbaar antidiscriminatiebeleid voor de eigen organisatie op kunnen nemen.
- Met een netwerk van een grote werkgevers in de stad werken we aan de stadsbrede aanpak om de diversiteit in Arnhemse organisaties te vergroten en optimaal zichtbaar te maken. Dit doen we onder meer door talent met een minder groot eigen netwerk aan deze werkgevers te koppelen.
- We gaan met partnerorganisaties in gesprek over het verder trainen van (wijk)professionals.
- We verzoeken onze culturele partners om een plan van aanpak voor diversiteit. Ook wordt gevraagd hoe zij voldoen aan de Governance Code Cultuur, de Code Inclusie & Diversiteit en de Fair Practice Code.
- Samen met de Arnhemse sportkoepels en sportaanbieders werken we aan een inclusiever sportklimaat in de stad.
- We moedigen Arnhemmers die discriminatie op hun stage of werk dit altijd te melden bij discriminatiemeldpunt Vizier. We brengen dit ook onder de aandacht bij onderwijsinstellingen, jobcoaches en bij werkgevers zelf.
- Met organisaties die aantoonbaar discrimineren, doen we als gemeente geen zaken zolang zij niet werken aan het onderliggend probleem en verbetering laten zien.

"We doen nu vaak of diversiteit een uitdaging is, of zelfs een probleem. Maar dan vergeten we dat diversiteit juist een enorme meerwaarde kan hebben voor een stad. Laten we die ook vooral meer laten zien aan elkaar!"

- quote uit stadsgesprekken

3.2 Meer besef van discriminatie en racisme

Racisme en discriminatie kent impliciete, alledaagse en banale vormen. We gaan daarom het besef in de stad vergroten. We beginnen bij de opvoeding en het onderwijs. We brengen Arnhemmers in contact met elkaar. We herdenken de onvrijheid uit het verleden, en vieren wat er al bereikt is.

In 2025:

- **Is er meer kennis over wat je zelf kunt doen tegen discriminatie, racisme en andere vormen van uitsluiting.**
- **is er meer besef en kennis over het slavernijverleden, kolonialisme, LHBTIQ+ en andere relevante geschiedenis en de erfenis voor het heden.**
- **Is er meer ontmoeting tussen o.a. Arnhemmers met verschillende culturele/etnische identiteiten, genderexpressies en seksuele geaardheden.**

"Als je anders behandeld wordt, ga je je op een gegeven moment ook anders gedragen. Je gelooft op een gegeven moment ook echt dat je minder kan vanwege je afkomst of huidskleur. Terwijl dat niet zo is."

– quote uit stadsgesprekken

3.2.1 *It takes a city to raise a child:* opgroeien vanuit respect en tolerantie

Kinderen worden niet geboren met negatieve vooroordelen. Opvattingen worden meegegeven. We brengen daarom kinderen al vroeg het belang van respect en tolerantie bij. Met ouders, onderwijs en jongerenwerk, maar we betrekken ook buren, vrienden op straat en de online wereld in onze aanpak.

Dit gaan we doen:

- We breiden de scholennetwerken van InDifferent uit. Binnen twee jaar willen we dit op alle vo-scholen in Arnhem aanbieden. In deze netwerken werken leerlingen in coalities aan het versterken van onderling respect en het vergroten van een inclusief klimaat op hun school.
- We ondersteunen het voeren van het gesprek over het koloniale verleden op Arnhemse scholen.
- We maken projecten die door docenten of leerlingen zelf geinitieerd worden op scholen optimaal zichtbaar.
- We betrekken rolmodellen uit de wijken bij het bespreken en onder de aandacht brengen van discriminatie, racisme en inclusie.
- We werken met het onderwijs aan een inclusief en divers schoolklimaat.
- We verhogen de kwaliteit van het onderwijs. Hierbij zetten we in op gelijke kansen voor iedereen. We beginnen met de voor- en vroegschoolse educatie, en bieden in Arnhem-Oost verlengde leertijd aan.

3.2.2 Herdenken en vieren

In Arnhem hebben we het belang ondervonden van vrijheid. Met herinneringen aan de bezetting, deportaties, kampen en de koloniale tijd en het slavernijverleden. We vinden het belangrijk deze periodes te herdenken en de vrijheid met elkaar te vieren.

Dit gaan we doen:

- Wij ondersteunen een jaarlijkse Arnhemse herdenking van de slachtoffers gedurende ons gezamenlijke slavernijverleden en koloniale tijdperk, en de viering van Keti Koti - de afschaffing van de slavernij.
- We werken samen met onze partners aan een inclusieve invulling van het herdenken, beseffen en beleven van de Airborne (Slag om Arnhem). Opdat deze unieke geschiedenis voor alle inwoners en bezoekers een basis vormt om in gesprek te gaan over en te werken aan vrijheid in het hier en nu.
- We ondersteunen het initiatief voor de organisatie van een Pride Arnhem.
- We maken dit alles toegankelijk via de communciatiekanalen van de gemeente.

3.2.3 Ongewone ontmoetingen en nieuwe verbindingen

Ontmoeting is een krachtig middel om mensen te verbinden, wederzijds begrip te ontwikkelen en polarisatie tegen te gaan. Uit onderzoek blijkt dat er steeds minder plekken zijn waar mensen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten. Dit leidt tot minder begrip van waar mensen in andere groepen tegenaan lopen.

Dit gaan we doen:

- We geven extra ondersteuning aan initiatieven die verschillende groepen verbinden. Voorwaarde is dat deze uit de Arnhemse samenleving zelf voortkomen, verschillende groepen Arnhemmers bij elkaar brengen en helpen bij inclusie en diversiteit in de stad.
- We starten een jaarlijks stadsgesprek inclusie en diversiteit. Hierbij gaan we in de stad in gesprek. Over hoe we discriminatie zo goed mogelijk aanpakken met elkaar. Over welke succesverhalen we kennen. En over wat er nodig is om de volgende stap te zetten.

3.3 Zero tolerance voor discriminatie

Discriminatie is verboden. We straffen wie zich hier schuldig aan maken. We zorgen voor goede ondersteuning voor wie te maken krijgt met discriminatie. En we laten met elkaar zien dat het de norm is om voor elkaar op te komen.

In 2025:

- **Dragen we consequent uit dat het de norm is om voor elkaar op te komen in het geval van discriminatie en racisme.**
- **Doen veel meer Arnhemmers melding of aangifte als zij te maken krijgen met discriminatie en racisme.**
- **Is er scherper en integraler zicht op het aantal en het soort incidenten van dicriminatie en racisme.**

"Het is belangrijk dat iedereen ziet dat je niet wegkomt met discriminatie of racisme. Daarom is het belangrijk dat incidenten aangepakt worden, maar ook dat de gevolgen duidelijk gemaakt worden. Zo weet iedereen: racisme is niet oké."

– quote uit stadsgesprekken

3.3.1 Discriminatie en racisme aanpakken op alle fronten

Discriminatie is verboden. We blijven dit op alle fronten aanpakken.

Dit gaan we doen:

- We zetten in op passende hulpverlening vanuit antidiscriminatievoorziening Vizier. Hierbij kan Vizier de melder begeleiden richting een aangifte, maar ook andere oplossingen aandragen, zoals mediation. Ook hier kijken we of het mogelijk is partijen uit de wijk te betrekken, die dicht bij de leefwereld van de melder staan. Vizier draagt hierbij ook zorg voor een goede terugkoppeling naar de melder.
- Waar mogelijk gaan we naast het justitiële traject het gesprek aan met groepen of personen die zich discriminerend of racistisch geuit hebben.
- We bouwen met Vizier, maatschappelijke partners en sleutelfiguren aan een netwerk van professionals die verwijzen en doorverwijzen in het geval van discriminatie en racisme. Hierbij ondersteunen we professionals hoe ze discriminatie kunnen herkennen en hoe ze vervolgens kunnen handelen.
- Samen met Vizier en de politie zetten we in op verder ontwikkelen van de vaardigheden bij de politie om aangiften discriminatie en racisme goed te behandelen.
- We zetten in op extra bewustwording bij politie en boa's op het thema etnisch profileren; allereerst om dit te voorkomen, maar ook om dit te onderzoeken en aan te pakken als hier sprake van is binnen de eigen gelederen.
- We vergroten de aandacht voor geweldsincidenten tegen LHBTIQ+ personen in de openbare ruimte.
- We blijven ons publiekelijk uitspreken in het geval van discriminatie en racisme.

3.3.2 Een lage drempel om te melden

Er zijn diverse manieren om melding te maken van discriminatie of racisme, maar dit wordt lang niet altijd gedaan.

Dit gaan we doen:

- We vergroten samen met Vizier de bekendheid en bereikbaarheid van het meldpunt. Dit doen we aan de hand van een campagne om het belang van melden te onderstrepen, en het beter informeren en betrekken van professionals en sleutelfiguren in de wijken. Ook onderzoeken we de mogelijkheid om een spreekuur in de wijken te organiseren.
- We zetten daarbij ook in op duidelijkere voorlichting over wat er gebeurt als mensen een melding willen maken van discriminatie of racisme.
- Vizier werkt mee aan een pilot onderzoek van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid naar het vergroten van de meldingsbereidheid in het geval van moslimdiscriminatie.

3.3.3 Discriminatie goed in kaart

Om inzicht te krijgen in de aard en omvang van discriminatie zetten we in op goede monitoring, het identificeren van trends en het leren van onze aanpak.

Dit gaan we doen:

- We gaan jaarlijks in gesprek met Vizier en de politie over het aantal binnengekomen meldingen. We kijken hierbij niet alleen naar het aantal binnengekomen meldingen, maar ook naar ervaringen van de melders. Ook toetsen we dit bij de eerder genoemde adviesraad.
- We laten jaarlijks zien hoe het aantal meldingen zich ontwikkelt en wat de trends zijn die op dit gebied plaatsvinden.
- We laten een onderzoek uitvoeren om in kaart te brengen in hoeverre er sprake is van discriminatie op de woningmarkt in Arnhem.

Vrij zijn in Arnhem

AANGENOMEN

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	11 november 2020
Ter bespreking van	Vaststellen van de Begroting 2021
Motie van	Yildirim Usta - DENK Verenigd Arnhem Marie-José Navis - GroenLinks Nathalie Nede - ChristenUnie Ria de Vries - PvdA Sabine Andeweg - D66 Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel motie	Integrale Inclusievisie en actieplan
Nummer Zaaknummer	**20M245g** 504479

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

We weten dat:

- dat de premier tijdens zijn persconferentie over corona (2 juni 2020) heeft aangegeven dat mensen in Nederland worden beoordeeld op hun afkomst;[1]
- uit onderzoek blijkt dat discriminatie nog steeds wordt ervaren door 27% van de Nederlanders;[2]
- uit onderzoekt blijkt dat driekwart van de mensen die wordt gediscrimineerd hier geen melding van doet;[3]
- de Eerste Kamer voornemens is een parlementair onderzoek te openen naar geïnstitutionaliseerde discriminatie in Nederland;[4]
- de Nationale Ombudsman aangeeft dat etnisch profileren in alle lagen van de overheid voorkomt;[5]
- het jaarrapportage van het College voor de Rechten van de Mens weergeeft dat;
    - discriminerend gedrag in de openbare ruimte een omvangrijk, structureel en hardnekkig probleem vormt in Nederland,
    - bepaalde groepen in het bijzonder, vaak gediscrimineerd worden om wie zij zijn,

---

[1] 'De systemische problemen zitten ook in onze samenleving. Ook hier zijn mensen die niet worden beoordeeld op hun toekomst maar op hun afkomst.'
[2] https://www.scp.nl/actueel/nieuws/2020/03/26/ruim-een-kwart-van-deinwoners-van-nederland-ervaart-nog-altijd-discriminatie
[3] https://bureaugelijkebehandeling.nl/campagne-meldingsbereidheid/
[4] https://www.nrc.nl/nieuws/2020/10/27/vvd-en-groenlinks-willen-parlementair-onderzoek-discriminatie-a4017555
[5] https://www.nrc.nl/nieuws/2020/05/14/nationale-ombudsman-ziet-etnisch-profileren-in-alle-lagen-van-de-overheid-a3999711

AANGENOMEN

zoals onder meer LHBTI's, vrouwen, mensen die (zichtbaar) gelovig zijn, mensen met een beperking en mensen met een migratie-achtergrond en een niet-westers uiterlijk;[6] en er nog steeds sprake is van discriminatie jegens Roma, Sinti (antiziganisme) en woonwagenbewoners, [7]

- uit onderzoekt blijkt dat er sprake is van discriminatie op de woningmarkt en arbeidsmarkt; [8] [9]
- het bevorderen emancipatie niet voorkomt in het Uitvoeringsplan Inclusief Arnhem.

We vinden dat:

- discriminatie onaanvaardbaar is;
- discriminatie gelijke kansen ernstig belemmert en bovendien een ontwrichtende werking heeft op onze samenleving;
- de Nederlandse Grondwet, in artikel 1, de basis is van gelijke behandeling;[10]
- het "Uitvoeringsplan Inclusief Arnhem" geen integraal (resultaatgericht) actieplan tegen discriminatie en racisme behelst;[11]
- achterblijvende emancipatie de sociaal culturele posities en groei van inwoners beperkt,
- voor een leefbare samenleving niet alleen het bieden van toegang tot een anti-discriminatievoorziening, maar ook actief beleid gevoerd moet worden om discriminatie en racisme tegen te gaan;
- discriminatie bespreekbaar gemaakt moet worden in alle lagen van de samenleving. Hiermee bevorderen we dat discriminatie en racisme wordt herkend en tegengegaan.

Verzoekt het college:

- een integrale visie en actieplan tegen discriminatie en racisme op te stellen als onderdeel van het Uitvoeringsplan Inclusief Arnhem, waarin het college;
    - kiest voor actief resultaatgericht beleid met betrekking tot emancipatie, anti-discriminatie en antiracisme, ter bevordering van gelijke kansen,
    - in deze visie plannen presenteert met betrekking tot maatregelen en activiteiten waarmee discriminatie en racisme wordt voorkomen en tegengegaan,
    - hierin in ieder geval een campagne voor permanente bewustwording over discriminatie, racisme en emancipatie opneemt,
    - prioriteit geeft aan het bevorderen van emancipatie en het tegengaan van discriminatie en racisme op de arbeids- en stagemarkt.
- deze integrale visie en actieplan uiterlijk voor het zomerreces 2021 aan de raad voor te leggen.
- de raming van de kosten van dit plan uit te zoeken en voor de perspectiefnota te delen met de raad.

[6] https://publicaties.mensenrechten.nl/file/9053346b-6477-4a79-a476-286bf0b10530.pdf
[7] https://mensenrechten.nl/nl/nieuws/roma-sinti-en-woonwagenbewoners-nog-altijd-slachtoffer-van-discriminatie
[8] https://www.ru.nl/law/cmr/@1240900/onderzoeksrapport-discriminatie-woningmarkt/
[9] https://www.bramlancee.eu/wp-content/uploads/2019/07/ThijssenCoendersLancee2019.pdf
[10] "Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan."
[11] https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Arnhem&id=b0e79380-34b8-4ba3-87ce-f5270eb7874d

AANGENOMEN

Raadsleden
Yildirim Usta - DENK Verenigd Arnhem
Marie-José Navis - GroenLinks
Nathalie Nede - ChristenUnie
Ria de Vries - PvdA
Sabine Andeweg - D66
Leo de Groot - Partij voor de Dieren

VOOR	37	*"Integrale Inclusievisie en actieplan" (20M245g)*
TEGEN	0	

GROENLINKS			VVD Arnhem			D66			PvdA		
7	0		6	0		5	0		4	0	
Coenders			Combée			Andeweg			Greving		
Prinsen			Pape			Loor			Bouma		
Navis			Kalthoff			Venhoek			De Vries		
Dolsma			Van Es			Van Ommen			Visser		
Gemici			Maref			Van Iperen					
Simonis			Loos								
Van der Loo						Arnhem Centraal			SP		
			CDA Arnhem			3	0		3	0	
Arnhemse Ouderen Partij			2	0		Manders			Elfrink		
1	0		Van Dillen			Van der Laak			Çetintaş		
Wiggers			Hutten			Kraaijenbrink			Dobbe		

ChristenUnie			DENK Verenigd Arnhem			Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem			Partij voor de Vrijheid		
2	0		2	0		2	0				
Becker			Usta			De Groot			Verheij		
Nede			Aydemir			Eliëns					

Totaal	37

Aan de gemeenteraad

Datum	: 7 september 2021
Zaaknummer	: 602232
Contactpersoon	: B.Groenenberg/S.Meijs
Telefoonnummer	: 5976/4931

Onderwerp: Informatieverzoek conform artikel 169 lid3 gemeentewet m.b.t. 'Vrij zijn in Arnhem'

Geachte voorzitter en leden,

Op 16 augustus 2021 heeft raadslid N. Nede van de fractie van de ChristenUnie, met een beroep op artikel 169 lid3 van de gemeentewet, een verzoek om informatie ingediend. Dit verzoek is naar aanleiding van het raadsvoorstel en het actieplan 'Vrij zijn in Arnhem'. In deze raadsbrief en de bijlagen staat de gevraagde informatie.

Subverzoek 1
De omschrijving van, plannen van aanpak voor het uitvoeren van en overige relevante informatie over de pilot van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid naar het vergroten van de meldingsbereidheid in het geval van moslimdiscriminatie.

Antwoord subverzoek 1
Door het ministerie van SZW zijn twee AntiDiscriminatieVoorzieningen (ADV) als pilot benoemd in het land:

- Vizier in Overijssel/Gelderland (Oost-Nederland)
- ADB Zeeland in Zeeland

In Oost-Nederland (Arnhem en Nijmegen) gaat Vizier samen met de gemeenten en vertegenwoordigers van lokale moslimgemeenschappen de pilot uitvoeren. Doel van de pilot is om de meldingsbereidheid van moslimdiscriminatie te vergroten. Het ministerie van SZW heeft Kennisland aangesteld om de pilot te begeleiden.

De pilot bestaat uit vier bijeenkomsten. Daaraan nemen o.a. deel: moslimvertegenwoordigers uit Arnhem en Enschede, de klachtenconsulenten uit Overijssel en uit Gelderland, de directeur van Vizier en een vertegenwoordiger van het programma 'Kracht van het verschil' van Politie Oost-Nederland en wijkprofessionals vanuit lokale jongeren- en welzijnsorganisaties.

Na de bijeenkomsten worden de uitkomsten/resultaten in beeld gebracht door Kennisland en als eindproduct van de pilot opgeleverd aan het ministerie van SZW. Voor de ADV in Overijssel/Gelderland (en de andere ADV's in het land) zal dit inzicht geven hoe zij beter/ anders kunnen functioneren ten aanzien van moslimdiscriminatie en wellicht ten aanzien van discriminatie in het algemeen.

Een soortgelijk traject loopt ook in Zeeland. De directeur van Vizier heeft contact met de coördinator in Zeeland, net als Kennisland en het ministerie van SZW dat hebben. Team Inclusie van de gemeente Arnhem is aangesloten op de pilot.

De pilot in Oost-Nederland start in september en loopt tot en met het laatste kwartaal van 2021. Het aanpassen van de werkwijze naar aanleiding van het advies gebeurt in 2022. In de bijlage is het plan van aanpak 'Programma Proeftuin Moslimdiscriminatie Oost Nederland' opgenomen.

Subverzoek 2
In het document “Vrij zijn in Arnhem” schrijft u het volgende: *“Uit onderzoek blijkt dat er steeds minder plekken zijn waar mensen van verschillende achtergronden elkaar ontmoeten. Dit leidt tot minder begrip van waar mensen in andere groepen tegenaan lopen.”*

Verzoek: Het onderzoek(srapport) waar u in bovengenoemde passage naar verwijst.

Antwoord subverzoek 2
In deze passage wordt o.a. verwezen naar twee rapporten van de Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid (WRR):
- De nieuwe verscheidenheid
- Gescheiden werelden verkenning sociaal culturele tegenstellingen

Op bladzijde 152 van 'De nieuwe verscheidenheid' staat:
'Het beschikbare onderzoek laat zien dat buurten waarin de verscheidenheid naar afkomst groot is, over het algemeen niet lager scoren op algemeen vertrouwen, het doen van vrijwilligerswerk of het verrichten van mantelzorg, maar wel lager scoren op de verhoudingen in de buurt tussen bepaalde herkomstgroepen. In zulke buurten hebben die groepen minder vaak contact met elkaar, beoordelen ze het contact minder positief en oordelen zij negatiever over de leefomgeving.'

Het is wel de vraag wat precies de oorzaak is, er staan nog veel vragen open. Dat blijkt uit de tekst die volgt op voorgaande citaat:
'In zulke diverse wijken wonen vaak veel lager opgeleiden en werklozen. Uit sommige onderzoeken blijkt dit een grotere invloed te hebben op de buurtverhoudingen dan diversiteit als zodanig. Als het gaat om andere indicatoren van sociale cohesie, zoals de veiligheid in de buurt, is er nog nauwelijks Nederlands onderzoek gedaan naar het verband met diversiteit. Al met al blijkt de relatie tussen diversiteit en sociale cohesie complex.'

Subverzoek 3
U geeft aan dat 40 inwoners en organisaties mee hebben gedacht bij het opstellen van het plan.
Verzoek:

- Een overzicht van de organisaties die mee hebben gedacht.
- Een schets van de diversiteit van de inwoners die mee hebben gedacht, waarbij uiteraard de privacy van deze inwoners word gewaarborgd.

Antwoord subverzoek 3
Allereerst wat betreft diversiteit:

- We hebben gestreefd naar een goede vertegenwoordiging van verschillende Arnhemse gemeenschappen om een goed beeld te krijgen wat de problematiek voor hun gemeenschap is, wat de oplossingsrichtingen zijn en hoe we hen kunnen ondersteunen met de benodigde acties. We zijn hiervoor gestart bij het bestaande en bekende netwerk van de gemeente en hebben betrokkenen uitgenodigd ideeën te delen over wie we verder moesten spreken. Dit hebben we gedaan om blinde vlekken in onze aanpak te voorkomen. Deze werkwijze zetten we voort bij de uitvoering van het actieplan zelf.
- De contactpersonen van de verschillende organisaties zijn vooral bevraagd op hun ideeën over wat nodig is op het thema en hun kennis van de Arnhemse wijken en gemeenschappen.
- Bij het uitnodigen van de contactpersonen hebben we gekeken naar een goede verdeling tussen contactpersonen van grote en kleine organisaties. En vooral of deze contactpersonen/organisaties goede contacten in en kennis van de Arnhemse gemeenschappen en wijken hebben. Representativiteit was en is dus een belangrijk aandachtspunt.

Contactpersonen (1 of meerdere) uit de volgende organisatie zijn betrokken geweest bij het opstellen van het plan:

1. Vizier
2. AM Support
3. Presikhaaf University
4. COC Arnhem
5. Empowering Nisa
6. Arnhem Divers en Jong
7. Kansenmakers
8. Rozet
9. Yes & You
10. Vitanos
11. Kansenmakers
12. InDifferent
13. Comité 30 juni – 1 juli Arnhem
14. Stichting Sociale Wijkteams Arnhem

15. Rijnstad
16. Ondernemers Kontakt Arnhem
17. VNO-NCW Arnhem

Ook is nog een aantal personen - meer op persoonlijke titel - betrokken geweest bij het plan. Vooral omdat zij kennis hebben van een bepaalde gemeenschap waarvan wij de inbreng van groot belang vinden (denk onder andere aan: jonge moeders en de Afrikaanse en Surinaamse gemeenschap binnen Arnhem). En personen die contact hebben met groepen in de wijk die wij niet vanzelf bereiken en die veel kennis hebben van een bepaalde wijk of bepaald gebied in de stad. Verder zijn contactpersonen van Teams Leefomgeving betrokken geweest bij het actieplan.

Subverzoek 4

- Alle agenda's, besluitenlijsten en actie/afsprakenlijsten van de stafvergaderingen van aangaande (het tot stand komen van) het raadsvoorstel "Vrij zijn in Arnhem".
- Alle versies en conceptversies van de nota en/of het plan "Vrij zijn in Arnhem".

Antwoord subverzoek 4

Onder het volgende kopje 'Bijlagen' staan de gevraagde bijlagen die betrekking hebben op het plan 'Vrij zijn in Arnhem'. De bijlagen zijn gesorteerd op de betreffende staf. Naast de gevraagde stukken hebben we ook de memo's over de voortgang van het actieplan toegevoegd want die geven een goed beeld van het proces en de gemaakte afwegingen. De documenten zijn geanonimiseerd en alles wat geen betrekking heeft op 'Vrij zijn in Arnhem' is zwart gearceerd of op een andere wijze geanonimiseerd. Tevens vindt u de conceptversies van collegenota en raadsvoorstel, zoals geagendeerd voor de collegevergadering van 13 juli jl.

Plan van Aanpak informatievoorziening

Tot slot wijzen we uw raad nog op het volgende. Op 15 juli jl. zonden wij u ons 'Plan van aanpak Informatievoorziening, Professionalisering en Samenwerking'. In dat plan geven we aan de weg te willen inslaan naar een meer open stijl van besturen en benadrukken we als college het grote belang van een goede informatievoorziening aan de raad. Het is aan college en raad om dit in onderlinge samenwerking vorm te geven. Van de kant van het college en de ambtelijke organisatie vraagt dat - meer dan tot nu toe gebruikelijk is - een ruime en expliciete verwoording van de verschillende aspecten, argumenten, risico's en mogelijke alternatieven, die bij een voorgesteld besluit een rol spelen. Zo kunnen college en raad, correct en volledig geïnformeerd, aan de hand van het bestuurlijke voorstel tot een goede afweging van belangen en daarmee tot een goede besluitvorming komen. Ook kan dan, zo kan worden aangenomen, bij raadsleden de noodzaak tot het verzoeken om nadere inlichtingen naar aanleiding van een ingediend voorstel of raadsbrief afnemen.

Van de kant van de raad vraagt het vormgeven van een goede praktijk van informatievoorziening om een reflectie op de manier waarop raadsinstrumenten worden ingezet. Als de stukken die het college aan de

raad voorlegt, ruim en volledig worden toegelicht, dan zou het politieke debat zich in beginsel moeten richten op en kunnen beperken tot deze bestuurlijke stukken. De goede praktijk is immers dat het politieke debat gaat over bestuurlijk handelen en over bestuurlijk vastgestelde stukken. In een geval waarin de raad echter aanleiding ziet het college ter verantwoording te roepen, dan kan het vanzelfsprekend noodzakelijk zijn om de feitelijke voorgeschiedenis te reconstrueren. En daarvoor ook de onderliggende ambtelijke notities, mails en dergelijke bij het college op te vragen. Naar onze mening zou dit beperkt moeten blijven tot bijzondere situaties.

In het 'Plan van aanpak Informatievoorziening, Professionalisering en Samenwerking' en de begeleidende raadsbrief geven wij aan graag met uw raad in gesprek te gaan over de onderwerpen uit dat plan, waaronder onze hiervoor weergegeven beschouwingen over het creëren van een goede praktijk van informatievoorziening. Deze casus kan daarbij één van de voorbeelden zijn.”

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de secretaris,	de burgemeester,
J.H. de Baas	A. Marcouch

Bijlage(n)

Subverzoek 1
- Programma Proeftuin Moslimdiscriminatie Oost Nederland

Subverzoek 2
- De nieuwe verscheidenheid
- Gescheiden werelden verkenning sociaal culturele tegenstellingen

Subverzoek 4

Datum staf	Bijgevoegde stukken
5 juli 2021	• 20210705 Agenda staf • 20210705 Bijlage A Voorblad met bespreekpunten voor staf • 20210705 Bijlage B Memo bij manifest Vrij zijn in Arnhem • 20210705 Bijlage C Concept versie plan Vrij zijn in Arnhem • 20210705 Bijlage D Bijlagen concept Vrij zijn in Arnhem • 20210705 Bijlage E Voorbeeld vormgeving Vrij zijn in Arnhem • 20210705 Bijlage F Collegenota manifest Vrij zijn in Arnhem • 20210705 Bijlage G Raadsvoorstel manifest Vrij zijn in Arnhem • 20210705 Concept besluitenlijst staf
21 juni 2021	• 20210621 Agenda staf • 20210621 Voorblad met bespreekpunten voor staf • 20210621 Besluitenlijst staf
7 juni 2021	• 20210607 Agenda staf • 20210607 CPT plan Vrij in Arnhem 4 juni 21 • 20210607 Voorblad CPT plan Vrij in Arnhem • 20210607 Besluitenlijst staf
10 mei 2021	• 20210510 Agenda staf • 20210510 Besluitenlijst staf • 20210510 Memo update traject visie actieplan tegengaan racisme • 20210510 Voorblad actieplan tegen racisme
26 april 2021	• 20210426 Agenda staf • 20210426 Besluitenlijst staf • 20210426 Voorblad update visie en actieplan tegengaan racisme • 20210426 Memo update traject visie actieplan tegengaan racisme
12 april 2021	• 20210412 Agenda staf • 20210412 Besluitenlijst staf • 20210412 Voorblad update visie en actieplan racisme
29 maart 2021	• 20210329 Agenda staf • 20210329 Besluitenlijst staf • 20210329 Voorblad update visie en actieplan racisme

15 maart 2021	• 20210315 Agenda staf • 20210315 Besluitenlijst • 20210315 Voorblad Actieplan tegen racisme • 20210315 Memo actieplan tegen racisme
1 maart 2021	• 20210301 Agenda staf • 20210301 Besluitenlijst • 20210301 Voorblad actieplan tegengaan racisme • 20210301 Memo start traject actieplan tegengaan racisme
18 januari 2021	• 20210118 Agenda staf • 20210118 Besluitenlijst • 20210118 Voorblad memo visie en actieplan Discriminatie Racisme • 20210118 Memo visie en actieplan Discriminatie Racisme
4 januari 2021	• 20210104 Agenda staf • 20210104 Memo moties en toezeggingen inclusie
10 december 2020	• 20201210 Agenda staf • 20201210 Besluitenlijst
30 november 2020	• 20201130 Agenda staf • 20201130 Besluitenlijst • 20201130 Memo moties en toezeggingen begroting

Daarnaast vindt u in de bijlage de collegenota, het raadsvoorstel en het actieplan zoals behandeld in het college van 13 juli en de onder mandaat gewijzigde versies van de collegenota en het raadsvoorstel.

Bijlages bij het verzoek om inlichtingen van de ChristenUnie

De raadsbrief en bijbehorende bijlages zijn ook te raadplegen via iBabs: iBabs Online

- **Ingekomen verzoek om inlichtingen Vrij zijn in Arnhem van ChristenUnie**
- **Programma Proeftuin Moslimdiscriminatie Oost Nederland**
- **De nieuwe verscheidenheid**
- **Gescheiden werelden verkenning sociaal culturele tegenstellingen Nederland**
- **20210705 Aangepaste agenda Staf Inclusie MO en Welzijn**
- **20210705 Bijlage A Voorblad manifest Vrij zijn in Arnhem**
- **20210705 Bijlage B Memo manifest Vrij zijn in Arnhem**
- **20210705 Bijlage C Concept Vrij zijn in Arnhem 4punt1 versie 210702**
- **20210705 Bijlage D Bijlagen Cpt Vrij zijn in Arnhem v210702**
- **20210705 Bijlage E Voorbeeld vormgeving Vrij zijn in Arnhem**
- **20210705 Bijlage F Collegenota manifest Vrij zijn in Arnhem**
- **20210705 Bijlage G Raadsvoorstel manifest Vrij zijn in Arnhem**
- **20210705 Concept Besluitenlijst Inclusie**
- **20210621 Agenda Staf Inclusie en Welzijn en MO**
- **20210621 Bijlage Voorblad bespreekpunten actieplan tegengaan racisme**
- **20210621 Concept Besluitenlijst Inclusie**
- **20210607 Agenda Staf Inclusie MO en Welzijn**
- **20210607 CPT plan Vrij in Arnhem**
- **20210607 Voorblad CPT plan Vrij in Arnhem**
- **20210607 Concept Besluitenlijst Inclusie**
- **20210510 Agenda Inclusie Welzijn en MO**
- **20210510 Concept Besluitenlijst Inclusie**
- **20210510 Memo Update traject Visie Actieplan tegengaan racisme**
- **20210510 Voorblad ter bespreking Actieplan tegengaan racisme**
- **20210426 Agenda Staf MO Welzijn en Inclusie**
- **20210426 Concept Besluitenlijst Inclusie**
- **20210426 Voorblad Update visie en actieplan tegengaan racisme**
- **20210426 Memo Update traject visie actieplan tegengaan racisme**
- **20210412 AANGEPASTE agenda Staf Inclusie MO en Welzijn**

- 20210412 Concept Besluitenlijst Inclusie
- 20210412 Voorblad Update Visie en Actieplan Racisme
- 20210329 Agenda Staf Inclusie Welzijn en MO
- 20210329 Concept Besluitenlijst Inclusie
- 20210329 Voorblad ter bespreking Actieplan racisme
- 20210315 Agenda Staf Welzijn MO en Inclusie
- 20210315 Concept Besluitenlijst Inclusie
- 20210315 Voorblad AP tegen racisme
- 20210315 Memo AP tegen racisme
- 20210301 Agenda Staf Inclusie MO en Welzijn
- 20210301 Concept Besluitenlijst Inclusie
- 20210301 Voorblad Actieplan tegengaan racisme
- 20210301 Memo Start traject Actieplan tegengaan racisme
- 20210118 AANGEPASTE Agenda Welzijn MO Inclusie
- 20210118 Concept Besluitenlijst en actielijst Inclusie
- 20210118 Voorblad Memo Visie en Actieplan Discriminatie Racisme
- 20210118 Memo Visie en Actieplan Discriminatie Racisme
- 20210104 Agenda staf Inclusie
- 20201214 Memo moties en toezeggingen Inclusie
- 20210104 Concept Besluitenlijst en actielijst Staf Inclusie
- 20201210 Agenda 20201210
- 20201210 Concept Besluitenlijst en actielijst
- 20201130 Agenda staf Inclusie
- 20201130 Concept Besluitenlijst en actielijst staf Inclusie
- 20201130 memo moties en toezeggingen begroting
- Collegenota Vrij zijn in Arnhem
- Collegenota Vrij zijn in Arnhem-gemandateerde versie
- Raadsvoorstel Vrij zijn in Arnhem
- Raadsvoorstel Vrij zijn in Arnhem-gemandateerde versie
- Vrij zijn in Arnhem

BEHANDELRESULTAAT

Informatieve & Meningsvorming-I behandeling

Vrij zijn in Arnhem

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Louwers

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Spruijt (Arnhem Centraal), Eppich (VVD), Van Iperen (D66), De Groot (Partij voor de Dieren), Coenders (GroenLinks), De Vries (PvdA), Nede (ChristenUnie) Groot (CDA), Çetintaş (SP) en Usta (DENK/VA). De fracties van de PVV en de AOP waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
Tijdens de Informatieve fase is ingesproken Aisha Kallon en Noa-Esmée Bollmann namens Empowering Nisa.

Na de afronding van de Informatieve fase is een start gemaakt met de meningsvormende fase I. De eerste termijn van de raadskamer en de portefeuillehouder zijn afgerond.

Toezegging
- Wethouder Louwers zegt toe de vraag over de stand van zaken van het onderzoek naar discriminatie op de woningmarkt door te spelen naar de wethouder Paping (wonen).
- Wethouder Louwers zegt toe de raad te (laten) informeren over de stand van zaken van het onderzoek naar discriminatie op de stagemarkt.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de meningsvormende fase I niet is afgerond. De vergadering zal de volgende keer starten met de tweede termijn van de raadskamer.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

M.S. Loor

Titel/onderwerp: # Agenderingsverzoek 'Stand van zaken Burgerparticipatie'

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	Raadswerkgroep burgerparticipatie	Ambtenaar:	Martine Krajnc
Voorzitter:	Guus van der Laak		
Portefeuillehouder:	B. Roelofs	Telefoonnr:	5861
		E-mailadres:	martine.krajnc@arnhem.nl
Doel activiteit	Agenderingsverzoek		
Toelichting	**Inhoud** De raadswerkgroep burgerparticipatie heeft per raadsbrief de raad geïnformeerd over de stand van zaken van de uitvoering van het actieplan 'Aan de slag met burgerparticipatie' dat de raad op 29 april 2020 heeft aangenomen. In de raadsbrief wordt een verzoek tot agendering gedaan. Het agenderingsverzoek gaat in op twee onderwerpen: 1. De stand van zaken van de raadswerkgroep 2. Een gezamenlijk participatietraject van de gemeenteraad richting de verkiezingen.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve fase		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	<u>Informerende fase</u>*:* <u>Rondetafelgesprek</u> De voorzitter opent de vergadering met een welkomstwoord. Vervolgens stellen de deelnemers aan het rondetafelgesprek zichzelf voor en geven een korte inleidende pitch met de belangrijkste inbreng (in max. 2 minuten). Daarna is het gesprek tussen de fractievertegenwoordigers en de insprekers. Hierin kunnen fractievertegenwoordigers vragen stellen aan de insprekers, maar kunnen de insprekers ook op elkaar reageren.		
Bijlagen			

Raadsbrief "Stand van zaken burgerparticipatie" d.d. 11-06-2021			
Bijlage 1 - Projectplan "Aan de slag met burgerparticipatie"			
Bijlage 2 - Actielijst bijgewerkt			
Bijlage 3 - Reactie college op deze brief met aanvullende punten op het gebied van burgerparticipatie			
Bijlage 4 - Factoren die bijdragen aan een succesvol participatietraject			
Bijlage 5 - Van Arnhem Voor Arnhem (participatietraject richting de verkiezingen)			
Bijlage 6 - Beslisboom burgerparticipatie in Arnhem			

Deelnemers rondetafelgesprek burgerparticipatie
Politieke Avond - 17 november 2021

1	Willem van Gent	BurgerServiceLab
2	Freddy Sikkes	Bestuur De Lommerd en Samenwerkende Arnhemse Buurthuizen
3	Marcel van Empel	Arnhem6811
4	Hans Kemper	
5	Kees Kleinendorst	Bewonersnetwerk Klarenbeek Arnhem
6	Kars Deutekom	Sportbedrijf Arnhem
7	Allon Cheng	Vitanos
8	Marian Wensink	Stichting Budo Sport Arnhem
9	Willem van Roekel	
10	Gerie Wolkenfelt	voorzitter bewonersoverleg "Over het Lange Water"
11	Lovijah Veldt	Stichting JAM
12	Marion Huntjens	
13	Marjolein van den Broek	APCG
14	Anne Stomph	APCG

Aan de gemeenteraad

Datum : 11 juni 2021
Zaaknummer :
Contactpersoon : Willem Lammers
Telefoonnummer : 026 3772581

Onderwerp: Stand van zaken burgerparticipatie

Geachte voorzitter en leden,

De betrokkenheid van onze inwoners en organisaties bij de agendering van problemen, het zoeken naar oplossingen en het uitvoeren daarvan is noodzakelijk voor het werk dat wij en het college dagelijks doen voor de stad. Het draagt bij aan draagvlak, creativiteit en kwaliteit van de besluitvorming en ons beleid. Het gevoel voor urgentie en noodzaak om stappen te zetten op het gebied van burgerparticipatie is binnen de raad hoog. Daarom heeft de raad een raadswerkgroep burgerparticipatie in het leven geroepen en heeft de raad het projectplan "Aan de slag met burgerparticipatie" op 29 april 2020 vastgesteld (zie bijlage 1).

In het projectplan heeft de raad acties aangekondigd die door de raad en het college moeten worden opgepakt. Nu wij ongeveer een jaar verder zijn is het tijd dat de raadswerkgroep de raad informeert over de stand van zaken. Daarnaast maakt de raadswerkgroep van deze gelegenheid gebruik om u te informeren over een gezamenlijk participatietraject richting de gemeenteraadsverkiezingen van 2022.

Over de inhoud van deze brief en het gezamenlijk participatietraject gaat de raadswerkgroep graag met u en het college in debat. Bij deze verzoek ik de voorzitter daarom deze brief te agenderen voor behandeling in een raadskamer.

Aan de slag met burgerparticipatie

In het projectplan "Aan de slag met burgerparticipatie" staat een werkplan opgenomen met diverse acties. In de bijlage van deze brief (bijlage 2) kunt u een update vinden van de stand van alle acties die daaruit voortkomen. In deze brief wordt kort ingegaan op (1) wat is afgerond, (2) waar nu aan gewerkt wordt en (3) wat op de langere termijn is geschoven.

Wat is afgerond?

De start van de raadswerkgroep stond in teken van het fungeren als een klankbord voor de ambtelijke ontwikkelingen. Zo zijn er door de ambtelijke organisatie verschillende processen ingericht waarover afstemming heeft plaatsgevonden met de raadswerkgroep. Deze ambtelijke processen worden door het college toegelicht in de bijlage van deze brief (bijlage 3), maar bevatten onder andere: een participatieparagraaf in een raadsvoorstel; het gebruik van een beslisboom waardoor de keuze voor participatie duidelijker is (bijlage 6); het participatieproces rondom de perspectiefnota; het gebruik van een digitale tool (meedenken.arnhem.nl) en ten slotte de methodes voor evaluatie van een burgerparticipatietraject.

De raadswerkgroep heeft verschillende sessies gehad met Raad in Beweging. Raad in Beweging is een platform voor en door raadsleden die kennis en kunde delen en burgerparticipatie onderzoeken en ontwerpen. Zij hebben gesprekken gevoerd in Arnhem die bijdragen aan de ontwikkeling van tools, concepten en oplossingen om te komen tot de beste besluiten aangaande burgerparticipatie. Concreet is Raad in Beweging gevraagd om een communicatieplan voor de raad uit te werken. Echter, na een aantal sessies is geconcludeerd dat op dit moment een communicatieplan te voorbarig zou zijn geweest en mogelijk tot verkeerde verwachtingen zou leiden.

De raadswerkgroep heeft een sessie gehad waarin zij gekeken heeft naar afgelopen participatietrajecten en naar welke lessen daaruit te trekken zijn. Dat heeft geleid tot een aantal factoren die van succes zijn voor het organiseren van burgerparticipatie. Deze succesfactoren zijn toegevoegd aan deze brief in de bijlage.

De raadswerkgroep heeft gesproken over of een gezamenlijk participatietraject richting de verkiezingen gewenst is. Dit komt voort uit de actie 'We stellen deze raad voor het voornemen uit te spreken de volgende raadsperiode 2022-2026 te starten in samenspraak met de stad, inwoners, ondernemers en organisaties.' uit het actieplan. Uiteindelijk is hier een voorstel uit gekomen waarin later in deze brief op wordt teruggekomen.

<u>Waar wordt nu aan gewerkt?</u>
Het gezamenlijke traject richting de verkiezingen is één van de onderwerpen waar nu verder op wordt doorgepakt. Daarnaast wordt samen met de ambtelijke organisatie ingezet op: het ontwikkelen van een startnotitie; ontwikkeling van vernieuwende vormen van participatie en de ontwikkeling van (digitale) wijkpanels. Een startnotitie heeft als doel dat voor een ingrijpende beleidsontwikkeling of verandering uiteen wordt gezet hoe het participatieproces eruit komt te zien.

<u>Wat is op de langere termijn geschoven?</u>
Tenslotte zijn er door de beperkende coronamaatregelen een aantal fysieke ontmoetingen niet door kunnen gaan (zie schema in de bijlage). Daarnaast staat de aanbesteding van Notubiz en iBabs voorzien in 2022.

De stad aan zet

De raadswerkgroep vindt het belangrijk de politieke participatie in Arnhem te vergroten. En daarvoor ziet de werkgroep een verantwoordelijkheid liggen bij de hele gemeenteraad. Daarom stellen wij iets vernieuwends voor. In aanloop naar de gemeenteraadsverkiezing van 2022 willen we een raadsbreed en gezamenlijk traject inrichten. Dit traject bestaat uit twee onderdelen: 1. Arnhem raad on tour: gezamenlijk naar plekken toe in de stad waar veel mensen bij elkaar komen, om direct in gesprek te gaan en te informeren over de aanstaande verkiezingen. 2. Van Arnhem, voor Arnhem: een open dag in het stadhuis, waar de stad wordt uitgenodigd.

Zie in de bijlage meer informatie (bijlage 5) over dit voornemen. De raadswerkgroep gaat over dit plan graag met de raad in debat met als doel om dit plan verder te verbeteren en raadsbrede steun te krijgen. Het is van belang dat de raad dit gezamenlijk doet.

Hoogachtend,
Namens de raadswerkgroep burgerparticipatie,
De voorzitter,

Guus van der Laak

Bijlagen
- Bijlage 1 Projectplan "Aan de slag met burgerparticipatie"
- Bijlage 2 Actielijst, geüpdatet
- Bijlage 3 Reactie college op deze brief met aanvullende punten op het gebied van burgerparticipatie
- Bijlage 4 Factoren die bijdragen aan een succesvol participatietraject.
- Bijlage 5 Van Arnhem Voor Arnhem (participatietraject richting de verkiezingen)
- Bijlage 6 Beslisboom burgerparticipatie in Arnhem

Aan de slag met burgerparticipatie in Arnhem

Projectvoorstel, versie 1.0

December 2019 Raadswerkgroep Burgerparticipatie

Gemeente Arnhem

Inhoudsopgave

1. Introductie 4
2. Een stukje historie 5
3. Doelstelling en afbakening projectvoorstel 7
4. Werkwijze raadswerkgroep 8
5. Kwaliteitseisen burgerparticipatie 9
6. Werkplan 10
7. Afronding 12

BIJLAGE

1) Participatievormen Nota Stad aanzet 2008 12
2) Verslaglegging 14
3) Bronnenlijst 15

Foto voorkant: Paul Glastra 2019

1. Introductie

Door het aannemen van een tweetal moties (2017 en 2018) en het instellen van een raadswerkgroep Burgerparticipatie willen we samen met onze inwoners, partners, College van B & W en de ambtelijke organisatie burgerparticipatie in Arnhem in ons dagelijks werk en bestuurlijk proces de komende tijd versterken. In de gemeenteraad is het betrekken van bewoners en organisaties een belangrijk thema. Het beeld wat er bij ons als raad leeft is dat we vaker dan we zouden willen (te laat) constateren dat we deze betrokkenheid anders zouden willen zien. Als gemeenteraad en als volksvertegenwoordiging zijn we het belangrijkste scharnierpunt tussen de stad/inwoners en de gemeente en hebben we de ambitie om samen met inwoners, partners en ambtelijke organisatie de samenwerking en samenspraak te verbeteren.

Wat we zien is dat de variatie in vormen van participatie verandert en diverser is, – deels door ontwikkelingen in de samenleving - denk aan de decentralisatie in het sociaal domein, de energietransitie, de invoering van de Omgevingswet en ons eigen programma Van Wijken Weten – maar ook door nieuw onderzoek, nieuwe ideeën en nieuwe ervaringen en kennis. We zien dat participatie steeds meer maatwerk is en dat de kwaliteit van het proces en de dialoog een belangrijk criterium is voor participatie en betrokkenheid. Dit betekent iets voor de politieke sturing en kaders die we als gemeenteraad meegeven, onze rol als raad daarin en de rollen van alle andere betrokkenen. Wij vinden het als gemeenteraad belangrijk om met onze inwoners en partners blijvend aandacht te geven aan participatie, in samenspraak ervaring op doen, te leren en de bewustwording te vergroten en samen beter te worden. We willen als gemeenteraad dat de gemeente een gelijkwaardige partner is met een houding van openheid, samenwerking, lef en invloed geven aan haar inwoners.

Dit is ons projectvoorstel, waarmee we invulling geven aan de raadsopdracht van motie M71 (d.d. 14 november 2018) om een werkgroep samen te stellen en te komen met een voorstel voor de raad hoe we de betrokkenheid bij het politieke proces, de plannen en het beleid kunnen vergroten. Dit is de aangepaste versie naar aanleiding het rondetafelgesprek met inwoners, organisaties en raadsleden tijdens de politieke avond op 22 januari jl.

We hebben hier het afgelopen half jaar met plezier aan gewerkt, samen met bewoners uit de stad, de portefeuillehouder Burgerparticipatie en ambtelijke vertegenwoordigers. We zien dit projectvoorstel als een opmaat naar een breder gedragen bewustwordings- en ontwikkelproces waar we als gemeente- raad de kaderstelling en sturing op burgerparticipatie willen versterken, om zo samen met onze inwoners, betrokken organisaties, College van B & W en de ambtelijke organisatie aan de slag gaan.

Raadswerkgroep Burgerparticipatie:	
Guus van der Laak	Arnhem Centraal (voorzitter)
Rebin Maref	VVD
Mieke Hegge	Partij van de Dieren
Vincent Bouma/Eric Greving	PvdA
Maud Dolsma/Mark Coenders	GroenLinks
Gerbrig Dijkstra	Griffie

2. Een stukje historie

Arnhem kent net als andere gemeenten een traditie van grootschalige (interactieve) participatieprocessen, denk hierbij aan Arnhem 2015, het onderhoudsprogramma Buiten Gewoon Beter, Rijnboog en het Havenkwartier, de herstructurering van Malburgen, de ontwikkeling van Stadsblokken-Meinerswijk en meer recent het programma Van Wijken Weten. In 2008 is er beleid voor participatie vastgesteld in de nota Stad aan Zet. De nota benadrukt dat er 'veel waarde wordt gehecht aan een goede samenwerking met verschillende partijen in de stad' en dat een goede samenwerking met partners in de stad een belangrijke succesfactor is. In de nota is de werkwijze vastgelegd voor opgaven waarbij (grote) belangen spelen en de wijze waarop betrokkenen interactief worden meegenomen. In bijlage 1 is de tabel met de in de nota opgenomen vier vormen van participatie bij politieke besluitvorming terug te vinden. Tegenwoordig wordt er op veel plekken in Nederland gewerkt met de (dubbele) participatieladder (Propper 2009). Deze ladder geeft de reikwijdte van participatie aan van toeschouwer tot initiatiefnemer. In de ladder worden zeven vormen van participatie onderscheiden met bijbehorende rollen van de participant en van het bestuur. Van belang bij de toepassing van dit model (en natuurlijk ook andere modellen voor participatie) is dat elk proces anders is, dat verwachtingmanagement en communicatie belangrijk zijn en dat rollen, kaders en spelregels per fase beschouwd moeten worden en in tijd kunnen wijzigen en doorontwikkelen.

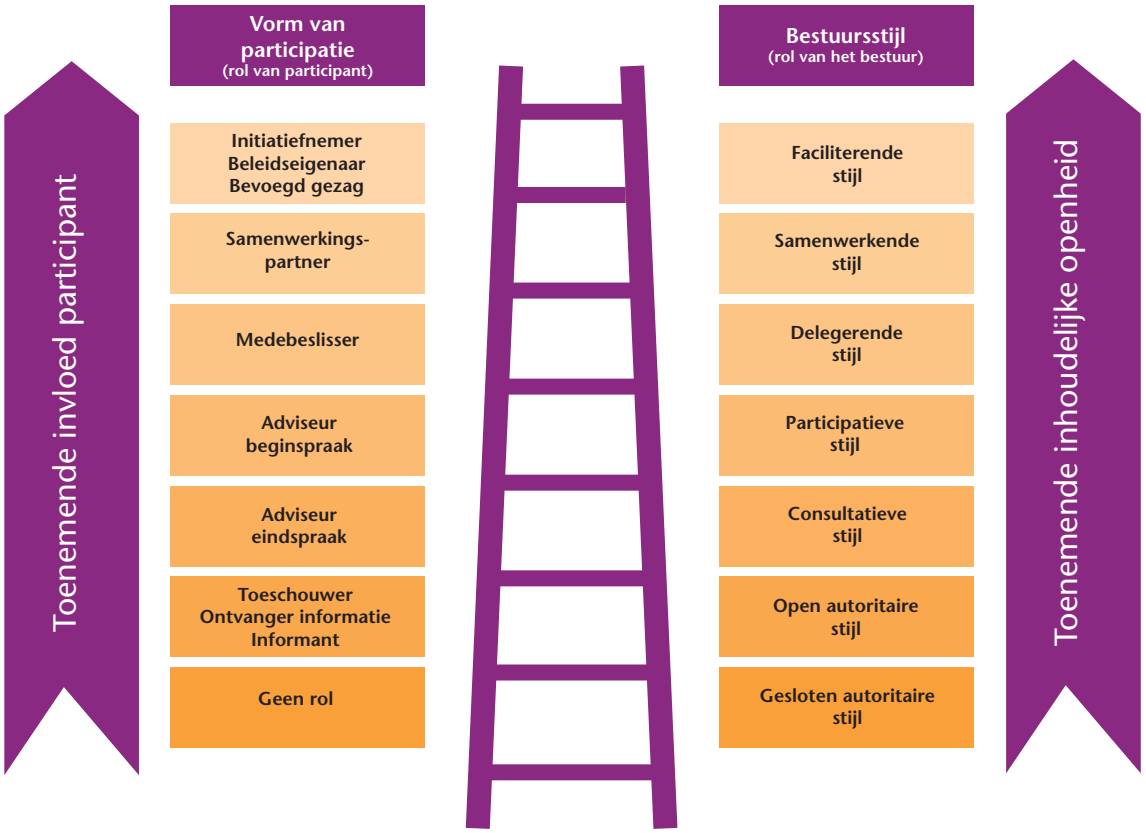

Figuur 1: Participatieladder Propper 2009

In de laatste drie collegeakkoorden (2010, 2014 en 2018) is het betrekken van inwoners en partners bij de gemeentelijke plannen en maatschappelijke opgaves een belangrijke ambitie. Waarbij naast overheidsinitiatief steeds meer ruimte komt voor de derde generatie burgerparticipatie (zie figuur 2), waarbij het initiatief vanuit de inwoner, de stad of het netwerk komt. En het de overheid is die participeert.

Begin 2016 is de koersnota Van Wijken Weten vastgesteld in de raad. Deze nota beschrijft de wens en de ambitie om door wijksturing en met de inzet van teams Leefomgeving als gemeente beter aan te sluiten op de leefwereld van inwoners, organisaties en ondernemers. Om zo van buiten naar binnen, vraaggericht, slim en effectief in de wijk samen te werken. Het bovenliggende doel hierbij is om meer inwoners de gelegenheid te bieden (meer) invloed uit te oefenen op hun directe leefomgeving en zo ruimte te bieden aan de zogenaamde tweede, derde (zie figuur 2) en ook vierde generatie burgerparticipatie. Deze vierde generatie burgerparticipatie is in toenemende mate zichtbaar, waarbij burgers zaken zonder bemoeienis van de overheid zelf regelen.

Het programma Van Wijken Weten zit momenteel in haar derde ontwikkeljaar. In 2020 wordt het programma geëvalueerd. Als raad zijn we nieuwsgierig naar de meegegeven kaders voor de evaluatie en de uitkomst.

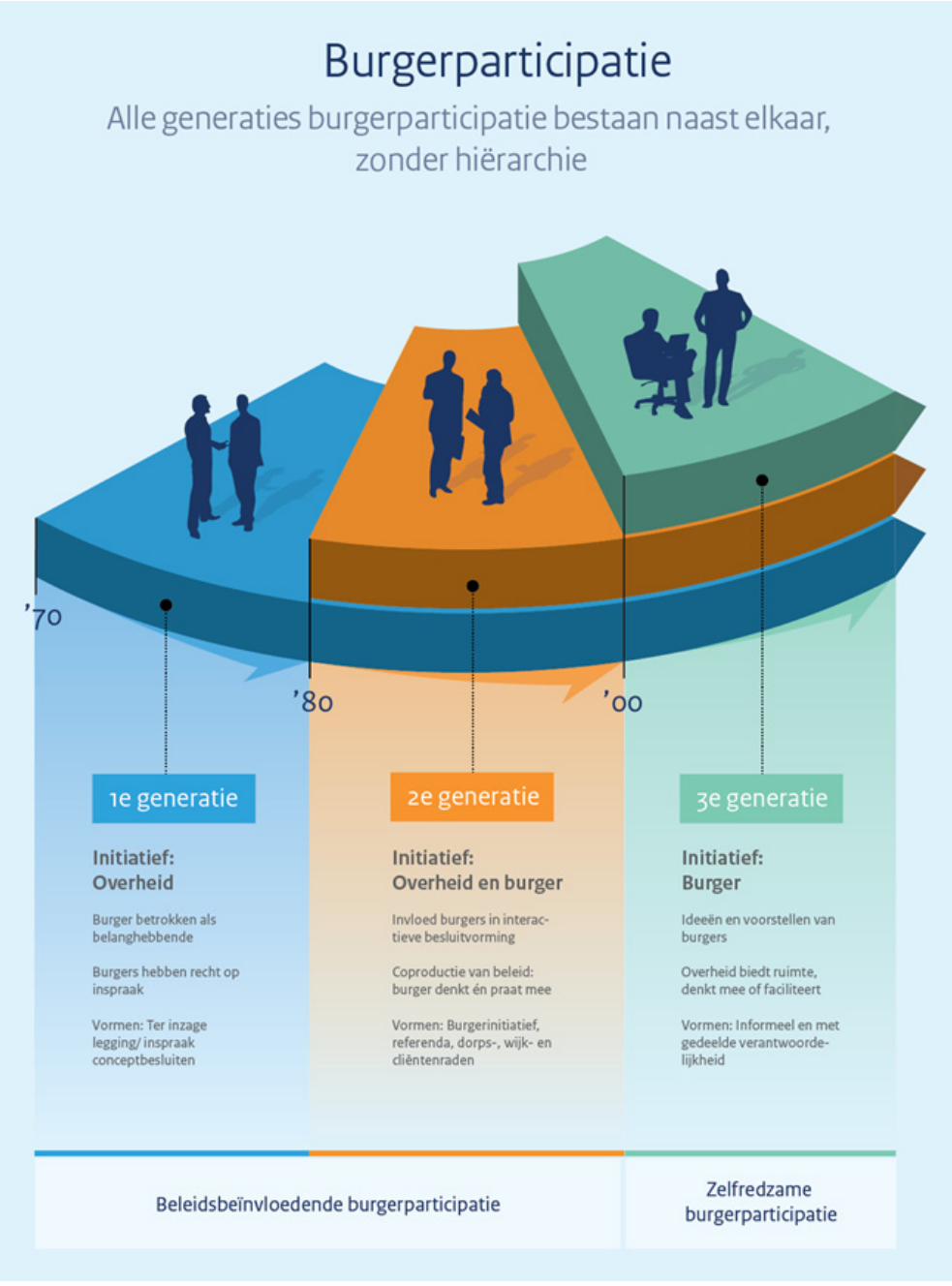

Figuur 2: Generaties van burgerparticipatie (Kennisbank Openbaar Bestuur, ministerie van BZK)

3. Doelstelling en afbakening projectvoorstel

Als raadswerkgroep hebben we verschillende gesprekken - met elkaar, met inwoners, met de portefeuillehouder en met vertegenwoordigers van de ambtelijke organisatie - gevoerd om grip te krijgen op het ‘containerbegrip’ burgerparticipatie. In de gesprekken kwam naar voren dat er over burgerparticipatie diverse beelden bestaan. Dat de waardering van lopende en afgeronde processen eveneens divers is en gekleurd wordt door, de mate van betrokkenheid, eigen rol en belang in een proces, de politieke kleur en wie je bent als mens. Een gedeelde en meetbare norm is niet echt voor handen en is afhankelijk van meerdere factoren en daarmee maatwerk (en gezond verstand).

Waar het vooral over gaat is de kwaliteit van het proces, de wijze waarop er met elkaar wordt samengewerkt, naar elkaar wordt geluisterd en gecommuniceerd. De wijze waarop er transparantie en openheid in inhoud, kansen, dilemma's, proces en verwachtingen wordt nagestreefd. En tenslotte de wijze waarop er ruimte is voor medeverantwoordelijkheid, wederzijdse beïnvloeding en wederkerigheid.
We willen als raadswerkgroep een bijdrage leveren aan de bewustwording van participatie in ons doen en laten als gemeentelijk overheid, door ervaring op te doen en samen beter te worden, met als doel:

1. Burgerparticipatie (transparant) continue in onze bestuurlijke processen te verankeren;
2. De sturende en toetsende rol raad van de raad t.a.v. burgerparticipatie te verdiepen en te versterken.

Zoals in de vorige paragraaf is te lezen starten we niet bij nul, er is veel gaande in de stad en in de ambtelijke organisatie. Burgerparticipatie is en blijft een onderwerp in ontwikkeling. Voor ons als raadswerkgroep is het de kunst om een bijdrage te leveren en een proces/projectplan te maken dat de lopende ontwikkelingen versterkt en de verandering in rollen en de rol van de raad in het geheel definieert en helder maakt.

4. Werkwijze raadswerkgroep

De raadswerkgroep burgerparticipatie is voor de zomer 2019 van start gegaan. We hebben verschillende gesprekken en activiteiten ondernomen en mensen betrokken om te komen tot dit projectvoorstel:

- We zijn in gesprek met actieve bewoners en maatschappelijke ondernemers uit de stad, vertegenwoordigd in het Burgerservicelab (BSL).
- We hebben binnen de gemeente meegekeken hoe de start van de betrokkenheid en participatie in kader van de Omgevingsvisie vorm krijgt,
- We zijn op bezoek geweest bij de gemeente Rheden voor advies op basis van hun ervaringen,
- We hebben in en buiten Arnhem verschillende bijeenkomsten over dit thema bezocht,
- We hebben met verschillende ambtelijke vertegenwoordigers gesproken (programmamanagers, Onderzoek en Statistiek, Portefeuillehouder etc.)
- We zijn gestart met het bezoeken van vernieuwende initiatieven en samenwerkingen in de stad.

Insteek projectvoorstel
Ons projectvoorstel (versie december 2019) hebben we gedeeld en besproken met de verschillende genoemde be- trokkenen, hun adviezen ter harte genomen en ons eerste voorstel aangescherpt. Op 22 januari, tijdens de politieke avond, is een rondetafelgesprek georganiseerd over het projectvoorstel met inwoners, organisaties en raadsleden. In bijlage 3 is het verslag van deze bijeenkomst terug te lezen. Tijdens deze avond zijn goede gesprekken gevoerd en concrete adviezen gegeven om het projectvoorstel te versterken. In het voorliggende projectvoorstel zijn de adviezen en aanscherpingen voortkomend uit deze bijeenkomst verwerkt.
Gezien het succes van deze avond willen we voor de duur van deze raadsperiode een aantal bijeenkomsten organiseren waarbij we een wisselende/dynamische groep van inwoners, organisaties, vertegenwoordigers van de gemeentelijke organisatie uitnodigen om elkaar te ontmoeten, in gesprek te blijven over burgerparticipatie en zo gelegenheid te bieden om betrokken te zijn in dit proces.

We zijn van mening dat de versterking van Burgerparticipatie, als belangrijk onderdeel van onze lokale democratie, gedurende een langere periode (einde raadsperiode) onze aandacht vraagt. Dat we dit alleen in samenspraak en samenspel met inwoners, organisaties, College van B & W en ambtelijke organisatie gestalte kunnen geven.

En dat dit niet alleen gaat om een gezamenlijk (normering) kader, wanneer we de burgerparticipatie geslaagd vinden, maar dat het veel meer gaat om leren en ontwikkelen: door doen, experimenteren en evalueren. En vervolgens weer bijstellen.

In ons werkplan (zie hoofdstuk 6) hebben we dit vertaald in de volgende vier globale lijnen waaraan we acties hebben gekoppeld.
1) *Burgerparticipatie verankeren in het bestuurlijk proces*
Deze lijn redeneert vanuit de taken en verantwoordelijkheden van de raad en de gemeente. We zetten daarbij in op het zichtbaar en transparant maken van burgerparticipatie in de gemeentelijke opgaves en de raadsvoorstellen die ter besluitvorming voorgelegd worden. Als ook de waardering wanneer we participatie geslaagd vinden.

2) *Vergroten kennis van (nieuwe) participatievormen en het beter kennen van de stad en diversiteit aan Arnhemmers.*
Deze lijn gaat over het beter leren kennen van de diversiteit aan inwoners en initiatieven in de stad, waarbij de rol van de gemeente uiteenlopend vormen kan aannemen.

3) *Kennis en ervaring verbreden en verdiepen om te komen tot een gezamenlijk kader en sturing voor geslaagde burgerparticipatie.*

4) *Communicatie*
Deze lijn is toegevoegd naar aanleiding van het rondetafelgesprek op 22 januari, waarin communicatie als thema nadrukkelijk aanbod kwam, met een aantal concrete adviezen.
Voorafgaand aan het werkplan hebben we in het volgende hoofdstuk in intenties en kwaliteiten beschreven hoe we willen dat burgerparticipatie er nu en in de toekomst in Arnhem wordt beleefd en ervaren. Met het idee dat deze kwaliteitscriteria als eerste handreikingkunnen worden gebruikt.
Een vervolgstap/actie (opgenomen in het werkplan) is om te komen tot een normeringskader, om te gebruiken bij de besluitvorming in de gemeenteraad.

5. Kwaliteitseisen voor Burgerparticipatie

ZO DOEN WE DAT IN ARNHEM
Wat vinden wij als raadsleden en volksvertegenwoordiging belangrijk?

SAMEN MAKEN WE ARNHEM
Burgerparticipatie is positief aanwezig in Arnhem. Het is zichtbaar door een toename in aantal en verscheidenheid van inwoners, partners en ondernemers die actief bijdragen aan de realisatie van allerlei maatschappelijke opgaven in eigen buurt, wijk of stad.

De gemeente is gericht op in samenspraak en samenwerking aan de slag gaan met concrete opgaven en vraagstukken - in plaats van de adviesvragende overheid. Als gemeente doen we een actieve poging om ook de mensen te betrekken die niet (makkelijk) van zich laten horen. We streven binnen het participatieproces naar een representatieve afspiegeling van de Arnhemse samenleving.

ARNHEMS INITIATIEF EN SAMENWERKING
Inwoners, ondernemers en organisaties doen graag mee. De denk- en doe-kracht, kennis, talenten, kwaliteiten, tijd en energie hebben we in de stad hard nodig. We zien en wensen dat inwoners steeds vaker zelf maatschappelijk initiatieven organiseren voor kansen en vraagstukken die zij belangrijk vinden en we willen daar als gemeente actief gehoor en steun aan geven. We zijn nieuwsgierig naar en betrokken bij (maatschappelijke) initiatieven in de stad, bieden ruimte voor initiatief en faciliteren en ondersteunen afhankelijk van de vraag. Als we keuzes moeten maken in beleid, doen we dat met behoud van ruimte voor (toekomstig) initiatief.

DEMOCRATIE IN ARNHEM
Samen met inwoners en andere betrokkenen zijn we als gemeente gericht op het horen en meenemen van de verschillende belangen en werken we samen ook als belangen botsen. Als gemeenteraad zijn we (mede) verantwoordelijk voor de kwaliteit van het (democratische) proces. Denk bijvoorbeeld aan de kwaliteitseis ten aanzien van het proces dat alle belangen zijn vertegenwoordigd en gehoord worden of dat de wijze waarop we een participatieproces vorm hebben gegeven niet de tegenstellingen in een buurt of wijk groter maken. Of het vroegtijdig samen met betrokkenen afspraken maken over de wijze waarop samen aan de opgave wordt gewerkt, waarbij indien nodig, ook ruimte is voor de politieke sturing door de raad. De gemeenteraad is alert op het bewaken van gezamenlijke kwaliteitseisen en kaders voor participatie.

We hechten waarde aan de vertegenwoordigende lokale democratie en zijn daar trots op. Bij grotere vraagstukken of grote tegenstellingen is het de gemeenteraad die uiteindelijk het besluit neemt. Participatie doe je ook door je stem uit te brengen of lid te worden van een politieke partij. Daarnaast zijn de Arnhemse raadsleden via email, twitter en facebook bereikbaar.

ARNHEMSE PARTICIPATIE OP MAAT
De gemeente organiseert participatieprocessen en ontwikkelt en experimenteert met nieuwe vormen. De gemeente werkt en communiceert met open vizier en vanuit een gelijkwaardige basishouding samen. De gemeente kent haar inwoners, betrekt tijdig (diverse) inwoners en voorziet in ruimte in het proces voordat er onherroepelijke besluiten worden genomen. Als initiator zijn we bij aanvang van een proces helder

in verwachtingen richting inwoners over een ieders rol, die van ons zelf en de mate van invloed van inwoners. We zijn helder over het gezamenlijke kader waaraan we de inbreng van inwoners en andere betrokken toetsen, wegen en indien nodig tot (politieke) belangenafwegingen komen. We ronden processen en samenwerkingen zorgvuldig af. Burgerparticipatie is een herkenbare en toegankelijke manier van werken die inwoners begrijpen en die voorziet in participatie op maat en ruimte voor iedereen die mee wil doen.

De ambtelijke organisatie beschikt over een uitgebreide toolbox en werkwijzen om in buurten en wijken goed in te spelen op maatschappelijke initiatieven en samen te werken rond gemeenschappelijke opgaven. De organisatie werkt met o.a. de teams Leefomgeving en sociaal-maatschappelijke partners in de stad, wijken en buurten met inwoners, bedrijven en instellingen aan allerlei opgaven en faciliteert maatschappelijk initiatief.

6. Werkplan

In onderstaande tabel is een beschrijving opgenomen van de activiteiten en initiatieven die we als raadswerkgroep nu voorzien, de benodigde eerste acties, evt. kosten en op welk termijn e.e.a. gedaan wordt.

Doel	Actie	Tijdslijn
Burgerparticipatie verankeren in het bestuurlijk proces	1.1 Aan het standaard format van het raadsvoorstel wordt een participatieparagraaf toegevoegd, om het inzicht in het doorlopen participatieproces te bieden en vergroten (motie 17M50 Samenwerking met de stad, 10 juli 2017).	Toepassing vanaf Q2 2020
	1.2 De raadsvoorstellen met participatieproces- en paragraaf worden samen met bewoners, vertegenwoordiging van de ambtelijke organisatie, portefeuillehouder en College van B & W gemonitord en geëvalueerd. Indien nodig wordt een enquête uitgezet. Jaarlijks worden de bevindingen terugkoppelen aan de gemeenteraad en andere betrokkenen.	Looptijd tot maart 2022, bevindingen worden jaarlijks gedeeld.
	1.3 We stellen deze raad voor het voornemen uit te spreken de volgende raadsperiode 2022-2026 te starten in samenspraak met de stad, inwoners, ondernemers en organisaties.	2020
	1.4 Het college verzoeken we om voortaan bij de grotere, participatieve en/ of gevoelige ontwikkelingen/opgaven, voorafgaand aan de start van het proces, een Startnotitie aan te bieden aan de raad. De wijze waarop wordt in samenspraak bepaald.	Vanaf 2020
	1.5 Indien gewenst, organiseren we als raad of ambtelijke organisatie een experttafel, als variant en/of voorloper van een rondetafelgesprek, om voorafgaand aan het besluitvormingsproces zorg te dragen voor gelijkwaardigheid en uitwisseling in kennis tussen inwoners, organisaties, raad en ambtelijke organisatie.	Vanaf 2020
	1.6 Indien er in aanloop naar een behandeling in de gemeenteraad een groot verschil van inzicht/ontstaat over standpunten en/of onvrede is over het proces, organiseren we als raad een informeel rondetafelgesprek. Dit gesprek zetten we, voorafgaand aan de besluitvorming, in om de kwaliteit van het bestuurlijke besluitvormingsproces te versterken, het gezamenlijke inzicht te vergroten en actief en open het gesprek te voeren met voor- en tegenstanders.	Vanaf 2020
	1.7 Een normenkader helpt bij de verdere uitwerking en verbetering van burgerparticipatie. Daar willen we samen met het college het komende jaar vorm aan geven.	In 2020
	1.8 Op voordracht van het college/ambtelijke organisatie bepalen we jaarlijks 3 gemeentelijke actuele opgaven die representatief zijn voor burgerparticipatie om deze met betrokkenen (portefeuillehouder, ambtelijke organisatie, inwoners, organisatie)actiever te volgen en het gezamenlijk inzicht (vorm, rollen, proceskader) te vergroten.	2020-mrt 2022
	1.9 We verzoeken het college om jaarlijks drie goede of slechte voorbeelden, kort na de besluitvorming en afronding, te evalueren (met een brede kring van betrokkenen) om zo te analyseren en te monitoren wat werkt of beter kan. En de bevindingen met de raad/raadswerkgroep te delen. We onderzoeken of de Rekenkamer deze taak op zich kan nemen. 2020-mrt.2022.	
	1.10 Als continue onderdeel en input voor de Perspectiefnota en de Meerjarenprogrammabegroting doet de raad tot maart 2022 alle acht werkgebieden aan voor een ontmoeting en gesprek over actuele vraagstukken en kansen in de stad en wijken.	2020-mrt 2022
Vergroten kennis van (nieuweparticipatie- vormen en kennen van de stad en de diversiteit aan inwoners.	2.1 Samen met de ambtelijke organisatie en op voordracht van inwoners en initiatiefnemers wordt agenda gevoerd om vernieuwende en inspirerende initiatieven/samenwerkingen te bezoeken in de stad en te onderzoeken wat, waar werkt en niet.	Vanaf 2020

	2.2	Rondetafelgesprekken en andere passende onderwerpen worden vaker op locatie georganiseerd.	Vanaf 2020
	2.3	Onderzoek doen naar de haalbaarheid van een vorm van digitale burgerpeiling (gekoppeld aan een participatietool). Deze peiling inzetten als raadpleger voor ophanden zijnde besluitvorming en/ planontwikkeling en voor de Perspectiefnota.	Eerste helft 2020 Voorstel Q3 naar de raad Looptijd 2020
	2.4	Samen met de ambtelijke organisatie wordt een verkenning gedaan naar wat er nu al gedaan wordt en de mogelijkheden om Burgeragendering (vanaf 12 jaar), Burgerinitiatief, Right To Challenge en referenda breder bekend te maken om meer initiatief teweeg te brengen. Met daarbij speciale aandacht voor jongeren.	2020
Kennis en ervaring verbreden en verdiepen om te komen tot een gezamenlijk kader en sturing voor geslaagde burgerparticipatie	3.1	De raadswerkgroep blijft gedurende de looptijd van deze raadsperiode (maart 2022) samen met inwoners, het College van B & W en ambtelijke organisatie investeren in de verbreding van de kennis, ervaring en communicatie over burgerparticipatie in de stad en de verankering in het bestuurlijke proces. De raadswerkgroep draagt zorg voor agendavoering, bijeenkomsten, verbreding van kennis en evt. verbetervoorstellen.	Looptijd tot maart 2022
	3.2	Raadsfracties schrijven maandelijks voor de gemeentepagina van de Arnhemse Koerier en voor op social media een artikel over participatie in een actueel politiek dossier.	Start tweede kwartaal 2020
	3.4	Jaarlijks wordt er een raads- en een stadsbijeenkomst georganiseerd in samenwerking met burgerplatforms om kennis en ervaringen te delen m.b.t. de actuele stand van burgerparticipatie in de stad en agenda te vormen voor de toekomst. met een eindrapportage	In 2020 en 2021
	3.5	Begin 2021 en 2022 wordt er door de raadswerkgroep aan de raad gerapporteerd over voortgang, bevindingen en vervolg. Begin 2022 wordt het proces afgerond met een eindrapportage	Begin 2021 en begin 2022
Communicatie	4.1	Het college verzoeken we, voortaan op elke brief (indien van toepassing) te vermelden wat het verspreidingsgebied is waar de brief naar toe wordt verstuurd, zodat ontvangers zicht hebben op het verspreidingsgebied.	Eerste helft 2020
	4.2	Het college verzoeken we met behulp van een (burger)testpanel de toegankelijkheid van de gemeentelijke website en ibabs (gedeelde verantwoordelijkheid college en raad), vanuit burgerparticipatie, dit jaar te laten testen.	In 2020
	4.3	Notubiz en ibabs worden in 2021 opnieuw aanbesteed met de wens om tot één systeem te komen, De input uit de rest en de betrokkenheid van gebruikers en burgers maakt onderdeel uit van het proces.	2021
	4.4	De griffie maakt en publiceert jaarlijks een overzicht van de stand van zaken en voortgang van moties en amendementen, die toegankelijk en te raadplegen is voor geïnteresseerden.	Vanaf 2020
	4.5	Als uitwerking van dit projectvoorstel maken we als raadswerkgroep een communicatieplan, waarin de principes en lijnen voor raadscommunicatie en het betrekken van inwoners, organisaties en ondernemers zijn beschreven.	

Op basis van bovenstaande activiteiten hebben we jaarlijks een regulier budget van ca. € 15.000, - nodig voor procesbegeleiding en organisatie tot maart 2022. In het jaarbudget voor de gemeenteraad zijn hiervoor de middelen beschikbaar. Daarnaast voorzien we extra benodigde ondersteuning en begeleiding door de griffie. Voor het eerste jaar is voor de opzet en uitvoering een bedrag van ca. € 30.000, - geraamd.

We werken zoveel mogelijk samen met inwoners, organisatie en de ambtelijke organisatie en zetten in op slim organiseren en samen op lopen.

7. Afronding

Met dit projectvoorstel geven we invulling aan motie M71 en 17M50 en stellen we voor tot het einde van deze raadsperiode als raad extra in te zetten op burgerparticipatie. In de bijlage 2 is een bronnenlijst toegevoegd van werkwijzen, methoden en inspiratie met betrekking tot burgerparticipatie. Voordat dit een definitief voorstel wordt en we toewerken naar een uitvoeringsplan/agenda willen we eerst in gesprek met de raad of dit voorstel rechtdoet aan de intenties van de gemeenteraad ten aanzien van de versterking van burgerparticipatie.

Bijlage 1: Vormen van participatie

(bron: Nota Stad aan zet, 2008)

	Informeren	Informatie-avond	Het beleid ligt vast, de gemeente informeert slechts over het gekozen beleid, bijvoorbeeld herindeling Apeldoornseweg	MATE VAN INVLOED
Verordeningen	Raadplegen	Referendum, Inspraak	De gemeente raadpleegt deelnemers over een al ontwikkeld plan (consultatie achteraf), bijvoorbeeld inspraak Musiskwartier	
Onderwerp van deze nota	Meedenken	Interactieve planvorming	De gemeente vraagt in een vroeg stadium van de planontwikkeling een open advies. Er is veel ruimte voor discussie en inbreng (meepraten over ontwikkeling plan), bijvoorbeeld ontwikkeling Centrum Zuid	
	Meebeslissen	Interactieve planvorming	Naast een adviesrol geeft de gemeente de deelnemers bevoegdheid om binnen bepaalde randvoorwaarden zelf beslissingen te nemen, bijvoorbeeld plusniveau Buiten Gewoon Beter	

Bijlage 2: Verslaglegging In gesprek over Burgerparticipatie 22 januari 2020

Bijlage 3: Bronnen en inspiratie

Publicatiereeks over burgerparticipatie De raad en burgerparticipatie. Ieder in zijn rol en in zijn kracht De Beuk, 2010 iov, Het ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties
https://vng.nl//files/vng/vng/Documenten/Extranet/Burgerzaken/bestanden_burgerparticipatie/De_raad_en_burgerparticipatie.pdf

Think app, Participatieversneller, digitaal leerhuis
https://www.digitaal-leerhuis.nl/bijeenkomsten/special-lancering-van-de-participatie-versneller-app-think/

Evaluatie raadswerkgroep bestuurscultuur en burgerparticipatie gemeente Rheden
https://www.moventem.nl/over-ons/moventem-beweegt/werkwijze-participatie-rheden/

Participatieladder, Propper 2008
https://opgavengestuurdwerken.nl/wiki/Actoranalyse

Studio Vers bestuur provincie Overijssel
https://studioversbestuur.nl/

Praktische zaken Arnhem
https://www.praktischezakeninarnhem.nl/

Checklist voor de gemeenteraad: is het huidige participatiebeleid al omgevingswet-proof
https://vng.nl/files/vng/publicaties/2018/20181102-checklist-voor-de-gemeenteraad.pdf

https://prodemos.nl/samenwerking/gemeenten/burgerparticipatie/participatiewijzer/

https://prodemos.nl/nieuws/monitor-burgerparticipatie-2018/

https://www.slideshare.net/BartLitjens/rkc-huizen-onderzoek-burgerparticipatie-samen-bouwen-aan-huizen-6-juni-2019

https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2017/06/28/democratie-is-meer-dan-politiek-alleen

https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2012/11/22/loslaten-in-vertrouwen

Herman Tjeenk Willink's essay ‘Groter denken, kleiner doen’ is ook echt de moeite waard, 2018.

Rutger Bregman: 'De Meeste Mensen Deugen! 2019

Wij zijn de politiek, Denker des Vaderlands Daan Roovers 2019 https://www.filosofie.nl/nl/artikel/50809/daan-roovers-politiek-moet-je-niet-uitbesteden-aan-politici.html?utm_source=redactioneel&utm_medium=email&utm_campaign=FM-redactioneel-denkerdesvaderlands-260319

https://www.trouw.nl/opinie/vernieuwing-van-de-democratie-kan-veel-verder-gaan~af92dad5/

https://www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/lees/bijlagen/2016-2017/eurotopia/het-volk-is-verwaarloosd.html

https://participatieindedigitalesamenleving.nl/canvas/

https://www.trendbureauoverijssel.nl/download/rapport-grotere-tegenstellingen2017/?wpdmdl=2493

https://www.nationaleombudsman.nl/onderzoeken/2018020-waar-een-wil-onderzoek-naar-de-rol-van-overheidsinstanties-bij

Een praktische handleiding voor participatieve ‘Visievorming’ van het ministerie van Binnenlandse Zaken, over de afwegingen die adviseurs, projectleiders en bestuurders kunnen maken in een participatief proces van visievorming: https://www.gemeentenvandetoekomst.nl/wp-content/uploads/2017/06/visievormingstakeholders.pdf

Actielijst
d.d. 1 maart 2021

Doel	Actie	Stand van zaken mei 2021	Aangemerkt als prioriteit	Aangepast tijdslijn
Burgerparticipatie verankeren in het bestuurlijk proces	1.1 Aan het standaard format van het raadsvoorstel word een participatieparagraaf toegevoegd, om het inzicht in het doorlopen participatieproces te vergroten (motie 17M50 Samenwerking met de stad, 10 juli 2017).	Toepassing vanaf Q2 2020. Evaluatie voor de zomer 2021. Planning naar voren gehaald: rond april/mei 2021 evaluaeren.	Ja	Afgerond. Evaluatie volgt voor de zomer.
	1.2 De raadsvoorstellen met participatieproces- en paragraaf worden samen met bewoners, vertegenwoordiging van de ambtelijke organisatie, portefeuillehouder en College van B & W gemonitord en geëvalueerd. Indien nodig word een enquête uitgezet. Jaarlijks worden de bevindingen terugkoppelen aan de gemeenteraad en andere betrokkenen.	Er zal één evaluatie plaatsvinden van participatieprojecten, waarbij gekeken zal worden naar drie trajecten die goed gingen en drie wat minder. Daarbij ligt de focus op lessen die we kunnen trekken.	Ja	Evaluatie zal plaatsvinden in voorjaar 2021
	1.3 We stellen deze raad het voornemen uit de spreken de volgende raadsperiode 2022-2026 te starten in samenspraak met de stad, inwoners, ondernemers en organisaties. Met de optie/doelstelling de opbrengst vast te leggen in een raads/stadsakkoord.	Er is voor gekozen om een gezamenlijk traject in te richten richting de gemeenteraadsverkiezingen van 2022. Zie ook bijlage 4.	Ja	Start na de zomer 2021
	1.4 Het college verzoeken we om voortaan bij de grotere, participatieve en/of gevoelige ontwikkelingen/opgaven, voorafgaand aan de start van het proces, een Startnotitie aan te bieden aan de raad. De wijze waarop wordt in samenspraak bepaald.	Ambtelijk komt met een voorstel over hoe hieraan invulling kan worden gegeven. Vanuit de raadswerkgroep wordt sturing gegeven: wat moet er in een startnotitie komen te staan en vooral: wanneer wordt wel een startnotitie verwacht en wanneer	Ja	Voor de zomer 2021

		niet?		
	1.5 Indien gewenst, organiseren we als raad of ambtelijke organisatie een experttafel, als variant en/of voorloper van een rondetafelgesprek, om tijdig zorg te dragen voor gelijkwaardigheid en uitwisseling in kennis tussen inwoners, organisaties, raad en ambtelijke organisatie.	Technische briefings komen voor, maar geen experttafel met externe. Hier is nog geen verzoek toe gekomen vanuit de raad.	Nee	
	1.6 Indien er in aanloop naar een behandeling in de gemeenteraad een groot verschil van inzicht/ontstaat over standpunten en/of onvrede is over het proces, organiseren we als raad een informeel rondetafelgesprek. Dit gesprek zetten we, voorafgaand aan de besluitvorming, in om de kwaliteit van het bestuurlijke besluitvormingsproces te versterken, het gezamenlijke inzicht te vergroten en actief en open het gesprek te voeren met voor- en tegenstanders.	Heeft niet plaatsgevonden.	Nee	
	1.7 Een normenkader helpt bij de verdere uitwerking en verbetering van burgerparticipatie. Daar willen we samen met het college het komende jaar vorm aan geven.	Een beslisboom is opgesteld om richting te geven aan de keuze voor een participatietraject.	Ja	Afgerond.
	1.8 Op voordracht van het college/ambtelijke organisatie bepalen we jaarlijks 3 gemeentelijke actuele opgaven die representatief zijn voor burgerparticipatie n deze met betrokkenen (portefeuillehouder, ambtelijke organisatie, inwoners, organisatie) te volgen om het gezamenlijk inzicht (vorm, rollen, proceskader) te vergroten.	Er zal één evaluatie plaatsvinden van participatieprojecten, waarbij gekeken zal worden naar drie trajecten die goed gingen en drie wat minder. Daarbij ligt de focus op lessen die we kunnen trekken.		Evaluatie zal plaatsvinden in voorjaar 2021

d	1.9 We verzoeken het college om jaarlijks drie goede of slechte voorbeelden, kort na de besluitvorming en afronding, te evalueren (met een brede kring van betrokkenen) om zo te analyseren en te monitoren wat werkt of beter kan. En de bevindingen met de raadswerkgroep/raad te delen. 2020-mrt.2022	Er zal één evaluatie plaatsvinden van participatieprojecten, waarbij gekeken zal worden naar drie trajecten die goed gingen en drie wat minder. Daarbij ligt de focus op lessen die we kunnen trekken.		Evaluatie zal plaatsvinden in voorjaar 2021
	1.10 Als continue onderdeel en input voor de Perspectiefnota en de Meerjarenprogrammabegroting doet de raad tot maart 2022 alle acht werkgebieden aan voor een ontmoeting en gesprek over actuele vraagstukken en kansen in de stad en wijken.	Dit heeft nog niet plaatsgevonden, mede doordat fysieke bezoeken ivm corona niet mogelijk waren.	Nee	
Vergroten kennis van (nieuwepartici patie- vormen en kennen van de stad en de diversiteit aan inwoners.	2.1 Samen met de ambtelijke organisatie en op voordracht van inwoners en initiatiefnemers wordt agenda gevoerd om vernieuwende en Inspirerende initiatieven/samenwerkingen te bezoeken in de stad en te onderzoeken wat, waar werkt en niet.	Binnen de raadswerkgroep worden deskundige uitgenodigd op het gebied van innovatieve wijze van participatie plaats te laten vinden.	Ja	Juni 2021
	2.2 Rondetafelgesprekken en andere passende onderwerpen worden vaker op locatie georganiseerd.	Is door corona niet mogelijk gebleken.		Na corona.
	2.3 Onderzoek doen naar de haalbaarheid van een vorm van digitale burgerpeiling (gekoppeld aan een participatietool). Deze peiling inzetten als raadpleger voor ophanden zijnde besluitvorming en/ planontwikkeling en voor de Perspectiefnota.	Gemeente Arnhem heeft een digitale participatietool aangeschaft.	Nee	Afgerond

	2.4 Samen met de ambtelijke organisatie wordt een verkenning gedaan naar wat er nu al gedaan wordt en de mogelijkheden om Burgeragendering (vanaf 12 jaar), Burgerinitiatief, Right To Challenge en referenda breder bekend te maken om meer initiatief teweeg te brengen. Met speciale aandacht voor jongeren.	Nog niet gebeurd. In 2021 wordt gestart met een Maatschappelijke diensttijd (MDT)-traject gericht op de verbinding tussen lokale politiek en jongeren te versterken.	Nee	MDT in 2021
Kennis en ervaring verbreden en verdiepen om te komen tot een gezamenlijk kader en sturing voor geslaagde burgerparticipatie	3.1 De raadswerkgroep blijft gedurende de looptijd van deze raadsperiode (maart 2022) samen met inwoners, het College van B & W en ambtelijke organisatie investeren in de verbreding van de kennis, ervaring en communicatie over burgerparticipatie in de stad en de verankering in het bestuurlijke proces. De raadswerkgroep draagt zorg voor agendavoering, bijeenkomsten, verbreding van kennis en evt. verbetervoorstellen.	Voortdurende opdracht aan de raadswerkgroep.		Doorlopend.
	3.2 Raadsfracties schrijven maandelijks voor de gemeentepagina van de Arnhemse Koerier en voor op social media een artikel over participatie in een actueel politiek dossier.	Eerste artikel is verschenen in december 2020. Moet samen met communicatiemedewerker verder worden opgepakt.	Ja	Doorlopend.
	3.4 Jaarlijks wordt er een raads- en een stadsbijeenkomst georganiseerd in samenwerking met burgerplatforms om kennis en ervaringen te delen m.b.t. de actuele stand van burgerparticipatie in de stad en agenda te vormen voor de toekomst. met een eindrapportage	Politieke markt is opgenomen in het addendum op de coalitieafspraken.	Nee	Doorlopend.

	3.5 Begin 2021 wordt er een eerste bevindingenrapportage opgesteld waarin inzichten en resultaten worden gedeeld. En waarin wordt toegewerkt naar een flexibele groeiende norm en kwaliteitscriteria voor de kaderstelling en sturing in het bestuurlijk proces. Begin 2022 wordt het proces afgerond met een eindrapportage	Onduidelijk wat hiermee wordt bedoeld.	Nee	Geen einddatum
	4.1 Het college verzoeken we, voortaan op elke brief (indien van toepassing) te vermelden wat het verspreidingsgebied is waar de brief naar toe wordt verstuurd, zodat ontvangers zicht hebben op het verspreidingsgebied.	Verzoeken aan college tot uitvoering hiervan.	Nee	Voor eind 2021
	4.2. Het college verzoeken we met behulp van een (burger)testpanel de toegankelijkheid van de gemeentelijke website en ibabs (gedeelde verantwoordelijkheid college en raad) dit jaar te laten testen.	Staat in de planning richting nieuwe aanbesteding van Notubiz en Ibabs in 2022.		2022
	4.3 Notabizz en ibabs worden in 2021 opnieuw aanbesteed met de wens om tot één systeem te komen, De input uit de rest en de betrokkenheid van gebruikers en burgers maakt onderdeel uit van het proces.	Staat in de planning richting nieuwe aanbesteding van Notubiz en Ibabs in 2022.		2022
	4.4. De griffie maakt en publiceert jaarlijks een overzicht van de stand van zaken en voortgang van moties en amendementen, die toegankelijk en te raadplegen is voor geïnteresseerden.	Nog niet uitgevoerd	Ja	Voorjaar 2021 starten

	4.5 Als uitwerking van dit projectvoorstel maken we als raadswerkgroep een communicatieplan, waarin de principes en lijnen voor raadscommunicatie en het betrekken van inwoners, organisaties en ondernemers zijn beschreven.	Raad in Beweging heeft een voorzet gemaakt voor een communicatieplan. In dit traject kwamen zij tot de conclusie dat de input voor een communicatieplan nog onvoldoende is: eerst moet duidelijk zijn wat gecommuniceerd moet worden. Dit kan terugkomen in de evaluatie.	Nee	Deels uitgevoerd

Aan de gemeenteraad

Datum : 1 juni 2021
Zaaknummer : 577332
Contactpersoon : Marijn Willemen - Pennings
Telefoonnummer : 026 3773351

Onderwerp: Reactie college Stand van zaken burgerparticipatie

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de stand van zaken met betrekking tot burgerparticipatie. Deze brief vormt onze reactie op de brief die u van de raadswerkgroep heeft gehad.

1. Inleiding

Burgerparticipatie is een groot goed. De betrokkenheid van onze inwoners en organisaties bij de agendering van problemen, het zoeken naar oplossingen en het uitvoeren daarvan is noodzakelijk voor het werk dat wij allen doen voor de stad. Het draagt bij aan draagvlak, creativiteit en kwaliteit van ons beleid en de besluitvorming. Het gevoel voor urgentie en noodzaak om stappen te zetten op het gebied van burgerparticipatie wordt door het college en de raad gedeeld. Daarom wordt er ook samengewerkt in de raadswerkgroep burgerparticipatie.

Op 29 maart 2020 heeft de raad het projectplan "Aan de slag met burgerparticipatie" van de raadswerkgroep burgerparticipatie aangenomen. Daarin heeft de raad ook een aantal taken bij het college en de ambtelijke organisatie belegd. In deze brief informeren wij u eerst over de stand van zaken met betrekking tot deze zaken. Ten slotte maken wij van deze gelegenheid gebruik om een tweetal moties af te doen.

2. Aan de slag met burgerparticipatie

In het projectplan "Aan de slag met burgerparticipatie" is een werkplan opgenomen met diverse acties. Op de volgende pagina vindt u een opsomming van de acties die bij het college zijn belegd.

Format raadsvoorstel (actiepunt 1.1)

Het format voor het raadsvoorstel is per 18 mei 2020 aangepast in de systemen. U heeft de eerste raadsvoorstellen ontvangen waarin dit onderdeel standaard is toegevoegd. De eerste bevindingen over het onderdeel Participatie zijn besproken met de raadswerkgroep Burgerparticipatie. Met deze aanpassing beschouwen we de moties 17M50 'Samenwerking met de stad' en 19M190 'Inzicht in betrekken omwonenden' als afgedaan. De moties zijn als bijlagen toegevoegd.

Monitoring en evaluatie (actiepunten 1.2, 1.8 en 1.9)

Er wordt door het programmateam Burgerparticipatie een voorstel uitgewerkt voor de evaluaties zoals benoemd bij de acties:

- 1.2 De raadsvoorstellen met participatieproces en -paragraaf worden samen met bewoners, vertegenwoordiging van de ambtelijke organisatie, portefeuillehouder en college van B & W gemonitord en geëvalueerd. Indien nodig wordt een enquête uitgezet. Jaarlijks worden de bevindingen teruggekoppeld aan de gemeenteraad en andere betrokkenen.
- 1.8 Op voordracht van het college/ambtelijke organisatie bepalen we jaarlijks drie gemeentelijke actuele opgaven die representatief zijn voor burgerparticipatie om deze met betrokkenen (portefeuillehouder, ambtelijke organisatie, inwoners, organisatie) actiever te volgen en het gezamenlijk inzicht (vorm, rollen, proceskader) te vergroten.
- 1.9 We verzoeken het college om jaarlijks drie goede of slechte voorbeelden, kort na de besluitvorming en afronding, te evalueren (met een brede kring van betrokkenen) om zo te analyseren en te monitoren wat werkt of beter kan en de bevindingen met de raad/raadswerkgroep te delen. We onderzoeken of de Rekenkamer deze taak op zich kan nemen.

In overleg met de raadswerkgroep is besloten om deze acties in één evaluatie te verwerken. Daarbij staat de toekomstige manier van evalueren centraal. Het concept evaluatieformulier wordt besproken aan de hand van voorbeelden om te toetsen of de goede vragen worden gesteld.

Startnotitie (actiepunt 1.4)

Het programmateam heeft input opgehaald bij de raadswerkgroep over het doel en de inhoud van een startnotitie. Er is samengewerkt met een afvaardiging van de raadswerkgroep en door het programmateam is gewerkt aan een voorstel. Op dit moment wordt gewerkt met een pilot om de startnotitie straks goed te kunnen invoeren in de organisatie.

Normenkader (actiepunt 1.7)

Het programmateam heeft input opgehaald bij de raadswerkgroep over het doel en de inhoud van een normenkader. Daar is uitgekomen dat er niet zozeer naar een normenkader maar naar een helder afwegingskader werd gezocht. Er is op basis van deze input en input door het programmateam gewerkt aan een voorstel. De beslisboom (burger)participatie is een goed middel om te bepalen welk participatiemiddel past bij het participatiedoel. De raadswerkgroep kon zich hier ook in vinden. De beslisboom is als bijlage toegevoegd.

Verspreidingsgebied (actiepunt 4.1)

Op dit moment bekijkt het programmateam burgerparticipatie welke technische mogelijkheden er zijn om op elke brief (indien van toepassing) te vermelden wat het verspreidingsgebied is waar de brief naartoe wordt verstuurd, zodat ontvangers zicht hebben op dit verspreidingsgebied.

Toegankelijkheid van de gemeentelijke website en iBabs (actiepunt 4.2)

Alle overheidssites moeten voldoen aan toegankelijkheidseisen zoals vastgelegd in EN 301 549/WCAG 2.1. Het Tijdelijk Besluit Digitale Toegankelijkheid schrijft voor dat er eens per 3 jaar een toets moet plaatsvinden. Op 25 juni 2020 is de hertoetsing afgerond. Er blijkt dat nog niet aan alle eisen wordt voldaan. Er is een planning gemaakt om 12 openstaande zaken op te lossen en het ziet er nu naar uit dat deze punten in Q4 van 2021 allemaal afgerond zijn.

De huidige toegankelijkheidsverklaring vindt u op https://www.arnhem.nl/algemeen/Over_deze_site/Toegankelijkheid en op https://www.toegankelijkheidsverklaring.nl/register/2268.

Het testen van de toegankelijkheid van iBabs is voorzien in aanloop naar de aanbesteding.

3. Stand van zaken verdere ontwikkelingen

Meedenken.arnhem.nl

In de zomer is na een aanbestedingstraject gekozen voor het online participatieplatform van leverancier Mett. Een online participatieplatform biedt een kans om meer zicht te krijgen op wat leeft onder inwoners door meningen te peilen en voorstellen te laten waarderen. In het najaar is het platform meedenken.arnhem.nl ingevoerd. Begin december is het eerste participatietraject 'Verkeer in Malburgen West' met deze tool online gegaan, gevolgd door drie participatieronden over de Omgevingsvisie en onlangs is het participatietraject Centrum West afgerond.

Ontwikkelingen

De afgelopen maanden heeft het programmateam met diverse afdelingen van de ambtelijke organisatie gesprekken gevoerd over burgerparticipatie en het stimuleren van een eenduidige werkwijze voor inwoners, ondernemers en raad. Er wordt op dit moment hard gewerkt aan het vormgeven van deze werkwijze, waar ook de startnotitie en beslisboom onderdeel van zullen gaan uitmaken. Daarnaast wordt er op diverse manieren gewerkt aan het verbreden en verdiepen van kennis en ervaring op het gebied van burgerparticipatie. Dit wordt gedaan door het geven van digitale lunchbijeenkomsten, maar ook zien we dat verschillende teams scholing krijgen over burgerparticipatie.

Met de evaluatie, zoals hierboven beschreven bij monitoring en evaluatie, hopen we nog meer te leren over het proces van burgerparticipatie en deze input wordt natuurlijk verwerkt in de toekomstige werkwijze.

Klankbordgroep

De raadswerkgroep is vanuit de ambtelijke organisatie een aantal keer benaderd als klankbord, zoals bij het ontwikkelen van de eenduidige werkwijze, de aankomende Perspectiefnota en burgerparticipatie in

het kader van de Omgevingswet. Dit heeft tot andere inzichten geleid, welke weer meegenomen zijn in de verdere vormgeving van trajecten. Er zijn ideeën uitgewisseld en geconcludeerd is dat het goed is om de participatie in dit kader stapsgewijs op te pakken.

Corona
Ook op het terrein van burgerparticipatie heeft corona afgelopen jaar een behoorlijke stempel gedrukt. Waar mogelijk zijn er andere vormen van burgerparticipatie toegepast, waarbij het doel en de doelgroep de basis hebben gevormd om te kiezen welke vorm op dat moment het meest passend was. Hierbij zijn alle richtlijnen in acht genomen. Hieronder leest u een aantal voorbeelden van projecten waar burgerparticipatie een rol heeft gespeeld.

Participatie Omgevingsvisie
Er zijn verschillende participatievormen gebruikt. We lichten er twee uit:

1) *Koerswijzer*

Vlak na de zomer - van 16 september tot 4 oktober 2020 - zijn we de stad ingegaan met het koersdocument van de Omgevingsvisie. Met behulp van de koerswijzer, een online stemwijzer, hebben Arnhemmers middels stellingen laten weten hoe zij denken over opgaven waar we als stad voor staan. De koerswijzer is door ruim 3.500 inwoners ingevuld.

2) *Scholenproject*

Om jongeren te betrekken bij de participatie over de Omgevingsvisie, is samengewerkt met zeven middelbare scholen. In samenwerking met de scholen zijn er online workshops voor de leerlingen ontwikkeld. .

Kleurrijk Groen
Bureau Wijland, Netwerk Kleurrijk Groen Arnhem, Klimaatverbond Nederland, Energiebank regio Arnhem en de gemeente Arnhem leiden bewoners op tot ‘energieambassadeur’. Dit is met name gericht op bewoners met een andere dan een Nederlandse culturele achtergrond. De energieambassadeur volgt een cursus en informeert vervolgens mensen in de stad of buurt over het belang van bewust omgaan met energie. Verder geeft de ambassadeur gevraagde/ongevraagde adviezen aan bijvoorbeeld de gemeente, woningcorporaties, bewoners en bewonersorganisaties.

Project Blauwe Golven
De raad heeft kaders vastgesteld en gevraagd om een uitvoeringsplan in samenwerking met burgerparticipatie. Twee van de drie georganiseerde inloopavonden hebben plaatsgevonden. Zeker 100 tot 150 mensen hebben meegedacht. Het filmpje van het finale schetsontwerp is meer dan 1000 keer bekeken.

Centrum West
Begin januari is het participatietraject opgestart. Iedereen mocht hierin meedenken. De gemeente heeft daarnaast zelf contact gelegd met onder andere Museum Arnhem en ArtEZ om een verdiepende slag te maken.

Visie sociaal domein

Op 22 maart is een online bijeenkomst met de stad georganiseerd. Er waren veel samenwerkingspartners zoals onderwijs, welzijnsinstellingen, kerken en moskeeën, vakbonden, sociale werkgevers, buurtorganisaties en zorgaanbieders. Er volgen nog sessies met inwoners en jongeren, zodat we hen ook actief betrekken bij het opstellen van de visie en zij ons input kunnen leveren.

4. Vooruitblik

Ambtelijk is er onlangs een actieprogramma opgesteld. Dit is een uitwerking van het coalitieakkoord Arnhem 2018-2022 en het projectplan van de Raadswerkgroep Burgerparticipatie. Hierin staan drie doelen centraal:

1. Een divers Arnhem: meer verschillende Arnhemmers kunnen meedoen
2. Betrokkenheid: mensen voelen zich betrokken bij de stad Arnhem
3. Samen sterker en wijzer worden: kwaliteitsimpuls in plannen, beleid en projecten

Om deze doelen te operationaliseren, wordt gewerkt langs de lijnen van vijf strategieën die vertaald zijn in concrete acties. Deze vijf strategieën vormen de thema-indeling:
1. Maatwerk leveren
2. Participatie toegankelijker maken
3. De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten
4. Kwaliteit verhogen door kennis en kunde te ontwikkelen in de gemeente
5. Op weg naar 2033

In het najaar wordt de raad hierover geïnformeerd.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de loco-secretaris,	de burgemeester,
P.J. Altena	A. Marcouch

Factoren bij een succesvolle participatie

Onderstaande succesfactoren zijn het resultaat van een evaluatie-sessie door de raadswerkgroep op 19 mei 2021. Tijdens deze sessie zijn een aantal participatieprocessen uit het verleden onder de loep genomen om te onderzoeken welke lessen hieruit te trekken zijn.

Succesfactoren (in willekeurige volgorde)

1. Start vanuit een duidelijk doel: wat wil je bereiken met burgerparticipatie? Afhankelijk daarvan maak je keuzes over de omvang, wijze waarop en kan je het kader bepalen waarbinnen de participatie kan plaatsvinden. Bij de evaluatie van een burgerparticipatieproces is de mate waarin het doel is behaald dan leidend.
2. Zorg ervoor dat je de mensen die je vraagt te participeren serieus kunt nemen. En dat kan als je van te voren duidelijke kaders hebt, voor jezelf als gemeente en voor de participanten. Dat schept namelijk de juiste verwachtingen. Dus:
    a. geef aan wat de mate van invloed is (alleen meedenken over grote lijnen, specifieke keuzes, mogelijkheid om het idee te schrappen, zelf iets nieuws of origineels te bedenken etc.).
    b. geef aan waarom iets wel of niet op tafel ligt: wat zijn de juridische, fysieke, financiële, politieke of bestuurlijke obstakels die de ruimte van invloed beperken.
    c. leg geen opties voor die niet haalbaar zijn.
    d. maak van te voren een afweging van maatschappelijk belang tegenover de direct belanghebbenden. Als een maatschappelijk belang overwegend is, beperkt dat automatisch de mate van invloed van de direct betrokkenen. Wees daar van dus ook van te voren helder over.
    e. zorg voor een gelijkheid van informatie tussen betrokkenen en gemeente binnen het kader waarin dat mogelijk is. Als er iets niet kan, geef dan duidelijk aan waarom dat niet kan.
    f. Blijf continu en consequent communiceren hoe je het participatietraject hebt vormgegeven, en waar je in dat proces zit (voorkant, middenin, aan het einde etc.). Het proces moet navolgbaar zijn voor alle betrokkenen.
    g. Pas op met het negatief framen van participanten. Twee vaakgehoorde negatieve frames bij burgerparticipatie zijn: 'not in my backyard' (nimby) en 'usuals suspects'. Deze dragen niet bij aan het serieus nemen van participanten.
3. Om je doel bij burgerparticipatie te bereiken, zal je vaak gebruik moeten maken van verschillende methoden. Dit speelt vooral als het gaat om het willen betrekken van een diverse groep participanten. Dus organiseer dan niet alleen een informatieavond, maar organiseer ook een telefoonnummer die ze kunnen bellen, en misschien een enquête, en gerichte uitnodigingen. Maar denk ook aan het bieden van een luisterend oor. Dat men in ieder geval ergens terecht kan als ze bezwaren of zorgen hebben.
4. Breng je stakeholders in kaart.
    a. Het verschilt nogal of je met individuele inwoners te maken krijgt, of met georganiseerde burgers, verenigingen of bedrijven. De mate van expertise en organisatie verschilt, en een goed participatietraject is daar op aangepast.
    b. Kijk goed of je alle stakeholders bereikt. Bereik je de groep die je wilt bereiken (past bij het doel dat je het opgesteld?). En hoe bereik je die specifieke groep? Welke methodes passen daar bij (geen brief sturen als je jongeren wilt bereiken). Representativiteit kan een doel zijn, maar dat hoeft niet.
5. Algemene uitgangspunten:

a. Zo toegankelijk mogelijke participatie: hoe prikkel je de mensen? Hoe enthousiasmeer je mensen? Maar ook fysieke toegankelijkheid (laaggeletterdheid, fysieke beperkingen etc.) Wees daar creatief in.
b. Organiseer een kritische vriend: iemand die kritisch is op je proces. Doe je inderdaad wel genoeg om er achter te komen wat er echt speelt? Ben je wel ontvankelijk voor signalen die niet passen bij je voorgenomen plan?
c. Inwoners hebben het recht op niet participeren. Hoe ga je om met de mensen die niet willen participeren? Doet hun mening er dan niet meer toe? Wees er hierbij van bewust dat niet iedereen wil participeren op de momenten die je zelf hebt georganiseerd.
d. Kijk bij de inbreng van betrokkenen vooral naar wat er wél kan, niet naar wat er niét kan.
e. Maak bij het evalueren van burgerparticipatie onderscheid tussen het proces en het resultaat. Zeker bij complexe besluiten, zullen er altijd betrokkenen zijn die ontevreden zijn met het resultaat. Dat wil echter niets zeggen over het participatieproces.
f. Wees ervan bewust dat veel betrokkenen niet denken in termen van processen of projecten. Participatie stopt niet bij de einde van een project. Het gaat om een continue relatie tussen gemeente en gemeenschap. hou ook aandacht voor de relatie met betrokkenen als een ruimtelijk project (tot stand gekomen met participatie) in de uitvoeringsfase terecht komt. Voor inwoners geldt vaak: hoe concreter (hoe verder in het besluitvormingsproces), hoe meer zin om te participeren. Voor de gemeente geldt vaak: hoe eerder in het besluitvormingsproces, hoe meer zin er is om inwoners te betrekken.

Wat: Van Arnhem, Voor Arnhem
Wanneer: februari/maart 2022
Wie: raad en griffie
Doel: vergroten van politieke participatie
Hoe: dmv laagdrempelig/op ludieke wijze informeren

Waarom: Er is een kloof tussen burgers en overheid. We zien dit op verschillende plekken terug. Ten eerste in de politieke participatie: het opkomstpercentage bij de nationale verkiezingen is in Nederland gemiddeld 80%. Onder verstandelijk beperkten is dit maar 46%.[1] In Arnhem was het opkomstpercentage voor de Tweede Kamerverkiezingen (2021) 10% lager dan het landelijk gemiddelde.

Ten tweede is er steeds minder kennis van politiek. We zien een grote kloof tussen VMBO en VWO wat betreft kennis. Een derde van de tweedeklassers weet niet eens of Nederland een democratie is.[2] Schokkende statistieken. Als we dit vergelijken met het buitenland, blijkt dat Nederlandse jongeren relatief minder weten van politiek, minder politiek betrokken zijn, weinig belang hechten aan verkiezingen en minder van plan zijn later te gaan stemmen dan leeftijdsgenoten in soortgelijke landen.[3] Van de jongeren zegt 31% in 2017 de politiek niet te snappen, tegenover 19% in 2007. Maar liefst de helft van alle Nederlanders denkt geen enkele invloed te hebben op de politiek en vindt dat politici niets begrijpen van wat er in de samenleving speelt.[4]

Ten derde is er een kloof in de politieke vertegenwoordiging: mensen van kleur en mensen met een beperking zijn sterk ondervertegenwoordigd. Hetzelfde geldt voor vrouwen. De helft van alle mensen is vrouw, toch is maar een derde van alle politieke zetels voor een vrouw. Dit geldt voor zowel de Tweede Kamer als onze eigen gemeenteraad.

Er is een duidelijke samenhang tussen politieke interesse en politieke participatie.[5] Hoe geïnteresseerder in de politiek, hoe meer mensen naar de stembus gaan. Stemmen is belangrijk, want het is de meest directe vorm van democratie. Het is belangrijk dat zoveel mogelijk mensen gaan stemmen, om zo invloed te kunnen uitoefenen op belangrijke beslissingen die worden gemaakt over hun leven. Om goede beslissingen te kunnen maken, is het bovendien belangrijk dat alle mensen vertegenwoordigd zijn. Maar daarvoor moet je wel weten hoe en wat.
Verschillende onderzoeken[6] geven aanbevelingen om hiermee aan de slag te gaan. Het vergroten van politieke kennis en interesse, en dus participatie, kun je onder andere doen door
- in gesprek gaan met de burger, ze opzoeken
- begrijpelijk communiceren
- geven van (partijoverstijgende) informatie/voorlichting
- organiseren van trainingen
- opzetten van coachingstrajecten/mentornetwerken
- rolmodellen

Hier ligt een duidelijke taak voor ons. In Arnhem vinden we participatie heel belangrijk. We willen de participatie richting de gemeenteraadsverkiezingen vergroten, en hebben daar een plan voor.

---

[1] Omroep Gelderland, via Verstandelijk beperkte kiezer wil duidelijke politieke taal - Omroep Gelderland, 2021
[2] Nationale Onderwijsgids, via Een derde van de tweedeklassers weet niet of Nederland een democratie is (nationaleonderwijsgids.nl), 2021
[3] Munniksma et al., 'Burgerschap in het voortgezet onderwijs. Nederland in vergelijkend perspectief.' Universiteit van Amsterdam, 2017
[4] I&O Research, 'Jongeren en democratie', 2017
[5] CBS, 'Politieke betrokkenheid in Nederland', Den Haag, 2017
[6] Atria Kennisinstituut, via IAV_00111589.pdf (atria.nl), 2016

We organiseren een Arnhems democratiefestival. Om zoveel mogelijk mensen te bereiken, doen we dit nadat de (meeste/alle) coronamaatregelen (waarschijnlijk) zijn opgeheven. Februari/maart 2022 lijkt ons de beste tijd, ook ivm de actualiteit van de dan aanstaande verkiezingen.

1. Arnhem raad on tour

Met een elektrisch VW-busje (of de antieke trolley) van de gemeente rijden we een weekend (twee dagen) door alle Arnhemse wijken (wijken zoals ingedeeld naar wijkteams). We gaan naar plekken waar veel mensen komen, zoals winkelcentra, scholen en parken. Zo laten we ons gezicht zien.
We gaan in gesprek en geven informatie: over de gemeenteraad, wat we doen, hoe burgers invloed kunnen uitoefenen en de aanstaande verkiezingen. We nemen een ideeënbus mee waar de Arnhemmers hun suggesties voor ons als raad/partijen in kunnen doen. Die info wordt gebundeld en gedeeld via iBabs. We nodigen de mensen daar direct uit voor deel 2 →

2. Open Dag van de Democratie

De zaterdag erna (of twee weken erna) houden we in het stadhuis een open dag in festivalsfeer.
Marcouch opent (eventueel samen met de kinderburgemeester), stadsdichter Jesse Laport sluit af.
We nodigen de premier en minister BZK uit.
Er zijn drankjes. Er is muziek. Misschien een photo booth. En een prijsvraag voor kinderen.
Alles is natuurlijk gratis (budget is beschikbaar).

Mensen kunnen hier naartoe komen voor algemene, themagerichte en partijspecifieke informatie, mini-workshops (debat, participatiemogelijkheden), politieke spellen en speeddates, Q&A's, doen van partijenwijzer, interview met de burgemeester, sessies speciaal voor kids (zoals bv. Democracity), of gewoon een kijkje nemen in de raadszaal. Dit zijn maar enkele suggesties.
In de raadszaal houden we de voorlichtingsrondes/workshops en we sluiten af met een Debat in Duidelijke Taal. Het Debat wordt gestreamd naar de burgerzaal.

In de burgerzaal/stadhuishal staan marktkramen. Elke partij (die nu in de raad zit) die dat wil, is vertegenwoordigd en mag campagne voeren – alleen bij de eigen kraam. Er zijn ook kramen voor de griffie en voor ambtenaren op specifieke/actuele thema's, er is een kraam gericht op kinderen en een kraam met info in begrijpelijke taal, waar ook info in andere talen beschikbaar is.
Er is een groot bord waarop mensen suggesties op post-its of tekeningen kunnen achterlaten.

We werken samen met (oa) Prodemos, politieke jongerenorganisaties, Stichting Stem op een Vrouw, ROC RijnIJssel, Stichting Lezen en Schrijven, APCG en kinderwijkraden.
Alles wordt goed gepromoot vooraf, en er wordt tijdens gefilmd, zodat we een after movie kunnen maken die we online delen.
Voor ons als Arnhem is dit fantastische promotie, want dit is uniek in Nederland.

Wij fungeren hier als rolmodel. Wij kunnen de mensen enthousiasmeren voor de politiek door ze uit te nodigen in ons huis, te vertellen wat we doen, hoe we dat doen, waarom we dat doen en (vooral) hoe zij zelf mee kunnen doen (burgerparticipatie, partijlidmaatschap, politiek actief worden).
Tegelijkertijd halen we input op (eventueel mee te nemen in coalitie-onderhandelingen).

Door deze activiteit te organiseren (kernteam ism griffie), vergroten we de politieke participatie, in lijn met de wetenschappelijke aanbevelingen. Het is mooi als de hele raad zich verantwoordelijk voelt, maar deelname is geen verplichting.

Welke participatievorm past bij mijn participatiedoel?

Dit hulpmiddel bestaat uit hulpvragen en een beslisboom. De hulpvragen helpen je iedere fase van het participatietraject kan een andere participatievorm passend zijn en kunnen participatievormen eventueel gecombineerd worden.

Gemeente Arnhem

(Burger)participatie in Arnhem

Bij participatie gaat het om het betrekken en de betrokkenheid van belanghebbende bij overheidsbeleid en de uitvoering. Maar ook het inspelen op ideeën en denkkracht van belanghebbenden door initiatieven te faciliteren. Belanghebbenden zijn inwoners, ondernemers, professionele stakeholders en belangenverenigingen in Arnhem.

Participatie kent verschillende vormen: Faciliteren (vanuit een initiatief van belanghebbende), informeren, raadplegen (hoe denkt de belanghebbende erover?), adviseren (in gesprek met de intentie de ideeën van de belanghebbende mee te nemen), meebeslissen en coproduceren.

In Arnhem vinden we het belangrijk dat belanghebbende betrokken zijn. Waar het vooral over gaat is de kwaliteit van het proces, de wijze waarop er met elkaar wordt samengewerkt, naar elkaar wordt geluisterd en gecommuniceerd. De wijze waarop er transparantie en openheid in inhoud, kansen, dilemma's, proces en verwachtingen wordt nagestreefd. En tenslotte de wijze waarop er ruimte is voor medeverantwoordelijkheid, wederzijdse beïnvloeding en wederkerigheid.

Stappenplan (burger)participatie

1. Op basis van de antwoorden op de hulpvragen kies je de geschikte participatievorm met behulp van de beslisboom.
2. Je onderzoekt de verschillende rollen. Wie krijgt welke rol? Welke rol hebben de inwoners, het college, de raad en jij zelf?
3. Je onderzoekt welk(e) participatiemiddel(en) passend zijn bij het participatiedoel, de participatievorm en de doelgroep.
4. In het raadsvoorstel onder het kopje ‘participatie’ geef je aan welke vorm je hebt gekozen, waarom en hoe je deze hebt ingezet. Als er niks wordt ingezet geef je hier een toelichting op.
5. Na het uitvoeren van de participatie evalueer je de participatie intern en met betrokkenen. Hiervoor kun je gebruik maken van het volgende evaluatieformulier.
6. Het ingevulde evaluatieformulier stuur je samen met het participatieplan naar burgerparticipatie@arnhem.nl

Arnhem GEMEENTE

Hulpvragen

Hieronder een aantal hulpvragen om het participatiedoel, de belanghebbende en de kaders in kaart te brengen. Deze vragen kun je beantwoorden samen met je team en programmamanager en wellicht ook afstemmen met de betrokken wethouder, bijvoorbeeld bij politieke/bestuurlijke gevoeligheid.

1. Wat is de opdracht/vraag en wie zijn de belanghebbenden?
2. Waarover kunnen belanghebbenden mee praten, denken, beslissen? Wat zijn de randvoorwaarden?
3. Welke mogelijkheden en/of kaders zijn er financieel, juridisch en in de planning?
4. Welke lopende trajecten en initiatieven spelen er die van belang kunnen zijn voor de opdracht/vraag? Hiervoor kun je ook gebruik maken van de teams leefomgeving als het gaat om wat er in wijken speelt.
5. Is er vanuit de raad of het college een opdracht meegegeven over het betrekken van belanghebbende?
6. Wanneer is de participatie geslaagd?

Met de antwoorden op deze vragen in je achterhoofd kun je via een beslisboom bekijken welke vorm van participatie er nodig of wenselijk is en controleren of de altijd gekozen vorm wel de juiste is. Om vervolgens een participatieplan te maken.

Gemeente Arnhem

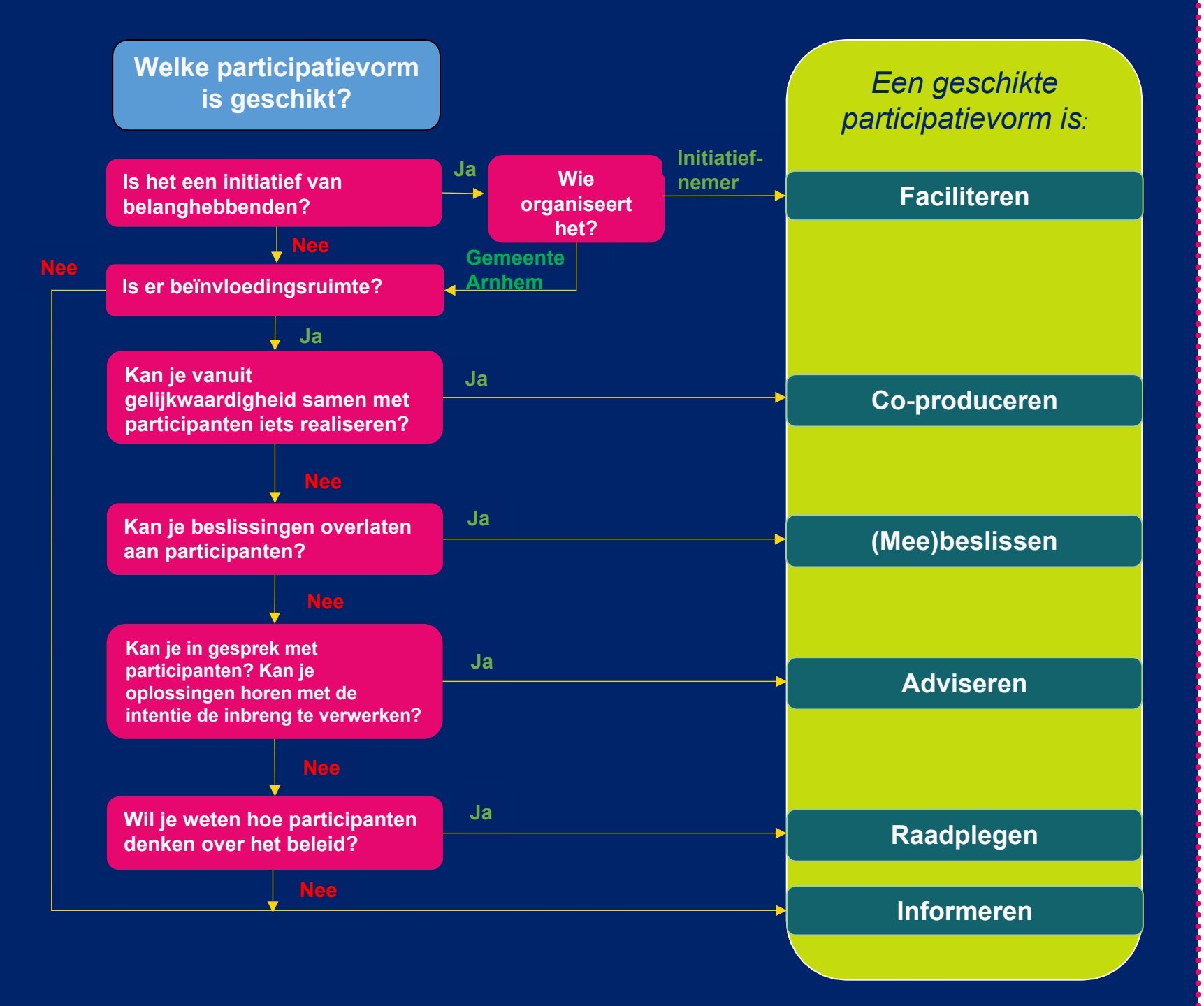
Welke participatievorm is geschikt?
Is het een initiatief van belanghebbenden?
Ja
Wie organiseert het?
Initiatief-nemer
Nee
Gemeente Arnhem
Nee
Is er beïnvloedingsruimte?
Ja
Kan je vanuit gelijkwaardigheid samen met participanten iets realiseren?
Ja
Nee
Kan je beslissingen overlaten aan participanten?
Ja
Nee
Kan je in gesprek met participanten? Kan je oplossingen horen met de intentie de inbreng te verwerken?
Ja
Nee
Wil je weten hoe participanten denken over het beleid?
Ja
Nee
Een geschikte participatievorm is:
Faciliteren
Co-produceren
(Mee)beslissen
Adviseren
Raadplegen
Informeren

Van: Bewoners Overleg
Verzonden: zaterdag 13 november 2021
Onderwerp: Rondetafelgesprek burgerparticipatie op woensdagavond 17 november 2021

Bijgaand mijn schriftelijke inbreng.

1. Beleggers hebben alle macht in Arnhem.
daardoor zal verloedering in de wijken verder blijven en sterker nog toenemen.
Discussiepunten: -Verkamering voor beleggers, geen probleem.
voorbeeld: aanvraag verkamering bij te weinig vierkante meter. Afkeuring
vervolg aanvraag bouwvergunning uitbreiding. Geen probleem
daarna opnieuw aanvraag vergunning verkamering. Akkoord, voldoet aan eisen.
-Opkoop bedrijfspand en vervolgens al berichten dat er 40 woningen komen op loopafstand van winkelcentrum.
M.i. worden dat 40 hokken voor de verhuur en geen volledige woningen.
Nog in aanvraag en moet nog met omgeving afgestemd gaan worden.
Mag een bedrijfspand zo gemakkelijk omgevormd worden naar woningbouw of onderverhuur ?
Wat vind de raad hiervan ?

2. Als betrokken vrijwilliger met kennis van de wijk wordt je niet serieus genomen.
-deze kennis zit niet bij het gemeentepersoneel (projectleiders) op kantoor, maar ook niet bij het college van burgemeester en wethouders en raadsleden.
Discussiepunten: -Als bewonersoverleg (orgaan met veelal betrokken vrijwilligers die graag iets voor de wijk willen betekenen) wordt je niet gezien als
een rechtspersoon gezien en als je bezwaar aantekent wordt dat m.i. zonder probleem als niet ontvankelijk verklaard.
Reactie vanuit college van burgemeester en wethouders en raadsleden aangeschreven.
-Communicatie van gemeentelijke projecten is vaak heel slecht te noemen, terwijl het plan "Van Wijken Weten" juist aangeeft dat
de inbreng en betrokkenheid van bewoners erg belangrijk is.
Zelfs komt het voor dat leden van het "Team Leef Omgeving (TLO) meestal niet of telaat geinformeerd worden.
Wat kan de raad hiermee doen ?

Met vriendelijke groet,
Gerie Wolkenfelt
Voorzitter bewonersoverleg "Over het Lange Water"

Mijn perspectief m.b.t. burgerparticipatie

Allereerst stel ik me graag aan u voor, mijn naam is Lovijah Veldt, Directeur en oprichter van Stichting JAM. Stichting JAM is een vrouwenorganisatie die zich inzet voor vrouwen, meiden met als expertise het moederschap. Dit doen wij op meerdere leefgebieden denk aan o.a. opgroeien & opvoeden, onderwijs & scholing, werk en inkomen & schulden, veiligheid en misschien wel het allerbelangrijkste zelfontwikkeling en zelfontplooiing. Waarom wij de focus leggen op moeders, jonge moeders en toekomstige moeders is omdat hoe sterker zij zijn, hoe beter onze kinderen en jongeren zich kunnen ontwikkelen.

Alle inwoners waaronder de doelgroep waar ik voor sta, als het gaat om burgerparticipatie, is dat zij mee doen binnen onze samenleving. Niet alleen meedoen maar ook mee bepalen en sturen. Ik vind het belangrijk dat zij leren inzien hoe belangrijk het is om hun plekje op te eisen. Binnen mijn stichting proberen wij d.m.v. onze activiteiten de vrouwen en moeders (weer) krachtig te maken, bouwen we samen aan een community waardoor zij meedenkende, soms kritische Arnhemmers worden die hun wijk en stad beter willen maken. Op deze manier doen zij echt mee, zijn zij onderdeel van een community van vrouwen en moeders, activeren zij andere in hun omgeving en pakken zij hun verantwoordelijkheid om maatschappelijke thema's bespreekbaar en eigen te maken. Hiermee participeren zij niet alleen maar activeer ik hen en maak ik gebruik van hun denkkracht die wij gezamenlijk weer kunnen in zetten.

Voor mij zijn moeders de sleutel en doorgeefluik naar onze kinderen dus zetten wij volop in op burgerparticipatie.

Inbreng Willem van Gent, BurgerServiceLab rondetafelbijeenkomst burgerparticipatie 17 november 2021

Willem van Gent, ruim 40 jaar actieve bewoner in het Spijkerkwartier en sinds 2016 mede-initiatiefnemer van het BurgerServiceLab.

Burgerparticipatie is niet van de laatste jaren. De participatiesamenleving bestaat nu 30 jaar. Doel hiervan is onder andere dat we als samenleving als geheel met elkaar ons gezamenlijk verantwoordelijk voelen en inzetten voor een leefbare samenleving. Daarin dient niemand te worden buitengesloten maar iedereen zich genodigd en gesteund voelen om naar vermogen een bijdrage te leveren.

In Arnhem is de burgerparticipatie al jaren lang gemeengoed. Zelfs al jaren voordat het woord participatie werd gebruikt. Naast wijk overleggen, en andere vormen van overleg was er interactie met alle lagen van de samenleving. In de jaren 90 en 2000 is de samenleving individualistischer geworden door o.a. bezuinigingen en de overheid die zich meer ging gedragen als een bedrijf dan een faciliterende organisatie binnen de samenleving.

Ook instellingen die het cement waren voor de zwakkere groepen in de samenleving zijn gedwongen om zich anders te organiseren (centralisatie, in plaats van midden in de samenleving staan). Deze bedrijfsmatige ontwikkelingen, alsmede het beroep op de samenleving om zelf meer te gaan doen, hebben een veranderingsproces teweeg gebracht van een koerswijziging van een mammoettanker. Het geformuleerde beleid is ingevoerd zonder goed rekening te houden met de vereiste flankerende maatregelen. De politiek heeft haar beleid uitgezet om te komen tot een faciliterende organisatie. De burgers hebben meer ruimte gekregen om eigen initiatieven te verwezenlijken. Teams LeefOmgeving en Sociale Wijkteams zijn in het leven geroepen. Samenwerking tussen de verschillende organisaties vindt steeds meer plaats. Allemaal goede ontwikkelingen.

We zijn er echter nog niet. Ik constateer dat de afstand tussen de samenleving en bestuur en instituties groot blijft dan wel groter wordt. De voorposten van de gemeente: TLO en wijkteams komen dichter bij de samenleving, de interne organisatie blijft achter. Zie o.a. de evaluatie van het wijkgericht werken. Binnen de gemeente zie je ook een tweedeling van ambtenaren die mee willen in de vereiste verandering en anderen die blijven vasthouden aan oude principes van: beleid maken wij. Deze twee stromingen zorgen ervoor dat er een groot verloop is (waar?) en veel kennis verloren gaat. In 1992 is al geconstateerd dat de participatiesamenleving pas echt slaagt als de interne overheidsorganisatie zich daarvoor ook inricht; minder sectoraal en meer integraal. Dat vergt andere aansturing en geen reorganisatie!

Aan de politiek het verzoek om zich hiervoor hard te maken en daarnaast nog meer feeling te krijgen met de samenleving. Niet alleen met de mondige ingezetenen van Arnhem maar juist ook de groepen die minder mondig en bereikbaar zijn. De wijksgewijze aanpak kan helpen om de mensen binnen hun directe woon-/leefomgeving tot elkaar te brengen. Deze burgerparticipatie moeten politiek en het gehele ambtelijke apparaat ondersteunen. Pak het op als een taskforce. Stop de tweedeling . Met een positieve inzet voelen de actieve bewoners en ondernemers zich gesteund, gaan mensen die aan de kant van de samenleving staan zich weer betrokken voelen en kan de gemeente zich aanpassen als de facilitaire organisatie van de samenleving. Burgerparticipatie is een van de voorwaarden voor een echte SAMENleving.

Willem van Gent

De kern van de bijdrage van BNK (Bewonersnetwerk Klarenbeek)

1a) in ons relatief korte bestaan hebben wij geconstateerd dat de huidige vorm van financiering (een vast bedrag per inwoner) zeer merkwaardig is. Dit leidt ertoe dat er (vernemen wij van andere wijken) gezocht wordt om voor geld dat niet is uitgegeven alsnog een bestemming te vinden.

1b) liever zien wij dat zo snel mogelijk dit systeem wordt verlaten en dat bewonersgroepen (buurtinitiatieven!) op grond van tijdig ingediende begrotingen een goedkeuring ontvangen (of: afwijzing - uiteraard). Betaling van projecten moet o.i. ook lopen via de gemeente en niet via een van de burgers die 'penningmeester' van een bewonersnetwerk is.

2) Daarnaast wil wil BNK aandacht vragen voor een goed - digitaal - contact tussen burger en bewonersnetwerk. Momenteel werkt de gemeente Arnhem met een wijkindeling in 24 wijken conform de criteria van van het CBS. Maar deze indeling is voor de burger echter lang niet altijd logisch en helder.

Voor de burger is deze wijkindeling zelfs volstrekt onduidelijk en onherkenbaar. Daarom pleiten wij ervoor de bestaande 'bewonersnetwerken alle (!!) duidelijk te vermelden

Concreet: op de huidige website van de gemeente Arnhem (https://www.arnhem.nl/stad_en_wijken/Wijken/Mijn_wijk) staan 21 wijken vermeld

BNK wil dat hier de wijkindeling wordt gehanteerd gebaseerd op de bewonersnetwerken zodat de communicatie vanaf het begin helder kan verlopen.
Dus niet: 'Monnikenhuizen' aanklikken en dan zien dat daaronder ook andere wijken vallen. Ons pleidooi is die 'kleinere subwijken' direct te vermelden. Dat kan met een zeer kleine aanpassing op de website.

Kees Kleinendorst – 17 november 2021

BEHANDELRESULTAAT

Agenderingsverzoek burgerparticipatie, rondetafelgesprek - 17-11-2021

Agenderingsverzoek ‘Burgerparticipatie’

Zaaknummer:	
Initiatiefnemer:	Raadswerkgroep burgerparticipatie, voorzitter Guus van der Laak
Portefeuillehouder:	B. Roelofs

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Simonis (GL), Maref (VVD), Van Ommen (D66), Greving (PvdA), Van der Laak (AC), Wilenberg (PvdD), Van der Broek (CDA), Jansen (CU) en Dilekci (Denk VA). De fracties van de PVV, AOP en de PVV waren niet aanwezig.

Bespreking
Aan het rondetafelgesprek namen naast de aanwezige fractievertegenwoordigers negen insprekers deel. Tijdens het gesprek hebben de insprekers zich voorgesteld en de belangrijkste boodschap aan de raad meegegeven. Vervolgens zijn vragen gesteld door de aanwezige fractievertegenwoordigers.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat het rondetafelgesprek, en daarmee de informatieve fase van de behandeling van dit agenderingsverzoek is afgerond. Het agenderingsverzoek dient voortgezet te worden in debat met het college.
.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

N. Wiggers

Politieke Avond

Dossiernummer	3008
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 november 2021
Agendapunt	6.LF
Omschrijving	20.30 uur - 21.45 uur: Intekenen regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio

Geagendeerd	Vergaderdatum
Politieke Avond	**17 november 2021**
Politieke Avond	24 november 2021

Titel/onderwerp: # Intekenen regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Margriet Snijders
Portefeuillehouder:	J. van Dellen en A. Marcouch	Telefoonnr:	4812
		E-mailadres:	Margriet.Snijders@arnhem.nl
Doel activiteit	Informerend (I) & Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Inhoud** Het college stelt voor dat de gemeenteraad - kennis neemt van de regionale agenda 2022 van de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen - besluit in te tekenen op alle vijf de opgaven van de regionale agenda - het college opdracht geeft om de vijf bijgevoegde concept opgaveovereenkomsten af te sluiten en te ondertekenen. De vijf opgaven zijn de verbonden regio, productieve regio, circulaire regio, ontspannen regio en de groene groeiregio. Iedere opgaven heeft zijn eigen speerpunten. Zie voor meer informatie het raadsvoorstel. **Financien** Voor het intekenen op de vijf opgaven zijn extra middelen gemoeid dan aanvankelijk begroot. De totale kosten voor Arnhem zijn €687.262, waarvan €275.000 reeds begroot is. De extra kosten (€412.060) zijn opgenomen in de MJPB 2022 die op 10 november reeds is vastgesteld. **Proces** De gemeente dient uiterlijk 8 december in te tekenen op de regionale opgaven via de opgaveovereenkomsten. In het voorjaar heeft de raad reeds een conceptversie van de regionale agenda besproken en heeft de raad ingestemd met een zienswijze op die conceptversie. Eén van de punten uit die zienswijze was het aandringen op een nadere prioritering om zo te komen tot een stevige ambitie die waar te maken is. De regionale agenda is volgens het college na verwerking van de zienswijzes realistischer en concreter geworden.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	<u>Informatieve fase</u> Op dit moment is er nog geen inspreker aangemeld. <u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen.		

	- Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.			
Bijlagen				

Raadsvoorstel "Intekenen regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio"			
Bijlage 1 - Aanbiedingsbrief colleges regionale agenda GMR 2022			
Bijlage 2 - Regionale agenda 2022 GMR			
Bijlage 3 - Overzicht beantwoording consultatie zienswijzen concept regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio			
Bijlage 4 - Opgaveovereenkomst Verbonden regio			
Bijlage 5 - Opgaveovereenkomst Productieve regio			
Bijlage 6 - Opgaveovereenkomst Circulaire regio			
Bijlage 7 - Opgaveovereenkomst Ontspannen regio			
Bijlage 8 - Opgaveovereenkomst Groene Groeiregio			
Bijlage 9 - Concept Bestuursakkoord			
Bijlage 10 - Concept Investeringsagenda			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 606851

Onderwerp: Intekenen regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio

Voorstel

1. Kennis te nemen van de regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.
2. Te besluiten deel te nemen aan de hierin opgenomen vijf opgaven.
3. Aan het college opdracht te geven om daartoe de bijgevoegde vijf concept opgaveovereenkomsten af te sluiten en te ondertekenen.

Inleiding

Op 16 september 2021 hebben wij van het algemeen bestuur van de Groene Metropoolregio (GMR) de definitieve regionale agenda 2022 ontvangen. De regionale agenda 2022 is op 15 september 2021 door het algemeen bestuur van de GMR vastgesteld. Het algemeen bestuur vraagt de regiogemeenten in de aanbiedingsbrief om uiterlijk 8 december 2021 in te tekenen op de vijf opgaven via de bijgevoegde opgaveovereenkomsten.

In het voorjaar hebben wij met uw instemming via een zienswijze gereageerd op de conceptversie van deze agenda. In onze zienswijze hebben wij aangedrongen op nadere prioritering om zo tot een regionale agenda te komen met een stevige ambitie die we - qua middelen en menskracht - met elkaar waar kunnen maken. Daarnaast hebben we gevraagd om meer duidelijkheid in de rollen en bijdragen van samenwerkingspartners in de regio. Onder andere betrof dit de samenwerking met de provincie Gelderland. Ook vanuit de andere regiogemeenten zijn reacties gekomen op de concept-agenda.
De bestuurlijke opgaveteams en de opgavemanagers hebben de afgelopen maanden hard gewerkt om de regionale agenda aan te scherpen aan de hand van de binnengekomen reacties. Dit heeft geleid tot de agenda die er nu ligt. Een overzicht van de reacties en antwoorden van de regio is hierbij gevoegd.

Er ligt nu een aangepaste regionale agenda die uitnodigt om met energie en vertrouwen aan de slag te gaan. Wij stellen u dan ook voor om te besluiten in te tekenen op alle vijf de opgaven uit de regionale agenda van de Groene Metropoolregio. Voorts stellen wij u voor ons de opdracht te geven de bijgevoegde opgaveovereenkomsten aan te gaan en te ondertekenen.

Het intekenen op de opgaven is een belangrijk uitgangspunt van de regionale samenwerking Groene Metropoolregio. De gemeenteraden besluiten om al dan niet deel te nemen aan de vijf opgaven die in de regionale agenda 2022 zijn opgenomen. De gemeenteraad stelt de gevraagde middelen beschikbaar en geeft het mandaat voor de uitvoering ervan. Uw raad hoeft niet in te stemmen met de regionale agenda 2022. Deze is volgens de afspraken in de gemeenschappelijke regeling vastgesteld door het algemeen bestuur van de GMR.

GEMEENTE Arnhem

In de MJPB 2022-2025 stellen wij voor de extra middelen die voor de vijf opgaven nodig zijn beschikbaar te stellen vanuit de Algemene reserve en deze toe te voegen aan de betreffende begrotings-programma's. De regionale agenda 2022 en dit raadsvoorstel vormen hiervoor mede de onderbouwing.

In de aanbiedingsbrief van de GMR wordt ook melding gemaakt van het bestuursakkoord dat zal worden gesloten tussen de GMR, de provincie en The Economic Board, en de bijbehorende investeringsagenda. Ter informatie zijn deze documenten bijgevoegd in de versies die op 15 september jl. in het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio ter informatie geagendeerd stonden. De bedoeling is dat deze eind van het jaar definitief gemaakt worden als duidelijk is welke gemeenten intekenen op welke opgaven.

Beoogd effect

Door het besluit om deel te nemen aan de vijf opgaven in de regionale agenda 2022 en het college de opdracht te geven om de bijbehorende overeenkomsten aan te gaan, kan het college samen met de andere 17 gemeenten binnen de Groene Metropoolregio de uitvoering van de vijf opgaven ter hand nemen. Met deze agenda kunnen we een sterke regio vormen:
- die belangrijke lokale ambities waarmaakt, op het gebied van duurzaamheid, wonen en ruimte, bereikbaarheid, economie en werkgelegenheid, cultuur en erfgoed, toerisme. Het zijn thema's die (deels) de gemeentegrenzen overstijgen en waar we effectiever zijn en meer bereiken als we de krachten bundelen.
- die een krachtige lobby kan voeren en een serieuze partner is in de samenwerking met provincie, Rijk en andere partners. Een nieuwe investeringsagenda met de provincie staat al in de steigers.
- die zaken structureel effectiever en slimmer organiseert, waarbij we kritisch blijven koersen op een slanke en doelgerichte organisatie ('lean and mean').

Argumenten

2.1 De agenda draagt bij aan de Arnhemse ambities en bouwt voort op wat er regionaal al was.

De agenda draagt als gezegd bij aan belangrijke Arnhemse ambities. Met veel speerpunten en activiteiten bouwen we voort op bestaande regionale opgaven en thema's vanuit het GO Arnhem-Nijmegen, de PFO's en andere samenwerkingsverbanden.

- In de opgave Verbonden regio werkt Arnhem samen met de regiogemeenten aan betere en duurzame verbindingen en vervoersmogelijkheden in en rond de stad, bijvoorbeeld het realiseren van een beter regionaal fietspadennetwerk; ook aan verbindingen voor spoor- en wegvervoer met de Randstad en Duitsland. In regioverband wordt ook gelobbyd en gewerkt aan goede afspraken met het Rijk hierover.
- Hier ligt ook een verbinding met de regionale opgave Groene Groeiregio, die gericht is op een goede ruimtelijke inpassing van woon- en werklocaties en de bijbehorende infrastructuur, in samenhang met een gezonde leefomgeving. Via de Woondeal wordt samengewerkt aan de woningbouwopgave. In en om de steden en kleinere gemeenten moeten meer woningen komen. De regiogemeenten trekken hier samen in op.
- Binnen de opgave Productieve regio werkt Arnhem samen met de regiogemeenten, kennisinstellingen en bedrijfsleven aan meer banen, aan een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Arnhem is sterk in energie en duurzaamheid. Veel innovaties

komen hier vandaan en zorgen ook voor nieuwe bedrijvigheid en werk. The Economic Board, die regionaal werkt, levert hier een bijdrage aan door ondernemerschap en kennis bij elkaar te brengen. De samenwerking moet er voor zorgen dat meer Arnhemmers kunnen doorstromen naar werk in of dicht bij de stad.
- Met de opgave circulaire regio voeren we een deel van onze duurzaamheidsopgave gezamenlijk uit met de regiogemeenten, onder andere via de Regionale energiestrategie (RES).
- De opgave Ontspannen regio herbergt onder andere de samenwerking op het gebied van cultuur en toerisme, en ook versterking van de binnensteden.

2.2 Meedoen betekent een krachtiger lobby voeren.

- Door met alle opgaven mee te doen versterken we ook het beeld naar buiten dat er sprake is van één gedeelde agenda en wordt het gemakkelijker partnerschappen aan te gaan.
- Met een robuuste agenda kunnen we een krachtige lobby voeren en een serieuze partner zijn in de samenwerking met provincie, Rijk en andere partners. Een nieuwe investeringsagenda met de provincie staat al in de steigers.
- Voorbeelden van concrete resultaten die de versterkte regionale samenwerking nu al heeft opgeleverd zijn de Woondeal en de MKB-deal.
- De provincie Gelderland gaat via de investeringsagenda bijdragen aan de regionale agenda. De voorwaarde/wens vanuit de provincie was om als regio een robuuste agenda neer te zetten die een relatie heeft met de Gelderse opgaven. Een aantal bijdragen zijn reeds in de paragraaf financiën van de regionale agenda verwerkt. De provincie heeft de intentie om zoveel aan de projecten bij te dragen - mits deze bijdragen aan de provinciale doelen -, dat de optelsom uitkomt op een verdubbeling van de bijdrage van de gemeenten aan de vijf opgaven van de GMR.

2.3 De regionale agenda is na verwerking van de reacties realistischer en concreter geworden.

Aan de hand van de reacties en zienswijzen van de 18 gemeenten is de GMR er onzes inziens in geslaagd een concretere en qua haalbaarheid goed hanteerbare agenda neer te zetten. In de inleiding staan de belangrijkste aanpassingen op een rij. De doelstellingen “over vijf jaar” zijn kritisch bekeken op haalbaarheid en zijn waar dit nodig is bijgesteld in de tijd. Ze zijn ook meer concreet gemaakt. Waar dit nog niet mogelijk is, vindt concretisering in 2022 plaats.
- De acties per opgave zijn omgevormd tot een concreet resultaat of tussenresultaat. Er is ook meer gewerkt met voorbeelden. Daar waar mogelijk zijn de voorgestelde regionale inspanningen voorzien van lokale voorbeelden van resultaten.
- Het maken van de regionale agenda 2023 is benoemd als natuurlijk moment om (op basis van de proces- of tussenresultaten uit 2022) de regionale inzet te herijken en te beslissen over bepaalde speerpunten en acties (go/no go moment).
- In de financiële paragraaf en in de concept investeringsagenda is aangegeven waar concrete kansen liggen voor externe financiering.
- De samenhang tussen de opgaven is concreter in de teksten van de opgaven opgenomen.
- De rolverdeling tussen The Economic Board en de Groene Metropoolregio is opgenomen in bestuursakkoord en investeringsagenda en expliciet verwoord in de opgaven, vooral bij Productieve en Circulaire regio. Daar waar het niet mogelijk is om in deze fase een concrete taakverdeling op te nemen, is dat vermeld.

- In de regionale agenda is nadrukkelijker aangegeven dat - als uitwerking van de visie GMR - natuur, biodiversiteit en landbouw een belangrijk onderdeel vormt van het landschappelijk raamwerk van onze regio bij de opgaven Ontspannen regio (speerpunt groen-blauw raamwerk) en Groene groeiregio (verstedelijkingsstrategie).
- De specifieke punten per opgave die door de gemeenten zijn ingebracht, zijn verwerkt in de tekst van de betreffende opgave door het opnemen van verduidelijkende teksten of aanvullingen.
- Als uit de consultatieronde is gebleken dat er gemeenten van plan zijn niet mee te doen met een opgave, zijn de kosten voor de opgave naar beneden bijgesteld, door resultaten te faseren of capaciteit anders in te zetten. Hiermee wordt gezorgd dat de inwonerbijdrage gelijk blijft.

We zien dit als goede aanpassingen die tegemoet komen aan onze eigen zorgen en gemaakte opmerkingen. We vinden het een belangrijke afspraak dat bij de totstandkoming van de agenda voor 2023 nog een keer kritisch gekeken wordt naar de wenselijkheid van bepaalde speerpunten en acties tegen het licht worden gehouden van wat op dat moment is bereikt en nodig is.

Deze regionale agenda brengt extra kosten met zich mee. We beargumenteren en verklaren dit als volgt.

2.4 We bouwen voort op wat er was (en veel was nog niet structureel gefinancierd).

Met veel speerpunten en activiteiten bouwen we als gezegd voort op bestaande regionale opgaven en thema's vanuit het vanuit het GO Arnhem-Nijmegen, de PFO's en andere samenwerkingsverbanden. Het meeste was nog niet structureel van middelen voorzien. Dit gebeurde veelal ad hoc en tijdelijk. Er was ook geen totaalbeeld.

2.5 We hebben qua ambitie de lat hoger gelegd.

We willen de regio op de kaart zetten, met een stevige koers en agenda. Zo werken we aan meer welvaart, meer banen en woningen in een duurzame, bereikbare en prettige leefomgeving voor onze inwoners. We zien in deze regionale agenda de ambitie weerspiegeld uit de visie de Groene Metropoolregio, die we in 2020 als regiogemeenten hebben vastgesteld.

2.6 We staan voor nieuwe maatschappelijke opgaven (inclusief nieuwe kosten).

Er komen nieuwe maatschappelijke opgaven bij. We zijn op regionale schaal meestal beter in staat om deze opgaven te organiseren, dan als we de opgave alleen lokaal zouden oppakken.

- Vanwege gemeentegrensoverschrijdende relaties en effecten zoals bij verkeer, wonen, economie en arbeidsmarkt, energietransitie, natuur en landschap. Om deze reden is een bovenlokale aanpak nodig voor het efficiënt en effectief in beeld brengen van relaties, problematiek/uitdagingen en oplossingsrichtingen.
- Omdat we door de regionale schaal massa kunnen creëren. Afspraken met partijen rondom circulaire bouw en infra, grondstoffen en ketens maak je niet als individuele gemeente. Door gezamenlijk één lijn te hanteren is duidelijk aan welke eisen marktpartijen moeten voldoen. Samen bereiken we hierdoor meer, dan als we als losse gemeenten zouden opereren.

In sommige opgaven zitten onderdelen waarvan het min of meer verplicht of logisch is om deze

op regionale schaal op te pakken. De RES (Regionale Energie strategie), RPW (Regionale Planning Werklocaties) en Woningbouwplanning en –programmering. Ook deze zaken vragen een financiële inspanning.

Kanttekeningen en risico's

2.2 Zorgen voor externe financiering vraagt een blijvende inspanning.

De regionale agenda biedt de regio als gezegd een goede uitgangspositie in onderhandelingen en samenwerking met provincie en Rijk. De investeringsagenda met Economic Board en provincie Gelderland is in de maak en wordt dit najaar gepresenteerd als rollende agenda. Het zal echter nog de nodige bestuurlijke en ambtelijke inspanningen vergen om ook echt samen meters te maken en investeringsgeld boven water te krijgen.

2.3 Uitvoering RES is nog niet financieel geborgd; de kosten zijn nog onbekend.

Bij de opgave circulaire regio is aangegeven dat nu nog niet is in te schatten op welke wijze de projectorganisatie RES gecontinueerd kan worden doordat het Rijk nog geen helderheid heeft gegeven over de financiering van de vervolgfase. Hier kan de regio (en daarmee de regio-gemeenten) dus nog voor extra kosten komen te staan. De provincie is gevraagd hierbij financieel te ondersteunen, zodat de kern van de projectorganisatie behouden kan blijven.

Participatie

De regionale agenda 2022 volgt op de concept-regionale agenda. Deze is voorgelegd aan alle 18 gemeenten. Vanuit de 18 gemeenten zijn veel reacties en suggesties binnengekomen die in deze definitieve versie zijn verwerkt. Ook The Economic Board en de provincie Gelderland hebben bijgedragen aan deze agenda. De bijdragen van The Economic Board en de provincie Gelderland aan het realiseren ervan, wordt geregeld in de investeringsagenda. De activiteiten en projecten uit de regionale agenda zullen, afhankelijk van de inhoud ervan, samen met relevante partners worden uitgevoerd.

Welzijn en perspectief

De regionale agenda en de opgaven die hierin benoemd zijn, vormen samen een complex van maatregelen en activiteiten die moeten bijdragen aan de vergroting van de welvaart en het welzijn van de inwoners van de stad en de regio. De gezamenlijke inspanningen moeten leiden tot meer welvaart, meer banen en woningen in een duurzame, bereikbare en prettige leefomgeving voor onze inwoners.

Financiën

De regionale agenda bevat een financiële paragraaf die de kosten per opgave in beeld brengt. Deze bedragen zijn afgeleid van de totale kosten per opgave, die naar rato van inwonertal verdeeld worden over de deelnemende gemeenten. Deze kosten per opgave zijn in de regionale agenda gepresenteerd. De bijdrage is in lijn met de begroting van de GMR die u eerder dit jaar heeft ontvangen. Ten opzichte van de concept-regionale agenda is de inwonersbijdrage per opgave gelijk gebleven.

De GMR heeft dit eerste jaar nog geen meerjarig perspectief opgenomen in zijn begroting, maar zal dit vanaf volgend jaar aanbieden. De GMR heeft de regiogemeenten geadviseerd om de komende jaren met dezelfde bijdrage per opgave rekening te houden.

Zoals aangegeven in het raadsvoorstel 'Zienswijze begroting en regionale agenda Groene Metropool-regio', door uw raad vastgesteld op 16 juni 2021, hebben wij de gevraagde budgetten naast reeds beschikbare budgetten in onze begroting gelegd, om een scherper beeld te krijgen van de extra benodigde middelen. Dit levert het volgende beeld op:

Verbonden regio
De agenda van de verbonden regio is een voortzetting van de regionale mobiliteitsagenda die al bestond in samenwerking met GO, provincie Gelderland en andere partners. De nieuwe kosten voor deze agenda kwamen er sowieso aan omdat dit tot 2020 was geregeld en verder niet.
Inwonersbijdrage: €1,30
Kosten voor Arnhem: €211.206
Begroot via PPN 2021: €211.206
Geen extra kosten

Productieve regio
De agenda productieve regio is deels een voortzetting van het PFO Economie (Human Capital, MKB, werklocaties). Samenwerking op internationale clusters was een van de thema's uit de investeringsagenda Arnhem-Nijmegen-Provincie en The Economic Board. Er was geen sprake van structurele financiering. Dit werd steeds gaandeweg per onderwerp geregeld.
Inwonersbijdrage: €0,73
Kosten voor Arnhem: €118.606
Begroot: vouchers MKB €14.000 (2021,2022,2023); RPW €25.995
Extra kosten €78.611

Circulaire regio
De speerpunten van circulaire regio bouwen deels voort op het PFO duurzaamheid en de RES. Er zijn ook nieuwe activiteiten toegevoegd, in samenhang met de ambitie van de GMR als circulaire topregio. Het speerpunt circulaire bouw en infra hangt sterk samen met de woondeal en heeft hoge prioriteit. Opdrachtgeverschap GWW en inkoop energie loopt door vanuit PFO Duurzaamheid.
Bij de opgave circulaire regio is aangegeven dat nu nog niet is in te schatten op welke wijze de project-organisatie RES gecontinueerd kan worden doordat het Rijk nog geen helderheid heeft gegeven over de financiering van de vervolgfase. Hier kan de regio (en daarmee de regiogemeenten) dus nog voor extra kosten komen te staan. De provincie is gevraagd hierbij financieel te ondersteunen, zodat de kern van de projectorganisatie behouden kan blijven.
Inwonersbijdrage: €0,81
Kosten voor Arnhem: €131.606
Begroot: Opdrachtgeverschap GWW €13.000; Inkoop energie (incidenteel) €11.000
Extra kosten: €107.606

Ontspannen regio
Duurzaam toerisme bouwt voort op bestaande samenwerking rond het Toeristisch Toekomst Perspectief Arnhem - Nijmegen en de bijbehorende uitvoeringsagenda.. Een deel van de acties die nu op de agenda

staan, zouden we niet uitvoeren zonder de GMR. Bruisende binnensteden-krachtige kernen is opvolger van het icoon bruisende binnensteden uit de oude investeringsagenda. De regionale agenda dient hier mede als voertuig om investeringen van de provincie te laten landen. Groen-blauw raamwerk is nieuw en hangt sterk samen met verstedelijkingstrategie en regionale visie (balans groen en stad). Cultuurregio Arnhem-Nijmegen 025 loopt door vanuit bestaande samenwerking.
Inwonersbijdrage: €0,57
Kosten voor Arnhem: €92.612
Begroot: €0
Extra kosten: €92.612

Groene groeiregio
De opgave groene groeiregio omvat de verstedelijkingsstrategie. Het betreft voortzetting van het lopend proces vanuit regio Arnhem-Nijmegen en Foodvalley. Deze opgave en kosten waren sowieso gekomen, ook zonder GMR.
Inwonersbijdrage: €0,82
Kosten voor Arnhem: €133.231
Begroot: €0
Extra kosten: €133.231

Totaal benodigde extra middelen
Totale kosten voor Arnhem: €687.262
Totaal begroot: €275.000
Totaal extra kosten: €412.060

Een voorstel in verband met deze extra middelen is in de concept MJPB 2022 opgenomen. U kunt dit raadsvoorstel beschouwen als mede-onderbouwing hiervoor. De nieuwe middelen die de uitvoering van deze regionale agenda met zich meebrengt à €412.000 worden in de MJPB 2022 nog gepresenteerd via het begrotingsprogramma S00. De bedoeling is om deze vanaf de begroting 2023 te presenteren via de betreffende inhoudelijke programma's.

Uitvoering

Na het besluit van de raad om in te tekenen op de opgaven kunnen de opgaveovereenkomsten worden ondertekend door het college en aan de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen worden verzonden.

Communicatie

De regionale agenda en de opgaveovereenkomsten zijn gepubliceerd op www.groenemetropoolregio.nl als agendastukken van het Algemeen Bestuur van 15 september 2021. Actieve communicatie over de regionale agenda wordt verzorgd door de Groene Metropoolregio bij de ondertekening van de opgave-overeenkomsten in december.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel intekenen Regionale agenda 2022 Groene metropoolregio
- Aanbiedingsbrief colleges regionale agenda 2022
- Regionale agenda 2022 GMR
- Overzicht beantwoording consultatie zienswijzen concept regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio
- Opgaveovereenkomst Verbonden regio
- Opgaveovereenkomst Productieve regio
- Opgaveovereenkomst Circulaire regio
- Opgaveovereenkomst Ontspannen regio
- Opgaveovereenkomst Groene Groeiregio
- Concept Bestuursakkoord
- Concept Investeringsagenda

RAADSVOORSTEL

Besluit van

Zaaknummer 606851

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 5 oktober 2021, nummer: 606851;

gelet op artikel 35 van de Gemeentewet; en gelet op artikel 35 van de Wgr, alsmede op artikel 20 en 27 van de Gemeenschappelijke Regeling Arnhem-Nijmegen,

besluit:

1. Kennis te nemen van de regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.
2. Te besluiten deel te nemen aan de hierin opgenomen vijf opgaven.
3. Aan het college opdracht te geven om daartoe de bijgevoegde vijf concept opgaveovereenkomsten af te sluiten en te ondertekenen.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

GROENE METROPOOL REGIO ARNHEM NIJMEGEN

Colleges van B&W van de deelnemende
gemeenten aan de Groene Metropoolregio

Datum	:	16-09-2021
Uw kenmerk	:	
Ons kenmerk	:	
Zaaknummer	:	2021-GMAB-33
Contactpersoon	:	H. Tiemens
Telefoonnummer	:	06 - 21 87 55 93

Onderwerp: aanbieden definitieve regionale agenda 2022

Geacht college,

Met gepaste trots presenteren wij u de definitieve regionale agenda 2022 van de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.

In het voorjaar heeft u gereageerd op de concept-versie van deze agenda. De opgavemanagers en de Bestuurlijk opgaveteams hebben de afgelopen maanden hard gewerkt om de regionale agenda aan te scherpen. De definitieve agenda is met recht een regionale agenda te noemen. Wij danken u hartelijk voor uw bijdrage.

Op basis van deze agenda wordt u uitgenodigd om in te tekenen op de opgaven voor het jaar 2022.

Regionale agenda 2022
In aanvulling op de regionale agenda ontvangt u:
- het overzicht van de binnengekomen reacties op de regionale agenda aangevuld met onze antwoorden;
- de vijf opgaveovereenkomsten zoals die door de colleges getekend worden indien uw gemeente besluit deel te nemen aan de betreffende opgave.

We vragen u deze documenten op 5 oktober 2021 te behandelen in uw college en uiterlijk 8 december 2021 (de laatste vergadering van het AB dit jaar) de getekende opgaveovereenkomsten voor uw gemeente aan ons te doen toekomen.

Zoals u van ons mag verwachten doen wij ook een handreiking voor het schrijven van het raadsvoorstel voor uw gemeenteraad.

Bestuursakkoord en Investeringsagenda
Ondertussen krijgt de samenwerking met de provincie Gelderland en The Economic Board ook steeds meer vorm. De komende maanden wordt het Bestuursakkoord en de bijbehorende Investeringsagenda afgerond. Ter informatie ontvangt u hierover stukken namens het gebiedsoverleg.

Tot slot
Wij hopen u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd en zien uw reactie graag tegemoet. Nadere informatie kunt u verkrijgen bij de directeur van Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, mevrouw H. Tiemens.

Met vriendelijke groet,
het dagelijks bestuur van de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen,

Drs. H.M.F. Bruls
Voorzitter

Drs. H. Tiemens
Secretaris

Bijlagen:
- regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
- Elst 15092021 Overzicht Beantwoording consultatie zienswijzen concept-regionale agenda
- opgave-overeenkomst Verbonden regio
- opgave-overeenkomst Productieve regio
- opgave-overeenkomst Circulaire regio
- opgave-overeenkomst Ontspannen regio
- opgave-overeenkomst Groene Groeiregio
- Handreiking besluiten gemeente

GROENE METROPOOL REGIO ARNHEM NIJMEGEN

REGIONALE AGENDA2022

16-09-2021

VOORWOORD

Met gepaste trots bood ik u in april jl. de concept-regionale agenda 2022 ter consultatie aan. Ik heb kunnen constateren dat door de gemeenten zeer serieus en grondig werk is gemaakt van deze consultatieronde. Dank hiervoor. De oogst bood het algemeen bestuur de gelegenheid om bij te sturen op ambities, acties en middelen.

Nadat het algemeen bestuur op 7 juli jl. de richting had aangegeven voor de definitieve versie van de regionale agenda 2022 is deze op 15 september definitief vastgesteld. In de inleiding van de regionale agenda wordt ingegaan op de uitgangspunten, aanscherpingen, verbeteringen en temporiseringen die in de definitieve regionale agenda zijn verwerkt. Met deze gedragen regionale agenda 2022 beschikt onze regio, na het tussenjaar 2021, over een agenda die inhoud en richting geeft aan onze ambities in 2022.

De gemeenten wordt nu gevraagd in te tekenen op de vijf integrale opgaven die samen de regionale agenda vormen. Hiermee stelt u de gevraagde middelen voor 2022 beschikbaar. Gelet op de ontvangen reacties heeft het bestuur het vertrouwen dat alle gemeenten de financiële ruimte voor 2022 weten te vinden om de schouders onder de gezamenlijk ambities te zetten. Vooralsnog wordt u gevraagd in te tekenen voor 1 jaar. De intentie is de volgende regionale agenda een meerjarig karakter te geven.

In april ontving u ook het bestuursakkoord; de langjarige samenwerking in de regio tussen drie partijen: de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, de provincie Gelderland en The Economic Board. De Investeringsagenda regio Arnhem-Nijmegen 2022 maakt als bijlage onderdeel uit van het bestuursakkoord. In de investeringsagenda is concreet opgenomen hoe de drie partijen bijdragen. Deze regionale agenda vormt de onderlegger. Onze bijdrage bestaat uit de middelen die in deze regionale agenda zijn opgenomen, gekoppeld aan de beschreven resultaten in de vijf opgaven. Samen met de provincie Gelderland, The Economic Board en andere partners (Rijk, EU, kennisinstellingen en bedrijfsleven) creëren we op deze wijze massa om met volle kracht voortgang te boeken met de realisatie van onze ambities zoals verwoord in de regionale visie die alle gemeenten in onze regio bijna een jaar geleden hebben onderschreven.

Met vriendelijke groet,

Hubert Bruls

In het kort

ONZE GEZAMENLIJKE VISIE OP DE GROENE METROPOOLREGIO ARNHEM-NIJMEGEN

Horizon

ONZE GEZAMENLIJKE AMBITIE:

- We positioneren ons als dé groene metropoolregio van Nederland.
- We profileren ons als dé (inter)nationale circulaire topregio 2050.
- We werken samen aan dé ontspannen groeiregio in balans.

Hiervoor werken we als regio samen:

Fundament

WE WERKEN SAMEN AAN HET BEHOUD VAN DE IDENTITEIT VAN DE REGIO:

- We zetten ons in voor een gevarieerd cultuurlandschap.
- We houden de regio strategisch bereikbaar.
- We ontwikkelen de culturele netwerken in de regio.

Heden

WE WERKEN SAMEN AAN DE ONTWIKKELING VAN DE REGIO:

- We ontwikkelen de regio als compleet stedelijk netwerk.
- We ontwikkelen Energy, Food, Health en Hightech als topsectoren.
- We benutten talent en het menselijk kapitaal in de regio.

Perspectief

WE WERKEN SAMEN AAN DE KOERS VAN DE REGIO:

- We maken onze regio veerkrachtig voor klimaat en energie.
- We zetten breed in op de circulariteit van onze economie.
- We werken aan een vitale en ontspannen leefomgeving.

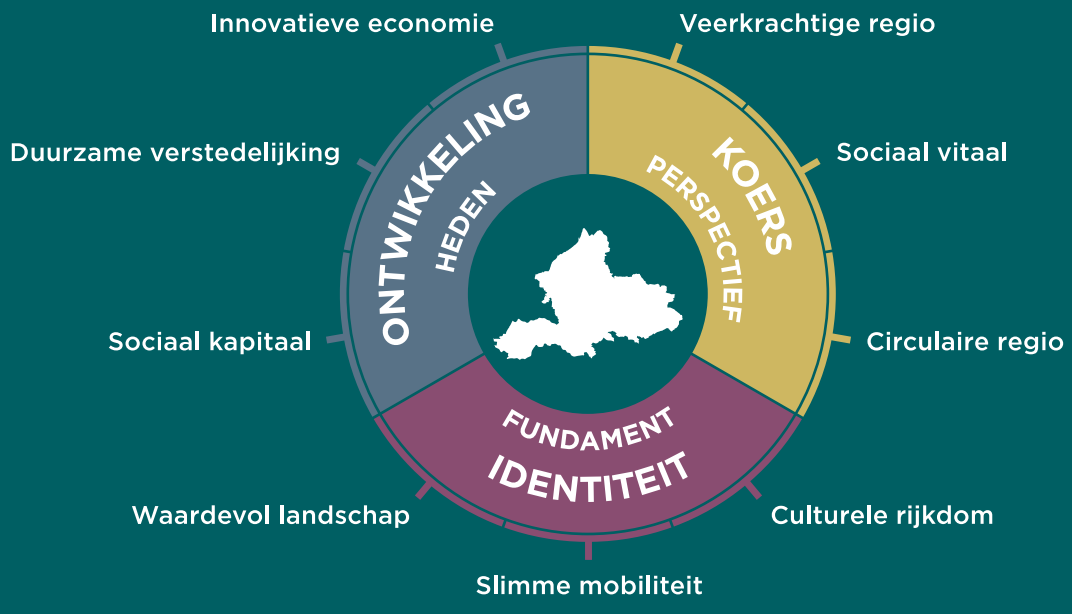

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD 3

INLEIDING 8

VERBONDEN REGIO 14
Ambitie & partners 15
Speerpunt 1: Gebiedsgerichte corridoraanpak 18
Speerpunt 2: Regionaal (snel)fietspadennetwerk 20
Speerpunt 3: Hubs en knooppunten 22
Speerpunt 4: Gedragsaanpak en duurzame mobiliteit 24
Speerpunt 5: Verkeersveiligheid 26

PRODUCTIEVE REGIO 28
Ambitie & partners 29
Speerpunt 1: Stimuleren ondernemerschap in het MKB 32
Speerpunt 2: Human capital: onderwijs en arbeidsmarkt 34
Speerpunt 3: Doorontwikkeling van Health, Hightech & Energy tot (inter)nationale clusters 36
Speerpunt 4: Versterking van duurzame logistiek 38
Speerpunt 5: Toekomstbestendige werklocaties 40

CIRCULAIRE REGIO 42
Ambitie & partners 43
Speerpunt 1: Circulaire bouw en infrastructuur 46
Speerpunt 2: Circulaire economie: grondstoffen en ketens 48
Speerpunt 3: Water en klimaatadaptatie 50
Speerpunt 4: Transitie naar duurzame energie 52

ONTSPANNEN REGIO 54
Ambitie & partners 55
Speerpunt 1: Duurzaam toerisme 58
Speerpunt 2: Bruisende binnensteden en krachtige kernen 60
Speerpunt 3: Groen-blauw raamwerk 62
Speerpunt 4: Sterke culturele infrastructuur 64

GROENE GROEIREGIO 66
Ambitie & partners 67
Speerpunt 1: Wonen in balans: Versnellen van de woningbouw 70
Speerpunt 2: Leefomgeving: Verbinden van de ruimtelijke opgaven 72

FINANCIËLE PARAGRAAF 74

BIJLAGEN 82
Samenhang 82
Bestuurlijke opgaveteams 84

INLEIDING

Voor u ligt de regionale agenda voor het jaar 2022. Alle gemeenten hebben in het voorjaar op basis van de concept regionale agenda hun reactie gegeven op de opgaven. De consultaties zijn grondig voorbereid en hebben geleid tot inhoudelijke opmerkingen, vragen en kritische noten, die geholpen hebben om de definitieve agenda aan te scherpen en te verbeteren.
We hanteren hierbij de volgende uitgangspunten:

- We schrappen niet in ambitie, waar nodig temporiseren we.
- We vinden het belangrijk dat alle 18 gemeenten meedoen.
- De inwonersbijdrage per opgave uit de concept-agenda zien we als maximaal.

Omdat de regio zich in een opstartfase bevindt, is deze definitieve agenda de uitnodiging aan gemeenten om in te tekenen op de vijf opgaven voor het jaar 2022. De genoemde inwonersbijdrage gaat dan ook alleen over het jaar 2022. Vanaf 2023 heeft de regionale agenda een meerjarig karakter, waarna ook meerjarig op de opgaven ingetekend kan worden. Op basis van de ontvangen reacties uit de consultatieronde blijkt dat de meeste gemeenten de intentie hebben om in te tekenen op alle opgaven.

Deze agenda geeft invulling aan onze inhoudelijke samenwerking: fris, innovatief, integraal en verbindend. Daarmee is het ons inhoudelijk kompas om de ambities van onze regionale samenwerking in de komende jaren samen te bereiken.

AMBITIE: GROENE GROEI!

De groene Metropoolregio is een bloeiend stedelijk netwerk, zonder de overdruk van de Randstad. Dat willen we zo houden. We verwachten dat onze regio nog verder zal groeien; in inwoners, in werkgelegenheid, in mobiliteit. We hebben een forse woningbehoefte van circa 35.000 extra woningen tot 2030. We zetten in op blijvend werk en huisvesting voor onze inwoners. We zien ook dat onze gekoesterde leefkwaliteit bedreigd wordt als we niet gezamenlijk sturen op de groei die op ons afkomt. Als gemeenten willen we daarom op regionaal niveau samenwerken, met elkaar en onze partners: hoe leiden we de groei gezamenlijk in goede banen, zodat de balans tussen stedelijke ontwikkeling en ontspannen leefkwaliteit in de regio behouden blijft? Daarom: groene groei!

OPGAVEGERICHT SAMENWERKEN

Deze centrale ambitie hebben we uitgewerkt en onderbouwd in de regionale visie ‘Regio Arnhem-Nijmegen, de groene metropoolregio’ (d.d. 23 september 2020). In deze visie hebben we negen uitdagingen geformuleerd vanuit urgentie, fundament, heden en perspectief.
Dit zijn de uitdagingen die we in de vijf opgaven van de regionale agenda bijeenbrengen. Op deze manier komen we los van de traditionele sectoren. Immers, resultaten voor onze maatschappelijke opgaven boeken we alleen met een meer integrale aanpak in samenwerking met diverse overheden én met onze private en maatschappelijke partners. Onze opgavegerichte samenwerking ondersteunt deze beweging naar samenwerking in allianties. De opgaven van de Groene Metropoolregio bieden focus op concrete speerpunten vanuit een integrale blik.

VIJF INTEGRALE OPGAVEN

De vijf opgaven bestrijken een logische ‘deelverzameling’ van het integraal werken.

Een opgave in de regionale agenda voldoet aan de volgende kenmerken:

- De opgave draagt positief bij aan ontwikkeling van de regionale ambities, aansluitend bij de ambities uit de lokale collegeprogramma’s én de agenda’s van hogere overheden.
- De opgave betreft een integraal maatschappelijk vraagstuk, die verbinding legt tussen meerdere sectoren en domeinen die vertaald worden in concrete acties en resultaten.

SAMENHANG OPGAVEN

- De opgave vereist samenwerking in allianties met andere private en maatschappelijke partners op bovenlokaal niveau, alsmede met andere overheden en partners op provinciaal, Rijks- en Europees niveau.
- De opgave biedt toegevoegde waarde op regionaal niveau met lokale impact in meerdere gemeenten.

De Verbonden regio, de Productieve regio, de Circulaire regio en de Ontspannen regio combineren ieder een aantal beleidssectoren en domeinen met elkaar. De Groene groeiregio zet juist de integrale samenwerking en integrale afweging van ruimteclaims in de leefomgeving centraal, en adresseert zo de kernambitie van de visie. De Groene groeiregio is daarmee integrerend van karakter.

We pakken de opgaven in samenhang op. Dat is de kracht van onze werkwijze: vanuit verschillende invalshoeken werken we aan de maatschappelijke opgaven en versterken we elkaars acties. Deze agenda is richtinggevend en maakt integraliteit beheersbaar en handzaam. We herkennen de cross overs tussen de opgaven, maken afspraken welke opgave leidend is en wat de andere opgave(n) inbrengt of inbrengen. Bovenstaande visualisatie geeft een beeld van de samenhang tussen de opgaven. Deze visualisatie is ook als bijlage 1 bijgevoegd.

OPGAVEN: SPEERPUNTEN EN ACTIVITEITEN

De regionale agenda gaat uit van wat we met elkaar over vijf jaar willen bereiken en maakt dit concreet voor het komende jaar of jaren.
Per opgave zijn doelen, resultaten, een planning en een indicatie voor de benodigde middelen inzichtelijk gemaakt. De uitvoering van deze acties doen we natuurlijk niet alleen. Per opgave is beschreven met welke partners we samenwerken om onze ambities te realiseren.

De consultatie door de 18 gemeenten op basis van de concept-agenda 2022 hebben bijgedragen aan diverse wijzigingen:

- De doelstellingen 'over vijf jaar' hebben we kritisch bekeken op haalbaarheid binnen vijf jaar. Waar deze te ambitieus zijn, temporiseren we de doelstellingen.
- We hebben de doelstellingen "over vijf jaar" waar mogelijk en nodig geconcretiseerd. Waar dit nog niet mogelijk is, vindt concretisering in 2022 plaats. We doen dit in het licht van de regionale agenda van 2023 en verder en de ontwikkeling van een Monitor Brede Welvaart.
- We hebben alle acties per opgave omgevormd tot een concreet resultaat, zodat duidelijk is welke concrete resultaten per opgave en speerpunt beoogd worden. Zeker bij de opgaven of speerpunten waarop regionale samenwerking tot nu toe beperkt was, zal het vaak gaan om een tussen- of procesresultaat. In die gevallen benoemen we wat het doel hiervan is en wat we met deze resultaten gaan doen. Wij zien het proces van totstandkoming van de regionale agenda 2023 en verder als een natuurlijk moment om (op basis van de proces- of tussenresultaten die we in 2022 opleveren) onze regionale inzet te herijken en te beslissen of we bepaalde speerpunten en acties regionaal willen blijven oppakken of niet (no go/go moment).
- Daar waar mogelijk hebben we de voorgestelde regionale inspanningen voorzien van een voorbeeld dat laat zien hoe regionale resultaten zich vertalen naar concrete resultaten op lokaal niveau.
- In de financiële paragraaf en in de concept-investeringsagenda[1] geven we zoveel mogelijk aan waar wij concrete kansen zien voor externe financiering.
- De samenhang tussen de opgaven hebben we concreter in de teksten van de opgaven opgenomen.
- De rolverdeling tussen The Economic Board en de Groene Metropoolregio hebben we opgenomen in bestuursakkoord en investeringsagenda en expliciet verwoord in de opgaven, vooral bij Productieve en Circulaire regio. Daar waar het niet mogelijk is om in deze fase een concrete taakverdeling op te nemen, vermelden we dat.
- In onze visie hebben we aangegeven dat de beleving van onze bijzondere landschappen zich ontwikkelt van monocultuur en functiescheiding (landbouw versus natuur) naar (bio) diversiteit en multifunctionaliteit. In de uitwerking van de visie in de regionale agenda, hebben we natuur, biodiversiteit en landbouw dan ook een plek gegeven als belangrijk onderdeel van het landschappelijk raamwerk van onze regio bij de opgaven Ontspannen regio (speerpunt groen-blauw raamwerk) en Groene groeiregio (verstedelijkingsstrategie).
- De specifieke punten per opgave die door de gemeenten zijn ingebracht, zijn verwerkt in de tekst van de betreffende opgave door het opnemen van verduidelijkende teksten of voorbeelden.
- Als uit de consultatieronde is gebleken dat er gemeenten voornemens zijn niet mee te doen met een opgave, zijn de kosten voor de opgave naar beneden bijgesteld, door resultaten te faseren of capaciteit anders in te zetten. Hiermee bereiken we dat de inwonerbijdrage niet omhoog hoeft, als deze gemeenten inderdaad besluiten niet mee te doen.

1 De Groene Metropoolregio (GMR), de provincie Gelderland en The Economic Board (TEB) willen samen de potentie van de regio Arnhem-Nijmegen ten volle benutten en hiervoor hun krachten bundelen. Om de samenwerking te verankeren en concreet vorm te geven, zijn zij voornemens een bestuursakkoord te sluiten. De investeringsagenda regio Arnhem-Nijmegen 2022 is een belangrijke uitwerking hiervan.

AGGLOMERATIEKRACHT EN PUBLIC AFFAIRS

Belangrijk doel van en noodzakelijk voor het realiseren van onze visie is het vergroten van de agglomeratiekracht van de regio: over vijf jaar is de Groene Metropoolregio zichtbaar als (inter-) nationaal toonaangevende regio op het gebied van circulaire verstedelijking en landschap. Met agglomeratiekracht wordt bedoeld de slagkracht die de regio heeft wanneer zij de handen in één slaat en als één partij optrekt om de ambities te realiseren. Dit vraagt om een sterk samenspel tussen de 18 gemeenten en onze partners (hogere overheden, bedrijven en kennisinstellingen). De opdracht is om het regionale netwerk op meerdere dimensies (bestuurlijk, organisatorisch, economisch, cultureel) te versterken om de agglomoratievoordelen van onze regio te verzilveren en te versterken op die dimensies waarop de regio nog onvoldoende scoort.

Het versterken van agglomeratiekracht was tot nu toe een speerpunt binnen de opgave Groene groei. Omdat dit deze opgave overstijgt, hebben we besloten dit speerpunt uit de opgave Groene groeiregio te halen en vanuit het regiobureau op te pakken, in nauwe afstemming met de opgaven. Samen met onze partners gaan we hiermee aan de slag.

Door het beter benutten van onze agglomeratiekracht, zijn we ook beter in staat steun voor onze regionale ontwikkeling te realiseren. Naast de positionering van onze regio als Groene Metropoolregio, vormen profilering en lobby de drie dragers onze Public Affairsstrategie. De inzet, vanuit de vijf regionale opgaven, richt zich op Brussel, Den Haag en onze oosterburen (Nordrhein-Westfalen). Iedere opgave heeft een eigen, gerichte, inzet die we weer samen met de partners (stakeholders) in de regio ontwikkelen.

Voor Europa wordt – vanuit de opgaven en The Economic Board – onverminderd ingezet op EU-relevante thema's Energy, Mobility, Circulair en Health & Hightech. Regionale speerpunten zitten in de aanpak verwerkt voor zover de EU hierop kansen biedt en inzet concreet genoeg vanuit de regio is.

Voor het Rijk wordt ingezet op het vergroten van de zichtbaarheid zodat het Rijk de regio ziet als relevante gesprekspartner. Veel regionale speerpunten kunnen alleen gerealiseerd worden met actieve steun van het Rijk. Er zijn voor Den Haag daarom 6 lobbydoelen opgesteld die rechtstreeks uit de opgaven komen:

1. Circulair bouwen op grote schaal.
2. Betaalbaar wonen in een groene omgeving
3. 100.00 nieuwe inwoners vraagt om slimmere mobiliteit (spoorcorridor en hubs).
4. Steun ConnectR: het groene verdienvermogen van Nederland.
5. Pas Health & Hightech en AI uit de regio toe in de gezondheidszorg.
6. Meer woningen, meer groen.

Hiernaast worden natuurlijk ook landelijke ontwikkelingen en eventuele contacten gevolgd voor andere speerpunten.

BREDE WELVAART

Brede Welvaart gaat over de kwaliteit van het leven; het welzijn van de inwoners. Uit onderzoek[2] blijkt dat de Brede Welvaartsscore voor onze regio negatief afwijkt van de omliggende regio's en het landelijke gemiddelde. Binnen deze integrale welvaartsindicator zijn elf welvaartsdimensies samengebracht. In de Monitor Brede Welvaart (CBS) wordt de ontwikkeling van brede welvaart (economisch, ecologisch en sociaal-maatschappelijk) in kaart gebracht. Aan de hand van meer dan veertig indicatoren geeft de monitor een beeld van de staat en ontwikkeling van de samenleving.

We richten onze gezamenlijke agenda op het borgen van die dimensies van brede welvaart waarop de regio goed scoort en maken werk van die dimensies die onder de maat scoren. Samen met onder meer de provincie Gelderland (in het kader van 'Kracht van Oost') gaan we aan de slag met de ontwikkeling van een passende monitor, die het mogelijk maakt om onze gezamenlijke agenda te richten. Het maken van een dergelijke monitor is geen sinecure. We zullen dit dan ook stapsgewijs oppakken.

2 Essay 'Kracht van Oost' Rabobank 27-10-2020.

ORGANISATIE OPGAVEN

Het bestuurlijk opgaveteam (BOT, voor de samenstelling hiervan wordt verwezen naar bijlage 2) stuurt de uitvoering van de opgave aan, bewaakt voortgang en stelt zo nodig bij. Zij doet dit op advies van het opgaveteam, bestaande uit de opgavemanager en een coördinator per speerpunt. Deze speerpunt-coördinatoren zorgen voor de verbinding met de gemeenten door een werkgroep in te richten per speerpunt. Deze bestaat uit een vertegenwoordiging van de deelnemende gemeenten, waarbij gelet wordt op spreiding over de hele regio. Daarnaast worden alle relevante ambtenaren regelmatig op de hoogte gehouden en om input gevraagd.

Betrokkenheid van alle bestuurders bij de uitvoering van de regionale agenda is essentieel. Tijdens de regio-ochtenden en de Regio Overleg(t)-dagen informeert het BOT de overige regiobestuurders over de voortgang van de uitvoering van de opgave. Deze ontmoetingen hebben een interactief karakter. Daarnaast organiseert het regiobureau raadsontmoetingen om raadsleden te informeren over de ontwikkelingen rondom de opgaven.

TRIPLE HELIX-SAMENWERKING EN BESTUURSAKKOORD

Werkelijke resultaten met toegevoegde waarde voor onze maatschappelijke opgaven boeken we alleen met een meer integrale aanpak en in een samenwerking met uiteenlopende partijen (overheid, bedrijfsleven, onderwijs en onderzoek). We werken dan ook met veel partners samen om de ambities binnen onze opgaven te verwezenlijken. Soms doen ze een groot deel van de uitvoering, soms zijn ze mede-initiatiefnemer, medefinancier of supporter. Belangrijk zijn de samenwerkingsrelaties met de provincie Gelderland en The Economic Board. Gezamenlijk zien wij het als onze verantwoordelijkheid om het voortouw te nemen in de regionale samenwerking. Voor de uitvoering van de regionale agenda en de realisatie van onze gezamenlijke doelen, is een consistente, meerjarige samenwerking tussen deze drie partijen nodig. We bekrachtigen deze samenwerking in een bestuursakkoord, met een bijbehorende investeringsagenda, waarin partijen in 2022 ieder hun commitment bekrachtigen. De provincie streeft ernaar om in 2022 de bijdrage van de gemeenten aan de vijf opgaven van de Groene Metropoolregio te verdubbelen. De provincie zal per project/initiatief afwegen of en hoe het project/initiatief bijdraagt aan de verschillende provinciale doelen.

INTEKENEN OP OPGAVEN DOOR GEMEENTEN

Als een gemeente besluit mee te doen aan een opgave, dan tekent het college, na het besluit van de gemeenteraad, hiertoe een opgave-overeenkomst. Hiermee zegt de gemeente toe de benodigde middelen ter beschikking te stellen. De basis voor deze overeenkomst ligt in artikel 27 van de Gemeenschappelijke Regeling. In de overeenkomst staan doel van de samenwerking, de resultaten en activiteiten van de opgave, de gemeentelijke bijdrage in financiën en de duur van de overeenkomst.

OVERZICHT PROCES

Voor elke opgave wordt door het BOT een actie- of programmaplan uitgewerkt voor 2022 wat een verdere uitwerking vormt van de acties. Dit werkdocument wordt gedeeld met de betrokken ambtenaren en wethouders. Over elk jaar zal natuurlijk ook verantwoording afgelegd worden door het BOT over de bereikte resultaten. Deze verantwoording wordt toegelicht tijdens de Regio Overleg(t)-dagen, regio-ochtenden en raadsontmoetingen.

In het voorjaar van 2022 wordt aan de gemeenten de volgende concept-regionale agenda voorgelegd, namelijk die van 2023 en verder. Zoals al eerder gezegd, heeft deze een meerjarig karakter. Daarbij wordt uiteraard een link gelegd met de bereikte resultaten in 2021 en de eerste maanden van 2022.

VERBONDEN REGIO

OVER VIJF JAAR:
Kunnen wij snel, comfortabel, veilig, schoon en betrouwbaar reizen. We bieden duurzame oplossingen voor een robuust en veilig wegennet, betrouwbaar spoor, (H)OV voor iedereen en een aantrekkelijk fietsnetwerk.

AMBITIE & SPEERPUNTEN

Speerpunten Verbonden regio

- 1 Gebiedsgerichte corridoraanpak
- 2 Regionaal (snel)fietspadennetwerk
- 3 Hubs en knooppunten
- 4 Gedragsaanpak duurzame mobiliteit
- 5 Verkeersveiligheid

Wij willen de regionale en stedelijke bereikbaarheid (zeker in het kader van de grote woningbouwopgaven) waarborgen door een ombuiging naar meer gebruik van fiets en (H)OV op korte en langere afstand en een beter gebruik van bestaande infrastructuur. Dit zorgt voor duurzamere mobiliteit en lucht op het regionale wegennet. Wij zetten maximaal in op een structurele mobiliteitsaanpak, waarbij de regio een belangrijke speler binnen het publiek/private netwerk is.

In de voorloper van deze regionale agenda, de Agenda Duurzame mobiliteit en bereikbaarheid uit 2019, zaten 6 sporen: Weg, Spoor, Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV), Fiets, Slim en Schoon Onderweg, Verkeersveiligheid. De doelen en projecten uit die agenda zijn nog steeds actueel. De vijf speerpunten in deze agenda zijn integraler opgezet en sluiten beter aan bij de Gelderse Mobiliteitsvisie.

De opgave van de Verbonden regio komt voor het overgrote deel overeen met de koers die in 2019 is ingezet met het ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid. In 2021 zijn een groot aantal activiteiten opgestart die in 2022 e.v. doorlopen. Veel processen hebben een langdurige doorlooptijd. Samen met de provincie Gelderland is een start gemaakt met het maken van een nieuwe regionaal multimodaal verkeersmodel en starten we de verkenningen rondom de gebiedsgerichte corridors. De regio zet in 2022 sterk in op een aantal majeure processen/projecten als de A50, A12 en de spoorcorridor Randstad-Arnhem-Ruhrgebied. Voor het deelprogramma Slim & Schoon Onderweg werken wij nauw samen met het Ministerie van I&W, provincie Gelderland, gemeenten en werkgevers. Dit deelprogramma loopt nog door tot en met 2022. Daarnaast starten wij met investeringsagenda's (o.a. Hubs & knooppunten, fiets en verkeersveiligheid). Dit is een belangrijke input voor o.a. de provincie Gelderland om financiële middelen beschikbaar te stellen. De afspraken die worden gemaakt in de Verstedelijkingsstrategie hebben eveneens gevolgen voor de potentiële mobiliteitsprojecten.

Logistiek is geen apart speerpunt binnen de Verbonden regio. Wel willen wij de logistiek slimmer en duurzamer maken. In 2021 verkennen we hoe we in onze regio de economische kansen van de logistieke sector verder kunnen versterken. Op basis van deze verkenning worden in 2022 verdere stappen gezet op het gebied van logistiek. Er wordt een relatie gelegd met de logistieke corridor (samenwerking met de provincie Gelderland en TEB), het verduurzamen van de bouwlogistiek, digitalisering, binnenstad-

logistiek, truckparking en het verduurzamen van de binnenvaart.

Wij stellen de reiziger centraal en verleiden de reiziger om slimme en schone keuzes te maken. We benutten mobiliteitsnetwerken beter en zetten in op actieve en schone mobiliteit. We stimuleren slim en schoon reizen door: De vorming van mobiliteitshubs, het stimuleren van fietsen en lopen, het HOV-netwerk te vergroten en te versterken en op de langere afstanden in te zetten op openbaar vervoer/spoor. De Groene Metropoolregio is geen uitvoerende organisatie in het fysieke domein. Wij leggen geen fietspaden of rotondes aan. Wel kunnen wij samen met de gemeenten en partners initiëren, stimuleren en adviseren van en over bovenlokale projecten en processen die bijdragen aan onze gezamenlijke opgaven. Daar ligt onze kracht.

Nederland bereikbaar houden is een kwestie van samenwerken. Door te investeren in ons partnerschap, kunnen we toewerken naar een goede doorstroming in de regio. Rijkswaterstaat wil als partner graag met de Groene Metropoolregio samenwerken om het mobiliteitsnetwerk te optimaliseren.
- Marjolijn v.d. Zandschulp, Hoofdingenieur-directeur Rijkswaterstaat Oost-Nederland

PARTNERS

De Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen is één van de partners binnen het beleidsveld Mobiliteit. De acties uit deze regionale agenda voeren we samen met partners uit.

PROVINCIE GELDERLAND

De doelen zijn sterk in lijn met elkaar. Veel van onze processen en projecten pakken we gezamenlijk op. In nauw overleg wordt bepaald wie het voortouw heeft. Dit geldt grotendeels ook voor de overige overheden (Rijk, andere regio's en de individuele gemeenten) en het Waterschap. Wij versterken de relatie met andere regio's via een actieve rol bij het Gemeentelijk Netwerk Mobiliteit en Infrastructuur (GNMI). Ook adviseren wij bij verschillende rijksprocessen en stemmen wij programma's op elkaar af.

THE ECONOMIC BOARD (TEB)

Hecht veel belang aan de mobiliteitsopgaven, omdat die van wezenlijk belang zijn voor een goed vestigingsklimaat. Wij maken graag gebruik van het netwerk van TEB om deze opgave verder te brengen. Rondom lobby en communicatie van strategische projecten kijken wij samen naar ieders rol en helpen en versterken we elkaar.

BEDRIJFSLEVEN

Wij betrekken het bedrijfsleven actief bij onze initiatieven. Belangrijke partners met wie we in het vervolgtraject afstemmen zijn: ondernemers, ondernemerscollectieven, koepelorganisaties. Ook aanbieders van mobiliteitsdiensten zijn een belangrijke partij om tot gerichte implementatie te komen.

KENNISINSTELLINGEN

Kennisinstellingen als Radboud Universiteit, Hogeschool Arnhem-Nijmegen, Van Hall Larenstein en ROC's dragen op verschillende niveaus bij aan de ontwikkeling van kennis op het gebied van Mobiliteit.

RVMT

Het Regionaal verkeersmanagementteam Arnhem Nijmegen (RVMT) is een samenwerking van wegbeheerders in onze regio (Rijk, provincie en gemeenten).

VERVOERSORGANISATIE REGIO ARNHEM NIJMEGEN

De Vervoersorganisatie Regio Arnhem Nijmegen organiseert aanvullend vervoer voor mensen die gebruik maken van Wmo, Jeugdwet, leerlingenvervoer en kleinschalig OV in de regio. In de vervoersorganisatie sturen en beheersen de gemeenten samen de uitvoering en ondersteunende processen voor het aanvullend vervoer.

SPEERPUNT 1

GEBIEDSGERICHTE CORRIDORAANPAK

OVER VIJF JAAR:

- Realiseren we samen gebiedsgerichte projecten in corridors van weg, rail en water.
- Hebben we goede (OV-) verbindingen naar Utrecht, Eindhoven, Zwolle én Duitsland (ICE).
- Is de capaciteit van het regionale infrastructuurnetwerk vergroot en dragen wij met projecten bij aan het verbeteren van de leef-omgeving.

Dit speerpunt richt zich op de ontwikkeling van de (infrastructuur)corridors in de regio vanuit een gebiedsgerichte aanpak. Het gaat om het verbeteren van interne en externe verbindingen over weg, rail en water vanuit een integrale blik op de leefomgeving. Het vergroten van de capaciteit op het mobiliteitsnetwerk koppelen we aan het verbeteren van de directe leefomgeving. Voor onze inwoners, werknemers, bezoekers en passanten. Dit vraagt en zorgvuldige afweging tussen het goederenvervoer (per spoor) en het toenemend reizigersvervoer. Ook moet rekening worden gehouden met de ontwikkeling van de verstedelijking en de leefbaarheid in de kernen langs de corridors, waaronder het hoogwaardige openbaar vervoer en het binnenstedelijk HOV. Wij spelen een adviserende rol bij de nieuwe provinciale aanbesteding van het openbaar vervoer in onze regio.

In dit speerpunt richten we ons ook op de versterking van verbindingen tussen de economische kerngebieden. Hierbij gaat het om de verbindingen met drukbezochte (werk)locaties in de regio en externe verbindingen met onze buurregio's zoals Utrecht, Eindhoven en Zwolle. Op internationaal niveau staat de verbinding met Duitsland, de ICE en de verkenning van euregionale verbindingen met het Europese achterland op de agenda. Deze schakel is onderdeel van Europese en Duitse spoorplannen.

RESULTATEN 2022

REGIONAAL TOEKOMSTBEELD OV 2040
Regionale vertaling, inclusief bijbehorende uitvoeringsagenda. Een verkenning en aanpak met een strategie voor de regio en een handreiking om de rol van het (regionale) spoor te versterken.

A12 SPOORCORRIDOR RANDSTAD-ARNHEM-RUHRGEBIED
Het versterken van de spoorcorridor Randstad-Arnhem-RheinRuhr. Wij maken een analyse van de kansen en mogelijkheden. Hierbij werken we nauw samen met de provincie en het Rijk.

IMPLEMENTEREN ACTIEPLAN HOV
De betrokken gemeenten ondersteunen bij de planvoorbereiding.

REGIONAAL MULTIMODAAL NETWERK-MANAGEMENTKADER EN VERKEERSMODEL
In 2022 leveren wij 2 producten op:
1. Een regionaal multimodaal netwerkmanagement-kader met een leidraad naar de wegbeheerders hoe hier mee om te gaan.
2. Een multimodaal verkeersmodel, waarmee mobiliteitsvraagstukken kunnen worden geanalyseerd.

AANPAK A50
Maken van samenwerkingsafspraken over de korte termijnaanpak A50 met de provincie en andere partners. Daarnaast participeren we binnen de projectorganisatie en adviseren we over de Mirt-verkenning A50.

GEBIEDSGERICHTE CORRIDORS
Wij spelen een belangrijke initiërende en coördinerende rol bij de verschillende gebiedsverkenningen. Het voortouw ligt bij Rijkswaterstaat of de provincie Gelderland. In 2022 zullen 3 gebiedsaanpakken worden afgerond:
– A325 corridor

Gebiedsgerichte corridoraanpak	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Regionaal toekomstbeeld OV2040	■	■	■	■	■
A12 spoorcorridor	■	■	■	■	■
Implementatie Actieplan HOV	■	■	■	■	■
Afronding van het regionaal multimodaal netwerkmanagement-kader	■	■			
Toepassen van het nieuwe Regionaal Multimaal Model Arnhem Nijmegen	■	■			
Korte termijnaanpak A50	■	■	■	■	■
Verkennen gebiedsaanpak A325 corridor	■	■	■		
Gebiedsaanpak Zuid- en Westflank Nijmegen	■	■	■		
Verkennen gebiedsaanpak Oostflank Arnhem	■	■	■	■	

SPEERPUNT 2

REGIONAAL (SNEL) FIETSPADENNETWERK

OVER VIJF JAAR:

- Gebruiken inwoners, werknemers en bezoekers steeds vaker de fiets.
- Fietsen zij gemiddeld langere afstanden op meer verkeersveilige routes in de regio.
- Zijn er betere aansluitingen op het lokale fietsnetwerk (woon-werk en recreatief).

We zetten vol in op de fiets! De fiets wordt steeds populairder. Wij stimuleren en faciliteren deze groeiende populariteit. Wij willen een sterke toename van het fietsgebruik met positieve gevolgen voor gezondheid, vitaliteit, luchtkwaliteit en leefomgeving. Het doel is het vergroten van fietsgebruik in en naar de stad naar 35%. Wij zien grote samenhang met de realisatie van hubs en verkeersveiligheid. Tevens is er een relatie met het Nationaal Toekomstbeeld Fiets (NTF) en de daarbij behorende subsidiemogelijkheden, waarvoor wij al in 2021 zijn gestart met het toewerken naar een (geprioriteerde) lijst van potentiële projecten.

Begin 2019 heeft de regio een position paper 'aantrekkelijk fietsnetwerk' gemaakt. Deze vormt een leidraad voor onze inzet en subsidiemogelijkheden. In 2022 komen wij met een bijgestelde werkagenda die het kader biedt voor maatregelen en prioriteiten. Het netwerk van snelle fietsroutes is nog niet af. Het moet in de regio makkelijker worden om naar een snelle fietsroute te fietsen; of naar een hub of knooppunt, zoals een station. Om ketenmobiliteit te stimuleren is het van belang dat de overstap comfortabel en gemakkelijk is. De overstap tussen fiets en openbaar vervoer optimaliseren we daarom verder. Met de ligging aan rivieren kent de regio veel bruggen. De bruggen vallen veelal samen met de tracés van de snelfietsroutes. De op- en afgangen van bruggen moeten beter. Naast voorzieningen die de ruggengraat van het fietsnetwerk versterken, is aandacht nodig voor doorfietsroutes tussen kernen en binnen steden. Ook veilige schoolfietsroutes vallen hieronder.

RESULTATEN 2022

OPSTELLEN MEERJAREN REGIOAGENDA FIETS (MRF)
Ontwikkelen van een meerjarige regionale investeringsagenda voor de fiets, gericht op een betere prioritering en programmering van (potentiële) fietsprojecten in de regio.

VERKENNING UTILITAIRE FIETSROUTES
Nadere verkenning naar een betere aansluiting en gebruik van utilitaire fietsroutes (voor woon-werkverkeer) op het recreatieve fietsnetwerk in de regio.

VERKENNING SNELLE FIETSROUTES
Opleveren van een viertal verkenningen van potentieel te realiseren snelle fietsroutes inclusief het in kaart brengen van de knelpunten in de aansluiting op lokale netwerken.

VOORBEREIDEN PLANVORMING WESTFLANKROUTE ARNHEM – ELST – NIJMEGEN
Analyse stedelijk netwerk in relatie tot intelligente verkeerslichten (I-vri's).
Analyse van de aansluiting van intelligente vri's (datagedreven verkeerslichten) op het stedelijk fietsnetwerk. Deze analyse zal ter beschikking worden gesteld aan de individuele wegbeheerder/ gemeenten.

STIMULERINGSPROJECTEN 'HEEL GELDERLAND FIETST' EN FIETSBURGEMEESTER ARNHEM-NIJMEGEN
Regionale uitwerking van de provinciale campagne 'Heel Gelderland fietst' en het inzetten van de fietsburgemeester om het gebruik van de fiets te vergroten door bijv. fiets-challenges.

Regionaal (snel)fietspadennetwerk	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Opstellen meerjaren Regioagenda Fiets					
Verkenning van utilitaire & recreatieve fietsroutes					
Verkenning snelle fietsroute Nijmegen-Wijchen-Oss					
Verkenning snelle fietsroute Arnhem-Huissen-Bemmel					
Verkenning snelle fietsroute Om de Noord Arnhem					
Verkenning snelle fietsroute Zevenaar Doetinchem					
Voorbereiden planvorming Westflankroute					
Analyse stedelijk netwerk i.r.t. I-vri's					
Stimuleringsprojecten heel Gelderland fietst en fietsburgemeester					

SPEERPUNT 3

HUBS EN KNOOPPUNTEN

OVER VIJF JAAR:

- Zijn er met partners (nieuwe) mobiliteitshubs en knooppunten in stad en regio gerealiseerd waar we een betere koppeling maken tussen het regionale en stedelijke infrastructuurnetwerk.
- Bieden wij nieuwe vormen van duurzame mobiliteit aan (deelvervoer, elektrisch, MaaS[3]).
- Zorgen wij voor ‘mobiliteit op maat’ als onderdeel van het vraagafhankelijk vervoer in de regio.

3 Mobility as a Service.

Dit speerpunt richt zich op het zo efficiënt mogelijk verknopen van modaliteiten op strategische locaties. Met de ontwikkeling van knooppunten en mobiliteitshubs werken we samen met onze partners aan steeds beter bereikbare van de regio. Het kan hier gaan om fysieke ontwikkeling van knooppunten of de ontwikkeling van ehubs, deelvervoer, elektrisch vervoer en MaaS-constructies. Waarbij we ook inspelen op vraagafhankelijk vervoer in de kleinere kernen van de regio met mobiliteit op maatconstructies.

De focus ligt op het regionale netwerk.
Wij richten ons op die hubs die van meerwaarde zijn voor het regionale mobiliteitssysteem.
De doelstelling is tweeledig: het verlichten van de druk op het verkeersnetwerk rond drukbezochte plekken en het stimuleren en faciliteren van duurzame vormen van mobiliteit. Hier zoeken we de aansluiting bij lopende ruimtelijke ontwikkelingen en de andere regionale opgaven. Wij hanteren het uitgangspunt om nieuwe woningen zoveel mogelijk te programmeren nabij (H)OV en/of in verbinding met nabij gelegen (regionale/snel-) fietspaden, waarbij in de eerste plaats de bestaande capaciteit wordt benut en knooppuntvorming wordt gestimuleerd (o.a. bij station Nijmegen, Arnhem-Oost).

De samenhang en meerwaarde van hubs vanuit verschillende invalshoeken staat centraal.
Denk hierbij aan de aansluiting op woon- en werklocaties, binnensteden, voorzieningen en recreatieve hotspots. Maar ook de ontwikkelingen op het gebied van mobiliteit zoals de uitbreiding van het regionale (snel)fietsnetwerk en HOV-netwerk. We kijken op drie schaalniveaus naar het functioneren van hubs en knooppunten:

overstaphubs, ontsluitingshubs en speciale hubs.

RESULTATEN 2022

MEERJARIGE INVESTERINGSAGENDA
Ontwikkelen en actualiseren van de meerjarige investeringsagenda regionale hubs en knooppunten.

PLANVOORBEREIDING KANSRIJKE HUBS
Verkenning, planvoorbereiding en opstarten van 1e fase investeringsimpuls mobiliteitshubs.

STATIONSGEBIED NIJMEGEN
Het stationsgebied Nijmegen is een belangrijk knooppunt in het regionale mobiliteitsnetwerk. De regio adviseert over de plannen voor realisatie van het stationsgebied Nijmegen. Dit is inclusief dexverbetering van de kwaliteit van de stationsomgeving met het oog op de realisatie van wonen en werken in de directe omgeving.

MOBILITEIT OP MAAT/HUBTAXI
Uitwerken Mobiliteit op Maat in relatie tot het project haltetaxiRRReis van de provincie Gelderland. In april 2022 zal het project haltetaxiRRReis van start gaan. Samen met de gemeenten zullen wij onderzoeken welke aanvullende maatregelen nodig/wenselijk zijn.

FIETSPARKEREN/GRATIS STALLEN
Analyseren van de gemeentelijke kansen en mogelijkheden voor fietsparkeren en gratis stallen.

Hubs en knooppunten	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Meerjarige investeringsagenda		■		■	
Verkennen en planvoorbereiding kansrijke hubs	■	■	■	■	■
Adviseren station Nijmegen	■	■	■	■	■
Uitwerken Mobiliteit op Maat	■	■	■		
Fietsparkeren en gratis stallen	■	■			

SPEERPUNT 4

GEDRAGSAANPAK DUURZAME MOBILITEIT

OVER VIJF JAAR:

- Maken meer inwoners, werknemers en bezoekers gebruik van duurzame vormen van mobiliteit,
- Wordt de capaciteit van het regionale infrastructuurnetwerk beter benut.

Dit speerpunt richt zich op gedragsbeïnvloeding van de verkeersdeelnemers. Doel is het beter benutten van de het mobiliteitsnetwerk door ons nadrukkelijk te richten op de beïnvloeding van mobiliteitsgedrag en vervoermiddelkeuzen.
Een belangrijk programma binnen dit speerpunt is 'Slim & Schoon Onderweg'. De 18 regio-gemeenten, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en VNO-NCW werken samen in dit programma om de bereikbaarheid van de regio te verbeteren, waarbij de activiteiten en maatregelen geordend zijn volgens drie programmalijnen:

- Programmalijn 1: Gezamenlijke aanpak mobiliteitsgedrag.
- Programmalijn 2: Krachtenbundeling Slimme mobiliteit.
- Programmalijn 3: Stimuleren Duurzame mobiliteit.

Hiervoor wordt jaarlijks een uitvoerings-programma gemaakt. Voor 2022 is deze nog niet gereed. Deze wordt in het najaar van 2021 voorgelegd. Voor de looptijd van het programma (2019 – 2022) zijn de volgende doelen geformuleerd:

- Minimaal 20.000 extra slimme en duurzame reizigers.
- Minimaal 20.000 minder autoritten.
- Regionale bijdrage aan reductie CO2 wegverkeer (75 kton in 2022).
- Reductie autoverkeer met 10% op kwetsbare corridors gericht op verbetering van de doorstroming en vergroting van de leefbaarheid.

Dit doen we door mensen te stimuleren om minder te reizen, op een ander tijdstip, met een ander vervoermiddel of via een andere route. Ook zetten we in op smart mobility om de mobiliteit zo goed mogelijk te faciliteren.

RESULTATEN 2022

COMMUNICATIE EN MONITORING GEDRAG EN VERKEERSDEELNAME IN DE REGIO
Het ontwikkelen van regionale campagnes gericht op werknemers, werkgevers, bewoners en bezoekers voor verduurzaming van hun mobiliteits-gedrag. Digitale monitoring van de verkeersdeel-name en analyse van mobiliteitsdata.

INNOVATIEVE EN DUURZAME MOBILITEITSPROJECTEN
Het verkennen en realiseren van innovatieve projecten, inclusief subsidies hiervoor, van duurzame pilots of experimenten in de regio voor vernieuwende vormen van duurzame mobiliteit.

SLIM & SCHOON ONDERWEG
Het realiseren van het uitvoeringsprogramma Slim & Schoon Onderweg 2022.

Gedragsaanpak duurzame mobiliteit	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Communicatie en monitoring					
Innovatieve en duurzame mobiliteitsprojecten					
Uitvoeringsprogramma Slim & Schoon Onderweg					

SPEERPUNT 5

VERKEERSVEILIGHEID

OVER VIJF JAAR:

- Is de verkeersveiligheid in de hele regio verbeterd.
- Is er een dalende lijn in het aantal doden en gewonden in alle regionale gemeenten.

De regio wil extra aandacht voor het verbeteren van de verkeersveiligheid, waarvoor in 2019

het Startakkoord Strategisch Plan Verkeersveiligheid door VNG en IPO is getekend. De regio werkt samen met de provincie Gelderland en het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid aan onder meer een integraal en uniform verkeersveiligheidsbeleid. We doen al veel, maar er liggen belangrijke kansen om het meer regionaal te doen. Door van tevoren initiatief te nemen om risico's aan te pakken, in plaats van pas maatregelen treffen als er een ongeluk is gebeurd. Onze aanpak past binnen het landelijk kader van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030. Onze hoofdopgave is dat iedereen elke dag weer veilig thuiskomt. Elk verkeersslachtoffer is er één teveel. Het in 2019 vastgestelde position paper Verkeersveiligheid vormt de leidraad voor onze aanpak, met als kern een meer gerichte, risicogestuurde en proactieve aanpak.

RESULTATEN 2022

REGIONALE UITWERKING STRATEGISCH PLAN VERKEERSVEILIGHEID (SPV)
Het initiëren en coördineren van regionale studies die bijdragen aan de kaders van het SPV.

INVESTERINGSAGENDA VERKEERSVEILIGHEID
Het opstellen van een meerjarige investeringsagenda verkeersveiligheid.

HANDREIKING VEILIGE LANDBOUWROUTES
Het opstellen van een handreiking over veilige landbouwroutes en deze ter beschikking stellen aan de wegbeheerders.

ANALYSE PAKKETDIENSTEN
Het analyseren van de knelpunten en kansen/mogelijkheden om de verkeersveiligheid te verbeteren.

IMPLEMENTATIE GEDRAGSAANPAK
Samen met het Regionaal orgaan Verkeersveiligheid Oost Nederland ondersteunen wij en adviseren wij over de gemeentelijke projecten uit het jaarplan.

Verkeersveiligheid	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Regionale uitwerking SPV	■	■	■	■	■
Meerjarige investeringsagenda		■		■	
Handreiking landbouwroutes	■	■			
Analyse pakketdiensten	■	■			
Implementatie gedragsaanpak	■	■	■	■	■

PRODUCTIEVE REGIO

OVER VIJF JAAR:
Is het MKB de crisis te boven. Innovatief vermogen en positie van bedrijven is versterkt, de productiviteit van bedrijven toegenomen. Werkgelegenheid is gestegen, er is een wendbare arbeidsmarkt en externe gelden zijn binnengehaald om te investeren in onze economie.

AMBITIE & SPEERPUNTEN

Speerpunten Productieve regio

- 1 Stimuleren ondernemerschap MKB
- 2 Human capital: onderwijs en arbeidsmarkt
- 3 Doorontwikkeling Health, Hightech & Energy
- 4 Versterking van duurzame logistiek
- 5 Toekomstbestendige werklocaties

INNOVATIE EN WERKGELEGENHEID

Onze regio kent veel innovatiekracht en de vestigingskwaliteit van onze werklocaties scoort boven het landelijk gemiddelde. Tegelijkertijd zien we als opgave om de kwaliteiten van onze regio steviger te profileren en de economische potenties beter te benutten. We versterken onze inzet op innovatiekracht in de clusters Health, Hightech & Energy, de cross-over met Food en logistiek als onlosmakelijke voorwaarde. Dit legt de basis voor een sterke (inter)nationale positie en een goede productiviteit van toonaangevende bedrijven. Dit sterke economische profiel maakt onze regio interessant voor talenten. De ambitie is economische groei te faciliteren om te komen tot een forse banengroei in een goede balans met de leefkwaliteit in de regio.

Voor de langere termijn zetten we in op behoud en aantrekken van (nieuwe) bedrijvigheid in de regio. Op verschillende niveaus: van zelfstandigen en startups tot het MKB en internationals. We versterken de kwaliteiten van de werklocaties. We verbinden lokale bedrijven, instellingen en activiteiten aan de topsectoren en bieden synergievoordelen en ondersteuning bij het uitwerken van ideeën tot concrete projecten. We zetten in op de kwaliteit van onze werklocaties, passend bij het DNA van de regio. We versterken de samenwerking met partijen in het onderwijs, gericht op een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, passend bij de vraag van ondernemers en de skills van werknemers en werkzoekenden.

TOEKOMSTBESTENDIG MKB

Het MKB staat voor een aantal uitdagingen. Onder andere het herstel na de COVID-19 crisis, digitalisering en personeelstekorten. Voor de korte termijn ondersteunen wij ons bedrijfsleven hierbij. Hiervoor maken wij inzichtelijk wat er beschikbaar is aan financiële mogelijkheden (w.o. subsidies) tot een bedrag van 1 miljoen. Grotere bedrijven weten de weg naar financiering wel te vinden, maar voor het MKB is dat vaak lastig. Via onze communicatiemiddelen maken we deze informatie toegankelijk en zichtbaar voor ondernemers. Ook inventariseren wij wat gemeenten al doen aan COVID-ondersteuning voor bedrijven en delen de ervaringen en best practices met de regio.

Voor de lange termijn zetten we ons in voor een versterking van de economische basis, waarin bedrijven zich willen vestigen en kunnen groeien. Dit is belangrijk voor het verdienvermogen, de werkgelegenheid en de welvaart van onze inwoners. Vanuit de Groene Metropoolregio dragen we op een aantal thema's bij aan deze structuurversterking, het innovatieve vermogen van onze economie en de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt.

ECONOMISCHE MONITOR

In 2021 starten wij met een Economische Monitor met data die van belang zijn voor de ambities binnen deze opgave. Daarbij maken we slim gebruik van beschikbare data en voorbeelden. Elke twee jaar wordt de monitor geactualiseerd.

Zo kunnen we resultaten monitoren en bijsturen waar nodig.

De Groene Metropoolregio gaat in 2022 aan de slag met een Monitor Brede Welvaart (zie inleiding). We zorgen ervoor dat de Economische Monitor hier goed op aansluit. In de Economische Monitor inventariseren we ook welke sectoren en bedrijventerreinen het meest bijdragen aan de economische groei, de werkgelegenheid en de banen van de toekomst. Dit is input voor toekomstige beleidskeuzes. Juist voor deze ontwikkelingen willen wij ruimte bieden in het Regionaal Programma Werklocaties (RPW).

HUMAN CAPITAL

Met de gevolgen van COVID-19 crisis enerzijds en de krapte op de arbeidsmarkt in sommige sectoren anderzijds willen wij met het opstellen van een regiobrede Human Capital Agenda een start maken met het bereiken van onze doelstellingen: vraag en aanbod in balans brengen en een wendbare arbeidsmarkt creëren. Dit doen we samen met TEB en de provincie. Met de Human Capital Agenda bundelen we krachten en brengen we focus aan. Op basis van een verkenning naar bestaande instrumenten focussen we ons op de instrumenten die het meeste bijdragen aan de regionale doelstellingen. In 2022 borduren we voort op deze agenda voor toekomstige acties.

DUURZAME LOGISTIEK

Wij werken in 2021 samen met de Verbonden regio, de HAN, de provincie, VNO-NCW en Logistics Valley aan een regionale visie en een gezamenlijke koers op logistiek. Waar liggen kansen en mogelijkheden? Wat komt op ons af en hoe kunnen we daarop inspelen? Daarbij komen ook onderwerpen aan bod als bouwlogistiek, leefbaarheid, binnenvaart en havens, stadsdistributie, ehubs, duurzame brandstoffen. Wat gebeurt al en door wie? Wat is daarbij de rol van de regio? Op basis van deze visie kunnen we gefundeerde keuzes maken voor vervolgacties op logistiek.

PARTNERS

Bij het bereiken van onze doelen, is de samenwerking met onze partners van groot belang, waaronder de samenwerking met de provincie en The Economic Board (TEB).

Voor de uitvoering van twee speerpunten in deze opgave speelt TEB een belangrijke rol. Het gaat daarbij om de speerpunten ‘Doorontwikkeling van de kansrijke clusters’ en ‘Human capital’. TEB heeft een groot triple helix netwerk. Met de helixgroepen Arbeidsmarkt, Health, Hightech & Food en Energy is er een samenwerking tussen bedrijfsleven, overheid en kennisinstellingen en deze vervult een belangrijke rol in het aanjagen van innovaties, het verder brengen en uitvoeren van projecten, verbindingen leggen met het bedrijfsleven en de economische profilering van de regio. De civic entrepreneurs van TEB zijn de coördinatoren van deze helixgroepen. We zijn met provincie en TEB in gesprek om de samenwerking verder vorm te geven.

Daarnaast is de samenwerking met andere partners van belang. De afstemming met deze partners pakken we actief op.

Onze partners zijn de provincie Gelderland, TEB, Innovatiesupportorganisaties zoals KIEMT en Health Valley, Logistics Valley, Ministerie EZK, Euregio/INTERREG, Liemerse Ambassade, kennisinstellingen, ondernemers(verenigingen), Oost NL, VNO/NCW Midden, MKB Koepels, MKB Nederland, NEXTgarden, Stichting Clok, Arbeidsmarktregio’s, Werkbedrijf-regio’s, Techniekpact, Gelders Vakmanschap, UWV, Banken, Kamer van Koophandel, makelaars, beleggers, onderwijsinstellingen MBO/HBO/WO, ondernemerskringen en platformen, vakbonden.

Wij zijn enthousiast over het initiatief van de gemeenten om zich met vereende kracht te organiseren en trekken graag in de volle breedte gezamenlijk op om onze belangrijke opgaven te realiseren. Gemeenten kunnen zo als één stem hun bijdrage aan de triple helix leveren.
- Ilko Bosman, VNO-NCW Midden

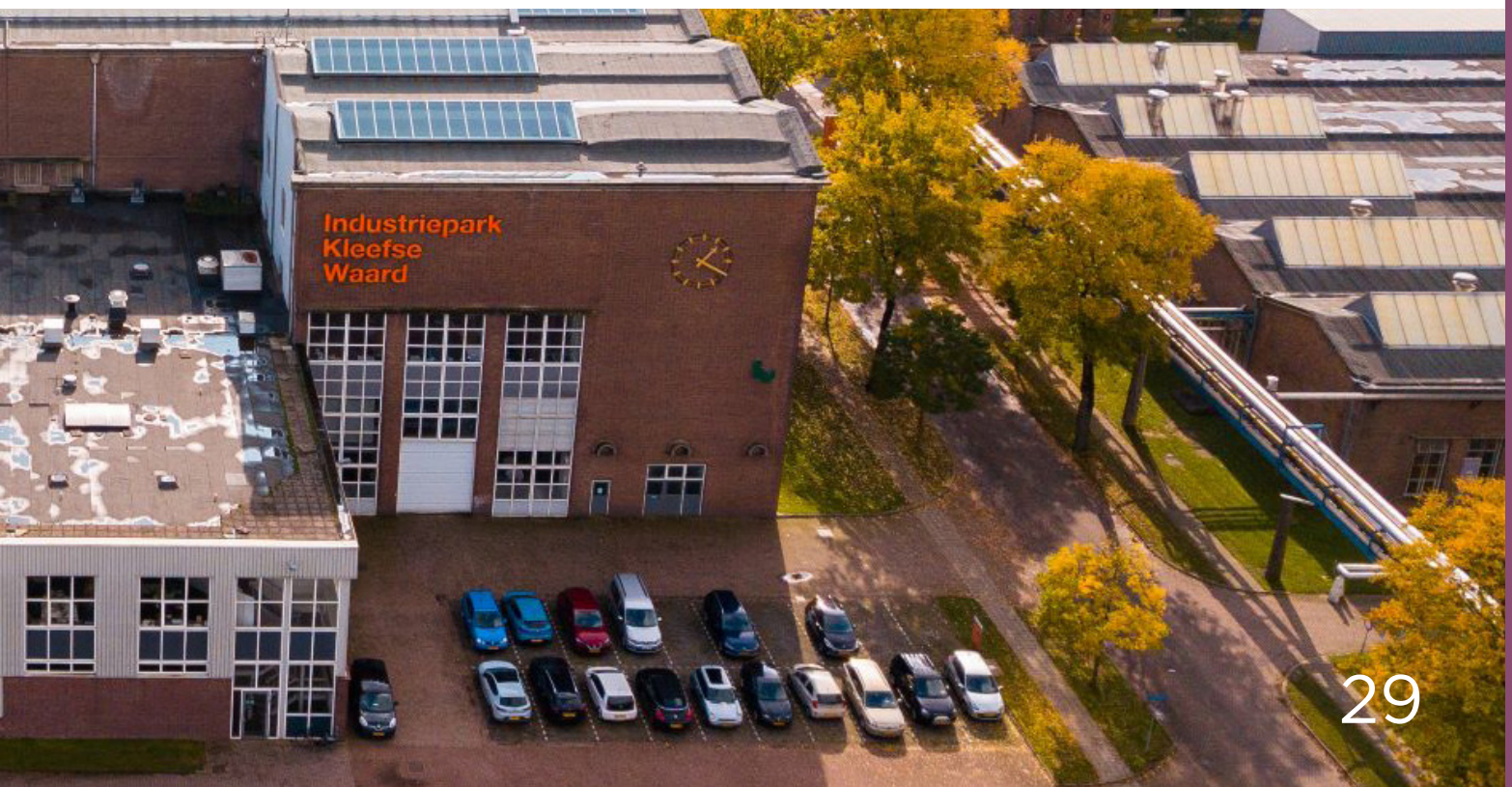

SPEERPUNT 1

STIMULEREN ONDERNEMERSCHAP IN HET MKB

OVER VIJF JAAR:

- Hebben we in de regio meer start-ups en nieuwe bedrijven in het MKB.
- Stimuleren we ondernemerschap via (lokale) broedplaatsen, training en opleidingen.
- Zijn ondernemers verbonden aan kennis- en investeringsnetwerken in regionaal en nationaal verband.
- Heeft het MKB een slag gemaakt in digitalisering.
- Is het MKB meer toekomstbestendig door meer kennis, kunde en slagkracht van MKB'ers.

Met de resultaten binnen dit speerpunt ondersteunen wij het MKB om toekomstbestendig te worden. Met het stimuleren van het ondernemerschap, het vergroten van kennis, kunde en slagkracht van MKB'ers kan worden ingespeeld op nieuwe technologieën en verdienmodellen. Daarmee versterken we het innovatievermogen en de positie van de bedrijven en verhogen we de productiviteit van de bedrijven.

Het MKB heeft een grote rol in de leefbaarheid van centra van de steden en kernen. De veranderingen die de COVID-19 crisis vragen van het MKB zijn, net als andere ontwikkelingen zoals de noodzaak tot digitalisering, hierop van invloed. Daarom zetten wij samen met de Ontspannen regio in op kennis delen en elkaar informeren.

RESULTATEN 2022

PROGRAMMA TOEKOMSTGERICHT ONDERNEMEN
Programma gericht op heroriëntatie van MKB'ers o.a. na de COVID-19 crisis. 75 ondernemers kunnen zich aanmelden voor een screening van het bedrijf op toekomstbestendigheid. Afhankelijk van de uitkomst van de screening wordt een vervolgroute gekozen.

OPTIMAAL GEBRUIK VAN HET FINANCIËLE LANDSCHAP TOT 1 MILJOEN
In 2021 maken we het financiële landschap voor het MKB tot 1 miljoen inzichtelijk. In 2022 zetten we communicatie en marketing in om ondernemers hier optimaal gebruik van te laten maken.

MEER INNOVATIES DOOR KENNISDELING EN FACILITEREN ONTMOETING

- Faciliteren van ontmoeting en kennisdeling op regionaal niveau, gericht op het stimuleren van innovaties. Organiseren van een jaarlijks MKB-event en een MKB-Award Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Doel: ontmoeting faciliteren, kennisuitwisseling en op een positieve manier aanjagen van innovaties.
- Borging van de MKB-deal Sm@rt Together voor digitalisering: uitdragen van de regeling en waar nodig verbinden met het bedrijfsleven. Vinger aan de pols houden bij het Ministerie van EZK voor eventuele nieuwe kansen voor ondersteuning van MKB'ers in de regio. Met name voor de laatste pijler van de MKB-deal leggen wij verbinding met de Ontspannen regio. Deze pijler richt zich namelijk op de publiek-private samenwerking ten behoeve van bruisende binnensteden en krachtige kernen.

Stimuleren ondernemerschap in het MKB	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Programma Toekomstgericht Ondernemen					
Optimaal gebruik door ondernemers van het financiële landschap tot 1 miljoen					
Meer innovaties door kennisdeling en faciliteren ontmoeting					

SPEERPUNT 2

HUMAN CAPITAL ONDERWIJS EN ARBEIDSMARKT

OVER VIJF JAAR:

- Hebben we de vraag van ondernemers op het gebied van personele vraagstukken en het aanbod van personeel dichter bij elkaar gebracht.
- Hebben we een wendbare arbeidsmarkt waardoor het aantal banen in de sectoren Health, Hightech & Energy en Food heeft kunnen groeien.
- Is er een betere aansluiting van MBO, HBO en WO op de arbeidsmarkt.

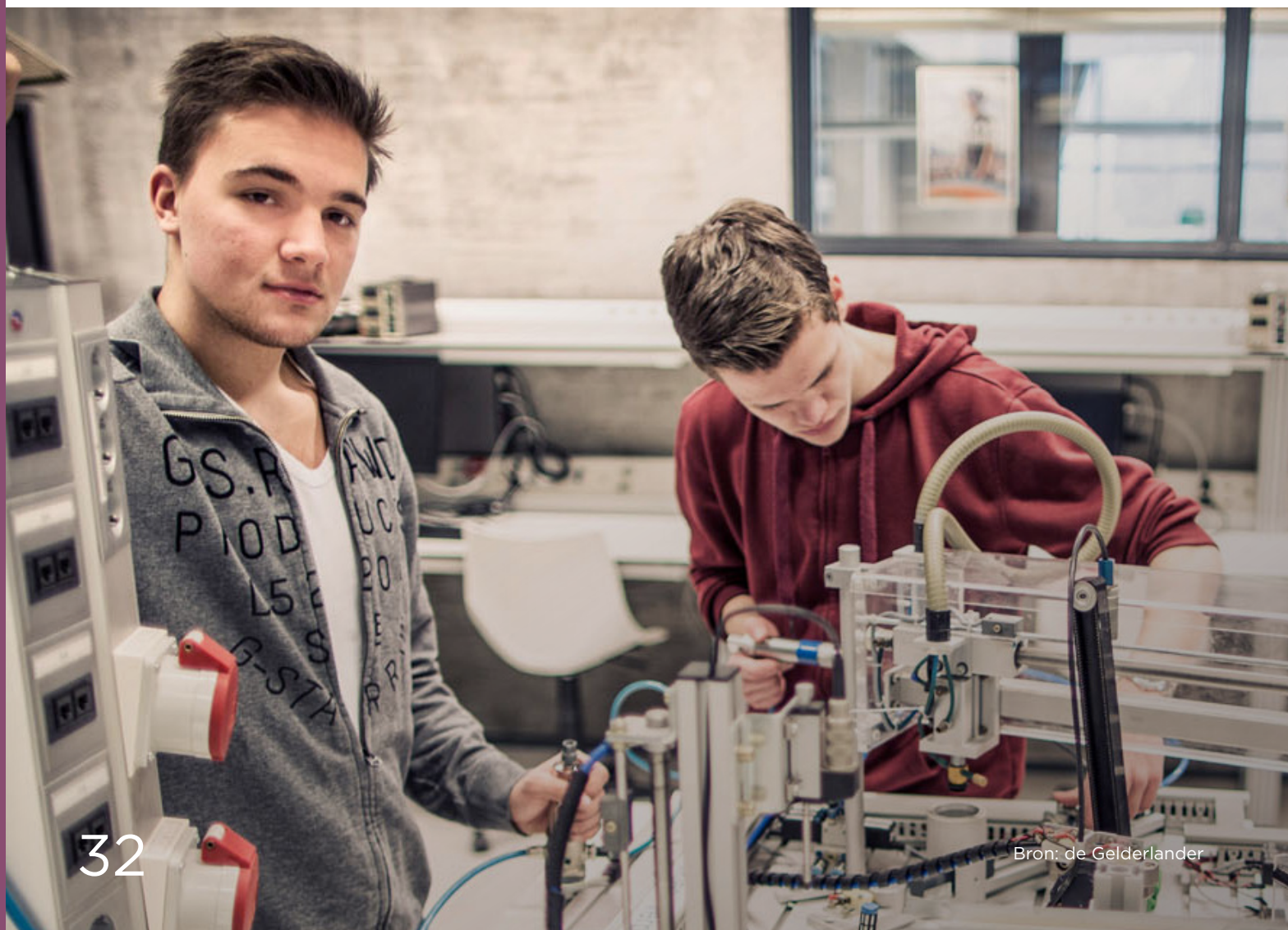

Bron: de Gelderlander

De arbeidsmarkt is sterk in beweging. Maatschappelijk transities, zoals de energie-transitie of digitalisering, hebben grote impact. Banen veranderen, banen verdwijnen en nieuwe banen verschijnen. In triple helix-verband willen we de uitdagingen op de arbeidsmarkt oppakken met als doel sneller en effectiever te kunnen handelen voor een veerkrachtige arbeidsmarkt. Human capital is randvoorwaardelijk om de doelen te kunnen bereiken in de andere speer-punten binnen de Productieve regio (zoals op de clusters, voor ondernemerschap) maar ook voor voortgang in de andere opgaven zoals Ontspannen regio en Circulaire regio. We zetten actief in op levenlang leren, een veerkrachtige arbeidsmarkt, talentontwikkeling en ontwikkeling van talent voor kansrijke beroepen. Dit om te komen tot voldoende en goed gekwalificeerd personeel nu en in de toekomst en vraag en aanbod beter op elkaar afgestemd te krijgen.

Samenwerking op regionaal niveau en commit-ment tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijven is cruciaal om deze urgente vraag-stukken op de arbeidsmarkt te kunnen oplossen. Samen met TEB en de provincie gaan wij aan de slag om te komen tot een gezamenlijke regionale strategische Human Capital Agenda en een Human Capital Akkoord. De Human Capital Agenda vormt de kapstok, brengt focus, draagvlak en commitment voor de verschillende projecten en initiatieven binnen de triple helix.

RESULTATEN 2022

TRIPLE HELIX HUMAN CAPITAL AKKOORD SLUITEN

In 2021 is een regiobrede strategische meerjarige Human Capital Agenda opgezet voor overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven met de hoofd-thema's Leven lang leren, Veerkrachtige arbeids-markt, Aantrekken en behouden van nationaal en internationaal talent, Ontwikkelen van talent voor kansrijke beroepen.
In de Human Capital Agenda bundelen we krachten en brengen we focus aan. De Human Capital Agenda wordt de leidraad voor toekomstige acties en van daaruit werken wij toe naar een gedragen triple helix Human Capital Akkoord 2022-2025. Met afspraken hierin over wat betrokken partijen bijdragen, welke resultaten worden voorzien en wie welke rol daarin heeft. De resultaten van het Human Capital Akkoord nemen wij op in de investerings-agenda.

INZET OP RESULTAATGERICHTE INSTRUMENTEN

De verkenning van 2021 geeft inzicht in welke instrumenten het beste bijdragen aan het behalen van de doelen uit de Human Capital Agenda. Het gaat daarbij om instrumenten als Skillshub, House of IT, Connectr Business School, The Lifenet 3.0. In 2022 zetten wij actief in op de meest resultaat-gerichte instrumenten.

VERBINDING TUSSEN BEHOEFTE MKB EN AANBOD VAN ARBEID

Gerichte acties, met onze partners, om dit resultaat te bereiken. Gebaseerd op onderzoek uit 2021 waaruit blijkt welke acties het meest effectief zijn.

INZICHT MOGELIJKE FINANCIERINGSBRONNEN

Actief zoeken naar mogelijkheden om bestaande financieringsbronnen in te zetten voor alle projecten die nodig zijn om tot een goede evenwichtige arbeidsmarkt te komen.

Human capital: onderwijs en arbeidsmarkt	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Opstellen Human Capital Agenda en uitvoering	■	■	■	■	■
Triple helix Human Capital Akkoord		■	■	■	■
Inzet resultaatgerichte instrumenten		■	■	■	■
Verbinding tussen behoefte MKB en aanbod van arbeid	■	■	■	■	■
Inzicht mogelijke financieringsbronnen		■	■	■	■

SPEERPUNT 3

DOORONTWIKKELING VAN HEALTH, HIGHTECH & ENERGY TOT (INTER) NATIONALE CLUSTERS

OVER VIJF JAAR:

- Is het innovatieve vermogen van bedrijven in deze clusters versterkt en betaalt zich dit uit in verdienvermogen, in werkgelegenheid en in de kennispositie van de regio.
- Wordt het innovatief vermogen van de bedrijven ook ingezet voor andere maatschappelijke opgaven zoals energietransitie, de woonopgave en de circulaire opgave.
- Zijn we zichtbaar in onze directe omgeving en daarbuiten als (inter)nationaal toonaangevende regio voor innovaties en sleuteltechnologieën op gebied van Health, Hightech & Energy.
- Werken we met Foodvalley samen aan crossovers tussen Health en Food.

Wij willen deze topsectoren inzetten voor de maatschappelijke opgaven van de regio, zoals energietransitie en de groei van nieuwe banen op alle niveaus. Daarbij hoort ook de crossover met Food waarbij we ons focussen op wat voeding voor onze gezondheid kan betekenen. De ambitie is om voor bedrijven en instellingen in deze clusters als Groene Metropoolregio 'the place to be' te worden in Nederland en Europa. We willen onze innovatieve krachten (inter)nationaal zichtbaar maken door innovaties en initiatieven te bundelen, lobby beter te structureren en de mogelijkheden te benutten voor samenwerking met Foodvalley. Dit in lijn met de kansen voor de regio die ook in de Kracht van Oost – Nederland Slim Benutten worden benoemd.

Gezonde bedrijven zijn belangrijk voor een goed vestigingsklimaat. Bedrijven blijven economisch succesvol als zij kunnen reageren op nieuwe ontwikkelingen, onder andere door te vernieuwen en/of te innoveren. Dit speerpunt richt zich op het versterken van het innovatieve vermogen van de regionale bedrijven. Deze wordt versterkt als partners inhoudelijk met elkaar samenwerken in een kennishub zoals Connectr, Briskr, het Chip Integration Technology Centre CITC in Nijmegen, OnePlanetResearch Center of kennishub Circulaire economie. Plannen zijn er voor Artifical Intelligence, water- en droogteproblematiek, radiofrequentie technologie, digital health hub, clean energyhubs.

TEB heeft de lead bij dit speerpunt en werkt daarbij samen met de Groene Metropoolregio en de provincie. Samen werken we aan structuurversterking van de clusters. Dat doen we door in te zetten op:

- Duidelijkheid over de betekenis van Health, Hightech & Energy voor regiogemeenten.
- Versterkt innovatievermogen met lopende projecten.
- Ontwikkeling van technologie gedreven kennishubs.

Wij zijn opgetogen dat partijen gecommitteerd zijn om te investeren in een consistente en langjarige samenwerking, waarmee mooie resultaten geboekt kunnen worden.

- Sigrid Helbig, directeur TEB

De taak van TEB hierbij:

- Vast aanspreekpunt voor de clusters op inhoud.
- Inventariseren en benutten structuurversterkende projectkansen.
- Inbrengen project(kansen) bij de Investeringsagenda.
- Deelnemen aan regionale, nationale en Europese netwerken.
- Verbindingen leggen tussen partners.
- Schrijven projectvoorstellen en aanvragen doen (namens partners).

De Groene Metropoolregio heeft daarbij de volgende taken:

- Input uit Economische Monitor 2021 leveren, zodat TEB zicht heeft op kansen voor de doorontwikkeling van de clusters en verdere netwerk- en clustervorming in de regio.
- Toegang tot ons netwerk in de regio, zodat TEB in staat is om voor de hele regio clusterversterking vorm te geven.
- Investeren in belangenbehartiging voor projecten en initiatieven van bovenregionaal belang, zoals het Connectr (Arnhem), ENGIE-terrein (Nijmegen), Park15 (Overbetuwe), InnoFase (Duiven), NEXTgarden (Lingewaard) Belangenbehartiging betekent: ervoor "gaan lopen", lobbyen en zoeken naar financiering. De investering zelf wordt lokaal gedaan met co-financiering van derden. De regiogemeenten hoeven deze initiatieven niet te financieren.

Daarnaast werken we samen met het Rijk, Europa en Duitsland in de clusters Health, Hightech & Energy en de crossovers met duurzame logistiek. We zijn de proeftuin op het gebied van decentrale energiesystemen, groeien door naar een internationaal Health Hightech topcluster en maken onze auto's, vrachtwagens en binnenvaartschepen schoner door toepassing van alternatieve brandstoffen.

NEXTgarden werkt samen met kennisinstellingen, ondernemers en overheden aan een energieneutraal tuinbouwgebied in 2030 gericht op gezondere voeding, vernieuwing van producten en markten via innovaties, kortere ketens met waar mogelijk meer aandacht voor de leefomgeving. Voorbeeld: het verbouwen van eendenkroos als vleesvervanger; vol eiwit, snel groeiend en lekker.

Doorontwikkeling van Health, Hightech & Energy tot (inter)nationale clusters	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Duidelijkheid over betekenis van Health, Hightech & Energy voor regiogemeenten	■	■			
Versterkt innovatievermogen met lopende projecten	■	■	■	■	■
Ontwikkeling van technologie gedreven kennishubs	■	■	■	■	■

SPEERPUNT 4

VERSTERKING VAN DUURZAME LOGISTIEK

OVER VIJF JAAR:

- Kent onze logistieke, handel- en transportsector een sterk verminderde milieubelasting en maakt zij slimmer en bewuster gebruik van de ruimte.
- Is de samenwerking tussen logistieke bedrijven, transporteurs, kennisinstellingen en overheden verder geprofessionaliseerd.

Logistiek en distributie spelen een belangrijke rol in onze regionale economie door de centrale ligging van de regio op verschillende belangrijke transportassen (weg, rails, water). In lijn met het gedachtengoed van de Groene Metropoolregio willen wij deze sector verduurzamen en daarmee bijdragen aan een aantal grote maatschappelijke opgaven van deze regio zoals de energietransitie, innovatiekracht en de groei van de werkgelegenheid. Met het vergroenen van de logistiek dragen we ook bij aan de leefkwaliteit van onze regio. Met de vermindering van de stikstofuitstoot ontstaat weer ontwikkelruimte voor bijvoorbeeld woningen.

Ook stadsdistributie en de levering van webshopbestellingen in woonwijken bieden kansen voor vergroening van de logistiek. Het gaat dan om het clusteren van transportbewegingen, slimme verzamelplekken buiten de stad (hubs), het combineren van goederen etc. Zeker voor Arnhem en Nijmegen is vergroenen van de stadsdistributie van belang, maar ook voor de regionale centra. In de regio zijn meerdere bedrijven die willen meedenken. De focus ligt in eerste instantie op kennisdeling over groene brandstoffen. In een latere fase ook op nieuwe vormen van stadsdistributie en bevoorradingen op stedelijk en regionaal niveau.

Er lopen al vele initiatieven in de regio voor het verduurzamen van de logistiek, zowel bij het bedrijfsleven als bij kennisinstellingen en (lokale) overheden. De sector zelf is verantwoordelijk voor het nemen van initiatieven. Onze focus ligt op de projecten waar we als regio meerwaarde kunnen bieden. Wij leggen slimme verbindingen met beschikbare samenwerkingsverbanden zoals die met de provincie en Logistics Valley.

RESULTATEN 2022

VERKENNING BUSINESS CASE TRUCKPARKING
Lokaal is dit lastig, maar voor plannen die bijdragen aan de (inter)nationale corridorontwikkeling zijn er wel financieringsmogelijkheden in Den Haag en Brussel. Zeker in combinatie met clean energy hubs. We sluiten hierbij aan bij de provincie als trekker van dit traject. De exacte rol van de regio hierin wordt in overleg met de provincie nader onderzocht.

KENNISDELING VERDUURZAMEN LOGISITEK
De GMR stimuleert en organiseert kennisdeling, met als doel te kijken of we lokale initiatieven ook op regionaal niveau kunnen toepassen.
Mogelijke initiatieven die zich hiervoor lenen:

- Demonstratie klimaattechnologieën en -innovaties in transport op Park 15; komen tot een publiek laadplein voor elektrische vrachtwagens.
- Energiehub Engie/BCTN Nijmegen; duurzame (snel)laadmogelijkheid voor accucontainers voor binnenvaartschepen.
- Gemeenten, HAN, bedrijfsleven, brandstofleveranciers; waterstoftankstation op Bijsterhuizen.
- Initiatieven om energie om te zetten in groene waterstof voor logistiek (bijv. in Montferland door realisatie van een Clean Energy Hub).

OPRICHTING 1 OF 2 INTERREG PROJECTEN
Vervolg op 2021. Een regionale analyse, coördinatie en uitrol van initiatieven in de regio. We vergelijken de potentie van initiatieven. Door het opschalen van kansrijke lokale initiatieven naar een regionale schaal, werken we toe naar de oprichting van 1 of 2 INTERREG-projecten om nieuwe gelden naar de regio halen.

Versterking van duurzame logistiek	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Verkenning mogelijkheden sluitende businesscase voor truckparking in de regio					
Kennisdeling van kansen voor verduurzaming logistiek op bestaande initiatieven					
Oprichting 1 of 2 INTERREG projecten					

SPEERPUNT 5

TOEKOMSTBESTENDIGE WERKLOCATIES

OVER VIJF JAAR:

- Is de kwalitatieve en kwantitatieve vraag en aanbod van werklocaties in evenwicht.
- Bieden we passende ruimte voor bedrijven die bijdragen aan onze economische groei en profiel.
- Dragen we met werklocaties bij aan de groene en duurzame ambitie van de Groene Metropoolregio.
- Hebben we inzicht in welke ruimtebehoefte voor werklocaties er is tot 2040.

Toekomstbestendige werklocaties gaat over bestaande en over nieuwe werklocaties met het RPW als basis. Hierin vindt afstemming plaats tussen vraag en aanbod van werklocaties. Het gaat voornamelijk over nieuwe ontwikkelingen op de juiste plek. Ook herstructureringsmogelijkheden en leegstandsopgave worden meegenomen. We kiezen waar nieuwe regionale werklocaties landen en hoe om te gaan met lokale ontwikkelingen. Initiatieven uit de regio voor nieuwe werklocaties worden beoordeeld.

Minimaal één keer in de vier jaar moet er een nieuw RPW komen, met monitoring in de tussenjaren. Het RPW is verankerd in de omgevingsverordening van de provincie.

De besluitvorming van het RPW ligt zoals voorheen bij de gemeentebesturen. Het RPW is een verplicht onderdeel voor alle gemeenten.
De Groene Metropoolregio faciliteert zowel ambtelijk als bestuurlijk de voorbereiding en afstemming van het RPW. Het gewijzigde RPW is in mei 2021 vastgesteld door Gedeputeerde Staten.

Er ligt een koppeling met de Verstedelijkingsstrategie. Extra woningen betekent meer werk en dus meer benodigde ruimte voor werklocaties en slimme oplossingen daarvoor. Het RPW moet daarom verder kijken dan de huidige horizon van 2030.

Wij zetten in op het kwalitatief verbeteren van het RPW. We leggen een directe link tussen de groei en ruimtebehoefte van de kansrijke clusters, de economische kracht van de subregio's en de andere opgaven. De opgaven op het terrein van circulariteit, de energietransitie en duurzaamheid zijn van toepassing op nieuwe werklocaties. Deze aanpassingen zorgen voor een sterk en beter op de regio afgestemd RPW passend bij het DNA van de regio.

We zetten verder in op vergroening van bestaande werklocaties.

RESULTATEN 2022

INZICHT IN DE RUIMTELIJKE ONTWIKKELING VAN DE KANSRIJKE CLUSTERS

Wij spelen in op de ruimtelijke behoefte van de kansrijke clusters Health, Hightech en Energy, de speerpunten van de regio. Het scherp krijgen van de behoefte aan kwalitatieve en kwantitatieve ontwikkelruimte voor de campussen en/of clusters en de spin-offs voor de regio en naar andere bedrijventerreinen nemen we mee in de Economische Monitor. Ook blijft er aandacht voor logistiek als ruimtevrager binnen het RPW.

IMPULS VOOR DUURZAME ENERGIE EN CIRCULAIRE ECONOMIE

Op bestaande werklocaties geven we een impuls aan duurzame energie en circulaire economie. De verkenning van kansen hiervoor vindt plaats bij de Circulaire regio, waar de actie regionale aanpak voor verduurzaming bedrijventerreinen is opgenomen. Wij leveren bouwstenen hiervoor aan. De ruimtelijke vertaling en de eisen die dit met zich meebrengt nemen we op in het RPW.

UITVOERING PLAN VAN AANPAK VERGROENING WERKLOCATIES

In 2021 maken wij een plan van aanpak voor de vergroening van bestaande werklocaties, afgestemd met de provincie. In 2022 geven we uitvoering aan dit plan van aanpak, met als resultaten: een taakverdeling tussen provincie, regio en gemeenten, overzicht van meest kansrijke en meest urgente locaties voor vergroening, inzicht in ondersteuningsbehoeften van gemeenten, inzicht in de middelen en beleidsinstrumenten die gemeenten ter beschikking staan voor vergroening van bedrijventerreinen, inzicht in de stappen die gemeenten al hebben gezet en een opzet voor een monitoringsproces.

Toekomstbestendige werklocaties	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Inzicht in de ruimtelijke ontwikkeling van de kansrijke clusters					
Impuls voor duurzame energie en circulaire economie op bestaande werklocaties					
Uitvoering plan van aanpak vergroening werklocaties					

CIRCULAIRE REGIO

OVER VIJF JAAR:
Ontwikkelen we slagkracht om zuiniger en slimmer om te gaan met grondstoffen en producten. Daarmee maken we onze regio toekomstbestendig en versterken we onze positie als circulaire topregio met internationale zichtbaarheid.

AMBITIE & SPEERPUNTEN

Speerpunten Circulaire regio

- 1 Circulaire bouw en infrastructuur
- 2 Circulaire economie: grondstoffen en ketens
- 3 Water en klimaatadaptatie
- 4 Transitie naar duurzame energie

De Groene Metropoolregio wil toonaangevend worden in circulair denken en handelen, in Nederland én in Europa. Die ambitie vraagt om de inzet van bedrijven, maatschappelijke organisaties, de regiogemeenten, andere overheidspartners en onze inwoners. Circulariteit staat voor toekomstbestendig, duurzaam handelen met gesloten ketens zonder afwenteling naar andere groepen, andere tijden of andere gebieden.

We focussen op de domeinen waar we de meeste impact kunnen realiseren: op de bouw en infrastructuur, op grondstoffen en afvalketens, op klimaatadaptief groen en water en op de energietransitie. Door in deze domeinen circulaire projecten op te schalen naar regionaal niveau, gezamenlijk onderzoek uit te voeren, kennis en ervaring uit te wisselen, onze gezamenlijke inkoopkracht te benutten en te investeren in de match met Europese, nationale en bovenregionale programma's, realiseren we onze ambitie. Bovendien biedt circulariteit grote kansen voor nieuwe werkgelegenheid voor praktisch en technisch geschoolden.

We starten niet vanaf nul. In de regio draaien al veel succesvolle circulaire projecten waaraan veel gemeenten meedoen. We kopen gezamenlijk duurzame energie in, we hebben samen het eerste bod voor de Regionale Energiestrategie (RES) opgesteld en we voeren samen het Uitvoeringsprogramma Circulaire Grond-, Weg- en Waterbouw uit. Door deze projecten onder te brengen bij de Groene Metropoolregio kunnen we deze efficiënter uitvoeren, gemakkelijker van co-financiering voorzien en een schaalniveau realiseren dat meer circulaire impact heeft.

PROJECTEN 2021 MET DOORLOOP IN 2022 EN VERDER

We werken op regionale schaal al een aantal jaar samen op het gebied van duurzaamheid. Uit deze samenwerking zijn diverse projecten voortgekomen waarvan een deel doorloopt in 2022.

- In 2020 hebben 15 gemeenten ingestemd met een meerjarig Uitvoeringsprogramma Circulaire Grond, Weg- en Waterbouw. Het project is in uitvoering en loopt in ieder geval door tot en met 2022.
- Op weg naar een circulaire bouwpraktijk brengt C2C ExpoLAB in het najaar een advies uit in hoeverre een bouwproject circulair is. Daarnaast is gevraagd te adviseren welke instrumenten we als gemeenten kunnen inzetten om circulariteit bij bouwprojecten te stimuleren. In 2022 volgt daarop de implementatie binnen gemeenten.
- In het recente verleden hebben 17 regiogemeenten deel genomen aan het gezamenlijk inkopen van elektriciteit en het verduurzamen daarvan. De voortgang wordt gemonitord met behulp van kwartaalrapportages. Onder voorwaarden kan het contract duurzame

elektriciteit ook na 2023 worden voorgezet. Jaarlijkse advies- en ambtelijke kosten worden als vanouds rechtstreeks door gemeente Nijmegen verrekend met de deelnemende gemeenten.

- De inkoop van aardgas dient opnieuw opgestart te worden. In het najaar van 2021 worden daarvoor de uitgangspunten op het gebied van duurzaamheid bepaald. Daarna volgt in 2022 het aanbestedingsproces zelf.
- We werken aan het continueren van de projectorganisatie RES. Het Rijk heeft nog geen helderheid gegeven over de financiering vanaf 2022. Voor de tweede helft van 2021 hebben inmiddels zowel het Rijk als de provincie wel een bijdrage toegezegd. Samen met het restantbudget is dit voldoende voor een adequate voortzetting van het traject in de tweede helft van 2021.

PARTNERS

PROVINCIE GELDERLAND
De provincie Gelderland heeft ambitieuze doelen op het gebied van klimaat, circulariteit en energietransitie en kan diverse acties met kennis en expertise ondersteunen en versnellen. Ook kan de provincie in bepaalde gevallen zorgen voor co-financiering of co-financieringsverzoeken en subsidieaanvragen ondersteunen.

THE ECONOMIC BOARD
The Economic board (TEB) staat met #Lifeport voor innovaties die bijdragen aan gezonder, beter en duurzamer leven. TEB zet door inzet van de civic entrepreneur de regio op de kaart als circulaire, duurzame en klimaatbestendige voorbeeldregio, zorgt voor structuurversterking en kennisontwikkeling met bedrijven, kennisinstellingen en overheid en stimuleert nieuwe verdienmodellen en banen in de circulaire economie.

OVERHEID
De Rijksoverheid en Europa hebben eveneens hoge ambities op het gebied van circulariteit en klimaat en kunnen met beleid en subsidies voor projecten bijdragen aan de versnelling van de circulaire economie.

WATERSCHAPPEN
De waterschappen vervullen een essentiële rol bij de ontwikkeling en uitvoering van de Regionale Adaptatiestrategieën en Energiestrategieën en (circulaire) projecten landschapsontwikkeling.

NATUUR- EN LANDSCHAPSORGANISATIES
Natuur- en landschapsorganisaties, zoals Staatsbosbeheer, Geldersch Landschap en Kasteelen, Natuurmonumenten en IVN dragen bij aan een natuurinclusief en klimaatbestendig beheer en dragen bij aan een bewuste omgang van onze bedrijven en inwoners met ons groene landschap.

KENNISINSTELLINGEN
Kennisinstellingen dragen op verschillende niveaus bij aan de ontwikkeling van kennis op het gebied van de circulaire economie, klimaat, circulair bouwen en de energietransitie.

KOEPELORGANISTATIES
Uitvoerende partijen en hun koepelorganisaties (o.a. in de sectoren bouw, energie, afval en landbouw) zijn essentieel voor het bereiken van onze doelstellingen. Het Gelders Energie Akkoord (GEA) is een belangrijke partner vanwege hun directe relatie met allerlei bedrijven en instellingen die willen bijdragen aan de energietransitie. Ook verwachten we van het GEA een belangrijke rol bij het verkrijgen en behouden van draagvlak voor duurzame energieprojecten.

INWONERS
Energiecoöperaties zorgen voor nieuwe initiatieven, versterken draagvlak en dragen er aan bij dat niet alleen de lasten in de regio blijven, maar ook de lusten met behulp van lokaal eigenaarschap. De inwoners van de regio dragen bij door zuinig te zijn met grondstoffen en verpakkingsmaterialen en duurzame energie te gebruiken.

SPEERPUNT 1

CIRCULAIRE BOUW EN INFRASTRUCTUUR

OVER VIJF JAAR:

- Besteden we projecten in de Grond-, Weg- en Waterbouw (GWW)-sector circulair aan.
- Wordt 25% van de woningen circulair gebouwd.
- Is het hergebruik van bouwmaterialen en grondstoffen in de regio substantieel toegenomen en is de bouwlogistiek verder verduurzaamd.
- Is de samenwerking in de bouw en GWW-keten geïntensiveerd.

We hebben in onze regio een forse bouwopgave, maar we moeten die wel toekomstbestendig, dus duurzaam en circulair invullen. Alleen op die manier versterken we de leefbaarheid in steden, dorpen en kernen. En samen doen we dat slimmer en efficiënter.

Titus Burgers, wethouder Wijchen, bestuurlijk opdrachtgever opgave Circulaire regio

CIRCULAIRE BOUW EN INFRASTRUCTUUR

Besparen en hergebruik van grondstoffen en producten is in vele sectoren van belang. De sector bouw en infrastructuur neemt ongeveer 40% van de Gelderse grond- en afvalstoffenstromen voor zijn rekening.

Daarnaast heeft de regio een forse ambitie ten aanzien van het realiseren van nieuwe woningen die door het Rijk, de provincie en de regio is vastgelegd in de Woondeal Arnhem-Nijmegen. Hierin is het streven vastgelegd dat na verloop van tijd een steeds groter aandeel circulair gebouwd wordt: in bestaande plannen minimaal 10%, vanaf 2025 25%, vanaf 2030 50%, vanaf 2050 100%.

De Groene Metropoolregio zet samen met bedrijven en onderzoeksinstellingen stevig in op het besparen van grondstoffen en hergebruik van afvalstoffen in de bouw en infrastructuur en vermijdt daarmee zoveel mogelijk CO2-emissies. Het Kenniscentrum Circulaire Bouw in Nijmegen is een mooi voorbeeld waar kennis over circulaire bouw wordt samengebracht. Ook willen we leren van proeftuinen en experimentlocaties, bijvoorbeeld in het Living Lab Delta Oost.

Het in 2020 gestarte Uitvoeringsprogramma Circulaire Grond-, Weg- en Waterbouw zetten we voort en wordt in 2022 geëvalueerd en een voorstel voor vervolg ontwikkeld. Het project bestaat uit het delen van kennis, het ontwikkelen van een aanpak waarbij circulaire principes worden meegenomen in onze overheidsrol als opdrachtgever en het ontwikkelen van een maatstaf voor de mate van circulariteit in de infrasector.

De resultaten bereiken we het snelst als ze in samenhang en in samenwerking met de sector worden gerealiseerd.

RESULTATEN 2022

CIRCULAIR OPDRACHTGEVERSCHAP BIJ GROND-, WEG- EN WATERBOUW PROJECTEN

Voortzetting en evaluatie van het Uitvoeringsprogramma Circulaire Grond-, Weg- en Waterbouw bestaande uit een monitoringssystematiek, een nulmeting, een kennisplatform, diverse kennisevents, een regionaal trainingsprogramma, een gezamenlijk aanpak voor circulair inkopen in de GWW-sector, proeftuinen en vijf projecten waarin de opgedane kennis is toegepast.

IMPLEMENTATIE CIRCULAIRE IMPACTLADDER EN INFORMATIEPUNT VOOR BOUW NIEUWE WONINGEN

In afstemming met de opgave Groene groei hebben we opdracht gegeven aan een onderzoeksconsortium om een advies uit te brengen hoe we bepalen of, en in hoeverre, een bouwproject circulair is. Daarnaast vragen we te adviseren welke instrumenten we als gemeenten kunnen inzetten om circulariteit bij bouwprojecten te stimuleren. In 2022 volgt de implementatie van de Circulaire Impactladder binnen gemeenten, afgestemd met de bouwsector. Ter ondersteuning hiervan de ontwikkeling van een gezamenlijk informatiepunt voor gemeenten voor uitwisseling van kennis en ervaring over circulair bouwen en slopen (‘oogsten’).

ONDERSTEUNING PROEFTUINEN CIRCULAIR BOUWEN EN HOUTBOUW

Met het programma Slimme duurzaamheid zorgt TEB voor de ontwikkeling van onderzoeksprogramma’s en proeftuinen met betrekking tot circulair bouwen en houtbouw. De Groene Metropoolregio en de provincie Gelderland vullen deze aan door lobby en subsidietrajecten te ondersteunen (mogelijk in de vorm van een Regiodeal) en deel te nemen aan triple helix-verbanden. Daarnaast signaleren we trends die van invloed zijn op de ontwikkeling van nieuwe banen in de circulaire bouw en brengen deze in bij de regiobrede Human Capital Agenda (opgave Productieve regio).

Circulaire bouw en infrastructuur	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Circulair opdrachtgeverschap GWW-sector	■	■	■		
Circulair bouwen, implementatie Circulaire Impactladder	■	■	■	■	
Ondersteuning proeftuinen circulair bouwen, houtbouw	■	■	■	■	■

SPEERPUNT 2

CIRCULAIRE ECONOMIE: GRONDSTOFFEN EN KETENS

OVER VIJF JAAR:

- Hebben we goed zicht op de afval- en grondstoffenstromen in de regio.
- Hebben we korte en efficiënte maak- en productieketens gerealiseerd.
- Weten gemeenten hoe ze circulair kunnen inkopen en hebben daar volop ervaring mee.
- Is het hergebruik van grondstoffen en materialen fors toegenomen.

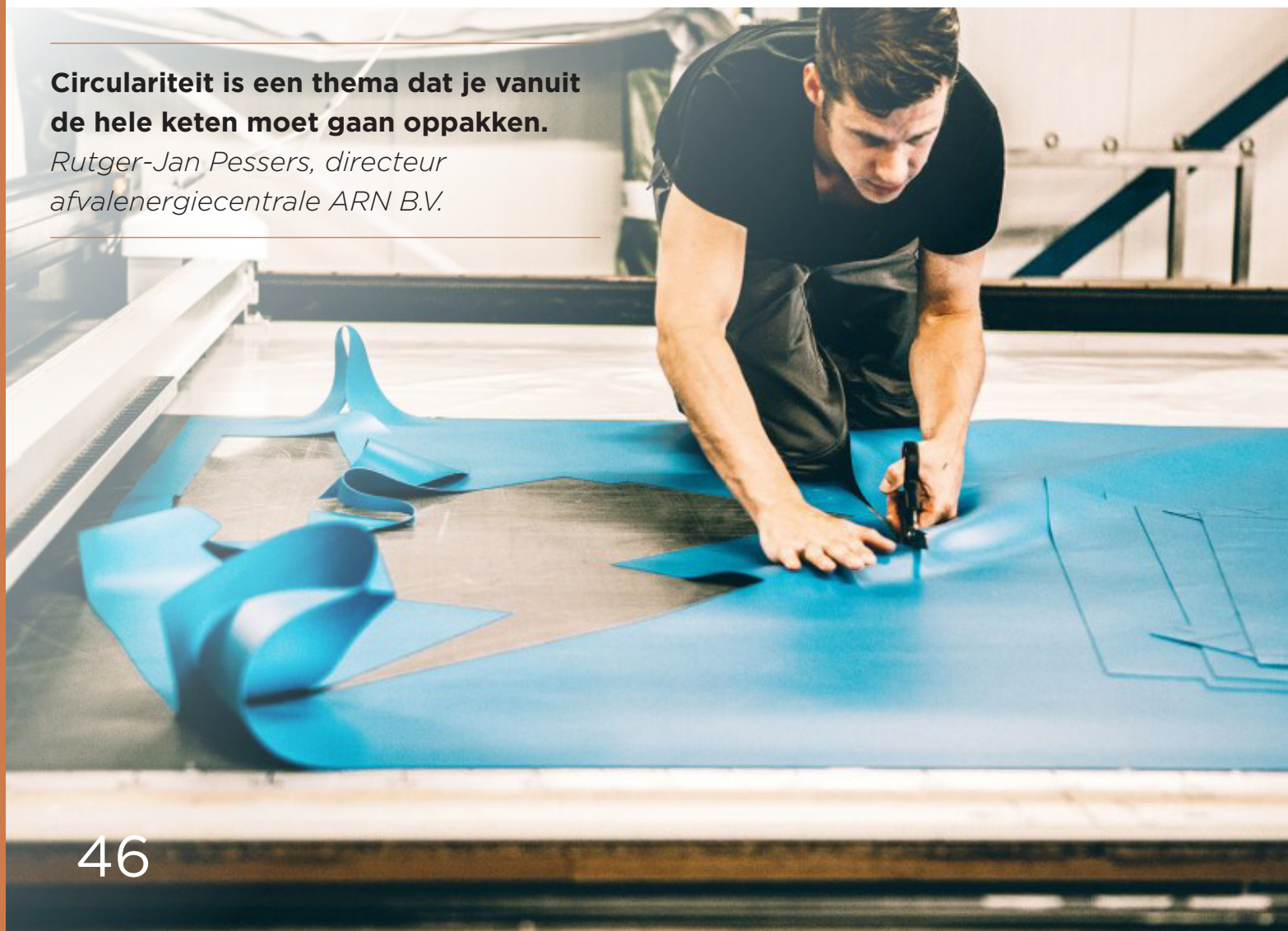

Circulariteit is een thema dat je vanuit de hele keten moet gaan oppakken.
Rutger-Jan Pessers, directeur afvalenergiecentrale ARN B.V.

CIRCULAIRE ECONOMIE

In 2018 werd de regio Arnhem-Nijmegen al verkozen tot beste circulaire regio van Nederland. De jury constateerde dat in onze regio wordt doorgepakt, zowel van onderop, als in een coördinerende en verbindende rol van bovenaf o.a. via The Economic Board. Afvalscheidingspercentages zijn hoog en het bedrijfsleven levert belangrijke bijdragen met innovatieve initiatieven die eveneens landelijke erkenning kregen.
Maar we zijn er nog niet. Met een gerichte aanpak kunnen we een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van een circulaire economie in onze regio die kan rekenen op Europese belangstelling en daarmee aantrekkelijk wordt voor Europese partnerships met bijbehorende middelen.

We versterken ons inzicht in de regionale grondstoffen- en afvalstromen, verkennen de mogelijkheid van een grondstoffenhub, helpen samen met provincie en omgevingsdiensten bij het wegnemen van juridische belemmeringen en stimuleren de totstandkoming van nieuwe recyclingketens, bijvoorbeeld in de landbouw waar nog veel kansen liggen. Daarnaast ondersteunen we gemeenten bij het circulair inkopen van producten en diensten en signaleren we kansen voor nieuwe banen voor praktisch en technisch geschoolden, afgestemd met de brede Human Capital Agenda in de opgave Productieve regio. Landelijke of projectgebonden programma's voor gedragsbeïnvloeding delen we met gemeenten om verspilling bij consumenten en producenten tegen te gaan. Als we de acties in samenhang uitvoeren, dragen ze in de grootste mate bij aan het optimaliseren van de circulaire economie in onze regio.

RESULTATEN 2022

VERKENNING NAAR REGIONALE GRONDSTOFFENSTROMEN
Inzicht verwerven in regionale stromen van grondstoffen, producten en materialen en de daarbij behorende logistieke ketens verder verduurzamen. Onderzoek richt zich met name op (schaarse) stromen waarop we als overheden relatief veel invloed hebben.

ONDERZOEK KANSEN VOOR REGIONALE GRONDSTOFFENBANK EN GRONDSTOFFENHUBS
Verkenning van de (on)mogelijkheden van een regionale grondstoffenbank en grondstoffenhubs (fysiek, digitaal) om de uitwisseling tussen vragers en aanbieders van materialen en grondstoffen te verbeteren, met aanbevelingen voor een gerichte strategie en aanpak voor gemeenten.

ONDERSTEUNING ONDERZOEKSPROGRAMMA MET O.A. PORTAAL CIRCULAIRE ECONOMIE
Uitwerking van een viertal casussen, gekoppeld aan onderwijsprogramma's. Het voortouw bij deze actie ligt bij TEB. Regionaal portaal voor gemeentelijke onderzoeksvragen en delen uitkomsten. Ondersteuning opleiden van jonge vakmensen met stageplaatsen.

KENNISPLATFORM CIRCULAIR INKOPEN
Doorontwikkeling van dynamisch kennisplatform waar circulaire inkoopvoorbeelden, best practices, trainingen, etc. door gemeenten en andere partijen worden gedeeld. Drempels voor circulair inkopen worden weggenomen. Zo mogelijk uitbreiden met deelname van nieuwe partners.

CIRCULAIRE HOTSPOTS
Het uitlichten van innovatieve circulaire hotspots als Synergiepark InnoFase en NEXTgarden om (inter-) nationale erkenning en co-financiering te verwerven voor de regio als broedplaats voor projecten in de circulaire economie. In samenwerking met onze partners (o.a. TEB en de provincie).

Circulaire Economie: grondstoffen en ketens	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Verkenning naar regionale grondstoffenstromen					
Onderzoek kansen voor regionale grondstoffenbank en hubs					
Ondersteuning onderzoeksprogramma met o.a. portaal CE					
Circulair inkopen					
Uitlichten circulaire hotspots					

SPEERPUNT 3

WATER EN KLIMAATADAPTATIE

OVER VIJF JAAR:

- Zijn we steeds beter geworden in het opvangen, vasthouden en hergebruiken van water.
- Hebben we maatregelen genomen om wateroverlast, droogte of hittestress fors te verminderen.
- Hebben we het bebouwd gebied in stad en dorp verder vergroend.
- Bouwen we klimaatbestendig.

WATER EN KLIMAATADAPTATIE

Van oudsher heeft onze regio een bijzondere relatie met water vanwege onze ontstaansgeschiedenis met grote rivieren en de voor Nederlandse begrippen grote reliëfverschillen. Het maakt onze regio bijzonder aantrekkelijk om te wonen. Bij de opgave Ontspannen regio ligt het initiatief voor het versterken van het groen-blauwe raamwerk in onze regio. De rivieren en het reliëf stellen ons echter ook voor bijzondere uitdagingen. Projecten die meer ruimte voor de rivier creëren, hebben invloed op onze andere opgaven waarvoor we staan, bijvoorbeeld op het gebied van verstedelijking, mobiliteit en recreatie. Dit maakt water en klimaatadaptatie een belangrijk thema: in de regio willen we water beter opvangen, vasthouden en hergebruiken en willen we overlast en onveilige situaties voorkomen.

Steden en dorpskernen kunnen we nog verder vergroenen, waarmee we beter zijn voorbereid op extreme regenval, hitte en droogte.
We bevorderen tegelijk de biodiversiteit. Bewonersgroepen, bedrijven en anderen nemen regelmatig het initiatief voor dergelijke vergroeningsprojecten die vaak ook bijdragen aan de sociale cohesie in stad of dorp.

De gemeenten in de regio zijn betrokken bij verschillende Regionale Adaptatiestrategieën (RAS) die samen met waterschappen en andere partijen worden ontwikkeld. De RASsen zijn gereed of in een afrondend stadium.
Daarna volgt de uitwerkingsfase, waarbij we als regio kunnen leren van goede voorbeelden over hoe om te gaan met extreme wateroverlast, hitte en droogte. Ook living labs en klimaatproeftuinen dragen daaraan bij. Bovendien hebben we als regio een forse bouwopgave waarbij we de groene kwaliteiten van de regio willen versterken. Dat levert de uitdaging op om klimaatbestendig, natuurinclusief en biodivers te bouwen.

RESULTATEN 2022

REGIONALE ADAPTATIESTRATEGIEËN: KENNIS DELEN

Delen van kennis en ervaring bij de uitvoering van de klimaatadaptatiemaatregelen met extra focus op uitdagingen die in onze regio op meerdere plekken spelen, bijvoorbeeld verdroging van stuwwallen. Accent op RAS-regio overstijgende thema's.

ONDERSTEUNING INNOVATIEPLATFORM 'LIVING LAB DELTA OOST'

In het platform zijn diverse partijen vertegenwoordigd die een belang hebben in het verstedelijkt rivierengebied Delta Oost en samen een kennisagenda opbouwen. De civic entrepreneur van de TEB verbindt vele partijen uit de triple helix. De Groene Metropoolregio ondersteunt het initiatief, zet het in de schijnwerpers en vergroot kansen op een Regiodeal.

VERSTERKEN AANDACHT VOOR KLIMAATBESTENDIG BOUWEN

Versterken kennis, kunde en profiel op het gebied van klimaatbestendig, natuurinclusief en biodivers bouwen. Ontwikkelen uniforme aanpak voor bouwprojecten. Verwerven Europese/nationale co-financiering voor vooruitstrevende projecten.

KENNISDELING KLIMAATPROEFTUINEN EN VERGROENINGSPROJECTEN

Ontwikkelen van een lerende en inspirerende omgeving waarin kennis en praktijkervaringen over klimaatproeftuinen en aanpak van grote en kleinere vergroeningsprojecten op regionale schaal worden gedeeld.

PROFILERING MET PROJECTEN LANDSCHAPSONTWIKKELING

Versterken profiel van de regio met behulp van grote landschapsontwikkelingsprojecten, die mede betrekking hebben op water, klimaat en biodiversiteit, o.a.:

- rivierklimaatpark IJssel: duurzame waterrijke landschapsontwikkeling.
- Park Lingezegen: water, vergroening, mobiliteit, landbouw, natuur en recreatie.
- Ooijpolder: living lab herstel biodiversiteit.

De regio wordt hiermee aantrekkelijker voor partnerships en co-financiering van projecten en daarmee natuurlijk ook voor onze inwoners.

Water en klimaatadaptatie	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Regionale Adaptatiestrategieën: kennis delen		■	■	■	■
Ondersteuning Innovatieplatform 'Living lab Delta Oost'		■	■	■	
Versterken aandacht klimaatbestendig bouwen			■	■	■
Kennisdeling klimaatproeftuinen en vergroeningsprojecten	■	■	■	■	■
Profilering met grote projecten landschapsontwikkeling			■	■	

SPEERPUNT 4

TRANSITIE NAAR DUURZAME ENERGIE

OVER VIJF JAAR:

- Gebruiken bedrijven, gemeenten en inwoners minder energie.
- Is het aandeel schone energie dat we in de regio gebruiken groter dan landelijk gemiddeld.
- Hebben we innovaties tot stand gebracht in opwekking, opslag en transport van duurzame energie.

TRANSITIE NAAR DUURZAME ENERGIE

In het nationale Klimaatakkoord is afgesproken om in 2030 de helft minder broeikasgassen uit te stoten ten opzichte van 1990. Dit akkoord volgde op de afspraken die in het Klimaatverdrag van Parijs zijn vastgelegd om de stijging van de gemiddelde wereldtemperatuur te beperken tot ruim onder de 2 graden Celsius, en zo mogelijk 1,5 graden Celsius.

In onze Regionale Energie Strategie (RES) hebben we de ambitie vastgelegd om in 2030 55% minder CO2 uit te stoten. Samen met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en volksvertegenwoordigers zoeken we naar mogelijkheden om energie te besparen en duurzaam op te wekken. We hanteren het uitgangspunt om het opwekken van elektriciteit te combineren met andere thema's zoals biodiversiteit, mobiliteit en landbouw. We verkleinen door onze samenwerking de kwetsbaarheid van individuele gemeenten en vergroten onze slagkracht.

Een goede verdeling van lusten en lasten is een belangrijke uitgangspunt voor het vervolg. Daarnaast geven we invulling aan de afspraken om de RES de juiste status te geven en te borgen in omgevingsbeleid, zorgen we voor een milieueffectrapportage, bevorderen we de totstandkoming van een regionaal warmtesysteem en gemeentelijke transitievisies warmte en versterken we de ruimtelijk kwaliteit en de landschappelijke inpassing van projecten.

Flankerend aan onze inspanningen in RES-verband werken we ook op andere manieren aan de energietransitie, bijvoorbeeld door het stimuleren van de ontwikkeling van nieuwe duurzame energiedragers zoals waterstof, door onze collectieve inkoop van energie en door bijvoorbeeld kansen te signaleren voor praktisch en technisch geschoolden in de energiesector.

RESULTATEN 2022

REGIONALE ENERGIESTRATEGIE UITVOEREN EN VOORBEREIDEN RES 2.0
In samenwerking met vele partners uitvoering geven aan de afspraken in de RES 1.0 en voor 1 juli 2023 een nieuw bod opstellen voor RES 2.0.

AANPAK VAN BEDRIJVENTERREINEN: ENERGIE
Gezamenlijke aanpak energie-efficiëntie op bedrijfsterreinen met focus op ontwikkeling van een Regionaal Expertisecentrum. Uitlichten bijzondere bedrijfsterreinen IPKW, Innofase, NEXTgarden, Engie, ARN. Afgestemd met opgave Productieve regio.

ONDERZOEK AANBESTEDEN ENERGIELOKETTEN
Onderzoek naar de meerwaarde van het gezamenlijk aanbesteden van de regionale energieloketten (advies en subsidie) voor bewoners en eigenaren van woningen en indien wenselijk de uitvoering daarvan.

INKOOP ENERGIE
Voortzetting faciliteren gezamenlijke inkoop (duurzame) energie door gemeenten per 1 januari 2023. Verwerken duurzame uitgangspunten in aanbesteding inkoop aardgas. Monitoring voortgang contract elektriciteit.

KENNISDELING PROJECTEN AARDGASVRIJE WIJKEN
Delen van kennis en leerervaringen tussen gemeenten in de regio over projecten waarbij woningen voorzien worden van duurzame warmte ('Wijken van de Toekomst', 'Programma Aardgasvrije Wijken'). Versnellen van aanpak om woningen aardgasvrij te maken.

REGIONAAL INVESTERINGSPROGRAMMA ENERGIEOPSLAG (WATERSTOF E.D.)
Samen met de provincie en TEB onderzoek naar het aanjagen van investeringen het verwerven van externe middelen om energie-opslagmethoden (accu's, waterstof, etc.) te kunnen opschalen.

MONITORING
Monitoring van het effect op de uitstoot van CO2-emissies van de regionale activiteiten met betrekking tot de energietransitie. Dit is een voortzetting van de monitoring in het kader van de regionale routekaart. Zoveel mogelijk gebruik maken van bestaande data.

Transitie naar duurzame energie	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Regionale Energiestrategie uitvoeren en voorbereiden RES 2.0					
Aanpak van bedrijventerreinen: energie					
Onderzoek meerwaarde aanbesteden energieloketten voor bewoners					
Inkoop energie					
Kennisdeling projecten Aardgasvrije wijken					
Regionaal investeringsprogramma energieopslag					
Monitoring					

ONTSPANNEN REGIO

OVER VIJF JAAR:
Hebben we een goede balans tussen groei en leefkwaliteit door onze inzet op duurzaam toerisme en recreatie, complete en diverse voorzieningen in centra, een sterke culturele infrastructuur en versterking van natuur, landschap en erfgoed.

AMBITIE & SPEERPUNTEN

Speerpunten Ontspannen regio

- 1 Duurzaam toerisme
- 2 Bruisende binnensteden en krachtige kernen
- 3 Groen-blauw raamwerk
- 4 Sterke culturele infrastructuur

De ambitie van de opgave Ontspannen regio is om, in lijn met de visie van de Groene Metropool-regio, groei in balans te brengen met onze leefkwaliteit, een gezonde leefomgeving en aantrekkelijkheid van cultuur, erfgoed, recreatie, natuur en landschap.

De speerpunten binnen deze opgave zijn allemaal gericht op het creëren en versterken van een levendige en leefbare regio en hangen nauw met elkaar samen. Duurzame recreatie en toerisme, cultuur en erfgoed dragen bij aan bruisende en levendige binnensteden en kernen. Samen met de prachtige natuur en het landschap, maken zij de regio een fijne plek om te wonen, werken en te bezoeken. Dit genereert weer inkomsten en werkgelegenheid voor de regio. Cultuur en erfgoed hebben ook een belangrijke sociaal-maatschappelijke functie en zijn belangrijk voor de leefbaarheid en de economische waarde van de regio. Soms schuurt het ook: al die gebruiksfuncties leggen een claim op de beperkte ruimte die we in de regio hebben. Daarom werken we in deze opgave aan een groen-blauw raamwerk. Op basis daarvan kunnen we zoeken naar functiecombinaties en keuzes maken om natuur, landschap en cultuurhistorisch erfgoed te behouden en te versterken.

Juist nu is onze gezamenlijke inzet op deze speerpunten hard nodig. De COVID-19 crisis raakt de sectoren binnen deze opgave hard. Ook de druk op natuur en landschap is door de crisis nog groter geworden. Wat we over vijf jaar willen bereiken, hebben we dan ook aangepast.
We willen niet per definitie meer, maar kwalitatief beter. Waar dat kan, maken we direct een begin met activiteiten waarvan we snel resultaat zien. Tegelijkertijd is samenwerking op de onderwerpen in deze opgave op regionaal niveau relatief nieuw. We moeten daarom eerst scherp krijgen wat we met elkaar op regionaal niveau willen bereiken en wat we willen doen om daar te komen. Daarvoor is onderzoek, visie en planvorming nodig. Alleen zo kunnen we programma's en projecten concreet maken en mogelijkheden creëren voor (co-)financiering van provincie, Rijk, Europa en de markt. Daar waar we dit soort verkennende activiteiten doen, maken we gebruik van wat er al ligt (en dat is veel), zodat we snelle slagen kunnen maken naar meer concreetheid.

Met de meeste acties hebben we in 2021 een start gemaakt, zodat we in 2022 zo snel mogelijk resultaten kunnen boeken en we in het tweede kwartaal van 2022 onze inzet voor 2023 en verder concreet kunnen maken. Zo zijn we in samenwerking met de provincie begonnen met het plan van aanpak fiets- en wandelroutenetwerk en het uitwerken van het toeristisch profiel op basis van belevingsgebieden (zie verder onder het speerpunt Duurzaam toerisme).
We hebben, eveneens samen met de provincie, een start gemaakt met de analyse en het

toekomstbeeld voor Bruisende Binnensteden en Krachtige kernen en gesprekken gevoerd over de uitvoering van het Transformatievoorstel Cultuur.

ACTIES TEN BEHOEVE VAN ALLE SPEERPUNTEN

Een aantal acties voeren we uit voor alle speerpunten. We blijven investeren in belangenbehartiging voor projecten en initiatieven van bovenregionaal belang, zoals het Valkhofkwartier, de Lauwersgrachtalliantie en de verbouwing van de Stadsschouwburg Nijmegen. En natuurlijk ook de Nieuw Hollandse Waterlinie (Fort Pannerden) en de Romeinse Limes, die sinds kort de status werelderfgoed hebben. We breiden deze belangenbehartiging de komende tijd uit naar andere initiatieven van bovenregionaal belang, zoals verhaallijnen over bevrijding en de Romeinen, musea, grote evenementen, het (nog op te richten) regionale steunpunt voor amateurkunst en projecten om landschap, natuur en cultuur te versterken. Belangenbehartiging betekent: ervoor “gaan lopen”, lobbyen en zoeken naar financiering. De investering zelf wordt lokaal gedaan met co-financiering van derden. De regiogemeenten hoeven deze initiatieven niet te financieren.

Daar waar we data nodig hebben, maken we optimaal gebruik van wat er is en verbinden we databronnen met elkaar. We helpen om informatie over bijvoorbeeld (voucher)regelingen goed toegankelijk te maken voor ondernemers, via bestaande en veelgebruikte kanalen.
We brengen voor deze opgave relevante human capital vraagstukken en -projecten in de Human Capital Agenda van de Productieve regio.
We versterken de verbinding tussen de cultuursector en de toeristische, sector, zodat er kennis gedeeld wordt en samenwerking ontstaat.

Bij alles wat we doen, hebben we aandacht voor andere (sub)regio’s die aan onze regio grenzen of deels overlappen, zoals het Land van Maas en Waal, Veluwe, Achterhoek, NordRhein-Westfalen en Rivierenland.

PARTNERS

PROVINCIE GELDERLAND

De doelen van de provincie en de opgave Ontspannen regio vallen sterk met elkaar samen. De provincie committeert zich dan ook aan deze opgave en draagt hieraan bij door inzet van capaciteit en budget. Veel acties pakken we samen met de provincie op. In de komende maanden verkennen we met de provincie of we, in het kader van de investeringsagenda, aanvullend op deze regionale agenda (maar uiteraard wel binnen de financiële kaders hiervan) samen kunnen werken aan:

- Stimuleren dat ondernemers in de toeristische sector (meer) aandacht besteden aan klimaat en milieu;
- Soortenmanagementplannen en monitoring van o.a. biodiverstiteit;
- Een vervolg op de analyse voor Bruisende Binnensteden en Krachtige Kernen, ook voor de langere termijn (“na COVID”).

THE ECONOMIC BOARD (TEB)

TEB hecht veel belang aan de Ontspannen regio, omdat deze van wezenlijk belang is voor een goed vestigingsklimaat. Vanuit Ontspannen regio maken wij graag gebruik van het netwerk van TEB om deze opgave verder te brengen.
We zullen op relevante momenten de Boardleden dan ook vragen om de belangen van de Ontspannen regio onder de aandacht te brengen van belangrijke stakeholders.

VELUWE-ALLIANTIE

Een aantal gemeenten binnen de regio Arnhem-Nijmegen maakt ook deel uit van de Veluwe-Alliantie. Met name bij het speerpunt Duurzaam toerisme zien wij belangrijke kansen om samen te werken. Denk hierbij aan de belevingsgebieden, vitaliteit, spreiding van recreatiedruk en human capital.

TOERISME VELUWE ARNHEM-NIJMEGEN (TVAN)

TVAN is een belangrijke uitvoeringspartner op het gebied van Duurzaam toerisme. TVAN is mede-opsteller van het Toeristisch Toekomstperspectief regio Arnhem-Nijmegen “Toerisme: bestemming in balans” en de bijbehorende uitvoeringsagenda en trekt samen met ons op in de uitvoering hiervan. Het werken met een toeristisch profiel op basis van belevingsgebieden en een strategische marketingvisie, zien wij als een belangrijke basis voor onze samenwerking.

ANDERE PARTNERS

Partners met wie we in het vervolgtraject gaan afstemmen zijn onder andere: ondernemers, ondernemerscollectieven, city marketing, koepelorganisaties op het gebied van recreatie en toerisme, zoals HISWA-RECRON, Koninklijke Horeca Nederland en Gastvrij Nederland), kennisinstellingen, het Rijk, waterschappen, routebureaus Arnhem-Nijmegen en Veluwe, Euregio (ook INTERREG), terreinbeheerders en natuurorganisaties, Land- en tuinbouworganisaties, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, MKB Nederland, Vastgoedeigenaren, VNO/NCW, Culturele instellingen, Cultuur Oost, Kunstvakonderwijs, Erfgoed Gelderland, Romeinennetwerk Gelderland, Nederlandse Limes Stichting, Cultuurpunten, Het Gelders Kastelen netwerk (Macht & Pracht via TVAN), Pact van Loevestein, Fort Pannerden, Leisurelands en recreatieschap Uiterwaarde.

SPEERPUNT 1

DUURZAAM TOERISME

OVER VIJF JAAR:

- Hebben we in de regio een vitale sector voor recreatie, die aansluit bij de vraag en bijdraagt aan de (basis)voorzieningen en leefbaarheid in de kernen.
- Kiezen bezoekers steeds vaker voor een meerdaags verblijf in de regio.
- Is de toeristische drukte beter verspreid over de regio en over de seizoenen.

Door regionale samenwerking kan de unieke diversiteit van onze regio maximaal worden benut en kunnen we gezamenlijk de bezoekers spreiden over de regio. Hierdoor kunnen we ook in de toekomst gasten blijven ontvangen zonder dat dit ten koste gaat van de natuur en de biodiversiteit. Toerisme en recreatie blijft hierdoor op een duurzame wijze bijdragen aan de regionale economie, de werkgelegenheid en de kwaliteit van de leefomgeving.
Herre Dijkema – directeur TVAN

Voor dit speerpunt gebruiken we het Toeristisch Toekomstperspectief regio Arnhem-Nijmegen “Toerisme: bestemming in balans” met bijbehorende uitvoeringsagenda als leidraad.

Binnen de vier subregio’s (Veluwezoom, de Liemers, Rijk van Nijmegen en de Betuwe) wordt al veel samengewerkt op het gebied van duurzaam toerisme. Wat we nog missen is de samenhang en aansluiting tussen de subregio’s. Daardoor maken we onvoldoende gebruik van elkaars sterke kanten. Door regionaal samen te werken, versterken we elkaars krachten en zijn we een nog krachtigere partner richting Provincie, Rijk en Europa. We streven daarbij niet naar eenheid, maar naar het gezamenlijk uitdragen van de diversiteit van de regio. Daarom zetten we in op een toeristisch profiel op basis van belevingsgebieden: uitwerkingen van elkaar versterkende, thematische en geografische verhaallijnen. We kijken daarbij ook naar de verbindingen met het Land van Maas en Waal, Veluwe, Achterhoek, NordRhein-Westfalen en Rivierenland. Het profiel en een bijbehorende marketingvisie gebruiken we om samen met ondernemers passend aanbod te ontwikkelen en dit beter te vermarkten. Zo stimuleren we meerdaagse verblijfsrecreatie. Het toeristische profiel helpt om het opdrachtgeverschap aan uitvoeringsorganisaties, zoals TVAN, af te stemmen. Zo kunnen we middelen efficiënter inzetten. Daarnaast maken we een vitaliteitsaanpak en bedenken we maatregelen om spreiding van toeristische druk te stimuleren. Met de provincie Gelderland, de routebureaus en Verbonden regio zetten we in op een beter recreatief wandel- en fietsroutenetwerk. Met de provincie Gelderland verkennen we hoe we ondernemers in de toeristische sector kunnen stimuleren om meer aandacht te besteden aan klimaat en milieu.

RESULTATEN 2022

TOERISTISCH PROFIEL EN MARKETINGVISIE
Maken van een toeristisch profiel op basis van belevingsgebieden. Een start maken met een bijbehorende marketingvisie. Aandacht voor (fysiek en digitaal) gastheerschap en het niveau waarop we dat organiseren (lokaal, subregionaal of regionaal). Gebruik maken van wat er al is.

OPDRACHTGEVERSCHAP UITVOERINGSORGANISATIES
Verkennen hoe we opdrachtgeverschap aan uitvoeringsorganisaties zoals TVAN het beste kunnen vormgeven: op lokaal, subregionaal of regionaal niveau of een combinatie. Voortbouwen op de ervaringen van het Rijk van Nijmegen. Aandacht voor samenwerking met uitvoeringsorganisaties in omliggende regio’s.

VITALITEITSAANPAK DAG- EN VERBLIJFSRECREATIE
Op basis van onderzoek een vitaliteitsaanpak maken met een strategie voor de regio en handreikingen voor ondernemers.

INZICHT EN MAATREGELEN SPREIDING VAN RECREATIEDRUK
Verwerven van nog beter inzicht in recreatiedruk. Met het verkregen inzicht maatregelen opstellen. Financieringsmogelijkheden voor die maatregelen zoeken.

PLAN VAN AANPAK WANDEL- EN FIETSROUTENETWERK
Opstellen plan van aanpak wandel- en fietsroutenetwerk. Met aandacht voor aansluiting bij andere (sub)regio’s, toeristische overstappunten, het utilitaire netwerk en andere recreatieve paden. Gefaseerd uitvoeren van het plan. In het speerpunt Groen-blauw raamwerk komen de ruimtelijke aspecten van het routenetwerk terug.

Duurzaam toerisme	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Maken toeristisch profiel en marketingvisie					
Afstemmen opdrachtgeverschap uitvoeringsorganisaties					
Maken vitaliteitsaanpak					
Stimuleren spreiding recreatiedruk					
Opstellen plan van aanpak wandel- en fietsroutenetwerk					
Uitvoeren plan van aanpak wandel- en fietsroutenetwerk					

SPEERPUNT 2

BRUISENDE BINNEN-STEDEN EN KRACHTIGE KERNEN

OVER VIJF JAAR:

- Hebben we een sterk en compleet aanbod van voorzieningen in onze binnensteden en centra van kernen (kortweg: centra).
- Hebben we leegstand in onze centra aangepakt en beperkt.
- Houden we de centra leefbaar voor bewoners.

Binnensteden en centra van kernen veranderen in snel tempo als gevolg van veranderingen in retail en consumentengedrag. Groeiende leegstand dreigt en wordt zichtbaar. De COVID-19 crisis versterkt dit. Bovendien zijn centra voor hun levendigheid sterk afhankelijk van elkaar.
Het levendig en leefbaar houden van centra pakken veel gemeenten al op. Daarbij spelen voor alle gemeenten soortgelijke thema's.
De belangrijkste zijn leegstand en de transformatie van centra van place to buy naar place to meet/be en naar wonen.

Om kansen voor versterking van centra in kaart te brengen, maken we een analyse van en een toekomstbeeld voor het regionale netwerk van voorzieningen in centra. Dit dient drie doelen. Ten eerste kunnen we beter inspelen op mogelijkheden voor externe financiering van projecten en initiatieven. Plannen en projecten van individuele gemeenten zijn vaak te klein en onderling onvoldoende samenhangend voor steun vanuit bijvoorbeeld het Rijk, Europa of provincie. Wellicht dat dit op het schaalniveau van de regio wel kansrijk is. Ten tweede kan het inzicht uit de analyse en het toekomstbeeld gemeenten helpen bij het maken van keuzes en het uitvoeren van plannen op lokaal niveau. Ten derde gebruiken we analyse en toekomstbeeld om in de regionale agenda van 2023 en verder dit speerpunt invulling te geven (of, als we geen meerwaarde zien, hiermee te stoppen).

Daarnaast is kennis delen en van elkaar weten waar we mee bezig zijn, essentieel. Dit organiseren we op regionaal niveau. We doen dit samen met de opgave Productieve regio, speerpunt stimuleren MKB.

RESULTATEN 2022

REGIONALE ANALYSE EN TOEKOMSTBEELD TER VERSTERKING VAN CENTRA
Analyse maken van de huidige profielen, voorzieningenniveaus en relaties tussen centra en de ontwikkelingen en veranderingen hierin (incl. effecten COVID-19). Indien nodig acties op regionaal niveau formuleren om dit netwerk van centra te versterken. Op basis daarvan besluiten we of, en zo ja, welke acties we opnemen voor dit speerpunt voor 2023 en verder. Bij het maken van analyse en toekomstbeeld werken we nauw samen met de provincie. We gebruiken wat er al ligt, zoals het RPW en het detailhandelsbeleid. We sluiten aan bij de economische monitor (zie opgave productieve regio) en vullen deze aan met voor centra relevante data.

BIJEENKOMSTEN KENNIS DELEN (AMBTELIJK EN BESTUURLIJK) O.A. OVER FINANCIERINGSMOGELIJKHEDEN VOOR PROJECTEN
Kennis delen over projecten voor de versterking van centra en op zoek gaan naar (financierings)mogelijkheden hiervoor. Nadruk op leegstand en ondersteunen van ondernemers (relevant i.h.k.v. het herstel van de COVID-19 crisis). We organiseren deze bijeenkomsten samen met de Productieve regio (speerpunt stimuleren MKB) en in afstemming met o.a. de samenwerkende centrummanagers in de regio.

Bruisende binnensteden en krachtige kernen	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Kennis delen o.a. over financieringsmogelijkheden voor projecten					
Maken regionale analyse en benoemen acties versterking centra					
Uitvoeren acties ter versterking centra					

SPEERPUNT 3

GROEN-BLAUW RAAMWERK

OVER VIJF JAAR:

- Hebben we waardevolle natuur, biodiversiteit, landschap en cultureel erfgoed in de regio duurzaam behouden, versterkt en uitgebreid. Het gaat om zowel de intrinsieke waarde van natuur, landschap en erfgoed, als de belevingswaarde.

- Benutten we mogelijkheden voor functiecombinaties met woningbouw, landbouw, recreatie, klimaatadaptatie, waterberging en biodiversiteit beter.

Dit speerpunt vormt het groen-blauwe hart van de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen: hoe behouden én versterken we landschappen, natuurwaarden en cultuurhistorisch erfgoed, in combinatie met andere ruimtevragers?
Om daar antwoord op te geven, maken we een groen-blauw raamwerk: een kaart met de huidige natuurgebieden, cultuurhistorisch erfgoed en landschapszones, het gebruik daarvan en de mogelijkheden voor versterking en uitbreiding. Daarbij kijken we zowel naar de belevingswaarde van natuur, landschap en cultuurhistorie, als naar de intrinsieke waarde daarvan. Denk bijvoorbeeld aan biodiversiteit en het intrinsieke belang van het behoud van cultuurhistorisch erfgoed, zowel het groene als het gebouwde erfgoed. We kijken daarbij nadrukkelijk naar mogelijkheden voor functiecombinaties. Zo kan natuur inclusieve landbouw bijdragen aan behoud en gebruik van de natuur en biodiversiteit en zo de aantrekkelijkheid van het regionale groene raamwerk verbeteren. Maar ook de “reguliere” landbouw, waterberging, energietransitie etc. vragen om ruimte. Er zullen dus naast handige combinaties, ook keuzes gemaakt moeten worden. Soms is natuur er bijvoorbeeld vooral bij gebaat om met rust gelaten te worden.

Het raamwerk is een uitwerking van de bouwsteen Leefomgeving van de Verstedelijkingsstrategie en vormt input voor het verstedelijkingsakkoord, het dashboard Groene groei, de regionale toekomstscenario’s en de regionale investeringsagenda’s, die binnen de Groene Groeiregio worden ontwikkeld.
We werken dan ook nauw samen met deze opgave. Zo kan het raamwerk bijdragen aan het integraal afwegen van ruimteclaims en het uitlokken van investeringen in het ‘groen’ en ‘blauw’ van de Groene Metropoolregio.

RESULTATEN 2022

GROEN-BLAUW RAAMWERK
Maken van een groen-blauw raamwerk: een kaart met de huidige natuurgebieden, biodiversiteit, cultuurhistorisch erfgoed en landschapszones, het gebruik daarvan en de mogelijkheden voor versterking, verbinding en uitbreiding. Daarbij op zoek gaan naar koppelkansen met bijvoorbeeld landbouw, natuur, energietransitie, woningbouw, klimaatadaptatie, waterberging, recreatie en toerisme. Aangeven waar keuzes nodig zijn.
Raamwerk gebruiken voor investeringen na 2022.
Gebruik maken van de ruimtelijke plannen, projecten en kaarten die er al liggen: de streekgidsen die de provincie ontwikkelt, de recreatiezonering die voor de Veluwe(zoom) wordt uitgewerkt en projecten als het Living Lab Ooijpolder voor biodiversiteitsherstel. Verbinding leggen met het speerpunt Duurzaam toerisme, waarin spreiding van toeristische druk een belangrijk thema is. Aansluiten bij de belevingsgebieden die we binnen Duurzaam toerisme bepalen.

Groen-blauw raamwerk	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Maken groen-blauw raamwerk					
Investeren in groen en blauw van de regio (in/samen met opgave Groene Groei en partners)					

SPEERPUNT 4

STERKE CULTURELE INFRASTRUCTUUR

OVER VIJF JAAR:

- Hebben we een duurzame culturele infrastructuur, waarbinnen cultureel aanbod wordt verzorgd dat past bij de vraag en het profiel van de regio.
- Participeren inwoners en bezoekers van de regio actief en passief in cultuur en bereiken we steeds meer verschillende doelgroepen.

De ‘regio 025’ heeft een eigen culturele signatuur en kracht. De complete culturele keten is in de regio aanwezig: een brede basis van amateurkunst, cultuureducatie, een innovatief middensegment en een top van instellingen van bovenregionaal belang. Deze onderdelen hangen samen en inspireren elkaar. Cultuur draagt zo bij aan leefbaarheid en levendigheid van de regio, een gunstig vestigingsklimaat, aan sociale cohesie en inclusie en aan een vitale toeristische sector. Wij versterken deze keten in zijn geheel en in samenhang.

Als startpunt gebruiken we het Transformatievoorstel Cultuurregio 025. Het transformatievoorstel is gemaakt door 15[4] regiogemeenten, met ideeën uit de culturele sector, op uitnodiging van de provincie Gelderland in het kader van de COVID-19 crisis. Met het Transformatievoorstel ligt er een stevig en gedragen begin van brede regionale samenwerking, gericht op blijvende structuurversterking. Die basis gebruiken we om de regionale samenwerking verder uit te bouwen. We verbreden het voorstel waar gewenst naar niet betrokken gemeenten, zoeken financieringsmogelijkheden, voeren het uit en maken een visie en investeringsplan voor 2022 en verder. Zo maken we onze inzet voor de regionale infrastructuur concreet, om snel en flexibel in te kunnen inspringen op nieuwe kansen en externe (financierings)mogelijkheden.

Cruciaal hierbij is de samenwerking met de provincie: alleen in partnerschap kunnen we het Transformatievoorstel realiseren. De gesprekken hierover lopen nog. De resultaten hiervan nemen we mee in de uitvoering van deze agenda.

4 De provincie heeft om praktische redenen Doesburg en Montferland bij een andere regio ingedeeld, Mook en Middelaar ligt in een andere provincie.

RESULTATEN 2022

REGIONALE VISIE OP DE VERSTERKING VAN DE REGIONALE CULTURELE INFRASTRUCTUUR (INCLUSIEF CULTUUREDUCATIE)
Op basis van het Transformatievoorstel werken aan een door alle regiogemeenten en de culturele sector gedragen visie op de versterking van de regionale culturele infrastructuur, inclusief cultuureducatie (zowel op school als in de vrije tijd).

REALISATIE TRANSFORMATIEVOORSTEL
Maken van samenwerkingsafspraken over het Transformatievoorstel met de provincie en andere partners, het zoeken van financieringsmogelijkheden en het uitvoeren van de maatregelen en acties die daaruit voortvloeien. Mits de financiering rond komt, betekent dit werken aan activiteiten die de culturele keten van top- en middensegment, cultuureducatie en amateurkunst duurzaam versterken.

INVESTERINGSPLAN CULTURELE INFRASTRUCTUUR NA 2022
Maken van een investeringsplan voor de culturele infrastructuur na 2022: hoe ziet onze toekomstige regionale infrastructuur eruit, welke investeringen zijn nodig en waar willen we als regio op in zetten voor de langere termijn? Gebruik maken van de inventarisatie van Cultuur Oost van de bestaande infrastructuur.

Sterke culturele infrastructuur	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Maken regionale visie culturele infrastructuur (incl. cultuureducatie)					
Realiseren transformatievoorstel					
Maken investeringsplan na 2022					
Uitvoeren investeringsplan					

GROENE GROEIREGIO

OVER VIJF JAAR:
Regisseren wij samen de groei in de regio. Op zo'n manier dat wij de balans tussen stedelijke ontwikkeling, het natuurlijke landschap en de ontspannen leefkwaliteit behouden.

AMBITIE & SPEERPUNTEN

Speerpunten Groene Groeiregio

- 1 Wonen in balans: Versnellen van de woningbouw
- 2 Leefomgeving: Verbinden van de ruimtelijke opgaven

De regio Arnhem-Nijmegen heeft te maken met een grote verstedelijkingopgave; een groei van woon- en werklocaties. Deze opgave zet in op het bieden van voldoende (betaalbare) woningen, voor specifieke doelgroepen en tegelijkertijd verantwoord omgaan met de schaarse ruimte, zodanig dat deze groei het landschap versterkt ten behoeve van mens en natuur.

Voor de Groene groeiopgave staan twee belangrijke instrumenten centraal: de uitvoering van de Woondeal om op korte termijn (nadruk tot 2025) de woningbouw te versnellen en de Verstedelijkingsstrategie die inzicht geeft in de woon- en werklocaties tot 2040, rekening houdend met aspecten op het gebied van economie, leefomgeving, mobiliteit en wonen.

VERSNELLINGSOPGAVE

De versnellingsopgave is actueel. In de Woondeal zijn afspraken gemaakt om het woningbouwtekort in te lopen door de realisatie van 35.000 woningen (tot 2030). Een flinke opgave dat van gemeenten (nog) meer uitvoeringskracht vraagt. Met de regionale woningmarktmonitor en een kennisbank met relevante informatie en regelingen biedt de Groene groeiregio gemeenten en andere belanghebbenden inzicht in de woningbouwontwikkeling en is informatie centraal te vinden. Daarnaast biedt de regionale inzet van experts op het gebied van stikstof, arbeidsmigranten en een intermediair voor woningbouwversnelling gemeenten ondersteuning op een aantal thema's die spelen binnen de woningbouwopgave.

De krapte van ambtelijke adviseurs in het fysieke domein is een belemmering. Speciaal voor hun versnellingsopgave kunnen gemeenten vanaf het derde kwartaal 2021 een beroep doen op een regionale flexpool met expertise op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling: planeconomie, gebiedsontwikkeling en juridische aspecten. Deze mensen bieden gemeenten in huis ondersteuning bij het ontwikkelen van versnellingslocaties[5].

RUIMTELIJKE COÖRDINATIE

Naast de grote woningbouwopgave komen ook andere ruimtelijke opgaven op ons af. De Groene groeiregio heeft een coördinerende functie voor de vijf opgaven van de Groene Metropoolregio. Zij heeft tot taak het in beeld brengen en verbinden van de ruimtelijke aspecten. Door deze aan elkaar te 'koppelen' ontstaat synergie en waardoor de kwaliteit van de leefomgeving (inclusief natuur en landschap) wordt versterkt. De uitdaging is daarbij de unieke profielen van de verschillende gemeenten binnen onze regio te gebruiken. Sturen op en realisatie van dergelijke koppelkansen vraagt om samenwerking: intergemeentelijk en met onze partners. Het integraal benaderen van de ruimtelijke opgaven vraagt commitment van gemeenten. De Groene groeiregio ondersteunt gemeenten hierbij door de

5 Aangewezen grotere woningbouwplannen waar vóór 2025 woningen worden gerealiseerd.

inzet van regelgeving, financiële middelen, investeringen, kennisdeling en netwerk van de provincie en het Rijk.

Wij ontwikkelen samen met gemeenten inspirerende toekomstscenario's en nieuwe beleidsinstrumenten. Dit biedt kennis, inspiratie en bouwstenen die gemeenten kunnen meenemen in eigen beleid.

VERSTEDELIJKINGSTRATEGIE- EN AKKOORD

Samen met de 18 gemeenten van de regio Arnhem-Nijmegen en de gemeenten in de regio Foodvalley is in 2021 een Verstedelijkingstrategie opgesteld: ontwerpend onderzoek, integraal aangevlogen via verschillende bouwstenen.
Op basis van deze strategie wordt begin 2022 een Verstedelijkingsakkoord (uitvoering van de ambities) gesloten tussen de regio's, de provincie en het Rijk.

Met het sluiten van een Verstedelijkingsakkoord met Rijk en de provincie spannen wij ons in om investeringen naar de regio toe te halen.
Hiervoor brengen wij samen met gemeenten gebiedsgerichte investeringen in kaart om woningbouwlocaties voor de middellange termijn te faciliteren, waarbij de besluitvorming over plannen en projecten bij gemeenten en provincie onaangetast blijft. Een regionale investeringsagenda brengt de totale regionale investeringsstrategie in kaart.

BESTUURLIJKE DRUKTE VERMINDEREN

De huidige structuur rondom ruimtelijke ontwikkeling is complex met veel bestuurlijke en ambtelijke overlegtafels. Er is in 2021 een nieuw regionaal - ambtelijke, management en bestuurlijk - platform Groene Groei ingericht waar op een effectieve manier informatie aangaande de speerpunten Groene groeiregio wordt gedeeld. Dit ontwikkelen wij in 2022 verder door. In dit platform gaan wij ook in overleg met de provincie Gelderland over de ontwikkeling van één regionale woonagenda.

De meerwaarde van regionaal samenwerken binnen de Groene groeiopgave is onder meer:

- Ondersteuning bij de versnellingsopgave van de woningbouw;
- De integrale benadering van de ruimtelijke opgaven en bouwstenen die gemeenten kunnen gebruiken voor eigen omgevingsbeleid;
- Gezamenlijk onderzoek, regionaal dashboards zoals de regionale woningmarktmonitor;
- Partnerschap met provincie, Rijk;
- Aantrekken van (overheids-)investeringen en multipliereffect van andere investeringen;
- Oplossingen bieden voor de krapte van ambtelijke capaciteit in het fysieke domein;
- Delen van informatie, kennis en een breed netwerk van publieke en private partijen.

PARTNERS

WOONDEAL REGIO ARNHEM-NIJMEGEN

In de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen bundelen de 18 gemeenten van de Groene Metropoolregio, de provincie en het Rijk langjarig hun krachten. Zij doen dit samen met een breed netwerk van partijen bestaande uit woningcorporaties, (bouw)ontwikkelaars, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. De samenwerking vindt plaats via de zogenaamde publieke private Tempotafels. De NEPROM, Bouwend Nederland, IVBN, Woonkr8 en NS steunen de Woondeal.

VERSTEDELIJKINGSSTRATEGIE ARNHEM NIJMEGEN FOODVALLEY

De Verstedelijkingsstrategie is een opgave waarin meerdere partijen samenwerken. De partners die hierbij betrokken zijn, zijn het Rijk (ministeries van BZK en IW, LNV en EZK), de provincie Gelderland en de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen en de regio Foodvalley.

RIJK

De Groene groeiregio is een vaste gesprekspartner met het Rijk in trajecten als de Woondeal en het Verstedelijkingsakkoord. Het zijn jaarlijks terugkerende agendapunten voor het Bestuurlijk overleg (BO) Leefomgeving en BO Mirt-Oost. Tijdens de overleggen in 2020 en 2021 is de voorbereiding getroffen voor het te sluiten Verstedelijkingakkoord in 2022.

PROVINCIE GELDERLAND

De provincie Gelderland is partner in de uitwerking en uitvoering van de Woondeal en de Verstedelijkingsstrategie. Samen streven wij dezelfde doelen na. Door haar expertise en capaciteit in te brengen en met verschillende programma's als het Actieplan Wonen, SteenGoed Benutten, Wijk van de Toekomst, Gelderse proeftuin (Smartpolder Arnhem), Citydeal, Leefbaarheid of mobiliteit draagt de provincie hieraan bij. De Groene Metropoolregio en de provincie werken samen aan Woonagenda's. Daarnaast werken wij samen bij inzichtelijk maken van de ruimtelijke opgaven en in profilering.

THE ECONOMIC BOARD

The Economic Board (TEB) is op onderdelen betrokken bij de uitvoering van beide speerpunten. Haar betrokkenheid komt vooral terug bij haar inbreng van kennis en goede voorbeelden vanuit bedrijfsleven en onderwijs. Haar ambassadeurschap en brede netwerk is waardevol voor het onder de aandacht brengen van de Groene groei-gedachte.

WERKEN IN GELDERLAND

De regio zet zich samen met haar partners in om de krapte van ambtelijk adviseurs in het fysieke domein structureel te verbeteren. Naast het beschikbaar stellen van (financiële) middelen door provincie en Rijk ondersteunt Werken in Gelderland met onder andere een scholingsprogramma voor starters en een digitale pool voor bestaande medewerkers. De instrumenten voorkomen dat gemeenten concurreren om nieuwe medewerkers en/of dat ervaren medewerkers de regio verlaten.

SPEERPUNT 1

WONEN IN BALANS: VERSNELLEN VAN DE WONINGBOUW

OVER VIJF JAAR:

- Zijn er meer groene, gedifferentieerde en duurzame wijken en dorpskernen.
- Zijn er meer betaalbare (koop)woningen.
- Wordt 25% van de woningen circulair gebouwd.
- Zijn er 20.000 woningen bijgebouwd.
- Zijn er meer woningen beschikbaar voor specifieke doelgroepen, zoals voor ouderen, arbeidsmigranten, jongeren.
- Zijn er breed inzetbare, flexibele huisvestingsconcepten gerealiseerd door de toepassing van innovatieve bouwconcepten.

Dit speerpunt richt zich op het inlopen van het woningbouwtekort door de realisatie van 35.000 woningen op de korte (2025) en middellange termijn (2030) en het regionaal organiseren van een meer continue woningbouwproductie. Hierbij wordt uitvoering gegeven aan de afspraken uit de Woondeal. Door deze langdurige samenwerkingsagenda hebben gemeenten met voorrang toegang tot provinciale en nationale regelingen, nieuwe instrumenten, een breed kennisnetwerk, financiële middelingen en investeringen. De afspraken zijn gericht op het versnellen van de woningbouwproductie, het toevoegen van betaalbare en circulaire woningen, het natuur inclusief en klimaat adaptief bouwen en het zorgen voor toekomstbestendige en gedifferentieerde wijken voor alle doelgroepen. Voor het tot uitvoering brengen van alle afspraken in de Woondeal is in 2020 een uitvoeringsplan opgesteld.

Alle partijen die erbij betrokken zijn zien de urgentie en de complexiteit van de problematiek en de slaan de handen ineen. Dit moet ook om kennis te delen en een vuist te maken naar het landelijke politieke bestel: als regio jezelf op de kaart zetten.
- Henri Schimmel senior ontwikkelmanager bij BPD Gebiedsontwikkeling

RESULTATEN 2022

UITVOERINGSKRACHT WOONDEAL VERGROOT
Door in te zoomen op de vijf deelgebieden: Arnhem, Nijmegen, Oost (Liemers), Noord-Midden en Zuid wordt doelgerichter uitvoering gegeven aan de versnellingsopgave. De focus komt nadrukkelijker te liggen op de versnellingslocaties: de concretisering en uitvoering van de plannen. Voor vergroten van de organisatie- en uitvoeringskracht van de Woondeal wordt in de tweede helft van 2021 een programmamanager aangetrokken. Daarnaast maken wij in 2022 met het Rijk en de provincie afspraken over de inzet van regelingen en financiën voor 2023 en verder.

PARTNERSCHAP MET WONINGCORPORATIES VERSTERKT
Door het versterken van het partnerschap met (het collectief van) woningcorporaties worden efficiency voordelen behaald. Speerpunten liggen onder andere op het gebied van flexwonen en conceptueel bouwen. Bekeken wordt welke kansen er liggen voor gezamenlijke inkoopstroomstromen en het ontwikkelen van standaardisatie van product-marktcombinaties.

CIRCULAIR EN CONCEPTUEEL BOUWEN
Onze opdracht uit de Woondeal is dat vanaf 2025 25% van de nieuwe woningen circulair gebouwd worden. Samen met de Circulaire regio gaan we gemeenten hierbij ondersteunen en stimuleren. De Groene groeiregio richt zich vooral op stimuleren (agendasetting) en informeren (kennisdeling) van gemeenten en andere stakeholders. Speciale aandacht gaat daarbij uit naar conceptueel en industrieel bouwen. Rondom bouwen zijn veel ambities: natuur en klimaat adaptief bouwen, energieneutraal, circulair en ook nog betaalbaar. Een kwartiermaker gaat aan de slag om te onderzoeken welke slimme bouwconcepten er zijn met een evenwicht in deze doelstellingen.

Versnellen woningbouw	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Continueren ingezette werkzaamheden 2021					
Uitvoeringskracht Woondeal vergroot					
Partnerschap met woningcorporaties versterkt					
Circulair en conceptueel bouwen					

SPEERPUNT 2

LEEFOMGEVING: VERBINDEN VAN DE RUIMTELIJKE OPGAVEN

OVER VIJF JAAR:

- Staan bij gebiedsontwikkeling natuur, landschap en leefomgeving centraal.
- Hebben wij de ruimtelijke dimensie van alle vijf opgaven binnen de Groene Metropoolregio in beeld.
- Heeft de regio een Verstedelijkingsakkoord met investeringsagenda gesloten.
- Zijn nieuwe (grote) woningbouwlocaties voor de periode 2030-2040 integraal onderzocht, uitgewerkt in lokaal omgevingsbeleid en opgenomen in een regionale investeringsagenda.
- Zijn inspirerende (ruimtelijke) toekomstscenario's voor de lange termijn ontwikkeld.
- Is er meer exposure gerealiseerd over duurzame verstedelijking in de Groene Metropoolregio.

Het motto van de Verstedelijkingsstrategie is ‘meer landschap en meer stad’. De Verstedelijkingsstrategie helpt om onze ruimtelijke opgaven goed vorm te geven en om de daarvoor benodigde investeringen te vinden. Aan de hand van een ontwerpend onderzoek worden ontwerpprincipes en een afwegingskader aan gemeenten aangereikt en worden richtlijnen en spelregels beschreven. De Groene groeiregio biedt bouwstenen voor lokaal omgevingsbeleid, de besluitvorming hierover ligt bij gemeenten zelf. Dat is voorzien in het najaar 2021.

De verstedelijkingsopgave wordt uitgewerkt in zogenoemde regionale gebiedsuitwerkingen:

- Liemers
- Rijk van Nijmegen
- Veluwezoom
- Middengebied
- De sleutelgebieden Arnhem Oost en Nijmegen West

Aan de hand van de Verstedelijkingsstrategie en de gebiedsuitwerkingen wordt een regionale investeringsagenda opgesteld. Deze investeringsagenda is een belangrijke inbreng voor een te sluiten Verstedelijkingsakkoord.

De Verstedelijkingsstrategie helpt de Groene groeiregio bij haar coördinerende functie voor de vijf opgaven van de Groene Metropoolregio in het samenbrengen en verbinden van de ruimtelijke opgaven. Bijvoorbeeld de ruimtelijke vertaling van de energieopgave, het ontwikkelen van een landschappelijk recreatief raamwerk en de additionele mobiliteitsbehoefte bij de toename van woningen. Versterking van de kwaliteit van de leefomgeving (inclusief natuur en landschap) staat hierbij centraal.

RESULTATEN 2022

VERSTEDELIJKINGSSTRATEGIE: SLUITEN VERSTEDELIJKINGSAKKOORD
In 2022 sluiten wij een Verstedelijkingsakkoord. Wij ondersteunen gemeenten bij de vertaling van de uitgangspunten van de Verstedelijkingsstrategie en de afspraken uit het Verstedelijkingsakkoord in gebiedsuitwerkingen, naar Omgevingsvisies of ander ruimtelijk beleid.

DASHBOARD ‘DE STAAT VAN DE REGIO’ ONTWIKKELD
Wij beschikken over een interactief dashboard gericht op nieuwe trends en ontwikkelingen van de verschillende ruimtelijke opgaven van de GMR. Om vervolgens hier samen het gesprek te voeren over scenario’s en keuzes.

OMGEVINGSSCAN ‘KWALITATIEF BOUWEN’ UITGEVOERD
Samen met de opgave Circulaire regio, de provincie Gelderland en TEB onderzoeken wij welke innovaties er zijn op het gebied van conceptueel en industrieel bouwen, circulair en natuur inclusief en klimaat adaptief.

ACTIEF PARTNERSCHAP GROENE GROEIREGIO VERGROOT
Het realiseren van integrale duurzame verstedelijking kunnen wij alleen in nauwe samenwerking met onze partners. Investeringen en regelingen zijn nodig voor het creëren van stikstofruimte, het verbeteren van ons vestigingsklimaat en het optimaliseren van natuur en biodiversiteit. Om de juiste woningen op de beste plek betaalbaar te bouwen, moeten gemeenten financieel in staat zijn gebiedsontwikkeling uit te voeren en moeten eventuele onrendabele toppen gefinancierd worden. De Woondeal en Verstedelijkingsstrategie zijn hierin belangrijke kansen. Het vergroten van onze zichtbaarheid en partnerschap heeft continue onze aandacht en stellen daarvoor jaarlijks een lobbyplan op.

Verbinden van de ruimtelijke opgaven	**2021** 2e helft	**2022** 1e helft	2e helft	**2023** 1e helft	2e helft
Verstedelijkingsstrategie: sluiten Verstedelijkingsakkoord		■	■	■	■
Dashboard ‘De staat van de Regio’ ontwikkeld			■	■	■
Omgevingsscan ‘kwalitatief bouwen’ uitgevoerd		■	■	■	■
Actief partnerschap Groene groeiregio vergroot		■	■	■	■

FINANCIËLE PARAGRAAF

ALGEMEEN

In deze financiële paragraaf lichten we toe welke middelen nodig zijn om de opgaven uit te voeren in 2022 en welke bijdragen van derden al beschikbaar zijn of verwacht worden.

We presenteren een financieel beeld van de verwachte kosten 2022. De jaren daarna zijn nog onzeker en om die reden niet ingevuld. De tabellen zijn een actualisering van de begroting 2022.

Enkele algemene uitgangspunten die we gehanteerd hebben, zijn:

- Gemeenten krijgen een vergoeding voor capaciteit van mensen die een substantieel deel van hun tijd besteden aan de regionale opgave. Dit zijn bijvoorbeeld de speerpuntcoordinatoren.
- De capaciteit van de opgavemanager is in de begroting verdeeld over algemeen opgavemanagement en de speerpunten. Dit is omdat de opgavemanagers ook werk doen voor de verschillende speerpunten.
- Naast capaciteit is (proces)geld nodig om externe expertise in te huren of bepaalde specifieke activiteiten uit te voeren. Het gaat veelal om voorbereidend werk om de doelen van de opgaven in de jaren hierna te kunnen realiseren. Dit vraagt om onderzoek, verkenningen, lobby, een stevige basis leggen voor kennisuitwisseling en kennisverwerving als ook onderzoek naar de mogelijkheden van externe financiering. We gebruiken deze inzet dan ook nadrukkelijk om mogelijkheden voor financiering door andere partijen te creëren.
- Als uit de consultatieronde is gebleken dat er gemeenten voornemens zijn niet mee te doen met een opgave, zijn de kosten naar beneden bijgesteld. Hiermee bereiken we dat de inwonerbijdrage niet omhoog hoeft, als deze gemeenten inderdaad besluiten niet mee te doen.
- Zoals in de inleiding is aangegeven, wil de provincie Gelderland financiële middelen beschikbaar te stellen voor de realisatie van de doelen van de samenwerking tussen provincie, The Economic Board en de Groene Metropoolregio en dus voor de doelen binnen deze regionale agenda. De provincie zal per project/initiatief afwegen of en hoe het project bijdraagt aan de verschillende provinciale doelen. De provincie streeft ernaar om in 2022 de bijdrage van de gemeenten aan de vijf opgaven van de Groene Metropoolregio te verdubbelen. Daar waar we in afstemming met de provincie al een concrete invulling van de bijdrage aan de opgave hebben, is deze hieronder opgenomen in de begrotingen van de opgaven.

VERBONDEN REGIO

Kosten

De regio Arnhem-Nijmegen werkt sinds 2019 met een regionaal Mobiliteitsfonds. Dit fonds wordt gevoed door de 18 gemeenten en voor een deel door andere partners[6]. Het huidige regionaal Mobiliteitsfonds gaat per 1-1-2022 over van de gemeente Nijmegen naar de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Voor 2022 zien wij een vergelijkbare opgave en inzet vanuit de verbonden regio als in 2021. Om de opgaven te kunnen realiseren is een werkbudget nodig van €1.022.000. Dit betekent dat wij uitgaan van €1,30 per inwoner per gemeente. 1/3 van dit bedrag is inzet op capaciteit. Voor 2022 is voor deze opgave aan capaciteit 1,0 fte voor de opgavemanager, 0,4 fte voor procesondersteuning (ondergebracht bij het regiobureau), 0,2 voor strategie en 1,9 fte voor de speerpuntcoördinatoren opgenomen in onderstaande begroting. Daarbij is onder de speerpunten een post ‘algemeen’ opgenomen voor kosten die niet specifiek aan een speerpunt zijn te relateren maar ten dienste staan voor alle speerpunten. Het gaat daarbij om activiteiten zoals een opga-

6 De provincie Gelderland heeft in 2020 een subsidie verleend voor de projecten binnen het speerpunt “Slim en Schoon Onderweg’. Ook in 2021 zal naar verwachting de provincie Gelderland subsidie verlenen.

vegerichte uitwerking van Europa, onze lobbyactiviteiten en middelen voor promotie en communicatie als ook verwachte kosten voor bredere beleidsvragen en monitoring.

(Potentiële) opbrengsten
Binnen de uitwerkingen van de speerpunten zien wij een sterke (financiële) samenwerking met vooral de provincie Gelderland. Een groot aantal processen wordt mede door de provincie Gelderland gefinancierd en mogelijk gemaakt, waarbij co-financiering vanuit de regio wenselijk is (zo heeft de provincie Gelderland een financiële bijdrage toegezegd voor de economische analyse ICE, verkenning westflankroute Fiets, de meerjarige agenda Hubs & knooppunten). Ook in 2022 heeft de provincie toegezegd in voorkomende gevallen samen te willen optrekken, o.a. bij het uitwerken van de regionale agenda's (fiets, verkeersveiligheid, Hubs & knooppunten, Slim & Schoon Onderweg), maar ook het verder uitwerken (verkennen) van regionale projecten.

Ter toelichting de co-financiering die voor 2021 voorzien is en de verwachting voor 2022:

- Voor het deelprogramma Slim & Schoon Onderweg is in 2021 co-financiering vanuit het Ministerie van I&W, provincie Gelderland, gemeenten en werkgevers voorzien van €1,15 miljoen, naast een bijdrage vanuit het regionaal mobiliteitsfonds van €270.000. In de loop van dit jaar zal duidelijk worden in hoeverre de regio in 2022 weer subsidie voor dit programmaonderdeel kan krijgen. Vooralsnog wordt uitgegaan van een vergelijkbaar bedrag als in 2021.
- Voor de regionale agenda fiets is begin 2021 een uitvoeringsagenda 21-22 gemaakt. Voor het jaar 2021/2022 staat er in de regio voor €12,7 miljoen aan fietsinvesteringen op stapel, waarvoor het plan uitvoeringsgereed is en de gemeentelijke bijdrage beschikbaar. De Groene Metropoolregio heeft een verzoek gedaan aan de provincie Gelderland om €6

miljoen euro beschikbaar te stellen om deze projecten in 2021-2022 uit te kunnen voeren. De projecten bestaan uit aanleg en verbeteringen aan bestaande snelfietsroutes, het realiseren van doorfietsroutes, fietsparkeren en een aantal overige fietsroutes.

- In de loop van 2021 zullen ook uitvoeringsagenda's worden voorbereid die uiteindelijk leiden tot een investeringsagenda (hubs & knooppunten, verkeersveiligheid). Vooralsnog wordt ingeschat dat voor uitvoering 2022 een bedrag van €4 miljoen kan worden verwacht vanuit de provincie Gelderland voor de implementatie Hubs & Knooppunten en €2,5 miljoen voor projecten verkeersveiligheid. Voor het Hoogwaardig openbaar vervoer is reeds een uitvoeringsagenda beschikbaar, die afhankelijk van de beschikbare middelen kan leiden tot gerichte implementatie (voor 2022 wordt gesproken over een bedrag van €7,5 miljoen (100% subsidie))[7]. De provincie Gelderland heeft aangegeven dat subsidie mogelijk is als het project onderdeel uitmaakt van de regionale geprioriteerde agenda.

Verbonden regio	taakveld		2022 (juli)	2022 (nieuw)
Algemeen		0.4	150.000	150.000
Speerpunten				
Algemeen		2.1	107.000	107.000
Gebiedsgerichte corridoraanpak		2.1	125.000	125.000
Mobiliteitshubs en knooppunten		2.1	95.000	95.000
Regionaal (snel)fietsnetwerk		2.1	180.000	180.000
Gedragsaanpak duurzame mobiliteit		2.1	320.000	320.000
Veiligheid		2.1	45.000	45.000
Lasten			1.022.000	1.022.000
Algemeen	0.4			
Speerpunten				
Algemeen	2.1			
Gebiedsgerichte corridoraanpak	2.1			
Mobiliteitshubs en knooppunten	2.1			
Regionaal (snel)fietsnetwerk	2.1			
Gedragsaanpak duurzame mobiliteit	2.1			
Veiligheid				
Baten				
Saldo			1.022.000	1.022.000
Dekking extern (.....)				
Dekking opgavegeld (inwonerbijdrage)			1.022.000	1.022.000
Bijdrage per inwoner in euro's			1,30	1,30

7 De Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen is nog in gesprek met de provincie Gelderland over de te hanteren subsidiebijdrage. Het gaat hierbij om fietsprojecten, de projecten verkeersveiligheid en Hubs & knooppunten. Voor HOV-projecten heeft de provincie Gelderland aangegeven dat het gaat om een 100%-subsidie.

PRODUCTIEVE REGIO

Kosten

Voor 2022 is voor deze opgave aan capaciteit 1 fte voor de opgavemanager, 0,4 fte voor procesondersteuning (ondergebracht bij het regiobureau) en 1,4 fte voor de speerpuntcoördinatoren opgenomen in onderstaande begroting. Uitgaande van de in deze agenda benoemde acties en fasering, begroten wij voor 2022 een totaal van €190.000 voor proceskosten.

Ervan uitgaande dat alle gemeenten zich inschrijven voor de Productieve regio is voor 2022 de bijdrage per inwoner 73 cent, inclusief het RPW. Gemeenten die niet intekenen voor deze opgave zijn wel verplicht voor 2022 16 cent per inwoner voor het RPW bij te dragen. De jaarlijkse kosten voor het RPW gaan overigens omlaag van €175.000 per jaar (22 cent per inwoner) naar €125.000 per jaar (16 cent per inwoner) omdat de ondersteuning van dit traject vanaf 1 juli 2021 door de Groene Metropoolregio wordt gedaan.

(Potentiële) opbrengsten

De benodigde capaciteit voor de uitvoering en ontwikkeling van plannen die voortkomen uit de lobby zijn erop gericht om externe gelden naar de regio te halen. Wij zetten ons actief in op het binnenhalen van externe gelden om te investeren in onze economie.

Capaciteit, procesgeld en projectgeld kunnen ook geleverd worden door onze samenwerkingspartners. Voor bestaande projecten gebeurt dit ook al. De provincie Gelderland heeft in diverse projecten al geïnvesteerd, waaronder €4,6 miljoen in Connectr. De ambities binnen de speerpunten sluiten goed aan bij de doelstellingen van de provincie. Waar nodig sluit de provincie aan bij ambtelijke werkgroepen. Zo dragen zij in capaciteit, kennis en kunde bij aan de opgave. Hierover (en voor toekomstige projecten) maken we nog afspraken met de provincie. Dat geldt ook voor de andere samenwerkingspartners zoals TEB.

Productieve regio	taakveld		2022 (juli)	2022 (nieuw)
Algemeen		0.4	60.000	60.000
Speerpunten				
Ondernemerschap in mkb		3,1	99.500	99.500
Human capital - onderwijs en arbeidsmarkt		3,1	99.500	99.500
Ontwikkeling van (inter)nationale clusters		3,1	99.500	99.500
Versterking duurzame logistiek		3,1	91.500	91.500
Toekomstbestendige werklocaties		3,1	125.000	125.000
Lasten			575.000	575.000
Algemeen	0.4			
Speerpunten				
Ondernemerschap in mkb	3,1			
Human capital - onderwijs en arbeidsmarkt	3,1			
Ontwikkeling van (inter)nationale clusters	3,1			
Versterking duurzame logistiek	3,1			
Toekomstbestendige werklocaties	3,1			
Baten				
Saldo			575.000	575.000
Dekking extern (.....)				
Dekking opgavegeld (inwonerbijdrage)			575.000	575.000
Bijdrage per inwoner in euro's			0,73	0,73

CIRCULAIRE REGIO

Kosten

In 2022 is 1,0 fte voor de opgavemanager en 0,8 fte voor de speerpuntcoördinatoren begroot. We verwachten dat ook onze partners, zoals de provincie, TEB en enkele andere partners een bijdrage in capaciteit leveren aan deze opgave. Hierover maken we nog nadere afspraken. Daarnaast komen uit een aantal activiteiten kosten voort voor onderzoeken, verkenningen, communicatie en ICT kosten die bij de speerpunten zijn begroot. Uitgaande van de in deze agenda benoemde acties en fasering, bedragen de totale kosten voor 2022 €602.500.

In 2020 hebben 15 gemeenten ingestemd met een meerjarig Uitvoeringsprogramma Grond, Weg- en Waterbouw. Het project is gestart en loopt door t/m 2022. De financiële verrekening van gemeenten wordt verdeeld over de jaren 2021 en 2022 (2 x €62.500). De bijdrage voor 2022 is in de inwonerbijdrage versleuteld. Niet deelnemende gemeenten krijgen een evenredige korting. De provincie draagt eveneens bij in de kosten (€75.000).

In het recente verleden hebben 17 regiogemeenten deel genomen aan het gezamenlijk inkopen van elektriciteit en aardgas en het verduurzamen daarvan. Onder voorwaarden kan het contract duurzame elektriciteit worden voorgezet. De inkoop van aardgas dient opnieuw opgestart te worden. In 2021 moeten daarvoor de uitgangspunten op het gebied van duurzaamheid worden bepaald. Daarna volgt in 2022 het aanbestedingsproces zelf. De kosten voor de voorbereiding in 2021 zijn begroot op €60.000. De kosten voor het aanbestedingsproces zelf zijn in de inwonerbijdrage voor 2022 opgenomen (€45.000).

(Potentiële) opbrengsten

Zoals hierboven genoemd, draagt de provincie bij aan het meerjarig Uitvoeringsprogramma Grond, Weg- en Waterbouw (€75.000).

Op welke wijze we de projectorganisatie RES kunnen continueren is nu nog niet in te schatten doordat het Rijk nog geen helderheid heeft gegeven over de financiering van de vervolgfase. De provincie is gevraagd hierbij financieel te ondersteunen, zodat we de kern van de projectorganisatie kunnen behouden.

In de bijgestelde begroting 2022 zijn de potentiële opbrengsten nog niet geraamd omdat er nog altijd geen zekerheid is over deze inkomsten. Wel is duidelijk geworden dat de gemeenten Montferland en Mook & Middelaar verwachten niet in te tekenen op deze opgave in 2022. Om de inwonerbijdrage gelijk te houden op 81 cent, is binnen de opgave kritisch gekeken of en waar het minder kan / getemporiseerd kan worden. Er is in totaal €35.000 afgeraamd op budgetten binnen de speerpunten “Circulaire economie, grondstoffen en ketens”, “Water en klimaatadaptatie” en “Transitie naar duurzame energie”. We zijn van mening dat we met deze bijstelling nog altijd onze doelen kunnen halen op deze opgave.

Circulaire regio	taakveld		2022 (juli)	2022 (nieuw)
Algemeen		0.4	60.000	60.000
Speerpunten				
Circulaire bouw en infrastructuur		3.1	147.500	147.500
Circulaire economie: grondstoffen en ketens		2.1	145.000	135.000
Water en klimaatadaptatie		2.1	105.000	85.000
Transitie naar duurzame energie		2.1	180.000	175.000
Lasten			637.500	602.500
Algemeen	0.4			
Speerpunten				
Circulaire bouw en infrastructuur	3.1			
Circulaire economie: grondstoffen en ketens	3.1			
Water en klimaatadaptatie	3.1			
Transitie naar duurzame energie	3.1			
Baten				
Saldo			637.500	602.500
Dekking extern (.....)				
Dekking opgavegeld (inwonerbijdrage)			637.500	602.500
Bijdrage per inwoner in euro's			0,81	0,81*

* Deze inwonersbijdragen is gebaseerd op het aantal gemeenten dat bij de consulatie (voorjaar 2021) heeft aangegeven waarschijnlijk in te tekenen.

ONTSPANNEN REGIO

Kosten

In 2022 hebben we 0,7 fte voor de opgavemanager, 0,8 fte (voor 0,6 fte ondergebracht bij het regiobureau) voor procesondersteuning en 1 fte voor de speerpuntcoördinatoren begroot.

Daarnaast begroten we voor 2022 €355.000 aan proceskosten voor bijvoorbeeld de inhuur van externe expertise, voor analyse, onderzoek en planvorming. Hiermee maken we programma's en projecten concreet en creëren we mogelijkheden voor (co-) financiering van provincie Rijk, Europa en de markt.

(Potentiële) opbrengsten

We verwachten dat ook onze partners, zoals provincie, TEB en TVAN, een bijdrage in capaciteit zullen leveren aan deze opgave. Hierover maken we nog nadere afspraken.

Zoals aangegeven, heeft de provincie de intentie om zoveel aan de projecten bij te dragen, dat de optelsom uitkomt op een verdubbeling van de bijdragen van de gemeenten aan de opgaven. In afstemming met de provincie, hebben we voor €132.500 een concrete invulling voor deze intentie. Over het speerpunt Sterke culturele infrastructuur en dan met name over het Transformatievoorstel, moeten we nog nadere afspraken met de provincie maken.
De kosten voor gemeenten voor het uitvoeren van het transformatievoorstel zijn dan ook nog niet opgenomen in deze begroting. We streven ernaar dit zoveel mogelijk binnen reeds beschikbare middelen van gemeenten en met co-financiering van de provincie te financieren.
Het uitvoeren van het plan van aanpak voor een recreatief wandel- en fietsroutenetwerk is evenmin opgenomen in deze begroting, omdat we deze kosten nog niet kennen. Ook hier kijken we naar beschikbare gemeentelijke middelen en co-financiering van de provincie.

Een aantal gemeenten twijfelen nog over intekenen op deze opgave in 2022. Om de inwonerbijdrage gelijk te houden op 57 cent, is binnen de opgave kritisch gekeken of en waar het minder kan/getemporiseerd kan worden. Er is in totaal €38.000 afgeraamd, waarbij we rekening hebben gehouden dat 3 gemeenten mogelijk niet intekenen.

Ontspannen regio	taakveld		2022 (juli)	2022 (nieuw)
Algemeen		0.4	60.000	48.000
Speerpunten				
Duurzaam toerisme		5.5	250.000	226.000
Bruisende binnensteden, krachtige kernen		8.1	80.000	91.000
Groen-blauw raamwerk		8.1	95.000	81.000
Sterke culturele infrastructuur		5.5	100.000	101.000
Lasten			585.000	547.000
Algemeen	0.4			
Speerpunten				
Duurzaam toerisme	5.5		75.000	75.000
Bruisende binnensteden, krachtige kernen	8.1		32.500	32.500
Groen-blauw raamwerk	8.1		25.000	25.000
Sterke culturele infrastructuur	5.5			
Baten			132.500	132.500
Saldo*			452.500	414.500
Dekking extern (.....)			132.500	132.500
Dekking opgavegeld (inwonerbijdrage)			452.500	414.500
Bijdrage per inwoner in euro's			0,57	0,57**

* Dit is inclusief het maken, maar exclusief de uitvoering van het plan van aanpak dekkend recreatief fiets- en wandelnetwerk en exclusief de uitvoering van het tansformatievoorstel.
** Deze inwonersbijdragen is gebaseerd op het aantal gemeenten dat bij de consulatie (voorjaar 2021) heeft aangegeven waarschijnlijk in te tekenen.

GROENE GROEIREGIO

Kosten

De te maken kosten voor deze opgave zijn gericht op het samenbrengen van de gemeenten, het bieden van een platform voor kennisuitwisseling (zoals dashboards, leveren van expertise en een vraagbaak), het doen van onderzoek en het organiseren van symposia of congressen.
De netto inzet is geraamd op €642.500 voor 2022. Dit komt neer op een inwonerbijdrage van 82 cent.

(Potentiële) opbrengsten

De gevraagde financiële inzet creëert (meer) mogelijkheden voor financiering vanuit andere partijen naar onze regio Arnhem-Nijmegen. Actuele voorbeelden van dit 'multipliereffect' zijn de korting op de verhuurdersheffing (vergroting investeringscapaciteit corporaties ten behoeve van de bouw van betaalbare huurwoningen), het komende Verstedelijkingsakkoord met het Rijk en recente toekenningen van Woningbouwimpulsgelden. Het opstellen van Regionale Investeringsagenda's zorgt er bovendien voor dat wij experimenteren met fondsvorming en verevening. Zo verbinden wij de samenwerkende gemeenten met medeoverheden, private en maatschappelijke partners die - vanuit hun eigen doelstellingen - meewerken en investeren aan de regio Arnhem-Nijmegen.

Binnen onze opgave zijn ook al vastgestelde bijdragen van andere partijen. Vanuit het procesgeld dat door de provincie en het Rijk beschikbaar wordt gesteld voor uitvoering van de Woondeal zijn de kosten in speerpunt 1 (in totaal ca. €650.000) voor een belangrijk deel gedekt. Ten opzichte van het beeld van april zien we dat we een deel van de inzet die we bedacht hadden voor 2021 naar 2022 verschuift. Dit zien we zowel in de kosten als in de baten. Het financieel resultaat van de opgave blijft hetzelfde.

De kosten van de flexpool voor 2021 (€250.000) zijn gedekt uit Rijksregeling 'Specifieke Uitkering Flexibele Inzet Ondersteuning Woningbouw' (FIOW). Er is een uitgebreide begroting beschikbaar voor de Woondeal als ook voor de uitwerking van de overige speerpunten. Voor het jaar 2022 spannen we ons in voor nog eens €250.000 uit deze regeling voor de flexpool. Deze bijdrage is nog niet hard en om die reden niet meegenomen in de dekking.

Groene groeiregio	taakveld		2022 (juli)	2022 (nieuw)
Algemeen		0.4	60.000	100.000
Speerpunten				
Versnelling / wonen in balans		8.1	475.000	647.500
Leefomgeving: integraal ruimteclaims afwegen		8.2	307.500	370.000
Agglomeratiekracht - Groene Metropoolregio		3.1	150.000	
Lasten			992.500	1.117.500
Algemeen				
Speerpunten				
Versnelling / wonen in balans	8.1		350.000	475.000
Leefomgeving: integraal ruimteclaims afwegen	8.2			
Agglomeratiekracht - Groene Metropoolregio	3.1			
Baten			350.000	475.000
Saldo			642.500	642.500
Dekking extern (.....)			350.000	475.000
Dekking opgavegeld (inwonerbijdrage)			642.500	642.500
Bijdrage per inwoner in euro's			0,82	0,82

BIJLAGE 1

SAMENHANG OPGAVEN

De vijf opgaven hebben samenhang met elkaar. Wij zorgen ervoor dat we zaken integraal aanpakken, zonder dingen dubbel te doen.

Deze infographic laat zien over welke thema's afspraken zijn gemaakt en welke opgave leidend is. De Groene groeiregio heeft een bijzondere functie als integrerende opgave.

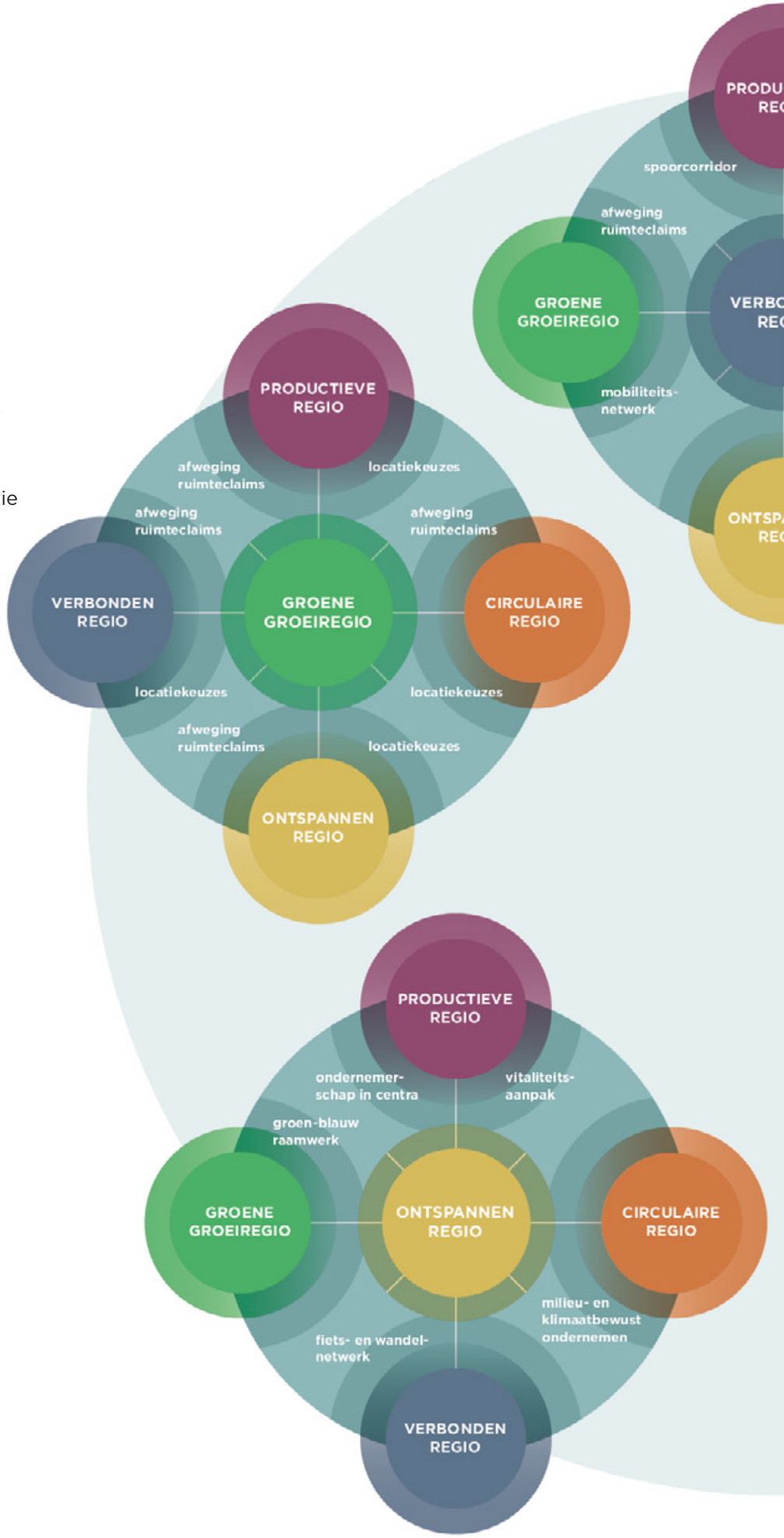

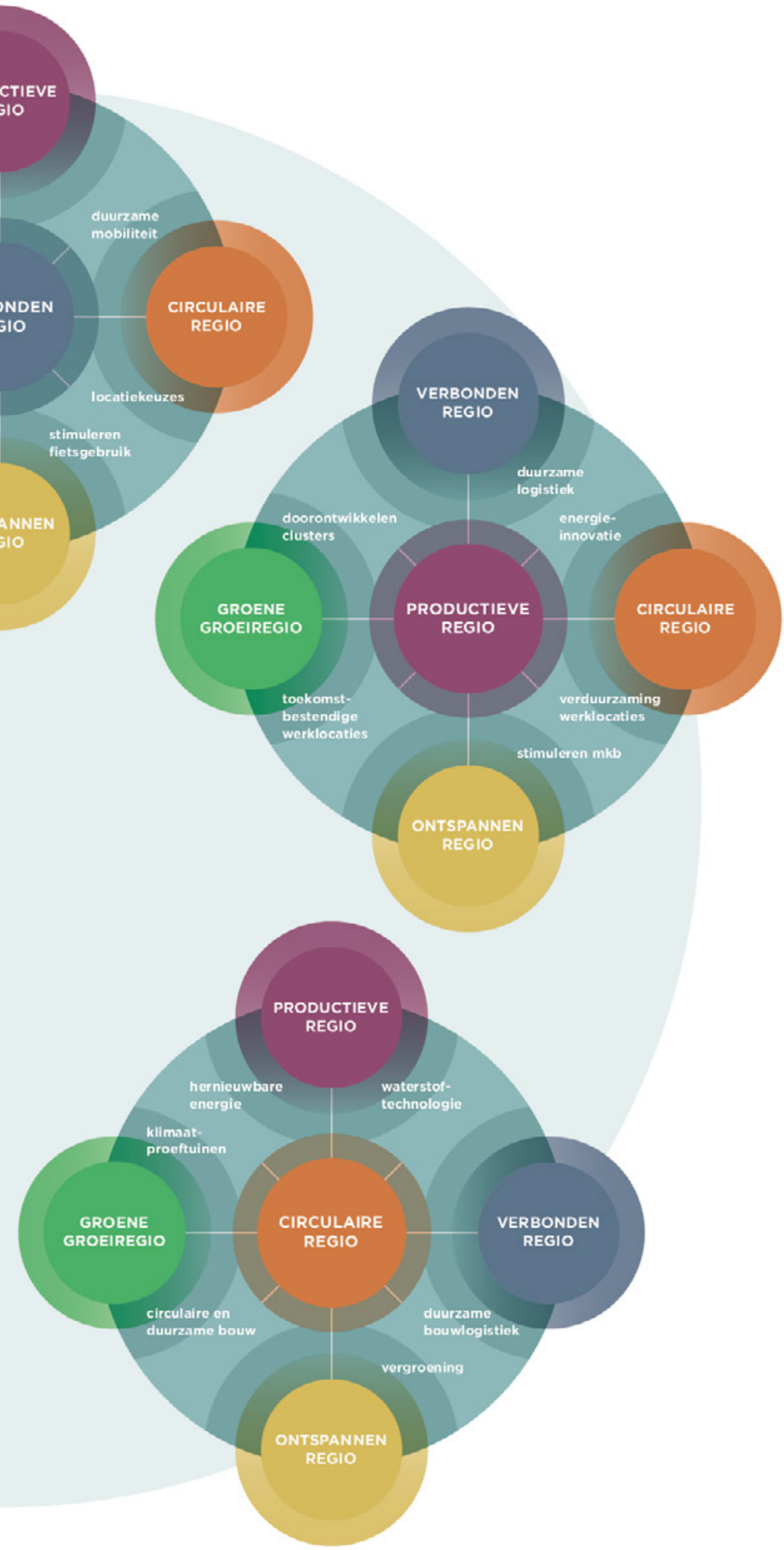
duurzame mobiliteit
CIRCULAIRE REGIO
locatiekeuzes
stimuleren fietsgebruik
VERBONDEN REGIO
duurzame logistiek
doorontwikkelen clusters
energie-innovatie
GROENE GROEIREGIO
PRODUCTIEVE REGIO
CIRCULAIRE REGIO
toekomst-bestendige werklocaties
verduurzaming werklocaties
stimuleren mkb
ONTSPANNEN REGIO
PRODUCTIEVE REGIO
hernieuwbare energie
waterstof-technologie
klimaat-proeftuinen
GROENE GROEIREGIO
CIRCULAIRE REGIO
VERBONDEN REGIO
circulaire en duurzame bouw
duurzame bouwlogistiek
vergroening
ONTSPANNEN REGIO

BIJLAGE 2

BESTUURLIJKE OPGAVETEAMS

Verbonden regio	Productieve regio
Roeland van der Zee (wethouder Arnhem) a.i. **Igor van der Valk** (Lingewaard) **Johan Leferink**	**Jan van Dellen** (wethouder Arnhem) **Peter Werkman** (Doesburg) **Jolanda van Rensch**
Gebiedsgerichte corridoraanpak - R. van der Zee (Arnhem) - P. Loermans (Wijchen) - J.Wijnia (Nijmegen) **Mobiliteitshubs en knooppunten** - C. Koers (Zevenaar) - P. Loermans (Wijchen) - J. Wijnia (Nijmegen) **Regionaal snelfietsnetwerk** - J. Sluiter (Lingewaard) **Gedragsaanpak duurzame mobiliteit** - P. Baneke (Mook en Middelaar) **Verkeersveiligheid** - R. Waas (Heumen)	**Doorontwikkeling van (inter)nationale clusters** - B. Elfrink (Zevenaar) **Human capital - onderwijs en arbeidsmarkt** - N. Derks (Wijchen) **Stimuleren ondernemerschap in het MKB** - M. Esselbrugge (Nijmegen) **Versterking van duurzame logistiek** - B. Faber (Overbetuwe) **Toekomstbestendige werklocaties werklocaties** - H. Hieltjes (Duiven) **Portefeuillehoudersoverleg RPW** - Portefeuillehouders economie van de 18 deelnemende gemeenten **Algemeen lid:** - H. Witjes (Lingewaard - F. Eetgerink (Heumen) - M. Som (Montferland) - W. Brink (Druten)
Circulaire regio	**Ontspannen regio**
Titus Burgers (wethouder Wijchen) **Maurits van de Geijn** (Renkum) **Michiel Hustinx**	**Agnes Schaap** (burgemeester Renkum) **Edwin van der Velde** (Berg en Dal) **Mariken Prüst**
Circulaire bouw en Infrastructuur - A. Slob (Lingewaard) - C. Koers (Zevenaar) **Circulaire economie: grondstoffen en ketens** - M. Schoenaker (Heumen) - D. Klomberg (Rheden) **Water en Klimaatadaptie** - N. Verheul (Berg en Dal) - P. Bollen (Doesburg) **Transitie naar duurzame energie** - D. Horsthuis-Tangelder (Overbetuwe) - J. Maouche (Renkum)	**Duurzaam toerisme in de regio** - H. Witjes (Lingewaard) - B. Elfrink (Zevenaar) **Bruisende binnensteden en krachtige kernen** - B. van Veldhuizen (Doesburg) - M. Schoenaker (Heumen) - Bob Roelofs (Arnhem) **Groen Blauw raamwerk** - E. Weststeijn (Rozendaal) - A. Visser (Berg en Dal) - H. Sluiter (Westervoort) **Sterke culturele infrastructuur** - N. Vergunst (Nijmegen) - M. Budel (Rheden)
Groene Groei regio	
Carol van Eert (burgemeester Rheden) **Remco Boer** (Wijchen) **Matthijs Lenis**	
Wonen in balans/Uitvoering Woondeal - W. Hol (Overbetuwe) **Leefomgeving – Verstedelijkingsstrategie** - C. van Eert (Rheden) **Leefomgeving- integratie opgaven GMR** - G. Gerrits (Wijchen) **Betrokkenheid G18** - H. Winters (Zevenaar) - P. de Klein (Beuningen) **Lobbykracht als regio** - C. van Eert (Rheden) - C. Bouwkamp (Arnhem) - N. Vergunst (Nijmegen)	

Eusebiusbuitensingel 53
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

06 - 311 021 19
info@regioan.nl
www.groenemetropoolregio.nl

Reacties gemeenten concept-regionale agenda 2022

Algemeen	Gemeente	Antwoord
Door alle gemeenten is veel werk gemaakt van de consultatieronde. In dit overzicht is getracht de reacties van de gemeenten samen te brengen. Het document is zeker niet allesomvattend en streeft geen volledigheid na. Getracht is kort en bondig te reageren en te duiden wat met een reactie is of wordt gedaan. De concrete vertaling vindt u in de regionale agenda 2022. De oogst van de consultatieronde (en het werkenderwijs gegroeid inzicht bij de bestuurlijke opgaveteams) heeft geleid tot een gedragen regionale agenda. Hiermee kan de regio, samen met haar partners, in 2022 aan het werk.		
Inzetten op een realistische en haalbare regionale agenda door prioritering, fasering en concretisering van acties. Koersen op een regionale agenda die een realistische balans laten zien tussen gezonde ambitie en datgene dat - qua middelen en menskracht - met elkaar waar kunnen maken.	Nijmegen Heumen Arnhem Duiven Druten Westervoort Beuningen Wijchen	De doelstellingen 'over vijf jaar ' hebben we kritisch bekeken op haalbaarheid binnen deze vijf jaar. Waar deze te ambitieus zijn, temporiseren we deze doelstellingen. Ook zijn deze doelstellingen verder geconcretiseerd. Waar dit nog niet mogelijk is, vindt concretisering in 2022 plaats. We doen dit in het licht van de regionale agenda van 2023 e.v. en de eventuele ontwikkeling van een Monitor Brede Welvaart. Voor alle acties benoemen we welk concreet resultaat dit oplevert en voorzien van een concrete en realistische planning.
Inzetten (verder/ meer) op het aantrekken van externe bijdragen aan en subsidies voor de opgaven	Renkum	In de financiële paragraaf en in de concept-investeringsagenda geven we zoveel mogelijk aan waar wij concrete kansen zien voor samenwerkingsafspraken en voor externe financiering.
Wij verzoeken u daarom om in overleg met de bestuurlijk en ambtelijk opgaveteams te bekijken in hoeverre in 2022 acties tot wat meer concrete en in gemeenten zichtbare resultaten kunnen leiden (met het oog op uitlegbaarheid naar inwoners)	Heumen Berg en Dal Rozendaal	In de definitieve regionale agenda hebben we concrete voorbeelden toegevoegd, waardoor de doelstellingen en acties meer zichtbaar worden.

Wij zouden graag zien dat de speerpunten naar acties worden door vertaald, daarin ook duidelijker uitwerken welke kosten en baten hiermee gemoeid zijn	Lingewaard	
Wij roepen op om voortvarend (financiële) afspraken te maken met provincie en rijk over de uitvoering van de verschillende opgaven. Voor ons is dit een belangrijke meerwaarde van regionaal samenwerken. Meer en concreet zicht bijvoorbeeld op bijdragen van de provincie zou het besluiten over deze regionale agenda en intekenen op de opgaven een stuk eenvoudiger maken. Oproep om bij de provincie te benadrukken dat zij een belangrijke partner zijn op een groot aantal van de speerpunten, zoals op gebied van verkeersveiligheid, circulair bouwen, energietransitie, bij de ontwikkeling van de internationale clusters, de binnensteden en het transformatievoorstel cultuurregio025. Wij pleiten voor een krachtige provincie die, met respect voor de gemeentelijke autonomie, stevig agenderend, sturend en (financieel) ondersteunend is. Een provincie die ruimte laat, maar ook krachtig rol neemt op onder andere de mobiliteitsopgave, wonen en opgaven in natuur en landschap.	Lingewaard Arnhem Nijmegen Rozendaal	We verwijzen naar de inleiding van de regionale agenda 2020 waarin we nader ingaan op het te sluiten Bestuursakkoord met de provincie en The Economic Board en de daarbij horende regionale investeringsagenda. Het gaat hierbij om investeringen, maar ook om de rol die de verschillende partners pakken in de opgaven. De provincie heeft uitgesproken aan projecten die passen binnen de gezamenlijke ambities bij te dragen zodat een verdubbeling plaatsvindt van de bijdragen van de gemeenten aan de 5 opgaven. In diverse opgaven is aangegeven welke inzet we willen plegen op speerpunten om met het Rijk (en andere partners) afspraken te maken. Zo sluit de regio in 2022 een Verstedelijkingsakkoord met investeringsagenda.
We hechten eraan dat goed wordt geselecteerd op welke speerpunten en activiteiten regionale samenwerking én een regionale investering logisch is, in plaats van provinciale sturing, subregionale samenwerking of een lokale aanpak Ook dienen dubbelingen van lokale en regionale inspanningen worden voorkomen. De regio moet geen punten oppakken die ook of misschien beter lokaal opgepakt kunnen worden. Dit vergt nader onderzoek. Wij denken dat er binnen de agenda, maar ook in de afstemming tussen de GMRAN en andere partijen en regio's, nog diverse mogelijkheden zijn voor meer synergie en het voorkomen van dubbel werk. Wij verzoeken u om op deze mogelijkheden alert te blijven teneinde de maatschappelijke kosten voor de agenda zo laag mogelijk te houden.	Rozendaal Duiven Westervoort Berg en Dal	In de opgaven is kritisch gekeken of de beoogde resultaten en doelen regionale samenwerking vragen om deze te bereiken. Of dat deze beter op een andere plek opgepakt kunnen worden. In een aantal opgaven (met name die opgaven waarop de regionale samenwerking tot nu toe beperkt was) vraagt dat nog meer uitzoekwerk om hier een uitspraak over te kunnen doen. Er zal altijd een go / no go moment ingebouwd worden. Ook is onze rol ten opzichte van de verschillende resultaten verduidelijkt in de definitieve regionale agenda.In de regionale agenda zijn de voorgestelde regionale inspanningen op onderdelen voorzien van een voorbeeld dat laat zien hoe regionale resultaten zich vertalen naar concrete resultaten op lokaal niveau.

We vragen u de dwarsverbanden/cross-overs nader te concretiseren en een goede plek geven: bij welke opgave komt de (eind)verantwoordelijkheid te liggen voor de diverse acties, waartussen dwarsverbanden bestaan.	Arnhem Renkum Rheden	De samenhang tussen de opgaven is concreter opgenomen in de teksten van de opgaven en in de visualisatie die is gemaakt (bijlage in de regionale agenda 2022). Dat betekent dat we per 'crossover' aangeven wat de actie is, welke opgave leidend is en wat de andere opgave(n) inbrengt of inbrengen.
Aandachtspunt is de bemensing van de regionale opgaven. De gewenste kwaliteiten op de juiste plek, hierop ook uitvragen en selecteren. Vanaf 2022 zijn pas regionale middelen beschikbaar zijn om de inzet van ambtelijke capaciteit van gemeenten te vergoeden, Dit betekent dat de opgavenmanager voor de inzet voor 2021 afhankelijk is van de goede wil van gemeenten en mensen en de regionale taken deels extra taken zijn. En dat er hierdoor niet te veel eisen gesteld kunnen worden aan en geïnvesteerd kan worden in de juiste bemensing.	Arnhem	Dit is zeker een aandachtspunt. Een kwalitatieve en evenwichtige bemensing van de 5 opgaven is een belangrijke randvoorwaarde voor het realiseren van de regionale ambities. De ambtelijke betrokkenheid van alle 18 gemeenten bij de lokale opgaven die regionaal opgepakt worden, is essentieel. De bemensing van de opgaventeams is ook een onderwerp dat op de agenda staat van de Netwerkdirectie, mede ingebracht door de 5 ambtelijk opdrachtgevers van de opgaven. Op dit moment is er veel (ambtelijk) enthousiasme om bij te dragen aan een (speerpunt van een) opgaven waarbij we ook constateren dat dit voor de persoon in kwestie vaak dwingt tot het maken van keuzes over zijn tijdsinzet.
Bij de zienswijze is een bijlage gevoegd waarin per opgave specifieke opmerkingen zijn gemaakt en de prioriteiten zijn aangegeven.	Arnhem	Dank voor de uitvoerige en heldere reactie. Waardering voor het feit dat gemeenten zoveel energie hebben gestoken in het aanscherpen van de regionale agenda 2022. Per opgave wordt, voor zover nodig, ingegaan op de gemeentelijke reactie(s).
Wij hopen uiteraard dat alle deelnemende gemeenten ook aan alle opgaven meedoen. Mocht het niet meedoen van één of meerdere gemeenten leiden tot een verhoging van de kosten, dan wel substantiële wijziging van de inhoud van de opgave(n) dan zal de gemeente een nieuwe afweging omtrent deelname moeten maken.	Berg en Dal Wijchen Druten	Wij begrijpen deze opstelling.
We hechten er belang aan om deze resultaten en het maatschappelijk rendement waar mogelijk meetbaar te maken. In output, maar vooral ook in outcome. We ondersteunen daarom de inzet om te onderzoeken of een Monitor Brede Welvaart Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen werkbaar is.	Rozendaal	Door een aantal gemeenteraden is bij de start van de samenwerking gevraagd om te onderzoeken of deze monitor een bruikbaar instrument is. Zowel in de inleiding van de regionale agenda als in de opgave Productieve

		Regio is de monitor expliciet benoemd. In 2022 gaat de regio aan de slag met de Monitor Brede Welvaart.
Met name daar waar de activiteiten gericht zijn op onderzoek en verkenning, zien wij dit eerste jaar als een trechter, waarbij na de brede inventarisatie een beslismoment volgt of de verkenning leidt tot concrete activiteiten. Wij hechten eraan dat deze Go/No-Go besluiten expliciet genomen worden, zodat er ook een stop-strategie is bij onderwerpen die beter niet, niet nu, of beter provinciaal of juist subregionaal of lokaal opgepakt kunnen worden. We rekenen erop dat terugkerend bewust wordt afgewogen of en hoe een activiteit voortgezet wordt, en dat stoppen een optie is, indien de toegevoegde waarde voor de regio beperkt blijkt.	Rozendaal	De acties zijn kritisch bekeken en waar nodig scherper geformuleerd om daarmee ook een concreter eindresultaat te bereiken die de basis kan vormen voor een besluit over een eventuele vervolgstap. De regionale agenda wordt jaarlijks vernieuwd. De afweging vindt in het Bestuurlijk Opgaveteam plaats.
We zouden het daarmee toejuichen als de systematiek in de GMRAN op termijn zou toegroeien naar een systeem zoals een (gemeentelijke) meerjarenbegroting, met doorgaande lijnen voor een periode van, bijvoorbeeld, vier jaar.	Rozendaal	Dat is inderdaad het streven. Eén eerste aanzet daartoe zal gemaakt worden bij de volgende regionale agenda voor 2023 en verder.
Verder kan de vraag worden gesteld of we met nu de voorziene organisatie van de opgaven niet te veel bestuurlijke drukte wordt georganiseerd met een algemeen bestuur, dagelijks bestuur, regionale agendacommissie, bestuurlijke opgaventeams, portefeuille overleggen en ambtelijke werkgroepen. Daar komt de lokale organisatie rond de opgaven nog bovenop. Het is van belang hier een goede balans in te vinden. We zullen in de praktijk zien hoe zich dat ontwikkelt en of deze organisatie, die vooral zo is opgezet om de verbinding met de deelnemende gemeenten op een goede wijze vorm te geven, niet ten koste gaat van de flexibiliteit en slagkracht van de regio. We zullen dit kritisch volgen en als het nodig is hiervoor aandacht vragen.	Zevenaar	Inderdaad mag de versterkte samenwerking niet leiden tot te veel bestuurlijke drukte. Wij zullen daar alert op zijn en ontvangen graag signalen van gemeenten. Uw kritische opstelling wordt gewaardeerd.
In alle opgaven komt de meerwaarde van de grote rivieren in onze regio, te weten de Waal en de Rijn, niet of nauwelijks aan bod. Deze rivieren zijn zeer karakteristiek voor de beleving van het landschap (ontspannen leefklimaat) en bieden vanuit cultuur-historisch perspectief en natuurwaarden een scala aan mogelijkheden voor recreatie en toerisme. Graag zouden wij kansen hiervoor in de relevante opgaven terugzien.	Beuningen	Mede naar aanleiding van dit signaal heeft in een aantal opgaven de meerwaarde van de rivieren nadrukkelijker aandacht gekregen.
We vragen aandacht voor het positie van het middengebied in de regio. De ontwikkeling van de regio hoort recht te doen aan het groene karakter van het middengebied, de verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme in dit gebied, het behoud van aantrekkelijke kernen en een goede bereikbaarheid	Lingewaard	Wij hebben kennis genomen van het signaal. Het middengebied heeft in de afgelopen jaren zich, mede door regionale inspanningen, tot een waardevol deel van onze regio ontwikkeld, met voldoende uitdagingen die op regionale schaal om aandacht vragen.

en ontsluiting van het gebied. Samen met Overbetuwe maken wij ons hiervoor hard binnen de Metropoolregio.		
Als we als gemeenten in de Groene Metropoolregio aan de slag gaan met de uitvoering van de opgaven, betekent dat iets voor de ambtelijke capaciteit. Daarnaast zullen er bij de uitvoering mogelijk werkbudgetten gevraagd gaan worden. We zullen goed met elkaar in gesprek moeten gaan en blijven als er hierin afwegingen gemaakt moeten worden.	Wijchen Druten	Regionaal samenwerken, vraagt niet alleen om financiële middelen, maar ook om ambtelijke capaciteit bij gemeenten om die lokale taken, die samen opgepakt worden, uit te voeren. Belangrijk is inderdaad om goede afspraken te maken over een afgewogen inzet vanuit de gemeenten. Hierbij speelt de Netwerkdirectie (gemeentesecretarissen) een belangrijke rol.
Verder roepen wij de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen op om - zonder dat hiervoor additionele financiële middelen worden ingezet - de Global Goals in de regionale agenda te implementeren, omdat dit onder andere de samenwerking en communicatie tussen ondernemers, onderwijsinstellingen en overheid zal bevorderen.	Rheden	In de voorliggende agenda 2022, de eerste agenda die door de Groene Metropoolregio in het opbouwjaar 2021 is opgesteld, is dit niet gebeurd. Het aantal gemeenten dat zich GlobalGoalsgemeente noemt en aansluit bij de VNG campagne blijft groeien. Wij onderzoeken in het komende jaar hoe de regio de Global Goals kan implementeren in de regionale agenda.

Verbonden regio		Antwoord
Op het gebied van mobiliteit wordt al enkele jaren samengewerkt op basis van een programma dat door de gemeenten wordt gedragen. De ontvangen reacties hebben geleid tot verdere verduidelijkingen in de tekst en bij een aantal voorgenomen acties tot aanscherpingen.		
Op het gebied van Mobiliteit wordt al veel regionaal samengewerkt en opgepakt. De ambities en speerpunten zijn daardoor herkenbaar en inzet van mensen en middelen al deels geregeld.	Arnhem	Deze constatering is juist. Doordat de regio enkele jaren geleden al is gestart met samenwerking op deze opgave hebben wij, samen met onze partners, al veel kunnen bereiken en ligt er een herkenbare en gedragen agenda.
De rivier wordt gemist als vervoerscorridor; de Waal is een belangrijke infrastructurele verkeersader; het verkeersveiligheidsaspect mag nadrukkelijker beschouwd worden	Beuningen	De rivier als vervoerscorridor/vervoer over water nemen wij mee in het in 2021 nog op te stellen Position Paper Logistiek. *Zie ook de reactie bij Productieve regio*
Het is onduidelijk waar ambities op gebied van vervoer over water onder vallen. We zien graag dat de regio nader gaat bepalen of en zo ja welke acties we op dit vlak gezamenlijk oppakken. In mindere mate geldt dit ook voor logistiek. Onder verbonden regio staat dat dit geen speerpunt is, maar wel in 2021 wordt verkend hoe de economische kansen van de logistiek versterkt kunnen worden.	Nijmegen	De rivier als vervoerscorridor / vervoer over water nemen wij mee bij het nog op te stellen Position Paper Logistiek. Hier zal dan ook worden ingegaan op de ambities en kansen/mogelijkheden vanuit de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen *Zie ook de reactie bij Productieve regio*
We zouden graag zien dat de gezamenlijke ambities op het gebied van scheepvaart, haven en logistiek worden verduidelijkt en uitgewerkt in acties.	Nijmegen	Wij zullen dit meenemen in het in 2021 nog op te stellen Position Paper Logistiek. *Zie ook de reactie bij Productieve regio*
Elektrisch laden/overslaan/overstappen van bussen, touringcars, bouwtransport en ZES-logistiek hebben grote invloed op elkaar. In de toekomst zullen we voor succesvolle hubs ook voorzieningen op de corridors nodig hebben. Dat kunnen laadstations zijn, maar bijvoorbeeld ook bovenleiding of wellicht overslagmogelijkheid t.b.v. stadsdistributie of personen (transferia). Afstemming van doelen en voorzieningen langs de A325 en de hub is van belang.	Nijmegen	Signaal is helder en zullen wij betrekken bij het verder uitwerken van speerpunt Hubs en knooppunten.

Bij het speerpunt *Hubs en knooppunten* missen we plannen voor hubs in onze gemeente. Er zijn wel ideeën voor Toeristische Opstappunten, maar deze zijn nog niet concreet genoeg.	Renkum	Alle gemeenten in de regio zijn betrokken bij de totstandkoming van de visie over mobiliteitshubs en knooppunten. De hubs die erin staan zijn aangedragen door de betreffende gemeenten. Gezamenlijk is ook de prioritering aangebracht; Renkum was daarbij aanwezig. De TOPS zijn inderdaad nog onvoldoende uitgewerkt, dat is ook aangegeven in de notitie. De focus lag in de notitie meer op mobiliteitshubs. De TOPs of meer recreatieve HUBS worden nog nader uitgewerkt in de Ontspannen Regio, al dan niet in combinatie met een mobiliteit hub in de directe nabijheid. De strategie voor mobiliteit hubs (en deelmobiliteit) wordt de 2e helft van 2021 uitgewerkt met de gemeenten. In 2022 volgt verdere implementatie en uitrol.
Bij het speerpunt *Gedragsaanpak duurzame mobiliteit* missen we dat deze ook uitgerold wordt in Renkum. Omdat de aanpak vooral meelift met grote projecten (zoals bijvoorbeeld de aanpak van de Waalbrug in Nijmegen), zijn er op dit moment te weinig aanknopingspunten voor Renkum.	Renkum	Er zijn veel gedragsprojecten die interessant zijn voor alle gemeenten in de regio, bijvoorbeeld stimuleren van e-hubs, deelmobiliteit, maar ook de mobiliteitsmakelaar is inzetbaar voor (grotere) werkgevers in elke gemeente.
Gedragsaanpak duurzame mobiliteit en investeringskalender; waarom is de keuze gemaakt om dit onderwerp op regionale schaal op te pakken? Wat zijn dan de regionale instrumenten?	Rozendaal	Bij de gedragsaanpak duurzame mobiliteit werken we nauw samen met de provincie, het Rijk, het bedrijfsleven en de individuele gemeenten. De regio speelt hierin een sturende, coördinerende, stimulerende en initiërende rol. Veel initiatieven kun je vanuit gezamenlijkheid oppakken en hoef je niet als individuele gemeenten te organiseren, uit te werken of te implementeren. Denk bijv. aan de werkgeversaanpak, waarin een mobiliteitsmakelaar voor alle gemeenten werkt.
Wij willen regionale aandacht vragen voor vooral de doorstroming A12 bij de Velperbroek (cross-over met Productieve regio), de regionale afwikkeling van het Spoorgoederenvervoer (nieuwe initiatieven) en de hub Posbank: deze is van groot belang voor de afwikkeling van de stroom toeristen (cross-	Rheden Rozendaal Arnhem	In de huidige gedragsaanpak voor de A12 (weg) van Arnhem Oost tot de Duitse grens (RWS trekker) is zeker aandacht ook voor het Velperbroekcircuit. Met gedragsmaatregelen en flankerend beleid proberen we

over met Ontspannen regio). Verder is voor alle lokale ontwikkelingen van bestaande en nieuwe functies een adequate aansluiting op regionale mobiliteitssystemen voor onze inwoners van groot belang.		samen met andere partners (zoals RWS, provincie, bedrijfsleven, vervoerders) het fileleed en de filedruk op dit deel van de A12 de komende jaren te verminderen. Daarnaast hebben wij plannen voor bredere bereikbaarheidsaanpak aan de Oostflank van Arnhem. De regio neemt actief deel aan de spoortafels Oost Nederland, o.a. die voor spoorgoederen. Het onderzoek wat I&W heeft aangekondigd in het Toekomstbeeld OV 2040 naar zogenaamde Noordtakvarianten Betuweroute houden wij nauwlettend in de gaten. Op regionaal niveau hebben we een ambtelijke kopgroep Spoor, waar dit soort punten ook nadrukkelijk op de agenda staan. De gemeente Rheden neemt hieraan deel. De regio is ook bestuurlijk vertegenwoordigd in de bestuurlijke spoortafel op landsdeel niveau en wordt ook vaak uitgenodigd voor de landelijke spoortafels, gelet op de spoorproblematiek in onze regio. Wat de TOPS (toeristische hubs betreft), zie hiervoor de reactie op de vraag van de gemeente Renkum.
Adviseren stationsgebied Nijmegen lijkt ons hooguit een subregionaal vraagstuk en vooral een opgave voor stedelijke planontwikkeling van Nijmegen. Waarom is dit opgenomen?	Rozendaal	Station Nijmegen is een belangrijk regionaal knooppunt in het mobiliteitsnetwerk. Het goed laten functioneren van de verschillende modaliteiten (spoor, HOV en fiets) is een belangrijke opgave vanuit een regionaal perspectief.
Het belang van het bevorderen van verkeersveiligheid is onomstreden. Echter: concrete investeringen zoals opgenomen in de investeringsagenda verkeersveiligheid moeten worden betaald door rijksoverheid, provincie of gemeente. In hoeverre is het opstellen van een meerjarige investeringsagenda dan een taak voor de GMRAN (en niet bijv. voor de provincie)?	Rozendaal	De Groene Metropoolregio is geen uitvoerende organisatie in het fysieke domein. Wij zullen geen fietspaden of een rotonde aanleggen. Wel kunnen wij gezamenlijk met de gemeenten en partners als de provincie Gelderland kijken naar het zo goed en zo efficiënt mogelijk oppakken van bovenlokale projecten die bijdragen aan onze gezamenlijke opgaven. Eén van de instrumenten is het maken van meerjarige geprioriteerde agenda die gebruikt kan worden bij

		eventuele investeringsmogelijkheden. Een dergelijke agenda helpt bij het zoeken van subsidiemogelijkheden.
Speciale aandacht voor het verbinden van lokale opgaven aan de regionale opgaven: Het belang van de gebiedsaanpak van de A325-corridor, de verschillende fietsprojecten waaronder de verkenning van een snelfietsroute Arnhem-Huissen en de regionale uitwerking van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid.	Lingewaard	Wij onderschrijven het belang van het verbinden van betrokkenheid van lokale opgaven aan de regionale opgaven. De door de gemeente aangedragen voorbeelden passen binnen de regionale agenda.
Wij willen als Druten nadrukkelijk aandacht vragen voor de problematiek in de randgemeenten bij het formuleren van de opgaven, bijvoorbeeld - vanuit Drutens perspectief, maar niet uitsluitend - door: \- bij 'de Verbonden Regio' de Maas en Waalweg \(N322\) te betrekken en de ov\-verbindingen tussen de gemeenten in Maas en Waal en de steden te betrekken;	Druten	De Groene Metropoolregio is er voor alle gemeenten en dus ook voor de randgemeenten. Bij de Verbonden regio speelt het regionale netwerk (voor weg, spoor, HOV en Fiets) een belangrijke rol. De door de gemeente genoemde voorbeelden worden meegenomen bij de verdere uitwerking van de regionale agenda.
Nadrukkelijk aandacht te vragen bij het formuleren van de opgaven voor de problematiek in de randgemeenten, bijvoorbeeld maar niet uitsluitend vanuit Wijchens perspectief: bij vervoer: de spoor-bottleneck van de enkelspoorsbrug bij Niftrik die ook gevolgen heeft voor bereikbaarheid over de weg;	Wijchen	Verwezen wordt naar de reactie hierboven bij de vraag van de gemeente Druten.
Te lobbyen voor het opnemen van Druten in de regionale snelfiets verbindingsroutes.	Druten	Alle gemeenten in de regio zijn betrokken bij de totstandkoming van het regionale fietsnetwerk. De gemeente kan altijd beargumenteerd nieuwe potentiële verbindingen aandragen, waarna met elkaar gekeken wordt in hoeverre dit kan/gaat bijdragen aan de regionale opgaven.

Productieve regio		Antwoord
De tekst van de opgave is verduidelijkt om beter aan te geven wat het regionaal belang van bepaalde resultaten is, waar we precies op inzetten en hoe en waar we een verbinding leggen met de andere vier opgaven. Ook de samenwerking met The Economic Board en met andere partners, bijvoorbeeld in het speerpunt Human Capital, is verhelderd.		
Veel van de genoemde zaken worden ook gestimuleerd door de Kamer van Koophandel. Bovendien stimuleert de opgave Circulaire opgave soortgelijke ontwikkelingen, en biedt ondernemerskansen. Kunt u aangeven hoe(veel) deze opgave aan extra (maatschappelijk) rendement levert?	Rozendaal	Raakvlakken met de andere opgaven, waaronder de Circulaire regio zijn er zeker. Daar waar de acties de andere opgaven raakt, werken we samen en zijn afspraken gemaakt over wie waarvoor de leidende rol heeft (zie de bijlage in de regionale agenda 2022). Zoals bij verduurzaming werklocaties is de Circulaire regio in de lead voor verduurzaming op het vlak van energie. De uitkomsten en het ruimtebeslag dat dit met zich meebrengt nemen we weer mee in het RPW. De meerwaarde van de regio in de stimulering van de clusters is de opschaling van projecten waarmee financieringsmogelijkheden van provincie, Rijk en Brussel in beeld komen. Ook willen we dat de regiogemeenten meer profiteren van onze (inter)nationale clusters. Dit is nu nadrukkelijk opgenomen in het betreffende speerpunt.
Bepaalde onderwerpen die onder de Productieve regio hadden kunnen vallen of een grote samenhang hebben met de Productieve regio, zijn ondergebracht bij andere opgaven en worden vanuit die opgaven opgepakt. Denk aan energie en duurzaamheid, detailhandel centra en vrijetijdseconomie. Dat betekent dat er voldoende aandacht moet zijn voor de verbanden tussen de verschillende opgaven.	Renkum	Er zijn veel crossovers tussen de verschillende opgaven. Zo heeft de productieve regio crossovers vanuit human capital met bijvoorbeeld de Ontspannen regio en de Circulaire regio. En vanuit Werklocaties een crossover met de Circulaire regio voor energiebesparing bij bedrijven, zon op dak etc. Deze crossovers en welke opgave daarbij in de lead is, is benoemd in de teksten onder de speerpunten. Ook is in de regionale agenda 2022 een figuur opgenomen waarin de crossovers zichtbaar zijn gemaakt. Samenwerking en afstemming tussen de opgaven is belangrijk en wordt actief opgepakt.

Herstel Covid-19: De acties zijn beperkt uitgewerkt. Het is daarom de vraag wat dit speerpunt daadwerkelijk gaat opleveren. Kan dit wat concreter worden gemaakt?	Berg en Dal	Ondersteuning van MKB-ers in het toekomstbestendig maken vinden wij een belangrijk onderwerp. De acties zijn wat concreter gemaakt en de uitwerking en uitvoering daarvan vindt vanaf tweede helft 2021 plaats. Voorbeeld hiervan is het ophalen van alle initiatieven die gemeenten op dit vlak al nemen en het delen van de best practices met de 18 regiogemeenten om ons MKB de crisis door te helpen.
Speerpunt Human Capital: Er zijn veel organisaties die zich bezig houden met de arbeidsmarkt, en bijna allen op (sub)regionaal niveau. Ook zijn er regionale samenwerkingen (zoals de RTA). Kan duidelijker worden gemaakt waar de meerwaarde precies zit? De meest acties zijn nog niet heel concreet. Concretisering is gewenst.	Berg en Dal Arnhem	Wij onderschrijven dat er al veel gebeurt op dit vlak, maar nog erg versnippert. Gezamenlijke focus en krachten bundelen is nodig om echt beweging te creëren. Daarom gaan wij samen met alle betrokken partners één strategische regionale Human Capital Agenda ontwikkelen en een Human Capital Akkoord waarin duidelijk staat welke partij wat bijdraagt en wie welke rol vervult.
Bij het speerpunt *Human Capital* is het bijvoorbeeld goed om een duidelijk verband te leggen met recreatie en toerisme. In deze sector (vooral de horeca) is veel behoefte aan geschikte arbeidskrachten. The Economic Board richt zich met name op de sectoren Health, Hightech & Energy en Food.	Renkum Arnhem	De verbinding tussen human capital en de andere opgaven binnen de GMR is zeker belangrijk. Naast de clusters Health, Hightech & Energie en Food zijn ook o.a. toerisme en recreatie, logistiek en circulair bouwen van belang. Ook deze sectoren worden in de Human Capital Agenda meegenomen. Zie ook de reactie bij de gemeente Berg en Dal.
Wij willen aandacht vragen voor het thema *Human Capital* in relatie tot de circulaire topregio die we willen zijn. Wij verwachten in dat kader focus op een groei aan opleidingen, kennis en stages in de sector duurzaamheid en circulaire industrie (ook aansluitend op middelbaar onderwijs niveau). Daarnaast zien wij als mogelijk speerpunt specifieke aandacht voor de natuur inclusieve landbouw en de korte kringloop industrie (cross-over met circulaire economie), alsmede voor ZZP-vraagstukken (grote, kwetsbare beroepsgroep).	Rheden	Zie hierboven
Voor het speerpunt *Human Capital*, Onderwijs en Arbeidsmarkt vraagt de raad zich af of alle voorgenomen acties in de regio Arnhem Nijmegen wel op het juiste schaalniveau landen. Voor de inzet van de lobbykracht van de regio voor dit speerpunt is dat ongetwijfeld het geval, maar voor andere	Zevenaar	Met human capital richten wij ons in eerste instantie op de arbeidsmarktbehoefte van ons bedrijfsleven. Er zijn al veel partijen die zich richten op de werknemerskant (dicht bij de burger). Hier gebeurt al veel, maar nog erg

acties zijn voor Zevenaar wellicht de sub regio Arnhem of zelfs de Liemers een betere schaalgrootte. Ons oogmerk is steeds de activiteiten zo dicht mogelijk bij de burger of cliënt te organiseren.		versnipperd. Met de Human Capital Agenda verbinden wij juist deze twee werelden aan elkaar, brengen focus aan en geven gezamenlijk met alle partijen richting. De arbeidsmarkt is regionaal. Als we dit ook regionaal oppakken in samenwerking met alle betrokken partijen, creëren we impact.
Speciale aandacht voor het verbinden van lokale opgaven aan de regionale opgaven bij de ontwikkeling Agropark III, onderwijs en arbeidsmarkt via Human Capital agenda (skillsbased arbeidsmarkt), ondersteuning MKB (familiebedrijven/digitaliseren), verduurzamen werklocaties en het uitwerken regionale betekenis health, food en energy.	Lingewaard	Wij onderschrijven het belang van de betrokkenheid van lokale initiatieven bij de regio. Verbinding maken met het lokale bedrijfsleven en de lokale initiatieven is voor ons een belangrijk uitgangspunt bij alle speerpunten en acties. Met het doel de gehele regio op de diverse onderwerpen te verbinden en lokale initiatieven te kunnen opschalen waar mogelijk om daarmee externe gelden naar de regio te halen om te investeren in onze economie. Drie voorbeelden waarbij dit heel specifiek is benoemd zijn de speerpunten Doorontwikkeling Kansrijke Clusters, Human Capital en Verduurzaming van de Logistiek.
Extra aandacht wordt gevraagd voor de rol van The Economic Board in de Groene Metropoolregio, met name t.a.v. het onderwerp doorontwikkeling (inter-)nationale clusters; aandacht voor de relatie met de taken van de arbeidsmarktregio's (geen dubbel werk). Belangrijk is nog wel de afstemming met The Economic Board, met name op de speerpunten (inter-)nationale clusters en Human Capital wie welke rol heeft en wie leidend is in de verschillende acties die benoemd zijn.	Beuningen Arnhem	De rol- en taakverdeling met TEB is de afgelopen periode verder uitgekristalliseerd en ook concreet gemaakt onder het speerpunt *Doorontwikkeling van de kansrijke Clusters.* De relatie met de arbeidsmarktregio's onder Human Capital is zeker van belang. In de triple helixsamenwerking rondom de Human Capital Agenda zijn de arbeidsmarktregio's belangrijke partners en ook direct betrokken. Met het doel elkaar te versterken en niks dubbel te doen.
Health is een topsector. Er lijkt echter vooral aandacht voor een relatief eenzijdige insteek op Cure. Wij bepleiten meer aandacht voor de zorgsector (care) als een waardevolle complementaire toevoeging.	Rheden	In de regionale agenda hebben we focus aangebracht en keuzes gemaakt. Met deze prioritering kunnen we echt van betekenis zijn voor de regio. De cure kant van Health in combinatie met hightech, daar blinken we als regio in uit en kunnen we ook echt iets betekenen voor heel Nederland en Europa.

Scherper afbakenen welke inzet in tijd, capaciteit en middelen beoogd is bij de doorontwikkeling van de (inter-)nationale clusters + verduidelijking rollen en verantwoordelijkheden van provincie, The Economic Board, Groene Metropoolregio en individuele gemeenten	Nijmegen	Inzet, tijd en capaciteit bij de doorontwikkeling van de clusters is in de afgelopen periode verder uitgewerkt en geconcretiseerd. Er zijn duidelijke afspraken gemaakt met TEB over rol en taakverdeling en ook over het betrekken van individuele gemeenten. Dit is opgenomen in de definitieve agenda 2022.
Speerpunt *Versterking van duurzame logistiek:* in de uitwerking de economische ambities voor de sector logistiek en de economische potenties van de havens en watergebonden bedrijventerreinen terug laten komen + de gezamenlijke ambities op het gebied van scheepvaart, haven en logistiek worden verduidelijkt en uitgewerkt in acties, zoals het aanjagen van innovatie (energie hub BCTN/ENGIE), het verschonen van de scheepvaart en het realiseren van verduurzaming.	Nijmegen	Onder Ambities en speerpunten Productieve regio is opgenomen dat we werken aan een regionale visie en een gezamenlijke koers op logistiek. Daarbij hebben binnenvaart en havens specifiek benoemd als een van de onderwerpen die hierbij van belang zijn. De gezamenlijke ambities op dit vlak gaan we dus meenemen in het Position Paper Logistiek. *Zie ook de reactie bij Verbonden regio.*
Bij het speerpunt *Versterking van duurzame logistiek* wordt sterk ingezet op de kansen die logistiek brengt en de verduurzaming van deze sector, maar niet op de gevolgen van deze sector binnen de regio. Dit is deels wel meegenomen in de andere opgaven, maar het vraagt aandacht om de verbanden goed in de gaten te houden. Denk hierbij aan verkeer, milieu, huisvesting arbeidsmigranten etc.	Renkum	De kansen voor logistiek en ook de effecten hiervan wordt meegenomen in het Position Paper Logistiek waar we in 2021 mee aan de slag gaan. Hiervoor werken we samen met de Verbonden regio, de HAN, de provincie en Logistics Valley aan een regionale visie en een gezamenlijke koers op logistiek. Waar liggen kansen en mogelijkheden? Wat komt op ons af en hoe kunnen we daarop inspelen? Daarbij komt ook onder andere leefbaarheid aan bod. Op basis van deze visie kunnen we gefundeerde keuzes maken voor vervolgacties op logistiek.
Integrale benadering van *landbouw* wordt gemist en vraagt aanscherping Voor de topsector Food is het van belang om (in afstemming met Foodvalley en de WUR) samen te leren en te innoveren in de richting van een economisch, ecologisch en maatschappelijk verantwoord voedselsysteem (productie, verwerking, handel en consumptie).	Overbetuwe	Met de regionale agenda brengen we focus aan en prioritering; waar willen we met z'n allen echt voor gaan? Wat zijn onze belangrijkste opgaven? Landbouw is voor deze regio niet als hoogste prioriteit aangemerkt. De relatie met Foodvalley vinden wij zeker belangrijk. Onder het speerpunt Doorontwikkeling Kansrijke Clusters is dan ook opgenomen dat we onze inzet op innovatiekracht in de clusters Health, Hightech & Energy, de cross-over met Food versterken en we

		samen met Foodvalley werken aan crossovers tussen Health en Food. Daarbij wordt Next Garden Lingewaard verder uitgelicht.
In deze opgave (*Toekomstbestendige werklocaties)* zijn de bestaande samenwerkingen (RPW) opgenomen. De meerwaarde of eventuele overlap dient ons inziens nader verkend te worden. We zien binnen dit programma veel cross-overs met de andere programma's (o.a. krachtige kernen, circulaire economie, mobiliteit/bereikbaarheid).	Rheden	Voor het RPW zijn de bestaande overleggen zowel ambtelijk als bestuurlijk in stand gehouden. Er zijn rondom dit onderwerp geen nieuwe overleggen bijgekomen. Hierover is in de regionale agenda het volgende opgenomen: De besluitvorming van het RPW ligt zoals voorheen bij de gemeentebesturen. Het RPW is een verplicht onderdeel voor alle gemeenten. De Groene Metropoolregio faciliteert zowel ambtelijk als bestuurlijk de voorbereiding en afstemming van het RPW. Voor wat betreft de crossovers: zie vorige reactie.

Circulaire regio		Antwoord
De reacties van gemeenten hebben ertoe geleid dat op enkele onderdelen de rol van de Groene Metropoolregio is verduidelijkt. Sommige acties die bij het betreffende speerpunt ondersteunend van karakter waren, zijn niet meer afzonderlijk als actie/resultaat benoemd. Denk hierbij aan acties met betrekking tot beleidsontwikkeling, wegnemen van belemmeringen en stimuleren van werkervaringsplekken. In de tekst is bij enkele resultaten, bijvoorbeeld bij circulair bouwen, explicieter aangegeven welke opgave het voortouw heeft bij na te streven de resultaten op het grensvlak van twee opgaven		
Wij hebben de wens dat naast kennisdeling er meer toegewerkt wordt naar het stellen van doelen en het opstellen van eisen (aan derden). Daarnaast zien wij graag dat er meer aandacht is voor het monitoren van de resultaten.	Berg en Dal	Op het moment dat acties en te bereiken resultaten worden vertaald in projecten zal er steeds aandacht worden gegeven aan monitoring van de voortgang. Bij het speerpunt *transitie naar duurzame energie* is expliciet het punt monitoring benoemd vanwege de focus op het doel duurzame energie en energiebesparing.
Wij zien zeer veel raakvlakken, maar ook deels overlap tussen speerpunt 1 en speerpunt 2. Scheiding lijkt in praktijk moeilijk hanteerbaar. Uiteraard verwachten wij dat u met een goede afstemming tussen de speerpunten een groot deel ondervangen kan worden, maar wellicht is het naar de toekomst toe zinvol om deze speerpunten samen te voegen.	Berg en Dal	Er is zeker sprake van samenhang tussen beide speerpunten van de opgave Circulaire regio. Met speerpunt 1, *circulaire bouw en infra* geven we onze bijzondere focus aan op het thema circulair bouwen dat ook verband houdt met andere belangrijke opgave van de Groene metropoolagenda, m.n. Groene groeiregio.
Belangrijk om in deze opgave nader te prioriteren. De speerpunten/acties die voor Arnhem hoge prioriteit hebben zijn aangegeven. Ook voor deze opgaven geldt aandacht voor de (concretisering van de) dwarsverbanden met de andere 4 opgaven en m.n. het benoemen van de eindverantwoordelijkheid voor de acties.	Arnhem	De wens om te prioriteren is door meerdere gemeenten geuit en heeft geleid tot een kritische beschouwing van de agenda voor 2022. Zie de reactie in het algemene deel.
Voor de ontwikkeling en uitvoering van RES 2.0 geldt dat deze niet binnen de gevraagde regionale bijdrage valt. De verwachting is dat hiervoor middelen vanuit het Rijk beschikbaar moeten komen. We gaan er overigens van uit dat alle gemeenten deelnemen aan de RES, ook als ze niet intekenen op de opgave Circulaire regio.	Nijmegen Arnhem	We delen dit uitgangspunt met gemeente Nijmegen.
Speerpunt *Circulaire economie* Sommige zaken lopen al in triple helix verband. In plaats van	Nijmegen	We vinden het belangrijk dat de GMR een rol vervult in het regionale Triple Helixverband. De

grondstofanalyses kan er beter een werkgelegenheidsanalyse plaatsvinden.		werkgelegenheidsanalyse zal in samenwerking tussen de opgave Productieve regio en TEB worden uitgevoerd. Trends in de Circulaire Economie zullen we vanuit de opgave Circulaire regio hierbij inbrengen. Een actuele grondstoffenanalyse vinden we van belang om onze uitgangssituatie en eventuele interventies te kunnen bepalen.
Speerpunt *water en klimaatadaptatie* Er kan mogelijk nog concreter uitgewerkt worden wat de Metropoolregio gaat bijdragen aan deze projecten die grotendeels bestaande projecten zijn	Nijmegen	Op dit speerpunt kiezen we voor een beperkte rol voor de Groene Metropoolregio. Dat betekent dat acties met name gericht zijn op kennisdeling, ondersteuning en profilering. Het is niet de bedoeling dat GMR zelfstandig projecten gaat ontwikkelen en uitvoeren. We verwachten wel dat door steun van de Groene Metropoolregio projecten sneller tot stand kunnen komen.
Speerpunt *water en klimaatadaptatie.* Het thema klimaatadaptatie wordt in Renkum vooral regionaal vormgegeven in samenwerking met de werkregio Vallei en Veluwe en dus niet met de regio Arnhem-Nijmegen. Het zou niet goed zijn als de genoemde activiteiten dubbel worden georganiseerd.	Renkum	Dit standpunt delen we en we zullen blijven waken voor dubbel georganiseerde activiteiten.
Bij speerpunt *water en klimaatadaptatie*: gezien de geografische kaders ook nadrukkelijk de gemeente West Maas en Waal betrekken;	Wijchen	In de Regionale Adaptatiestrategie (RAS) Rijk van Maas en Waal is de gemeente West Maas en Waal betrokken. Afstemming met acties van de Groene Metropoolregio zal vooral bij de uitvoering van deze RAS van belang zijn.
Motie Biodiversiteit 2020	Nijmegen	Vooral bij (circulaire) bouw van woningen en projecten met betrekking tot circulaire landbouw zal in deze opgave biodiversiteit een rol spelen. Verder wordt voor een nadere toelichting verwezen naar de opgave Ontspannen regio.
Integrale benadering van landbouw wordt gemist en vraagt aanscherping. Bij circulaire landbouw blijven grondstoffen en producten zo lang en zo hoogwaardig mogelijk in de kringloop door volledige benutting van grondstoffen, hoogwaardig gebruik van biomassa en recycling van reststromen.	Overbetuwe	In de regionale agenda is vooralsnog niet gekozen voor een integrale benadering van diverse uitdagingen in de landbouwsector. Kringlooplandbouw is wel een thema bij het speerpunt circulaire economie: grondstoffen en ketens. *Zie ook de reactie bij de opgave Productieve regio*

Wij denken dat de opgave zich sneller kan ontwikkelen door ruimte te geven aan pilot projecten, gericht op het daadwerkelijk toepassen van kennis en ervaringen. We missen de agrariërs als belangrijke partner die een bijdrage leveren aan biologische en natuur-inclusieve landbouw en het klimaatbestendig beheer (cross-over met productieve regio).	Rheden	Pilotprojecten, proeftuinen etc. zijn een belangrijk instrument om onze doelstellingen te bereiken. Op diverse onderwerpen zullen we kennis en ervaringen delen met gemeenten. Agrariërs zijn inderdaad een belangrijke partner bij de ontwikkeling van circulaire, natuurinclusieve landbouw. Deze hebben we toegevoegd aan de lijst van partners bij de opgave circulaire regio.
Aandacht voor stikstofproblematiek. Aandacht voor opslagmogelijkheden energie	Beuningen	De stikstofproblematiek is meegenomen in de opgave Groene Groei. Innovatieve mogelijkheden voor energieopslag komen aan bod bij het speerpunt *Transitie naar duurzame energie.*
In diverse speerpunten zien wij dubbelingen of raakvlakken met reeds bestaande projecten. Zo bestaan de energieloketten al. Deze draaien op bijdragen van de gemeenten. Gaat de financiering van deze loketten volledig over naar regio? Wat is de rationale daarachter en in termen van resultaat, dienstverlening en/of kosten? Kennisdeling aardgasvrije wijken hoort bij de verleende subsidie en wordt daarmee al georganiseerd wat is de meerwaarde van de inzet van de metropool regio?	Rozendaal	Dubbelingen zullen we voorkomen, raakvlakken zijn onvermijdelijk. Het is niet de bedoeling dat de Groene Metropoolregio energieloketten gaat overnemen of gaat financieren. Wel willen we onderzoeken of het gemeenten meerwaarde kan bieden om de *aanbesteding* gezamenlijk te doen of op elkaar af te stemmen. Bij kennisdeling met betrekking tot de ontwikkeling van aardgasvrije wijken zullen we dubbelingen voorkomen en alleen aanvullend naar behoefte van gemeenten organiseren. Die behoefte is bij de voorbereiding van de agenda wel aangegeven vanuit gemeenten.
De acties in dit speerpunt *circulair bouwen en infra* lijken beter thuis op landelijk, provinciaal dan wel juist lokaal niveau. Kunt u specifieker aangeven wat de beoogde meerwaarde is van regionale inspanningen?	Rozendaal	De gemeenten in de Groene Metropoolregio willen gezamenlijk een aanpak voor circulair bouwen ontwikkelen die binnen de gemeenten geïmplementeerd gaat worden (Circulaire Impactladder). Bij de aanpak Grond, Weg- Waterbouw (GWW) ontwikkelen we gezamenlijk een aanpak die ervoor zorgt dat projecten in de openbare ruimte zoveel mogelijk circulair worden aanbesteed. Door op regionaal samen te werken weet de markt sneller wat er in de regio aan uniforme eisen

		wordt gesteld en kunnen ze er sneller op inspelen. Dat versnelt de overgang naar een circulaire economie.
Speciale aandacht voor het verbinden van lokale opgaven aan de regionale opgaven bij het blijven positioneren van Next Garden bij het uitwerken van de verschillende opgaven. Next Garden vormt een belangrijke kans voor de ontwikkeling van duurzame tuinbouw en circulariteit in de regio.	Lingewaard	Next Garden vormt in onze regio zeker een belangrijke schakel in de transitie naar een circulaire economie, in het bijzonder bij de ontwikkeling van duurzame tuinbouw. In twee speerpunten (speerpunt grondstoffen en ketens en speerpunt energietransitie) is het initiatief opgenomen in de regionale agenda. Ook is Next Garden uitgelicht bij productieve regio.

Ontspannen regio		Antwoord
We hebben de tekst van de opgave verduidelijkt om beter aan te geven wat het regionaal belang van bepaalde resultaten is, waar we precies op inzetten (bijvoorbeeld ook op biodiversiteit) en hoe en waar we een verbinding leggen met de andere vier opgaven en met overlappende of omliggende regio's zoals het Land van Maas en Waal, de Veluwe en de Achterhoek. We hebben door fasering van te bereiken resultaten en een beter afgewogen inzet van capaciteit, de kosten voor deze opgave gereduceerd.		
Randvoorwaarde is dat er zorgvuldige afspraken worden gemaakt over de samenwerking met en het opdrachtgeverschap aan TVAN, die aansluiten bij de koers die in de verschillende subregio's is uitgezet.	Nijmegen	Dit nemen we inderdaad als randvoorwaarde mee.
De samenwerking met TVAN blijft om aandacht vragen, of deze nu op het niveau van de Metropoolregio of op RvN-niveau wordt opgepakt.	Nijmegen	Ja, dit is ook de reden dat we het als één van de resultaten hebben opgenomen.
In het speerpunt *Duurzaam Toerisme* bestaan reeds verschillende (sub-) regionale samenwerkingen (Veluwezoomgemeenten, TVAN, VeluweAlliantie). De meerwaarde van integratie binnen de programmastructuur van de Groene Metropool dient nader te worden uitgewerkt.	Rheden	In de regionale agenda 2022 hebben we benoemd dat, hoewel binnen de vier subregio's (Veluwezoom, de Liemers, Rijk van Nijmegen en de Betuwe) al veel wordt samengewerkt op het gebied van duurzaam toerisme, de samenhang en aansluiting tussen de subregio's wordt gemist. Daardoor maken we onvoldoende gebruik van elkaars sterke kanten. Door regionaal samen te werken, versterken we elkaars krachten en zijn we een nog krachtigere partner richting Provincie, Rijk en Europa. We streven daarbij niet naar eenheid, maar naar het gezamenlijk uitdragen van de diversiteit van de regio.
Binnen dit speerpunt bestaan reeds verschillende (sub-)regionale samenwerking (Veluwezoomgemeenten, TVAN, VeluweAlliantie). Kan de meerwaarde van integratie binnen de structuur van de GMRAN nader worden uitgewerkt?	Rozendaal	Zie hierboven
Speerpunt *BBKK* vraagt om een actieve rol van de provincie bij de ontwikkeling en uitvoering van strategisch projecten voor de (binnen-)stad. We vragen de Groene Metropoolregio om dit actief aan te jagen.	Nijmegen	We werken bij het maken van de analyse en het vervolg daarop samen met de provincie. Verwezen wordt naar hetgeen hierover is vastgelegd in de regionale agenda 2022 en investeringsagenda.
Aandacht voor de urgente opgave rondom leegstand in binnensteden en kernen.	Arnhem	In speerpunt 2 zetten we in op acties om de centra levendig en leefbaar te houden. De aanpak van

		leegstand is daarvan een belangrijk onderdeel. In 2022 werken aan een regionale analyse en toekomstbeeld ter versterking van de centra.
Speerpunt *sterke culturele infrastructuur:* Er is aandacht nodig voor tempo en daadkracht. Het behalen van resultaten versterkt de samenwerking. Daarnaast wachten we op besluitvorming van de provincie Gelderland over het transformatievoorstel cultuurregio 025.	Nijmegen	In de tekst van de regionale agenda 2022 is benadrukt dat samenwerking met de provincie (ook) op dit punt essentieel is.
Integrale benadering van landbouw mist en vraagt aanscherping de landbouw kan bijdragen aan behoud en gebruik van de natuur en biodiversiteit in wat de natuurrijkheid en de aantrekkelijkheid van het regionale groene netwerk verbetert.	Overbetuwe	Binnen het speerpunt groen-blauw raamwerk nemen wij natuurinclusieve landbouw mee en landbouw als ruimtevrager. Landbouw is in de regionale agenda niet als apart speerpunt benoemd en hebben wij dan ook niet als zodanig opgenomen. *Zie ook de reactie bij Productieve regio en Circulaire regio.*
Er is een grote samenhang tussen de verschillende opgaven. Voor de Ontspannen regio zijn bepaalde onderwerpen die in de andere opgaven zijn opgenomen van belang. Denk aan duurzaamheid, arbeidsmarkt, bereikbaarheid, wonen. Dat betekent dat er voldoende aandacht moet zijn voor de verbanden tussen de verschillende opgaven	Renkum	Raakvlakken met de andere vier opgaven zijn er zeker. Deze verbanden zijn in beeld en afspraken zijn gemaakt welke opgaven leidende rol pakt. Hiervoor is in de bijlage een visualisatie opgenomen.
Wij willen inzetten op een groei van de verblijfsaccommodaties (crossover met Productieve regio).	Rheden	Dit is opgenomen als doel van het speerpunt *Duurzaam toerisme.*
Wij zijn van mening dat het programma voor Cultureel erfgoed onderbelicht is. Bij de ontwikkeling van een regionale visie over de versterking van de regionale culturele infrastructuur dient aandacht te zijn voor een evenwichtige regionale infrastructuur van amateurkunst tot topinstellingen. Daarbij kan aangesloten worden bij het onder regie van de gemeente Rheden mede opgestelde transformatievoorstel cultuur voor de regio 025 (door 15 gemeenten onderschreven).	Rheden	Dit onderschrijven wij en is in de tekst van de regionale agenda benadrukt.
Wij hechten grote waarde aan het speerpunt *Groen-blauw raamwerk.* Wij onderschrijven de ambitie tot het behouden van de waardevolle natuur, landschap en cultureel erfgoed in de regio en de potentie van functiecombinaties daarbij (woningbouw, landbouw, recreatie, klimaatadaptatie, waterberging en biodiversiteit). De uitkomsten van de RES zullen hierbij moeten worden betrokken.	Rheden	Dit onderschrijven wij en is ook in de tekst van het speerpunt groen-blauw raamwerk opgenomen.

Speerpunt *Groen-blauw raamwerk:* We vinden dit een belangrijk speerpunt, waarbij je zelfs zou kunnen beargumenteren dat dit een plek verdient in de opgave Groene Groeiregio. Immers: 'de regio is niet van elastiek', alleen maar méér landbouw, energietransitie, woningbouw, klimaatadaptatie, waterberging en recreatie en Toerisme laat uiteindelijk het elastiek knappen. We herhalen hier ons pleidooi om bij 'groen' niet alleen te denken aan 'groene leefkwaliteit', maar juist ook aan het behouden en versterken van kwetsbare flora & fauna, onder meer op de Veluwe(zoom). Wat betreft 'blauw' missen we de afweging of en hoe de GMRAN een rol wil nemen in klimaatadaptatie (droogte, wateroverlast, bosbranden). Is aan de voorkant afgewogen of en hoe dit thema een plaats zou krijgen?	Rozendaal	Klimaatadaptatie is opgenomen in Circulaire regio. De overige punten zijn opgenomen in groen-blauw raamwerk en waar mogelijk verduidelijkt. Inderdaad is groen meer dan groene leefkwaliteit maar zeker ook kwetsbare flora en fauna. Verwezen wordt ook naar de motie Biodiversiteit die de regio ontvangen heeft. Ook in de opgave Groene groeiregio krijgt dit laatste de aandacht die het verdient.
Speciale aandacht voor het verbinden van lokale opgaven aan de regionale opgaven bij het realiseren van een landschappelijk-ecologisch raamwerk (o.a. versterken Lingezone voor landschap en natuur) en het versterken van het toerisme.	Lingewaard	Dit gebeurt in het speerpunt *Groen-blauw raamwerk.*
Let op bestuurlijk proces i.r.t. groen blauw raamwerk vanwege het dwarsverband met Groene groeiregio.	Arnhem	Deze boodschap wordt meegenomen bij de verdere uitwerking van het speerpunt.
Druten richt de pijlen voor recreatie en toerisme op het lokale en op het land van Maas en Waal, onder meer via deelname aan TVAN. De meerwaarde van de opgave ontspannen regio blijkt voor Druten nog onvoldoende	Druten	Binnen de hele opgave en bij het benoemen van belevingsgebieden en het wandel- en fietsnetwerk (ook het onderhoud daarvan), besteden wij nadrukkelijk aandacht aan de regio's die met onze regio overlappen, danwel daaraan grenzen, dus ook aan het Land van maas en Waal. De tekst van de opgave is hierop aangepast.
De intentie uit te spreken om af te zien van intekenen op de opgave Ontspannen Regio, tenzij in de ontspannen regio ook een duidelijke focus komt op: 1\. De aandacht voor ommelanden en randgemeenten; 2\. Op belevingsgebied Maas en Waal; 3\. Ontwikkelen van de lokale kracht en de samenwerking in Maas en Waal\. Indien dat het geval is, zal de raad de keuze heroverwegen.	Druten	Zie de reactie hierboven. We hopen dat hiermee voldoende aanleiding is gegeven om de keuze te heroverwegen.
Bij de 'ontspannen regio': cultuurhistorie, beleving en landschap ook benaderen vanuit de dimensie Maas en Waal.	Wijchen	Zie de reactie hierboven bij de inbreng van de gemeente Druten.

Groene groeiregio		Antwoord
De meest opvallende wijziging is dat speerpunt 3 Agglomeratiekracht uit de opgave is gehaald. Verder is de tekst kritisch bekeken waardoor beter duidelijk wordt wat deze opgave wil bereiken aan de hand van concrete acties.		
Wonen in balans: als vanzelfsprekend, vanuit de ondertekening van de Woondeal, nemen we hieraan deel. Dat vraagt geen nieuw besluit. Door het huidige construct volgt echter automatisch dat je dan ook moet deelnemen aan de andere speerpunten, en dus aanvullend moet bijdragen. Hoe zit dit precies?	Berg en Dal	Elke gemeente heeft een keus om al dan niet mee te doen met een opgave. Als ervoor wordt gekozen niet mee te doen met de groene Groei opgave dan betekent dat de gemeente niet meedoet met een deel van de Groene Groei-opgave (speerpunt 2, o.a. Verstedelijkingsstrategie, integratie-opgave, lobby). De woondeal is inderdaad een aparte afspraak tussen de 18 gemeenten, Rijk en Provincie (maart 2020). Overigens wordt een groot deel van de kosten in 2022 van speerpunt 1 gedekt uit gelden behorend bij de Woondeal, maar voor een deel is ook de gevraagde inwonerbijdrage nodig voor de uitvoering van de Woondeal.
Speerpunt 3 *Agglomeratiekracht*: Tastbare doelen ontbreken. Op zichzelf kloppen de teksten wel, maar zijn onvoldoende onderscheidend ten opzichte van andere speerpunten dan wel opgaven. Het omschrijft meer het doel van regionaal samenwerken en de visie hierop, in plaats van dat het een speerpunt is. De verstedelijkingsstrategie is al een resultante van meerdere speerpunten. Niet goed valt in te zien welke acties je nu al kan gaan doen m.b.t. dit speerpunt. Wellicht wel over enige jaren. Kan dit wat concreter worden uitgewerkt?	Berg en Dal	Voorheen kende de Groene Groei opgave drie speerpunten, dit is teruggebracht naar 2 speerpunten. Het onderdeel agglomeratiekracht is inderdaad een overkoepelende doelstelling. Deze zal door het regiobureau opgepakt worden. In de inleiding is hierover meer opgenomen.
Speerpunt 3 Agglomeratiekracht. Concrete acties en meetbare doelen ontbreken in dit speerpunt. Ons is onhelder wat de meerwaarde is ten opzicht van andere speerpunten of opgaven. Kan dit concreter worden uitgewerkt?	Rozendaal	Zie hierboven.
We spreken onze zorg uit over de koppeling van de regionale agenda met de Verstedelijkingsstrategie en de Woondeal. Nadere afspraken hierover zijn	Nijmegen	In de inleidende tekst bij de opgave in de regionale agenda 2022 zijn wij hierop nader ingegaan. Zo gaan wij

nodig om bestuurlijke en organisatorische drukte te voorkomen. Waarbij het uitgangspunt is dat de ambities voor de opgave groene Groei, zoals deze zijn vastgelegd in het Bestuursakkoord, hiervoor de basis vormen.		in overleg met provincie en regio om tot één woonagenda te komen en zodoende bestuurlijke drukte te verkleinen. Concreet is hiervoor in 2021 een bestuurlijke verkenning gedaan en dit zal in 2022 nader vorm krijgen.
Integrale benadering van landbouw wordt gemist en vraagt aanscherping. Aandacht stikstofproblematiek.	Overbetuwe	Stikstof is een belangrijk onderdeel van natuur en woningbouwontwikkeling binnen de GMR. Om deze reden hebben wij als regio (Groene Groei opgave, Woondeal) een stikstofregisseur ingehuurd om naar de relatie tussen stikstofdepositie (en creëren meer stikstofruimte) en woningbouw op lange termijn te kijken, samen met Rijk en Provincie. Daarbij wordt nadrukkelijk ook de relatie met de landbouwtransitie betrokken; niet alleen in onze regio maar ook in FoodValley.
Om de haalbaarheid en realisatiekracht van de opgave te vergroten, stellen we voor te focussen op een aantal prioritaire acties. Naast prioriteren van acties is er tussen de verschillende opgaven ook synergie aan te brengen in de zogenaamde crossovers.	Arnhem	De prioritaire acties die door Arnhem zijn genoemd hebben een belangrijke plaats in de regionale agenda 2022 en zijn zo nodig aangescherpt. Zoals in het algemeen deel reeds opgemerkt zijn de crossovers scherper omschreven en in beeld gebracht.
Bewaak het woord ‘groen’ in groene groei. We willen het belang benadrukken om voldoende waarborgen in te bouwen om ‘groen-blauw’ voldoende hoog op de agenda te houden. Het gaat niet alleen om wat goed is voor mensen (ontspannen leefkwaliteit door voldoende groene kwaliteit dichtbij, kansen voor recreatie), maar ook om wat goed is voor onze prachtige natuur zélf (bescherming kwetsbare flora & fauna).	Rozendaal	Dit is toegevoegd in de tekst. Zie ook de reactie bij de opgave Ontspannen regio.
De Verstedelijkingsstrategie loopt al samen met de regio FoodValley. De aandacht voor woningbouw is daarin geborgd (in combinatie met leefomgeving, bereikbaarheid en economie). Via andere opgaven zijn zaken als circulariteit en bereikbaarheid en fijne woonomgeving geborgd. Kunt u toelichten wat er echt bovenop komt in deze opgave of is het vooral een bundeling van de bestaande initiatieven?	Rozendaal	De Groene groeiregio heeft een coördinerende functie voor de vijf opgaven van de Groene Metropoolregio. Zij heeft tot taak het in beeld brengen en verbinden van de ruimtelijke aspecten. Door deze aan elkaar te ‘koppelen’ ontstaat synergie en kunnen wij de kwaliteit van de leefomgeving (inclusief natuur en landschap) versterken.

		Wij hebben dit beschreven onder speerpunt 2 in de regionale agenda.
Speciale aandacht voor het verbinden van lokale opgaven aan de regionale opgaven bij het effectueren van de opgaven uit de Woondeal.	Lingewaard	Binnen de Woondeal wordt ingezet op zogenaamde versnellingslocaties en focusgebieden. Door in te zoomen op de vijf deelgebieden: Arnhem, Nijmegen, Oost (Liemers), Noord-Midden en Zuid wordt doelgerichter uitvoering gegeven aan de versnellingsopgave. De focus komt nadrukkelijker te liggen op de versnellingslocaties: de concretisering en uitvoering van de lokale plannen. Dit is aangescherpt in de tekst.

Elst, 15 september 2021

Opgaveovereenkomst Verbonden regio 2022

Bestuurlijke overwegingen

- De regio staat voor grote maatschappelijke opgaven: op het gebied van verstedelijking, wonen, werk en bereikbaarheid, en nieuwe opgaven op het gebied van klimaatadaptatie, duurzaamheid, energietransitie, circulariteit en gezondheid.
- De 18 regiogemeenten hebben op 1 januari 2021 de Gemeenschappelijke regeling Regio Arnhem-Nijmegen vastgesteld waarmee zij een openbaar lichaam hebben opgericht met de naam Regio Arnhem-Nijmegen, ook wel de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen;
- De ambities van de Groene Metropoolregio zijn:
    - doorgroeien naar een groene metropoolregio van internationale betekenis;
    - met een internationale voorbeeldfunctie op het gebied van circulariteit, samenleving, energie, voedselproductie, gezondheid en technologie;
    - dé circulaire topregio worden in Nederland en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving;
    - en hét voorbeeld zijn voor een kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit: ontspannen groeiregio in balans.
- Deze vraagstukken en ambities zijn opgenomen in de regionale agenda;
- De regionale agenda bestaat uit meerdere opgaven;
- We delen de urgentie om zo snel mogelijk met volle kracht stevige voortgang te boeken op de realisatie van de opgaven in de regionale agenda.

Afspraken

Ondergetekenden nemen deel aan de opgave Verbonden regio en maken hiertoe met de Groene Metropoolregio, verder te noemen GMR, de volgende afspraken.

1. **Doel van de opgave**

   Het waarborgen van de regionale en stedelijke bereikbaarheid, door een ombuiging naar meer gebruik van fiets en (H)OV op korte en langere afstand en een beter gebruik van bestaande infrastructuur. Dit zorgt voor duurzamere mobiliteit en lucht op het regionale wegennet. Wij zetten maximaal in op een structurele mobiliteitsaanpak.

2. **Resultaten van de opgave**
    a. De GMR voert ten behoeve van de regio de opgave Verbonden regio uit zoals omschreven in de regionale agenda. De opgave Verbonden regio bestaat uit de volgende speerpunten:
        i. Gebiedsgerichte corridoraanpak
        ii. Regionaal (snel)fietspadennetwerk
        iii. Hubs en knooppunten
        iv. Gedragsaanpak duurzame mobiliteit
        v. Verkeersveiligheid

b. Ten behoeve van de hierboven genoemde speerpunten voert de GMR de volgende activiteiten uit.
    i. Binnen het speerpunt gebiedsgerichte corridoraanpak voert de GMR de volgende activiteiten uit:
        1. De GMR maakt een vertaling voor de regiogemeenten van het Landelijk Toekomstbeeld OV 2040;
        2. De GMR maakt een analyse van de kansen en mogelijkheden voor het verbeteren van de spoorcorridor (A12) Randstad-Arnhem-Ruhrgebied;
        3. De GMR ondersteunt de regiogemeenten bij de planvoorbereiding van de projecten uit het actieplan Hoogwaardig Openbaar Vervoer;
        4. de GMR zorgt voor het opstellen van een multimodaal netwerkmanagementkader;
        5. de GMR ontwikkelt samen met de provincie Gelderland een nieuw regionaal multimodaal model;
        6. de GMR maakt afspraken over de korte termijnaanpak A50;
        7. De GMR ondersteunt en faciliteert gebiedsgerichte aanpakken, waaronder de A/N325, Oostflank Arnhem en Zuid/Westflank Nijmegen).
    ii. Binnen het speerpunt Regionaal fietspadennetwerk voert de GMR de volgende activiteiten uit:
        1. de GMR ontwikkelt een meerjarige geprioriteerde investeringsagenda;
        2. de GMR laat een verkenning uitvoeren naar de kansen en mogelijkheden voor een betere aansluiting van het utilitaire fietsnetwerk op het recreatieve fietsnetwerk;
        3. de GMR zorgt voor verkenningen naar potentiële snelle fietsroutes in de regio;
        4. De GMR ondersteunt de planvoorbereiding van de Westflankroute;
        5. De GMR zorgt voor een analyse intelligente verkeerslichtgen m.b.t. het stedelijk fietsnetwerk.
    iii. Binnen het speerpunt hubs en knooppunten voert de GMR de volgende activiteiten uit:
        1. de GMR ontwikkelt een meerjarige investeringsagenda voor hubs en knooppunten;
        2. de GMR laat een verkenning uitvoeren voor de 1e fase investeringsimpuls mobiliteitshubs;
        3. de GMR adviseert over de implementatie van de maatregelen rondom station Nijmegen;
        4. de GMR onderzoekt de benodigde/aanvullende maatregelen t.b.v. het project haltetaxiRRReis;
        5. de GMR zorgt voor het analyseren van de kansen en mogelijkheden voor fietsparkeren en gratis stallen.
    iv. Binnen het speerpunt gedragsaanpak duurzame mobiliteit voert de GMR de volgende activiteiten uit:

1. De GMR zorgt voor het programmamanagement en de realisatie van het uitvoeringsprogramma Slim & Schoon Onderweg;
2. De GMR ontwikkelt regionale campagnes;
3. De GMR analyseert mobiliteitsdata;
4. De GMR stimuleert de realisatie van innovatieve projecten, duurzame pilots en/of experimenten voor vernieuwende vormen van duurzame mobiliteit.

v. Binnen het speerpunt verkeersveiligheid voert de GMR de volgende activiteiten uit:
    1. de GMR ontwikkelt een meerjarige investeringsagenda voor verkeersveiligheid;
    2. De GMR initieert en coördineert regionale studies die bijdragen aan de kaders van het landelijke Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV);
    3. De GMR stelt een handleiding op over veilige landbouwroutes;
    4. De GMR analyseert de knelpunten rondom de verkeersveiligheid van pakketdiensten;
    5. De GMR ondersteunt en adviseert over de gedragsprojecten die staan in het werkplan van het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Oost Nederland.

3. Bijdrage

a. De gemeente draagt gedurende de looptijd van deze overeenkomst per kalenderjaar € 1,30 per inwoner bij aan de opgave. Voor de onderbouwing van dit bedrag wordt verwezen naar de uitwerking van de opgave in de regionale agenda.
b. De verantwoording over de inzet van middelen en de bereikte resultaten vindt plaats in het jaarverslag en in de jaarrekening van de Groene Metropoolregio.

4. Overig

a. Deze opgave heeft een looptijd tot en met 31 december 2022.
b. De afspraken in dit document fungeren als opgaveovereenkomst zoals bedoeld in artikel 27, lid 1 van de Regeling.
c. De opgave Verbonden regio is nader uitgewerkt in de regionale agenda.
d. De Algemene voorwaarden Opgavenovereenkomsten zijn van toepassing.

Ondertekend op……., te…….

De gemeente Arnhem, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Berg en Dal, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Beuningen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Doesburg, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Druten, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Duiven, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Heumen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Lingewaard, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Montferland, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Mook en Middelaar, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Nijmegen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Overbetuwe, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Renkum, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Rheden, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Rozendaal, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Westervoort, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Wijchen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Zevenaar, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

en

De Regio Arnhem-Nijmegen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door zijn voorzitter, H.M.F. Bruls, handelend ter uitvoering van een besluit van het dagelijks bestuur d.d…… verder te noemen de “Groene Metropoolregio”

Opgaveovereenkomst Productieve regio 2022

Bestuurlijke overwegingen

- De regio staat voor grote maatschappelijke opgaven: op het gebied van verstedelijking, wonen, werk en bereikbaarheid, en nieuwe opgaven op het gebied van klimaatadaptatie, duurzaamheid, energietransitie, circulariteit en gezondheid.
- De 18 regiogemeenten hebben op 1 januari 2021 de Gemeenschappelijke regeling Regio Arnhem-Nijmegen vastgesteld waarmee zij een openbaar lichaam hebben opgericht met de naam Regio Arnhem-Nijmegen, ook wel de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen;
- De ambities van de Groene Metropoolregio zijn:
    - doorgroeien naar een groene metropoolregio van internationale betekenis;
    - met een internationale voorbeeldfunctie op het gebied van circulariteit, samenleving, energie, voedselproductie, gezondheid en technologie;
    - dé circulaire topregio worden in Nederland en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving;
    - en hét voorbeeld zijn voor een kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit: ontspannen groeiregio in balans.
- Deze vraagstukken en ambities zijn opgenomen in de regionale agenda;
- De regionale agenda bestaat uit meerdere opgaven;
- We delen de urgentie om zo snel mogelijk met volle kracht stevige voortgang te boeken op de realisatie van de opgaven in de regionale agenda.

Afspraken

Ondergetekenden nemen deel aan de opgave Productieve regio en maken hiertoe met de Groene Metropoolregio, verder te noemen GMR, de volgende afspraken.

1. Doel van de opgave

Onze regio kent veel innovatiekracht en het vestigingskwaliteit van onze werklocaties scoort boven het landelijk gemiddelde. Tegelijkertijd zien we als opgave om de kwaliteiten van onze regio steviger te profileren en de economische potenties beter te benutten. We versterken onze inzet op innovatiekracht in de clusters Health, Hightech & Energy, de cross-over met Food en logistiek als onlosmakelijke voorwaarde. Dit legt de basis voor een sterke (inter)nationale positie en een goede productiviteit van toonaangevende bedrijven. Dit sterke economische profiel maakt onze regio interessant voor talenten. De ambitie is economische groei te faciliteren om te komen tot een forse banengroei in een goede balans met de leefkwaliteit in de regio.

Voor de langere termijn zetten we in op behoud en aantrekken van (nieuwe) bedrijvigheid in de regio. Op verschillende niveaus: van zelfstandigen en startups tot het MKB en internationals. We versterken de kwaliteiten van de werklocaties. We verbinden lokale bedrijven, instellingen en activiteiten aan de topsectoren en bieden synergievoordelen en ondersteuning bij het uitwerken van ideeën tot

concrete projecten. We zetten in op de kwaliteit van onze werklocaties, passend bij het DNA van de regio. We versterken de samenwerking met partijen in het onderwijs, gericht op een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, passend bij de vraag van ondernemers en de skills van werknemers en werkzoekenden.

2. Resultaten van de opgave

a. De GMR voert ten behoeve van de regio de opgave Productieve regio uit zoals omschreven in de regionale agenda. De opgave Productieve regio bestaat uit de volgende speerpunten.
   i. Stimuleren ondernemerschap in het MKB
   ii. Human Capital: onderwijs en arbeidsmarkt
   iii. Doorontwikkeling van Health, Hightech & Energy tot (inter)nationale clusters
   iv. Versterking van duurzame logistiek
   v. Toekomstbestendige werklocaties

b. Ten behoeve van de hierboven genoemde speerpunten voert de GMR de volgende activiteiten uit. De activiteiten zijn uitgewerkt in de regionale agenda.

- Stimuleren ondernemerschap in het MKB
  1. De GMR voert het Programma Toekomstgericht Ondernemen uit;
  2. De GMR maakt voor het MKB het financiële landschap tot 1 miljoen zichtbaar;
  3. De GMR stimuleert innovaties en kennisdeling binnen het MKB door het faciliteren van ontmoeting.
- Human Capital: onderwijs en arbeidsmarkt. De GMR zet in op:
  1. Een triple helix Human Capital Akkoord ten behoeve van de uitvoering van de Human Capital Agenda (gereed in 2021);
  2. De meest resultaatgerichte instrumenten uit de Human Capital Agenda;
  3. Het leggen van verbinding tussen de behoefte van het MKB en het aanbod van arbeid;
  4. GMR geeft inzicht in mogelijke financieringsbronnen.
- Doorontwikkeling van Health, Hightech & Energy tot (inter)nationale clusters. De GMR verricht hier activiteiten ten behoeve van:
  1. Duidelijkheid over de betekenis van Health, Hightech & Energy voor regiogemeenten;
  2. Een versterkt innovatievermogen met lopende projecten;
  3. Ontwikkeling van technologie gedreven kennishubs.
- Versterking van duurzame logistiek
  1. De GMR zet in op een verkenning van de mogelijkheden om te komen tot een sluitende businesscase voor truckparking in de regio;
  2. De GMR gaat kansrijke bestaande initiatieven voor verduurzaming van de logistiek kennisdelen.
  3. De GMR zet in op de Oprichting 1 of 2 INTEREG projecten.

- Toekomstbestendige werklocaties
    1. De GMR geeft inzicht in de ruimtelijke ontwikkeling van de kansrijke clusters op basis van de Economische Monitor uit 2021;
    2. De GMR geeft een impuls aan duurzame energie en circulaire economie op bestaande werklocaties;
    3. De GMR voert activiteiten uit ter vergroening van werklocaties op basis van het Plan van Aanpak uit 2021.

3. Bijdrage

a. De gemeente draagt gedurende de looptijd van deze overeenkomst per kalenderjaar € 0,73,- per inwoner bij aan de opgave. Voor de onderbouwing van dit bedrag wordt verwezen naar de uitwerking van de opgave in de regionale agenda.
b. De verantwoording over de inzet van middelen en de bereikte resultaten vindt plaats in het jaarverslag en in de jaarrekening van de Groene Metropoolregio.

4. Overig

a. Deze opgave heeft een looptijd tot en met 31 december 2022.
b. De afspraken in dit document fungeren als opgaveovereenkomst zoals bedoeld in artikel 27, lid 1 van de Regeling.
c. De opgave Productieve regio is nader uitgewerkt in de regionale agenda.
d. De Algemene voorwaarden Opgavenovereenkomsten zijn van toepassing.

Ondertekend op……., te…….

De gemeente Arnhem, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Berg en Dal, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Beuningen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Doesburg, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Druten, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Duiven, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Heumen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Lingewaard, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Montferland, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Mook en Middelaar, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Nijmegen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Overbetuwe, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Renkum, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Rheden, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Rozendaal, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Westervoort, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Wijchen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Zevenaar, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

en

De Regio Arnhem-Nijmegen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door zijn voorzitter, H.M.F. Bruls, handelend ter uitvoering van een besluit van het dagelijks bestuur d.d…… verder te noemen de “Groene Metropoolregio”

Opgaveovereenkomst Circulaire regio 2022

Bestuurlijke overwegingen

- De regio staat voor grote maatschappelijke opgaven: op het gebied van verstedelijking, wonen, werk en bereikbaarheid, en nieuwe opgaven op het gebied van klimaatadaptatie, duurzaamheid, energietransitie, circulariteit en gezondheid.
- De 18 regiogemeenten hebben op 1 januari 2021 de Gemeenschappelijke regeling Regio Arnhem-Nijmegen vastgesteld waarmee zij een openbaar lichaam hebben opgericht met de naam Regio Arnhem-Nijmegen, ook wel de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen;
- De ambities van de Groene Metropoolregio zijn:
    - doorgroeien naar een groene metropoolregio van internationale betekenis;
    - met een internationale voorbeeldfunctie op het gebied van circulariteit, samenleving, energie, voedselproductie, gezondheid en technologie;
    - dé circulaire topregio worden in Nederland en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving;
    - en hét voorbeeld zijn voor een kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit: ontspannen groeiregio in balans.
- Deze vraagstukken en ambities zijn opgenomen in de regionale agenda;
- De regionale agenda bestaat uit meerdere opgaven;
- We delen de urgentie om zo snel mogelijk met volle kracht stevige voortgang te boeken op de realisatie van de opgaven in de regionale agenda.

Afspraken

Ondergetekenden nemen deel aan de opgave Circulaire regio en maken hiertoe met de Groene Metropoolregio, verder te noemen GMR, de volgende afspraken.

1. Doel van de opgave

Circulariteit staat voor toekomstbestendig, duurzaam handelen met gesloten ketens zonder afwenteling naar andere groepen, andere tijden of andere gebieden.
De Groene Metropoolregio wil toonaangevend worden in circulair denken en handelen, in Nederland én in Europa. Die ambitie vraagt om de inzet van bedrijven, maatschappelijke organisaties, de regiogemeenten, andere overheidspartners en onze inwoners.

Door circulaire projecten op te schalen naar regionaal niveau, gezamenlijk onderzoek uit te voeren, kennis en ervaring uit te wisselen, onze gezamenlijke inkoopkracht te benutten en te investeren in de match met Europese, nationale en bovenregionale programma's denken we onze ambitie te realiseren. In de opgave werken we met vele partners samen zoals de provincie Gelderland, waterschappen, The Economic Board, onderwijs- en onderzoeksinstellingen, bedrijven, etc.

2. Resultaten van de opgave

a. De GMR voert ten behoeve van de regio de opgave Circulaire regio uit zoals omschreven in de regionale agenda. De opgave Circulaire regio bestaat uit de volgende speerpunten:
   i. speerpunt Circulaire bouw en infrastructuur
   ii. speerpunt Circulaire economie: grondstoffen en ketens
   iii. speerpunt Water en klimaatadaptatie
   iv. speerpunt Transitie naar duurzame energie

b. Ten behoeve van de hierboven genoemde speerpunten voert de GMR de volgende activiteiten uit.
   i. Binnen het speerpunt Circulaire bouw en infrastructuur voert de GMR de volgende activiteiten uit:
      1. de GMR zorgt voor uitvoering van het Uitvoeringsprogramma Circulaire Grond-, Weg en Waterbouw;
      2. de GMR ontwikkelt een implementatiestrategie voor de circulaire impactladder en een informatiepunt;
      3. de GMR ondersteunt proeftuinen en kennisontwikkeling circulair bouwen en houtbouw.
   ii. Binnen het speerpunt Circulaire economie voert de GMR de volgende activiteiten uit:
      1. de GMR laat een verkenning uitvoeren naar regionale grondstoffenstromen, materialen en producten;
      2. de GMR laat een onderzoek uitvoeren naar de kansen voor een regionale grondstoffenbank;
      3. de GMR ondersteunt het onderzoeksprogramma Circulaire economie met een portaal voor gemeentelijke onderzoeksvragen;
      4. de GMR ontwikkelt een kennisplatform voor circulair inkopen;
      5. de GMR zorgt voor uitlichten van de regio als broedplaats voor circulaire hotspots en helpt bij het verwerven van cofinanciering.

   iii. Binnen het speerpunt Water en klimaatadaptatie voert de GMR de volgende activiteiten uit:
      1. de GMR zorgt voor kennisdeling met betrekking tot maatregelen die gemeenten nemen ter uitvoering van de Regionale Adaptatiestrategieën;
      2. de GMR ondersteunt de kennisdeling rond het Innovatieplatform ‘Living Lab Delta Oost’ en andere strategische projecten;
      3. de GMR versterkt de aandacht voor klimaatbestendig bouwen en ontwikkelt handvatten om dit te integreren in bouwopdrachten;
      4. de GMR creëert een inspirerende leeromgeving voor gemeenten waarin kennis en ervaring wordt gedeeld over klimaatproeftuinen en vergroeningsprojecten;

5. de GMR zorgt dat grote landschapsontwikkelingsprojecten met water en klimaatadaptatie bijdragen aan het groene profiel van de regio;

iv. Binnen het speerpunt Transitie naar duurzame energie voert de GMR de volgende activiteiten uit:
   1. de GMR zorgt voor uitvoering aan de afspraken in de RES1.0 en bereidt een nieuw bod voor ten behoeve van de RES2.0;
   2. de GMR ontwikkelt een gezamenlijke aanpak voor energie-efficiëntie op bedrijfsterreinen, bijvoorbeeld met behulp van een te ontwikkelen regionaal expertisecentrum;
   3. de GMR voert een onderzoek uit naar de meerwaarde van het gezamenlijk aanbesteden van energieloketten voor bewoners;
   4. de GMR faciliteert de gezamenlijke inkoop van energie en monitort de voortgang van hieruit voortvloeiende projecten;
   5. de GMR zorgt voor kennisdeling bij het aardgasvrij maken van woningen;
   6. de GMR onderzoekt samen met de provincie en The Economic Board hoe innovaties met betrekking tot duurzame energieopslagmethoden (o.a. waterstof) sneller kunnen worden opgeschaald;
   7. de GMR monitort de CO2 emissie in het kader van de regionale routekaart.

3. Bijdrage

a. De gemeente draagt gedurende de looptijd van deze overeenkomst per kalenderjaar € 0,81 per inwoner bij aan de opgave. Voor de onderbouwing van dit bedrag wordt verwezen naar de uitwerking van de opgave in de regionale agenda.
b. De verantwoording over de inzet van middelen en de bereikte resultaten vindt plaats in het jaarverslag en in de jaarrekening van de Groene Metropoolregio.

4. Overig

a. Deze opgave heeft een looptijd tot en met 31 december 2022.
b. De afspraken in dit document fungeren als opgaveovereenkomst zoals bedoeld in artikel 27, lid 1 van de Regeling.
c. De opgave Circulaire regio is nader uitgewerkt in de regionale agenda.
d. De Algemene voorwaarden Opgavenovereenkomsten zijn van toepassing.

Ondertekend op……., te……

De gemeente Arnhem, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Berg en Dal, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Beuningen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Doesburg, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Druten, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Duiven, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Heumen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Lingewaard, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Montferland, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Mook en Middelaar, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Nijmegen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Overbetuwe, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Renkum, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Rheden, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Rozendaal, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Westervoort, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Wijchen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Zevenaar, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

en

De Regio Arnhem-Nijmegen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door zijn voorzitter, H.M.F. Bruls, handelend ter uitvoering van een besluit van het dagelijks bestuur d.d…… verder te noemen de “Groene Metropoolregio”

Opgaveovereenkomst Ontspannen regio 2022

Bestuurlijke overwegingen

- De regio staat voor grote maatschappelijke opgaven: op het gebied van verstedelijking, wonen, werk en bereikbaarheid, en nieuwe opgaven op het gebied van klimaatadaptatie, duurzaamheid, energietransitie, circulariteit en gezondheid.
- De 18 regiogemeenten hebben op 1 januari 2021 de Gemeenschappelijke regeling Regio Arnhem-Nijmegen vastgesteld waarmee zij een openbaar lichaam hebben opgericht met de naam Regio Arnhem-Nijmegen, ook wel de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen;
- De ambities van de Groene Metropoolregio zijn:
    - doorgroeien naar een groene metropoolregio van internationale betekenis;
    - met een internationale voorbeeldfunctie op het gebied van circulariteit, samenleving, energie, voedselproductie, gezondheid en technologie;
    - dé circulaire topregio worden in Nederland en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving;
    - en hét voorbeeld zijn voor een kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit: ontspannen groeiregio in balans.
- Deze vraagstukken en ambities zijn opgenomen in de regionale agenda;
- De regionale agenda bestaat uit meerdere opgaven;
- We delen de urgentie om zo snel mogelijk met volle kracht stevige voortgang te boeken op de realisatie van de opgaven in de regionale agenda.

Afspraken

Ondergetekenden nemen deel aan de opgave Ontspannen regio en maken hiertoe met de Groene Metropoolregio, verder te noemen GMR, de volgende afspraken.

1. **Doel van de opgave**

   De ambitie van de opgave Ontspannen regio is om, in lijn met de visie van de Groene Metropoolregio, groei in balans te brengen met onze leefkwaliteit, een gezonde leefomgeving en aantrekkelijkheid van cultuur, erfgoed, recreatie, natuur en landschap. Dit doen we door in te zetten op duurzaam toerisme en recreatie, een goed voorzieningenniveau in onze centra, versterking, verbinding en uitbreiding van natuur, landschap en cultuurhistorische waarden en op het versterken van onze culturele infrastructuur.

2. **Resultaten van de opgave**
    a. De GMR voert ten behoeve van de regio de opgave Ontspannen regio uit zoals omschreven in de regionale agenda. De opgave Ontspannen regio bestaat uit de volgende speerpunten:
        i. speerpunt Duurzaam toerisme
        ii. speerpunt Bruisende binnensteden en krachtige kernen
        iii. speerpunt Groen-blauw raamwerk

iv. speerpunt Sterke culturele infrastructuur

b. Ten behoeve van de hierboven genoemde speerpunten voert de GMR de volgende activiteiten uit.

i. Binnen het speerpunt Duurzaam toerisme voert de GMR de volgende activiteiten uit:

1. Maken van een toeristisch profiel en een start maken met een toeristische marketingvisie op basis van het profiel;
2. Afstemmen opdrachtgeverschap uitvoeringsorganisaties, zoals TVAN;
3. Vitaliteitsonderzoek doen naar dag- en verblijfsrecreatie en een vitaliteitsaanpak maken;
4. Inzicht verkrijgen in recreatiedruk en stimuleren spreiding recreatiedruk;
5. Opstellen plan van aanpak wandel- en fietsroutenetwerk en een begin maken met de uitvoering daarvan.

ii. Binnen het speerpunt Bruisende binnensteden en krachtige kernen voert de GMR de volgende activiteiten uit:

1. Kennis delen op het gebied van het versterken van centra, o.a. over financieringsmogelijkheden voor projecten;
2. Maken van een regionale analyse van het netwerk van centra van kernen en benoemen van acties voor versterking van die centra.

iii. Binnen het speerpunt Groen-blauw raamwerk voert de GMR de volgende activiteiten uit:

1. Maken van een groen-blauw raamwerk: een kaart (met toelichting) van de huidige natuurgebieden, biodiversiteit, cultuurhistorisch erfgoed en landschapszones, het gebruik daarvan en de mogelijkheden voor versterking, verbinding en uitbreiding.

iv. Binnen het speerpunt Sterke culturele infrastructuur voert de GMR de volgende activiteiten uit:

1. Maken van een regionale visie culturele infrastructuur (incl. cultuureducatie);
2. Maken van afspraken met de provincie over financiering van de uitvoering van het Transformatievoorstel Cultuurregio 025 en het, binnen de afgesproken (financiële) kaders, uitvoeren van het Transformatievoorstel;
3. Maken investeringsplan voor de culturele infrastructuur voor na 2022.

3. Bijdrage

a. De gemeente draagt gedurende de looptijd van deze overeenkomst per kalenderjaar € 0,57 per inwoner bij aan de opgave. Voor de onderbouwing van dit bedrag wordt verwezen naar de uitwerking van de opgave in de regionale agenda.

b. De verantwoording over de inzet van middelen en de bereikte resultaten vindt plaats in het jaarverslag en in de jaarrekening van de Groene Metropoolregio.

4. Overig

a. Deze opgave heeft een looptijd tot en met 31 december 2022.
b. De afspraken in dit document fungeren als opgaveovereenkomst zoals bedoeld in artikel 27, lid 1 van de Regeling.
c. De opgave Ontspannen regio is nader uitgewerkt in de regionale agenda.
d. De Algemene voorwaarden Opgavenovereenkomsten zijn van toepassing.

Ondertekend op……., te…….

De gemeente Arnhem, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Berg en Dal, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Beuningen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Doesburg, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Druten, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Duiven, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Heumen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Lingewaard, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Montferland, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Mook en Middelaar, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Nijmegen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Overbetuwe, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Renkum, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Rheden, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Rozendaal, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Westervoort, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Wijchen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Zevenaar, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

en

De Regio Arnhem-Nijmegen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door zijn voorzitter, H.M.F. Bruls, handelend ter uitvoering van een besluit van het dagelijks bestuur d.d…… verder te noemen de “Groene Metropoolregio”

Opgaveovereenkomst Groene groeiregio 2022

Bestuurlijke overwegingen

- De regio staat voor grote maatschappelijke opgaven: op het gebied van verstedelijking, wonen, werk en bereikbaarheid, en nieuwe opgaven op het gebied van klimaatadaptatie, duurzaamheid, energietransitie, circulariteit en gezondheid.
- De 18 regiogemeenten hebben op 1 januari 2021 de Gemeenschappelijke regeling Regio Arnhem-Nijmegen vastgesteld waarmee zij een openbaar lichaam hebben opgericht met de naam Regio Arnhem-Nijmegen, ook wel de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen;
- De ambities van de Groene Metropoolregio zijn:
    - doorgroeien naar een groene metropoolregio van internationale betekenis;
    - met een internationale voorbeeldfunctie op het gebied van circulariteit, samenleving, energie, voedselproductie, gezondheid en technologie;
    - dé circulaire topregio worden in Nederland en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving;
    - en hét voorbeeld zijn voor een kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit: ontspannen groeiregio in balans.
- Deze vraagstukken en ambities zijn opgenomen in de regionale agenda;
- De regionale agenda bestaat uit meerdere opgaven;
- We delen de urgentie om zo snel mogelijk met volle kracht stevige voortgang te boeken op de realisatie van de opgaven in de regionale agenda.

Afspraken

Ondergetekenden nemen deel aan de opgave Groene groeiregio en maken hiertoe met de Groene Metropoolregio, verder te noemen GMR, de volgende afspraken.

1. Doel van de opgave

De regio Arnhem-Nijmegen heeft te maken met een grote verstedelijkingopgave; een groei van woon- en werklocaties. Deze opgave zet in op het bieden van voldoende (betaalbare) woningen, voor specifieke doelgroepen en tegelijkertijd verantwoord omgaan met de schaarse ruimte, zodanig dat deze groei het landschap versterkt ten behoeve van mens en natuur.

Voor de Groene groeiregio staan twee belangrijke instrumenten centraal: de uitvoering van de Woondeal om op korte termijn (nadruk tot 2025) de woningbouw te versnellen en de Verstedelijkingsstrategie die inzicht geeft in de woon- en werklocaties tot 2040, rekening houdend met aspecten op het gebied van economie, leefomgeving, mobiliteit en wonen.

De Groene groeiregio heeft een coördinerende functie voor de vijf opgaven van de Groene Metropoolregio. Zij heeft tot taak het in beeld brengen en verbinden

van de ruimtelijke aspecten. Door deze aan elkaar te ‘koppelen’ ontstaat synergie en waardoor de kwaliteit van de leefomgeving wordt versterkt.

2. Resultaten van de opgave

a. De GMR voert ten behoeve van de regio de opgave Groene groeiregio uit zoals omschreven in de regionale agenda. De opgave bestaat uit de volgende speerpunten:
   i. Wonen in balans; versnellen van de woningbouw
   ii. Leefomgeving; verbinden van de ruimtelijke opgaven

b. Ten behoeve van de hierboven genoemde speerpunten voert de GMR de volgende activiteiten uit.
   i. Binnen het speerpunt Wonen in Balans voert de GMR de volgende activiteiten uit:
      1. Uitvoering van de afspraken uit de Woondeal Arnhem Nijmegen;
      2. Vergroten van de uitvoeringskracht van de Woondeal door het inrichten van een flexpool, het aantrekken van een programma manager, het inzetten op de uitvoering van versnellingslocaties en het organiseren van tempotafels;
      3. Het versterken van het partnerschap met de corporaties in de regio. De GMR onderzoekt met de corporaties welke gezamenlijke inkoopstroomstromen en standaardisatie van product-marktcombinaties ontwikkeld kunnen worden;
      4. Het stimuleren en informeren van gemeenten en andere stakeholders over conceptueel en circulair bouwen door het aanstellen van een kwartiermaker, die onderzoekt welke slimme bouwconcepten er zijn (samen met Circulaire regio).
   ii. Binnen het speerpunt Verbinden van de ruimtelijke opgaven voert de GMR de volgende activiteiten uit:
      1. Opstellen van de Verstedelijkingsstrategie;.
      2. Het sluiten van een Verstedelijkingsakkoord, tussen Rijk en regio op basis van gebiedsuitwerkingen’.
      3. Het ontwikkelen van de dashboard welke inzicht biedt in de ruimtelijke opgaven binnen de Groene Metropoolregio
      4. Het uitvoeren van een Omgevingsscan ‘kwalitatief bouwen’ (Samen met de opgave Circulaire regio);
      5. Het vergroten van het partnerschap en zichtbaarheid van onze regio als aansprekend voorbeeld van duurzame verstedelijking door organiseren van congres, werkbezoeken, communicatie-uitingen.

3. Bijdrage

a. De gemeente draagt gedurende de looptijd van deze overeenkomst per kalenderjaar € 0,82 per inwoner bij aan de opgave. Voor de onderbouwing van dit bedrag wordt verwezen naar de uitwerking van de opgave in de regionale agenda.

b. De verantwoording over de inzet van middelen en de bereikte resultaten vindt plaats in het jaarverslag en in de jaarrekening van de Groene Metropoolregio.

4. Overig

a. Deze opgave heeft een looptijd tot en met 31 december 2022.
b. De afspraken in dit document fungeren als opgaveovereenkomst zoals bedoeld in artikel 27, lid 1 van de Regeling.
c. De opgave Groene groeiregio is nader uitgewerkt in de regionale agenda.
d. De Algemene voorwaarden Opgavenovereenkomsten zijn van toepassing.

Ondertekend op……., te…….

De gemeente Arnhem, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Berg en Dal, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Beuningen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Doesburg, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Druten, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Duiven, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Heumen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Lingewaard, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Montferland, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Mook en Middelaar, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Nijmegen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Overbetuwe, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Renkum, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Rheden, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Rozendaal, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Westervoort, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Wijchen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

De gemeente Zevenaar, rechtsgeldig vertegenwoordigd door of namens de burgemeester,

(naam) (handtekening)

en

De Regio Arnhem-Nijmegen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door zijn voorzitter, H.M.F. Bruls, handelend ter uitvoering van een besluit van het dagelijks bestuur d.d…… verder te noemen de “Groene Metropoolregio”

Bestuursakkoord regio Arnhem - Nijmegen

De Regio Arnhem-Nijmegen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door zijn voorzitter, _____, handelend ter uitvoering van een besluit van het dagelijks bestuur d.d. _____ verder te noemen de “Groene Metropoolregio”,

De provincie Gelderland, rechtsgeldig vertegenwoordigd door _____, gebiedsgedeputeerde voor de regio Arnhem – Nijmegen, handelend ter uitvoering van een besluit van het college van Gedeputeerde Staten d.d. _____, verder te noemen de “provincie”,

en

Stichting The Economic Board Arnhem – Nijmegen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door haar voorzitter_____, verder te noemen “The Economic Board”,

Hierna gezamenlijk ook te noemen: “**partijen**”.

Partijen overwegen als volgt:

1. De partijen zien een gezamenlijk belang om de regio Arnhem–Nijmegen te versterken.
2. De partijen hebben voor de regio Arnhem-Nijmegen de volgende ambities:
   - Doorgroeien naar een groene metropoolregio van internationale betekenis die:
     - economisch tot de best presterende regio’s van Nederland behoort,
     - onder de noemer van Lifeport zichtbaar en herkenbaar is als topregio in health, high tech en energy en op de cross over tussen food & health, in verbinding met Food Valley,
     - met zijn innovatiekracht op deze sectoren bijdraagt aan de grote maatschappelijke opgaven en tegelijkertijd aan productiviteit en werkgelegenheid van de regio,
     - een optimale verhouding tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt bewerkstelligt en daarbij komt tot innovatieve oplossingen voor productiviteitsvraagstukken.
   - Uitgroeien tot dé circulaire topregio in Nederland en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving en een internationale voorbeeldfunctie vervullen op het gebied van circulariteit, samenleving, energie, voedselproductie, gezondheid en technologie;
   - Hét voorbeeld zijn voor een kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit: ontspannen groeiregio in balans.
3. De partijen benutten samen de potentie van de regio ten volle en bundelen hun krachten om deze ambities invulling en uitvoering te geven. Dit vanuit de overtuiging dat werkelijke resultaten met toegevoegde waarde voor de regio geboekt worden met een integrale aanpak en in een triple helix samenwerking met uiteenlopende partijen (overheid, bedrijfsleven, onderwijs & onderzoek).
4. Voor de gezamenlijke uitvoering van deze ambities is een consistente, meerjarige samenwerking tussen deze drie partijen nodig.

5. De partijen delen de urgentie om zo snel mogelijk met volle kracht stevige voortgang te boeken op de realisatie van deze ambities.
6. De partijen zullen daartoe aanvullend op dit bestuursakkoord een Investeringsagenda opstellen: de Investeringsagenda regio Arnhem-Nijmegen (verder Investeringsagenda).
7. De partijen dragen vanuit hun doelen en ambities bij aan deze Investeringsagenda.
8. De partijen zijn bereid om ten behoeve van de realisatie van de Investeringsagenda hun bestuurlijke, inhoudelijke en financiële bijdragen samen te brengen en daarbij te kiezen voor het meest passende instrument.
9. Dit bestuursakkoord is de basis voor langdurig commitment van partijen aan het bereiken van de gezamenlijke ambities voor de regio Arnhem–Nijmegen voor de komende tien jaar.

Partijen komen als volgt overeen:

1. Algemene bepalingen
In dit bestuursakkoord wordt verstaan onder:
a) Investeringsagenda regio Arnhem-Nijmegen: de jaarlijks door de partijen vast te stellen verzameling van investeringen gebaseerd op de opgaven die de drie partijen doen om de ambities in de regio Arnhem-Nijmegen te realiseren.
b) Adviesteam: een vertegenwoordiging van de partijen op uitvoerend niveau.
c) Gebiedsoverleg regio Arnhem-Nijmegen: het bestuurlijk overleg met vertegenwoordigers van de partijen.
d) Regio Arnhem-Nijmegen: het geografisch gebied van de 18 deelnemende gemeenten aan de Groene Metropoolregio.

2. Doel van het bestuursakkoord
Het doel van het bestuursakkoord is het vastleggen van:
a) Het langjarige commitment op de samenwerking tussen de partijen in de regio Arnhem-Nijmegen.
b) De verhoudingen tussen de partijen en de werkwijze in de samenwerking aan de ambities.
c) Het proces om te komen tot de Investeringsagenda en de uitvoering en de actualisatie daarvan.

3. Reikwijdte van het bestuursakkoord
1. Het bestuursakkoord heeft betrekking op de samenwerking van de drie partijen in de regio Arnhem-Nijmegen.
2. Deze overeenkomst ziet alleen toe op het grondgebied van de regio Arnhem-Nijmegen.

4. Verhouding tussen de partijen
Partijen zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de realisatie van de gezamenlijke ambities en de totstandkoming en uitvoering van de Investeringsagenda vanuit ieders rol:
a) De Groene Metropoolregio formuleert jaarlijks in samenspraak met de regiogemeenten een regionale agenda met opgaven. Een gemeente participeert in een opgave na besluit van de gemeenteraad waarbij afspraken worden vastgelegd in een opgaveovereenkomst. De wijze waarop de Groene Metropoolregio uiteindelijk voornemens is (financieel) bij te dragen aan de gezamenlijke ambitie is uitgewerkt in de Investeringsagenda.
b) De Provincie draagt vanuit haar eigen inhoudelijke kaders bij aan de gezamenlijke ambitie. De wijze waarop de Provincie voornemens is (financieel) bij te dragen is vastgelegd in de Investeringsagenda.
c) The Economic Board draagt vanuit haar eigen inhoudelijke kaders zoals verwoord in haar strategisch en tactisch plan bij aan de ambities. Ook de wijze waarop The Economic Board met de aan haar verbonden triple helix-partners voornemens is (financieel) bij te dragen aan de uitvoering van een opgave staat in de Investeringsagenda.
d) Over de mogelijke bijdrage van de Rijksoverheid, Europa en andere instellingen aan de regionale agenda stemmen partijen onderling af hoe partijen zich inzetten en welke bijdrage partijen daaraan leveren.

5. Totstandkoming en uitvoering van de Investeringsagenda
1. De drie partijen zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de totstandkoming en uitvoering van deze Investeringsagenda.
2. Het adviesteam bereidt het proces voor van het opstellen en actualiseren van de Investeringsagenda voor het gebiedsoverleg.
3. De Investeringsagenda wordt jaarlijks vastgesteld door het dagelijks bestuur van de Groene Metropoolregio, het college van gedeputeerde staten van de Provincie en het bestuur van The Economic Board.
4. Tussentijds toevoegen van activiteiten aan de Investeringsagenda is na instemming van het gebiedsoverleg regio Arnhem-Nijmegen mogelijk.

6. Gebiedsoverleg regio Arnhem-Nijmegen
1. Zo vaak als nodig is er een gebiedsoverleg over de voortgang van de Investeringsagenda.
2. Er vindt bestuurlijke monitoring van de voortgang van de realisatie van de Investeringsagenda plaats, voorbereid door het adviesteam.

3. Hiernaast laat het gebiedsoverleg zich inspireren en voeden door ontwikkelingen, kansen en partners die samenhangen met de regionale agenda, om zo ideeën op te doen om de regionale ambities en agenda te actualiseren en te verrijken, en strategieën te ontwikkelen om te kunnen anticiperen op dergelijke ontwikkelingen.
4. Dit overleg fungeert als gebiedsbreed overleg in de zin van artikel 2.9 van de Regels Ruimte voor Gelderland van de provincie.

7. Inwerkingtreding en looptijd
1. Dit bestuursakkoord treedt in werking met ingang van de dag van ondertekening door partijen, dan wel met ingang van de dag waarop de laatste ondertekening door een Partij heeft plaatsgevonden.
2. Dit bestuursakkoord is gesloten voor bepaalde tijd en eindigt tien jaar na inwerkingtreding.
3. Partijen gaan uiterlijk zes maanden voor de in het vorige lid genoemde einddatum in overleg over verlenging van de duur van dit bestuursakkoord.

8. Tussentijdse wijzigingen
1. Als zich gedurende de looptijd van dit bestuursakkoord omstandigheden voordoen die wezenlijke gevolgen hebben voor de uitvoering van dit bestuursakkoord, zullen partijen met elkaar in overleg treden over de vraag of het noodzakelijk is dit bestuursakkoord te wijzigen.

9. Geschillen
1. Als geschillen optreden over de uitleg van dit bestuursakkoord of de Investeringsagenda, treden partijen met elkaar in overleg. Partijen spannen zich maximaal in om tot een oplossing te komen en de samenwerking gestand te doen.
2. Als dit overleg niet tot een uitkomst leidt, beëindigen partijen op voorspraak van het gebiedsoverleg gezamenlijk de samenwerking.

Ondertekend op _____, te _____

Provincie Gelderland,
Gebiedsgedeputeerde voor de regio Arnhem – Nijmegen

_____

De Regio Arnhem-Nijmegen,
De voorzitter

_____

Stichting The Economic Board,
De voorzitter

_____

Het Bestuursakkoord is een samenwerking tussen

provincie Gelderland

GROENE METROPOOL REGIO ARNHEM NIJMEGEN

The Economic Board.com
Lifeport

21 600 601

Investeringsagenda regio Arnhem-Nijmegen 2022

De Investeringsagenda Regio Arnhem-Nijmegen 2022 geeft een overzicht van de bijdragen die de Groene Metropoolregio, de provincie Gelderland en The Economic Board willen doen in 2022 in de regio Arnhem-Nijmegen. Ook zijn de investeringen van andere partijen in deze investeringsagenda inzichtelijk gemaakt.

1. Over investeringsagenda regio arnhem-nijmegen

De Groene Metropoolregio (GMR), de provincie Gelderland en The Economic Board (TEB) willen samen de potentie van de regio Arnhem-Nijmegen ten volle benutten en hiervoor hun krachten bundelen. Zij hebben alle drie de overtuiging dat zij resultaten met toegevoegde waarde voor deze regio kunnen boeken door een integrale aanpak en in een triple helix-samenwerking met overheid, bedrijfsleven, onderwijs & onderzoek.

Verankering en vormgeving van de samenwerking

Om de samenwerking te verankeren en concreet vorm te geven, dienen het Bestuursakkoord en deze Investeringsagenda regio Arnhem-Nijmegen 2022.

Het Bestuursakkoord heeft een looptijd van tien jaar en bevat afspraken over de samenwerking in zijn algemeenheid. Met het ondertekenen van het akkoord committeren de drie partners zich aan samenwerking aan de gezamenlijke ambitie in de regio Arnhem-Nijmegen. In deze Investeringsagenda staat opgenomen hoe de Groene Metropoolregio, de provincie en The Economic Board van plan zijn om bij te dragen aan de uitvoering van de gezamenlijke ambitie voor de regio. Deze Investeringsagenda vervangt de Investeringsagenda die de gemeente Arnhem, de gemeente Nijmegen en de provincie Gelderland in 2017 hebben ondertekend.

De indeling van deze Investeringsagenda

Voor de indeling van deze Investeringsagenda zijn uit praktische overwegingen de vijf opgaven uit de Regionale Agenda van de Groene Metropoolregio als uitgangspunt genomen. Deze opgaven dienen als 'thematische paraplu' voor de dingen die de drie partners met elkaar gaan doen in de regio.

De totstandkoming van deze Investeringsagenda

Deze Investeringsagenda is het resultaat van een samenwerkingsproces van de drie partijen. De inhoudelijk betrokkenen van The Economic Board (civic entrepreneurs) de Groene Metropoolregio (opgavemanagers) en de provincie Gelderland hebben de bijdragen bij elkaar gebracht binnen de kaders die de betrokken bestuurders van de drie partners gezamenlijk hebben aangegeven.

Bijdragen vanuit eigen inhoudelijke kaders
De drie partijen dragen vanuit hun eigen inhoudelijk kader bij aan de gezamenlijke ambitie. Voor de provincie is het belangrijkste kader de zeven opgaven uit de Omgevingsvisie Gaaf Gelderland, met als doel: een gezond, veilig, schoon en welvarend Gelderland. Voor The Economic Board zijn de belangrijkste kaders het Strategisch Plan 2020 - 2025 en het Tactisch Plan. Hierin wordt voortgeborduurd op de missie van The Economic Board: 'In 2025 is de regio Arnhem–Nijmegen, met Wageningen the place to be op het gebied van Food, Health en Energy'. Voor de Groene Metropoolregio is het belangrijkste kader de regionale Agenda.

Daarnaast kunnen er in de Investeringsagenda nog andere zaken in worden opgenomen, mits:
1. Ze regionale relevantie hebben en
2. Ze binnen de scope van de plannen van de drie partners vallen, dat wil zeggen dat ze bijdragen aan de doelen uit die plannen en
3. Er twee of drie van de partijen (GMR, provincie en TEB) aan werken en
4. Alle drie de partners (GMR, provincie en TEB) het project of initiatief onderschrijven.

Het 'rollende' karakter van deze Investeringsagenda
De Investeringsagenda is dynamisch. Dit betekent dat hij jaarlijks wordt vastgesteld door de drie partijen. Viermaal per jaar is er bovendien een 'gebiedsoverleg' over de Investeringsagenda waarbij de drie samenwerkingspartners kijken naar de stand van zaken en waarin ook nieuwe kansen en ontwikkelingen worden besproken. De drie partijen hebben in het Bestuursakkoord de afspraken over het totstandkoming en uitvoering van de Investeringsagenda en over het gebiedsoverleg vastgelegd. Daarnaast is afgesproken hoe een nieuw idee op de investeringsagenda terecht komt. Deze afspraken staan in bijlage 2.

2. De rollen van de drie partijen
De Groene Metropoolregio, de provincie Gelderland en The Economic Board en zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de totstandkoming en uitvoering van de Investeringsagenda. De rol van de partijen zal per opgave en per onderdeel daarvan verschillen. Partijen benoemen bij de start van de uitvoering van de opgaven hoe de onderlinge rolverdeling eruit ziet, zodat die helder is.

- **De rol van de Groene Metropoolregio**
  - Initiëren, coördineren en uitvoeren van projecten, activiteiten en acties in deze Investeringsagenda
  - Het leveren van capaciteit en kennis hiervoor
  - Ambassadeurschap regio en lobby, gericht op het vinden van regionale, nationale en internationale samenwerkingspartners
  - Informatie, belangen en overige input ophalen vanuit de regiogemeenten en deze met elkaar verbinden
  - Het beschikbaar stellen van financiële middelen

- **De rol van de provincie Gelderland**
  - Initiëren, coördineren en uitvoeren van projecten, activiteiten en acties in deze Investeringsagenda
  - Het leveren van capaciteit en kennis hiervoor
  - Ambassadeurschap regio en lobby, gericht op het vinden van regionale, nationale en internationale samenwerkingspartners
  - Kennis en ervaringen delen
  - Het beschikbaar stellen van financiële middelen

- **De rol van The Economic Board**
  - Initiëren, coördineren en uitvoeren van projecten, activiteiten en acties in deze Investeringsagenda
  - Het leveren van capaciteit en kennis hiervoor
  - Ambassadeurschap van de regio en ondersteunen lobby
  - Zorgdragen voor de (inter)nationale economische profilering van de regio, onder meer via het innovatienetwerk Lifeport
  - Bouwen / versterken van ecosystemen op de speersectoren Health, Hightech, Energy en de cross-overs naar Food
  - Het bouwen van triple helix consortia
  - Inzetten van het netwerk van The Economic Board

Een primaire taak van de Board is de samenwerking van de triple helix partners. Dit netwerk is voor het realiseren van de gezamenlijke ambities in de regio Arnhem-Nijmegen van grote waarde. Partijen gaan bij de uitvoering van de opgaven en de investeringsagenda zorgvuldig om met de beperkte capaciteit van de triple helix partners en stemmen het beroep op de partners met elkaar af.

3. Gezamenlijke ambitie en doelen
In het Bestuursakkoord hebben we onze gezamenlijke ambities voor de regio Arnhem-Nijmegen verwoord:

1. Doorgroeien naar een groene metropoolregio van internationale betekenis die:
   - economisch tot de best presterende regio's van Nederland behoort,
   - onder de noemer van Lifeport zichtbaar en herkenbaar is als topregio in health, high tech en energy en op de cross over tussen food & health, in verbinding met Food Valley,

- met zijn innovatiekracht op deze sectoren bijdraagt aan de grote maatschappelijke opgaven en tegelijkertijd aan productiviteit en werkgelegenheid van de regio,
- een optimale verhouding tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt bewerkstelligt en daarbij komt tot innovatieve oplossingen voor productiviteitsvraagstukken.

2. Uitgroeien tot dé circulaire topregio in Nederland en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving en een internationale voorbeeldfunctie vervullen op het gebied van circulariteit, samenleving, energie, voedselproductie, gezondheid en technologie;
3. Hét voorbeeld zijn voor een kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit: ontspannen groeiregio in balans.

Om dit te bereiken, werken we met elkaar aan de volgende vijf hoofddoelen, die corresponderen met de doelen van de opgaven in de regionale agenda van de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, passen binnen de ambities die de provincie heeft met Gaaf Gelderland en aansluiten op de doelen van The Economic Board in het strategisch en tactisch plan.

In de regio Arnhem-Nijmegen:

1. Kunnen we snel, comfortabel, schoon en betrouwbaar reizen. We bieden duurzame oplossingen voor een robuust en veilig wegennet, betrouwbaar spoor, (H)OV voor iedereen en een aantrekkelijk fietsnetwerk (Verbonden regio).
2. Is het MKB de crisis te boven. Innovatief vermogen en positie van bedrijven is versterkt, de productiviteit van bedrijven toegenomen. Werkgelegenheid is gestegen, er is een wendbare arbeidsmarkt en externe gelden zijn binnengehaald om te investeren in onze economie (Productieve regio).
3. Ontwikkelen we slagkracht om zuiniger en slimmer om te gaan met grondstoffen en producten. Daarmee maken we onze regio toekomstbestendig en versterken we onze positie als circulaire topregio met internationale zichtbaarheid (Circulaire regio).
4. Zorgen we voor een goede balans tussen groei en leefkwaliteit door onze inzet op duurzaam toerisme en recreatie, complete en diverse voorzieningen in centra, een sterke culturele infrastructuur en versterking van natuur, landschap en cultureel erfgoed (Ontspannen regio).
5. Regisseren we samen de groei in de regio. Op zo'n manier dat we de balans tussen stedelijke ontwikkeling, het natuurlijke landschap en de ontspannen leefkwaliteit behouden (Groene groeiregio).

Daarnaast werken we, om onze ambities te realiseren, samen aan het versterken van de agglomeratiekracht van de regio, profilering en lobby.

4. De bijdragen van de drie partijen

De bijdragen van de drie partners aan de projecten en activiteiten verschillen per opgave. Ze zijn opgenomen in Bijlage 1. Hierbij is de indeling van de vijf opgaven uit de Regionale Agenda aangehouden. De investeringen vanuit de Groene Metropoolregio passen binnen het kader van de regionale agenda en bijbehorende begroting. Als er bijdragen opgenomen zijn in de begrotingen van betrokken gemeenten, zijn deze opgenomen als bijdragen van derden.
Het is de intentie van de provincie Gelderland om -zoals hieronder bij 'rol van de provincie Gelderland' staat vermeld –financiële middelen beschikbaar te stellen. De provincie zal per project/initiatief afwegen of en hoe het project bijdraagt aan de verschillende provinciale doelen. Daarbij hanteren we de werkwijze uit bijlage 2, zodat alle partijen, en dus ook de provincie, vanaf de initiatieffase betrokken zijn. De provincie streeft ernaar om in 2022 de bijdrage van de gemeenten aan de vijf opgaven van de Groene Metropoolregio te verdubbelen.

Omdat The Economic Board beperkte eigen middelen heeft, gaat het bij deze partij om eigen middelen van The Economic Board dan wel middelen van triple helix partners die via The Economic Board lopen. Daarnaast worden er ook investeringen gedaan om de samenwerking zelf te organiseren ('procesgeld'). Dit betreft het regiobureau van de Groene Metropoolregio en de basisorganisatie en de clusters van The Economic Board.

De organisatie van de Groene Metropoolregio wordt gefinancierd vanuit de deelnemende regiogemeenten. De provincie Gelderland draagt voor de opstart een bedrag van 6 ton bij in zowel 2021 en 2022. Aan de organisatie van The Economic Board en de triple helix samenwerking binnen de clusters wordt bijgedragen door de deelnemende regiogemeenten, een aantal triple helix partners (in kind) en de provincie. De begroting en financiering voor 2022 wordt voor 1 oktober opgesteld. Gesprekken hierover worden nog gevoerd.

In Bijlage 1 geven we per hoofddoel aan welke subdoelen we onderscheiden en welke activiteiten en investeringen we met elkaar doen om de realisatie van deze doelen dichterbij te brengen. Het gaat daarbij enerzijds om investeringen om met elkaar programma's en projecten te ontwikkelen en initiatieven die "laaghangend fruit" zijn en binnen het budget passen, uit te voeren.
Anderzijds gaat het om investeringen in grote, majeure projecten of processen. Denk dan bijvoorbeeld aan de woondeal, de verstedelijkingsstrategie, RPW, de RES etc.

We hebben dan ook bij alle investeringen de status daarvan opgenomen.
We kennen de volgende statussen:

- **Initiatieffase:** Er is een idee waarvan meerdere partners denken dat het kansrijk is en dat wordt uitgewerkt. Plan moet nog worden uitgewerkt en begroting is nog niet sluitend. Als er bedragen worden genoemd, zijn deze nog indicatief en onderwerp van verdere uitwerking en gesprek. We moeten nog verkennen of een bijdrage inderdaad aan de orde is en wat de werkelijke grootte van dit bedrag dan zal zijn.

- **Voorbereidingsfase:** Er is een samenwerkingsverband of consortium dat achter het initiatief staat, de financiële behoefte is duidelijk. Besluitvorming over het initiatief en bijbehorende investering moet in de diverse gremia nog plaatsvinden
  We verdelen deze fase onder in:
  - Gevraagd: vraag om budget is bij partijen bekend. Hierover wordt nog gesproken en partijen gaan bij externe partijen en hun eigen achterban na of en zo ja hoe het initiatief gefinancierd zou kunnen worden.
  - Gereserveerd: vraag om budget is bij partijen bekend en partij heeft al middelen hiervoor gereserveerd. Initiatief wordt nog verder besproken en uitgewerkt.
  - Voorgedragen: het gebiedsoverleg heeft het initiatief bekrachtigd: partijen staan achter het initiatief en zien mogelijkheden voor financiering. De partijen zetten de benodigde formele stappen om financiering te regelen en te alloceren. Indien van toepassing, kan een opdracht verleend worden of een definitieve subsidieaanvraag gedaan en beschikt worden. Als de opdracht is verleend of de subsidie beschikt, verandert de status naar uitvoeringsfase.

- **Uitvoeringsfase:** Alle betrokken partijen zijn akkoord met het initiatief en de begroting is sluitend. Het geld is beschikbaar en kan direct ingezet worden voor het doel of het project waar het voor bedoeld is. Dat wil zeggen dat de subsidie verleend is en/of de opdracht gegeven. We kunnen direct aan de slag.

Met het ondertekenen van deze Investeringsagenda verbinden de drie partijen zich aan de hierin genoemde ambitie en doelen en de bijbehorende investeringen in de regio Arnhem-Nijmegen voor 2022. Het verankeren van de genoemde bijdragen gebeurt via de bestuurlijke besluitvorming binnen de eigen organisatie.

Ondertekend op _____, te _____

De Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen,

_____

Provincie Gelderland,

_____

Stichting The Economic Board,

_____

Bijlage 1: de bijdragen van de drie partijen

A. De verbonden regio

Hoofddoel
In de regio Arnhem-Nijmegen kunnen we snel, comfortabel, schoon en betrouwbaar reizen. We bieden duurzame oplossingen voor een robuust en veilig wegennet, betrouwbaar spoor, (H)OV voor iedereen en een aantrekkelijk fietsnetwerk.

Subdoelen
1. **Gebiedsgerichte corridoraanpak:** we realiseren samen gebiedsgerichte projecten in corridors van weg, rail en water met goede (OV-) verbindingen naar Utrecht, Eindhoven, Zwolle en Duitsland (ICE), waarmee we de capaciteit van het regionale infrastructuurnetwerk vergroten en met projecten bijdragen aan verbetering van doorstroming en de leefomgeving.
2. **Regionaal (snel)fietspadennetwerk:** inwoners, werknemers en bezoekers gebruiken steeds vaker de fiets, fietsen gemiddeld langere afstanden op meer verkeersveilige routes in de regio door uitbreiding en betere aansluiting op het lokale fietsnetwerk (woon-werk en recreatief.
3. **Hubs en knooppunten:** We realiseren met partners (nieuwe) mobiliteitshubs en knooppunten waar we nieuwe vormen van duurzame mobiliteit aanbieden, “mobiliteit op maat” bieden voor vraagafhankelijk vervoer in de regio en zo een betere koppeling maken tussen het regionale en stedelijke infrastructuurnetwerk.
4. **Gedragsaanpak duurzame mobiliteit:** meer inwoners, werknemers en bezoekers maken gebruik van duurzame vormen van mobiliteit door een actieve beïnvloeding van mobiliteitsgedrag en vervoermiddelkeuze, met een goede samenwerking tussen werkgevers, mobiliteitsaanbieders en overheden, waardoor de capaciteit van het regionale infrastructuurnetwerk beter wordt benut;
5. **Verkeersveiligheid:** we verbeteren de verkeersveiligheid in de hele regio door een meer gerichte, risico-gestuurde en pro-actieve aanpak. Er is een dalende lijn in het aantal doden en gewonden in alle regionale gemeenten.

Illustratief voorbeeld
Ketensamenwerking A12-Duitse grens waar we met RWS, provincie, GMR, regio Achterhoek en gemeenten in de Liemers samenwerken voor minder hinder A12 en omgeving, en wegwerkzaamheden en nieuwe ontwikkelingen afstemmen. Daarnaast werken we in het kader van ‘Slim en schoon onderweg’ een gedragsaanpak uit samen met werkgevers in deze corridor.

Investeringen
Voor het ontwikkelen van programma’s en projecten en het uitvoeren van nieuwe initiatieven en projecten hebben de deelnemende gemeenten in totaal €1.022.000 beschikbaar gesteld aan de GMR (onder voorbehoud besluitvorming gemeenten over deelname aan opgaven). Het is de intentie van de provincie Gelderland om voor deze opgave (financiële) middelen beschikbaar te stellen indien het betreffende project ook bijdraagt aan provinciale doelen.
De provincie heeft de intentie om zoveel aan de projecten bij te dragen, dat de optelsom uitkomt op een verdubbeling van de hierboven genoemde bijdrage van de gemeenten aan de vijf opgaven van de GMR. Naast financiële middelen zetten de partijen ook tijd en capaciteit in.

Waarvoor?	GMR	Provincie	TEB	Derden
Actieplan HOV	-	**€3,8 mln** Voorbereidingsfase: gevraagd	-	-
Flankerend beleid A50	-	**€17 mln** Voorbereidingsfase: gevraagd, meerjarig	-	**85 mln (Rijk)** Voorbereidingsfase: gereserveerd, meerjarig **17 mln** provincie Noord-Brabant
A12 spoorcorridor incl. Arnhem-Oost en regio-expres	**PM** Initiatieffase	**PM** Initiatieffase	-	**PM** Initiatieffase
Gebiedsgerichte corridoraanpak: **-A12 minder hinder** **-A325** **-Zuidflank Nijmegen**	**PM** Initiatieffase. Verkenningen lopen/afgerond. Investering voor uitvoering nog onbekend	**PM** Initiatieffase. Verkenningen lopen/afgerond. Investering voor uitvoering nog onbekend	-	**PM** Initiatieffase. Verkenningen lopen/afgerond. Investering voor uitvoering nog onbekend
Knoop 38	-	**8 mln** provincie Voorbereidingsfase: gereserveerd	-	**4,3 mln (Rijk)** **8 mln** gemeente Overbetuwe **8 mln** gemeente Nijmegen Voorbereidingsfase: gereserveerd
Meerjaren regio-agenda Fiets oa hoogwaardige fietsroute Arnhem-Dieren en Pre verkenning Nijmegen westflank	Voorbereidingsfase	**PM** **Afhankelijk van prioritering binnen Visie voor Bereikbaar Gelderland** Nadere afweging volgt komende maanden. Voorbereidingsfase	-	6,7 mln (gemeenten) Voorbereidingsfase
Investeringsimpuls mobiliteitshubs	-	**PM** Afhankelijk van uitkomst preverkenning en prioritering Visie voor een bereikbaar Gelderland. Preverkenningen in uitvoering naar regionale hubs, stedelijke hubs en stadsrandhubs	-	**PM**
Station Nijmegen	-	**35 mln** Voorbereidingsfase: gereserveerd	-	**20 mln** gemeente Nijmegen, 55 mln Rijk en NS Voorbereidingsfase: gereserveerd
Gratis stallen fiets	-	**0,2 mln** Voorbereidingsfase: gevraagd Voorbereidingsfase: gevraagd	-	**0,4 mln** (gemeenten en NS)
Uitvoeringsprogramma Slim & Schoon onderweg	**0,32 mln procesgeld** Voorbereidingsfase: gevraagd	**0,61 mln voor 2022** Voorbereidingsfase: gevraagd	-	**0,54 mln Rijk/gemeenten** Voorbereidingsfase: gevraagd
Tweede tranche projecten verkeersveiligheid	**PM** Initiatieffase	**PM** Initiatieffase	-	**PM** Initiatieffase

B. De productieve regio

Hoofddoel
In de regio Arnhem-Nijmegen is het MKB de crisis te boven. Innovatief vermogen en positie van bedrijven is versterkt, de productiviteit van bedrijven is toegenomen. De werkgelegenheid is gestegen, er is een wendbare arbeidsmarkt en externe gelden zijn binnengehaald om te investeren in onze economie.

Subdoelen
1 **Stimuleren ondernemerschap en MKB:** We willen dat MKB bedrijven toekomstbestendig zijn door meer kennis, kunde en slagkracht van MKB'ers. We hebben in de regio meer start ups en nieuwe MKB bedrijven die extra werkgelegenheid opleveren. We stimuleren ondernemerschap door het faciliteren van lokale broedplaatsen en door middel van trainingen en opleidingen. We verbinden ondernemers aan kennis- en investeringsnetwerken in regionaal en nationaal verband, MKB'ers maken een slag in digitalisering en kennis en kunde en slagkracht van MKB'ers is verbeterd.
2 **Human capital:** we brengen de vraag van ondernemers en het aanbod van personeel dichter bij elkaar door de juiste netwerken aan elkaar te verbinden. We hebben een wendbare arbeidsmarkt waardoor het aantal banen in de sectoren Health, High tech en Energy en Food in de regio groeit. Bedrijfsleven en onderwijsinstellingen in de regio realiseren gezamenlijke projecten die zorgen voor een betere aansluiting van MBO, HBO en WO op de arbeidsmarkt. We stellen gezamenlijk een regionale human capital agenda (HCA) op. Deze HCA vormt de kapstok, brengt focus, draagvlak en commitment voor de verschillende projecten en initiatieven binnen de triple helix.
3 **Doorontwikkeling van Health, Hightech & Energy tot (inter)nationale clusters:** we versterken het innovatieve vermogen van bedrijven in Health, Hightech, Energy en de cross-over tussen Food & Health middels Lifeport. Daarin zijn we zichtbaar in zowel onze directe omgeving (Gelderland, Brabant, Utrecht) alsook (inter)nationaal. Dit betaalt zich uit in verdienvermogen (bruto regionaal product), in werkgelegenheid – uitgedrukt in arbeidsproductiviteit - en in de kennispositie. Het innovatief vermogen van de bedrijven wordt tevens ingezet voor onze andere maatschappelijke opgaven zoals energietransitie, de woonopgave, de circulaire opgave en het klimaatadaptief houden van de regio. Hierdoor behouden we talent en trekken internationaal talent aan.
4 **Versterking van duurzame logistiek:** Onze logistieke, handel- en transportsector kent een sterk verminderde milieubelasting en maakt zij slimmer en bewuster gebruik van de ruimte. De samenwerking tussen logistieke bedrijven, transporteurs, kennisinstellingen en overheden is verder geprofessionaliseerd, in nauwe samenwerking met Logistics Valley.
5 **Toekomstbestendige werklocaties:** werklocaties zijn passend bij de toekomstige economische ontwikkelingen en dit biedt kansen om flexibel en innovatief te kunnen ondernemen. Kwalitatieve en kwantitatieve vraag en aanbod van werklocaties zijn in evenwicht, we bieden passende ruimte voor bedrijven die bijdragen aan onze economische groei en profiel. We dragen met werklocaties bij aan de groene en duurzame ambitie van de Groene Metropoolregio. We hebben we een doorkijk welke ruimtebehoefte voor werklocaties er is tot 2040.

Illustratief voorbeeld
De regio Arnhem-Nijmegen kent van oudsher een sterk geconcentreerd energy cluster. Bij het aangaan van de (maatschappelijke) uitdagingen rondom de energietransitie biedt dit cluster de kans om een koploperspositie in Nederland en Europa in te nemen. Om de broodnodige innovatie te concentreren, te verbinden en te versnellen is daarom in triple helix-verband het initiatief Connectr energy innovation gestart.
Connectr zal zich ontwikkelen als de Europese hotspot voor oplossingen in de energietransitie. Zo focust het Innovatieprogramma op technologie- en talentontwikkeling. Het Innovatielab op IPKW biedt organisaties de ruimte om samen te komen en elkaar verder te helpen. Dankzij de shared facilities is alles wat voor ondernemers nodig is om de innovatie mogelijk te maken binnen handbereik. De kracht ligt daarmee in het uitvoerende niveau. Nieuwe ideeën worden vanuit Connectr direct getest en in de praktijk gebracht, en kunnen van daaruit groeien. Door arbeidsmarktprojecten specifiek op dit terrein, wordt er gewerkt aan het behoud en opleiden van werknemers, en het behalen van de klimaatdoelstellingen 2030 – 2050. Zo draagt Connectr bij aan de brede welvaart van de inwoners in de regio.

Investeringen
Voor het ontwikkelen van programma's en projecten en het uitvoeren van nieuwe initiatieven en projecten hebben de deelnemende gemeenten in totaal €575.000 beschikbaar gesteld aan de GMR (onder voorbehoud besluitvorming gemeenten over deelname aan opgaven). Het is de intentie van de provincie Gelderland om voor deze opgave (financiële) middelen beschikbaar te stellen het betreffende project ook bijdraagt aan provinciale doelen. De provincie heeft de intentie om zoveel aan de projecten bij te dragen, dat de optelsom uitkomt op een verdubbeling van de bijdrage van de gemeenten aan de vijf opgaven van de GMR.

Waarvoor?	GMR	Provincie	TEB	Derden
Inbreng innovatieve instrumenten MKB, zoals Groei- en startversnellers voor MKB, Digiwerkplaats Arnhem Nijmegen.	-	**€4,6 mln** Beschikbaar (inschatting van wat er vanuit breed instrumentarium neerdaalt in deze regio)	-	**Gemeenten investeren vanuit hun eigen begroting hierin**
MKB deal t/m 2023	**2 ton** Uitvoeringfase	**2 ton** Uitvoeringfase	-	**4 ton** van min van EzK
Opstellen Human capital agenda	-	**50.000** uitvoeringsgereed	-	-
Projecten vanuit de gezamenlijke Human Capital Agenda (HCA) waaronder Lifeport Welcome Center, House of IT, Skillshub.	**PM**	**PM** Subsidies vanuit regelingen Onderwijs & Arbeidsmarkt	**PM**	Bijdragen vanuit bedrijven kennisinstellingen en gemeenten
Doorontwikkeling Health, high tech en energy tot (inter) nationale clusters **Via projecten zoals Briskr, Connectr, Orion, AI hub, CITC, One Planet.**	Verbinding leggen met het regionale netwerk, belangenbehartiging, input leveren	De provincie investeert in deze projecten. Concreet gaat het om investeringen in startup-programma's en incidentele subsidies. In totaal gaat het **om 12-15 miljoen** per jaar.	Eerste aanspreekpunt, project-kansen verzamelen/inbrengen en benutten, deelnemen aan netwerken op regionaal/ nationaal/Europees niveau, verbindingen leggen tussen partners, schrijven projectvoor-stellen en aanvragen doen.	Gemeenten, bedrijven en kennisinstellingen investeren vanuit hun eigen begroting hierin
Verduurzaming logistiek: proces en projectgeld	-	**€3,5 mln** Uitvoeringsgereed	-	-
Realisatiebudget Rail terminal Gelderland	-	**€53,5 mln** Uitvoeringsgereed	-	**€12 mln Rijk**
RPW (regionaal programma werklokaties)	Verplicht onderdeel vanuit omgevingsverordening voor alle regiogemeenten, wordt opgesteld door regio in samenwerking met provincie, wordt door GS vastgesteld. Er is hier geen rol voor TEB. • regelt vraag en aanbod van bedrijventerreinen kwalitatief en kwantitatief (juiste bedrijf op de juiste plek) • regelt duurzaamheidsambities/doelstellingen (opm.: kwalitatieve slag waaraan gewerkt moet worden) • bevat afspraken hoe bestaande terreinen toekomstbestendig te maken (opm.: kwalitatieve slag waaraan gewerkt moet worden) • economische profilering van de regio/ knooppunten			
-	Vanuit budget "ontwikkelen programma's en projecten	Subsidieregeling "toekomstbestendige bedrijventerreinen" Voor procesondersteuning of fysieke maatregelen	-	-

C. De circulaire regio

Hoofddoel
In de regio Arnhem-Nijmegen ontwikkelen we slagkracht om zuiniger en slimmer om te gaan met grondstoffen en producten. Daarmee maken we onze regio-toekomstbestendig en versterken we onze positie als circulaire topregio met internationale zichtbaarheid.

Subdoelen
1. **Circulaire bouw en infrastructuur:** we besteden projecten in de Grond-, Weg- en Waterbouw (GWW)-sector circulair aan. We bouwen we nieuwe woningen voor minstens 25% circulair. Het hergebruik van bouwmaterialen en grondstoffen in de regio is substantieel toegenomen en de bouwlogistiek is verder verduurzaamd. De samenwerking in de bouw en GWW-keten geïntensiveerd.
2. **Circulaire economie: grondstoffen en keten:** we hebben goed zicht op de afval- en grondstoffenstromen in de regio, we hebben korte en efficiënte maak- en productieketens gerealiseerd. Gemeenten weten hoe ze circulair kunnen inkopen en hebben daar volop ervaring mee. Het hergebruik van grondstoffen en materialen fors toegenomen.
3. **Water en klimaatadaptatie:** we zijn steeds beter geworden in het opvangen, vasthouden en hergebruiken van water. We hebben we maatregelen genomen om wateroverlast, droogte of hittestress fors te verminderen. We hebben het bebouwd gebied in stad en dorp verder vergroend. We bouwen klimaatbestendig.
4. **Transitie naar duurzame energie:** we hebben stappen gezet naar een duurzame energie-efficiënte regio, bedrijven en inwoners gebruiken minder energie, het aandeel schone energie dat we in de regio gebruiken is groter dan landelijk gemiddeld. Ook hebben we innovaties tot stand gebracht in opwekking, opslag en transport van duurzame energie.

Illustratief voorbeeld
De triple helix projecten worden gerealiseerd in het programma *Living Lab Delta Oost*. Het regionale Kenniscentrum Circulair Bouwen (KCCB) is hierin een belangrijk project en vormt een belangrijke schakel bij het realiseren van onze ambitie om steeds circulair te bouwen. Het KCCB zorgt voor inspiratie en slimme verbindingen tussen bedrijven, opdrachtgevers en opdrachtnemers in de bouw, onderwijs- en onderzoeksinstellingen en overheden.

Investeringen
Voor het ontwikkelen van programma's en projecten en het uitvoeren van nieuwe initiatieven en projecten hebben de deelnemende gemeenten in totaal €637.500 beschikbaar gesteld aan de GMR (onder voorbehoud besluitvorming gemeenten over deelname aan opgaven). Het is de intentie van de provincie Gelderland om ook voor deze opgave financiële middelen beschikbaar te stellen. De provincie zal per project/initiatief afwegen of en hoe het project bijdraagt aan de verschillende provinciale doelen. De provincie heeft de intentie om zoveel aan de projecten bij te dragen, dat de optelsom uitkomt op een verdubbeling van de bijdragen van de gemeenten aan vijf opgaven van de GMR.

Waarvoor?	GMR	Provincie	TEB	Derden
Circulair opdrachtgeverschap GWW sector	**€62.500** Voorbereidingsfase: gereserveerd	**€75.000** Uitvoeringsfase	-	-
Schaalvergroting circulair bouwen, oa regionale doorontwikkeling KCCB.	-	**PM** Uitvoeringfase	**Inzet civic entrepreneur**	**PM**
Circulaire hotspots: **a. Innovatiewerkplaats Duiven Innofase doorontwikkeling** **b. Eijkelkamp Innodraughts** **c. Kaumera hergebruik Cellulose** **d. Voedselstrategie, eiwittransitie, Next garden** **e. Circulair programma Rijk van Nijmegen RvN@, incl. opschaling naar GM regio** **f. Recycling zonnepanelenop IPKW, vertificering, verg. verl.**	**PM** (initiatieffase)	**a. PM** (initiatieffase) **b. PM** (initiatieffase) **c. €200.000** (uitvoeringsfase) **d. PM** (initiatieffase) **e. €100.000** Voorbereidingsfase: gevraagd (2022-2023) **f. PM** (initiatieffase)	**Inzet civic entrepreneurs**	**PM** (initiatieffase)
Projecten, voortvloeiend uit het innovatieplatform "Living lab delta Oost" **a. Schaduwroutes en koelteplekken binnenstad Arnhem** **b. Leerproject van Muilwijkstraat Arnhem** **c. Uiterwaarden, pilot bouwen met Natuur Rheden** **d. Stationsomgeving Nijmegen (circulair bouwen)**	**PM** (initiatieffase)	**PM** (initiatieffase)	**Inzet civic entrepreneurs**	**PM** (initiatieffase)
Regionale energiestrategie: uitvoeren en voorbereiden RES 2.0	**PM**	**€80.000** (voorbereidingsfase: gevraagd)	-	**PM Rijk** (voorbereidingsfase: gevraagd)
Regionaal expertisecentrum voor bedrijven	**PM**	**PM initiatieffase**	-	**PM**
Inkoop energie	**€100.000** Voorbereidingsfase: gereserveerd	-	-	-

D. De ontspannen regio

Hoofddoel
In de regio Arnhem-Nijmegen zorgen we voor een goede balans tussen groei en leefkwaliteit door onze inzet op duurzaam toerisme en recreatie, complete en diverse voorzieningen in centra, een sterke culturele infrastructuur en versterking van natuur, landschap en cultureel erfgoed.

Subdoelen
1. **Duurzaam toerisme: w**e hebben in de regio een duurzame en vitale sector voor recreatie, die aansluit bij de vraag en bijdraagt aan de basis-voorzieningen en leefbaarheid in de kernen. Naast dagrecreatie kiezen bezoekers ook voor een langduriger verblijf in de regio. De toeristische drukte is beter verspreid over de regio en de seizoenen.
2. **Bruisende binnensteden en krachtige kernen:** we hebben een sterk en compleet aanbod van voorzieningen in onze binnensteden en centra van kernen. We hebben leegstand daar waar nodig aangepakt en beperkt. We houden binnensteden en centra van kernen leefbaar voor bewoners.
3. **Groen-blauw raamwerk:** we hebben waardevolle natuur, landschap en cultureel erfgoed in de regio duurzaam behoudenen uitgebreid. Zowel de intrinsieke waarde daarvan (biodiversiteit) als de belevingswaarde daarvan is versterkt. We benutten de mogelijkheden van functiecombinaties beter.
4. **Sterke culturele infrastructuur:** we hebben een passend, kwalitatief goed en divers cultuuraanbod dat past bij de vraag en het profiel van de regio. Inwoners participeren actief en passief in cultuur en we bereiken steeds meer doelgroepen.

Illustratief voorbeeld
We maken samen een analyse van het voorzieningenniveau in onze bruisende binnensteden en krachtige kernen: welke voorzieningen zijn er en hoe zijn die afhankelijk van elkaar? Op basis daarvan maken we een toekomstbeeld: wat willen we behouden, wat willen we versterken? Waar zijn wellicht dubbelingen die niet nodig zijn? Analyse en toekomstbeeld kunnen individuele gemeenten gebruiken om keuzes te maken voor de ontwikkeling van hun voorzieningenniveau. Mogelijk laat het toekomstbeeld ook mogelijkheden zien om gezamenlijk afwegingen en keuzes te maken en in te investeren en gezamenlijk financieringsbronnen aan te boren waar individuele gemeenten niet voor in aanmerking komen.

Investeringen
Voor het ontwikkelen van programma's en projecten en het uitvoeren van nieuwe initiatieven en projecten hebben de deelnemende gemeenten in totaal €414.000 beschikbaar gesteld aan de GMR (onder voorbehoud besluitvorming gemeenten over deelname aan opgaven). Het is de intentie van de provincie Gelderland om ook voor deze opgave financiële middelen beschikbaar te stellen. De provincie zal per project/initiatief afwegen of en hoe het project bijdraagt aan de verschillende provinciale doelen. De provincie heeft de intentie om zoveel aan de projecten bij te dragen, dat de optelsom uitkomt op een verdubbeling van de bijdragen van de gemeenten aan vijf opgaven van de GMR.

Waarvoor?	GMR	Provincie	TEB	Derden
Transformatievoorstel Cultuurregio 025 uitvoeren	**PM** afhankelijk van gesprekken tussen provincie en GMR	**PM** afhankelijk van gesprekken met provincie tussen provincie en GMR	**Ambassadeurschap**	Cultuurinstellingen: **PM** afhankelijk van gesprekken met provincie
Uitvoering plan van aanpak fiets- en wandelroutenetwerk	Coördinatie	**PM** (initiatieffase)	-	**Co-financiering gemeenten: PM** (initiatieffase)
Lauwersgrachtalliantie (in bredere kader stedelijke ontwikkeling Oostelijk binnenstad)	Belangenbehartiging	Gesprekken hierover worden gevoerd (initiatieffase)	**Ambassadeurschap**	Gemeente Arnhem, Toneelgroep Oostpool, Introdans, Phion, Musis en Stadstheater Arnhem **PM** afhankelijk van uitkomsten gesprekken (initiatieffase)
Valkhofkwartier	Belangenbehartiging	**€500.000** Voorbereidingsfase: gevraagd	**Ambassadeurschap**	**0,8 mln Rijk, 3,5 mln** gemeente Nijmegen
Verbouwing Stadsschouwburg Nijmegen	Belangenbehartiging	**PM** (initiatieffase)	**Ambassadeurschap**	**PM** (initiatieffase)
Romeinse Limes	Belangenbehartiging	**PM** (initiatieffase)	**Ambassadeurschap**	**PM** (initiatieffase)
Nieuw Hollandse Waterlinie	Belangenbehartiging	**PM** (initiatieffase)	**Ambassadeurschap**	**PM** (initiatieffase)
Subsidieregelingen Steengoed Benutten, Recreatie & toerisme, Cultuur & Erfgoed en Natuur & Landschap	Gemeenten dienen individueel in	Deels gehonoreerd, deels aangevraagd en nog te beoordelen, deels nntb aanvragen	-	Co-financiering van derden

E. De groene groeiregio

Hoofddoel
In de regio Arnhem-Nijmegen regisseren we samen de groei in de regio. Op zo'n manier dat we de balans tussen stedelijke ontwikkeling, het natuurlijke landschap en de ontspannen leefkwaliteit behouden.

Subdoelen
1. **Wonen in balans:** we lopen het woningbouwtekort in door tot 2025 20.000 woningen versneld te bouwen. Het betreffen voor een groot deel betaalbare (koop)woningen en woningen voor specifieke doelgroepen, zoals voor jongeren, ouderen, arbeidsmigranten, etc. Hierbij is oog voor meer groene, gedifferentieerde en duurzame wijken en dorpskernen en er wordt gebruik gemaakt van breed inzetbare, flexibele huisvestingsconcepten gerealiseerd door de toepassing van innovatieve bouwconcepten. Het informeren en stimuleren van circulair bouwen maakt hier onderdeel van uit.
2. **Leefomgeving:** we verbinden de ruimtelijke opgaven waarbij natuur, landschap en leefomgeving een voorname plaats innemen door toekomstige ruimteclaims van alle opgaven inzichtelijk te maken. Duurzame verstedelijking staat centraal in de Groene Metropoolregio. Het Verstedelijkingsakkoord met investeringsagenda helpt om dit vorm te geven. Voor de periode 2030-2040 worden nieuwe woningbouwlocaties onderzocht en uitgewerkt als bouwsteen voor lokaal omgevingsbeleid. Daarnaast onderzoeken we toekomstige ruimtelijke trends en werken we aan meer zichtbaarheid van onze regio op het gebied van 'groene groei'.

Illustratief voorbeeld
De verstedelijkingsstrategie is een unieke samenwerking tussen Rijk, Provincie, de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen en Food Valley. We onderzoeken de toekomstige woon- en werklocaties, rekening houdend met bouwstenen leefomgeving, mobiliteit, economie en wonen. De opgave is zo'n 60.000 woningen.
Waar de Woondeal kijkt naar versnelling van bekende locaties in de komende 5 jaar, kijken we met de VS naar de minder of onbekende locaties tot 2040.
De verstedelijkingsstrategie werken we uit in de verschillende deelgebieden in de regio, we koppelen er een regionale investeringsagenda aan en uiteindelijk willen we deze afspraken vastleggen in een te sluiten Verstedelijkingsakkoord met de genoemde partners. We vragen de gemeenten in onze regio hieraan mee te doen, een regionale samenwerking aan te gaan en de vertaling te maken gemeentelijk omgevingsbeleid.

Investeringen
Voor het ontwikkelen van programma's en projecten en het uitvoeren van nieuwe initiatieven en projecten hebben de deelnemende gemeenten in totaal € 642.500 beschikbaar gesteld aan de GMR (onder voorbehoud besluitvorming gemeenten over deelname aan opgaven). Het is de intentie van de provincie Gelderland om ook voor deze opgave financiële middelen beschikbaar te stellen. De provincie zal per project/initiatief afwegen of en hoe het project bijdraagt aan de verschillende provinciale doelen. De provincie heeft de intentie om zoveel aan de projecten bij te dragen, dat de optelsom uitkomt op een verdubbeling van de bijdragen van de gemeenten aan vijf opgaven van de GMR

Waarvoor?	GMR	Provincie	TEB	Derden
Woondeal – proceskosten t/m 2025	NB: onderdeel van bovenstaand bedrag is **€150.000** aan proceskosten voor de woondeal	**€250.000** (procesgeld woondeal) Uitvoeringsfase	-	**€750.000** Rijk
Bij succes Flexpool voortzetten in 2022	-	**PM** (initiatieffase)	-	**PM** Rijksregeling FIOW
WBI aanvragen	Individuele aanvragen door gemeenten; GMR faciliteert met advies en kennis delen	Aanvragen co-financiering worden gedaan door individuele gemeenten	-	Rijk: Co-financiering voor individuele gemeenten via WBI
Investeringen die voortvloeien uit verstedelijkingsakkoord (mogelijk pas na 2022)	**PM** (initiatieffase)	**PM** (initiatieffase) Procesgeld voor de gebiedsuitwerkingsprocessen **(180.000 tot 300.000)**	**PM** (initiatieffase)	**PM** (initiatieffase)
Profilering; organiseren van aansprekend congres 'duurzame verstedelijking in de GMR'	**PM** initiatieffase mede opdrachtgever	**PM** initiatieffase mede opdrachtgever	goede voorbeelden uit onderwijs en bedrijfsleven aandragen	
Integratie van ruimteclaims voortvloeiend uit alle 5 opgaven van de GMR;	Ontwikkelen van dashboard en organiseren van futurelab's	expertise en capaciteit (o.a. geo-informatie, inventarisatie datamonitoring tools	-	-
Opschaling innovaties ''kwalitatief bouwen'' ; d.m.v. Omgevingsscan. (o.a. conceptueel bouwen, industrialisatie, circulair & natuurinclusief / klimaatadaptief)	Inbreng kennis / expertise en aanhaking gemeenten	Inbreng van kennis en expertise uit de provinciale programma's / beleid	Inbreng kennis en goede voorbeelden vanuit bedrijfsleven en Onderwijs	-
Werkwijze en subsidieregeling Steengoed benutten, actieplan wonen, wijk van de toekomst	Individuele gemeenten vragen aan	Verschillende aanvragen	-	Co-financiering van derden

Bijlage 2: het beheer van de investeringsagenda

Deze investeringsagenda is 'rollend'. Vier keer per jaar is er in het gebiedsbreed overleg tussen de provincie Gelderland, The Economic Board en de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen gelegenheid om nieuwe plannen en ontwikkelingen te bespreken en in de agenda op te nemen. De drie partijen hebben in het Bestuursakkoord de afspraken over het totstandkoming en uitvoering van de Investeringsagenda en over het gebiedsbreed overleg vastgelegd.

Gebiedsoverleg regio Arnhem-Nijmegen (bestuurlijk):
Elke drie maanden is een bestuurlijk Gebiedsoverleg regio Arnhem-Nijmegen. In dit bestuurlijk overleg wordt de voortgang van de investeringsagenda besproken. Een keer per jaar wordt de investeringsagenda zelf geactualiseerd.

Adviesteam regio Arnhem-Nijmegen:
Elke maand is er een adviesteam regio Arnhem-Nijmegen. Hierin wordt de voortgang van de investeringsagenda besproken, worden nieuwe projecten besproken en wordt het bestuurlijk Gebiedsoverleg regio Arnhem-Nijmegen voorbereid.

Hoe komt een nieuw idee op de investeringsagenda terecht?

- Provincie, TEB en GMR doen op basis van hun beleid, plannen en agenda's voorstellen voor (wijzigingen van) de concept-investeringsagenda. Deze voorstellen worden voordat ze in het gebiedsoverleg worden gebracht door alle drie de partijen afgestemd en getoetst op:
  - Zijn ze passend binnen de doelstellingen van bestuursakkoord en investeringsagenda?
  - Uitvoerbaarheid: is het voorstel gereed voor uitvoering of moet het voorstel nader worden uitgewerkt en hoe willen partijen dit gaan doen?
  - Haalbaarheid: is er binnen de drie partijen (bestuurlijk) draagvlak voor het voorstel en is er zicht op de bijdrage die wordt gevraagd?
- Op basis hiervan maken de drie partijen en gezamenlijk advies voor het gebiedsbreed overleg. Als de partijen van mening verschillen over passendheid, uitvoerbaarheid en/of haalbaarheid, kunnen zij ervoor kiezen het advies alsnog voor te leggen aan het gebiedsbreed overleg en worden de verschillende standpunten hierin verwoord.
- De voorstellen voor (wijziging van) de concept-investeringsagenda worden voorgelegd aan het gebiedsoverleg, met het advies over passendheid, uitvoerbaarheid en haalbaarheid van de drie partijen gezamenlijk.
- Het gebiedsoverleg besluit of zij de wijziging overneemt en voordraagt aan de organen die hierover bevoegd zijn te beslissen. Dit kunnen zijn: Colleges, besturen kennisinstellingen of bedrijven, Staten, Raden, DB, AB etc.).

Intekenen regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	24 november 2021
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Van Dellen/Marcouch

Aan de gemeenteraad, 17 november 2021

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van den Broek (CDA), Gemici (GroenLinks), Hogenhout (PvdD), Maref (VVD), Becker (ChristenUnie), Van der Laak (Arnhem Centraal), Visser (PvdA), Venhoek (D66).
De fracties van de PVV, SP, Arnhemse Ouderenpartij en DENK-Verenigd Arnhem waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Verder aanwezig: Burgemeester Marcouch en wethouder van Dellen.

Verloop
Het raadsvoorstel is informatief en meningsvormend 1 geagendeerd. Omdat er aanmeldingen zijn ontvangen om in te mogen spreken is het voorstel direct meningsvormend besproken. De raadskamer heeft in twee termijnen met de portefeuillehouders gesproken. Er is onder andere gesproken over financiën en financiële risico's, Provinciale bijdrage, intekenen door de andere gemeenten, multiplierеffect, borging, de investeringsagenda, onderbouwing van de opgaven, de inspraaknotitie, RES.
Enkele leden van de raadskamer willen hun complimenten overbrengen en de burgemeester roept op om de regio te omarmen en dit ook tot uitdrukking te brengen in het spreken over de regio. De uitdaging voor de komende jaren is om niet te denken in termen van wat levert het Arnhem op. We hebben elkaar nodig.

Er zijn geen toezeggingen gedaan door de portefeuillehouders of moties of amendementen aangekondigd door de leden van de raadskamer.

Conclusie
De voorzitter concludeert namens de raadskamer dat de meningsvormende fase is afgerond en het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvorming.

De raadsadviseur, De voorzitter,

P. Wielaard J. van der Loo

Politieke Avond

Dossiernummer	2739
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 november 2021
Agendapunt	7.WG
Omschrijving	20.30 uur - 21.45 uur: Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040

Geagendeerd	Vergaderdatum
Politieke Avond	15 september 2021
Politieke Avond	6 oktober 2021
Politieke Avond	**17 november 2021**
Politieke Avond	24 november 2021

Titel/onderwerp: # Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Wendy Akkers
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp	Telefoonnr:	4008
		E-mailadres:	wendy.akkers@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (M2)		
Toelichting	**Inhoud** De gemeenteraad van Arnhem wordt voorgesteld om het voorontwerp-omgevingsvisie vast te stellen en de Notitie Reikwijdte en Detailniveau ter inzage te leggen. De omgevingsvisie is een samenhangende visie die richtingbepalend is voor Arnhem naar 2040 toe, en antwoord moet geven op opgaves ten aanzien van de groei van de stad in samenhang met het aantrekkelijk houden en het vitaler en socialer maken van de stad. Dit vergt in combinatie met het groene karakter van de stad innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik. De notitie Reikwijdte en detailniveau is de eerste stap voor de milieu effect rapportage (m.e.r.): een onderzoek naar de gevolgen van de visie op de leefomgeeving. De Notitie Reikwijdte en detailniveau is een plan van aanpak waarin wordtt aangegeven wat precies wordt onderzocht in de m.e.r. Dat plan van aanpak wordt zes weken ter inzage gelegd zodat ieder de mogelijkheid heeft een zienswijze te geven op de geschetste onderzoeksaanpak. Zie voor meer informatie het raadsvoorstel. **Proces** Het voorliggende document is de *voorontwerp*-omgevingsvisie. Dit is een belangrijke mijlpaal in het besluitvormingsproces van de omgevingsvisie, want die wordt hierdoor al grotendeels vastgelegd. Na besluitvorming door de gemeenteraad over het voortontwerp zal de m.e.r. worden uitgevoerd en wordt de omgevingsvisie ter inzage gelegd voor eventuele zienswijzes. Mocht de m.e.r. of zienswijzes aanleiding geven voor aanpassingen dan worden die doorgevoerd. De nieuwe versie van de omgevingsvisie zal dan ter vaststelling worden aangeboden aan de raad. Voorafgaand aan de behandeling van deze M1 is er door de raadswerkgroep omgevingswet een participatietraject opgezet. Dit traject bestaat uit drie peilers: 1. Bewoners en organisaties hebben de kans gekregen om schriftelijk direct naar de raad te reageren. Hiervoor heeft een oproep gestaan in de lokale wijk-/buurt-/stadsbladen en -websites, op social media en op de pagina van arnhem.nl. 2. Een aantal organisaties zijn gericht per mail gevraagd om input te leveren. 3. Er is een bijeenkomsten georganiseerd op 7 september voor bewoners en bewonersvertegenwoordigers. De opbrengst van dit traject is toegevoegd aan de stukken.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Afronding van de meningsvormende (M2) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	<u>Vergaderorde M2</u> Het doel van de M2 is het bespreken van de reeds ingediende moties en/of amendementen. Behandeling gebeurt per motie of amendement, op volgorde van volgnummer: 1. Indiener licht motie of amendement toe		

	2. Woordvoerders van andere fracties krijgen de gelegenheid om vragen te stellen aan de indiener of hun standpunt te delen 3. De portefeuillehouder krijgt de gelegenheid om te reageren op de motie of amendement (pre-advies) 4. Woordvoerders kunnen reageren op de bijdrage van de portefeuillehouder Daarna is de volgende motie of amendement aan de beurt, totdat alle moties of amendementen zijn besproken. Interrupties zijn toegestaan, maar kunnen vanwege de tijd beperkt worden. Als in de m2-behandeling naar het oordeel van de raadskamer alle concept-moties en -amendementen behandeld zijn, kan het voorstel worden doorgeleid naar de besluitvorming.
Bijlagen	

Raadsvoorstel "Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040"			
Bijlage 1 - Voorontwerp Omgevingsvisie			
Bijlage 2 - Notitie Reikwijdte en Detailniveau			
Bijlage 3 - Participatiedocument			
Bijlage 4 - Koersdocument			
Bijlage 5 - Koerswijzer			
Bijlage Inbreng op Omgevingsvisie inwoners			
Bijlage Inbreng op Omgevingsvisie stakeholders			
Bijlage Verslagen bijeenkomst 7 september 2021			
Behandelresultaat 15 september 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling			

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	24 november 2021
Ter bespreking van	Vaststellen Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040
Amendement van het lid	Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel Amendement	Raadsbesluit: puntjes op de i
Nummer Zaaknummer	**21A68** 560653

De ondergetekende(n) stel(t)(len) het volgende amendement voor:

Het raadsbesluit
1. De voorontwerp-omgevingsvisie vast te stellen.
2. De Notitie Reikwijdte en Detailniveau ter inzage te leggen

als volgt te wijzigen:
1. De voorontwerp-omgevingsvisie vast te stellen en ter inzage te leggen.
2. De Notitie Reikwijdte en Detailniveau vast te stellen en ter inzage te leggen

Toelichting

- Beide documenten worden ter inzage gelegd.
- Het is beter om de Nota Reikwijdte en Detailniveau ook expliciet vast te stellen. Het is daarmee een stuk van de Raad geworden hetgeen meer duidelijkheid voor Arnhemmers oplevert, zeker indien de raad besluit nadere aanwijzingen mee te geven aan de opstellers van het MER.

Leo de Groot - Partij voor de Dieren

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	24 november 2021
Ter bespreking van	Vaststellen Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040
Amendement van het lid	Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel Amendement	Meest milieuvriendelijke alternatief
Nummer Zaaknummer	**21A69** 560653

De ondergetekende(n) stel(t)(len) het volgende amendement voor:

Op pagina 14 van de Nota Reikwijdte en Detailniveau, aan het eind van par. 2.2.4 deze zin toe te voegen:
“Een zogenaamd “meest milieuvriendelijk alternatief” maakt in elk geval deel uit van de te toetsen alternatieven.”

Toelichting

- In paragraaf 2.1 van de Nota Reikwijdte en Detailniveau wordt opgesomd waar het MER inzicht in gaat geven. De eerste twee punten betreffen de effecten van het nieuwe beleid op de leefomgeving en te bezien in welke mate het nieuwe beleid bijdraagt aan de ambities van de gemeente.
- Door een expliciet Meest Milieuvriendelijk Alternatief op te stellen, dat geoptimaliseerd is naar de ambities op het gebied van natuur, milieu, biodiversiteit, klimaat en waterbeheer, wordt expliciet duidelijk wat de afweging met andere thema’s in het voorkeursalternatief cq het voorontwerp voor duurzaamheid behelst.
- Dit geeft zowel de raad als de Arnhemmers meer inzicht in de gevolgen van de voorliggende keuzen en daarmee wordt het MER versterkt als middel om een betere omgevingsvisie vast te stellen.

Leo de Groot - Partij voor de Dieren

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	24 november 2021
Ter bespreking van	Vaststellen Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040
Amendement van het lid	Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel Amendement	Beoordelingskader Nota Reikwijdte en Detailniveau
Nummer Zaaknummer	**21A70** 560653

De ondergetekende(n) stel(t)(len) het volgende amendement voor:

Op pagina 15 e.v. van de Nota Reikwijdte en Detailniveau, aan de tabel Beoordelingskader deze onderdelen toe te voegen:

1. Bij het thema “Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad”, in de kolom “indicator”: *de hoeveelheid onverharde, groene ruimte binnen de bebouwde kom*
2. Bij het thema “Aantrekkelijk Arnhem”, in de kolom “indicator”: “*areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus*”

Toelichting

1. De gemeentelijke ambitie is om de hoeveelheid verharding te reduceren met 10%. Het is wenselijk deze mogelijke omvang van deze ambitie nader te verkennen, met een inschatting van de noodzaak voor aanvullend beleid op het gebied van parkeernormen of brede mobiliteit. De impact op biodiversiteit en waterhuishouding wordt groter en het aantal plekken met hittestress wordt kleiner naarmate er meer onverharde ruimte in de stad is. Ook de leefomgevingskwaliteit neemt evenredig toe.
2. Onze raad bespreekt regelmatig nut en noodzaak van hoogbouw versus andere invullingen om de gepercipieerde of feitelijke woningbouwopgave het hoofd te bieden. Het MER kan deze discussie inhoudelijk ondersteunen en verrijken. Met verschillende bouwwijze kan dezelfde woningdichtheid bereikt worden (zie noot 1), terwijl de effecten op het stedelijk leven, de openbare ruimte, voorzieningen, openbaar vervoer, de mogelijkheden voor natuurinclusiviteit enzovoorts sterk uiteen kunnen lopen. Met een goed inzicht in die verschillen kan de raad betere

richtinggevende keuzen maken, in de omgevingsvisie of latere concrete uitwerkingen daarvan.

Leo de Groot - Partij voor de Dieren

(1) Bron illustratie: Neighborhoods for the future, Maarten Hajer e.a., Amsterdam 2020, blz 19

3 x 76 woningen per hectare, 3 verschillende oplossingen:

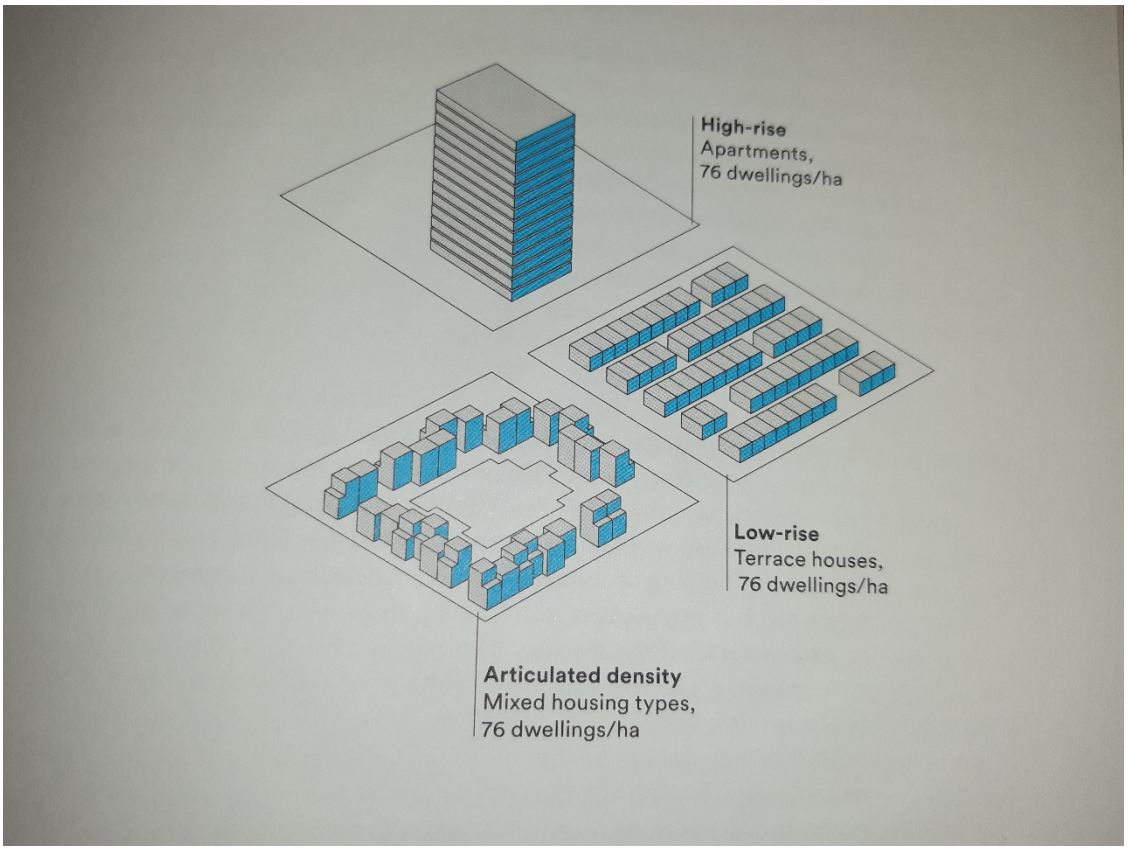

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040
Motie van	Menno Loos - VVD
Titel van de motie	Visie eerlijk en in balans met de toekomst van Arnhem
Nummer Zaaknummer	**21M264** 560653

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 24 november 2021 een besluit te nemen over het '' Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040''.

Een visie die naast hele mooie plannen ook rekening houdt met de behoefte van Arnhem op de korte en langere termijn.

Omdat we weten dat:

- De raad heeft aangegeven de omgevingswet (omgevingsvisie, omgevingsplannen, systemen, etc.) zo beleidsneutraal mogelijk in te voeren;
- De stad continue verandert en dus behoefte op het gebied van bijvoorbeeld ruimtelijke ordening, duurzaamheid, veiligheid steeds aan verandering onderhevig is.

Omdat we vinden dat:

- In een goede visie we rekening moeten houden met die veranderingen en we ons niet moeten beperken;
- We ook in de toekomst de beste keuzes moeten kunnen maken voor Arnhem, zonder dat de raad daarvoor steeds weer eerst de visie moet aanpassen;
- De invoering van de omgevingswet zonder beleidskeuzes al complex genoeg is.

Daarom draagt de gemeenteraad het college op om:

- Om kritisch te toetsen dat de uiteindelijke omgevingsvisie zo beleidsneutraal mogelijk is opgesteld waardoor ruimte blijft voor ontwikkelingen in de toekomst;
- Indien er logischerwijs op termijn wel beperkingen voortvloeien uit de nog vast te stellen visie deze zeer expliciet in het betreffende raadsvoorstel te benoemen met de daarbij te verwachte behoefte op korte en lange termijn;
- Dit te doen voordat deze aangeboden wordt aan de raad.

Raadsleden

Menno Loos – VVD

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040
Motie van	Menno Loos – VVD
Titel van de motie	Vitale stad
Nummer Zaaknummer	**21M265** 560653

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 24 november 2021 een besluit te nemen over het ‘’ Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040’’.

Omdat we weten dat:

- In de visie staat "We in Arnhem veel inwoners met een laag inkomen hebben en een grote groep die niet deelneemt aan het arbeidsproces. Dit is meer dan gemiddeld in Nederland. " & "Er verhoudingsgewijs veel mensen met een laag inkomen of ondersteuningsbehoefte naar Arnhem komen. Arnhem pakt dit op, maar wel in afstemming met buurgemeenten, om te komen tot een gezond regionaal evenwicht."
- Uit de schriftelijke inbreng van de HAN, VNO NCW en Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen valt op te maken dat ruimte voor ondernemen in breedste zin minder waarde is toegekend dan die het verdiend.

Omdat we vinden dat:

- We instellingen, organisaties en bedrijven de ruimte moeten blijven geven om te ondernemen en te ontwikkelen. Zij zorgen voor werkgelegenheid. En dragen direct en indirect bij de (andere) behoeftes en gewenste veranderingen van onze stad. Op korte en lange termijn.

Daarom draagt de gemeenteraad het college op om:

- In de definitieve visie nadrukkelijker op te nemen dat naast, duurzaamheid, ruimtelijke ordening, veiligheid het behouden en het creëren van werkgelegenheid cruciaal is voor een vitaal Arnhem.

Raadsleden

Menno Loos – VVD Arnhem

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040
Motie van	Cyriel Prinsen - GroenLinks
Titel van de motie	Ontwikkeling mogelijk maken
Nummer Zaaknummer	**21M266** 560653

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 24 november 2021 een besluit te nemen over ‘het mogelijk maken van ontwikkeling’.

Aanleiding zijn de belemmeringen die er zijn bij het ontwikkelen van bouwprojecten.
Door dit voorstel aan te nemen maken we de keuze om op bepaalde plekken in de stad meer te kunnen bouwen.

We weten dat:

- Arnhem een enorme bouwopgave heeft van ongeveer 16.000 woningen;
- met de toename van woningen ook het gebruik van andere functies in de stad toe zal nemen;
- Het realiseren van deze totale bouwopgave ernstig beperkt wordt door belemmerende parkeernormen;
- Arnhem gebieden heeft die uitstekend met het OV en de fiets bereikbaar zijn;
- Er behoefte is aan kleinere woningen voor 1-2-persoonshuishoudens;
- Deze woningen prima gestapeld kunnen worden;
- Gestapelde bouw ervoor zorgt dat er meer woningen op een grondvlak gebouwd kunnen worden, waardoor er ook meer ruimte voor groen ontstaat.

We vinden dat:

- Arnhem haar bouwopgave moet oplossen door in te breiden in plaats van onze groene buitenruimte op te offeren;
- er door gestapelde (hoog)bouw meer woningen gerealiseerd worden terwijl de buitenruimte groen ingericht kan worden;
- de bouwkosten beperkt kunnen worden door geen parkeerplaatsen te eisen;
- ook voor andere ontwikkelingen in benoemde gebieden deze onnodige belemmering losgelaten moet worden;
- het centrum en gebieden rondom stations en OV-knopen ook zonder auto goed bereikbaar zijn.

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het college om: - In de (voorontwerp) Omgevingsvisie op te nemen dat het centrum en gebieden rondom de stations en OV-knopen zich prima lenen voor verdichting en meer gestapelde bouw. Om dat mogelijk te maken zal de gemeente Arnhem in deze gebieden voor nieuwbouw een parkeernorm van 0 hanteren. - Dit principe in de Omgevingsprogramma's, het Omgevingsplan en overige beleidsstukken door te voeren.
Raadsleden Cyriel Prinsen, GroenLinks

Toelichting:
De enorme bouwopgave van Arnhem kan wat ons betreft niet anders worden ingevuld dan door inbreiding. De unieke groene omgeving van Arnhem is de kracht en kwaliteit van de stad. Daar gaan we niet in bouwen. Sterker nog: als er meer mensen in Arnhem komen wonen, hebben we méér groen nodig.
Inbreiding is onder andere mogelijk door op de juiste plaatsen meer gestapelde (hoog)bouw toe te staan. Denk daarbij aan het centrum, gebieden rondom stations en OV-knopen (waar meerdere lijnen samenkomen). Door voor deze plekken te kiezen ondervang je het probleem van de parkeernorm. De gehanteerde parkeernorm maakt het bouwen van meer woningen of andere functies onmogelijk of veel te duur. Op deze plekken willen we daarom geen parkeernorm hanteren.
Dat wil overigens niet zeggen dat er geen parkeerplaatsen meer gerealiseerd kunnen worden. Het is aan bouwers en initiatiefnemers om alsnog te kiezen voor parkeerplaatsen, maar de verplichting vanuit de gemeente komt te vervallen.

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040
Motie van	Susan van Ommen - D66 Patrick van Iperen - D66 Leo de Groot - Partij voor de Dieren Nathalie Nede - ChristenUnie Cyriel Prinsen - GroenLinks
Titel van de motie	Een gezonde leefomgeving is een rookvrije leefomgeving
Nummer Zaaknummer	**21M267** 560653

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 24 november 2021 een besluit te nemen over de gezonde leefomgeving.
De aanleiding is de vaststelling van het voorontwerp Omgevingsvisie. Dit document is de basis voor de Omgevingsvisie Arnhem 2040.
Door dit voorstel aan te nemen, wordt een rookvrije leefomgeving onderdeel van de aantrekkelijke, vitale en gezonde leefomgeving in de Omgevingsvisie.

We weten dat:

- We in 2022 de Omgevingsvisie Arnhem 2040 gaan vaststellen.
- De thema's van de Omgevingsvisie gaan over de leefbaarheid in de stad; Arnhem in 2040 moet aantrekkelijk, vitaal en gezond zijn.
- Het college blijvend wil inzetten op het bevorderen van de gezondheidskwaliteit.
- Roken heel ongezond is; elk jaar sterven er in Nederland 20.000 mensen aan.
- Roken maar ook meeroken (tabaksrook inademen) heel gevaarlijk is en kan leiden tot allerlei ernstige ziektes zoals kanker, hart- en vaatziekten en longaandoeningen.
- Arnhem op plek 2 staat van Gelderse gemeenten waarin het meest gerookt wordt[1].
- De Gemeente Arnhem is aangesloten bij de Alliantie Rookvrije Generatie en we streven naar een Rookvrije Generatie in 2040.
- De Gemeente Arnhem een lokaal preventieakkoord heeft gesloten, en de gemeenteraad motie 19M137 'Op naar een rookvrije generatie!' heeft aangenomen om te komen tot de rookvrije generatie, inclusief rookvrije speeltuinen.
- Er heel veel (meer) manieren zijn waarop je de openbare ruimte rookvrij kunt maken (zie: Wat jij met je gemeente kunt doen voor een Rookvrije Generatie).

We vinden dat:

- Elke Arnhemmer recht heeft op een gezonde leefomgeving;
- Een gezonde leefomgeving een rookvrije leefomgeving is;
- Een Rookvrije Generatie alleen kan worden bereikt wanneer de omgeving rookvrij is;

[1] 'Stoptober' van start: dit zijn de gemeenten waar het meest wordt gerookt - Omroep Gelderland (gld.nl)

- De Arnhemse openbare ruimte rookvrij moet zijn.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. In de (voorontwerp) Omgevingsvisie op te nemen dat een gezonde leefomgeving een rookvrije leefomgeving is.
2. Het rookvrij maken van de openbare ruimte onderdeel te maken van de Omgevingsvisie en de daaruit voortkomende plannen en programma's.

Raadsleden

Susan van Ommen - D66
Patrick van Iperen - D66
Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Nathalie Nede - ChristenUnie
Cyriel Prinsen - GroenLinks

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 560653

Onderwerp: Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040

Voorstel

1. De voorontwerp-omgevingsvisie vast te stellen.
2. De Notitie Reikwijdte en Detailniveau ter inzage te leggen.

Inleiding

Arnhem staat de komende jaren voor een aantal belangrijke opgaven gesteld. De stad is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. Niet alleen ten opzichte van de regio maar in een steeds groter verband. De groei die dit met zich meebrengt willen we benutten om de stad aantrekkelijker, vitaler en socialer te maken. Gezien het groene karakter van de stad vergt dit innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad. Oplossingen die gezien de termijn van 2040 vragen om een samenhangende omgevingsvisie. Met deze visie als basis schetsen we een wenkend perspectief voor iedereen in de stad, formuleren we inspanningen die we moeten doen om dit perspectief te bereiken en leggen we een basis voor een adaptieve werkwijze die bestand is tegen de tijd. De voorontwerp-omgevingsvisie is een belangrijke mijlpaal in het besluitvormingsproces van de omgevingsvisie. Het legt de ambities, doelen en keuzes van de omgevingsvisie vast.
De voorontwerp omgevingsvisie is het resultaat van een proces dat in juli 2019 met een startnotitie begon. In 2020 is op basis van het koersdocument een uitgebreid participatieproces doorlopen. In september 2020 en maart 2021 zijn debatten door de raad gevoerd over proces en inhoud van de visie. De fracties hebben hierbij hun droom voor de toekomst van de stad met een wervende pitch geuit.

Het vaststellen van de omgevingsvisie is in het najaar in 2021 gepland. Voor de omgevingsvisie is het opstellen van een milieu effect rapportage (m.e.r) verplicht. De m.e.r. procedure loopt parallel aan het proces voor de omgevingsvisie. Tegelijkertijd met het vrijgeven van de voorontwerp-visie voor onze bestuurlijke en maatschappelijke partners leggen we daarom ook onze aanpak voor het MER-traject ter inzage: de zogenaamde Notitie Reikwijdte en Detailniveau.

Beoogd effect

Een samenhangend afwegingskader gericht op een balans tussen de bescherming versterking van de typisch Arnhemse waarden en het realiseren van ontwikkelingen in de leefomgeving die bijdragen aan onze maatschappelijke behoeften.

Gemeente Arnhem

Argumenten

1.1 **De druk op de ruimte in de stad maakt een integrale visie nodig**
Op dit moment staan we voor grote uitdagingen die van invloed zijn op het functioneren van onze stad en het welbevinden van onze inwoners. Complexe opgaven, zoals de druk op de woningmarkt, verduurzaming en klimaatadaptatie, die ook nog eens nauw met elkaar verweven zijn. Daarnaast hebben we als stad een hoop ambities, we willen een aantrekkelijke groene stad zijn met een sterke economische basis en voldoende werkgelegenheid. Slimme keuzes zijn nodig om ook in de toekomst de stad te kunnen zijn, die we willen zijn. De omgevingsvisie Arnhem 2040 zorgt voor de integrale koers voor onze leefomgeving.

1.2 **De omgevingsvisie is goed en zorgvuldig voorbereid met inbreng vanuit de stad**
Het ontwikkelen van een koers voor de stad kan niet zonder de inbreng van onze inwoners. In het proces hebben we dan ook veel aandacht besteed aan participatie. Door de corona maatregelen konden we geen fysieke bijeenkomsten houden en heeft de participatie grotendeels digitaal plaatsgevonden. We hebben daardoor meer Arnhemmers weten te bereiken dan we voor mogelijk hadden gehouden. Op basis van de eerder met u gedeelde documenten Koersdocument en de Koerswijzer, hebben we het gesprek met de stad gevoerd. Om veel Arnhemmers te bereiken hebben we het Arnhems Klankbordnetwerk opgericht met koepelorganisaties van belangenverenigingen en professionele stakeholders. Via hen en via de wijkmanagers van onze teams leefomgeving hebben we een breed Arnhems publiek weten te bereiken. Het bijgesloten participatiedocument geeft weer hoe de opzet van de participatie is geweest, welke contactmomenten er waren, wie er aan bijgedragen hebben en wat ervan is meegenomen in de omgevingsvisie. We kijken terug op een geslaagd participatieproces, met veel deelnemers, over veel thema's en daardoor zijn ook keuzes gemaakt om zaken wat meer beleidsrijker te maken.

1.3 **De omgevingsvisie is inspirerend en uitnodigend**
De omgevingsvisie is inspirerend en nodigt initiatiefnemers uit om met goede plannen bij te dragen aan de toekomst van onze stad. Daarmee sluit deze visie aan op de geest van de Omgevingswet. Door een duidelijke koers kunnen we een goede gesprekspartner zijn voor initiatiefnemers, onze ruimtelijke kwaliteiten versterken en onze waarden en identiteit beschermen. Zo werken we samen met de Arnhemmers aan de toekomst van de stad.

1.4 **De duidelijke koers in de omgevingsvisie helpt ons in onze positionering naar regio en rijk.**
Regionale afspraken en ambities zijn opgenomen in de omgevingsvisie. Een duidelijke koers en positionering in de omgevingsvisie helpt ons bij een betere samenwerking en sterkere lobby naar onze bestuurlijke partners.

2.1 **De notitie reikwijdte en detailniveau (NRD) is de eerste stap voor de milieu effect rapportage (m.e.r) behorend bij de omgevingsvisie.**
Gelijktijdig met het proces van totstandkoming van de omgevingsvisie onderzoeken we door middel van een milieu effect rapportage de effecten van de omgevingsvisie op de leefomgeving. Denk bijvoorbeeld aan de gevolgen van de extra woningen op het verkeer en daarmee de geluidskwaliteit, Dit onderzoek helpt ons om de keuzes bij de inrichting van de stad beter te kunnen maken. Behalve de milieu effecten zullen ook sociale en economische effecten in beeld gebracht worden. Dit past in de geest van de omgevingswet en de integrale koers die met de omgevingsvisie wordt bepaald. Als

eerste stap in het m.e.r.-proces is een Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) opgesteld. Deze NRD kan beschouwd worden als een plan van aanpak waarin wordt aangegeven wat we willen onderzoeken. We leggen de NRD zes weken ter inzage. Binnen deze termijn heeft een ieder de mogelijkheid een zienswijze te geven op de geschetste onderzoeksaanpak.

Kanttekeningen en risico's

1.1 De Omgevingswet is nog niet in werking getreden

Hoewel we anticiperen op de komst van de Omgevingswet is deze visie opgesteld vanuit een inhoudelijke urgentie, en niet gekoppeld aan de datum van de inwerkingtreding van de Omgevingswet en de hierin opgenomen datum dat de omgevingsvisie wettelijk gereed moet zijn. De druk op de ruimte in de stad maakt het nodig en urgent om duidelijke integrale koers voor Arnhem 2040 vast te stellen zoals de regionale energietransitie, de woondeal, onze rol binnen de groene metropoolregio. De omgevingsvisie voorziet in deze behoefte.

1.2 Het participatieproces heeft in de corona-periode plaatsgevonden

Door Corona zijn er na maart 2020 geen fysieke bijeenkomsten meer geweest en hebben we voor het participatieproces extra veel inspanningen gedaan om een brede doelgroep te bereiken, via de digitale kanalen. Hierdoor hebben mensen die niet digitaal vaardig zijn wellicht geen kans gehad om deel te nemen aan de participatie. Wel hebben we hierdoor juist veel andere mensen bereikt die niet naar een fysieke bijeenkomst zouden zijn gekomen.

Participatie

Voor de totstandkoming van de voorontwerp omgevingsvisie hebben we een uitgebreid participatieproces doorlopen. Het doel van de participatie was om een omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich zou herkennen; zij zijn immers expert van hun eigen leefomgeving. We hebben veel inspanningen verricht om een brede groep Arnhemmers te bereiken.

De doelgroepen van de participatie over de omgevingsvisie waren:
1. Geïnteresseerde inwoners
2. Professionele stakeholders en belangenverenigingen
3. Jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar.
4. Doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar die wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stad in 2040 toewensen.

Na een aantal fysieke bijeenkomsten hebben we het participatieproces vanaf maart 2020 vanwege de corona-pandemie alleen via digitale middelen kunnen voortzetten. Zelfs het project dat we via scholen met jongeren hebben uitgevoerd, is door de tweede corona-lockdown gedeeltelijk digitaal uitgevoerd.

Om zoveel mogelijk Arnhemmers te bereiken hebben we gebruik gemaakt van diverse (social) media kanalen en de netwerken van de wijkmanagers van de Teams Leefomgeving. We hebben contact gezocht met koepelorganisaties van branche- en belangenverenigingen en met hen het Arnhems Klankbord Netwerk opgezet. Met hen als ambassadeur hebben we aandacht voor de omgevingsvisie

gevraagd bij de diverse professionele stakeholders en hen gewezen op de participatie-tool, de koerswijzer.

In eerdere bijeenkomsten met u hebben we u het koersdocument en de koerswijzer getoond, op basis waarvan we het gesprek met de stad hebben gevoerd. In het bij de voorontwerp-omgevingsvisie bijgesloten participatiedocument leest u hoe we de participatie hebben vorm gegeven, op welke manier we de doelgroepen hebben benaderd, wie hebben bijgedragen, welke input we hebben ontvangen en wat er is meegenomen naar de omgevingsvisie. Het koersdocument en het resultaten-rapport van de Koerswijzer zijn hierin opgenomen als bijlagen.

Financiën

De kosten voor de totstandkoming en implementatie van de Omgevingsvisie zijn gedekt binnen de voor de invoering van de omgevingswet beschikbaar gestelde middelen. Het vaststellen van de omgevingsvisie zelf heeft geen directe financiële consequenties. Wel heeft de omgevingsvisie een richtinggevend karakter en zet diverse ambities en opgaven voor de komende jaren op de agenda. Ook in de lobby naar rijk, provincie en regio helpt de omgevingsvisie als duidelijke integrale koers. Bij de nadere uitwerking van de in de visie beschreven ambities en opgaven zullen ook de bijhorende financiële consequenties voor de gemeentebegroting inzichtelijk gemaakt worden. Daar waar dit van toepassing is worden deze dan in aparte voorstellen ter besluitvorming aan de raad voorgelegd en/of in de reguliere P&C-cyclus meegenomen.

Uitvoering

Procedureel:
Om tot uiteindelijke vaststelling van de omgevingsvisie te komen zijn de volgende stappen nodig:

- Mei 2021: Vaststellen van voorontwerp-omgevingsvisie en NRD door college en agenderen voor besluitvorming door de gemeenteraad.
- Juli 2021: Vaststellen van voorontwerp-omgevingsvisie en ter inzage legging van NRD door de gemeenteraad
- Juni -september 2021: consultatie van maatschappelijke en bestuurlijke partners op basis van de voorontwerp-omgevingsvisie en opstellen milieu effect rapportage (m.e.r)
- Oktober 2021: vaststellen ontwerp omgevingsvisie inclusief m.e.r door college van B&W en ter inzage leggen voor een ieder
- Januari 2022: Besluit vaststellen omgevingsvisie door de gemeenteraad

De procedure bestaat uit verschillende volgordelijke procedurele stappen en kost daardoor tijd. De urgentie voor het vaststellen van de visie groot. De grote opgaven voor onze fysieke leefomgeving, die nu al op ons afkomen, vragen om een duidelijke en samenhangende koers. De procedurele stappen dienen opeenvolgend en zorgvuldig doorlopen te worden. De vaststelling van de voorontwerp-omgevingsvisie met de NRD is nodig om het m.e.r. proces op de correcte wijze, met de juiste basis en op efficiënte manier te kunnen doorlopen. Een vertraging in enige processtap brengt het vaststellen van de omgevingsvisie in deze coalitieperiode in gevaar, dat een veel grotere vertraging oplevert door coalitievorming en kennisachterstand van het nieuwe bestuur over het voortraject.

Om tot de voorontwerp-omgevingsvisie te komen is er reeds een uitvoerig participatieproces doorlopen met professionele stakeholders en inwoners van Arnhem. De gemeenteraad is in dit voortraject

betrokken geweest tijdens informatieve raadsavonden over de omgevingsvisie, een intern inhoudelijk debat en via de raadswerkgroep omgevingswet. Ook bij de bijeenkomsten met het Arnhems Klankbord Netwerk zijn raadsleden aanwezig geweest. Over de aanpak en opzet van de participatie op basis van het Koersdocument is de gemeenteraad voorafgaand aan het participatieproces geïnformeerd. In de bijgesloten documenten vindt u een uitvoerige beschrijving van aanpak, uitvoering en resultaten van de participatie in het voortraject.

Inhoudelijk:
De omgevingsvisie omhelst een tijdspanne van ongeveer 20 jaar en geeft richting aan toekomstige initiatieven en beleid. De grote opgaven voor onze fysieke leefomgeving, die ook nu al op ons afkomen, vragen om een duidelijke en samenhangende koers. De uitvoering van de omgevingsvisie vindt gefaseerd plaats en krijgt concreter invulling via andere beleidsinstrumenten en de ook hier weer bijbehorende participatie. Hoe de uitwerking en doorwerking van de omgevingsvisie naar andere beleidsdocumenten en richting uitvoering vorm krijgt, staat in hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie.

Communicatie

De voorontwerp omgevingsvisie bespreken we met bestuurlijke partners en professionele stakeholders. In een later stadium, bij de ontwerp omgevingsvisie, kan een ieder zienswijzen indienen.

Bij de uitwerking van de omgevingsvisie in andere beleidsdocumenten vindt eveneens participatie plaats. Gezien het cyclisch karakter van de beleidsvorming ontstaat er zo een haast continue proces van participatie met de stad.

Jongeren zijn een belangrijke doelgroep geweest in het participatietraject tot nu toe. Hiervoor is lesmateriaal ontwikkeld en is een wedstrijd georganiseerd. Daaruit zijn inspirerende filmpjes voortgekomen. De winnende drie inzendingen zullen we samen met de voorontwerp omgevingsvisie laten zien op de website van de gemeente Arnhem.

De definitieve omgevingsvisie wordt digitaal (doorklikbaar) document en ontsloten via het digitaal stelsel omgevingswet (DSO) .

Ook krijgt de omgevingsvisie een publieksvriendelijke samenvatting in begrijpelijke taal en is toegankelijk qua vorm.

Het moment van het vaststellen van de ontwerp-omgevingsvisie gebruiken we om aandacht te vragen voor de omgevingsvisie in de media.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Voorontwerp omgevingsvisie
- Notitie Reikwijdte en Detailniveau
- Participatiedocument
- Koersdocument
- Koerswijzer

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	560653

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 13 april 2021, nummer: 560653;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De voorontwerp-omgevingsvisie vast te stellen.
2. De Notitie Reikwijdte en Detailniveau ter inzage te leggen.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Voorontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040

3 mei 2021

Voorontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040

GEMEENTE Arnhem

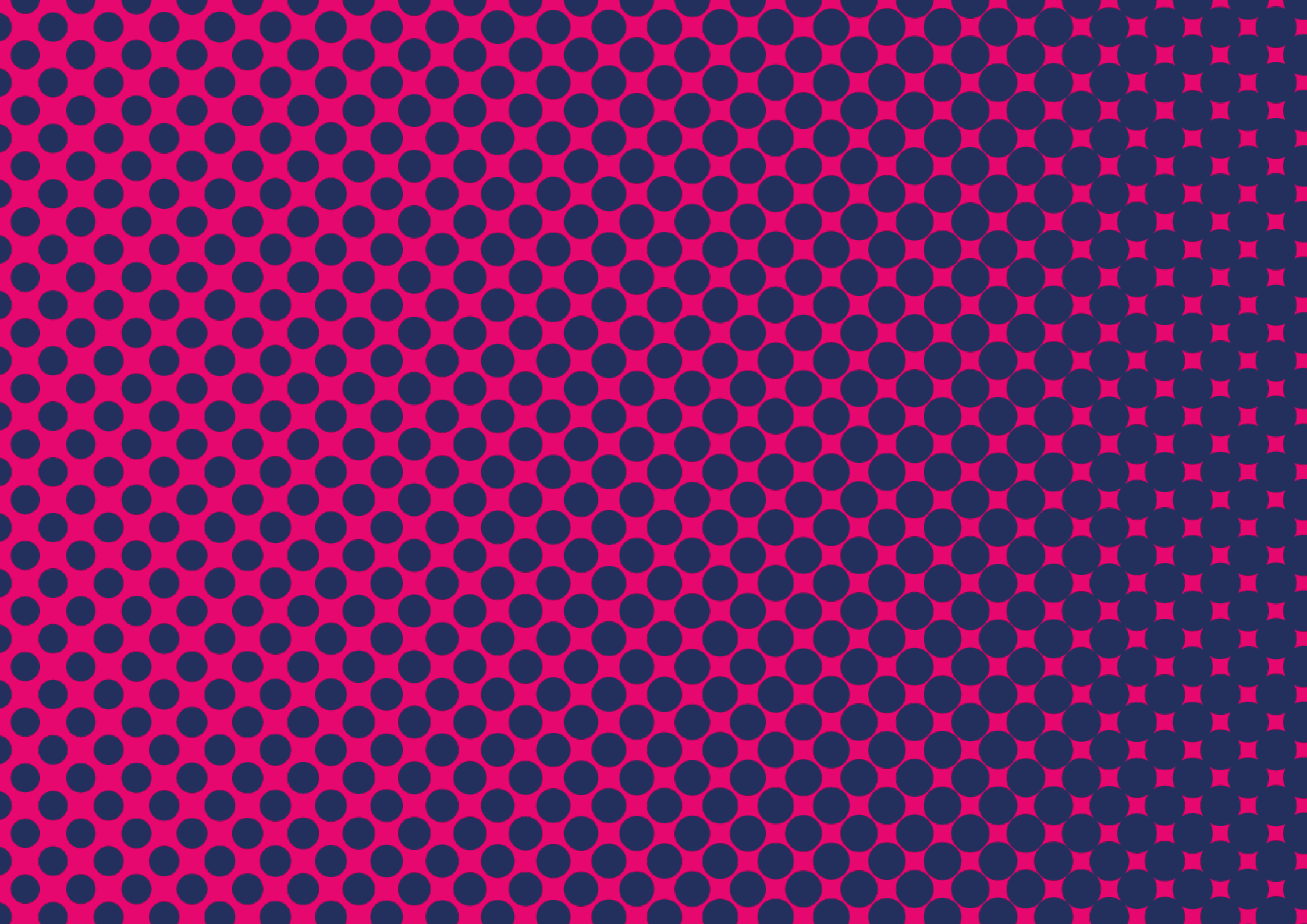

Arnhem 2040

Voorontwerp omgevingsvisie

Voorwoord

Arnhem is een stad met veel kwaliteiten. Kwaliteiten waar we trots op zijn en die we willen koesteren. Maar als stad staan we ook voor grote uitdagingen. De grote woningbouwopgave waar we aan werken. Het zorgdragen voor een gezonde stad met voldoende werkgelegenheid. De inspanning om samen de stad klimaatadaptief in te richten. Het stimuleren van onze duurzame economie. En op welke manier we Arnhem goed bereikbaar houden. Dit zijn enkele voorbeelden van actuele vraagstukken.

Met trots bieden we het voorontwerp-omgevingsvisie aan. Hierin hebben we de Arnhemse uitdagingen vertaald naar een gezamenlijke visie. Een visie met duidelijke en realistische ambities en heldere kaders voor de ontwikkeling van onze stad. Een wenkend perspectief voor Arnhem in een veranderende wereld.

De afgelopen periode hebben we, met input vanuit de stad, gewerkt aan deze visie. Dat hebben we verwerkt in dit eerste bod. We zijn benieuwd wat de rest van de stad er van vindt. Om de visie verder aan te scherpen en ervoor te zorgen dat het een visie wordt van alle Arnhemmers. Een visie waarin Arnhem zichzelf blijft, maar ook klaar is voor de toekomst!

Cathelijne Bouwkamp

Wethouder Ruimtelijke Ordening en Omgevingswet

Samenvatting

Hoe Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst

Arnhemmers weten heel goed waarom het goed wonen is in Arnhem. Arnhem staat voor wonen in een echte stad met de Veluwe, de uiterwaarden en de Betuwe altijd dichtbij. Een stad waar het leven ontspannen is, met cultuur en voorzieningen in de buurt. Een stad die gunstig ligt en waar de 'rest van Nederland' nooit echt ver weg is, met Duitsland op een steenworp afstand. Arnhem is steeds meer in trek. Dat vraagt wat van de stad. Allereerst zijn er woningen nodig, daarna extra scholen, huisartsen en sportvoorzieningen. Tegelijk zijn ook meer banen nodig. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen. Om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst, hebben we samen met de stad de omgevingsvisie 'Arnhem 2040' opgesteld. In onze aanpak vormen de ruimtelijke kwaliteiten waar we trots op zijn het vertrekpunt.

Waarom deze Omgevingsvisie 2040?

Een omgevingsvisie schetst een beeld voor de fysieke leefomgeving op de langere termijn. In dit geval een beeld van Arnhem in 2040. Dat beeld gaat niet alleen over 'klassieke' ruimtelijke ordeningsthema's als bouwen, verkeer, water en infrastructuur, maar ook over ecologie, gezondheid, sociale samenhang, veiligheid en duurzaamheid. Een omgevingsvisie beschrijft hoe we keuzes gaan maken in het ruimtegebruik, rekening houdend met al die thema's. Met als doel dat Arnhem in een veranderende wereld zijn unieke kwaliteiten behoudt en voor al zijn huidige en nieuwe bewoners de best mogelijke leefomgeving biedt.

In 2012 verscheen de laatste ruimtelijke visie voor heel Arnhem: 'Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040'. Door snelle ontwikkelingen in met name verstedelijking en klimaatverandering is die visie voor een deel verouderd. Daarom is nu deze omgevingsvisie Arnhem 2040 opgesteld.

De stad denkt mee

Bewoners, ondernemers en organisaties van Arnhem hebben meegedacht over de omgevingsvisie. Ruim 3500 mensen reageerden online op 18 stellingen en drie scenario's. Professionele partijen namen deel via een klankbordnetwerk met bijeenkomsten. Middelbare scholieren maakten een presentatie hoe zij Arnhem willen zien over twintig jaar. Deze participatie heeft invloed gehad: de omgevingsvisie is op een aantal aspecten aangepast en ingevuld op basis van de inbreng uit de stad. Bijvoorbeeld: meer aandacht voor natuur, ontmoeten en bewegen bij de straat- en buurtinrichting, hoogbouw op goed bereikbare plekken, het voorzieningenniveau in de wijk (wat moet dichtbij, wat kan verder weg) en een doordachte mix van de vervoersmiddelen zoals fiets, bus en auto.

De Arnhemse uitdaging: wat komt er op ons af?

e wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen, zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie en kringloopeconomie, klimaatverandering en digitalisering, hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid veranderen ook. Niet alles kan overal zonder de kwaliteiten van de stad onrecht aan te doen. We moeten schaarse ruimte intensief benutten, prioriteiten stellen en een weloverwogen ruimtelijke koers varen.

Op naar 2040: waar ligt onze focus?

Arnhem is in trek bij bewoners, bedrijven en bezoekers en groeit. In de komende twintig jaar neemt de behoefte aan woningen naar verwachting met 16.000 toe. Deze groei willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Het gewenste toekomstbeeld voor Arnhem 2040 is een stad als onderdeel van een sterke regio met een veelzijdig landschap, waardevolle wijken en krachtige knooppunten.

Om dat streefbeeld in 2040 te bereiken, geven we de komende jaren vooral aandacht aan:

- een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene, creatieve, ondernemende energiestad;
- een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en innovatieve bedrijvigheid in en rondom de energiesector;
- investeren en bouwen op die plekken in de stad, die goed met het OV bereikbaar zijn en al over voorzieningen beschikken én meer ruimte voor fietsen en wandelen;
- woningen creëren ín de stad, met aandacht voor mensen met beperkingen, een achtergestelde maatschappelijke positie en/of een kleine portemonnee;
- ruimte voor nieuwe gemengde woon-werkmilieus in de stad;
- een aantrekkelijke, gezonde, groene woon- en

leefomgeving passend bij het veranderende klimaat;
- gezonde wijken waar iedereen kan meedoen;
- verduurzaming van wijken en het tegengaan van energiearmoede;
- transformatie van de bruisende binnenstad van koop- naar ontmoetingscentrum.

Hoe maken we keuzes?

We houden rekening met wat er in heel Nederland speelt en hanteren bij het maken van keuzes de drie criteria uit de nationale omgevingsvisie: we combineren op één plek liefst meerdere functies, we gaan uit van de kenmerken van een gebied en we lossen onze eigen problemen hier en nu op. In Arnhem onderscheiden we nog vier aanvullende 'afwegingsprincipes', die ons helpen bij het maken van keuzes. We stellen de volgende voorwaarden aan het ruimtegebruik in een groeiende stad:

1. De Arnhemse identiteit versterken.

Bij ruimtelijke keuzes staan de kwaliteiten en identiteit van onze stad, wijken en landschappen voorop. Bij de bouw en herinrichting zijn het behoud en de versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden daarom belangrijke voorwaarden.

2. Duurzaam en gezond ontwikkelen.

De natuurwaarden en de kwaliteit van de leefomgeving moeten toenemen. Dit betekent onder meer dat we bedrijven en opleidingen bij elkaar zetten, nieuwe woningen bij park, bos of water bouwen, gebouwen liever van functie veranderen dan slopen en voorzieningen zo veel mogelijk delen.

3. Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen.

Alle Arnhemmers moeten beter worden van de groei van de stad. Dit betekent aandacht in de wijken voor woningen voor álle doelgroepen en voor levensloopbestendige wijken met voldoende werkgelegenheid. Bij groei van woon-, winkel- en/of bedrijfsruimte moeten er tegelijk functies worden toegevoegd die bijdragen aan de sociale samenhang en leefbaarheid in de wijk.

4. Slim omgaan met ruimtegebruik.

Ruimte is schaars en moet dus efficiënt gebruikt worden. Dit betekent dat we nieuwe woningen en kantoren zoveel mogelijk bouwen op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer, in de nabijheid van veel voorzieningen. Daar gaan we de hoogte in. We mengen functies en houden ook rekening met ontwikkelingen onder de grond, zoals kabels en leidingen, grondwater en bodemkwaliteit.

Thema- en gebiedsgerichte uitwerking

In de omgevingsvisie Arnhem 2040 werken we deze met elkaar samenhangende keuzes uit in zes overkoepelende thema's: ruimtelijke kwaliteit, gezonde leefomgeving, economische vitaliteit, woningbouw en -transformatie, bereikbaarheid en schone mobiliteit en tenslotte energietransitie.

In de omgevingsvisie is een uitwerking van deze koers opgenomen voor vier deelgebieden: Arnhem Centrum, Arnhem Oost, Centrum Zuid en Arnhem Noord. Dit zijn deelgebieden waar relatief veel opgaven tegelijk spelen. In de komende jaren zal juist in die delen van de stad veel veranderen en zijn belangrijke keuzes te maken. Dit doet natuurlijk niets af aan het belang en de kwaliteiten van andere deelgebieden van Arnhem.

Waar wordt de omgevingsvisie voor gebruikt?

De omgevingsvisie biedt uitgangspunten, criteria en randvoorwaarden waarbinnen en waarmee de gemeente programma's en gebiedsvisies kan ontwikkelen en projecten tot uitvoering kan brengen. Binnen de hier gestelde kaders is ruimte voor concrete keuzes, invulling en fasering, iets dat we uiteraard samen met onze bewoners, ondernemers en organisaties gaan oppakken.

Deze omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks ook echt kunnen genieten van een gezonde, leefbare, duurzame en mooiere stad. Samen met de stad willen we werken we aan mooie plannen om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst. We zijn trots op Arnhem en gaan de toekomst met vertrouwen tegemoet!

THE MEXICAN
LUNCH
DINER

Inhoudsopgave

1 Waarom een koers voor Arnhem 2040 11
1.1 Aanleiding 11
1.2 Wat ging vooraf 11
1.3 Doorkijk naar vervolgproces 16
1.4 Leeswijzer 17

2 Arnhem in een veranderende wereld 19
2.1 De Arnhemse identiteit als basis 19
2.2 Vanuit verschillende perspectieven 22
2.3 Onderdeel van de groene metropoolregio 23
2.4 We dragen bij aan een gaaf Gelderland 23

3 De Arnhemse uitdaging 25
3.1 Belangrijkste trends en ontwikkelingen 25
3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes 27

4 Koersen richting 2040 29
4.1 Waar willen we naar toe? 29
4.2 De visie van Arnhem 30
4.3 Afwegingsprincipes 32
4.4 Toelichting op omgevingsvisiekaart 34

5 Thematische uitwerking 37
5.1 Een aantrekkelijk Arnhem 37
5.2 Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad 41
5.3 Een vitale stad 45
5.4 Een stad waar het goed wonen is 48
5.5 Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit 50
5.6 Een stad met nieuwe energie 53

6 Gebiedsuitwerking 57
6.1 DNA van de wijken 58
6.2 Arnhem Centrum 60
6.3 Arnhem Oost 64
6.4 Centrum Zuid 68
6.5 Arnhem Noord 72

7 Doorwerking 77
7.1 De wettelijke basis 77
7.2 Overzicht van de instrumenten 77
7.3 Thematische uitwerking in programma's 78
7.4 Gebiedsuitwerking in ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies 81

Arnhem Zuid

1. Waarom een koers voor Arnhem 2040

Ontwikkelingen zoals klimaatverandering en verstedelijking vragen om adaptatie. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vraagt om samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. Daarom is een actuele, integrale visie nodig op de leefomgeving in Arnhem; een door de stad gedragen koers richting 2040.

1.1 Aanleiding

Een omgevingsvisie geeft het beeld van de gewenste ruimtelijke kwaliteit van de fysieke leefomgeving in Arnhem: een integraal streefbeeld waar we als gemeente naartoe willen ontwikkelen. Een strategische langetermijnvisie, waar opgaven en ambities voor de gehele fysieke leefomgeving samenkomen. Een omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode, maar is geen statisch verhaal, want de visie maakt onderdeel uit van de beleidscyclus en kan periodiek worden aangepast. Een omgevingsvisie gaat niet alleen over traditionele ruimtelijke onderwerpen zoals bouwen, verkeer en water, maar ook over ecologie, gezondheid, inclusie, veiligheid en duurzaamheid. En een omgevingsvisie bekijkt die onderwerpen niet apart, maar in onderlinge samenhang.

In 2012 verscheen onze laatste ruimtelijke visie voor heel Arnhem: Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040. Met het oog op ontwikkelingen in verstedelijking en klimaatverandering is deze visie deels verouderd. Daarom nu deze omgevingsvisie Arnhem 2040.

1.2 Totstandkoming

Voorafgaand aan de voorontwerp-omgevingsvisie is de identiteit van Arnhem inzichtelijk gemaakt in een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten (zie afbeelding 1.1). Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst. Omdat in de visie veel dingen samenkomen, is het maken ervan vooral een proces van belangen afwegen en integrale keuzes maken voor onze leefomgeving. Uiteenlopende beleidsdoelen, ambities en initiatieven vanuit de stad leggen afzonderlijk een claim op de fysieke ruimte. Om de samenhang te versterken en dilemma's op te lossen, zijn de opgaven en ambities geclusterd in realistische doelen, en zijn vier afwegingsprincipes benoemd. In dit keuzeproces is de kracht van de stad en de regio gebruikt. Samen met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners komen we op deze manier tot de juiste keuzes.

Koppeling met het participatietraject

Zoals in afbeelding 1.1 te zien, zijn door het stapelen van kansen, keuzes ontstaan. Deze keuzes hebben we voorgelegd aan de stad. Doel van de participatie was om een omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich kan herkennen. Met participatie wilden we de doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie; de Arnhemmers zijn expert van hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven.

Om een breed beeld te krijgen van wat Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad hebben we de participatie voor de omgevingsvisie gericht op de volgende doelgroepen:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele stakeholders en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stand in 2040 toewensen.

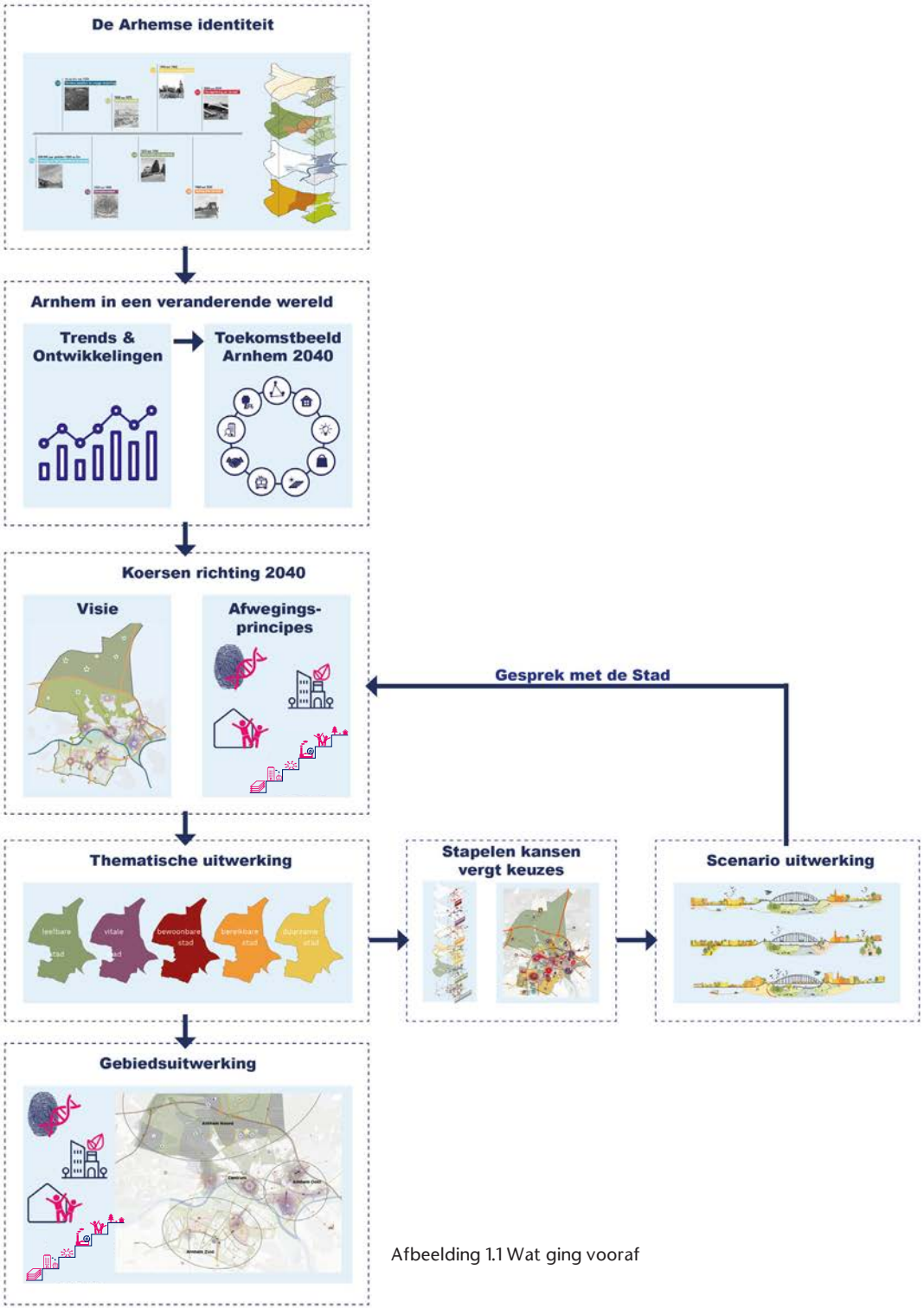

Afbeelding 1.1 Wat ging vooraf

In het participatiedocument wordt toegelicht op welke manier de participatie vorm heeft gekregen, welke doelgroepen zijn bereikt en wat de inhoudelijke resultaten zijn geweest.

Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. We noemen enkele voorbeelden. Dat de thema's groen, gezond en duurzaam hoog scoorden en mobiliteit een stuk lager heeft doorgewerkt in de inrichting van de straat van de toekomst. In die straat krijgen groen, spelen en beweging dicht bij de deur meer ruimte als de ruimte voor parkeer- en verkeersfuncties kan afnemen. De verschillen tussen de wijken in wensen ten aanzien van vervoersmiddelen hebben geleid tot nuances en maatwerk in de mobiliteitsconcepten. Met behulp van de hoge respons op 'groen' en 'ruimte voor bewegen en ontmoeten in wijk en binnenstad' in combinatie met het signaal dat men open stond voor verdichting en kwalitatieve hoogbouw op specifieke goed bereikbare plaatsen, hebben we de potentiële verdichtingslocaties kunnen aangeven op de kaart.

Arnhemmers gaven aan dat zij scholen, buurtsupermarkt en ontmoetingsplekken als buurthuizen, kleine theaters en kleine horeca in de wijk willen hebben, terwijl ze voor sport- en grootschalige voorzieningen bereid zijn verder te reizen. Voor de wijk- en stad-overstijgende culturele voorzieningen wordt vooral de binnenstad als aangewezen plek gezien.

Middelbare scholieren hebben als lesopdracht een presentatie gemaakt over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst.
De onderwerpen die we uit het scholenproject meegenomen hebben naar de omgevingsvisie zijn:

- schone en duurzame (deel)mobiliteit en in de toekomst andere vormen van mobiliteit;
- investeren in een goede fiets infrastructuur;
- combineren van functies (wonen, werken, voorzieningen) in een gebouw;
- wonen en werken in een groene leefomgeving;
- zoveel mogelijk vergroenen van de openbare ruimte en daarbij gezond gedrag en ontmoeten mogelijk maken en bevorderen;
- woningen verduurzamen: groene daken met zonnepanelen;
- nadenken over wonen in hoogbouw en tijdelijke en verplaatsbare (prefab)woningen;
- voldoende betaalbare woningen en gemengde wijken;
- nadenken over autovrije zones in de stad.

Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Wijkvoorzitters en bewoners benadrukten hoe belangrijk het is dat duidelijk is waar inwoners daadwerkelijk iets over te zeggen hebben. Voor de omgevingsvisie geldt dat deze een kader schept voor toekomstige ontwikkeling, maar nog ruimte laat voor concrete invulling, fasering en afweging.

Voor een meer uitgebreide toelichting op de resultaten uit het participatietraject verwijzen we naar het participatie-document.

De winnende presentatie van het scholenproject was het idee om wegen in Arnhem om te vormen tot een ecologische tuin en boerderij voor lokale voedselproductie. Wethouder Cathelijne Bouwkamp zei over de video's: "Ik ben supertrots op alle leerlingen die een video hebben gemaakt en dat ze het belangrijk vinden hoe hun stad er straks uit ziet. Het winnende filmpje is erg origineel."

Afbeelding 1.2 Winnende video van het scholenproject

Koerswijzer

Aan de hand van drie scenario's en een aantal stellingen hebben we meningen uit de stad opgehaald. Dit hebben we gedaan aan de hand van de online tool de Koerswijzer en het Koersdocument als achtergrondinformatie. In het gesprek met de stad wilden we weten wat de Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad. Hoe ziet Arnhem er in 2040 uit?

Ruim 3500 mensen hebben de Koerswijzer ingevuld, met 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Belangrijkste conclusies: 80% van de respondenten had natuur, groen en recreatie in de top drie van belangrijkste thema's staan; daarnaast in die top drie de thema's voorzieningen, klimaat en energie; tenslotte werd het thema mobiliteit het minst vaak genoemd.

Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er voor drie onderwerpen verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen hoe Arnhemmers tegen de samenhang tussen thema's aankijken. De thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Hoogbouw als een van de mogelijkheden om te voldoen aan de grote vraag naar woningen en aan een groene gezonde leefomgeving. De inrichting van de straat om de verhouding tussen groen, ontmoeten, bewegen en spelen, versus verkeer en parkeren scherper te krijgen. En voorzieningen om meer inzicht te krijgen in welke voorzieningen de inwoners op wijkniveau wensen en voor welke voorzieningen ze naar de binnenstad of grotere centra willen gaan.

Reacties van Arnhemmers op stellingen over .....

...hoogbouw

"Er was een tijd dat het draagvlak voor hoogbouw niet groot was in Arnhem. Ik denk dat de tijd nu rijp is, dit zie je ook in andere middelgrote steden."

"Het lijkt me niet eenvoudig een sfeervol centrum te creëren als er hoogbouw moet komen. Al is het maar door het gebrek aan licht wat hoogbouw met zich meebrengt. Hoogbouw heeft ruimte nodig om zich heen."

"Als iedereen blijft roepen 'niet in mijn achtertuin', komen we nooit verder. Hoogbouw hoeft echt niet overal, maar als het past doe het dan goed. Maak van Arnhem weer de hoofdstad van Gelre!"

"Hoogbouw is niet de enige oplossing. Verdichten kan ook relatief laag. Barcelona is de dichtst bevolkte stad van Europa, met nauwelijks hoogbouw"

"Het groen is voor veel mensen een van de redenen om in Arnhem te wonen. De vele parken zijn kostbaar. Om de woningnood op te lossen is hoogbouw hard nodig."

"Gratis parkeren stimuleert autogebruik en ik pleit juist voor minder auto's en dus een betere luchtkwaliteit in de stad."

...de inrichting van de straat

"Minder auto's in de straten: bouw meer parkeergarages in woonblokken voor de bewoners van dat blok. Parijs doet dat."

"Gratis parkeren hoort bij woongenot"

"Als inwoner van je eigen straat mag je verwachten dat je in de buurt gratis kan parkeren. Tenslotte betalen wij allemaal wegenbelasting"

"Naar school in de eigen wijk vind ik belangrijk voor de sociale contacten en ontwikkeling van mijn kinderen."

"Men wil ook leefgenot en dat gaat niet met horeca en kinderdagverblijven. Voorzieningen net buiten de wijk met voldoende parkeergelegenheid zou een mooie optie zijn"

"Ik vind het prettig dat er een centrum is waar je heen kunt als je iets nodig hebt en dat het verder in wijken rustiger blijft. Ik heb liever meer groen in de wijken dan dat er opeens winkels bij komen."

Ja, wijken wel vergroenen, maar behoud wel de mogelijkheid om je auto bij je huis neer te zetten."

...voorzieningen

"Zeker met een verouderende bevolking is het belangrijk om winkels en overige voorzieningen in de buurt te hebben."

"Ik vind het fijn als alles lopend of fietsend snel te bereiken is. Dit is de reden waarom ik weg ging uit Schuytgraaf: 1100 meter lopen naar de bakker! 3400 naar de snackbar of het café."

"Eerlijker verdelen ben ik voor, bijvoorbeeld dat een huishouden nabij het huis één auto kan parkeren. Dat meerdere auto's elders zouden moeten staan. Al kan het natuurlijk zijn dat iemand deze toch echt nodig heeft."

"Er is in mijn wijk weinig ruimte voor sociale ontmoeting en sport en spel (buiten). Daar mag echt wel in geïnvesteerd worden."

1.3 Doorkijk naar vervolgproces

De omgevingsvisie geeft richting aan de oplossingen voor de urgente opgaven voor de stad. Het beschrijft onze ambities en geeft een samenhangende langetermijnvisie voor de fysieke leefomgeving. Daarmee vervangt het onderdelen uit de huidige structuurvisie Arnhem 2020-2040. De structuurvisie blijft gelden op de gedetailleerd uitgewerkte aspecten, waarvoor in de omgevingsvisie slechts op hoofdlijnen de ambities en koers benoemd zijn.

De omgevingsvisie moet in samenhang gezien worden met een ander instrument uit de Omgevingswet: het omgevingsprogramma. Omgevingsprogramma's geven een nadere invulling van de voorgenomen koers in deze omgevingsvisie. De omgevingsvisie geeft voor de thema's en gebieden een eerste uitwerking, en omgevingsprogramma's geven dat per thema en/ of gebied verder vorm.

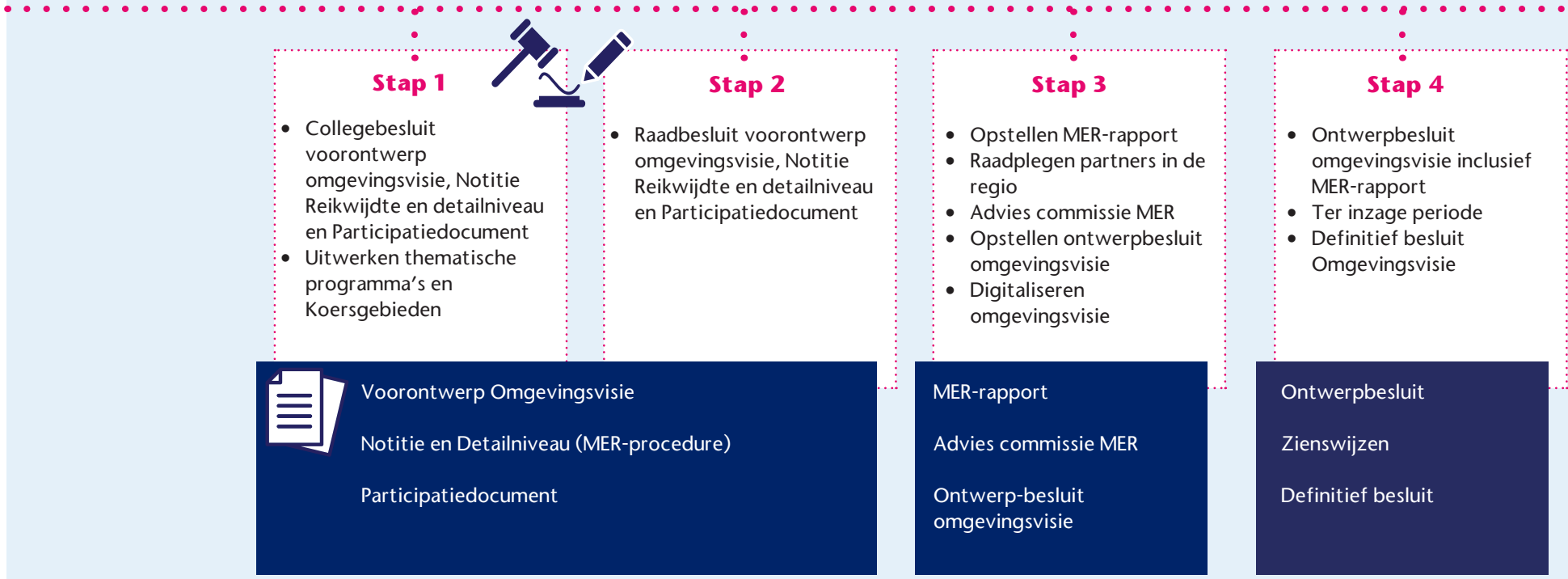

Afbeelding 1.3 Vervolgproces

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt gestart met de positie van Arnhem in een veranderende wereld. Daarbij dient de Arnhemse identiteit als basis voor de toekomst. Vervolgens wordt Arnhem vanuit verschillende perspectieven geschetst, zoals als onderdeel van de groene metropoolregio en als onderdeel van een gaaf Gelderland. Hoofdstuk 3 beschrijft de opgaven waar Arnhem voor staat, uitgaande van de belangrijkste trends en ontwikkelingen. De combinatie van opgaven en ambities vraagt om keuzes. Hoofdstuk 4 doet een voorzet voor die keuzes en geeft aan welk toekomstbeeld Arnhem voor 2040 voor ogen heeft. Hoofdstuk 5 geeft een thematische uitwerking en hoofdstuk 6 een uitwerking van enkele deelgebieden waar sprake is van nieuwe meervoudige opgaves en/ of een afwijking van de huidige koers. Er zijn zowel thematische als gebiedsuitwerkingen opgenomen, omdat de stad niet overal hetzelfde is en ook de keuzes en randvoorwaarden per type gebied kunnen verschillen. Tot slot wordt in hoofdstuk 7 de doorwerking weergeven op de programma's en gebiedsvisies.

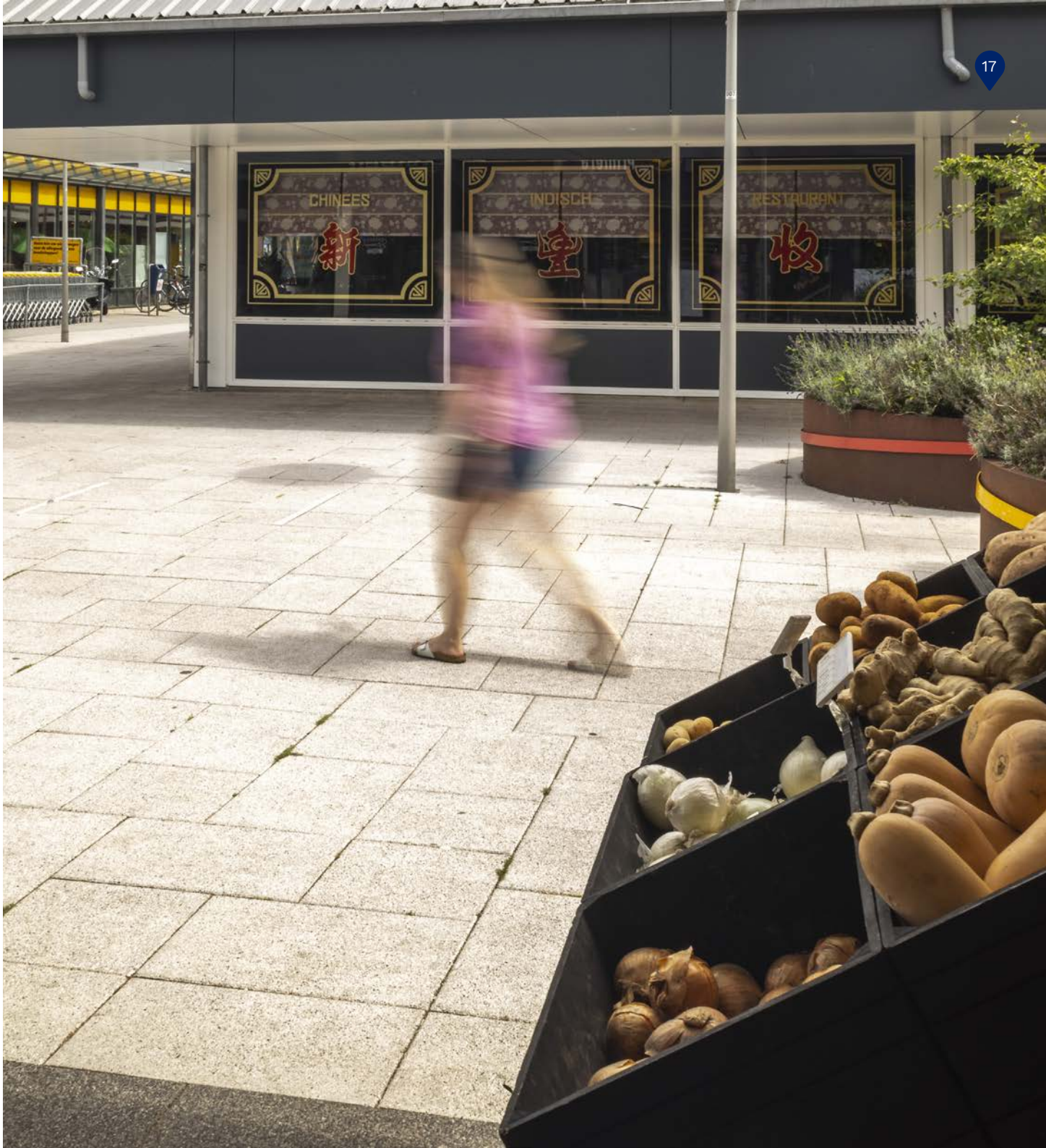

18
VAN ZWEEDEN
Focus FILMTHEATER

2. Arnhem in een veranderende wereld

Arnhem bezit veel ruimtelijke kwaliteiten waar we trots op zijn. In onze aanpak vormen deze kwaliteiten het vertrekpunt: we ontwikkelen vanuit het Arnhemse DNA.

2.1 De Arnhemse identiteit als basis

Als uitgangspunt voor deze Omgevingsvisie geldt dat we ruimte bieden aan de fysieke ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem.

Arnhem bezit veel ruimtelijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten waar we trots op zijn en die onze stad uniek maken. Het gaat daarbij om waarden die van belang zijn voor de ruimtelijke fundamenten van Arnhem, ontstaan door sociaal-maatschappelijke of economische gebeurtenissen. Omdat deze ruimtelijke fundamenten sterk sturend zijn in de verdere ontwikkeling van de stad, gebruiken we ook wel de term 'DNA van Arnhem'.

Veelzijdige ondergrond

Arnhem ligt ingebed in vier landschapstypen: het reliëfrijke stuwwallenlandschap, het gradiëntlandschap dat zich heeft gevormd op de overgang tussen de Veluwe en de rivieren, het rivierenlandschap van Rijn en IJssel en het polderlandschap in Arnhem Zuid.

De stad ligt ingebed in deze landschappen. Het is uniek dat tot diep in het stedelijk gebied deze landschappen doordringen. Voorbeelden zijn onder meer de stadsparken in Arnhem Noord en Immerloo in Arnhem Zuid, maar ook de groene stadslanen, historische polderlinten en dijken.

Ook in het stedelijk gebied zijn de overgangen tussen verschillende landschapstypen vaak goed te zien. Zo markeert de Velperweg de overgang tussen de poldergrond en zandgrond. Een ander voorbeeld is te vinden bij Onderlangs, waar het stuwwallenlandschap op dramatische wijze het Rivierenlandschap raakt. Door de verwevenheid van stad en landschap is de afstand naar groen overal klein. Daar waar de drie landschappen in contact komen met het stedelijk weefsel is deze overgang goed te ervaren. De rijkheid in variatie en landschap die in deze regio ontstaan is, is uniek voor Nederland.

Stedenbouwkundige contrasten

De Arnhemse wijken kennen een grote variatie. Elke bouwperiode in de geschiedenis van de stad bracht eigen stedenbouwkundige idealen met zich mee en een eigen ruimtelijke inrichting. Deze gebieden liggen als 'scherven in het groen' en zijn niet aan elkaar gegroeid als aaneengesloten stedelijk gebied. Er is veel open ruimte tussen clusters van bebouwing. Open ruimte die wordt bepaald door de grote groene parken en landschappen in Noord, het rivierengebied en in Arnhem-Zuid de vaak forse maat van infrastructuur en de wijkopzet.

Ook het scherpe contrast tussen landschap en stedelijkheid is een bijzondere Arnhemse kwaliteit. Het is uniek hoe ver de groene gebieden in het hart van de stad doordringen.

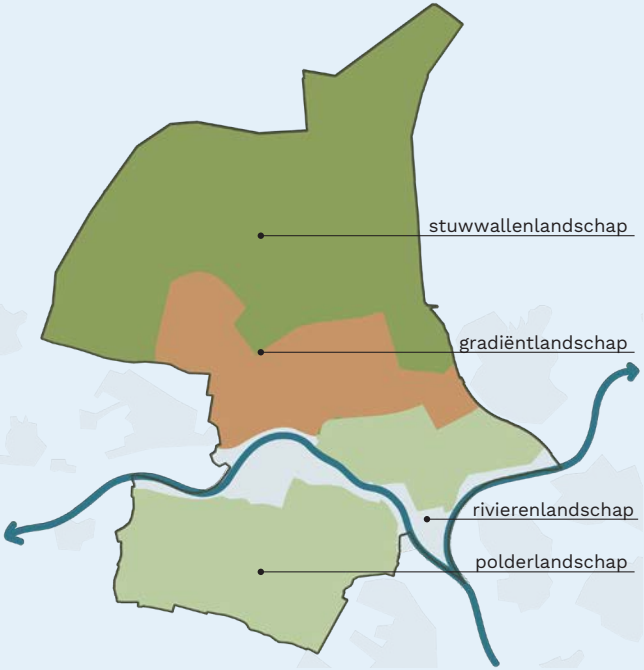

Afbeelding 2.1 Arnhem op het kruispunt van vier landschapstypen

Strategische ligging

De verlegging van de Rijn, de aanleg van de haven en de komst van het spoor bracht naast mobiliteit en economische voorspoed ook groeimogelijkheden voor de stad. Wonen in Arnhem en werken in het westen is sindsdien een feit.

De stad is strategisch gelegen, op een kruispunt van auto-, spoor- en vaarwegen, tussen Randstad en Ruhrgebied, tussen Noord- en Zuid-Nederland. Arnhem heeft altijd het belang van een goede bereikbaarheid begrepen. Ook nu bepaalt onze ligging en positionering de samenwerking met de regio. De koers voor regionale samenwerkingsverbanden (groene metropoolregio en de woondeal) geven de regio weer een sterke positie.

Ontwikkeld als dienstenstad

De eerste bedrijvigheid in Arnhem ontstond door de positie aan de Rijn (Hanzestad) en later door de aanleg van havens en steenfabricage langs de rivier. Langs beken ontstond bedrijvigheid met waterkracht, gebruikmakend van het hoogteverschil. Nog altijd zijn we een stad waar (duurzame) energie en innovatie ons handelsmerk is. Op economisch gebied profileren we ons als stad met het "hotspot energie"-merk. Nieuwe (groene) bedrijven en innovaties passen goed bij onze economische signatuur.

Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het daarmee samengaande grote culturele aanbod en de vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem. Bij ontwikkelingen zetten we ons in om samen met de stad bij te dragen aan het groene, creatieve en innovatieve profiel van de stad.

Een diverse stad

Met de snelle verstedelijking na 1850 kwamen er naast veel rijken ook veel arbeiders en huishoudelijk personeel naar Arnhem. Deze sociale verschillen zijn nog altijd aanwezig. In Arnhem wonen relatief

Afbeelding 2.2 De stad ingebed in de parken en landschappen

Afbeelding 2.3 Verschillende ruimtelijke milieus

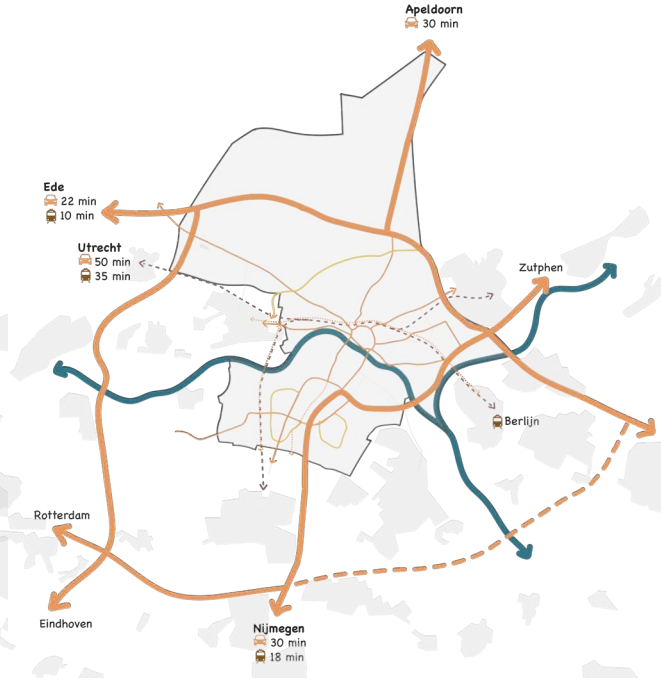

Afbeelding 2.4 Strategische ligging van Arnhem

veel inwoners met een laag inkomen en een grote groep die niet deelneemt aan het arbeidsproces. Dit is meer dan gemiddeld in Nederland. Een goede wijkgerichte aanpak en/of herstructurering kan het verschil maken om de tweedeling op te heffen en wijken met gelijke kansen te creëren. ‘Alle wijken sterk’ is een belangrijk principe. We willen Arnhemmers uitnodigen om samen te werken aan vitale, sociale, gezonde, duurzame en inclusieve wijken. De groei en ontwikkeling van de stad dient altijd meerdere doelen. Naast fysieke maatregelen is ons sociaal kapitaal belangrijk. Verstedelijkingsopgaves gaan daarom gepaard met verbeteren van de werkgelegenheid, leefbaarheid en sociale gelijkheid in kansen.

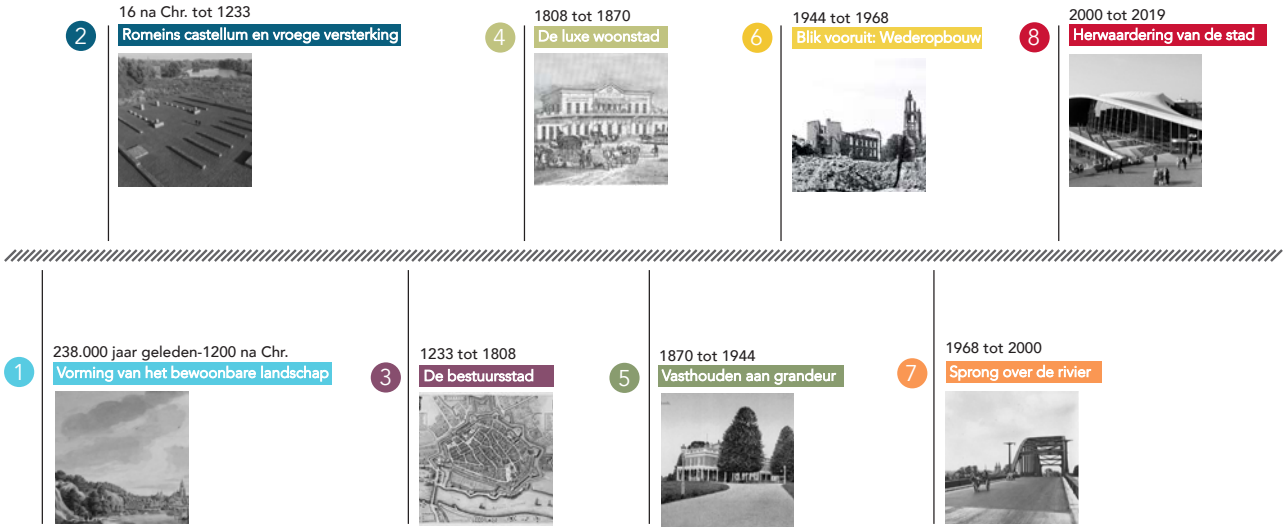

Afbeelding 2.5 Tijdlijn van Arnhem

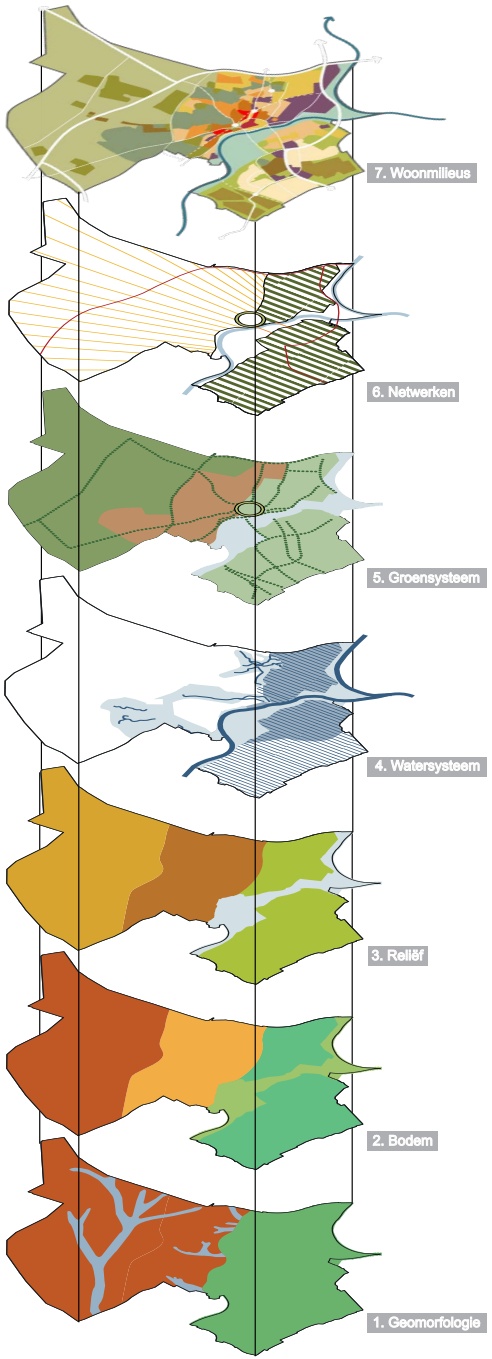

Afbeelding 2.6 Arnhem in themalagen

2.2 Vanuit verschillende perspectieven

Arnhem houdt niet op bij de gemeentegrens. De positie van de stad en haar netwerk kan op verschillende schaalniveaus gedefinieerd worden. Op een ander schaalniveau naar de stad kijken, levert inzicht op en wijzigt het perspectief op de stad.

Arnhem als Centrumstad

De stedelijke invloed van Arnhem is groter dan alleen het deel dat binnen de gemeentegrens ligt. De kernen direct rondom Arnhem (zoals Oosterbeek, Velp en Huissen) zijn sterk gericht op Arnhem en haar voorzieningen. Andersom bieden deze kernen kwaliteiten die Arnhem zelf niet heeft. Deze kernen zijn fysiek, sociaal en economisch zo sterk met Arnhem verbonden dat we kunnen spreken van Arnhem als centrumstad.

Arnhem als onderdeel van de regio

In regionaal verband zijn Arnhem en Nijmegen de belangrijkste centra, met daaromheen middelgrote en kleine woonkernen. De regio Arnhem-Nijmegen heeft een sterke identiteit. Met unieke landschappelijke waarden, een kenniseconomie die sterk onderling verbonden is met een regionaal hoogwaardig openbaar vervoer.

Arnhem tussen Randstand en Noordrijn-Westfalen

De Randstad en Noordrijn-Westfalen zijn sterke economische regio's. Arnhem ligt er exact tussen; verbonden met snelwegen, een internationale treinverbinding en een rivier. In dit perspectief bezien neemt Arnhem (en de regio) een bijzondere plek in.

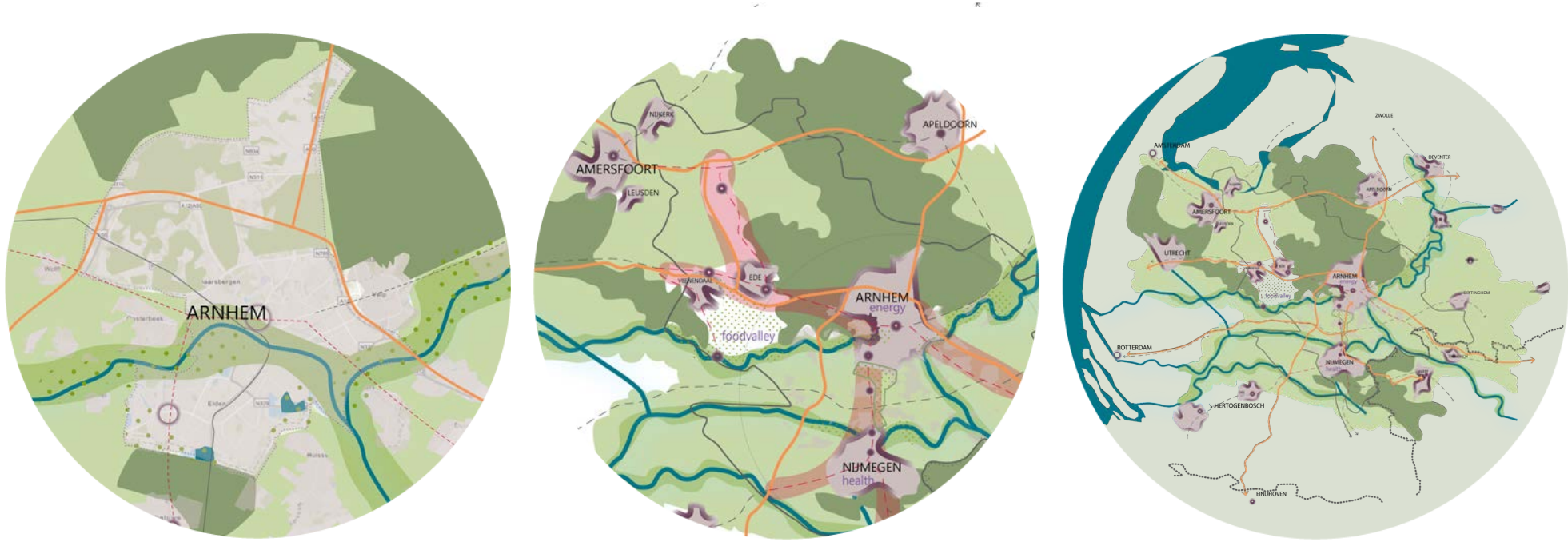

Afbeelding 2.7 Arnhem als centrumstad, in regio Arnhem-Nijmegen en tussen Randstad en Ruhrgebied

2.3 Onderdeel van de groene metropoolregio

Arnhem, met haar profiel van een groene, innovatieve en creatieve stad, draagt bij aan de economische positionering van de groene metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Het versterken van het vestigingsklimaat van stad en regio op circulaire principes vergt een goede samenwerking binnen de regio om een vanzelfsprekende partner te worden voor het Rijk.

De ruimtelijke, economische en sociale relaties binnen de regio Arnhem-Nijmegen nemen steeds verder toe. Steeds meer opgaven vragen om een grotere schaal en gezamenlijke aanpak: verstedelijking en mobiliteit, energietransitie en klimaatopgave, economische ontwikkeling, vestigingsklimaat en werkgelegenheid.

Zoals al eerder beschreven, kent Arnhem van oudsher een aantrekkelijke ligging tussen stuwwal en rivier en een strategische ligging in het netwerk tussen de Randstad en het Ruhrgebied. Dit heeft ervoor gezorgd dat Arnhem een aantrekkelijke stad is voor bewoners, bezoekers en bedrijven. Door de vestiging van burgers en bedrijven kon de stad zich ontwikkelen als de hoofdstad van de provincie. Inmiddels geldt dit niet alleen voor de stad Arnhem, maar voor de gehele regio. Het samenhangende stedelijk netwerk van het gebied rondom Arnhem en Nijmegen beslaat het grondgebied van alle 18 regiogemeenten. De regio Arnhem-Nijmegen vormt in steeds meer opzichten één stedelijke agglomeratie met een variatie aan stedelijke, suburbane en landelijke milieus.

We zijn inmiddels het grootste verstedelijkte gebied buiten de Randstad en een moderne kennisintensieve regio. Er zijn bloeiende innovatieve bedrijven in alle economische sectoren, met de topsector Energy als belangrijk groeispeerpunt voor Arnhem.

De trek naar de stad en regio vormt ook een uitdaging voor de toekomst. Hoe zorgen we ervoor dat iedereen een passende woning vindt, hoe blijven we op een duurzame manier bereikbaar en hoe houden we iedereen aan het werk? Tegelijk willen we onze groene leefomgeving in stand houden. Dit kan niet zonder de opgaven van de stad in regionaal verband te zien. Hierbij sluiten we aan bij het perspectief van de groene metropoolregio van de regio Arnhem-Nijmegen.

Vanuit Arnhem en de regio functioneren we in een stedelijk netwerk op nationale schaal. We willen ons in dat gezelschap blijven onderscheiden als een groene regio met een meer ontspannen leefomgeving. Wij zijn in 2018 al verkozen tot circulaire topregio en stellen ons ten doel om in 2050 een energie-neutrale en circulaire metropoolregio te zijn. Met provincie, Rijk, Europa en maatschappelijke partners zijn wij met dit profiel als groene, circulaire metropoolregio een interessante samenwerkingspartner.

2.4 We dragen bij aan een Gaaf Gelderland

Als provinciehoofdstad zijn we in Arnhem natuurlijk ook bewust van de opgave waar we op provinciaal niveau voor staan. De provincie Gelderland heeft een eigen omgevingsvisie: Gaaf Gelderland. In deze Gelderse visie staat aangegeven wat van waarde is en (dus) beschermd moet worden, alsook waar de wens en noodzaak is om te veranderen en verder te ontwikkelen. Doel is een gezond, veilig, schoon en welvarend Gelderland. Hierin staan oplossingsrichtingen voor grote bovenlokale vraagstukken centraal, zoals het energievraagstuk, de klimaatverandering, uitputting van grondstoffen, kwetsbare biodiversiteit, verdere verstedelijking en de toenemende mobiliteit. De visie Gaaf Gelderland dient als een gedeeld vergezicht.

Onze Arnhemse omgevingsvisie is opgesteld in de geest van de Gelderse ambities. Uiteraard met onze eigen invulling en invloed die we hebben, maar dezelfde opgaven en ambities staan centraal.

Afbeelding 2.8 Ambities Gaaf Gelderland

24

3. De Arnhemse uitdaging

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen, zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie en kringloopeconomie, klimaatverandering en digitalisering hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid veranderen ook. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen.

3.1 Belangrijkste trends en ontwikkelingen

Demografische veranderingen

Hoewel 2040 nog ver weg lijkt, zijn de demografische verwachtingen helder. Zo staat het vast dat het aantal ouderen zal toenemen. Het is ook zeker dat de bevolking in de beroepsleeftijden nog slechts bescheiden zal groeien. Van deze laatste groep zal het aantal mensen met een Nederlandse achtergrond sterk teruglopen. Daar staat een groei van het aantal mensen met een migratieachtergrond tegenover. De totale bevolkingsomvang zal blijven groeien, vooral in de dichtbevolkte regio's.

De omvang van huishoudens neemt af; het aantal huishoudens neemt in de komende twintig jaar met ca. 16.000 toe. Dit zijn vanwege vergrijzing meer eenpersoonshuishoudens. Door de drievoudige vergrijzing (aantal ouderen neemt toe, ouderen worden ouder, ouderen blijven langer zelfstandig wonen) ontstaat behoefte aan nieuwe en andere woonvormen. Tegelijkertijd kan een te lage groei van de potentiële beroepsbevolking de economische ontwikkeling negatief beïnvloeden.

Onze regio, met de steden Arnhem en Nijmegen in het bijzonder, is de laatste jaren relatief sneller gegroeid dan andere steden in het land. De prognoses laten zien dat deze groei doorzet. Als regio hebben we een woningbouwopgave die voortkomt uit enerzijds een bestaand woningtekort en anderzijds autonome groei en een hoge aantrekkingskracht van onze regio op mensen van buitenaf (zowel vanuit het binnen- als het buitenland).

Trek naar de stad en toename van ruimtelijke verschillen

De verschillen in Nederland tussen regio's, steden en binnen steden nemen toe. Ook is er sprake van wijzigende geografische patronen. Het gebied waarbinnen de belangrijkste dagelijkse verplaatsingen (woon-werk, studie, sport, etc.) zich afspelen, dijt uit. Er is een trek naar de stad voor specifieke groepen (jongeren, alleenstaanden, kenniswerkers). In toenemende mate kiezen inwoners en huishoudens bij beslissingen over woon- en werklocaties hun (toekomstige) woonplaats op basis van de kwaliteit van de woon- en leefomgeving. Van daaruit wordt gekeken welke banen bereikbaar zijn. Betaalbare woonlasten zijn hierbij een belangrijke factor.

In de grote steden worden we geconfronteerd met een achterblijvende woningproductie en een groeiende bevolking. Mede gezien de sterk wijzigende bevolkings- en huishoudenssamenstelling is daarbij de vraag voor de toekomst welke woningen men waar moet bouwen. Dit is niet zozeer een kwantitatieve als wel een kwalitatieve opgave. De bereikbaarheid van de stad wordt steeds belangrijker door de geografische opschaling, het pendelen naar werk vanuit de woonplaats en de vele kriskras-verkeersbewegingen in de stad en de omliggende regio. We verwachten ook dat in de toekomst meer mensen thuis gaan werken. Het is nog onbekend welke effecten ten aanzien van mobiliteit en huisvesting te verwachten zijn op de middellange termijn.

Naar een duurzame samenleving

De, onderling samenhangende, transities op het gebied van energie en circulariteit hebben grote impact op de ruimtelijke ontwikkeling van de stad. Ze stellen ons voor een aantal grote opgaven, zoals het creëren van duurzame energiebronnen en grootschalige energieopslag, hergebruik van stoffen en vermindering van energie- en grondstoffengebruik. De gemeenten hebben hierin een belangrijke rol. De energieproductie verschuift deels van nationaal naar lokaal niveau.

Ondanks de inspanningen om de opwarming van de aarde te beperken, krijgen we te maken met de effecten van klimaatverandering. Meer

en extremere regenbuien vragen om een andere inrichting van de stad. Meer hittegolven zullen leiden tot meer sterfgevallen onder ouderen en een minder aangenaam verblijfsklimaat in onze binnensteden.

De ligging van Arnhem, op de overgang van het stuwwallenlandschap en het polderlandschap, maakt dat de situatie in Arnhem anders is dan gemiddeld in Nederland. Zowel te veel water als droogte zorgen soms voor overlast. Vooral in Arnhem-Noord geldt dat de hoogteverschillen de stad extra kwetsbaar maken voor droogte op de hoge zandgronden en wateroverlast op de lage delen van de stad. In Arnhem-Zuid is vooral de waterveiligheid van belang. Hoog water in de Rijn is hier een extra risico.

Zorgen voor een gezonde stad

Gezondheid en een gezonde samenleving zijn ook ruimtelijk gezien steeds belangrijkere maatschappelijke thema's geworden.

Het onderwerp van een gezonde leefomgeving wordt van oudsher benaderd vanuit het beperken van gezondheidsrisico's voor mensen. Dit is vooral uitgewerkt in normeringen voor geluid, luchtkwaliteit, bodemkwaliteit of in maatregelen zoals het verlagen van de maximumsnelheid. Tegenwoordig gaat het ook om het bieden van voorzieningen die de gezondheid bevorderen. Gezondheid wordt niet alleen bepaald door leefstijl en gedrag, zoals voeding en bewegen, maar ook door de omgeving. Bijvoorbeeld door de afwisseling van bebouwing met groen en de aanwezigheid van plekken met rust (stilte) en verkoelend water. Ook van belang is de aanwezigheid van aantrekkelijke en gevarieerde openbare ruimten die uitnodigen tot bewegen, zoals goede fiets- en wandelvoorzieningen en buitenspeelmogelijkheden.

De digitalisering van onze samenleving

De digitalisering van onze samenleving heeft invloed op het ruimtegebruik. Activiteiten worden door de digitalisering minder plaatsgebonden en de scheidslijnen tussen werk en vrije tijd, werk en thuis én tussen publiek en privaat vervagen. De behoefte van functiemenging op de schaal van een gebouw of wijk neemt daarmee toe.

Afbeelding 3.1 Informatie over energie besparen

Afbeelding 3.2 Wateroverlast Arnhem

Afbeelding 3.3 Sporten in de openbare ruimte

3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes

Wanneer we alle ambities en opgaven van de stad op elkaar stapelen in de fysieke leefomgeving, dan kan niet alles overal zonder dat we belangrijke kwaliteiten van de stad onrecht aandoen. Het is daarom van belang te kijken op welke manier we ambities kunnen combineren, hoe we de schaarse ruimte intensief kunnen benutten en waar nodig is te prioriteren.

De afbeelding hiernaast laat de ambities en opgaven voor de verschillende thema's in de stad zien. Het Arnhemse DNA is de basis, met vervolgens de verschillende ontwikkelingen per thema. De kaart is een weergave van de stapeling en maakt inzichtelijk waar veel ontwikkelingen samen komen en keuzes nodig zijn.

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie en kringloopeconomie, klimaatverandering en digitalisering hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid veranderen ook. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen.

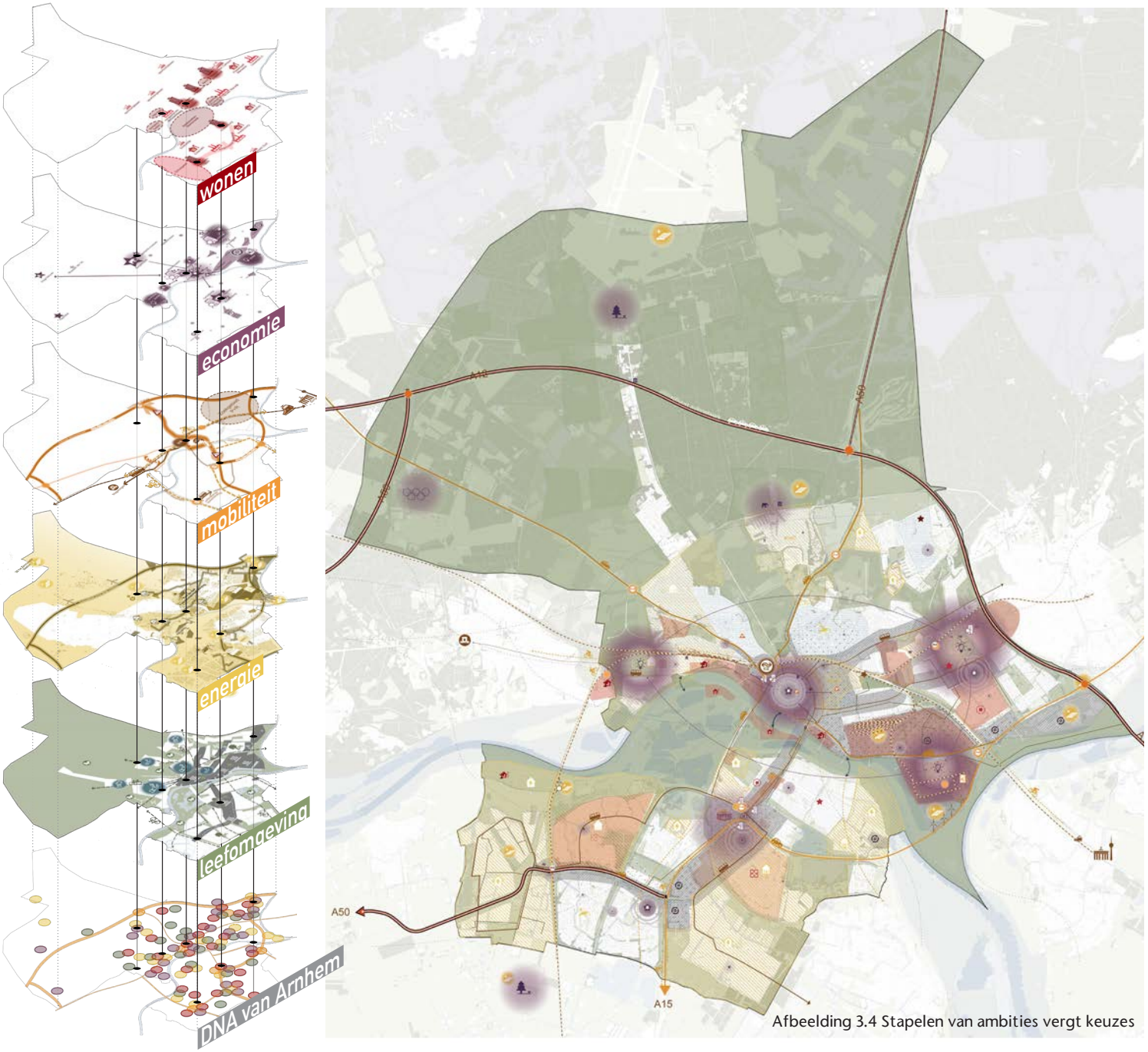

Afbeelding 3.4 Stapelen van ambities vergt keuzes

Sligro

4. Koersen richting 2040

Arnhemmers weten heel goed waarom het goed wonen is in Arnhem. Arnhem staat voor wonen in een echte stad met de Veluwe, de uiterwaarden en de Betuwe altijd dichtbij. Een stad waar het leven ontspannen is, met cultuur en voorzieningen in de buurt. Een stad die gunstig ligt en waar de 'rest van Nederland' nooit echt ver weg is, met Duitsland op een steenworp afstand. Arnhem is steeds meer in trek. Dat vraagt wat van de stad. Allereerst zijn er woningen nodig, daarna extra scholen, huisartsen en sportvoorzieningen. Tegelijk zijn ook meer banen nodig. Om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst, hebben we samen met de stad afwegingsprincipes opgesteld.

4.1 Waar willen we naar toe?

Arnhem is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. Niet alleen ten opzichte van de regio, maar in een steeds groter verband. De groei die dit met zich meebrengt willen we benutten om de stad aantrekkelijker, vitaler en socialer te maken. Dit vergt innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad, uitgaande van onze identiteit. Oplossingen die vragen om een toekomstbeeld voor 2040 dat de belangrijkste ambities, waarden en principes beschrijft waarmee we richting geven aan de toekomst.

We hebben nadrukkelijk rekening gehouden met het gedachtegoed van de nationale Omgevingsvisie en onderschrijven de nationale opgaven en de afwegingsprincipes uit deze visie. Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies, kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal en afwentelen wordt vermeden.

Afbeelding 4.1
Toekomstbeeld
Arnhem 2040

4.2 De visie van Arnhem

De omgevingsvisie geeft aan waar Arnhem de komende jaren op in gaat zetten.

Onderdeel van een sterke regio

Arnhem maakt deel uit van een sterke regio. Als regio Arnhem-Nijmegen en regio Foodvalley koesteren we samen een stevige ambitie: doorgroeien naar een duurzame en circulaire metropoolregio van betekenis. Met Arnhem als groene, innovatieve en creatieve stad dragen we bij aan de versterking van die metropoolregio en nemen we onze verantwoordelijkheid als het aankomt op de verstedelijkingsopgaven. *We richten ons op een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene creatieve ondernemende energiestad in het stedelijk netwerk Nederland.*

De kracht van Arnhem bestaat uit een samenspel van een stevige groene structuur met stedelijke focuspunten. Tussen de brede stadsassen met allure ligt een diversiteit aan wijken met elk een eigen karakter. Ontwikkelingen en transformaties zetten we in om bestaande kwaliteiten te behouden en versterken en dragen bij aan verbetering en vergroening van de leefomgeving. *We bieden ruimte aan nieuwe stedelijke gemengde woon-werkmilieus.*

Levendig landschap

De landschappelijke onderlegger en de groene structuur is een belangrijke drager van de identiteit van Arnhem. Het groen is in veel wijken direct aanwezig en soms dichtbij en de nabijheid van het landschap is in Arnhem voelbaar. Het heeft een grote aantrekkingskracht en is een vestigingsvoorwaarde voor veel nieuwe bewoners en bedrijven. Het groen speelt een belangrijke rol bij de klimaatadaptatie, de biodiversiteit, de leefkwaliteit en de gezondheid van de inwoners van Arnhem. In de visie ligt de focus op het behouden en versterken van de groenstructuur van Arnhem, om te *zorgen voor een aantrekkelijk, gezond, klimaatadaptief en groen woon- en leefmilieu.* Daarbij zoeken we naar oplossingen waarbij het groen bijdraagt aan meerdere doelen van de stad, zoals waterberging, schone lucht, biodiversiteit en het tegengaan van hittestress.

Waardevolle wijken

Arnhem bestaat uit een grote diversiteit van wijken met elk een eigen karakter en eigen uitdagingen voor de toekomst. *De visie richt zich op duurzame en gezonde wijken, waar iedereen mee kan doen.* De ontwikkelingen in de stad dragen bij aan de verduurzaming en sociale ontwikkeling van de wijken. Dit houdt in dat ingezet wordt op heterogene wijken met voldoende betaalbare en levensloopbestendige woningen. Dit alles met behoud van de identiteit van de wijk en haar bewoners.

In Arnhem wordt de komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrije-sectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. *We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben.*

De komende jaren zet Arnhem vol in op de energietransitie, met als doel *Arnhem klimaatneutraal in 2050*. Dit doen we door het verduurzamen van mobiliteit, door bedrijven en industrie te ondersteunen bij reductiedoelstellingen en door het verduurzamen van woningen en gebouwen. *Via een wijkgerichte aanpak werken we aan verduurzaming van wijken en het tegengaan van energiearmoede.*

Krachtige knooppunten

In de dynamische gebieden zullen de komende jaren opgaven en ambities samenkomen. *We gaan vooral investeren op die plekken in de stad die per OV goed bereikbaar zijn en waar al veel voorzieningen aanwezig zijn. Ook zetten we in op meer ruimte voor fietsen en wandelen.* Dit doen we zorgvuldig en met oog voor een kwaliteitsimpuls voor de stad. We benutten bestaande, stedelijke knooppunten als gemengde woon-werkmilieus en versterken de stedelijke assen. Bij het programmeren richten we ons op het versterken van de identiteit van een plek en de positie in de stad.

Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele kenmerkende economische speerpunten, waaronder Energy, bruisende binnenstad, creatieve industrie en ontwerp, regionaal dienstencentrum en gezondheid en sport. Het kernwinkelgebied blijft een belangrijke trekker, samen met de horeca en cultuur. *De binnenstad is en blijft voor Arnhem het bruisende brandpunt voor de regio: van place to buy naar place to meet.*

Om koploper te blijven op energiegebied maken en houden we onze stad aantrekkelijk voor startups en innovatieve bedrijven in de energiesector. Daarnaast gaan we de energiesector beter verbinden aan de sterk aanwezige creatieve industrieën en koppelen we onderwijs aan innovatieve bedrijvigheid. We verankeren de samenwerking ook op een juridische en bestuurlijk wijze. *Arnhem ontwikkelt zich als energie-hotspot met een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en circulaire, innovatieve en creatieve bedrijvigheid.*

Afbeelding 4.2 Gebieden met kwaliteits- en beheersopgave en een enkelvoudige wijkgerichte opgave

Afbeelding 4.3 Gebieden met een meervoudige stedelijke opgave

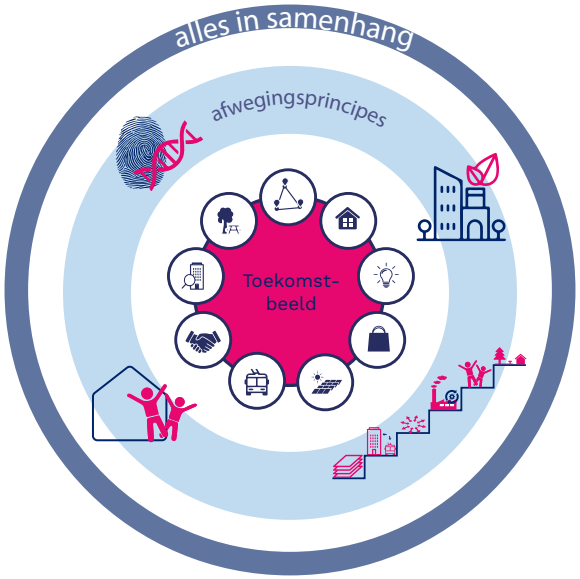

4.3 Afwegingsprincipes

De opgaven waar we voor staan kunnen niet succesvol apart van elkaar worden aangepakt. Een omgevingsvisie zorgt voor en integrale, samenhangende aanpak. Om samenhang tussen de opgaven en aanpak te brengen, hanteren we een aantal afwegingsprincipes. De druk op de fysieke leefomgeving vraagt om scherpe en fundamentele keuzes, maar ook vooral integrale keuzes. De volgende afwegingsprincipes dragen ertoe bij dat de opgaven ook aantrekkelijk, duurzaam, gezond en sociaal worden en dat we slim en duurzaam met onze ruimte omgaan. Dit betekent niet dat overal hetzelfde moet gebeuren. Wel dat we dezelfde afwegingsprincipes hanteren. We onderscheiden er vier.

De Arnhemse identiteit versterken

Arnhem is de stad van contrasten en een stad met een randje: van kantoortorens en koeien, van Hoogte Tachtig en hoog water, van oorlog en vrijheid en van villa's en flatjes. Arnhemmers zijn gezegend met een weldaad aan prachtige landschappen en de band tussen die twee is innig. Het contrast tussen het stedelijk gebied en de landschappelijke structuur is een specifieke identiteit van Arnhem en is verankerd in het DNA van de stad. Ook binnen de stedelijke structuur willen we de Arnhemse kwaliteit behouden. Integraal ontwerpen in samenhang met de omgeving en versterken van de ruimtelijke kwaliteit is een daarbij een belangrijk principe. Bij ruimtelijke keuzes staan de kenmerken en de identiteit van onze stad, wijken en landschappen voorop. Dit betekent dat behoud en versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden belangrijke voorwaarden zijn bij ontwikkeling.

Duurzaam en gezond ontwikkelen

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat de natuurwaarden in de stad toenemen en dat de leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier. Daarnaast draagt een goed en groen ingerichte leefomgeving bij aan het voorkomen van gezondheidsklachten.
De clustering van bedrijven en opleidingen op het gebied van de energietransitie levert innovatiekracht op en een slag naar een circulaire en duurzame economie. Nieuwe woningen moeten zoveel mogelijk in de buurt van een park, een bos of het water staan. Als dat niet kan, dan moet er minimaal een fraaie groene route zijn waar het fijn wandelen is. Als bepaalde gebouwen niet meer nodig zijn, heeft functieverandering de voorkeur boven sloop. Het besparen van ruimte kan ook door meer voorzieningen te delen; denk daarbij aan de deelauto of -fiets en aan gedeelde sportvelden, schoolpleinen, concertzalen, zwembaden en (dak) tuinen.

Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen

Arnhemmers kennen ook hun kwetsbare kant, de wijken in de stad waar Arnhemmers minder profiteren van wat de stad te bieden heeft. Een derde voorwaarde aan de groei van de stad is dan ook dat Arnhem vitaler en socialer wordt. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de ontwikkeling van de stad. Dit betekent aandacht voor aantrekkelijke wijken waar woonruimte is voor alle doelgroepen (sociale huur en koop, van starters- tot seniorenwoning), dus levensloopbestendige wijken met voldoende werkgelegenheid voor iedereen. Uitgangspunt is dat we sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toevoegen aan sterke wijken. Bij ontwikkelingen is het creëren van maatschappelijke meerwaarde een belangrijk principe. Ontwikkelingen voorzien niet alleen in zoveel mogelijk woon-, winkel- of werkruimte, het moet ook iets 'terugdoen'. Dat kan door het toevoegen van functies die bijdragen aan de sociale cohesie en de leefbaarheid van de wijk.

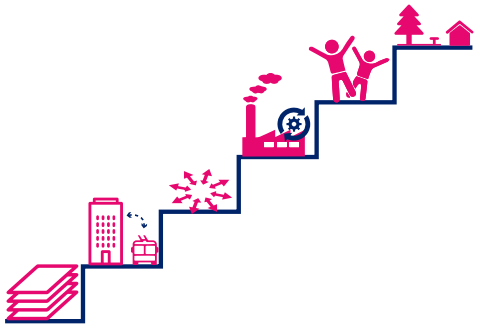

Slim omgaan met ruimtegebruik

Door in de stad te bouwen, hoeven we geen nieuwe wegen, buslijnen of winkelcentra aan te leggen. Nieuwe woningen en kantoren moeten zo veel mogelijk gebouwd worden op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en in de nabijheid van voorzieningen zijn. Op de best bereikbare plekken, zoals rond trein- en busstations, bouwen we de hoogte in. Op deze plekken zal de auto minder worden gebruikt en profiteren mensen optimaal van het aanwezige openbare vervoer. Ook is bouwen nabij een winkelcentrum heel geschikt, omdat mensen ook op deze plekken minder afhankelijk zijn van de auto.

We gaan meer functies mengen. Denk aan het mogelijk maken van woningen bij bedrijven of kantoorlocaties of boven winkels in de binnenstad. Op die manier worden ook deze plekken beter benut en neemt de sociale veiligheid toe. Maar ook in wijken zal de werkgelegenheid toenemen. Als we ontwikkelingen mogelijk maken aan de stadsranden, houden we rekening met de landschappelijke waarden en moet de uitbreiding een maatschappelijke meerwaarde hebben.

Naast een efficiënt gebruik van de ruimte levert dit afwegingsprincipe een reductie op in het gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw gebruiken, grondstoffen recyclen en producten zoveel mogelijk lokaal produceren en verwerken).

Duurzaam omgaan met de ruimte en energie is niet langer alleen een opgave voor de bovengrond van de stad. Ook de ondergrondse drukte neemt toe en ondergrondse infrastructuur vraagt ruimte. Zoals het beschermen van gebieden voor drinkwater, het borgen van archeologische waarden, het bieden van groeiruimte voor bomen en het benutten van kansen voor bodemenergie. De aanwezigheid van bodemverontreinigingen en explosieven verhoogt de ruimtedruk. Dit vraagt om regie op de ondergrond in relatie met de opgaven en ontwikkelingen bovengronds.

4.4 Toelichting op omgevingsvisiekaart

De visiekaart zoals hiernaast weergegeven, is een ruimtelijke vertaling van de hiervoor beschreven aspecten. Het gaat om het toekomstbeeld, de ruimtelijke kwaliteiten en de opgaven en ambities voor 2040 als basis, aangevuld door de wensen vanuit de stad en vanuit de afwegingsprincipes.

In de volgende hoofdstukken worden de thema's en gebieden uitgebreid toegelicht. In het laatste hoofdstuk wordt de doorwerking van de omgevingsvisie beschreven. Hoe gaan we onze visie realiseren en met behulp van welke instrumenten uit de gereedschapskist van de nieuwe omgevingsvisie? Door het opstellen van nieuwe programma's, het opnieuw tegen het licht houden van bestaand beleid en het uitwerken van deelgebiedsvisies, geven we de komende jaren invulling aan de ambities uit de omgevingsvisie. Bij elke fase worden de plannen duidelijker. Daar hoort ook een andere vorm van participatie bij. Dat bespreken we in het laatste hoofdstuk, zodat we steeds weer een zorgvuldig proces van afwegen en besluiten doorlopen.

Legenda Visiekaart

Wonen
Onderzoeken mogelijkheid verdichting met verbeteren van leefbaarheid en DNA als inzet.

Multifunctionele opgave nader uit te werken.

Onderzoekslocatie: verstedelijking stadsrand vanuit landschappelijke kwaliteit en maatschappelijke meerwaarde.

Energie
Onderzoekslocaties voor de energieopgave.

Vitale stad
Hoogdynamische ontwikkeling om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid van de Arnhemse wijken en bebouwde gebieden te versterken en te vernieuwen. Hierbij wordt een integrale combinatie gemaakt met energietransitie, klimaatadaptatie, economie, kwaliteit van de openbare ruimte en toekomstbestendige bereikbaarheid.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op bedrijvigheid en het handhaven van concentratiebeleid in detailhandel.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op bedrijvigheid met een focus op energie, innovatie, maken en testen.

Ontwikkeling van educatieve hotspots waaronder middelbare scholen, ArtEZ, de HAN University of applied sciences en Van Hall Larenstein, met de focus op educatie en toegepaste wetenschappen, schone mobiliteit, circulaire economie en energie.

Behouden en optimaliseren van bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging.

Leefomgeving
Grootschalig aaneengesloten groenstructuur. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die vergroend kunnen worden en kunnen worden aangesloten op dit natuurnetwerk. Deze groene plekken dienen als verkoelende plekken die beschermd blijven.

Natuurontwikkeling door het opheffen van barrières en het verbinden van bestaande natuurgebieden.

Natuur- en cultuurzone; intensiever benut met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteiten: investering in de bestaande groene buitenruimte tot een nog hoogwaardigere zone waar kan worden geïnvesteerd in het verhogen van de biodiversiteit.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groen-blauw raamwerk met als doel om het gebied te verbinden met de groenzones rondom stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven in een natuurlijke omgeving waar men kan wandelen, sporten en elkaar kan ontmoeten.

Mobiliteit
Robuust autonetwerk van snelwegen, provinciale en lokale wegen.

Robuust netwerk van radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Sociaal veilige verbindingen en robuust netwerk van (snel)fietspaden.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden, als de woon-werk-milieus van de toekomst die zijn verbonden met de economische Hotspots van Arnhem.

Zoekgebied nieuw station Arnhem-Oost.

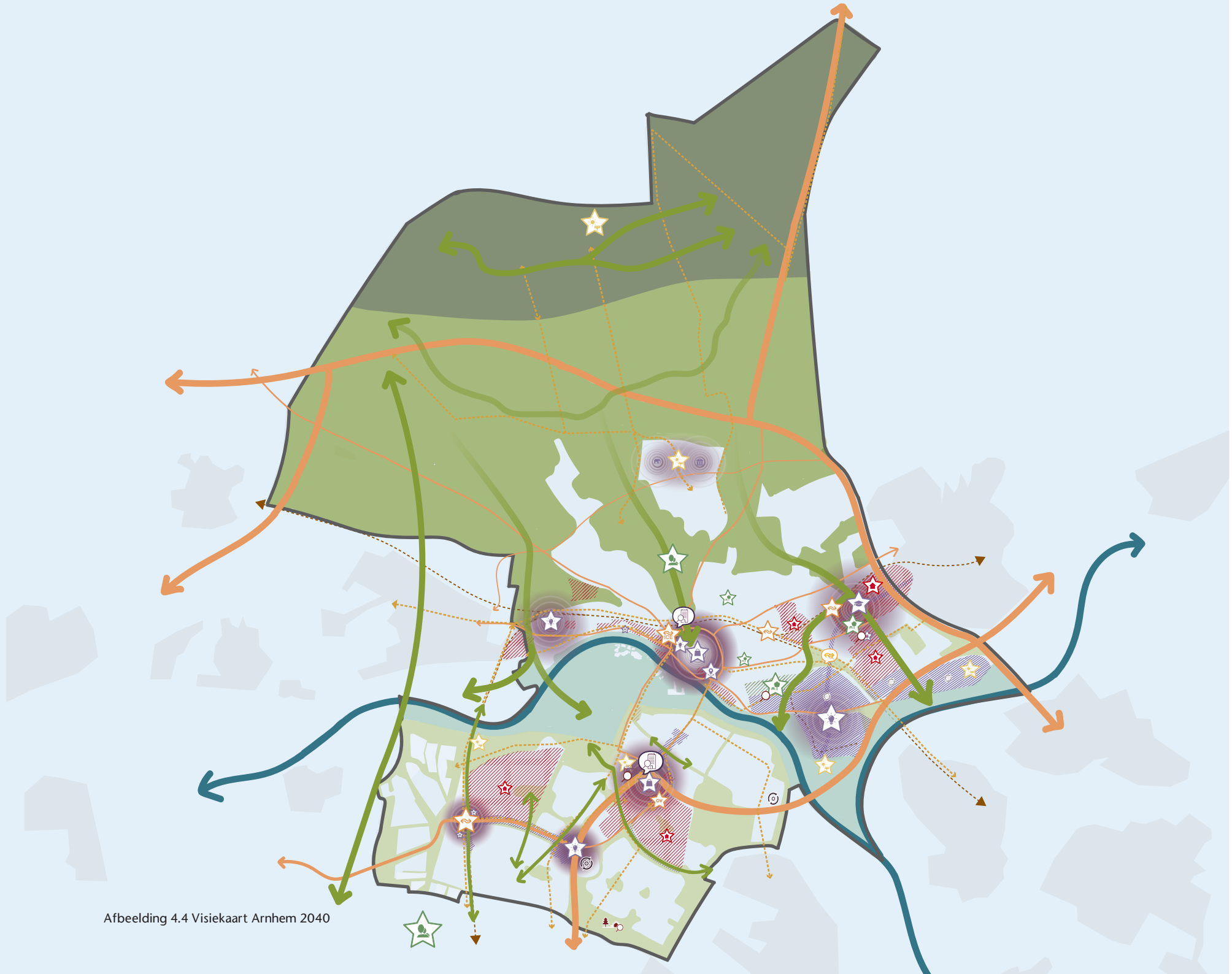

Afbeelding 4.4 Visiekaart Arnhem 2040

VAN DE KOLK

5. Thematische uitwerking

In dit hoofdstuk werken we de integrale ontwikkelkoers voor de stad uit in een aantal overkoepelende thema's. Per thema geven we aan welke inspanningen we de komende jaren gaan doen in de stad en hoe deze inspanningen zich verhouden met andere thema's. Door de verschillende thematische opgaven met elkaar te verbinden, kunnen we werk met werk maken en kunnen we vooraf slimme oplossingen bedenken voor potentieel conflicterende ruimteclaims.

5.1 Een aantrekkelijk Arnhem

Om de ruimtelijke kwaliteit van onze stad te behouden en te versterken, gaan we de komende jaren flink aan de slag met het verder zichtbaar en meer beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de Regio

In regionaal verband is de combinatie van het rivierenlandschap met de stuwwal dé identiteitsdrager. Onze geschiedenis is onlosmakelijk verbonden met de grote rivieren en dit werkt nog steeds door in de regio. Arnhem ligt daar waar de grote rivieren uit het Europese achterland zich splitsen en uitwaaieren richting Holland en het IJsselmeer. In combinatie met het reliëf en de bosrijke natuur op de hoge stuwwallen kent onze regio een grote variatie aan natuur en landschappen. Het landschap kenmerkt ook de stedelijke ontwikkeling met een palet van twee centrumsteden en omliggende dorpen met hun verschillen in historie, karakter en cultuur. In de regio staat het versterken van de eigen kwaliteiten centraal, waarbij Arnhem zich profileert als groene, creatieve en vrije stad met een bruisend centrum, een rijk cultureel leven en topattracties.

De komende jaren blijven we inzetten op het versterken van Arnhem als aantrekkelijke stad voor onze inwoners en onze bezoekers uit de regio en ver daarbuiten. Herdenkingstoerisme speelt daarin een grote rol, waarbij het verbinden en positioneren van onze regio als 'het Normandië van het Noorden' een belangrijke focus is. Net als Normandië heeft Gelderland immers een groot aantal betekenisvolle plekken waar historische gebeurtenissen uit WOII hebben plaatsgevonden.

We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen

In Arnhem zijn we gezegend met maar liefst vier landschappen: de Veluwe met het stuwwallenlandschap en het gradiëntlandschap, het rivierenlandschap en het polderlandschap. We koesteren de verschillen in landschapskarakteristieken, groenstructuur, bodemsoort en waterhuishouding. Om die reden bouwen we geen nieuwe woonwijken in onze waardevolle landschappen, maar maken we zoveel mogelijk gebruik van de ruimte in de stad, door gebouwen te transformeren en gebieden te herontwikkelen. Komende jaren zorgen we niet alleen voor het versterken van de landschappen buiten de stad, maar ook voor het beter verbinden van groen en natuur in de stad. Dit doen we door het herstellen en verbeteren van de groene en landschappelijke verbindingen. We blijven inzetten op het beter zichtbaar en beleefbaar maken van alle (voor)historische elementen die onderdeel uitmaken van onze stad, zowel boven

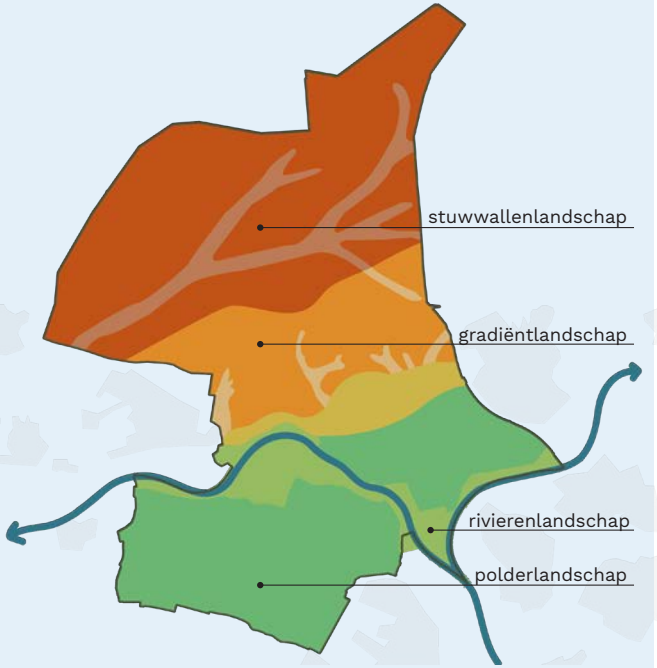

Afbeelding 5.1 Landschapstypologieën

als onder de grond, die laten zien hoe Arnhemmers vroeger leefden en werkten. Daarbij gebruiken we de aanwezige energie in de stad en zoeken we afstemming met onze betrokken partners. Om cultuurhistorisch waardevolle gebouwen te behouden, werken we mee aan herbestemming met passende functies. Er is ruimte voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande.

We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken

In haar lange geschiedenis heeft Arnhem veel meegemaakt en de overgebleven verdedigingswerken van de Romeinse tijd tot de Koude Oorlog zijn daar nog stille getuigen van. We blijven inzetten om deze geschiedenis beter zichtbaar en beleefbaar te maken. Mooi voorbeeld zijn de contouren van het castellum in Meinerswijk dat onderdeel was van de verdedigingswerken van de Romeinse rijksgrens (limes). Vanaf 1825 werden de muren, wallen en grachten van Arnhem gesloopt en gedempt. Bij graaf- en bouwwerkzaamheden worden hier en daar nog steeds muurresten aangetroffen. Op diepte is de muur grotendeels nog intact onder de grond. De Sabelspoort is de enige stadspoort die een sloop bespaard is gebleven. Meer recente verdedigingswerken spreken echter net zo tot de verbeelding. De Fliegerhorst Deelen werd door de Duitsers aangelegd als een groot gecamoufleerd vliegveld met bijbehorende landingsbaan, gebouwen en kampementen. Tijdens de Koude Oorlog speelde de Rijn bij Arnhem een belangrijker rol. Als de dreiging van een Russische invasie groot werd, zou de Rijn hier afgesloten kunnen worden door een stuw. Daarmee zou zoveel water naar de IJssel stromen dat een groot gebied onder water kwam te staan. Voor al deze elementen geldt nu de opdracht om nieuwe functies te vinden en de toeristisch-

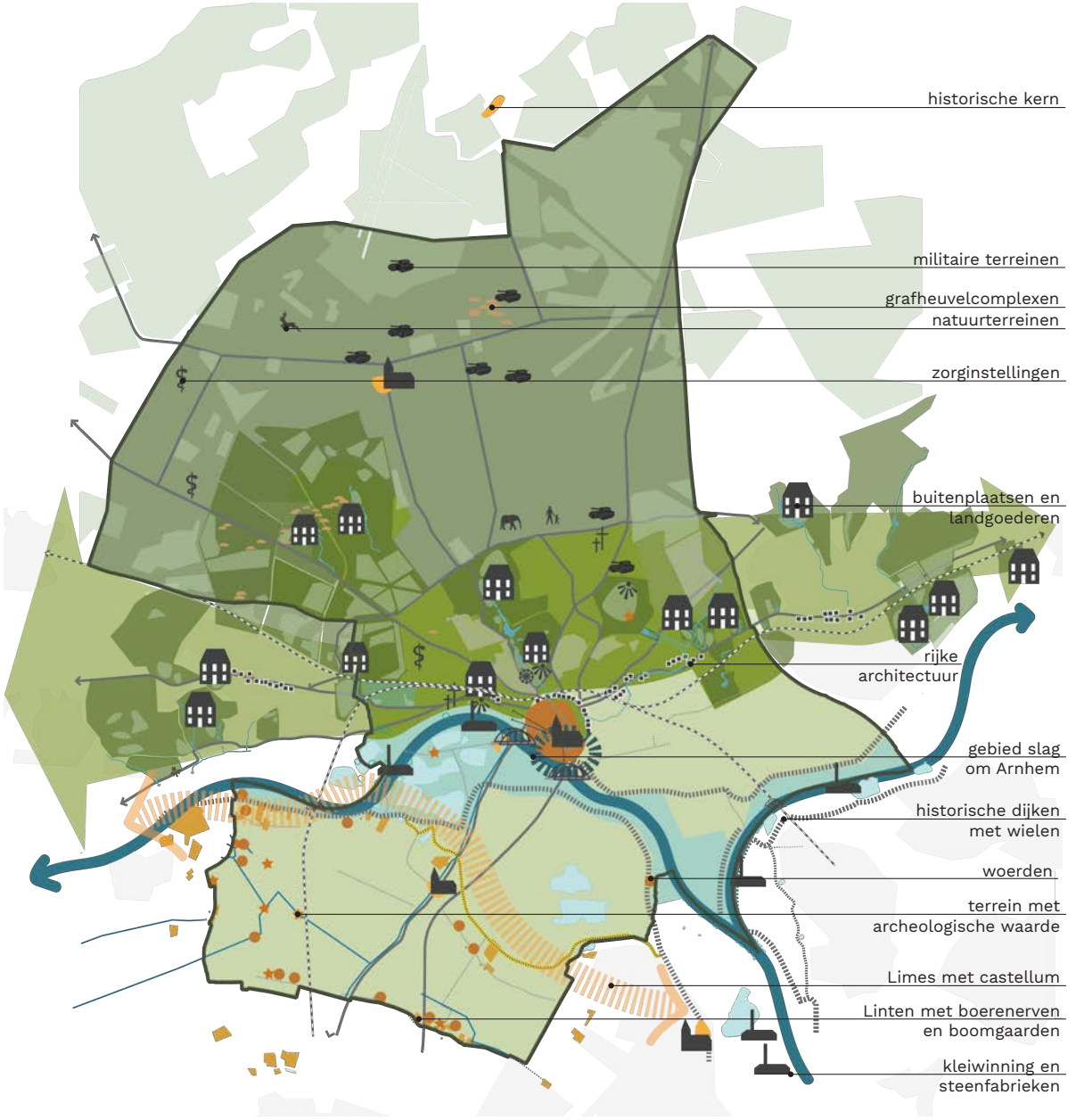

Afbeelding 5.2 Cultuurhistorie van Arnhem

recreatieve mogelijkheden van dit erfgoed te onderzoeken. Ze vertellen het Arnhemse verhaal, dragen bij aan onze identiteit en sluiten aan bij de regionale ambities ten aanzien van het herinneringstoerisme.

We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat

Vanuit de monumentale binnenstad ontwikkelen we verschillende gebieden die bijdragen aan het creatieve karakter en imago van onze stad. In Centrum West wordt de relatie tussen binnenstad (Focus en Rozet) en het Museum Arnhem met een creatieve corridor versterkt. Het verbindt de binnenstad en de verschillende culturele functies (ArtEZ en de creatieve wijk Coehoorn). Het gebied krijgt hiermee een zichtbare identiteit. Het verbeteren van de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid is een katalysator voor nieuwe ontwikkelingen en biedt volop kansen om het gebied te transformeren tot een woon-werkgebied voor de creatieve maakindustrie. We stimuleren de samenwerking en richten de openbare ruimte zo in dat we hierin faciliteren. Aan de oostzijde van de binnenstad richten we ons rondom de schouwburg op een bundeling van de podiumkunsten. Een stevige voor alle podiumkunsten in Arnhem is nodig om de door het Rijk gefinancierde topgezelschappen goed te faciliteren.
Door het netwerk van corridors verankert de binnenstad in haar omgeving. De bezoekers van het centrum worden verleid om een combinatiebezoek aan de omgeving te maken (Sonsbeek, Stadsblokken, Modekwartier en Kunstkwartier). Zo zetten we breder in op onze identiteit "Arnhem groen en creatief". Dit alles draagt bij aan de culturele infrastructuur en aan een aantrekkelijke stad en regio voor wonen, werken en verblijven.

We versterken het contrast van onze wijken

In de lange ontstaansgeschiedenis van Arnhem zijn buurten en wijken ontstaan die eeuwen aan bouwstijlen laten zien en verschillende verhalen vertellen. Van de middeleeuwse kelders in de binnenstad tot het modernistische winkelcentrum Presikhaaf en van de klassieke villa's aan de Velperweg tot de woonerven in Elderveld. De komende jaren gaan we de diverse karakters van onze wijken verder versterken. Dit doen we door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. We werken vanuit de ontwerpstijl van de wijk (met name bij beschermde stadsgezichten) en met een menselijke maat. Wijkvisies dragen bij om de karakteristiek per wijk te duiden. Een mooi voorbeeld is de visie voor Elden, waarin de wijkbewoners vragen om waardering en bescherming van de dorpse identiteit.

We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken

Om de leefbaarheid van onze stad in de toekomst te verbeteren zorgen we voor een andere inrichting van ons openbaar gebied. Een inrichting die ruimte geeft aan schone vormen van mobiliteit. Onze straten en pleinen maken we groener met meer ruimte voor ontmoeten, spelen en bewegen voor iedereen. Hiermee bevorderen we de sociale- en gezondheidskwaliteit van de buurt. De inrichting van onze buitenruimte stemmen we af op het onderliggende landschap, de stedenbouwkundige karakteristiek en de klimaatopgave van een buurt. Waar een combinatie ligt met cultuurhistorische thema's, pakken we die kansen.

Afbeelding 5.3 Creatieve karakter van de stad

Afbeelding 5.4 Malburgen in sneeuw

Afbeelding 5.5 Transformatie van openbare ruimte

Aandacht is er voor de verschillende belangrijke invals- en verbindingswegen in de stad. Deze zijn geschikt om zich te ontwikkelen tot aantrekkelijke verblijfsgebieden met veel groen en ontmoetingsfuncties. De beleving van de stad met haar groen, haar uitzichten en haar wisselende buurten en voorzieningen moet vanaf deze plekken centraal staan. Een voorbeeld is de Apeldoornseweg, op deze weg rijd je eerst door het bos met doorzichten naar velden en af en toe wat bebouwing. Vervolgens zie je de villa's en daarna beleef je de stad met steeds dichtere bebouwing en steeds meer voorzieningen en levendigheid op straat.

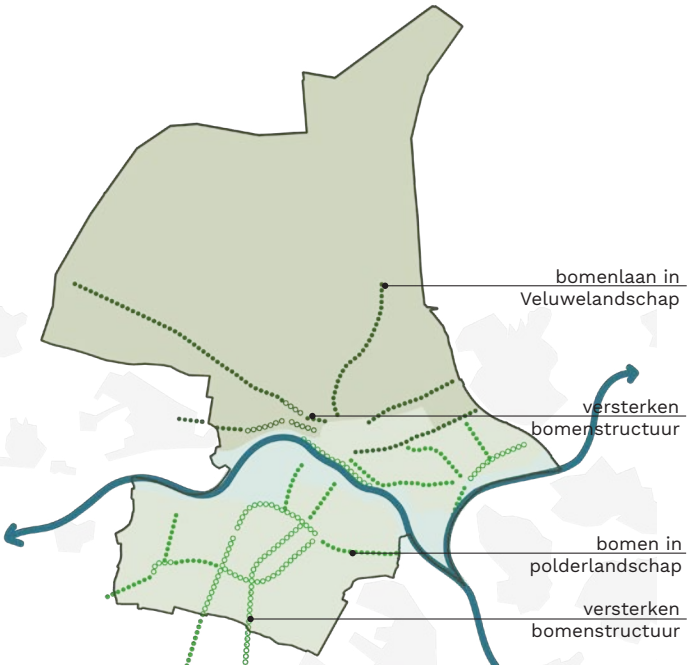

Afbeelding 5.6 Groen-Blauw raamwerk van Arnhem

Bij het aantrekkelijker maken van onze openbare buitenruimten kan de inrichting van de buitenruimte van particulieren (bij instellingen, kantoren, particuliere tuinen en erven) niet achterblijven. Deze dragen immers voor een belangrijk deel bij aan het groene karakter van onze stad. We gaan dit groen daarom beter beschermen en we stimuleren de aanleg van meer groen in deze gebieden.

We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting

We koesteren onze fraaie landschappen, parken en polderlinten. Deze zijn verankerd in het groenblauwe netwerk en vormen onze aantrekkelijke woonomgeving. Dat betekent niet dat verandering en gebiedsdynamiek worden geweerd. Het betekent dat de stad bij zichzelf blijft; het DNA en de ruimtelijke kwaliteit als vertrekpunt. Om te bouwen gaan we op zoek naar plekken in of direct aan de bestaande stad. Daarbij maken we het liefst gebruik van goed bereikbare plekken in en rond het centrum, de omgeving van treinstations en (winkel)centra. Maar er zijn ook andere locaties binnen de stad waar gebouwd gaat worden. Bouwen in de bestaande stad is altijd maatwerk en heeft overal zijn specifieke uitdagingen. Daarom stellen we een integraal kwaliteitskader voor de stad op, waarin de samenhang tussen de waarden geborgd is. In dit kwaliteitskader geven we aan welke kwaliteiten we willen versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. Voorwaarde is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft.

Dit kan door het creëren van een ontmoetingsplek, het toevoegen van groen, het herbestemmen van monumentale objecten. Maar afschermende bebouwing kan bijvoorbeeld ook bijdragen aan het verminderen van geluid voor de omgeving. De menselijke maat en schaal spelen een belangrijke rol bij de inpassing van nieuwe bebouwing en met name hoogbouw. Ook de mogelijke overlast voor de directe leefomgeving (schaduw en windhinder) wegen we hierbij mee. Participatie door omwonenden en ander direct belanghebbenden is noodzakelijk. Met herstructurering kunnen door het efficiënte ruimtegebruik soms meer woningen worden gerealiseerd. Dit geldt vooral voor naoorlogse woningen en wijken met opgaven voor verduurzaming en herstel van de ruimtelijke structuur. Een andere oplossingsrichting is transformatie. Bijvoorbeeld door bestaande gezinswoningen om te vormen naar eenpersoonshuishoudens. Met goede stallingsvoorzieningen en parkeeroplossingen zorgen we voor behoud van ruimtelijke kwaliteit in het openbaar gebied. In alle gevallen moet ontwikkeling bijdragen aan een verbetering van de ruimtelijke en omgevingskwaliteit.

We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk

De Arnhemse monumenten en stadsgezichten geven de stad haar unieke karakter en daar zijn we zuinig op. Omdat we willen dat ons waardevolle erfgoed nog eeuwen mee kan, zorgen we dat ook deze gebouwen beter worden geïsoleerd en kunnen omschakelen naar duurzame energiebronnen. Nieuwe afwegingskaders ondersteunen de afstemming tussen verduurzaming en behoud van beschermde monumentale waarden.

5.2 Een groene gezonde, en leefbare stad

Het Arnhems groen draagt bij aan de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners. De groene ruimte nodigt uit tot bewegen en sporten. Daarnaast heeft groen een sociale functie: mensen ontmoeten elkaar. Het bevordert de psychische gezondheid en beperkt het gevoel van eenzaamheid (onder andere bij ouderen). De komende jaren gaan we veel woningen in de stad bijbouwen. Hiermee sparen we het groen buiten de stad, maar we moeten ook zorgen dat er ín de stad voldoende groen aanwezig blijft. Bij de verstedelijkingsopgave is een klimaatbestendige, schone, biodiverse en gezonde leefomgeving en goed toegankelijk, nabij en aantrekkelijk groen een cruciaal uitgangspunt.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

In de groene ontwikkeling van de stad kijken we verder dan de gemeentegrenzen van Arnhem. Samen met de gemeenten om ons heen kijken we hoe we de regio als geheel kunnen vergroenen en gezonder maken. Park Lingezegen is een mooi voorbeeld. Dit landschapspark tussen Arnhem en Nijmegen bedient inwoners uit alle omliggende gemeenten. Het park is als groot, groen recreatiegebied tussen groeiende steden en dorpen een uiting van de balans tussen groei en leefkwaliteit in de regio.

We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat

Nieuwe duurzame energiebronnen (windmolens, zonne-energie) passen we met behoud van de ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden in. Ook klimaatadaptatiemaatregelen vragen ruimte, zowel boven als in de grond. Afstemming en regie op de inpassing van al deze maatregelen is nodig. Voor een aantrekkelijke, gezonde stad is een klimaatbestendige, schone en gezonde leefomgeving met goed toegankelijk en aantrekkelijk groen een randvoorwaarde. De thema's water, hitte en droogte spelen bij herinrichting en herontwikkeling een belangrijke rol.

We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden

De stedelijke en de groene ontwikkeling van de stad gaan hand in hand. Dit doen we door de bestaande groengebieden in en buiten de stad nog beter met elkaar te verbinden. Zo kunnen we op een aantrekkelijke manier van het ene park naar het andere park komen. Deze verbindingen zijn niet alleen goed voor mensen, maar ook voor dieren en planten. Op die manier kun je straks via groene verbindingen van de Veluwe via de parken naar de Rijn en de IJssel en van park Lingezegen naar Stadsblokken en Meinerswijk. Ook tussen de wijken en de parken zorgen we voor meer groene en veilige verbindingen, zodat het vanuit een wijk nooit te ver is voor een ontspannen wandeling of een picknick in het park.

We maken onze wijken veiliger

Een leefbare stad is een veilige stad. We maken onze wijken veiliger door wijken gemengder te maken. Dit betekent een mix van koop en huur, jong en oud, rijk en arm. We voorkomen concentraties van kwetsbare mensen en mensen met een hulpvraag. Daarnaast zorgen we voor meer ogen op straat. Dit doen we door functies te mengen, zodat er op alle tijden van de dag wat

Afbeelding 5.7 Groene plekken in de stad

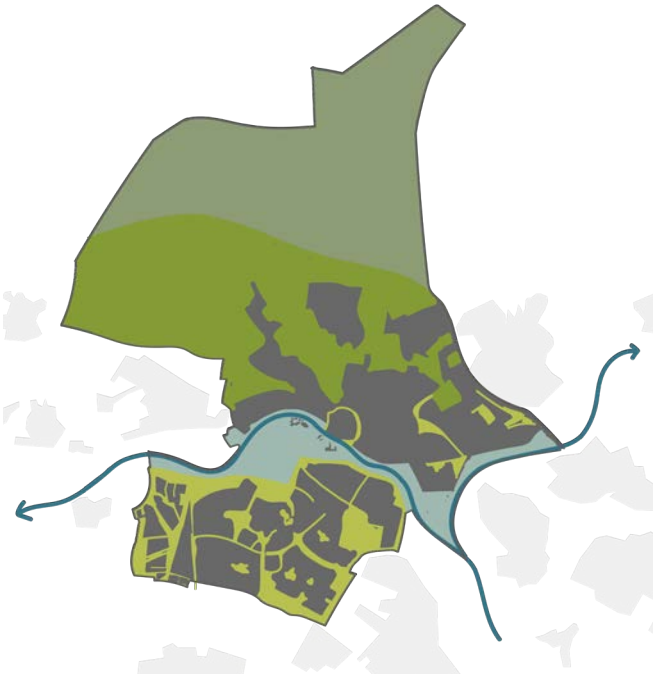

Afbeelding 5.8 Groene verbindingen rondom woonblokken

Afbeelding 5.9 Schone straten

Afbeelding 5.10 Sporten in de openbare ruimte

Afbeelding 5.11 Koele plekken in de stad met water

te doen is in een gebied. Bij de inrichting van het openbaar gebied en bij inpassing of aanpassing van bebouwing zorgen we dat veel ramen en zichtlijnen naar de openbare ruimte gericht zijn. Dit zorgt voor meer betrokkenheid van bewoners bij hun straat en draagt bij aan de sociale veiligheid. We houden onze straten schoon en heel en zorgen voor een inrichting van het openbaar gebied gericht op snelheidsverlaging van auto en scooter.

Daarnaast zorgen we bij de inrichting van onze stad dat we risico's op gevaarlijke situaties zoveel mogelijk voorkomen en, mocht gevaar optreden, we onze inwoners zoveel mogelijk bescherming kunnen bieden door het voorkomen en beperken van gewonden, doden en schade als gevolg van een ongeval met gevaarlijke stoffen. Dit kan gaan om de directe gevolgen, maar ook om de indirecte gevolgen die voortkomen uit het langdurig onbereikbaar zijn van een gebied, of de uitval van vitale infrastructuur zoals transport-, elektriciteit-, communicatie-of drinkwatervoorzieningen.

In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes

Bewegen is een belangrijk middel voor gezondheid, maar ook voor inwoners om elkaar te ontmoeten. Het versterkt zo de sociale cohesie in onze wijken. Hierbij hoeft niet uitsluitend gedacht te worden aan de klassieke vorm van sporten via een vereniging, waarbij de sportbeoefening voorop staat. Het kan ook gaan om een wandeling of een potje jeu de boules. We zien de sportparken als een belangrijke ontmoetingsplek voor de wijken. De voetbal- en hockeyvelden bieden overdag kansen, want dan worden ze vaak weinig gebruikt door de verenigingen. We willen toe naar sportparken die het hart vormen van de wijk als beweeg- en ontmoetingsplek. Open sportparken, waar allerlei activiteiten plaatsvinden naast de verenigingssport. Voor bijvoorbeeld jongeren die frisbeeën of voor senioren die voordat ze gaan wandelen samen koffiedrinken. Dit vraagt van sportverenigingen om naast focus op de sport ook aandacht te hebben voor de sociale rol die zij voor en in de wijk kunnen spelen.

We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk

Onze bevolking neemt toe en vergrijst. De behoefte aan zorgvoorzieningen in de wijk neemt door beide ontwikkelingen toe. Het aanbod aan medische voorzieningen moet goed aan blijven sluiten op de demografische ontwikkeling van een wijk.

We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers

We willen iedereen in staat stellen om zelfstandig te kunnen genieten van alles wat Arnhem te bieden heeft. Bij de inrichting van onze buitenruimten en bij de realisatie van gebouwen zorgen we daarom dat deze toegankelijk zijn voor ouderen en mensen met een beperking. We zorgen vanaf de start van een (beleids)proces dat we inwoners met een beperking (en organisaties zoals het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten - Apcg en Bijzonder in Arnhem) als ervaringsdeskundigen betrekken. Op basis van 'Niets over ons zonder ons'-principe uit VN-verdrag Handicap.

We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad

Waar het aantal mensen dat bij verenigingen

sport langzaamaan daalt, zien we juist dat het aantal mensen dat bij commerciële aanbieders of in de eigen leefomgeving sport, stijgt. Er is een sterke wens om in de eigen buurt, in het park, of elders in de openbare ruimte, te sporten en te bewegen. Hier gaan we de openbare ruimte op inrichten, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden en -functies in de knel komen. Het gebruik van de openbare ruimte moet aansluiten op de draagkracht van het gebied. De intensiteit, het gebruik, de frequentie en de duur kunnen verschillen per locatie.

We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route

We zorgen dat we onze bestaande buurten vergroenen en dat het vanaf een woning nooit ver lopen is naar het groen. Dit kan door nieuwe woningen in de buurt van bestaande groenvoorzieningen te bouwen en door bij nieuwbouw ook te zorgen voor groen in de buurt. Daarnaast zorgen we voor aantrekkelijke en veilige verbindingen naar groengebieden. Op die manier kunnen mensen die wat verder van het groen wonen op een prettige manier het groen bereiken.

We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering

Voor een gezondere stad zetten we in op een betere milieukwaliteit voor de hele stad. Dit betekent het terugdringen van het lawaai in de stad en een gezonde luchtkwaliteit. We beseffen dat het op de ene plek in de stad drukker is dan op de andere. Om die reden hanteren we een gebiedsgericht milieubeleid. Dit betekent dat we onze milieuambities afstemmen op de levendigheid van een gebied. In de binnenstad en andere belangrijke centra

Afbeelding 5.12 Bewegen & ontmoeten in Arnhem

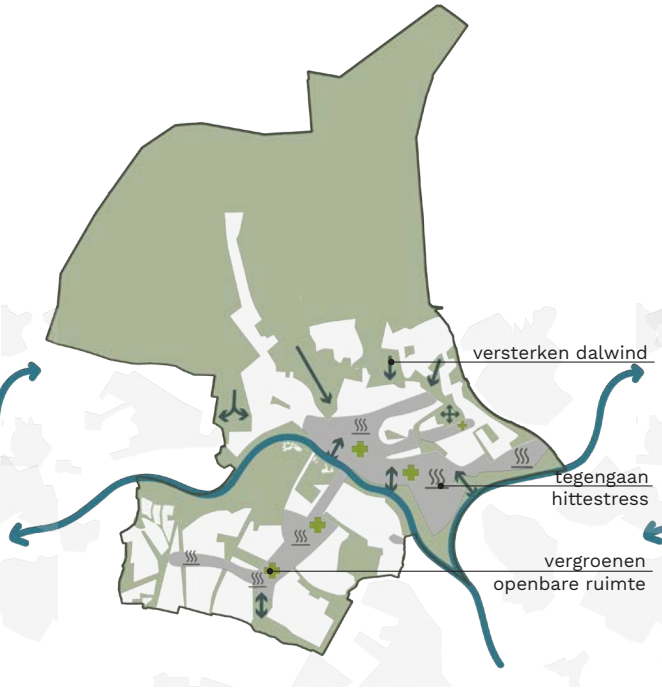

Afbeelding 5.13 Hittestress Arnhem

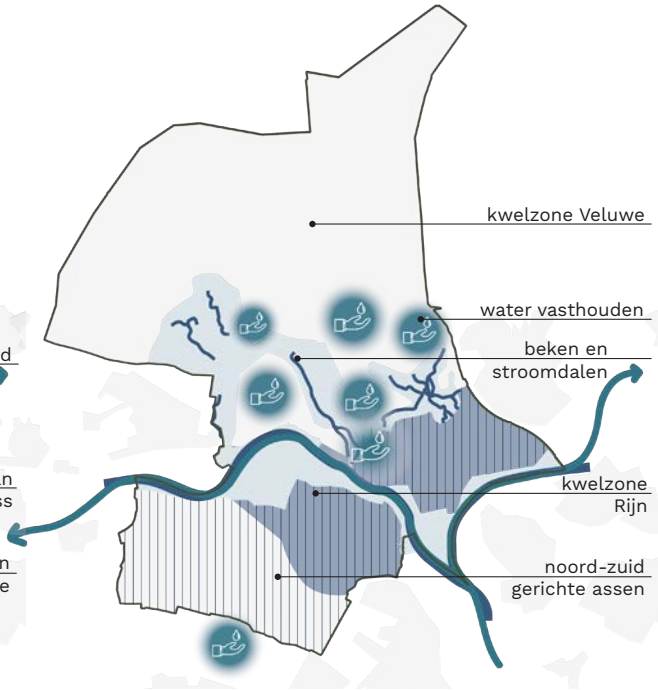

Afbeelding 5.14 Water in Arnhem

in de stad en langs de doorgaande wegen waar veel voorzieningen aanwezig zijn, kunnen we andere normen accepteren dan in een buitenwijk. Daar moet echter wel wat tegenover staan, zoals het beschikken over een geluidsluwe buitenruimte, een park of groene route op korte afstand en een hoog voorzieningenniveau. Een gebiedsgerichte benadering vraagt ook om een goede monitoring van de milieusituatie. Daarom gaan we in beeld brengen welke delen van de stad al voldoen aan de gezondheidsnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en waar mogelijk milieuwinst te behalen valt.

We beperken overlast van extreme buien

De aanwezige hoogteverschillen maken met name Arnhem-Noord kwetsbaar voor afstromend regenwater. Om het risico op wateroverlast te verminderen, moeten we water langer vasthouden in de hogergelegen gebieden, sneller afvoeren uit de lagergelegen gebieden en voorkomen dat er te veel regenwater in gemengde riolen terecht komt. Daarom gaan we aan de slag met het verminderen van verhardingen in de openbare ruimte, maar ook in particuliere tuinen en erven. We gaan door met het afkoppelen van hemelwater. Bij nieuwbouw koppelen we al het regenwater af, bij renovatie koppelen we maximaal af en 90% van alle openbare ruimte wordt ontkoppeld.

We bereiden onze stad voor op droge perioden

Langdurige droogte kan ons groen aantasten en leidt tot lagere waterstanden in beken, vijvers en rivieren. Dan helpt het als we de bodem als buffer gebruiken om zoveel mogelijk regenwater in op te slaan. Ook hiervoor zorgen we dat we minder verhardingen hebben in de wijken, zowel op straat als in de particuliere tuinen. Daarnaast maken we ons bomenbestand diverser en geschikter voor droge perioden.

We willen een geschikte bodem en schoon grondwater

Het Arnhemse grondwater is over het algemeen van hoge kwaliteit en wordt tevens gebruikt als drinkwater, proceswater, koelwater, voor energiewinning en is de bron van de Arnhemse beken. Het grondwatersysteem en de bodemdiversiteit zijn belangrijke dragers van ecosystemen. Voor een gezondere stad zetten we in op bodems die geschikt zijn voor wat we erop doen en beschermen we ons grondwater voor onze drinkwatervoorzieningen. We voorkomen nieuwe verontreiniging of aantasting en we beheren op duurzame en doelmatige wijze resterende historische verontreinigingen.

Het gebruik van onze stad door de jaren heen heeft in delen van de stad geleid tot te veel lood in de bovengrond. We zetten ons in om samen met bewoners ervoor te zorgen dat buiten spelen, (moes)tuinieren en tegelwippen veilig kan. Ook het gebruik van allerlei ‘moderne’ stoffen (denk aan PFAS, medicijnen, antibiotica en nieuwe chemicaliën) heeft een keerzijde. We houden daarom in de gaten welke ontwikkelingen er zijn en welke invloed dat heeft op het gezond kunnen gebruiken van onze bodem. We wegen bodemkwaliteit mee als onderdeel van een brede afweging over de kwaliteit van de leefomgeving in relatie tot de functies.

We zorgen voor meer koelte in de stad

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat onze inwoners, en vooral de kwetsbare Arnhemmers, negatieve gezondheidseffecten ondervinden van de hoge temperaturen. Het gaat dan om de situatie binnen- en buitenshuis. Bij hitte-eilanden, zoals bedrijventerreinen, de binnenstad, oudere wijken en Kronenburg, moeten stadsbomen, groene pleinen, daken en gevels de oplopende temperaturen tijdens de zomer reduceren. Daarnaast stimuleren we eigenaren en gebruikers om hun eigen tuinen en erven verder te vergroenen.

We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad

De natuurwaarden staan onder druk. Er zijn sterke aanwijzingen dat in de afgelopen decennia de hoeveelheid insecten met driekwart is afgenomen. De Veluwe verzuurt door het neerslaan van stikstof op de bodem. Steden worden steeds belangrijker voor biodiversiteit. Een groot deel van het Arnhems groen is onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk en van Europees Natura 2000-gebied. We koesteren en blijven investeren in waardevolle natuurwaarden van het groenblauwe raamwerk dat de natuur ver de stad in brengt. Het vergroot de natuurbeleving dichtbij huis, zorgt voor meer biodiversiteit en voor een klimaatbestendige stad. Bij de realisatie van (nieuw)bouw is natuurinclusief bouwen het uitgangspunt. Ook op gebouw-, straat- en tuinniveau zorgen we dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit. In een deel van onze parken en natuurgebieden kijken we goed welke gebieden geschikt zijn voor de wat intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Onnodig lichthinder is in de hele stad een aandachtspunt.

5.3 Een vitale stad

Arnhem wil een veerkrachtige stad zijn. Een duurzame dynamische economie is cruciaal in relatie tot de andere uitdagingen die de stad kent, zoals het welzijn van haar inwoners, mobiliteit en bereikbaarheid, woningbouw en ruimtelijke kwaliteit en verduurzaming. De aanwezigheid van banen, innovaties en investeringen in de stad is een impuls voor de ontwikkeling van de welvarendheid van de stad als geheel. De werklocaties in Arnhem spelen daarin een cruciale rol. Onder werklocaties verstaan we in dit perspectief naast de bedrijventerreinen en kantorenlocaties ook andere delen van de stad waar gewerkt wordt. Zoals de binnenstad en woonwijken. Daarom investeren we de komende jaren in economische kracht, in nieuwe bedrijvigheid, in werklocaties en in sterke wijken met voldoende werkgelegenheid en een hoog voorzieningenniveau. Een sterk energiecluster is daarbij ons vlaggenschip.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Ook economisch kan Arnhem niet los worden gezien van de regio. We werken samen met andere gemeenten zodat we ons als één aantrekkelijke regio kunnen positioneren en niet elkaars concurrent worden. Arnhem maakt deel uit van de regio Arnhem-Nijmegen en positioneert zich samen met de Regio FoodValley als Groene Metropool. Economisch maakt deze regio zich sterk voor topsectoren Energy, Food & Agri en Health & Hightech, waarbij elk deelgebied in de regio zijn eigen specialisaties heeft die elkaar onderling kunnen versterken. Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele kenmerkende economische speerpunten, waaronder energie, bruisende binnenstad, creatieve industrie & ontwerp, regionaal dienstencentrum en gezondheid & sport.

We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit

De energietransitie biedt grote kansen. Om koploper te blijven op energiegebied, maken en houden we onze stad aantrekkelijk voor startups en innovatieve bedrijven in de energiesector. Daarnaast gaan we de energiesector beter verbinden aan de sterk aanwezige creatieve industrie. Ook versterken we de verbinding tussen IPKW, Arnhems Buiten en de HAN Onderwijscampus, zodat deze drie energy-hotspots het fundament vormen in de innovatie- en kennisontwikkeling in Arnhem. Voor de energietransitie zijn heldere regelgeving en samenwerking tussen alle bestuurslagen van overheden van belang. We zien onze energieambities niet los van de transitie naar een circulaire economie. We werken de komende jaren aan slimme manieren om 'afval' in te zamelen en te verwerken in herbruikbare materialen.

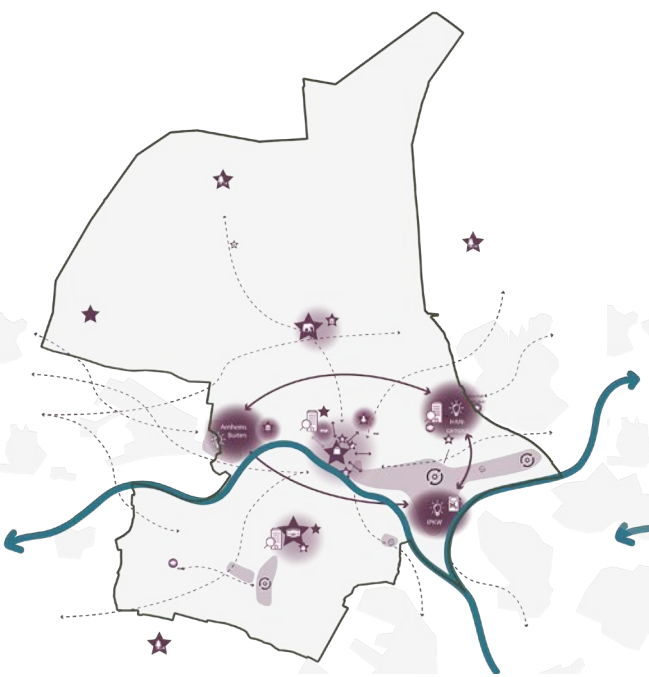

Afbeelding 5.15 Hotspots in Arnhem

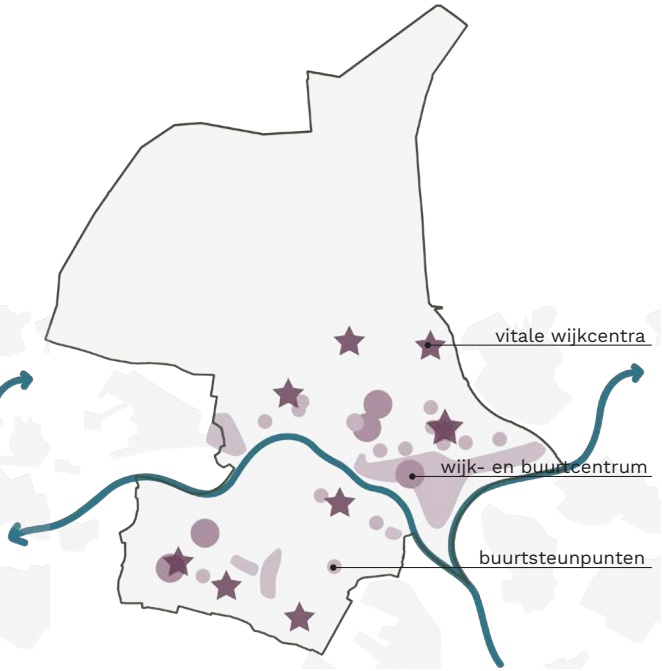

Afbeelding 5.16 Wijkcentra in Arnhem

Afbeelding 5.17 Ontmoetingsplekken en werklocaties

Afbeelding 5.18 Binnenstad als woon- en werklocatie

We investeren in mensen

We gaan ervan uit dat de energietransitie voor veel extra banen zorgt, zowel voor hoger opgeleide als praktisch geschoolde mensen. Om te zorgen dat bedrijven straks beschikken over goed geschoold personeel en onze inwoners en studenten maximaal kunnen profiteren van de extra werkgelegenheid gaan we zorgen voor een goede afstemming tussen die twee. Als gemeente spelen we hierin een verbindende rol. Daarmee streven we naar een passende baan voor alle Arnhemmers.

De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten

De binnenstad van Arnhem blijft het bruisende brandpunt van de stad en de regio. Het kernwinkelgebied blijft een belangrijke trekker, samen met de horeca en cultuur. Daarnaast is de binnenstad samen met de omgeving van station Arnhem Centraal een belangrijke woon- en werklocatie. Om al deze functies te huisvesten, ontwikkelt het centrum zich steeds meer tot een stedelijk multifunctioneel gebied met hoge dichtheden. De binnenstad transformeert daarbij van een place to buy naar een place to meet. De grote stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf transformeren naar een full service center. De komende jaren gaan we met de omgeving van beide centra aan de slag zodat ook deze centra toekomstbestendig worden en winkelen, horeca, beleven, cultuur, zorg en ontmoeten centraal staan. In de gebiedsuitwerkingen in hoofdstuk 6 gaan we hier nader op in.

We maken onze werklocaties toekomstbestendig

We willen onze werklocaties optimaal benutten. Dat betekent dat deze ruimte moeten bieden aan bedrijven die zorgen voor veel arbeidsplaatsen voor Arnhemmers en/of bedrijven die zich vooral richten op de sterke sectoren in Arnhem, zoals energy, dienstverlening, de creatieve industrie en ontwerp en circulariteit. Het traditionele MKB heeft daarbij ook zijn plek op de werklocaties.
Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan onderzoeken welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken en welke plekken geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bijvoorbeeld bedrijven voor de circulaire economie. We verwachten dat we door een goede inrichting van de ruimte en technische oplossingen veel kunnen bereiken, waardoor we de schaarse ruimte in de stad efficiënter kunnen gebruiken. Op die manier kunnen we op een effectieve manier woningen toevoegen aan de stad. Zodat dit niet ten koste gaat van onze werkgelegenheid en de ontwikkelruimte van bedrijven, maar juist een meerwaarde oplevert.

We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten

Arnhem is een regionaal dienstencentrum. De aanwezigheid van zowel de branches juridisch en accountancy als ingenieurs- en adviesbureaus zorgt voor een sterke mix aan zakelijke diensten in de stad. Daarnaast huisvest het Bestuurskwartier diverse overheidsdiensten van provincie, gemeente, politie en openbaar ministerie. Om onze positie als dienstenstad te kunnen blijven versterken, zijn voldoende kantoorlocaties van de juiste kwaliteit belangrijk. Door de coronapandemie zijn we meer thuis gaan werken. We weten niet of deze trend zich straks blijft doorzetten, maar de verwachting is dat het kantoor meer een functie als

ontmoetingsplek en minder als standaard-werkplek zal krijgen. De verwachting is ook dat kantoren bij stationslocaties populair zullen blijven. Dit wordt mede gestimuleerd door de positie van station Arnhem in het internationale netwerk Amsterdam - Duitsland (Ruhrgebied / Berlijn). Bedrijven kiezen daarbij vaker voor meerdere kleinere locaties met spreiding over het land. Dergelijke locaties moeten goed bereikbaar zijn en de stations bieden op dat vlak de beste mogelijkheden, vanwege de centrale ligging en de toegankelijkheid van het openbaar vervoer. Om op deze plekken aan de vraag te kunnen blijven voldoen zien we hoogbouw als een goede oplossing.

We vergroten onze creatieve industrie en bevorderen de ontwerp- en cultuursector

Arnhem kent een brede creatieve sector variërend van kunst, cultuur en mode tot creatieve (maak) industrie en innovaties door kruisbestuivingen tussen sectoren. We blijven inzetten op het Modekwartier dat tientallen winkels en bedrijfsruimten huisvest op het gebied van mode en design en een aantrekkende werking heeft op winkelend publiek. De meer creatieve en innovatieve werkgelegenheid huisvest zich onder andere op Coehoorn en op het IPKW terrein, dat een broedplaats vormt voor starters in de creatieve sector. Deze innovatieve en creatieve ondernemers vormen een meerwaarde voor de bestaande bedrijvigheid en het vestigingsklimaat en hebben potentie door te groeien tot zelfstandige Arnhemse werkgevers.

We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk

Online winkelen, digitaal zakendoen en thuiswerken zijn blijvend van invloed op de inrichting van de stad. In Arnhem vinden we het belangrijk dat iedere wijk en buurt kan beschikken over dagelijkse voorzieningen. Door woningen toe te voegen nabij bestaande winkelcentra blijft het aantal bezoekers aan deze voorzieningen hoog genoeg. Wijkcentra verrijken we met voldoende maatschappelijke functies, zoals huisartsenposten en buurtcentra. Zo kunnen ze zich ontwikkelen tot de 'huiskamers' van de buurt. Daarnaast ondersteunen we de wijkeconomie door het ontwikkelen van kleinschalige bedrijfsruimte en nieuwe mixvormen van wonen, werken en horeca.

We blijven inzetten op gezondheid en sport

De sector gezondheids- en welzijnszorg is met ruim 19.000 banen (circa 18% van het totaal aantal banen) een belangrijke sector in de structuur van de Arnhemse economie. Mede vanwege het toenemend aantal ouderen zal de gezondheids- en welzijnssector op termijn een nog belangrijkere positie innemen. Aandachtspunt is daarom ook de toenemende krapte op de arbeidsmarkt. Daarnaast vormt sport een belangrijk onderdeel van de stad Arnhem: met Papendal/NOC-NSF en Vitesse/ Gelredome huisvest Arnhem twee symbolen op sportief gebied waar omheen diverse grote sportevenementen worden georganiseerd.

Afbeelding 5.19 Het Modekwartier in Arnhem

Afbeelding 5.20 Integraal kindcentrum

Afbeelding 5.21 Papendal als sportsymbool

5.4 Een stad waar het goed wonen is

Om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden, moeten er meer woningen worden gerealiseerd de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen en voor alle doelgroepen: aantrekkelijke levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in goedkoop en betaalbaar segment, de categorie middenhuur en het hogere segment. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrijesectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Ook de woningmarkt beperkt zich niet tot de Arnhemse gemeentegrenzen. Als centrumstad heeft Arnhem dan ook verschillende verbindingen met de omliggende gemeenten. De regio biedt op dit moment een palet aan woonmilieus, waarin Arnhem haar eigen duidelijke positie heeft. Dit betekent bijvoorbeeld dat verhoudingsgewijs veel mensen met een laag inkomen of ondersteuningsbehoefte naar Arnhem komen. Arnhem pakt dit op, maar wel in afstemming met buurgemeenten, om te komen tot een gezond regionaal evenwicht. Dit krijgt onder meer gestalte in de gezamenlijke afstemming over voldoende en juiste nieuwbouw in Arnhem en omgeving. Samen met de omliggende gemeenten gaan we invulling geven aan de regionale woonbehoeften.

We bouwen nieuwe woningen bij

Arnhem trekt net als andere steden in Nederland steeds meer inwoners aan. Tegelijk worden de huishoudens steeds kleiner. Daarom moeten we zorgen dat we meer woningen bijbouwen. De vraag in de periode 2020-2030 is ca 7.000 nieuwe woningen. Daarna verwachten we nog steeds een groei. Ook na 2030 moeten we dus blijven bouwen. We denken dan aan ongeveer 7.000 tot 9.000 woningen. Hiermee wordt de woningvoorraad in Arnhem tot 2040 met 16.000 woningen uitgebreid (dit is een deel van de regionale opgave zoals vastgelegd in de woondeal, zie H 3.1 demografische veranderingen). Omdat in de praktijk niet alle woningbouwplannen worden uitgevoerd, hanteren we een overprogrammering van 130% van de vraag, in overeenstemming met de landelijke aanpak.

We passen bestaande woningen aan

De woningvraag richt zich niet alleen op het bouwen van extra woningen, maar ook het aanpassen van bestaande woningen of het zorgen voor andere verhoudingen. De vraag naar bepaalde type woningen is namelijk niet altijd in balans met het aanbod van deze woningen. De komende jaren gaan we dan ook aan de slag met het aanpassen van woningen. Dit kan bijvoorbeeld door het splitsen van woningen of het zorgen dat een woning levensloopbestendig wordt.

Afbeelding 5.22 Huidige hoogbouw langs de Rijn

We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen

Om snel in te kunnen spelen op de woningvraag gaan we ook tijdelijke of verplaatsbare woningen bouwen. De bouw hiervan duurt korter en gebeurt vaak deels in de fabriek, waardoor er minder overlast is voor de omgeving. Daarnaast kunnen deze woningen bijvoorbeeld neergezet worden in zogenaamde pauzelandschappen, waar een functie is verdwenen en nog geen nieuwe bestemming is.

We houden wonen betaalbaar

De groei van de stad bestaat voor een groot deel uit eenpersoonshuishoudens die een huur- of koopwoning zoeken in de betaalbare categorie (tot 310.000 euro). Deze groep komt maar moeizaam aan een passende woning. Enerzijds door de beperkte beschikbaarheid van de sociale huurwoningen en anderzijds door (financiële) drempels op de particuliere huurmarkt. Ook toegang tot de koopmarkt is voor starters en eenpersoonshuishoudens moeizaam. Om de toegang tot de Arnhemse woningmarkt te verbeteren voor deze groepen zijn verschillende maatregelen nodig. Enerzijds vergroten we het sociale woningaanbod bij nieuwbouw en anderzijds maken we een kwaliteitsslag in het bestaande woningaanbod om de doorstroming te bevorderen. Met name in Arnhem-Zuid worden hier positieve resultaten verwacht.

We gaan meer mixen

De vraag naar meer woningen in de stad biedt kansen voor grotere diversiteit in de wijken. Zo kijken we of de verhouding tussen de verschillende wooncategorieën op wijkniveau kan verbeteren. We streven naar gemengde wijken en buurten, waar mensen zich thuis voelen en waar ze andere mensen met verschillende leefstijlen en omstandigheden tegenkomen. Op deze manier proberen we sociale draagkracht en sociale draaglast meer met elkaar in evenwicht te brengen.

We zorgen voor sterke wijken

We gaan voor sterke wijken met passende, bereikbare, toegankelijke voorzieningen en een aantrekkelijke buitenruimte. Straten, pleinen en parken die uitnodigen om er op uit te gaan, te ontmoeten, te bewegen en te spelen. Bij nieuwbouwprojecten staat het welbevinden en de gezondheid van inwoners centraal. Naast de wijkgebonden aanpak vragen vijf wijken in Arnhem-Oost (Geitenkamp, Klarendal, 't Broek, Presikhaaf en Immerloo/'t Duifje) een meer samenhangende, integrale aanpak. Daarmee willen we de problematiek voor en achter de voordeur verkleinen en de leefbaarheid en sociaaleconomische vitaliteit vergroten. Een gevarieerd aanbod van woningtypen en woonmilieus voor verschillende doelgroepen is daarbij een belangrijk ingrediënt. De gemeente Arnhem zoekt bij deze aanpak de samenwerking met de maatschappelijke partners en het Rijk.

Afbeelding 5.23 Nieuwbouw in Schuytgraaf

Afbeelding 5.24 Renovatie van woningen

Afbeelding 5.25 Een nieuw Singelkwartier

Afbeelding 5.26 Schonere mobiliteit

Afbeelding 5.27 De Trolleybus als grote trots

Afbeelding 5.28 Fietsroutes en snelfietspaden

5.5 Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit

Voor de ontwikkeling van Arnhem is een goede bereikbaarheid een belangrijke voorwaarde. Bereikbaarheid en toegankelijkheid voor iedereen. Daarbij gebruiken we de bestaande infrastructuur van wegen en spoorlijnen zo goed mogelijk. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De Trolleybus is onze grote trots! Deze duurzame manier van verplaatsen is goed voor de gezondheid en de luchtkwaliteit, zorg voor minder lawaai en vraagt om minder ruimte.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Arnhemmers werken of studeren ook buiten de stad en andersom brengen dagelijks veel mensen van buiten Arnhem een bezoek aan de stad voor werk, school, zorg en vrijetijdsbesteding. Arnhem wil goed bereikbaar zijn voor bezoekers en ondernemers, maar dit mag niet ten koste gaan van de leefbaarheid in onze stad. Door uit te gaan van ‘wel toegang maar geen doorgang’ leggen we de focus op hoe bezoekers het best naar Arnhem kunnen komen. We voeren een sterk ontmoedigingsbeleid op doorgaand verkeer door Arnhem heen. Dit biedt kans om het centrum en omliggende wijken bereikbaar te houden en een woonomgeving te maken waar het aangenaam is om te wonen en prettig is om te verblijven. Wij bieden goede toegang door bezoekers vanuit de regio te verleiden om met (H)OV of de fiets te komen, dan wel de auto aan de randen van de stad of het centrum te laten staan. Voor de fietser geldt dat er stevig doorgepakt gaat worden met de aanleg van exclusieve doorfiets- en snelfietsroutes op regionaal niveau.

We gaan vaker en meer lopen..

We gaan het lopen stimuleren. Bij nieuwe ontwikkelingen en bij het inrichten van onze straten en pleinen houden we nadrukkelijk rekening met voetgangers. Gezien het groeiend aantal ouderen en het feit dat deze steeds vaker thuis blijven, streven we ernaar dat belangrijke voorzieningen op veilige loopafstand zijn van hun woning.

..en we pakken sneller de fiets

De fiets, vooral de elektrische fiets, is op afstanden tot 10 of zelfs 20 kilometer een aantrekkelijk alternatief voor de auto. We gaan het fietsen stimuleren met aantrekkelijke (snel)fietsroutes en voldoende stallingsmogelijkheden. Het beleven van het landschap en de stad staat bij deze routes centraal. We zorgen ervoor dat onze werk- en onderwijslocaties, de binnenstad en andere stedelijke bestemmingen, goed, sociaal veilig en comfortabel per fiets te bereiken zijn. De inpassing van fietsroutes vraagt om een integrale en ruimtelijke benadering, vooral in de omgeving van de binnenstad waar het accent op verblijven, ontmoeten en beleven ligt.

We blijven investeren in trolley en trein

De bestaande OV-structuur willen we gebruiken als de ruggengraat van stad en regio, waarlangs we de verstedelijking concentreren. Deze plekken zijn via allerlei vervoersvormen bereikbaar en mensen kunnen hier uit alle mogelijke vervoermiddelen kiezen. We maken het op deze plekken niet alleen makkelijk om van het ene vervoermiddel over te stappen op het andere, maar zorgen ook dat het aantrekkelijke plekken zijn waar mensen graag werken, verblijven, afspreken en wonen. Daarnaast bouwen we onze (hoogwaardige)

OV-infrastructuur, waaronder Trolley 2.0, verder uit. We zorgen voor een betere benutting van de sporen voor personenvervoer in Arnhem en de daar bijbehorende ongelijkvloerse kruising van Spoorknoop Oost en een extra halteplaats op het spoor richting Zevenaar.

We zetten in op de ICE naar Berlijn

Met een internationale trein naar Berlijn vergroten we de aantrekkelijkheid van Arnhem als vestigingslocatie voor de zakelijke dienstverlening. Arnhem heeft daarmee tevens de potentie om uit te groeien tot internationale draaischijf voor de drie (stedelijke) kenniscampussen in de regio – Energy Hotspot Arnhem, Nijmegen (Health Tech) en Ede-Wageningen (Food).

We kunnen op meer plekken laden

Het sterk groeiende elektrisch vervoer vereist ook een toename aan laadinfrastuctuur. Dit geldt voor fietsen, auto's, bussen, deelauto's en stadsdistributie. Laadinfrastructuur bestaat in verschillende vormen en maten en wordt zorgvuldig ingepast in de directe omgeving. We maken hierbij zoveel mogelijk gebruik van het trolleynet dat al in Arnhem aanwezig is.

De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon

Logistiek is een belangrijk onderdeel van de mobiliteit en is essentieel voor een goed functionerende stad. Het zorgt echter ook voor de nodige uitdagingen, omdat het aantal bezorgvoertuigen groeit, zowel in het stadscentrum als in de wijken. We streven naar zowel efficiënte als schone stadslogistiek. Daarom stimuleren we logistieke knooppunten (hubs). Leveringen verzamelen zich op deze hubs en worden met volle en schone voertuigen naar de eindbestemming gebracht. De markt

Afbeelding 5.29 Autoverkeer in Arnhem

Afbeelding 5.30 Openbaar vervoer in Arnhem

Afbeelding 5.31 Fietsroutes in Arnhem

Afbeelding 5.32 Station van Arnhem

Afbeelding 5.33 Ruimte voor fietser in plaats van auto in de binnenstad

is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van deze concepten, het werven van klanten en het rond krijgen van de business cases. We maken op- of overslagpunten en realiseren openbare oplaadinfrastructuur. We stellen randvoorwaarden (zoals het opstellen en uitvoeren van een mobiliteitsplan) bij bouwprojecten met een grotere mobiliteitsimpact.

We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer

Om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden, kiezen we ervoor om de stad aan te passen op verdere autonome groei van het OV- en fietsverkeer. Dit houdt in dat we bewust kiezen welke vervoersstroom we waar mogelijk maken. We gaan onderscheid maken in bereikbaarheidsprofielen van de verschillende delen (functies) van de stad. In sommige delen van de stad wordt prioriteit gegeven aan bereikbaarheid met de auto, bijvoorbeeld op de bedrijventerreinen langs de regionale hoofdwegenstructuur. In andere delen van de stad wordt prioriteit gegeven aan lopen, fietsen en het openbaar vervoer. We kunnen daarbij denken aan autoluwe wijken en het terugbrengen van de maximumsnelheid naar 30 km per uur, waar het de verkeersveiligheid en leefbaarheid verbetert. Naast bereikbaarheid van locaties per auto, zijn er ook steeds meer bedrijven die zich juist op locaties met goede OV-bereikbaarheid vestigen.

We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben

Door het verbeteren van de bereikbaarheid van onze stad met de fiets, de benewagen en het OV en door het combineren van functies, bieden we een goed alternatief voor de auto. Daarnaast investeren we in hubs en faciliteren we deelautogebruik en elektrisch laden. Deze ontwikkelingen kunnen op termijn betekenen dat er minder parkeerplaatsen nodig zijn. Minder parkeerplaatsen betekent meer ruimte voor bijvoorbeeld groen, ontmoeten en bewegen. Randvoorwaarde voor het verminderen van het aantal parkeerplekken in de stad is het verbeteren van de bereikbaarheid met andere vervoersvormen dan de auto. We houden rekening met bewoners van bestaande wijken die voor hun vervoer geen goed alternatief op de auto hebben. Om te zorgen dat nieuwbouwprojecten minder parkeerplaatsen nodig hebben, zorgen we dat gebouwd wordt op plekken die goed bereikbaar zijn met (hoogwaardig) OV en/of beschikken over alternatieve vormen van vervoer, zoals deelauto's of elektrische fietsen. Een toename van parkeerdruk op de omgeving van dergelijke locaties voorkomen we door dit alleen toe te passen in gebieden waar in de omgeving niet gratis op straat geparkeerd kan worden.

5.6 Een stad met nieuwe energie

Een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem, dat is waar we naartoe willen. Een groene en gezonde stad met schone lucht, waarin het ook voor onze kinderen en kleinkinderen goed wonen is. Een stad met een schone economie die niet meer draait op kolen, olie en gas, maar op schone energiebronnen als zon en wind. Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie: de strategie om Arnhem in 2050 onafhankelijk te laten zijn van fossiele brandstoffen.

We doen het samen met onze regio

Om te komen tot ruimtelijke invulling van energieopwekking en de verdeling van bovenlokale warmtebronnen in de regio is een regionale energiestrategie (RES) opgesteld, in een samenwerkingsverband tussen 16 gemeenten, provincie Gelderland en 3 waterschappen. In de RES 1.0 (juni 2021) staan ruimtelijke afspraken die richting geven aan locatiekeuze voor zon- en windprojecten, afspraken over een optimaal warmtesysteem en procesafspraken over samenwerking, onderlinge solidariteit, participatie en doorwerking in omgevingsinstrumentarium. De RES wordt iedere twee jaar geactualiseerd. De locaties voor zonnevelden en windturbines uit het 'New energy made in Arnhem-programma' maken onderdeel uit van de RES. Om de doelen van 2030 te kunnen halen, zullen vergunningentrajecten voor windmolens en zonnevelden uiterlijk in 2025 zijn afgerond.

We worden klimaatneutraal

We houden ons aan internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Het doel is een klimaatneutrale stad in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. Onze doelstelling is in 2030 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% afname in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieprogramma 'New energy made in Arnhem 2030' en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkelingen; de resterende opgave (26%, 246 kT CO2-reductie) kunnen we vooralsnog niet binnen onze gemeentegrenzen realiseren. We onderzoeken of dit via de regionale energiestrategie (RES) binnen de regio lukt, in de vorm van grootschalige opwek met zon en/of wind. Anders zullen we in de komende jaren aanvullende ambities moeten formuleren. Het programma 'New energy made in Arnhem 2020-2030' bevat vier programmalijnen, die hieronder worden beschreven.

De energie transitie in de gebouwde omgeving

Een aanzienlijk deel van de energietransitie dient in de gebouwde omgeving gerealiseerd te worden. Isolatie van woningen en zonnepanelen op daken dragen bij aan het reduceren van het gebruik van fossiele energiebronnen. De wijkgerichte energietransitie is leidend: de Transitievisie Warmte (gereed 2021) brengt in beeld welke duurzame energiebron per wijk het meest geschikt is. Dit geeft richting aan maatregelen op gebouwniveau (isolatie) en heeft een ruimtelijk aspect: in wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie, moet onder- en bovengrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleiding, tussenstation, eventuele energieopslag, en duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koude opslag.

Afbeelding 5.34 Alternatieve warmtebronnen

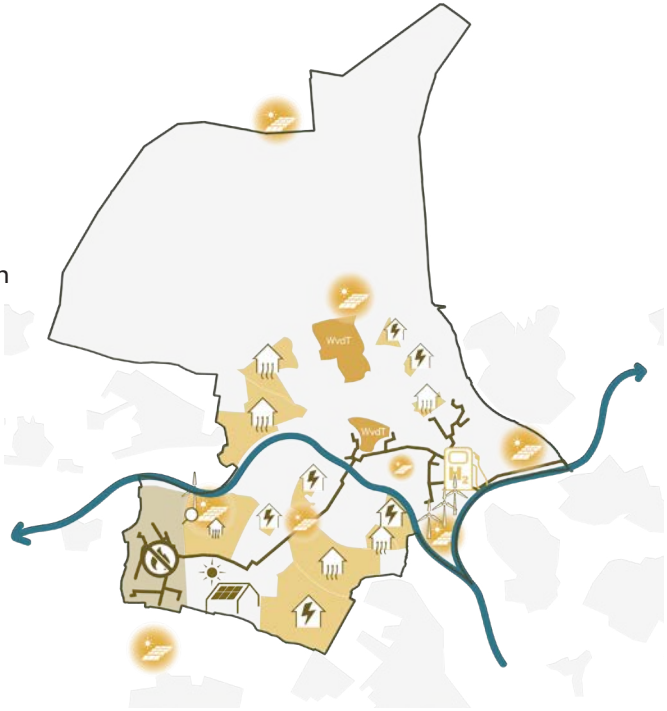

Afbeelding 5.35 Energie in Arnhem

Hiervoor starten we verschillende wijkgerichte pilots. Binnen de gebouwde omgeving werken we met een wijkgerichte aanpak om de woningen en gebouwen voor te bereiden op de energietransitie. We gaan isoleren, energie opwekken, op zoek naar duurzame warmtebronnen en uiteindelijk schakelen we over van aardgas naar een duurzame energiebron. Om deze overstap mogelijk te maken, is voldoende aanbod van schone energiebronnen, en de daarmee samenhangende energie-infrastructuur, noodzakelijk.

Ondergrondse ordening en duurzaam gebruik van de watervoerende pakketten voor bodemenergie (open en gesloten systemen) worden vastgelegd in een Bodemenergieplan en in een Verordening bodemenergie.

De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. De nieuwbouw is daarmee echter nog niet klimaatneutraal. Op project- en gebiedsniveau maken we een integrale afweging over de haalbaarheid en wenselijkheid om nieuwbouw klimaatneutraal te realiseren.

We gaan voor duurzame mobiliteit

We stimuleren het verminderen van vervoersbewegingen en meer gebruik van fiets en ov in plaats van de auto. We vergroten het aandeel elektrische voertuigen. Dit doen we door aanleg van nieuwe infrastructuur en het faciliteren van materiële en gedragsveranderingen. In de Visie Elektrisch Laden zal het ruimtelijk aspect van de nog aan te leggen laadinfrastructuur worden vastgelegd. In het Beleidsplan Deelvervoer zal een plaatsingsplan van mobiliteitshubs (verschillende vervoerstypes op een locatie) worden opgenomen. Deze hubs hebben ruimtelijke impact en moeten goed ingepast worden.

We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie

Energie besparen, hergebruiken en opwekken bij bedrijven en industrie draagt bij aan de reductiedoelstelling. Dit bereiken wij door betere informatievoorziening, het handhaven op verplichte maatregelen en het stimuleren van zonnepanelen op grote daken. Ook bedrijven en bedrijfsterreinen zullen moeten omschakelen op duurzame elektriciteit en warmte. Hiervoor geldt dezelfde onder- en bovengrondse ruimtelijke impact als in de gebouwde omgeving.

We doen als stad wat we kunnen

De elektriciteit die we in de toekomst nodig hebben, wordt op een duurzame manier opgewekt. In het programma ‘New energy made in Arnhem 2020-2030’ zijn locaties vastgesteld die geschikt zijn voor het realiseren van windturbines en zonnevelden. Ook is een aanvullend zoekgebied voor een zonneveld aangewezen. Voor een

Afbeelding 5.36 Zonnepanelen op het dak

Afbeelding 5.37 Windturbine in Arnhem

klimaatneutrale stad hebben we regionale duurzame elektriciteitsopwekking en bovenlokale warmtebronnen nodig. Naast ruimte voor duurzame energieopwekking (zon & wind) is ook ruimte nodig voor hoogspanningsmasten en -netten boven de grond, kabels onder de grond, opslag van elektriciteit en elektriciteitsstations.

We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers

De energietransitie brengt (maatschappelijke) kosten met zich mee, voor toekomstige duurzame energiebronnen en duurzame energie-infrastructuur. Dit vraagt in iedere stap van de energietransitie een integrale afweging. Dit aspect komt onder andere aan de orde in de Transitievisie Warmte en de daaruit volgende wijk-uitvoeringsplannen. Daarnaast zullen de kosten van energie in de toekomst naar verwachting stijgen, waardoor het verschil in de energielasten tussen energetisch goede en energetisch slechte woningen groter wordt. Dit willen we voorkomen, met name voor inwoners met een laag inkomen, zoals we nu al doen met de Arnhemse aanpak energiearmoede.

We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie

De energietransitie in Regio Arnhem Nijmegen moet zoveel mogelijk ten goede komen aan de inwoners van de regio. We streven naar minimaal 50% lokaal en/of regionaal mede-eigenaarschap van duurzame energieprojecten en zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Mede-eigenaarschap is een van de mogelijke uitkomsten van een zorgvuldig participatieproces met de omgeving. Financiële participatie, een omgevingsfonds en een omwonendenregeling zijn andere mogelijke vormen.

Lokaal eigenaarschap zorgt dat de baten bij de omgeving terecht komen. Daarbij komt dat lokale eigenaren de omgeving beter kennen, wat de communicatie en de inbreng van lokale wensen makkelijker maakt. Dit zorgt voor meer acceptatie en draagvlak en een grotere slagingskans van een project.

De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied.

De ontwikkeling van windturbines en zonnevelden gebeurt altijd vanuit de ruimtelijke kwaliteit en samenhang van het totale gebied. We houden daarbij rekening met het gebruik van de ruimte door lokale partijen, stakeholders en inwoners en andere lopende opgaven. Dit betekent dat we kijken of we duurzame ontwikkelingen kunnen koppelen aan bijvoorbeeld landschapsversterking of andere investeringen die nodig zijn. Bij het inpassen van zonnevelden maken we gebruik van de Gelderse zonnewijzer. Dit betekent dat we bij de inpassing letten op de mate van aantasting van karakteristieke kenmerken van het landschap. Ook letten we op de samenhang met andere functies in het gebied, (zoals landbouw, biodiversiteit, cultuurhistorie) en de mogelijkheden voor dubbel ruimtegebruik.

Afbeelding 5.38 Groene daken

Afbeelding 5.39 Drijvende zonnepanelen

Centrumring
Trans
TRANS
21-22
FOODHALL
TJ-840-R

6. Gebiedsuitwerking

Op de kaart hiernaast zijn de deelgebieden aangegeven waar de komende jaren de focus op ligt. Elk van deze deelgebieden wordt op de volgende pagina's in detail besproken. De kaarten zijn een nadere uitwerking van de visiekaart. Als basis van de uitwerkingen ligt het DNA van Arnhem en haar wijken.

Er is gekozen speciale aandacht te besteden aan deelgebieden, waar sprake is van een nieuwe meervoudige opgave en/of een afwijking van de huidige koers. Gekozen is voor vier deelgebieden:

1. Centrum
2. Arnhem Oost
3. Centrum Zuid
4. Arnhem Noord

6.1 DNA van de wijken

Het DNA van de wijken is het uitgangspunt voor nieuwe ontwikkelingen. Voordat we de opgaven en keuzes voor de vier deelgebieden nader uitwerken, gaan we in op dit DNA van de wijken van Arnhem. Dit doen we aan de hand van een kaart (afbeelding 6.2) met daarop in kleuren de verschillende woonmilieus. Deze worden op de volgende pagina toegelicht.

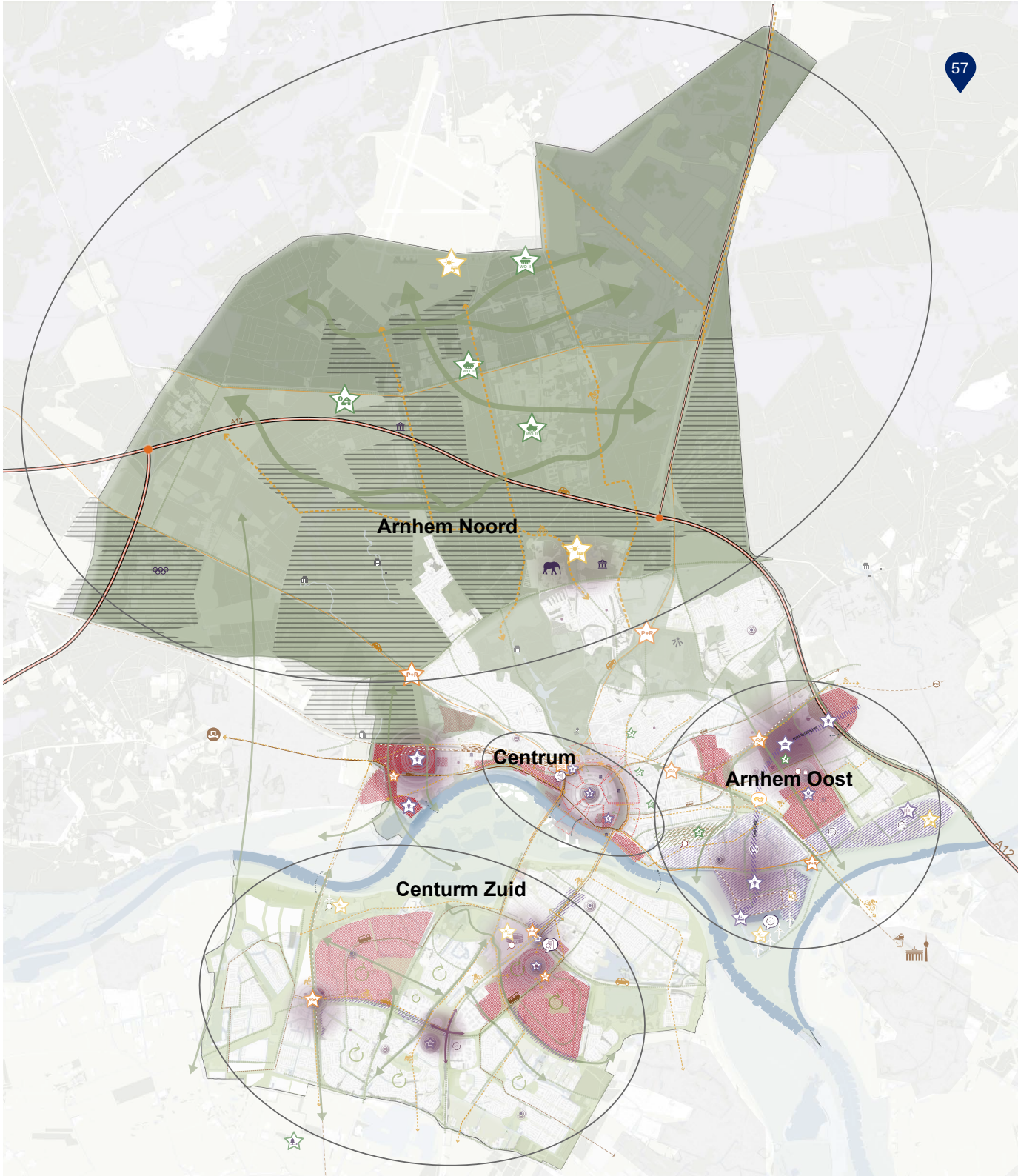

Afbeelding 6.1 Deelgebieden Arnhem

De middeleeuwse stad (1233-1830)

Een organisch gegroeid middeleeuws patroon van straten en pleinen met dichte bebouwing in gesloten bouwblokken. De bouwhoogte is ca. twaalf meter, met enkele hogere accenten. Ieder pand is individueel vormgegeven, statig, met veel ornamentiek. De 19e-eeuwse gevels domineren het beeld. Er is een sterke scheiding tussen formele straten en pleinen en informele ruimten op binnenterreinen. Er is weinig groen in openbare ruimte, maar wel bomen op pleinen, gevelgroen en binnentuinen.

Stad van singles en speculatiebouw (1830-1880)

Ruime groene singels op de ontmantelde vestingwerken domineren het beeld, met gevelwanden van vier tot zes lagen. Bebouwing voor de gegoede burgerij bevindt zich langs de singels en radialen, maar achter die façade ligt speculatiebouw in hoge dichtheden (de vroegere sloppen). In de straten is weinig groen. Wel zijn er groene singels en hofjes en bomen langs de radialen. Er is een menging van wonen, werken en maatschappelijke functies.

Stad van stratenplan en bouwblok (1880-1905)

Regelmatige stratenpatronen met dichte bebouwing in stedelijke bouwblokken wisselen af met herenhuizen of boven- en benedenwoningen. Er is weinig groen in wijkn zoals Sint Marten en Graaf Ottopleinen, maar juist een ruimere opzet ten gunste van groen in Spijkerbuurt, Boulevardkwartier, Transvaalbuurt en Burgemeesterswijk.

Stad van tuindorp en villapark (1905-1930)

Een anti-stedelijke, dorpsachtige opzet kenmerkt het beeld, gekoppeld aan het sociale ideaal van verheffing van de arbeider, gezonde stad en een betere maatschappij. Het stratenpatroon is afwisselend en gevarieerd met hiërarchie van straten, plantsoenen en bijzondere accenten. Er is een lage bebouwingsdichtheid in bouwblokken met binnenterreinen, woningen met eigen grond en gestapelde woningen als stedelijke accenten op belangrijke plekken. In de openbare ruimte en tuinen is veel groen.

Stad van tuinwijk en landschap (1930-1940)

De stad is verweven met het omliggende landschap. Het stratenpatroon bestaat uit hoofdassen en secundaire straten, met gestapelde bouw en langgerekte laagbouw ertussen. De bebouwing bestaat veelal uit rode bakstenen en rode kappen. Er is veel (landschappelijk) groen in de openbare ruimte, brede groenstroken en privétuinen met groene erfafscheidingen (veelal liguster). Op strategische locaties staan bijzondere voorzieningen als kerken en scholen.

Stad van licht, lucht en ruimte (1945-1970)

De bebouwing bestaat uit stempelbouw, variatie van grondgebonden en gestapelde woningen binnen clusters, die identiek herhaald worden. Het stratenpatroon is veelal orthogonaal met bebouwing in een groene setting, zoals wijkparken. Verkeer bepaalt de structuur van wijk of stadsdeel. Er is een scheiding van wonen, werken, verkeer en ontspanning. Er zijn geen klassieke bouwblokken, maar experimentele verkavelingsvormen en hoogbouw langs de invalswegen.

Stad van woonerf en menselijke maat (1970-1985)

De wijken bestaan uit kleinschalige en gevarieerde bouw in woonerven en vormen grillige eilanden binnen de ontsluitingswegen die omzoomd zijn door groen. De woningen hebben geen uitgesproken voor- of achterkant, geen duidelijke scheiding tussen collectief en privé, maar er is wel een duidelijke scheiding van langzaam- en snelverkeer.

Stad van Vinex en sleutelproject (1985-heden)

De robuuste groene hoofdstructuur bepaalt de opzet van de wijk, waarbij bestaande landschappelijke structuren en elementen gebruikt zijn. Binnen deze structuur hebben woonvlekken met hoge dichtheden elk een sterke eigen identiteit, vaak op basis van een thema. Er is een variatie in woningtypen met nadruk op laagbouw.

Dorp in de stad

Een traditionele dorpse structuur met bebouwing en architectuur die het beeld domineert.

Verspreide bebouwing in het groen

Losse, verspreide bebouwing in het groen, soms met een campusachtige opzet. Het gaat om militaire complexen, zorginstellingen, toeristische attracties, sportvoorzieningen of bedrijvigheid.

Stad van bedrijvigheid (meerdere perioden)

Grootschalige bedrijfscomplexen en grote percelen met verspreidde bebouwing domineren het beeld. De gebieden zijn functioneel ingericht met een rationeel wegenpatroon. Er is weinig samenhang in architectuur.

Stad van groene weelde (de oude landgoederen)

Voormalige landgoederen aangekocht door de gemeente en omgevormd tot stadsparken. Uiterlijk zijn ze vooral gevormd in de negentiende eeuw met hoofdzakelijk Engelse landschapsstijl: romantiek met op een enkele plek klassieke formele elementen.

Rivierenlandschap

De Nederrijn en de IJssel zijn zeer bepalende elementen in de ruimtelijke opbouw van Arnhem. Het gebied omvat ook uitgestrekte uiterwaarden, zoals Meinerswijk. Het rivierlandschap loopt als een brede landschappelijke strook door Arnhem heen en biedt ruimte, rust, groen.

Polderlandschap

Het oorspronkelijke Arnhemse polderlandschap strekt zich naar het zuiden uit vanaf de voet van de Veluwse stuwwal en wordt doorsneden door Rijn en IJssel. Lange tijd markeerde de Velperweg de overgang van zandgrond naar poldergrond, die te nat was om te bebouwen. In Arnhem Noord is het onderliggende landschap van weilanden en sloten bijna nergens meer herkenbaar. In Zuid op een aantal plaatsen nog wel.

Veluwslandschap

Het reliëfrijke landschap ten noorden van Arnhem is ontstaan in de IJstijd waar het oprukkende landijs grote zandlichamen opstuwde. Het smeltwater sleet hierin vervolgens erosiedalen uit. De wind wierp daarna zandruggen en stuifduinen op, waarna het gebied bebost raakte. Door de houtkap, overbegrazing en een verslechtering van het klimaat, veranderde het gebied in de 14e eeuw in schrale heide met zandverstuivingen. Toen vanaf de 15e eeuw de houtproductie toe nam, werd de oppervlakte woeste grond weer steeds kleiner. Als gevolg van grootschalige ontginningen kreeg het gebied vanaf de 19e eeuw definitief het huidige uiterlijk. Nu bestaat het gebied uit bos, hei en lange rechte lanen.

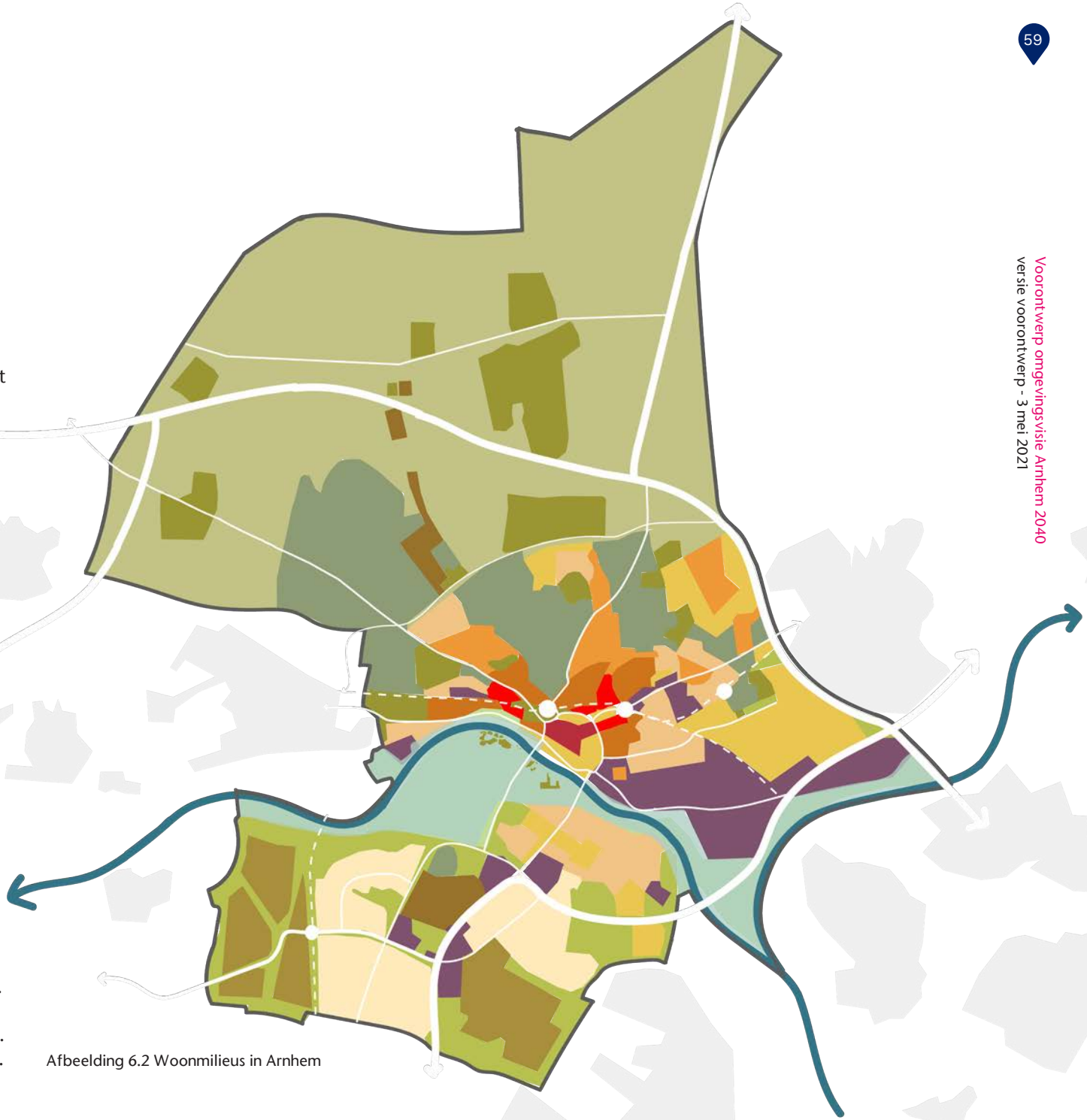

Afbeelding 6.2 Woonmilieus in Arnhem

6.2 Arnhem Centrum

Karakter

Hoewel de binnenstad van Arnhem slechts een klein gebied bestrijkt, is het gebied de economische motor van stad en regio. De binnenstad met haar straten, pleinen, groen en blauw, maar vooral met de aanwezige voorzieningen, krijgt steeds meer economische betekenis met meer dan 17.000 banen. Waar voorheen functies als wonen, werken en recreëren gescheiden waren, vloeien functies nu in elkaar over en worden nieuwe functies toegevoegd. Voor een bezoek aan de binnenstad staan ontmoeten en beleven centraal. Deze trend is zichtbaar in de afname van de werkgelegenheid in de detailhandel en de toename van de werkgelegenheid in de horeca. Daarnaast zien we een toename van het aantal toeristische en zakelijke overnachtingen in de stad. Vooruit kijkend naar 2040 zien we een vergroting van het centrum in de richting rondom Arnhem Centraal Station, de Steenstraat en omgeving, Centrum west en Centrum Oost.

Gebiedskansen

Toekomstbestendige binnenstad

De huidige coronapandemie heeft een versneld effect op diverse ontwikkelingen. Zoals leegkomende retail- en horecapanden, verschuivingen in de kantorenmarkt, binnen de woningmarkt en het wonen in de nabijheid van winkels. Ook vraagt het wat van de inrichting van de openbare ruimte. Door de crisis ligt de verschraling van het bruisende aanbod van de binnenstad op de loer. Denk aan leegstand van winkels, faillissementen van horecagelegenheden, dalend aanbod van evenementen en aantasting van de leefbaarheid. Tegelijk maken diverse overheden zich op om in deze crisistijd juist extra te investeren. Door te versnellen en aan te haken op transformaties houden we de binnenstad in beweging, in de juiste richting met voldoende kwaliteit. De coronapandemie heeft ons duidelijk gemaakt dat we rekening moeten houden met de behoefte aan flexibiliteit in de binnenstad om veranderingen in de tijd en ontwikkelingen in de maatschappij op te vangen.

Gebiedskansen oostelijk van het centrum

Nu de zuidelijke binnenstad haar voltooiing nadert, gaan we de komende jaren aan de slag met het verder ontwikkelen van de omgeving van het Bestuurskwartier: het gebied ten oosten van de Markt met onder meer het Gerechtshof en het Openbaar Ministerie. Hier ontwikkelen we een gemengd werk- en woonmilieu dat aansluit op de binnenstad. In het gebied is een concentratie van WOII-memorials. Door deze te verbinden ontstaat een sterke identiteit. Bovendien is hier een concentratie van bestuur (overheid en rechtspraak). Daarnaast pakken we het gebied rondom de Schouwburg aan, waarbij we verschillende culturele functies gaan clusteren. Er liggen kansen om de ontwikkelingen ten oosten van het centrum via het Bestuurskwartier te verbinden met de binnenstad. Ook de relatie met Stadsblokken en Meinerswijk kan verbeterd worden.

Gebiedskansen Centrum West

Met Centrum West bedoelen we het gebied tussen Museum Arnhem en de binnenstad en tussen station Arnhem Centraal en de Rijn. We willen Centrum West transformeren naar een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit, waar creatieve energie, kunst en cultuur naast wonen, werken en maatschappelijke instellingen een dynamische mix vormt. Daarbij is de inzet om het gebied beter te verbinden met de binnenstad en Arnhem Centraal en het unieke landschap (rivier en stuwwalhelling). Ontwikkelingen dragen bij aan de transformatie naar een Kunstkwartier en verbeteren de leefbaarheid van de bestaande wijk. De focus ligt op aantrekkelijke verbindingen (voetganger en fiets) tussen de binnenstad en Arnhem Centraal, via Centrum West naar het museum. Er gebeurt van alles: het museum wordt uitgebreid, een deel van de museumtuin wordt een openbaar wandelpark. De wijk Coehoorn krijgt nieuwe bebouwing, een nieuw park en een andere inrichting. Er komt een snelfietsroute langs de Oude Kraan. De Blauwe Golven worden opgeknapt met nieuwe parkeerplaatsen, een skatepark en groen langs de randen. En de fontein daar gaat weer spuiten. We benutten de rijke historie en het unieke landschap. We vergroten de leefbaarheid en levendigheid van het gebied.

Arnhem CS = Utrecht CS van het Oosten

De status van Arnhem Centraal Station als ICE-station maakt deze locatie het Utrecht Centraal Station van het Oosten. Dit is een uniek vestigingsmilieu voor kantoren en dienstverlening.

Wonen boven winkels

De potentie van de verdiepingen boven de winkels voor aantrekkelijke woningen wordt nog onvoldoende benut. Het toevoegen van meer woningen in het winkelgebied zorgt niet alleen voor een betere benutting van de schaarse ruimte in onze stad, maar zorgt ook voor meer

levendigheid en sociale veiligheid in het centrum buiten de werk- en winkeltijden. Het toevoegen van wonen vraagt ook om andere maatschappelijke functies in de nabijheid, zoals huisarts, tandarts en sportschool.

Ontspanning en vergroening

We zorgen voor meer groen en luwtegebieden in en rond het centrum als contrast met het drukke stedelijk leven. Goede verbindingen van het centrum naar de groene omgeving zijn hierbij essentieel.

Corridors: Verbinden van de binnenstad met de rest van de stad

Op steenworp afstand van de binnenstad liggen verrassende stadswijken en fraaie parken zoals Sonsbeek en Stadsblokken Meinerswijk. Deze nabijheid biedt kansen om de attractiewaarde van de (binnen)stad te verhogen door combinatiebezoeken met bijvoorbeeld het Modekwartier, het Spijkerkwartier of een wandeling door onze fraaie stadsparken. Door het gebrek aan logische en aantrekkelijke routes en de barrièrewerking van de rivier, de spoorweg, de centrumring met Willemstunnel en de opritten van de twee bruggen, is het lastig bezoekers aan de binnenstad te verleiden tot een combinatiebezoek.

Het beter verbinden van de binnenstad met de interessante plekken buiten het centrum is dan ook een belangrijke opgave die we willen vormgeven aan de hand van zogenaamde ‘corridors’. Dit zijn aantrekkelijke routes die de middeleeuwse binnenstad verbinden met de binnenstadschil en verder weg naar de stedelijke en landschappelijke omgeving rond de binnenstad. Hiermee worden Arnhemse kwaliteiten voor bezoekers ontsloten, die aanvullend zijn op de meer commerciële functies in de historische kern. De gemeente faciliteert en stimuleert de gewenste functies in combinatie met het realiseren en onderhouden van een hoogwaardige, uitnodigende, groene openbare ruimte die past bij het Arnhemse DNA.

Ambitie-agenda

- We zorgen dat detailhandel, horeca en cultuur zich na de coronapandemie weer kunnen herpakken.
- Op de langere termijn zorgen we voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Daarmee maak je de stad wendbaar bij toekomstige ontwikkelingen en trends, maar het vraagt ook om zorgvuldig te kijken naar welke functies in een gebied nodig en wenselijk zijn en daarop te sturen.
- We maken optimaal gebruik van de schaarse ruimte in en rondom het centrum door een slimme verdichtingsstrategie. We wijzen plekken rond of nabij het Centraal Station aan waar ruimte gegeven wordt aan nieuwe werklocaties, al dan niet in combinatie met wonen.
- Publieksaantrekkende functies in het gebied blijven welkom om te zorgen dat de Binnenstad the place to meet van Oost-Nederland blijft.
- Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met het toevoegen van groene, rustige buitenruimte.
- Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk uit op de openbare ruimte, bewoners van nieuwbouw krijgen in principe geen parkeervergunning en fietsvoorzieningen moeten inpandig opgenomen worden.
- Door in te zetten op duurzame vormen van mobiliteit, verminderen we de rol van automobiliteit in en rondom het centrum. Dit komt de leefbaarheid ten goede en kan op termijn de barrière werking van de centrumring opheffen.
- We laten de maatschappelijke functies in het centrum meegroeien met de demografische ontwikkeling van het gebied.
- We ontwikkelen een integrale parkeerstrategie voor het centrum en de omliggende wijken, die uitgaat van een lagere parkeernorm in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren. Het doel is om de druk op de openbare ruimte te verminderen.
- We stellen nieuwe stedenbouwkundige kaders op voor het centrum, de centrumschil en de omliggende wijken, die een verdichting van de stad mogelijk maken, in harmonie met de stedenbouwkundige, cultuurhistorische en landschappelijke waarden.
- We faciliteren het organiserend vermogen van de binnenstad.

Legenda Arnhem Centrum

Wonen

Onderzoeken mogelijkheid verdichting met verbeteren van leefbaarheid en DNA als inzet.

Verstedelijkingsopgave benutten om een meer divers centrum te creëren met een compacter stadshart waar nieuwe functies worden toegevoegd. Dit kan gerealiseerd worden met nieuwe 'kwartieren', elk met een eigen accent. Hier is ruimte voor wonen, ambachten en maakindustrie.

Leefomgeving

Toegankelijk groen singlepark aangesloten als groene loper naar de Veluwe. Deze groene plekken dienen als verkoelende plekken die beschermd blijven.

Uiterwaardenpark rondom de Nederrijn.

Bomenlanen die beeldbepalend zijn voor de groenstructuur.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groen-blauw raamwerk met als doel om het gebied te verbinden met de groenzones rondom stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven in een natuurlijke omgeving waar men kan wandelen, sporten en elkaar kan ontmoeten.

Ontwikkelen van 'pocketparks': investering in de bestaande groene buitenruimte met meer kwaliteiten en hogere biodiversiteit.

Vitale stad

Hoogdynamische ontwikkeling om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid van de Arnhemse wijken en bebouwde gebieden te versterken en te vernieuwen. Hierbij wordt een integrale combinatie gemaakt met energietransitie, klimaatadaptatie, economie, kwaliteit van de openbare ruimte en toekomstbestendige bereikbaarheid.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op bedrijvigheid met een focus op energie, innovatie, maken en testen.

Ontwikkelen van hotspots en handhaven concentratiebeleid detailhandel.

Wijk- en buurtcentra transformeren tot aantrekkelijke multifunctionele ontmoetingsplekken.

Economische boost van de belangrijke hotspots en de tussenliggende verbindingszones met ruimte voor nieuwe woon-werkmilieus.

Zoekgebied flexibele (nieuwe) kantoorconcepten en innovatieve woon-werkconcepten.

Ontwikkelen van concentratiegebied van levendigheid door een mix van nieuwe woningen en voorzieningen.

Mobiliteit

Robuust autonetwerk van provinciale en lokale wegen.

Robuust netwerk van spoorwegen.

Radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt, waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden als de woon-werk-milieus van de toekomst, die zijn verbonden met de economische hotspots van Arnhem.

Corridors die interessante plekken met de binnenstad verbinden.

Voetveer als verbinding binnen de stad en naar aangrenzende buitengebieden.

Te onderzoeken nieuwe verbinding.

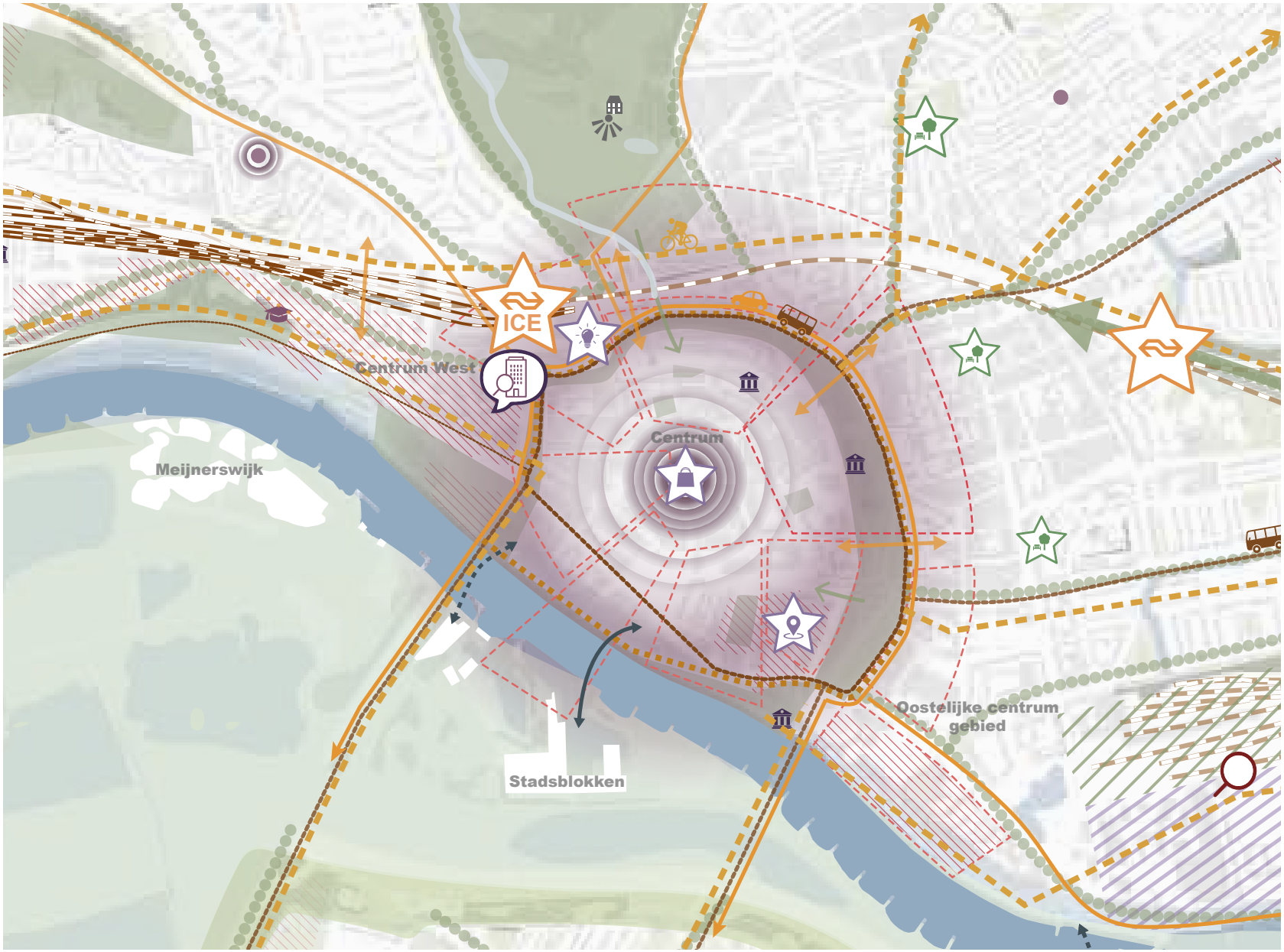

Afbeelding 6.3 Gebiedsuitwerking Arnhem Centrum

6.2 Arnhem Oost

Karakter

Het gebied ten oosten van de binnenstad transformeerde de afgelopen zestig jaar van stadsrand tot onderdeel van de stad. Na de Tweede Wereldoorlog is de woningbehoefte groot en vanaf het eind van de jaren '50 breidt de stad zich snel uit richting het oosten met nieuwe wijken het Broek en Presikhaaf. Het Spoor komt daarbij steeds meer in het stedelijk gebied te liggen en definieert de verschillende wijken met een eigen karakter en tijdsgeest.

Vooral in Presikhaaf zien we het naoorlogse ideaal van licht, lucht en ruimte terug. Het wonen was gescheiden van het werken; de auto kreeg ruim baan. Het winkelcentrum Presikhaaf vormt het hart in dit deel van de stad. In 2019-2020 is het winkelcentrum opgeknapt, maar de parkeerplaatsen rondom domineren nog steeds het straatbeeld. Ook in de wijken is geïnvesteerd. Toch blijft de leefbaarheid van de buurten een aandachtspunt.

Ten zuiden van het spooremplacement en langs de haven concentreert zich het werken in het Rijnpark, Nieuwe Haven, het huidige IKPW en bedrijventerrein het Broek. Hoewel IPKW een van de hotspots van Arnhem is, is het gebied omheind en enkel toegankelijk voor bevoegden. De eerste voormalige werklocaties, zoals het Coberco-terrein, worden al getransformeerd naar woningen.

Naast opgaven voor de woonwijken en werkgebieden ligt er een opgave voor het spoor. Enerzijds gaat het om het toekomstbestendig maken van het spoor, met een ongelijkvloerse spoorkruising en een hogesnelheidsverbinding naar Frankfurt en Berlijn. Anderzijds gaat het om het slechten van de barrière die de railinfrastructuur in Arnhem Oost vormt. Met name het spooremplacement, dat midden in het gebied ligt, zorgt ervoor dat de wijken en bedrijfsterreinen geïsoleerd van elkaar liggen en dat de uitwisseling tussen gebieden beperkt is.

Park Presikhaaf is hét groene stadspark van Arnhem Oost. Een robuust park naast het station en met de onderwijsinstellingen in het groen opgenomen. Deze groene kwaliteiten zijn echter niet overal in Oost sterk aanwezig. Doel is om een groene, natuurlijke verbinding te maken tussen de Veluwe en de rivieren. Daarnaast willen we hittestress verminderen in de woonbuurten en bedrijventerreinen. De vergroening van het gebied biedt tevens mogelijkheden voor bewoners om te bewegen en te ontmoeten.

Kwaliteit, samenhang en leefbaarheid

Arnhem Oost kent ook een aantal wijken waar leefbaarheid en veiligheid onder druk staan. De sociale uitdagingen die voor deze gebieden gelden, worden opgepakt in de Arnhem-Oost aanpak. Ook de leefomgeving is sleets en nodigt niet uit tot ontmoeting en verblijf. De woningvoorraad is te eenzijdig en deels verouderd. Door grootschalige infrastructuur zijn er veel barrières en is het stadsdeel ruimtelijk en sociaal versnipperd.

Gebiedskansen

Hoewel er diverse uitdagingen liggen in Arnhem Oost, voelt iedereen ook wel de potentie van dit stadsdeel. Het ligt dicht bij de binnenstad, is goed ontsloten en het fraaie landschap is binnen handbereik, zowel de uitlopers van de Veluwe als de uiterwaarden van de IJssel en Stadsblokken-Meinerswijk. Daarnaast liggen er twee belangrijke hotspots in het gebied; de Kenniscampus regio Arnhem en het IPKW. Voor Arnhem Oost is het dan ook de uitdaging om de verschillende kansen te gaan verzilveren.

Arnhem-Oost aanpak
De gebiedsuitwerking Arnhem Oost is het niet hetzelfde als de Arnhem-Oost aanpak, maar heeft wel raakvlakken.

In vijf wijken in het oosten van Arnhem is sprake van sociale problemen zoals armoede en taalachterstand in combinatie met overlast en criminaliteit in de wijk. De Arnhem-Oost aanpak heeft als doel om alle Arnhemmers gelijke kansen te bieden en tweedeling in de stad tegen te gaan.
De Arnhem-Oost aanpak is onderdeel van de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen. In deze woondeal hebben we met de provincie en het rijk afspraken gemaakt voor een brede vernieuwingsaanpak. Het gaat om de wijken Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek.

Triple helix staat voor de samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid. Door een gezamenlijke strategie en samen op te trekken ontstaat een meerwaarde tussen deze drie. Als gemeente zorgen we voor een optimaal ondernemers- en onderwijsklimaat waarin ruimte ontstaat voor innovatie en duurzame ontwikkelingen. Omdat ondernemers gebruik kunnen maken van de kennis en het onderzoek van het onderwijs kunnen zij innoveren en de uitwerking daarvan omzetten in economische ontwikkeling gericht op Arnhem als energiestad.

Energiek

Arnhem Oost is een energiek en duurzaam stadsdeel met ruimte voor alle vormen van ondernemerschap. Niet alleen op de bedrijventerreinen in het gebied maar ook in de wijken en de Kenniscampus regio Arnhem. Door de Kenniscampus te verbinden met de campus IPKW werken we aan een 'kennis-as' die ruimte biedt voor bedrijven en ondernemerschap in het energiecluster van de stad. Meer samenwerking en verbinding tussen de verschillende stakeholders (Triple helix: zie kader) zorgt voor een innovatieklimaat en waardencreatie. Hierdoor ontstaat er niet alleen ruimte voor meer kapitaal-, kennis- en arbeidsintensieve bedrijven, maar ook vraag naar ondersteunende werkgelegenheid. Zo laten we de Nieuwe Haven uitgroeien tot een cluster rondom watergebonden bedrijvigheid en energie en stimuleren we in Het Broek intensief en efficiënt ruimtegebruik, zodat er een vitaal, levendig en energiek district ontstaat met volop ruimte om te werken.

Nieuwe Arnhemse Mix

Arnhem Oost is een aantrekkelijk stadsdeel met een rijk palet aan woon- werk- en onderwijsfuncties. Op dit moment zijn de verschillende functies nog te veel van elkaar gescheiden, waardoor de ruimte niet altijd slim, duurzaam en effectief wordt gebruikt en de samenwerking beperkt is. Ontwikkeling in dit stadsdeel is mogelijk met verdichting rondom bestaande en nieuwe stations en (OV-)hubs, toevoeging van woningen aan de (onbenutte) ruimte op de Kenniscampus en/of het winkelcentrum en op termijn benutting van het gebied rondom het spooremplacement. Deze ontwikkeling gaat gepaard met het diverser maken van de wijken door woningtypes en functies beter te mengen, zodat een mix aan voorzieningen, inkomensgroepen en leefstijlen ontstaat in dit gebied. Vergroening is daarbij een randvoorwaarde.

Verbonden

De groei van dit deel van de stad vergt slimme duurzame keuzes in het netwerk om de verschillende buurten in Arnhem Oost goed met elkaar te verbinden. Niet alleen binnen Arnhem Oost, maar juist ook met de regio. Een belangrijke opgave daarbij vormt het aanpassen van de railverbindingen in de Spoorzone. Door de aanpassing van de sporen samen met de bereikbaarheid en de ontwikkeling tot aantrekkelijk woon- en werkgebied op te pakken, kunnen we hier een flinke kwaliteitsimpuls genereren. Dat betekent dat met het versterken van het station Presikhaaf, het oplossen van de knoop Arnhem Oost, het toevoegen van een potentieel nieuw station Arnhem Oost en het op termijn herontwikkelen van het spooremplacement zowel de bereikbaarheid als de leefbaarheid wordt versterkt. Hierdoor wordt het gebied goed bereikbaar met openbaar vervoer (OV) en verschuift de focus van auto naar lopen en fietsen door groene straten. De bestaande structuur vormt het uitgangspunt voor verbeteringen, waarbij barrières worden weggenomen en deelgebieden aan elkaar worden verbonden.

Trots op Oost

Arnhem Oost is een stadsdeel om trots op te zijn en waarmee mensen met verschillende achtergronden zich verbonden voelen. We zorgen voor een nog betere verbondenheid in de wijk door substantiële vergroting van het groen langs het spoor. Op die manier ontstaat er een groen Spoorpark van formaat – de leeflijn van Oost. Het gevolg is een betere verbinding tussen de omliggende buurten, hogere verblijfskwaliteit, ruimte voor bewegen en ontmoeten, en meer biodiversiteit. We scheppen ook meer ruimte voor dagelijkse voorzieningen op loop- en fietsafstand: scholen, gezondheidscentra en supermarkten waar ook de bestaande wijken gebruik van kunnen maken.

Ambitie-agenda

- We werken samen met het Rijk aan het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid in Arnhem Oost. En streven naar het vergroten van de ruimtelijke samenhang tussen de wijken door zoveel mogelijk bestaande infrastructurele barrières op te heffen.
- We werken samen met de onderwijsinstellingen aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie.
- We zorgen samen met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennisas op Het Broek voor een sterk cluster rondom het energie-profiel. Hiermee werken we aan de kwaliteitsimpuls op de bestaande werkgebieden en geven ruimte aan de Arnhemse mix.
- We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten, die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix (wonen/ werken/voorzieningen) en die gebruik maken van duurzame vormen van mobiliteit.
- We leiden het onderzoek naar de 'spoorse' opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop, een nieuw station Arnhem-Oost en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen. Niet alleen de bereikbaarheid maar ook de kwalitatieve inpassing in de leefomgeving betrekken we hierbij.
- We realiseren een nieuw spoorpark Arnhem-Oost, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling van dit stadsdeel.
- We zorgen voor ruimte voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten.
- We investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit.

Legenda Arnhem Oost

Vitale stad

Ontwikkeling van educatieve hotspots waaronder middelbare scholen, de HAN University of applied sciences en Van Hall Larenstein met de focus op educatie en toegepaste wetenschappen, schone mobiliteit, circulaire economie en energie.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op bedrijvigheid met een focus op energie, innovatie, maken en testen.

Wijk- en buurtcentra transformeren tot aantrekkelijke multifunctionele ontmoetingsplekken.

Versterken en verbinden van de kwaliteit en profiel; economische boost van de belangrijke hotspots en de tussenliggende verbindingszones.

Behouden en optimaliseren van de bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging.

Potentiële uitbreiding IPKW.

Zoekgebied flexibele (nieuwe) kantoorconcepten en innovatieve woon-werkconcepten.

Leefbaarheid & nieuwe woonmilieus in Presikhaaf.

Ontwikkelen Nieuwe Haven cluster voor watergebonden en bedrijvigheid energie-profiel en de potentiële uitbreiding IPKW.

Verdichting kantoren.

Wonen

Onderzoeken van de mogelijkheid van verdichting met het verbeteren van leefbaarheid en DNA als inzet.

Multifunctionele opgave nader uit te werken, winkelcentrum Presikhaaf en Rijkpark/ Spooremplacement als onderzoeksopgave om nader uit te werken.

Leefomgeving

Grootschalig aaneengesloten groenstructuur. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die vergroend kunnen worden en kunnen worden aangesloten op dit natuurnetwerk. Deze groene plekken dienen als verkoelende plekken die beschermd blijven.

Uiterwaardenpark rondom de Nederrijn.

Bomenlanen die beeldbepalend zijn voor de groenstructuur.

Verminderen barrièrewerking spoor en investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groen-blauw raamwerk, met als doel om het gebied te verbinden met de groenzones rondom stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven in een natuurlijke omgeving waar men kan wandelen, sporten en elkaar kan ontmoeten.

Ontwikkelen van 'pocketparks': investering in de bestaande groene buitenruimte met meer kwaliteiten en hogere biodiversiteit.

Mobiliteit

Robuust autonetwerk van snelwegen.

Robuust autonetwerk van provinciale en lokale wegen.

Robuust netwerk van spoorwegen.

Radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes; nieuwe centrale doorfietsroute/fietsstraat Arnhem Oost door bestaande straten.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden als de woon-werk-milieus van de toekomst die zijn verbonden met de economische Hotspots van Arnhem.

Zoekgebied nieuw station Arnhem-Oost.

Ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Fietsverbinding over de Rijn sluit aan bij regionale fietsroute Malburgen-Huissen.

Energie

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Onderzoekslocaties windturbines.

Openbare waterstoftankstations IPKW en energieopslag.

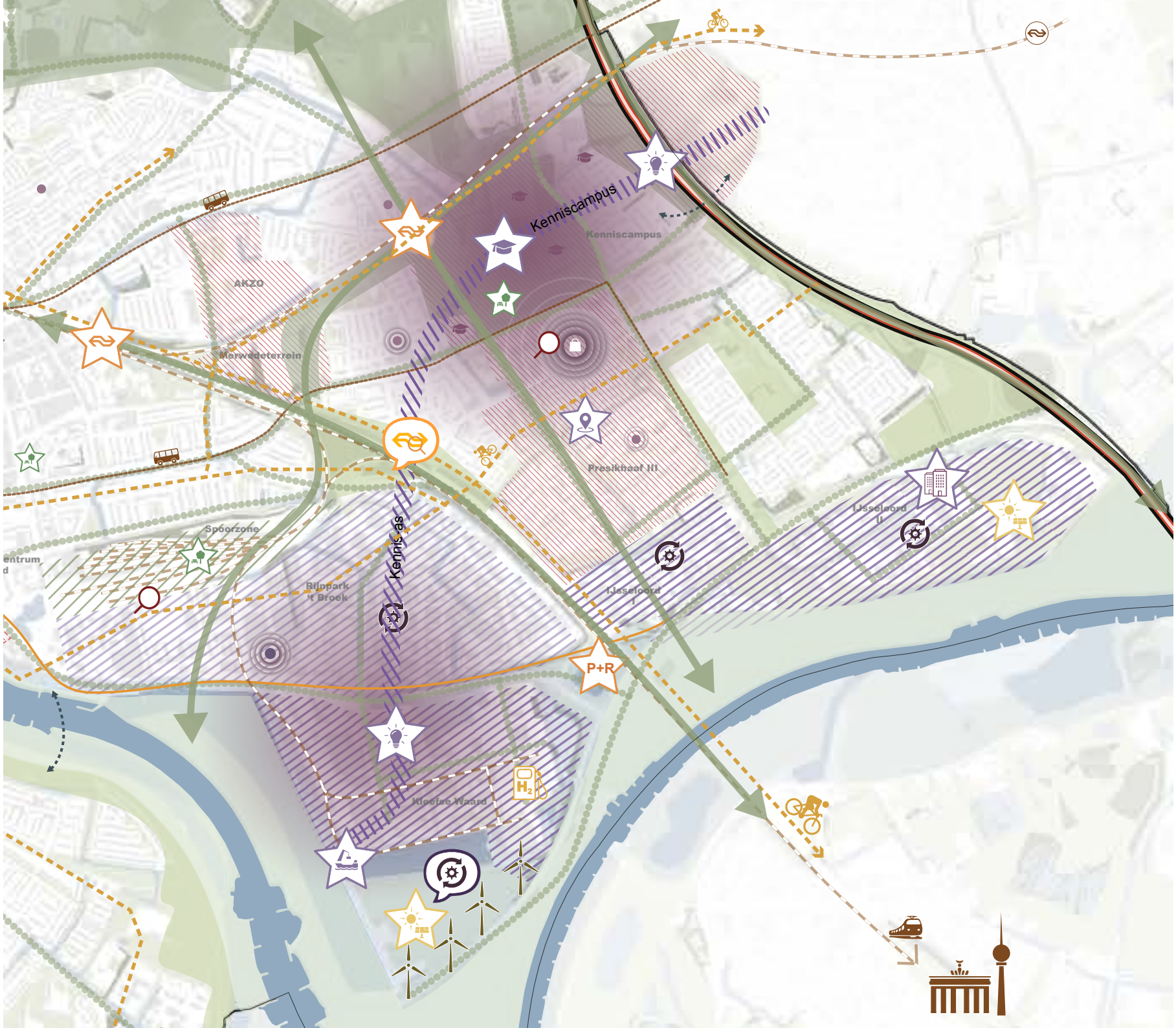

Afbeelding 6.4
Gebiedsuitwerking
Arnhem Oost

6.3 Centrum Zuid

Karakter

De grootste groei van Zuid vond plaats tussen 1970 en midden jaren '90. Hierdoor is het ruimtelijke karakter van Centrum Zuid sterk bepaald door de stedenbouwkundige mode van die tijd.
Er werd gezocht naar meer geborgenheid in woongebieden, waarin mensen elkaar weer konden ontmoeten. Terug naar de menselijke maat was het motto. Het woonerf werd uitgevonden en voor het ontwerp van buurten werd inspiratie gezocht in organische patronen.

De structuur van deze wijken zorgt ervoor dat de wijken een geborgen en kleinschalig karakter hebben. De woongebieden zelf werden ook ingevuld met veel groen en weinig doorgaande wegen. De oude landschappelijke structuren vormen een mooi en introvert contrast met de nieuwe groene auto-ontsluitingen. Deze landschappelijke polderlinten zijn aantrekkelijke langzaam-verkeersverbindingen tussen het wonen in de wijk en verder weg gelegen voorzieningen. Samen met de dijken vormen ze de landschappelijke en cultuurhistorische onderlegger van Centrum Zuid. De ruimtelijke structuur van Kronenburg heeft een wat diffuus karakter, door de 'clash' van het grootschalig en rationeel ontworpen winkelcentrum in een meer organisch gestructureerde woonbuurt.
Inwoners van Centrum Zuid zijn over het algemeen tevreden met hun leefomgeving. Ze zijn blij met de rust in dit bijna dorpse woonmilieu in de stad, de goede bereikbaarheid, het vele groen binnen handbereik, de ruime opzet van de wijken en de ruime woningen die hier ook nog eens relatief betaalbaar zijn.

Centrum Zuid kent veel gezinswoningen. Door vergrijzing en de toename van eenpersoonshuishoudens zien we de vraag naar kleinere woningen toenemen. Het aanbod hierin is soms beperkt. De combinatie van nieuwe huisvesting nabij knooppunten (openbaar vervoer en voorzieningen) vormt een kans voor doorstroming en wooncarrière in eigen wijk.

Toch is er wel wat aan de hand. Inwoners van Centrum Zuid ervaren een tekort aan mogelijkheden om elkaar te ontmoeten in de eigen wijk. Ze geven aan dat er te weinig ontmoetingsplaatsen zijn in de openbare ruimte. Daarnaast spelen er veel ontwikkelingen in dit gebied: transformaties van kantoorgebouwen, de invulling van de terreinen bij station Zuid, investeringen in de energietransitie en verbeteren van het OV-knooppunt Kronenburg. Nieuwe ontwikkeling moeten bijdragen aan de leefbaarheid van Centrum Zuid.

Gebiedskansen

Investeren in Kronenburg en omgeving draagt bij aan de sociaal, economische versterking van Centrum Zuid

Kronenburg is het centrum van Zuid en is van lokale en regionale betekenis. Het gebied is vol in ontwikkeling, maar heeft ook problemen als het gaat om leefbaarheid, eenzaamheid en ruimte om elkaar te ontmoeten. De openbare ruimte is stenig en levert daardoor grote hittestress op. Kronenburg is aangewezen als versnellingslocatie (woondeal Arnhem-Nijmegen). Dit biedt kansen om op korte termijn (tot 2025) meer woningen te bouwen met een divers en aanvullend woningaanbod. Daarbij zijn klimaatadaptatie, verbetering van de leefomgeving en verkleining van sociale problematiek noodzakelijke voorwaarden. De focus ligt op vergroten van het groen, verminderen van verharding en creëren van aantrekkelijke plekken en routes. Deze opgave loopt parallel met de ontwikkelingen van een HOV-knooppunt en een voorzieningenknooppunt (winkelcentrum Kronenburg).

Onze ambitie is een aantrekkelijk gebied dat het vanzelfsprekende centrum van Zuid gaat vormen, waar het goed wonen is en waar naast winkels ook cultuur en horeca een plek vinden. Een Kronenburg dat goed bereikbaar is, met de bus en auto, maar vooral ook met de fiets en lopend vanuit de omliggende buurten en de binnenstad. Er ligt een kans om een duurzaam centrum voor Zuid te vormen; door te verbinden, te verlevendigen en te verduurzamen.

Investeer in bestaande kwaliteiten

De wijken in Centrum Zuid hebben een hoge kwaliteit, onder andere door een relatief rustige, geborgen en groene woonomgeving. Soms is deze kwaliteit wat sleets geworden of heeft het een andere betekenis gekregen dan oorspronkelijk bedoeld. Zo is de ontmoetingsfunctie van de hofjes in Vredenburg (ooit bedoeld als gemeenschappelijke achtertuin waar kinderen konden spelen en bewoners elkaar konden ontmoeten) door slijtage en vergrijzing verdwenen. Maar de ruimte is er nog wel, en wacht bij wijze van spreken op een nieuwe betekenisvolle invulling voor de bewoners van de wijk.

Neem de robuuste groen-blauwe structuur als uitgangspunt

Een basiskwaliteit van Centrum Zuid is de robuuste groenblauwe hoofdstructuur, die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Deze structuur speelt een belangrijke rol bij het verbinden van de wijk met het omliggende landschap. De afstand van de woningen tot het groen is klein, en maakt dat voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk zijn. Anderzijds biedt het een buffer tussen de verschillende buurten en geeft het identiteit en geborgenheid. De robuuste groenblauwe hoofdstructuur moet op een aantal punten hersteld worden; het vormt de basis voor de historische identiteit van Centrum Zuid en de verbinding voor mens en dier. Voorbeeld hiervan is de kruising van de Huissensedijk met de Matsersingel en tussen Kronenburg en de Overmaat. We willen daar het landschappelijke profiel van de dijk herstellen en de verkeerswegen inpassen, zodat de groenbeleving en cultuurhistorische waarden weer zichtbaar worden.

Versterk de ruggengraat van Zuid

De goede bereikbaarheid is een belangrijk onderdeel van de woonkwaliteiten van Centrum Zuid en moet daarom gekoesterd worden. Op een aantal plekken wordt de ruimte niet meer volledig benut waarvoor het bedoeld is (auto en bus). Als afschalen mogelijk is, kan de ruimte worden ingericht voor ander gebruik (fiets, voetganger, water of groen). Dit zal bijdragen aan een betere verblijfskwaliteit. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Groningersingel, maar misschien ook voor de Kronenburgsingel en in de toekomst voor een deel van de Burgermeester Matsersingel. De Burgermeester Matsersingel functioneert niet meer als centrale verkeersas, maar is in ruimtelijk opzicht nog steeds de ruggengraat van Centrum Zuid.

Op een aantal strategische punten mag de stad zich nadrukkelijker tonen aan de Matsersingel voor de herkenbaarheid en oriëntatie: bij het centrum van Zuid (Kronenburg), bij de Gelderse Poort (Kruising A325-Matsersingel) en bij Station Zuid. Stedelijke functies op deze drie gebieden zal Centrum Zuid zichtbaarheid geven, daardoor wordt de oriëntatie vanaf de singel en de herkenbaarheid verbeterd. Ze krijgen elk een eigen uitstraling en dynamiek en laten zien dat Centrum Zuid niet alleen een woongebied is. De Matsersingel fungeert als een groen kralensnoer waarbij de verblijfskwaliteit en de toegankelijkheid voor voetgangers en fietsers wordt verbeterd.

Ambitie-agenda

- Nieuwe ontwikkelingen zorgen voor meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken.
- Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met verbetering van de omgevingskwaliteit (toevoegen van groen, tegengaan hitte, ontmoetingsruimte).
- We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten.
- Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk op de openbare ruimte (extra m2 verharding en parkeren) en maakt gebruik van duurzame mobiliteitsconcept of gebouwd parkeren.
- We versterken de bestaande groene en blauwe structuren.
- We heffen de bestaande infrastructurele barrières op.
- We zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen.

Legenda Centrum Zuid

Wonen

Onderzoeken van de mogelijkheid van verdichting met het verbeteren van leefbaarheid en DNA als inzet: meer diversiteit in woningen, een gevarieerd en toekomstbestendig winkelcentrum, meer aanbod van (avond)horeca en andere functies die passen bij een stadsdeelcentrum, verbetering van imago en uitstraling.

Onderzoek van locatie voor toekomstige ontwikkelingen; een andere manier van kijken naar het stadion en omliggend terrein biedt kansen voor verstedelijking.

Onderzoekslocatie: verstedelijking stadsrand vanuit landschappelijke kwaliteit en maatschappelijke meerwaarde.

Leefomgeving

Ontwerpperspectief per wijk, verduurzamen: meer groen in en om de wijk, minder steen, asfalt en blik. Auto terugdringen door OV en fiets te stimuleren. Duurzamer betekent ook gezonder en sociale duurzaamheid: ontmoeten en verbinden van mensen.

Robuuste groenstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Noemenswaardige bomenlanen die beeldbepalend zijn voor de groenstructuur.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk, om het gebied te verbinden met de groenzones. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.

Mobiliteit

Robuust autonetwerk van provinciale en lokale wegen, inclusief afschaling infrastructuur.

Robuust netwerk van spoorwegen.

Radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Sociaal veilige verbindingen en robuust netwerk van (snel)fietspaden.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt, waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden als de woon-werk-milieus van de toekomst die zijn verbonden met de economische Hotspots van Arnhem.

P+R

Ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

OV

Regionale OV-hub.

Fietsverbinding over de Rijn sluit aan bij regionale fietsroutes.

Energie

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Onderzoekslocaties windturbines

Vitale stad

Hoogdynamische ontwikkeling om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid van de Arnhemse wijken en bebouwde gebieden versterken en vernieuwen. Hierbij wordt een integrale combinatie gemaakt met energietransitie, klimaatadaptatie, economie, kwaliteit van de openbare ruimte en toekomstbestendige bereikbaarheid.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op bedrijvigheid en handhaven concentratiebeleid detailhandel.

Wijk- en buurtcentra transformeren tot aantrekkelijke multifunctionele ontmoetingsplekken. Verbinden (tussen mensen onderling en met de leefomgeving): onder andere meer sociale cohesie, meer mogelijkheden voor ontmoeting, uitnodigende en veilige openbare ruimte, verbinden winkelcentrum met de woonomgeving, beter bereikbaar te voet, fiets en OV, stimuleren van werkgelegenheid, verbeteren van imago en uitstraling.

Ontwikkelen van concentratiegebied van levendigheid door een mix. Economische boost van de belangrijke hotspots en de tussenliggende verbindingszones met ruimte voor nieuwe woon-werkmilieus.

Zoekgebied flexibele (nieuwe) kantoorconcepten en innovatieve woon-werkconcepten.

Ruggengraat van Zuid.

Behouden en optimaliseren bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging.

Afbeelding 6.5 Gebiedsuitwerking Centrum Zuid

6.4 Arnhem Noord

Karakter

Het noordelijke, overwegend groene buitengebied, van Arnhem beslaat ruim de helft van de oppervlakte van de gemeente. Toch woont in dit gebied ten noorden van de Schelmseweg nog geen anderhalf procent van de Arnhemse bevolking. Het buitengebied maakt deel uit van de Veluwe. Het is te karakteriseren als één groot natuurgebied met daarin een aantal min of meer stedelijke functies zoals militaire complexen, (zweef)vliegvelden, maatschappelijke instellingen, sportcentrum Papendal, woningen, horeca en grote toeristische trekkers. In het buitengebied zijn ook een aantal agrarische bedrijven gelegen.

De kwaliteit van het gebied is allereerst de hoge natuur- en landschappelijke waarde. Het is dé groene voortuin van Arnhem. Daarnaast speelt cultuurhistorie in dit gebied een belangrijke rol: het heeft aanzienlijk bijgedragen aan de ontwikkeling en de huidige vorm van het gebied. Vooral het afwisselend open, halfopen en gesloten landschap van de landgoederengordel van het Gelders Arcadië en het atypische landschap van de militaire en landbouwenclaves (Fliegerhorst-Deelen) rond Schaarsbergen dragen bij aan de uniciteit van de Veluwe en de Veluwezoom.

Ook de bijzonder gunstige ligging van het gebied in de nabijheid van de stad is een kwaliteit. Het is door dit alles een bijzonder aantrekkelijk gebied om te wonen, te werken en te recreëren. Het noordelijk buitengebied is bovendien van groot economisch belang voor Arnhem. Zo herbergt het grote recreatieve publieksmagneten, zijn er grote werkgevers gevestigd en is er waterwinning.

Gebiedskansen

Behoud van het bestaande karakter

Arnhem Noord mag zijn groene karakter niet verliezen, en daarom vinden we het belangrijk dat de natuur en biodiversiteit, het landschap en het culturele erfgoed worden versterkt. We zetten in op gastvrijheid en duurzame ontwikkeling van economische functies. Het gebied leent zich bij uitstek voor verbinding tussen stad en Veluwe. Ten noorden van de Schelmseweg blijft de natuur leidend. Dat betekent dat andere belangen altijd ook een aantoonbare meerwaarde moeten hebben voor natuur en landschap. Economische ontwikkelingen dienen natuur-inclusief te zijn en kunnen alleen dan ruimte krijgen wanneer zij leiden tot een verbetering van de bestaande situatie van natuur, biodiversiteit en landschap.

Het belangrijkste knelpunt in het gebied is de sterke versnippering, zowel van het groen als van de verschillende functies. Het gebied is ruimtelijk gefragmenteerd en nogal ontoegankelijk door de vele hekken, afgesloten terreinen en de autosnelwegen.

Natuurontwikkeling noordelijk van de Schelmseweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur door het opheffen van barrières en het verbinden van bestaande natuurgebieden en het onder duurzame en natuur-inclusieve voorwaarden inpassen van economische activiteiten. Robuuste natuur zoekt in principe aansluiting bij de oorspronkelijke natuurlijke vegetatie in dit gebied en bij natuurlijke processen. Waarbij altijd de leesbaarheid van het landschap vanuit cultuurhistorisch oogpunt behouden of versterkt wordt. Zo blijft het Gelders Arcadië en het militair verleden zichtbaar in het grote groen. Er wordt een gezonde bosbodem gecreëerd die beter bestand is tegen droogte. In bestaande en nieuwe bossen worden de natuurwaarden verhoogd en wordt met gebruikmaking van onder meer natuurlijke processen en gerichte ingrepen het bos klimaatbestendiger. Daardoor neemt op termijn de biodiversiteit in het gebied toe en door het opheffen van barrières verbetert de balans tussen de verschillende soorten wild.

Vanuit natuur en landschap (ecologie, biodiversiteit, water en cultuurhistorie) zijn deze stevige ambities neergezet in de Beheervisie Arnhemse Veluwe 2015-2024, in de Groenvisie 2017-2035 (Veluws Plateau en Veluwse Gradiënt) en in het Bomenplan 2019. De ambities voor het versterken van de landgoederenzone in de Veluwe zijn vastgelegd in een gezamenlijk visie opgesteld door het Gelders Genootschap. Ook voor het gebruik van onze landbouwgronden is een ambitie vastgesteld (duurzame natuur-inclusieve landbouw).

Natuurzone ten noorden van de Koningsweg

In de natuurzone ten noorden van de Koningsweg staat het verbeteren van de natuurwaarden, de mogelijkheid om deze te beleven en het leesbaar houden van de cultuurhistorische geschiedenis voorop. Het toevoegen van nieuwe woonfuncties en bedrijvigheid zijn hier niet gewenst. De ontwikkeling van de natuur staat op één.

Natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg

Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur en bij voorkeur langs de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Er mag alleen nieuw gebouwd worden als er elders gesloopt wordt, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden.

Landgoederen zone Gelders Arcadië

De landgoederen in het stuwwallenlandschap zijn onderdeel van Gelders Arcadië, een landgoederenzone langs de Veluwezoom. We versterken de landgoederen door gebruik te maken van de ruimtelijke identiteitsdragers van deze zone (zoals de gecreëerde vergezichten, de beekdalen, de aanwezige parken, de landhuizen en de karakteristieke lanen) als leidraad en onderlegger voor toekomstig beleid en nieuwe ontwikkelingen.

Onderzoeken energieopwekking rondom vliegbasis Deelen

We zetten de komende jaren vol in op de energietransitie om koploper te worden in duurzaamheid. Arnhem wil in 2050 energieneutraal zijn. Onderdeel van deze opgave is het zoeken naar ruimte voor alternatieve energiebronnen als wind- en zonne-energie. Daarvoor wordt ook gekeken naar Arnhem Noord en dan in het bijzonder de landbouwgronden en defensieterreinen in de Veluwezoom en op de Veluwe. Hiervoor werken we in Arnhem onder andere aan de realisatie van zonneparken. In het voorlopig bod van de Regionale energiestrategie Arnhem-Nijmegen is het gebied rondom Deelen als zoekgebied voor zonne-energie opgenomen.

Een mogelijk zonnepark op deze locatie zal ondergeschikt moeten zijn aan het landschap en goed ingepast moeten worden. Er worden meekoppelkansen onderzocht, zodat ruimte meervoudig gebruikt kan worden; bijvoorbeeld combinaties met duurzame landbouw. De ontwikkeling moet nadrukkelijk samengaan met het versterken van de aanwezige natuur en landschappelijke waarden, waarbij het gebruik van hekwerken zoveel mogelijk moet worden voorkomen, bijvoorbeeld door greppels of natuurlijke afrastingen. Nieuwe infrastructuur moet zoveel mogelijk beperkt blijven en brede zones voor groot wild moeten behouden blijven.

We brengen toerisme in balans met de natuur en biodiversiteit

De Veluwezoom en de Hoge Veluwe zijn belangrijke toeristische en recreatieve trekpleisters. Jaarlijks bezoeken ongeveer twee miljoen bezoekers uit binnen- en buitenland het gebied. Deze hoeveelheden aan bezoekers belasten het gebied, maar zorgen ook voor werkgelegenheid en inkomsten. Op dit moment werken de betrokken gemeenten samen met de provincie Gelderland aan een plan voor zorgvuldige inpassing van toerisme en recreatie in het hele gebied. Daarbij is het nodig om de achteruitgang in de natuur een halt toe te roepen, te investeren in de natuur en biodiversiteit en om de doelen uit het Natura 2000-beleid na te komen; met bijzondere aandacht voor de heidevelden en open stuifzandgronden. Het is zoeken naar een nieuwe balans in dit omvangrijke natuurgebied tussen natuur en economische activiteiten. Een belangrijke opgave die daarbij hoort is de vermindering van de verstoring van de rust in het gebied.

De bestaande (economische) functie in het gebied ontwikkelen we op een duurzame manier, met respect voor natuur en landschap. We zetten in op goeie verbindingen tussen Arnhem en Veluwe, met een duidelijke positionering van Arnhem. Verder zijn er kansen om met respect voor de natuur het bestaande wandelnetwerk te versterken. Om de recreatie op de Veluwe bij te sturen en de drukte te verspreiden onderzoeken we de mogelijkheid voor het creëren van een nieuwe ontvangstlocaties naar de Veluwe. Op deze manier houden we het karakter van het gebied in stand maar met een uitstekende én passende gastvrijheid voor toeristen en bezoekers.

Ambitie-agenda

- Investeer in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen.
- Versterk onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren.
- De ontwikkelingen voor alternatieve energiebronnen gaan samen met de aanwezige natuur.
- Bestaande functies in het gebied op een duurzame manier ontwikkelen.
- Voorkomen dat een veelheid aan kleine ontwikkelingen leidt tot verdere verrommeling en versnippering.
- Gebieden met elkaar verbinden en inzetten op duurzame bereikbaarheid.
- Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies en deze moeten plaatsvinden op plekken waar deze functie nu al sterk aanwezig is.
- Recreatie ontwikkelen we natuurinclusief en is in balans met natuur en biodiversiteit.
- Onderzoek naar verlaging maximumsnelheid ten behoeve van veiligheid van mens en dier en de verlaging van de uitstoot van gassen.

Legenda Arnhem Noord

Leefomgeving

Natuurontwikkeling noordelijk van de Koningsweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur met behoud van cultuurhistorische kenmerken door:
- het opheffen van barrières en het verbinden van bestaand natuurgebieden;
- het onder duurzame en natuurinclusieve voorwaarden inpassen van economische activiteiten.

Natuur en cultuurzone; intensiever benut met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteiten. Investering in de bestaande groene buitenruimte tot een nog hoogwaardigere zone waar kan worden geïnvesteerd in het verhogen van de biodiversiteit.

Zones met (matig) intenstief recreatief medegebruik.

Het versterken van de landgoederenzone gelegen door gebruik te maken van de ruimtelijke identiteitsdragers van deze zone (zoals de gecreëerde vergezichten, de beekdalen, de aanwezige parken, de landhuizen en de karakteristieke lanen) als leidraad en onderlegger voor toekomstig beleid en nieuwe ontwikkelingen.

Te onderzoeken ontvangstlocatie.

Het verduidelijken van historische verhaal van de Tweede Wereldoorlog.

Ruimte maken voor natuur: ecologische verbindingszones.

Vitale stad

Burgerszoo

Musea

Papendal

Mobiliteit

Robuust autonetwerk van snelwegen.

Robuust autonetwerk van provinciale en lokale wegen.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes; goede verbindingen tussen Arnhem en de Veluwe, met een duidelijke positionering van Arnhem, zodat het karakter van het gebied in stand blijft maar met een uitstekende én passende gastvrijheid voor toeristen en bezoekers.

Onderzoeksklocatie voor een P+R, door gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Transferpunten

Energie

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden

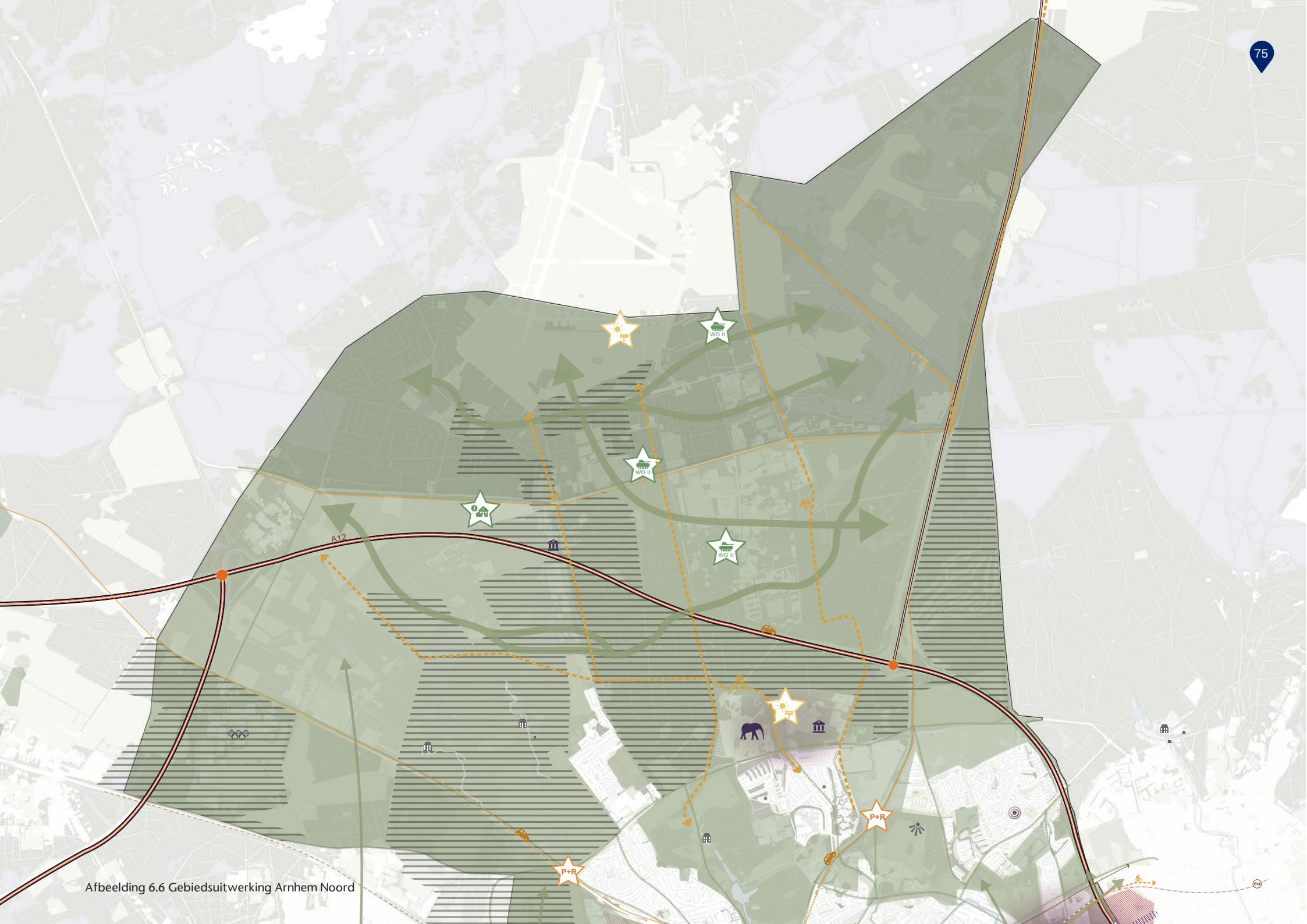

Afbeelding 6.6 Gebiedsuitwerking Arnhem Noord

7. Doorwerking

Deze omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks ook echt kunnen genieten van een gezonde, leefbare, duurzame en mooiere stad. Hiervoor werken we de ambities uit de visie verder uit in verschillende omgevingsprogramma's en gebiedsvisies. In deze omgevingsprogramma's en gebiedsvisies geven we concrete kaders aan over de manier waarop we onze stad gaan ontwikkelen en welke instrumenten we daarvoor in gaan zetten.

7.1 De wettelijke basis

Als strategisch beeld voor de lange termijn vormt de omgevingsvisie voor gemeenten het uitgangspunt voor het gehele fysieke domein. De visie is vormvrij en schetst de hoofdlijnen van:

- het beleid van alle relevante terreinen van de fysieke leefomgeving;
- de kwaliteit van de fysieke leefomgeving;
- het gebruik, beheer, behoud en de bescherming van het grondgebied;
- de voorgenomen ontwikkelingen.

De omgevingsvisie is een kaderstellend ruimtelijk document waarmee het bestuur van de gemeente zichzelf bindt. Het uitgangspunt is daarbij dat er geen sectorale beleidsnota's meer verschijnen, maar bij wijziging van beleidsuitgangspunten een aanpassing van de omgevingsvisie of het programma plaatsvindt. De omgevingsvisie is daarmee een dynamisch document dat in de beleidscysclus wordt geactualiseerd.

Om de visie uitvoerbaar te maken werken we de hoofdlijnen van de visie als volgt uit:

- omgevingsprogramma's om de kwaliteit van de fysieke leefomgeving te monitoren en te sturen indien nodig;
- omgevingsplan om gebruik, beheer, behoud en bescherming van het grondgebied te regelen;
- gebiedsvisies om voorgenomen ontwikkelingen vorm te geven.

Het toekomstbeeld voor de gemeente voorziet in ontwikkelingen die impact hebben op de fysieke leefomgeving. Op grond van de Omgevingswet moeten effecten op de omgeving vooraf onderzocht worden in een MilieuEffectRapportage (MER). Parallel aan het opstellen van deze omgevingsvisie werken we daarom aan het MER. Het MER helpt ons de effecten van de keuzen op de leefomgeving inzichtelijk te maken en zorgt ervoor dat mogelijke conflicten eerder naar boven komen. Op die manier kunnen we gedurende het proces keuzes bijstellen of oplossingen bedenken om de negatieve effecten van keuzes te voorkomen of te verzachten.

7.2 Overzicht van de instrumenten

Het omgevingsprogramma is een flexibel instrument dat de overheid kan toepassen in verschillende fasen van de beleidscyclus. Het instrument omgevingsprogramma is, evenals de omgevingsvisie, een beleidsdocument. In omgevingsprogramma's formuleren gemeenten, waterschappen provincies en het Rijk maatregelen die leiden tot de gewenste kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Er zijn verplichte en onverplichte programma's.

Omgevingsprogramma's

Het programma is een flexibel instrument voor de middellange termijn waarmee meestal per thema wordt gewerkt aan de realisatie van de ambities uit de omgevingsvisie. Op het moment dat de omgevingsvisie is vastgesteld gaan we aan de slag met het opstellen van onze programma's. Dit kan betekenen dat recentelijk vastgestelde beleidsnota's, die passen binnen de ambities van de visie, worden ondergebracht in een omgevingsprogramma. Er kunnen ook nieuwe of aangepaste omgevingsprogramma's komen voor thema's die nu nog niet zijn ondergebracht in samenhangend beleid zoals gezondheid of ruimtelijke kwaliteit. Een omgevingsprogramma is een stuk concreter dan een omgevingsvisie en bevat vaak beleidsregels of concrete gebiedsuitwerkingen. Net als de omgevingsvisie zijn de programma's koersbepalend en vormen zij het inhoudelijk kader voor het omgevingsplan. Een omgevingsprogramma kan verplicht zijn door Europese wetgeving of bij dreigende overschrijding van omgevingswaarden. In Arnhem geldt dit voor geluid en luchtkwaliteit. De huidige programma's voor geluid en luchtkwaliteit handhaven we dan ook onder de Omgevingswet.

Omgevingsplan en vergunningverlening

Op 1 januari 2022 beschikken we automatisch over een omgevingsplan. Dit is een zogenaamd omgevingsplan van rechtswege. Dit plan bestaat uit al onze bestemmingsplannen en een set voormalige rijksregels (de Bruidsschat). Deze regels krijgen we overgedragen van het Rijk. We mogen zelf bepalen of we deze 1 op 1

overnemen of gaan aanpassen. Na 1 januari 2022 moeten we zorgen dat er samenhang ontstaat tussen de bestaande bestemmingsplanregels, de voormalige rijksregels en de regels uit onze verordeningen. Hierbij moeten we niet vergeten dat de nieuwe regels ook aan (blijven) sluiten bij de beleidsuitgangspunten uit deze omgevingsvisie en de omgevingsprogramma's. Dit gebeurt niet automatisch maar hiervoor is een (thematische) wijziging van het omgevingsplan nodig.

Het omgevingsplan actualiseren we niet meer om de tien jaar, maar passen we aan als (maatschappelijke) ontwikkelingen of nieuwe beleidsdoelen daarom vragen. We passen op dat moment alleen de onderdelen aan die nodig zijn en herzien niet meer het totale plan.
In principe stelt de raad een wijziging van het omgevingsplan vast, maar de raad kan dit ook delegeren aan het college. De regels uit het omgevingsplan zijn straks op verschillende manieren eenvoudig te raadplegen via het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Dit kan per adres of per activiteit. Hiervoor is het noodzakelijk dat we al onze regels digitaliseren en gebiedsgericht maken en voor veel voorkomende activiteiten 'vragenbomen' maken. We zijn al bezig met het digitaliseren van onze regels en ook de software om goed aan te kunnen sluiten op de mogelijkheden van het DSO is inmiddels in huis.

Grondbeleid

Als het gaat om het realiseren van deze visie staan niet alleen de inhoudelijke beleidsambities centraal maar ook de manier waarop we onze instrumenten inzetten om gebiedsontwikkelingen letterlijk van de grond te krijgen. Grond is immers het fundament voor de ontwikkeling van ruimtelijke plannen. De wetgever heeft gemeenten een set met grondbeleidsinstrumenten ter beschikking gesteld om het ruimtelijk beleid te kunnen verwezenlijken. Grondbeleid is dus geen doel op zich maar staat ten dienste van het ruimtelijk beleid. Grondbeleid kan worden gedefinieerd als het inzetten van het daarvoor beschikbare instrumentarium met als doel een maatschappelijk gewenst ruimtegebruik te bevorderen, de kwaliteit van het ruimtegebruik te verhogen en tot een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over exploitanten, eigenaren, gebruikers en overheid te komen. Deze doelstellingen legitimeren actief optreden van de overheid op de grondmarkt en het voeren van een regierol.

Voor het voeren van een grondbeleid staat de gemeente een aantal instrumenten ter beschikking

- Wet voorkeursrecht gemeenten
- Onteigeningswet
- Wet inrichting landelijk gebied
- stedelijke kavelruil (nieuw; op vrijwillige basis, gemeente kan faciliteren)
- grondexploitatie (kostenverhaal publiekrechtelijk en privaatrechtelijk)

Onderdeel van de definitieve omgevingsvisie is een uitvoeringsparagraaf waarbij de inzet van deze instrumenten nader wordt toegelicht. Deze paragraaf voegen we later in het proces toe aan deze visie.

Monitoring

Om goede beslissingen te kunnen nemen willen we beschikken over betrouwbare informatie over de toestand van de fysieke leefomgeving. Bij monitoring verzamelen we gedurende langere tijd op systematische wijze gegevens over de fysieke leefomgeving of onderdelen daarvan. Dit kunnen we vervolgens gebruiken om te beoordelen of we de doelstellingen die we onszelf hebben gesteld halen of kunnen halen, zodat we dit kunnen evalueren en aanpassen in onze programma's en omgevingsvisie. Ook burgers, bedrijven en organisaties hebben belang bij de beschikbaarheid van de gegevens. Door actief monitoringsgegevens beschikbaar te stellen, kunnen onderzoekslasten voor concrete initiatieven verminderen.

Participatie bij de uitvoering of aanpassing van de omgevingsvisie

Deze omgevingsvisie ontwikkelen we samen met de stad. Ook bij de uitvoering en aanpassing van deze visie streven we naar goede afstemming met de omgeving. Hierbij spannen we ons in om een zo representatief mogelijke groep inwoners te betrekken, dus ook inwoners die we niet 'standaard' bereiken bij participatietrajecten via het Arnhemsklankbordnetwerk, Arnhemse scholen en bouwsocieteit. Met onze ervaring in participatietrajecten bepalen we per omgevingsprogramma of gebiedsuitwerking hoe we de stad gaan betrekken. We geloven in vroegtijdige participatie omdat het betrekken van de omgeving waardevolle inzichten op kan leveren. Dit maakt onze plannen beter, zorgt voor meer draagvlak en voorkomt bezwaren.

7.3 Thematische uitwerking in programma's

Zoals gezegd is de omgevingsvisie een integrale visie voor de leefomgeving om de stad in samenhang te ontwikkelen, keuzes te maken en ruimtegebruik en balans te houden tussen allerlei functies en doelen. Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten (zie 7.2) doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De thematische omgevingsprogramma's die we in deze paragraaf beschrijven kunnen in de loop van het proces nog wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

Arnhem aantrekkelijke stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangend omgevingsprogramma Arnhem aantrekkelijke stad. Dit programma zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- het ontwikkelen van een verdichtingsvisie voor de stad en een herijking van de hoogbouwvisie;
- het ontwikkelen van een afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden;
- het doorontwikkelen van onze welstandsadvisering naar advisering voor ruimtelijke kwaliteit, voor de bebouwde en onbebouwde omgeving;
- het doorontwikkelen van de compensatieregels voor groen;
- een kader voor het verder verankeren van ruimtelijke kwaliteit in het omgevingsplan;
- ontwikkelen van een klimaattoets voor klimaatvriendelijk bouwen.

Basis voor de ontwikkeling van het omgevingsprogramma Arnhem aantrekkelijke stad zijn de volgende kaders:

- Erfgoedagenda 2017-2019
- Welstandsnota 2015
- De cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2 van de structuurvisie 2012
- De kenmerken van de ruimtelijke milieus in paragraaf 3.2 van de structuurvisie 2012
- De groenvisie 2017-2035
- Bomenplan 2020
- De redengevende beschrijvingen van onze monumenten en beschermde stadsgezichten
- Beleidskaart archeologie

Advisering Ruimtelijke kwaliteit

Onder de omgevingswet moeten alle gemeenten een gemeentelijke dviescommissie instellen voor de omgevingskwaliteit. De bestaande commissie voor ruimtelijke kwaliteit en welstand komen niet meer terug. De omgevingswet biedt het bestuur meer ruimte om een eigen afweging van belangen te maken. Om die belangen goed te kunnen afwegen kan een onafhankelijk en deskundig advies behulpzaam zijn. Alle gemeenten met rijksmonumenten zijn verplicht om een adviescommissie in te stellen die minimaal over de rijksmonumenten adviseert, met uitzondering van archeologische monumenten. De wet voorziet niet in een overgangsrecht, dus gemeenteraden wordt geadviseerd in elk geval voor het inwerkingtreden van de Omgevingswet zo'n commissie in te stellen. De commissie kan ook een bredere taak krijgen om zijn adviesstelsel door te ontwikkelen in de geest van de Omgevingswet; breder en eerder in de processen.

Arnhem, groene, gezonde en leefbare stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangend omgevingsprogramma Arnhem groene, gezonde en leefbare stad. Dit programma zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- het in lijn brengen van de gebiedsgerichte milieubenadering met de nieuwe ontwikkelgebieden in de omgevingsvisie;
- het formuleren van verbrede doelstellingen voor een gezonde stad gericht op meedoen en bewegen;
- het ontwikkelen van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen;
- het ontwikkelen van een dashboard gezonde leefomgeving.

Basis voor de ontwikkeling van het programma Arnhem gezonde en leefbare stad zijn de volgende kaders:

- De gebiedsgerichte milieubenadering uit paragraaf 2.12 van de structuurvisie 2012
- Bomenplan 2020
- Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021 – 2025
- Beleidsplan geluid 2008
- Actieplan Omgevingslawaai 2013
- Uitvoeringsagenda luchtkwaliteit 2018
- Nota bodembeheer 2011
- Beleidsnota bodem 2012
- De bodemkwaliteitskaart 2020
- Strategie klimaatadaptatie 2020
- Gezond en Fit 2020
- Nota Lichthinder 2011
- Geurbeleid 2010
- Beleidsplan Externe veiligheid 2005
- Implementatie VN-verdrag Handicap
- Arnhemse Standaard Toegankelijkheid - AST (2019)
- Handboek AST Openbare Ruimte (2020)

Arnhem vitale stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangend omgevingsprogramma Arnhem vitale stad. Dit programma zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een vitale economie voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- een duurzame en toekomstgerichte ontwikkelingsstrategie voor functiemenging op Het Broek en Rijnpark gericht op behoud van voldoende werklocaties en werkplekken;
- een nieuwe programmatische visie voor de vergrote binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als regionaal dienstencentrum;
- een lange termijnvisie voor een circulaire economie.

Basis voor de ontwikkeling van het programma vitale stad zijn de volgende kaders:

- Economische Agenda + Uitvoeringsagenda 2020 (in voorbereiding)
- Regionaal Programma Werklocaties regio Arnhem-Nijmegen Periode 2021 t/m 2024 (in voorbereiding)
- Kantorenbeleid 2021 (in voorbereiding)
- Detailhandelsvisie 2016-2021
- De Arnhemse Horecavisie 2017
- Cultuurbeleid Arnhem 2012
- Visie Arnhemse binnenstad herijking 2019
- Onderzoek Leisurevoorzieningen 2018
- Op weg naar een circulair Arnhem Plan van aanpak 2020-2023

Stad waar het goed wonen is

We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangend omgevingsprogramma Arnhem Stad waar het goed wonen is. Dit programma zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van het woonbeleid voort, maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- de focus op het verbeteren van de leefbaarheid in Arnhem Oost door wijkaanpak 3.0;
- nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere Arnhemse wijken met een nieuwe Arnhemse Mix.

Basis voor de ontwikkeling van het programma Arnhem Stad waar het goed wonen is zijn de volgende kaders:
- De Arnhemse woonprincipes 2015
- Plan van aanpak woningbouwontwikkeling Arnhem 2019
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022
- Woondeal Arnhem Nijmegen 2020

Bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit

We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangend omgevingsprogramma Arnhem bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit. Dit programma zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van mobiliteit voort, maar bevat ook wijzigingen gericht op:
- een verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een Sustainable Urban Mobility Plan (SUMP) en daarmee een;
- nieuwe kijk op de rol van automobiliteit in de stad in relatie/combinatie met fiets, OV en inzet Hubs;
- mobiliteitsopgave koppelen aan de verstedelijkingsopgave;
- ontwikkelen van modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen;
- ontwikkelen van een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum;
- ontwikkelen van een visie op deelvervoer.

Voorgaande kaders werken we de komende jaren uit in een samenhangend programma Arnhem Bereikbare stad. Dit programma zet in grote lijnen de huidige koers voort maar zal ook wijzigingen bevatten gericht op:
- Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid 2019
- Accentnota fiets 2019-2024
- Nota Bereikbare Binnenstad 2017
- OV-visie Arnhem-Nijmegen
- Verkeersveiligheidsrapportage 2016-2020
- Samenwerken aan hoogwaardige ov-corridors 2019-2023

Stad met nieuwe energie

We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangend omgevingsprogramma Arnhem Stad met nieuwe energie. Dit programma zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van duurzame energie voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:
- de transitievisiewarmte beschouwen we straks samen met de wijkuitvoeringsplannen als wettelijk programma on de Omgevingswet;
- we stellen een bodemenergieplan op en een verordening bodemenergie;
- we maken een Beleidsplan deelvervoer.

Basis voor het programma zijn de volgende kaders:
- Regionale Energie Strategie 1.0
- Programmaplan Nemia
- Aanpak energiearmoede
- Transitievisie Warmte
- De visie op de ondergrond uit paragraaf 2.10 van de structuurvisie 2012

7.4 Gebiedsuitwerking in ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies

Voor de grote gebiedsuitwerkingen gaan we op stadsdeelniveau aan de slag met het opstellen van integrale ontwikkelperspectieven. In deze perspectieven werken we de ambities voor de gebieden Arnhem Centrum, Centrum Zuid. Arnhem Spoorzone Oost en Arnhem Noord nader uit. Onder deze ontwikkelperspectieven kunnen vervolgens voor specifieke locaties gebiedsvisies opgesteld worden met daarin de concrete stedenbouwkundige en programmatische uitgangspunten.

Colofon

Voorontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040
Opdrachtgever Gemeente Arnhem
versie voorontwerp 3 mei 2021

Dit document is samengesteld
door Land-id, in opdracht van en in
samenwerking met gemeente Arnhem.

Strategisch ontwerpers
voor gebieden in beweging

Notitie Reikwijdte en Detailniveau Omgevingsvisie Arnhem

Omgevingsvisie gemeente Arnhem

8 april 2021

Kenmerk R001-1279798DSG-V01-agv-NL

Verantwoording

Titel	Notitie Reikwijdte en Detailniveau Omgevingsvisie Arnhem
Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Projectleider	Martijn Gerritsen
Auteur(s)	Daan van Gils
Tweede lezer	Martijn Gerritsen
Projectnummer	1279798
Aantal pagina's	17
Datum	8 april 2021
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking.
	Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven.

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Kenmerk R001-1279798DSG-V01-agv-NL

Inhoud

1 Omgevingsvisie en het proces 4
1.1 Introductie 4
1.2 Waarom een Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD)? 4
1.2.1 De Omgevingsvisie van Arnhem 4
1.2.2 De Omgevingsvisie en het milieueffectrapport (MER) 5
1.2.3 Het zoeken naar balans 6
1.2.4 Een samenhangende benadering: Omgevingseffectrapportage (OER) 6
1.2.5 Waarom een Notitie Reikwijdte en Detailniveau? 7
1.2.6 Inspraak 7
1.3 Waarom een Omgevingsvisie en Wat is een MER 7
1.3.1 Waarom een Omgevingsvisie 7
1.3.2 Wat is een MER 7
1.4 Proces tot nu toe 8
1.4.1 Proces om tot de Omgevingsvisie te komen 8
1.4.2 Participatietraject 10
2 Wat gaan we onderzoeken en hoe? 11
2.1 Het vertrekpunt van het PlanMER 11
2.2 Stappen MER 12
2.2.1 Wat en hoe: Huidige Situatie en autonome ontwikkeling (referentiesituatie) 13
2.2.2 Wat en hoe: Effectbeoordeling en doelbereik 13
2.2.3 Wat en hoe: Synergie en strijdigheden (afwegen alternatieven) 14
2.2.4 Keuzes leiden tot alternatieven die worden getoetst 14
2.2.5 Wat en hoe: Mitigerende maatregelen (aanbevelingen) 14
2.2.6 Wat en hoe: Monitoring (aanzet monitoringsprogramma) 14
3 Hoe gaan we dat onderzoeken? 15
3.1 Hoe: Beoordelingskader 15
3.2 Hoe: Effectbepalingen en doelbereik 17
3.3 Wat: de vervolgstappen op hoofdlijnen 17

1 Omgevingsvisie en het proces

1.1 Introductie

De gemeente Arnhem werkt aan het opstellen van een Omgevingsvisie. Inmiddels is het Voorontwerp van deze Omgevingsvisie opgesteld. De visie biedt de gemeente een beeld van hoe de leefomgeving van Arnhem zich in de brede zin van het woord gaat ontwikkelen tot en met 2040. Om tot de uiteindelijke Omgevingsvisie en de uitvoering daarvan te komen, doorloopt de gemeente een inhoudelijk proces waarin keuzes voor de inrichting van de stad worden gemaakt. Onderdeel van dit proces is het opstellen van een milieueffectrapportage (MER).

Het doel van deze Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) is om u als lezer inzicht te geven in de stappen die ten behoeve van het MER doorlopen worden. Om dit te bereiken wordt een aantal vragen besproken. Er wordt ingegaan op de vraag waarom een NRD eigenlijk nodig is. Daarna wordt verder uitgelegd waarom er een Omgevingsvisie komt en wat daarbij de rol van een MER is. Verder staan de vraag wat er precies onderzocht gaat worden en hoe dit zal gebeuren centraal. Ook het proces tot nu toe en het vervolg van dit proces na de Omgevingsvisie zullen worden toegelicht.

In **Hoofdstuk 1** volgt een antwoord op de vragen wat een NRD, de Omgevingsvisie en het MER zijn. Ook het proces tot nu toe wordt besproken. In **Hoofdstuk 2** volgt het antwoord op de vraag wat er onderzocht gaat worden en hoe dat gebeurt. In **Hoofdstuk 3** wordt verder ingegaan op de middelen die er zijn om te onderzoeken wat de effecten van de Omgevingsvisie op de leefomgeving in Arnhem zijn en wordt vooruit gekeken naar het vervolg van het proces.

1.2 Waarom een Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD)?

Om de vraag te beantwoorden waarom er eigenlijk een Notitie Reikwijdte en Detailniveau is, volgt eerst achtergrondinformatie over het proces waarin de Omgevingsvisie en het bijbehorende MER worden opgesteld.

1.2.1 De Omgevingsvisie van Arnhem

De gemeente Arnhem werkt aan het opstellen van een Omgevingsvisie. Het is de bedoeling dat de visie de basis vormt voor duidelijke keuzes in de ruimtelijke inrichting van de stad. In deze keuzes moeten de sociale en de fysieke opgaven in samenhang worden bekeken.

De Omgevingsvisie is voor de lange termijn het kerninstrument voor de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving. De Omgevingsvisie zelf is een dynamisch document, omdat het zal mee veranderen met toekomstige opgaven en voorkeuren. De keuzes die in de Omgevingsvisie staan vormen een kader voor toekomstige uitvoeringsprogramma’s, uitwerkingen per gebied en het Omgevingsplan.

Om in beeld te brengen of de uitwerking van het beleid daadwerkelijk leidt tot een betere kwaliteit van de leefomgeving is periodieke informatie over het kwaliteitsniveau van de fysieke leefomgeving nodig. Daarnaast kunnen de resultaten van het tot dan uitgevoerde beleid meer inzicht geven. Met dit voortschrijdend inzicht kan uitwerking en bijsturing gegeven worden aan de Omgevingsvisie. Op deze manier ontstaat er een gesloten beleidscyclus waarbij onder andere de informatie uit het MER als goede basis dient. Zie onderstaande figuur 1.1 voor een uitwerking van de beleidscyclus. Vervolgens kan op basis daarvan de visie worden aangepast om scherper in te zetten op het behalen van die doelen.

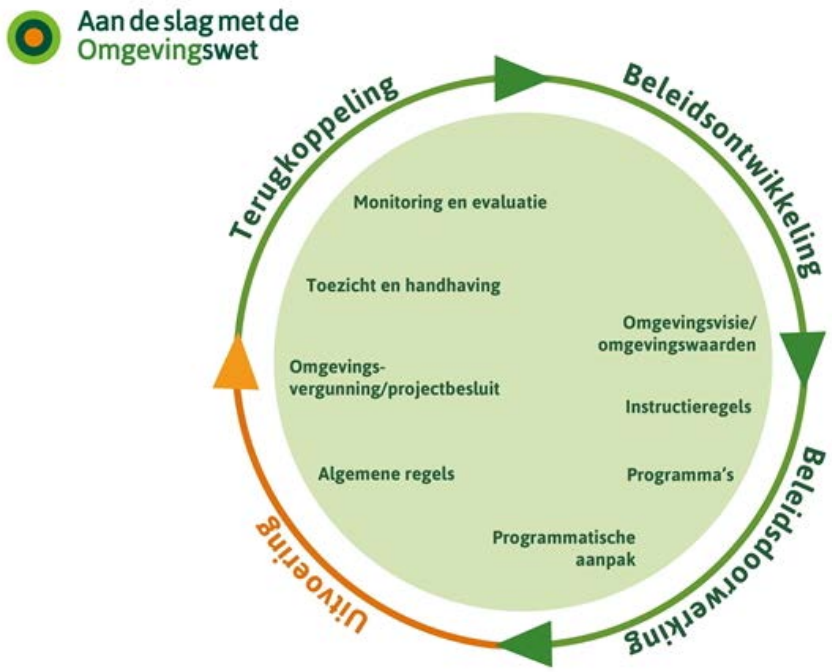

Figuur 1.1 Gesloten beleidscyclus binnen de context van de Omgevingswet (Bron: Aan de slag met de Omgevingswet).

1.2.2 De Omgevingsvisie en het milieueffectrapport (MER)

Binnen het proces wordt het opstellen van de Omgevingsvisie gelijktijdig en in samenhang opgepakt met het opstellen van het MER. Deze milieueffectrapportage is het instrument om afgewogen keuzes te maken voor de Omgevingsvisie. In het proces is het Voorontwerp van de Omgevingsvisie het startpunt voor het MER. Door het MER en de Omgevingsvisie in samenhang op te stellen kunnen gedurende het proces beide documenten elkaar aanvullen en versterken.

In onderstaand kader is meer achtergrond opgenomen over de “m.e.r. plicht”. Oftewel de wettelijke aanleiding voor het opstellen van het MER.

Kader M.e.r plicht
De Omgevingsvisie biedt het kader voor zogenaamde m.e.r.-plichtige activiteiten. Dat betekent dat het verplicht is voor zulke activiteiten een milieueffectrapportage op te stellen (hoofdstuk 7 van de Wet Milieubeheer). Het gaat hierbij onder andere om de woningbouwopgave. Ook hebben ontwikkelingen zoals opgenomen in de Omgevingsvisie mogelijk significante gevolgen voor Natura-2000 gebieden. De Veluwe bij Arnhem is een Natura-2000 gebied. Wanneer ontwikkelingen binnen de visie significante gevolgen hebben voor zo’n gebied, is een Passende Beoordeling nodig (Wet Natuurbescherming art. 7.2a lid 1 Wm). De Passende Beoordeling is een document waarin dieper wordt ingegaan op de gevolgen voor Natura-2000 gebieden. Het detailniveau van de Passende beoordeling moet passen bij het detailniveau van het plan. Omdat het in dit geval om een Omgevingsvisie gaat, zal een Passende Beoordeling – als deze nodig blijkt – ook een meer abstract karakter hebben. De passende beoordeling zal integraal onderdeel uitmaken van het MER.

Kader 1.1

1.2.3 Het zoeken naar balans

De informatie in de Omgevingsvisie gaat verder dan alleen milieuaspecten. Thema’s zoals duurzaamheid, veiligheid en inclusiviteit maken ook deel uit van de visie. De volgende vraag staat centraal in de visie:

‘Hoe en onder welke *(rand)voorwaarden kan er ruimte geboden worden aan verschillende ruimtevragers om hiermee een aantrekkelijke gemeente te zijn waarin verschillende functies en doelen met elkaar in balans zijn*? Het zoeken naar een balans vraagt om het slim puzzelen met de beperkte ruimte.

1.2.4 Een samenhangende benadering: Omgevingseffectrapportage (OER)

Hoewel in de Omgevingsvisie wordt gestreefd naar samenhang in functies en doelen, kunnen bepaalde doelen ook strijdig zijn met elkaar. De bedoeling van de m.e.r.-procedure is om de onderlinge strijdigheid tussen de doelen te onderzoeken en in beeld te brengen. De gemeente Arnhem wil in de geest van de Omgevingswet met een integrale bril naar de leefomgeving kijken. Met een dergelijke kijk moeten de fysieke en sociale opgaven waar de stad voor staat in samenhang worden opgepakt.

Een voorbeeld van deze samenhang is het werken aan klimaatadaptatie door meer groen in de stad toe te voegen. Met een integrale blik zie je dat groen niet alleen een oplossing biedt tegen hittestress, maar dat een groene omgeving ook positief is voor bewoners en beweging en recreatie onder die inwoners kan stimuleren. Het meenemen van thema’s zoals duurzaamheid, veiligheid, werkgelegenheid en inclusiviteit zorgt voor een vernieuwende m.e.r. aanpak waarbij je het MER ook wel Omgevingseffectrapportage (OER) kunt noemen, omdat het uitgangspunt niet alleen is om de milieueffecten in beeld te brengen, maar om de omgeving integraal te benaderen.

1.2.5 Waarom een Notitie Reikwijdte en Detailniveau?

Deze Notitie Reikwijdte en Detailniveau is de eerste stap in het proces om tot de Omgevingsvisie en het MER ofwel OER te komen. De NRD beschrijft welke omgevingsaspecten en effecten in de m.e.r.-procedure onderzocht gaan worden. Dat wordt de reikwijdte genoemd. Daarnaast geeft de NRD informatie over de manier waarop de effecten van de Omgevingsvisie onderzocht zullen worden en met welke diepgang. Dat heet het detailniveau. Het MER wordt tegelijk met de ontwerp omgevingsvisie ter inzage gelegd. Het geeft besluitvormers en geïnteresseerden inzicht in de positieve en negatieve effecten van de omgevingsvisie.

1.2.6 Inspraak

Het is belangrijk dat iedereen mee kan denken over de manier waarop de gemeente Arnhem het m.e.r. traject gaat inrichten. Om die reden ligt de NRD zes weken ter inzage. Tijdens deze periode kan eenieder reageren op de aanpak van de milieueffectrapportage voor de Omgevingsvisie zoals beschreven in deze NRD. Reacties kunnen in de vorm van zienswijzen bij de gemeente ingediend worden, zowel schriftelijk als digitaal. De reacties worden gebruikt bij de verdere uitwerking van de milieueffectrapportage.

1.3 Waarom een Omgevingsvisie en Wat is een MER

In deze paragraaf wordt besproken waarom er een Omgevingsvisie en bijbehorende MER door de Gemeente Arnhem wordt opgesteld.

1.3.1 Waarom een Omgevingsvisie

Arnhem staat de komende jaren voor een aantal belangrijke opgaven gesteld, die een beroep doen op de ruimte in de stad. Om de stad in samenhang te ontwikkelen, keuzes te maken in ruimtegebruik en balans te houden tussen allerlei functies en doelen, is een integrale visie nodig voor de leefomgeving; een koers richting 2040. De Omgevingsvisie gaat niet alleen over traditionele ruimtelijke onderwerpen zoals bouwen, verkeer en water, maar ook over ecologie, gezondheid en duurzaamheid. De Omgevingsvisie bekijkt die onderwerpen niet apart, maar in onderlinge samenhang.

De visie dient daarmee als vertrekpunt om stap voor stap het huidige beleid indien nodig bij te stellen in samenhangende programma’s om de voor de gemeente Arnhem opgestelde doelen te bereiken. De Omgevingsvisie geeft richting aan de belangrijke en dringende opgaven voor de stad. In de Omgevingsvisie worden de doelen en richting vooral op hoofdlijnen genoemd. Het beleid van de Omgevingsvisie vindt uiteindelijk zijn verdere uitwerking in verschillende omgevingsprogramma’s en gebiedsvisies.

1.3.2 Wat is een MER

Om te beginnen worden een tweetal afkortingen gebruikt: m.e.r. en MER. M.e.r. staat voor ‘milieueffectrapportage’ en is de procedure waarbinnen een MER wordt opgesteld. MER staat voor ‘Milieueffectrapport’ en bevat de resultaten van het onderzoek naar de (milieu)effecten binnen een m.e.r. De toevoeging ‘Plan’ (PlanMER) wil zeggen dat het om een MER voor een plan gaat, zoals een Omgevingsvisie. In deze NRD hanteren we kortweg de term MER.

Met milieueffectrapportage (m.e.r) krijgt het milieu een plaats in de besluitvorming over een plan of project, dit kan gaan om concrete projecten maar ook om plannen en visies zoals de Omgevingsvisie voor Arnhem. Het m.e.r helpt bij het proces van wikken en wegen van wat waar de ruimte krijgt binnen de Omgevingsvisie. Meer hierover in hoofdstuk 2 van deze NRD. Het eindproduct is een verslaglegging van dit proces en het eindresultaat, wat zoals beschreven samen met de ontwerp Omgevingsvisie ter inzage gaat.

1.4 Proces tot nu toe

De gemeente Arnhem heeft samen met inwoners, ondernemers, stakeholders en (maatschappelijke) partners een participatietraject doorlopen. Het resultaat van het participatietraject is de informatie die in het Voorontwerp Omgevingsvisie en deze NRD als bouwsteen dient. Deze bouwstenen vormen de basis in het proces voor het opstellen van de Omgevingsvisie.

1.4.1 Proces om tot de Omgevingsvisie te komen.

De gemeente Arnhem heeft met opstellen van het Voorontwerp Omgevingsvisie 2040 de eerste stappen gezet in het opstellen van de gemeentelijke Omgevingsvisie. De NRD is tegelijkertijd met het Voorontwerp van de Omgevingsvisie opgesteld.

Voordat het Voorontwerp van de Omgevingsvisie is opgesteld is de identiteit van Arnhem in beeld gebracht. Daarna zijn in een koersdocument de ontwikkelingen en trends en een toekomstbeeld voor Arnhem in 2040 geschetst. Hieruit blijkt dat verschillende beleidsdoelen, ambities en initiatieven vanuit de stad een claim op de fysieke ruimte in de gemeente leggen. Om hierbinnen samenhang te versterken en strijdigheden op te lossen zijn de opgaven en ambities samengenomen in realistische doelen. Deze realistische doelen worden de afwegingsprincipes genoemd. Hierbij is bewust de dialoog met de samenleving opgezocht. Hierna worden het toekomstbeeld, de afwegingsprincipes en de thematische uitwerking kort toegelicht.

Toekomstbeeld

In het toekomstbeeld worden de belangrijkste waarden, principes en ambities gepresenteerd die richting gaan geven aan het ruimtegebruik in Arnhem tot en met 2040. Het toekomstbeeld geeft een antwoord op de opgaven waar Arnhem de komende jaren voor staat. Belangrijk hierbij is dat de identiteit en kwaliteit van de stad behouden blijft en een gecombineerd ruimtegebruik de voorkeur heeft.

Figuur 1.2 Toekomstbeelden Arnhem 2040

De afwegingsprincipes

Het toekomstbeeld en de opgaven waar Arnhem voor staat kunnen niet apart van elkaar kunnen worden aangepakt. Een omgevingsvisie vraagt om een integrale, samenhangende aanpak. Om samenhang tussen de opgaven en aanpak te brengen, worden in de Omgevingsvisie een aantal Afwegingsprincipes gepresenteerd. Het is van belang dat bij het maken keuzes met betrekking tot de fysieke leefomgeving steeds dezelfde afwegingsprincipes worden gehanteerd.

Idealiter zorgen de afwegingsprincipes voor zorgvuldig onderbouwde keuzes. Dat betekent echter niet dat altijd elk afwegingsprincipe meegenomen dient te worden. Het kan voorkomen dat een principe bij een bepaald vraagstuk niet mee wordt genomen. Natuurlijk wordt er dan wel gemotiveerd van het principe afgeweken. De afwegingsprincipes zijn ‘Het versterken van de Arnhemse identiteit’, ‘Duurzaam en gezond ontwikkelen’, ‘Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen’ en ‘ Slim omgaan met ruimtegebruik’.

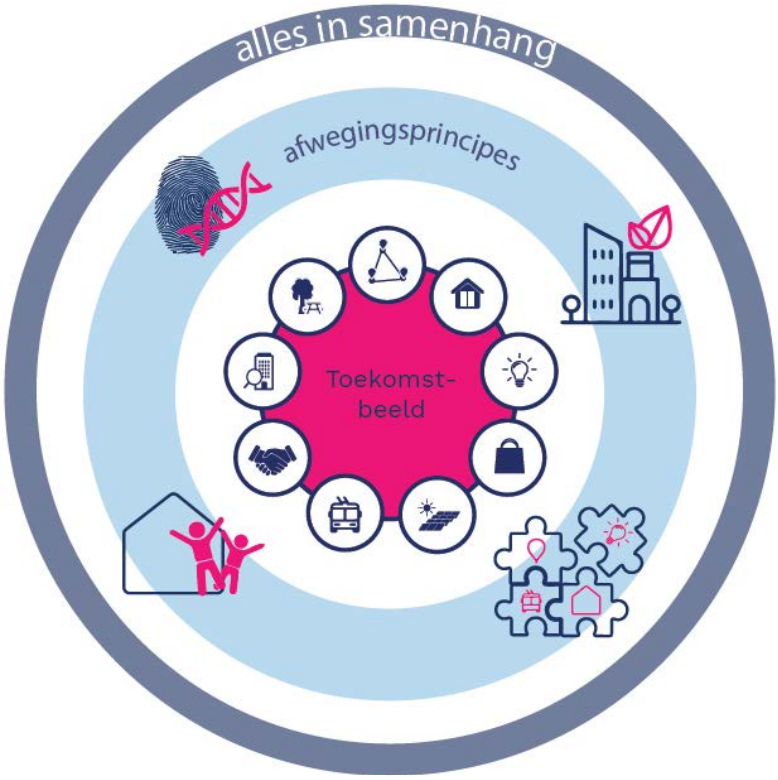

Figuur 1.3 Toekomstbeelden en afwegingsprincipes moeten in samenhang bekeken worden in de Omgevingsvisie naar 2040

Thematische uitwerking
In de Omgevingsvisie worden een aantal overkoepelende thematische uitwerkingen opgenomen. Deze thema's zijn:' een aantrekkelijk Arnhem' waarbij de identiteit of het DNA van de stad de basis vormt, 'een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad', 'een vitale stad', 'een stad waar het goed wonen is', 'een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit' en 'een stad met nieuwe energie'. De visie moet perspectief bieden voor de komende 20 jaar. In het gevoerde participatietraject is een basis gelegd voor de uitgangspunten van het proces en de inhoudelijke keuzes voor de Omgevingsvisie. Samen met inwoners, ondernemers, stakeholders en (maatschappelijke) partners wil de gemeente graag de Omgevingsvisie verder vormgeven.

Gebiedsuitwerking
Naast de thematische uitwerkingen die zich richten op de gehele stad bevat de Omgevingsvisie ook een aantal gebiedsgerichte uitwerkingen, In deze gebieden liggen de komende jaren belangrijke opgaven die vragen om een samenhangend ontwikkelkader.

1.4.2 Participatietraject
Doel van het participatietraject was om een Omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de samenleving van Arnhem zich herkent. In het participatieproces zijn inwoners geraadpleegd over de Omgevingsvisie. De Arnhemmers zijn tenslotte expert van hun leefomgeving. De dialoog met de samenleving, de participatie, verloopt in verschillende fasen waarin gemeente (raad en B&W) en bewoners ook verschillende rollen hebben.

Voor een verdieping van het participatietraject wordt verwezen naar het Voorontwerp van de Omgevingsvisie en het participatiedocument. In het participatiedocument wordt toegelicht hoe de participatie vorm is gegeven, welke doelgroepen zijn bereikt en wat de inhoudelijke resultaten uit het traject zijn. In het Voorontwerp van de Omgevingsvisie staat op welke onderdelen van die visie inwoners hebben meegepraat.

2 Wat gaan we onderzoeken en hoe?

In dit hoofdstuk staan de belangrijkste punten die dienen als vertrekpunt van het MER. Zoals hiervoor al beschreven, is het nadrukkelijk de bedoeling dat het uitgangspunt van zowel de visie als het MER een samenhangende, brede, integrale blik moet zijn. De Omgevingsvisie en het MER hangen sterk samen, omdat ze elkaar horen te verrijken. Het Voorontwerp van de Omgevingsvisie is het uitgangspunt voor het MER. Het gaat om een proces waarin MER en Omgevingsvisie gelijktijdig worden opgesteld en het ene op een aantal momenten weer nieuwe informatie levert voor het andere. Dit wordt ook wel een cyclisch-iteratief proces genoemd. In de komende paragrafen wordt gekeken naar het vertrekpunt van het MER. Bovendien wordt behandeld wat in het MER onderzocht wordt en hoe dat gebeurt.

2.1 Het vertrekpunt van het PlanMER

Het MER gaat inzicht geven in onderstaande punten:

- De effecten van het nieuwe beleid op de leefomgeving voor de onderwerpen waar het MER over gaat
- In welke mate het nieuwe beleid bijdraagt aan de ambities van de gemeente Arnhem voor de negen toekomstbeelden (zie 1.4.1 en figuur 1.2)
- In welke mate de opgaven en doelen elkaar en het DNA van Arnhem kunnen versterken en waar ze met elkaar zullen botsen. Kortom: waar keuzes gemaakt moeten worden
- Welke alternatieven zijn beschouwd en hoe milieu informatie is meegewogen in de besluitvorming van de Omgevingsvisie
- Aanbevelingen en randvoorwaarden voor vervolgstappen

Het MER gaat over nieuw beleid, maar ook over de effectiviteit van bestaand beleid. De gemeente zet een deel van het beleid zoals opgenomen in de huidige strategische beleidsplannen ongewijzigd door voor de looptijd van deze plannen. Beoordeeld wordt wat de invloed van dit huidige beleid is op de leefomgeving, daarbij wordt gekeken naar de huidige situatie (HS) en de autonome ontwikkeling (AO). Daarnaast wordt beoordeeld of er mogelijk aanleiding is om het beleid alsnog te herzien.

In het MER staan die opgaven die in potentie een grote impact hebben op de leefomgeving, zowel qua ruimtelijke claim als op de kwaliteiten van Arnhem, zoals een gezonde leefomgeving en een aantrekkelijk landschap. Het gaat primair om de grote ruimtevragers:

- **Verstedelijking**; Uitgangspunt is om de verstedelijking op grotere schaal en gezamenlijk binnen de regio Arnhem-Nijmegen op te pakken. Binnen de lokale afwegingen voor de verstedelijkingsopgave moet er aandacht zijn voor aantrekkelijke wijken gebaseerd op de identiteit van Arnhem en waar plek is voor alle doelgroepen. Dat betekent dat er ook sociale woningen en woningen voor kwetsbare doelgroepen aan de sterke wijken worden toegevoegd. Bovendien gaat het om de samenhang dus wordt de verstedelijkingsopgave verbonden met klimaatadaptatie, economie en werkgelegenheid en is een aantrekkelijke, gezonde, schone, goed te bereiken en groene leefomgeving het streven
- **Duurzaamheid**; duurzaamheid moet in onderlinge samenhang met de andere ruimtelijke onderwerpen binnen de Omgevingsvisie bekeken worden. Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een energieneutrale gemeente te zijn. In het kader van het actieprogramma New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 zijn tussendoelen gesteld voor in 2023 en 2030 met respectievelijk 25% en 61% C02-reductie ten opzichte van 2017. Daarnaast vragen de energie-transitie in de vorm van de Regionale Energie Strategie, de nog op te stellen warmtetransitievisie, het aanpakken van energie-armoede en klimaatadaptieve maatregelen en programma's de nodige aandacht en ruimte
- **Economie**; de ambitie is om de economie in Arnhem circulair te maken, gebaseerd op hernieuwing van grondstoffen en energie voor een duurzame samenleving en economie. De gemeente wil economische en educatieve hotspots realiseren waar wordt ingezet op bedrijvigheid en (middelbaar en hoger) onderwijs binnen de thema's energie, innovatie, schone mobiliteit, maken & testen en circulaire economie. Ook het realiseren van nieuwe woon-werkmilieus en het behouden van bestaande bedrijventerreinen met de mogelijkheid van functiemenging is belangrijk in de samenhang van economie met klimaat, energie, bereikbaarheid en kwaliteit van de openbare ruimte. De ontwikkeling van een nieuwe haven sluit hier met de aandacht voor schone energie en transport ook op aan

Deze ruimtevragers zijn gerelateerd aan opgaven in de leefomgeving met kansengelijkheid, gezondheid en veiligheid in het achterhoofd.

2.2 Stappen MER

In deze paragraaf worden de stappen van de m.e.r.-procedure beschreven. Onderstaand schema is een weergave van het proces en die verschillende stappen. Termen als de huidige situatie en autonome ontwikkeling, effectbeoordeling en synergie en strijdigheden worden daarna in een aantal alinea's verder toegelicht.

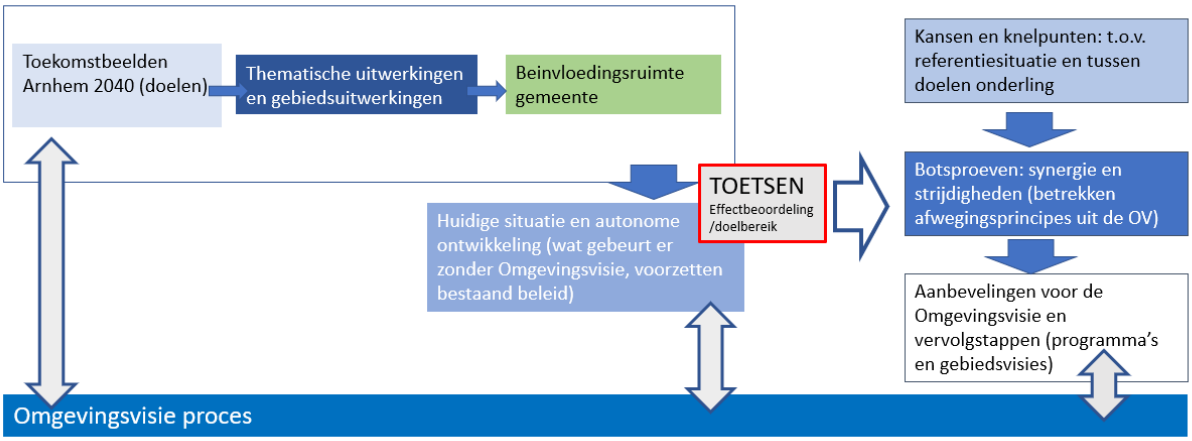

Figuur 2.1 de stappen van het m.e.r-proces: Hoe wordt wat beoordeeld.

2.2.1 Wat en hoe: Huidige Situatie en autonome ontwikkeling (referentiesituatie)

De eerste stap is het in beeld brengen van de huidige situatie en de verwachte autonome ontwikkelingen (HSAO). Autonome ontwikkeling betekent de te verwachten voortgang van de huidige situatie zonder dat er nieuw beleid van kracht is. De huidige situatie en autonome ontwikkeling tezamen wordt de referentiesituatie genoemd. In deze fase wordt het kwaliteitsniveau voor verschillende vooraf bepaalde thema's beschreven. Hierbij wordt ook het beleid betrokken dat al geldt en eventueel al bestaande monitoringsgegevens. Vervolgens wordt beoordeeld, hoe een bepaald doel er voor staat; bijvoorbeeld goed, redelijk of slecht. Daarmee kan vervolgens de doeltreffendheid van het bestaande beleid bepaald worden.

2.2.2 Wat en hoe: Effectbeoordeling en doelbereik

De toekomstdoelen en thematische uitwerkingen worden in het MER zo concreet mogelijk gemaakt. Onderscheid wordt gemaakt in wat nieuw beleid is en wat bestaand (en daarmee onderdeel uitmaakt van de referentiesituatie). Ook wordt gekeken naar de zogenaamde beïnvloedingsruimte van de gemeente: oftewel waar is en kan de gemeente zelf aan zet zijn en waar is zij afhankelijk van anderen partijen. Dit tezamen wordt getoetst aan de referentiesituatie.

Een deel van de uitspraken in de Omgevingsvisie zal van toepassing zijn op de hele gemeente en is daarmee abstract. Een ander deel van de uitspraken wordt op gebiedsniveau verder uitgewerkt. Het MER moet aansluiten op het abstractieniveau van de Omgevingsvisie. Vanwege dit abstractieniveau wordt er gewerkt met ondergrenzen van ontwikkelingen. Voor de invulling van de woningbouwopgave betekent dit concreet dat niet elke locatie afzonderlijk op gebiedsniveau in beeld wordt gebracht, maar dat er wordt gewerkt met een ondergrens van bijvoorbeeld enkele honderden huizen en dat de invulling van de opgave op gebiedsontwikkelingsniveau nader wordt uitgewerkt. Voor de energietransitie zal het waarschijnlijk ook gaan om grotere gebieden op de kaart. Bij de verdere uitwerking van het MER wordt het detailniveau scherper gedefinieerd. Uiteindelijk leidt dit tot een overzicht van mogelijke milieueffecten en vervolgens tot een vertaling in hoeverre doelen (de toekomstbeelden) worden bereikt met de Omgevingsvisie. Dit kan aanleiding geven om doelen aan te passen. Hierbij is het ook van belang in hoeverre doelen zich tot elkaar verhouden. Dat staat in de komende paragraaf.

2.2.3 Wat en hoe: Synergie en strijdigheden (afwegen alternatieven)

De kern van het proces is de vraag hoe en met welke voorwaarden Arnhem de balans kan behouden in het ruimtegebruik en de kwaliteiten van de stad. Hoewel het uitgangspunt van de Omgevingsvisie is om samenhang in ambities en doelen te houden, kunnen deze ook strijdig zijn met elkaar. Daarom brengt het MER bij het doelbereik ook de kans op onderlinge strijdigheid tussen doelen in beeld. Dit betekent dat er in sommige gevallen keuzes gemaakt moeten worden. Deze keuzes worden bekeken in het licht van de afwegingsprincipes zoals opgenomen in het Voorontwerp Omgevingsvisie.

2.2.4 Keuzes leiden tot alternatieven die worden getoetst

Voorgenoemde keuzes kunnen het bijstellen van ambities of het stellen van randvoorwaarden voor toekomstige ontwikkelingen betekenen. Wordt er in een gebied bijvoorbeeld gekozen om vooral in te zetten op energietransitie of juist op natuur en landschap? Wordt ingezet op het bouwen van woningen of het opwaarderen van bestaande bedrijventerreinen en zijn hierbij juist slimme combinaties mogelijk? Op basis van dit soort keuzes wordt een aantal onderscheidende alternatieven ontwikkeld. Deze alternatieven worden vervolgens op effecten en doelbereik beoordeeld. Gezien deze meer procesmatige aanpak zal pas in de loop van het project duidelijk worden welke relevante alternatieven ontstaan en op welk abstractieniveau.

2.2.5 Wat en hoe: Mitigerende maatregelen (aanbevelingen)

Aan de hand van de effectbeoordeling en de alternatievenafweging worden aanbevelingen opgenomen voor mitigerende maatregelen waarmee problemen of knelpunten verminderd of weggenomen kunnen worden. Mitigeren betekent dan ook verzachten of verminderen. Indien uit de beoordeling blijkt dat er geen verschil is of juist een verbetering optreedt dan wordt aangegeven hoe (positieve) effecten versterkt kunnen worden. De aanbevelingen zijn het startpunt voor verdere uitwerking van het beleid in omgevingsprogramma’s en gebiedsvisies.

2.2.6 Wat en hoe: Monitoring (aanzet monitoringsprogramma)

Het is nodig om het kwaliteitsniveau van de fysieke leefomgeving op gezette tijden en geordend bij te houden. In het MER volgt daarom ook de aanzet van een systeem voor monitoring en evaluatie. Een dergelijk systeem is nodig om te kunnen bepalen of gewenste doelen en voorspelde effecten ook daadwerkelijk uitkomen. Als dit niet het geval is, kan worden bijgestuurd door maatregelen in te zetten of door het beleid aan te passen. Het ontwikkelen van dit systeem begint al bij de beschrijving van de referentiesituatie waarbij is nagedacht over hoe de verschillende doelen, ambities en effecten gemeten en getoetst kunnen worden.

Door de monitoring blijft het MER actueel. Bij wijzigingen in het beleid kijkt de gemeente of de uitgangspunten overeenkomen met wat in het MER staat. Wanneer er kleine wijzigingen in het plan en of de referentiesituatie zijn, is een inhoudelijke wijziging in het MER een logische keuze. Aan het einde van het proces wordt bekeken of een aanvullende beoordeling nodig is. Er wordt dan gekeken of de wijzigingen leiden tot andere of meer nadelige milieugevolgen, dan wel andere keuzes, spelregels of maatregelen. Een volledig nieuwe m.e.r.-procedure, is alleen aan de orde als het plan zo wezenlijk wijzigt dat er eigenlijk sprake is van een nieuwe visie met andere milieugevolgen.

3 Hoe gaan we dat onderzoeken?

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal hoe de effecten van de Omgevingsvisie onderzocht worden. Kortgezegd gebeurt dit met het beoordelingskader, de beoordeling van de effecten en het doelbereik. Deze termen worden hierna verder uitgelegd.

3.1 Hoe: Beoordelingskader

Vast onderdeel van het MER is een beoordelingskader op basis waarvan de effecten op de leefomgeving in beeld worden gebracht. In deze fase wordt per thema het kwaliteitsniveau van de referentiesituatie bepaald. Dit beoordelingskader wordt zowel gebruikt om de kwaliteit van de huidige situatie en autonome ontwikkeling, alsmede effecten en doelbereik van de Omgevingsvisie in beeld te brengen.

Uitgangspunt voor het beoordelingskader zijn de zes thematische uitwerkingen. Ook is een link gelegd met de verschillende toekomstbeelden. Onderstaand overzicht tabel 3.1 geeft per thematische uitwerking de belangrijkste (milieu)thema's en indicatoren weer. Zoals duidelijk zal worden is sprake van een breed beoordelingskader.

Thema's	Indicator	Relatie toekomstbeeld
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	Modal split	Goede bereikbaarheid met meer ruimte voor fietsen, wandelen OV en schone mobiliteit
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden	
	Duurzaam vervoer	Groene metropool
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie	Klimaatneutraal in 2050, voorkomen van energie-armoede
	Bedrijven en industrie	Energiehotspot Arnhem en gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en circulaire, innovatie en creatieve bedrijvigheid
	Gebouwde omgeving	
	Gebruik en hergebruik duurzame materialen	Groene metropool
Aantrekkelijk Arnhem	Landschappelijke waarden	Aantrekkelijk, gezond, klimaatadaptief en groen woon- en leefmilieu Groene metropool
	Cultuurhistorische waarden (incl. archeologie)	
Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	Natura2000	Aantrekkelijk, gezond, klimaatadaptief en groen woon- en leefmilieu Groene metropool
	GNN (buiten Natura2000 gebieden)	
	Biodiversiteit	
	Geluid	Sterke en veilige wijken waarin
	Geurhinder	

Thema's	Indicator	Relatie toekomstbeeld
	Hinder door bedrijven	iedereen mee kan doen
	Luchtkwaliteit	
	Lichthinder	
	Bodemkwaliteit	
	Ondergrond	
	Waterkwantiteit	
	Waterkwaliteit	
	Ruimte voor spelen en bewegen	
	Verkeersveiligheid (incl. fiets en voetgangers)	
	Sociale veiligheid	
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	
	Wateroverlast	
	Droogte	
	Waterveiligheid	
	Hitte	
Een vitale stad	Aandeel kantoren en bedrijven (horeca, detailhandel, cultuur, Toerisme)	Sterke en veilige wijken waarin iedereen mee kan doen
	Aanbod bedrijventerrein en kantoorlocaties (incl. mogelijkheden voor menging van wonen en werken)	Binnenstad bruisend brandpunt voor regio: van place to buy naar place to meet
	Werkgelegenheid	
	Voorzieningen	Groene metropool
	Onderwijs	
	Toegankelijkheid	Ruimte voor nieuwe stedelijke gemengde woonwerkmilieus
	Ruimte voor ontmoeten	
	Kansengelijkheid	
		Klimaatneutraal in 2050, voorkomen van energie-armoede
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad	Woningbouwopgave binnenstedelijk oplossen: inclusie en betaalbaar wonen
	Woningaanbod	

3.2 Hoe: Effectbepalingen en doelbereik

Op basis van het beoordelingskader wordt voor het nieuwe beleid beoordeeld of er sprake is van een mogelijk positief effect, waarschijnlijk geen effect of mogelijk een negatief effect. Vervolgens wordt een totaalbeeld van de effecten gemaakt door de positieve en negatieve scores van het beleid in samenhang te bekijken. Zo wordt een eerste beeld gecreëerd van de mate waarin het relevante nieuwe beleid tot effecten kan leiden op de betreffende indicator. Daarbij wordt meegewogen hoe concreet het nieuwe beleid is, op welke wijze de indicator gereguleerd/ beschermd wordt, of er uitwerking wordt gegeven in een gebiedsvisie of programma en/of er sprake is van participeren of zelf realiseren. Kortom, op welke wijze wordt er navolging gegeven aan het nieuwe beleid op de betreffende indicator en wat is de invloed van de gemeente Arnhem daarop. Dit leidt tot de volgende drie categorieën beoordelingen per indicator:

- Er treedt mogelijk een verslechtering op ten opzichte van de huidige situatie en autonome ontwikkeling (HSAO) indien er met name negatieve effecten optreden als gevolg van het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie
- Er treedt geen verschil op ten opzichte van de referentiesituatie (HSAO) indien er geen of beperkt effecten zijn van het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie
- Er treedt mogelijk een verbetering op ten opzichte van de referentiesituatie (HSAO) indien er met name positieve effecten optreden als gevolg van het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie

3.3 Wat: de vervolgstappen op hoofdlijnen

De Omgevingsvisie wordt in enkele formele stappen verder opgesteld. In onderstaande figuur is het vervolgproces in vier stappen weergegeven. Het eindresultaat van stap 1 en 2 zijn het Voorontwerp van de Omgevingsvisie, de Notitie Reikwijdte en Detailniveau en het Participatiedocument. Na stap 3 is de MER en de ontwerp Omgevingsvisie opgesteld. Vervolgens volgt na stap 4 het ontwerpbesluit Omgevingsvisie met het bijbehorende MER en wordt vervolgens de Omgevingsvisie definitief opgesteld.

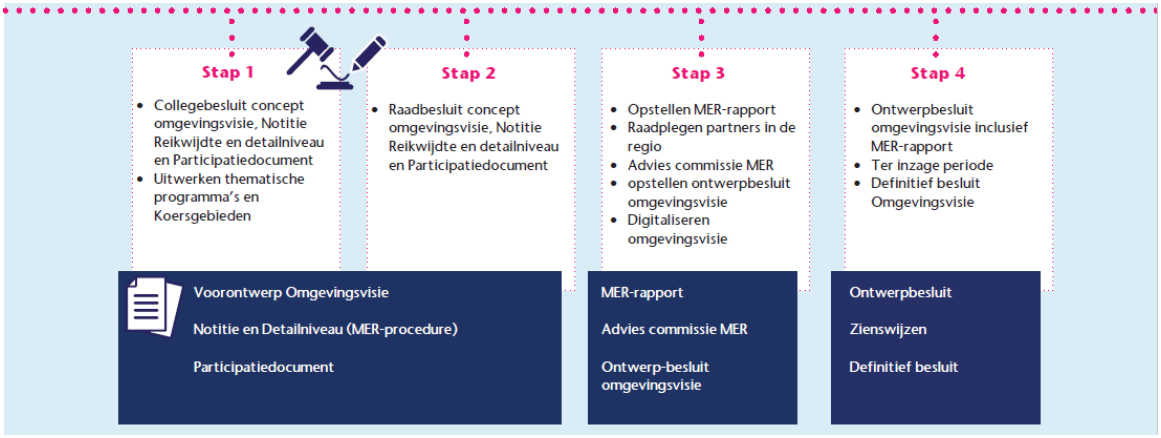

Figuur 3.1 vier stappen in het vervolgproces naar de Omgevingsvisie Arnhem

Participatiedocument

Omgevingsvisie Arnhem 2040

Gemeente Arnhem
April 2021

GEMEENTE Arnhem

Inhoudsopgave

Inleiding 5

Participatieplan 6

Arnhems Klankbord Netwerk 8

Bewonersbijeenkomst in congrescentrum 'Geniet in de Weerd' 9

Omgevingswetbraderie in het Stadhuis 10

Scholenproject 10

Koerswijzer 14
- Communicatie over koerswijzer 15
- Bereik in online media 16
- Resultaten responsiviteit 16
- Inhoudelijke conclusies Koerswijzer (Citisens) 16

Week van de stad 17

Meedenken.arnhem.nl 18
- Oproep inwoners 18
- Ronde 1 'Hoogbouw' 19
- Algemene conclusie 19
- Ronde 2 'Straat van de toekomst' 19
- Algemene conclusie 20
- Ronde 3 'Plek voor voorzieningen' 20
- Algemene conclusie 20

Bijlagen 21
- Bijlage 1 Frank Los 2019-08-27 22
- Bijlage 2 Frank Los 2019-11-19 28
- Bijlage 3 Meedenken.arnhem.nl resultaten per stelling 30

Inleiding

Op dit moment staan we voor grote uitdagingen die van invloed zijn op hoe onze stad er uit komt te zien. Complexe opgaven, zoals verstedelijking, verduurzaming en klimaatadaptatie, die ook nog eens nauw met elkaar verweven zijn. In 2012 verscheen onze laatste ruimtelijke visie voor heel Arnhem: Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040. Met het oog op de nieuwe opgaven is deze visie deels verouderd.

De omgevingsvisie geeft het beeld van de gewenste ruimtelijke kwaliteit van de fysieke leefomgeving in Arnhem: een integraal streefbeeld waar we als gemeente naartoe willen ontwikkelen. Een strategische langetermijnvisie, waar opgaven en ambities voor de gehele fysieke leefomgeving samenkomen. De omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode, maar is geen statisch verhaal, want hij maakt onderdeel uit van de beleidscyclus en kan periodiek worden aangepast.

De Omgevingsvisie gaat niet alleen over traditionele ruimtelijke onderwerpen zoals bouwen, verkeer en water, maar ook over ecologie, gezondheid en duurzaamheid. De omgevingsvisie bekijkt die onderwerpen niet apart, maar in onderlinge samenhang.

Voorafgaand aan de voorontwerp-omgevingsvisie is de identiteit van Arnhem inzichtelijk gemaakt in een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten. Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst. Omdat in de visie veel dingen samenkomen, is het maken ervan vooral een proces van belangen afwegen en slimme oplossingen bedenken voor onze leefomgeving. Uiteenlopende beleidsdoelen, ambities en initiatieven vanuit de stad leggen afzonderlijk een claim op de fysieke ruimte. Om de samenhang te versterken en dilemma's op te lossen, zijn de opgaven en ambities geclusterd in realistische doelen, ook wel afwegingsprincipes. In dit keuzeproces is de kracht van de stad en de regio gebruikt. Samen met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners komen we op deze manier tot de juiste afwegingen en oplossingen.

Arnhem staat niet op zichzelf. Beleid op het gebied van mobiliteit, duurzaamheid, economie en woningbouw pakken we op in samenhang met onze buurgemeenten en de provincie Gelderland. Ook door onze buurgemeenten en door provincie en Rijk worden omgevingsvisies opgesteld. We zorgen ervoor dat onze omgevingsvisie ingebed wordt in de regionale context. Vanuit onze positie zullen we gezamenlijke ambities kracht bijzetten.

De omgevingsvisie voor Arnhem wordt inhoudelijk opgebouwd vanuit:
- De ruimtelijke kwaliteiten, het DNA van Arnhem (de Arnhemse identiteit);
- De opgaven en ambities voor de leefomgeving samengebracht in kansenkaarten per thema (Thematische uitwerking);
- Een globaal wenselijk toekomstbeeld, verkregen vanuit de 2 bovengenoemde bouwstenen;
- Input vanuit het participatieproces.

Het onderstaande figuur geeft een overzicht van de bouwstenen, de kern van de omgevingsvisie en de link met het participatieproces.

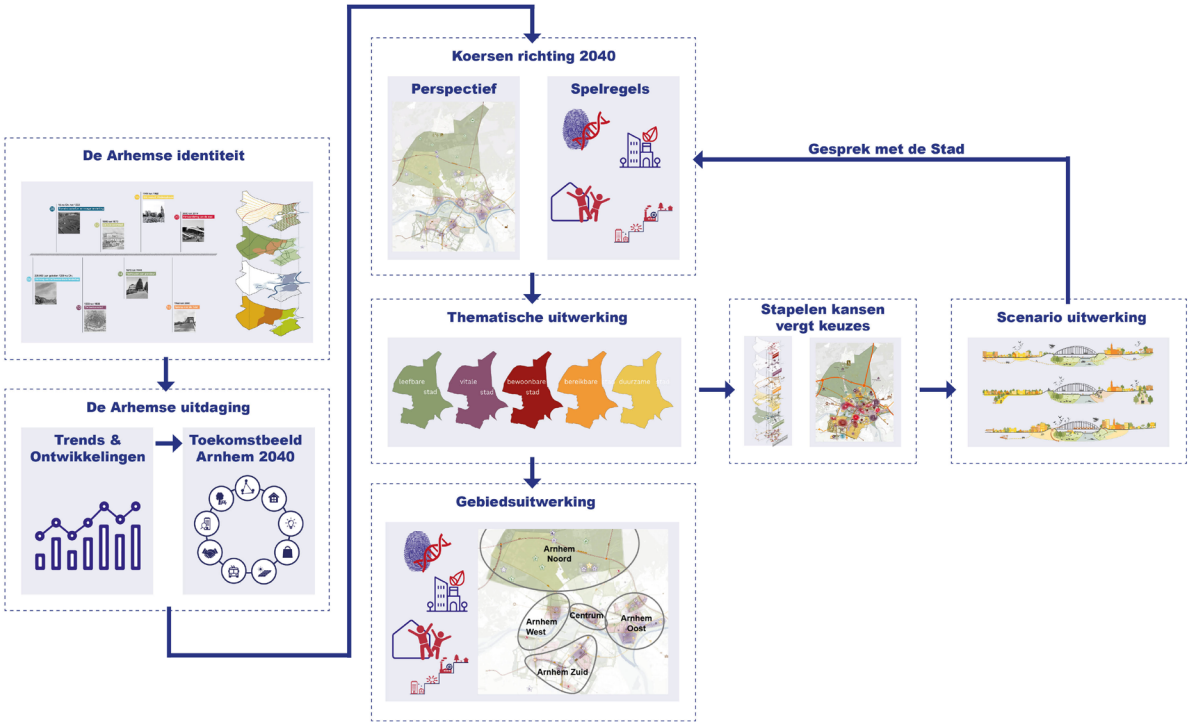

Participatieplan

Deze omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks ook echt kunnen genieten van een gezonde, leefbare en aantrekkelijke stad. De ambities uit de visie werken we uit in verschillende programma's en gebiedsvisies. In deze programma's en gebiedsvisies geven we concrete kaders aan over de manier waarop we onze stad gaan ontwikkelen en welke instrumenten we daarvoor in gaan zetten. In het omgevingsplan komen vervolgens de direct bindende regels voor initiatieven in de stad zodat deze bijdragen aan de koers waarop we als stad willen ontwikkelen. De omgevingsvergunning die we al kennen is een verdere detaillering op locatieniveau. Door het beleid te monitoren en te evalueren kunnen weer nieuwe inzichten ontstaan die weer effect kunnen hebben op de verschillende beleidsinstrumenten. Zo bereiken we samenhang in alle beleidsinstrumenten, van strategisch naar uitvoerend niveau.

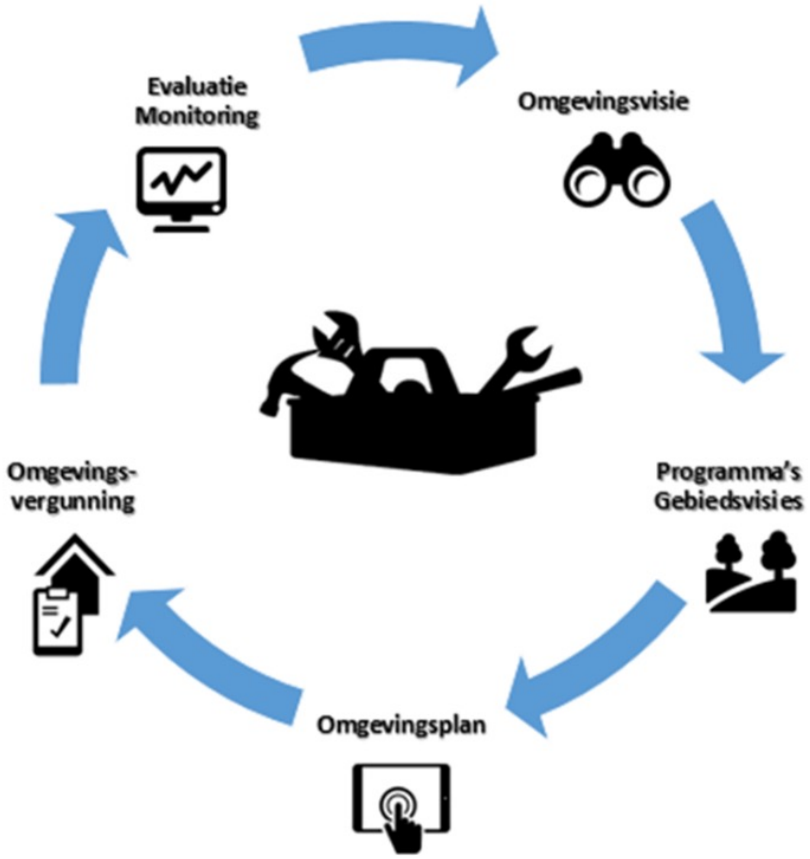

Begin 2020 zijn de grote lijnen van de participatie over de omgevingsvisie geschetst in een participatie-plan.

Het doel van de participatie was om een omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich zou herkennen. Met participatie wilden we de doelgroepen meenemen in het proces van de omgevingsvisie. We wilden de Arnhemmers raadplegen; zij zijn immers expert van hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven.

De doelgroepen van de participatie over de omgevingsvisie waren:

1. Geïnteresseerde inwoners
2. Professionele stakeholders en belangenverenigingen
3. Jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar.
4. Doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breedbeeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stad in 2040 toewensen.

Per doelgroep is gekeken hoe ze het best benaderd kunnen en willen worden en op welke manier we met hen de dialoog konden voeren. Hieronder volgt een beschrijving van alle bijeenkomsten en kanalen die t.b.v. het participatieproces zijn ingezet.

Arnhems Klankbord Netwerk

Om overkoepelende belangen te betrekken bij de participatie hebben we een netwerk opgericht: het Arnhems Klankbord Netwerk voor de omgevingsvisie.
Dit netwerk kent de volgende partijen: Volkshuisvesting, Adviesraad Jeugdhulp, Alliander, Arnhem Noort - Oost (Paasberg), BPD, Burger Service Lab (overkoepelend orgaan van inwoners en wijken), Kiemt, Movaris (aangedragen door de HAN), Quadraam, raadsleden, Rijnstate, Stichting Arnhemse Bedrijven, WMO Adviesraad, Arnhems Hart en Platform Binnenstad Arnhem.
Vervolgens hebben we 3 bijeenkomsten georganiseerd: op 27 augustus 2019, 19 november 2019 en 1 september 2020.

De deelnemers aan dit netwerk werden persoonlijk uitgenodigd en konden elkaar en de gemeente gericht bevragen op onderwerpen/thema's.
De bijeenkomsten werden geleid door een onafhankelijke gespreksleider en Frank Los ('Interactieve Visuele Communicatie') heeft hier getekende notulen van gemaakt. Een impressie:

De rest van de getekende notulen is te vinden in de bijlagen.

Een dilemma werd duidelijk: *"Arnhem is van de Arnhemmers, maar Arnhem maakt ook onderdeel uit van de regio. De beschikbare ruimte is beperkt. Welke ruimte wordt voor welke functie gebruikt?"*

Onder leiding van een onafhankelijk gespreksleider zijn tijdens één van de bijeenkomsten, met behulp van een Mentimeter, de reacties van de deelnemers gehoord. De hoofdlijn van de reacties is hieronder op een rij gezet.

- *"Soms is kiezen niet mogelijk, zijn de uitersten niet bevredigend. Het midden is overigens ook een keuze"*
- *"Belangrijk ook bedrijven te betrekken binnen dit proces"*
- *"Ook voor digibeten, slechtzienden en anderstaligen moet de Koerswijzer toegankelijk zijn"*
- *"Duidelijk maken dat bepaalde keuzes leiden tot een bepaald scenario"*
- *"Uitleggen wat met de resultaten gedaan wordt"*
- *"Energietransitie mag uitgebreider belicht worden, evenals keuze locatie onderwijs en zorg"*

Belangrijke punten die door deelnemers van het AKN werden gegeven:
- *"Belangrijk dat aangegeven wordt aan burger wat er van de input gebruikt gaat worden en wat niet. De burger wil graag zien wat er met zijn input gedaan wordt"*
- *"Betrek vooral ook de jeugd, want zij zijn de volwassenen van de toekomst"*
- *"Aandacht voor toegankelijkheid voor mensen met een fysieke beperking. Ruimtekoers is in overleg met APCG"*
- *"Wanneer is de participatie goed genoeg geweest?"*
- *"Betrek ook winkeliersverenigingen en maak vooral gebruik van bestaande netwerken"*

De input vanuit het AKN heeft geleid tot het 'Scholenproject' en een bijeenkomst met de Bouwsociëteit.

Wat nemen we hieruit mee naar de Omgevingsvisie?
Voor het proces en de verdere uitwerking van de omgevingsvisie is het van belang om bij de participatie altijd duidelijk aan te geven waar nog ruimte is voor de burger.
Met een actieve benadering van de achterban, via het AKN, hebben we geprobeerd zoveel mogelijk mensen binnen het participatietraject te bereiken.

Bewonersbijeenkomst in congres-centrum 'Geniet in de Weerd'

Op 18 februari 2020 werden geïnteresseerde inwoners bijgepraat over de Omgevingswet.
De inwoners zijn uitgenodigd via de Teams Leefomgeving, wijkvertegenwoordigingen en een bericht in de Arnhemse Koerier.
De Teams Leefomgeving (TLO's) hebben hun (sociale) netwerk benut om zoveel mogelijk mensen te bereiken.

We hebben benadrukt dat de participatie een adviesrol betreft richting het bestuur van de stad, en dat de Omgevingsvisie een integrale langetermijnvisie is van het bestuur voor de fysieke leefomgeving.
Na een presentatie over het DNA van Arnhem werd het verband uitgelegd tussen de Omgevingsvisie en de wijkvisie. De avond werd afgesloten met een interactief deel waarin inwoners en ambtenaren van de gemeente met elkaar in gesprek gingen over het verleden en heden en werd de link gelegd met het DNA van Arnhem.
Ondanks dat er aan de tafels verschillende discussies werden gevoerd, waren er gemeenschappelijke delers te ontdekken:

"Het gemeentebestuur moet te allen tijde uitleggen: waarom vindt het bestuur dit?" en
"Een van de centrale elementen binnen dat communicatie & participatie-raamwerk moet zijn: wanneer willen we wat met de inwoners delen?"

Een aanwezige inwoner benadrukte de samenvatting van de avond. Een vraag die de gemeente in elk stadium van participatie steeds weer dient te beantwoorden:
"Hoeveel ruimte is er nog om mee te praten, en over welke onderwerpen valt er dan nog wel en over welke onderwerpen niet te praten…?"

Het scheppen van duidelijkheid daarover zal voor een belangrijk deel het succes van de communicatie & participatie zijn.

Afgesloten werd met de toezegging aan de aanwezigen dat de gemeente met hen zal delen:
- 'het DNA-boekje' (de Waardenatlas) (zie bijlagen)
- een persoonlijke uitnodiging voor de Omgevingsbraderie op 19 maart (zie hierna) en
- de ideeën over hoe wij het proces van communicatie & participatie willen organiseren. Duidelijk is in elk geval dat daarbij een belangrijke rol voor de Teams leefomgeving weggelegd moet zijn.

Wat nemen we hieruit mee naar de Omgevingsvisie?
Bewoners vroegen vooral veel aandacht voor de balans tussen:
- het noordelijke en het zuidelijke deel van de stad;
- groen en bouwen;
- behoud en ontwikkeling.

Ook gaven de aanwezigen aan bij participatie graag steeds duidelijk te willen weten waar wél en waar geen ruimte meer is, voor inbreng in de besluitvorming.

Omgevingswetbraderie in het Stadshuis

Het Arnhems Klankbord Netwerk, de mensen van de bewonersavond (18 feb. 2020) en de raadsleden werden persoonlijk uitgenodigd voor een 'Braderie' in het Stadshuis. De genodigden waren vrij om de uitnodiging door te sturen naar buren of wijkgenoten.

Op deze Braderie wilden wij hen informeren over de voortgang van de Omgevingsvisie in Arnhem. Naast informatiekramen waren er twee presentaties voorbereid.
Via een virtual reality-opstelling zouden de deelnemers een voorproefje krijgen van hoe we in de toekomst samen met inwoners kunnen kijken naar nieuwe ontwikkelingen in de leefomgeving.

Door de aangescherpte coronamaatregelen hebben we deze bijeenkomst moeten aflassen.

Scholenproject

Tijdens de eerder omschreven AKN-bijeenkomsten kwam het verzoek naar voren om ook jongeren (via middelbare scholen) te betrekken bij de participatie.
In samenwerking met onderstaande scholen zijn er online workshops voor de leerlingen ontwikkeld. De leerlingen werden vooraf geïnformeerd over wat de omgevingsvisie is en wat dit betekent voor de stad en zijn inwoners.

De lesopdracht:
"In de komende 4 lessen gaan jullie nadenken over hoe jullie Arnhem zouden willen zien over 20 jaar. Wat vind je belangrijk? Hoe woon je? Hoe reis je van de ene plek naar de andere? Waar en hoe ontmoet je elkaar? Op welke manier kan je duurzaam leven?
In de eerste twee lessen gaan jullie ideeën en oplossingen bedenken voor Arnhem in 2040.
In de derde les gaan jullie aan de hand van die ideeën samen met de klas een maquette van jullie stad van de toekomst bouwen.

Vanwege de coronamaatregelen is de maquette veranderd in het maken van een videopresentatie.

De deelnemende scholen waren:

Naam school en adres	**Klas aantal leerlingen**
Stedelijk Gymnasium Arnhem Thorbeckestraat 17, 6828 TS Arnhem	5 klassen 2vwo 147 leerlingen
Winford Arnhem Isaac Evertslaan 1 Arnhem	1 klas 5 leerlingen havo / vwo
Guido VMBO Grensweg 2, 6823 JH Arnhem	1 klas 4e jrs havo 25 leerlingen van Ak en ckv
Vmbo 't Venster Thomas a Kempislaan 82, 6822 LS Arnhem	1 klas 2e jrs vmbo 25 leerlingen
Arentheem College – Titus Brandsma Reigerstraat 25 6883 ER Velp T 026 363 38 36	6 klassen met ongeveer 28 leerlingen per klas mavo en havo leerjaar 2
Lorenzt Lyceum Metamorfosenallee 100, 6843HX Arnhem	5 klassen 2havo (28 leerlingen) 2vwo (29 leerlingen + 28 leerlingen) tweetalig havo2 (22 leerlingen) tweetalig vwo2 (32 leerlingen)
Montessori College Arnhem Utrechtseweg 174, 6812 AL Arnhem	1 klas 3 havo

Tijdens de online workshop (via de scholen) zijn de leerlingen aan de slag gegaan met het onlineprogramma CoSpaces i.p.v. een maquette. CoSpaces is een online 3D programma speciaal voor educatie doeleinden, waarbij de leerlingen een eigen 3D wereld kunnen bouwen. Het resultaat is een mp4-video. Ter beeldvorming een momentopname uit zo'n video:

We hebben 35 filmpjes ontvangen en bekeken. De betrokkenheid, creativiteit en het bewustzijn van de jongeren over hun toekomst, laten zien hoe ze nadenken over hun leefomgeving. Opvallend is dat niet alleen oplossingen zijn bedacht voor de fysieke maatregelen (zonnepanelen e.d.) maar ook de relatie met sociale thema's (gezondheid, ontmoeten, inclusie) werden gelegd. De teksten uit de filmpjes hebben we per thema overgenomen:

Wegen en vervoer

- *Waterstof, auto's op waterstof, bus op groene stroom*
- *Elektrische (gedeelde) voertuigen en auto's*
- *Auto's duurder maken die milieu onvriendelijker zijn*
- *Goede bereikbaarheid en schone manieren van verplaatsten*
- *Minder scheep en luchtvaart*
- *Meer fietsen en minder auto's en meer fietsparkeerplaatsen*
- *De wegen gaan de hoogte in*
- *Ondergrondse vervoersmogelijkheden*
- *De stad gaat voor iedereen bereikbaar zijn, ook voor mensen met een handicap*

Wind

- *Windenergie is de toekomst*
- *De windmolens staan verspreid over de stad, ze zijn stil en worden ook gebruikt als kunstobject: iedere windmolen is versierd door een Arnhemse kunstenaar.*
- *Windmolenpark in de uiterwaarden en windmolens op het water*

Werken

- *Werk in een groene omgeving*
- *Buiten is een werkplek voor frisse lucht, socialiseren en werken natuurlijk*
- *Alle kantoren 100% energieneutraal*
- *Woon- en werkgebouw in één*
- *Ontspannen en sporten tussen de werklocaties.*
- *Appartementen werkflat*
- *Thuiswerkomgeving aantrekkelijk maken*

Groen
- *Dit is de groenste stad van de wereld!*
- *Wijkmoestuintjes*
- *Veel groen in de stad, kinderboerderij, openbare parken*
- *Veel natuurgebieden*
- *Ondanks drukke wegen aan de rand van Arnhem zijn er parkjes voor de mensen uit de buurt*
- *Voldoende bomen om koolstofdioxide op te nemen*

Sociaal/inclusie
- *Iedereen laten geloven wat hij of zij wil*
- *Eenzaamheid is afgenomen, want ik kan met mijn vrienden naar het park hier in de buurt*

Wonen
- *De hoogte in = meer woonruimte. Veel hoogbouw, hoge torens*
- *Rijk en arm door elkaar heen laten wonen zodat er geen achterstandswijken zullen komen*
- *De huizen zijn prefab. Dit zijn huizen waar meerdere mensen in kunnen wonen, en van tevoren zijn geproduceerd zodat ze gemakkelijk en in- en uit elkaar gehaald kunnen worden*
- *Woningen boven winkels*
- *Veel appartementen voor één gezinshuishoudens*
- *Duurzame dakisolatie*
- *Doel is betaalbaar wonen, goed geïsoleerd*
- *Apotheek met woningen bovenin en ouderenzorg*
- *Groen daken in het centrum, gebruik maken van stroom uit de rivier door bijvoorbeeld een waterrad*

Scholen
- *Digitale basisscholen waarbij alleen wordt gewerkt met tablets, laptops en telefoons*
- *Meer les op scholen over afval scheiden*
- *Geen auto's in de buurt van scholen*
- *Kleine schoolklassen, maximaal 18 leerlingen*

Zonnepanelen
- *Zonnepanelen op daken en zonnevelden*
- *Bushokjes voorzien van zonnepanelen zodat je mobiel kunt opladen*
- *Goedkopere zonnepanelen*

Sociaal / ontspanning / sport
- *Meer ontspanning binnen handbereik*
- *Ruim mogelijkheden om mensen contact met elkaar te laten hebben*
- *Gezamenlijke tuinen die alle buurtbewoners onderhouden*
- *Energieopwekkende sportapparaten om bijvoorbeeld je mobiel op te laden*
- *Voldoende sportterreinen zodat mensen gezond kunnen blijven en sociale activiteiten kunnen doen. Binnen het stadspand zijn er ook bruisende centra, waar entertainment, ontspanning en samenkomst de boventoon voert*

Wat nemen we hieruit mee naar de Omgevingsvisie?
De scholieren hebben een breed scala aan inhoudelijke thema's aangedragen.
Wat we hieruit hebben meegenomen:
- *Schone en duurzame (deel)mobiliteit en in de toekomst andere vormen van mobiliteit;*
- *Investeren in een goede fiets-infrastructuur;*
- *Combineren van functies (wonen, werken, voorzieningen);*
- *Wonen en werken in een groene leefomgeving;*
- *Zoveel mogelijk vergroenen van de openbare ruimte en daarbij gezond gedrag en ontmoeten faciliteren en bevorderen;*
- *Woningen verduurzamen: groene daken met zonnepanelen;*
- *Nadenken over wonen in hoogbouw en tijdelijke en verplaatsbare (prefab)woningen;*
- *Voldoende betaalbare woningen en gemengde wijken;*
- *Nadenken over autovrije zones in de stad.*

Koerswijzer

Vlak na de zomer - van 16 september tot 4 oktober 2020 - zijn we de stad ingegaan met het koers-document van de Omgevingsvisie.
Met behulp van de Koerswijzer, een online stemwijzer, hebben Arnhemmers middels stellingen laten weten hoe zij denken over opgaven waar we als stad voor staan.

Deze Koerswijzer bestond uit in totaal 18 stellingen, verdeeld over zes thema's:
- voorzieningen
- woningbouw
- werkgelegenheid
- mobiliteit en verkeer
- natuur, groen en recreatie
- klimaat en energie

Een voorbeeld van een stelling:

Aan de hand van de stellingen is berekend welk van de drie scenario's de voorkeur heeft van de inwoners van Arnhem. De scenario's uit het koersdocument zijn ook in woord èn beeld voorgelegd met de vraag deze te beoordelen met een cijfer.

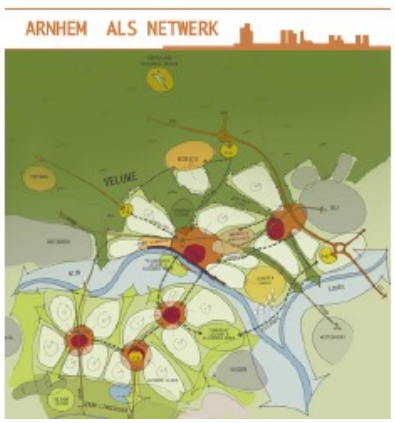

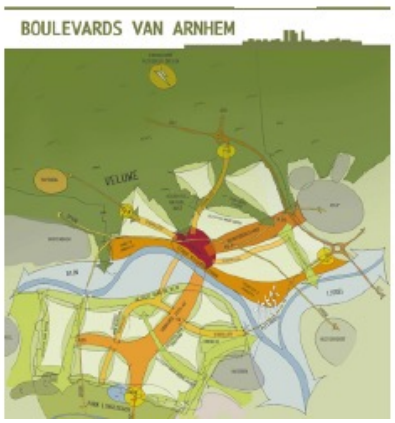

Ook konden inwoners prioriteren wat volgens hen de belangrijkste thema's voor de Omgevingsvisie zijn. Tenslotte is gevraagd hoe de inwoners in het vervolg betrokken willen blijven.
Op de eindpagina van de enquête kregen respondenten direct te zien welk van de drie scenario's het meest overeen kwam met hun mening.

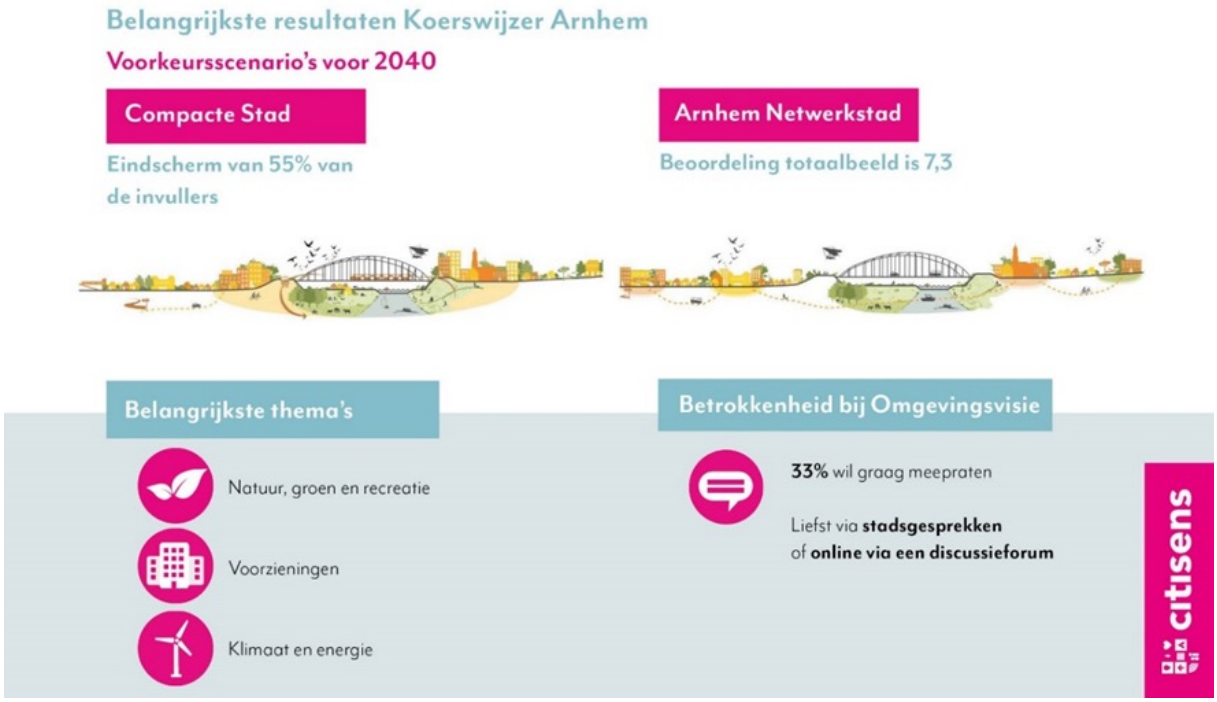

Communicatie over koerswijzer

De onderstaande kanalen zijn gebruikt om inwoners te wijzen op de koerswijzer en hen te motiveren om deze in te vullen. Per kanaal hebben we voor zover mogelijk het bereik in de periode woensdag 16 september tot en met zondag 4 oktober 2020 ernaast gezet.

Kanaal	**Bereik**
www.arnhem.nl/meedenken	326 views pagina door 213 unieke bezoekers
ArnhemMail	Rond 3.700 abonnees
Arnhemse Koerier	Verspreidingsgebied heel Arnhem
Social media algemene post *Facebook* *Twitter* *LinkedIn*	Views en doorkliks naar koerswijzer 12.787 bereikte personen + 476 clicks Bereik: 2.461 9.781 weergaven + 415 clicks
Social media campagne Facebook/Instagram • Stads nomaden • Geïnformeerde gezinsdrukte • Eigengereide digitalen • Honkvaste buurtbewoners	Bereikte personen en doorkliks • 21.133 en 582 clicks • 19.784 en 629 clicks • 15.001 en 451 clicks • 18.592 en 641 clicks
Persbericht	Niet gebruikt door de pers
Persbericht naar Wijkmedia	Onduidelijk welke wijkmedia het persbericht hebben gedeeld
Via AKN en geïnteresseerde inwoners	Rond 1.300 personen
Via digipanel-leden	Ongeveer 4000 leden
Mailing naar raadsleden	Raadsleden en achterban

Bereik in online media

Met de monitoringstool Coosto hebben we de nieuwsberichten over de koerswijzer tussen 16 september en 4 oktober online - op websites en social media - geanalyseerd.
Kort samengevat: 52 berichten waarvan 41 berichten en 11 reacties.
Deze berichten hadden een potentieel bereik van 80.159 mensen.
De berichten verschenen vooral op Twitter: 25 stuks met een bereik van 37.688.
Het bereik van de 2 LinkedIn berichten was 33.500.

Resultaten responsiviteit

De online enquête kon worden ingevuld vanaf woensdag 16 september tot en met zondag 4 oktober 2020. De vragenlijst is 3.708 keer ingevuld. Door middel van verschillende verificatiemethoden zijn dubbele invullers uit de resultaten gefilterd en zijn controles uitgevoerd om eventueel misbruik van de vragenlijst te achterhalen. We kwamen toen uit op een netto respons van 3.578 invullers. Na statistische correctie vormt deze groep een representatieve afspiegeling van de bevolking van Arnhem.

Inhoudelijke conclusies Koerswijzer (Citisens)

Scenario's: stellingen en totaalbeeld

Op basis van de keuzes die de inwoners bij de verschillende stellingen hebben gemaakt, kwam het scenario Compacte Stad het vaakst als voorkeursscenario uit de Koerswijzer. 55% van de invullers heeft dit scenario als voorkeursscenario gekregen. De verschillen tussen de scenario's waren echter niet zeer groot. Gemiddeld was de overeenkomst met dit scenario bij invullers 54%. De overeenkomst met de andere scenario's was gemiddeld 47% bij Stad van Boulevards en 45% bij Netwerkstad.
Bijna alle inwoners (91%) wilden ook de scenario's zien en beoordelen. Opvallend is dat inwoners hierbij de hoogste score toekenden aan het scenario Netwerkstad. Dit scenario werd gemiddeld beoordeeld met een 7,3 tegenover een 6,6 voor Compacte Stad en een 6,1 voor Stad van Boulevards.

De verschillen zijn waarschijnlijk te verklaren door het verschil in vraagstelling: de stellingen zijn concrete aspecten geweest van keuzes en ambities die de gemeente heeft, die door de inwoners afzonderlijk zijn beoordeeld. Bij de scorevraag is juist het volledige beeld geschetst van de scenario's, waarbij een hoger abstractieniveau is gehanteerd. Daarnaast is hierbij gebruik gemaakt van woord en beeld, waardoor andere aspecten van het scenario wellicht meer naar voren kwamen dan bij de specifieke stellingen. De verschillende resultaten laten daarmee zien dat het niveau waarop met inwoners over de Omgevingsvisie en de toekomstbeelden wordt gesproken, mede bepalend is voor de keuze die zij maken.

Prioritering thema's

Het belangrijkste thema voor inwoners van Arnhem is Natuur, groen en recreatie. Dit thema is zowel het vaakst op nummer 1 geplaatst (door 38% van de inwoners) als het vaakst in de top drie opgenomen (door 81%). De top drie werd verder gecomplementeerd door het thema Voorzieningen (aanbod van winkels, horeca, supermarkt, huisarts) en Klimaat en Energie. Het thema dat het minst vaak in de top drie is opgenomen is Mobiliteit.

Betrekken van inwoners bij Omgevingsvisie

De betrokkenheid van inwoners bij de Omgevingsvisie is groot. Maar 2% van de inwoners geeft aan dat zij helemaal niet geïnformeerd willen worden over het vervolg. Wel zien we gradaties in de manier waarop mensen betrokken willen worden.
Een groot deel van de inwoners kiest voor meer passieve vormen (zoals het ontvangen van informatie via mail, websites of krant), terwijl ook 33% van de inwoners aangeeft mee te willen praten. In totaal zijn er maar liefst 1.185 inwoners die aangegeven hebben mee te willen praten over de Omgevingsvisie. Het liefst doen inwoners dat via bijeenkomsten/stadsgesprekken (65%) of online via een discussieforum op een website
(39%).

Alle resultaten zijn terug te vinden in de onderzoeksrapportage Koerswijzer Arnhem, opgesteld door Citisens.

Wat nemen we hieruit mee naar de Omgevingsvisie?
- Mensen waarderen natuur, groen en recreatie in Arnhem enorm. Wandelen en fietsen in de directe groene woonomgeving is belangrijk voor een gezonde en goede leefomgeving. In de omgevingsvisie verankeren we deze waarden;
- De thema's klimaat, energie en woningbouw krijgen een belangrijke tweede plek; Klimaat en energie worden belangrijke thema's om als stad in te faciliteren;
- Woningbouw: voorzien in de behoefte van seniorenwoningen (éénpersoonshuishoudens) dicht bij OV en voorzieningen, maar ook in de directe woonomgeving.
- Hoogbouw kan een middel zijn om groen te sparen en te verstedelijken binnen de bestaande stad;
- Voorzieningen: mogelijkheden ondersteunen voor de kleine ondernemers in Arnhem.
- Verkeer: "de straat is om te verblijven" scoort hoger dan "de straat is er voor de auto". De auto is voor sommige niet meer een vanzelfsprekendheid;
- De ambitie om winkelcentra, binnenstad en voorzieningencentra goed bereikbaar te maken voor OV, fiets en voetganger geven we een plek in de Omgevingsvisie.

Week van de stad

De resultaten van de koerswijzer lieten geen duidelijke voorkeur voor een scenario zien.
Om duidelijker beeld te krijgen wat de Arnhemmer aanspreekt in de verschillende scenario's en welke functies (wonen, werken en vrije tijd) de Arnhemmer op welke plek belangrijk vindt, wilden we tijdens de Week van de Stad in gesprek met inwoners hierop dieper ingaan.
De Week van de Stad stond gepland voor 4 tot 14 november 2020. De gemeente had voor de organisatie de samenwerking opgezocht met Bureau Ruimtekoers.

Met de Week van de stad hoopten we in gesprek te komen met doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stad in 2040 toewensen.

Er lag een gevarieerd programma met diverse activiteiten:

- een Babbelbox op vier Arnhemse markten;
- diverse doe-workshops, zoals het gerecht van de toekomst te maken onder leiding van een chefkok;
- werken aan een track over de toekomst van 'jouw' stad, in samenwerking met Urban collectief Power Plug NL

Helaas kon de Week van de stad vanwege de coronamaatregelen geen doorgang vinden.

Meedenken.arnhem.nl

Aangezien de Week van de stad vanwege de corona-maatregelen was afgelast, is er gekozen om het gesprek online te laten plaatsvinden op de participatiewebsite meedenken.arnhem.nl

In 3 participatieronden (9 - 30 december, 6 - 20 januari en van 25 januari - 8 februari) konden inwoners meedenken over een aantal thema's die bepalend zijn voor de inrichting van de ruimte, te weten:
- Hoogbouw
- Het gebruik van de straat in de toekomst
- Wat zijn de beste plekken voor de verschillende voorzieningen (winkels, kantoren, scholen, zorginstellingen en sportgelegenheden)?

Deze thema's zijn gekozen op basis van de uitkomsten van de Koerswijzer.

Oproep inwoners

Bij de eerste ronde zijn verschillende kanalen ingezet om inwoners te bereiken en om hen te bewegen om online hun ideeën te laten horen.

Gemeentepagina

Hoe gebruiken we onze straat in de toekomst?

Burgerparticipatie: wat gaat goed, wat kan beter

In de problemen door de toeslagenaffaire?

Via een mailing werden inwoners die hadden aangegeven - na de bijeenkomst in de Weerdjesstraat of na het invullen van de koerswijzer - op de hoogte te willen blijven, uitgenodigd om mee te doen op meedenken.arnhem.nl. Ook het Arnhems Klankbordnetwerk kreeg een mail. Verder verstuurden we een persbericht aan de media en de Arnhemse wijkmedia en een raadsbrief aan de raad. En we plaatsten een nieuwbericht in de Arnhemse Koerier, op arnhem.nl, in de digitale nieuwsbrief ArnhemMail, op Facebook en LinkedIn. Ook is de mogelijkheid geboden aan inwoners om zich aan te melden voor een mailinglist om via de mail op de hoogte te blijven van de volgende participatieronden en de resultaten van het participatietraject.

Bij de tweede en derde ronde van stellingen brachten we inwoners op de hoogte via verschillende mailings, een nieuwsbericht in de Arnhemse Koerier, in de ArnhemMail en op arnhem.nl. Ook plaatsten we een post op Facebook en maakten we een Facebook-advertentie voor jongeren.

Ronde 1 'Hoogbouw'

In december 2020 konden inwoners zich uitspreken op meedenken.arnhem.nl over het thema 'hoogbouw'.

De pagina met stellingen over hoogbouw is 1.700 keer bekeken in 892 bezoeken. 33,5% van de bezoekers heeft doorgeklikt naar de inlog om te kunnen reageren. De eerste stelling is het best bekeken: 556 keer, 148 bezoekers hebben op 'eens' of 'oneens' geklikt en 44 hebben een uitgebreide reactie achtergelaten. Over alle stellingen zijn 187 reacties gegeven die als input hebben gediend voor deze resultaten.

Algemene conclusie

De meeste respondenten zijn positief over hoogbouw in Arnhem tot 2040. Er bestaat grote overeenstemming over het behoud van groen en het combineren van woontorens met voorzieningen en openbaar vervoer. Qua architectuur moet de hoogbouw visueel aantrekkelijk, duurzaam en creatief zijn. De hoogte van de gebouwen kan variëren afhankelijk van hun locatie. Toch zien de meeste burgers zichzelf in de toekomst niet in hoogbouw wonen.

De resultaten per stelling zijn te vinden in de bijlage.

Wat nemen we hieruit mee naar de Omgevingsvisie?
Hoogbouw kan een middel zijn om extra woningen te creëren.
Deze woningen moeten inpasbaar zijn binnen de leefomgeving, waarbij we rekening houden met architectuur/vormgeving.

Ronde 2 'Straat van de toekomst'

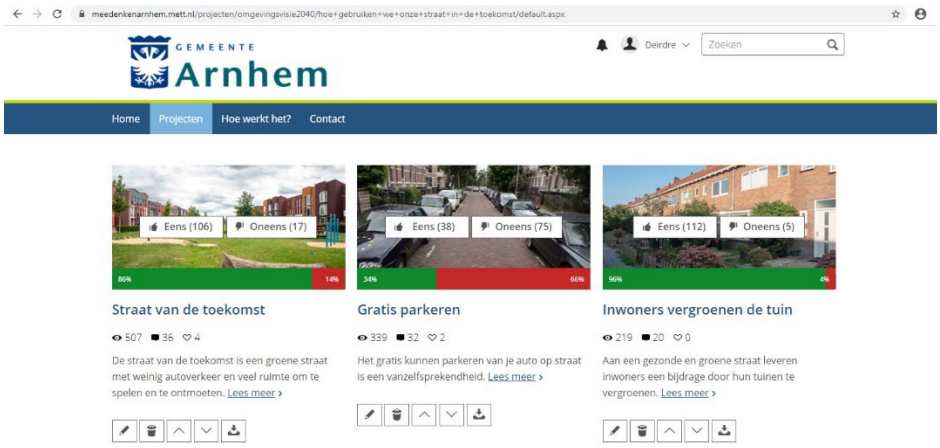

Van 6 tot 20 januari 2021 konden inwoners zich uitspreken op meedenken.arnhem.nl over het thema 'straat van de toekomst'.

De pagina met stellingen over 'straat van de toekomst' is 2.382 keer bekeken in 1054 bezoeken. Bijna 21% van de bezoekers heeft doorgeklikt naar de inlog om te kunnen reageren. Gemiddeld 130 bezoekers klikten per stelling op 'eens' of 'oneens'. Over alle stellingen zijn 232 uitgebreide reacties gegeven die als input hebben gediend voor deze resultaten.

Algemene conclusie

Bij de inrichting van de straten van Arnhem in 2040 kiezen de meeste respondenten voor minder ruimte voor de auto en meer ruimte voor groen en leefbaarheid in de wijk. Het merendeel van de respondenten vindt dat zij hieraan zelf kunnen bijdragen door hun eigen tuinen te vergroenen en vaker gebruik te maken van de fiets, het openbaar vervoer en de 'benenwagen'. De meeste respondenten zijn voor lagere snelheidslimieten in de straat en zijn bereid wat verder te moeten lopen naar hun auto. Daarnaast delen veel respondenten de mening dat het bezit van een tweede auto in het algemeen moet worden ontmoedigd en dat parkeerplaatsen eerlijk moeten worden verdeeld door betaald parkeren en parkeervergunningen. Over de beperking van de snelheid in de centrumring zijn de meningen verdeeld. Belangrijkste aandachtspunten zijn het bouwen van slimme parkeervoorzieningen in combinatie met groen in de wijken, rekening houden met demografie bij het toepassen van maatregelen om autogebruik te beperken en het faciliteren van alternatieve vormen van vervoer.

De resultaten per stelling zijn te vinden in de bijlage.

Wat nemen we hieruit mee naar de Omgevingsvisie?

- Vergroenen van de openbare ruimte en eigen tuin/terreinen t.b.v. gezond leven (bewegen en ontmoeten);
- Aandacht voor klimaatverandering (hitte bestrijding);
- Aantrekkelijkheid (ruimtelijke kwaliteit en omgevingskwaliteit);
- Biodiversiteit en natuur-inclusief bouwen;
- Bereikbaarheid mag niet ten koste gaan van de leefbaarheid. Daarom ontmoedigen we doorgaand verkeer door Arnhem;
- Door het verbeteren van de bereikbaarheid met de fiets, te voet en het OV, zijn we minder afhankelijk van de auto. Op termijn kan het betekenen dat er minder parkeerplaatsen nodig zijn en meer ruimte is voor andere functies;
- Bewustwording van het gebruik van de openbare ruimte i.r.t. parkeren speelt een belangrijke rol. Bij nieuwe ontwikkelingen zetten we in op duurzame mobiliteit en de bijbehorende systemen.

Ronde 3 'Plek voor voorzieningen'

Van 25 januari - 8 februari 2021 konden inwoners zich uitspreken op meedenken.arnhem.nl over het thema 'plek voor voorzieningen'.

De pagina met stellingen over 'plek voor voorzieningen' is 2.106 keer bekeken in 1.151 bezoeken. Van de bezoekers heeft 17,5% doorgeklikt naar de inlog om te kunnen reageren en 14% klikt naar de pagina om een account aan te maken. Gemiddeld 177 bezoekers klikten per stelling op 'eens' of 'oneens'. Over alle stellingen zijn 167 uitgebreide reacties gegeven die als input hebben gediend voor deze resultaten.

Algemene conclusie

Over het algemeen zijn de meeste respondenten voor het creëren van meer en ook verschillende voorzieningen in de wijken vanwege de sociale en milieuvoordelen. Tegelijkertijd is ook duidelijk dat niet alle voorzieningen noodzakelijk of wenselijk zijn in alle buurten. Voorzieningen worden door de meeste respondenten niet als bron van overlast ervaren. Inwoners vinden het handig om in de wijk boodschappen te kunnen doen. Wat betreft het combineren van verschillende voorzieningen, vond de meerderheid van de respondenten dat dit niet absoluut noodzakelijk is. Voorzieningen in buurten verspreiden op loopafstand kan het verkeer helpen en voor wat vertier zorgen.

De meeste respondenten vinden dat er niet meer woningen moeten komen om de voorzieningen in de wijk te behouden, maar andersom. Voor hen staat het hebben van ruimte en groen nog steeds voorop. Ook al zijn er meer woningen nodig en moet er ondersteuning komen voor de lokale voorzieningen, dit mag niet ten koste gaan van de kwaliteit van de buurt. De meeste respondenten vinden het belangrijk dat hun kinderen in de eigen buurt naar school gaan, vanwege de sociale contacten en de ontwikkeling van de kinderen. Voor sport was dit meestal niet het geval. Respondenten geven aan activiteiten te kiezen die beter bij hun kinderen passen, ook als voorzieningen verder weg zijn gelegen.

De meeste respondenten vinden het ook belangrijk om lokale ondernemers te ondersteunen en vinden dat er meer ruimte moet komen voor sociale voorzieningen en duurzaamheid. Veel respondenten geven ook aan dat ze vaak voor combinatiebezoeken naar de binnenstad gaan, en het leuk vinden door de binnenstad te wandelen. Wat betreft thuiswerken heeft een kleine meerderheid van de respondenten behoefte aan meer ruimte voor werkvoorzieningen in de buurt.

De resultaten per stelling zijn te vinden in de bijlage.

Wat nemen we hieruit mee naar de Omgevingsvisie?
- De binnenstad blijft een belangrijk trefpunt voor de stad en de regio;
- De binnenstad transformeert van “place to buy” naar “place to meet”;
- Ook de grotere winkelcentra, zoals bijvoorbeeld Kronenburg en Presikhaaf, ontwikkelen zich tot toekomstbestendige centra waar winkelen, wonen, werken, voorzieningen en horeca centraal staan;
- Behoud van groen en ruimte in de wijk;
- Het belang van dagelijkse voorzieningen per wijk behouden, wijkcentra kunnen ook verrijkt worden met maatschappelijke functies (bijv. huisarts en buurtcentra);
- Bevorderen van de wijkeconomie door in te zetten op kleinschalige bedrijfsruimten en bijdragen aan nieuwe vormen van flexwerken met een mix van wonen, werken en horeca.

Bijlagen

Bijlage Koersdocument Omgevingsvisie

Bijlage Frank Los 2019-08-27

Bijlage Frank Los 2019-11-19

Bijlage Rapportage Koerswijzer Arnhem - Citisens

Bijlage Meedenken.arnhem.nl resultaten per stelling

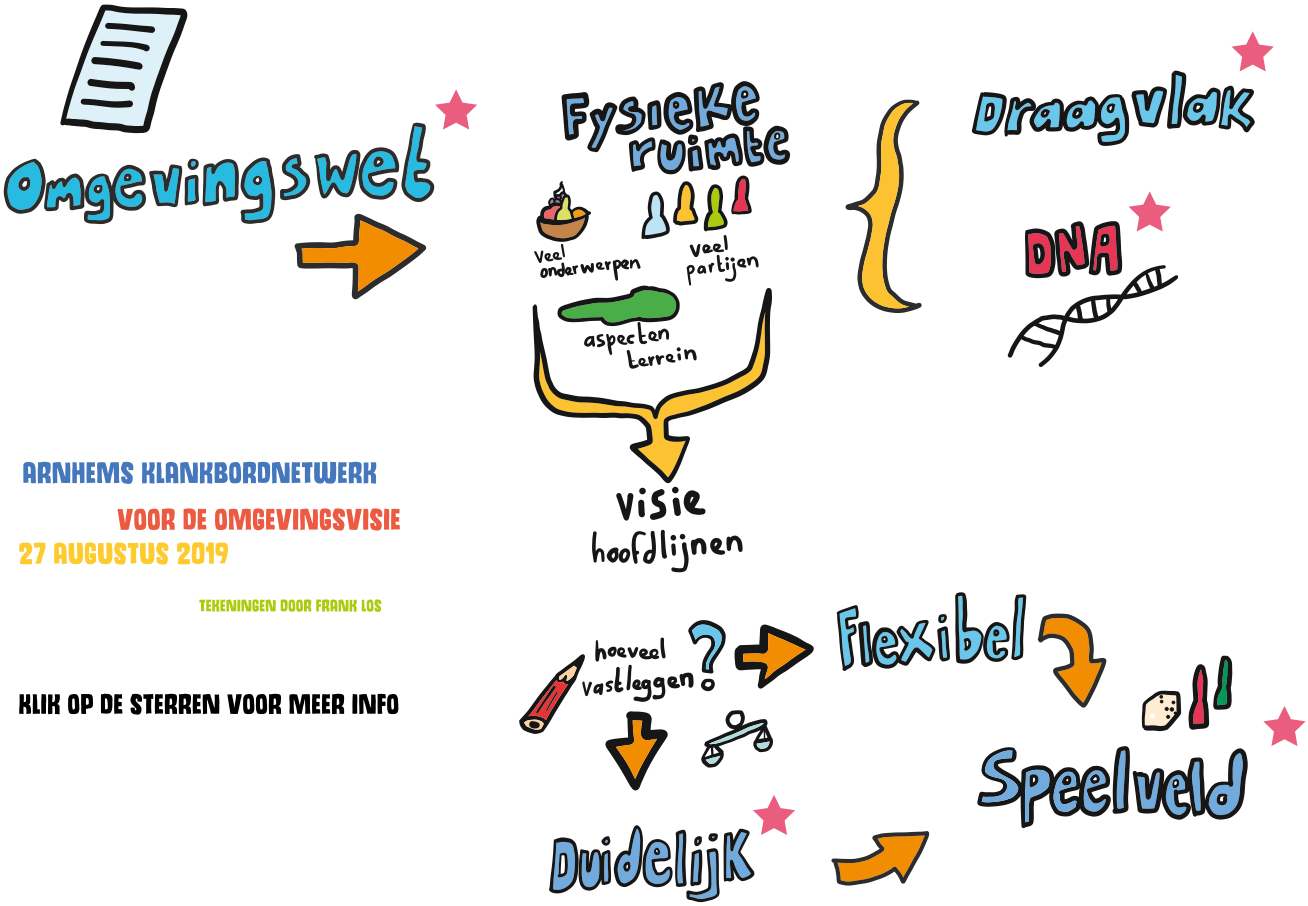

ARNHEMS KLANKBORDNETWERK

VOOR DE OMGEVINGSVISIE

27 AUGUSTUS 2019

TEKENINGEN DOOR FRANK LOS

KLIK OP DE STERREN VOOR MEER INFO

Omgevingswet
26 wetten
1 wet
gemeente
flexibel
omgevingsplan
leefomgeving
omgevingswet
visie
elk
gebied
regels
eigen
knoppen

TERUG

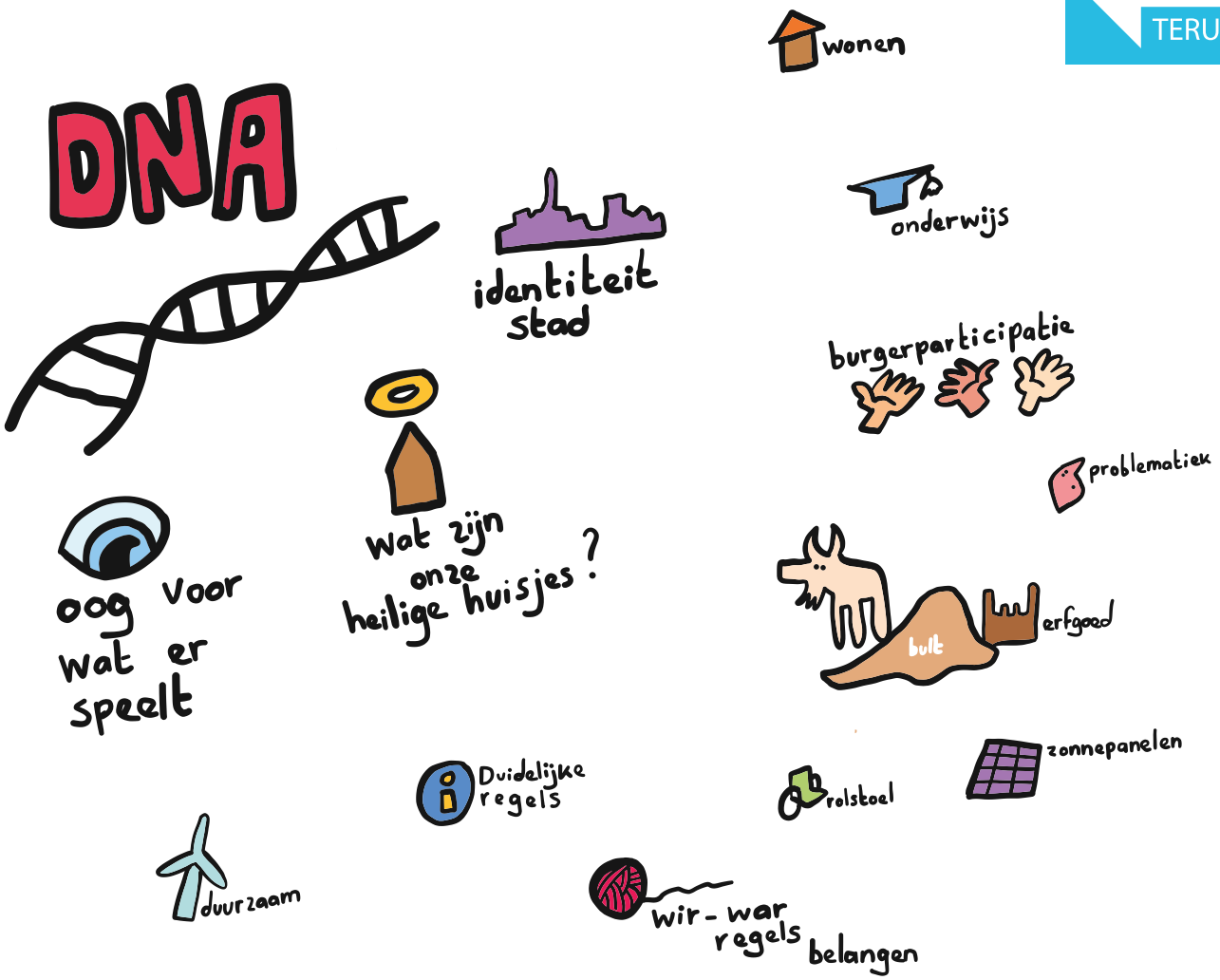
wonen
DNA
identiteit stad
onderwijs
burgerparticipatie
problematiek
oog voor wat er speelt
wat zijn onze heilige huisjes?
built
erfgoed
zonnepanelen
Duidelijke regels
rolstoel
duurzaam
wir-war regels
belangen

TERUG

Draagvlak

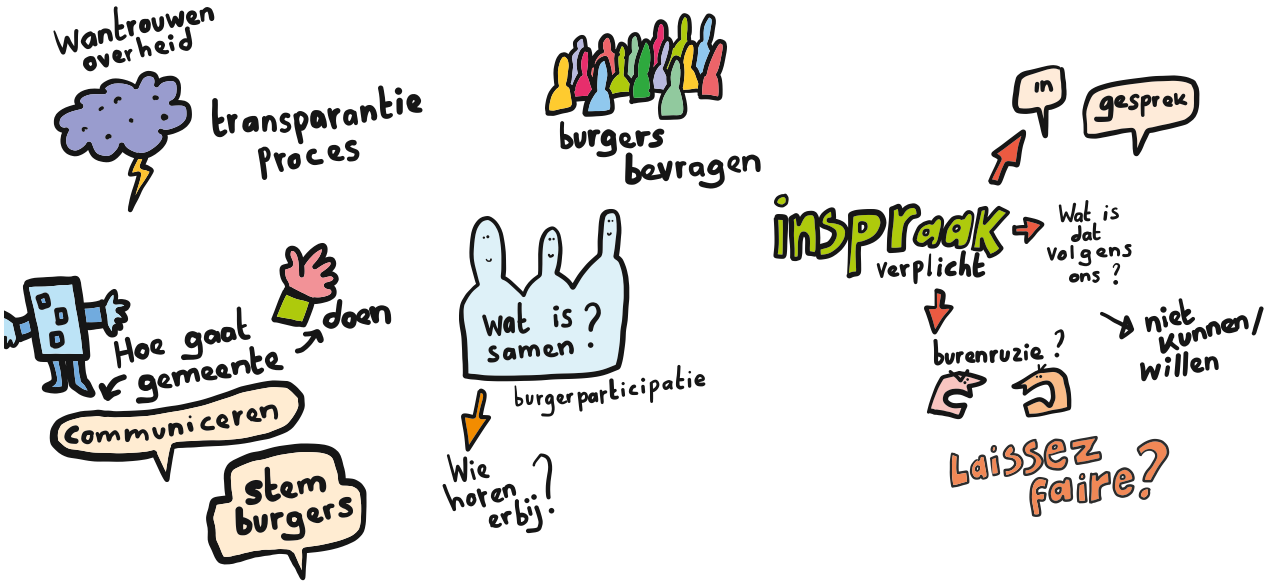

Duidelijk
Kleinschalig
transparant,
duidelijk & snel
voorspelbaar
handhaving
Transparantie
helder
geen
willekeur
Wat
zijn de
regels?
Wie kan
ik bellen?
gemakkelijk
vinden
te snappen

TERUG

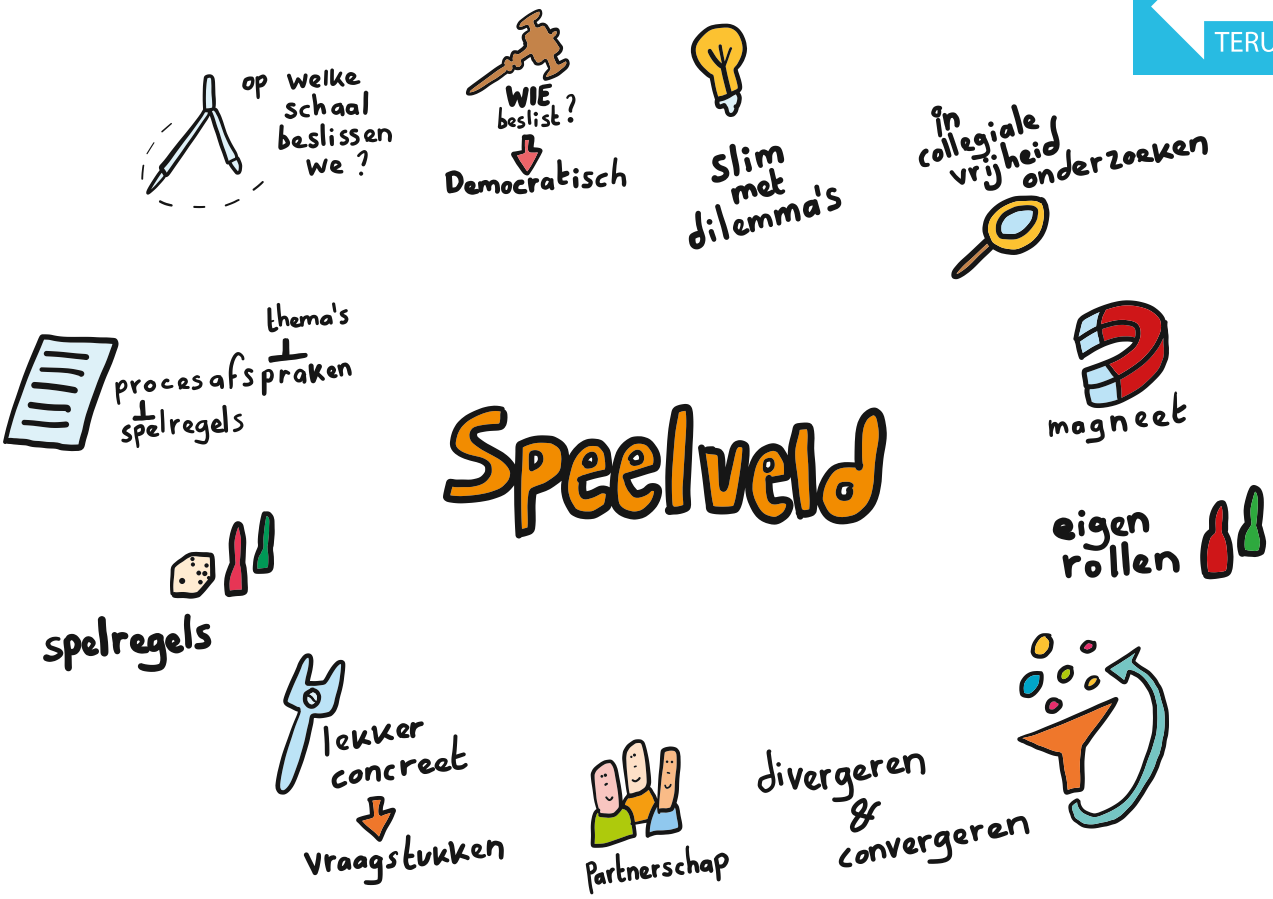
op welke schaal beslissen we ?
WIE beslist ?
Democratisch
Slim met dilemma's
in collegiale vrijheid onderzoeken
thema's
+
procesafspraken
+
spelregels
Speelveld
magneet
eigen rollen
spelregels
lekker concreet
Vraagstukken
Partnerschap
divergeren & convergeren

Bijlage 2 Frank Los afbeelding 1

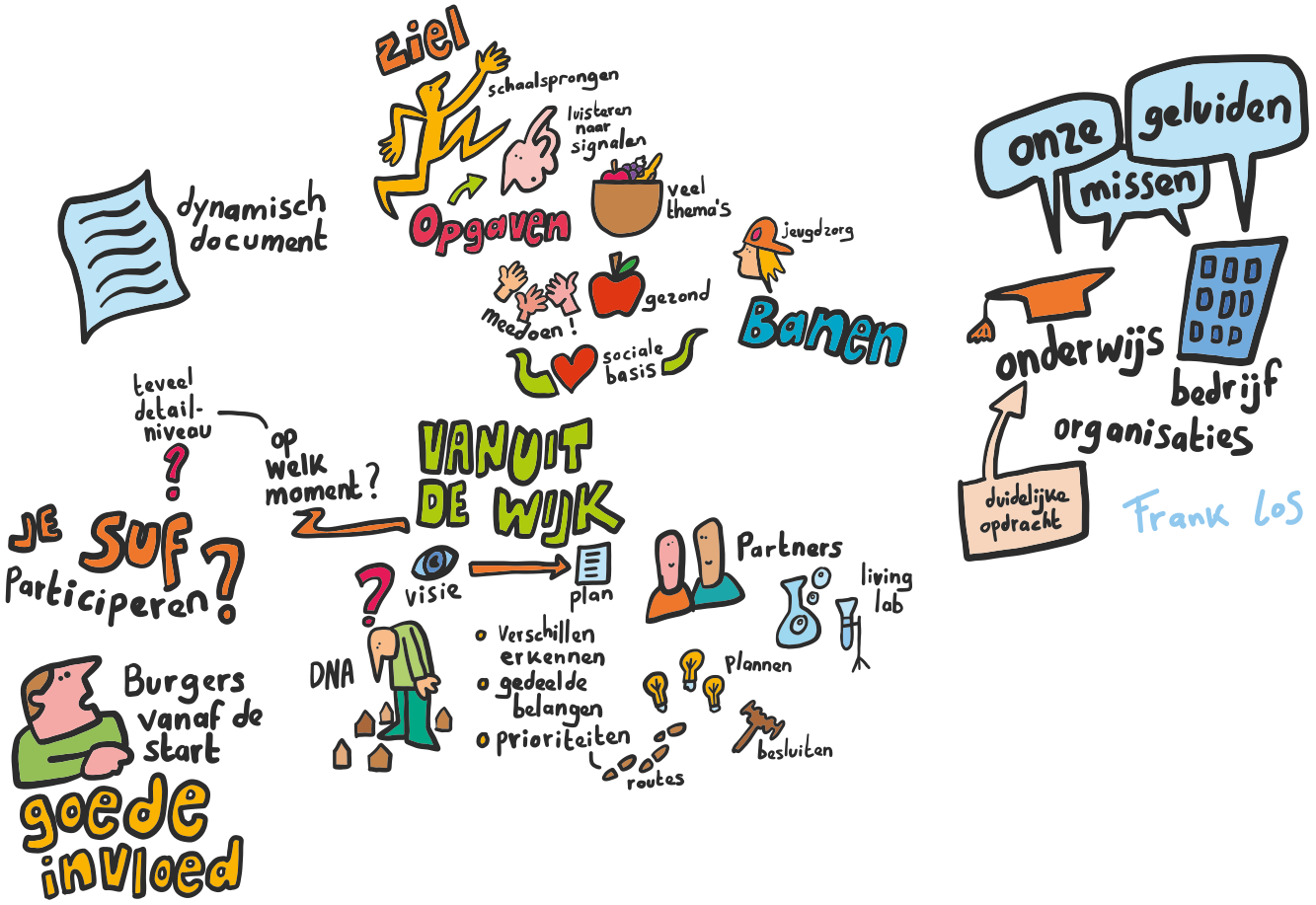
ziel
schaalsprongen
luisteren naar signalen
Opgaven
veel thema's
dynamisch document
jeugdzorg
gezond
meedoen!
sociale basis
Banen
onze
geluiden
missen
onderwijs
bedrijf
organisaties
duidelijke opdracht
Frank LoS
teveel detail-niveau
op welk moment?
JE SUF Participeren?
VANUIT DE WIJK
visie
plan
Partners
living lab
DNA
Verschillen erkennen
gedeelde belangen
prioriteiten
routes
Plannen
besluiten
Burgers vanaf de start
goede invloed

Bijlage Meedenken.arnhem.nl resultaten per stelling

Stellingen 'Hoogbouw' 31
Meer hoogbouw 31
Binnenstad 31
Maatschappelijke voorzieningen 31
Wonen 32
Bereikbaarheid openbaar vervoer 32
Hoogte 32
Architectuur 32
Groene plekken 32
Stellingen 'Straat van de toekomst' 33
Straat van de toekomst 33
Gratis parkeren 33
Inwoners vergroenen de tuin 34
Rijsnelheid naar 30 km per uur 34
Parkeerplaats verder weg 34
30 km per uur op de centrumring 34
Nieuwbouw en vervoer 35
Parkeerruimte eerlijk verdelen 35
Tweede auto weg 35
Stellingen 'Plek voor voorzieningen' 36
Voorzieningen in de wijk 36
Voorzieningen en overlast 36
Winkelen in de buurt 36
Verschillende voorzieningen 37
Meer woningen voor behoud voorzieningen 37
Eigen wijk 37
Lokale ondernemers 38
Binnenstad voor combinatiebezoek 38
Meer ruimte voor sociale voorzieningen en duurzaamheid 38
Thuiswerken en voorzieningen 39

Stellingen 'Hoogbouw'

Meer hoogbouw

De meeste mensen zijn het erover eens dat er in 2040 meer ruimte voor hoogbouw in Arnhem moet komen. Voor de voorstanders is het een noodzakelijke stap om het woningtekort op te lossen. Ook vinden ze hoogbouw duurzaam omdat het meer ruimte laat voor groen en de realisatie van biodiversiteit en de klimaatopgave.
Ook vinden de voorstanders hoogbouwpassen bij de allure van de stad als provinciehoofdstad. Degenen die tegen zijn, zeggen dat het niet past bij het historische karakter van de stad. Sommigen zijn sceptisch over de noodzaak om zoveel meer huizen te bouwen.

Belangrijke aandachtspunten die respondenten noemen bij meer hoogbouw, zijn biodiversiteit (bijvoorbeeld gebouwen vogel- en bijen-vriendelijk maken), architectonische kwaliteit (durf en originaliteit), hittestress, vermijd gettovorming en het bieden van ruimte buiten voor mensen om te bewegen.

Binnenstad

'De binnenstad is meer geschikt voor hoogbouw dan de groene randen van de stad.'

Voor de meeste mensen is het stadscentrum geschikter voor hoogbouw dan de groene randen van de stad. Voor de voorstanders is het een manier om het omringende groen te behouden, de behoefte aan meer infrastructuur te vermijden en het is de plek waar de meeste mensen willen zijn. Degenen die ertegen zijn, benadrukken dat het stadscentrum niet per se de beste of de enige plaats is voor hoogbouw. Zij overwegen locaties die goede bereikbaar zijn door het openbaar vervoer en ze uiten hun bezorgdheid dat meer hoge gebouwen in het centrum het te druk zouden kunnen maken. Als je kiest voor hoogbouw in de binnenstad dan is ruimtelijke kwaliteit en hoogwaardige architectuur en goede bereibaarheid belangrijk.

Maatschappelijke voorzieningen

'Hoogbouw kun je beter centreren bij maatschappelijke voorzieningen als winkels, scholen en kantoren dan aan de bestaande toegangswegen.'

Wat voorzieningen betreft, is de meerderheid van de respondenten het erover eens dat hoogbouw beter geconcentreerd kan worden bij winkels, scholen en kantoren dan aan de bestaande toegangswegen. De voorstanders geven aan dat hierdoor meer draagvlak komt voor het behoud van voorzieningen in de wijk, de behoefte aan autogebruik vermindert en dat het voordelen biedt voor zowel bewoners als ondernemers. Je krijgt levendige buurten en versterking van de wijkeconomie.

Voor de tegenstanders geldt dat zij vinden dat de ene optie de andere niet uitsluit; hoge gebouwen kunnen gebieden die nu ondergewaardeerd zijn nieuw leven inblazen en bebouwing langs doorgaande wegen voorkomt verkeer door woonwijken. Als aandachtspunten noemen ze het creëren van voorzieningen (cultuur) niet alleen in het

centrum, zorgen voor betrokkenheid in de wijk, gebruik maken van bestaande infrastructuur en zorgen voor connectiviteit met openbaar vervoer en fietsen.

Wonen

'Ik ben van plan om binnen nu en 20 jaar een appartement in een woontoren te betrekken.'

De meerderheid van respondenten is niet van plan om binnen nu en 20 jaar een appartement in een woontoren te betrekken. Het ontbreken van een tuin wordt als belangrijk punt genoemd. Ook waren veel respondenten kritisch over het gebouw op de foto bij deze vraag. Degenen die zich wel in hoogbouw zien wonen, noemen het belang van een mooi uitzicht en van betaalbaarheid.

Bereikbaarheid openbaar vervoer

'Hoogbouw is vooral geschikt op plekken die goed bereikbaar zijn met het OV.'

Voor de meerderheid van de respondenten is hoogbouw vooral geschikt op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer (OV). Het merendeel van de respondenten stelt dat je levendige buurten en versterking van de wijkeconomie krijgt. Dat het goed is voor bewoners, ondernemers en de planeet, dat het ruimte bespaart en dat er gebruik gemaakt wordt van de infrastructuur die er al is. De tegenstanders geven aan dat hoogbouw de straten onleefbaar maakt, tocht en windstoten op straatniveau veroorzaakt en dat het sneller tot anonimiteit en onveiligheid kan leiden. Een belangrijk aandachtspunt dat bij dit item wordt genoemd, is de bereikbaarheid van het openbaar vervoer.

Hoogte

'Er mag niet hoger worden gebouwd dan de Eusebiustoren.'

De meeste respondenten geven aan dat er wel hoger gebouwd mag worden dan de Eusebiustoren. Voor velen kunnen in sommige gebieden (verder weg van het historische stadscentrum) hogere gebouwen worden gebouwd omdat het dan geen concurrentie aangaat met de Eusebiustoren. Ook de noodzaak om zichtlijnen en menselijke maat te behouden worden genoemd. Suggesties zijn onder meer het voorkomen van gebouwen die het zicht op het groene achterland blokkeren.

Architectuur

'Hoogbouw van goede architectuur kan een aanwinst zijn voor de stad.'

De overgrote meerderheid van de respondenten is het erover eens dat hoogbouw met goede architectuur een aanwinst voor de stad kan zijn. Voor hen past het bij de intenties van Arnhem om gezien te worden als een "creatieve" en "groene" stad en maakt het de stad aantrekkelijker. Aandachtspunten zijn: vermijden van “blokkendozen” bouwen (naoorlogse architectuur), de architecten meer ruimte voor creativiteit geven, groenere gebouwen maken, voorwaarden scheppen voor onderhoud, rekening houden met functionaliteit, prijs en toekomstige trends en het creëren van een goede verbinding met de straat (liefst geen blinde muren of een parkeerdek op straatniveau).

Groene plekken

'Liever wat meer hoogbouw in de stad dan dat er groene plekken verdwijnen.'

De meeste respondenten geven voorkeur aan meer hoogbouw in de stad boven het opofferen van groen voor woningbouw. Voor sommige respondenten is het groen wat Arnhem aantrekkelijk maakt. Degenen die niet meer hoogbouw willen, stellen dat hoge gebouwen het zonlicht kunnen blokkeren. Ook zien ze het niet als de enige manier om het groen te behouden, 'tiny house' wordt als voorbeeld genoemd. Suggesties zijn onder meer om eerst bestaande ruimtes te gebruiken alvorens schaarse vrije ruimtes te gebruiken (inclusief de lucht in) en meer grote bomen te planten om hittestress te voorkomen.

Stellingen 'Straat van de toekomst'

Straat van de toekomst

'De straat van de toekomst is een groene straat met weinig autoverkeer en veel ruimte om te spelen en te ontmoeten.'

De overgrote meerderheid van respondenten is het erover eens dat de straat van de toekomst een groene straat moet zijn met weinig autoverkeer en veel ruimte om te spelen en ontmoeten. Voorstanders van de groene straat vinden dat tegenwoordig een te groot deel van de openbare ruimte wordt ingenomen door verkeer en parkeren. Sommige respondenten verwachten ook dat er in de toekomst beter openbaar vervoer en deelautosystemen komen, waardoor er minder ruimte op straat voor auto's nodig zal zijn. Bovendien stellen ze dat groene straten beter kunnen bijdragen aan problemen van klimaatverandering, zoals wateroverlast en hittestress. Degenen die het oneens met deze stelling zijn, zijn van mening dat efficiënt verkeer de primaire functie van straten is. Ze noemen lawaai en overlast als ongemakken van een woonstraat. Ook geven ze aan dat veel mensen voor hun huis willen kunnen parkeren omdat dat gemakkelijk is, omdat ze zo een oogje in het zeil kunnen houden op hun eigen auto. Belangrijkste aandachtspunt voor de straat van de toekomst is het vinden van balans tussen groene leefruimte en vervoer. Hierbij vinden respondenten het ontmoedigen van autobezit en het bevorderen van andere vervoerswijzen zoals het openbaar vervoer, de fiets en deelauto's belangrijk. De auto kan zo 'te gast' worden in de straat en meer ruimte geven aan groen en speelplekken.

Gratis parkeren

'Het gratis kunnen parkeren van je auto op straat is een vanzelfsprekendheid.'

Voor de meeste respondenten is het gratis parkeren van auto's op straat niet vanzelfsprekend. Autogebruik moet worden ontmoedigd. De openbare ruimte is volgens hen beperkt en moet niet alleen voor auto's ingericht worden. Er mag daarom ook meer betaald parkeren worden ingevoerd in de stad. Aan de andere kant zijn er mensen die stellen dat de stad nog steeds bereikbaar zou moeten zijn met de auto en dat dus (betaald) parkeren nodig is. Het komt vaak voor dat betaald parkeren zich niet vertaalt in betere parkeermogelijkheden. Sommige mensen vinden dat ze al te veel belasting betalen. Parkeren zou daarom gratis mogelijk moeten blijven op aangewezen plekken in de openbare ruimte (het liefst dicht bij huis). Belangrijke aandachtspunten bij parkeren en vervoer zijn beter toegankelijke centrale parkeerterreinen/garages in de wijken en het uitgebreider en betaalbaarder maken van het openbaar vervoer.

Inwoners vergroenen de tuin

'Aan een gezonde en groene straat leveren inwoners een bijdrage door hun tuinen te vergroenen.'

De overgrote meerderheid van respondenten is het erover eens dat inwoners zelf bij kunnen dragen aan een gezonde en groene straat door hun tuinen te vergroenen. Ze geven aan dat een groene tuin bijdraagt aan tal van maatschappelijke doelen, zoals het vergroten van biodiversiteit, gezondheid, waterberging en het tegengaan van hittestress. Als suggesties/aandachtspunten worden genoemd: het belonen van bewoners met een groene voortuin met subsidie of lagere belasting, het geven van uitleg over groene tuinen, aandacht voor wateropvang en -retentie en het laten helpen van landschapsarchitecten bij het ontwerpen van tuinen in wijken.

Rijsnelheid naar 30 km per uur

'Om de leefbaarheid op straat te vergroten ben ik bereid mijn rijsnelheid te verlagen naar 30 km per uur.'

De meeste respondenten waren het eens met bovenstaande stelling. Zij stellen dat het voordelen biedt op het gebied van veiligheid, gezondheid en milieu en noemen bijvoorbeeld een aangenamere en veiligere leefomgeving voor de kinderen en minder geluidsoverlast als voordeel. Voor hen moet de veiligheid van niet-autogebruikers voorop staan. Degene die tegen snelheidsverlaging zijn, geven aan dat het geen zin heeft om 30 km/u voor de hele stad door te voeren, vooral niet voor de hoofdwegen. Sommigen noemen ook de nadelen van de lagere snelheid voor het milieu. De belangrijkste aandachtspunten zijn onder meer het onderscheid tussen woongebieden en toegangswegen, het gebruik van snelheidsmeterspaarpots, het toepassen van passend wegontwerp (breedte, bereikbaarheid) en een betere handhaving van snelheidsbeperkingen.

Parkeerplaats verder weg

'Ik ben bereid verder te lopen naar een parkeerplaats als mijn straat daardoor groener kan worden ingericht.'

De meeste respondenten zijn het erover eens dat parkeerplaatsen verder weg mogen zijn als daardoor de straten groener kunnen worden. Zo worden straten en wijken aangenamer. Sommigen beweren ook dat het idee om altijd dicht bij te parkeren achterhaald is, vooral in dichtbebouwde delen van de stad. Tegenstanders noemen de nadelen voor mensen met beperkte mobiliteit, moeilijkheden bij het verplaatsen van zware lasten en het niet in de gaten kunnen houden van hun auto. Ook wordt vermeld dat groen in de nabije omgeving soms ten koste gaat van groen elders. Belangrijke aandachtspunten zijn de bouw van slimme ondergrondse parkeerplaatsen en dat er op plaatsen voor de deur kortdurend parkeren mogelijk moet zijn. Ook aandacht voor de stalling van fietsen (ook scooters, kinderwagens etc) en parkeergelegenheid voor ouderen en gehandicapten.

30 km per uur op de centrumring

'De binnenstad wordt een stuk aantrekkelijker als het verkeer op de centrumring 30 km uur gaat rijden.'

Er is geen overeenstemming tussen respondenten over het beperken van de snelheid tot 30 km per uur op de centrumring. Ongeveer de helft van de respondenten is voor waarbij wordt

gesteld dat auto's onevenredig veel ruimte op de weg krijgen. Ze geven aan dat een dergelijke maatregel een positief effect heeft op geluidsoverlast, de kans op aanrijdingen en de uitstoot van uitlaatgassen. Lagere snelheden vergroten daarmee de aantrekkelijkheid en leefbaarheid in het stadscentrum. Degenen die tegen deze stelling zijn, geven aan dat deze snelheid op deze locatie onnatuurlijk aanvoelt en onbegrip oproept doordat de verkeersdoorstroming afneemt en de uitstoot toeneemt. Suggesties zijn onder meer: goed afgestemde verkeerslichten voor een betere groene golf, wegen die op natuurlijke wijze lagere snelheden stimuleren en het aanbieden van alternatieve routes.

Nieuwbouw en vervoer

'Bij het bouwen van nieuwe woningen moet het gebruik van de fiets, het OV en de benenwagen gestimuleerd worden. Bijvoorbeeld door woningen te bouwen bij treinstations, het verminderen van parkeerplaatsen en snellere en betere fietsverbindingen.'

De meeste respondenten zijn voorstander van het stimuleren van fietsgebruik, openbaar vervoer en de 'benenwagen' bij nieuwbouw. Voor deze groep zijn de huidige parkeernormen achterhaald en moet autogebruik worden ontmoedigd. Tegenstanders vermelden dat rekening moet worden gehouden met mensen met een beperkte mobiliteit en dat parkeerplaatsen noodzakelijk zijn. Suggesties zijn onder meer: rekening houden met demografie, bouwen van wijk- of buurtparkeerplaatsen met intelligente toegangscontrole als een vorm van beveiliging, uitbreiden van de fietssnelwegen, verbeteren van de kwaliteit van het openbaar vervoer en het aanbieden van elektrische deelauto's.

Parkeerruimte eerlijk verdelen

'Om de parkeerruimte in de straat eerlijk te verdelen moet de gemeente vaker werken met parkeervergunningen in combinatie met betaald parkeren.'

De meeste respondenten waren het erover eens dat parkeervergunningen en betaald parkeren moeten worden gebruikt om de parkeerruimte op straat eerlijk te verdelen. Degenen die tegen deze stelling zijn, geven aan dat betaalde parkeersystemen en parkeervergunningen niet goed werken voor grotere groepen. Omdat de wachttijd bijvoorbeeld te lang kan duren. Sommigen noemen ook dat burgers al te veel belasting betalen en dat daarom gratis parkeren gegarandeerd moet worden. Dat betaald parkeren geen oplossing is maar een verdringing van het probleem. Belangrijke aandachtspunten zijn onder andere het denken aan slimme extra parkeerplaatsen in combinatie met bijvoorbeeld groene daken/gevels en het stimuleren van parkeren op eigen terrein. Ook leeft de vraag wat een eerlijke verdeling is qua beschikbare parkeerplaatsen aangezien gezinnen andere behoeften hebben dan eenpersoonshuishoudens.

Tweede auto weg

'Ik ben bereid een tweede auto weg te doen als er alternatieven - zoals bijvoorbeeld het OV, een deelauto of een deelfiets - beschikbaar zijn.'

De meerderheid van de respondenten is het eens met bovenstaande stelling. Ze geven aan dat dit het autodelen zou stimuleren en er meer ruimte zou zijn voor groen en spelende kinderen. Degenen die ertegen zijn, geven aan dat het hebben van een tweede auto voor bepaalde gezinnen een noodzaak en geen luxe is. Daarnaast wordt vermeld dat gedeelde voertuigen niet altijd goed door gebruikers worden behandeld. Belangrijkste aandachtspunt

hierbij is dat alle vormen van vervoer in de stad goed moeten worden gefaciliteerd en dat er genoeg bushaltes in de wijken blijven bestaan.

Stellingen 'Plek voor voorzieningen'

Voorzieningen in de wijk

'Voorzieningen in een wijk (denk aan winkels, basisschool, huisarts, horeca, buurtcentrum en sport) zijn belangrijk. Ik woon liever in een wijk met veel voorzieningen dan in een wijk met weinig voorzieningen.'

De overgrote meerderheid van respondenten vindt het belangrijk om veel voorzieningen in de eigen wijk te hebben. Het maakt de buurt aantrekkelijker, levendiger en gezelliger. Ook benoemen de voorstanders de milieuvoordelen van wandelen en fietsen in plaats van het gebruik van de auto, en de sociale voordelen voor vooral de ouderen. Anderen wijzen erop dat niet alle voorzieningen in de eigen wijk nodig of wenselijk zijn. En dat een rustige omgeving in sommige wijken de voorkeur verdient. Belangrijke aandachtspunt en voor de voorzieningen in de wijk is dat het hebben van teveel voorzieningen in de buurt de leefbaarheid kan aantasten en dat achteruitgang van kleine winkelcentra moet worden voorkomen.

Voorzieningen en overlast

'Voorzieningen zoals horeca en een kinderdagverblijf geven overlast (geluid, parkeerdruk) en horen niet in de wijk.'

De meeste respondenten zijn het niet eens met bovenstaande stelling. Voorzieningen als horeca en een kinderdagverblijf horen voor hen een plek in de wijk te krijgen en worden niet als een bron van overlast beschouwd. De genoemde voordelen zijn onder meer het levend houden van de wijk en het belang van ontmoetingsplaatsen. Ze verdedigen dat overlast van parkeerdruk geminimaliseerd kan worden, bijvoorbeeld door voldoende parkeerplekken te creëren. Tegenstanders van de stelling vinden dat deze voorzieningen op een gunstige plek buiten de wijken horen te liggen. Ook wordt vermeld dat overlast afhankelijk is van het type voorzieningen. Zo heeft een regionale school voor speciaal onderwijs meer kans op parkeerdruk en autoverkeer dan een reguliere school in de buurt. Ook wordt aangegeven dat voor grotere wijken het creëren van extra winkels of horeca in de vorm van een buurtvoorziening de leefbaarheid vergroot.

Winkelen in de buurt

'Om de winkels in mijn buurt of wijk te behouden doe ik graag juist dáár mijn boodschappen.'

De meerderheid van respondenten is het eens met bovenstaande stelling. Het is handig om supermarkten en andere voorzieningen in de buurt te hebben, zeker met het oog op vergrijzing. Degenen die het niet eens zijn met de stelling, vermelden dat niet alles dichtbij hoeft te zijn en dat mensen ook moeten worden aangemoedigd om op andere plaatsen te kopen. Niet alleen om eentonigheid te voorkomen, maar ook om fietsen/ bewegen aan te moedigen. Als belangrijke aandachtspunten worden genoemd de behoefte aan voldoende

parkeervoorzieningen bij winkels en het aantrekken van klanten van verder weg door 'speciaalzaakjes' in een buurt.

Verschillende voorzieningen

'Winkels moeten veel meer gemengd worden met andere voorzieningen (zoals huisarts, sportschool, kinderdagverblijf e.d.), zodat ik mijn bezoek kan combineren.'

Een kleine meerderheid van de respondenten is het niet eens met bovenstaande stelling. Ze stellen dat een combinatie verschillende faciliteiten niet automatisch leidt tot een bezoek. Ze vermelden dat als alle voorzieningen bij elkaar komen, er grote clusters zullen ontstaan en de verspreide voorzieningen in de buurt kunnen verdwijnen. En dat juist de spreiding van voorzieningen voor wat vertier in de buurt zorgt. Ze geven ook aan dat het wenselijker is om groen in de buurt van nieuwe winkels te hebben. Ook vinden ze een totale vervanging van het stadscentrum ongewenst omdat mensen moeten worden aangemoedigd om af en toe naar het centrum te gaan.
Voorstanders van de stelling betogen dat laagdrempelige voorzieningen bijdragen aan het creëren van samenhang in wijken, praktisch zijn voor zorginstellingen en vervoersbewegingen beperken. Belangrijke aandachtspunten die door respondenten genoemd worden zijn: denk na over de plek van voorzieningen op loopafstand om extra verkeer te vermijden (vooral scholen), zorgen voor voldoende parkeerplaatsen en kijken wat elke wijk nodig heeft aan voorzieningen (bijvoorbeeld kinderopvang in een wijk met weinig jonge gezinnen is niet erg nuttig).

Meer woningen voor behoud voorzieningen

'Om de voorzieningen in mijn wijk te behouden vind ik het goed dat er meer woningen in de wijk bijkomen, zodat het aantal gebruikers van de voorzieningen kan toenemen.'

De meeste respondenten zijn tegen de komst van meer woningen in buurten als middel om de voorzieningen te behouden. Voor hen mogen voorzieningen niet het aantal woningen bepalen, maar juist andersom. Ze vermelden ook dat een buurt overvol kan raken en dat ruimte en groen behouden moeten blijven. Onder de voorstanders vinden sommigen dat dit per wijk verschilt. Als aandachtspunten worden genoemd: het bouwen van meer betaalbare/sociale huurwoningen in het centrum/Rijnkade, het overwegen van benutten van bestaande bebouwing voordat met nieuwbouw wordt gestart.

Eigen wijk

'Ik vind het belangrijk dat mijn kind in zijn eigen wijk naar school gaat of sport, ook als er buiten de wijk betere scholen of sportclubs zijn.'

De meeste respondenten vinden het belangrijk dat hun kinderen naar school gaan of sporten in de eigen buurt. Voor de voorstanders is naar school gaan in de eigen buurt goed voor de sociale contacten en ontwikkeling van kinderen. Bij sporten is dit echter niet altijd het geval omdat niet alle sporten in alle wijken beoefend kunnen worden. Voor degenen die tegen de stelling zijn, is de kwaliteit van onderwijs/sportfaciliteiten doorslaggevend. Ze kiezen liever een school of sportfaciliteit die het meest passend is voor hun kinderen, en zijn bereid hiervoor verder weg te gaan. Sommigen noemen ook gebrek aan ruimte als beperking om in

bepaalde gebieden grote sportfaciliteiten te organiseren. Anderen willen niet dat hoger onderwijs of grote sportfaciliteiten worden gebouwd in hun wijken. Belangrijke suggesties/aandachtspunten zijn onder meer: scholen kunnen verder weg kunnen naarmate de kinderen oud genoeg zijn om te kunnen fietsen en dat niet alle sporten beoefend hoeven te worden in elke buurt.

Lokale ondernemers

'Als de winkels in mijn wijk of in de binnenstad zorgen voor een goede lokale bezorgservice, dan kies ik liever voor de lokale ondernemers dan voor de grote landelijke webshops om zo de winkels in de stad te behouden.'

De overgrote meerderheid van de respondenten is het eens met bovenstaande stelling. Voor hen is het belangrijk om lokale ondernemers te ondersteunen, ook voor het milieu. Ze maken echter duidelijk dat loyaliteit aan lokale ondernemers grenzen heeft en gemak, prijs en vindbaarheid doorslaggevende aankoopfactoren blijven. Door degenen die tegen de stelling zijn, wordt gezegd dat thuisbezorging in grote mate voor verstoring kan zorgen. Een belangrijk aandachtspunt is dat eigenlijk ook andere factoren van belang zijn, zoals de 'gun factor' en de prijs.

Binnenstad voor combinatiebezoek

'In de binnenstad kom ik vaak voor een combinatie-bezoek (winkels, markt, horeca, bibliotheek, cultuur e.d.).'

De meeste respondenten geven aan voor een combinatiebezoek naar de binnenstad te gaan. Degenen die het met de stelling eens zijn, zeggen dat ze het gewoon leuk vinden om door de stad te wandelen. Degenen die 'oneens' stemden, noemen hiervoor verschillende redenen. Een respondent zegt dat het stadscentrum niet gezellig is en niet biedt wat hij/zij nodig heeft. Een ander vermeldt dat het meeste van wat nodig is in de wijk te vinden is en dat openbaar vervoer en parkeren niet goed zijn. Er zijn ook mensen die aangeven meestal naar het stadscentrum gaan met een specifiek doel, waarbij ze het bezoek meestal niet combineren met andere activiteiten. Als belangrijk aandachtspunt wordt genoemd dat de binnenstad niet alleen functioneel moet zijn, maar ook ruimte moet bieden aan kunst, cultuur, ontmoeting en inspiratie.

Meer ruimte voor sociale voorzieningen en duurzaamheid

'In de wijk moet meer ruimte komen voor sociale voorzieningen (buurtcentrum, dokterspost) en duurzaamheid (reparatiecafé, deelgebruik, lokale producten).'

De meeste respondenten zijn het erover eens dat er in de buurt meer ruimte moet komen voor sociale voorzieningen en duurzaamheid. De voorstanders zijn positief over het hebben van die voorzieningen in de buurt en hechten waarde aan duurzaamheid, sociale voorzieningen en het eten van lokaal voedsel. Degenen die het er niet mee eens zijn, vinden vooral dat sociale voorzieningen en duurzame lokale producten in hun buurt al voldoende beschikbaar zijn. Als suggestie wordt genoemd dat er meer ruimte moet komen voor duurzame energie en lokale voedselprojecten (bijvoorbeeld voedselbossen, pluktuinen, herenboerderijen, etc.). Ook zouden in de woonwijken aan de Rijnkade meer sociale

voorzieningen (buurthuis, dokterspost, tandarts, apotheek) en groen moeten komen. Ten slotte wordt aangegeven dat groene daken en het autodelen moeten worden gestimuleerd.

Thuiswerken en voorzieningen

'Ook na Corona ga ik meer thuiswerken, waardoor ik in de toekomst meer behoefte heb aan voorzieningen in mijn eigen wijk. Bijvoorbeeld voor een flexwerkplek of een lunchafspraak.'

Het is belangrijk te vermelden dat deze vraag voor sommige groepen irrelevant lijkt, zoals degenen die al met pensioen zijn. Aangezien er geen "neutrale" keuze was, kan dit de resultaten hebben beïnvloed.

Een kleine meerderheid van de respondenten geeft aan meer vanuit huis te willen gaan werken - ook na corona - waardoor er behoefte is aan meer ruimtes in de buurt voor dat doel. Sommigen geven aan dat reizen veel minder nodig is dan we tot nu toe dachten, maar ook dat thuiswerken niet altijd de ideale keuze is, zeker niet voor mensen met kinderen. Ook wordt vermeld dat horecagelegenheden de wijken meer levendigheid zouden kunnen brengen. Onder degenen die het oneens met de stelling zijn, geven sommige respondenten aan dat ze thuis genoeg ruimte hebben om te werken of genoeg horeca in de buurt hebben. Er wordt ook gezegd dat het stadscentrum daarvoor geschikter is en dat een prettige omgeving om buiten te wandelen belangrijker is. Een suggestie is om een duurzame ontmoetingsplek te creëren. Aandacht wordt gevraagd voor werken en/of te ontspannen in een groene en veilige omgeving.

Koersdocument Arnhem 2040

‘Samen bouwen aan Arnhem’

GEMEENTE Arnhem

Colofon

Koersdocument Arnhem 2040
Opdrachtgever Gemeente Arnhem
10 juli 2020

Dit Koersdocument is samengesteld door Land-id, in opdracht van en in samenwerking met gemeente Arnhem.

GEMEENTE Arnhem

land iD
Strategisch ontwerpers
voor gebieden in beweging

Inhoudsopgave

1. Inleiding 4
Koersdocument als basis voor de Participatie voor de omgevingsvisie 4
Omgevingsvisie Arnhem 2040 5
Gesprek met de stad 6
Bouwstenen Koersdocument 6

2. Regionale posititie 7
Arnhem; motor van de Groene Metropool 7

3. Toekomstbeeld Arnhem 2040 8
Stapelen van ambities 9

4. Scenario's
Overzicht 10
Arnhem als Netwerk 11
Boulevards van Arnhem 12
Compact stadshart 16
20

5. Gesprek met de stad
24

Bijlages
A De ruimtelijke kwaliteiten 27
B Kansenkaarten 29

1. Inleiding

Voor u ligt het Koersdocument Omgevingsvisie. Op basis van het Koersdocument gaan we in gesprek met inwoners en andere stakeholders van Arnhem. Hun inbreng is een input voor de Omgevingsvisie.

Koersdocument als basis voor de participatie voor de omgevingsvisie

Om over zo'n breed en complex onderwerp een goed gesprek te kunnen voeren, is een stevige basis nodig. Een basis die voldoende gespreksstof biedt, maar tegelijkertijd nog voldoende ruimte laat voor verschillende meningen en ideeën. Het Koersdocument is deze basis. Het laat zien waar we vandaan komen, voor welke uitdagingen we nu staan, en wat verschillende lijnen zijn om over de toekomst na te denken. Het koersdocument probeert aan te sluiten bij thema's die Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van hun stad: Wat betekenen deze voor de inrichting van hun leefomgeving? Hoe ziet Arnhem er dan uit? De uitkomsten van het gesprek nemen we mee bij het opstellen van de omgevingsvisie, als advies aan het bestuur.

Omgevingsvisie; instrument van de omgeving

De Omgevingsvisie is één van de belangrijkste instrumenten van de Omgevingswet. Andere kerninstrumenten zijn de omgevingsprogramma's, het omgevingsplan en de vergunningverlening. De planning daarvan staat ook in de tijdlijn weergegeven. De Omgevingsvisie is een strategische visie voor de lange termijn op de fysieke leefomgeving van de gemeente Arnhem. Het maken van een visie is vooral een proces van belangen afwegen en slimme oplossingen bedenken over hoe wij om willen gaan met de inrichting van de stad. Uiteenlopende beleidsdoelen, ambities, initiatieven vanuit de stad hebben afzonderlijk een claim op de fysieke ruimte. Samen met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners komen we tot afwegingen en oplossingen.

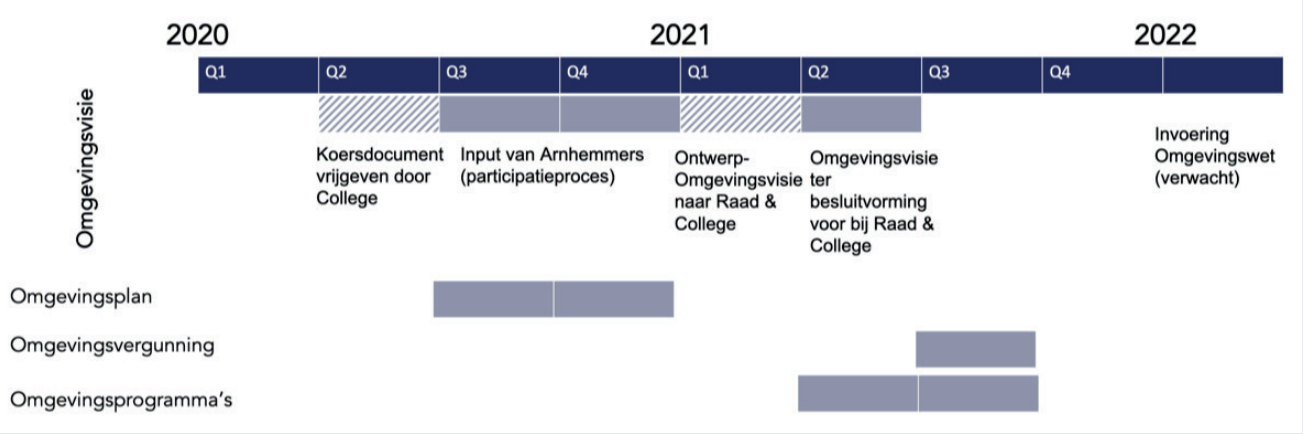

Afbeelding 1.1 Tijdlijn omgevingsvisie

Omgevingsvisie

Omgevingsvisie Arnhem 2040 omvat het integrale toekomstbeeld voor Arnhem 2040 en de koers ernaartoe.

De visie kan gezien worden als een integrale kop op sectoraal beleid en als kader voor toekomstige ontwikkelingen en initiatieven.

De omgevingsvisie voor Arnhem wordt inhoudelijk opgebouwd vanuit:

- de ruimtelijke kwaliteiten van Arnhem, ook wel DNA genoemd;
- de opgaven en ambities voor de leefomgeving, samengebracht in kansenkaarten per thema;
- een globaal wenselijk toekomstbeeld, verkregen uit de 2 bovengenoemde bouwstenen;
- input vanuit het participatieproces.

De visie omvat de koers voor Arnhem 2040 en is geen blauwdruk voor de toekomst. Tempo, (politiek) accent, en factoren als conjunctuur en (technologische) ontwikkelingen bepalen de exacte invulling bij de uitvoering.

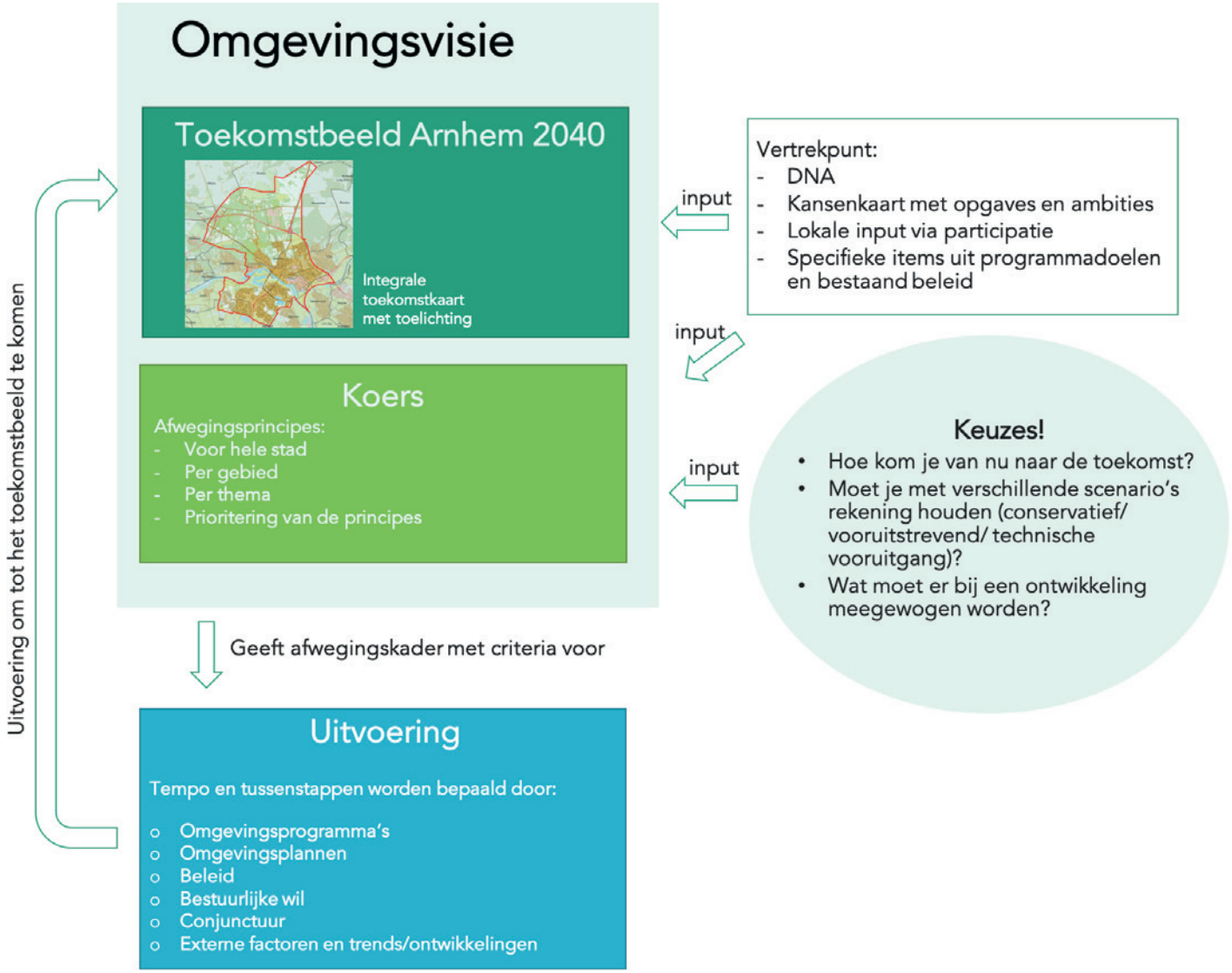

Afbeelding 1.2 Opbouw omgevingsvisie

Gesprek met de stad

In het gesprek proberen we aan de hand van het koersdocument aan te sluiten bij wat Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van hun stad: Hoe ziet Arnhem er dan uit?

In het koersdocument zijn scenario's opgenomen die prikkelend bedoeld zijn en helpen een gesprek te voeren over keuzes en prioriteiten voor Arnhem 2040.

De uitkomsten van het gesprek nemen we mee bij het opstellen van de omgevingsvisie, als advies aan het bestuur. De participatie heeft op de 'participatieladder' het niveau van raadplegen.

Bouwstenen van het koersdocument

De koers en het toekomstbeeld Arnhem 2040, straks het hart van de omgevingsvisie, worden opgebouwd uit kansen en opgaven in de fysieke leefomgeving (ruimte) van de stad. Daarnaast staan opgaven niet los van de identiteit en kwaliteit van de bestaande stad (het DNA van Arnhem). In de bijlagen zijn overzichten van ruimtelijke kwaliteiten en kansen en opgaven per ruimtelijk thema opgenomen. De sociale opgave van de stad maakt onderdeel uit van alle kansenkaarten.
De synergie en dilemma's tussen de bovengenoemde bouwstenen, gevoed door maatschappelijke waarden, leiden tot het toekomstbeeld en de koers voor Arnhem 2040, het hart van de omgevingsvisie. Het toekomstbeeld en de keuzes en prioritering van thema's hierbij zijn dan ook een belangrijk onderwerp voor het gesprek met de stad.

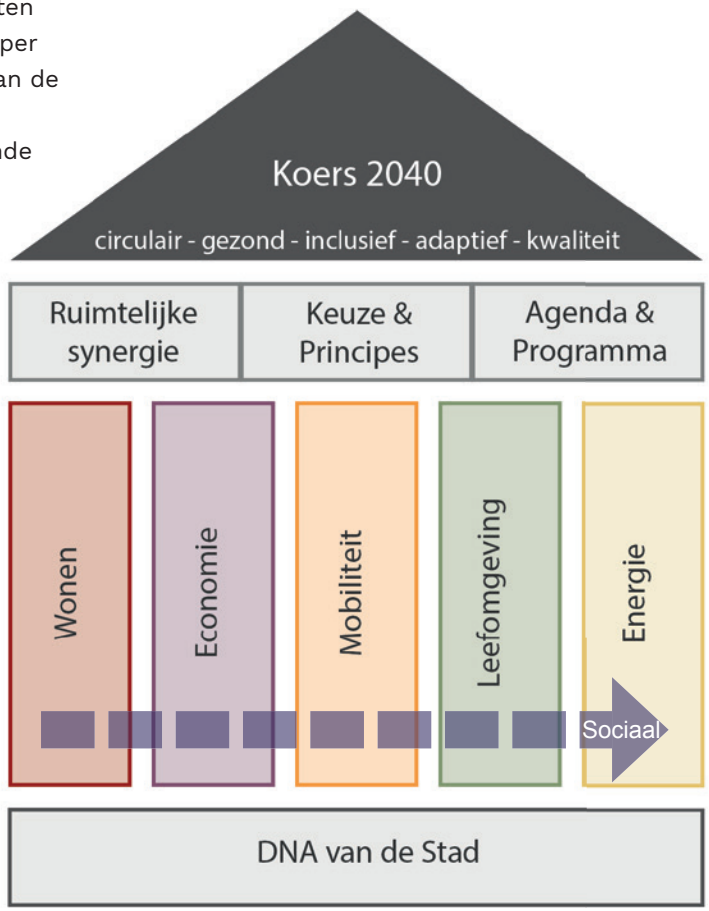

Afbeelding 1.3 Opbouw koers

2. Regionale positie

Arnhem; motor van de Groene Metropool

Arnhem kent van oudsher een aantrekkelijke ligging tussen stuwwal en rivier en een strategische ligging in het netwerk tussen de Randstad en het Ruhrgebied. Dit heeft ervoor gezorgd dat Arnhem een aantrekkelijk stad is voor bewoners, bezoeker en bedrijven om zich te vestigen en de stad zich kon ontwikkelen als de hoofdstad van de provincie. De regio Arnhem Nijmegen is inmiddels het grootste verstedelijkt gebied buiten de Randstad en een moderne kennisintensieve regio. Er zijn bloeiende innovatieve bedrijven in alle economische sectoren met de topsector Energy als belangrijk groeispeerpunt voor Arnhem.
De trek naar de stad en regio vormt ook een uitdaging voor de toekomst. Hoe zorgen we ervoor dat iedereen een passende woning vindt, hoe blijven we op een duurzame manier bereikbaar en hoe houden we iedereen aan het werk? Tegelijk willen we onze groene leefomgeving in stand houden. Dit kan niet zonder de opgaven van de stad in een groter verband te zien. Daarom hebben we onlangs een woondeal met het Rijk gesloten. Gezien de ligging van Arnhem in het Stedelijk Netwerk Nederland, het groene, creatieve en innovatieve profiel en met haar ICE-verbindingen met Duitsland functioneert Arnhem als stedelijke motor om tot een aantrekkelijke, duurzame en circulaire topregio uit te groeien.

Afbeelding 2.3 Stedelijk Netwerk Nederland (NOVI)

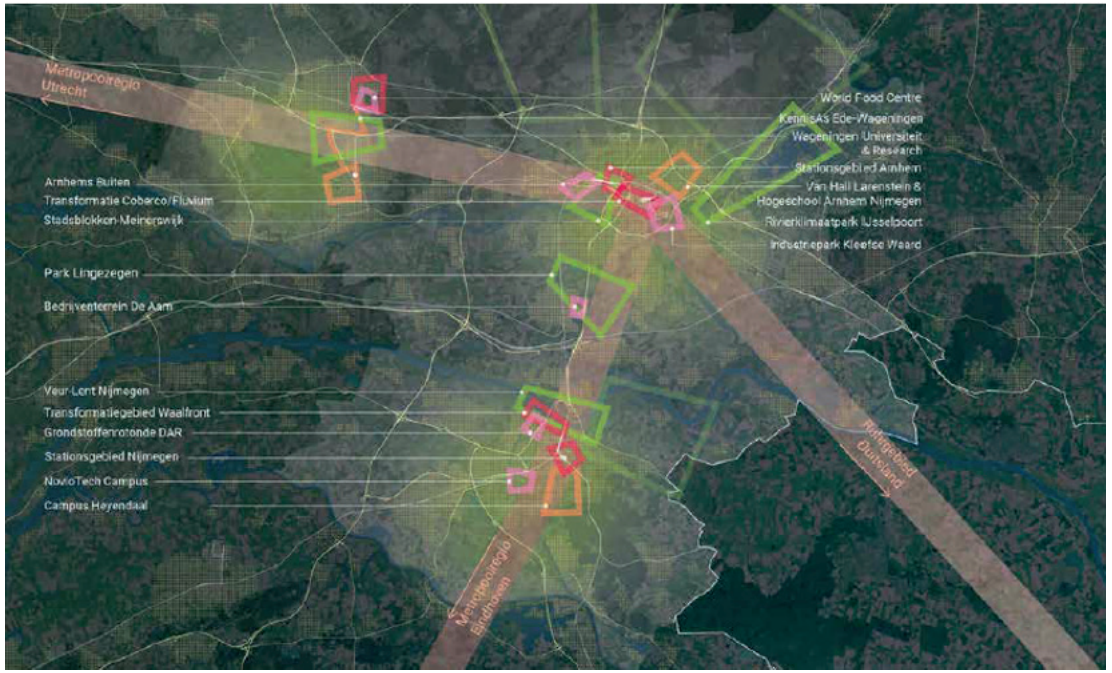

Afbeelding 2.4 NOVI-propositie Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley

3. Toekomstbeeld Arnhem 2040

Arnhem staat de komende jaren voor een aantal belangrijke opgaven gesteld. De stad is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. Niet alleen ten opzichte van de regio maar in een steeds groter verband. De groei die dit met zich meebrengt willen we benutten om stad aantrekkelijker, vitaler en socialer te maken. Gezien het groene karakter van de stad vergt dit innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad. Oplossingen die gezien de termijn van 2040 vraagt om een toekomstbeeld wat de belangrijkste ambities, waarden en principes beschrijft waarmee we richting geven aan de toekomst. Met dit toekomstbeeld schetsen we een wenkend perspectief voor iedereen in de stad, formuleren een uitdaging voor de toekomst en leggen een basis voor een adaptieve werkwijze die bestand is tegen de tijd.

Afbeelding 3.1 Toekomstbeeld Arnhem 2040

Stapelen van ambities vergt keuzes

Wanneer we alle ambities en opgaven van de stad op elkaar stapelen in de fysieke leefomgeving, dan kan niet alles overal zonder de kans dat we belangrijke kwaliteiten van de stad onrecht aandoen. Het is daarom van belang te bekijken op welke manier we ambities kunnen combineren, de schaarse ruimte intensief benutten en waar nodig te prioriteren.

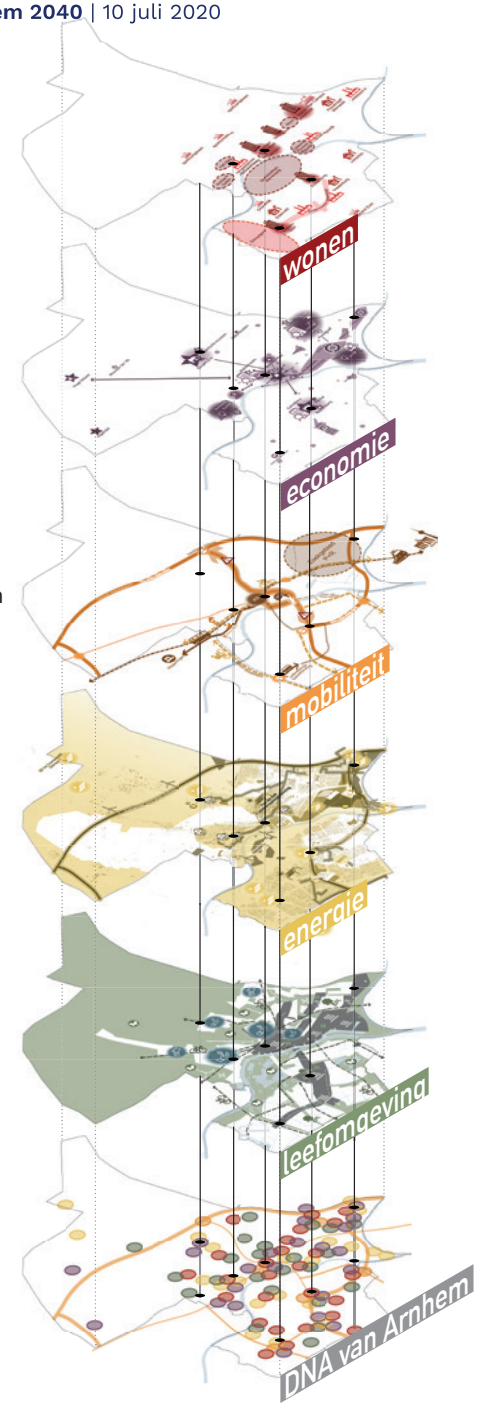

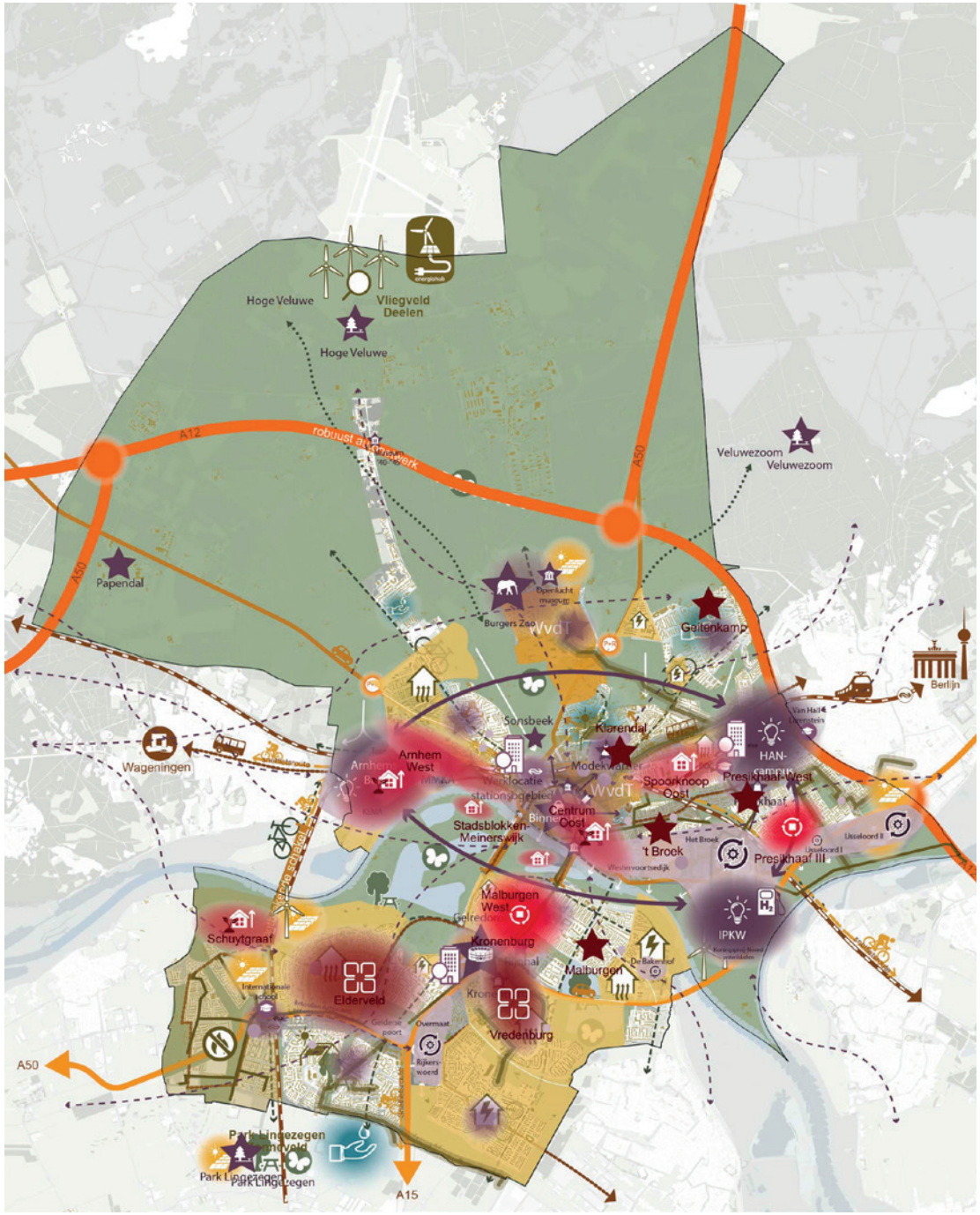

Afbeelding 3.2 Het stapelen van DNA van Arnhem en kansenskaarten vergt keuzes

4. Scenario's

Het slim combineren, benutten en afwegen van ambities in de beperkte ruimte van de stad leidt tot dilemma's. Dilemma's waar we als stad iets van moeten kunnen vinden, omdat deze ook mede bepalen in wat voor stad we wonen, werken en leven. De dilemma's zijn samengevat in een 'mengpaneel' om inzichtelijk te maken welke afwegingen of opgaven op de stad afkomen.

Dit mengpaneel is opgebouwd rondom vijf belangrijke opgaven in de stad; sociaal, wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie. Elke opgave vergt een afweging voor, en met de stad. Een afweging die ook consequenties heeft voor de ontwikkeling van onze stad en hoe we deze gebruiken en beleven.

Per opgave wordt hierbij kort een illustratief dilemma geschetst:
Als we een sociale en inclusieve stad willen zijn (de sociale opgave) betekent dat er net zoveel stedelijke cultureel-maatschappelijke voorzieningen als musea, uitgaansgelegenheden en theaters in Arnhem-Zuid als in Arnhem-Noord moeten zijn of juist door zorg te dragen voor de basisvoorzieningen zoals scholen, supermarkt en zorg in elke wijk en de stedelijke voorzieningen te concentreren in de binnenstad van Arnhem.

Als we de behoefte aan nieuwe woningen binnenstedelijk willen oplossen (de woonopgave) kunnen we dit doen door onze stadsranden en groene plekken te bebouwen of door nieuwe stedelijk milieus te creëren nabij centra, stations en in gemengde woon-werkgebieden.

Als we ons profileren op energie, creativiteit en groene, circulaire economie (de economische opgave) stimuleren we het vestigingsklimaat van deze bedrijven in de stad met de aanleg van goed bereikbare kantoorlocaties en het ontwikkelen van onze campussen in de stad. Of willen we ruimte bieden aan alle bedrijven in de stad en accepteren we dat we daar ruimte voor bieden en soms ook de geluids- en stankoverlast van ondervinden

Als we goed bereikbaar willen zijn (mobiliteit) voor bewoners, bedrijven en bezoekers nu en in de toekomst moeten we steeds meer gaan kiezen. Kiezen we bijvoorbeeld ervoor om meer ruimte te geven voor verblijf, fiets en voetgangers in de binnenstad door de Centrum-ring te ondertunnelen of stappen we aan de rand van de stad over op het HOV, deelfietsen en andere slimme concepten en maken we de binnenstad autoluw?

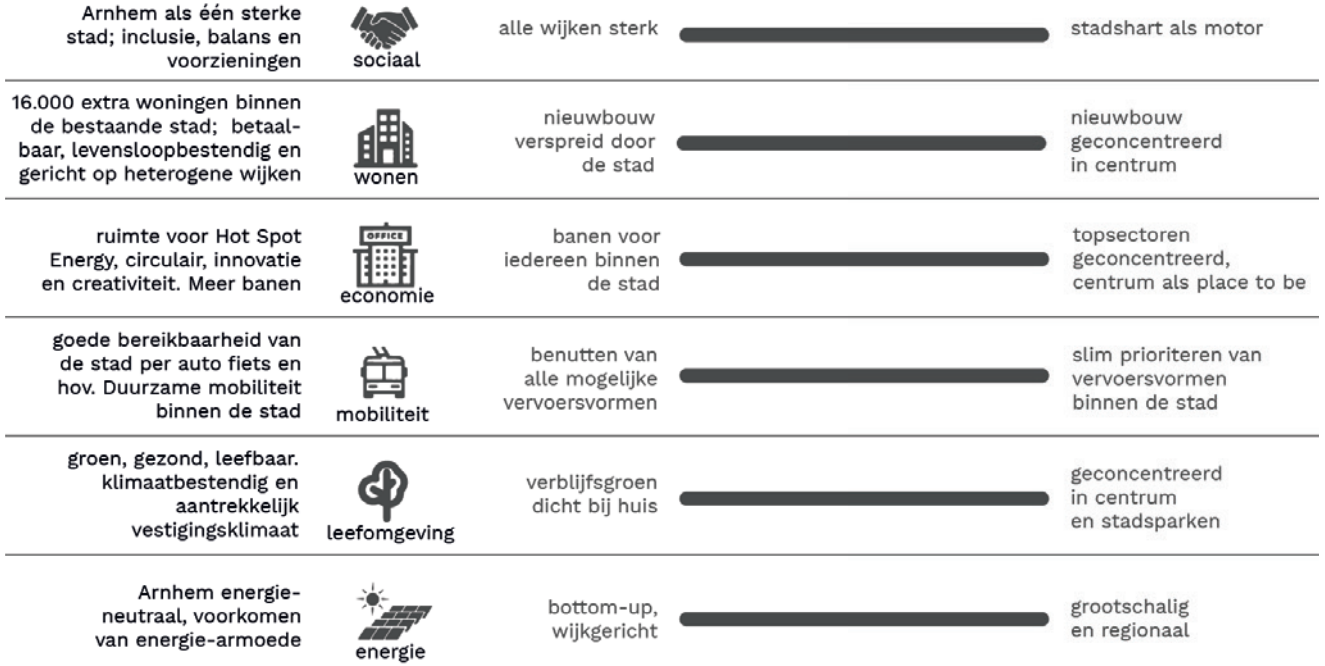

Afbeelding 4.1 Mengpaneel voor belangrijkste richtinggevende keuzes

Als we een groene, gezonde en aantrekkelijke stad willen zijn en blijven (leefomgeving) dan moeten we meer ruimte geven aan groen in de straat om gezond gedrag te stimuleren, een veilige omgeving te creëren voor onze kinderen en ruimte te maken voor meer bomen, zodat er schaduw en koelte in onze straten ontstaat. Of moeten we vooral meer sportparken in de stad en bos nabij de stad aanleggen om zo antwoord te geven op de groeiende behoefte aan sport en ontspanning.

Als we een duurzame, energie-neutrale stad willen worden (de energie-opgave) moeten we vooral wijk-voor-wijk slimme en betaalbare oplossingen bedenken voor besparing, opwek en duurzaam gebruik van energie. Of we moeten de stadsontwikkeling slimmer verbinden met de nieuwe energie-infrastructuur. Plekken waar aanbod en gebruik van duurzame energie samenkomen krijgen voorrang zoals bijvoorbeeld in Kronenburg-Vredenburg met de pilot aquathermie.

Omdat de bovenstaande voorbeelden nog maar een eerste oogst is van alle dilemma's en afwegingen die spelen in het omgevingsbeleid hebben we deze vertaald naar drie ruimtelijke scenario's voor de toekomst van de stad. Deze scenario's bieden op een ontwerpende manier inzicht hoe de verschillende keuzes uitpakken in de ruimte van de stad. Dat kan betekenen dat er kansen ontstaan voor bijvoorbeeld nieuwe woonmilieus maar dat hier wel minder ruimte is voor de auto. De scenario's zijn dus geen blauwdrukplannen voor Arnhem, maar zijn bedoeld als inspiratiebron voor het gesprek met de stad.

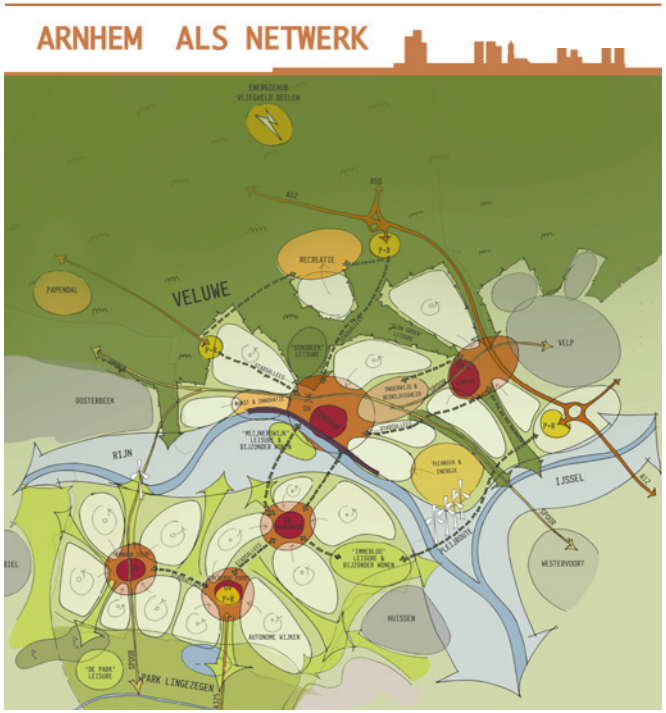

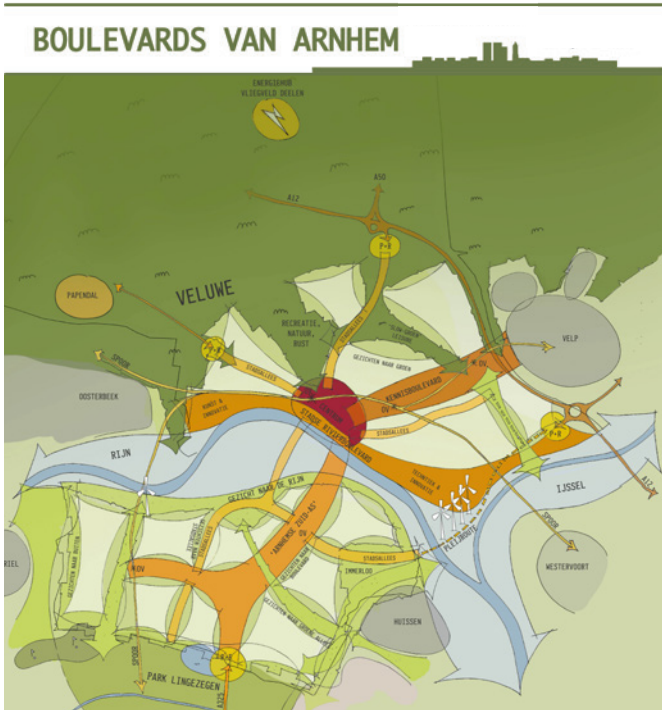

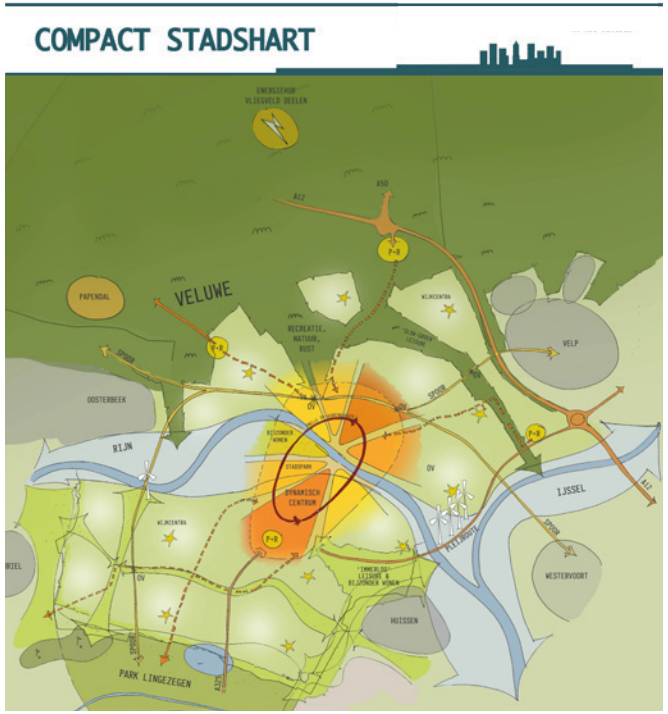

Afbeelding 4.2 Drie scenario's

ARNHEM ALS NETWERK

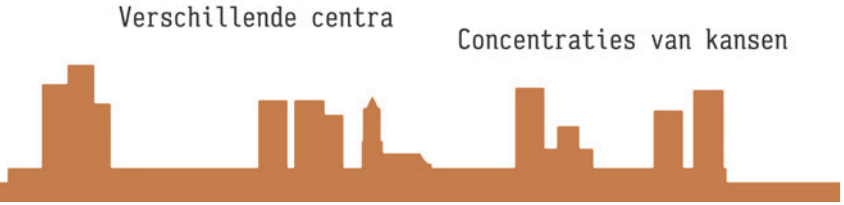

Arnhem als Netwerk

De groei van de stad wordt vooral opgevangen op en rondom bestaande en nieuwe knooppunten in de stad zoals bij stations, winkelcentra of andere goed bereikbare plekken waar veel mensen samen komen.

Bij de OV-knooppunten ontwikkelen zich (hoog-) stedelijke en dynamische centra. De afhankelijkheid van de auto wordt sterk verminderd. Schone en veilige routes verbinden de knooppunten voor langzaam verkeer. De schone bus rijdt elke 5 tot 10 minuten tussen de centra. In de wijken en buurten is het rustig en lommerrijk wonen met een van de knooppunten altijd dichtbij.

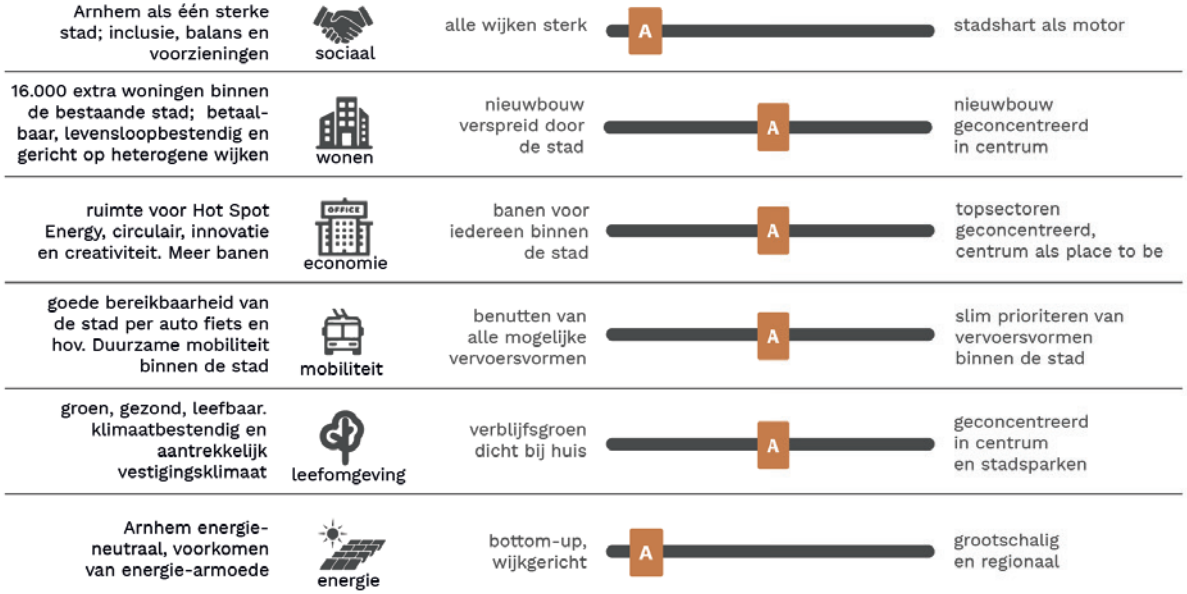

Afbeelding 4.3 Mengpaneel Arnhem als Netwerk

1 Stap 1: op verschillende stations en knooppunten wordt een combinatie van kansen benut, waardoor er meer kansen ontstaan. Nieuwe voorzieningen kunnen bijvoorbeeld duurzaam gebouwd worden.

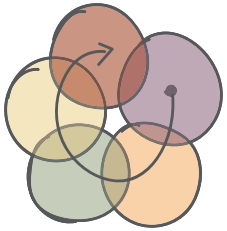

2 Stap 2: doordat er meer voorzieningen op de knooppunten ontwikkeld worden, willen meer mensen rond deze punten wonen, waardoor ook de woningbouw zich concentreert op deze plekken en elke wijk aan een centrum grenst.

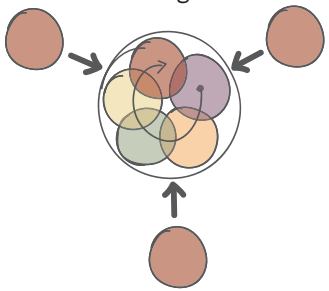

3 Stap 3: door op verschillende punten in de stad deze knooppunten te ontwikkelen met elk een eigen karakter, is het vervolgens belangrijk om ze aan elkaar te koppelen met snelle verbindingen, waardoor er een netwerkstad ontstaat.

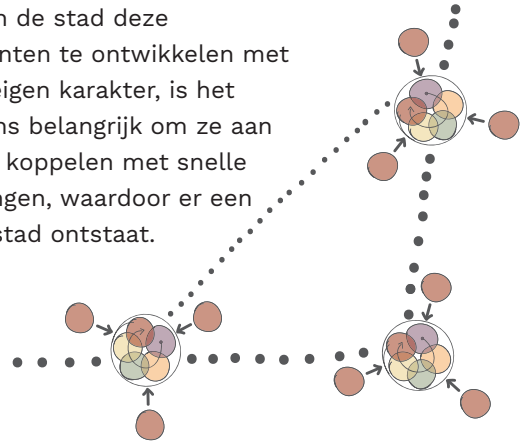

Afbeelding 4.4 Stappen voor Arnhem als Netwerk

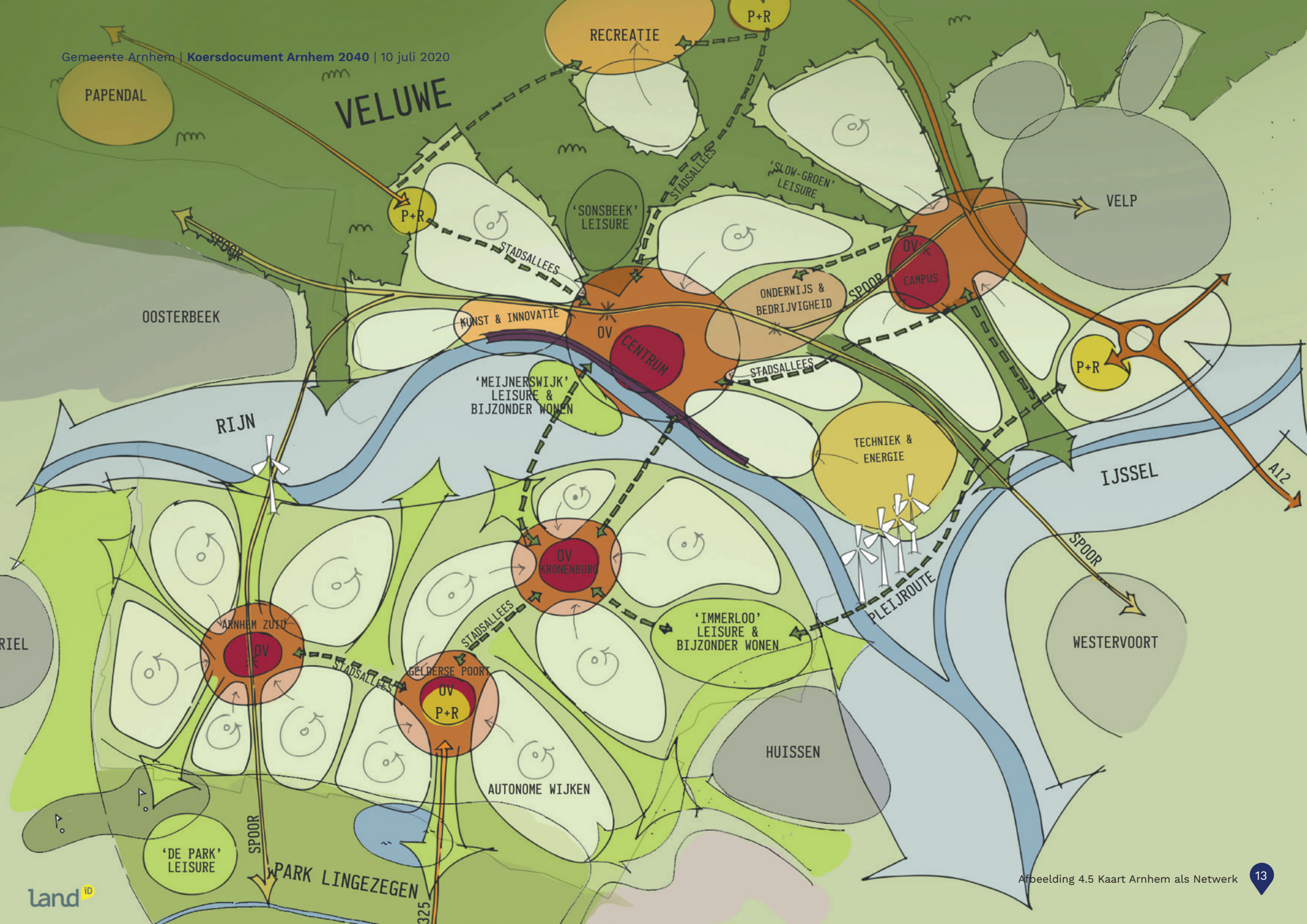

Afbeelding 4.5 Kaart Arnhem als Netwerk

Arnhem als Netwerk

wonen

- Woningbouwopgave hoofdzakelijk in hoogdynamische knooppunten; de stedelijke knooppunten, wijkcentra en OV-punten zijn dé plekken waar wordt verdicht en verdere functiemenging wordt gestimuleerd.
- Elke wijk grenst aan een knooppunt en aan groen, de wijken zelf zijn rustig en groen.
- De woningbouwopgave in buurten en wijken is gericht op maatwerk, inbreiding en transformatie van gebouwen en plekken.

Economie

- De knooppunten worden het bruisend brandpunt voor de regio en ontwikkelen zich verder als place to be.
- Wijken zijn opzichzelfstaand met kleine buurtcentra voor ontmoeten en zorg.
- Concentratie van bedrijven en werkplekken rond knooppunten en een mix van functies in grotere knooppunten.
- Knooppunten met energie gerelateerde bedrijven op IPKW, de Kenniscampus regio Arnhem (HAN/ Larenstein) en Businesspark Arnhems Buiten.
- In Arnhem Zuid ontstaat met Kronenburg, het Gelre Dome en het nieuwe Olympuskwartier een voorzieningencentrum van formaat.

Afbeelding 4.6a Doorsnede-impressie Arnhem als Netwerk

Mobiliteit

- Groene allees verbinden knooppunten voor langzaam verkeer.
- P+R gecombineerd met laagdynamische knooppunten, vanuit daar snelle OV-verbinding met hoogdynamische knooppunten.
- Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten.
- Parkeren in de buurt is wijkgericht.

Leefomgeving

- Sonsbeek, Meijnerswijk en Immerloo als concentratie van park, natuur en recreatie.
- Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk.
- Met groene buffers tussen de wijken wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd.
- De openbare ruimte is ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.

Energie

- Nieuwe gemengde woon-werkmilieus op de HOV-knooppunten van de stad bieden kansen voor slimme energie-concepten. Bijvoorbeeld door het slim benutten gezamenlijk opwekken van energie, het benutten van restwarmte en het reduceren van CO2-uitstoot door OV- en fietsgebruik.
- Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

Afbeelding 4.6b Doorsnede-impressie Arnhem als Netwerk

BOULEVARDS VAN ARNHEM

Stad verbonden met boulevards

Iedere boulevard
een eigen identiteit

Boulevards van Arnhem

De groei van de stad wordt vooral opgevangen langs de belangrijke invalswegen in onze stad. Deze invalswegen bouwen we om van toegangswegen tot de binnenstad naar 'boulevards' met meer verblijfskwaliteit. Langs deze nieuwe boulevards van de stad ontwikkelen zich gemengde stedelijke unieke woon-werkgebieden, goed verbonden met stad en regio. De boulevards worden groen ingericht en zijn goed bereikbaar voor alle vormen van vervoer. De wegen vormen niet langer de barrière tussen stadsdelen maar vormen bruisende ontmoetingsplekken voor de omliggende buurten.

Arnhem als één sterke stad; inclusie, balans en voorzieningen	sociaal	alle wijken sterk	B	stadshart als motor
16.000 extra woningen binnen de bestaande stad; betaal-baar, levensloopbestendig en gericht op heterogene wijken	wonen	nieuwbouw verspreid door de stad	B	nieuwbouw geconcentreerd in centrum
ruimte voor Hot Spot Energy, circulair, innovatie en creativiteit. Meer banen	economie	banen voor iedereen binnen de stad	B	topsectoren geconcentreerd, centrum als place to be
goede bereikbaarheid van de stad per auto fiets en hov. Duurzame mobiliteit binnen de stad	mobiliteit	benutten van alle mogelijke vervoersvormen	B	slim prioriteren van vervoersvormen binnen de stad
groen, gezond, leefbaar. klimaatbestendig en aantrekkelijk vestigingsklimaat	leefomgeving	verblijfsgroen dicht bij huis	B	geconcentreerd in centrum en stadsparken
Arnhem energie-neutraal, voorkomen van energie-armoede	energie	bottom-up, wijkgericht	B	grootschalig en regionaal

Afbeelding 4.7 Mengpaneel Boulevards van Arnhem

1 Stap 1: langs de belangrijkste allees van de stad worden nieuwe ontwikkelingen geconcentreerd en ontstaat er een mix van woningen, bedrijven en werkplekken.

2 Stap 2: door deze allees in te richten als prettige verblijfsplek, ontstaan er boulevards. De omliggende wijken grenzen aan deze boulevards.

3 Stap 3: door de boulevards in te richten als hoogdynamische (OV)- verbindingen, kan er snel geschakeld worden tussen het centrum en de rest van de stad.

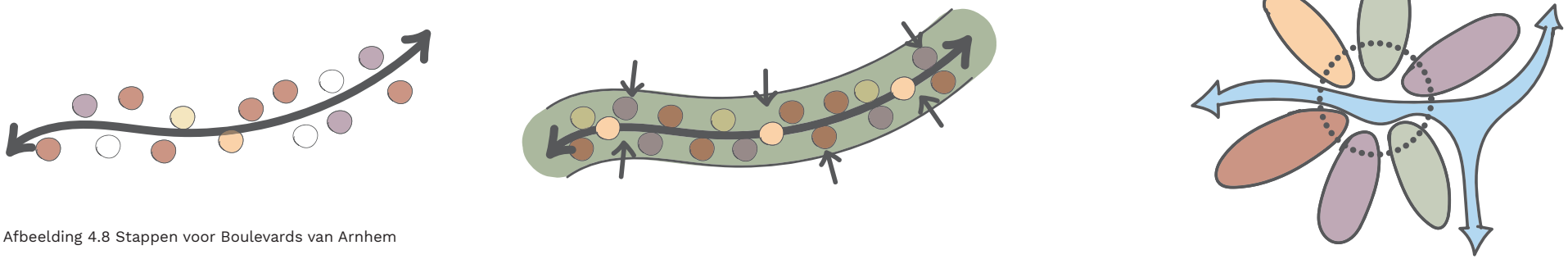

Afbeelding 4.8 Stappen voor Boulevards van Arnhem

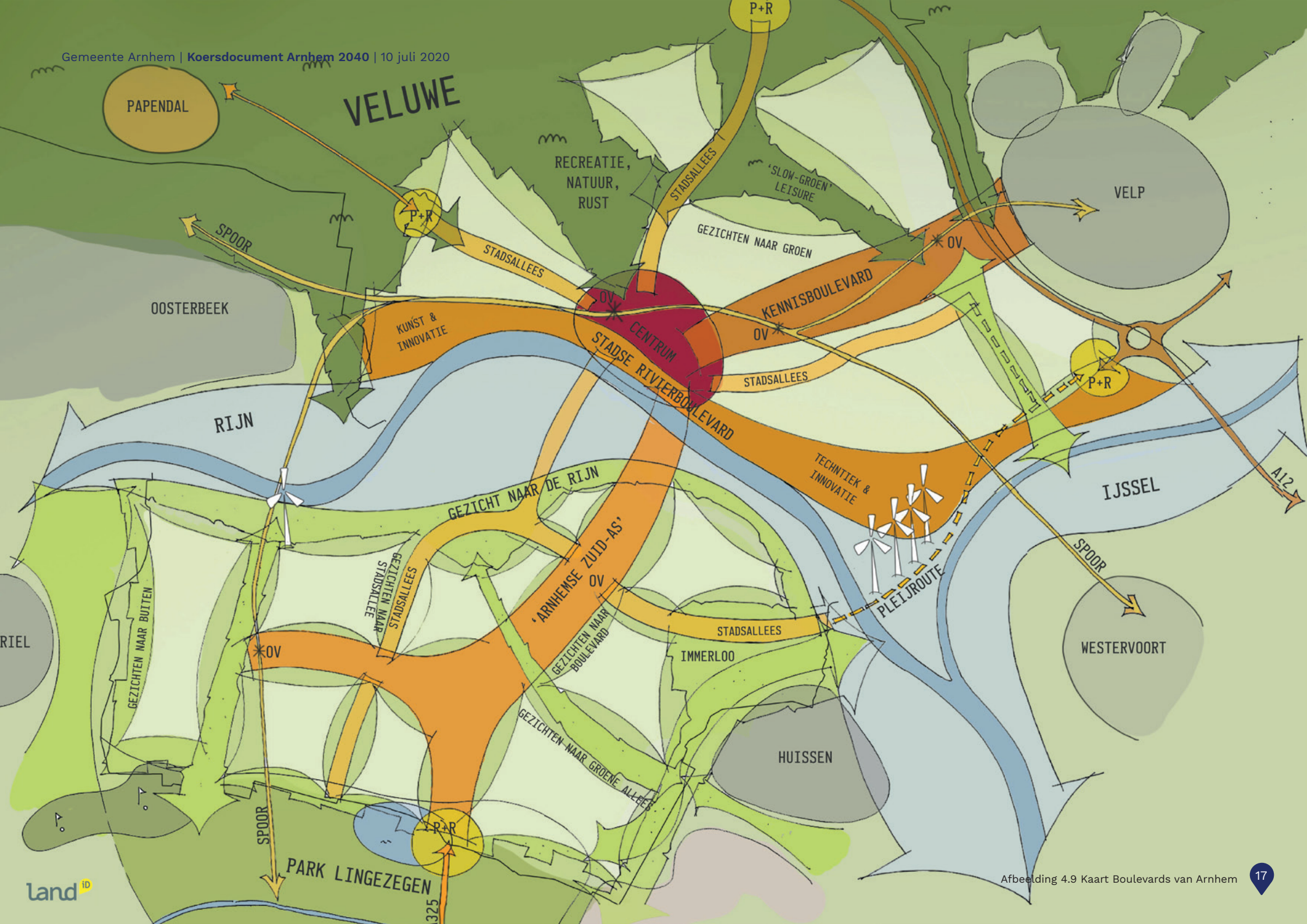

Afbeelding 4.9 Kaart Boulevards van Arnhem

Boulevards van Arnhem

wonen

- Woningbouwopgave hoofdzakelijk langs boulevards; de stedelijke knooppunten en HOV-lijnen zijn dé plekken waar wordt verdicht en verdere functiemenging wordt gestimuleerd.
- Opheffen van anonimiteit van de wijk, door wijken om te keren met het gezicht naar de boulevards, allees en groen. Hier is ruimte voor bijzondere woonmilieus en zoekruimte voor woningbouwopgave.
- Er is sprake van maatwerk als het gaat om inbreiding of transformatie van de wijken.

Economie

- De boulevards van Arnhem ontwikkelen zich als place to be.
- Een mix van woningen, bedrijven en werkplekken langs boulevards, met elk een eigen accent.
- Kennisboulevard: hoogwaardige werkgelegenheid in combinatie met onderwijs en technologie.
- Stadse-rivierboulevard: verloopt van kunst & innovatie naar bedrijvigheid & innovatie.
- Functiemenging, ruimtelijke samenhang en ruimtelijke kwaliteit dragen bij aan het economisch functioneren, leefbaarheid en toekomstwaarde van de boulevards.

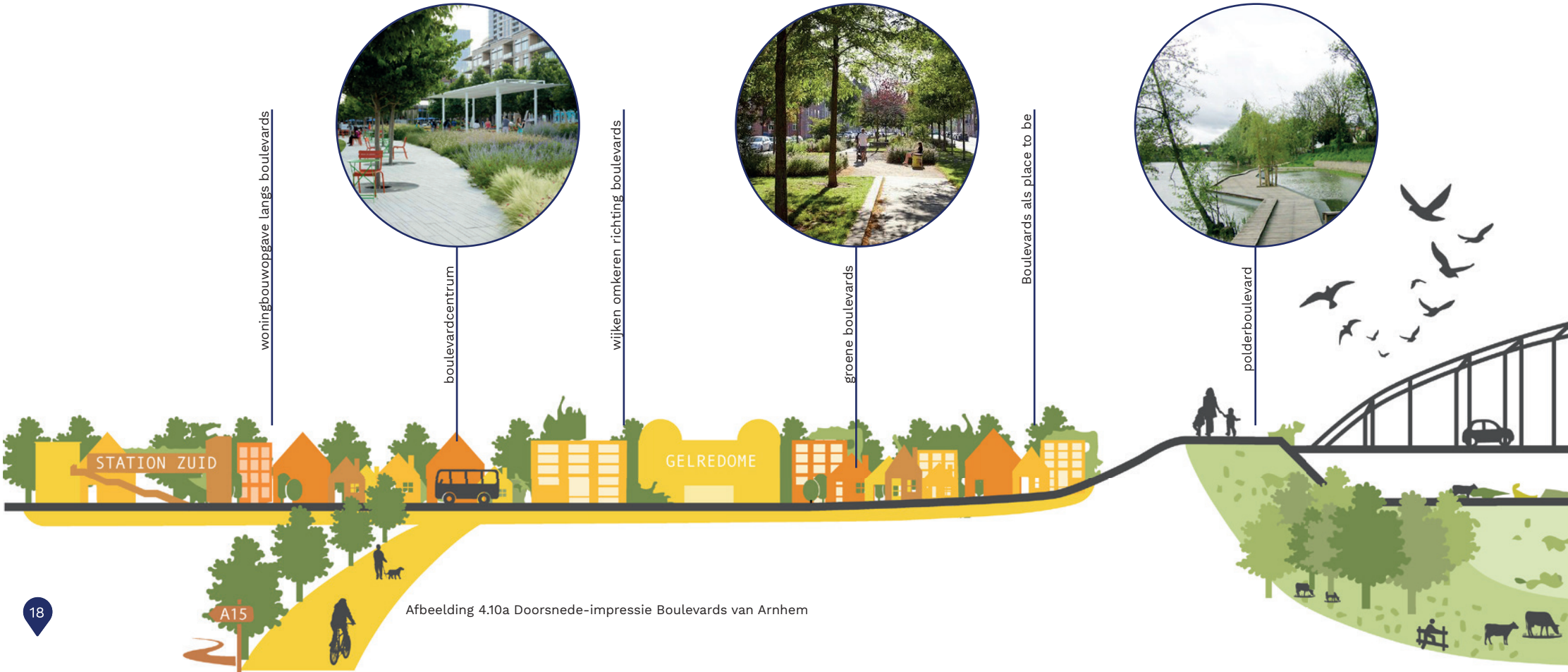

Afbeelding 4.10a Doorsnede-impressie Boulevards van Arnhem

Mobiliteit

- Boulevards als belangrijkste hoogdynamische (OV)-verbindingen en de stadsallees als laagdynamische snelle verbindingen.
- P+R aan begin van de boulevards.
- Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten.

Leefomgeving

- Groene wiggen als verbindende structuren met ruimte voor rust, natuur en recreatief verkeer en cultuurhistorische en landschappelijke allure.
- Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk.
- Met het inzetten op de groene allees wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd.
- Openbare ruimte ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.

Energie

- De ontwikkelen van nieuwe boulevards met een gemengd woon-werk karakter biedt kansen en mogelijkheden voor de aanleg van nieuwe warmte-infrastructuur ondergronds. Hierbij liften de nabijgelegen wijken mee met deze investering in duurzame warmte. Ook de koppeling van wonen en werken aan OV en fiets draagt bij aan de reductie van CO2.
- Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

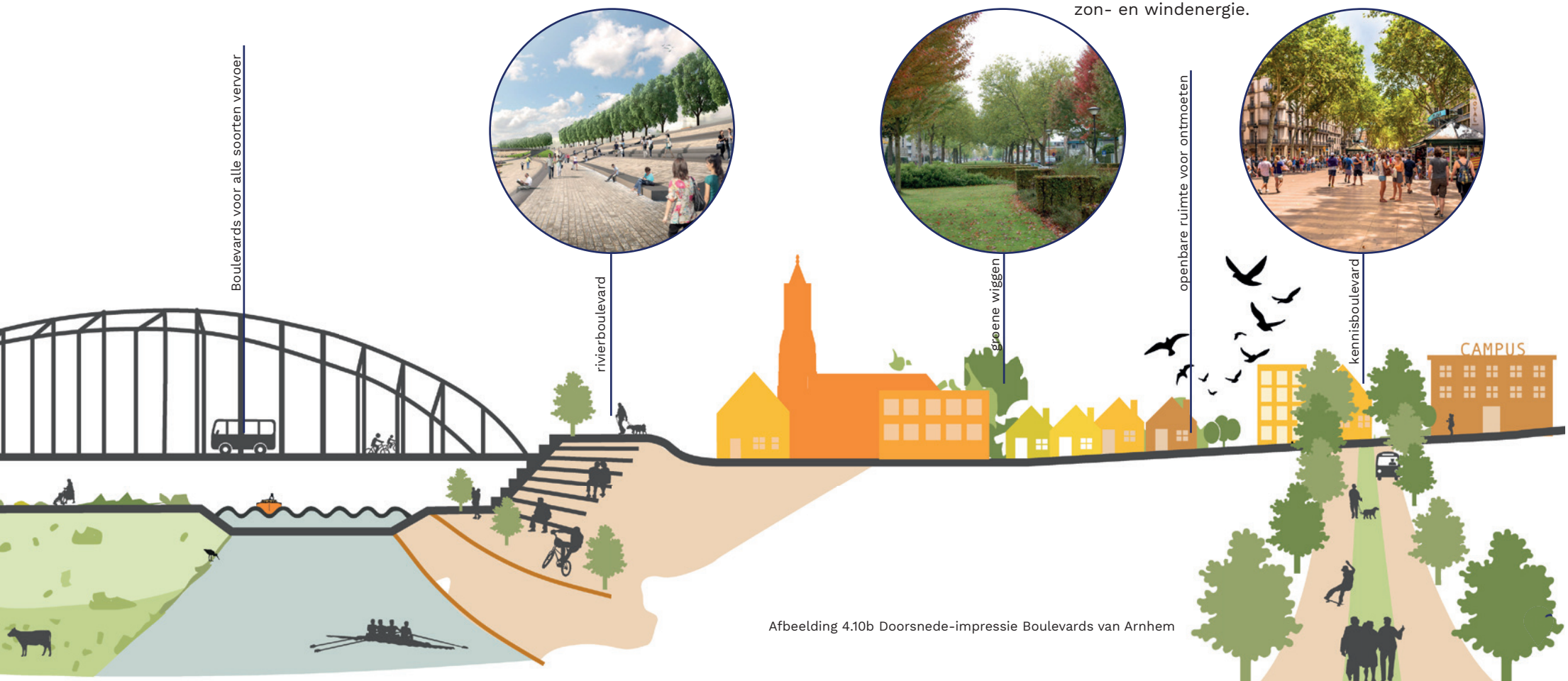

Afbeelding 4.10b Doorsnede-impressie Boulevards van Arnhem

COMPACT STADSHART

Compact Stadshart

De groei van de stad wordt vooral opgevangen in het hart van de stad. Hiervoor vergroten we ons centrum over de Rijn en verbinden daarmee Arnhem-Noord met Arnhem-Zuid. De rijn stroomt dwars door het hart van de stad met de uiterwaarden als rivier-klimaatpark.
De bruggen vormen een circulaire ring in het grote centrale hart en verbind daarmee Kronenburg en Malburgen met de binnenstad.
Het hart kent zo een gevarieerd stedelijk milieu met verschillende unieke kwartieren. De wijken en buurten omringen het hart en bieden rust en ruimte en er is ruimte voor bedrijventerreinen binnen de gemeente.

Arnhem als één sterke stad; inclusie, balans en voorzieningen	sociaal	alle wijken sterk	C	stadshart als motor
16.000 extra woningen binnen de bestaande stad; betaal-baar, levensloopbestendig en gericht op heterogene wijken	wonen	nieuwbouw verspreid door de stad	C	nieuwbouw geconcentreerd in centrum
ruimte voor Hot Spot Energy, circulair, innovatie en creativiteit. Meer banen	economie	banen voor iedereen binnen de stad	C	topsectoren geconcentreerd, centrum als place to be
goede bereikbaarheid van de stad per auto fiets en hov. Duurzame mobiliteit binnen de stad	mobiliteit	benutten van alle mogelijke vervoersvormen	C	slim prioriteren van vervoersvormen binnen de stad
groen, gezond, leefbaar. klimaatbestendig en aantrekkelijk vestigingsklimaat	leefomgeving	verblijfsgroen dicht bij huis	C	geconcentreerd in centrum en stadsparken
Arnhem energie-neutraal, voorkomen van energie-armoede	energie	bottom-up, wijkgericht	C	grootschalig en regionaal

Afbeelding 4.11 Boulevards van Arnhem

1 Stap 1: nieuwe ontwikkelingen en voorzieningen concentreren in het centrum, met de nadruk op verdichting en functiemenging.

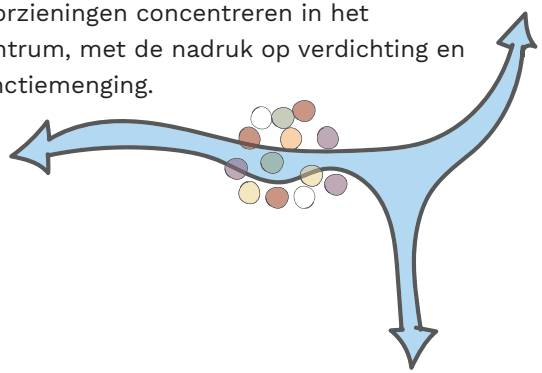

2 Stap 2: de uiterwaarden en de Rijn vormen een verbindend stadspark tussen noord en zuid.

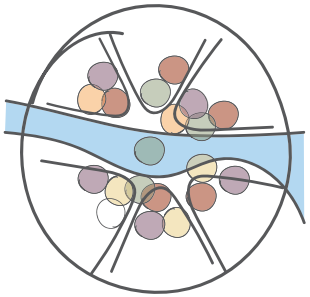

3 Stap 3: door alle kwartieren te verbinden met een snel circulair OV-systeem over de bruggen, ontstaat een dynamisch compact stadshart waarin de verschillende kwartieren herkenbaar zijn.

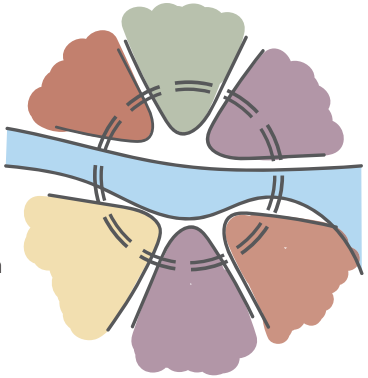

Afbeelding 4.12 Stappen voor Compact Stadshart

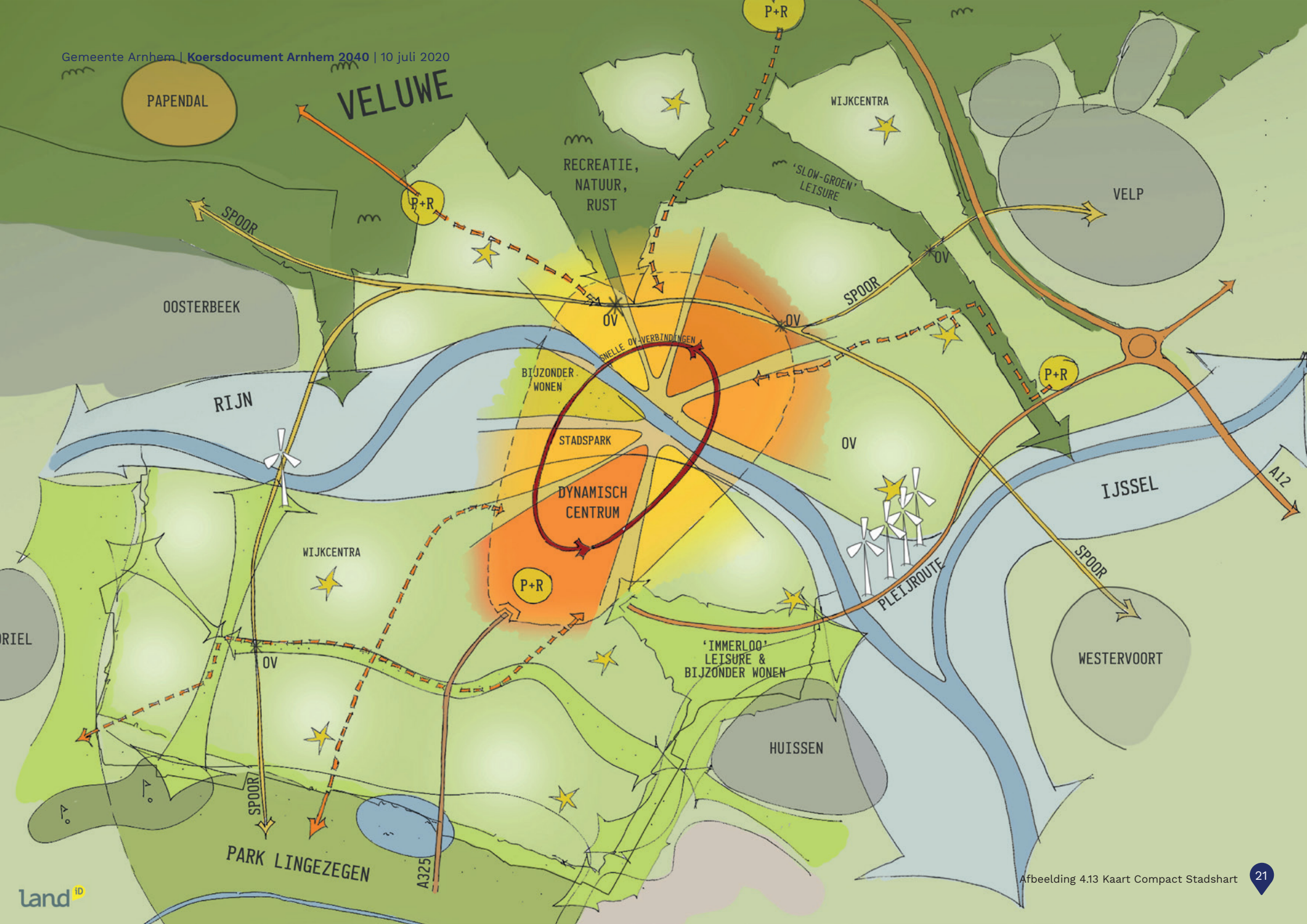

Afbeelding 4.13 Kaart Compact Stadshart

Compact Stadshart

wonen

- Concentratiebeleid in het hoogstedelijk centrum; hier wordt verdicht en verdere functiemenging gestimuleerd.
- Autonome ontwikkelingen in wijken, maatwerk als het gaat om inbreiding of transformatie.
- Woningbouwopgave in buurten en wijken gericht op maatwerk, transformatie van gebouwen en plekken.

Economie

- Het centrum van Arnhem wordt het bruisend brandpunt voor de regio en breidt zich uit van place to buy naar place to be.
- Unieke kwartieren komen samen in het centrum.
- Concentratie van woningen, bedrijven en werkplekken in het hoogstedelijke centrum.
- Subcentra in de woonwijken. Het behoud van wijk- en buurtcentra draagt bij aan de leefbaarheid en sociale cohesie. Hier kan op een fijnmazige manier ruimte worden gemaakt voor functiemenging en het huisvesten van nieuwe doelgroepen.

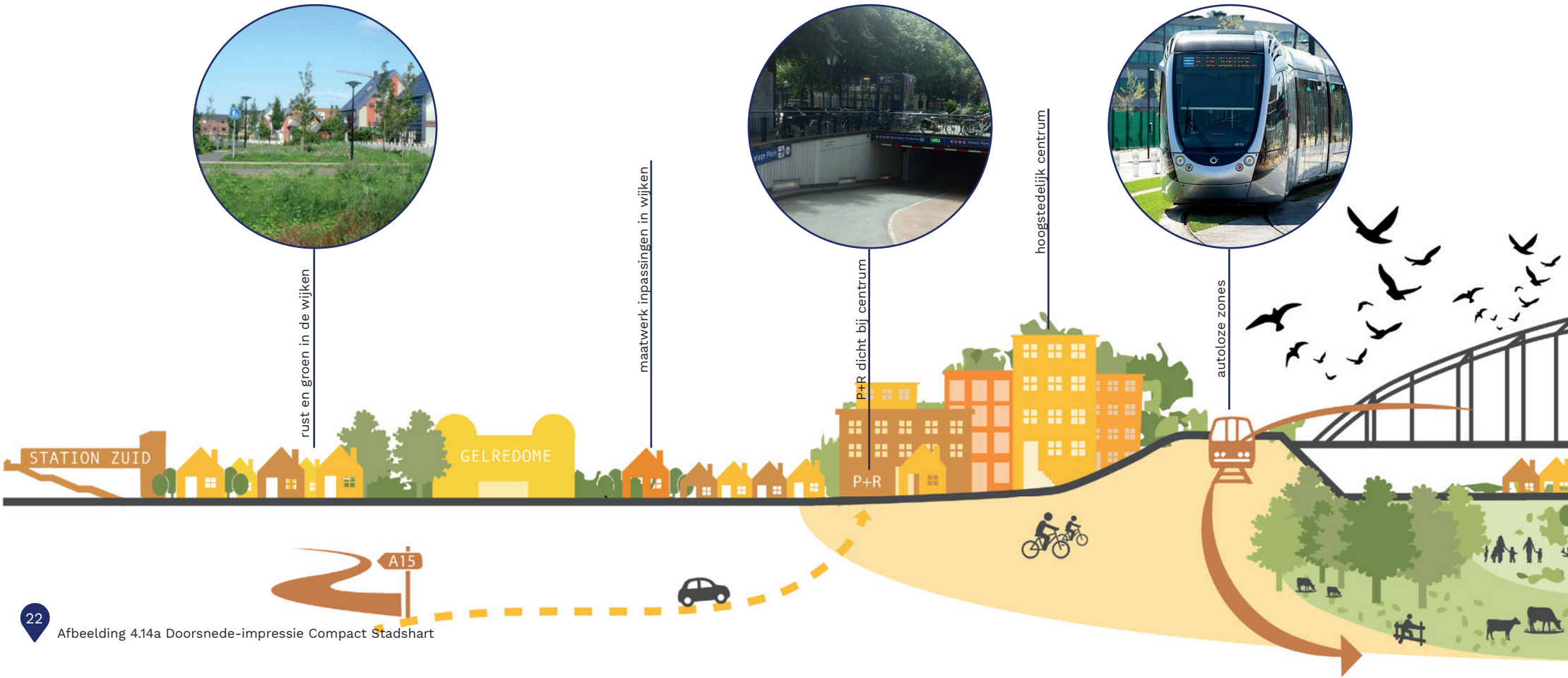

Afbeelding 4.14a Doorsnede-impressie Compact Stadshart

Mobiliteit

- Een autoluw centrum met snelle circulaire OV-verbinding in het hart.
- In Noord P+R op strategische plekken rondom centrum met snelle OV-verbindingen naar het centrum. In Zuid doorrijden tot centrum met inpandig P+R.
- Betere verbindingen tussen het centrum en andere attractieve delen in de stad, zoals het Modekwartier, het Sonsbeekpark en het Museumkwartier.
- Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten.

Leefomgeving

- Rijn als verbindend stadspark tussen noord en zuid.
- Slow-groen als verbinding tussen woonwijken met ruimte voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.
- Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk.
- Met meer ruimte voor groen in de wijken wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd.
- Openbare ruimte ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.

Energie

- Door het stadshart van Arnhem te vergoten en te verdichten tot levendig gemengd gebied ontstaat voldoende draagvlak om tot innovatieve concepten te komen om aan de duurzame energie- en warmte vraag te voldoen; bijvoorbeeld door de Rijn te benutten als warmtebron (aquathermie). Ook de introductie van schoon, snel en comfortabel OV die de verschillende kwartieren in de binnenstad met elkaar verbindt draagt bij aan de reductie van CO2.
- Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

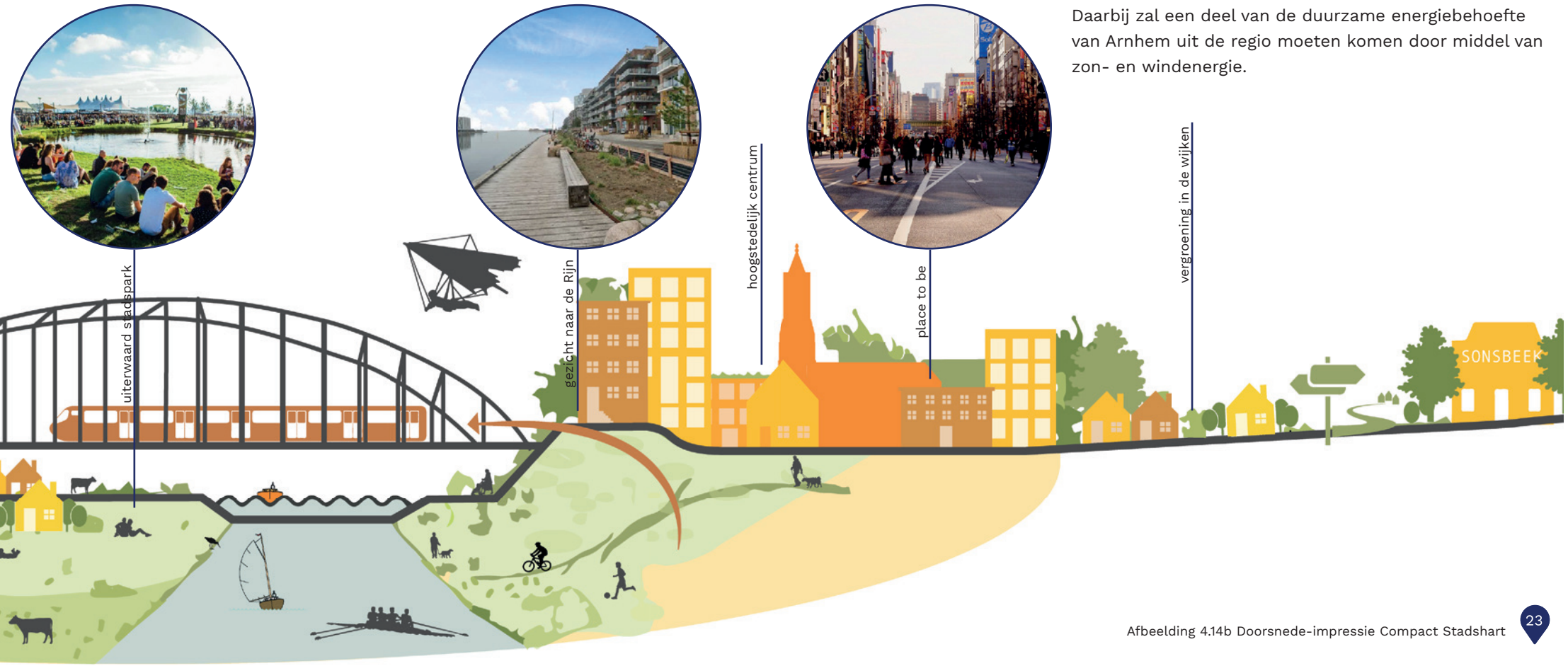

Afbeelding 4.14b Doorsnede-impressie Compact Stadshart

5. Gesprek met de stad

In het najaar van 2020 kunnen Arnhemmers meedenken over Arnhem 2040. Het Koersdocument Arnhem 2040 dient als inhoudelijke basis om een goed en scherp te gesprek te faciliteren over de toekomst van onze stad. Het maakt duidelijk welke ambities en uitgangspunten we hanteren voor de ruimtelijke koers van de stad. Ruimte bieden aan de groeiende populariteit van de stad, groei inzetten voor een sociale, vitale en groene stad en Arnhem versterken als motor van de groene metropoolregio!

Dat dit nog tot allerlei dilemma's, afwegingen en keuzes in de stad leidt zijn we ons van bewust. De drie scenario's (Arnhem als netwerk, Arnhemse boulevards en Compact Stadshart) maken duidelijk dat er wat te kiezen valt in wat voor stad we willen wonen, werken en leven.

Het vormt de basis van het gesprek met de stad over belangrijke onderwerpen in onze leefomgeving zoals waar willen we werken, hoe onze toekomstige mobiliteit er uit ziet, waar de nieuwbouw een plek vindt in de stad en hoe we een gezonde en aantrekkelijke stad blijven. Onderwerpen die ons allen aangaan en het waard zijn om over in gesprek te gaan.

Het gesprek met de stad (de participatie) begint met een digitale "Koerswijzer". Dit is een digitaal instrument à la een stemwijzer, waarbij Arnhemmers digitaal kunnen zien welk scenario het beste bij hun voorkeuren past.

Later, tijdens de 'maand van de stad' in november 2020 zullen ook fysiek, indien vanuit Corona maatregelen nodig, in grote of kleine groepen gesprekken georganiseerd worden. De gemeente is een samenwerking aangegaan met bureau Ruimtekoers om invulling te geven aan het programma, de werkvormen en het betrekken van een brede doelgroep en jongeren. Natuurlijk staat deze maand ook open voor andere partijen om bij te dragen aan het programma.

De resultaten uit het participatieproces worden als advies meegenomen bij het opstellen van de Omgevingsvisie Arnhem 2040. De omgevingsvisie wordt in het eerste kwartaal van 2021 opgesteld en vervolgens ter besluitvorming aan het College en gemeenteraad aangeboden. In deze fase is inspraak natuurlijk ook mogelijk.

Samen bouwen aan Arnhem

Arnhem
GEMEENTE

Bijlage

A De ruimtelijke kwaliteiten
B Kansenkaarten

DE TIJDLIJN VAN ARNHEM

De tijdlijn van Arnhem is een tijdlijn met een chronologische verbeelding van de belangrijkste gebeurtenissen die Arnhem (ruimtelijk) gevormd hebben. De tijdlijn bestaat uit de hiernaast genoemde tijdsperiodes, die elk weer uit circa 8 gebeurtenissen bestaat. In de Waardenatlas is de complete tijdlijn te vinden.

1 238.000 jaar geleden-1200 na Chr.
Vorming van het bewoonbare landschap

2 16 na Chr. tot 1233
Romeins castellum en vroege versterking

3 1233 tot 1808
De bestuursstad

4 1808 tot 1870
De luxe woonstad

5 1870 tot 1944
Vasthouden aan grandeur

6 1944 tot 1968
Blik vooruit: Wederopbouw

7 1968 tot 2000
Sprong over de rivier

8 2000 tot 2019
Herwaardering van de stad

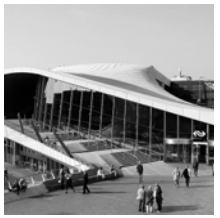

THEMAKAARTEN VAN ARNHEM

De themakaarten bestaan uit zeven kaarten met daarop de belangrijkste structuren en elementen van Arnhem. Elke themakaart wordt hiernaast weergeven in een kleine essentiekaart. In de Waardenatlas is de complete set kaarten te vinden.

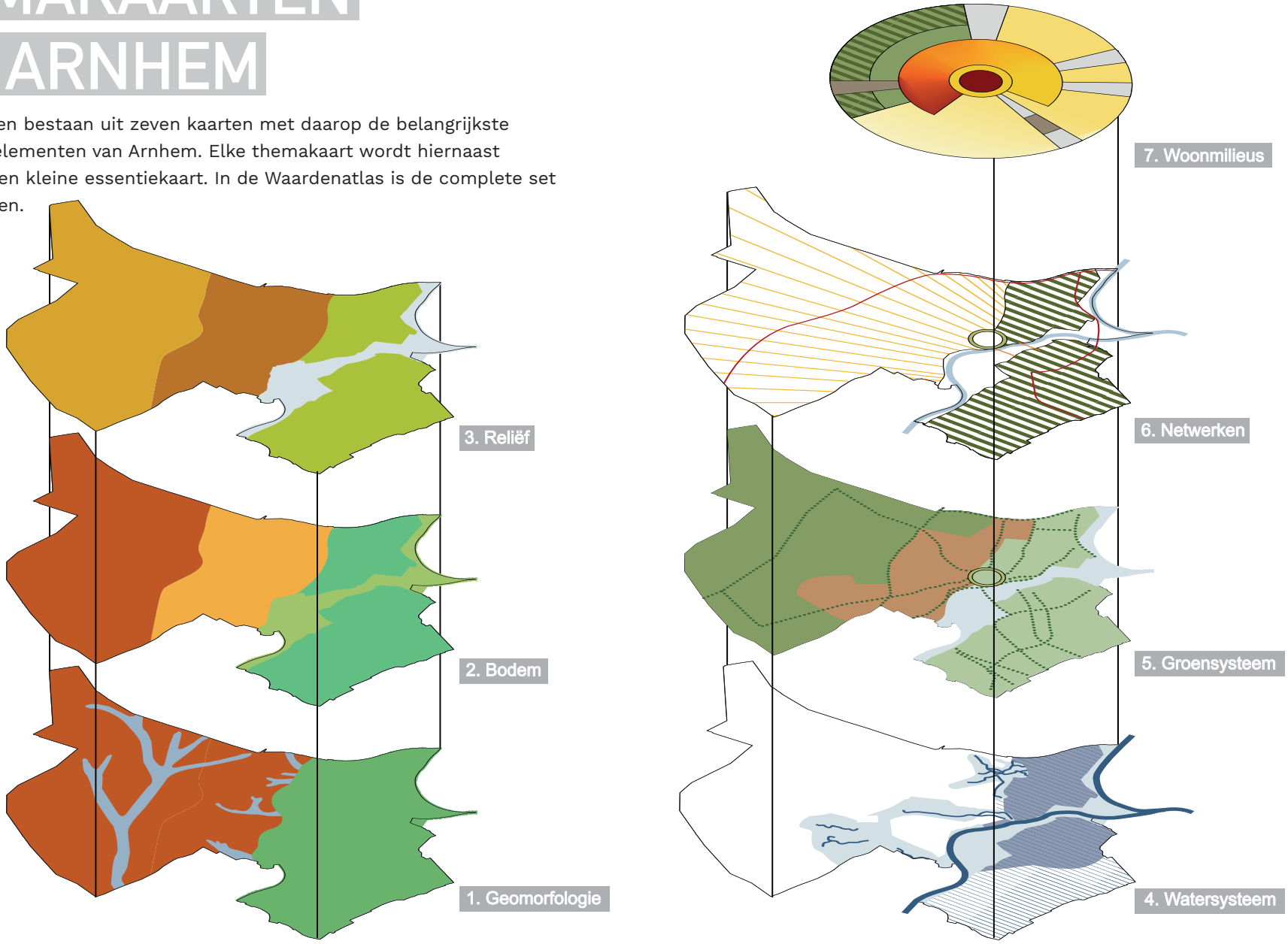

kansenkaart wonen

Ambities

- Kwantiteit, voldoende woningen
- Kwalitatieve behoefte
  - » bevorderen bevorderen van heterogene wijken
  - » levensloopbestendig wonen (zoals levensloopbestendige woningen, kleine huishoudens) en voldoende passende zorgwoningen in de wijken
- Leefomgeving verbeteren
  - » veiligheid + leefbaar
  - » aantrekkelijk
  - » gezond
  - » voorzieningen
  - » duurzaam
- Tweedeling in de stad tegengaan

Ontwikkelingen en bestaand beleid

Rekening houden met beschikbaarheid, betaalbaarheid en leefbaarheid.

- » Periode 2020-2030 is de vraag naar woningen ca. 7.000 woningen
- » Periode 2030-2040: 7.000-9.000 woningen
- » Totaal tot 2040: 16.000 woningen

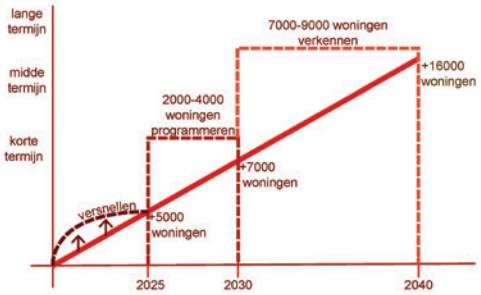

Kansen

- Binnenstedelijke transformatie en nieuwbouw
  - » betaalbaarheid, beschikbaarheid en geschiktheid
  - » energie- en klimaatopgave
  - » stedelijke bereikbaarheidsopgaven
- Herstructureringsopgave, integrale aanpak fysiek en sociaal
  - » stedelijke vernieuwing
  - » leefbaarheid
  - » veiligheid
  - » energietransitie
- Integrale aanpak jaren '60/'70-wijken
  - » energietransitie
  - » kwaliteit openbare ruimte
  - » beter woonaanbod
- Stadsvernieuwing 3.0
- Natuurinclusief bouwen als nieuwe norm (alle nieuwbouw)

Doorkijk naar de toekomst

Woningbouwopgave als middel voor versterken van het vestigingsklimaat en -milieu van de stad:

- » groei woningenaanbod in goede samenhang met een groene leefomgeving
- » langs bestaande HOV-verbindingen
- » rondom OV-knooppunten en Centra
- » draagt bij aan verduurzamingsopgave; energietransitie, klimaatadatief, natuurinclusief-bouwen en een circulaire economie
- » openbare ruimte versterkt de woonomgeving

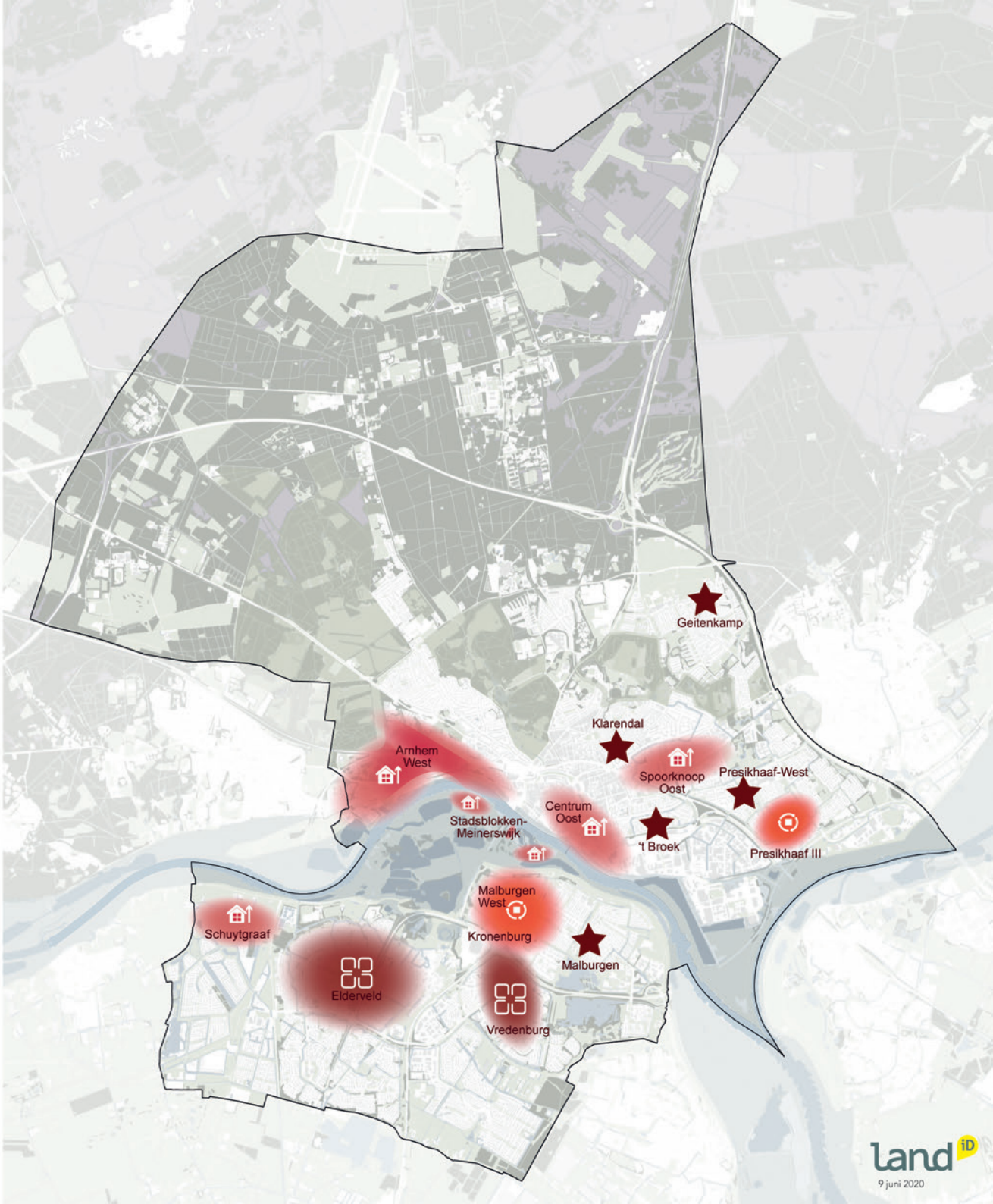

land iD

9 juni 2020

kansenkaart economie

Ambities

Arnhem innovatief , creatief en duurzaam
- » Sterke en gezonde arbeidsmarkt
- » Bedrijven investeren en benutten kansen
- » Kwaliteitsverbetering van wat er al is
- » Levendigheid in de wijken door wijkeconomie, maatschappelijke voorzieningen en activiteiten
- » Overbruggen kloof tussen arm en rijk

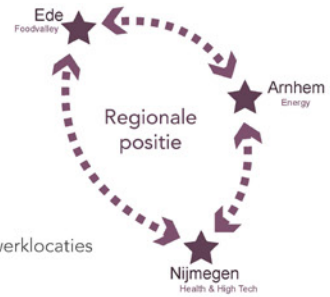

Vitale economie
- » Krachtiger ondernemersklimaat en toekomstbestendige werklocaties
- » Aantrekkelijke en gastvrije stad
- » Hotspot energy

Ontwikkelingen en bestaand beleid

- » Circulaire economie en creatieve bedrijvigheid stimuleren
- » Human Capital-agenda: oplossen van opleidingen en banen die niet op elkaar aansluiten
- » Ontbreken van nieuwe uitleglocaties
- » Samenwerking onderwijs, overheid en bedrijven (triple helix) ruimte geven in de stad
- » Ruimte geven aan creatieve sector (ateliers, musea, kunstenaars)

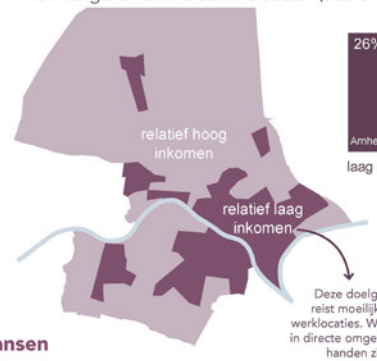

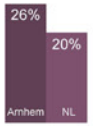

laag inkomen

hoog inkomen

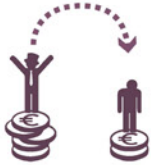
Overbruggen kloof tussen arm en rijk

Mismatches tussen vraag en aanbod op arbeidsmarkt

Vraag om doelgroepenbenadering:
- Opleiden bestaande en nieuwe beroepsbevolking
- Kloof naar werk verkleinen
- Talenten vasthouden

Kansen

- Hotspots ontwikkelen met focus op energy, creativiteit en innovatie
- Vergroten synergie tussen energiehotspots gericht op innovatie en duurzame energie
- Verbeteren aantrekkingskracht en verbindingen en 'Groen Arnhem' als selling point en economische pijler
- Hotspots ontwikkelen en handhaven concentratiebeleid detailhandel
- Binnenstad als bruisend brandpunt van stad en regio
- Verbeteren van verbindingen tussen binnenstad en andere attractieve delen van de stad
- Wijk- en buurtcentra transformeren tot aantrekkelijke multifunctionele ontmoetingsplekken:
  - Vitale wijkcentra
  - Wijk en buurt-centrum
  - Buurtsteunpunt
- Behouden en optimaliseren bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging
- Zoekgebied flexibele (nieuwe) kantoorconcepten en innovatieve woon-werkconcepten.

Doorkijk naar de toekomst

- » Kantoren: zoekgebied centraal tot 4000m2 > geen ruimte. Ander soort type kantoren?
- » Hotspots: hoe gaan we daar mee om?
- » Bedrijventerreinen brancheverbreding: behouden met huidige activiteiten of schoonvegen ?
- » Leefbaarheid: detailhandel in de wijk of concentratie van retail in de grote centra?

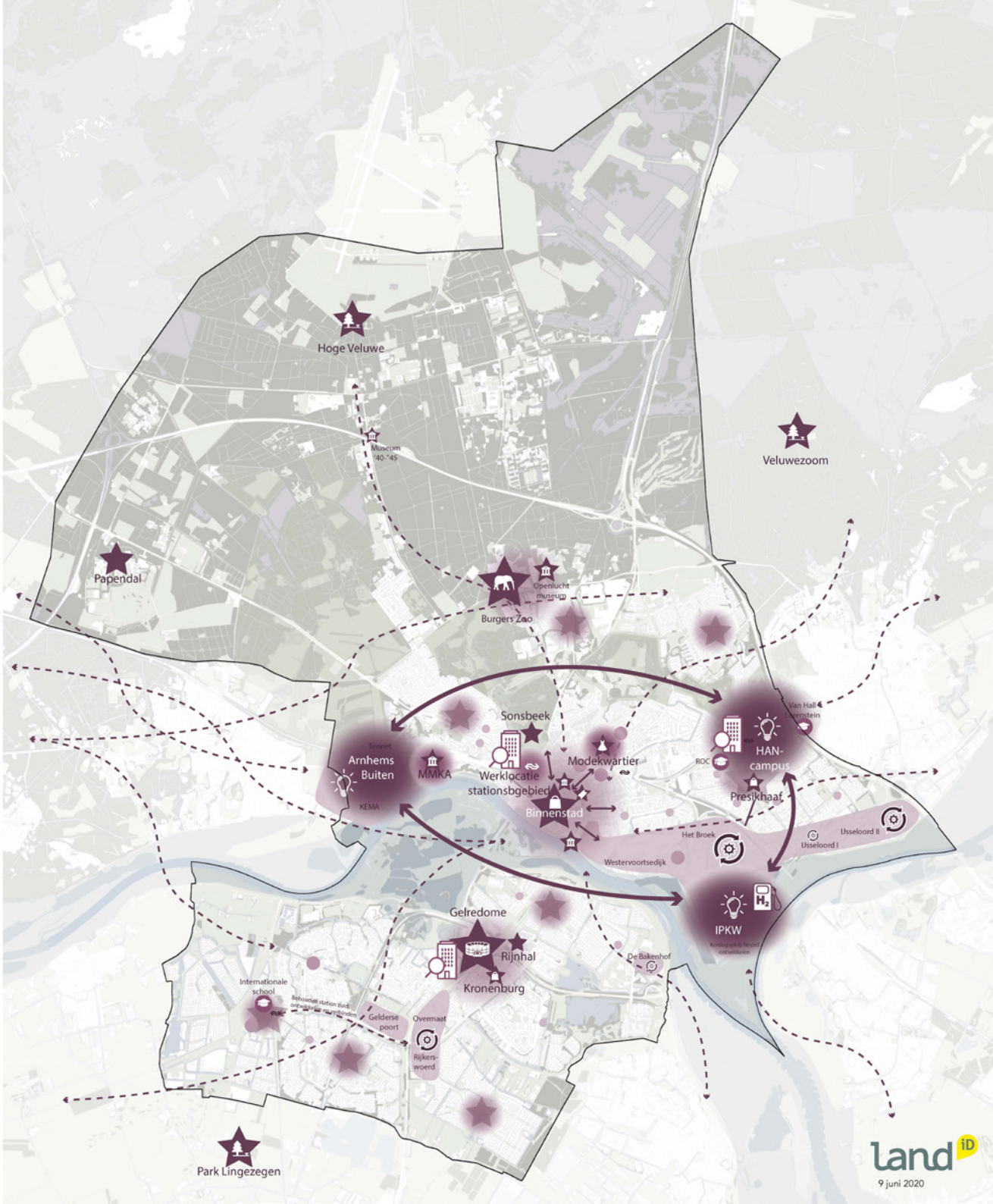

land iD
9 juni 2020

kansenkaart mobiliteit

Ambities

Sociale, economische en duurzame mobiliteit:

- Sociale mobiliteit: mobiliteit voor iedereen! Een evenwichtige inzet op fiets, hoogwaardig openbaar vervoer, ander autogebruik in de toekomst.
- Economische bereikbaarheid: faciliteren van een mix van fiets, (H)OV en automaatregelen met behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteiten.
- Duurzame mobiliteit: verbeterde luchtkwaliteit, minder geluidshinder en een integrale parkeerstrategie per buurt/wijk. Daar waar stad extra groeit invulling van HOV waarin spoor een belangrijke rol inneemt. Groei van de stad faciliteren door een hoogwaardig ov-netwerk.

Regionale positie

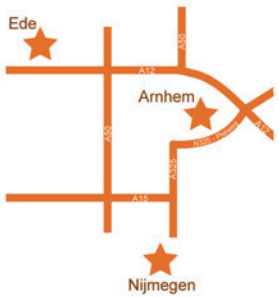

Kansen

1. Toegang naar Arnhem versterken en doorgang ontmoedigen;
2. Kiezen voor geschikte inzet van auto, fiets en openbaar vervoer;
3. Inzet op duurzame modaliteiten, zowel t.a.v. 'systemen' als gedrag.

Auto

Huidige situatie: stadsring = regioring

Kans: A15 verbinden met A12

- Robuust autonetwerk van snelwegen
- Secundair robuust autonetwerk
- Uitwisselpunten
- Radialen met autoverkeer als prioriteit
- Focus op toegang i.p.v. doorgaand verkeer
- Radialen met HOV als prioriteit
- Stations: ontwikkeling tot knooppunten
- Spoorknoop Oost
- Bestaande pontverbindingen
- Mogelijkheid voor nieuwe pontverbindingen
- Beoogde transferpunten
- Snelfietspaden
- Hotspots: intensieve mobiliteitspunten
- Leefbare wijken: evenwichtige inzet op fiets, hoogwaardig openbaar vervoer, auto en parkeren

land iD

9 juni 2020

kansenkaart energie

Ambities

- Vermindering van CO_2-uitstoot: klimaatneutraal in 2050 en verbeterde luchtkwaliteit, gezondheid en woonkwaliteit
- Toekomstbestendige economie die draait op schone energiebronnen als zon en wind
- Inzetten op volledig uitstootvrije (zero emissie) deelmobiliteit efficiënte stadslogistiek
- Wijkgerichte aanpak met gereed maken van woningen en gebouwen: isoleren, van het gas af, energie opwekken en op zoek naar duurzame warmtebronnen
- Huidige vervoersmiddelen verduurzamen en mobiliteitssyteem veranderen
- Energie besparen, hergebruik en opwekken bij bedrijven en industrie
- tegengaan van energiearmoede

huidige energielabels woningen

Kansen

- Kansrijke wijken: onderzoeken of de wijk of buurt voor 2030 van het aardgas af kan
  - Warmtenet
  - All electric
- WvdT — Wijken van de Toekomst
- Overige wijken/gehele stad: gebouwgebonden verduurzaming (o.a. isoleren, zon op dak, etc.)
- Aanwijslocaties (te realiseren) zonnevelden
- Aanwijslocaties windturbines
- Onderzoeklocatie windturbines
- Openbare waterstoftankstations IPKW en energieopslag
- Energiehub (zon/wind) op vliegveldbasis Deelen
- Huidige stadswarmtenet
- Duurzame bronnen zoeken; zoeken naar geschikte locaties voor windenergie
- Zoeken naar wijkgerichte, lokaal gedragen oplossingen
- Alle Arnhemmers doen mee

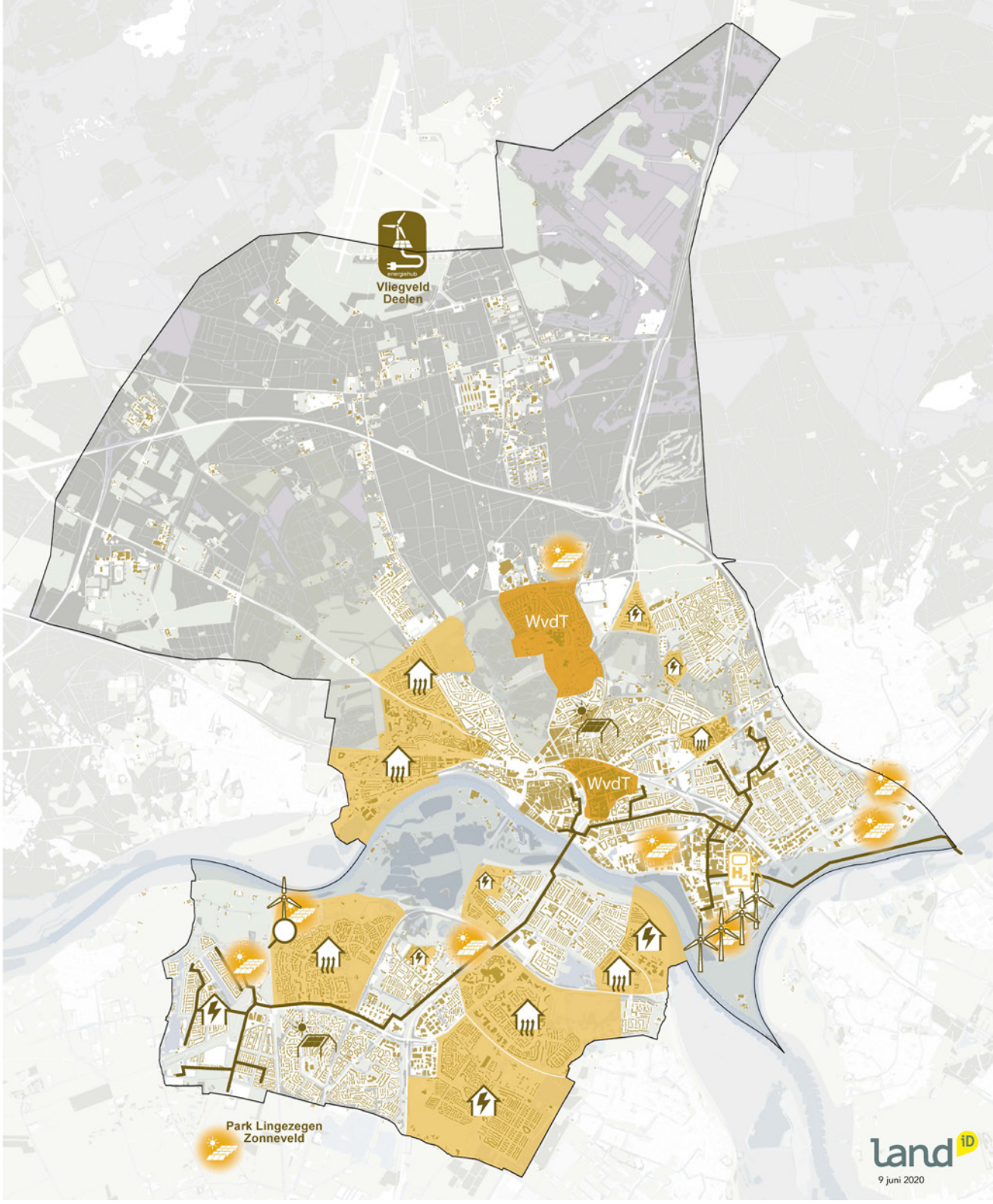

land iD

9 juni 2020

kansenkaart leefomgeving

Ambities

Natuur en landschapswaarden zijn belangrijke vestingscriteria.

- Groene leefomgeving behouden en waar nodig versterken, ondanks groei in woningbouw en economische vooruitgang
- Kwalitatief groen in de stad inzetten tegen wateroverlast, hittestress en vervuilde grond en voor biodiversiteit en aaneengesloten habitats.

Regionale positie

Ontwikkelingen en bestaand beleid

- Behouden van de (cultuur)landschappelijke waarde en boomstructuren, die zorgen voor de identiteit van Arnhem als groene aantrekkelijke stad
- Versterken van de natuurbeleving van Arnhemmers in of nabij hun leefomgeving
- Samenhangend netwerk van functionele en recreatieve routes in het groen
- Zorgen voor ontmoetingsplekken die passen bij de wijkbewoners en gebruikers van de openbare ruimte
- Klimaatbestendige, schone en gezonde leefomgeving
- Structureren van ondergrondse infrastructuur om groene ambities en waarden te realiseren
- Samenwerkingsverbanden met opleidingen om groene doelen en opgaven te realiseren
- Samenwerken met partners om bedrijventerreinen te vergroenen
- Kwalitatieve leefomgeving in alle wijken

Kansen

Groenstructuur Arnhem

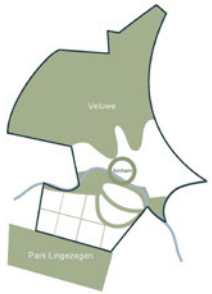

Landschap & ecologie

Versterken groenblauwe raamwerk van groenstructuren en hoofdstructuur versterken

Natuurinclusief bouwen (gehele stad)

Biodiversiteit vergroten (gehele stad)

Verbindingen met omliggende natuurgebieden

Klimaatadaptatie openbare ruimte

Water in gebied vasthouden en afkoppelen

Tegengaan van hittestress:

- Vergroenen openbare ruimte en verbeteren groeiomstandigheden bomen
- Versterken dalwind
- Verkoelende werking omgeving en uiterwaarden benutten

Stimuleren beweging en ontmoetingen met vergroenen van de openbare ruimte

Gezonde leefomgeving

Verbeteren milieukwaliteit

Koele beschaduwde routes en schaduwplekken door de stad

land iD

9 juni 2020

GEMEENTE
Arnhem

ONDERZOEKSRAPPORTAGE

Koerswijzer Arnhem

De gemeente Arnhem werkt aan haar Omgevingsvisie 2040. In deze Omgevingsvisie wil zij een beeld schetsen van de gemeente zoals deze er in de toekomst uit ziet. Daarbij wordt aandacht besteed aan de diverse uitdagingen waar de gemeente voor staat, bijvoorbeeld op het gebied van woningbouw, klimaatverandering, bereikbaarheid, gezondheid en groen in de stad. De kansen en ambities voor de belangrijkste thema's zijn inmiddels door de gemeente in kaart gebracht. Dit heeft geleid tot een Toekomstbeeld voor Arnhem in 2040. Niet alle kansen en ambities zijn echter met elkaar te verenigingen, en dus moeten er keuzes gemaakt worden. De gemeente wil haar inwoners betrekken in dit keuzeproces.

Daarvoor heeft de gemeente de kansen en ambities vertaald naar drie scenario's: drie mogelijke toekomstbeelden voor de stad. Deze scenario's zijn de leidraad voor het gesprek met inwoners. Onderdeel van de participatie is de Koerswijzer: een online tool waar inwoners inzicht krijgen in de keuzes die de gemeente te maken heeft, zelf hun voorkeuren kunnen aangeven én inzicht krijgen in de drie scenario's. De resultaten van deze Koerswijzer, die in deze rapportage gebundeld zijn, kan de gemeente gebruiken in de vervolgstappen en communicatie met haar inwoners over de Omgevingsvisie.

33% van de respondenten wil in het vervolg graag meepraten over de Omgevingsvisie Arnhem

Datum	Respondenten	In opdracht van
26 november 2020	**3.578**	**Gemeente Arnhem**

In deze rapportage

INHOUDSOPGAVE

Inleiding **5**

Omgevingsvisie: toekomstbeeld voor Arnhem 5
Onderzoek als communicatie 6
Hoge respons 6
Leeswijzer 6

Belangrijkste resultaten **8**

1) In één oogopslag 8
2) Scenario's: stellingen en totaalbeeld 8
3) Prioritering thema's 9
4) Betrekken van inwoners bij Omgevingsvisie 9

Resultaten Inwonersconsultatie **11**

Scenario's 11
Thema's 14
Vervolg 15
Stellingen 18

Onderzoeksverantwoording **22**

In het kort 22
Achtergrond invullers 23
Respons en toegepaste weging 27
Onderzoeksmethode 28

Bijlagen **31**

Bijlage 1: Stellingen 31
Bijlage 2: Betrokkenheidsprofielen 44
Bijlage 3: Wijken 49
Bijlage 4: Totaalbeelden 61

Inleiding

HOOFDSTUK 1

Omgevingsvisie: toekomstbeeld voor Arnhem

Gemeente Arnhem werkt aan de Omgevingsvisie 2040. Om deze visie te kunnen opstellen, zijn de kansen en ambities voor belangrijke thema's in kaart gebracht. Dit heeft geleid tot een Toekomstbeeld voor Arnhem 2040. Op basis van dit toekomstbeeld zijn drie stedenbouwkundige concepten (scenario's) uitgewerkt in een koersdocument.

Het gesprek met de stad over dit koersdocument heeft in de zomer van 2020 plaatsgevonden middels een online enquête. De enquête was grotendeels vormgegeven als een 'kieswijzer met stellingen'. Deze **Koerswijzer** bestond uit in totaal 18 stellingen, verdeeld over zes thema's:

- voorzieningen
- woningbouw
- werkgelegenheid
- mobiliteit en verkeer
- natuur, groen en recreatie
- klimaat en energie

Aan de hand van de stellingen is berekend welk van de drie scenario's de voorkeur heeft van de inwoners van Arnhem. Ook zijn de scenario's als 'totaalbeeld' - in woord èn beeld - voorgelegd, met de vraag deze te beoordelen met een cijfer. Dit rapport doet verslag van het onderzoek. We laten zowel de representatieve uitkomsten voor Arnhem zien, als de resultaten uitgesplitst per type inwoner. Hiervoor is het Citisensmodel met 8 betrokkenheidsprofielen gebruikt. In de onderzoeksverantwoording staat een staafdiagram opgenomen die laat zien welke betrokkenheidsprofielen in Arnhem aanwezig zijn, en in welke mate. Ook is gekeken naar de verschillen tussen de wijken in Arnhem.

Onderzoek als communicatie

Dit onderzoek is ook een communicatiemiddel. De gemeente maakt aan inwoners duidelijk dat zij aan de Omgevingsvisie werkt. Het onderzoek laat inwoners zien voor welke keuzes de gemeente staat en hoe het proces eruitziet. Anderzijds verkrijgt de gemeente via dit onderzoek ook meer inzicht in hoe in de nabije toekomst de participatie en communicatie met inwoners over de Omgevingsvisie vorm te geven.

Om dit inzicht te kunnen verkrijgen zijn enkele aanvullende vragen gesteld over hoe inwoners in de toekomst bij de Omgevingsvisie geïnformeerd en/of betrokken willen zijn.

Hoge respons

De online vragenlijst is ingevuld door 3.578 inwoners van Arnhem. Na statische correctie vormt deze groep een representatieve afspiegeling van de bevolking van Arnhem. Wilt u hier meer over weten? Raadpleeg dan de onderzoeksverantwoording.

De inzichten uit het onderzoek vormen belangrijke input voor het verdere proces richting het opstellen van de Omgevingsvisie 2040 voor Arnhem.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk worden allereerst de belangrijkste resultaten van het onderzoek beschreven: de managementsamenvatting. In het daaropvolgende hoofdstuk worden de verschillende onderdelen van het onderzoek besproken, en zijn tabellen en figuren opgenomen met de resultaten op de vragen. In verband met de toegankelijkheidseisen die gesteld worden aan documenten van de overheid, is bij elke figuur de bijbehorende tabel toegevoegd, zodat ook screenreaders de informatie kunnen verwerken. Het hoofdstuk met de resultaten is als volgt opgebouwd: 1) het overkoepelende resultaat van de Koerswijzer: wat zijn de voorkeursscenario's en de cijfers die gegeven zijn; 2) wat zijn volgens Arnhemmers de belangrijkste thema's voor de Omgevingsvisie; 3) hoe willen inwoners van Arnhem in het vervolg betrokken worden; en 4) de resultaten per stelling. Voor de leesbaarheid is bij de laatste paragraaf gekozen om alle figuren en tabellen in een aparte bijlage op te nemen (bijlage 1).

Belangrijkste resultaten

HOOFDSTUK 2

1) In één oogopslag

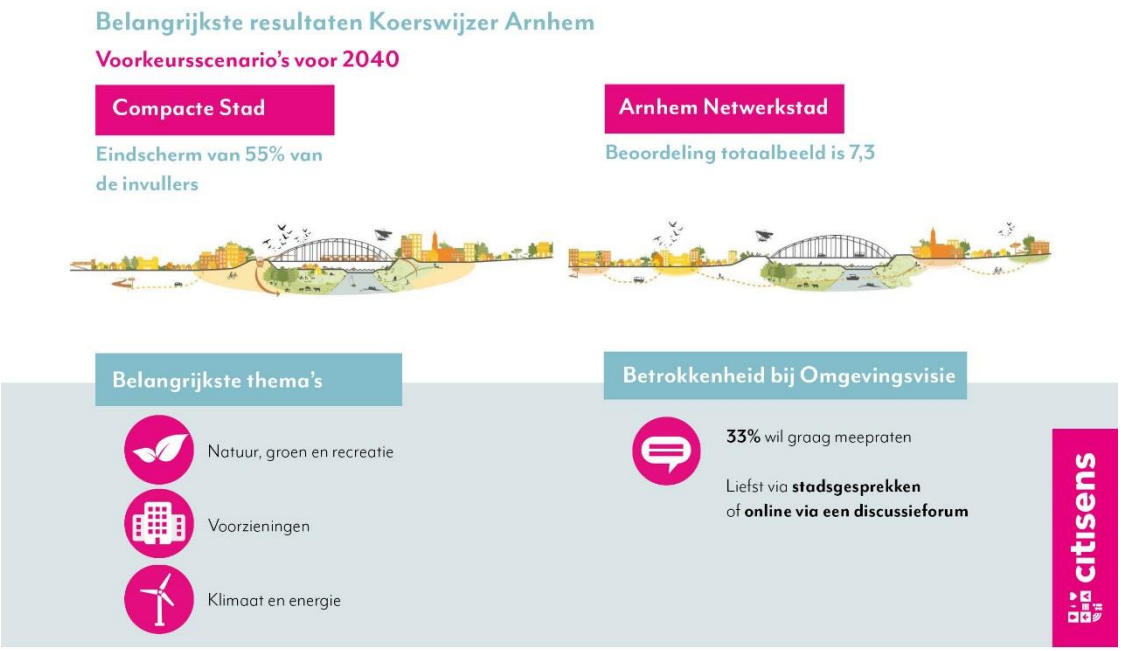

2) Scenario's: stellingen en totaalbeeld

Op basis van de keuzes die de inwoners bij de verschillende stellingen hebben gemaakt, kwam het scenario *Compacte Stad* het vaakst als voorkeursscenario uit de Koerswijzer. 55% van de invullers heeft dit scenario als voorkeursscenario gekregen. De verschillen tussen de scenario's waren echter niet zeer groot. Gemiddeld was de overeenkomst met dit scenario bij invullers 54%. De overeenkomst met de andere scenario's was gemiddeld 47% bij *Stad van Boulevards* en 45% bij *Netwerkstad.*

Bijna alle inwoners (91%) wilden ook de scenario's zien en beoordelen. Opvallend is inwoners hierbij de hoogste score toekenden aan het scenario *Netwerkstad*. Dit scenario werd gemiddeld beoordeeld met een 7,3, tegenover een 6,6 voor *Compacte Stad* en een 6,1 voor *Stad van Boulevards.*

De verschillen zijn waarschijnlijk te verklaren door het verschil in vraagstelling: de stellingen zijn concrete aspecten geweest van keuzes en ambities die de gemeente heeft, die door de inwoners afzonderlijk zijn beoordeeld. Bij de scorevraag is juist het volledige beeld geschetst van de scenario's, waarbij een hoger abstractieniveau is gehanteerd. Daarnaast is hierbij gebruik gemaakt van woord en beeld, waardoor andere aspecten van het scenario wellicht meer naar voren kwamen dan bij de specifieke stellingen. De verschillende resultaten laten daarmee zien dat het niveau waarop met inwoners over de Omgevingsvisie en de toekomstbeelden wordt gesproken, mede bepalend is voor de keuze die zij maken.

3) Prioritering thema's

Het belangrijkste thema voor inwoners van Arnhem is Natuur, groen en recreatie. Dit thema is zowel het vaakst op nummer 1 geplaatst (door 38% van de inwoners) als het vaakst in de top drie opgenomen (door 81%). De top drie werd verder gecomplementeerd door het thema Voorzieningen (aanbod van winkels, horeca, supermarkt, huisarts) en Klimaat en Energie. Het thema dat het minst vaak in de top drie is opgenomen is Mobiliteit.

4) Betrekken van inwoners bij Omgevingsvisie

De betrokkenheid van inwoners bij de Omgevingsvisie is groot. Maar 2% van de inwoners geeft aan dat zij helemaal niet geïnformeerd willen worden over het vervolg. Wel zien we gradaties in de manier waarop mensen betrokken willen worden.

Een groot deel van de inwoners kiest voor meer passieve vormen (zoals het ontvangen van informatie via mail, websites of krant), terwijl ook 33% van de inwoners aangeeft mee te willen praten. In totaal zijn er maar liefst 1.185 inwoners die aangegeven hebben mee te willen praten over de Omgevingsvisie. Het liefst doen inwoners dat via bijeenkomsten/stadsgesprekken (65%) of online via een discussieforum op een website (39%).

Dat biedt mooie perspectieven voor de Week van de Stad die Arnhem in het vooruitzicht heeft, waarbij zij de volgende stap wil zetten in het participatieproces rondom de Omgevingsvisie.

Resultaten Inwonersconsultatie

HOOFDSTUK 3

Scenario’s

Uitkomsten op basis van de stellingen

In het eerste deel van het onderzoek zijn 18 stellingen voorgelegd aan inwoners. Iedere stelling verwoordde een concrete keuze tussen de drie scenario's. De stellingen zijn te vinden in de bijlage van dit rapport. Op basis van hun mening op alle 18 stellingen kregen inwoners aan het einde van het onderzoek te horen met welke van de drie scenario's hun mening de meeste overeenkomst had, weergegeven in een percentage.

Bij 55% van de Arnhemmers kwam het scenario *Compacte Stad* als voorkeurscenario uit de Koerswijzer naar voren. 28% komt op het scenario *Stad van Boulevards* uit, 17% op het scenario *Netwerkstad.*

Uitkomsten scenario’s (N=3.578) *Berekening van overeenkomst op de 18 stellingen*

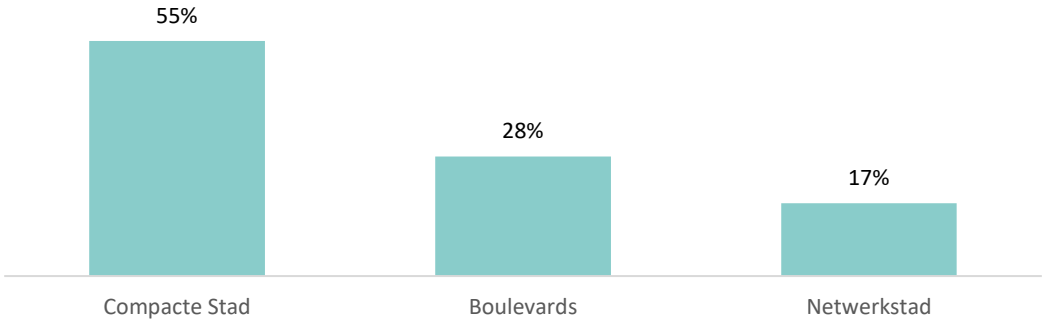

Uitkomsten scenario’s (N=3.578). ***Berekening van overeenkomst op de 18 stellingen***	
Compacte Stad	**55%**
Stad van Boulevards	**28%**
Arnhem Netwerkstad	**17%**

Nr. 1 Compacte Stad werd vaker dan gemiddeld als voorkeursscenario getoond aan inwoners uit de wijken Centrum (68%), Alteveer/Cranenvelt (65%) en Presikhaaf-Oost (63%).

Nr. 2 Stad van Boulevards werd vaker dan gemiddeld als voorkeursscenario getoond aan inwoners uit de wijken Monnikenhuizen (38%), Klarendal (36%) en Spijkerkwartier (36%).

Nr. 3 Arnhem Netwerkstad werd vaker dan gemiddeld als voorkeursscenario getoond aan inwoners uit de wijken Elderveld (26%), Vredenburg/Kronenburg (25%) en Rijkerswoerd (23%).

Zie bijlage 3 voor meer informatie.

Percentage overeenkomst per scenario

Daarnaast hebben we gekeken hoe hoog de percentages van overeenkomst waren die inwoners op het eindscherm zagen. Zij kregen namelijk te zien hoeveel procent hun mening op de stellingen overeen kwam met het voorkeursscenario en de twee andere scenario's. Hieruit zien we een wat genuanceerder beeld naar voren komen. Het percentage overeenkomst met *Compacte Stad* is gemiddeld 54%. De andere scenario's scoren iets lager (waardoor het niet het voorkeursscenario is), maar hier zien we nog steeds 47% en 45% overeenkomst.

Percentage overeenkomst per scenario (N=3.578) *Berekening van overeenkomst op de 18 stellingen*

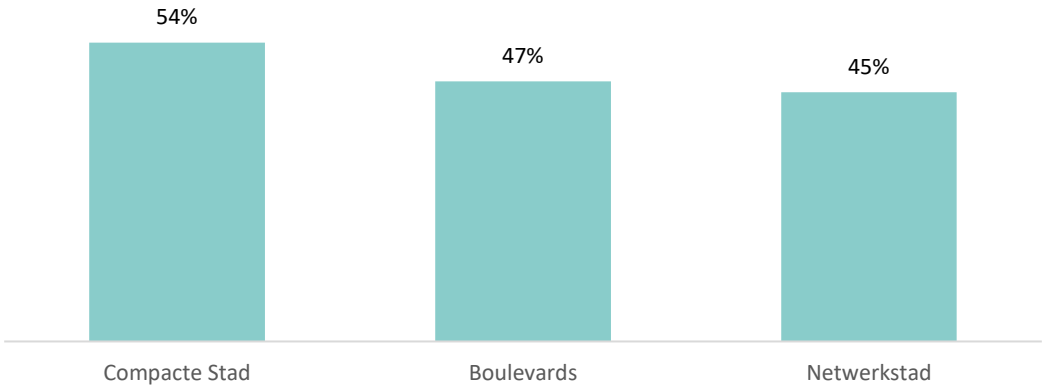

Percentage overeenkomst per scenario (N=3.578). ***Berekening van overeenkomst op de 18 stellingen***	
Compacte Stad	**54%**
Stad van Boulevards	**47%**
Arnhem Netwerkstad	**45%**

Beoordeling totaalbeeld

Naast dat inwoners gevraagd is hun mening te geven op 18 afzonderlijke stellingen, is hen ook gevraagd of zij de drie scenario's als totaalbeeld wilden beoordelen, met een cijfer van 1 tot 10. 3.248 inwoners gaven aan dit te willen doen. Het totaalbeeld bestond uit een korte tekst, die het scenario op (enigszins) abstracte wijze omschreef, begeleid door een afbeelding hoe het scenario er uit kan zien. De drie totaalbeelden zijn te vinden in de bijlage 4.

Het scenario *Netwerkstad* werd door inwoners van Arnhem het meest positief beoordeeld, met gemiddeld een 7,3. Het scenario *Compacte Stad* kreeg gemiddeld een 6,6, het scenario *Stad van Boulevards* een 6,1.

Welk cijfer geeft u dit scenario? (N=3.248) *vraag gesteld voor alle scenario's afzonderlijk.*

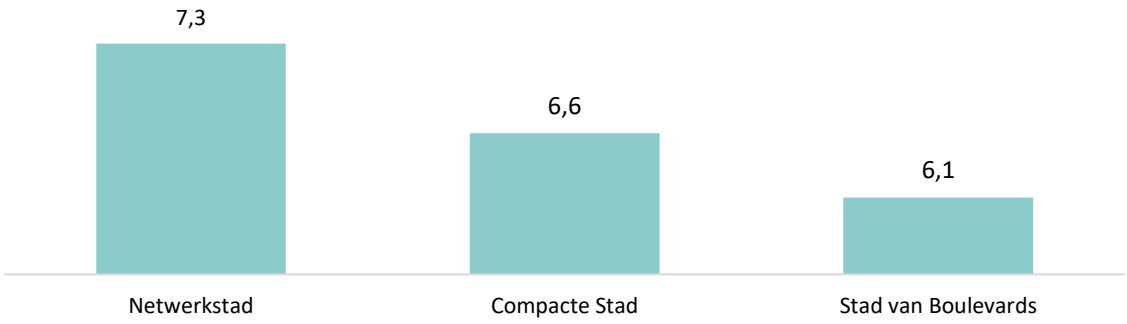

Welk cijfer geeft u dit scenario? (N=3.248)	
Arnhem Netwerkstad	**7,3**
Compacte Stad	**6,6**
Stad van Boulevards	**6,1**

Thema’s

Prioritering

In het tweede deel van de onderzoek is inwoners gevraagd aan te geven welke van de zes thema's uit de Koerswijzer zij belangrijk vinden, en welke wat minder belangrijk. Inwoners konden de zes thema's rangschikken op volgorde van belangrijkheid. Het thema 'natuur, groen en recreatie' wordt door de inwoners van Arnhem als meest belangrijk beschouwd. 38% van de inwoners heeft dit onderwerp op plek 1 gezet. Mobiliteit en verkeer is het minst belangrijke thema, dit thema staat het minst vaak in de top 3.

De ruimte in Arnhem is beperkt. Als u zou moeten kiezen, welke thema's vindt u dan belangrijk, en welke wat minder? (N=3.578)

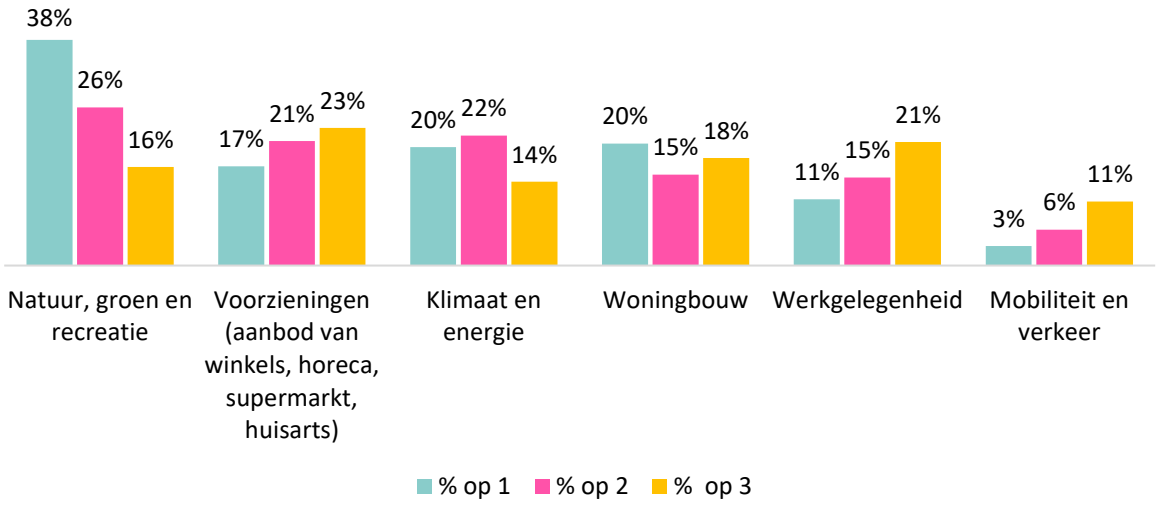

De ruimte in Arnhem is beperkt. Als u zou moeten kiezen, welke thema's vindt u dan belangrijk, en welke wat minder? (N=3.578)	% op 1	% op 2	% op 3
Natuur, groen en recreatie	38%	26%	16%
Voorzieningen (aanbod van winkels, horeca, supermarkt, huisarts)	17%	21%	23%
Klimaat en energie	20%	22%	14%
Woningbouw	20%	15%	18%
Werkgelegenheid	11%	15%	21%
Mobiliteit en verkeer	3%	6%	11%

Vervolg

Geïnformeerd worden

Aan het einde van het onderzoek is aan inwoners van Arnhem gevraagd of, en op welke manier zij in het vervolg betrokken willen worden bij de Omgevingsvisie. Inwoners die aangaven dat ze in het vervolg graag willen meepraten, is vervolgens gevraagd op welke manier zij dat het liefst willen doen.

Bij geïnformeerd worden gaat de voorkeur van inwoners van Arnhem uit naar de optie: 'via een digitale nieuwsbrief per e-mail' (54%). 'Via sociale media van de gemeente' (45%) en 'via bewonersbrieven' (41%) worden ook vaak genoemd door inwoners.

De gemeente Arnhem wil inwoners betrekken bij de Omgevingsvisie. Hoe wilt u in het vervolg geïnformeerd worden? (N=3.578)

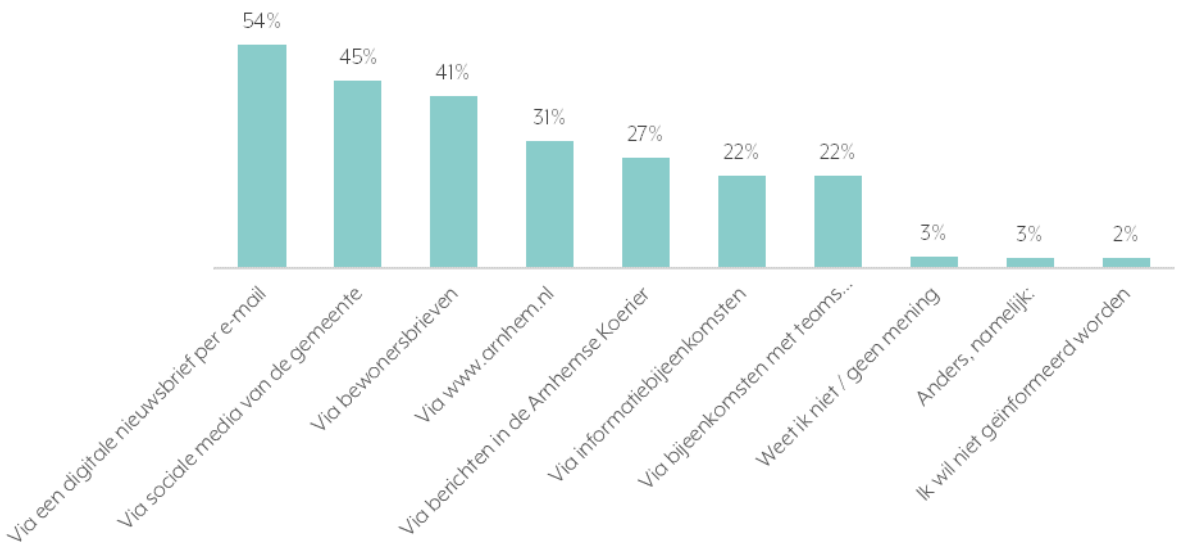

De gemeente Arnhem wil inwoners betrekken bij de Omgevingsvisie. Hoe wilt u in het vervolg geïnformeerd worden? (N=3.578)	
Via een digitale nieuwsbrief	**54%**
Via sociale media	**45%**
Via bewonersbrieven	**41%**
Via www.arnhem.nl	**31%**
Via berichten in de Arnhemse Koerier	**27%**

Via informatiebijeenkomsten	**22%**
Via bijeenkomsten met teams leefomgeving in de wijk	**22%**
Weet ik niet / geen mening	**3%**
Anders, namelijk	**3%**
Ik wil niet geïnformeerd worden	**2%**

Meepraten

33% van de inwoners gaf aan graag te willen meepraten over de Omgevingsvisie. Twee derde van deze groep doet dat het liefst 'via bijeenkomsten/stadsgesprekken' (georganiseerd i.k.v. 'De week van de Stad' in november 2020). Daarnaast geeft 39% aan dat zij 'online via een discussieplatform op een website' wil meepraten met de gemeente.

Hoe wilt u het liefst meepraten over de Omgevingsvisie? (N=1.185)

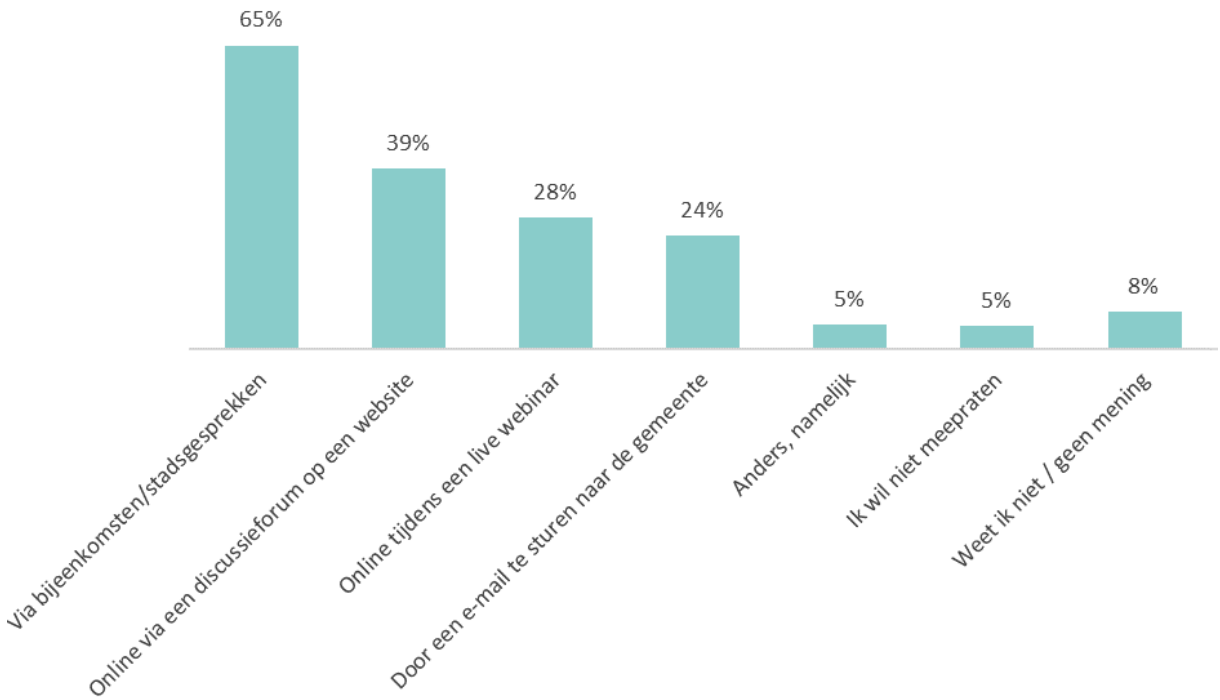

nb. 5% gaf bij deze vraag aan (toch) niet te willen meepraten over de Omgevingsvisie, ondanks hun eerdere 'ja'.

Hoe wilt u het liefst meepraten over de Omgevingsvisie? (N=1.185)	
Via bijeenkomsten	**65%**
Online via een discussieforum	**39%**
Online tijdens een live webinar	**28%**
Door een e-mail te sturen	**24%**
Anders	**5%**
Ik wil niet meepraten	**5%**
Weet ik niet / geen mening	**8%**

Indien er significante verschillen zijn tussen de **wijken in Arnhem** of de **betrokkenheidsprofielen**, worden deze beschreven in bijlage 2 en 3.

Stellingen

Naast de overkoepelende resultaten die uit de Koerswijzer kwamen, zoals paragraaf 1 van dit hoofdstuk beschreven, is ook per stelling informatie opgehaald over de mening van inwoners. Deze uitkomsten worden in de volgende paragraaf per thema beschreven. Voor de leesbaarheid zijn alle figuren en tabellen opgenomen in bijlage 1. Indien er significante verschillen tussen de Betrokkenheidsprofielen zijn, worden deze in bijlage 2 beschreven. De uitsplitsing tussen de wijken van Arnhem staat in bijlage 3.

Voorzieningen

Binnen het thema voorzieningen is gevraagd naar vier type voorzieningen: voorzieningen voor sport en bewegen, winkelcentra, de bioscoop en - op een iets abstracter niveau - hoe inwoners de toekomst van Arnhem zien: als huiskamer voor haar eigen inwoners vs. hoofdstad van Oost-Nederland.

Inwoners van Arnhem zijn eensgezind in hun keuze voor 'wandelen of fietsen in de directe omgeving'. Dit komt overeen met het scenario *Stad van Boulevards*. Verdeeldheid zien we bij de vraag over winkelcentra. Net iets meer dan de helft van de inwoners kies voor 'meerdere kleine winkelcentra' (*Stad van Boulevards)*, 35% kiest juist voor 'enkele grote winkelcentra' (*Arnhem Netwerkstad)*. Bijna drie op de vier inwoners van Arnhem kiest voor bioscoopbezoek 'in het centrum van de Stad', passend bij *Compacte Stad*. Ten slotte geeft de helft van de inwoners van Arnhem aan dat ze Arnhem in de toekomst het liefst zien 'als gezellige huiskamer voor haar eigen inwoners' *(Stad van Boulevards).* Eén derde van de inwoners kiest juist voor 'hoofdstad van Oost-Nederland' en heeft daarmee een voorkeur voor *Compacte Stad.*

Woningbouw

Binnen het thema woningbouw is gevraagd naar: de bouw van seniorenwoningen, hoogbouw vs. laagbouw en nieuwbouw in de stad vs. nieuwbouw buiten de stad (inbreiding vs. uitbreiding).

Bij de bouw van seniorenwoningen zien we verdeeldheid: 45% van de inwoners heeft een voorkeur voor 'kleinschalig in eigen wijk, maar minder voorzieningen' (*Arnhem Netwerkstad*), terwijl 39% van de inwoners juist kiest voor 'op een centrale plek in de stad met andere senioren en voorzieningen' (*Compacte Stad)*. Net iets meer dan de helft van de inwoners kiest voor 'hoogbouw waardoor er meer ruimte is voor openbaar groen' (*Compacte Stad).* Bij

de keuze voor inbreiding vs. uitbreiding zien we een lichte voorkeur voor uitbreiding: 40% kiest voor 'buiten de stad ten koste van bos en weiland' (*Arnhem Netwerkstad)*, tegenover 32% die kiest voor 'in de stad ten koste van pleinen en parken' *(Stad van Boulevards)*.

Werkgelegenheid

Binnen het thema werkgelegenheid is gevraagd naar: banen voor Arnhemmers in de stad vs. in de regio, locatie van bedrijven op bedrijventerreinen vs. verspreid in de wijk, en de vestiging van grote (nieuwe) bedrijven in de stad vs. kleine ondernemers uit Arnhem.

De helft van de inwoners geeft aan banen voor Arnhemmers het liefst te zien 'op bereikbare plekken in de regio' (*Arnhem Netwerkstad).* Ook over de locatie van bedrijven zijn inwoners uitgesproken. Bijna tweederde van de inwoners geeft aan dat ze deze het liefst 'bij elkaar op bedrijventerreinen' zien (*Compacte Stad)*. Gevraagd naar de vestiging van bedrijven geeft bijna twee op de drie inwoners (64%) aan dat ze graag zien dat 'kleine ondernemers uit Arnhem ondersteund worden' *(Stad van Boulevards).*

Mobiliteit, infrastructuur en verkeer

Binnen het thema mobiliteit, infrastructuur en verkeer zijn vier keuzes voorgelegd aan inwoners: de functie van straat, de bereikbaarheid van de binnenstad, waar en hoe vaak rijdt de bus, en 30 km/u voor auto's in de stad.

Voor de meerderheid van de Arnhemmers (58%) is de straat er vooral 'om te spelen en te verblijven' (*Compacte Stad*). Arnhemmers willen het liefst een binnenstad die 'goed bereikbaar is voor OV, fiets en voetganger' (70%, *Stad van Boulevards)*. 45% van de inwoners kiest voor een bus die 'komt overal in de stad, maar minder vaak' (*Compacte Stad),* terwijl een derde van de inwoners juist kiest voor 'komt niet overal in de stad, maar wel vaker' (*Stad van Boulevards).* Over de auto is de Arnhemmer weer meer uitgesproken; 62% geeft aan 'auto's mogen in de hele stad max 30km/h voor een veilige fietssituatie'. (*Stad van Boulevards).*

Natuur, groen en recreatie

Binnen het thema natuur, groen en recreatie zijn twee keuzes voorgelegd aan inwoners. De Veluwe behouden vs. ook gebruiken voor recreatie, en groen in de stad: een plantsoen of parkje dichtbij vs. een groot stadspark verder weg.

Zes op de tien Arnhemmers ziet het liefst dat de Veluwe en het buitengebied 'voor natuur wordt behouden' *(Compacte Stad)*. Nog meer uitgesproken zijn ze in de keuze voor groen in de stad: ruim twee derde geeft aan dat zij kiezen voor 'een plantsoen of parkje dichtbij' (*Compacte Stad).*

Klimaat en energie

Binnen het thema klimaat en energie is inwoners gevraagd bij wie volgens hen het initiatief voor het tegengaan van klimaatverandering ligt: bij inwoners zelf of bij de overheid. Ook is hun mening gevraagd over eigen voedselproductie vs. grootschalige opwek van duurzame energie.

De helft van de inwoners geeft aan dat het initiatief om klimaatverandering tegen te gaan ligt bij de 'gemeente' (*Stad van Boulevards).* Maar een op de vijf inwoners legt die verantwoordelijkheid bij henzelf (*Compacte Stad).* Gevraagd naar de voorkeur voor eigen voedselproductie of energie opwek zien we verdeeldheid onder inwoners: de groep die kiest voor voedselproductie (*Arnhem Netwerkstad)* is even groot als de groep die kiest voor energie opwekken (*Compacte Stad);* beiden 41%.

Onderzoeksverantwoording

HOOFDSTUK 4

In het kort

De Citisensmethode categoriseert inwoners in acht onderscheidende groepen. Deze acht profielen geven inzicht in de verschillen tussen inwoners op het gebied van:

- Betrokkenheid van inwoners bij de eigen leefomgeving
- hun vertrouwen in instituties
- participatiegedrag (belemmeringen en motieven)
- communicatievoorkeuren

De profielen zijn opgesteld op basis van sociaal-demografische kenmerken uit gerenommeerde bronnen zoals Whooz, CBS, VNG en het Kadaster. Daar is data aan toegevoegd van Citisens zelf: data uit MijnStem en uit het Citisens onderzoek dat 2-jaarlijks plaats vindt onder de Citisens-community van bijna 50.000 Nederlanders.

In december 2018 heeft Citisens in opdracht van de gemeente Arnhem de betrokkenheidsanalyse van de gemeente Arnhem gemaakt. Deze betrokkenheidsanalyse geeft inzicht in de mate waarin de acht, door Citisens opgestelde, betrokkenheidsprofielen aanwezig zijn in de gemeente, op 6-positie postcode. Deze betrokkenheidsanalyse is weer gebruikt voor de Koerswijzer.

De Koerswijzer is netto 3.578 keer ingevuld. Op deze respons is een weging toegepast. Op basis van postcode kon voor ieder profiel het %-respons worden berekend. En dat %-respons is vergeleken met de feitelijke %-verdeling van de profielen in Arnhem (bron: betrokkenheidsanalyse van Arnhem uit december 2018). Als er sprake was van onder- of oververtegenwoordiging dan is dat gecorrigeerd.

Achtergrond invullers

Achtergrondkenmerken van de invullers

De invullers hebben, naast de inhoudelijke vragen, ook twee vragen beantwoord over geboortejaar en postcode. Deze informatie is in de analysefase gebruikt om de representativiteit van de resultaten te controleren en in de rapportage verschillen te kunnen duiden tussen betrokkenheidsprofielen.

Leeftijdsgroepen

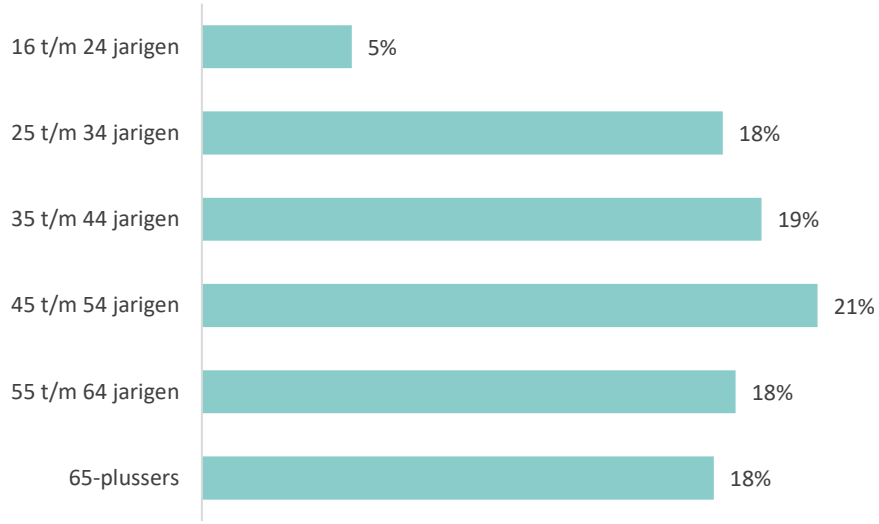

Wat is uw geboortejaar? (N=3.578) G*ecategoriseerd naar groepen*	**%**
16 t/m 24 jarigen	**5%**
25 t/m 34 jarigen	**18%**
35 t/m 44 jarigen	**19%**
45 t/m 54 jarigen	**21%**
55 t/m 64 jarigen	**19%**
65-plussers	**18%**

Betrokkenheidsprofielen

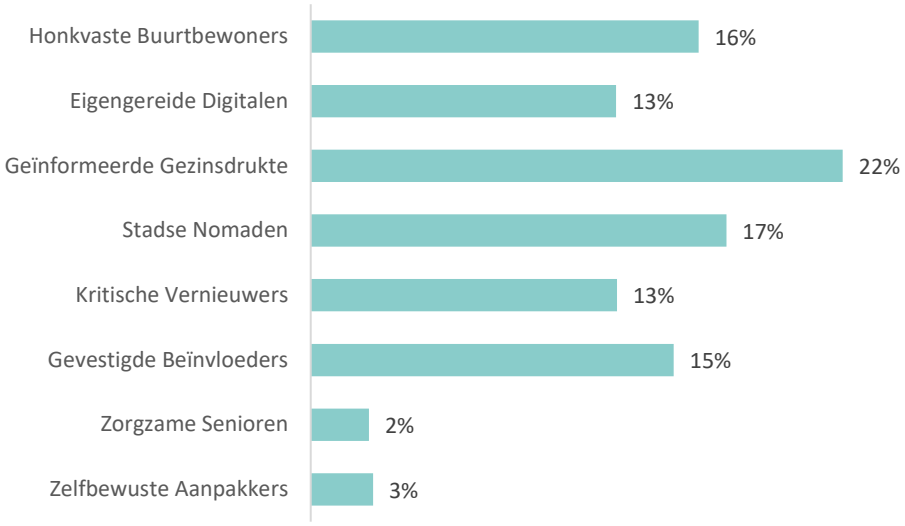

Respons per betrokkenheidsprofiel (N=3.578)	**%**
Honkvaste Buurtbewoners	**16%**
Eigengereide Digitalen	**13%**
Geïnformeerde Gezinsdrukte	**22%**
Stadse Nomaden	**17%**
Kritische Vernieuwers	**13%**
Gevestigde Beïnvloeders	**15%**
Zorgzame Senioren	**2%**
Zelfbewuste Aanpakkers	**3%**

Wijken

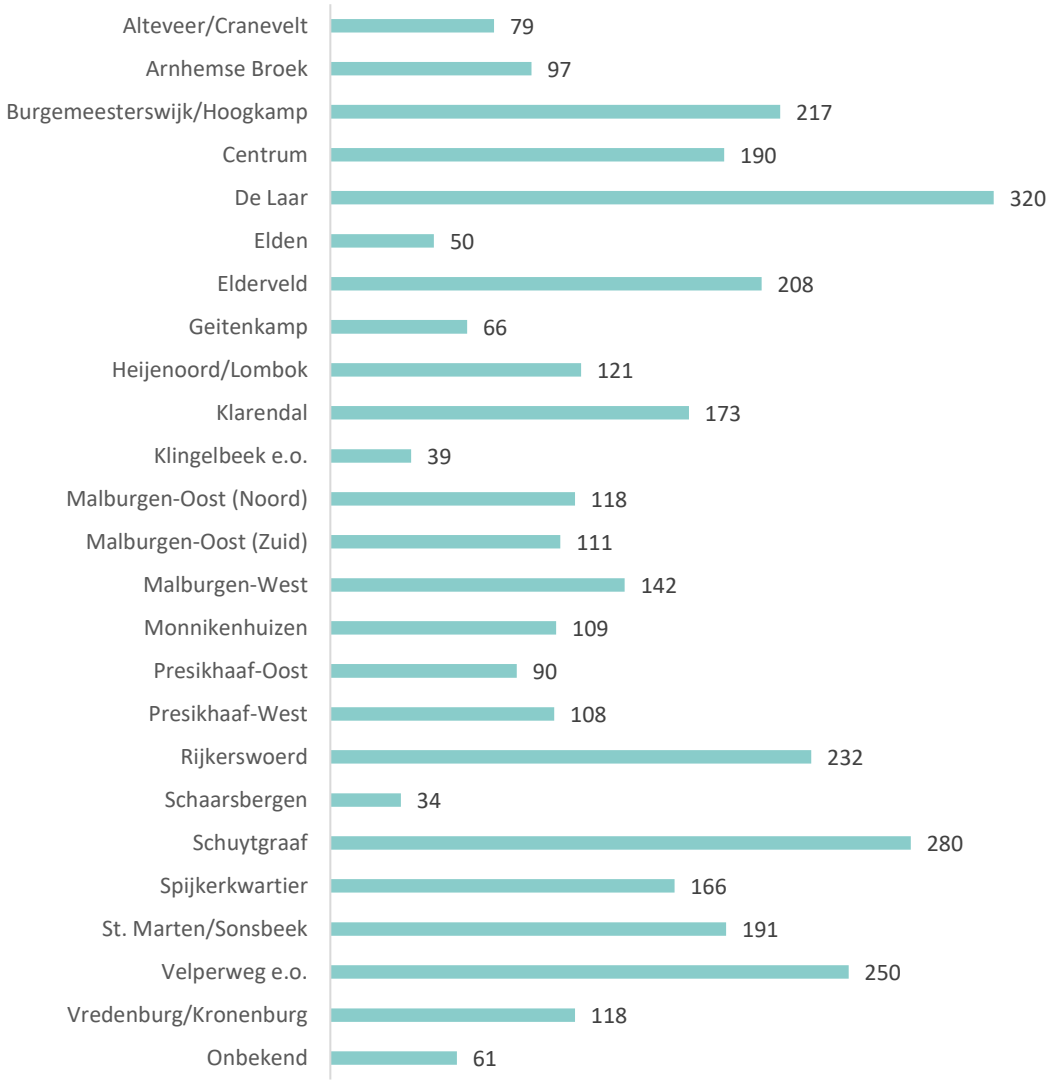

Respons per wijk (N = 3.570)	Aantal
Alteveer/Cranevelt	79
Arnhemse Broek	97
Burgemeesterswijk/Hoogkamp	217
Centrum	190
De Laar	320
Elden	50

Elderveld	208
Geitenkamp	66
Heijenoord/Lombok	121
Klarendal	173
Klingelbeek e.o.	39
Malburgen-Oost (Noord)	118
Malburgen-Oost (Zuid)	111
Malburgen-West	142
Monnikenhuizen	109
Presikhaaf-Oost	90
Presikhaaf-West	108
Rijkerswoerd	232
Schaarsbergen	34
Schuytgraaf	280
Spijkerkwartier	166
St. Marten/Sonsbeek	191
Velperweg e.o.	250
Vredenburg/Kronenburg	118
Onbekend	61

nb. De wijken: Elden, Klingenbeek e.o. en Schaarsbergen zijn niet meegenomen in de verschillen-analyse op wijkniveau). Dit in verband met een te klein aantal invullers. Respondenten woonachtig in deze wijken zijn wel meegenomen in de totaalberekeningen.

Respons en toegepaste weging

Dit onderzoek is uitgevoerd in het najaar van 2020. De online enquête kon worden ingevuld vanaf woensdag 16 september tot en met zondag 4 oktober 2020.

De vragenlijst is 3.708 keer ingevuld. Door middel van verschillende verificatiemethoden zijn dubbele invullers uit de resultaten gefilterd en zijn controles uitgevoerd om eventueel misbruik van de vragenlijst te achterhalen. Onderdelen van het verificatieproces waren een check op postcode, invultijd en IP-adres. Na een controle op dubbele invullers en de herkomst van de invuller zijn de antwoorden van 130 invullers uitgesloten van analyse. Dit betekent een netto respons van 3.578 invullers.

In de analysefase is aan iedere respondent een betrokkenheidsprofiel en CBS-wijk gekoppeld. Deze koppeling heeft plaatsgevonden op het niveau van positie-6 postcode (een postcode-6 gebied in Nederland heeft gemiddeld 16 huishoudens). Op deze manier konden verschillen inzichtelijk gemaakt worden tussen inwoners van Arnhem. Deze staan weergegeven in de bijlagen van dit rapport.

Op deze netto respons is vervolgens weging toegepast. Voor ieder betrokkenheidsprofiel is de %-respons binnen het totaal van 3.578 vergeleken met de feitelijke %-verdeling in Arnhem. Indien er sprake was van over- danwel ondervertegenwoordiging van een profiel is dit statistisch gecorrigeerd, met een minimum van 0,66 (bij oververtegenwoordiging) en een maximum van 3,11 keer (bij ondervertegenwoordiging). Onderstaande staafdiagram geeft de samenstelling qua betrokkenheidsprofielen weer in Arnhem (december 2018 - Betrokkenheidsanalyse Gemeente Arnhem).

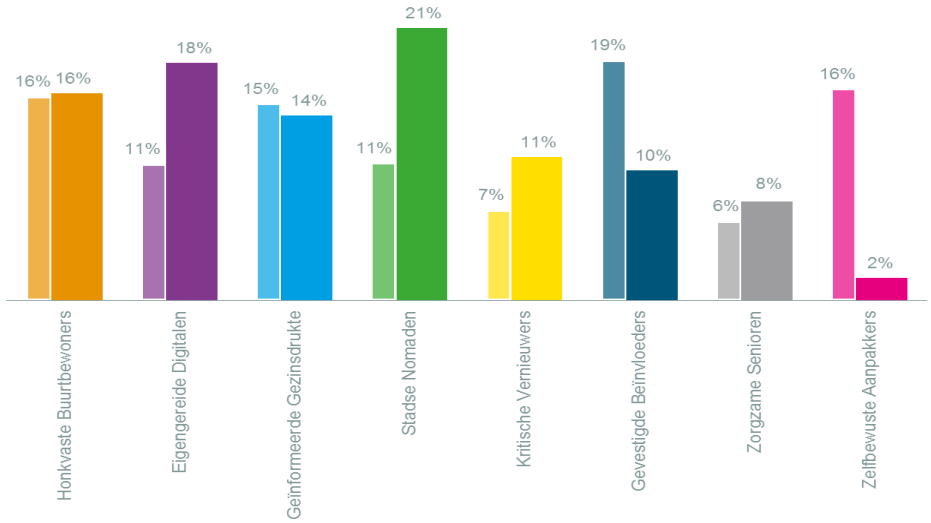

Samenstelling betrokkenheidsprofielen Nederland (links) en gemeente Arnhem (rechts)

Onderzoeksmethode

Alle inwoners van de gemeente Arnhem zijn uitgenodigd om mee te doen aan het onderzoek. Het onderzoek was via een open link te vinden die is geplaatst op www.koerswijzerarnhem.nl. De vragenlijst is op verschillende manieren door de gemeente Arnhem onder de aandacht gebracht van inwoners.

Op de eindpagina van het onderzoek (zie hieronder een voorbeeld) kregen invullers te zien met welke van de drie scenario's hun mening het meest overeen kwam. Hiervoor zijn de volgende stappen doorlopen. Bij het opstellen van de vragenlijst zijn, in samenspraak met de gemeente, de drie scenario's gescoord op 18 stellingen: bij elke stelling stond één scenario uiterst links, één scenario uiterst rechts en één scenario in het midden.

In het onderzoek konden de invullers hun mening geven over deze 18 stellingen*. Om de overeenkomst met de scenario's te berekenen zijn de antwoorden van de respondenten op deze stellingen vergeleken met de score die aan de scenario's waren toegekend. Per stelling is de absolute afstand tussen de positie van de invuller en de drie scenario's berekend. De afstanden van een invuller ten opzichte van de elk scenario zijn bij elkaar opgeteld. Vervolgens is de afstand van de respondent ten opzichte van een scenario gedeeld door de maximale afstand ten opzichte van dit scenario**. Het scenario waarbij voor een invuller de relatieve afstand het kleinst was, kwam als voorkeursscenario uit de bus. De stellingen waarbij een respondent "weet ik niet" heeft ingevuld zijn niet meegenomen in de berekening.

** Alle stellingen hadden een zeven-punt-schaal waarbij op de uitersten van deze schaal de antwoordopties zichtbaar waren.*

*** Niet alle scenario's stonden even vaak op de middenpositie, waardoor de maximale afstand per scenario verschilde.*

Uw antwoorden op de stellingen komen het meest overeen met het scenario: ***Arnhem Compacte Stad - 55%***

Met de andere twee scenario's is uw overeenkomst minder groot: Arnhem Netwerk Stad (36%) en Arnhem Stad van Boulevards (42%).

Hieronder vindt u een korte beschrijving van het scenario Arnhem Compacte Stad.

De intercity uit Berlijn dendert over de Westervoortse brug. Erkan schrikt wakker en ziet vier windmolens traag draaien. Op het moment dat de trein vaart mindert bij Arnhem Centraal, beseft hij dat de stad er heel anders uitziet dan in zijn studententijd. Er is veel hoogbouw bijgekomen en op straat is het druk met voetgangers, fietsers en bussen. De auto's zijn niet langer in de meerderheid, maar lijken zich bijna verontschuldigend te bewegen tussen de fietsers en voetgangers. De stationshal doet nog altijd verrassend modern aan. Op de 20e verdieping van Hotel Haarhuis is een advertentie geprojecteerd voor de opening van de RijnIJssel Universiteit in Malburgen. Nu begrijpt hij wat zijn broer bedoelde toen die zei dat Arnhem op dit moment booming is. Dat 'Den Haag' vanaf 2050 niet langer grootschalig wil investeren in de lage delen van de Randstad, heeft ertoe geleid dat verschillende bedrijven zijn uitgeweken naar Oost- en Zuid-Nederland. Onlangs maakte ook de Bijenkorf bekend weer terug te komen naar Arnhem en wel met een vestiging in het hippe Coehoornkwartier.

Benieuwd naar de beschrijving van de andere scenario's? Kijk dan op www.arnhem.nl/koersdocument.

Deel de koerswijzer met vrienden en familie via:

Tweet

Share

Bijlagen

Bijlage 1: Stellingen

In deze bijlage zijn alle figuren en tabellen per stelling weergegeven.

Voor sporten en bewegen kies ik: (N=3.578)

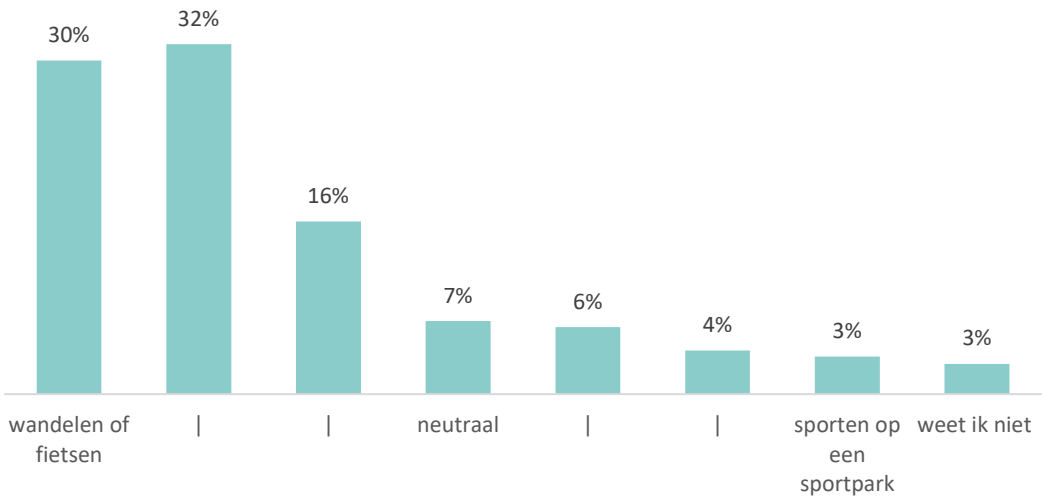

Voor sporten en bewegen kies ik: (N=3.578)	Scenario	%
wandelen of fietsen in de directe woonomgeving	Boulevards	30%
|		32%
|		16%
neutraal	Compacte stad	7%
|		6%
|		4%
sporten op een sportpark met meerdere sportfuncties	Netwerk	3%
weet ik niet		3%

Winkelcentra. Ik kies voor: (N = 3.578)

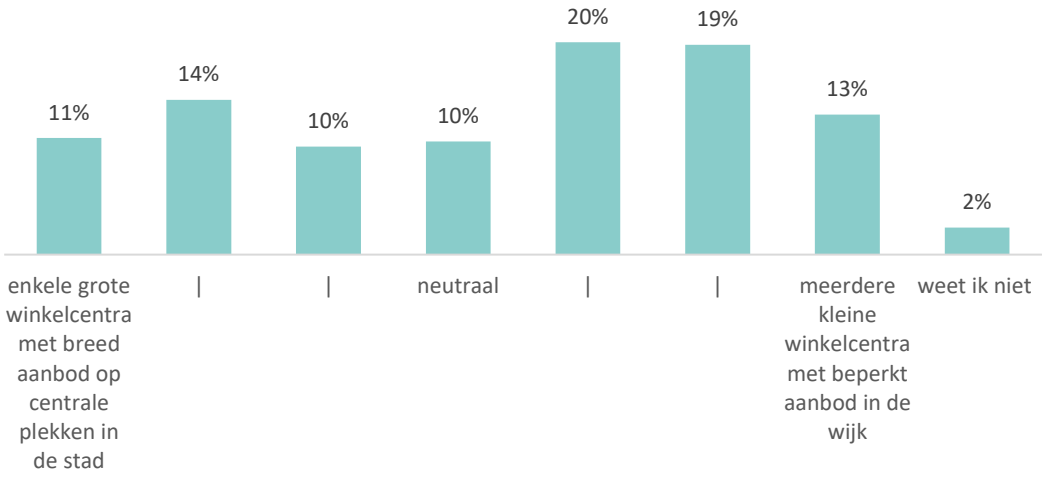

Winkelcentra. Ik kies voor: (N = 3.578)	Scenario	%
enkele grote winkelcentra met breed aanbod op centrale plekken in de stad	Compacte stad	11%
|		14%
|		10%
neutraal	Netwerk	10%
|		20%
|		19%
meerdere kleine winkelcentra met beperkt aanbod in de wijk	Boulevards	13%
weet ik niet		2%

Ik kies voor bioscoopbezoek: (N = 3.578)

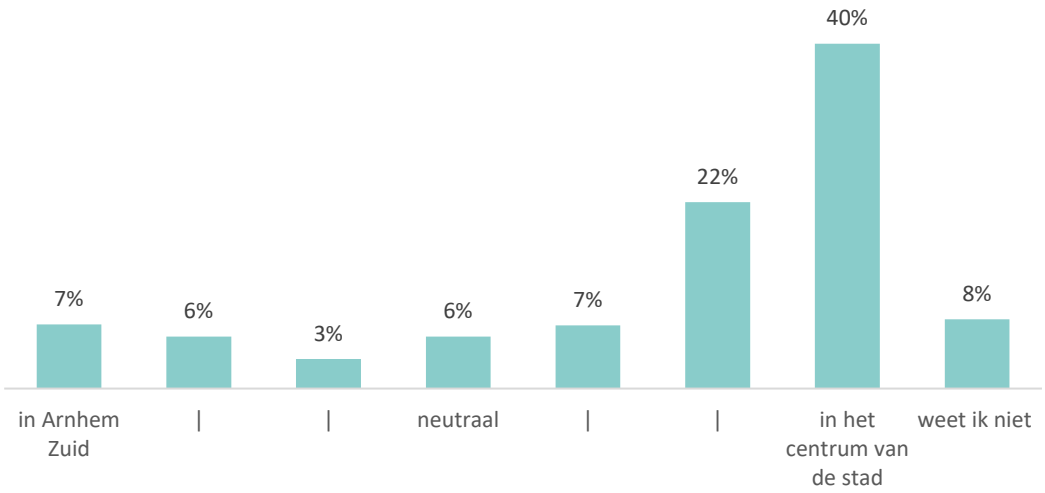

Ik kies voor bioscoopbezoek: (N = 3.578)	Scenario	%
in Arnhem Zuid	Boulevards	7%
|		6%
|		3%
neutraal	Netwerk	6%
|		7%
|		22%
in het centrum van de stad	Compacte stad	40%
weet ik niet		8%

Ik kies voor de toekomst van Arnhem: (N = 3.578)

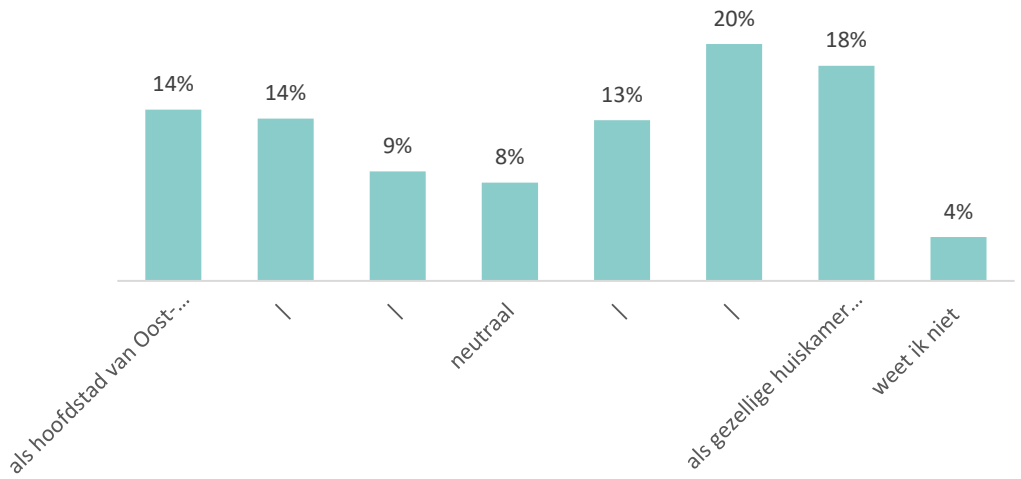

Ik kies voor de toekomst van Arnhem: (N = 3.578)	Scenario	%
als hoofdstad van Oost-Nederland	Compacte stad	14%
|		14%
|		9%
neutraal	Netwerk	8%
|		13%
|		20%
als gezellige huiskamer voor haar eigen inwoners	Boulevards	18%
weet ik niet		4%

Ik kies voor seniorenwoningen: (N = 3.578)

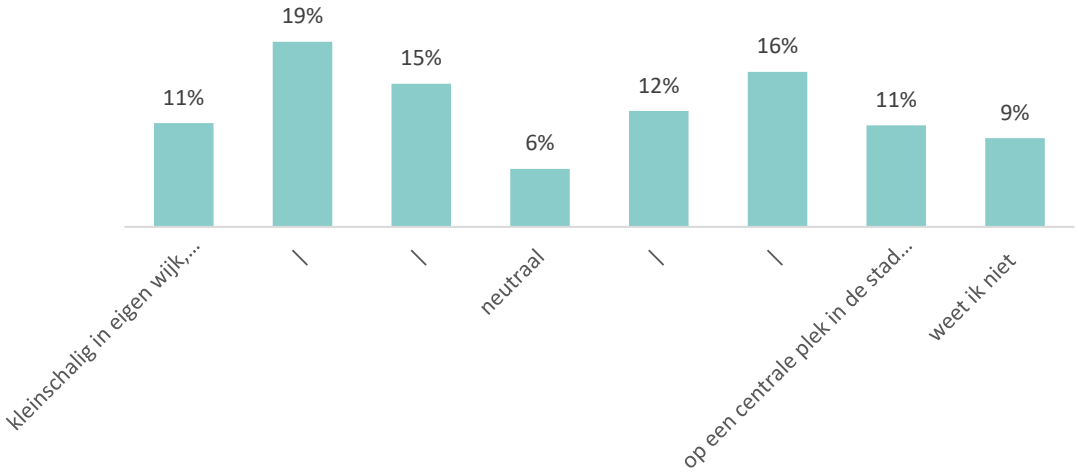

Ik kies voor seniorenwoningen: (N = 3.578)	Scenario	%
kleinschalig in eigen wijk, maar minder voorzieningen	Netwerk	11%
|		19%
|		15%
neutraal	Boulevards	6%
|		12%
|		16%
op een centrale plek in de stad met andere senioren en voorzieningen	Compacte stad	11%
weet ik niet		9%

Woningbouw. Ik kies voor: (N = 3.578)

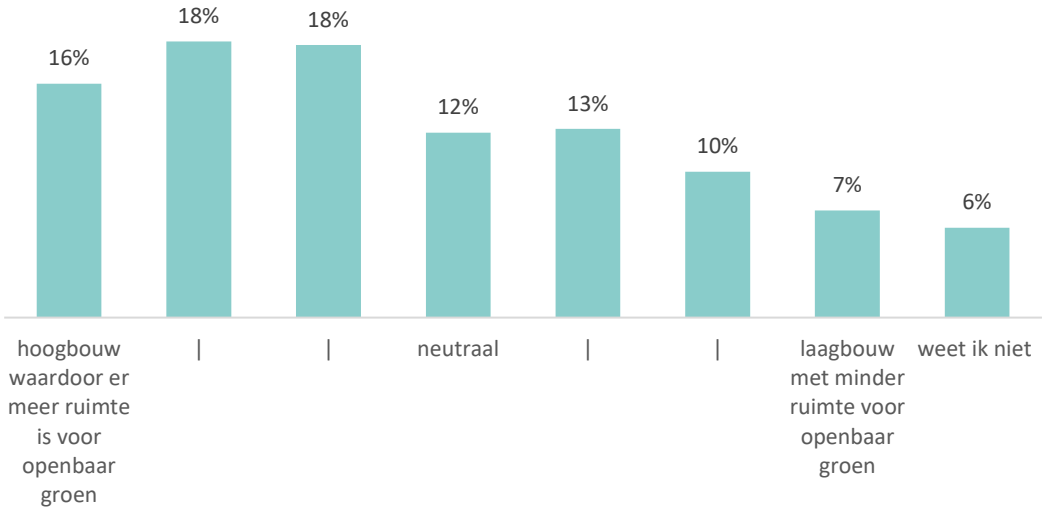

Woningbouw. Ik kies voor: (N = 3.578)	Scenario	%
hoogbouw waardoor er meer ruimte is voor openbaar groen	Compacte stad	16%
|		18%
|		18%
neutraal		12%
|	Netwerk	13%
|		10%
laagbouw met minder ruimte voor openbaar groen		7%
weet ik niet	Boulevards	6%

Ik kies voor nieuwbouw: (N = 3.583)

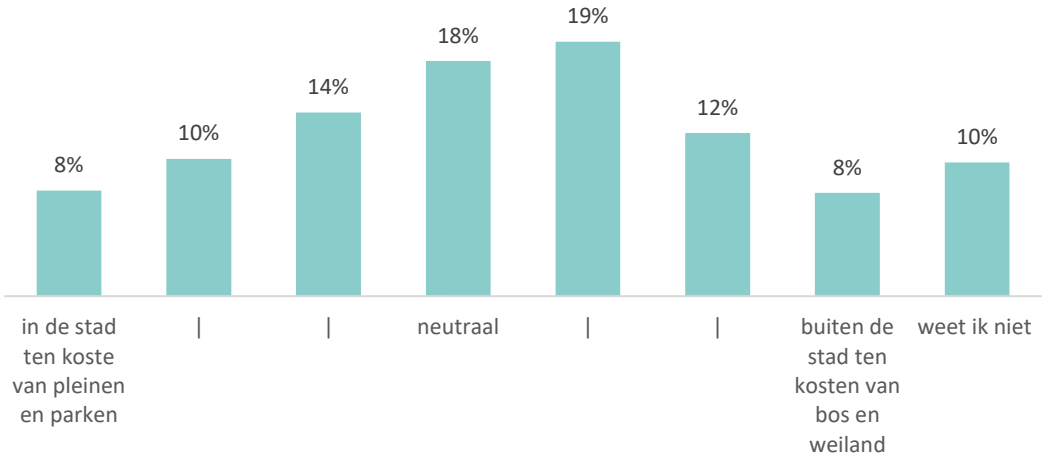

Ik kies voor nieuwbouw: (N = 3.578)	Scenario	%
in de stad ten koste van pleinen en parken	Boulevards	8%
|		10%
|		14%
neutraal	Compacte stad	18%
|		19%
|		12%
buiten de stad ten kosten van bos en weiland	Netwerk	8%
weet ik niet		10%

Banen voor Arnhemmers zie ik het liefst: (N = 3.578)

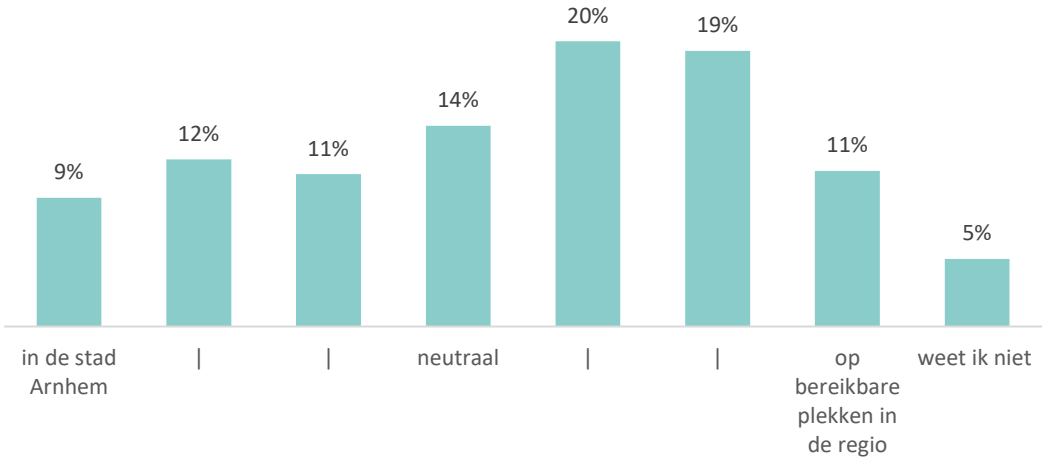

Banen voor Arnhemmers zie ik het liefst: (N = 3.578)	Scenario	%
in de stad Arnhem	Compacte stad	9%
|		12%
|		11%
neutraal	Boulevards	14%
|		20%
|		19%
op bereikbare plekken in de regio	Netwerk	11%
weet ik niet		5%

Ik kies voor de plek / locatie van bedrijven: (N = 3.578)

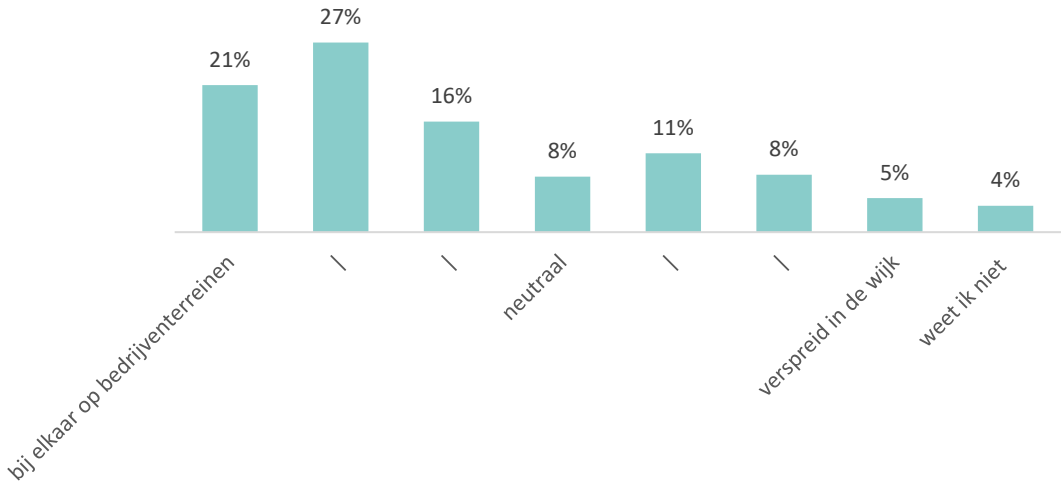

Ik kies voor de plek / locatie van bedrijven: (N = 3.578)	Scenario	%
bij elkaar op bedrijventerreinen	Compacte stad	21%
|		27%
|		16%
neutraal	Netwerk	8%
|		11%
|		8%
verspreid in de wijk	Boulevards	5%
weet ik niet		4%

Ik kies bij de vestiging van bedrijven ervoor om: (N = 3.578)

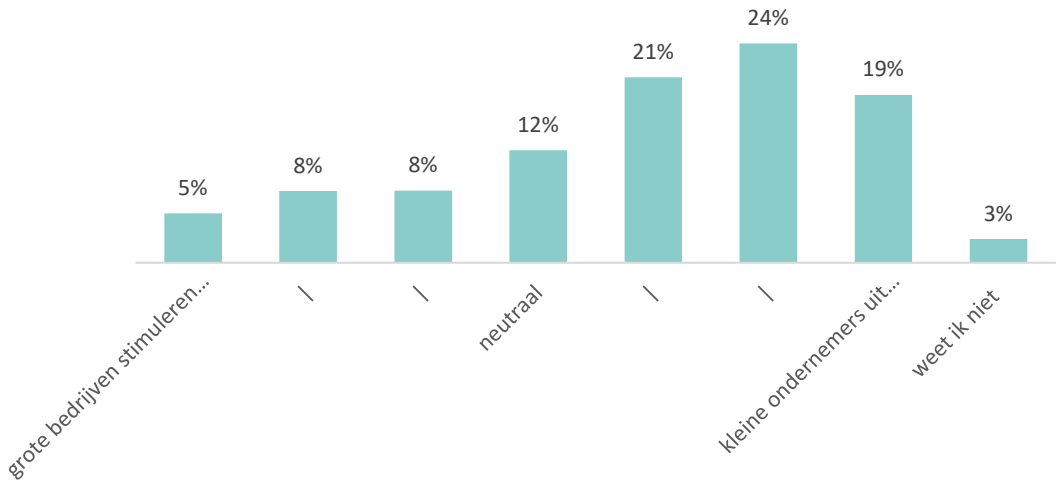

Ik kies bij de vestiging van bedrijven ervoor om: (N = 3.584)	Scenario	%
grote bedrijven stimuleren naar Arnhem te komen	Netwerk	5%
|		8%
|		8%
neutraal	Compacte stad	12%
|		21%
|		24%
kleine ondernemers uit Arnhem te ondersteunen	Boulevards	19%
weet ik niet		3%

De straat is er: (N = 3.578)

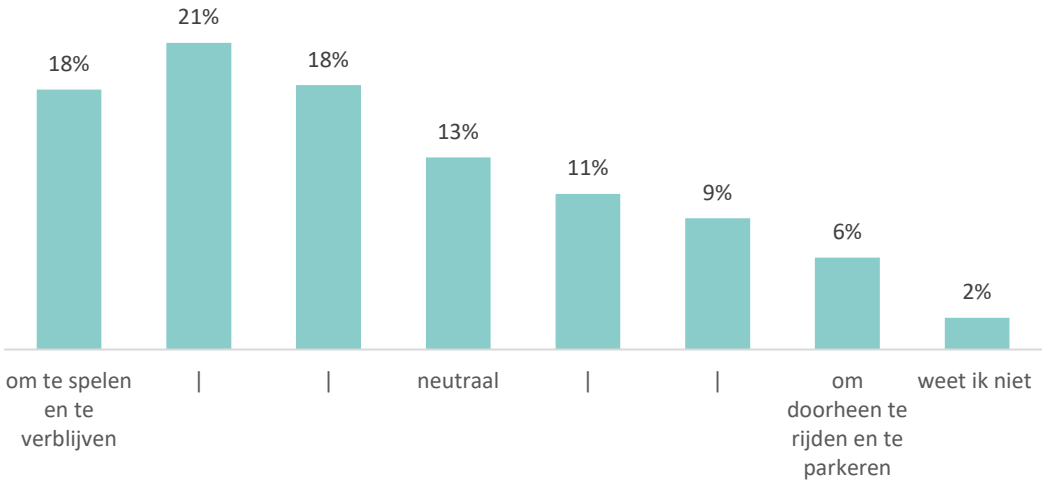

De straat is er: (N = 3.578)	Scenario	%
om te spelen en te verblijven	Compacte stad	18%
|		21%
|		18%
neutraal	Netwerk	13%
|		11%
|		9%
om doorheen te rijden en te parkeren	Boulevards	6%
weet ik niet		2%

Ik kies een binnenstad die: (N = 3.578)

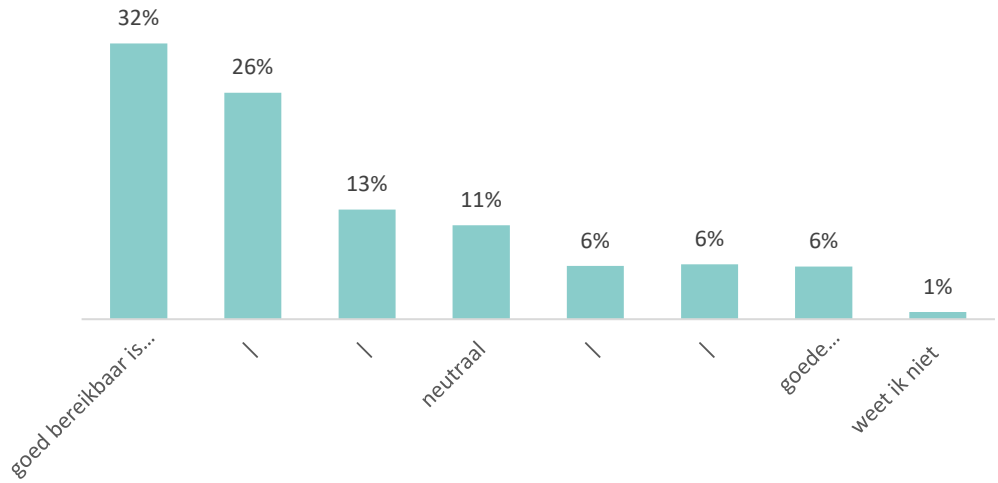

Ik kies een binnenstad die: (N = 3.578)	Scenario	%
goed bereikbaar is voor OV, fiets en voetganger	Boulevards	32%
|		26%
|		13%
neutraal	Compacte stad	11%
|		6%
|		6%
goede parkeervoorzieningen voor de auto heeft	Netwerk	6%
weet ik niet		1%

De bus: (N = 3.578)

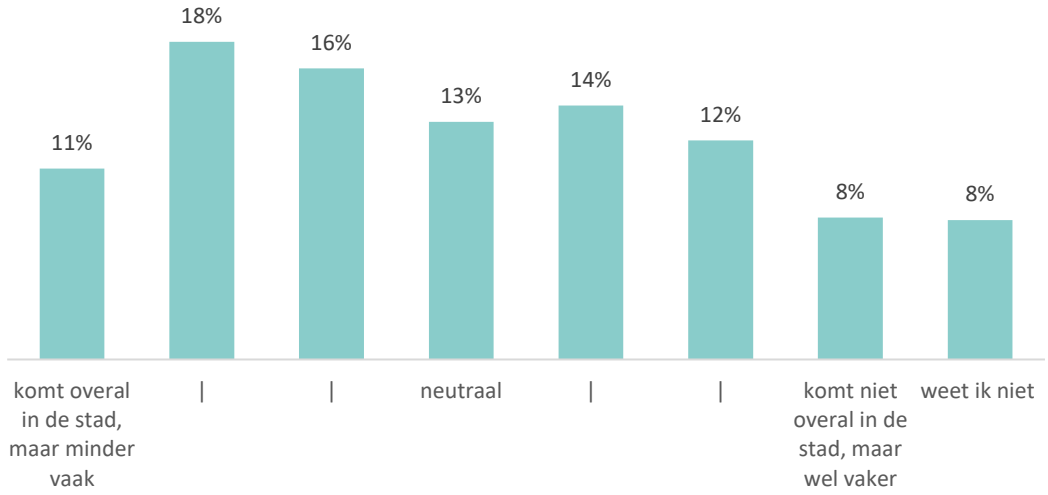

De bus: (N = 3.578)	Scenario	%
komt overal in de stad, maar minder vaak	Compacte stad	11%
|		18%
|		16%
neutraal	Netwerk	13%
|		14%
|		12%
komt niet overal in de stad, maar wel vaker	Boulevards	8%
weet ik niet		8%

Auto's: (N = 3.578)

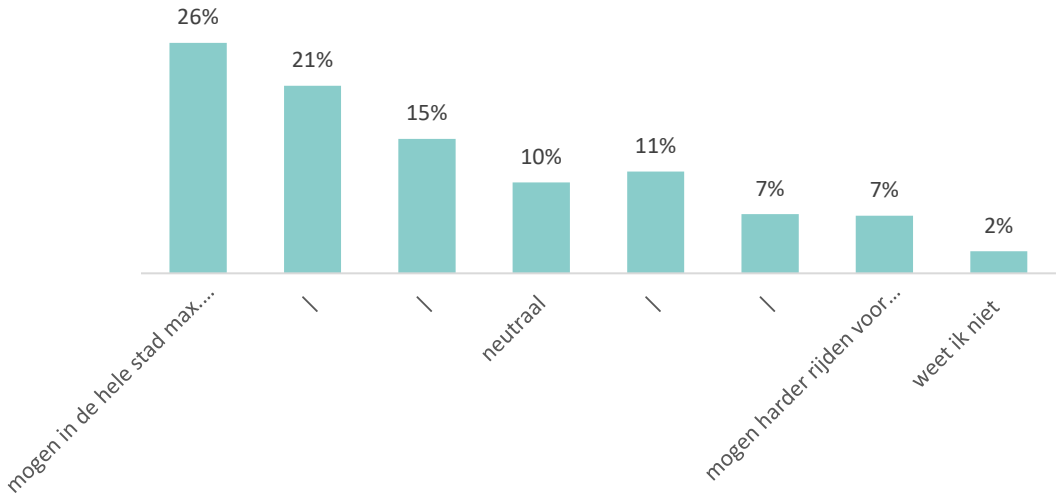

Auto's: (N = 3.578)	Scenario	%
mogen in de hele stad max. 30 km/h voor een veilige fietssituatie	Boulevards	26%
|		21%
|		15%
neutraal	Netwerk	10%
|		11%
|		7%
mogen harder rijden voor een betere bereikbaarheid	Compacte stad	7%
weet ik niet		2%

De Veluwe en het buitengebied ten noorden van de Schelmseweg: (N = 3.578)

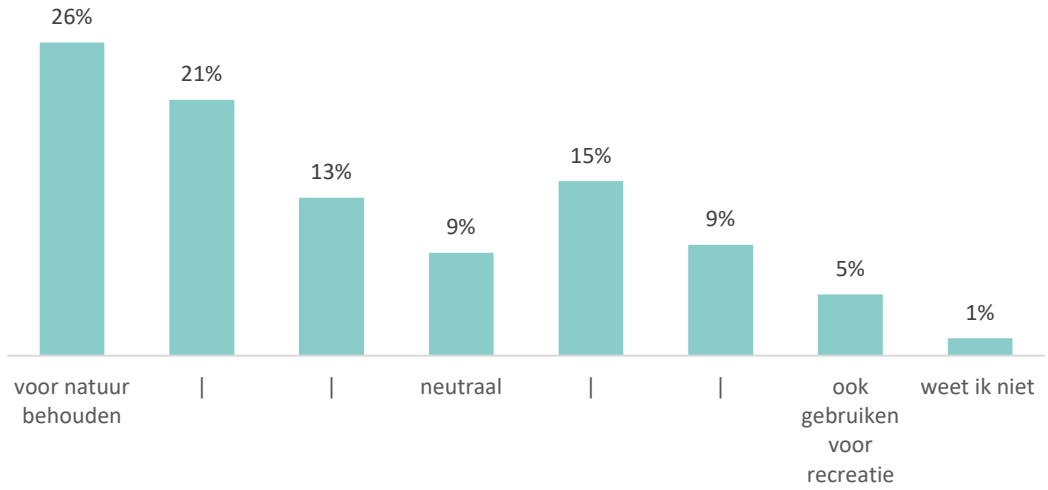

De Veluwe en het buitengebied ten noorden van de Schelmseweg: (N = 3.578)	Scenario	%
voor natuur behouden	Compacte stad	26%
|		21%
|		13%
neutraal	Netwerk	9%
|		15%
|		9%
ook gebruiken voor recreatie	Boulevards	5%
weet ik niet		1%

Bij groen kies ik voor: (N = 3.578)

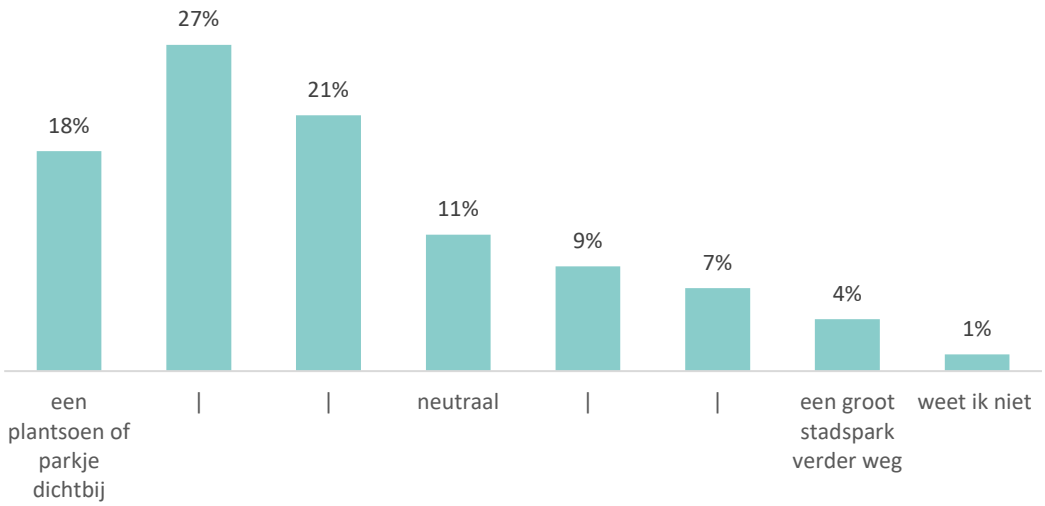

Bij groen kies ik voor: (N = 3.578)	Scenario	%
een plantsoen of parkje dichtbij	Compacte stad	18%
|		27%
|		21%
neutraal	Netwerk	11%
|		9%
|		7%
een groot stadspark verder weg	Boulevards	4%
weet ik niet		1%

Wie neemt het initiatief om klimaatverandering tegen te gaan? (N = 3.582)

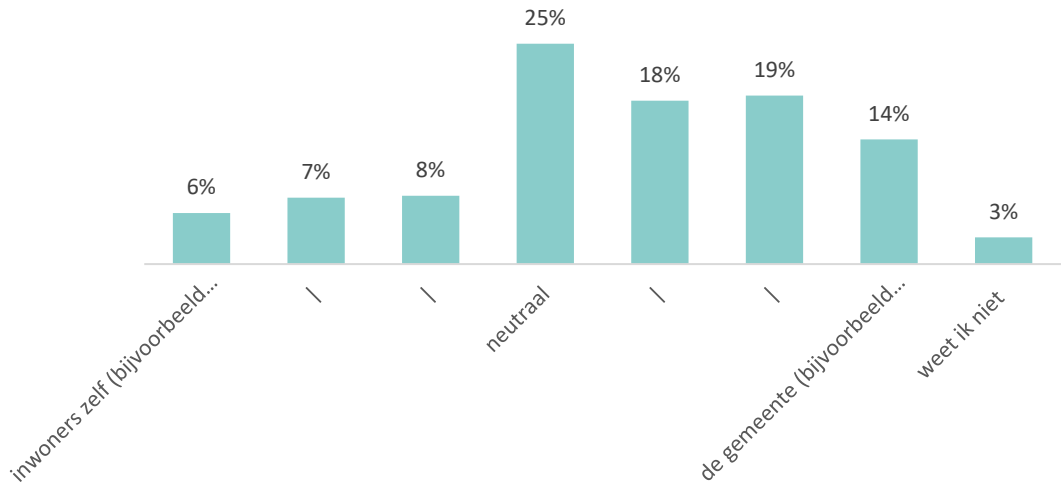

Wie neemt het initiatief om klimaatverandering tegen te gaan? (N = 3.582)	Scenario	%
inwoners zelf (bijvoorbeeld door stenen uit de tuin te halen)	Compacte stad	6%
|		7%
|		8%
neutraal	Netwerk	25%
|		18%
|		19%
de gemeente (bijvoorbeeld door te zorgen voor wateropvang in de straat)	Boulevards	14%
weet ik niet		3%

Wat vindt u belangrijker? (N=3.578)

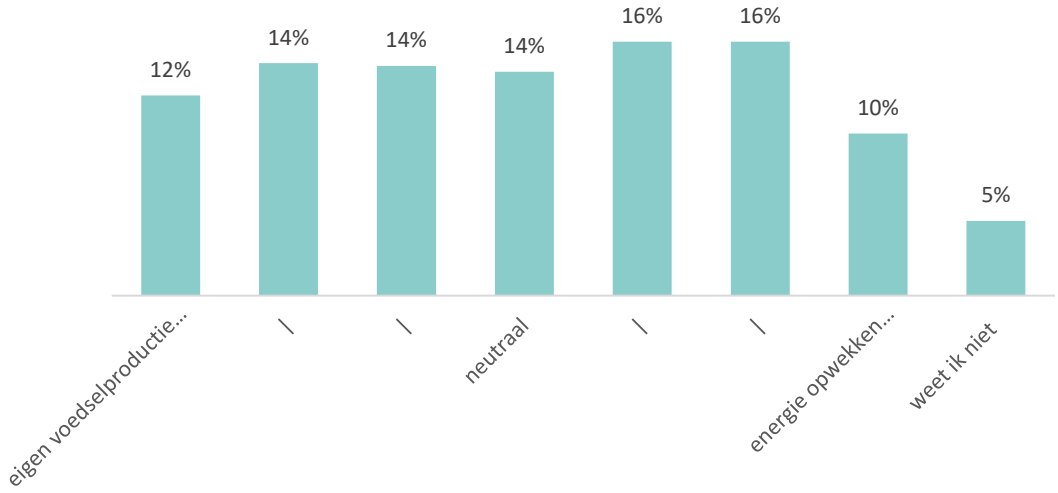

Wat vindt u belangrijker? (N = 3.578)	Scenario	%
eigen voedselproductie (stadslandbouw)	Netwerk	12%
|		14%
|		14%
neutraal	Boulevards	14%
|		16%
|		16%
energie opwekken (zonneparken)	Compacte stad	10%
weet ik niet		5%

Bijlage 2: Betrokkenheidsprofielen

In deze bijlage staan de verschillen tussen de betrokkenheidsprofielen (wanneer statistisch significant) opgenomen.

Scenario's – uitkomsten op basis van de stellingen

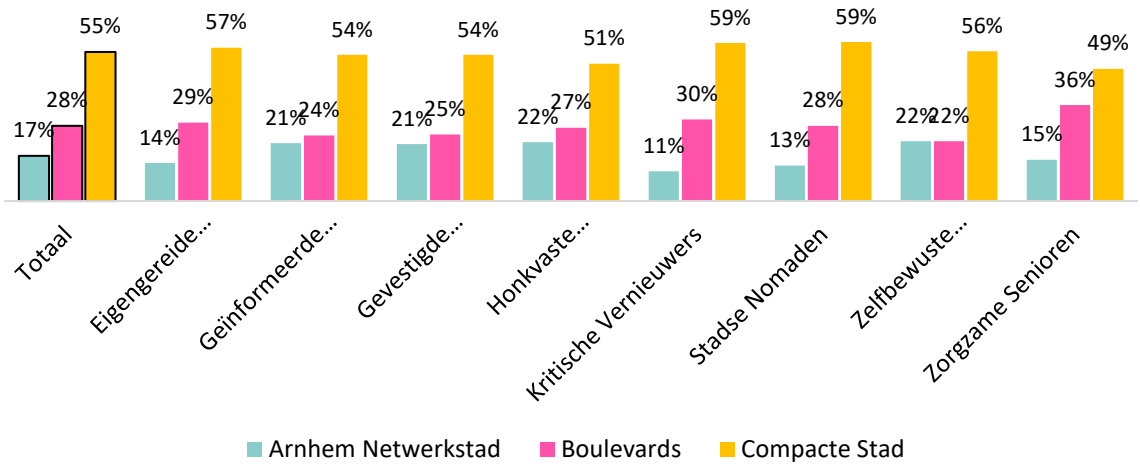

Uitkomsten scenario's (N=3.578). ***Berekening van overeenkomst op de 18 stellingen***			
	Arnhem Netwerkstad	**Stad van Boulevards**	**Compacte Stad**
Totaal	**17%**	**28%**	**55%**
Eigengereide Digitalen	14%	29%	57%
Geïnformeerde Gezinsdrukte	21%	24%	54%
Gevestigde Beïnvloeders	21%	25%	54%
Honkvaste Buurtbewoners	22%	27%	51%
Kritische Vernieuwers	11%	30%	59%
Stadse Nomaden	13%	28%	59%
Zelfbewuste Aanpakkers	22%	22%	56%
Zorgzame Senioren	15%	36%	49%

Percentage overeenkomst per scenario

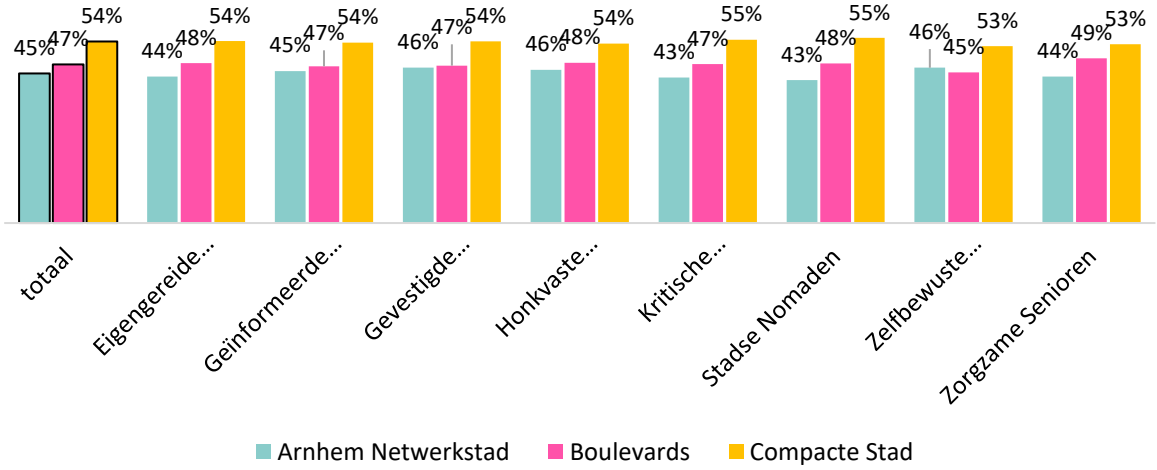

Percentage overeenkomst per scenario (N=3.578) ***Berekening van overeenkomst op de 18 stellingen***			
	Arnhem Netwerkstad	**Stad van Boulevards**	**Compacte Stad**
Totaal	**45%**	**47%**	**54%**
Eigengereide Digitalen	44%	48%	54%
Geïnformeerde Gezinsdrukte	45%	47%	54%
Gevestigde Beïnvloeders	46%	47%	54%
Honkvaste Buurtbewoners	46%	48%	54%
Kritische Vernieuwers	43%	47%	55%
Stadse Nomaden	43%	48%	55%
Zelfbewuste Aanpakkers	46%	45%	53%
Zorgzame Senioren	44%	49%	53%

Vervolg – geïnformeerd worden

De gemeente Arnhem wil inwoners betrekken bij de Omgevingsvisie. Hoe wilt u in het vervolg geïnformeerd worden? (N=3.578)									
	Eigengereide Digitalen	Geïnformeerde Gezinsdrukte	Gevestigde Beïnvloeders	Honkvaste Buurtbewoners	Kritische Vernieuwers	Stadse Nomaden	Zelfbewuste Aanpakkers	Zorgzame Senioren	**Totaal**
Via een digitale nieuwsbrief	49%	58%	66%	53%	48%	54%	63%	48%	**54%**
Via sociale media	47%	49%	34%	45%	49%	46%	46%	43%	**45%**
Via bewonersbrieven	42%	39%	35%	42%	41%	45%	39%	44%	**41%**
Via www.arnhem.nl	30%	28%	33%	29%	34%	32%	24%	31%	**31%**
Via berichten in de Arnhemse Koerier	28%	25%	28%	32%	19%	25%	24%	34%	**27%**
Via informatiebijeenkomsten	19%	21%	27%	22%	24%	23%	30%	20%	**22%**
Via bijeenkomsten met teams leefomgeving in de wijk	18%	22%	26%	23%	25%	20%	19%	27%	**22%**
Weet ik niet / geen mening	2%	2%	1%	2%	4%	4%	2%	3%	**3%**
Anders, namelijk	4%	3%	3%	1%	4%	2%	3%	1%	**3%**
Ik wil niet geïnformeerd worden	3%	3%	1%	2%	1%	3%	0%	2%	**2%**

Vervolg – meepraten

Hoe wilt u het liefst meepraten over de Omgevingsvisie? (N=1.185)									
	Eigengereide Digitalen	Geïnformeerde [illegible]	Gevestigde Beïnvloeders	Honkvaste Buurtbewon	Kritische Vernieuwers	Stadse Nomaden	Zelfbewuste Aanpakkers	Zorgzame Senioren	**Totaal**
Via bijeenkomsten	66%	60%	66%	58%	75%	69%	71%	57%	**65%**
Online via een discussieforum	42%	38%	34%	37%	43%	37%	43%	40%	**39%**
Online tijdens een live webinar	29%	28%	27%	24%	32%	35%	29%	13%	**28%**
Door een e-mail te sturen	23%	23%	21%	26%	23%	26%	21%	27%	**24%**
Anders	3%	3%	5%	5%	10%	8%	4%	3%	**5%**
Ik wil niet meepraten	7%	6%	5%	5%	4%	4%	0%	6%	**5%**
Weet ik niet / geen mening	**7%**	**6%**	**6%**	**10%**	**5%**	**8%**	**8%**	**17%**	**8%**

Stellingen – voorzieningen

- **Gevestigde Beïnvloeders** zijn het meest uitgesproken in hun keuze voor 'meerdere kleine winkelcentra'.
- **Geinformeerde Gezinsdrukte** en **Zelfbewuste Aanpakkers** kiezen relatief vaak voor bioscoopbezoek ‘in Arnhem Zuid’, ten opzichte van de andere profielen.
- **Kritische Vernieuwers** zijn het meest uitgesproken in hun keuze voor ‘in het centrum van de stad’.
- Opvallend is dat de **Gevestigde Beïnvloeders** als enige groep Arnhem liever zien als 'hoofdstad van Oost-Nederland' in plaats van 'huiskamer voor haar eigen inwoners'.
- **Zorgzame Senioren** zijn relatief gezien het meest uitgesproken in de keuze voor 'huiskamer voor haar eigen inwoners.

Stellingen – woningbouw

- **Gevestigde Beïnvloeders** en **Zelfbewuste Aanpakkers** zijn het meest uitgesproken over de keuze 'kleinschalig in eigen wijk'.
- **Zorgzame Senioren** geven het vaakst aan een voorkeur te hebben voor 'een centrale plek in de stad'.
- **Stadse Nomaden** en **Zorgzame Senioren** kiezen relatief vaker voor hoogbouw

- **Stadse Nomaden** en **Eigengereide Digitalen** kiezen vaker voor in de stad ten koste van pleinen en parken

Stellingen – werkgelegenheid

- **Geïnformeerde Gezinsdrukte** is meer uitgesproken, daarvan geeft 59% aan dat ze banen het liefst in de regio zien.
- **Eigengereide Digitalen en Zorgzame Senioren** geven iets vaker aan dat ze bedrijven ook graag in de wijk zien.
- Zowel **Geïnformeerde Gezinsdrukte** als **Gevestigde Beïnvloeders** geven wat vaker aan dat ook grote bedrijven gestimuleerd mogen worden (25%).

Stellingen – mobiliteit, infrastructuur en verkeer

- De groep **Eigengereide Digitalen** die aangeeft dat de straat er is om doorheen te rijden en te parkeren is relatief groter dan de andere profielen (32%).
- **Kritische Vernieuwers** zijn nog meer uitgesproken over de keuze voor een bereikbare stad voor OV, fiets en voetganger. 80% van hen kiest voor deze optie.
- Voor **Geïnformeerde Gezinsdrukte** is 'betere bereikbaarheid' ook belangrijk, een derde van hen geeft aan dat auto's harder mogen rijden om dit te bewerkstelligen.
- Er zijn significante verschillen op de stelling over de bus.

Stellingen – natuur, groen en recreatie

- **Geïnformeerde Gezinsdrukte** en **Zorgzame Senioren** geven relatief gezien vaker aan dat ze de Veluwe en het buitengebied willen gebruiken voor recreatie (36% en 38% ten opzichte van 29% algemeen).
- Een kwart van de **Kritische Vernieuwers** en **Stadse Nomaden** heeft de voorkeur voor een groter stadspark wat verder weg.

Stellingen – klimaat en energie

- Er is geen verschil tussen de betrokkenheidsprofielen op de vraag over klimaatverandering.
- **Kritische Vernieuwers** en **Geïnformeerde Gezinsdrukte** kiezen relatief vaker voor energie opwekken.
- **Zelfbewuste Aanpakkers** en **Zorgzame Senioren** kiezen relatief gezien vaak voor eigen voedselproductie.

Bijlage 3: Wijken

In deze bijlage staan de verschillen tussen de wijken opgenomen (wanneer statistisch significant).

Scenario's – uitkomsten op basis van de stellingen

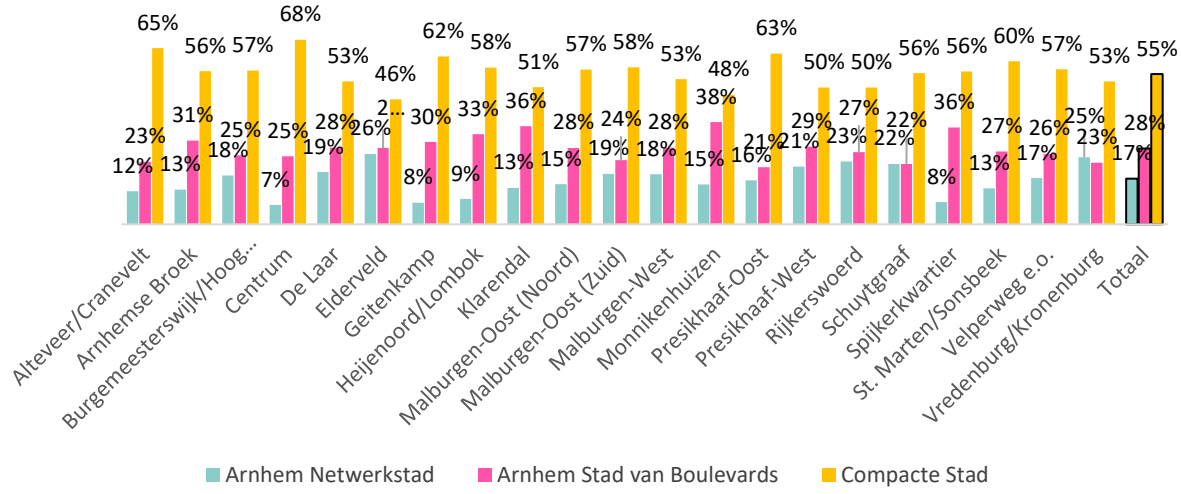

Uitkomsten scenario's (N=3.578). ***Berekening van overeenkomst op de 18 stellingen***			
	Arnhem Netwerkstad	**Stad van Boulevards**	**Compacte Stad**
Totaal	**17%**	**28%**	**55%**
Alteveer/Cranevelt	12%	23%	65%
Arnhemse Broek	13%	31%	56%
Burgemeesterswijk/Hoogkamp	18%	25%	57%
Centrum	7%	25%	68%
De Laar	19%	28%	53%
Elderveld	26%	28%	46%
Geitenkamp	8%	30%	62%
Heijenoord/Lombok	9%	33%	58%

Klarendal	13%	36%	51%
Malburgen-Oost (Noord)	15%	28%	57%
Malburgen-Oost (Zuid)	19%	24%	58%
Malburgen-West	18%	28%	53%
Monnikenhuizen	15%	38%	48%
Presikhaaf-Oost	16%	21%	63%
Presikhaaf-West	21%	29%	50%
Rijkerswoerd	23%	27%	50%
Schuytgraaf	22%	22%	56%
Spijkerkwartier	8%	36%	56%
St. Marten/Sonsbeek	13%	27%	60%
Velperweg e.o.	17%	26%	57%
Vredenburg/Kronenburg	25%	23%	53%

nb. De wijken: Elden, Klingenbeek e.o. en Schaarsbergen zijn niet meegenomen in de verschillen-analyse op wijkniveau). Dit in verband met een te klein aantal invullers. Respondenten woonachtig in deze wijken zijn wel meegenomen in de totaalberekeningen.

Stellingen

nb. De wijken Elden, Klingenbeek e.o. en Schaarsbergen zijn niet opgenomen in de verschillen-analyse op wijkniveau (en dus ook niet in de tabellen in deze bijlage). Dit in verband met een te klein aantal invullers uit die wijken. Respondenten woonachtig in deze wijken zijn wel meegenomen in de totaalberekeningen in het hoofdrapport.

Voor sporten en bewegen kies ik:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
wandelen of fietsen	82%	83%	82%	85%	76%	79%	71%	81%	79%	86%	78%	75%	80%	75%	82%	78%	72%	83%	80%	82%	81%	**79%**
neutraal	8%	5%	9%	6%	4%	7%	9%	7%	7%	5%	7%	6%	6%	5%	4%	9%	10%	6%	7%	6%	6%	**7%**
sporten op een sportpark	9%	11%	9%	9%	20%	14%	20%	12%	15%	9%	15%	19%	14%	20%	14%	13%	17%	11%	13%	12%	13%	**14%**

Winkelcentra. Ik kies voor:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
enkele grote winkelcentra met breed aanbod op centrale plekken in de stad	29%	35%	28%	41%	35%	29%	34%	24%	28%	46%	40%	54%	36%	47%	50%	38%	32%	31%	30%	34%	44%	**36%**
neutraal	11%	7%	11%	9%	11%	16%	11%	15%	7%	12%	17%	8%	7%	20%	4%	11%	12%	6%	10%	10%	12%	**11%**
meerdere kleine winkelcentra met beperkt aanbod in de wijk	60%	58%	61%	50%	54%	55%	54%	61%	65%	42%	43%	38%	57%	33%	46%	51%	56%	63%	60%	56%	44%	**53%**

Ik kies voor bioscoopbezoek:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
in Arnhem Zuid	3%	6%	4%	6%	42%	36%	8%	3%	1%	25%	28%	33%	0%	7%	9%	41%	38%	5%	2%	5%	40%	**18%**
neutraal	5%	1%	5%	5%	8%	9%	1%	2%	6%	10%	8%	8%	9%	2%	6%	14%	8%	8%	2%	2%	12%	**7%**
in het centrum van de stad	92%	93%	92%	89%	51%	55%	91%	95%	93%	65%	64%	59%	91%	91%	85%	46%	54%	87%	96%	93%	48%	**75%**

Ik kies voor de toekomst van Arnhem:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
als hoofdstad van Oost-Nederland	49%	39%	48%	48%	37%	33%	25%	38%	33%	39%	39%	33%	29%	41%	37%	38%	38%	44%	37%	39%	41%	**38%**
neutraal	7%	8%	13%	6%	5%	8%	9%	9%	8%	9%	7%	9%	9%	7%	4%	13%	11%	7%	16%	5%	9%	**8%**
als gezellige huiskamer voor haar eigen inwoners	45%	53%	39%	46%	59%	58%	67%	53%	59%	52%	54%	58%	63%	52%	59%	49%	51%	49%	47%	57%	50%	**53%**

Ik kies voor seniorenwoningen:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
kleinschalig in eigen wijk, maar minder voorzieningen	63%	51%	64%	40%	41%	51%	46%	50%	55%	40%	39%	50%	49%	43%	46%	49%	45%	58%	54%	62%	52%	**50%**
neutraal	11%	11%	7%	2%	6%	6%	6%	10%	10%	11%	6%	5%	6%	11%	5%	4%	9%	6%	6%	4%	7%	**7%**
op een centrale plek in de stad met andere senioren en voorzieningen	27%	38%	29%	58%	53%	42%	48%	40%	35%	50%	55%	45%	44%	47%	49%	46%	46%	36%	40%	34%	41%	**43%**

Woningbouw. Ik kies voor:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
hoogbouw waardoor er meer ruimte is voor openbaar groen	60%	58%	47%	75%	48%	48%	63%	52%	52%	60%	63%	71%	48%	61%	43%	46%	45%	69%	57%	58%	60%	**56%**
neutraal	13%	17%	17%	8%	12%	15%	6%	16%	17%	10%	9%	9%	27%	15%	13%	14%	17%	8%	10%	13%	13%	**13%**
laagbouw met minder ruimte voor openbaar groen	28%	25%	36%	16%	40%	37%	31%	32%	31%	30%	28%	20%	25%	24%	45%	40%	38%	23%	32%	28%	26%	**31%**

Ik kies voor nieuwbouw:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
in de stad ten koste van pleinen en parken	21%	42%	34%	36%	39%	35%	51%	36%	33%	36%	46%	37%	31%	40%	37%	35%	38%	35%	32%	29%	34%	**36%**
neutraal	25%	18%	20%	17%	17%	19%	25%	18%	22%	27%	17%	17%	35%	25%	16%	18%	19%	17%	24%	19%	21%	**20%**
buiten de stad ten kosten van bos en weiland	54%	39%	46%	47%	44%	46%	24%	45%	45%	37%	37%	45%	33%	35%	47%	47%	43%	48%	44%	52%	45%	**44%**

Banen voor Arnhemmers zie ik het liefst:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
in de stad Arnhem	44%	44%	33%	38%	25%	35%	35%	29%	38%	35%	27%	32%	25%	30%	29%	22%	23%	48%	40%	36%	33%	**33%**
neutraal	14%	16%	16%	15%	12%	10%	14%	18%	20%	17%	13%	9%	29%	12%	16%	14%	11%	14%	17%	12%	17%	**15%**
op bereikbare plekken in de regio	42%	40%	51%	48%	63%	55%	51%	53%	42%	49%	60%	59%	46%	58%	55%	64%	67%	39%	43%	52%	50%	**53%**

Ik kies voor de plek / locatie van bedrijven:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
bij elkaar op bedrijventerreinen	66%	67%	66%	63%	74%	75%	57%	61%	56%	67%	74%	69%	58%	71%	67%	73%	70%	54%	53%	68%	74%	**66%**
neutraal	6%	4%	9%	10%	6%	8%	7%	8%	14%	6%	6%	5%	12%	9%	9%	9%	9%	10%	10%	9%	5%	**8%**
verspreid in de wijk	28%	28%	25%	27%	20%	18%	36%	31%	31%	27%	20%	26%	30%	21%	24%	18%	21%	36%	37%	23%	21%	**25%**

Ik kies bij de vestiging van bedrijven ervoor om:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
grote bedrijven stimuleren naar Arnhem te komen	24%	22%	24%	20%	25%	21%	7%	17%	15%	22%	27%	19%	24%	17%	20%	28%	32%	21%	17%	21%	25%	**22%**
neutraal	11%	10%	16%	11%	11%	12%	16%	15%	11%	13%	8%	9%	13%	17%	18%	9%	16%	11%	16%	12%	12%	**13%**
kleine ondernemers uit Arnhem te ondersteunen	65%	69%	59%	69%	64%	67%	76%	68%	75%	66%	65%	72%	63%	65%	62%	63%	52%	68%	66%	67%	62%	**65%**

De straat is er:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
om te spelen en te verblijven	61%	62%	60%	66%	56%	61%	55%	61%	63%	53%	53%	63%	58%	48%	50%	45%	58%	72%	69%	67%	57%	**59%**
neutraal	15%	15%	19%	9%	15%	14%	14%	18%	14%	19%	16%	6%	19%	14%	8%	14%	14%	10%	11%	10%	13%	**14%**
om doorheen te rijden en te parkeren	24%	23%	21%	25%	28%	25%	31%	21%	24%	28%	31%	31%	22%	38%	42%	41%	28%	18%	20%	23%	30%	**27%**

Ik kies een binnenstad die:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
goed bereikbaar is voor OV, fiets en voetganger	81%	69%	77%	75%	58%	61%	66%	86%	78%	74%	71%	73%	73%	69%	65%	57%	61%	84%	77%	84%	64%	**71%**
neutraal	8%	16%	13%	4%	18%	11%	11%	6%	12%	13%	13%	11%	15%	10%	8%	15%	12%	6%	9%	7%	6%	**11%**
goede parkeervoorzieningen voor de auto heeft	11%	15%	10%	21%	24%	27%	24%	8%	10%	13%	17%	16%	12%	21%	27%	28%	27%	10%	14%	10%	30%	**18%**

De bus:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
komt overal in de stad, maar minder vaak	59%	44%	48%	49%	51%	43%	48%	55%	44%	48%	51%	48%	45%	40%	55%	56%	44%	56%	47%	49%	40%	**48%**
neutraal	7%	22%	12%	11%	14%	19%	16%	13%	21%	15%	10%	13%	20%	16%	10%	13%	16%	9%	12%	15%	18%	**14%**
komt niet overal in de stad, maar wel vaker	34%	33%	39%	40%	36%	38%	35%	32%	35%	38%	39%	39%	35%	43%	35%	31%	41%	34%	42%	36%	42%	**37%**

Auto's:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
mogen in de hele stad max. 30 km/h voor een veilige fietssituatie	73%	75%	74%	73%	57%	54%	58%	71%	69%	62%	59%	66%	64%	61%	57%	56%	53%	74%	75%	72%	57%	**64%**
neutraal	11%	3%	11%	5%	13%	15%	13%	9%	7%	9%	11%	10%	15%	12%	7%	13%	15%	10%	10%	10%	8%	**11%**
mogen harder rijden voor een betere bereikbaarheid	16%	22%	16%	21%	30%	31%	29%	21%	25%	30%	30%	24%	21%	27%	36%	31%	33%	16%	15%	18%	35%	**25%**

De Veluwe en het buitengebied ten noorden van de Schelmseweg:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
voor natuur behouden	74%	66%	59%	64%	61%	57%	70%	73%	67%	59%	58%	64%	66%	69%	51%	56%	55%	58%	66%	65%	58%	**62%**
neutraal	4%	8%	11%	5%	10%	15%	6%	6%	9%	10%	11%	8%	6%	5%	7%	11%	9%	12%	11%	6%	6%	**9%**
ook gebruiken voor recreatie	22%	26%	30%	31%	29%	28%	24%	21%	23%	32%	32%	28%	28%	27%	42%	33%	36%	30%	24%	29%	36%	**29%**

Bij groen kies ik voor:

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
een plantsoen of parkje dichtbij	63%	66%	60%	68%	73%	78%	72%	66%	57%	75%	74%	65%	61%	62%	74%	66%	77%	66%	57%	70%	69%	**68%**
neutraal	24%	14%	14%	8%	10%	8%	8%	16%	15%	10%	11%	14%	20%	12%	4%	12%	9%	8%	16%	12%	11%	**12%**
een groot stadspark verder weg	13%	20%	25%	24%	17%	14%	20%	18%	29%	15%	15%	21%	19%	26%	22%	22%	15%	26%	27%	18%	20%	**20%**

Wie neemt het initiatief om klimaatverandering tegen te gaan?

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
inwoners zelf (bijvoorbeeld door stenen uit de tuin te halen)	25%	16%	14%	21%	27%	20%	26%	19%	21%	20%	32%	27%	16%	26%	20%	21%	24%	14%	19%	22%	24%	**22%**
neutraal	25%	27%	37%	21%	22%	25%	29%	30%	23%	20%	27%	18%	38%	21%	22%	29%	26%	23%	33%	27%	18%	**26%**
de gemeente (bijvoorbeeld door te zorgen voor wateropvang in de straat)	51%	57%	49%	58%	52%	55%	45%	50%	56%	59%	41%	56%	46%	53%	58%	50%	50%	63%	48%	51%	58%	**53%**

Wat vindt u belangrijker?

	Alteveer/Cranevelt	Arnhemse Broek	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Centrum	De Laar	Elderveld	Geitenkamp	Heijenoord/Lombok	Klarendal	Malburgen-Oost (Noord)	Malburgen-Oost (Zuid)	Malburgen-West	Monnikenhuizen	Presikhaaf-Oost	Presikhaaf-West	Rijkerswoerd	Schuytgraaf	Spijkerkwartier	St. Marten/Sonsbeek	Velperweg e.o.	Vredenburg/Kronenburg	**Totaal**
eigen voedselproductie (stadslandbouw)	36%	37%	36%	40%	45%	48%	38%	46%	39%	41%	53%	42%	49%	40%	51%	42%	43%	38%	35%	48%	40%	**42%**
neutraal	16%	14%	18%	9%	15%	19%	26%	17%	17%	11%	15%	18%	16%	14%	10%	15%	14%	12%	16%	12%	9%	**14%**
energie opwekken (zonneparken)	49%	49%	46%	51%	40%	33%	36%	38%	45%	48%	32%	40%	35%	46%	39%	43%	44%	50%	49%	41%	51%	**43%**

Bijlage 4: Totaalbeelden

Arnhem Netwerkstad

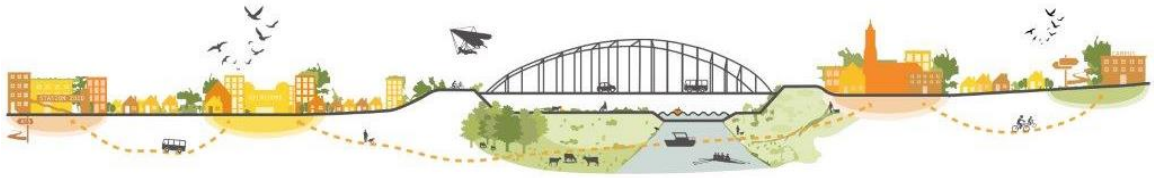

De stad groeit vooral rondom bestaande en nieuwe knooppunten in de stad. Knooppunten zijn stations, winkelcentra of andere goed bereikbare plekken waar veel mensen samen komen. Bij de grote knooppunten komt een mix van voorzieningen, woningen en bedrijven. Schone en veilige routes verbinden de knooppunten. De schone bus rijdt elke 5 tot 10 minuten tussen de centra. Elke wijk grenst aan een knooppunt en aan het groen.

Compacte Stad

De stad groeit vooral in het hart van de stad. We vergroten het centrum over de Rijn. Zo verbinden we Arnhem-Noord met Arnhem-Zuid. In het centrum komt een mix van woningen en bedrijven. De Rijn stroomt dwars door het hart en wordt een verbindend rivierpark tussen noord en zuid. Het centrum is autoluw. De bruggen in het hart vormen een ring met snelle openbaar vervoer verbindingen. De wijken omringen het hart en bieden rust en ruimte.

Stad van Boulevards

De stad groeit vooral langs de belangrijke invalswegen zoals de Velperweg, Amsterdamseweg en de Burgemeester Matsersingel. Deze invalswegen bouwen we om naar boulevards met een mix van woningen en bedrijven. De boulevards worden groen ingericht en zijn goed bereikbaar voor alle vormen van vervoer. De wegen vormen niet langer de grens tussen stadsdelen maar verbinden de omliggende buurten. De boulevard als bruisende ontmoetingsplek.

Citisens.nl

Organisaties zoeken nieuwe vormen om het publiek directer te bevragen, te verbinden. Merk jij dat ook?

Dat is wat Citisens biedt.

Wij organiseren betrokkenheid. Met een veelzijdig team staan we voor je klaar: ervaren onderzoekers, data-analisten en campagnespecialisten.

Van: A. Sommeling
Verzonden: zaterdag 17 juli 2021 9:00
Aan: Omgevingsvisie <omgevingsvisie@raad.arnhem.nl>
Onderwerp: de komst van kunstmatige intelligentie

Geachte gemeenteraad,

De omgevingsvisie van Arnhem ziet er prachtig uit. Vanzelfsprekend is er goed over alles nagedacht. Ik heb misschien nog wel twee punten om over na te denken.

- We ontkomen niet aan het bouwen van nieuwe woningen e.d. Nou is er veel mis gegaan in Arnhem na de tweede wereldoorlog, als het gaat om architectonische keuzes. Dit heeft Arnhem qua looks niet de meest gezellige stad gemaakt qua uiterlijk. Daar waar de bouw van voor de tweede wereld oorlog er nog staat heeft alles zijn charme nog, maar daarna… helaas.

Nou kan er met een aantal simpele ingrepen ook de nieuwbouw die er komen gaat minder kill gemaakt worden. Een voorbeeld is toch wel de bouw van de Schuytgraaf in Arnhem in tegenstelling tot bijvoorbeeld de blokkendozen in de herbouwde wijk in Presikhaaf II of de twee compleet uit de toon vallende torens bij het station.. Maak hier verstandige keuzes in. Ga niet voor strakke vormen die bijna elke architect een gemeente graag wilt aansmeren. Deze architect houdt alleen rekening met zijn eigen portfolio en niet met de gezelligheid en woongenot van de mensen in de buurt en hoe het in het complete plaatje past.

- Een ander punt van aandacht is de snelle groei van kunstmatige intelligentie. Deze groeit niet met een recht strakke stijgende lijn, maar deze groei is exponentieel. Dat wil zeggen dat veranderingen op dit gebied er veel sneller zullen zijn dan verwacht. Kunstmatige Intelligentie zal een enorme grote rol gaan spelen in onze samenleving, maar de grootste impact zal deze waarschijnlijk gaan hebben op de vrijetijdsbesteding van de mensen. Verreweg de meeste banen zullen overbodig worden. Als gevolg hiervan zal uiteindelijk een universeel basisinkomen ook onvermijdelijk zijn. Mensen zullen de mogelijkheid krijgen om meer creatief te zijn en meer tijd hebben voor sporten e.d. Dit zal een heel groot gedeelte van ons leven gaan bepalen. Zorg dat hier rekening mee gehouden wordt. Nu las ik al dat de binnenstad veranderd van een omgeving van nice to buy naar nice to meet. Perfect, maar maak er een meer complete culturele ervaring van.

Met vriendelijke groet,

A. Sommeling

Van: H. Monsma
Verzonden: zondag 18 juli 2021 13:13
Aan: Omgevingsvisie <omgevingsvisie@raad.arnhem.nl>
Onderwerp: RE: Besluitvorming Omgevingsvisie Arnhem 2040

Beste meneer, mevrouw,

In reactie op de mail van de projectsecretaris stuur ik u mijn vragen en opmerkingen over het voorontwerp omgevingsvisie.

Het viel mij op in de plannen dat wordt aangegeven het bruisende centrum meer een ontmoetingscentrum te gaan maken. Het lijkt mij mooi als er minder kledingwinkels komen en meer (goedkope) expositieplekken voor kunstenaars en studenten van de kunstacademie, plek voor woningen en terrassen&horeca behouden blijven. En misschien ook wat meer of beter vindbare huizen van de wijk waar mensen samen kunnen komen voor een leuke cursus of gewoon een kopje koffie. Voor kinderen mis ik activiteiten in de zomervakantie in deze buurt, liefst ook voor kinderen met een beperking/ rugzakje maar niet perse een grote portemonnee.

Voor Arnhem Zuid heb ik niet gelezen (heb ik het gemist?) over plannen voor ontmoetingsplekken en/of horeca. Ik woon zelf in Arnhem Zuid en merk dat ik weinig aanbod kan vinden, zoals bijvoorbeeld restaurants. Wij gaan weleens eten bij Fort 4 in Schuytgraaf en bij La Rocca in de RijnBoulder kun je pizza krijgen, maar vergeleken met het stadscentrum is dit wel erg weinig. Ik mis het gevoel van samen komen zoals dat kan in de stad en zou graag zien dat er bijvoorbeeld rondom station Arnhem Zuid en in de buurt van Kronenburg of de Rijnboulder wat meer kansen zijn om met vrienden af te spreken om ergens een hapje te eten of eind van de middag op een terras kan ontspannen met hapje en drankje. Het zou helemaal mooi zijn als dit binnen het kader van duurzame omgeving in een soort binnentuin zou kunnen, of binnen een stadsparkje.

Verder hoop ik dat bij nieuwbouw alle gebouwen voorzien worden van netjes weggewerkte installaties (bodem warmtepompen) voor duurzame energie. Dat de gemeente hier actief voor zorgt dat het nu al gebeurt en niet wacht tot 2030.

Ik wens u veel succes met het verder uitwerken van de plannen!

H. Monsma

Van: K. Kleinedorst
Verzonden: maandag 19 juli 2021 9:33
Aan: Omgevingsvisie <omgevingsvisie@raad.arnhem.nl>
Onderwerp: relatie met vorige hinderwet

Voor openluchtzwembad Klarenbeek is in 1993 een strikte vergunning afgegeven.
Het betreft de openingstijden, seizoensopening en activiteiten op het bad.
Met de nieuwe Omgevingsvergunning lijken deze beperkingen geheel verdwenen, met – voor omwonenden – vervelende gevolgen.
In de nieuwe wet zou een relatie moeten zitten met eerder verleende vergunningen. Deze ontbreekt nu geheel.
K. Kleinedorst

Van: J. Koot
Verzonden: maandag 19 juli 2021 15:11
Aan: Omgevingsvisie <omgevingsvisie@raad.arnhem.nl>
Onderwerp: reactie op de mail

Geachte heer, mevrouw,

Covid 19 heeft onze vakantiewensen verschoven naar het najaar. We hopen dan goed te kunnen reizen, maar weten nog niet waarheen. In ieder geval zijn we afwezig. Toch wil ik een paar standpunten doorgeven en hoop dan later weer beter te kunnen aanhaken.

Compacte stad

Ik vraag mij geregeld af welk gebied wordt bedoeld als "de Gemeente" het over **de stad** heeft. Ik heb vaak de indruk dat daarmee het oude centrum wordt bedoeld. Net zoals in Huissen het centrum "de stad" wordt genoemd.
Wij wonen sinds de opbouw van Stadseiland in Arnhem-Zuid-Oost-Noord. De ZONnige kant. Daar herken ik het beeld van Amsterdam-Noord, waar ik ben opgegroeid. Amsterdam-Noord is heel lang dorps gebleven. Je kon in het begin alleen naar het centrum met de pont of het Nieuwendammer bootje. Nu is het gebied van de yuppen. Yuppen die aan de overkant geen woning meer konden krijgen en hele buurten hebben opgekocht. Wij zijn er in 1970 vertrokken. Ik heb mij nooit Amsterdammer gevoeld, eerder een Nieuwendammer.

Seniorenbouw
Dat benoem ik omdat ik natuurlijk zelf tot die groep hoor. Om de woon en bouwruimte maakt hoog- of laagbouw eigenlijk niets uit. Hoogbouw is minder grond gebonden, maar heeft veel ruimte rondom nodig. Hoogbouw is wel veiliger wonen.. Daar tegenover hebben senioren minder ruimte nodig. De leefruimte compleet gelijkvloers met hooguit een extra kamer op een verdieping voor hobby en spullen die niet direct nodig zijn. Voordeel van laagbouw zit vooral aan de sociale kant. In een door ons ontwikkeld bouwplan voor senioren kijken we vooral naar elkaar om. De Gemeente heeft geen geld genoeg voor de zorgkant en daarnaast ook geen capaciteit. Wij senioren moeten het dus zelf proberen op te lossen. Dat kan ook, zeker als je je niet gaat afsluiten van de jongeren. Co2 speelt geen rol, als we compleet tot hout overgaan.. Doordat we veel minder papier zijn gaan gebruiken zijn er veel productiebossen over in Scandinavië en Canada. Er is hout genoeg als je bereid bent iets verder te kijken.

Klimaatverandering
Houtbouw heeft ook een beter binnenklimaat in zomer en winter dan beton en stenen. Ook hier moeten we bereid zijn verder te kijken. Hoe zijn de vordering en bij onze buurlanden? Dan heb ik het niet over de warmtepompen. Zeker niet in een rivierengebied. Daar is het fundament (de grond) minder stabiel. Wilt u hier een tweede Groningen? Als je bij veel huizen een warmtepomp plaatst, wordt er veel warm water naar boven gehaald en koud water teruggebracht. De grond gaat dan inkrimpen.
Arnhem zou toch de stad van **Waterstof** zijn.? Natuurlijk is het een andere investering, maar reken de andere modellen eens goed oor? Ook op de langere termijn.!! Daar doen we het toch voor?? Ik zal het zelf niet meer meemaken. Probeer niet zelf het wiel uit te vinden, maar kijk naar de buurlanden.

Dit zijn mijn voornaamste punten.

Ik wens jullie (dus ook ons) een gezond verstand.

Met vriendelijke groeten

J. Koot

Opmerkingen omgevingsvisie gemeente Arnhem 2040
21 juli 2021
P. Donders

Waarom een koers.
Meer woningen nodig en er komt een energie transitie aan. Dit lijkt mij een voldoende opgave.
Groei wordt niet als doelstelling genoemd, maar komt wel als zodanig in het verhaal voor. Voor mij is groei geen doelstelling. Kan wel het gevolg zijn.
Ruimte intensief, goed benutten. Is raadzaam, maar er wordt geen grens aangegeven. Gaan we de beukenlaan over ?
Extra functies in de wijken. Zie daar vooralsnog niet de ruimte voor.
Duurzaam en gezond. Mooie doelen, maar hoe wordt het resultaat gemeten? Kom ik in 5.2 op terug.
Kader voor deze visie is al getekend. Ik verwacht meer invloed van de externe factoren dan de invloed van deze online input.
Tweedeling. Hier wordt vaker over gesproken. Arm en rijk. Maar ten eerste is er een meervoudige deling en ten tweede; Je zaakjes bijhouden is niet afhankelijk van het inkomen.
Bouwen. Bouw naar de te verwachten vraag. Houdt er ook rekening mee dat de “grijze golf ”eens verdwijnt. Bouw niet voor het hoogste rendement van het project.
Regenbuien. De gemeente hoeft echt niet te wachten met het nemen van maatregelen om meer regen op te slaan en goed te geleiden.

4.2
“We richten ons op een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene creatieve ondernemende energiestad in het stedelijk netwerk Nederland.” Ik vraag mij af waarom dan terrein IJsseloord al zo goed als vol staat. Veel ruimte wordt ingenomen door een Storage firma. Dat is geen match.

4.3
“Dit betekent dat behoud en versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden belangrijke voorwaarden zijn bij ontwikkeling.” Ik zou zeggen; mogen niet aangetast worden.
Duurzame en gezonde ontwikkeling. Ik ben niet zo optimistisch over het effect van spullen, zoals auto’s delen.
Gebouwen met vervallen functie. Sloop kan een optie zijn als daarbij bv hoogbouw en groen mogelijk wordt.
Slim omgaan met ruimte gebrek. Bij NS stations in de hoogte bouwen. Er wordt niet aangegeven welke stations. 3 in noord en 1 in zuid. In noord zie ik ruimte bij station Presikhaaf. Maar acht het onwaarschijnlijk dat we in de wei een flat gaan bouwen. Graag duidelijkheid hierover.

4.4
De kaarten zijn te onduidelijk om locatie te kunnen bepalen.
Hoog dynamische ontwikkeling. Bedoelt U hiermee; installeren van zonnepanelen, warmtepompen, laadpalen en het aanleggen van groenstroken met wateropslag mogelijkheid ? Ik zou beginnen met de groenstroken, dan de zonnepanelen.

5. Thematische uitwerking.
Groene verbinding herstellen. Dit deel van de visie heeft een lagere prioriteit. Eerst maar transitie en woningen. Toerisme aanjagen is overbodig ! zelfs ongewenst !

In de binnen stad. Creatieve corridor. Parkeergarage Rozet staat hier behoorlijk in de weg. Er was toen nog geen visie. Ik zou zeggen; succes.
Contrast van onze wijken. Heeft ook geen prioriteit. Verander niet in een tevreden wijk (kijk daar in ieder geval mee uit)
Straten transformeren. Laadpalen plaatsen bedoelt U. en parkeerplaatsen opheffen, want er is ruimte nodig om te spelen. Er zijn blijkbaar te weinig parken of plantsoenen om in te spelen. Ook als men de auto op eigen terrein moet gaan plaatsen gaat dat ten koste van groen. Beton dorp verschijnt.
Groen van particulieren. Nooit antwoord gehad op een vraag aan gemeenteraadslid over evaluatie van afschaffen van de kapvergunning ! Afschaffen was een slecht besluit. Tegeltax of boombonus ?

5.2
Gezonde leefbare stad.
Benieuwd naar de groenverbinding. Kan er eens wat ander gebruikt worden, stad staat al vol met lonicera nitida en rodondendron.
Wijken mixen. Vlot geschreven, succes ermee.
Veel over gezondheid en milieu. Echter de trillingen, het geluid en het fijnstof veroorzaakt door, met name het goederenvervoer per spoor, wordt stelselmatig buitenbeschouwing gelaten ! Laten we de benzinemotor ook buitenbeschouwing in het CO2 vraagstuk ?

5.5
Schone mobiliteit.
“We gaan vaker lopen, we gaan vaker op de fiets”, Ten eerste zie ik al heel veel buurtbewoners op de fiets de boodschappen doen. Ten tweede, Het gebruik van de auto komt daar niet mee te vervallen. Het gebruik kan iets afnemen. Wees niet te optimistisch over het idee dat de fiets iets oplost. Snelfietsroutes lijkt mij meer een hobby als een oplossing. Vroeger ging ik per fiets van centrum Arnhem (steenstraat) naar centrum Nijmegen om te werken. Dat ging prima over de rijkswegen. Pedelacs, die zeer snelle fietsen zijn een gevaar. Houden zich niet aan de maximum snelheid. Geven dan de schuld aan het andere verkeer, als er wat fout gaat.

5.5
Slim ruimte gebruik.
Als ik het goed begrijp komt het slim ruimte gebruik neer op; “doe Uw auto weg”. Er zal heus wel iemand zijn die zijn auto weg kan doen. Maar wees hier ook niet te optimistisch. Ik geef even een voorbeeld ; Hij werkt in ploegendienst in industrie, zijn vriendin in ploegendienst in de zorg. Even belangrijke informatie; het openbaarvervoer vertrekt veel te laat om mensen naar hun vroege dienst te kunnen brengen. En de afstanden > 20km. 2 auto’s nodig ! En er werken nog steeds zeer veel mensen in ploegendienst. (In de politiek en bestuur heeft men hier geen idee van)

P. Donders

Van: K. Kleinendorst
Verzonden: zondag 22 augustus 2021 10:18
Aan: Omgevingsvisie <omgevingsvisie@raad.arnhem.nl>
Onderwerp: Toekomst stad

Meer aandacht voor donkere plekken in het buitengebied, dus minder straatlantaarns of alleen die aanspringen als er iemand langs komt.
Vooral in Noord branden veel nutteloze straatverlichtingen

Met vriendelijke groet,

K. Kleinendorst

Van: R. Bierdrager
Verzonden: woensdag 8 september 2021 22:32
Aan: Omgevingsvisie <omgevingsvisie@raad.arnhem.nl>
Onderwerp: mening concept omgevingsvisie

Goede avond,
Toch nog net voor sluiting een korte reactie op de door u gestelde vragen betreffende de concept omgevingsvisie:

- Zijn de juiste uitdagingen beschreven? Of ontbreekt er nog een belangrijke? Reactie: Als ik het zo snel zie zijn de juiste uitdagingen beschreven en mis ik er geen.
- Voelt u zich thuis in Arnhem in 2040, zoals die staat beschreven? Reactie: Ja, ik voel me er in thuis. Het is nog ver weg. Dan ben ik hoop ik inmiddels de 65 gepasseerd.
- Worden de juiste thema's beschreven, en daarbinnen de juiste doelen gesteld? Reactie: Het is wat veel. Ik ken niet elk gebied goed. Ik vind het wel wat vreemd, goedkoop om een zonnepark te plannen in een nu nog militair gebied dat op termijn natuurgebied (De Hoge Veluwe)zou moeten worden bij beeindiging van de militair gebruik. En een gepland zonnepark in de Zuid, Elderveld, is nu opeens weer zoekgebied nieuwbouw, indikking bebouwing wijk geworden. Overigens de huizen in Centrum Zuid hebben een primadak voor zonnepanelen, zie nu al in De Laar Oost/West waar veel huizen met zonnepanelen bedekt zijn/.
- Wat moet volgens u meer aandacht krijgen en wat moet juist worden geschrapt? En waarom? Reactie: Mij lijkt het goed in balans.
- Kunt u zich vinden in de uitwerking per gebied (centrum/Arnhem Oost/Centrum Zuid en Arnhem Noord)? Reactie: Ik woon zelf in Centrum Zuid. Ik kan me vinden in de uitwerking. Ik mis alleen dat er ook nog plannen zijn voor de revitalisering van de Woonboulevard. Op het plan voor Noord mis ik de ingang Schaarsbergen van Park De Hoge Veluwe. En Museum 40-45 staat links van de weg en niet rechts. en de zoeklocatie voor een ontvangstlokatie zweeft ook wat in de ruimte (waarschijnlijk Bunker Diogenes bedoelt)
- Wat mist er volgens u in de omgevingsvisie? Reactie: Nee, ik mis niet iets. Alles is vermeld.

Groet,
R. Bierdrager

A. Sommeling 17-07-2021	De omgevingsvisie van Arnhem ziet er prachtig uit. Vanzelfsprekend is er goed over alles nagedacht. Ik heb misschien nog wel twee punten om over na te denken. - We ontkomen niet aan het bouwen van nieuwe woningen e.d. Nou is er veel mis gegaan in Arnhem na de tweede wereldoorlog, als het gaat om architectonische keuzes. Dit heeft Arnhem qua looks niet de meest gezellige stad gemaakt qua uiterlijk. Daar waar de bouw van voor de tweede wereld oorlog er nog staat heeft alles zijn charme nog, maar daarna… helaas. Nou kan er met een aantal simpele ingrepen ook de nieuwbouw die er komen gaat minder kill gemaakt worden. Een voorbeeld is toch wel de bouw van de Schuytgraaf in Arnhem in tegenstelling tot bijvoorbeeld de blokkendozen in de herbouwde wijk in Presikhaaf II of de twee compleet uit de toon vallende torens bij het station.. Maak hier verstandige keuzes in. Ga niet voor strakke vormen die bijna elke architect een gemeente graag wilt aansmeren. Deze architect houdt alleen rekening met zijn eigen portfolio en niet met de gezelligheid en woongenot van de mensen in de buurt en hoe het in het complete plaatje past. - Een ander punt van aandacht is de snelle groei van kunstmatige intelligentie. Deze groeit niet met een recht strakke stijgende lijn, maar deze groei is exponentieel. Dat wil zeggen dat veranderingen op dit gebied er veel sneller zullen zijn dan verwacht. Kunstmatige Intelligentie zal een enorme grote rol gaan spelen in onze samenleving, maar de grootste impact zal deze waarschijnlijk gaan hebben op de vrijetijdsbesteding van de mensen. Verreweg de meeste banen zullen overbodig worden. Als gevolg hiervan zal uiteindelijk een universeel basisinkomen ook onvermijdelijk zijn. Mensen zullen de mogelijkheid krijgen om meer creatief te zijn en meer tijd hebben voor sporten e.d. Dit zal een heel groot gedeelte van ons leven gaan bepalen. Zorg dat hier rekening mee gehouden wordt. Nu las ik al dat de binnenstad veranderd van een omgeving van nice to buy naar nice to meet. Perfect, maar maak er een meer complete culturele ervaring van.	Pag .19, pag 30, pag .32, pag .40 Pag. 26, pag.39, pag 46, pag 47
H. Monsma 18-07-2021	In reactie op de mail van de projectsecretaris stuur ik u mijn vragen en opmerkingen over het voorontwerp omgevingsvisie. Het viel mij op in de plannen dat wordt aangegeven het bruisende centrum meer een ontmoetingscentrum te gaan maken. Het lijkt mij mooi als er minder kledingwinkels komen en meer (goedkope) expositieplekken voor kunstenaars en studenten van de kunstacademie, plek voor woningen en terrassen&horeca behouden blijven. En misschien ook wat meer of beter vindbare huizen van de wijk waar mensen samen kunnen komen voor een leuke cursus of gewoon een kopje koffie. Voor kinderen mis ik activiteiten in de zomervakantie in deze buurt, liefst ook voor kinderen met een beperking/ rugzakje maar niet perse een grote portemonnee.	Pag. 26, pag.39, pag 46, pag 47

	Voor Arnhem Zuid heb ik niet gelezen (heb ik het gemist?) over plannen voor ontmoetingsplekken en/of horeca. Ik woon zelf in Arnhem Zuid en merk dat ik weinig aanbod kan vinden, zoals bijvoorbeeld restaurants. Wij gaan weleens eten bij Fort 4 in Schuytgraaf en bij La Rocca in de RijnBoulder kun je pizza krijgen, maar vergeleken met het stadscentrum is dit wel erg weinig. Ik mis het gevoel van samen komen zoals dat kan in de stad en zou graag zien dat er bijvoorbeeld rondom station Arnhem Zuid en in de buurt van Kronenburg of de Rijnboulder wat meer kansen zijn om met vrienden af te spreken om ergens een hapje te eten of eind van de middag op een terras kan ontspannen met hapje en drankje. Het zou helemaal mooi zijn als dit binnen het kader van duurzame omgeving in een soort binnentuin zou kunnen, of binnen een stadsparkje. Verder hoop ik dat bij nieuwbouw alle gebouwen voorzien worden van netjes weggewerkte installaties (bodem warmtepompen) voor duurzame energie. Dat de gemeente hier actief voor zorgt dat het nu al gebeurt en niet wacht tot 2030. Ik wens u veel succes met het verder uitwerken van de plannen!	Pag. 47, pag 68, pag 69
K. Kleinedorst 19-07-2021	Voor openluchtzwembad Klarenbeek is in 1993 een strikte vergunning afgegeven. Het betreft de openingstijden, seizoensopening en activiteiten op het bad. Met de nieuwe Omgevingsvergunning lijken deze beperkingen geheel verdwenen, met – voor omwonenden – vervelende gevolgen. In de nieuwe wet zou een relatie moeten zitten met eerder verleende vergunningen. Deze ontbreekt nu geheel.	Omgevingswet; geen omgevingsvisie
J. Koot 19-07-2021	Covid 19 heeft onze vakantiewensen verschoven naar het najaar. We hopen dan goed te kunnen reizen, maar weten nog niet waarheen. In ieder geval zijn we afwezig. Toch wil ik een paar standpunten doorgeven en hoop dan later weer beter te kunnen aanhaken. **Compacte stad** Ik vraag mij geregeld af welk gebied wordt bedoeld als "de Gemeente" het over **de stad** heeft. Ik heb vaak de indruk dat daarmee het oude centrum wordt bedoeld. Net zoals in Huissen het centrum "de stad" wordt genoemd. Wij wonen sinds de opbouw van Stadseiland in Arnhem-Zuid-Oost-Noord. De ZONnige kant. Daar herken ik het beeld van Amsterdam-Noord, waar ik ben opgegroeid. Amsterdam-Noord is heel lang dorps gebleven. Je kon in het begin alleen naar het centrum met de pont of het Nieuwendammer bootje. Nu is het gebied van de yuppen. Yuppen die aan de overkant geen woning meer konden krijgen en hele buurten hebben opgekocht. Wij zijn er in 1970 vertrokken. Ik heb mij nooit Amsterdammer gevoeld, eerder een Nieuwendammer. **Seniorenbouw** Dat benoem ik omdat ik natuurlijk zelf tot die groep hoor. Om de woon en bouwruimte maakt hoog- of laagbouw eigenlijk niets uit. Hoogbouw is minder grond gebonden, maar heeft veel	Pag 29-30-31 en gebiedsuitwerkingen pag. 57-77

	ruimte rondom nodig. Hoogbouw is wel veiliger wonen.. Daar tegenover hebben senioren minder ruimte nodig. De leefruimte compleet gelijkvloers met hooguit een extra kamer op een verdieping voor hobby en spullen die niet direct nodig zijn. Voordeel van laagbouw zit vooral aan de sociale kant. In een door ons ontwikkeld bouwplan voor senioren kijken we vooral naar elkaar om. De Gemeente heeft geen geld genoeg voor de zorgkant en daarnaast ook geen capaciteit. Wij senioren moeten het dus zelf proberen op te lossen. Dat kan ook, zeker als je je niet gaat afsluiten van de jongeren. Co2 speelt geen rol, als we compleet tot hout overgaan.. Doordat we veel minder papier zijn gaan gebruiken zijn er veel productiebossen over in Scandinavië en Canada. Er is hout genoeg als je bereid bent iets verder te kijken. **Klimaatverandering** Houtbouw heeft ook een beter binnenklimaat in zomer en winter dan beton en stenen. Ook hier moeten we bereid zijn verder te kijken. Hoe zijn de vordering en bij onze buurlanden? Dan heb ik het niet over de warmtepompen. Zeker niet in een rivierengebied. Daar is het fundament (de grond) minder stabiel. Wilt u hier een tweede Groningen? Als je bij veel huizen een warmtepomp plaatst, wordt er veel warm water naar boven gehaald en koud water teruggebracht. De grond gaat dan inkrimpen. Arnhem zou toch de stad van **Waterstof** zijn.? Natuurlijk is het een andere investering, maar reken de andere modellen eens goed oor? Ook op de langere termijn.!! Daar doen we het toch voor?? Ik zal het zelf niet meer meemaken. Probeer niet zelf het wiel uit te vinden, maar kijk naar de buurlanden. Dit zijn mijn voornaamste punten. Ik wens jullie (dus ook ons) een gezond verstand.	
P. Donders 21-07-2021	Waarom een koers. Meer woningen nodig en er komt een energie transitie aan. Dit lijkt mij een voldoende opgave. Groei wordt niet als doelstelling genoemd, maar komt wel als zodanig in het verhaal voor. Voor mij is groei geen doelstelling. Kan wel het gevolg zijn. Ruimte intensief, goed benutten. Is raadzaam, maar er wordt geen grens aangegeven. Gaan we de beukenlaan over ? Extra functies in de wijken. Zie daar vooralsnog niet de ruimte voor. Duurzaam en gezond. Mooie doelen, maar hoe wordt het resultaat gemeten? Kom ik in 5.2 op terug. Kader voor deze visie is al getekend. Ik verwacht meer invloed van de externe factoren dan de invloed van deze online input. Tweedeling. Hier wordt vaker over gesproken. Arm en rijk. Maar ten eerste is er een meervoudige deling en ten tweede; Je zaakjes bijhouden is niet afhankelijk van het inkomen.	Pag. 72-75 Pag. 77; rest van punten zijn aandachtspunten bij uitwerking van de visie / spiegeling aan huidige situatie

	Bouwen. Bouw naar de te verwachten vraag. Houdt er ook rekening mee dat de “grijze golf ”eens verdwijnt. Bouw niet voor het hoogste rendement van het project. Regenbuien. De gemeente hoeft echt niet te wachten met het nemen van maatregelen om meer regen op te slaan en goed te geleiden. 4.2 “We richten ons op een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene creatieve ondernemende energiestad in het stedelijk netwerk Nederland.” Ik vraag mij af waarom dan terrein IJsseloord al zo goed als vol staat. Veel ruimte wordt ingenomen door een Storage firma. Dat is geen match. 4.3 “Dit betekent dat behoud en versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden belangrijke voorwaarden zijn bij ontwikkeling.” Ik zou zeggen; mogen niet aangetast worden. Duurzame en gezonde ontwikkeling. Ik ben niet zo optimistisch over het effect van spullen, zoals auto’s delen. Gebouwen met vervallen functie. Sloop kan een optie zijn als daarbij bv hoogbouw en groen mogelijk wordt. Slim omgaan met ruimte gebrek. Bij NS stations in de hoogte bouwen. Er wordt niet aangegeven welke stations. 3 in noord en 1 in zuid. In noord zie ik ruimte bij station Presikhaaf. Maar acht het onwaarschijnlijk dat we in de wei een flat gaan bouwen. Graag duidelijkheid hierover. 4.4 De kaarten zijn te onduidelijk om locatie te kunnen bepalen. Hoog dynamische ontwikkeling. Bedoelt U hiermee; installeren van zonnepanelen, warmtepompen, laadpalen en het aanleggen van groenstroken met wateropslag mogelijkheid ? Ik zou beginnen met de groenstroken, dan de zonnepanelen. 5. Thematische uitwerking. Groene verbinding herstellen. Dit deel van de visie heeft een lagere prioriteit. Eerst maar transitie en woningen. Toerisme aanjagen is overbodig ! zelfs ongewenst ! In de binnen stad. Creatieve corridor. Parkeergarage Rozet staat hier behoorlijk in de weg. Er was toen nog geen visie. Ik zou zeggen; succes. Contrast van onze wijken. Heeft ook geen prioriteit. Verander niet in een tevreden wijk (kijk daar in ieder geval mee uit) Straten transformeren. Laadpalen plaatsen bedoelt U. en parkeerplaatsen opheffen, want er is ruimte nodig om te spelen. Er zijn blijkbaar te weinig parken of plantsoenen om in te spelen. Ook als men de auto op eigen terrein moet gaan plaatsen gaat dat ten koste van groen. Beton dorp verschijnt.	

	Groen van particulieren. Nooit antwoord gehad op een vraag aan gemeenteraadslid over evaluatie van afschaffen van de kapvergunning ! Afschaffen was een slecht besluit. Tegeltax of boombonus ? 5.2 Gezonde leefbare stad. Benieuwd naar de groenverbinding. Kan er eens wat ander gebruikt worden, stad staat al vol met lonicera nitida en rodondendron. Wijken mixen. Vlot geschreven, succes ermee. Veel over gezondheid en milieu. Echter de trillingen, het geluid en het fijnstof veroorzaakt door, met name het goederenvervoer per spoor, wordt stelselmatig buitenbeschouwing gelaten ! Laten we de benzinemotor ook buitenbeschouwing in het CO2 vraagstuk ? 5.5 Schone mobiliteit. “We gaan vaker lopen, we gaan vaker op de fiets”, Ten eerste zie ik al heel veel buurtbewoners op de fiets de boodschappen doen. Ten tweede, Het gebruik van de auto komt daar niet mee te vervallen. Het gebruik kan iets afnemen. Wees niet te optimistisch over het idee dat de fiets iets oplost. Snelfietsroutes lijkt mij meer een hobby als een oplossing. Vroeger ging ik per fiets van centrum Arnhem (steenstraat) naar centrum Nijmegen om te werken. Dat ging prima over de rijkswegen. Pedelacs, die zeer snelle fietsen zijn een gevaar. Houden zich niet aan de maximum snelheid. Geven dan de schuld aan het andere verkeer, als er wat fout gaat. 5.5 Slim ruimte gebruik. Als ik het goed begrijp komt het slim ruimte gebruik neer op; “doe Uw auto weg”. Er zal heus wel iemand zijn die zijn auto weg kan doen. Maar wees hier ook niet te optimistisch. Ik geef even een voorbeeld ; Hij werkt in ploegendienst in industrie, zijn vriendin in ploegendienst in de zorg. Even belangrijke informatie; het openbaarvervoer vertrekt veel te laat om mensen naar hun vroege dienst te kunnen brengen. En de afstanden > 20km. 2 auto’s nodig ! En er werken nog steeds zeer veel mensen in ploegendienst. (In de politiek en bestuur heeft men hier geen idee van).	
K. Kleinendorst 22-08-2021	Meer aandacht voor donkere plekken in het buitengebied, dus minder straatlantaarns of alleen die aanspringen als er iemand langs komt. Vooral in Noord branden veel nutteloze straatverlichtingen	aandachtspunten bij uitwerking van de visie, pag.72-77
R. Bierdrager 08-09-2021	Zijn de juiste uitdagingen beschreven? Of ontbreekt er nog een belangrijke? Reactie: Als ik het zo snel zie zijn de juiste uitdagingen beschreven en mis ik er geen. Voelt u zich thuis in Arnhem in 2040, zoals die staat beschreven?	

	Reactie: Ja, ik voel me er in thuis. Het is nog ver weg. Dan ben ik hoop ik inmiddels de 65 gepasseerd. Worden de juiste thema's beschreven, en daarbinnen de juiste doelen gesteld? Reactie: Het is wat veel. Ik ken niet elk gebied goed. Ik vind het wel wat vreemd, goedkoop om een zonnepark te plannen in een nu nog militair gebied dat op termijn natuurgebied (De Hoge Veluwe)zou moeten worden bij beeindiging van de militair gebruik. En een gepland zonnepark in de Zuid, Elderveld, is nu opeens weer zoekgebied nieuwbouw, indikking bebouwing wijk geworden. Overigens de huizen in Centrum Zuid hebben een primadak voor zonnepanelen, zie nu al in De Laar Oost/West waar veel huizen met zonnepanelen bedekt zijn. Wat moet volgens u meer aandacht krijgen en wat moet juist worden geschrapt? En waarom? Reactie: Mij lijkt het goed in balans. Kunt u zich vinden in de uitwerking per gebied (centrum/Arnhem Oost/Centrum Zuid en Arnhem Noord)? Reactie: Ik woon zelf in Centrum Zuid. Ik kan me vinden in de uitwerking. Ik mis alleen dat er ook nog plannen zijn voor de revitalisering van de Woonboulevard. Op het plan voor Noord mis ik de ingang Schaarsbergen van Park De Hoge Veluwe. En Museum 40-45 staat links van de weg en niet rechts. en de zoeklocatie voor een ontvangstlokatie zweeft ook wat in de ruimte (waarschijnlijk Bunker Diogenes bedoelt) Wat mist er volgens u in de omgevingsvisie? Reactie: Nee, ik mis niet iets. Alles is vermeld.	Pag. 72-75 Pag. 68-71

Van: I. Bosman
Verzonden: maandag 19 juli 2021 22:42
Aan: Omgevingsvisie <omgevingsvisie@raad.arnhem.nl>
Onderwerp: Re: Gemeenteraad Arnhem vraagt uw mening over de Omgevingsvisie

Beste Menno,

Hartelijk dank voor het toesturen van de omgevingsvisie. Laat ik beginnen met jullie te complimenteren met de uitgewerkte visie waarbij jullie de brede opgaven die er liggen hebben weten te combineren. Arnhem is een prachtige stad met mooie identiteit die we graag behouden en waar we als bedrijfsleven aan meewerken.

Graag willen we jullie nog een paar punten meegeven (als antwoord op vraag 1):

- Wij zijn blij om te lezen dat er extra wordt ingezet op de energietransitie. Arnhem heeft een sterk innovatief energiecluster en zoals je weet, zien we graag dat onze stad en regio zichzelf daarmee breder gaan onderscheiden. Bij de schatting van woningen (en dus ook bereikbaarheidsopgave en groen en cultuur) vragen wij jullie rekening te houden met een mogelijk hoger scenario. De clusters trekken zowel studenten als medewerkers aan. We hebben de afgelopen jaren gezien dat Rijkswaterstaat vaak het lage scenario voor de drukte op de A12 heeft aangehouden en dat door toenemende groei de stad slecht bereikbaar is geworden. Wij hopen dat jullie juist kiezen of op zijn minst voorsorteren op het hogere scenario van groei.
- Als bedrijven dragen we bij aan het klimaatneutrale doel van de stad. Zoals burgers hierin gefaciliteerd worden vragen wij hiervoor ook facilitering voor de bedrijven en bedrijventerreinen, zodat zij dit haalbaar en betaalbaar en waar mogelijk in gezamenlijkheid kunnen doen. Voor individuele ondernemers zijn stappen vaak te groot, dus samenwerking is essentieel.
- In de omgevingsvisie wordt gesproken over droogte, wij vragen u daarnaast ook rekening te houden met momenten van te veel water, actueler kan het bijna niet... En hierin een dynamisch beleid te voeren.
- We hebben de afgelopen jaren gezien dat er woningen gebouwd zijn naast (zware) industrie. Dit geeft mogelijk op den duur problemen. Aan de ene kant kan het bedrijven belemmeren om te groeien, of op zijn minst terughoudend te zijn in verdere investeringen wanneer de druk toeneemt. Aan de andere kant, weten niet alle kopers (burgers) van deze woningen wat het betekent om naast bedrijven die 24/7 door moeten gaan te wonen. Veel problemen kunnen voorkomen worden door deze woonvergunningen zorgvuldig, met het oog op duurzame groei mogelijkheden te plannen.
- In de omgevingsvisie wordt een korte stap gemaakt naar windturbines en zon op dak. Wij adviseren hierin een duidelijke overlap met de RES te maken. Koelte in de stad gaat niet samen met een grote wens voor veel zon op dak. Dit trekt juist enkel meer warmte aan. Hier moet ook nagedacht worden over groen op dak en wat hiervoor nodig is (dakverzwaring, verzekeringen etc). Koelte en meer zonnepanelen zijn nu tegenstrijdig en een toekomstige ondersteuning in de vorm van subsidie zou met beide rekening moeten houden.

- Wij zijn blij om te lezen dat er blijvend ingezet wordt op de verbinding met Duitsland in het bijzonder de ICE Berlijn. Wij helpen hier graag bij.
- In de omgevingsvisie wordt aangegeven de hoogte in te gaan. Prima ontwikkeling. Ook het combineren van kantoorpanden met woningen is hierin een logische stap. Wij willen wel graag meegegeven dat bij renovatie/nieuwbouw de prijzen voor ondernemers betaalbaar moeten blijven ook in de binnenstad, omdat zij anders alsnog op andere plekken zich zullen vestigen.
- Gezondheid & Sport is een belangrijke pijler voor een vitale stad. Wij helpen hier graag bij door bedrijfssport blijvend te stimuleren. O.a. door Nederland Onderneemt Vitaal: https://www.nlom.nl/vitaal/

Als laatste geven we graag aan dat wij altijd bereid zijn om met jullie in gesprek te gaan. Liever eerder (gedurende het denk proces) dan als het document al klaar is. Voor nu hopen wij dat jullie met onze opmerkingen verder kunnen en als er vragen zijn neem vooral contact op.

Hartelijke groet,
I. Bosman
Voorzitter VNO-NCW Regio Arnhem-Nijmegen

Van: J. Wools
Verzonden: maandag 26 juli 2021 17:16
Aan: Omgevingsvisie <omgevingsvisie@raad.arnhem.nl>
Onderwerp: FW: Besluitvorming Omgevingsvisie Arnhem 2040

Beste Mevrouw Akkers,

N.a.v. het lezen van (concept) Omgevingsvisie Arnhem 2040 zouden wij graag het volgende willen terug geven:

Wij zijn erg verheugd te lezen dat er in dit vergezicht van Arnhem plek is voor iedereen. Het streven naar een inclusieve en vitale stad en het zorgen voor passende woonruimte voor alle Arnhemmers heeft een goed plek in deze visie. Als woningcorporaties (Vivare, Portaal en Volkshuisvesting) zetten wij ons al jaren in om in leefbare wijken betaalbare en gezonde woningen te bouwen en beheren voor Arnhemmers met een kleine portemonnee. Goed om te lezen dat ook de Arnhem Oost aanpak terug komt. Het gaat bij deze aanpak om langdurige inzet met een lange adem waarbij we het al gauw over een generatie hebben (18-20 jr). Ook wij ondersteunen de ambitie om te streven naar veilige en gemengde wijken waar een mix van koop en huur, jong en oud, rijk en arm is terug te zien.

Er zit bij ons als corporaties ook een zorg. Naast inzetten op een goede mix in Arnhem Oost (en zuid) zou deze ambitie ook voor Arnhem Noord moeten gelden. In Arnhem Noord voldoen de wijken nog beperkt aan de definitie gemengde wijk met een goede mix. In deze wijken is er geen of nauwelijks sociaal bezit. Wij zouden graag zien dat het toegroeien naar gemengde wijken met een goede mix ook in Arnhem Noord plaats vind. Kijkend naar de kaartbeelden zien we dat nu niet terug. Om toe te groeien naar die inclusieve en vitale stad vinden wij dit wel nodig.

Bij deze de vraag om de geschreven ambitie explicieter terug te laten komen in de kaartbeelden voor Arnhem Noord.

In afwachting op u reactie,

Met vriendelijke groet mede namens Vivare en Volkshuisvesting,

J. Wools
Voorzitter GOW (Samenwerkingsverband Arnhemse Woningcorporaties) & Regiomanager Portaal Arnhem

Postadres: Postbus 2211, 3500 GE Utrecht
Bezoekadres: Roermondsplein 25, Arnhem
www.portaal.nl

STICHTING ARNHEMSE BEDRIJVENTERREINEN

StAB

Gemeenteraad Arnhem
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum 8 september 2021
Onderwerp voorontwerp Omgevingsvisie
Ons kenmerk 21054

Geachte raad,

Binnenkort behandelt uw raad het voorontwerp Omgevingsvisie. Graag geven wij u daarbij, mede namens OKA, het volgende mee.

Afgelopen jaar heeft StAB namens de ondernemers op de open bedrijventerreinen deelgenomen aan een aantal bijeenkomsten over de koers van de Omgevingsvisie. StAB heeft toen geconstateerd dat de materie in die bijeenkomsten ver afstaat van de dagelijkse problematiek op de bedrijventerreinen. Aanleiding om ons heel direct door de ambtelijke projectleiding te laten informeren over de mogelijke consequenties van de Omgevingsvisie voor ondernemers. Hoewel dit heeft geleid tot meer duidelijkheid, blijft dit voorontwerp van de Omgevingsvisie een abstract document, waarin vooral uiting wordt gegeven aan ambities die in de ogen van StAB niet aansluiten bij de hedendaagse praktijk op de open bedrijventerreinen. Deze terreinen huisvesten voor het merendeel mkb, dat zich niet direct herkend in de ambities die de hoofdlijn vormen in de Omgevingsvisie. Daarbij speelt ook de grote zorg van StAB en daarmee van de gevestigde bedrijven over de huidige kwaliteit van de open bedrijventerreinen.

Uiteraard begrijpen wij dat de Omgevingsvisie betrekking heeft op de lange termijn en dat het daarbij past om invulling te geven aan een toekomstvisie op een leefbaar Arnhem. Toch zijn wij benieuwd hoe uw raad de teloorgang van de verouderde open bedrijventerreinen binnen de kaders van de Omgevingsvisie een plek geeft. Met name voor de bedrijventerreinen Het Broek en RijnPark zou er, ook in het proces van de Omgevingsvisie, een antwoord moeten komen op de vraag hoe die terreinen toekomstbestendig te maken, zonder dit 'in beton te gieten' of te transformeren ten gunste van wonen.

Heel concreet brengen wij u onder de aandacht dat ons in het voortraject van de Omgevingsvisie duidelijk is gemaakt dat deze gebaseerd wordt op bestaand beleid. Dat maakt dat we ervan uitgaan dat alle huidige bedrijfsactiviteiten overeind blijven. Bedrijven mogen bij vergunningaanvragen niet onbedoeld en onnodig worden opgezadeld met extra regels. Bedrijven zijn gebaat bij snelheid en duidelijkheid; StAB vindt dit dan ook een voorwaarde. Wij gaan er ook vanuit dat de ambities van de economisch agenda en de visie Werklocaties niet botsen met de Omgevingsvisie.

Met vriendelijke groet,
Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen

H.R. van der Doe, voorzitter

POSTADRES
VLAMOVEN 34
6826 TN ARNHEM

T (026) 351 82 45
E INFO@STAB-ARNHEM.NL
I WWW.STAB-ARNHEM.NL

IBAN NL77INGB0654113963
KVK 09128571
BTW NL810567416B01

STICHTINGARNHEMSEBEDRIJVENTERREINEN
STAB_ARNHEM
STAB ARNHEM

bpd
bouwfonds property development

Aan de gemeenteraad van de gemeente Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Amersfoort, 8 september 2021

Betreft: Zienswijze op de Voorontwerp-Omgevingsvisie

Geachte leden van de raad,

Met belangstelling hebben wij kennis genomen van uw Omgevingsvisie 2040, zoals deze onlangs als voorontwerp ter visie is gelegd.

Vanwege onze betrokkenheid bij huidige en geplande woningbouwprojecten in de stad en onze bijzondere belangstelling voor en focus op Arnhem, beschouwen wij ons niet alleen als belanghebbende als het gaat om de toekomst van de fysieke leefomgeving van stad en ommeland, maar ook als partner in en van de gemeente. Als het gaat om woningbouwvraagstukken zitten wij vanuit dezelfde betrokkenheid aan diverse landelijke, provinciale en gemeentelijke tafels. Wij maken dan ook graag van de gelegenheid gebruik om een reactie kenbaar te maken ten aanzien van de Voorontwerp-Omgevingsvisie 2040 van uw gemeente. Wij richten ons daarbij primair op het thema wonen. U mag onze zienswijze lezen als een vanuit onze praktijkervaring ingegeven bespiegeling op de voorgenomen ruimtelijke en programmatische koers van uw gemeente, zonder dat wij daarmee direct een aanpassing van de visie beogen.

Graag maken wij van de gelegenheid gebruik de volgende zienswijzen met u te delen.

De Omgevingsvisie gaat uit van een aanzienlijke groei van het aantal inwoners de komende jaren. Teneinde deze groei aan inwoners te kunnen accommoderen, benoemt de visie een verwachte woningbouwopgave van ongeveer 16.000 woningen tot 2040. Waar deze raming van de opgave exact op is gebaseerd blijkt ons inziens niet uit de visie; wel is duidelijk dat de verwachte vraag is geënt op de huidige demografische ontwikkelingen en woningmarktsituatie. Dat ligt voor de hand, de huidige situatie is immers het vertrekpunt voor de lange termijnopgave. Anderzijds zet de Omgevingsvisie wél een langjarige koers uit tot 2040, hetgeen ons inziens het verkennen, beoordelen én ruimtelijk en programmatisch vertalen van meerdere (groei)scenario's noodzakelijk maakt. Daarbij vinden wij het goed en nodig om in de Arnhemse Omgevingsvisie meer rekenschap te geven van de in regioverband geconstateerde kwantitatieve en kwalitatieve vraag naar woningen en de ruimtelijke vertaling, programmering en prioritering hiervan in de visies van regiogemeenten.

Het volgende houdt hiermee verband. De Omgevingsvisie zet aldus een duidelijke kwantitatieve koers uit. De kwalitatieve strategie laat zich ons inziens lastiger lezen. In de omgevingsvisie wordt de huidige 'Arnhemse identiteit' als belangrijkste basis benoemd voor het ruimtelijke beleid van de komende jaren. In de visie wordt deze identiteit ons inziens terecht (onder meer) ontleend aan de vele Arnhemse groene wijken en de inbedding van de stad in een prachtig landschap, hetgeen een grote aantrekkingskracht heeft en een vestigingsvoorwaarde is voor veel nieuwe bewoners en bedrijven. Naar onze tevredenheid zet Arnhem ook de komende jaren de stad nadrukkelijk op de kaart onder de noemer 'Arnhem groen en creatief'. De vraag is echter of de uitvoering van de Omgevingsvisie hieraan bijdraagt als de locatiekeuze van woningbouwlocaties in ogenschouw wordt genomen. Uw gemeente

kiest in de visie wat betreft nieuwe woningbouwlocaties namelijk uitsluitend voor binnenstedelijke herontwikkeling. Hoewel wij het principe 'inbreiden voor uitbreiden' in de basis onderschrijven, is de rigide toepassing ervan in de Omgevingsvisie in onze ogen lastig uitlegbaar en onvoldoende onderbouwd. In de praktijk betekent uitvoering van de visie dat de eerstkomende jaren – op de afronding van Schuytgraaf na - slechts grootschalige woningbouw op inbreidingslocaties zal plaatsvinden, zoals Spoorzone Oost, Bestuurskwartier en Coehoorn en Kronenburg / Vredenburg. Hoewel inbreidingslocaties niet per definitie hoogstedelijk en met vooral appartementen hoeven te worden ingevuld, stelt de Omgevingsvisie impliciet dat Arnhem daar met haar verdichtingsstrategie wel voor kiest teneinde ook aan andere ambities als klimaatadaptatie te kunnen voldoen. Uitvoering van de Omgevingsvisie levert daardoor de eerstkomende jaren bij een - door ons verwachte - gedifferentieerde woningvraag in Arnhem vooral woningen op in eenzijdige, stedelijke woonmilieus, waarvan wij van mening zijn dat dit aanbod niet aansluit op de geconstateerde marktvraag en bij de door de gemeente gewenste positionering van de stad als groene stad in landschappelijke setting. Naar ons idee gaat de Omgevingsvisie voorbij aan het feit en onze ervaring dat locaties aan de stadsrand kunnen worden ontwikkeld mét inzet en juist behoud van de aanwezige (landschaps)kwaliteit voor de toekomst. Onze ervaring is dat aanwending van locaties aan de rand van de stad, waarbij vanzelfsprekend rekening moet worden gehouden met de daar aanwezige landschapskwaliteiten, op het niveau van de stad als geheel meer kunnen bijdragen aan doelstellingen als duurzaamheid, behoud van biodiversiteit, hittebestendigheid en betaalbaarheid dan binnenstedelijke projecten.

In dit kader betreuren wij dan ook, dat tijdens de publieke voorbereiding van deze visie slechts een drietal mogelijke toekomstscenario's is verkend, die alle zijn gebaseerd op hetzelfde kwantitatieve programma én op hetzelfde kwalitatieve uitgangspunt dat verdere uitbreiding van de stad – hoe gering en passend deze ook zou kunnen zijn – niet aan de orde is in de ogen van de gemeente. Een kritische kanttekening bij het in de visie geschetste participatietraject en daarmee draagvlak voor deze visie is in onze ogen daarom wel op zijn plaats: de input afkomstig van participatie zal voor de gemeente wellicht bruikbaar zijn, maar verliest in onze ogen waarde aangezien de wezenlijke keuze om al dan niet over te gaan tot uitbreiding van de stad, niet is voorgelegd aan stakeholders. Tegen de achtergrond dat er in ieder geval bij ons twijfel bestaat over de vraag of voldoende inbreidingsruimte in de stad aanwezig is om de geplande 16.000 woningen tot 2040 te accommoderen, had ons inziens een betere inschatting van het ruimtebeslag moeten worden gedeeld en daarmee ook het scenario van (beperkte) uitbreiding van de stad onderwerp van gesprek met stakeholders in de stad moeten zijn.

Ons inziens zou het hoe dan ook goed zijn te overwegen vanaf heden binnenstedelijke herontwikkeling te combineren met beperkte uitbreiding van de stad, uiteraard rekening houdend met de landschappelijke kwaliteiten die de rand van de stad kenmerken. Niet alleen komt dat de diversiteit van het nieuwe woonaanbod ten goede, immers kunnen op deze manier gelijktijdig verschillende woonmilieus worden aangeboden. Ook geeft dit minder druk op en overmatige uitstroom naar de 'kleinere' regiogemeenten, die wel een gewenst buitenstedelijk woonmilieu kunnen aanbieden. Wij zien deze tendens al in bijvoorbeeld onze woningbouwplannen in Elst en Huissen. Maar net zo belangrijk is de u bekende noodzaak om op korte termijn tot versnelling van woningbouw te komen, vooral in stedelijke groeiregio's. Onze ervaring is dat de omstandigheden rondom binnenstedelijke herontwikkeling zodanig complex zijn en de financiële impact (ook voor de gemeente) zo groot is, dat versnelling op deze locaties een stuk langer duurt en lastiger is dan op uitbreidingslocaties. Onze ervaring met het feit dat de door uw gemeente - in onze ogen overigens terecht – geformuleerde ambitieuze doelstellingen ten aanzien van bijvoorbeeld betaalbaarheid en duurzaamheid op binnenstedelijke locaties nog lastiger verenigbaar zijn met overige doelstellingen, ondersteunt ons standpunt. Wil de gemeente voldoen aan de huidige woningbehoefte, dan zal zij dat in onze ogen op

korte en zelfs middellange termijn niet bereiken met (uitsluitend) de aangewezen binnenstedelijke woningbouwlocaties.

De omgevingsvisie spreekt zich zeer ambitieus uit ten aanzien van een flink aantal sectorale thema's. Uw constatering dat een stapeling van ambities vraagt om het maken van keuzes, onderschrijven wij – mede op basis van onze lopende projecten in de stad - ten zeerste. Wanneer alle in de visie uitgesproken ambities ongewogen worden gestapeld in de Arnhemse fysieke leefomgeving, komen projecten niet van de grond. Wij willen er daarom voor pleiten al in de omgevingsvisie duidelijkheid te scheppen over de mogelijke uitwisseling van sectorale ambities, met wellicht een duidelijke ondergrens bij elke ambitie. Voor de kans van slagen van de ruimtelijke uitvoering van de visie is het van het grootste belang duidelijk aan te geven waar op welke wijze ambities kunnen worden gecombineerd zonder aan de gewenste kwaliteit in te boeten.

In het verlengde hiervan constateren wij dat Arnhem zich wil onderscheiden in de Groene Metropoolregio Arnhem - Nijmegen. Het zou in het kader van de Omgevingsvisie goed zijn om hier meer duiding aan te geven. Op welke wijze kan en wil Arnhem zich onderscheiden, welke positie neemt Arnhem in ten opzichte van de regio en wat betekent dat voor de woonopgave en de ruimtelijke opgaven van de stad? Wij zijn benieuwd of en hoe de geschetste kwantitatieve en kwalitatieve Arnhemse woonopgave zich verhoudt tot de regionale plannen en ambities van de Groene Metropoolregio.

Tot slot merken we op dat wij een verdere uitwerking van de visie in een uitvoeringsparagraaf inclusief gemeentelijke rol en instrumenten én in een concreet toetsingskader voor nieuwe initiatieven onontbeerlijk vinden. De Omgevingsvisie richt zich met het formuleren van gebiedsuitwerkingen nu vooral op de (her)ontwikkeling van een viertal binnenstedelijke gebieden. Wij vragen ons af welke mogelijkheden voor woningbouw resteren buiten deze gebieden en op welke wijze een afweging plaatsvindt ten aanzien van concrete initiatieven op in de visie niet concreet genoemde locaties, zowel wat betreft de inhoud van initiatieven als wat betreft de prioritering / planning.

Wij gaan ervan uit dat u onze reactie op waarde weet te schatten en betrekt bij uw afwegingen in de besluitvorming om te komen tot een vastgestelde Omgevingsvisie.

Vanzelfsprekend zijn wij bereid om een toelichting te geven op onze zienswijze.

Met vriendelijke groet,

Namens BPD,

H. Schimmel en M. Gerritsen

bpd
bouwfonds gebiedsontwikkeling

BPD Ontwikkeling BV
Regio Noord-Oost & Midden
De Brand 30, 3823 LK Amersfoort
Postbus 1, 3800 AA Amersfoort

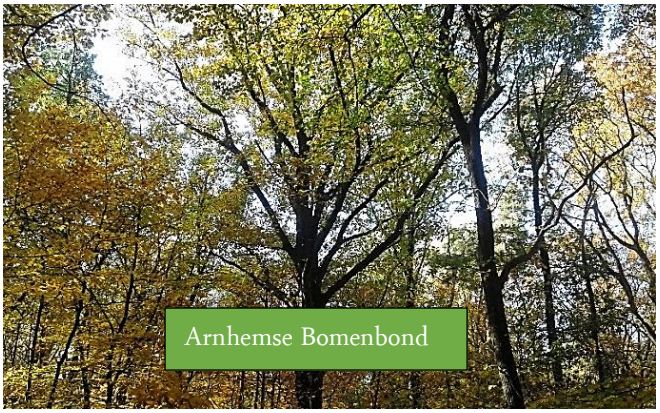

8 september 2021, Arnhem

Betreft: Eerste reactie op het Voorontwerp - Omgevingsvisie Gemeente Arnhem.

Aan de Gemeenteraad en B & W van Arnhem.

Geachte dames en heren,

Hierbij willen wij graag **een eerste reactie** geven op het Voorontwerp-Omgevingsvisie van de Gemeente Arnhem.

Naar onze mening dient in de Omgevingsvisie (nadrukkelijker) opgenomen te worden, dat:

- het areaal van de **bosdelen** van parken, landgoederen en bossen in de gemeente Arnhem vergroot moet worden, o.a. omdat Nederland veel te weinig bosgebieden heeft.

- meer ruimte voor bosdelen en groenterreinen in Arnhem Zuid ontwikkeld zal moeten worden.[1]

- kleine dieren, vogels en insecten ook de stad zelf bewonen. Deze zullen beter beschermd moeten worden in o.a. de beheer- en ontwikkelingsplannen van de Gemeente Arnhem.

- de onttrekking van grondwater ten behoeve van de industrie, landbouw en drinkwatervoorziening zal geleidelijk aanmerkelijk moeten verminderen. In plaats daarvan zal gezuiverd rivierwater meer aangewend moeten worden.

- (houtgestookte) biomassa verbranding en mestvergisting als energiebron niet langer toegestaan zal worden in de gemeente Arnhem. Deze ernstige luchtvervuilende energiebronnen mogen op geen enkele manier een rol spelen in de warmtevoorziening van woningen, bedrijven, warmtenetten en instellingen.

- de luchtkwaliteit in Arnhem en omgeving aanmerkelijk zal moeten worden verbeterd (is nu in de Omgevingsvisie nergens opgenomen en uitgewerkt!) .

- de geluidsoverlast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 veel te groot is en aanmerkelijk verminderd moet worden met geluidschermen.

[1] o.a. door een aantal nu nog onbebouwde (groene) gemeentelijke terreinen in Arnhem Zuid, die nu een bedrijfsbestemming hebben, de bestemming groen en bos te geven.

- In de energietransitie hoofdstukken wordt te eenzijdig gemikt op zon- en windenergie. Nadrukkelijk moeten andere (toekomstige) duurzame energie bronnen vermeld worden.

- het instellen van zonneparken in en nabij de bossen en landgoederen van Arnhem en Deelen zijn tegengesteld aan de gewenste versterking van de natuur in deze gebieden. Zonnepanelen zullen veel meer op daken aangebracht worden.

- Zonnepanelen kunnen ook goed langs de A12 en A50 geplaatst worden in combinatie met geluidsschermen.

Met vriendelijke groet

Namens de Arnhemse Bomenbond

A. Ferwerda en J. Blasweiler

Secretariaat adres van de Arnhemse Bomenbond: Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

toerisme veluwe arnhem nijmegen
DESTINATIEMANAGEMENT, ONTWIKKELING & MARKETING

Elst, 9 september 2021
Betreft: Toerisme in de omgevingsvisie Arnhem 2040

Geachte raadsleden,

Met veel interesse hebben wij kennisgenomen van het voorontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040. Het doel van de visie is het schetsen van heldere kaders voor de ontwikkeling van Arnhem in een veranderende wereld. Een doel waar wij als regionaal bureau voor toerisme graag bij aansluiten en waarin wij een belangrijke rol zien weggelegd voor de toeristische sector. Een sector die zich met 1,6 miljard aan directe bestedingen en ruim 25.000 banen in de regio Arnhem Nijmegen kan meten met de bouw- of landbouwsector.

In het voorontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040 wordt toerisme voornamelijk genoemd in verband met herinneren en herdenken van de Tweede Wereldoorlog, het zogenaamde 'herinneringstoerisme'. Een belangrijk thema waar wij als regionaal bureau voor toerisme ook veel aandacht aan besteden, niet in het minst door ons partnership met de Liberation Route en de Airborneregio. Arnhem en omgeving bieden echter meer dan enkel dit thema en toerisme kan breder ingezet worden als middel bij het realiseren van lokale opgaven in termen van economie, werkgelegenheid, leefbaarheid, duurzaamheid en een aantrekkelijke woonomgeving. Toerisme heeft namelijk niet alleen betrekking op bezoekers van buitenaf. Uit onderzoek blijkt 70% van het toeristisch en recreatief bezoek bestaat uit de vrijetijdsbesteding van inwoners uit de eigen stad en regio,

Wij willen u derhalve vragen om het toerisme en de toeristische sector breder mee te nemen in uw visie. Onderstaand treft u een aantal aandachtspunten op het gebied van toerisme en recreatie voor Arnhem en de regio. Wij hopen u hiermee in staat te stellen om het toerisme een meer prominente rol geven in de visie, zodat Arnhem ook in de veranderende wereld aantrekkelijk blijft voor bezoekers en bewoners.

Koester en omarm toerisme

Te vaak krijgt toerisme pas politieke aandacht als het over de negatieve gevolgen gaat: zo draagt de drukte op sommige plekken bij aan het beeld dat toerisme overlast veroorzaakt. Dat zorgt er ook voor dat de belangrijke bijdrage die bezoekers leveren aan de lokale economie en werkgelegenheid op de achtergrond raakt. Door gericht beleid, met oog voor de belangen van inwoners én ondernemers, van natuur én recreatie, van economie en stikstof, wordt toerisme niet langer een doel op zich, maar een middel om de ambities van de stad en de regio te realiseren.

De mogelijkheden van het zakelijk toerisme blijven benutten

De regio Arnhem Nijmegen kenmerkt zich door een hoge mate van bedrijvigheid in de sectoren: health & hightech, energy, food en duurzaamheid. Stuk voor stuk sectoren met een innovatief karakter en een krachtig toekomstperspectief. Deze bedrijvigheid, gecombineerd met de natuurlijke omgeving en gunstige ligging, maakt Arnhem uitermate geschikt voor zakelijke evenementen. Om optimaal gebruik te maken van dit potentieel is het van belang dat het aanbod (congres- en vergadercentra en hotelcapaciteit), nu en in de toekomst, aansluit bij de (potentiële) vraag. Het zakelijk toerisme is namelijk van groot belang voor Arnhem, zij zorgt voor innovatiekracht en versterkt de aantrekkingskracht voor bewoners en bedrijven.

Duurzaamheid als gezamenlijke opdracht

Duurzaamheid is voor de toeristische sector geen noviteit meer. (Potentiële) bezoekers verlangen dit ook van de sector: van hotels met ‘green keys’ tot restaurants met lokale producten. Denk daarbij ook aan het stimuleren van reizen met het openbaar vervoer als alternatief voor de auto, of de trein als alternatief voor het vliegen naar Europese steden. Sustainable development goals (SDG) moeten ook vertaald worden naar beleid op lokaal niveau. Wij adviseren om onder andere deze doelstellingen mee te nemen in de toeristische ambities.

Regionale samenwerking op het gebied van toerisme vormgeven

Om de toeristische ambities te realiseren is regionale samenwerking, met meer slagkracht en democratische legitimatie, essentieel. De Groene Metropool Regio (opgave ‘de Ontspannen Regio’) is een belangrijk regionaal orgaan dat o.a. op toeristisch, recreatief en cultureel gebied inzet op de kracht van het samenwerken. De belangrijkste regionale trekpleisters, voorzieningen en landschappen hebben namelijk per definitie een gemeentegrensoverschrijdende functie. Voor inwoners en bezoekers biedt het mozaïek van kwaliteiten in de regio de basis voor ontspanning, welbevinden en vrijetijdsbesteding. Wij roepen u op om bij het vaststellen van deze visie rekening te houden met gemeentegrens overschrijdende vraagstukken en dit op regionaal niveau te organiseren.

Wij hopen met deze aandachtpunten de nodige informatie te hebben gegeven om toerisme breder op te nemen in de omgevingsvisie Arnhem 2040.

Mocht u naar aanleiding van bovenstaande aandachtspunten vragen hebben dan zijn wij uiteraard meer dan bereid om deze te beantwoorden.

Met vriendelijke groet,

H. Dijkema
Directeur
Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen

B. van Es
Merkleider
Visit Arnhem Nijmegen

Van: W. Ewalds
Verzonden: donderdag 9 september 2021 17:58
Aan: Omgevingsvisie <omgevingsvisie@raad.arnhem.nl>
Onderwerp: Omgevingsvisie Arnhem/ reactie HAN

Geachte heer Loos,

Wij waarderen het zeer dat wij onze mening mogen geven op de Omgevingsvisie. Hieronder treft u de beantwoording van uw vragen aan.

Kunt u zich in het algemeen vinden in de Omgevingsvisie? Waarom wel, waarom niet?

Over het algemeen kan de HAN zich vinden in de Omgevingsvisie en de thema's die daarin zijn benoemd. De thema's sluiten in veel gevallen aan op de inhoudelijke thema's waar de HAN op inzet met de Zwaartepunten Health (dat zich richt op het verkleinen van sociaal-economische gezondheidsverschillen), Sustainable Energy & Environment en Smart Region.

Twee zaken behoeven ons inzien nadere aandacht.

A. We missen het thema Arnhem als studiestad.

   Aan dit thema wordt door de gemeente en kennisinstellingen gewerkt in "Arnhem Studiestad". Arnhem Studiestad is een samenwerkingsverband dat is voortgekomen uit de City Deal Kennis Maken in Arnhem. In Arnhem Studiestad werken de gemeente Arnhem, ROC RijnIJssel, Hogeschool van Hall Larenstein, ArtEZ en de HAN samen. Voor Arnhem Studiestad zijn de volgende doelstellingen vastgesteld:
   - Leveren van een bijdrage aan het interessant maken (profileren) van Arnhem als studiestad, voor aankomende, zittende studenten en alumni.
   - Leveren van een bijdrage aan de rijke leeromgeving (buiten de schoolmuren) door middel van gezamenlijke cross-over projecten. De projecten zijn over het algemeen gericht op maatschappelijke uitdagingen van de stad en haar omgeving, waarbij vraagstukken integraal opgepakt worden en "over de eigen grenzen van de opleiding en organisatie" heen kijken.
   - Leveren van een bijdrage aan de unieke samenwerking tussen de kennisinstellingen en haar studenten.

   Met name de ambitie voor een goed onderwijsklimaat in de stad voor alle niveaus (basisonderwijs, voortgezet onderwijs, mbo en hbo) wordt gemist in de Omgevingsvisie.

   Dit betekent ook dat de ambitie van een kenniscampus sterker aangezet kan worden. Dit betreft met name het lange termijn perspectief voor het onderwijs om gezamenlijk Arnhem als aantrekkelijke studiestad maar ook Arnhem als kennisstad neer te zetten.

B. Digitalisering is niet alleen een verandering maar ook een hulpmiddel bij het oplossen van grote vraagstukken. Dat is nu niet expliciet benoemd.

De Omgevingsvisie kent een thematische opbouw. Wat is het thema dat het dichtst bij uw eigen expertise ligt en wat vindt u van de visie op dat thema?

Op verscheidene thema's en de onderwerpen is veel expertise binnen de HAN. Achter de thema's die het dichtst bij onze expertise liggen, zijn enkele HAN-voorbeelden genoemd. De visie zoals per thema verwoord, is logisch en sluit aan op de actualiteit.

Thema's (incl. onderwerpen):

2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad **(p. 41)**
a. Sport: o.a. via praktijkgericht onderzoek binnen de Academie Sport en Bewegen
    b. Fysieke en mentale gezondheid: o.a. via praktijkgericht onderzoek binnen de Academie Sport en Bewegen
    c. Stadsklimaat /duurzaamheid: o.a. via het zwaartepunt Sustainable Energy & Environment -Wijkgerichte Energietransitie, bijvoorbeeld het Spijkerkwartier

    g. Klimaatadaptatie (beperken overlast door extreme buien, droge periodes, meer koelte): via het zwaartepunt Sustainable Energy & Environment en onderzoek in het kader van het lectoraat Sustainable River Management
    h. Biodiversiteit: via HAN BioCentre
3. Een vitale stad **(p. 45)**

    b. Energietransitie en circulariteit: twee thema's van het zwaartepunt Sustainable Energy & Environment en van het centre of expertise voor duurzame, betrouwbare en betaalbare elektrische energievoorziening (SEECE). Daarnaast inbedding van deze thematiek in Connectr Innovation lab
    c. Toekomstbestendig en bereikbare werklocaties:

4. Een stad waar het goed wonen is **(p. 48): via praktijkgericht** onderzoek binnen de Academie Built Environment
    a. Bouwopgave:
        i. nieuwe woningen
        ii. aanpassen bestaande woningen
        iii. tijdelijk of verplaatsbare woningen
    b. Betaalbaarheid wonen
    c. Diversiteit in de wijken en vergroten leefbaarheid en vitaliteit in de wijken
5. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit **(p. 50)**
    a. Mobiliteit: schone mobiliteit is een thema van het zwaartepunt Sustainable Energy & Environment en onderzoek in het kader van het lectoraat Logistiek en Allianties.

6. Een stad met nieuwe energie **(p. 53):** Dit onderwerp valt nagenoeg samen met het zwaartepunt Sustainable Energy & Environment. Echter, wijkgerichte energietransitie

vraagt niet alleen kennis over de technische kant, maar ook de sociale kant is hierbij belangrijk.

a. Energietransitie en betaalbaarheid daarvan: centre of expertise voor duurzame, betrouwbare en betaalbare elektrische energievoorziening (SEECE)
b. Klimaatneutraal en CO2 reductie
c. Warmte transitie
d. Duurzame mobiliteit: onderzoek in het kader van het lectoraat HAN Automotive Research en het lectoraat Logistiek en Allianties.
e. Bijdrage bedrijven en industrie: Connectr
f. Betaalbaarheid energietransitie: dit is een dubbeling, zie a

Wat wilt u in algemene zin nog kwijt aan de gemeenteraad over de Omgevingsvisie?
Geen overige opmerkingen.

Mochten er naar aanleiding van het bovenstaande vragen zijn, dan vernemen wij het graag.

Met vriendelijke groet,
W. Ewalds

mr. W. Ewalds-Weijse | Secretaris College van Bestuur |
HAN_ University of Applied Sciences | Hogeschool van Arnhem en Nijmegen | Postbus 5375, 6802 EJ Arnhem |

Van: C. Verweij
Verzonden: vrijdag 24 september 2021 11:22
Aan: Omgevingsvisie <omgevingsvisie@raad.arnhem.nl>
Onderwerp: Mening Rozet over de Omgevingsvisie

Geachte heer Loos, beste Menno,

Hartelijk dank dat ik de mening van Rozet alsnog schriftelijk kan weergeven, nadat het gesprek op donderdag 9 september jl. niet kon doorgaan.

In volgorde van onderstaande vragen:

1. *Kunt u zich in het algemeen vinden in de Omgevingsvisie ? Waarom wel, waarom niet?*
   Rozet kan zich vinden in het voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040. Het ontwerp geeft zicht op de ruimtelijke ordeningsthema's in samenhang met leefbaarheidsthema's en hoe de keuzes gemaakt gaan worden. Het doel dat Arnhem in een veranderende wereld zijn unieke kwaliteiten behoudt en voor al zijn huidige en nieuwe bewoners de best mogelijke leefomgeving biedt is zichtbaar door het hele document heen.

2. *De Omgevingsvisie kent een thematische opbouw (zie onderaan deze e-mail). Wat is het thema dat het dichtst bij uw eigen expertise ligt en wat vindt u van de visie op dat thema?*
   1. Een aantrekkelijk Arnhem **(p. 37)**
      a. Historie - cultuurhistorische waarden
      b. Buurten
   2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad **(p. 41)**
      b. Fysieke en mentale gezondheid
      e. Veiligheid en het mengen van functies in de wijken
   3. Een vitale stad **(p. 45)**
      c. Creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector
   4. Een stad waar het goed wonen is **(p. 48)**
      d. Diversiteit in de wijken en vergroten leefbaarheid en vitaliteit in de wijken

3. *Wat wilt u in algemene zin nog kwijt aan de gemeenteraad over de Omgevingsvisie?*
   Ik geef een reactie in de volgorde van de bovenstaande punten van expertise.
   - Rozet verzamelt verhalen uit de wijken, de Stad en de omgeving van Arnhem. Deze worden verrijkt met collecties en zichtbaar en toegankelijk gemaakt voor iedereen. Hiermee dragen we bij aan de aantrekkelijkheid van de historie en cultuurhistorische waarden van Arnhem.
   - Rozet ontwikkelt programma's en activiteiten die non formeel leren (kennis opdoen door doen en maken) stimuleren, met de gereedschappen taal, kunst en erfgoed. Dit draagt bij aan fysieke en mentale gezondheid. Rozet maakt de beweging dit steeds meer in de wijken te doen.
   - Rozet versterkt het culturele werkveld door makers, professionals, amateurs, talenten, kunstenaars te koppelen aan opdrachten. Zo dragen we bij aan het in stand houden en versterken van het creatieve-, ontwerp- en cultuurklimaat in Arnhem.
   - Rozet is de huiskamer in de wijken en de stad. We bieden ruimte om elkaar te leren kennen, blikwisselingen te laten ontstaan, ideeën worden geboren en plannen worden gesmeed. Samen met partners organiseert Rozet evenementen, activiteiten, cursussen enz.

Rozet programmeert jaarlijks op de actualiteit van de stad. Jaarlijks worden thema's gekozen waarop we vanuit de functies programmering en planning intensief samenwerken.
In het eerste half jaar van 2022 wordt het thema "de Nieuwe Stad- Ik ben de Stad" geprogrammeerd. Rozet doet dit altijd met exposities, educatie en activiteiten. Wij willen u van harte uitnodigen om vraagstukken uit de omgevingsvisie in te brengen om Arnhemmers hierop te laten reageren.

Met vriendelijke groet,

C. Verweij
Manager Rozet •Zakelijk •Evenementen&debat •Cursus

ROZET
ontmoet
ontdek
ontwikkel

I. Bosman Voorzitter VNO-NCW Regio Arnhem-Nijmegen 19-07-2021	Hartelijk dank voor het toesturen van de omgevingsvisie. Laat ik beginnen met jullie te complimenteren met de uitgewerkte visie waarbij jullie de brede opgaven die er liggen hebben weten te combineren. Arnhem is een prachtige stad met mooie identiteit die we graag behouden en waar we als bedrijfsleven aan meewerken. Graag willen we jullie nog een paar punten meegeven (als antwoord op vraag 1): • Wij zijn blij om te lezen dat er extra wordt ingezet op de energietransitie. Arnhem heeft een sterk innovatief energiecluster en zoals je weet, zien we graag dat onze stad en regio zichzelf daarmee breder gaan onderscheiden. Bij de schatting van woningen (en dus ook bereikbaarheidsopgave en groen en cultuur) vragen wij jullie rekening te houden met een mogelijk hoger scenario. De clusters trekken zowel studenten als medewerkers aan. We hebben de afgelopen jaren gezien dat Rijkswaterstaat vaak het lage scenario voor de drukte op de A12 heeft aangehouden en dat door toenemende groei de stad slecht bereikbaar is geworden. Wij hopen dat jullie juist kiezen of op zijn minst voorsorteren op het hogere scenario van groei. • Als bedrijven dragen we bij aan het klimaatneutrale doel van de stad. Zoals burgers hierin gefaciliteerd worden vragen wij hiervoor ook facilitering voor de bedrijven en bedrijventerreinen, zodat zij dit haalbaar en betaalbaar en waar mogelijk in gezamenlijkheid kunnen doen. Voor individuele ondernemers zijn stappen vaak te groot, dus samenwerking is essentieel. • In de omgevingsvisie wordt gesproken over droogte, wij vragen u daarnaast ook rekening te houden met momenten van te veel water, actueler kan het bijna niet... En hierin een dynamisch beleid te voeren. • We hebben de afgelopen jaren gezien dat er woningen gebouwd zijn naast (zware) industrie. Dit geeft mogelijk op den duur problemen. Aan de ene kant kan het bedrijven belemmeren om te groeien, of op zijn minst terughoudend te zijn in verdere investeringen wanneer de druk toeneemt. Aan de andere kant, weten niet alle kopers (burgers) van deze woningen wat het betekent om naast bedrijven die 24/7 door moeten gaan te wonen. Veel problemen kunnen voorkomen worden door deze woonvergunningen zorgvuldig, met het oog op duurzame groei mogelijkheden te plannen. • In de omgevingsvisie wordt een korte stap gemaakt naar windturbines en zon op dak. Wij adviseren hierin een duidelijke overlap met de RES te maken. Koelte in de stad gaat niet samen met een grote wens voor veel zon op dak. Dit trekt juist enkel meer warmte aan. Hier moet ook nagedacht worden over groen op dak en wat hiervoor nodig is (dakverzwaring, verzekeringen etc). Koelte en meer zonnepanelen zijn nu tegenstrijdig en een toekomstige ondersteuning in de vorm van subsidie zou met beide rekening moeten houden. • Wij zijn blij om te lezen dat er blijvend ingezet wordt op de verbinding met Duitsland in het bijzonder de ICE Berlijn. Wij helpen hier graag bij.	Pag. 30, pag. 53-55 Pag. 44 Pag.30, pag. 46 Pag 53.

	• In de omgevingsvisie wordt aangegeven de hoogte in te gaan. Prima ontwikkeling. Ook het combineren van kantoorpanden met woningen is hierin een logische stap. Wij willen wel graag meegegeven dat bij renovatie/nieuwbouw de prijzen voor ondernemers betaalbaar moeten blijven ook in de binnenstad, omdat zij anders alsnog op andere plekken zich zullen vestigen. • Gezondheid & Sport is een belangrijke pijler voor een vitale stad. Wij helpen hier graag bij door bedrijfssport blijvend te stimuleren. O.a. door Nederland Onderneemt Vitaal: https://www.nlom.nl/vitaal/ Als laatste geven we graag aan dat wij altijd bereid zijn om met jullie in gesprek te gaan. Liever eerder (gedurende het denk proces) dan als het document al klaar is. Voor nu hopen wij dat jullie met onze opmerkingen verder kunnen en als er vragen zijn neem vooral contact op.	Aandachtspunt bij uitwerking van de visie Aandachtspunt bij uitwerking van de visie
Joost Wools Voorzitter GOW (Samenwerkingsverband Arnhemse Woningcorporaties) & Regiomanager Portaal Arnhem 26-07-2021	N.a.v. het lezen van (concept) Omgevingsvisie Arnhem 2040 zouden wij graag het volgende willen terug geven: Wij zijn erg verheugd te lezen dat er in dit vergezicht van Arnhem plek is voor iedereen. Het streven naar een inclusieve en vitale stad en het zorgen voor passende woonruimte voor alle Arnhemmers heeft een goed plek in deze visie. Als woningcorporaties (Vivare, Portaal en Volkshuisvesting) zetten wij ons al jaren in om in leefbare wijken betaalbare en gezonde woningen te bouwen en beheren voor Arnhemmers met een kleine portemonnee. Goed om te lezen dat ook de Arnhem Oost aanpak terug komt. Het gaat bij deze aanpak om langdurige inzet met een lange adem waarbij we het al gauw over een generatie hebben (18-20 jr). Ook wij ondersteunen de ambitie om te streven naar veilige en gemengde wijken waar een mix van koop en huur, jong en oud, rijk en arm is terug te zien. Er zit bij ons als corporaties ook een zorg. Naast inzetten op een goede mix in Arnhem Oost (en zuid) zou deze ambitie ook voor Arnhem Noord moeten gelden. In Arnhem Noord voldoen de wijken nog beperkt aan de definitie gemengde wijk met een goede mix. In deze wijken is er geen of nauwelijks sociaal bezit. Wij zouden graag zien dat het toegroeien naar gemengde wijken met een goede mix ook in Arnhem Noord plaats vind. Kijkend naar de kaartbeelden zien we dat nu niet terug. Om toe te groeien naar die inclusieve en vitale stad vinden wij dit wel nodig. Bij deze de vraag om de geschreven ambitie explicieter terug te laten komen in de kaartbeelden voor Arnhem Noord.	Pag. 72-77
H.R. van der Doe Voorzitter Stg. Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) 08-09-2021	Binnenkort behandelt uw raad het voorontwerp Omgevingsvisie. Graag geven wij u daarbij, mede namens OKA, het volgende mee. Afgelopen jaar heeft StAB namens de ondernemers op de open bedrijventerreinen deelgenomen aan een aantal bijeenkomsten over de koers van de Omgevingsvisie. StAB heeft toen geconstateerd dat de materie in die bijeenkomsten ver afstaat van de dagelijkse problematiek op de bedrijventerreinen. Aanleiding om ons heel direct door de ambtelijke projectleiding te laten informeren over de mogelijke consequenties van de Omgevingsvisie voor ondernemers. Hoewel dit heeft geleid tot meer	

	duidelijkheid, blijft dit voorontwerp van de Omgevingsvisie een abstract document, waarin vooral uiting wordt gegeven aan ambities die in de ogen van StAB niet aansluiten bij de hedendaagse praktijk op de open bedrijventerreinen. Deze terreinen huisvesten voor het merendeel mkb, dat zich niet direct herkend in de ambities die de hoofdlijn vormen in de Omgevingsvisie. Daarbij speelt ook de grote zorg van StAB en daarmee van de gevestigde bedrijven over de huidige kwaliteit van de open bedrijventerreinen. Uiteraard begrijpen wij dat de Omgevingsvisie betrekking heeft op de lange termijn en dat het daarbij past om invulling te geven aan een toekomstvisie op een leefbaar Arnhem. Toch zijn wij benieuwd hoe uw raad de teloorgang van de verouderde open bedrijventerreinen binnen de kaders van de Omgevingsvisie een plek geeft. Met name voor de bedrijventerreinen Het Broek en RijnPark zou er, ook in het proces van de Omgevingsvisie, een antwoord moeten komen op de vraag hoe die terreinen toekomstbestendig te maken, zonder dit 'in beton te gieten' of te transformeren ten gunste van wonen. Heel concreet brengen wij u onder de aandacht dat ons in het voortraject van de Omgevingsvisie duidelijk is gemaakt dat deze gebaseerd wordt op bestaand beleid. Dat maakt dat we ervan uitgaan dat alle huidige bedrijfsactiviteiten overeind blijven. Bedrijven mogen bij vergunningaanvragen niet onbedoeld en onnodig worden opgezadeld met extra regels. Bedrijven zijn gebaat bij snelheid en duidelijkheid; StAB vindt dit dan ook een voorwaarde. Wij gaan er ook vanuit dat de ambities van de economisch agenda en de visie Werklocaties niet botsen met de Omgevingsvisie.	Pag.80
H. Schimmel en M. Gerritsen BPD Bouwfonds Gebiedsontwikkeling 08-09-2021	Met belangstelling hebben wij kennis genomen van uw Omgevingsvisie 2040, zoals deze onlangs als voorontwerp ter visie is gelegd. Vanwege onze betrokkenheid bij huidige en geplande woningbouwprojecten in de stad en onze bijzondere belangstelling voor en focus op Arnhem, beschouwen wij ons niet alleen als belanghebbende als het gaat om de toekomst van de fysieke leefomgeving van stad en ommeland, maar ook als partner in en van de gemeente. Als het gaat om woningbouwvraagstukken zitten wij vanuit dezelfde betrokkenheid aan diverse landelijke, provinciale en gemeentelijke tafels. Wij maken dan ook graag van de gelegenheid gebruik om een reactie kenbaar te maken ten aanzien van de Voorontwerp-Omgevingsvisie 2040 van uw gemeente. Wij richten ons daarbij primair op het thema wonen. U mag onze zienswijze lezen als een vanuit onze praktijkervaring ingegeven bespiegeling op de voorgenomen ruimtelijke en programmatische koers van uw gemeente, zonder dat wij daarmee direct een aanpassing van de visie beogen. Graag maken wij van de gelegenheid gebruik de volgende zienswijzen met u te delen. De Omgevingsvisie gaat uit van een aanzienlijke groei van het aantal inwoners de komende jaren. Teneinde deze groei aan inwoners te kunnen accommoderen, benoemt de visie een verwachte woningbouwopgave van ongeveer 16.000 woningen tot 2040. Waar deze raming van de opgave exact op is gebaseerd blijkt ons inziens niet uit de visie; wel is duidelijk dat de verwachte vraag is geënt op de huidige demografische ontwikkelingen en woningmarktsituatie. Dat ligt voor de hand, de huidige	

	situatie is immers het vertrekpunt voor de lange termijnopgave. Anderzijds zet de Omgevingsvisie wél een langjarige koers uit tot 2040, hetgeen ons inziens het verkennen, beoordelen én ruimtelijk en programmatisch vertalen van meerdere (groei)scenario's noodzakelijk maakt. Daarbij vinden wij het goed en nodig om in de Arnhemse Omgevingsvisie meer rekenschap te geven van de in regioverband geconstateerde kwantitatieve en kwalitatieve vraag naar woningen en de ruimtelijke vertaling, programmering en prioritering hiervan in de visies van regiogemeenten. Het volgende houdt hiermee verband. De Omgevingsvisie zet aldus een duidelijke kwantitatieve koers uit. De kwalitatieve strategie laat zich ons inziens lastiger lezen. In de omgevingsvisie wordt de huidige 'Arnhemse identiteit' als belangrijkste basis benoemd voor het ruimtelijke beleid van de komende jaren. In de visie wordt deze identiteit ons inziens terecht (onder meer) ontleend aan de vele Arnhemse groene wijken en de inbedding van de stad in een prachtig landschap, hetgeen een grote aantrekkingskracht heeft en een vestigingsvoorwaarde is voor veel nieuwe bewoners en bedrijven. Naar onze tevredenheid zet Arnhem ook de komende jaren de stad nadrukkelijk op de kaart onder de noemer 'Arnhem groen en creatief'. De vraag is echter of de uitvoering van de Omgevingsvisie hieraan bijdraagt als de locatiekeuze van woningbouwlocaties in ogenschouw wordt genomen. Uw gemeente kiest in de visie wat betreft nieuwe woningbouwlocaties namelijk uitsluitend voor binnenstedelijke herontwikkeling. Hoewel wij het principe 'inbreiden voor uitbreiden' in de basis onderschrijven, is de rigide toepassing ervan in de Omgevingsvisie in onze ogen lastig uitlegbaar en onvoldoende onderbouwd. In de praktijk betekent uitvoering van de visie dat de eerstkomende jaren – op de afronding van Schuytgraaf na - slechts grootschalige woningbouw op inbreidingslocaties zal plaatsvinden, zoals Spoorzone Oost, Bestuurskwartier en Coehoorn en Kronenburg / Vredenburg. Hoewel inbreidingslocaties niet per definitie hoogstedelijk en met vooral appartementen hoeven te worden ingevuld, stelt de Omgevingsvisie impliciet dat Arnhem daar met haar verdichtingsstrategie wel voor kiest teneinde ook aan andere ambities als klimaatadaptatie te kunnen voldoen. Uitvoering van de Omgevingsvisie levert daardoor de eerstkomende jaren bij een - door ons verwachte - gedifferentieerde woningvraag in Arnhem vooral woningen op in eenzijdige, stedelijke woonmilieus, waarvan wij van mening zijn dat dit aanbod niet aansluit op de geconstateerde marktvraag en bij de door de gemeente gewenste positionering van de stad als groene stad in landschappelijke setting. Naar ons idee gaat de Omgevingsvisie voorbij aan het feit en onze ervaring dat locaties aan de stadsrand kunnen worden ontwikkeld mét inzet en juist behoud van de aanwezige (landschaps)kwaliteit voor de toekomst. Onze ervaring is dat aanwending van locaties aan de rand van de stad, waarbij vanzelfsprekend rekening moet worden gehouden met de daar aanwezige landschapskwaliteiten, op het niveau van de stad als geheel meer kunnen bijdragen aan doelstellingen als duurzaamheid, behoud van biodiversiteit, hittebestendigheid en betaalbaarheid dan binnenstedelijke projecten. In dit kader betreuren wij dan ook, dat tijdens de publieke voorbereiding van deze visie slechts een drietal mogelijke toekomstscenario's is verkend, die alle zijn gebaseerd op hetzelfde kwantitatieve	Pag. 22-24 Pag.33 Pag. 11-15

	programma én op hetzelfde kwalitatieve uitgangspunt dat verdere uitbreiding van de stad – hoe gering en passend deze ook zou kunnen zijn – niet aan de orde is in de ogen van de gemeente. Een kritische kanttekening bij het in de visie geschetste participatietraject en daarmee draagvlak voor deze visie is in onze ogen daarom wel op zijn plaats: de input afkomstig van participatie zal voor de gemeente wellicht bruikbaar zijn, maar verliest in onze ogen waarde aangezien de wezenlijke keuze om al dan niet over te gaan tot uitbreiding van de stad, niet is voorgelegd aan stakeholders. Tegen de achtergrond dat er in ieder geval bij ons twijfel bestaat over de vraag of voldoende inbreidingsruimte in de stad aanwezig is om de geplande 16.000 woningen tot 2040 te accommoderen, had ons inziens een betere inschatting van het ruimtebeslag moeten worden gedeeld en daarmee ook het scenario van (beperkte) uitbreiding van de stad onderwerp van gesprek met stakeholders in de stad moeten zijn. Ons inziens zou het hoe dan ook goed zijn te overwegen vanaf heden binnenstedelijke herontwikkeling te combineren met beperkte uitbreiding van de stad, uiteraard rekening houdend met de landschappelijke kwaliteiten die de rand van de stad kenmerken. Niet alleen komt dat de diversiteit van het nieuwe woonaanbod ten goede, immers kunnen op deze manier gelijktijdig verschillende woonmilieus worden aangeboden. Ook geeft dit minder druk op en overmatige uitstroom naar de ‘kleinere’ regiogemeenten, die wel een gewenst buitenstedelijk woonmilieu kunnen aanbieden. Wij zien deze tendens al in bijvoorbeeld onze woningbouwplannen in Elst en Huissen. Maar net zo belangrijk is de u bekende noodzaak om op korte termijn tot versnelling van woningbouw te komen, vooral in stedelijke groeiregio’s. Onze ervaring is dat de omstandigheden rondom binnenstedelijke herontwikkeling zodanig complex zijn en de financiële impact (ook voor de gemeente) zo groot is, dat versnelling op deze locaties een stuk langer duurt en lastiger is dan op uitbreidingslocaties. Onze ervaring met het feit dat de door uw gemeente - in onze ogen overigens terecht – geformuleerde ambitieuze doelstellingen ten aanzien van bijvoorbeeld betaalbaarheid en duurzaamheid op binnenstedelijke locaties nog lastiger verenigbaar zijn met overige doelstellingen, ondersteunt ons standpunt. Wil de gemeente voldoen aan de huidige woningbehoefte, dan zal zij dat in onze ogen op korte en zelfs middellange termijn niet bereiken met (uitsluitend) de aangewezen binnenstedelijke woningbouwlocaties. De omgevingsvisie spreekt zich zeer ambitieus uit ten aanzien van een flink aantal sectorale thema’s. Uw constatering dat een stapeling van ambities vraagt om het maken van keuzes, onderschrijven wij – mede op basis van onze lopende projecten in de stad - ten zeerste. Wanneer alle in de visie uitgesproken ambities ongewogen worden gestapeld in de Arnhemse fysieke leefomgeving, komen projecten niet van de grond. Wij willen er daarom voor pleiten al in de omgevingsvisie duidelijkheid te scheppen over de mogelijke uitwisseling van sectorale ambities, met wellicht een duidelijke ondergrens bij elke ambitie. Voor de kans van slagen van de ruimtelijke uitvoering van de visie is het van het grootste belang duidelijk aan te geven waar op welke wijze ambities kunnen worden gecombineerd zonder aan de gewenste kwaliteit in te boeten.	Aandachtspunt bij de uitwerking van de visie

	In het verlengde hiervan constateren wij dat Arnhem zich wil onderscheiden in de Groene Metropoolregio Arnhem - Nijmegen. Het zou in het kader van de Omgevingsvisie goed zijn om hier meer duiding aan te geven. Op welke wijze kan en wil Arnhem zich onderscheiden, welke positie neemt Arnhem in ten opzichte van de regio en wat betekent dat voor de woonopgave en de ruimtelijke opgaven van de stad? Wij zijn benieuwd of en hoe de geschetste kwantitatieve en kwalitatieve Arnhemse woonopgave zich verhoudt tot de regionale plannen en ambities van de Groene Metropoolregio. Tot slot merken we op dat wij een verdere uitwerking van de visie in een uitvoeringsparagraaf inclusief gemeentelijke rol en instrumenten én in een concreet toetsingskader voor nieuwe initiatieven onontbeerlijk vinden. De Omgevingsvisie richt zich met het formuleren van gebiedsuitwerkingen nu vooral op de (her)ontwikkeling van een viertal binnenstedelijke gebieden. Wij vragen ons af welke mogelijkheden voor woningbouw resteren buiten deze gebieden en op welke wijze een afweging plaatsvindt ten aanzien van concrete initiatieven op in de visie niet concreet genoemde locaties, zowel wat betreft de inhoud van initiatieven als wat betreft de prioritering / planning. Wij gaan ervan uit dat u onze reactie op waarde weet te schatten en betrekt bij uw afwegingen in de besluitvorming om te komen tot een vastgestelde Omgevingsvisie. Vanzelfsprekend zijn wij bereid om een toelichting te geven op onze zienswijze.	Pag. 23 Pag. 77-81
A. Ferwerda en J. Blasweiler Arnhemse Bomenbond 09-09-2021	Hierbij willen wij graag **een eerste reactie** geven op het Voorontwerp-Omgevingsvisie van de Gemeente Arnhem. Naar onze mening dient in de Omgevingsvisie (nadrukkelijker) opgenomen te worden, dat: - het areaal van de **bosdelen** van parken, landgoederen en bossen in de gemeente Arnhem vergroot moet worden, o.a. omdat Nederland veel te weinig bosgebieden heeft. - meer ruimte voor bosdelen en groenterreinen in Arnhem Zuid ontwikkeld zal moeten worden.1 - kleine dieren, vogels en insecten ook de stad zelf bewonen. Deze zullen beter beschermd moeten worden in o.a. de beheer- en ontwikkelingsplannen van de Gemeente Arnhem. - de onttrekking van grondwater ten behoeve van de industrie, landbouw en drinkwatervoorziening zal geleidelijk aanmerkelijk moeten verminderen. In plaats daarvan zal gezuiverd rivierwater meer aangewend moeten worden. - (houtgestookte) biomassa verbranding en mestvergisting als energiebron niet langer toegestaan zal worden in de gemeente Arnhem. Deze ernstige luchtvervuilende energiebronnen mogen op geen enkele manier een rol spelen in de warmtevoorziening van woningen, bedrijven, warmtenetten en instellingen.	

	- de luchtkwaliteit in Arnhem en omgeving aanmerkelijk zal moeten worden verbeterd (is nu in de Omgevingsvisie nergens opgenomen en uitgewerkt!) . - de geluidsoverlast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 veel te groot is en aanmerkelijk verminderd moet worden met geluidschermen. - In de energietransitie hoofdstukken wordt te eenzijdig gemikt op zon- en windenergie. Nadrukkelijk moeten andere (toekomstige) duurzame energie bronnen vermeld worden. - het instellen van zonneparken in en nabij de bossen en landgoederen van Arnhem en Deelen zijn tegengesteld aan de gewenste versterking van de natuur in deze gebieden. Zonnepanelen zullen veel meer op daken aangebracht worden. - Zonnepanelen kunnen ook goed langs de A12 en A50 geplaatst worden in combinatie met geluidsschermen.	
H. Dijkema en B. van Es Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen 09-09-2021	Met veel interesse hebben wij kennisgenomen van het voorontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040. Het doel van de visie is het schetsen van heldere kaders voor de ontwikkeling van Arnhem in een veranderende wereld. Een doel waar wij als regionaal bureau voor toerisme graag bij aansluiten en waarin wij een belangrijke rol zien weggelegd voor de toeristische sector. Een sector die zich met 1,6 miljard aan directe bestedingen en ruim 25.000 banen in de regio Arnhem Nijmegen kan meten met de bouw- of landbouwsector. In het voorontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040 wordt toerisme voornamelijk genoemd in verband met herinneren en herdenken van de Tweede Wereldoorlog, het zogenaamde ‘herinneringstoerisme’. Een belangrijk thema waar wij als regionaal bureau voor toerisme ook veel aandacht aan besteden, niet in het minst door ons partnership met de Liberation Route en de Airborneregio. Arnhem en omgeving bieden echter meer dan enkel dit thema en toerisme kan breder ingezet worden als middel bij het realiseren van lokale opgaven in termen van economie, werkgelegenheid, leefbaarheid, duurzaamheid en een aantrekkelijke woonomgeving. Toerisme heeft namelijk niet alleen betrekking op bezoekers van buitenaf. Uit onderzoek blijkt 70% van het toeristisch en recreatief bezoek bestaat uit de vrijetijdsbesteding van inwoners uit de eigen stad en regio. Wij willen u derhalve vragen om het toerisme en de toeristische sector breder mee te nemen in uw visie. Onderstaand treft u een aantal aandachtspunten op het gebied van toerisme en recreatie voor Arnhem en de regio. Wij hopen u hiermee in staat te stellen om het toerisme een meer prominente rol geven in de visie, zodat Arnhem ook in de veranderende wereld aantrekkelijk blijft voor bezoekers en bewoners. Koester en omarm toerisme. Te vaak krijgt toerisme pas politieke aandacht als het over de negatieve gevolgen gaat: zo draagt de drukte op sommige plekken bij aan het beeld dat toerisme overlast veroorzaakt. Dat zorgt er ook voor dat de belangrijke bijdrage die bezoekers leveren aan de lokale economie en werkgelegenheid op de achtergrond raakt. Door gericht beleid, met oog voor de belangen van inwoners én ondernemers, van	

	natuur én recreatie, van economie en stikstof, wordt toerisme niet langer een doel op zich, maar een middel om de ambities van de stad en de regio te realiseren. De mogelijkheden van het zakelijk toerisme blijven benutten De regio Arnhem Nijmegen kenmerkt zich door een hoge mate van bedrijvigheid in de sectoren: health & hightech, energy, food en duurzaamheid. Stuk voor stuk sectoren met een innovatief karakter en een krachtig toekomstperspectief. Deze bedrijvigheid, gecombineerd met de natuurlijke omgeving en gunstige ligging, maakt Arnhem uitermate geschikt voor zakelijke evenementen. Om optimaal gebruik te maken van dit potentieel is het van belang dat het aanbod (congres- en vergadercentra en hotelcapaciteit), nu en in de toekomst, aansluit bij de (potentiële) vraag. Het zakelijk toerisme is namelijk van groot belang voor Arnhem, zij zorgt voor innovatiekracht en versterkt de aantrekkingskracht voor bewoners en bedrijven. Duurzaamheid als gezamenlijke opdracht Duurzaamheid is voor de toeristische sector geen noviteit meer. (Potentiële) bezoekers verlangen dit ook van de sector: van hotels met ‘green keys’ tot restaurants met lokale producten. Denk daarbij ook aan het stimuleren van reizen met het openbaar vervoer als alternatief voor de auto, of de trein als alternatief voor het vliegen naar Europese steden. Sustainable development goals (SDG) moeten ook vertaald worden naar beleid op lokaal niveau. Wij adviseren om onder andere deze doelstellingen mee te nemen in de toeristische ambities. Regionale samenwerking op het gebied van toerisme vormgeven Om de toeristische ambities te realiseren is regionale samenwerking, met meer slagkracht en democratische legitimatie, essentieel. De Groene Metropool Regio (opgave ‘de Ontspannen Regio’) is een belangrijk regionaal orgaan dat o.a. op toeristisch, recreatief en cultureel gebied inzet op de kracht van het samenwerken. De belangrijkste regionale trekpleisters, voorzieningen en landschappen hebben namelijk per definitie een gemeentegrensoverschrijdende functie. Voor inwoners en bezoekers biedt het mozaïek van kwaliteiten in de regio de basis voor ontspanning, welbevinden en vrijetijdsbesteding. Wij roepen u op om bij het vaststellen van deze visie rekening te houden met gemeentegrens overschrijdende vraagstukken en dit op regionaal niveau te organiseren. Wij hopen met deze aandachtpunten de nodige informatie te hebben gegeven om toerisme breder op te nemen in de omgevingsvisie Arnhem 2040. Mocht u naar aanleiding van bovenstaande aandachtspunten vragen hebben dan zijn wij uiteraard meer dan bereid om deze te beantwoorden.	

W. Ewalds Hogeschool van Arnhem en Nijmegen 09-09-2021	**Kunt u zich in het algemeen vinden in de Omgevingsvisie? Waarom wel, waarom niet?** Over het algemeen kan de HAN zich vinden in de Omgevingsvisie en de thema's die daarin zijn benoemd. De thema's sluiten in veel gevallen aan op de inhoudelijke thema's waar de HAN op inzet met de Zwaartepunten Health (dat zich richt op het verkleinen van sociaal-economische gezondheidsverschillen), Sustainable Energy & Environment en Smart Region. Twee zaken behoeven ons inzien nadere aandacht. A. We missen het thema Arnhem als studiestad. Aan dit thema wordt door de gemeente en kennisinstellingen gewerkt in "Arnhem Studiestad". Arnhem Studiestad is een samenwerkingsverband dat is voortgekomen uit de City Deal Kennis Maken in Arnhem. In Arnhem Studiestad werken de gemeente Arnhem, ROC RijnIJssel, Hogeschool van Hall Larenstein, ArtEZ en de HAN samen. Voor Arnhem Studiestad zijn de volgende doelstellingen vastgesteld: • Leveren van een bijdrage aan het interessant maken (profileren) van Arnhem als studiestad, voor aankomende, zittende studenten en alumni. • Leveren van een bijdrage aan de rijke leeromgeving (buiten de schoolmuren) door middel van gezamenlijke cross-over projecten. De projecten zijn over het algemeen gericht op maatschappelijke uitdagingen van de stad en haar omgeving, waarbij vraagstukken integraal opgepakt worden en "over de eigen grenzen van de opleiding en organisatie" heen kijken. • Leveren van een bijdrage aan de unieke samenwerking tussen de kennisinstellingen en haar studenten. Met name de ambitie voor een goed onderwijsklimaat in de stad voor alle niveaus (basisonderwijs, voortgezet onderwijs, mbo en hbo) wordt gemist in de Omgevingsvisie. Dit betekent ook dat de ambitie van een kenniscampus sterker aangezet kan worden. Dit betreft met name het lange termijn perspectief voor het onderwijs om gezamenlijk Arnhem als aantrekkelijke studiestad maar ook Arnhem als kennisstad neer te zetten. B. Digitalisering is niet alleen een verandering maar ook een hulpmiddel bij het oplossen van grote vraagstukken. Dat is nu niet expliciet benoemd. **De Omgevingsvisie kent een thematische opbouw. Wat is het thema dat het dichtst bij uw eigen expertise ligt en wat vindt u van de visie op dat thema?**	

	Op verscheidene thema's en de onderwerpen is veel expertise binnen de HAN. Achter de thema's die het dichtst bij onze expertise liggen, zijn enkele HAN-voorbeelden genoemd. De visie zoals per thema verwoord, is logisch en sluit aan op de actualiteit. **Thema's (incl. onderwerpen):** 2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad (p. 41) a. Sport: o.a. via praktijkgericht onderzoek binnen de Academie Sport en Bewegen b. Fysieke en mentale gezondheid: o.a. via praktijkgericht onderzoek binnen de Academie Sport en Bewegen c. Stadsklimaat /duurzaamheid: o.a. via het zwaartepunt Sustainable Energy & Environment - Wijkgerichte Energietransitie, bijvoorbeeld het Spijkerkwartier g. Klimaatadaptatie (beperken overlast door extreme buien, droge periodes, meer koelte): via het zwaartepunt Sustainable Energy & Environment en onderzoek in het kader van het lectoraat Sustainable River Management h. Biodiversiteit: via HAN BioCentre 3. Een vitale stad (p. 45) b. Energietransitie en circulariteit: twee thema's van het zwaartepunt Sustainable Energy & Environment en van het centre of expertise voor duurzame, betrouwbare en betaalbare elektrische energievoorziening (SEECE). Daarnaast inbedding van deze thematiek in Connectr Innovation lab c. Toekomstbestendig en bereikbare werklocaties: 4. Een stad waar het goed wonen is (p. 48): via praktijkgericht onderzoek binnen de Academie Built Environment a. Bouwopgave: i. nieuwe woningen ii. aanpassen bestaande woningen iii. tijdelijk of verplaatsbare woningen b. Betaalbaarheid wonen c. Diversiteit in de wijken en vergroten leefbaarheid en vitaliteit in de wijken 5. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit (p. 50) a. Mobiliteit: schone mobiliteit is een thema van het zwaartepunt Sustainable Energy & Environment en onderzoek in het kader van het lectoraat Logistiek en Allianties. 6. Een stad met nieuwe energie (p. 53): Dit onderwerp valt nagenoeg samen met het zwaartepunt Sustainable Energy & Environment. Echter, wijkgerichte energietransitie vraagt niet alleen kennis over de technische kant, maar ook de sociale kant is hierbij belangrijk.	

	a. Energietransitie en betaalbaarheid daarvan: centre of expertise voor duurzame, betrouwbare en betaalbare elektrische energievoorziening (SEECE) b. Klimaatneutraal en CO2 reductie c. Warmte transitie d. Duurzame mobiliteit: onderzoek in het kader van het lectoraat HAN Automotive Research en het lectoraat Logistiek en Allianties. e. Bijdrage bedrijven en industrie: Connectr f. Betaalbaarheid energietransitie: dit is een dubbeling, zie a **Wat wilt u in algemene zin nog kwijt aan de gemeenteraad over de Omgevingsvisie?** Geen overige opmerkingen.	
C. Verweij Rozet 24-09-2021	In volgorde van onderstaande vragen: 1. *Kunt u zich in het algemeen vinden in de Omgevingsvisie ? Waarom wel, waarom niet?* Rozet kan zich vinden in het voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040. Het ontwerp geeft zicht op de ruimtelijke ordeningsthema's in samenhang met leefbaarheidsthema's en hoe de keuzes gemaakt gaan worden. Het doel dat Arnhem in een veranderende wereld zijn unieke kwaliteiten behoudt en voor al zijn huidige en nieuwe bewoners de best mogelijke leefomgeving biedt is zichtbaar door het hele document heen. 2. *De Omgevingsvisie kent een thematische opbouw (zie onderaan deze e-mail). Wat is het thema dat het dichtst bij uw eigen expertise ligt en wat vindt u van de visie op dat thema?* 1. Een aantrekkelijk Arnhem **(p. 37)** a. Historie - cultuurhistorische waarden b. Buurten 2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad **(p. 41)** b. Fysieke en mentale gezondheid e. Veiligheid en het mengen van functies in de wijken 3. Een vitale stad **(p. 45)** c. Creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector 4. Een stad waar het goed wonen is **(p. 48)** d. Diversiteit in de wijken en vergroten leefbaarheid en vitaliteit in de wijken 3. *Wat wilt u in algemene zin nog kwijt aan de gemeenteraad over de Omgevingsvisie?* Ik geef een reactie in de volgorde van de bovenstaande punten van expertise.	

	• Rozet verzamelt verhalen uit de wijken, de Stad en de omgeving van Arnhem. Deze worden verrijkt met collecties en zichtbaar en toegankelijk gemaakt voor iedereen. Hiermee dragen we bij aan de aantrekkelijkheid van de historie en cultuurhistorische waarden van Arnhem. • Rozet ontwikkelt programma's en activiteiten die non formeel leren (kennis opdoen door doen en maken) stimuleren, met de gereedschappen taal, kunst en erfgoed. Dit draagt bij aan fysieke en mentale gezondheid. Rozet maakt de beweging dit steeds meer in de wijken te doen. • Rozet versterkt het culturele werkveld door makers, professionals, amateurs, talenten, kunstenaars te koppelen aan opdrachten. Zo dragen we bij aan het in stand houden en versterken van het creatieve-, ontwerp- en cultuurklimaat in Arnhem. • Rozet is de huiskamer in de wijken en de stad. We bieden ruimte om elkaar te leren kennen, blikwisselingen te laten ontstaan, ideeën worden geboren en plannen worden gesmeed. Samen met partners organiseert Rozet evenementen, activiteiten, cursussen enz. Rozet programmeert jaarlijks op de actualiteit van de stad. Jaarlijks worden thema's gekozen waarop we vanuit de functies programmering en planning intensief samenwerken. In het eerste half jaar van 2022 wordt het thema "de Nieuwe Stad- Ik ben de Stad" geprogrammeerd. Rozet doet dit altijd met exposities, educatie en activiteiten. Wij willen u van harte uitnodigen om vraagstukken uit de omgevingsvisie in te brengen om Arnhemmers hierop te laten reageren.	

Beknopt verslag

Datum : dinsdag 7 september 2021

Aan : Aanwezigen en belangstellenden
(5 inwoners van Arnhem, 4 raadsleden, 1 ambtenaar, 2 ambtelijke ondersteuning)

Van : Ambtelijke ondersteuning bij bewonersgesprek; Gespreksleiders zijn Lea Manders en Menno Loos

Betreft : Bewonersavond Voorontwerp Omgevingsvisie 7 september

---

Toelichting op de voorontwerp omgevingsvisie

- Het is een visie voor de lange termijn, tot 2040, en vervangt de huidige structuurvisie.
- Veel onderdelen zijn overgenomen uit de structuurvisie, maar er zijn ook nieuwe uitdagingen opgenomen zoals gezondheid en duurzaamheid.
- De omgevingsvisie is een kader voor nieuwe ontwikkelingen en voor zaken die we willen beschermen.

Vragen en gesprek naar aanleiding van de toelichting

1. Hoe gaan we om met het militair gebied? Wat zien we als de grens van Arnhem? Visie is daarin weinig concreet, wat is nou de grens van de stad, dat was altijd de Schelmseweg, tot waar verdichten we de stad?
    - We bouwen vooral in de bestaande stad en beschermen gebieden met natuurwaarden.
    - Het is een visie op hoofdlijnen voor de hele stad, de meer concrete uitwerking zal volgen in plannen voor gebieden en op thema's zoals in hoofdstuk 7 aangegeven.
    - Arnhem is ook een stad van tweedelingen; we proberen die te verminderen in deze visie. Dat gaat bijvoorbeeld om noord-zuid, maar ook om arme en rijke wijken
2. Dieren moeten meer aandacht krijgen in de visie
    - Over natuur, biodiversiteit gaat o.a. par. 5.2.
3. Is 2040 niet te ver vooruit?
    - We moeten nu beginnen om de visie te realiseren, en kunnen tussentijds de visie aanpassen als dat nodig is.
4. Wat kan je doen aan ambities op schone lucht? Zijn bredere fietspaden een haalbaar?
    - Dat is idd ook een regionale / nationale en mondiale opgave.
    - haalbaarheid van oplossingen zal onderzocht moeten worden.
    - gesprek over woningbouw toename en toename van mobiliteit; wonen en werken afwegen. Denk ook aan mobiliteit van ouderen en veiligheid op straat, continue looproute's in wijken die ook geschikt zijn voor blinden en mensen met andere beperkingen. Alles is nu wel heel erg ingericht op de auto. Probeer meer cohesie in de stad te krijgen. Hecht belang aan de flow van lopen, fietsen. Het centrum krijgt een ander gebruik.
5. Aantrekkelijke stad??, komen er nog meer eettenten in het centrum? En het station is saai.
    - Omgeving van het station ontwikkeld zich nog.
    - Er is ook sprake van marktwerking bij horeca.

- In een omgevingsplan (bestemmingsplan) kan je ook sturen op activiteiten als je dat zou willen.

Rondje voorstellen en inbreng van aanwezigen en gesprek naar aanleiding van.

A. Sympatieke visie; veel aandacht voor goedkopere woningen is fijn. De milieueffecten vragen aandacht; zaken als mobiliteit en stikstof lijken er nog niet goed in te zitten.
B. Globale visie, waar zijn de grenzen, tot hoever wil/kan de stad groeien? Wat wordt bedoelt met aantrekkelijk, zijn dat de gebouwen of wat anders? Investeer in sociale cohesie.
C. Welk profiel wil je Arnhem geven? Groei is geen doel op zich.
D. Leuk bedacht die visie, maar in onze wijken moeten 2 verdieners wonen met 2 auto's. Kinderen naar school brengen met tassen en alles dat er bij komt kijken is een hele tour. En dat 2x per dag. Hoe vormt een wijk zich?
E. Sterke punten van de stad meer versterken is een goed strategie. Jammer dat bedrijvigheid vermindert, behalve op energie. Wat zijn je grenzen, hoe wordt het concreet? Hoogbouw alsjeblieft niet ten koste van parken, combineer woningen met bedrijvigheid. Er zijn te weinig woningen. De nieuwbouw van het ING kantoor is te duur. We moeten grotere ecosystemen van bedrijven aantrekken, niet alleen op energie mikken maar nog meer.
F. Groene omgeving die te voet bereikbaar is, dat is een groot pluspunt van Arnhem. Maar zorg over hoogbouw in relatie tot sociale cohesie. Liever dichte laagbouw, daar heeft Herzberger goede onderzoeken/ voorbeelden van. Kijk naar de onderkant van de woningbouw en maak gebouwen multie-inzetbaar in hun levensloop. Maak transformaties mogelijk. (scholen > woningen, bedrijven > woningen). Stimuleer andere woonvormen, niet alleen ruimtelijk, maar ook met andere (financiële, landelijke) middelen. Je moet eigenlijk niet willen dat alleenstaanden in gezinswoningen wonen.
   In de visie zitten daarvoor aanknopingspunten: Grondpolitiek inzetten, winsten aan goed kopere woningbouw besteden; woningen kunnen splitsen. Maar denk ook aan het ophogen van het minimumloon op de schaal van Nederland.
G. Goed te lezen dat er afstemming is met Nijmegen en Wageningen.
H. Er is aandacht nodig voor een sociale en veilige stad; denk bijvoorbeeld aan de plinten van bestaande gebouwen, zorg dat daar "leven" is, geen dichte gevel, maar bedrijvigheid en aanwezigheid van mensen.
I. Geef aandacht aan plekken voor jongeren; die hebben te weinig ruimten en activiteiten waar ze welkom zijn, er is te weinig te doen voor ze.
J. Is er een visie op scholen? In plek, aantal, omvang?
   - Het in stand houden van de voorzieningen in de wijken door een goede mix en samenstelling in de wijken
   - Het ontwikkelen van de HAN campus

   Gesprek over voor- en nadelen van een universiteit naar Arnhem halen. We zoeken wel de samenwerking. Arnhem is vooral een diensten/ambtenarenstad. Hoe hou je HBO/MBO studenten hier? Zorg voor bedrijvigheid en woningbouw.
K. Zorg voor een schonere stad: minder afval dat rondslingert.

VERSLAG

Notulen van	**:**	Deelsessie Omgevingsvisie Arnhem 2040
Verslagnummer	**:**	-
Gehouden op	**:**	7 september 2021
Plaats	**:**	Commissiekamer 1
Voorzitter	**:**	Vincent Bouma
Genotuleerd door	**:**	Ramon Barends, aangevuld door Thor Smits
In afschrift aan	**:**	Raad en College

Aanwezig		**Afwezig**	
Vincent Bouma	PvdA		
Mattijs Loor	D66		
Steffenie Pape	VVD		
Maarten Witberg	PvdD		
Gerrit van Plateringen	AOP		
Wendy Akkers	Gemeente		
Thor Smits	Gemeente		
3 inwoners			

Verslag tekst:

- Vincent heet iedereen welkom, stelt zich voor. Net als Menno Loos is hij lid van de raadswerkgroep Omgevingswet. De andere aanwezigen stellen zich ook voor.
- Thor en Wendy geven een korte toelichting op de inhoud en het proces van de Omgevingsvisie. Deze stap is niet verplicht, maar voor de gemeente wel van waarde. Het ter inzage leggen van de Nota Reikwijdte en Detailniveau is wel verplicht, net als de periode van zienswijzen ophalen. De ontwerp-nota zal er ongeveer hetzelfde uit gaan zien.
- Er worden vraagtekens gezet bij de duur van de Omgevingsvisie. Weet het Arnhem van nu wel wat het Arnhem van 2040 moet worden? Geantwoord wordt dat de gemeenteraad bij elke grote planwijziging of -ontwikkeling de Omgevingsvisie kan wijzigen. Er is dan een nieuwe zienswijzeronde nodig en een nieuw raadsbesluit. In visies worden grote lijnen geschetst en majeure projecten ingepland. Deze nemen tijd in beslag. Kijk maar naar het Station Arnhem Centraal. Vraag is dan ook hoe politiek de visie moet worden gemaakt.
- Een concrete zorg is hoe parken worden beschermd. Gebeurt dit via de Visie of via de Programma's? Hoe hard is de Visie? De gemeente is gebonden aan de Visie en kan op de Visie aangesproken worden. De inwoner kan de gemeente dus vragen zich te houden aan de Visie.
- Gevraagd werd welke Programma's er na de Visie nog allemaal komen. Dat is nog niet helder. De thema's uit de Visie komen in ieder geval terug.
- Vanuit Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen is een prikkeltekst geschreven over de plek van Arnhem in de directe omgeving en de regio (bijlage). De steden moeten elkaar aanvullen, maar niet aan elkaar groeien. Groen rond de stad is nodig.
- Bepleit wordt om het participatieproces verder door te zetten. Het Gesprek over de Stad moet doorgaan. Ook als de Visie af is. Conclusie van die processen kan zijn: we hoeven niks aan te passen. Dat is ook een besluit.

Verslag

- Thema's die nog spelen in de groep zijn: hoogbouw in het stadscentrum, gerelateerd aan parkeren, en de woningnood die er is. Een ander onderwerp is de plek van nieuwe station in de stad. Hier is ook de vraag waar de nieuwe woningen worden gebouwd belangrijk. "Mobiliteit volgt wonen."
- Een vraag die beantwoord moet blijven worden is wat we willen behouden in Arnhem? Denk aan cultuur-historie en aan markante Arnhemse plekken. Zo weet je welke panden (denk aan kantoorpanden) nu ingezet kunnen worden als woonbestemming.
- De planning in de raadsbrief wordt waarschijnlijk niet gehaald. Het zou een mooie plus zijn als de nieuwe Raad (van na de verkiezingen) de definitieve beslissing neemt over de Visie. Hier wordt verschillend over gedacht, want zou de nieuwe Raad de ruimte hebben om dan nog grote wijzigingen door te voeren? Een punt om verder over na te denken.
- Vincent bedankte ieder voor zijn inbreng, ideeën en bijdrage. Deze worden door de gemeenteraad meegenomen in de raadsbehandeling. Iedereen wordt ook uitgenodigd om schriftelijk inbreng te sturen. De gemeente Arnhem houdt iedereen verder op de hoogte.
- Vervolgens sloot Vincent de deelsessie. De avond werd vervolgd in een plenair gedeelte waar Ramon namens de groep de hoofdlijn van de deelsessie heeft gedeeld.

KAN

07 SEP 2021

Arnhem 2040: Naar Arnhijmegen?

Participatiebijeenkomst Voorontwerp-omgevingingsvisie

Het is 10:30 uur. Cathelijne loopt haar woning uit om van Station Presikhaaf met de agglorail naar de wetenschapszone te gaan en college te volgen. Eerst heeft ze een digitaal college gevolgd. Na het Noordstation en een stop op het agglokruispunt Elst komt ze aan op het Zuidstation. De wetensschapszone is op loopafstand van het Zuidstation. Ze ontmoet daar Noël die met de E-bike vanuit Station Bijsterhuizen arriveert. Zo gaan ze samen aan de slag met vele Arnhijmeegse inwoners. In de avond gaan ze gezamenlijk naar het ontspanningsgebied in Huissen. Daar komen ook de bezoekers van de voetbalwedstrijd die NETESSE tegen Ajax heeft gespeeld. Er is blijdschap want NETESSE is voor 5e keer landskampioen geworden. Cathelijne gaat met de niterail naar huis. Dat kan, want de dag er na is er alleen terugkijkcollege. Het leven is mooi in Arnhijmegen. Daar wil je wonen.

Vormen Arnhem en Nijmegen in 2040 een stad? Nee, Arnhem heeft haar eigen kracht. Net als Nijmegen. Overbetuwe en Lingewaard vormen een stevige buffer tussen de twee steden en staan haar mannetje. Het Park Lingezegen is een groene long tussen al deze woningen.

Woningbouw is nodig, maar plannen zoals van het EIM die recent zijn verschenen doorkruizen de filosofie van de dubbelstad. Twee steden, een samenwerking, met een eigen DNA. DNA staat hier voor Dorpen-Nijmegen-Arnhem. Want, de Groene Metropoolregio bestaat uit de twee steden en de omliggende gemeenten als ommeland.

Aandacht voor wonen, natuur, economie… dat is nodig in de Omgevingsvisie. Woningen, werk, winkels en de nodige natuur en cultuur die goed verbonden met auto en openbaar vervoer moeten zijn. Aandacht voor natuur en cultuur, want zonder deze parels in de stad en omgeving willen mensen niet in de stad wonen.

Arnhijmegen? Nee.
Een stevige groene groeiregio? Ja.
Daar moet Arnhem zich hard voor blijven maken.

Ramon Barends
Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen

Mierlostraat 43
6844 DW ARNHEM
KennisnetwerkArnhemNijmegen@gmail.com

"Voorontwerp omgevingsvisie: Arnhem 2040 "(i/m1)

Zaaknummer:	?
Portefeuillehouder:	Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Manders (AC), Bouma (PvdA), Loos (VVD), van Ommen (D66), Hutte (CDA), Prinsen (GroenLinks), Dilekci (Denk/VA), Verheij (PVV) en Witberg (PvdD).
De fracties van DENK/Verenigd Arnhem, PVV, Arnhemse Ouderenpartij en SP waren niet bij de beraadslaging aanwezig.
Verder aanwezig: Wethouder Bouwkamp en ambtelijk W. Akkers, S. Luijmes en E. van Haaften.

Bespreking
De beraadslaging bestond uit een informatieve en een meningsvormende fase. Tijdens de informatieve fase heeft dhr. R. Barends ingesproken, namens kennisnetwerk Arnhem/ Nijmegen.

Tijdens de meningsvormende behandeling hebben fractievertegenwoordigers hun voorlopige mening geuit en vragen gesteld aan de portefeuillehouder. De eerste termijn van de wethouder is niet afgerond. Er staan enkele vragen open en de wethouder heeft één toezegging gedaan.

Toezegging
Portefeuillehouder Bouwkamp zegt toe met een startnotitie richting raad te komen i.h.k. van de omgevingsvisie m.b.t. de hoogbouw en de daarbij horende Arnhemse woonprincipes, vóór januari 2022.

Conclusie
De voorzitter heeft geconcludeerd dat de raadskamer van mening is dat de meningsvorming 1 niet is afgerond en dat het onderwerp opnieuw m1 geagendeerd dient te worden.

De raadsadviseur,

Katinka Vons

De voorzitter,

Nico Wiggers

BEHANDELRESULTAAT

Meningsvormend 1 - 6-10-2021

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel "Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040"

Zaaknummer:	560653
Portefeuillehouder:	Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Prinsen (GL), Loos (VVD), Van Ommen (D66), Bouma (PvdA), Manders (AC), Witberg (PvdD), Zijlstra (ChristenUnie), Hutten (CDA) en Van Plateringen (AOP).
De fracties van de SP, DENK/VA en de PVV waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Bespreking
De beraadslaging betreft een vervolg van een meningsvormende 1 vergadering.Die vergadering eindigde tijdens de eerste termijn aan de zijde van het college. Daarom is op 6 oktober daarmee gestart. Vervolgens heeft de raadskamer gebruik gemaakt van een tweede termijn. Hierin hebben fractievertegenwoordigers onderling gedebatteerd en vragen gesteld aan de portefeuillehouder en zijn die beantwoord.

Toezeggingen

1. Wethouder Bouwkamp zegt toe in de definitieve versie van de omgevingsvisie op te nemen dat er iedere bestuursperiode een evaluatie met stakeholders uit de stad plaats zal vinden, dat die evaluatie naar de raad wordt gestuurd en dat daarna -indien nodig- een herijking van de visie als raadsvoorstel wordt voorgelegd aan de raad.
2. Wethouder Bouwkamp zegt toe dat de eerder toegezegde notitie over de instrumenten, capaciteit en middelen om te komen tot goede stadsontwikkeling in december naar de raad toe komt. Specifiek zal hierin ook de BKZ-regeling uitgewerkt worden als mogelijk instrument.

De fracties van GroenLinks, D66, Arnhem Centraal en de PvdA hebben aangegeven te overwegen om moties in te dienen.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de M1 is afgerond en dat een M2 gewenst is.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

E. Greving

DrieGasthuizenGroep
Zorgzaam en gastvrij sinds 1246

Inspraakreactie DrieGasthuizenGroep op het voorontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040

Datum: 4 oktober 2021

Inleiding

Arnhem wil een bedrijvige, ondernemende, groene en aantrekkelijk stad zijn. Een stad op weg naar de toekomst, waar plaats is voor iedereen en waar niemand wordt vergeten. In “Arnhem 2040, voorontwerp-omgevingsvisie” staat beschreven hoe de gemeente deze ambitie wil verzilveren. DrieGasthuizenGroep heeft met belangstelling kennis genomen van het voorontwerp. Als Arnhemse woonzorgorganisatie zijn onze wortels diep verankerd in de lokale samenleving. Vanuit onze kennis en ervaring leveren wij graag een bijdrage aan de omgevingsvisie 2040. Hieronder zetten wij onze reactie uiteen.

Raakvlakken en kansen voor samenwerking

Met betrekking tot de woonopgave wordt in de omgevingsvisie gesproken over een kwalitatieve behoefte, het verbeteren van de leefomgeving en het tegengaan van de tweedeling in de stad. Meer concreet:

- Bevorderen van heterogene wijken
- Levensloopbestendig wonen (zoals levensloopbestendige woningen, kleine huishoudens) en voldoende passende zorgwoningen in de wijken.
- Veilig + leefbaar
- Aantrekkelijk
- Gezond
- Voorzieningen
- Duurzaam en natuur inclusief bouwen als nieuwe norm voor alle nieuwbouw.

In de doorkijk naar de toekomst wordt de woningbouwopgave gezien als middel voor het versterken van het vestigingsklimaat en -milieu van de stad. Deze kwalitatieve benadering van de woonopgave spreekt DrieGasthuizenGroep bijzonder aan. Daarbij zien wij mogelijkheden om een bijdrage te leveren en zien wij punten waarop de gemeente Arnhem en DrieGasthuizenGroep elkaar kunnen versterken:

1. beide hebben wij baat bij de ontwikkeling van *integraal* beleid voor de fysieke leefomgeving waardoor de grote en urgente maatschappelijke opgave van het woningtekort wordt aangepakt alsmede de gewenste groei van de zorgcapaciteit in de stad.
2. DrieGasthuizenGroep heeft tot doel goede en toegankelijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening op het gebied van wonen en welzijn in de gemeente Arnhem en omstreken te realiseren. Daartoe ondersteunen wij ouderen in het zo lang mogelijk varen van de eigen levenskoers, als eigen baas. Met zorg en ondersteuning én met prettige en passende huisvesting. Hierover hebben wij ideeën die we graag delen.
3. beide willen wij ‘bouwen met zorg’. Steunstichting Arnhemse Gasthuizen (SAG), als onderdeel van DrieGasthuizenGroep, kent een rijke historie als opdrachtgever voor vastgoedontwikkeling en -exploitatie. De SAG is vertrouwd met het beheren, verpachten en ontwikkelen van gronden en gebouwen. DrieGasthuizenGroep heeft dus niet alleen een passie voor zorg, maar ook een passie voor wonen. Voor goed wonen: betaalbaar, veilig, duurzaam en inclusief.

VERTROUWELIJK

Ontwikkelkansen in Geitenkamp Noord

Een concrete kans voor samenwerking bestaat in Arnhem-Noord. Daar bezit de SAG een grondpositie, om precies te zijn een gebied van 23,4 ha groot in Geitenkamp Noord. Dit gebied wordt omgrensd door de Beukenlaan, Monnikensteeg, Schelmseweg, Dennenweg en het aansluitende fietspad.

De omgevingsvisie Arnhem 2040 stelt dat ten *noorden* van de Schelmseweg geen nieuwe bebouwing is toegestaan. De betreffende locatie is als stedenbouwkundige afronding gelegen ten *zuiden* van de Schelmseweg. Daarmee bestaat de ruimte om het terrein tussen de Beukenlaan en de Schelmseweg te gebruiken voor ouderenhuisvesting en de bouw ten behoeve van DrieGasthuizenGroep. Als de gemeente ervoor kiest om haar perceel grond dat aan het onze grenst ook te ontwikkelen, ontstaat een unieke mogelijkheid om een hoogwaardige afronding van de noordzijde van de stad te realiseren. Een plek die ook een positieve sociaaleconomische impuls levert aan de leefkwaliteit in de wijk Geitenkamp. Een concreet voorbeeld hoe “sterke en veilige wijken waar iedereen kan mee doen” kunnen worden gerealiseerd, een van de speerpunten uit de omgevingsvisie.

Ontwikkeling van het gebied zou een substantiële bijdrage kunnen leveren aan de verzilvering van de gemeentelijke ambities om de stad en haar wijken te versterken. Vanuit onze eigen hoofdopdracht en passend in de omgevingsvisie 2040 ziet DrieGasthuizenGroep mogelijkheden om in dit gebied duurzame, levensloopbestendige woningen te realiseren voor een gemengde doelgroep, met en zonder zorgvraag. Zelfstandige woningen en woningen die geschikt zijn voor groepswonen. Afhankelijk van de mogelijke dichtheid en bouwwijze, kan deze SAG-locatie ruimte bieden aan een relatief groot aantal wooneenheden[1].

Vervolg

Arnhem heeft de komende decennia een enorme bouwopgave. Het past ons om actief bij te willen dragen aan de invulling van deze opgave en mee te denken over de omgevingsvisie. Wij hebben inzake de concrete casus van het gebied in Geitenkamp Noord de mogelijkheden en aandachtspunten (waaronder het huidig, grotendeels agrarisch, gebruik, de eventuele saldering van stikstofuitstoot en de zorg voor de nabijgelegen natuur) intussen op hoofdlijnen in kaart gebracht. Mede in het licht van de concept omgevingsvisie, zouden wij graag in gesprek gaan om de mogelijkheden te verkennen of het beschreven gebied is te ontwikkelen tot een fijne, inclusieve leefomgeving voor jong en oud[2].

VERTROUWELIJK

[1] Ten oosten van de Dennenweg en vrijwel tegen de A12 liggen enkele percelen die mogelijk, uitgaande van het huidig gebruik zoals opslag van bouw en sloopmateriaal, bij de eventuele ontwikkeling meegenomen kunnen worden.

[2] De ontwikkeling van het terrein van de voormalige Saksen Weimar kazerne is daar een mooi voorbeeld van. Daarbij wel de aantekening dat hier uitsluitend ontwikkeld is voor een hoger marktsegment.

Politieke Avond

Dossiernummer	2792
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 november 2021
Agendapunt	9.RZ
Omschrijving	22.00 uur - 23.15 uur: Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad

Geagendeerd	Vergaderdatum
Politieke Avond	22 september 2021
Politieke Avond	6 oktober 2021
Politieke Avond	**17 november 2021**
Politieke Avond	24 november 2021
Politieke Avond	8 december 2021

Titel/onderwerp: # Economische agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Wija de Vries
Portefeuillehouder:	J. van Dellen	Telefoonnr:	5743
		E-mailadres:	Wija.de.vries@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (M2)		
Toelichting	**Inhoud** Voorgesteld wordt om de Economische agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad, vast te stellen door de gemeenteraad. Met deze agenda worden de economische opgaven van de stad voor de komende jaren bepaald. Hierbij is verbinding met maatschappelijke thema's het uitgangspunt en laat de uitvoeringsagenda zien hoe met de partners uit de stad wordt samengewerkt om de doelen uit die agenda te bereiken. In deze agenda ligt de focus op twee hoofdopgaven: economisch aantrekkelijke stad en energie. Daarnaast zijn werklocaties, human capital en verbindingen als groeibepalende randvoorwaarden geformuleerd. Zie voor meer informatie het raadsvoorstel.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	Vergaderorde M2 Het doel van de M2 is het bespreken van de reeds ingediende moties en/of amendementen. Behandeling gebeurt per motie of amendement, op volgorde van volgnummer: 1. Indiener licht motie of amendement toe 2. Woordvoerders van andere fracties krijgen de gelegenheid om vragen te stellen aan de indiener of hun standpunt te delen 3. De portefeuillehouder krijgt de gelegenheid om te reageren op de motie of amendement (pre-advies) 4. Woordvoerders kunnen reageren op de bijdrage van de portefeuillehouder Daarna is de volgende motie of amendement aan de beurt, totdat alle moties of amendementen zijn besproken. Interrupties zijn toegestaan, maar kunnen vanwege de tijd beperkt worden. Als in de m2-behandeling naar het oordeel van de raadskamer alle concept-moties en -amendementen behandeld zijn, kan het voorstel worden doorgeleid naar de besluitvorming.		
Bijlagen			

Raadsvoorstel "Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke Stad"			
Bijlage 1 - De uitvoeringsagenda 2021			
Bijlage 2 - Advies en concept Economische Agenda, Buck consultants International			
De Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke Stad			
Lijst met deelnemers ronde tafelgesprek			
Behandelresultaat 22 september 2021, informatieve behandeling			

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke stad
Wijzigingsvoorstel van	Muriël Simonis - GroenLinks
Titel van het wijzigingsvoorstel	Kaders voor de toekomst
Nummer Zaaknummer	**21A72** 577320

De volgende raadsleden stellen/het volgende raadslid stelt de volgende verandering voor:

1. *Aan deze tekst uit het voorstel*
   deze tekst toe te voegen:
   De aanpak van klimaatverandering en de grote maatschappelijke thema's zijn leidende voorwaarden voor alle ontwikkelingen en acties die de gemeente ontplooit of ondersteund. Dit zou bij elke handeling een onderwerp van overleg en inzicht moeten zijn. Economische ontwikkelingen zijn een middel om Arnhem weerbaar en toekomstbestendig te maken. Ontwikkelingen en acties die deze voorwaarden en transities ondermijnen zullen worden besproken, bijgestuurd of gestopt.

Toelichting:

Toevoegen Alina over klimaatproblematiek en maatschappelijke transities en dus randvoorwaarden dat economie daar aan moet bijdragen. (Groei en winst ondergeschikte belangen, economie als tool).

Hierbij even kort in snelle bewoording, puur voor de dialoog van aanstaande woensdag, dit zal nog verder uitgewerkt moeten worden: De vraag is of handelen in het ene veld anderen beleidsdoelen en visies ondermijnen. Het gaat weer voornamelijk over groei in allerlei verschillende hoedanigheden, dat kan wat mij betreft niet meer. Qua kaders zouden we veel meer moeten denken in de trant van de donut economie. Oneindige groei is destructief en onmogelijk, waar is dit wel behulpzaam en wat doen we dan niet. Daarnaast worden zaken als de extreme maatschappelijke transities die we door moet nauwelijks benoemd, terwijl dit toch onderdeel/afhankelijk is van de maatschappij. Mijns inzien is dit echter leidend en is de economische agenda/beleid ook een middel om onze maatschappelijke thema's te kunnen ondersteunen en uit te voeren. Alle handelingen die deze voorwaarden ondermijnen zijn onmogelijk te handhaven en zullen de weerbaarheid en effectiviteit van de gemeente Arnhem en haar inwoners op termijn onder graven. Daarnaast is wat we meten ook sturend in hoe we kijken naar afdelingen en mogelijkheden als gemeente, als we nu vooral naar groei kijken in

diverse vormen, dan is dat ook waar we op sturen. Als we welzijn, kwaliteit en wat het bijdraagt aan andere maatschappelijke thema’s zouden meten als standaard dan krijgen we ook meer zicht op de mogelijkheden. Zoals een ander belangrijk punt dat hierbij onder de aandacht komt is of wel iedereen in de maatschappij mee kan komen in deze veranderde samenleving. Hoe vermijden we de tweedeling die er reeds is verder vergroot en hoe zorgen we ervoor dat we deze juist verkleinen met het handelen van de gemeente, ook met de Arnhemse economische agenda.

- Hoe de situatie nu is
- Waarom we dit willen veranderen
- Wat er hiermee precies verandert

Muriël Simonis - GroenLinks

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad
Motie van	Mattijs Loor - D66 Hans Eliëns – Partij voor de Dieren
Titel van de motie	Belang creatieve sector voor innovatie
Nummer Zaaknummer	**21M263** 577320

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 24 november 2021 het college op te roepen om meer aandacht te hebben voor de creatieve sector en het beleid daarop bij te sturen.

Door dit voorstel aan te nemen, versterken we de samenwerking tussen verschillende sectoren en daarmee de unieke kwaliteiten van de Arnhemse economie.

Omdat we weten dat:

- De voorgestelde Economische Agenda een sterke focus heeft op de energietechniek;
- Innovatieve ontwikkelingen versterkt kunnen worden door het samenspel tussen de creatieve sector en de technologische sector;

Omdat we vinden dat:

- Ook een Economische Agenda met een sterke focus gebaat is bij goede verbanden tussen de gekozen focus (energietechniek) en andere sectoren: de wisselwerking tussen sectoren in een stad of regio is essentieel;
- Het onderscheidend vermogen van Arnhem als technologisch innovatieve stad niet losstaat van de kracht van onze creatieve sector.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. Het belang van de creatieve sector voor de ontwikkeling van Arnhem als energieke en innovatieve stad meer te onderkennen;
2. In de uitvoeringsagenda 2022 ook in te zetten op verbindingen tussen de creatieve sector en de technische innovatie die van uit de Economische Agenda gewenst is;
3. De visie op de relatie tussen innovatieve (energie)techniek en de creatieve sector samen met de beide sectoren komend jaar nader vorm te geven, te verkennen wat er nodig is om die visie te concretiseren en de raad uiterlijk eind 2022 daarover te informeren.

Mattijs Loor - D66
Hans Eliëns – Partij voor de Dieren

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke stad
Motie van	Muriël Simonis, GroenLinks
Titel van de motie	Een Arnhemse week van verbinding, experiment en innovatie
Nummer Zaaknummer	**21M268** 577320

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 24 november 2021, Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke stad, een besluit te nemen over ‘Een Arnhemse week van verbinding, experiment en innovatie’.

Door dit voorstel aan te nemen zullen de gemeente en diens partners kijken wat de mogelijkheden zijn voor een “Arnhemse Dutch Green/Energie week’, waarin reeds actieve partners samenwerking zullen aangaan voor een terugkerend evenement waarin de waarde van verbinding, transitie, experiment en innovatie, zullen terugkeren.

Omdat we weten dat:

- We in Arnhem een grote variëteit hebben aan organisaties en bedrijven die bezig zijn met de grote transitie vraagstukken uit onze tijd;
- Er verschillende Arnhemse organisaties en evenementen op de sneden van transitie, experiment en innovatie opereren;
- Er interesse is in het organiseren van een week waarin deze transities, experimenten en innovaties een podium krijgen;
- Verbinding en samenwerking tussen de verschillende disciplines en organisaties van groot belang is voor vernieuwing en experiment;

Omdat we vinden dat:

- Door te verbinden en te delen we meer houvast en snelheid kunnen krijgen in de grote vraagstukken van vandaag de dag;
- We door dit in de vorm van een terugkerend evenement te gieten de samenwerking en verbinding het hele jaar door zullen verbeteren;
- Door het plaatsvinden van een terugkerend evenement zullen verschillende disciplines en organisaties elkaar beter kunnen vinden;
- We door het stimuleren van een terugkerend evenement, de verschillende organisaties, bedrijven en mensen waar veel van Arnhemse kracht in zit een podium krijgen. Dit zal tevens de solidariteit en kennis onderling, binnen en buiten Arnhem vergroten.

Daarom vraagt de gemeenteraad, roept het college op om:

- Samen met diens partners te kijken wat de mogelijkheden zijn voor een “Arnhemse Dutch Green/Energie week’, waarin reeds actieve partners samenwerking zullen aangaan voor een terugkerend evenement waarin de waarde van verbinding, transitie, experiment en innovatie, een podium zullen krijgen.

Raadsleden

Muriël Simonis - GroenLinks

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke stad
Motie van	Muriël Simonis - GroenLinks
Titel van de motie	Kaders voor een toekomst met welzijn
Nummer Zaaknummer	**21M269** 577320

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 24 november 2021, Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke stad, een besluit te nemen over ‘Kaders voor een toekomst met welzijn’.

De aanleiding is...
Door dit voorstel aan te nemen zal het belangrijke toekomst kader, namelijk klimaatverandering en de noodzakelijke maatschappelijke transities, meegewogen worden in het handelen van de gemeente ten aanzien van economische ontwikkeling en ondersteuning.

Omdat we weten dat:

- Klimaatproblematiek merkbaar is in vele aspecten van de maatschappij;
- Klimaatproblematiek vraagt om een breed maatschappelijke transitie;
- Klimaatproblematiek een van de grootste opgaven is van onze generatie;
- Klimaatproblematiek en de noodzakelijke maatschappelijke transities merkbaar zijn in alle lagen van de maatschappij en bestuur. Dit tevens grote opgaven zijn voor stad en bestuur waaraan gewerkt wordt.

Omdat we vinden dat:

- Dat vernieuwende economische concepten zoals ‘de donut economie’ de ontwikkelingen van bedrijvigheid en ondernemerschap in het juiste daglicht stelt. Waarbij groei en winstmaximalisering niet de hoogst haalbare waarden zijn maar ondergeschikt aan de draagkracht en weerbaarheid van maatschappij en planeet;
- Het meest dwingende en beperkende kader dat ons voortbestaan zal ondersteunen die van de draagkracht en weerbaarheid van maatschappij en planeet is;
- De nootzakelijke maatschappelijke transities onmogelijk te behalen zijn als er op andere gebieden met tegengestelde belangen wordt gehandeld. Waarbij
- Economie gaat over het gebruik, verdeling en inzetten van de middelen en mogelijkheden die we als maatschappij hebben en dit alleen houdbaar is als we als maatschappij kunnen voortbestaan;
- Groei allen mogelijk is binnen de kaders van het houdbare en dit dus een lijden principe zou moeten zijn in de economische agenda van Arnhem. In de praktijk zou dit dus beteken dat er andere bedrijvigheid beperkt zou moeten worden.

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het college om/verzoekt het college om/roept het college op om: - De klimaatproblematiek en de grote maatschappelijke opgaven waar we voor staan als lijdende kaders mee te nemen in het ondersteunen, stimuleren en ontwikkelen van economische activiteit in de stad Arnhem.
Raadsleden Muriël Simonis - GroenLinks

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad
Motie van	Mattijs Loor - D66
Titel van de motie	Regelluwe zones: ruimte voor experiment
Nummer Zaaknummer	**21M270** 577320

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 24 november 2021 het college op te roepen om te regelen dat er voldoende ruimte is voor experimenteel onderzoek en innovatie door Arnhemse bedrijven. Regelgeving mag daarbij niet in de weg staan.

Door dit voorstel aan te nemen, wordt het voor bedrijven makkelijker om knelpunten aan te geven en kunnen ‘regelluwe zones’ worden ingesteld als dat voor de ontwikkeling van nieuwe technieken nodig is.

Omdat we weten dat:

- Arnhemse ondernemers soms gehinderd worden in het ontwikkelen van innovatieve technieken, door regelgeving die op de betreffende locatie geen doel (meer) dient;
- De ontwikkeling van deze innovatieve technieken in Arnhem essentieel is voor het succes van onze economische agenda.

Omdat we vinden dat:

- Regels alleen beperkend mogen zijn voor innovatie als daar in de belangenafweging hele goede redenen voor zijn.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. Een aanspreekpunt te organiseren voor bedrijven die tegen gemeentelijke regelgeving aanlopen die hun ruimte voor experimenteel onderzoek en innovatie beperkt;
2. Afspraken te maken met verbonden partijen zoals de ODRA hoe in dergelijke gevallen zoveel mogelijk kan worden meegewerkt om experimenteel onderzoek en innovatie mogelijk te maken;
3. Als blijkt dat door de raad vastgestelde regels beperkend zijn voor innovatie en experimenteel onderzoek en afwijken wenselijk is, de raad voorstellen te doen voor het instellen van één of meer regelluwe zones.
4. Waar nodig voor uitvoering van deze motie de samenwerking met de provincie op te zoeken.

Mattijs Loor - D66

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad
Motie van	Mattijs Loor - D66
Titel van de motie	Duurzame bereikbaarheid op de agenda
Nummer Zaaknummer	**21M271** 577320

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 24 november 2021 het college op te roepen om meer aandacht te hebben voor de bereikbaarheid van werklocaties met de fiets en met het OV.

Door dit voorstel aan te nemen, komt er bij de uitvoering van het economisch beleid meer aandacht voor duurzame bereikbaarheid.

Omdat we weten dat:

- De bereikbaarheid van werklocaties met fiets en OV niet altijd goed genoeg is;
- Arnhem de ambitie heeft om duurzaam vervoer te stimuleren;
- Steeds meer bedrijven de mogelijkheden van duurzaam vervoer meewegen in de beoordeling van het vestigingsklimaat.

Omdat we vinden dat:

- Voor werknemers en bezoekers van alle Arnhemse werklocaties fiets en/of OV minstens net zo aantrekkelijk moeten zijn als de auto.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. In de uitvoeringsagenda's voor 2022 en 2023 uitgewerkte acties op te nemen voor het verbeteren van de bereikbaarheid per fiets en OV van alle werklocaties;
2. Hierbij zowel verbindingen binnen de stad als relevante OV- en fietsverbindingen in de regio en de OV-verbindingen met andere regio's en internationaal te beschouwen.

Mattijs Loor - D66

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad
Motie van	Mattijs Loor - D66
Titel van de motie	Arnhems talent: de basis voor onze economie
Nummer Zaaknummer	**21M272** 577320

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 24 november 2021 het college op te roepen om een plan te maken om Arnhems talent in de lokale economie beter tot zijn recht te laten komen.

Door dit voorstel aan te nemen, wordt ingespeeld op de verwachte economische veranderingen en de knelpunten tussen economie en arbeidsmarkt.

Omdat we weten dat:

- Er grote verschuivingen in de economie en de arbeidsmarkt te verwachten zijn;
- In de stad aanwezig (en soms hier opgeleid) talent niet vaak genoeg blijvend voor Arnhem kiest;
- Sommige sectoren nu al grote personeelstekorten kennen.

Omdat we vinden dat:

- Het van belang is een samenhangend beeld te krijgen van de ontwikkeling van de lokale arbeidsmarkt;
- Het aanwezige talent in Arnhem optimaal tot zijn recht moet komen;
- De gemeente het een leven lang ontwikkelen voor Arnhemmers mede mogelijk moet

maken.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. Samen met het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen een plan te maken om het talent in Arnhem optimaal te benutten voor de economie van de toekomst.
2. Bij dit plan in ieder geval te betrekken:
   a. Een beeld van de Arnhemse arbeidsmarkt van de toekomst en de daarin verwachte personeelstekorten of juist verdwijnende banen;
   b. De acties die nodig zijn om talent voor de Arnhemse economie te behouden;
   c. De acties die nodig zijn om talent voor de Arnhemse economie te ontwikkelen, bijvoorbeeld door de ontwikkelkansen voor volwassen Arnhemmers te vergroten.

Mattijs Loor - D66

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad
Motie van	Mattijs Loor - D66
Titel van de motie	Ook over de grens samenwerken en verbinden
Nummer Zaaknummer	**21M273** 577320

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 24 november 2021 het college op te roepen om meer aandacht te hebben voor internationale samenwerking bij de uitvoering van het economische beleid.

Door dit voorstel aan te nemen, wordt de zichtbaarheid in Brussel en de samenwerking met de Duitse deelstaat Nordrhein Westfalen onderdeel van de komende uitvoeringsagenda's.

Omdat we weten dat:

- Er nog onbenutte kansen liggen voor economische samenwerking over de grens;
- De heldere prioriteiten in de economische agenda kunnen bijdragen aan het benutten van deze kansen;
- In de uitvoeringsagenda 2021 het internationale aspect van onze economie onbelicht blijft.

Omdat we vinden dat:

- Internationale zichtbaarheid en samenwerking met onze nabije buren in Nordrhein Westfalen meer aandacht moeten krijgen in het economische beleid.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. In de uitvoeringsagenda's voor 2022 en 2023 onder het onderdeel ‘verbindingen’ ook internationale samenwerking op te nemen;
2. De benodigde inzet op dit punt in nauw overleg met relevante economische sectoren uit te werken.

Mattijs Loor - D66

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 577320

Onderwerp: Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad

Voorstel

1. De Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad vast te stellen.

Inleiding

Arnhem is een stad met energie! Een stad met innovatieve en creatieve ondernemers, een krachtig MKB, toekomstig talent dat opgeleid wordt en ondernemende inwoners. Daarbij is Arnhem een stad met een goed woon-werkklimaat door haar groene landschappelijke ligging, aantrekkelijke binnenstad en korte verbindingen met de regio en de rest van het land. Dit draagt bij aan een sterk economisch klimaat.

Een gezonde economie is immers van groot belang voor de Arnhemmers die een bestaan willen opbouwen met een baan of eigen onderneming, of om mooie dingen te kunnen ontwikkelen voor de stad. Tegelijk kan je economie niet los zien van andere maatschappelijke ontwikkelingen en sectoren. Zonder onderwijs is er geen beroepsbevolking, zonder zorg en sport zijn er geen vitale werknemers en zonder ondersteuning vanuit de overheid is er geen ruimte voor verduurzaming van de economie en startups.
Begin vorig jaar is een proces opgestart met ondernemers en andere partners in de stad, om een gezamenlijke economische agenda voor de jaren 2021 - 2025 te formuleren. Dit heeft geleid tot een advies Energieke stad, door Buck Consultants International, zie bijlage 2. Het doel is om met elkaar slimmer en uitvoeringsgerichter samen te werken ten aanzien van economische maar zeker ook maatschappelijke thema's in de stad. Dit gezamenlijke proces heeft geresulteerd in de Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad. In deze agenda ligt de focus op twee hoofdopgaven: Economisch aantrekkelijke stad en Energie.

Daarnaast zijn er drie groeibepalende randvoorwaarden (werklocaties, Human Capital en verbindingen) geformuleerd. Tevens is een uitvoeringsagenda 2021 opgesteld om concrete invulling te geven aan de hoofdopgaven en groeibepalende randvoorwaarden.

Het college is van mening dat de economische agenda die nu ter besluitvorming voorligt, bijdraagt aan een stabiele en veerkrachtige economie voor de stad. Daarnaast dragen de diverse opgaven en projecten uit de uitvoeringsagenda bij aan andere thema's die op het stadsbrede niveau spelen.

Arnhem GEMEENTE

Beoogd effect

Met deze economische agenda worden de economische opgaven van de stad voor de komende jaren bepaald. Hierbij is de verbinding met andere maatschappelijke thema's in de stad het uitgangspunt. De uitvoeringsagenda laat zien hoe met de partners uit de stad samengewerkt wordt, om de doelen uit de agenda te bereiken.

Argumenten

1.1 De economische agenda geeft focus aan de opgaven in de stad en draagt bij aan een intensivering van samenwerking tussen organisaties.

De hoofdopgaven en groeibepalende randvoorwaarden zorgen voor focus in de economische koers van de gemeente en daaraan gekoppelde opgaven. De uitvoeringsagenda geeft concrete invulling om deze opgaven te bereiken. Door een duidelijke focus, goede organisatie en regelmatige gesprekken met elkaar op verschillende niveaus willen we dit bewerkstellingen.

Arnhem kent veel partijen in de stad die op hun manier ondernemers vertegenwoordigen. Deze partijen zijn allemaal bezig met het ondernemersbelang, maar zeker ook met het maatschappelijk belang van de stad. Gaat het economisch gezien goed in een stad dan komt dit ook ten goede aan de uitstraling van de stad. Dit zorgt voor een fijne leefomgeving van bewoners en heeft bovendien een positief effect op mensen die de stad willen bezoeken en er ook willen wonen en werken.
De ondernemersvertegenwoordigers uit de stad merkten dat zij allen hard werkten aan verbeteren van het ondernemersklimaat, maar te weinig slagkracht hadden en elkaar niet altijd goed kenden. Daarbij bleek dat men wel vaak dezelfde doelen of belangen nastreeft. Samenwerking betekent krachten bundelen, elkaars sterke kanten benutten om gezamenlijke doelen te bereiken. Dat is ook waar de economische agenda, die samen met de stad is opgesteld, naar streeft. Samen werken aan doelen zodat het economische klimaat van Arnhem versterkt wordt.

1.2 De agenda draagt bij aan stadsbrede opgaven.

Door vanuit het economische perspectief te werken aan het verbeteren van het economische klimaat van de stad, wordt direct ook bijgedragen aan een aantal stadsbrede opgaven die Arnhem kent.

<u>Behoud en uitbreiding werkgelegenheid</u>
Gezien de gevolgen van de coronacrisis moeten mensen aan het werk gehouden en aan werk geholpen worden. Dit kan door mensen via (om)scholing te leiden van krimpsectoren naar groeisectoren. Met behulp van acties uit de economische agenda wordt geïnvesteerd in groeisectoren.

<u>Arnhem als klimaatneutrale stad</u>
Arnhem wil op termijn een klimaatneutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. Daarnaast zijn ambities geformuleerd voor een circulaire economie. De energietransitie en circulaire economie zijn een vliegwiel voor verdere innovaties, investeringen, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Door middel van acties uit de economische agenda

kan voor de benodigde innovaties en kennisontwikkeling worden gezorgd om de energietransitie mogelijk te maken en zo bij te dragen aan Arnhem als klimaatneutrale stad.

Arnhem als economisch aantrekkelijke stad in een groene metropoolregio

Arnhem is een aantrekkelijk stad om in te wonen, te ondernemen, te werken en te recreëren. Arnhem heeft vele voorzieningen, een bruisende binnenstad en een prachtige groene omgeving. Om de economische aantrekkelijkheid verder te versterken, zoeken we voortdurend naar het evenwicht tussen een duurzame groei van de stad en het behoud van de voor Arnhem typische levendige, ontspannen en groene leefkwaliteit. De kwaliteiten van Arnhem gaan hand in hand met de ruimtelijke claims die gelegd worden door alle activiteiten en doelgroepen in de stad. Er moet voldoende (fysieke) ruimte zijn voor bedrijven om te ondernemen, maar ook groen, goede en voldoende woningen voor alle doelgroepen en recreatiemogelijkheden dragen bij aan een economisch aantrekkelijke stad.

Goede bereikbaarheid

Goede bereikbaarheid van al deze functies is daarbij erg belangrijk. De groene parken, evenementen, detailhandel en horeca in de binnenstad en iconen als Burgers' Zoo en het Nederlands Openluchtmuseum zorgen voor een aantrekkelijk woonklimaat voor onze inwoners, maar zorgen ook voor het versterken van ons toeristisch profiel en versterken daarmee ook onze voorzieningen en de economie. We werken daarmee ook aan duurzame gastvrijheid. Investeringen hierin vanuit de economische agenda dragen dus ook bij aan andere doelstellingen, en andersom dragen investeringen vanuit andere doelstellingen bij aan de economische versterking van de stad. Er is een wisselwerking tussen leefbaarheid en economische ontwikkeling en aantrekkingskracht.

1.3 *De agenda draagt bij aan het dempen van nadelige effecten van Covid-19 en het stimuleren van de toekomstgerichte economische structuur van de stad.*

Veel Arnhemse bedrijven hebben het zwaar en de banen van Arnhemmers staan onder druk. De crisis brengt enorme economische uitdagingen met zich mee. Covid-19 heeft ons nog eens doen beseffen hoe alle sectoren met elkaar verweven zijn. Dankzij het stevige fundament van de vorige economische agenda konden we in 2020 al snel een herstelagenda voor de coronacrisis presenteren.

De eerste schok hebben we opgevangen door ondernemers op weg te helpen met onze dienstverlening "Van Bedrijven Weten". Hieronder valt onder andere het ondernemersloket. Hier worden bijvoorbeeld de corona gerelateerde ondernemersvraagstukken behandeld en is de uitvoering van de Tozo-regeling belegd. Om de ondernemersdienstverlening gezamenlijk te versterken zijn investeringen en inspanningen vanuit verschillende programma's en portefeuilles nodig.

Met deze nieuwe agenda kijken we ook verder naar de periode na Covid-19. We willen dit doen vanuit een stevige koers met een duidelijke focus. Met de twee gekozen hoofdopgaven en de groeibepalende randvoorwaarden zetten we in op het versterken van de economische structuur van de stad met een uitdagend, duurzaam en vernieuwend vestigingsklimaat voor inwoners, ondernemers, studenten en bezoekers van de stad.

Kanttekeningen en risico's

1.1 De mate van samenwerking is bepalend voor het behalen van de opgaven uit de economische agenda.

De economische agenda is samen met partners uit de stad opgesteld. Elk van deze partijen, inclusief de gemeente, zal een bijdrage moeten gaan leveren aan het bereiken van een of meerdere opgaven uit de agenda. De gemeente zal hier in eerste instantie de regierol in nemen om te komen tot een Economische Strategische Alliantie. Deze alliantie zal samen de agenda monitoren en jaarlijks actualiseren.
Om de opgaven uit de uitvoeringsagenda te realiseren zijn energieke coalities tussen partijen in de stad noodzakelijk. Op heeft veel fronten gebeurt dit al en daarmee geeft deze agenda bevestiging van het feit dat veel zaken goed gaan, maar ook beter kunnen.

De gemeente is één van de partijen die de samenwerking aangaat met partijen in de stad. Iedere partij dient daarin zijn aandeel en verantwoordelijkheid te nemen om de opgaven ook daadwerkelijk vooruit te brengen en uiteindelijk het gewenste resultaat te behalen.

1.2 De precieze effecten van Covid-19 zijn nog onduidelijk.

Doordat we momenteel nog steeds te maken hebben met beperkende maatregelen als gevolg van Covid-19, is nog niet exact duidelijk welke gevolgen dit heeft voor de nabije toekomst van de stad. Dit is lastig te voorspellen en zal dan ook bij het monitoren van de agenda meegenomen worden. Echter, welke gevolgen Covid-19 ook voor de stad heeft, ook de partners in de stad zullen hiermee te maken krijgen. Ook op dat moment is samenwerking en focus van cruciaal belang en kunnen de energieke coalities benut worden om samen in te spelen op deze gevolgen.

Participatie

Al vanaf de start is dit een participatief proces. Samen met partners uit het economische speelveld is deze agenda opgesteld. We gaan er samen ook vervolg aan geven. Betrokkenen hebben behoefte aan een gemeente die hier een trekkende, aanjagende rol in aanneemt. We zien een groeimodel voor ons, waarin we als gemeente steeds meer deelnemer worden en minder aanjager.

Financiën

Het uitvoeren van de economische agenda vraagt op zichzelf geen financiële middelen. De projecten op de uitvoeringsagenda behoeven wel financiële middelen. Vanuit de energieke coalities (zie uitvoering) wordt bekeken op welke wijze deze projecten te financieren zijn en hoe elke partij een bijdrage kan leveren.

Uitvoering

De uitvoering van de agenda vindt plaats in samenwerking met de partijen in de stad. Voor regie op de uitvoering, de afstemming daarover en ondersteuning voor de uitvoeringskracht worden twee samenwerkingsvormen in het leven geroepen: Economische Strategische Alliantie en Energieke Coalities.

Economische Strategische Alliantie

Daarom zijn wij reeds begonnen met het de voorbereidingen voor het installeren van een Economische Strategische Alliantie. Deze alliantie bestaat uit 8-12 betrokkenen uit de stad en gemeentelijke organisatie en heeft als functie om te duiden wat er op ons af komt en hoe dit zich verhoudt tot de hoofdopgaven van de Economische Agenda en het uitvoeringsplan. De gemeente neemt het initiatief voor oprichting. De startbijeenkomst vindt waarschijnlijk plaats in Q3, gevolgd door een bijeenkomst om het uitvoeringsplan 2022 te formuleren in Q4. Hierin vragen we de alliantie om actief haar netwerk in te zetten en daar waar nodig nieuwe coalities te smeden. Ook herijkt de alliantie de hoofdopgaven, waar nodig.

Energieke Coalities

Om recht te doen aan de wens van meer uitvoeringskracht, vormen we energieke coalities. Dit zijn partijen die elkaar nodig hebben om tot effectieve uitvoering van projecten uit de uitvoeringsagenda van de Economische Agenda te komen. Grotendeels bestaan deze coalities al. Overlegfrequentie, deelnemers en de rol van de gemeente is verschillend. Afhankelijk van wat nodig is. De agenda van deze energieke coalities is gericht op (effectieve) uitvoering van projecten. Jaarlijks stellen zij (belangrijkste stakeholders) samen met de alliantie een nieuw uitvoeringsplan vast. In het aangaan van coalities heeft de gemeente in eerste instantie een sterk aanjagende en signalerende rol.

Verhouding Economische Strategische Alliantie tot energieke coalities

Samenspel is noodzakelijk voor de monitoring van de stand van zaken van het uitvoeringsplan, de signalering van knelpunten, doorzettingskracht (gebruik netwerk) en het gezamenlijk vaststellen van het jaarlijkse uitvoeringsplan. Een jaarlijkse bijeenkomst en het organiseren van wederzijdse kennisdeling zijn hierin belangrijke elementen om het samenspel goed neer te zetten.

Communicatie

Op dit moment worden er al gesprekken gevoerd met bestaande coalities en met netwerkpartners in de stad om te komen tot nieuwe energieke coalities. Bij vaststellen van de economische agenda zal deze agenda ook leidraad worden voor het bespreken van projecten met partners in de stad. Deze dienen een bijdrage te leveren aan de opgaven en uitvoeringsagenda.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- De Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad
- Bijlage 1 - De uitvoeringsagenda 2021
- Bijlage 2 - Advies en concept Economische Agenda, Buck Consultants International

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	577320

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 1 juni 2021, nummer: 577320;

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Arnhem, energieke stad

Een duurzame en vitale economie draagt bij aan het aanpakken van de uitdagingen van Arnhem. Dat vraagt om een centrale positie van de economie in het beleid van Arnhem en een stevige actiegerichte agenda met de stad. Want Arnhem is een energieke stad met een toekomstgerichte en innovatieve economie!

Uitvoeringsagenda 2021

Energie

- Connectr: verbinden partijen
- Voucherregeling groeiversneller Energy starten en uitvoeren
- Versterken energywerklocaties en deze verbinden aan stedelijke opgaven
- Arnhem verder op de kaart zetten als Hotspot Energy

Economisch aantrekkelijke stad

- Versterken iconen (kunst & cultuur, sport, toerisme, evenementen, Veluwe)
- Doorontwikkelen herdenken en versterken herdenkingstoerisme
- Bruisende binnenstad: transformeren van place to buy naar place to meet
- Inzetten op wijkeconomie en voorzieningen in Arnhem-Zuid
- De stad krachtig positioneren met citymarketing
- Creatieve Industrie optimaal benutten

Human Capital

- Opzetten regionale Human Capital Agenda
- Pilot StartClub in uitvoering
- Samenwerking kennisinstellingen en bedrijfsleven bevorderen
- Doorzetten Arnhem Studiestad
- Ondersteunen en stimuleren regionale samenwerking (o.a. Techniekpact, Skills hub regio Arnhem - Nijmegen)

Verbindingen

- Bouwen aan energieke coalities en passende samenwerkingsvormen
- 'Van Bedrijven Weten' implementeren en uitvoeren
- Regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen versterken (o.a. met MKB deal)

Werklocaties

- Opzetten optimale programmering voor compacte binnenstad en entrees
- Toevoegen kantoorruimte in gebied rondom stationslocaties
- Duurzaam en toekomstbestendig investeren voor bedrijven stimuleren
- Nieuwe haven: opstellen implementatieplan en uitvoeren
- Opstellen visie werklocaties Arnhem

Buck Consultants International

Economische Agenda
+
Uitvoeringsagenda 2020
Concept

Uitgevoerd in opdracht van:
Gemeente Arnhem

Nijmegen, 6 mei 2020

Inhoudsopgave

Blz.

Samenvatting **1**

Hoofdstuk 1 **Inleiding** **12**

1.1 Juist nu gezamenlijk aan een vitale economie werken 13
1.2 Maatschappelijke uitdagingen van de stad 14
1.3 Naar een uitvoeringsgerichte economische agenda 15
1.4 Leeswijzer 16

Hoofdstuk 2 **Economische foto** **17**

2.1 Tot voorkort economisch stabiel Arnhem, maar crisis leidt tot (economisch) onzekere tijden 17
2.2 Bevolkingsgroei en samenstelling leidt tot opgaven voor woningbouw en behoud jongeren 19
2.3 Grote sociale opgaven voor Arnhem 20
2.4 Economische speerpunten met voldoende ontwikkelpotentieel en groeikracht 21
2.5 Kwaliteit vestigingsklimaat van belang voor hele stad 22

Hoofdstuk 3 **Beelden uit de stad** **27**

Hoofdstuk 4 **De Hoofdopgaven** **32**

4.1 Arnhem: de koploper in de energietransitie 33
4.2 Arnhem economisch aantrekkelijke stad in een Groene Metropoolregio 36

Blz.

Hoofdstuk 5 **Groeibepalende randvoorwaarden** **41**

5.1 Human Capital 41
5.2 Toekomstbestendige werklocaties 43
5.3 Verbindingen 45

Hoofdstuk 6 **Uitvoeringsagenda** **50**

Hoofdstuk 7 **Organisatie** **56**

Bijlage 1 Overzicht gesprekspartners **58**

Bijlage 2 Economie als strategisch onderdeel van gemeentelijk beleid **59**

Bijlage 3 Totaal overzicht acties **61**

Bijlage 4 Verwijzingen programma's **66**

Samenvatting

De Energieke Stad

Met een economische focus

In het voorjaar van 2020 staat de wereld op z'n kop. Een wereldwijd verspreid virus remt de economie sterk af en het is afwachten wat de structurele consequenties zijn. Voor Arnhem betekent dit samen de schouders eronder en werken aan een krachtig herstel. De uitdagingen op het vlak van economie en maatschappij waren voor de Corona-crisis al stevig, maar vandaag de dag nog urgenter. Alles moet uit de kast worden gehaald voor het behoud van werkgelegenheid en het voorzieningenniveau. Een uitdaging die we in Arnhem gezamenlijk moet oppakken met de ondernemers, het onderwijs en de gemeente en andere overheden.

Een duurzame en vitale economie is cruciaal in relatie tot de andere uitdagingen die de stad kent zoals het welzijn van haar inwoners, mobiliteit en bereikbaarheid, woningbouw en ruimtelijke kwaliteit en verduurzaming. Dat vraagt in zijn integraliteit om een standvastige inzet en een centrale positie van de economie in het beleid van Arnhem. De aanwezigheid van banen, innovaties en investeringen in de stad is een impuls voor de ontwikkeling van de welvarendheid van de stad als geheel. Die impuls kan met behulp van de Economische Agenda gegeven worden. Een agenda die samen met de Arnhemse partners is samengesteld.

De Economische Agenda is opgesteld voor de komende vijf jaar en geeft focus aan de inzet van middelen in de jaarlijkse Uitvoeringsagenda's. De Corona-crisis vraagt de komende jaren om extra inzet, doordat prioritaire acties intensiever moeten worden uitgevoerd. Dat betekent dat in de Uitvoeringsagenda 2020/2021 naast de gemeentelijke dienstverlening aan ondernemers er ook concrete anticyclische investeringen aan bod moeten komen.

De Economische Koers uit 2016 is het uitgangspunt geweest voor het komen tot een Economische Agenda met focus en daaruit voortvloeiend een Uitvoeringsagenda 2020/2021.

De focus is in de Economische Agenda gelegd op twee hoofdopgaven met krachtige potentie: ***energie*** en ***economisch aantrekkelijke stad***.

- Een sterk ***energiecluster*** in termen van economische groei en in de bijdrage aan de maatschappelijke opgaven geeft de stad in economische opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal.
- Het onderscheidend vermogen van Arnhem als ***economisch aantrekkelijke stad*** binnen de Groene Metropool Arnhem-Nijmegen-Wageningen verder uitbouwen (met eigen economische speerpunten, de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme en de diversiteit aan woon- en werkmilieus in een groene omgeving).

Hoofdopgaven en randvoorwaarden

Om het potentieel van de twee hoofdopgaven volledig te kunnen benutten moeten de groeibepalende randvoorwaarden op orde zijn. De focus ligt hierbij op ***Human Capital***, toekomstbestendige ***werklocaties*** en het leggen van verschillende ***verbindingen***. Bij deze laatste randvoorwaarde draait het bijv., om infrastructurele verbindingen in en rond de stad, verbindingen tussen ondernemers en met kennisinstellingen, maar ook om een optimale dienstverlening aan inwoners en ondernemers.

Een goed vestigingsklimaat voor (nieuwe) bewoners, bedrijven, bezoekers en jong talent kent ***verschillende schaalniveaus***. In de agenda is gewerkt vanuit wijkniveau, de totale stad, de positie in de regio en provincie, de relaties met de Duitse buren en nauwe afstemming met de programma's van het Rijk en de EU. Op al deze schaalniveaus kunnen genoemde hoofdopgaven en randvoorwaarden ingevuld en uitgewerkt worden. Het volgende figuur vat dit samen.

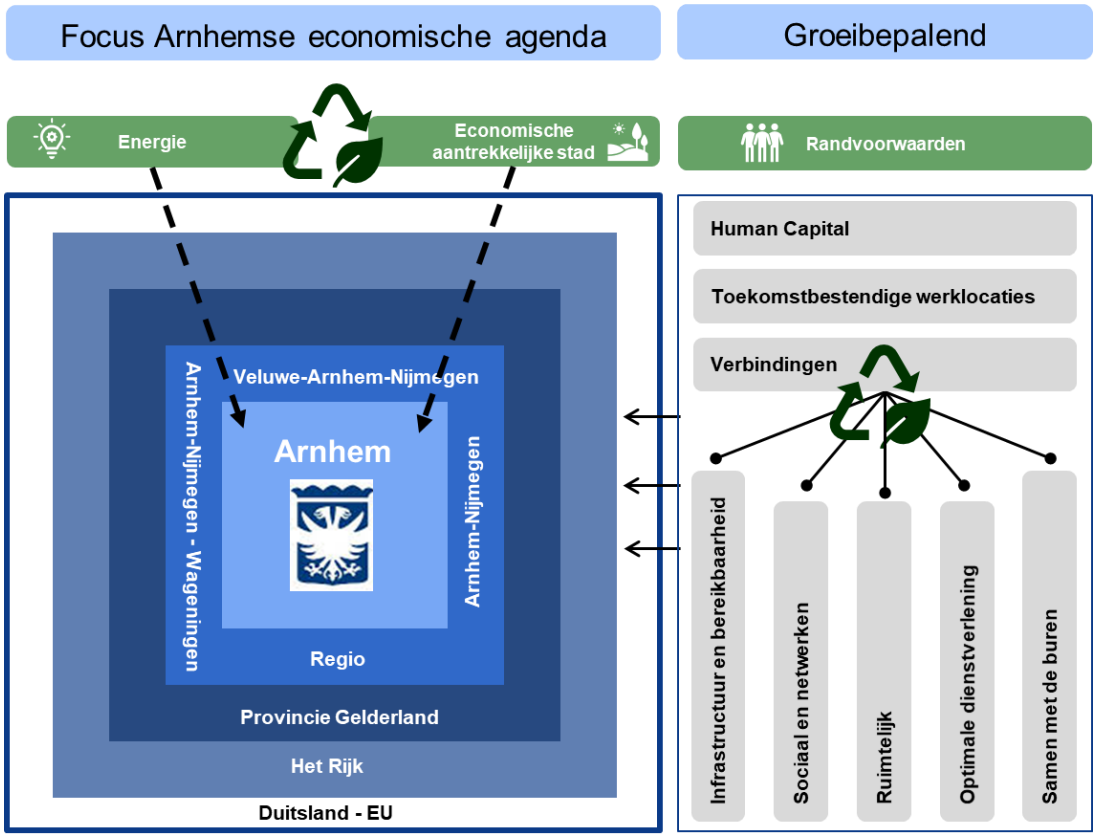

Economische foto

Voor de totstandkoming van de Economische Agenda is een economische foto van Arnhem samengesteld. Zeker in deze crisis gaat het in eerste instantie om now casting (in plaats van forecasting). We moeten boven op de ontwikkelingen zitten op vele gebieden zoals banen, uitkeringen, opnames in de gezondheidzorg, instroom in onderwijs, etc.

Samengevat geeft de economische foto de situatie weer dat Arnhem het tot voor kort economisch gezien redelijk heeft gedaan, dat de recessie ook in Arnhem hard zal aankomen (vooral bij inwoners in aandachtswijken), maar ook dat Arnhem voldoende sterke (economische) speerpunten en een gevarieerd vestigingsklimaat bezit om sterk uit de crisis te komen. Hieronder is de economische foto kort samengevat. De kleuren geven de richting aan: groen is gunstig of sterk; oranje betekent gemiddelde ontwikkeling (ten opzichte van regio of landelijk); rood geeft een knelpunt aan.

Economische foto
Werkgelegenheid en bevolkingsontwikkeling
• Het aantal banen in de stad is de afgelopen jaren flink gegroeid. Tot ruim 107.000 in 2019. Arnhem vervult een belangrijke regionale werkgelegenheidsfunctie
• De groei in het aantal banen ligt in Arnhem iets onder het regionale, provinciale en landelijke gemiddelde, mede omdat de groei ook heeft plaatsgevonden in enkele buurgemeenten, omdat daar wel de ruimte aanwezig is op bedrijventerreinen
• Het aantal werklozen zal in 2020 sterk toenemen als gevolg van de Corona crisis, in vrijwel alle sectoren
• Een aantal wijken met sociaal-economische problemen die daardoor laag scoren op onderzoeken rond welzijn en welvaart
• Het aantal inwoners van Arnhem groeit de komende periode door. Naar verwachting telt Arnhem in 2040 ruim 170.000 inwoners, vooral door een positief migratiesaldo(en met name ouderen).
• Er is een forse woningbouwopgave die door het Rijk en de provincie worden erkend in de: Regionale Woondeal
De economische speerpunten
• De economische speerpunten van Arnhem zorgen ervoor dat de stad over voldoende ontwikkelpotentieel en groeikracht beschikt tijdens en vooral na de crisis. Sommige sectoren groeien ook in de crisis (groen), andere worden geraakt door de crisis, maar herstellen snel (oranje) andere hebben langere herstelperiode nodig (rood)
– Arnhem is van oorsprong een energiestad door de aanwezigheid van topspelers in de energiesector, kennisinstellingen en broedplaatsen in de stad
– De binnenstad is het kloppend hart van Arnhem. Het aantal bezoekers steeg in de afgelopen jaren, maar 2020 is een absoluut dieptepunt door de coronacrisis en vraagt ook in 2021 nog om tijd van herstel.
– Toerisme en leisure zullen na de corona crisis weer gaan groeien met iconen zoals Burgers Zoo, het Nationaal Openlucht Museum, de nabijheid van de Veluwe en een zich verder ontwikkelend programma rond Herdenking van de Vrijheid.
– De creatieve industrie (mode en design) in Arnhem is sterk vertegenwoordigd en nationaal bekend en biedt grote mogelijkheden voor innovaties in andere sectoren via cross-sectorale verbindingen (zoals energie, bouw, etc.)

Economische foto
– De dienstensectoren zijn een grote werkgever in Arnhem. Zakelijke diensten en de overheid zijn verantwoordelijk voor respectievelijk 18% en 10% van de werkgelegenheid. De stad kenmerkt zich tevens door een omvangrijke juridische sector (o.a. Openbaar Ministerie en veel juridische adviesbureaus) en vele ingenieurs- en overige adviesbureaus.
– De gezondheids- en welzijnszorg kent met ruim 19.000 banen een belangrijke positie in de Arnhemse economie. Deze sector zal verder groeien onder andere door een toenemende aantal ouderen in de stad.
– Tot slot kent Arnhem met Papendal en Gelredome/Vitesse belangrijke iconen voor topsport.
• Het ***vestigingsklimaat*** voor bedrijven wordt voor een groot deel bepaald door de kwaliteit van werklocaties.
– Nieuwe ruimte op bedrijventerreinen is schaars in Arnhem. Er is in de stad geen ruimte om nieuwe locaties te ontwikkelen Voor de toekomstige groei van bedrijven in de stad moet het accent worden gelegd op herontwikkelen en verduurzamen van oudere terreinen.
– De Nieuwe Haven biedt de gemeente, maar ook de regio ontwikkelpotentieel als unieke vestigingslocatie voorcirculaire economie en watergebonden bedrijven.
– De Stationsomgeving is een nationale toplocatie voor nieuwe kantoren. Het is de uitdaging om hier extra volume toe te voegen, maar ook om kantoren locaties in andere gebieden in de stad (zoals Velperweg, IJsseloord II, Gelderse Poort) op orde te houden.
– De nationale en internationale bereikbaarheid van Arnhem is met de investeringen in het hoofdwegennet, met Arnhem CS (met ICE halte) en met de vaarwegen op orde.
– Er zijn veel organisaties actief die een belangrijke rol spelen bij de Economische Agenda, er is sprake van versnippering en onvoldoende uitvoeringskracht.
Groene metropool, Stad in een dynamische regio
• De aantrekkelijkheid van Arnhem om te wonen en te verblijven hangt samen met de kwaliteit van de omgeving/regio als ***Groene Metropool***. De stedelijke gebieden Arnhem, Nijmegen en Ede/Wageningen kennen daarbij hun eigen specialisaties. Het totaalproduct als regio (metropool) is door het groene karakter en de economische specialisaties onderscheidend ten opzichte van andere regio's in Nederland.
• Energie en circulaire economie zijn thema's waar de regio goed aansluit op de grote programma's die in Nordrhein-Westfalen zijn ontwikkeld.

De hoofdopgaven

Met ***Energie*** kan Arnhem zich als innovatieve en duurzame stad in Nederland en internationaal positioneren. Er is een netwerk van bedrijven en kennisinstellingen dat daarvoor de basis legt. Arnhem wil op termijn een klimaatneutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. De nu in ontwikkeling zijnde plannen voor een ***Innovatielab*** op de Kleefse Waard wordt het tastbare centrum van het innovatiecluster. Daar wordt geïnvesteerd in centrale research faciliteiten, ruimtes voor kleine bedrijven, nieuwe inspirerende onderwijsomgevingen etc. 'Arnhem' heeft zijn eigen speerpunten en specifieke bedrijven op het gebied van waterstof, het ontwikkelen van nieuwe (elektriciteit) netwerken en opslag van duurzame energie. Die energietransitie is een vliegwiel voor verdere innovaties, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Daarbij is 'energie' ook een metafoor voor de ontwikkeling van de stad sinds het eind van de Tweede Wereldoorlog. De schouders werden onder wederopbouw gezet, tot de stad die Arnhem nu is, waar de energie van inwoners en ondernemers voelbaar is. Kortom, een ***energieke stad***.

Energie		
Positionering	Arnhem de energieke stad: • Van oorsprong en (h)erkend in de regio en elders in Nederland. • Als voorbeeldstad voor innovatie en toepassingen in de energietransitie.	
Economische meerwaarde	• De energietransitie biedt Arnhem grote economische kansen. Benutten door: – Investeringen in langjarige researchprogramma's. – Beschikbaarheid van research en testfaciliteiten. – Ruimte bieden (huisvesting en financiering) van startups en andere innovatieve bedrijven. – Stimuleren van cross-sectorale innovaties richting bouw, duurzame logistiek, ontwerp van producten etc. – Uitdagingen tackelen op het gebied van Human Capital, energietransitie leidt tot vele nieuwe banen (hoger opgeleid en praktisch geschoold). – Toepassen van innovaties in woonwijken en op werklocaties in de stad (proeftuinen). Ambities gaan samen met de transitie naar een circulaire economie.	
Maatschappelijke opgaven	• Energietransitie en de transitie naar een circulaire economie gaan gepaard met uitdagingen op het gebied van: – Duurzame opwekken en besparen van energie. – Hergebruik van materialen. – Gedragsverandering. – En veranderende vraag naar arbeid. – Aantrekken arbeidskrachten met juiste skills. – Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt. – Belangrijk voor het verduurzamen van productieprocessen en gebouwde omgeving, zoals werklocaties en woonwijken.	
Acties tot 2025	De Uitvoeringsagenda zal nauw aansluiten op het programma NemiA door op de volgende activiteiten en projecten in te zetten: • Het ***Innovatielab*** als katalysator voor innovaties en kennisontwikkeling. • Plan van aanpak ***Circulair*** uitwerken om meer impact te bereiken en het opschalen van diverse initiatieven, zowel van de gemeente zelf als van de vele partijen in de stad en regio. • ***Proeftuinen*** voor praktische toepassingen en maatschappelijke implementatie in bedrijven en in de woonwijk.	
Uitvoeringsagenda 2020	• Innovatielab realiseren (gebouw, programma's, economische spin off) • Plan van Aanpak circulaire economie afronden.	
Partners	• Innovatielab	• Circulaire economie
	• Provincie, Rijk, EU HAN, IPKW, IPKW, Arnhemse energiebedrijven, The Economic Board.	• Provincie (Kiemt, Circulair Gelderland, Oost NL), private partijen, IPKW en Onderwijsinstellingen.

De ***economisch aantrekkelijke stad*** geeft uiting aan de economische veelzijdigheid van de stad (meerdere economische speerpunten), de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme (die echt onderscheidend zijn) en de diversiteit aan woon- en werkmilieus in een groene omgeving (in de stad, maar ook in de omgeving). Die drie elementen maken Arnhem een aantrekkelijke economische stad voor de inwoners en bedrijven, maar ook om nieuwe inwoners, jong talent, bezoekers en bedrijven aan te trekken.

Economisch Aantrekkelijke stad	
Positionering	Aantrekkelijk voor (nieuwe) vestiging van bewoners, bedrijven, bezoekers en studenten • Variatie aan woon- en werkmilieus. • Groene omgeving . • Herdenking van vrijheid en wederopbouw. • Iconen, op gebied van kunst, cultuur, sport en toerisme. • Kwaliteit van de binnenstad en wijken in de stad.
Economische meerwaarde	• Iconen trekken bezoekers en bestedingen aan. • Binnenstad een economische motor en regionale centrumfunctie: – Bestedingen, variatie van winkelen, horeca en andere voorzieningen in een compacte binnenstad. – Hoogstedelijk centrum-milieu: nieuwe kantoren (nabij CS), wonen in de binnenstad, verblijfskwaliteit – Investeren in Oostflank van het Centrum met het Bestuurskwartier en de culturele sector rondom de Lauersgracht.
Maatschappe-lijke uitdaging	• Inclusieve stad: – Woningen voor alle doelgroepen. – Ruimte om te werken in alle deelgebieden van de stad. – Arnhem-Zuid een herkenbare positie geven in de Economische Agenda. • Verblijfskwaliteit: – Vergroenen waar mogelijk in alle deelgebieden goed voor o.a. kli-maatadaptatie en leefkwaliteit.
Acties tot 2025	• De bestaande iconen (op het gebied van cultuur, sportevenementen en toeristische trekkers) ondersteunen in hun (uitbreidings)plannen. • Het versterken van de verbindingen met de Veluwe (vanuit binnenstad wandelen en fietsen over de A12 naar het zuidelijk deel van de Veluwe). • Het versterken en verbreden van programma's omtrent de Herdenking van de Vrijheid. • Investeren in een mix van voorzieningen en hoog stedelijke woon-werk-milieus in de binnenstad. • Het westelijk deel van het centrum (rondom het station) een stevige eco-nomische functie geven (kantoren en creatief in Coehoorn). • Forse gebiedsontwikkelingen in de Oostflank (het Bestuurskwartier, Stadstheater en omgeving). • Eén samenhangende stad, aandacht voor deelgebieden zowel voor 'Noord en Zuid'. • Specifiek programma voor 'Zuid' met meer aandacht voor wijkeconomie in de woonwijken (kleinschalige werklocaties), variatie aan woningen en

Economisch Aantrekkelijke stad	
	de ontwikkeling van de zone van de Gelderse Poort richting station Arnhem-Zuid. • Investeren in City Marketing.
Uitvoerings-agenda 2020	• Aandacht voor Iconen in de crisis. • Herdenking van de vrijheid. • Bruisende binnenstad. • Arnhem Zuid. • City Marketing.
Partners	• Ondernemersfonds, Regio Arnhem-Nijmegen, Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen, Provincie Gelderland, Rijk. Private partijen, Stichting Bridge to Liberation, georganiseerde partijen in de stad, zoals PBA, VECA, CCA etc.

Groeibepalende randvoorwaarden

Er zijn drie categorieën randvoorwaarden om de groei en de potenties van de twee hoofdopgaven te kunnen benutten. De focus ligt in deze agenda op ***Human Capital***, toekomstbestendige ***werklocaties*** en het leggen van ***verbindingen*** zowel fysiek als sociaal.

Human Capital Agenda

De aanwezigheid van voldoende en goed gekwalificeerd personeel op het juiste moment is een cruciale randvoorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven. In de komende jaren zal de arbeidsmarkt verder onder druk komen te staan. Enerzijds door de verwachte impact van de huidige crisis op o.a. het aantal werklozen. Anderzijds zal er een vraag blijven bestaan in sectoren zoals zorg, bouw en installatie en metaalelektro en hopelijk ook weer vrij snel in de sectoren horeca en toerisme. Door de snel veranderende markten, door energietransitie en circulaire economie en de voortgaande digitalisering zijn bedrijven continu op zoek naar talent, getraind in de nieuwste vaardigheden.

Het gaat in de Human Capital Agenda om maatwerk tussen met name ROC's en de Hogescholen en het bedrijfsleven. Zij moeten tot een gezamenlijke invulling komen van concrete agenda's. Hier ligt een belangrijke intermediaire rol van de gemeente om de vele verschillende partijen bij elkaar te brengen en te houden, dus een 'smeeroliefunctie'. Samenwerking is cruciaal, dus zal er een Taskforce moeten worden ingericht om een stevige, Human Capital Agenda te ontwikkelen.

Hiermee hangt aandacht voor de startende ondernemer samen. Dit zijn veelal innovatieve en creatieve ondernemers die vernieuwing brengen door de producten en diensten die ze aanbieden en daarmee voor de bestaande bedrijvigheid en het vestigingsklimaat een meerwaarde vormen. Daarnaast kunnen deze starters doorgroeien de werkgevers van de toekomst.

Human Capital		
Uitvoerings-agenda 2020	• Human Capital Agenda. • Startersprogramma. Pilot starten en door ontwikkelen tot StartClub Arnhem.	
Partners	Startersprogramma: • Rabobank • ArtEZ • HAN • Private partijen	Human Capital Agenda: • Bedrijven • Onderwijsinstellingen • The Economic Board • Werkgeversservicepunt/ UWV

Werklocaties

Werklocaties dienen aantrekkelijk te zijn én te blijven voor bedrijven om gevestigd te blijven of nieuw te willen vestigen in Arnhem. Dat komt ten goede aan de werkgelegenheid en leidt tot een groei van het aantal inwoners en bezoekers. Bedrijven zijn sterk lokaal geworteld en daarom tevens belangrijk voor de lokale sociale structuur. Bedrijven zijn bijvoorbeeld sponsor van evenementen en sportverenigingen. Aantal uitdagingen waar Arnhem op haar werklocaties voor staat:

- Er is in Arnhem weinig ruimte beschikbaar voor nieuwe werklocaties.
- Veranderingen in de economie leiden tot snelle veranderingen in branches en daarmee ook tot andere eisen aan pand en omgeving.
- Andere ruimtelijke claims, zoals groen en woningbouw dreigen bestaande bedrijventerreinen en kantorenlocaties te verdringen.
- Werklocaties hebben een belangrijke rol in de energietransitie, in de transitie naar een circulaire economie en het klimaatbeleid. In het bedrijfsleven wordt namelijk de meeste energie en grondstoffen verbruikt.

Werklocaties	
Acties tot 2025	• Duurzame ***herontwikkeling*** van bedrijventerreinen ***Het Broek*** en ***Rijnpark***. • Opstellen van een ***ontwikkelvisie*** voor de '***Nieuwe Haven'*** en positioneer de haven als factor van betekenis in de transitie naar circulaire economie. • Investeren in functiemenging voor een ***compacte binnenstad,*** met daarbij aandacht voor het goed benutten van de gebieden of ***schillen daar om heen*** (zie ook onderdeel economische aantrekkelijke stad). • Versterken van het ***regionale dienstencentrum***. Door te investeren in de ontwikkelingen rond Arnhem CS, maar ook door te investeren in het oostelijk deel van het centrum en in het op 'orde' houden van de andere kantorenlocaties van de stad (zie ook aantrekkelijke stad).
Uitvoerings-agenda 2020	• Aan de slag met toekomstbestendige bedrijventerreinen (haven en verouderde terreinen Het Broek en Rijnpark)

Werklocaties		
Partners		• Ondernemersverenigingen • Private partijen. • Gemeente en provincie. • Regio Arnhem-Nijmegen.

Verbindingen

We onderscheiden vier verschillende soorten verbindingen voor de economische agenda van Arnhem:

- infrastructuur en bereikbaarheid (wat zijn belangrijke aanvullende zaken naast de grote investeringen die al gepland zijn en/of in uitvoering zijn).
- verbindingen tussen sectoren en tussen mensen.
- verbinding versterken tussen gebieden (ruimtelijk).
- intensiveren van contacten met ondernemers en bedrijven tijdens en na de crisis.

Verbindingen	
Acties tot 2025	• Infrastructuur en bereikbaarheid: – Opschalen van stadsdistributie. – Verbeteren van OV en fiets naar werklocaties.
	• Sociale verbindingen: – Stimuleren van cross-overs door organiseren van verbindingen tussen sectoren en mensen. – Investeren in goede organisatiegraad van ondernemers en tussen ondernemersverenigingen. – Organiseren van evenementen waar de Arnhemmer trots op is.
	• Verbinding versterken door ruimtelijke samenhang: – de verbinding van CS naar de Korenmarkt; – de investeringen in het Bestuurskwartier, Stadstheater en omgeving (incl. Cobercoterrein); – de verbinding van de Blauwe Golven naar het Museum Arnhem; – de verbinding van de binnenstad met het Modekwartier; – de verbinding van de binnenstad met de Meinerswijk door een pont en plannen voor de Nelson Mandelabrug met een promenade.
	• Gemeentelijke dienstverlening: – Van Bedrijven weten. – Goed accountmanagement en acquisitie.
	• Samen met de buren – Regionale Samenwerkingsagenda Arnhem – Nijmegen – Aansluiten op speerpunten van Duitse buren (NRW)

Verbindingen	
Uitvoerings-agenda 2020	• Sterke organisatiegraad. • Ruimtelijke samenhang versterken tussen deelgebieden en binnen de langere lijst voor komende jaren de prioriteiten bepalen. • Doorpakken op de pilot Van Bedrijven Weten. • Versterkte aanpak op accountmanagement.
Partners	• Ondernemersfonds, OKA, StAb, Provincie Gelderland, Private Partijen, georganiseerde partijen in de stad.

Prioriteiten in de crisis

De Economische Agenda is een Agenda van de stad en heeft langere termijn focus (vijf jaar), maar geeft ook duidelijk richting aan concrete projecten en investeringsopgaven voor de komende jaren, waar de recessie vraagt om een effectieve inzet van middelen van overheden en ondernemers. Met de blik van de huidige recessie voor ogen, kunnen uit de ***Uitvoeringsprogramma 2020*** de volgende prioriteiten naar voren worden geschoven. Het gaat om het volgende ***10 punten plan***:

1 Het investeren in het ***Innovatielab*** en de ontwikkeling van een energiecluster met (inter)nationaal onderscheidend vermogen, en maak daarbij gebruik van middelen, die Rijk, EU, provincie kennisinstellingen en bedrijven daarvoor beschikbaar hebben.
2 De inzet van de gelden van de Woondeal (van Rijk, provincie, gemeente, woningcorporaties en private partijen) benutten voor het stimuleren van innovaties in de ***woningbouw*** (circulair bouwen, nieuwe energieconcepten) zodat de bouwketen in de regio sterker uit de recessie komt. Maar ook om het bouwvolume op peil te houden, dat moet mogelijk zijn met de vraag huidige op de woningmarkt.
3 Vanwege de snel toenemende werkloosheid versneld aan de slag met een Taskforce ***Human Capital*** om beschikbare banen in te kunnen vullen met de eigen beroepsbevolking, om de jeugd perspectief te bieden en ook om werkenden bij te scholen in de snelle veranderingen (leven lang leren) als gevolg van digitalisering en verduurzaming van productieprocessen en diensten.
4 ***Durven investeren in gebiedsontwikkeling*** op die locaties waar potenties zijn (bijv. Arnhem CS) of omdat het gebied en/of de instellingen het nodig hebben (bijv. Bestuurskwartier/Lauwersgracht). Het gaat om grote investeringen die gefaseerd opgepakt kunnen worden, samen met vele andere partijen. Maar het gaat ook om kleinschalige werklocaties in de wijken in Arnhem Zuid te realiseren. Ook in de crisis moeten plannen worden ontwikkeld en de eerste fasen tot uitvoering wordt gebracht.
5 ***Be good and tell it***. Het verhaal van ‘Arnhem’ met al haar kwaliteiten kan beter worden verteld en worden gepositioneerd. Daar worden nu al goede stappen gezet, maar de krachten kunnen nog meer worden gebundeld zodat er meer wordt geïnvesteerd in citymarketing.
6 Realisme bij de verdere uitwerking van de Omgevingsvisie en ***ruimte voor werken in de Omgevingsvisie***. Kijk door de crisis heen en ontdek dat over een aantal jaren er weer een tekort aan bedrijfsruimtes ontstaat op vele verschillende locaties: kleinschalig in woonwijken, op de bedrijventerreinen, rondom de compacte binnenstad nabij het station

en in de nieuwe haven. Ruimtelijk beleid moet ook economische kracht uitstralen en zeker nu vraagt dat om lef om anticyclisch te denken en te investeren.

7 De ***samenwerking met partners in de regio*** is beter dan ooit tevoren, maak gebruik van de buren en boek samen successen in de planning van locaties voor werken (bedrijventerreinen) en ook wonen. Maar maak ook gebruik van het feit dat regiogemeenten onderschrijven dat onderwijs- en innovatieclusters en bruisende binnensteden in Arnhem en Nijmegen ook van belang zijn voor de hele regio.

8 De relaties met ***de Duitse buren*** zijn goed, maar dit biedt meer kansen. Met heldere speerpunten op het gebied van Health & Tech, Gezondheid en Sport en Energie is daar ook meer te halen met de juiste partners in Nordrhein-Westfalen. In de crisis heb je veel aan goede buren (niet alleen om Europese gelden te besteden), maar ook om daadwerkelijk versnelling in innovaties te realiseren het aantal bezoekers over en weer te laten groeien (toerisme, evenementen).

9 Investeren in betere samenwerking en afstemming tussen vele organisaties de betrokken zijn bij de economie van Arnhem. Deze ***Economische Agenda*** is opgesteld samen met vele partners in de stap. Daarin is nadrukkelijk aan gegeven dat te veel organisaties naast elkaar bestaan en dat er moet worden gewerkt aan meer ***uitvoeringskracht***. Een eerste stap kan zijn om de organisaties bij elkaar onder een dak te zetten, gezamenlijk te werken aan een bredere (meer gevarieerde) Investeringsagenda vanuit het Ondernemersfonds en de geleidelijke groei van dat fonds. Die gebundelde inzet zal ook leiden tot hogere bijdragen van private partners en van gemeente en andere overheden.

10 De uitvoering van de Economische Agenda is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van vele partners. Vandaar dat een ***Klankbordgroep*** benoemd moet worden die de uitvoering van de Economische Agenda gaat bewaken en bijsturen.

Hoofdstuk 1 Inleiding

We zitten in 2020 van de ene op de andere dag in een recessie en het is afwachten wat dit structureel gaat betekenen. Voor inwoners, ondernemers, werknemers, overheden en studenten in Arnhem betekent dit samen de schouders eronder en werken aan een krachtig herstel. De eerste prioriteit voor de gemeente is het bieden van goede dienstverlening aan bedrijven en inwoners door middel van goede informatievoorzieningen en eventuele financiele hulp. Maar er moet in 2020 ook werk worden gemaakt worden van het economische herstel.

De economische en maatschappelijke uitdagingen zijn komende periode groot vooral op het gebied van werkgelegenheid, sociale inclusiviteit en ondernemerschap. Naast de uitdagingen die er al zijn op het gebied van o.a. energietransitie en extra woningbouw. Een duurzame en ***vitale economie*** is cruciaal in relatie tot het sociaal domein, mobiliteit en bereikbaarheid, woningbouw en ruimtelijke kwaliteit en verduurzaming en verdient daarom een centrale positie in het beleid van Arnhem. Het is voor de ontwikkeling van Arnhem essentieel dat de Omgevingsvisie – deze geeft de richting voor de ontwikkeling van Arnhem naar 2040 weer – een duidelijke economisch ontwikkelingsvisie bevat. Deze Economisch Agenda biedt daarvoor belangrijke bouwstenen en afwegingskaders.

Een goed vestigingsklimaat voor (nieuwe) bewoners, bedrijven, bezoekers en jong talent kent ***vijf schaalniveaus***:

- Allereerst binnen de stadswijken en werklocaties in die wijken, in termen van werkgelegenheid, toekomstperspectief voor alle lagen van de bevolking, het vernieuwen van werklocaties, het binden van talent en samenhang.
- Ten tweede is het van belang dat de stad in totaal meer in balans is. Bijvoorbeeld niet alleen aandacht voor de binnenstad en ontwikkelingen in het noordelijk deel van de stad, maar ook voor economische impuls in de zuidelijke delen van de stad.
- Ten derde is Arnhem een krachtig onderdeel van de Regio Arnhem – Nijmegen[i], waar de steden elkaar steeds beter weten te vinden en werken aan een gezamenlijke regionale strategie voor wonen, werken, onderwijs en onderzoek, toerisme en sociale ontwikkelingen. Diversificatie en samenwerking op regionale schaal helpt bij verdere versterking van het concurrentievermogen en een completer vestigingsklimaat voor de regio Arnhem-Nijmegen. Het onderscheidend vermogen van de regio in Nederland ligt onder meer in de groene omgeving en daarom spreken we van een groene metropool.
- Het vierde niveau is het versterken van de relaties met het nationale beleid. Naast de woondeal en de verstedelijkingsstrategie is het ook van belang dat de regio voldoende aansluiting heeft bij het nationale beleid omtrent innovatie en verduurzaming.
- Het vijfde niveau zijn de internationale relaties en meer specifiek de vaak vergeten relaties met onze Duitse buren. Er liggen kansen voor samenwerking op gebied van innovatie en technologie, het hoger onderwijs, maar ook op gebied van cultuur en evenementen en energie. De ICE verbinding tussen Nederland en Duitsland, die Arnhem aan doet, draagt bij aan verdere versterking van de samenwerking tussen de stad Arnhem en de regio's Arnhem-Nijmegen en Noordrijn-Westfalen In Europese subsidieprogramma's worden

grensoverschrijdende Interreg projecten zoals Trolley 2.0 en E-bus 2020 uitgevoerd. Maar ook de Europese crisismaatregelen, de Europese Innovatieprogramma's en de investeringen in het kader van de Europese Green Deal bieden kansen voor de stad en regio.

1.1 Juist nu gezamenlijk aan een vitale economie werken

De economische ontwikkeling van Arnhem is van belang voor een dynamische, duurzame en leefbare stad. Het draagt bij aan een stad waar mensen graag wonen, werken en verblijven, waar bedrijven kansen zien en investeren en waar partners samen meerwaarde creëren die past bij de ambities van Arnhem.

Ondernemers, onderwijs, inwoners en de gemeente zetten er gezamenlijk op in dat Arnhem een economische sterke stad is en blijft. Een ondernemende stad waarin we werken aan behoud en groei van banen en bedrijvigheid. Een gastvrije stad waar ondernemers, inwoners, bezoekers en werknemers zich thuis voelen. Waar ruimte is om te ondernemen en om je talenten te ontwikkelen. Een stad waar we samenwerken aan de economie van morgen door onder meer de energietransitie te versnellen en nieuwe diensten voor bedrijven en inwoners te ontwikkelen. Dat betekent innovatie en creativiteit stimuleren bij uiteenlopende bedrijven en ondernemers op werklocaties die goed passen bij de activiteiten. Die variatie aan benodigde locaties op bedrijventerreinen, kantorenlocaties en in woonwijken en winkelgebieden biedt Arnhem nu al, maar daar moet onveranderd in geïnvesteerd worden. Daarbij hoort ook een optimale dienstverlening aan ondernemers in de stad zodat zij waar nodig gefaciliteerd worden in hun ontwikkeling.

Dat er beperkte mogelijkheden zijn voor nieuwe werklocaties in Arnhem is een economische uitdaging. Ruimte voor nieuwe werklocaties of kantoren in en nabij het centrum zijn schaars. En deze concurreren ook met de andere functies in de stad zoals wonen, cultuur en groen. De uitdaging is om deze verschillende functies te verenigen en een meerwaarde te creëren voor de stad. Daarnaast kan een deel van de oplossing ook worden gevonden in een goede samenwerking met de buurgemeenten aan de A12 en de A15, waar nog ruimte is voor nieuwe bedrijventerreinen.

Arnhem en Nijmegen vormen in de regio complementaire steden, die een gedeelde arbeidsmarkt kennen, eigen speerpunten hebben en beiden het belang van de bruisende binnenstad voor het vestigingsklimaat van de regio delen. Het is goed om te constateren dat in de afgelopen jaren de steden intensief samenwerken en elkaar aanvullen op kennisinstellingen en innovatieve bedrijvigheid in de *Health & Hightech, Energy,* maar ook in de culturele samenwerking 025.

Uit de ***Economische koers 2016***[ii] kan de visie voor de lange termijn ontwikkeling van de economie van Arnhem als volgt worden samengevat: *'een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat in de stad om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut'.* Met deze agenda zetten we met vele partners in de stad een

gerichte stap naar uitvoering van acties die de komende jaren de economische positie van Arnhem versterken en de daarmee de ontwikkeling van de stad.

1.2 Maatschappelijke uitdagingen van de stad

De agenda speelt in op maatschappelijke uitdagingen die in Arnhem spelen en de economische ontwikkeling van de stad die daarmee in verbinding staat. De grootste uitdaging waar Nederland en ook Arnhem voor staan is het behoud van werkgelegenheid en daarmee koopkracht voor de inwoners, ondernemers en draagvlak voor voorzieningen. Een krachtige arbeidsmarkt blijft dan ook gezien de huidige omstandigheden belangrijk. Verder kijkend:

- Arnhem groeit de komende jaren naar 170.000 inwoners
  - Dit neemt een behoorlijke verstedelijkingsopgave met zich mee en drukt op de bestaande ruimte. Deze groei vraagt om zorgvuldige afweging tussen kwalitatieve groei en de groene leefomgeving en leefbaarheid.
  - De vergrijzing binnen Arnhem is behoorlijk, wat een grotere zorgvraag meebrengt en verdere krapte op de arbeidsmarkt in de sector zorg en welzijn.
  - Verstedelijking in relatie tot werklocaties. Verstedelijking drukt op met name bedrijventerreinen, maar in de binnenstad biedt het mogelijkheden voor meer functiemenging en intensivering van ruimtegebruik en hoogstedelijke woonmilieus.

- Een krachtige arbeidsmarkt, oftewel een inzetbare en goed gekwalificeerde beroepsbevolking. In de Economisch Agenda is daarom een belangrijk plaats ingeruimd voor een krachtige aanpak van de Human Capital Agenda, met onder meer de volgende aspecten:
  - De afstand tot de arbeidsmarkt verkleinen voor mensen die nu niet werken.
  - Afgestudeerden en jongeren vasthouden in de stad en ondersteunen bij hun eerste stappen als startende ondernemer of werknemer.
  - De bestaande beroepsbevolking 'fit for the future' houden door deze tijdig op te leiden en mee te nemen in de vaardigheden die in veranderende digitale samenleving nodig zijn.
  - Het programma ‘Doorbraak naar Werk’ zal in de komende periode krachtig opgepakt moeten worden samen met ondernemers en onderwijsinstellingen.

- Verduurzamen van het vestigingsklimaat voor bewoners, bedrijven, bezoekers en studenten. Dit geeft, naast blijvend inzetten op een dynamisch en innovatief ondernemers- en startersklimaat, uitdagingen op de volgende onderdelen:
  - Energietransitie: onder andere op het door ontwikkelen en vernieuwen van nieuwe energieconcepten gebaseerd op bijvoorbeeld het gebruik van waterstof en batterijen.
  - Transitie naar een circulaire economie.
  - Klimaatadaptatie: werken aan een klimaatbestendige omgeving.
  - Gedragsverandering: onder andere het verbruik van energie en de mobiliteitsstromen te verminderen.

1.3 Naar een uitvoeringsgerichte economische agenda

De Economische Koers uit 2016 vormt het vertrekpunt voor de agenda. De gekozen koers is ook anno 2020 actueel. Er is echter ook geconstateerd door partners in de stad dat er behoefte is aan meer uitvoeringskracht en een gerichte Uitvoeringsagenda met prioritaire acties.

Daarmee sluit de agenda ook goed aan op de recente evaluatie van het Ondernemersfonds waarin de behoefte aan een economische agenda als een van de aanbevelingen is geformuleerd. De agenda dient dan ook bij te dragen aan betere invulling van projecten en initiatieven die door het fonds financieel worden ondersteund. Aansluitend daarop kan met de agenda ook gerichter ingezet worden op instrumenten en middelen van provincie, Rijk, en EU. Door concrete investeringen en acties te definiëren kan effectiever een beroep gedaan worden op middelen en cofinanciering van deze partijen.

Figuur 1.1 Van de een economische koers naar een agenda met focus en gezamenlijke uitvoering

Bron: BCI 2020

- De gezamenlijke Economische Agenda geeft lange termijn focus en biedt daarmee richting aan concrete projecten en investeringsopgaven.
- De Uitvoeringsagenda is dynamisch en meerjarig, wat wil zeggen dat deze jaarlijks aangepast kan worden aan de actuele ontwikkelingen en behoeften en een spreiding kent van de projecten over korte en langere termijn.
- De Economische Agenda en de Uitvoeringsagenda vergroten de organisatorische en financiële slagkracht, door onder andere een onderscheid te maken in projecten die betrekking hebben op investeringen in de fysieke ruimte (hardware), in kennis ontwikkeling en innovaties (software) en uitvoeringskracht en samenwerking (orgware).

Inhoudelijk biedt de voorliggende Economische Agenda de benodigde focus voor het herstel en een langjarig duurzame en vitale economie. De focus is geconcentreerd op twee hoofdopgaven met krachtige potentie: ***energie*** en ***economisch aantrekkelijke stad***.

- Potenties voor een sterk energiecluster in termen van economische groei en in de bijdrage aan het oplossen van maatschappelijke opgaven.
- Het onderscheidend vermogen van Arnhem als aantrekkelijke stad binnen de groene metropool verder uitbouwen (zoals de economische variëteit, de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme en de diversiteit aan woon- en werkmilieus).

Om het potentieel van de twee hoofdopgaven volledig te kunnen benutten moeten groeibepalende randvoorwaarden op orde zijn. De focus ligt in deze agenda op ***Human Capital***, toekomstbestendige ***werklocaties*** en het leggen van verschillende ***verbindingen***. Bij deze laatste draait het om ruimtelijke verbindingen tussen deelgebieden in de stad, infrastructurele verbinding in en rond de stad, maar ook een optimale dienstverlening aan inwoners en ondernemers. Juist in onzekere tijden, zowel economisch als sociaal, moet hier onverminderd op worden ingezet. Uiteraard zal in de Uitvoeringsagenda rekening worden gehouden met de recessie en zullen anticyclische investeringen worden geagendeerd, die juist nu moeten worden opgepakt.

1.4 Leeswijzer

De opbouw van het voorliggende rapportage is als volgt:

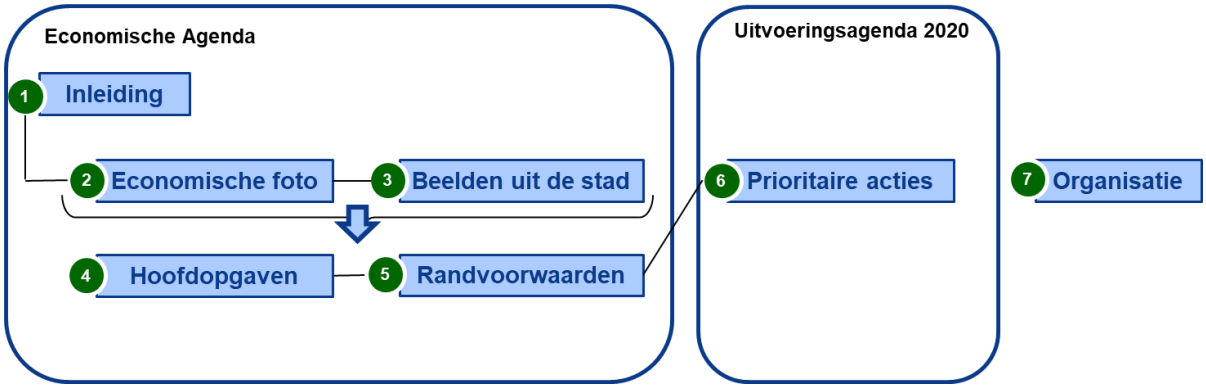

Hoofdstuk 2 Economische foto

De economie van Arnhem heeft in 2020 te maken met grote veranderingen vanwege de Corona-crisis. Deze zijn nu al voel- en zichtbaar in alle geledingen van de samenleving en zullen ook de komende jaren (economische) impact hebben en voor onzekerheid zorgen. Aan de hand van enkele cijfers en statistieken schetsen we een beeld van de huidige Arnhemse economie op hoofdlijnen.

In de definitieve versie van de Economische Agenda (zomer 2020) zullen de eerste cijfers van de economische effecten van de Corona crisis worden opgenomen. Deze zijn in april 2020 nog niet beschikbaar.

2.1 Tot voorkort economisch stabiel Arnhem, maar crisis leidt tot (economisch) onzekere tijden

De sociale en economische impact van de crisis is immens en treft ons allen, van zzp'ers, tot mkb-ondernemers en grootbedrijven. De impact is nu al voelbaar in een breed scala van sectoren zoals horeca, leisure en toerisme en zichtbaar in het straatbeeld in o.a. de binnenstad. Het Rijk probeert met een flink maatregelenpakket onze banen en inkomens te beschermen. Het pakket biedt landelijk, maandelijks voor miljarden euro's aan steun zodat dat bedrijven hun personeel kunnen doorbetalen, bieden zelfstandigen een overbrugging en maken via versoepelde belastingregelingen, compensatie en extra kredietmogelijkheden mogelijk, waardoor geld in de bedrijven blijft. Maar over enkele maanden zal de economie weer (langzamerhand) opstarten en de vraag is of alles weer als vanouds verder gaat, of dat de keerzijden van de globalisering van de economie ook tot andere invulling van ketens en diensten gaan leiden. Koplopers in diverse sectoren, groot en klein, zullen nieuwe kansen ontdekken en daar meer dan voorheen ook rekening gaan houden met impact van handelen op klimaat en omgeving.

Welke impact de crisis heeft op de Arnhemse economie is nog onduidelijk, maar dat het impact heeft en zal gaan hebben is zeker. Juist nu is het zaak om gezamenlijk de schouders eronder te zetten, één front te vormen en energie van alle ondernemers in de stad te bundelen om deze crisis het hoofd te bieden. Want in de eerste maanden van 2020 straalde de Arnhemse economie stabiliteit uit.

Het ***aantal banen in de stad is de afgelopen jaren flink gegroeid*** tot ruim 107.000 in 2019. De groei van het aantal banen ligt daarmee iets onder de regionale, provinciale en landelijke gemiddelden (zie figuur 2.1), mede omdat de groei ook voor een deel net buiten de stad terecht kwam. De stad kent met ruim 16.000 bedrijfsvestigingen in 2019 een bovengemiddelde groei van circa 18% t.o.v. 2015 (zie figuur 2.2). De gemiddelde ***groei in aantal bedrijven*** komt daarmee uit boven regionale en provinciale cijfers.

Figuur 2.1 Index ontwikkeling aantal banen (2015=100)

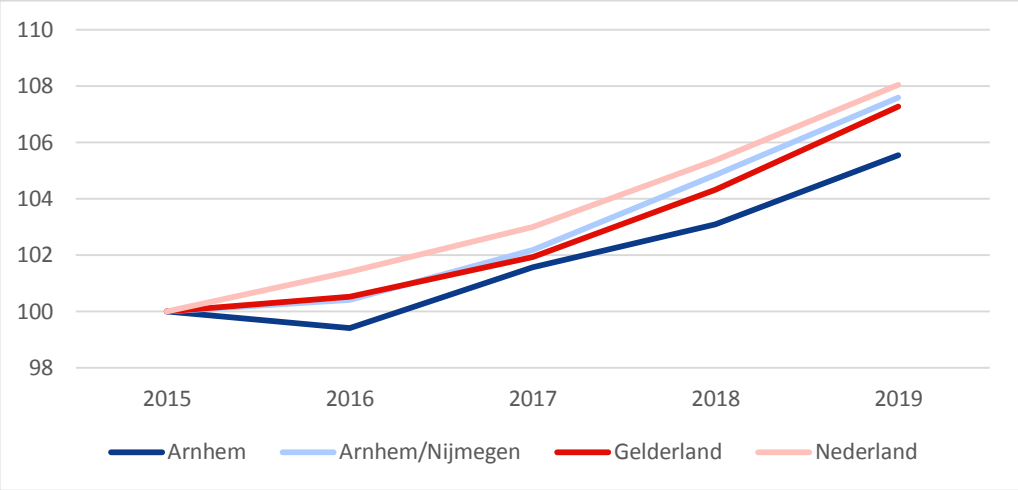

Bron: Lisa/PWE

Figuur 2.2 Index ontwikkeling aantal vestigingen (2015=100)

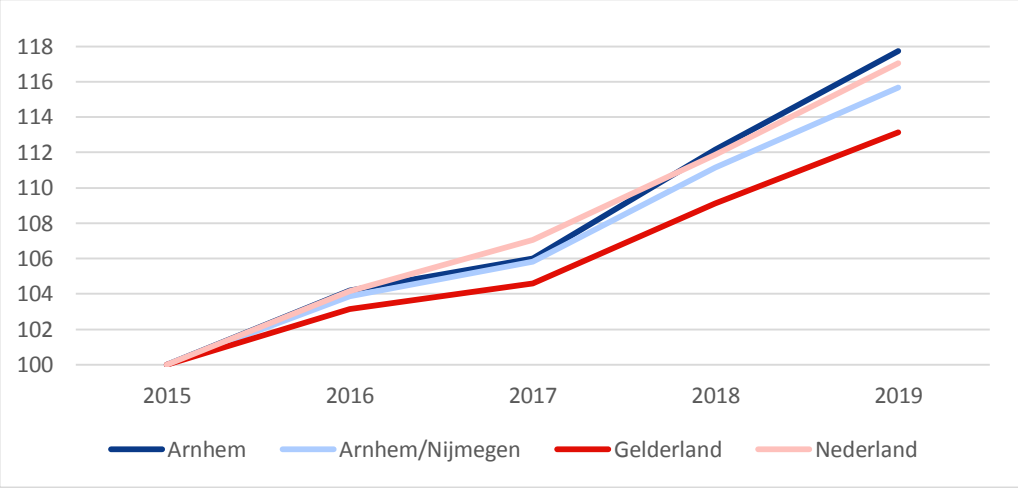

Bron: Lisa/PWE

Ook regionaal gezien is Arnhem een belangrijke stad om te werken, circa 29% van de werkgelegenheid in regio Arnhem-Nijmegen vindt plaats in de stad. Werkgelegenheid vindt plaats in een divers aantal sectoren met een sterke vertegenwoordiging in de zakelijke diensten (21%) en de gezondheids- en welzijnszorg (18%). Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele ***kenmerkende speerpunten*** (energie, gezondheid en sport, creatieve industrie en ontwerp, dynamische binnenstad en regionaal dienstencentrum). Deze speerpunten bieden ook de komende jaren potentie om de stad (economisch) verder te ontwikkelen. Verderop in dit hoofdstuk wordt verdere invulling gegeven aan de uitwerking van de speerpunten in de komende jaren.

2.2 Bevolkingsgroei en samenstelling leidt tot opgaven voor woningbouw en behoud jongeren

Het aantal inwoners in Arnhem is afgelopen jaar gegroeid (tot ruim 159.000 in 2019) en zal naar verwachting ook blijven groeien. Volgens prognoses van de gemeente Arnhem telt de stad ruim 170.000 inwoners in 2040 (zie figuur 2.3), wat voornamelijk wordt veroorzaakt door een positief migratiesaldo. Deze bevolkingsgroei brengt een grote woningbouwopgave met zich mee, die als onderdeel van de regionale opgave, in de Woondeal met het Rijk de eerste investeringen kent.

Daarnaast kent de bevolkingsomvang een relatief grote groep ouderen wat een grotere zorgvraag meebrengt. De prognose in figuur 2.4 maakt inzichtelijk dat de bevolking van Arnhem vergrijst en ontgroent: naar verwachting neemt het aandeel 65+'ers fors toe, terwijl het aandeel jongeren afneemt. Dit legt extra druk op het behoud van jongeren en afgestudeerden om in Arnhem te blijven wonen en werken.

Wanneer naar het landelijk beeld wordt gekeken dan blijkt de Arnhem een relatief oude bevolking te hebben. Het ***aantal jongeren blijft achter*** in verhouding tot het landelijke gemiddelde en ligt ver achter bij de meeste G40 gemeenten. Om een aantrekkelijke stad met een vitale economie te zijn is aanwezigheid van jongeren essentieel: een groeiend aantal jongeren kan zorgen voor dynamiek, vernieuwingsgezindheid, innovatie en ondernemerschap. Een belangrijke opgave voor de stad om werk te maken van het ***behouden en aantrekken van*** jongeren door o.a. geschikte woonruimte.

Figuur 2.3 Prognoses inwoneraantal gemeente Arnhem

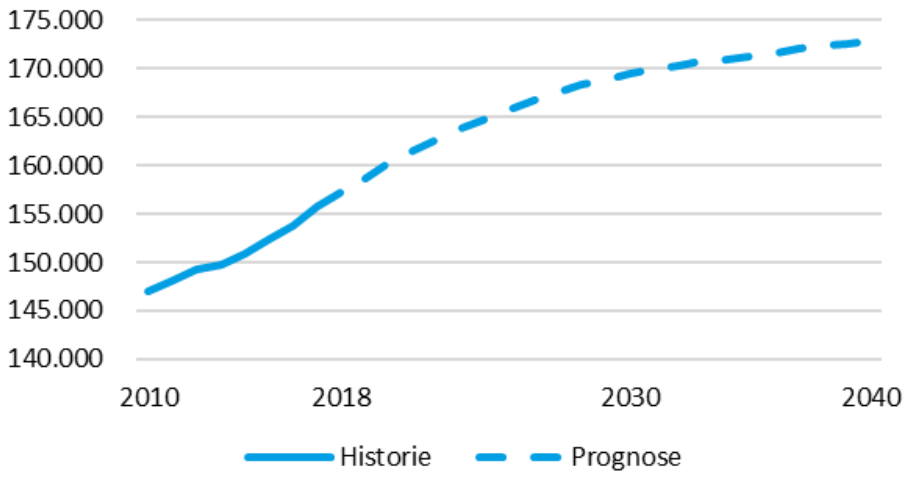

Bron: CBS/PBL

Figuur 2.4 Prognoses inwoneraantal gemeente Arnhem naar leeftijdsgroep (x 1000)

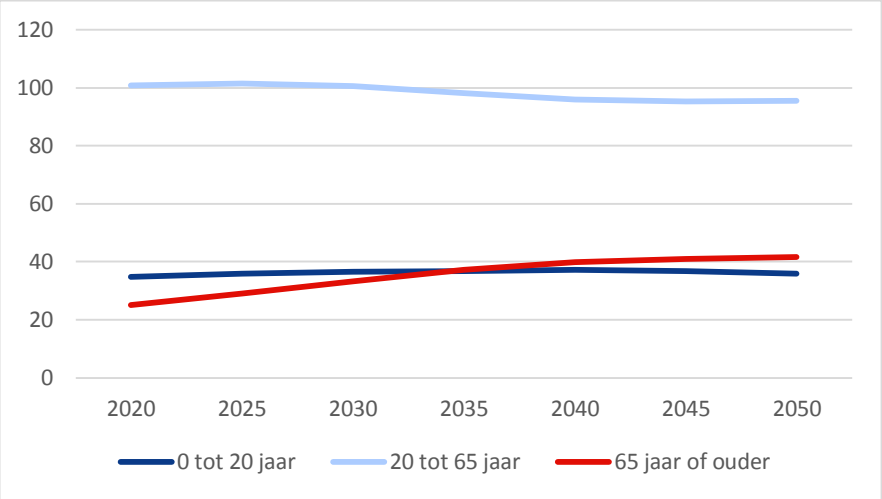

Bron: CBS

2.3 Grote sociale opgaven voor Arnhem

Op sociaal vlak staat Arnhem voor een aantal majeure opgaven op het gebied van arbeidsmarkt, werkloosheid, brede welvaart en (sociale) leefomgeving. Er is sprake van een arbeidsmarkt paradox. Enerzijds zijn er tekorten in sommigen onderdelen van de arbeidsmarkt (met praktisch en hoger opgeleiden), maar ook grote aantallen inwoners vinden het onveranderd moeilijk om een baan te vinden.

- Aandachtpunt voor Arnhem is de ***krapte op de arbeidsmarkt***, die blijven zichtbaar in de sectoren ICT, techniek, zorg & welzijn en bij herstel van de economie ook weer in de bouw, transport/logistiek en horeca/leisure. Er ligt een grote uitdaging voor Arnhem, maar ook zeker voor de regio om het arbeidsaanbod en werkgelegenheid dichter bij elkaar brengen. Nu, maar zeker ook voor de banen van de toekomst.
- De ***werkloosheid*** ligt op 1 januari 2019 met 4,3% hoger dan het gemiddelde van de regio Arnhem-Nijmegen (3,5%), de provincie Gelderland (3,0%) en Nederlandse (3,4%) gemiddelde. Ook qua arbeidsparticipatie (69,3% op 1 januari 2019) doet Arnhem het onder gemiddeld vergeleken met heel de regio (70,3%), Gelderland (70,9%) en Nederland (71,2%). Zeker is dat eind 2020 de werkloosheid landelijk, maar ook in de stad hoog zal zijn opgelopen door de Corona-crisis[1].
- De sociaal economische situatie wordt sinds enkele jaren door het Rijk en diverse regio's gemeten door middel van ***het brede welvaartsbegrip***. De regio Arnhem-Nijmegen scoort daarin redelijk goed, maar Arnhem blijft net iets achter op het landelijke gemiddelde door lage scores op gezondheid, veiligheid, inkomen en arbeid. De regio compenseert dit door hogere scores op o.a. welzijn, sociale contacten en balans tussen werk en privé.
- Wat betreft ***sociale leefomgeving*** zijn er verschillen tussen wijken en buurten, bijvoorbeeld als het gaat om inwoners die beperkingen ervaren op het gebied van sociaal contact

[1] Medio juni worden deze cijfers geactualiseerd, naar verwachting zijn dan de meest recente cijfers bij het UWV beschikbaar.

(zie figuur 2.5). Wijken zoals Malburgen Oost Zuid, Malburgen West, Kronenburg, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Arnhems Broek en Klarendal scoren minder goed op leefbaarheidsindicatoren.

Figuur 2.5 Procentuele schatting mogelijke beperking sociaal contact

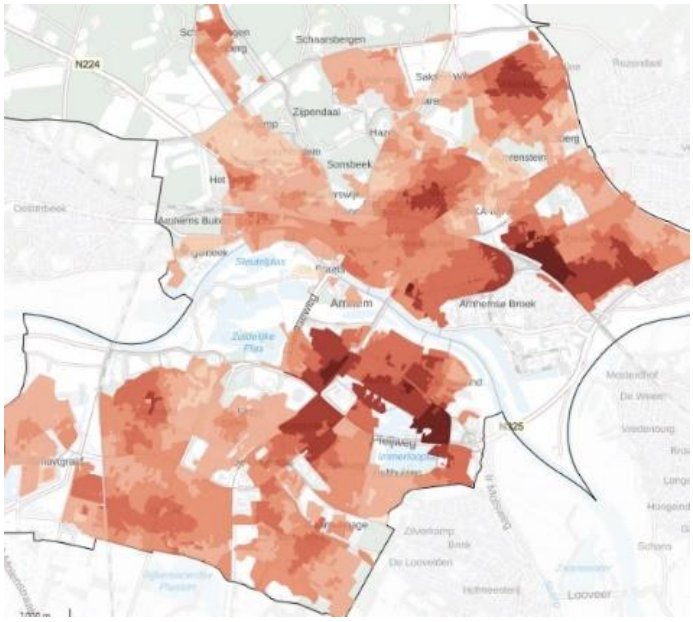

Bron: Woonzorgwijzer, 2020

2.4 Economische speerpunten met voldoende ontwikkelpotentieel en groeikracht

Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele ***kenmerkende speerpunten*** die ook voor de komende jaren voldoende ontwikkelpotentieel herbergen om de stad (economisch) verder te ontwikkelen.

- ***Energy:*** Arnhem is van oorsprong een energiestad vanwege haar rijke historie in de publieke elektriciteitsvoorziening en het veelvoud energiebedrijven variërend van hoofdkantoren en grote vestigingen tot een rijk aanbod aan startups in de energiebranche. Met Arnhems Buiten, Industriepark Kleefse Waard (IPKW) en Van Hall Larenstein/HAN kent de stad drie broedplaatsen voor ontwikkelingen op het gebied van energie toepassingen en innovaties van de toekomst.
- ***Bruisende binnenstad:*** Als centrum van de stad vormt de binnenstad het kloppend hart van Arnhem. De binnenstad heeft zich de afgelopen jaren goed ontwikkeld, zo blijkt onder andere uit de stijging van het aantal bezoekers per week (van 328.000 in 2018 naar 344.000 in 2019). Met deze groei van 5% ligt Arnhem boven het landelijke gemiddelde. Hoofdfuncties uit het verleden (zoals de winkelfunctie) veranderen door allerlei ontwikkelingen en trends, waardoor de binnenstad niet alleen een plek is om zaken te kopen. De

binnenstad ondergaat een transformatie van 'place to buy' naar 'place to be'. De binnenstad vormt steeds meer de ‘huiskamer’ van de stad en regio is daardoor een belangrijke verblijfs- en ontmoetingsplek. De binnenstad is daarnaast een belangrijke werklocatie van Arnhem: de diversiteit van bedrijven en functies zoals kunst, cultuur, horeca, retail en creatieve diensten en zakelijke diensten (kantoren) maakt de binnenstad tot een unieke locatie binnen Arnhem. Een plek waar wonen, werken en verblijven hand in hand gaan en ook nog voldoende kansen bieden voor nieuwe investeringen (bijv. oostzijde van het centrum). Niet voor niets staat de Arnhemse binnenstad de laatste jaren hoog in de top van aantrekkelijke binnensteden.

- ***Creatieve industrie en ontwerp:*** Arnhem kent een brede creatieve sector variërend van kunst, cultuur en mode tot creatieve (maak)industrie en innovaties in cros-sectorale verbindingen. Het Modekwartier huisvest tientallen winkels en bedrijfsruimten op het gebied van mode en design en heeft een aantrekkende werking op winkelend publiek. De meer creatieve en innovatieve bedrijvigheid huisvest zich op Coehoorn, dat een broedplaats vormt voor starters in het creatieve milieu. Met ArtEZ huisvest Arnhem eveneens een hogeschool voor de kunsten.
- **Regionaal dienstencentrum*:*** *grote bron van werkgelegenheid in de stad wordt gevormd door* dienstensectoren. De twee grootste zijn de zakelijke diensten er overheidsdiensten, verantwoordelijk voor respectievelijk 18% en 10% van de Arnhemse werkgelegenheid. De aanwezigheid van zowel de sectoren juridisch en accountancy als ingenieurs- en adviesbureaus zorgen voor een sterke mix aan zakelijk diensten in de stad. Daarnaast huisvest het Bestuurskwartier diverse overheidsdiensten van provincie, gemeente, politie en openbaar ministerie.
- ***Gezondheid en sport:*** De sector gezondheids- en welzijnszorg kent met ruim 19.000 banen (circa 18% van het totaal aantal banen) een belangrijke positie binnen de Arnhemse economie. Mede vanwege het toenemend aantal ouderen zal de gezondheids- en welzijnssector op termijn een nog belangrijkere positie gaan innemen en vragen om meer banen. Aandachtspunt in de zorgsector vormt de toenemende krapte op de arbeidsmark. Ook sport vormt een belangrijk onderdeel van de stad Arnhem: met Papendal/NOC-NSF en Vitesse/Gelredome huisvest Arnhem twee symbolen op sportief gebied waar omheen diverse grote sportevenementen worden georganiseerd.

2.5 Kwaliteit vestigingsklimaat van belang voor hele stad

Het vestigingsklimaat van Arnhem speelt een belangrijke rol in de mate waarin de stad aantrekkelijk is om zich te vestigen en te verblijven als bedrijf, inwoner, bezoeker en studenten. Voor bedrijven en (onderwijs)instellingen spelen factoren mee als kwaliteit van (werk)locaties, infrastructuur, opleidingsniveau van de beroepsbevolking en het leefklimaat voor werknemers. Het creëren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat vraagt niet alleen om geschikte vestigingsmilieus voor bedrijven en instellingen, maar ook om aantrekkelijke woon- en verblijfmilieus voor bewoners, jong talent en bezoekers. In essentie gaat het om de kwaliteit van Arnhem als stad om te wonen, te werken en te verblijven.

Het vestigingsklimaat voor bedrijven wordt voor een groot deel bepaald door de ***kwaliteit van werklocaties***. Dit zijn immers dé vestigingslocaties waar Arnhemse bedrijvigheid en ondernemers zich huisvesten. Het blijft daarom belangrijk om te investeren in werklocaties en deze toekomstbestendig te maken en te behouden. De huidige mix aan werklocaties is op orde, maar kent een aantal uitdagingen:

- Op ***bedrijventerreinen*** is nog beperkt ruimte voor groei. Voor de stad is het van belang om het huidige aanbod van bedrijventerreinen te behouden en niet te veel 'verkleuren' naar woningbouw of andere functies. Op de bestaande terreinen zal in de komende jaren wel fors geïnvesteerd moeten worden in herontwikkeling en verduurzaming. Hiervoor moeten privaat/publieke samenwerkingsverbanden worden opgezet. Nieuwe ruimte voor bedrijventerreinen zal in de regiogemeenten gevonden kunnen worden.
- Het havengebied *'**Nieuwe Haven**'* biedt nog te ontginnen ontwikkelpotentieel voor Arnhem en de regio. Er wordt voor gekozen de haven als aanjager en vestigingslocatie voor onder meer de circulaire economie en aan vaarwater gebonden bedrijven te reserveren (scheepswerven, rederijen). De vraag is of dit segmenten zijn die tot een redelijk snelle uitgifte van de haven leiden. Dat moet in de komende jaren blijken.
- Het opnamevolume van ***kantoren*** in Arnhem kent de afgelopen jaren een positieve ontwikkeling. De toegenomen populariteit van Arnhem als kantorenstad maakt dit tot een van de best presenterende gemeenten buiten de Randstad. Hoewel de seinen in de Gelderse hoofdstad op groen staan, ontstaat er op centrumlocatie (Arnhem Centraal) al een tekort aan kwalitatieve kantoorruimte. Daarbij ligt een uitdaging in het toevoegen van extra kantoren in de Stationsomgeving en zullen marktpartijen samen met de gemeente onveranderd aandacht moeten besteden aan het 'op orde houden' van andere belangrijke kantorenlocaties zoals Velperpoort/Velperweg, IJsseloord II en de Gelderse Poort.
- Om de ***(binnen)stad*** bruisend en aantrekkelijke te houden zijn investeringen nodig in o.a. openbare ruimte en cultuur, maar ook in het versterken van verbindingen met de omliggende gebieden (zoals Steenstraat, Modekwartier, De Rijn, Meinerswijk en Museum Arnhem). De uitdaging is om deze forse investeringen in gebiedsontwikkeling samen met marktpartijen, Rijk en provincie en gemeente op te pakken.

Ook de **infrastructuur en bereikbaarheid** van Arnhem vormt een belangrijke voorwaarde voor een economisch aantrekkelijke stad. Het gaat daarbij zowel om de interne als externe bereikbaarheid van Arnhem. De hoofdwegen rondom Arnhem en de spoorverbindingen zijn belangrijk voor de externe bereikbaarheid. De hoofwegen leiden inkomende en uitgaande pendel van en naar regiogemeenten (23%) en andere gebieden (31%) de stad in en uit, maar zijn ook van belang voor de pendel binnen de stad (46%). De spoorverbindingen zorgen ervoor dat reizigers de stad kunnen bereiken via de 4 treinstations. Voor de interne bereikbaarheid gaat het om een samenhangend systeem van onderliggend wegennet, OV, en fietspaden.

- ***De externe bereikbaarheid*** van Arnhem en de hoofdwegen rondom Arnhem vragen om aandacht. De vertragingstijd loopt op het regionale netwerk op tussen de 10 en 15 minuten in de ochtendspits, op de A12 in westelijke richting en op de A50 in zuidelijke richting (zie figuur 2.6). Ook gaat op het hoofdwegen rondom Arnhem de komende jaren veel gebeuren, dit heeft impact op de bereikbaarheid van de stad. Maar alle noodzakelijke investeringen staan op de nationale uitvoeringsagenda (MIRT). Hoog op de nationale en

regionale agenda staat de ICE verbinding tussen Amsterdam en Frankfurt, die na de nodige investeringen Arnhem gaat aandoen. Deze verbinding versterkt de externe bereikbaarheid enorm.

- ***De interne bereikbaarheid*** van de stad Arnhem kent enkele knelpunten met kans op files/vertraging op delen van de Amsterdamseweg, Apeldoornseweg, de John Frostbrug en de Westervoortsedijk en Zevenaarseweg nabij de N325. Ook op de Schelmseweg ontstaat regelmatig vertraging. Aandachtspunt bij nieuwe ontwikkelingen in de stad (bijvoorbeeld bij werklocaties) is hoe fiets- en ov-gebruik gestimuleerd wordt.

Figuur 2.6 Gemiddelde reistijd in de spits t.o.v. freeflow reistijd

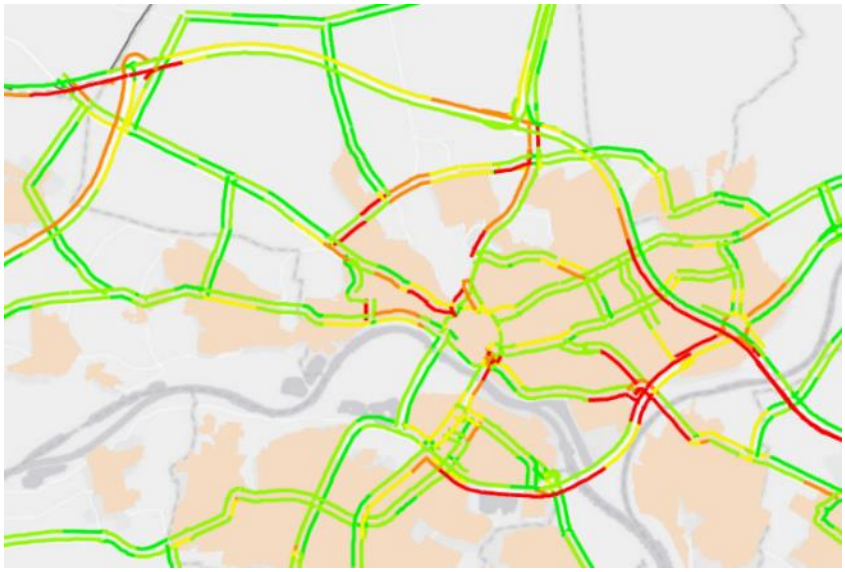

Bron: Doorstromingsanalyse Arnhem-Nijmegen (29-05-2019)

Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven wordt mede beïnvloed door de aantrekkelijkheid van de ***stad om te wonen en te verblijven*** voor potentiele werknemers. De aantrekkelijkheid van Arnhem om te wonen en te verblijven hangt samen met de kwaliteit van de omgeving/regio als groene metropool, het voorzieningen aanbod in o.a. de binnenstad, maar ook het aanbod van toeristische attracties.

- Arnhem is een culturele stad met een gevarieerd aanbod van instellingen (Musis, Stadstheater, Museum Arnhem, Gelredome, etc.) en (Rijks)gezelschappen (zoals Introdans, het Gelders Orkest);
- De stad heeft in de afgelopen decennia een reputatie opgebouwd in het kader van Herdenking van de Vrijheid (Airborne) dat op een breed draagvlak van de inwoners en vele mensen uit binnen- en buitenland kan rekenen. Het bepaalt daarnaast in sterke mate de identiteit van Arnhem en de Arnhemmer en zorgt voor saamhorigheid en een verbindende factor.
- De stad wordt omgeven door uiterwaarden en groen in de omgeving (Veluwe, Parken en Kastelen en landschappen, Gelders Arcadië, Park Lingezegen).
- Arnhem maakt onderdeel uit van de groene metropoolregio (Arnhem-Nijmegen-FoodValley). De groene metropool was tussen 2008 en 2018 een van de sterkst groeiende gebie-

den (qua inwonertal) na de Randstad, mede vanwege haar aantrekkingskracht op nieuwkomers van buiten de regio. Steden in de regio scoren hoog op woonaantrekkelijkheid en blijven andere metropoolgebieden zoals Rotterdam, Den Haag en Eindhoven daarmee ver voor.
- Daarnaast huisvest de stad met het Nederlands openluchtmuseum en dierentuin Burgers' Zoo twee grote (dag)attracties met een flink aantal bezoekers, respectievelijk circa 560.000 en 1.129.234 per jaar.

Samengevat geeft de economische foto de situatie weer dat Arnhem het tot voor kort economisch gezien redelijk heeft gedaan, dat de recessie ook in Arnhem hard zal aankomen (vooral bij inwoners in aandachtswijken), maar ook dat Arnhem voldoende sterke (economische) speerpunten en een gevarieerd vestigingsklimaat bezit om sterk uit de crisis te komen.

In onderstaand figuur zijn de belangrijkste resultaten van de economische foto samengevat, met ook een indicatie wat goed gaat (groen), wat gemiddeld is (regio en nationaal) en wat echte knelpunten of bedreigingen zijn (rood).

Economische foto
Werkgelegenheid en bevolkingsontwikkeling
• Het aantal banen in de stad is de afgelopen jaren flink gegroeid. Tot ruim 107.000 in 2019. Arnhem vervult een belangrijke regionale werkgelegenheidsfunctie
• De groei in het aantal banen ligt in Arnhem iets onder het regionale, provinciale en landelijke gemiddelde, mede omdat de groei ook heeft plaatsgevonden in enkele buurgemeenten, omdat daar wel de ruimte aanwezig is op bedrijventerreinen
• Het aantal werklozen zal in 2020 sterk toenemen als gevolg van de Corona crisis, in vrijwel alle sectoren
• Een aantal wijken met sociaal-economische problemen die daardoor laag scoren op onderzoeken rond welzijn en welvaart
• Het aantal inwoners van Arnhem groeit de komende periode door. Naar verwachting telt Arnhem in 2040 ruim 170.000 inwoners, vooral door een positief migratiesaldo(en met name ouderen).
• Er is een forse woningbouwopgave die door het Rijk en de provincie worden erkend in de: Regionale Woondeal
De economische speerpunten
• De economische speerpunten van Arnhem zorgen ervoor dat de stad over voldoende ontwikkelpotentieel en groeikracht beschikt tijdens en vooral na de crisis. Sommige sectoren groeien ook in de crisis (groen), andere worden geraakt door de crisis, maar herstellen snel (oranje) andere hebben langere herstelperiode nodig (rood)
– Arnhem is van oorsprong een energiestad door de aanwezigheid van topspelers in de energiesector, kennisinstellingen en broedplaatsen in de stad
– De binnenstad is het kloppend hart van Arnhem. Het aantal bezoekers steeg in de afgelopen jaren, maar 2020 is een absoluut dieptepunt door de coronacrisis en vraagt ook in 2021 nog om tijd van herstel.
– Toerisme en leisure zullen na de corona crisis weer gaan groeien met iconen zoals Burgers Zoo, het Nationaal Openlucht Museum, de nabijheid van de Veluwe en een zich verder ontwikkelend programma rond Herdenking van de Vrijheid.

Economische foto
– De creatieve industrie (mode en design) in Arnhem is sterk vertegenwoordigd en nationaal bekend en biedt grote mogelijkheden voor innovaties in andere sectoren via cross-sectorale verbindingen (zoals energie, bouw, etc.)
– De dienstensectoren zijn een grote werkgever in Arnhem. Zakelijke diensten en de overheid zijn verantwoordelijk voor respectievelijk 18% en 10% van de werkgelegenheid. De stad kenmerkt zich tevens door een omvangrijke juridische sector (o.a. Openbaar Ministerie en veel juridische adviesbureaus) en vele ingenieurs- en overige adviesbureaus.
– De gezondheids- en welzijnszorg kent met ruim 19.000 banen een belangrijke positie in de Arnhemse economie. Deze sector zal verder groeien onder andere door een toenemende aantal ouderen in de stad.
– Tot slot kent Arnhem met Papendal en Gelredome/Vitesse belangrijke iconen voor topsport.
• Het ***vestigingsklimaat*** voor bedrijven wordt voor een groot deel bepaald door de kwaliteit van werklocaties.
– Nieuwe ruimte op bedrijventerreinen is schaars in Arnhem. Er is in de stad geen ruimte om nieuwe locaties te ontwikkelen Voor de toekomstige groei van bedrijven in de stad moet het accent worden gelegd op herontwikkelen en verduurzamen van oudere terreinen.
– De Nieuwe Haven biedt de gemeente, maar ook de regio ontwikkelpotentieel als unieke vestigingslocatie voorcirculaire economie en watergebonden bedrijven.
– De Stationsomgeving is een nationale toplocatie voor nieuwe kantoren. Het is de uitdaging om hier extra volume toe te voegen, maar ook om kantoren locaties in andere gebieden in de stad (zoals Velperweg, IJsseloord II, Gelderse Poort) op orde te houden.
– De nationale en internationale bereikbaarheid van Arnhem is met de investeringen in het hoofdwegennet, met Arnhem CS (met ICE halte) en met de vaarwegen op orde.
– Er zijn veel organisaties actief die een belangrijke rol spelen bij de Economische Agenda, er is sprake van versnippering en onvoldoende uitvoeringskracht.
Groene metropool, Stad in een dynamische regio
• De aantrekkelijkheid van Arnhem om te wonen en te verblijven hangt samen met de kwaliteit van de omgeving/regio als ***Groene Metropool***. De stedelijke gebieden Arnhem, Nijmegen en Ede/Wageningen kennen daarbij hun eigen specialisaties. Het totaalproduct als regio (metropool) is door het groene karakter en de economische specialisaties onderscheidend ten opzichte van andere regio's in Nederland.
• Energie en circulaire economie zijn thema's waar de regio goed aansluit op de grote programma's die in Nordrhein-Westfalen zijn ontwikkeld.

Hoofdstuk 3 Beelden uit de stad

In het kader van het opstellen van de Economisch Agenda van de Stad zijn vijftien personen geïnterviewd, heeft er een bijeenkomst met dertig vertegenwoordigers van ondernemersverenigingen plaatsgevonden en is er een overleg geweest met het Platform Binnenstad Arnhem (PBA). Uit die gesprekken en sessies kwam een eenduidig beeld naar voren. De beelden uit de stad sluiten overigens naadloos aan bij de Economische foto van de Stad. Hieronder volgt een korte beschrijving van de daarbij geschetste beelden en accenten.

De reacties van ondernemers en andere stakeholders kunnen worden gerangschikt aan de hand van vier thema's:
1 De economische uitgangspositie.
2 De twee hoofdopgaven.
3 Meer samenhang in deelgebieden.
4 Vergroten van de uitvoeringskracht.

De vier thema's:

Ad 1 Over de economische uitgangspositie zijn de volgende opmerkingen gemaakt:

- Er is te weinig dynamiek in de stad geweest in vergelijking met andere middelgrote steden zoals Nijmegen en Zwolle. Daar is meer gebouwd en geïnvesteerd is de opinie, zonder dat de stelling met cijfers onderbouwd is. Het is een gevoel dat Arnhem onvoldoende aan de weg timmert, misschien wel omdat het tot voor kort in grote delen van de stad goed ging.
- Er is regelmatig gewezen op de wijken waar het sociaal economisch minder gaat.
- Er moet in de Economische Agenda voldoende oog zijn voor alle deelgebieden van de stad, dus ook voor de deelgebieden in Arnhem-Zuid.
- Er wordt wel gewezen op de sociaal economische problematiek en de rol van werkgelegenheid daarin, maar het is moeilijk gebleken om de Human Capital Agenda met partners concreet in te vullen.
- De stakeholders herkennen zich in de vijf economische speerpunten zoals die uit het vorige hoofdstuk naar voren zijn gekomen (energie, creatief en design, bestuurscentrum, regionaal (zakelijk) dienstencentrum en toerisme/leisure). Met name rond het speerpunt toerisme zijn diverse suggesties gedaan. Toerisme wordt vooral als middel gepositioneerd voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen en doelen[iii]. Het toerisme in Arnhem kan verder tot ontwikkeling komen door de twee grote dag attracties (Burgers' Zoo en Nationaal Openlucht Museum) meer ontwikkelruimte te geven, door het Herdenkingstoerisme ook naast de Airborne week verder uit te werken en door de verbindingen met de Veluwe vanuit Arnhem en vice versa te versterken. Het zou mogelijk moeten zijn om vanuit de binnenstad te voet en met de fiets gemakkelijk het zuidelijk deel van de Veluwe te bereiken. Dat vraagt onder meer om een verbinding vanuit de stad over de A12 naar de Veluwe.

- Bij het versterken van de overige speerpunten is in de discussies het accent gelegd op het vestigingsklimaat. Er is gepleit voor het ontwikkelen van kantoren in de nabijheid van CS, het goed volgen en op orde houden van de kantorenlocaties langs de Velperweg, op IJsseloord II en de Gelderse Poort. Daarnaast is gepleit om de herontwikkeling van verouderde locaties in de komende jaren krachtig op te pakken en duurzaamheid te versnellen, maar ook om met een helder strategie en aanpak te komen voor het havengebied van Arnhem.

Ad 2. Er zijn twee hoofdopgaven als gezamenlijke conclusie naar voren gekomen:

- Het beeld wordt gedeeld dat het thema ***Energy*** iets is waar Arnhem zich mee kan positioneren, internationaal en nationaal. Het is tevens een thema dat complementair is aan het thema van Nijmegen (Health & Tech). Arnhem heeft met bedrijven op het IPKW en Arnhems Buiten echt iets te bieden. Het is van belang om daar omheen een langjarige innovatieprogramma's te bouwen met kennisinstellingen vanuit de regio en van elders, maar ook om nieuwe bedrijven een kans te geven zich in het ecosysteem van Arnhem zich snel te ontwikkelen.
- Het andere centrale thema is de ***economisch aantrekkelijke stad*** om als bedrijven gevestigd te zijn, om te wonen, om als (dag)toerist te bezoeken en om als jong talent en jong gezin tot verdere ontplooiing te komen. De economisch aantrekkelijke stad heeft met meerdere zaken te maken: een bruisende binnenstad; goede verbindingen van de binnenstad met omliggende gebieden; investeren in het aantrekkelijker worden voor toeristen; investeren in werklocaties verspreid over de stad; investeren in gevarieerde woonmilieus (ook voor jongeren). Deze punten worden hierna uitgewerkt.

Ad 3. Meer verbindingen leggen tussen deelgebieden in de stad via infrastructuur, inrichting van de openbare ruimte en investeringen in vastgoed.

- De investeringen in de binnenstad en de verbindingen met de omliggende deelgebieden van de stad zullen fors zijn, maar moeten toch in de komende jaren opgepakt moeten worden. Een bruisende binnenstad is van cruciaal belang voor de stad en regio. Voorbeelden die werden gegeven zijn de verbinding van CS naar de Korenmarkt, de investeringen in het Bestuurskwartier en omgeving (incl. Cobercoterrein), de verbinding van de Blauwe Golven naar Museum Arnhem, de verbinding van de binnenstad met het Modekwartier, meer wonen in de binnenstad door opvullen van enkele 'gaten' in de binnenstad. Ook kan de binnenstad programmatisch sterker worden verbonden. Denk dan aan het verbinden van de warenmarkt aan de Binnenstad.
- Er is ook regelmatig een pleidooi gehouden door meer aandacht te besteden aan Arnhem Zuid. Naast de herontwikkeling van bedrijvenlocaties en kantorenlocaties is ook gepleit voor het stimuleren van de wijkeconomie in enkele deelgebieden onder meer door het ontwikkelen van kleinschalige bedrijfsruimte. Maar het gaat ook om nieuwe vormen van mix van wonen en werken in te vullen zowel in de nieuwe als de oude wijken. Maar ook hoe kan de transitie van het gas af bijv. ook leiden tot werk in die wijken.

Ad 4. Het vergroten van de uitvoeringskracht is van groot belang om de Economische Agenda van de Stad ook echt tot een succes te maken. Daarvoor zijn de volgende suggesties gedaan:

- Alle partijen geven aan dat in de Economische Agenda focus aangebracht moet worden in zowel de centrale thema's als in het aantal acties. Daarbij wordt vaak genoemd dat een het eenduidige 'verhaal' van Arnhem ontbreekt. De trots van Arnhem en het DNA van Arnhem dat mede wordt bepaald door de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog en Arnhem als historische energiestad komt in dergelijk verhaal terug. Een dergelijk verhaal is het uitgangspunt van Citymarketing en gaat een bijdrage leveren aan het voor het voetlicht brengen van Arnhem als aantrekkelijke (vestiging)stad.
- Vele organisaties, ondernemers en andere stakeholders zijn actief betrokken bij de ontwikkeling van de stad. Dit leidt echter tot versnippering van menskracht en inzet in middelen. Er is meer dan voldoende betrokkenheid, maar waarbij ook geconstateerd is dat er vele organisaties naast elkaar bestaan en er daardoor onvoldoende uitvoeringskracht is om samen de juiste keuzes te maken en om tot grotere initiatieven en projecten te komen.
- Illustratief daarvoor is dat het Ondernemersfonds onvoldoende aanvragen krijgt, en het accent van de binnengekomen aanvragen vooral op evenementen in de (binnen)stad ligt. In de recente evaluatie van het Ondernemersfonds[iv] is daarom ook om een krachtige Economische Agenda gevraagd, daarmee kunnen bestedingen meer ingekaderd worden naar kernwaarden, thema's en doelgroepen. Hierdoor wordt het mogelijk een efficiënter programma te ontwikkelen.
- Om ambities waar te maken zijn ook voldoende middelen nodig om tot concrete uitvoering te komen. Daarvoor zijn de volgende suggesties gedaan, die neer komen op het bundelen van diverse beschikbare middelen:
  - Het Ondernemersfonds kan wellicht in de komende jaren nog worden vergroot door verhoging van de opslag en/of worden aangevuld met enkele Bedrijven Investerings-Zones voor specifieke gebiedsopgaven.
  - Verschillende organisaties kunnen meer samenwerken, middelen en uitvoeringskracht bundelen en gezamenlijk een backoffice inrichten.
  - Wanneer economie binnen het gemeentelijk beleid als belangrijk element van de andere beleidsvelden wordt gezien, kunnen er ook gemeentelijke middelen gebundeld worden ingezet. Daarbij is gewezen op investeringen in openbare ruimte en publieke werken, de grotere samenhang tussen economisch en sociaal beleid, verstandige keuzes van wonen en werken en voorzieningen in de Omgevingsvisie van Arnhem.
  - Extra middelen zijn ook te genereren door (meer) gebruik te maken van middelen die de regio Arnhem-Nijmegen, Provincie Gelderland, het Rijk en de EU beschikbaar stellen voor innovatie, toekomstbestendige werklocaties en gebiedsontwikkelingen.
- Er is ook de suggestie gedaan om de Economische Agenda te laten begeleiden in de komende jaren door een Klankbordgroep waarin ondernemers, de gemeente, de kennisinstellingen vertegenwoordigd zijn. De huidige economische situatie vereist dat 'we er met zijn allen bovenop zitten'. Daarvoor zijn ook suggesties gedaan m.b.t. het monitoren van de agenda. De acties moeten daadwerkelijk bijdragen aan economische en maatschappelijke doelstellingen en de impact daarop moet worden gepresenteerd. Dit kan door het opstellen van enkele kritische prestatie indicatoren die in een soort barometer/ dashboard de impact weergeven.

Tussenconclusie: Samen aan de slag met de Economische Agenda

Tot voorkort ging het economisch gezien redelijk goed met Arnhem. De werkgelegenheid is weliswaar gegroeid, maar minder dan in andere vergelijkbare steden. Ook Arnhem zal in de komende jaren geraakt worden door de (wereldwijde) recessie als gevolg van het Corona virus en de veranderingen in handelsstromen.

De verwachte groei van het aantal inwoners is een basis voor economische groei en direct tot een urgente woningbouwopgave. Vergrijzing en daling in het aantal jongeren vormt daarbij een belangrijk een aandachtpunt. Een vitale economische stad heeft ook jong talent nodig en met enkele speerpunten liggen daar ook goede aanknopingspunten (energy, creatieve industrie, nieuwe zakelijke diensten, toerisme en cultuur).

De gemeente kan op vele manieren de economie stimuleren. Het is belangrijk om daarin focus te leggen door zich te richten op twee hoofdopgaven: ***energy als aanjager van innovatie*** en ***economisch aantrekkelijke stad als koepel voor de groeibepalende randvoorwaarden***. Dit varieert van investeringen in de human capital agenda, tot investeringen in werklocaties en fysieke en sociale verbindingen). Uiteraard staat in de komende maanden de aandacht voor een duidelijke en effectieve dienstverlening aan bedrijven en inwoners centraal. Juist daarom is het maken van een Economische agenda op dit moment cruciaal. Zie de volgende figuur:

Figuur 3.1 Focus op hoofdopgaven en groeibepalende randvoorwaarden

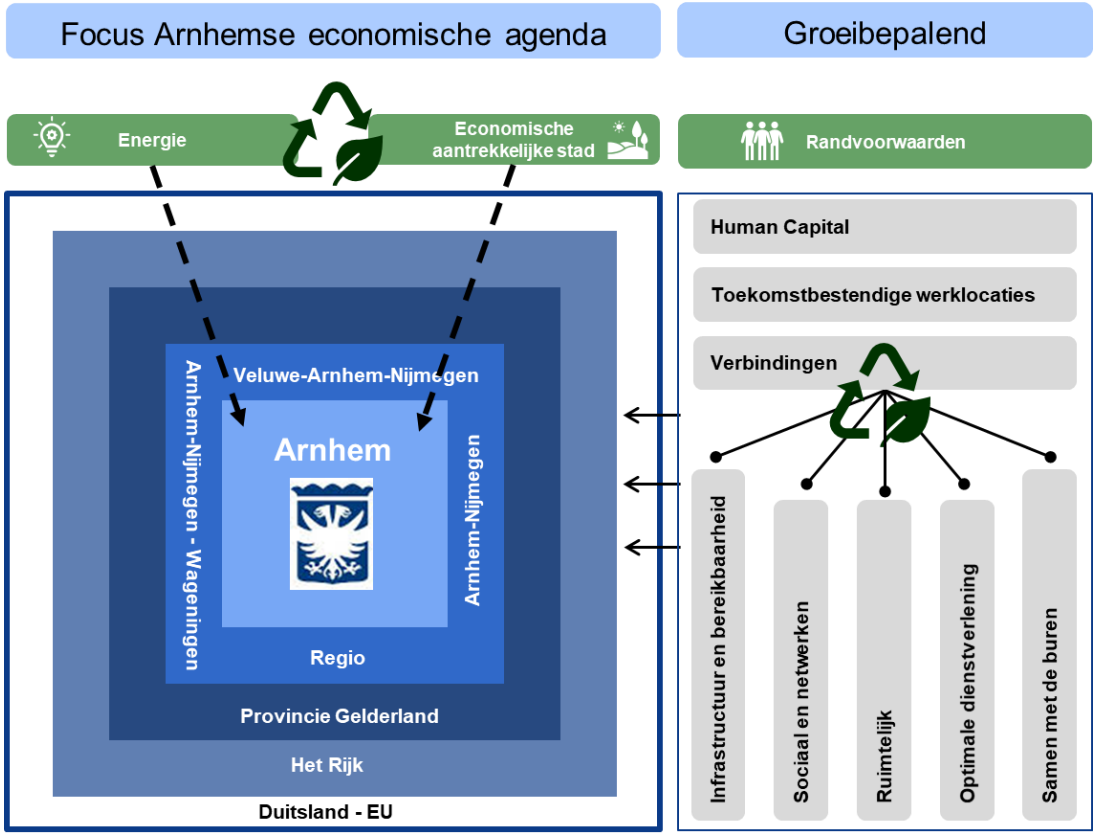

Bron: BCI 2020

In de sessies met vele partners in de stad is duidelijk naar voren gekomen dat het economisch beleid een cruciale plaats moet innemen in het totale gemeentelijke beleid, zeker in de economische recessie waarin we nu verkeren. In Bijlage 2 is een overzicht gegeven hoe economie doorwerkt in de vele andere beleidsvelden van de gemeente. Zoals enkele stakeholders het hebben verwoord ‘economie is niet iets alleen van de portefeuillehouder Economische Zaken, maar zal ook een belangrijke afweging moeten zijn in andere beleidsvelden’.

Hoofdstuk 4 De Hoofdopgaven

Energieke en economisch aantrekkelijke stad

Uit de gesprekken met partners in de stad is duidelijk gevraagd om te kiezen voor enkele herkenbare thema's: ***energie*** en ***economisch aantrekkelijke stad***. De keuze voor deze hoofdopgaven sluiten naadloos aan bij de economische ontwikkelingen in de stad en regio.

Met ***Energie*** kan Arnhem zich als innovatieve en duurzame stad in Nederland en internationaal positioneren. Er is een netwerk van bedrijven en kennisinstellingen dat daarvoor de basis legt. Arnhem wil op termijn een klimaat neutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. Die energietransitie is een vliegwiel voor verdere innovaties, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Het programma New energy made in Arnhem (NemiA 2020-2030)[v] biedt de strategie om de doelen op energietransitie te behalen en kan worden versterkt door de inzet op de economische opgaven. Daarbij is energie ook een metafoor voor de ontwikkeling van de stad sinds het eind van de Tweede Wereldoorlog. De schouders werden onder wederopbouw gezet, tot de stad die Arnhem nu is, waar de energie van inwoners en ondernemers voelbaar is. Kortom, een ***energieke stad***.

De ***economisch aantrekkelijke stad*** geeft uiting aan de economische variëteit in de stad (meerdere economische speerpunten), de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme (die echt onderscheidend zijn) en de diversiteit aan woon- en werkmilieus in een groene omgeving (in de stad, maar ook in de omgeving). Die drie elementen maken Arnhem een aantrekkelijke economische stad voor de inwoners en bedrijven, maar ook om nieuwe inwoners, jong talent, bezoekers en bedrijven aan te trekken.

De hoofdopgaven ***energie*** en ***economisch aantrekkelijke stad*** hebben een duidelijke economische meerwaarde maar dragen ook bij aan het oplossen van de maatschappelijke opgaven van de stad. Dit is hieronder schematisch samengevat en in het vervolg van het hoofdstuk uitgewerkt.

Focus Arnhemse economische agenda		
	Energie	**Economisch aantrekkelijke stad**
Positionering	Arnhem de energiestad • Van oorsprong • Als voorbeeldstad voor innovatie en toepassingen in de energietransitie	Aantrekkelijk voor (nieuwe) vestiging van bewoners, bedrijven, bezoekers en bollebozen • Groene omgeving is onderscheidend • Herdenking van de vrijheid en wederopbouw • Iconen, op gebied van kunst, cultuur, sport en toerisme • Kwaliteit van de gebieden/ wijken in de stad

Economische meerwaarde	• Belangrijke groeisector (kansen door de transitie)
	  • Werkgelegenheidsgroei
	  • Innovatie
	• Onderscheidend in de regio en als regio en daarmee magneet voor bedrijvigheid
		• Iconen trekken bezoekers en bestedingen aan
		• Binnenstad een economische motor
		  • Bestedingen
		  • Werkgelegenheid
		• Regionale centrumfunctie
		  • Binnenstad
		  • Hoogstedelijk centrum-milieu
		  • Diensten (o.a. legal)
		• Haven voor toekomstige economische functies (o.a. circulaire economie)

Maatschappelijke uitdaging Draagt bij aan	• Belangrijk voor het verduurzamen van productieprocessen en gebouwde omgeving, zo ook bedrijventerreinen en kantoren
	• Werkgelegenheidsmotor
	  • Aantrekken arbeidskrachten met juiste skills
	  • Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt
	  • Verandering van skills vraagt levenslang leren
		• Inclusieve stad
		  • Woningen voor alle doelgroepen
		  • O.a. Compactere binnenstad
		  • Ruimte om te werken
		  • Zuid-Arnhem
		  • Kracht Bestuurskwartier
		• Verblijfskwaliteit
		  • Vergroenen goed voor o.a. klimaatadaptatie en leefkwaliteit
		  • Verduurzamen van bedrijfsomgeving

4.1 Arnhem: de koploper in de energietransitie

Positionering

Arnhem kan met recht de ***Energiestad*** worden genoemd. Dit komt voort uit de rijke historie in de publieke elektriciteitsvoorziening en uit de diverse innovatieve bedrijven en startups in Arnhem die zich bezig houden met het onderzoeken en ontwikkelen van nieuwe vormen van opwekking, transport en opslag van elektriciteit. Deze historie en op de toekomst gerichte bedrijvigheid zijn ook kenmerkend voor drie specifieke locaties: Arnhems Buiten (voormalig KEMA-terrein), Industriepark Kleefse Waard (IPKW) en de kennisinstellingen HAN en Van Hall Larenstein. De aanwezigheid van bedrijven en instellingen biedt een kans om tot clusterontwikkeling te komen waardoor de innovatiekracht wordt versterkt, het cluster aantrekkelijk wordt voor bedrijven en researchinstellingen van elders, maar ook dat toepassingen van innovaties in de praktijk (in proeftuinen in Arnhem) in woonwijken en op werklocaties gaan plaatsvinden.

Bedrijven, onderwijs en overheid richten zich gezamenlijk op het verzilveren van kansen op het werken aan innovaties, het aantrekken van talent, het organiseren van evenementen en op het gebied van financiering, samen met provincie, Rijk en EU. Die combinatie maakt Arnhem onderscheidend in de energietransitie en maken van energie een groeisector.

Economische belang

Voor Arnhem biedt de energietransitie grote ***economische kansen***. Die kansen kunnen in de komende jaren op vijf manieren worden benut.

- Allereerst is het belangrijk om Arnhem aantrekkelijk te houden en te maken voor ***startups en innovatieve bedrijven*** in de energie. Innovaties dragen bij aan de versterking van het lokale ecosysteem op het gebied van duurzame energie.
- Als tweede liggen er grote mogelijkheden door het organiseren van ***cross-sectorale innovaties***, door het verbinden van de energiesector aan de sterk aanwezige creatieve industrie, maar ook door een relatie te leggen met het juridisch en bestuurlijk cluster in Arnhem. Voor de energietransitie zijn heldere regelgeving en samenwerking tussen alle bestuurslagen van overheden van cruciaal belang.
- Als derde liggen er uitdagingen op het gebied van ***human capital***. Energietransitie zal tot vele nieuwe banen leiden, zowel hoger opgeleid als praktisch geschoolde mensen.
- Ten vierde zal een belangrijk deel van de energietransitie op de ***werklocaties*** plaats vinden omdat daar de veel energie wordt verbruikt en er ook veel kansen liggen voor opwekking, opslag en distributie van duurzame energie.
- Tenslotte kunnen de ambities/beleid/projecten op het gebied van energie/klimaat niet los worden gezien van de transitie naar een ***circulaire economie***. Inzamelen en verwerken van gebruikte materialen vragen om een efficiënt verwerkingsproces en logistiek proces waarin duurzaam gebruik van energie en transport cruciale onderdelen zijn. Maar ook slim ontwerp van producten is belangrijk om zo grondstoffen te gebruiken die herbruikbaar zijn.

Met deze vijf kansen kan de hoofdopgave energie krachtig worden gepositioneerd.

Concreet zijn er met IPKW en Arnhems Buiten twee locaties die voor bedrijven in het cluster aantrekkelijk zijn, omdat andere partners in de keten daar gevestigd zijn. Specifiek op IPKW wordt gewerkt aan het ***Innovatielab***. Het is een plek waar startende en groeiende bedrijven een thuis vinden met waardevolle ‘shared facilities’ en voorzieningen en samen met onderwijs en onderzoek in een ‘learning community’ werken aan de oplossingen van morgen. De locatie is de meest circulaire werkplek van Nederland en kent vestigingskwaliteiten, zoals een duurzame industriële en groene omgeving met karakteristieke gebouwen. De locatie kent daarmee een sterke aantrekkingskracht op studenten en bedrijven. Voor het versterken van de economische kracht is het van belang dat partners hun krachten gaan bundelen in het Innovatielab. Het Innovatielab gaat namelijk een aantal economische ontwikkelingen in de stad en regio versnellen:

- Allereerst worden in het lab meerjarige innovatieprogramma’s op het gebied van de drie kernthema’s ontwikkeld door bedrijven, kennisinstellingen en overheden gezamenlijk. Het gaat concreet om:

  - Waterstof[2] en brandstofceltechnologie.
  - Batterij en laadinfratechnologie.
  - Artificial Intelligence en andere IT technologie op het gebeid van smart grids.
- Op deze drie terreinen kan het Innovatielab een onderscheidende positionering opbouwen in Nederland en in het buitenland door de al aanwezige bedrijven (o.a. Tennet, Alliander), instellingen (HAN, Artez, van Hall Larenstein) en het bestuurlijk en juridische cluster te koppelen. Maar ook met partners elders in de regio (RUN, WUR, provincie, the Economic Board), maar ook in Nederland (TU Delft, Ministerie van EZK).
- Met de ontwikkelde technologie kunnen ook studenten en werkenden in bedrijven en instellingen ervaring opdoen. Het Lab is dus ook van belang voor het ontwikkelen van concrete opleidingen. De HAN is in 2018 al gestart met het ontwikkelen van hybride opleidingen op dit gebied (theoretisch opleiden op de hogeschool, maar praktijk ervaringen in het Lab op IPKW[vi]).

Duurzame energie en energiesystemen vormen een cruciaal onderdeel in economische ketens om zorgvuldiger met grondstoffen, energie en water om te gaan. ***Circulaire economie*** is een belangrijk onderdeel van de nieuwe agenda van de Regio Arnhem Nijmegen en sluit ook aan op al lopende ontwikkelingen in de stad, zoals, de renovatie van woningen en kantoren in de stad, blauwe wijkeconomie Spijkerkwartier en vele projecten en programma's van de kennisinstellingen (WUR, RUN, HAN, VHL, ArtEZ) en programma's van de provincie (KiEMT) en het bedrijfsleven (CIRCLES en Rabobank Circular Economy Challenge). Voor de gemeente Arnhem is het van belang om partijen te verbinden, maar zelf ook circulair te gaan handelen en aan te besteden (o.a. inkoop en inrichting openbare ruimte). In 2020 wordt gewerkt aan een Plan van Aanpak[vii] met enkele acties om pilots, projecten en initiatieven aan te jagen en moet worden gezien als een groeimodel. Er wordt aangesloten op parallel ontwikkelde programma's van de Provincie (Circulair Gelderland) en het bedrijfsleven (met programma's zoals Circles en Boost) om het bereik van het plan van aanpak te vergroten.

Maatschappelijk belang

Arnhem werkt toe naar een klimaat neutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken heeft Arnhem een doelstelling gesteld in het actieprogramma NemiA; tussen 2020 en 2030 is er 61% CO_2 gereduceerd ten opzichte van 2017. In NemiA wordt op vier thema's gewerkt aan die doelstelling: gebouwde omgeving, duurzame mobiliteit, grootschalige opwek, bedrijven en industrie. In NemiA wordt met betrekking tot economie ingezet op betere informatievoorziening, energiebesparing, stimuleren van opwek en hergebruik energie en stimuleren van aardgasvrije bedrijven.

[2] Kabinetsvisie waterstof (30 maart 2020) …(p.2) ..Ten tweede biedt de ontwikkeling van waterstofketens in Nederland kansen voor Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen. Dit draagt ook bij aan de werkgelegenheid. Nederland heeft veel bedrijven in de maakindustrie die op basis van hun kennis van o.a. industriële gassen, geavanceerde materialen en chemische processen belangrijke spelers kunnen worden in de ontwikkeling van regionale en internationale waterstofketens … Rondom **Arnhem** is al een sterk cluster van bedrijven actief in de waterstoftechnologie.

De energietransitie op werklocaties en in de wijken en circulaire economie gaan gepaard met diverse uitdagingen en liggen op het gebied van besparen van energie, duurzame opwek, hergebruik van materialen, gedragsverandering en een veranderende vraag naar arbeid. De energietransitie kan alleen maar succesvol zijn als tijdig op de veranderende arbeidsmarktbehoeftes wordt geanticipeerd. Voor de energiesector beweegt de arbeidsmarkt twee kanten op: er gaan banen verloren door de transitie en er komen nieuwe banen die andere skills en competenties vragen. Aandacht voor inclusie is essentieel en vormt onderdeel van een human capital agenda. Het Innovatielab geeft hier mede invulling aan en energie moet een specifiek onderdeel vormen van de Human Capital Agenda Arnhem, hierover in hoofdstuk 5 meer.

Naast een Innovatielab waar onderzoek en opleidingen plaats vinden is het ook van belang om verspreid over de stad ook ***proeftuinen*** of projecten te laten plaatsvinden, of het nu gaat om nieuwe batterijen, experimenten met waterstof op IPKW of om toepassingen van technologie en circulaire concepten in woonwijken of op bedrijventerreinen. Arnhemse locaties zijn de eerste proeftuinen om nieuwe technologie en concepten van het Innovatielab toe te passen.

Vanuit de Uitvoeringsagenda zal worden samengewerkt aan aanvullende doelen met het programma NemiA door op de volgende activiteiten en projecten in te zetten:

- Het ***Innovatielab*** als katalysator voor innovaties en kennisontwikkeling.
- Plan van aanpak ***Circulair*** (wordt in 2020 vastgesteld) om meer impact te bereiken en het opschalen van diverse initiatieven, zowel van de gemeente zelf als van de vele partijen in de stad en regio.
- ***Proeftuinen*** voor praktische toepassingen en maatschappelijke implementatie.

4.2 Arnhem economisch aantrekkelijke stad in een Groene Metropoolregio

Positionering

Arnhem is een aantrekkelijke stad en vervult een centrumfunctie voor een ruime regio door een hoogwaardig voorzieningenniveau op het gebied van kunst, sport en cultuur door een bruisende binnenstad en door de nabijheid van de Veluwe die al in de stad begint in het Sonsbeekpark. Met het Nationaal Openlucht Museum, Burgers' Zoo, Kröller-Müller, Papendal en Gelredome kent Arnhem bovendien nationale iconen.

De regio Arnhem-Nijmegen positioneert zich samen met de Regio FoodValley als Groene Metropool. De groene metropool is de regionale propositie voor de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) en bevat diverse economische aanknopingspunten zoals op het gebied van Energy, Food & Agri en Health & Hightech, Sport, waarbij elk deelgebied in de regio zijn eigen specialisaties heeft die elkaar onderling kunnen versterken (zoals gezondheid en voeding, gezondheid en sport, hightech en energie).

Die positionering van Arnhem als aantrekkelijke stad in een Groene Metropoolregio is ook van belang om, zoals stakeholders hebben aan gegeven, de inwoners en bedrijven trots te laten zijn op de eigen stad. De stad heeft in zijn totaliteit veel te bieden, wat blijkt onder meer uit de groei van inwoners (van elders), de belangstelling van bedrijven en de toegenomen bezoekersaantallen. Naast de ruimtelijke kwaliteiten en diversiteit aan economie, cultuur sport en toerisme is de stad ook goed verankerd in (inter)nationale vervoersystemen via het wegennet, de opwaardering van de ICE van Amsterdam richting Frankfurt, het vernieuwde CS en de bereikbaarheid via vaarwegen. Er zijn dus volop kansen om de stad economisch aantrekkelijker te maken.

Van belang is ook om als centrumsteden Arnhem en Nijmegen de samenwerking in de regio te ondersteunen, zeker nu er draagvlak bestaat voor een Regionale Samenwerkingsagenda samen met alle regiogemeenten. De economische onderdelen van die regionale agenda bevat ook aanknopingspunten voor de samenwerking met de Duitse buren (steden, Kreise en het Bundesland Nordrhein-Westfalen) en voor de samenwerking van stad en regio in tal van nationale en Europese programma's

Figuur 4.1 Arnhem-Nijmegen de groene metropool tussen de overige metropolen

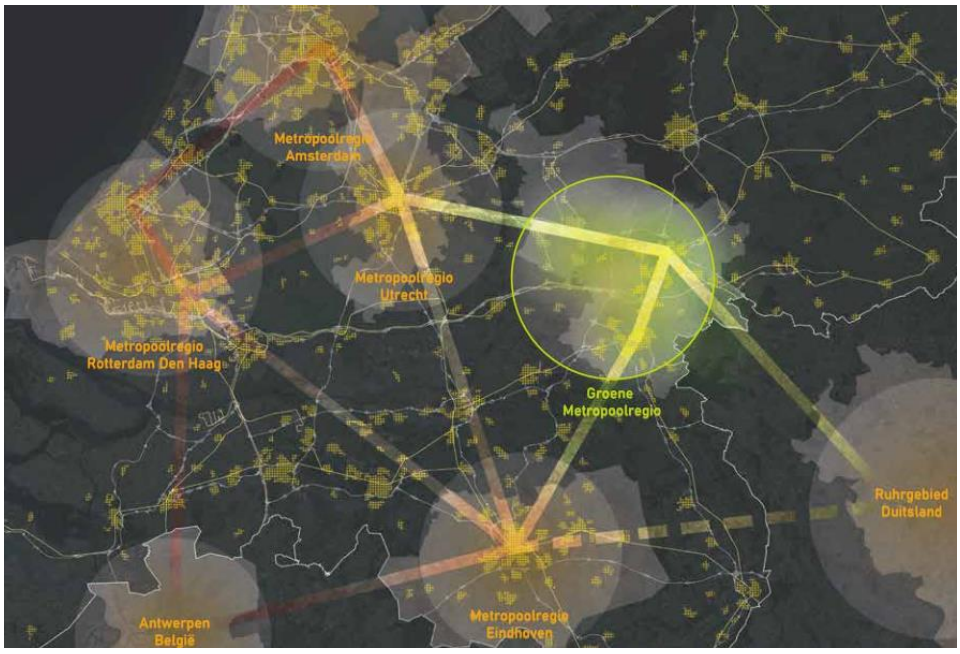

Bron: https://www.regioan.nl/

Economische belang

Een aantrekkelijke stad en regio draagt bij aan een sterk vestigingsklimaat voor (nieuwe) bewoners, studenten en bedrijven en biedt draagvlak voor een gevarieerd voorzieningenniveau. En zorgt tevens voor meer bezoekers en meer bestedingen. Dat is goed voor de Arnhemse bedrijvigheid, de werkgelegenheid, het investeringsklimaat, voor voorzieningen en leefbaarheid. Om de economische meerwaarde van de hoofdopgave te vergroten zijn de volgende acties noodzakelijk

- De bestaande ***iconen*** (op het gebied van cultuur, sportevenementen en toeristische trekkers) ondersteunen in hun doorontwikkeling.
- Het versterken van de ***verbindingen*** met de ***Veluwe***.
- Het versterken en verbreden van programma's omtrent de ***Herdenking van de Vrijheid***.
- In een ***bruisende binnenstad*** moet voortdurend geïnvesteerd worden, o.a. door een mix van voorzieningen te creëren en hoog stedelijke woon-werkmilieus te faciliteren. Daarbij gaat het zowel om extra investeringen in het westelijk deel van het centrum (rondom het station) als om de Oostflank (het Bestuurskwartier, Stadstheater en omgeving).
- Het is van cruciaal belang dat er sprake is van ***één samenhangende stad***, daarmee wordt bedoeld dat er in de Economisch Agenda aandacht is voor deelgebieden boven en beneden de Rijn, dus zowel voor 'Noord en Zuid'.
- Meer investeren in ***City Marketing*** voor de hele stad, afgestemd met de regio.

Arnhem kent vele ***iconen***, zoals die hiervoor al zijn benoemd. De opgave is om deze te versterken, maar 'noblesse oblige'. Oftewel dat betekent dat die iconen worden ondersteund door partners in de stad als het gaat om uitbreiding van voorzieningen (bijv. meerdaagse verblijven in Burgers' Zoo), uitbreiding van het product (bijvoorbeeld NOM), renovatie van belangrijke verouderde gebouwen (Stadstheater), de programmering van het Gelredome als het verbinden van Papendal met de programma's elders in de Groene Metropool. De gemeente is daarbij een belangrijke partner voor die instellingen om hun plannen te kunnen realiseren.

In het volgende hoofdstuk wordt bij de randvoorwaarden nadrukkelijk gewezen op het belang van het investeren in verbindingen tussen deelgebieden in de stad. Voor het versterken van de ***verbindingen*** met de ***Veluwe*** vanuit de stad, is een viaduct over de A12 voor wandelaars en fietsers van groot belang. Het gemakkelijk toegankelijk maken van het zuidelijk deel van de Veluwe maakt het voor toeristen én inwoners mogelijk om vanuit de stad de Veluwe beter te verkennen te voet of per fiets en voor toeristen aantrekkelijker om Arnhem aan te doen.

De identiteit van Arnhem is onlosmakelijk verbonden met de Tweede Wereldoorlog en de wederopbouw daarna. ***Herdenken van de bevrijding*** brengt samenhorigheid in de stad, versterkt de identiteit en biedt tevens een programma voor evenementen. Alle genoemde sterke punten brengen Arnhem ook positief in beeld voor bezoekers. Naast de succesvolle Airborne week kan het programma en product worden verbreed met meer evenementen buiten die week (bijv. rond 4 en 5 mei en jaarrond). Ook deze productontwikkeling zal worden afgestemd met andere evenementen en voorzieningen in de regio.

Gebiedsontwikkelingen van de Binnenstad Oost en Centrum West/ Stationsomgeving dragen bij aan versterking van de nabije leefomgeving en de ***bruisende binnenstad*** van de steden voor de hele regio.

- Aan de Oostflank van de binnenstad hebben verschillende overheidspartijen een huisvestingsopgave. Dat gaat zowel om het Bestuurskwartier (overheden, cluster justitie en politie), maar ook om de culturele instellingen (in de Lauwersgrachtalliantie). De kansen die daaruit voortkomen stimuleren de transformatie van de binnenstad naar place to be (relatie met het Stadstheater) en het versterken van het economisch profiel van de binnenstad als locatie voor zakelijke dienstverlening, het juridisch cluster en bestuursfuncties.
- Het Stationsgebied is een unieke vestigingsplaats voor vele vormen van zakelijke diensten. Er zal ondanks de recessie een grote vraag naar kantoren op en rond belangrijk OV knooppunten in Nederland blijven bestaan, dus zeker ook in Arnhem. Die extra werkgelegenheid is ook een impuls voor de binnenstad (horeca, winkels). Maar het accent moet niet alleen op kantoren liggen. Variatie in werk- en verblijfmilieus maken de stad aantrekkelijk voor bestaande en startende ondernemers, dus wordt er ook ruimte gecreëerd voor de creatieve sector in Coehoorn. Naast deze opgaven zijn er nog diverse andere 'ruimtelijke' opgaven die de samenhang en variëteit in de stad versterken. Deze worden in het volgende hoofdstuk behandeld.

Door de aandacht voor Energie en diverse onderdelen van de economisch aantrekkelijke stad ontstaat het gevaar dat de aandacht te veel alleen gericht is op de noordelijke delen van de stad. In de Economische Agenda is daarom specifiek aandacht voor de economische ontwikkeling van ***Arnhem Zuid.*** Voor wijkeconomie en ondernemerschap in Arnhem Zuid zijn er kleinschalige bedrijfsruimtes nodig en is functiemenging in monofunctionele woonwijken belangrijk. Die aandacht wordt op de volgende manieren concreet ingevuld:

- Aandacht voor wijkeconomie door onder meer kleinschalige werklocaties in de wijken 'in Zuid'.
- Enkele werk- en woonlocaties in Zuid prioriteit geven in de proeftuinen Energie.
- Ook evenementen in Zuid te organiseren.

Recent is door diverse partners in de stad al geïnvesteerd in het versterken van de ***City Marketing***[viii]. Die investeringen zullen in de komende jaren moeten worden voortgezet om de stad naar buiten toe in de schijnwerpers te zetten, het 'merk Arnhem' stevig neer te zetten, maar ook om de inwoners en bedrijven meer te verbinden en meer trots te laten zijn op de stad. Dat kan alleen door een langjarige aanpak op basis van een heldere boodschap. Die boodschap wordt momenteel ontwikkeld en wordt uiteraard verbonden met de regio.

Maatschappelijke opgaven

Een hedendaagse uitdaging is het evenwicht vinden tussen een duurzame groei met behoud van de voor Arnhem typische balans tussen levendige stedelijkheid en meer ontspannen leefkwaliteit. Dit gaat gepaard met diverse maatschappelijke uitdagingen, die in de vorige alinea's ook al deels aan de orde zijn geweest.

Een aantrekkelijke stad is een ***inclusieve stad*** en vraagt om aandacht voor alle doelgroepen. Dit vraagt een (compleet) woningaanbod dat aansluit bij de doelgroepen van Arnhem. Van sociale woningbouw tot betaalbaar wonen in de binnenstad voor jong (hoog) opgeleiden. In relatie tot de krapte op de arbeidsmarkt in sommige sectoren (na de recessie) zal de woningbouw opgave zich ook daarvan bewust moeten zijn. Welke woningen zijn nodig voor het personeel in die sectoren? Daarom is het van groot belang dat in de recent afgesloten Woondeal met het Rijk ook aan meerdere doelgroepen en marktsegmenten van de woningmarkt aandacht wordt besteed, dus ook aan sociale woningbouw en de herontwikkeling van verouderde wijken met een sociaal economische achterstand.

De kwaliteit van leven in Arnhem hoeft niet onder druk te komen door de groei in inwonersinwonersaantal en diverse andere ruimtelijke claims. De groene omgeving vraagt om intensivering en verduurzamen van de bestaande ruimte in de stad en neemt meerdere uitdagingen met zich mee.

- Groen in de stad is nodig voor leefbaarheid en voor verblijfskwaliteit, samenhorigheid en bevorderen gezondheid[3].
- Groen in de stad draagt bij aan verduurzamen, zoals klimaatadaptatie en verminderen van CO_2.
- Verduurzamen van vrachtvervoer in de stad, o.a. door stadsdistributie.
- Duurzame manieren van mobiliteit door OV te vergroenen, door fietspaden verder te ontwikkelen en door transferia aan de randen van de stad te ontwikkelen.

Gezien het feit dat de hoofdopgaven ‘economisch aantrekkelijke stad’ een brede scope heeft en verbindingen wil versterken tussen bewoners, tussen ondernemers, tussen bedrijven en kennisinstellingen en tussen diverse deelgebieden, is een breed palet aan randvoorwaarden van groot belang. Hieraan gaat de gemeente samen met vele partners in de stad mee aan de slag. Daarop wordt in het volgende hoofdstuk in gegaan.

[3] https://www.stadszaken.nl/ruimte/groen/2545/zo-beheert-arnhem-haar-parken

Hoofdstuk 5 Groeibepalende randvoorwaarden

Blijvend investeren in de groeibepalende randvoorwaarden

Randvoorwaarden zijn nodig om de groei en de potenties van de twee hoofdopgaven te kunnen benutten. De focus ligt in deze agenda op ***Human Capital***, toekomstbestendige ***werklocaties*** en het leggen van ***verbindingen*** zowel fysiek als sociaal.

Groeibepalende randvoorwaarden			
	Human Capital	**Werklocaties**	**Verbinden**
Positionering	Grote uitdaging van de stad ligt in het verbinden van het de benadering vanuit het sociaal domein (programma Doorbraak naar werk) aan de vraag naar personeel vanuit diverse sectoren direct na de crisis	Arnhem heeft een diverse mix aan werklocaties	(Fysiek) verbinden van personen en locaties. O.a. door uitstekende dienstverlening
Economische meerwaarde	• Match vraag en aanbod van werk van belang bij kraptesectoren • Meer mensen aan het werk zorgt voor meer draagvlak van voorzieningenniveau	• Voldoende ruimte voor ondernemen goed voor werkgelegenheid • Variatie in werkmilieus goed voor gevarieerd vestigingsklimaat	• Betere bereikbaarheid goed voor economische groei • Innovatie door cross-overs tussen sectoren • Goede dienstverlening voor sterk vestigingsklimaat

Maatschappelijke uitdaging Draagt bij aan	• Iedereen participeert
	  • Beroepsbevolking fit for the future
	  • Van niet-werk naar werk
		• Werklocaties verduurzamen
		  • Energie besparen en opwekken: bedrijventerrein als hub in het nieuwe energienetwerk
		  • Rol in de transitie circulaire economie
		  • Bedrijventerreinen hub voor stadsdistributie
			• Duurzame vormen van mobiliteit
			• Goede dienstverlening (Arnhem i.r.t. bedrijven) zorgt voor mogelijk behoud van werkgelegenheid in de huidige crisis.
			• Versnippering van financiële middelen voorkomen
			  • Programma's van de gemeente verbinden
			  • Partijen in de stad beter benutten van het ondernemersfonds

5.1 Human Capital

Aanwezigheid van voldoende en goed gekwalificeerd personeel op het juiste moment is een cruciale randvoorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven. In de komende jaren zal de arbeidsmarkt verder onder druk komen te staan. Enerzijds door de verwachte impact van de huidige crisis op o.a. het aantal werklozen. Anderzijds zal er een vraag blijven bestaan in sectoren zoals zorg, bouw en installatie en metaalelektro en hopelijk ook weer vrij snel in de sectoren horeca en toerisme. Door de snel veranderende markten, door transities in energie, en de circulaire economie en de voortgaande digitalisering zijn bedrijven

continu op zoek naar talent, getraind in de nieuwste vaardigheden. Zeker in de sector energie waarin Arnhem uitblinkt, maar ook in ondersteunende diensten (zoals zorg & welzijn, ICT, bouw en installatie, metaalelektro), is de vraag naar personeel groot, maar het aanbod gering, zo komt ook uit de gesprekken met het bedrijfsleven naar voren.

Op het gebied van human capital gebeurt veel, maar met onvoldoende focus. Zo zijn er allerlei initiatieven gaande van onderwijsinstellingen en bedrijven om te zorgen voor een betere match tussen vraag naar en aanbod van werknemers. Maar er moet ook worden geconstateerd dat dit nog intensiever moet en kan. Onderwijsinstellingen zijn vooral bezig de veranderingen in hun eigen onderwijsomgeving vorm te geven. Bedrijven slagen er nog steeds niet goed in om hun vragen naar opleidingen goed te formuleren. In andere regio's spelen de gemeenten een actieve rol als verbinder.

Hoe ziet een ***Human Capital Agenda*** er voor de stad Arnhem er uit? In tegenstelling tot de nationale agenda's, die in het kader van de Topsectoren zijn opgesteld, gaat het hier om maatwerk tussen met name ROC's en de Hogescholen en het bedrijfsleven en instellingen om tot een gezamenlijke invulling te komen van concrete agenda's. Hier ligt een belangrijke intermediaire rol van de gemeente om de vele verschillende partijen bij elkaar te brengen en te houden, dus een 'smeeroliefunctie'. Er bestaat bij gemeenten en provincies de neiging om bij aandacht voor specifieke sectoren de aandacht vooral op innovatieprojecten te richten en de praktijkopleidingen voor studenten en werknemers naar de achtergrond te verplaatsen. Bovendien gaat er vanuit de gemeenten verhoudingsgewijs veel aandacht naar het arbeidsmarktbeleid voor het sociaal domein (mensen weer aan het werk krijgen)[ix]. Die benadering is onveranderd belangrijk, maar kan effectiever worden als ook wordt aangesloten op veranderende vragen vanuit bedrijven en instellingen. Bij het aansluiten van de vraag gaat het niet alleen om hoger opgeleiden, maar vooral ook om praktisch opgeleiden.

Het is belangrijk om in de komende jaren daarover het gesprek met bedrijven en ondernemersverenigingen aan te gaan. De recessie is nu niet het juiste moment, maar bij economisch herstel zal de vraag naar gekwalificeerd personeel weer toenemen en ook zal de vraag naar bijscholing van werknemers fors toenemen. In die vraag kunnen de onderwijsinstellingen samen ook met particuliere aanbieders van opleidingen een rol vervullen.

De Human Capital Agenda zal in 2021/2022 ingevuld kunnen worden aan de hand van de volgende stappen:

- Op welke branches richten we ons?
- Wat doen de onderwijsinstellingen al op dat gebied?
- Welke bedrijven en ondernemers maken we verantwoordelijk voor de invulling van programma's?
- Hoe ziet de instroom naar werk programma's er voor een aantal sectoren er uit?
- Waar (bij welke bedrijven of instellingen) kunnen hybride leeromgevingen worden gecreëerd?
- Welke rol vervult de gemeente en wie kan nog meer bijdragen aan het organiseren van programma's en hoe kan gebruik worden gemaakt van fondsen (onder andere de fondsen die in Cao's beschikbaar zijn en onderbenut blijven)?

Samenwerking tussen onderwijs, overheid en bedrijfsleven is van dermate groot belang dat hiervoor een specifieke ***Taskforce*** ingericht moet worden die een stevige ***Human Capital Agenda*** gaat ontwikkelen. Deze taskforce zal moeten bestaan uit enkele ondernemers, directieleden van enkele kennisinstellingen en enkele bestuurders van de gemeente.

Samenhangend met de ontwikkeling van de Human Capital Agenda in de stad en regio dient er ook aandacht te zijn voor ***startende ondernemers***. Een deel van de afgestudeerden van de opleidingen in Arnhem begint voor zichzelf. Dit zijn veelal innovatieve en creatieve ondernemers die vernieuwing brengen door de producten en diensten die ze aanbieden en daarmee voor de bestaande bedrijvigheid en het vestigingsklimaat een meerwaarde vormen. Daarnaast kunnen deze starters doorgroeien naar scale-ups en uiteindelijk groter ondernemingen, waardoor ze ook op hun beurt weer werkgevers worden werknemers in Arnhem. In samenwerking met onderwijsinstellingen, gemeente en intermediaire partijen in de stad is er in 2020 een ***startersprogramma***[x] opgezet dat starters gaat ondersteunen bij hun ontwikkeling om door te groeien tot een zelfstandig ondernemer in Arnhem, door een krachtige infrastructuur te organiseren.

5.2 Toekomstbestendige werklocaties

Werklocaties dienen aantrekkelijk te zijn én te blijven voor bedrijven om gevestigd te blijven of nieuw te willen vestigen in Arnhem. Dat komt ten goede aan de werkgelegenheid en leidt tot een groei van het aantal banen, inwoners en bezoekers. Er is in Arnhem weinig ruimte beschikbaar voor het accommoderen van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen[xi]. Veranderingen in de economie leiden tot snelle veranderingen in branches en daarmee ook tot andere eisen aan pand en omgeving. Bovendien zijn er andere ruimtelijke claims, waardoor de strijd om de ruimte ook in Arnhem stevig is.

Door de groei van de stad is er een urgente woningbouwopgave. Deze leidt er in Nederland doorgaans toe dat verouderde bedrijventerreinen vaak een woonfunctie krijgen. Dat is niet nieuw, want al decennia worden verouderde terreinen herontwikkeld als woningbouwlocatie. In het verleden schoven de bedrijventerreinen naar de randen van de stad, ook in Arnhem. Die ruimte bezit Arnhem nu niet meer. Een deel van de ruimtevraag naar bedrijventerreinen kan worden ingevuld in de regio. Voor het ***behouden van werkgelegenheid*** binnen de stad moeten in het noordelijk deel van Arnhem afwegingen gemaakt worden tussen economische functies en ruimte voor woningbouw, maar ook voor andere functies die noodzakelijk zijn in de stad. In Arnhem-Zuid geldt het omgekeerde, hier zal werken moeten worden toegevoegd aan relatief monofunctionele woonwijken.

Werklocaties zullen in de komende jaren een ***belangrijke rol in de energietransitie*** en het klimaatbeleid en wel om de volgende redenen:

- Naar schatting vindt 60% van het energieverbruik in de Nederlandse economie plaats op bedrijventerreinen. Bedrijfsprocessen en vastgoed kunnen energiezuiniger worden vormgegeven of ontwikkeld.
- Bedrijventerreinen bieden (planologische en milieu) ruimte om hernieuwbare energie op te wekken.

- Bedrijventerreinen fungeren als schakels in nieuwe energienetwerken waar opslag en distributie van hernieuwbare energie plaatsvindt.
- Er zijn wettelijke voorschriften waaraan kantoorpanden in 2023 moeten voldoen (energie labels) en ook de voorschriften voor overige bedrijven zullen in de komende jaren worden aangescherpt (zowel in productie, diensten als huisvesting).

Daarnaast vindt ook de transitie naar een ***circulaire economie*** op bedrijventerreinen plaats. Logistiek en bewerking (recycling) van materialen vragen om (milieu)ruimte op bedrijventerreinen (bijvoorbeeld door externe veiligheid of geluid) en om duurzame energie voor verwerkingsprocessen. Circulaire economie gaat een belangrijke rol spelen bij de herontwikkeling van het havengebied. Hier is milieuruimte voor verwerkingsprocessen aanwezig en kunnen goederen/materialen per binnenvaart worden aan- en afgevoerd. Werklocaties spelen ook een belangrijke rol in het verduurzamen van de mobiliteit (laadinfrastructuur, tankstations met meerdere brandstoffen) en klimaatadaptatie door meer ruimte voor groen te creëren (van belang voor klimaatadaptaties). Dit laatste bevordert ook de biodiversiteit, het opvangen van water, het reduceren van hittestress en het draagt bij aan verbeterde werkomstandigheden.

Het MKB en ook verschillende grotere bedrijven en instellingen in Arnhem zijn ***sterk lokaal gebonden*** en vertrekken niet graag uit de stad. Zij moet kunnen doorgroeien of mee veranderen met de economie op hun huidige locaties. Deze bedrijven en instellingen zijn belangrijk voor de lokale sociale structuur en zijn bijvoorbeeld sponsor van evenementen en sportverenigingen.

De ***binnenstad als werklocatie*** speelt een belangrijke rol in de aantrekkelijke stad. Veel werknemers en bedrijven in de binnenstad betekent veel reuring, veel uitgaven en mogelijkheden voor innovatie door cross-overs. Dit biedt basis voor een goed voorzieningenniveau dat de transformatie naar “place to be” verder ondersteunt en bevordert een innovatief klimaat[xii]. Dit vraagt om een compacte binnenstad waarin ook aandacht is voor kantoorlocaties van de toekomst[4]. Het compacter maken van de binnenstad is al enkele jaren geleden ingezet en heeft daardoor ook een belangrijke rol vervult in het vergroten van de belevingswaarde van de aantrekkelijke stad. Door de compacte binnenstad is er binnen de stadsring ook ruimte gekomen voor woningbouw, kantoren en kleinschalige bedrijfsruimte.

Voor een bruisende binnenstad ligt een verbeterde verbinding met Centraal Station voor de hand, daarop wordt later in dit hoofdstuk ingegaan. De aantrekkelijkheid van Arnhem als ***regionaal dienstencentrum*** zit voornamelijk in de aantrekkingskracht van Centraal Station op de kantorenmarkt, maar ook de locaties IJsseloord II, Velperweg, Arnhems Buiten en Gelderse Poort vullen als kantoorlocaties de kracht als regionaal dienstencentrum aan. Ruimte voor extra vierkante meters kantoor op/ rond CS is nodig om aan de toenemende vraag te kunnen voldoen. Tussen de Binnenstad, het Centraal Station en het Museum Arnhem ligt een gebied met veel stedelijke dynamiek en ontwikkelkansen (o.a. stationsgebied, ontwikkeling van het creatieve woon-werkmilieu Coehoorn inclusief ArtEZ).

[4] Voor het ontwikkelen van gemengde hoog stedelijke milieus met meerwaarde heeft het College voor Rijksadviseurs de Guiding Principles Metro Mix opgesteld.

Wat te doen?

Arnhem kent een aantal prioritaire projecten die op korte termijn de werklocaties verduurzamen en/of de positie bieden die het verdient in de ontwikkeling van de ruimte.

- Duurzame ***herontwikkeling*** van bedrijventerreinen ***Het Broek*** en ***Rijnpark***. Om te kunnen starten met het toekomstbestendig maken van werklocaties in Arnhem wordt begonnen op de relatief verouderde bedrijventerreinen Het Broek en Rijnpark. De terreinen gaan een rol spelen in de energietransitie en klimaatadaptatie o.a. door het verduurzamen van vastgoed en het collectief organiseren van duurzame energie-opwek.
- Opstellen van een ***ontwikkelvisie*** voor de '***Nieuwe Haven'*** en positioneer de haven als factor van betekenis in de transitie naar circulaire economie[xiii]. Ook regionaal speelt de haven een rol in het vestigingsklimaat. De haven biedt ook de regio de nodige vestigingsfactoren met ruimte voor watergebonden bedrijven.
- Investeren in functiemenging in een ***compacte binnenstad*** als toekomstbestendige werklocatie, met daarbij aandacht voor het goed benutten van de gebieden of ***schillen daar om heen***. Op dat laatste wordt in de volgende paragraaf ingegaan.
- Versterken van het ***regionale dienstencentrum,*** door het toevoegen van een hoog stedelijk milieu incl. kantoren rondom Centraal Station, inclusief aandacht voor de creatieve industrie via Coehoorn district (zie ook actiepunt in hoofdstuk 4) en aandacht voor het op orde houden van de kantorenlocaties op IJsseloord 2, Velperweg, Arnhems Buiten en Gelderse Poort (de zone van Gelderse Poort naar station Arnhem Zuid).

5.3 Verbindingen

Verbindingen in diverse vormen zijn belangrijk voor een goed functionerende economie en de uitdagingen waar we maatschappelijk voor staan. We onderscheiden er vier voor de economische agenda van Arnhem: infrastructuur en bereikbaarheid; verbindingen tussen sectoren en tussen mensen; verbinding versterken tussen gebieden (ruimtelijk); intensiveren van contacten met ondernemers en bedrijven tijdens en na de crisis.

Figuur 5.1 Vier onderscheidende soorten van verbindingen binnen Arnhem

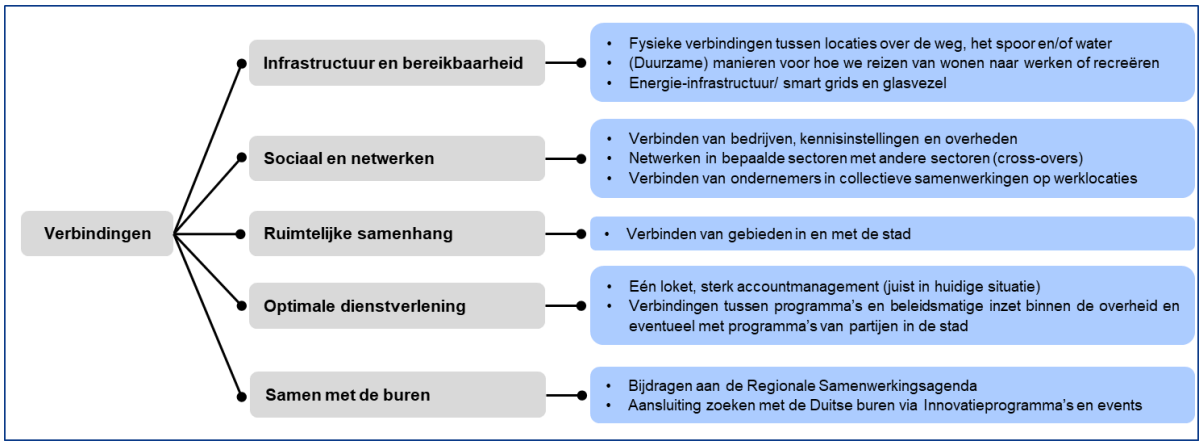

1) Verbindingen in ***infrastructuur en bereikbaarheid***. Ondernemingen op bedrijventerreinen en in kantoren zijn aantrekkelijk voor personeel wanneer de locaties goed bereikbaar zijn. Om talent te binden voor de meer dienstverlenende sectoren op kantoorlocaties zijn goede OV-verbindingen noodzakelijk. Ook bedrijventerreinen kunnen duurzamer ontsloten worden, al leert de ervaring dat bedrijventerreinen matig zijn voorzien van goed en frequent openbaar vervoer. Daar kunnen deelconcepten (collectief vervoer) geïntroduceerd worden. Voor een regionale centrumfunctie is zowel de externe als de interne bereikbaarheid incl. parkeren van belang voor het genereren van bezoekersstromen, zowel via de auto als op de fiets en via het OV. Een aandachtspunt vormen de transferia aan de rand van de stad met relatief lage 'totaalkosten' (parkeren op transferium en vervoer naar de binnenstad). Het (regionale) economische vestigingsklimaat wordt aantrekkelijker door de vergrote capaciteit op de A12, de doortrekking van de A15 op de A12, maar ook de ICE verbinding Amsterdam - Frankfurt, die Arnhem internationaal gaat ontsluiten. Gedurende de periode dat er werkzaamheden plaatsvinden aan de A12 en A15 is het belangrijk dat Arnhem bereikbaar blijft.

   Om de fysieke infrastructuur en bijhorende bereikbaarheid te verbeteren zijn de volgende acties prioritair (omdat de andere hiervoor genoemde elementen al worden opgepakt):
   - Opschalen van ***stadsdistributie***. In relatie tot een verbeterde bereikbaarheid van de binnenstad en het verbeteren van de leefkwaliteit is het noodzakelijk om met minder vrachtbewegingen en uiteindelijk zero-emissie de stad te bevoorraden (Arnhem heeft de ambitie om in 2025 de binnenstad een zero-emissie zone te laten zijn. Daarvoor is het concept van stadsdistributie nodig en kan in Arnhem verder opgeschaald worden, door de lopende initiatieven (o.a. bij Scalabor) te ondersteunen.
   - Verbeteren van ***OV naar werklocaties*** voor het aantrekkelijk houden en verduurzamen van deze locaties, met name op gebied van tijdsvlak en frequentie. Dit is een moeilijke opgave en vraagt vooral ook samenwerking van ondernemers op de verschillende werklocaties.

2) ***Sociale verbindingen*** in en tussen personen en netwerken van branches en kennisinstellingen, dragen bij aan economische groei. Soms letterlijk door ondernemers uit verschillende sectoren met elkaar in contact te brengen. De innovatiefabriek Arnhem is een netwerkorganisatie die Arnhem op de kaart zet als kennisstad, door slimme verbindingen te leggen tussen creatieve en innovatieve partijen. De innovatiefabriek organiseert jaarlijks het festival INNOVATE. Dit festival brengt creatief denkende organisaties en particulieren samen.

   Op diverse werklocaties kan er door collectief te investeren winst gehaald worden op het gebied van energie, veiligheid en/of ruimtelijke kwaliteit en dus bijdragen aan een blijvend goed vestigingsklimaat. Een ***goede organisatiegraad*** door bijvoorbeeld professioneel parkmanagement is daarvoor een belangrijke voorwaarde.

   Sociale verbindingen ontstaan ook door ***evenementen*** in de stad waar iedereen bij betrokken wil zijn en waar men trots op is en kan variëren van het Gelredome tot de Herdenking van de Vrijheid, sportevenementen en een levendige binnenstad. Dat vergroot de naamsbekendheid van de stad en speelt ook in op de behoeftes van bewoners van de stad en regio.

Verbindingen van deelgebieden versterken ook de sociale samenhang in de stad, verbindingen zorgen voor één Arnhem: Noord en Zuid, hoger opgeleid en praktisch opgeleid. Elke Arnhemmer wil trots zijn op zijn of haar stad en wil daar ook aan bijdragen.

Investeer daarom in:

- Diverse acties gericht op ***cross-overs*** tussen sectoren en belangen, zoals de creatieve industrie en diverse sectoren, het cluster juridisch en bestuur kan ook bijdragen aan vernieuwing en versnelling van energie en circulaire economie maar ook in het versnellen van gebiedsontwikkelingen. Inspirerende professionals (ondernemers, experts, jongeren) willen iets van de stad maken. Arnhemmers willen mede hun stad vorm geven.
- Stimuleren van ***sterke organisatiegraad*** op bedrijventerreinen en kantorenlocaties en voor interactiemilieus in het centrum of in Arnhem Zuid. Daarvoor zouden bijvoorbeeld extra middelen beschikbaar kunnen komen uit het Ondernemersfonds. Maar ook aanvullende organisatievormen zoals een Bedrijven InvesteringsZone (BIZ) zijn denkbaar. Met een BIZ zijn er ook (extra) financiële middelen te organiseren. Te overwegen is een Ondernemershuis naar het voorbeeld van het ondernemersfonds in Leiden. Het ondernemershuis bundelt diverse partijen fysiek op een locatie, waar faciliteiten gedeeld kunnen worden en/of waar er één-loket ontstaat voor o.a. ondersteuning.
- Evenementen zorgen voor sociale binding en trots op Arnhem, zet daarbij in op ***evenementen*** die onderscheidend zijn voor Arnhem, zoals hiervoor al is opgemerkt.

De Economische Agenda heeft hier ook een rol in, het verbindt diverse vertegenwoordigers van belangenclubs in de stad en verbindt een agenda aan organisatievorm en kracht en de financiering ervan. In het laatste hoofdstuk volgen er aanbevelingen hoe dit te organiseren.

3) In het vorige hoofdstuk is al ingegaan op het belang van deelgebieden onderling beter te verbinden, door het versterken van de ***ruimtelijke samenhang*** in de stad. Dat vraagt om het integraal investeren in infra, gebiedsontwikkeling, economische ambitie en het vinden van de juiste mix van wonen, werken, voorzieningen en ruimtelijke kwaliteit. Het gaat om de interactie die moet gaan ontstaan tussen de compacte binnenstad en de gebieden binnen de singels (Station, Coehoorn, Bestuurskwartier) en de verbinding met de schil daarbuiten (bijv. Modekwartier, Arnhems Museum tot aan Arnhems Buiten, Cobercoterrein). Belangrijk is ook dat de verbinding tussen het centrum naar Arnhem Zuid wordt versterkt door de verbinding met Meinerswijk uitdagend in te vullen (bijv. via een pont of een groene laan/promenade via de verbindende Nelson Mandelabrug).

Figuur 5.2 Verbinden van wijken en kwartieren door meer ruimtelijke samenhang

Bron: Binnenstadsvisie Arnhem

De investeringen in de binnenstad en de verbindingen met de omliggende deelgebieden van de stad fors zullen zijn, maar moeten toch in de komende jaren opgepakt worden. Dit kan eventueel gefaseerd worden opgepakt:

- de verbinding van CS naar de Korenmarkt.
- de investeringen in het Bestuurskwartier, Stadstheater en omgeving (incl. Cobercoterrein).
- de verbinding van de Blauwe Golven naar het Arnhems Museum.
- de verbinding van de binnenstad met het Modekwartier.
- de verbinding van de binnenstad met de Meinerswijk door een pont en plannen voor de Nelson Mandelabrug met een promenade.

4) Een sterk ondernemersklimaat gaat gepaard met goede ***gemeentelijke dienstverlening*** voor ondernemers. Momenteel zijn de zorgen van ondernemers groot en is juist en tijdig delen van informatie zeer belangrijk. Hiermee blijft werkgelegenheid behouden en wordt leegstand van vastgoed voorkomen. Daarnaast kan de gemeente ruimte voor ondernemers faciliteren met passende bestemmingsplannen en het tijdig beoordelen van milieuvergunningen.

- De ingezette pilot Van Bedrijven Weten moet worden doorgezet en in praktijk worden gebracht[xiv].
- Evenals de versterkte aanpak voor accountmanagement om bedrijven met vragen snel en adequaat te helpen[xv].
- Met de economisch speerpunten en de variatie aan aantrekkelijke locaties en de centrale ligging in internationale vervoersverbindingen is er ook alle aanleiding om de acquisitie van bedrijven en instellingen succesvol in te vullen.

5) De centrumsteden Arnhem en Nijmegen zullen de kar trekken, samen met andere partners, van de nieuwe Samenwerkingsagenda van de Regio Arnhem – Nijmegen. In die agenda zijn projecten en investeringen benoemd die in Arnhem zullen plaatsvinden, maar die ook hun doorwerking zullen hebben in de hele regio. Door de focus als stad en regio op enkele speerpunten te richten, maakt dat ook de samenwerking met de Duitse buren gemakkelijker en zijn er ook concrete aanknopingspunten om aan te sluiten op diverse nationale en Europese programma's

Hoofdstuk 6 Uitvoeringsagenda

In de voorgaande hoofdstukken is onderbouwd dat Arnhem twee hoofdopgaven kent, namelijk ***Energie*** en ***Economisch Aantrekkelijke stad***. Om die hoofdopgaven goed in te vullen zijn drie groeibepalende randvoorwaarden van belang ***Human Capital, Werklocaties*** en ***Verbindingen***. Hiervoor moeten de ***acties*** die in de hoofdstukken 4 en 5 zijn beschreven in de komende jaren worden opgepakt, naast veel andere lopende programma's en projecten. Dit hoofdstuk beschrijft de ***prioritaire acties*** in een dynamische agenda, die jaarlijks zal worden bijgesteld. Het hele overzicht aan acties tot 2025 is voor de volledigheid opgenomen in bijlage 3. Met die prioritaire acties moet in 2020 (uiterlijk in 2021) gestart worden. Van iedere prioritaire actie wordt in de volgende overzichten aangeven welke partijen de mogelijke betrokken stakeholders zijn en wordt een indicatie van de benodigde financiering benoemd.

In het volgend hoofdstuk wordt ingegaan op de uitvoering van de agenda samen met de partners in de stad en regio en wat in de komende maanden de vervolgstappen zijn.

Voor elke actie geldt dat samenwerking essentieel is om de acties tot uitvoer te brengen en het budget moet door meerdere partijen bij elkaar gebracht gaat worden. Enerzijds is dat door de gemeente: het economisch beleid is in veel acties de aanjager, waarbij andere programma's of beleidsthema's binnen de gemeente ook een bijdrage moeten leveren. Anderzijds is de Economische Agenda een agenda van de stad en dat betekent dat ook private partners fors zullen gaan bijdragen in gebiedsontwikkeling, opleidingen, innovatieprogramma's en evenementen. Uiteraard zal in de Uitvoeringsagenda rekening worden gehouden met de stand van zaken in de economie (recessie en wanneer zet het herstel in). Maar tegelijkertijd zullen enkele acties juist nu opgepakt moeten worden, om ***anticyclisch*** te investeren. In deze moeilijke periode zou daarom het accent moeten worden gelegd op het toch doorzetten van het ontwikkelen van de hoofdopgave ***energie***. Tegelijkertijd zouden ook de eerste stappen gezet kunnen worden in enkele belangrijke gebiedsontwikkelingen (Oostflank van het centrum, CS en omgeving) en gelden beschikbaar te hebben voor evenementen en de iconen om tijdens de crisis ook positieve energie te organiseren. Door de focus op die zaken die Arnhem onderscheidend maken, kan er ook een beroep worden gedaan op private partijen (zoals ontwikkelaars, maar ook het georganiseerde bedrijfsleven in de stad), maar zeker ook andere overheden zoals de Provincie Gelderland, het Rijk en soms ook van de EU. Samen maken we Arnhem sterk. Hieronder is het ***10 punten plan*** vanuit de Economische Agenda om krachtig aan economisch herstel te werken in de huidige recessie.

1 Het investeren in het ***Innovatielab*** en de ontwikkeling van een energiecluster met (inter)nationaal onderscheidend vermogen, en maak daarbij gebruik van middelen, die Rijk, EU, provincie kennisinstellingen en bedrijven daarvoor beschikbaar hebben.
2 De inzet van de gelden van de Woondeal (van Rijk, provincie, gemeente, woningcorporaties en private partijen) benutten voor het stimuleren van innovaties in de ***woningbouw*** (circulair bouwen, nieuwe energieconcepten) zodat de bouwketen in de regio sterker uit de recessie komt. Maar ook om het bouwvolume op peil te houden, dat moet mogelijk zijn met de vraag huidige op de woningmarkt.

3 Vanwege de snel toenemende werkloosheid versneld aan de slag met een Taskforce ***Human Capital*** om beschikbare banen in te kunnen vullen met de eigen beroepsbevolking, om de jeugd perspectief te bieden en ook om werkenden bij te scholen in de snelle veranderingen (leven lang leren) als gevolg van digitalisering en verduurzaming van productieprocessen en diensten.
4 ***Durven investeren in gebiedsontwikkeling*** op die locaties waar potenties zijn (bijv. Arnhem CS) of omdat het gebied en/of de instellingen het nodig hebben (bijv. Bestuurskwartier/Lauwersgracht). Het gaat om grote investeringen die gefaseerd opgepakt kunnen worden, samen met vele andere partijen. Maar het gaat ook om kleinschalige werklocaties in de wijken in Arnhem Zuid te realiseren. Ook in de crisis moeten plannen worden ontwikkeld en de eerste fasen tot uitvoering wordt gebracht
5 ***Be good and tell it***. Het verhaal van 'Arnhem' met al haar kwaliteiten kan beter worden verteld en worden gepositioneerd. Daar worden nu al goede stappen gezet, maar de krachten kunnen nog meer worden gebundeld zodat er meer wordt geïnvesteerd in citymarketing.
6 Realisme bij de verdere uitwerking van de Omgevingsvisie en ***ruimte voor werken in de Omgevingsvisie***. Kijk door de crisis heen en ontdek dat over een aantal jaren er weer een tekort aan bedrijfsruimtes ontstaat op vele verschillende locaties: kleinschalig in woonwijken, op de bedrijventerreinen, rondom de compacte binnenstad nabij het station en in de nieuwe haven. Ruimtelijk beleid moet ook economische kracht uitstralen en zeker nu vraagt dat om lef om anticyclisch te denken en te investeren.
7 De ***samenwerking met partners in de regio*** is beter dan ooit tevoren, maak gebruik van de buren en boek samen successen in de planning van locaties voor werken (bedrijventerreinen) en ook wonen. Maar maak ook gebruik van het feit dat regiogemeenten onderschrijven dat onderwijs- en innovatieclusters en bruisende binnensteden in Arnhem en Nijmegen ook van belang zijn voor de hele regio.
8 De relaties met ***de Duitse buren*** zijn goed, maar dit biedt meer kansen. Met heldere speerpunten op het gebied van Health & Tech, Gezondheid en Sport en Energie is daar ook meer te halen met de juiste partners in Nordrhein-Westfalen. In de crisis heb je veel aan goede buren (niet alleen om Europese gelden te besteden), maar ook om daadwerkelijk versnelling in innovaties te realiseren het aantal bezoekers over en weer te laten groeien (toerisme, evenementen).
9 Investeren in betere samenwerking en afstemming tussen vele organisaties de betrokken zijn bij de economie van Arnhem. Deze ***Economische Agenda*** is opgesteld samen met vele partners in de stap. Daarin is nadrukkelijk aan gegeven dat te veel organisaties naast elkaar bestaan en dat er moet worden gewerkt aan meer ***uitvoeringskracht***. Een eerste stap kan zijn om de organisaties bij elkaar onder een dak te zetten, gezamenlijk te werken aan een bredere (meer gevarieerde) Investeringsagenda vanuit het Ondernemersfonds en de geleidelijke groei van dat fonds. Die gebundelde inzet zal ook leiden tot hogere bijdragen van private partners en van gemeente en andere overheden.
10 De uitvoering van de Economische Agenda is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van vele partners. Vandaar dat een ***Klankbordgroep*** benoemd moet worden die de uitvoering van de Economische Agenda gaat bewaken en bijsturen.

De Uitvoeringsagenda 2020

De Uitvoeringsagenda 2020 is hieronder vermeld. Daar komen de 10 punten van Corona aanpak uiteraard terug, maar nu ondergebracht bij de twee hoofdopgaven en randvoorwaarden die in de Economische Agenda tot 2025 centraal staan. Er is een indicatie gegeven van de benodigde investeringen. Hierover zal met partners in de stad en regio het gesprek worden aangegaan hoe de financiering in 2020/2021 kan worden georganiseerd, uiteraard rekening houdend met de financiële mogelijkheden van diverse partijen in de recessie. De legenda (met bollen) geeft de indicaties weer van de benodigde investeringen. Die zijn fors maar zijn ook (anticyclisch) nodig in de komende jaren.

●	< € 50.000,-
●●	< € 200.000,-
●●●	< € 1.000.000,-
●●●●	< € 5.000.000,-
●●●●●	> € 5.000.000,-

Koploper in energietransitie zijn en blijven

Energie				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**

Innovatielab
• Projecten stimuleren op het gebied van een 3-tal Arnhemse energie-innovaties.
  • Waterstof-en brandstofceltechnologie;
  • Batterij- en laadinfratechnologie;
  • ICT/smartgrids
• Ontwikkelen van concrete opleidingen, doorontwikkeling van de hybride leeromgeving.
	2020 e.v.
	
	2020
		●●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●●●

			• Provincie / Rijk	●●●●●
			• HAN	●●●
			• IPKW	●●●
			• Arnhemse energiebedrijven	●●●
			• The Economic Board	●●
Circulaire economie • Vaststelling PvA	Q3/4 2020	●●	• Gemeente Arnhem	●●
			• Provincie (Kiemt, Circulair Gelderland, Oost NL)	●●
			• Private partijen (Circles en Rabobank en andere bedrijven)	●●
			• IPKW & Arnhems Buiten	●
			• Onderwijs (WUR, RUN, HAN, VHL, Artez)	●

Economisch aantrekkelijk stad in een Groene Metropoolregio

Economische aantrekkelijke stad				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Versterken iconen (kunst, cultuur, sport, toeristische trekpleisters: Burgers' Zoo, Nederlands Openluchtmuseum, Krüller Müller, Papendal en de Veluwe. Oostpol, Introdans en Gelders Orkest vertegenwoordigt in de Lauwersgracht alliantie, Veluwe) • Ondersteuning bij uitbreiding, programma of verbinden	2020 e.v.	●●●●●	• Private partijen	●●●●●
			• Ondernemersfonds (en/of BIZ)	●●●
			• Gemeente Arnhem	●●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
			• Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen	●●●
			• Provincie Gelderland	●●●●
Herdenking van de vrijheid • Airborne week jaarlijks herhalen • Operation Market Garden/ Airborne week jaarrond programmeren • Operation Market Garden/ Airborne onderdeel van 4 en 5 mei vieringen	2020	●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• Stichting Bridge to Liberation	●●
			• Ondernemersfonds (en/of BIZ)	●●●
			• Private partijen	●●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
Bruisende binnenstad • Verkenning naar optimale programma aan functies binnen gewenste milieu aan de Oostflank van de binnenstad • Verkenning naar creatie hoogstedelijk woon-werkmilieu aan de westkant van de binnenstad (Stationsgebied / binnenstad / Coehoorn).	2020 2021 2021	●●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
			• Provincie Gelderland	●●●
			• Georganiseerde partijen in de stad. (PBA, Veca, CCA e.a.)	●●●
			• Private partijen	●●●●●
Arnhem Zuid • Aantrekkelijk maken voor inwoners, door inzet op wijkeconomie en voorzieningenniveau op orde te houden (structureel)	2020	●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• Provincie Gelderland	●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
			• Private partijen	●●
City Marketing • Heldere boodschap ontwikkelen • Langjarige aanpak	2020	●●●	• Ondernemersfonds	●●
			• Gemeente Arnhem	●●

Ontwikkelen van een Human Capital Agenda

Ontwikkel een Human Capital Agenda				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Pilot Startersprogramma Opstarten en verder ontwikkelen van het programma. De pilot moet de basis leggen voor een breed gedragen (ook financieel) StartClub Arnhem	2020	●●	• Gemeente Arnhem	●
			• Rabobank	●
			• ArtEZ	●
			• HAN	●
			• Private partijen	●
Verkenning (welke branches, welke onderwijsinstellingen doen wat, wat is de rol van de gemeente)	Q4 2020	●●	• Gemeente Arnhem	●●
			• The Economic Board	●●
			• Werkgeversservicepunt / UWV	●
Oprichten Taskforce	Q4 2020	●●	• Gemeente Arnhem	●
			• Onderwijsinstellingen	●
			• Bedrijven	●

Opgaven toekomstbestendige werklocaties

Werklocaties				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Compacte binnenstad en schillen daarom heen. *Gericht op de binnenstad als werklocatie* • Visie op hoogstedelijk woon-werkmilieu in de binnenstad van Arnhem • Compacter maken kern winkelgebied. O.a. toevoegen woningen en voorzieningen voor hoogstedelijk woon-werkmilieu	2020 2021 e.v.	●●●●●	• Provincie Gelderland (LTI-agenda)	●●●●
			• Gemeente Arnhem	●●●●
			• Georganiseerde partijen in de stad (zoals PBA, Veca, CCA e.a.)	●●
			• Private partijen	●●●●●
Regionaal dienstencentrum • Toevoegen kantoorruimte in gebied rondom CS • Kantoren en bredere ontwikkeling zone Gelderse Poort naar station Arnhem Zuid • Kantorenlocaties op Velperweg en Ijsseloord II op orde houden	2020	●●●●●	• Private partijen	●●●●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
			• Provincie Gelderland	●●●●
			• Gemeente Arnhem	●●

Verbinden op meerdere manieren

Verbindingen				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Sterke organisatiegraad • Organisatiestructuur, plannen aanjagen en beoordelen (klankbordgroep agenda) • Monitoring van de agenda • Bepalen gedeelde ambitie/ urgentie binnen gebied, passende samenwerkingsvorm organiseren incl. financieringsvorm • Continueer samenwerking met en van bestaande organisaties	Q4 2020	●●●	• Ondernemersfonds	●●
			• OKA, StAb	●
			• Gemeente Arnhem	●●
			• Provincie Gelderland (toekomstbestendige werklocaties)	●●
Ruimtelijke samenhang met wijken, kwartieren om de binnenstad • Verbinding CS-binnenstad • Investeren in het Bestuurskwartier en omgeving (incl. Cobercoterrein) • Verbinding Blauwe Golven naar Arnhems Museum, • Verbinding binnenstad-Modekwartier • Verbinding binnenstad-Meinerswijk	2021	●●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●●●
			• Provincie Gelderland	●●●●●
			• Private partijen	●●●●●

			• Georganiseerde partijen in de stad:
			  • PBA
			  • VECA
			  • CCA
			  • Vereniging Korenmarkt
			  • Vereniging Coehoorn
			  • Vereniging Modekwartier
			  • Vereniging Meinerswijk
			  • Lauwersgracht alliantie
				●●●

Gemeentelijke dienstverlening • Van Bedrijven Weten • Accountmanagement en acquistie	2020	●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
Samen met de Buren • Regionale Samenwerkingsagenda Regio Arnhem – Nijmegen • Samenwerking met de Duitse Buren	2020	●●●	• Gemeente, Regiogemeenten, provincie, NRW, EU	●●●

Hoofdstuk 7 **Organisatie**

Actieagenda van de stad

Zoals in de voorgaande hoofdstukken is aangegeven is dit een dynamische agenda, die tot stand is gekomen in overleg met vele stakeholders. De volgende stap is om tot ***gezamenlijke uitvoering van projecten*** te komen. De voorliggende Uitvoeringsagenda gaat verder geconcretiseerd worden met partijen in de stad, zowel het georganiseerde bedrijfsleven als private partijen. Bij de Uitvoeringsagenda zullen ook andere overheden betrokken worden.

Veel partijen in de stad kennen eigen visies en programma's met eigen doelstellingen. Zoals in hoofdstuk 3 al is gemeld, hebben veel stakeholders aangegeven dat het landschap nu te versnipperd is. Het goede is dat er veel initiatieven zijn, het minder goede nieuws is dat daardoor de gezamenlijke uitvoeringkracht onvoldoende is. Er moet meer over de deelbelangen heen worden gekeken. Daarom is door partners in de stad gepleit voor een ***Klankbordgroep*** met ondernemers, vertegenwoordigers van belangrijke instellingen en enkele bestuurders van de stad om de voortgang van de uitvoering van deze actieagenda te bewaken. Die klankbordgroep krijgt drie taken, het bewaakt de voortgang van de agenda (én levert daarbij een bijdrage aan de benodigde bundeling van krachten), zij denkt mee over de fasering en de herziene prioritering van acties (en eventuele nieuwe acties) en denkt ten derde mee over de financiering van belangrijke projecten.

Veel partners in de stad hebben opgeroepen tot bundeling van menselijke capaciteit en financiële middelen. Maar ook in vormen van gedeelde faciliteiten, zoals een gedeelde back office en marketing instrumenten bij bijvoorbeeld het Platform Binnenstad Arnhem (PBA), Stichting Made in Arnhem, Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAb). Door deze Uitvoeringsagenda wordt de noodzaak tot het gezamenlijk financieren van prioritaire acties duidelijk vanuit de inhoud, dit draagt bij aan een efficiënte besteding van middelen.

De grote benodigde investeringen voor een aantal grootschalige gebiedsontwikkelingen vragen om regie en samenwerking tussen partners in de stad, de gemeente, maar ook partners in de regio. Het wordt Arnhem vooral gegund als er goed onderbouwde voorstellen worden gedaan die vervolgens ook gezamenlijk worden bepleit bij de provincie, het Rijk, beleggers en bedrijven. De uitdaging ligt dus in het smeden van ***energieke coalities*** om iets van de grond te krijgen, of het nu om een Innovatielab, een Human Capital Agenda, of kleinschalige werklocaties in Arnhem Zuid gaat. De Agenda geeft de projecten weer die door partners in de stad zijn benoemd. Prioritering kan dus in de komende periode ook deels vanzelf tot stand komen doordat partners in de komende maanden opstaan en hun projecten verder vorm geven.

De te vormen Klankbordgroep zal die open uitnodiging aan vitale coalities kunnen versturen. Gelukkig zijn er ook voldoende projecten die inmiddels al zover zijn dat financiering in een eindstadium verkeert. De agenda kan dus met enkele projecten van start gaan, maar het zal in de komende maanden de uitdaging zijn om opeenvolgende succesvolle projecten uit te

voeren (of te lanceren) en dit alles is ook afhankelijk van de conjunctuur en de investeringsbereidheid van bedrijven.

Monitoring

Met het vaststellen van de concrete Uitvoeringsagenda in 2020 begint de uitvoering met de partners in de stad. Jaarlijks wordt geïnventariseerd of de agenda aanpassingen en aanvullingen behoeft. Belangrijk daarbij is een actueel overzicht van de behaalde resultaten in het afgelopen jaar dat breed gedeeld wordt onder de betrokken stakeholders in de stad. Hieraan wordt een jaarlijkse bijeenkomst gekoppeld.

Net zo belangrijk is het ***monitoren*** van de bijdragen die de acties leveren aan economische en maatschappelijke uitdagingen. Door een aantal ***kritische prestatie indicatoren*** op te stellen wordt er gemonitord of het geheel aan acties bijgedragen heeft aan een positieve economische ontwikkeling. Daarvoor willen we met de partners in de stad monitoren, daarbij denken we aan de volgende KPI's:

- Ontwikkeling banen in diverse sectoren.
- Instroom naar werk.
- Aantal bezoekers binnenstad.
- Omvang van investeringen in innovatie en HC in Energy.
- Investeringsprogramma binnenstad en omliggende gebieden, met inzicht wie wat bijdraagt.
- Investeringen in werklocaties.
- Aantal evenementen en bijdragen gemeente.

Bijlage 1 Overzicht gesprekspartners

Externe individuele gesprekken

• Bart van Meer	Dirkszwager
• Herre Dijksma	Toerisme Veluwe, Arnhem, Nijmegen
• Jeroen Herremans	The Economic Board
• Marian van Hooij	Platform Binnenstad Arnhem, Citymarketing
• Kevin Rijke	IPKW
• Niels Bruil	Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
• Stefan van Aarle	Directeur Veca
• Robin Hartogh Heys	Voorzitter Veca
• Toni Iniguez Najdanovski	OKA
• Marcel Hielkema	VNO-NCW Midden Nederland / Scalabor
• Tom Kortbeek	Innovate, Creatieve ondernemer, Coehoorn
• Teus Eenkhoorn	Nationaal Openlucht Museum
• Chris van Arkelen	Rabobank
• Angela Welting	Werkgeversservicepunt
• Alex van Hooff	Burgers' Zoo

Werksessies

1 Binnenstad, 11 februari

- 8 Deelnemers

2 Overige gebieden, 2 maart

- 30 deelnemers

Bijlage 2 Economie als strategisch onderdeel van gemeentelijk beleid

Er doet zich in veel gemeenten een vreemde paradox voor. De economische gezondheid van de stad wordt belangrijk gevonden, maar in de praktijk zijn de beschikbare middelen, net als in veel gemeenten, in Arnhem relatief beperkt. Dat hoeft op zich geen probleem te zijn als de Economisch Agenda ook voldoende doorklinkt in andere beleidsvelden, zoals ruimtelijke ordening, mobiliteit en sociaal domein.

Eigen verdienvermogen van de stad en regio is van groot belang, zeker de komende periode en dat betekent dat in het beleid van de stad het economisch beleid meer centraal moet komen te staan. Dat lijkt logisch maar dat is nu onvoldoende geval als naar de beschikbare instrumenten voor economisch beleid wordt gekeken. De recessie zal die extra aandacht zeker rechtvaardigen.

Maar het is ook goed om vanuit het economisch beleid de juiste spiegel voor te houden bij het ontwikkelen van de Omgevingsvisie. Er liggen grote ruimtelijke investeringsopgaven op divers deelgebieden van de stad, waar de combinatie van wonen en werken mogelijk is, maar tegelijkertijd moet het areaal aan bedrijventerreinen worden behouden om de veranderingen in de economie in vele branches ingevuld te krijgen,. Het gaat niet om groei van locaties, maar vooral om de bestaande beter te benutten.

Op het vlak van arbeidsmarkt, werkloosheid, brede welvaart en sociale leefomgeving staat Arnhem voor een aantal grote uitdagingen die aandacht vragen. De stad herbergt met diverse speerpunten een voedingsbodem die de stad de komende jaren van groeikracht kan blijven voorzien. De grote uitdaging is om daar zoveel mogelijk inwoners van de stad te laten profiteren. Daarbij is Arnhem, in vergelijking met steden in Brabant en Limburg, relatief bescheiden in de aanpak van de Human Capital Agenda. Het opzetten van een krachtige Human Capital Agenda voor Arnhem is cruciaal en een gezamenlijke verantwoordelijkheid van ondernemers, onderwijsinstellingen en de gemeente.

Het economisch beleid van de gemeente Arnhem is in de basis op orde. Het belang van economie in de integrale thema's wordt echter binnen de gemeente Arnhem nog te weinig onderkend, en de input vanuit economie (en ondernemers) kan nog beter zichtbaar worden gemaakt. Economie moet meer een ***strategisch onderwerp*** zijn, onderdeel van de omgevingsvisie en integraal worden onderdeel worden van andere programma's en thema's, economie is tevens een middel om de uitdagingen van de gemeente Arnhem aan te kunnen. Samengevat:

Tabel 1 Economie als strategisch onderwerp binnen Arnhems beleid

Thema	Economie in thema
Energie	• Onderscheidende, innovatieve werkmilieus IPKW en Arnhems Buiten en kenniscampus HAN/ Van Hall Larenstein • Energie als groeisector en facilitator energietransitie • Proeftuinen verspreid over de stad
Aantrekkelijke stad	• Verblijfskwaliteit binnenstad versterken • Verbindingen van binnenstad met omliggende gebieden • Gevarieerde woonmilieus • Variatie aan werkmilieus • Toerisme en recreatie (evenementen, cultuur, herdenking)
Human Capital – sociaal beleid	• Meer vraaggestuurd onderwijs voor studenten en werkenden • Versterkte samenwerking in Triple Helix, met belangrijke verbindende rol van de gemeente • Verbinding leggen tussen Doorbraak naar Werk en de Human Capital Agenda • Aandacht voor praktisch opgeleiden en hoger opgeleiden
Ruimtelijke ordening/ kwaliteit	• Afwegingskader economie in Omgevingsvisie • Naar energie neutrale bedrijventerreinen en kantorenlocatie • Bedrijventerreinen als hubs in energie- en elektriciteitsnetwerken • Detailhandel: compactere winkel kern • Bijdrage van werklocaties aan biodiversiteit, groenopgaven en verminder hittestress • Interactiemilieus in verschillende vormen (in binnenstad, nabij onderwijs, Innovatielab, maar ook kleinschalig in wijken)
Infrastructuur, mobiliteit	• Bereikbaarheid van locaties (auto, OV, fiets) • Verbinden van deelgebieden in de stad • Verbinden van netwerken (ondernemers, maar ook inwoners en ondernemers) • Heldere dienstverlening van de gemeente aan bedrijven en ondernemers

Bijlage 3 Totaal overzicht acties

De koploper in de energietransitie zijn en blijven

Energie				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**

Innovatielab
• Projecten stimuleren op het gebied van een 3-tal Arnhemse energie-innovaties.
  • Waterstof-en brandstofceltechnologie;
  • Batterij- en laadinfratechnologie;
  • ICT/smartgrids
• Ontwikkelen van concrete opleidingen, doorontwikkeling van de hybride leeromgeving.
	2020 e.v.
	
	2020
		●●●●●	• Programma NemiA	●●●●●

			• Provincie / Rijk	●●●●●
			• HAN	●●●
			• IPKW	●●●
			• Arnhemse energiebedrijven	●●●
			• The Economic Board	●●
Proeftuinen • Experimentruimte • Toepassingen in woonwijken en op bedrijventerreinen	2020 e.v.	●●●●	• Programma NemiA	●●●
			• Provincie / Rijk	●●●
			• Private partijen	●●●●
			• IKPW & Arnhems Buiten	●●
Circulaire economie • Vaststelling PvA • renovatie van woningen en kantoren in de stad • blauwe wijkeconomie Spijkerkwartier • Diverse programma's	Q3/4 2020 2021 e.v.	●●●●	• Provincie (Kiemt en Circulair Gelderland)	●●●
			• Private partijen (Circles en Rabobank e.a. bedrijven)	●●●
			• Onderwijs (WUR, RUN, HAN, VHL, Artez)	●●●

Economisch aantrekkelijk stad in een Groene Metropoolregio

Economische aantrekkelijke stad				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Versterken iconen (kunst, cultuur, sport, toeristische trekpleisters) • Ondersteuning bij uitbreiding, programma of verbinden	2020 e.v.	●●●●●	• Private partijen	●●●●●
			• Ondernemersfonds (en/of BIZ)	●●
			• Gemeente Arnhem	●●
			• Provincie Gelderland	●●●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
			• Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen	●●●
Verbinding met de Veluwe • Aanleg van een viaduct over de A12 voor wandelaars, fietsers	2023	●●●●●	• Provincie Gelderland/ Rijk	●●●●
			• Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen	●●
			• Private partijen	●●●
			• Gemeente Arnhem	●●
Herdenking van de vrijheid • Airborne week jaarlijks herhalen • Operation Market Garden/ Airborne jaarrond programmeren • Operation Market Garden/ Airborne onderdeel van 4 en 5 mei vieringen	2020	●●●●	• Overige beleidsthema's	●●●
			• Stichting Bridge to Liberation	●●●
			• Ondernemersfonds	●●●●
			• Private partijen	●●●●
Bruisende binnenstad • Verkenning naar optimale programma aan functies binnen gewenste milieu aan de Oostflank van de binnenstad • Verkenning naar creatie hoogstedelijk woon-werkmilieu aan de westkant van de binnenstad (Stationsgebied / binnenstad / Coehoorn)	2020 2021 2021	●●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• Provincie Gelderland	●●●●
			• Georganiseerde partijen in de stad (PBA, Veca, CCA e.a.)	●●●●
			• Private partijen	●●●●●
Arnhem Zuid • Ontwikkeling zone Gelderse Poort-station Arnhem Zuid; • Kleinschalige werklocaties • Monitoring ontwikkeling kantorenlocaties Kronenburg en Gelderse Poort • Met markpartijen gesprek over tijdige herontwikkeling; • Enkele werk- en woonlocaties in Zuid meenemen in de proeftuinen	2022 2021 2020 2021 2020	●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• Provincie Gelderland	●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
City Marketing • Heldere boodschap ontwikkelen • Langjarige aanpak	2020	●●●	• Ondernemersfonds	●●●
			• Gemeente Arnhem	●●●

Ontwikkelen van een Human Capital Agenda

Ontwikkel een Human Capital Agenda				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Pilot Startersprogramma Opstarten en verder ontwikkelen van het programma. De pilot moet de basis leggen voor een breed gedragen (ook financieel) StartClub Arnhem	2020	●●	• Gemeente Arnhem	●
			• Rabobank	●
			• ArtEZ	●
			• HAN	●
			• Private partijen	●
Verkenning (welke branches, welke onderwijsinstellingen doen wat, wat is de rol van de gemeente)	Q4 2020	●●	• Gemeente Arnhem	●●
			• The Economic Board	●●
			• Werkgeversservicepunt / UWV	●
Oprichten Taskforce	Q4 2020	●●	• Gemeente Arnhem	●
			• Onderwijsinstellingen	●
			• Bedrijven	●
Opstellen Human Capital Agenda	Q2 2021	●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• The Economic Board/ Regio A-N	●●
			• Werkgeversservicepunt / UWV	●●●
			• Opleidingsbudgetten branches	●●●
Uitvoering Human Capital Agenda	2022	●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• The Economic Board/ Regio A-N	●●
			• Werkgeversservicepunt / UWV	●●●
			• Opleidingsbudgetten branches	●●●●

Opgaven toekomstbestendige werklocaties

Werklocaties				
	Fasering	Indicatie totale budget	Overige partijen	
			Wie	Indicatie bijdrage
Herontwikkeling Het Broek en Rijnpark • Visies op de toekomstige inrichting (i.s.m. ondernemers en vastgoedpartijen) • Actieplannen opstellen • Uitvoering actieplannen	2021	●●●●	• Provincie Gelderland	●●●●
			• Gemeente Arnhem	●●
			• Private partijen	●●●●
			• StAb / Ondernemersfonds en/of BIZ	●●
Ontwikkelvisie en implementatieplan Nieuwe Haven	2020	●●	• Gemeente Arnhem	●●
Compacte binnenstad en schillen daarom heen. *Gericht op de binnenstad als werklocatie* • Visie op hoogstedelijk woon-werkmilieu in de binnenstad van Arnhem • Compacter maken kern winkelgebied. O.a. toevoegen woningen en voorzieningen voor hoogstedelijk woon-werkmilieu	2020 2021 e.v.	●●●●●	• Provincie Gelderland (LTI-agenda)	●●●●
			• Gemeente Arnhem	●●●●
			• Georganiseerde partijen in de stad (zoals PBA, Veca, CCA e.a.)	●●
			• Private partijen	●●●●●
Regionaal dienstencentrum • Toevoegen kantoorruimte in gebied rondom CS • Kantoren en bredere ontwikkeling zone Gelderse Poort naar station Arnhem Zuid • Kantorenlocaties op Velperweg en Ijsseloord II op orde houden	2020	●●●●●	• Private partijen	●●●●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
			• Provincie Gelderland	●●●●
			• Gemeente Arnhem	●●

Verbinden

Verbindingen				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Stadsdistributie • Opschalen kleinschalige initiatieven • Zero-Emissie Zone (proces tot invoering in 2025)	2020	●●●	• Scalabor (o.a. i.s.m. IPKW)	●
			• Gemeente Arnhem	●●
			• Private partijen (logistiek, pakketbezorgers etc.)	●●●
			• Provincie Gelderland	●●
OV naar werklocaties • Knelpunten bepalen • Mogelijkheden inventariseren	2021	●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• Concessiehouder/ Provincie Gelderland	●●●
			• Collectieve vervoerders	●
			• Bedrijven en/ of collectief	●●
			• StAb	●
Cross-overs • INNOVATE • Soortgelijke netwerken • Kennisbijeenkomsten op thema's	2020	●●●	• Ondernemersfonds en/of BIZ	●●
			• Gemeente Arnhem	●
			• OKA	●●
			• Rabobank	●●
Sterke organisatiegraad • Organisatiestructuur, plannen aanjagen en beoordelen (klankbordgroep agenda) • Monitoring van de agenda • Bepalen gedeelde ambitie/ urgentie binnen gebied, passende samenwerkingsvorm organiseren incl. financieringsvorm • Continueer samenwerking met en van bestaande organisaties	Q4 2020	●●●	• Ondernemersfonds en/of BIZ	●●
			• Gemeente Arnhem	●●
			• OKA, StAb	●
			• Provincie Gelderland (toekomstbestendige werklocaties)	●●
Ruimtelijke samenhang met wijken, kwartieren om de binnenstad • Verbinding CS-Binnenstad, • Investeren in het Bestuurskwartier en omgeving (incl. Cobercoterrein) • Verbinding Blauwe Golven naar Arnhems Museum, • Verbinding binnenstad-Modekwartier • Verbinding binnenstad-Meinerswijk	2021	●●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●●●
			• Provincie Gelderland	●●●●●
			• Private partijen	●●●●●

			• Georganiseerde partijen in de stad:
			  • PBA
			  • VECA
			  • CCA
			  • Vereniging Korenmarkt
			  • Vereniging Coehoorn
			  • Vereniging Modekwartier
			  • Vereniging Meinerswijk
			  • Lauwersgracht alliantie
				●●●

Gemeentelijke dienstverlening • Van Bedrijven Weten • Accountmanagement en acquistie	2020	●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
Samen met de Buren • Regionale Samenwerkingsagenda • Samenwerking NRW	2020	●●●	• Gemeente, Regiogemeenten, provincie • NRW, Rijk, EU, private partijen	●●●

Bijlage 4 Verwijzingen programma's

[i] Regio Arnhem-Nijmegen "Groene Metropoolregio". Een visie op de regionale samenwerking (concept eind maart 2020).

[ii] Aan de uitwerking van de Economische Koers 2016 is de afgelopen jaren gewerkt via vier programmalijnen; 1) krachtiger ondernemersklimaat 2) toekomstbestendiger vestigingsklimaat voor bedrijven en (kennis) instellingen 3) Arnhem aantrekkelijkere en gastvrijere stad in en voor de regio en 4) Arnhem Energiestad. De inhoud en de acties genoemd in die programmalijnen zijn de basis geweest voor deze Economische Agenda.

[iii] Dit is verwoord in het toeristisch toekomstperspectief regio Arnhem Nijmegen "Toerisme – bestemming in balans".

[iv] Evaluatie Stichting Ondernemersfonds Arnhem, juni 2019 (in opdracht van SOFA uitgevoerd door Stadskracht)

[v] New energy made in Arnhem, programma 2020-2030 (vastgesteld oktober 2019)

[vi] In 2017 is het project Arnhem Hotspot Energy gestart. De Hybride leeromgevingen van de HAN en het IPKW spelen hierin een belangrijke rol. Er zijn er twee; het Mobility Innovation Centre en Energy for Sustainable Built Environment. In 2019 worden deze hybride leeromgevingen geprofessionaliseerd tot het Innovatielab.

[vii] Plan van aanpak circulaire economie: "De weg naar een circulair Arnhem". Verwachting dat er over dit plan van aanpak in het derde kwartaal besluitvorming plaats gaat vinden.

[viii] De opdrachtbeschrijving van Citymarketing Arnhem is opgenomen in het document "Vermeerdering van den bloei". Het document is tot stand gekomen door een begeleidingscommissie bestaande uit meerdere partners. Vertegenwoordigde partijen: IPKW, OKA, PBA/VECA, RBT KAN, gemeente Arnhem, Citymarketing gemeente Arnhem.

[ix] Gemeente Arnhem: Doorbraak naar werk (sociaal domein)

[x] Voorstel voor Raadsbrief in college van 16 maart behandeld, voorstel nog niet vastgesteld door gemeenteraad.

[xi] Regionaal wordt vraag naar en aanbod van werklocaties afgestemd in het Regionaal Programma Werklocaties, dat door GS van de Provincie moet worden vastgesteld. Dit RPW wordt momenteel geactualiseerd.

[xii] Ondernemersplan Platform Binnenstad Arnhem 2020-2024: "Van place to buy naar place to be" (September 2019).

[xiii] Het Raadsvoorstel om de Nieuwe Haven in Arnhem te kunnen ontwikkelen tot volwaardige bedrijfshaven heeft in december 2019 voorgelegen bij de gemeenteraad.

[xiv] Raadsbrief "Voortgang en professionalisering Van Bedrijven Weten" (17 december 2019).

[xv] Stuk ingebracht tijdens portefeuillehouders overleg Jan van Dellen: Accountmanagement en Acquisitieplan 2020 (februari 2020)

Economische Agenda Arnhem 2021-2025

Energieke stad

Gemeente Arnhem

Woord vooraf

Met trots presenteren gemeente en inwoners samen de Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad. Met de nadruk op samen, omdat deze agenda het afgelopen jaar mét de stad is gemaakt. Een agenda die gaat over de economische toekomst van Arnhemmers en kansen voor bedrijven.

Het is van groot belang dat deze agenda er is. Arnhem is een stad die groeit. Er komen meer Arnhemmers, of ze hier nu geboren worden of dat ze van buiten de stad komen. Meer inwoners betekent meer vraag naar werk. Daarom willen we in de toekomst op alle fronten een aantrekkelijke, energieke stad blijven met een gezonde, sterke en duurzame economie én voldoende banen.

We hebben veel gehad aan onze gesprekken hierover met ondernemers en instellingen. Steeds ging het over het DNA van onze stad: hoe ziet een aantrekkelijke economie in Arnhem eruit, welke sectoren zijn belangrijk en waarom zouden mensen hier graag willen werken of hun eigen zaak beginnen? Met die antwoorden zijn we samen aan de slag gegaan.

Twee belangrijke onderwerpen kwamen naar boven. Allereerst wil Arnhem een economisch aantrekkelijke stad zijn. Waar het fijn werken en ondernemen is, waar mensen onze bedrijven makkelijk weten te vinden en waar de stad dienstbaar is aan onze bedrijven. Daarnaast hebben we, zonder de vele andere sectoren in onze stad te kort te doen, speciale aandacht voor de energiesector. Van oudsher heeft Arnhem een rijke traditie van bedrijven die zich richten op het opwekken van energie. De afgelopen jaren is hier steeds meer ruimte gekomen voor nieuwe, duurzame vormen van energie. Die toonaangevende positie gaan we samen verder uitbouwen.

Deze focus op een aantrekkelijke en energieke stad biedt veel kansen voor meer bedrijvigheid en werkgelegenheid. Als stad doen we er alles aan om bedrijven naar Arnhem te halen. Dan gaat het om de geschikte werklocaties waar bedrijven optimaal kunnen ondernemen en bij elkaar in de buurt kunnen zitten. Dan gaat het om een beroepsbevolking die juist is opgeleid door een van onze onderwijsinstellingen, het zogeheten Human Capital. En het gaat om verbindingen leggen in de stad: bedrijven, ondernemersverenigingen, scholen en consumenten met elkaar in contact brengen.

Een gezonde economie is van groot belang voor de Arnhemmers die een bestaan willen opbouwen met een baan of eigen onderneming, of om mooie dingen te kunnen ontwikkelen voor de stad. Tegelijk kan je economie niet los zien van andere maatschappelijke ontwikkelingen en sectoren. Zonder onderwijs is er geen beroepsbevolking, zonder zorg en sport zijn er geen vitale werknemers en zonder ondersteuning vanuit de overheid is er geen ruimte voor verduurzaming van de economie en startups.

Covid-19 heeft ons nog eens doen beseffen hoe alle sectoren met elkaar verweven zijn. Dankzij het stevige fundament van de vorige economische agenda konden we in 2020 al snel een herstelagenda voor de coronacrisis presenteren. Hierdoor halen we miljoenen aan investeringen naar voren en zorgen we voor groei. Nu is het zaak om na het coronavirus door te pakken en samen te blijven werken aan economische groei.

Dat alles staat in deze agenda. Zo maken we samen Arnhem economisch aantrekkelijker en energieker. We waren al goed op weg met de Economische Koers uit 2016. We zetten het samenspel met de stad dat Arnhem zo eigen is, krachtig door. Ik weet zeker dat Arnhem met alle creatieve en innovatieve bedrijven een sterke economische toekomst voor zich heeft!

Jan van Dellen, wethouder Economie

1 Inleiding

Arnhem is een stad met energie! Een stad met innovatieve en creatieve ondernemers, een krachtig MKB, toekomstig talent dat opgeleid wordt en ondernemende inwoners. Daarbij is Arnhem een stad met een goed woon-werkklimaat door haar groene landschappelijke ligging, aantrekkelijke binnenstad en korte verbindingen met de regio en de rest van het land. Dit draagt bij aan een sterk economisch klimaat. Een klimaat dat we verder willen uitbouwen en versterken.

Dit is nog urgenter geworden doordat we sinds het voorjaar van 2020 als gevolg van Covid-19 van het ene moment op het andere moment in een economische crisis zitten. Veel Arnhemse bedrijven hebben het zwaar en de banen van Arnhemmers staan onder druk. De crisis brengt enorme economische uitdagingen met zich mee. De eerste schok hebben we opgevangen door ondernemers op weg te helpen met onze dienstverlening zoals Van Bedrijven Weten en het anderhalve meterloket. Inmiddels kijken we ook verder en werken we aan het herstel en versterken van de economie. We willen dit doen vanuit een stevige koers met een duidelijke focus.

Een economische agenda van en voor de stad

Bij de partners in de stad is er - zeker nu met de economische crisis - behoefte aan meer uitvoeringskracht en een gerichte economische agenda. Bedrijven dragen bij aan de werkgelegenheid voor Arnhemmers. Ze zorgen door middel van sponsoring voor een bloeiend verenigingsleven en ondersteuning van maatschappelijke organisaties in Arnhem. Met hun innovaties en investeringen dragen ze, veelal in samenwerking met kennisinstellingen, bij aan de energietransitie, duurzame mobiliteit en duurzame woningbouw.

In samenspraak met bedrijven en andere partners in de stad hebben we daarom het afgelopen jaar een actiegerichte en uitvoeringsgerichte economische agenda opgesteld die bijdraagt aan de economische en maatschappelijke opgaven van Arnhem. Met als resultaat deze economische agenda van en voor de stad.

Het proces met de stad

Om te komen tot een gezamenlijke agenda met de stad zijn onze partners in de stad vroegtijdig betrokken bij het opstellen van de economische agenda. Er is bewust voor gekozen voor een procesaanpak, om met de stad de agenda verder uit te werken.

Dit proces is gestart in januari 2020 met het maken van een economische foto door Buck Consultants International (BCI). In hoofdstuk 3 wordt hier verder op in gegaan. . Er zijn daarnaast diverse gesprekken met externe stakeholders geweest. Op basis hiervan is een analyse gemaakt. Om tot een laatste brede raadpleging van de economische situatie te komen, hebben er nog twee plenaire sessies in het voorjaar plaatsgevonden. Hieraan deden in totaal 38 deelnemers mee.

Hieruit heeft BCI een advies geschreven en een concept Economische Agenda gemaakt (zie bijlage 2).

In het najaar van 2020 zijn de meeste betrokkenen uit de bijeenkomsten via individuele interviews bevraagd over de concept economische agenda en waar hun energie ligt om bij te dragen aan het uitvoeren van deze agenda.

De uitkomsten van de gevoerde gesprekken zijn verwerkt in deze Economische agenda en een gezamenlijke uitvoeringsagenda. Het samenspel bij de opbouw van de agenda maakt het mogelijk om samen slagvaardig en snel te komen tot energieke coalities en een grotere uitvoeringskracht te kunnen organiseren om de beoogde, concrete resultaten uit de economische agenda te behalen.

Deze zijn in de loop der tijd ook al ontstaan, omdat het werk natuurlijk gewoon doorgaat.

2 Arnhemse economische ambities en maatschappelijke uitdagingen

Het college zet haar energie in op de groei van Arnhem als groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad. Dit vraagt om inzet en investeringen in verschillende maatschappelijke uitdagingen. Deze economische agenda draagt hier op verschillende manieren aan bij. Op veel terreinen is er een wisselwerking met de economische ontwikkeling van de stad.

Behoud en uitbreiding werkgelegenheid

De ambitie van Arnhem is om 500 mensen extra ten opzichte van het landelijk gemiddelde vanuit de bijstand aan het werk te helpen. Gezien de economische crisis moeten mensen aan het werk gehouden en aan werk geholpen worden. Dit kan door mensen via (om)scholing te leiden van krimpsectoren naar groeisectoren. Met behulp van acties uit de economische agenda wordt geïnvesteerd in groeisectoren en via de triple helix kan hierin worden geïnvesteerd in Human Capital.

Arnhem als klimaat neutrale stad

Arnhem wil op termijn een klimaat neutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. Daarnaast zijn ambities geformuleerd voor een circulaire economie. De energietransitie en circulaire economie zijn een vliegwiel voor verdere innovaties, investeringen, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Door middel van acties uit de economische agenda kan voor de benodigde innovaties en kennisontwikkeling worden gezorgd om de energietransitie mogelijk te maken en zo bij te dragen aan Arnhem als klimaat neutrale stad.

Arnhem als economisch aantrekkelijke stad in groene metropoolregio

Arnhem is een aantrekkelijk stad om in te wonen, te ondernemen, te werken en te recreëren. Arnhem heeft vele voorzieningen, een bruisende binnenstad en een prachtige groene omgeving. Om de economische aantrekkelijkheid verder te versterken, zoeken we voortdurend naar het evenwicht tussen een duurzame groei van de stad en het behoud van de voor Arnhem typische levendige, ontspannen en groene leefkwaliteit. De kwaliteiten van Arnhem gaan hand in hand met de ruimtelijke claims die gelegd worden door alle activiteiten en doelgroepen in de stad. Er moet voldoende (fysieke) ruimte zijn voor bedrijven om te ondernemen, maar ook groen, goede en voldoende woningen voor alle doelgroepen en recreatiemogelijkheden dragen bij aan een economische aantrekkelijke stad.

Goede bereikbaarheid van al deze functies is daarbij erg belangrijk. De groene parken, evenementen, detailhandel en horeca in de binnenstad en iconen als Burgers' Zoo en Het Openlucht Museum zorgen voor een aantrekkelijk woonklimaat voor onze inwoners, maar zorgen ook voor het versterken van ons toeristisch profiel en versterken daarmee ook onze voorzieningen en de economie. We werken daarmee ook aan duurzame gastvrijheid. Investeringen hierin vanuit het economische agenda dragen dus ook bij aan andere doelstellingen en andersom dragen investeringen vanuit andere doelstellingen bij aan de economische versterking van de stad. Er is een wisselwerking tussen leefbaarheid en economische ontwikkeling en aantrekkingskracht.

Arnhem in 2040: bouwsteen voor de Omgevingsvisie

Hoe we als stad tot 2040 met de ruimtelijke uitdagingen in Arnhem omgaan, staat in de Omgevingsvisie. De Omgevingsvisie zal in 2021 vastgesteld worden. Er wordt uiteengezet hoe en waar de maatschappelijke uitdagingen in Arnhem op integrale wijze een plek krijgen. Oftewel, waar is er plek voor wonen, werken, recreëren, energieopwekking. Deze uitdagingen moeten op een integrale wijze worden opgepakt. Een groei in het aantal woningen betekent ook een groei in de benodigde werkgelegenheid. Per woning is er een groei van 0,5 fte aan werkgelegenheid. Er moet dus zowel ruimte zijn voor wonen als werken.

De economische agenda levert daarvoor de bouwstenen voor de economische ontwikkeling van de stad. De Omgevingsvisie moet immers ook voorzien in ruimtevragen vragen vanuit economische ontwikkeling en bedrijvigheid.

3 Opbouw economische agenda Energieke stad

Vanuit bovenstaande ambities en maatschappelijke uitdagingen bouwen we onze agenda als volgt op:
I. Foto: hoe staat de stad er economisch bij?
II. Focus: Economisch Aantrekkelijke stad en Energie
III. Economische uitvoeringsagenda 2021-2025 in energieke coalities

I. Foto: hoe staat de stad er economisch bij?

De economische kracht van Arnhem in beeld
Met de Economische Agenda gaan we de economie van Arnhem verder versterken, Het is daarbij van belang om de structuur van de Arnhemse economie goed in beeld te hebben om in te kunnen spelen op de kansen en uitdagingen die daarmee gepaard gaan. In de concept Economische Agenda van Buck Consultants is een economische foto opgenomen die daar op in speelt. Deze foto geeft een beeld van de structuur van de economie van Arnhem, zowel van de kracht als de aandachtspunten.
De gevolgen van de Corona-crisis zijn in die foto nog niet meegenomen, omdat deze bij aanvang van de crisis is opgesteld. Die impact wordt op dit moment op individueel niveau al door veel ondernemers en werknemers in sterke mate ervaren, waarbij de impact per sector verschilt. De coronamonitor van de gemeente biedt inzicht in de actuele cijfers (link naar coronamonitor). Hoe groot deze impact uiteindelijk is op de structuur van de economie zal de komende tijd gaan blijken. De verwachting dat Arnhem voldoende sterke (economische) speerpunten en een gevarieerd vestigingsklimaat bezit om sterk uit de crisis te komen.

Samengevat komt BCI tot de volgende hoofdlijnen over de economische ontwikkeling van Arnhem.
- Het aantal banen en vestigingen zijn de afgelopen jaren gegroeid en heeft een grote regionale werkgelegenheidsfunctie. Ook de cijfers van 2020 laten een groei zien zoals in onderstaande tabel aangegeven. In de afgelopen jaren lag de groei ten opzichte van de regionale, provinciale en landelijke gemiddelden wel wat lager.

Tabel 1. Actuele cijfers ontwikkeling banen en vestigingen

	2020 (meting: april)	Groei t.o.v. 2019
Aantal Banen	107.740	+0,4% (+440)
Aantal Vestigingen	17.420	+7,7% (+1.240)
Sectoren - Grootste groeiers (aantal banen)	1. Financiële instellingen 2. Gezondheidszorg 3. Onderwijs	+13,9% (+260) +6,8% (+1.340) +6,4% (+530)
Sectoren - Grootste dalers (aantal banen)	1. Vervoer, opslag en communicatie 2. Groothandel 3. Horeca	-9,4% (-830) -6,8% (-200) -5,0% (-240)

Bron: PWE, provincie Gelderland

- De corona-crisis zal naar verwachting een negatief effect hebben op de werkeloosheid. In de cijfers van 2020, zien we dat echter nog niet. Na een toename direct na de eerste lock down daalde de werkloosheid in Nederland weer aan het einde van 2020. Het CPB verwacht nog wel een toename in 2021 richting de 4,4% en 4,7% in 2022 (basisraming maart 2021).

- De economische speerpunten van Arnhem zorgen ervoor dat de stad over voldoende ontwikkelpotentieel en groeikracht beschikt tijdens en vooral na de crisis. Sommige sectoren groeien ook in de crisis (Energy, Zorg), andere worden geraakt door de crisis, maar herstellen snel (Zakelijke dienstverlening, Toerisme en Recreatie, Creatieve industrie) andere hebben langere herstelperiode nodig (Horeca, Detailhandel).
- Het vestigingsklimaat van Arnhem voor economische functies kent sterke werklocaties en goede verbindingen, waarbij o.a. de Stationsomgeving een toplocatie is voor kantoren en biedt de Nieuwe Haven ontwikkelpotentieel als unieke vestigingslocatie voor circulaire economie en watergebonden bedrijven. Aandachtspunt is de schaarse ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen.
- De aantrekkelijkheid van Arnhem om te ondernemen, wonen en te verblijven hangt samen met de kwaliteit van de omgeving/regio als Groene Metropool. De stedelijke gebieden Arnhem, Nijmegen en Ede/Wageningen kennen daarbij hun eigen specialisaties. Het totaalproduct als regio (metropool) is door het groene karakter en de economische specialisaties onderscheidend ten opzichte van andere regio's in Nederland.

II. Foto: hoe staat de stad er economisch bij?

Focus: twee hoofdopgaven en drie groeibepalende randvoorwaarden
Vanuit bovenstaande ambities en maatschappelijke uitdagingen hebben we onze agenda verder opgebouwd.

In het tweede deel komt de focus die we aanbrengen aan bod door middel van twee hoofdopgaven:

- Een economisch aantrekkelijke stad
- Energie

Daarnaast zijn er een drietal groeibepalende randvoorwaarden:

- Toekomstbestendige werklocaties
- Human Capital
- Verbindingen

Deze randvoorwaarden dragen bij aan oplossingen voor de economische en maatschappelijke uitdagingen van Arnhem, maar ook een optimaal vestigings- en ondernemersklimaat.

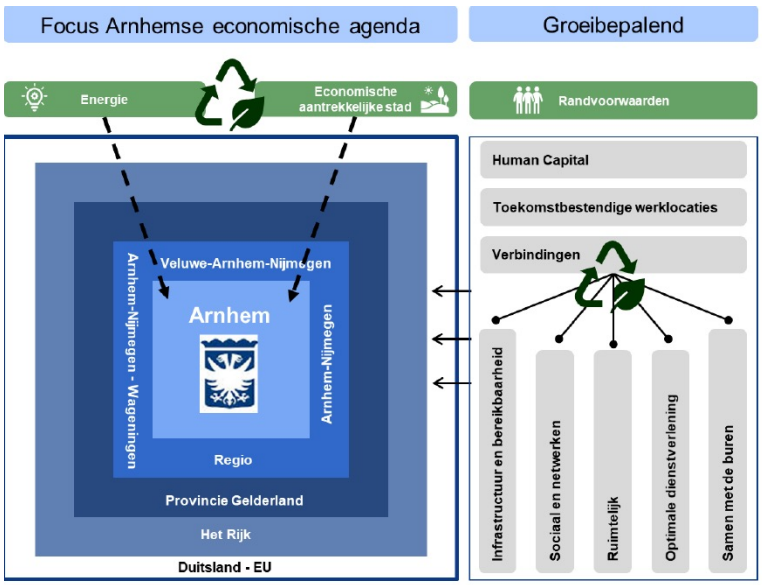

Bron: Buck Consultants International, De energieke stad

De focus richt zich op twee hoofdopgaven met een krachtige potentie: Energie en Economisch aantrekkelijke stad.

- Opgave Energie

Een sterk energiecluster in termen van economische groei en in de bijdrage aan de maatschappelijke opgaven geeft de stad in economische opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal. Met Energie kan Arnhem zich als innovatieve en duurzame stad in Nederland en internationaal positioneren. Er is een netwerk van bedrijven en kennisinstellingen dat daarvoor de basis legt. Arnhem wil in 2050 een klimaat neutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. Die energietransitie is een vliegwiel voor verdere innovaties, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Daarbij is 'energie' ook een metafoor voor de ontwikkeling van de stad sinds het eind van de Tweede Wereldoorlog. De schouders werden onder wederopbouw gezet, tot de stad die Arnhem nu is, waar de energie van inwoners en ondernemers voelbaar is. Kortom, een energieke stad.

Energie	
Positionering	Arnhem de energieke stad: • Van oorsprong en (h)erkend in de regio en elders in Nederland. • Als voorbeeldstad voor innovatie en toepassingen in de energietransitie.
Economische meerwaarde	• De energietransitie biedt Arnhem grote economische kansen. Benutten door: - Investeringen in langjarige researchprogramma's. - Beschikbaarheid van research en testfaciliteiten. - Ruimte bieden (huisvesting en financiering) van startups en andere innovatieve bedrijven. - Stimuleren van cross-sectorale innovaties richting bouw, duurzame logistiek, ontwerp van producten etc. - Uitdagingen tackelen op het gebied van Human Capital, energietransitie leidt tot vele nieuwe banen (van hoger opgeleid tot praktisch geschoold). - Toepassen van innovaties in woonwijken en op werklocaties in de stad (proeftuinen). Ambities gaan samen met de transitie naar een circulaire economie.
Maatschappelijke opgave	• Energietransitie en de transitie naar een circulaire economie gaan gepaard met uitdagingen op het gebied van: - Duurzame opwekken en besparen van energie. - Hergebruik van materialen. - Gedragsverandering. - Een veranderende vraag naar arbeid. - Aantrekken arbeidskrachten met juiste skills. - Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt. - Belangrijk voor het verduurzamen van productieprocessen en gebouwde omgeving, zoals werklocaties en woonwijken.

- Opgave Economisch aantrekkelijke stad

Het onderscheidend vermogen van Arnhem als economisch aantrekkelijke stad binnen de Groene Metropool Arnhem-Nijmegen-Wageningen verder uitbouwen (met eigen economische speerpunten, de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme en de diversiteit aan woon- en werkmilieus in een groene omgeving). De economisch aantrekkelijke stad geeft uiting aan de economische veelzijdigheid van de stad (meerdere economische speerpunten), de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme (die echt onderscheidend zijn) en de beschikbaarheid van diversiteit aan woon- en werkmilieus in een groene omgeving (in de stad, maar ook in de omgeving). Een goede bereikbaarheid van al deze functies is van groot belang voor een economisch aantrekkelijke stad. Dit alles maakt dat je als stad een goed vestigingsklimaat behoud. Die drie elementen maken Arnhem een aantrekkelijke economische stad voor de inwoners en bedrijven, maar ook om nieuwe inwoners, jong talent, bezoekers en bedrijven aan te trekken.

Economisch Aantrekkelijke stad	
Positionering	Aantrekkelijk voor (nieuwe) vestiging van bewoners, bedrijven, bezoekers en studenten • Variatie aan woon- en werkmilieus. • Groene omgeving. • Herdenking van vrijheid en wederopbouw. • Iconen, op gebied van kunst, cultuur, sport en toerisme. • Kwaliteit van de binnenstad, werklocaties en wijken in de stad. • Duurzame gastvrijheid • Goede bereikbaarheid van de stad(sdelen) met diverse mobiliteitsvormen
Economische meerwaarde	• Iconen trekken bezoekers en bestedingen aan. • Binnenstad een economische motor en regionale centrumfunctie: - Bestedingen, variatie van winkelen, horeca en andere voorzieningen in een compacte binnenstad. - Hoogstedelijk centrum-milieu: nieuwe kantoren (nabij CS), wonen in de binnenstad, verblijfskwaliteit - Investeren in Oostflank van het Centrum met het Bestuurskwartier en de culturele sector rondom de Lauwersgracht.
Maatschappelijke uitdaging	• Inclusieve stad: - Woningen voor alle doelgroepen. - Ruimte om te werken in alle deelgebieden van de stad. - Arnhem-Zuid een herkenbare positie geven in de Economische Agenda. • Verblijfskwaliteit: - Vergroenen waar mogelijk in alle deelgebieden goed voor o.a. klimaat-adaptatie en leefkwaliteit.

- Randvoorwaarden

Om het potentieel van de twee hoofdopgaven volledig te kunnen benutten moeten de groeibepalende randvoorwaarden op orde zijn. De focus ligt hierbij op Human Capital, toekomstbestendige werklocaties en het leggen van verschillende verbindingen. Bij deze laatste randvoorwaarde draait het bijvoorbeeld om infrastructurele verbindingen in en rond de stad, fysieke verbindingen en verbindingen tussen ondernemers en met kennisinstellingen, maar ook om een optimale dienstverlening aan inwoners en ondernemers.

o Human Capital Agenda

De aanwezigheid van voldoende en goed gekwalificeerd personeel op het juiste moment is een cruciale randvoorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven. In de komende jaren zal de arbeidsmarkt verder onder druk komen te staan. Enerzijds door de verwachte impact van de huidige crisis op o.a. het aantal werklozen. Anderzijds zal er een vraag blijven bestaan in sectoren zoals zorg, bouw en installatie en metaalelektro, zakelijke dienstverlening en hopelijk ook weer vrij snel in de sectoren horeca en toerisme. Door de snel veranderende markten, door energietransitie en circulaire economie en de voortgaande digitalisering zijn bedrijven continu op zoek naar talent, getraind in de nieuwste vaardigheden.

o Werklocaties

Werklocaties dienen aantrekkelijk te zijn én te blijven voor bedrijven om gevestigd te blijven of nieuw te willen vestigen in Arnhem. Dat komt ten goede aan de werkgelegenheid en leidt tot een lagere uitkeringsafhankelijkheid en groei van het aantal inwoners en bezoekers. Tevens leidt een aantrekkelijk vestigingsklimaat tot het beter behouden van studenten en starters in de stad. Bedrijven zijn sterk lokaal geworteld en daarom tevens belangrijk voor de lokale sociale structuur. Bedrijven zijn bijvoorbeeld sponsor van evenementen en sportverenigingen. Ook ondersteunen ze vaak maatschappelijke organisaties in de stad met hun kennis en kunde. Aantal uitdagingen waar Arnhem op haar werklocaties voor staat:

- Er is in Arnhem weinig ruimte beschikbaar voor nieuwe werklocaties en zien we locaties met economische bestemming in woonwijken plaatsmaken voor woningen.
- Veranderingen in de economie leiden tot snelle veranderingen in branches en daarmee ook tot andere eisen aan pand en (werk)omgeving. De kwaliteit van de werklocaties in Arnhem is voldoende te noemen. Om dit te behouden is het van belang hier aan te blijven werken. Denk hierbij aan verschillende vormen van bereikbaarheid faciliteren en borgen.
- Andere ruimtelijke claims, zoals groen en woningbouw dreigen bestaande bedrijventerreinen en kantorenlocaties te verdringen.
- Werklocaties hebben een belangrijke rol in de energietransitie, in de transitie naar een circulaire economie en het klimaatbeleid. In het bedrijfsleven wordt namelijk de meeste energie en grondstoffen verbruikt. Ook zijn dit de gebieden in de stad die de grootste hittestress kennen, wat van invloed is op de totale leefbaarheid in de stad.

o *Verbindingen*
Verbindingen in diverse vormen zijn belangrijk voor een goed functionerende economie en de uitdagingen waar we maatschappelijk voor staan. We onderscheiden er vier voor de economische agenda van Arnhem:

- Fysieke verbindingen zoals infrastructuur, bereikbaarheid en functiemening (wat zijn belangrijke aanvullende zaken naast de grote investeringen die al gepland zijn en/of in uitvoering zijn).
- Verbindingen tussen sectoren en mensen.
- Verbinding versterken tussen (lokale, regionale, landelijke en internationale) gebieden (ruimtelijk, organisatorisch en qua mobiliteit).
- Intensiveren van contacten met ondernemers en bedrijven tijdens en na de crisis.

III. Economische uitvoeringsagenda 2021-2025 in energieke coalities

De uitvoeringsagenda & organisatie
De uitvoeringsagenda is voor 2021 en verder. Hierbij zijn de acties voor 2021 concreet gemaakt en worden de acties voor de jaren erna nog wat abstracter gehouden. Doordat de uitvoeringsagenda vervolgens ieder jaar wordt geüpdatet, zal in de loop van 2021 de abstractere acties weer vertaald worden naar concrete acties voor 2022.

Om tot een succesvolle uitvoering te komen van de acties is samenwerking tussen de betrokken partners in de stad nodig. Ondernemers, onderwijs en overheid de hierop samen inzet plegen en in investeren. Daarom worden energieke coalities gevormd op verschillende thema's en projecten. Deze coalities zijn nodig om de acties uit het uitvoeringsplan tot een blijvende impact te genereren maar ook om richting regionale en nationale samenwerkingspartners een effectieve coalitie te vormen.

Via een gezamenlijke uitvoeringsagenda gaan we met onze partners in de stad en de regio samen werken met energieke coalities werken om onze ambities te realiseren en bij te dragen aan de maatschappelijke opgaven.

- Samen werken aan deze agenda

Belangrijk uitgangspunt is dat het een agenda van de stad is, en blijft. Op dit moment wordt nog een regisserende en aanjagende rol van ons, als gemeente gevraagd. We werken er naartoe, dat in de komende jaren steeds meer door partijen zelf opgepakt wordt en dat de gemeente geleidelijk aan een bescheidenere rol gaat spelen. Hier zien we overigens, al wat beweging in ontstaan.

Vooralsnog zien we twee niveaus vanuit we de samenwerking vanuit de Economische Agenda willen neerzetten:

Economische strategische alliantie Arnhem
Deze alliantie bestaat uit 8-12 betrokkenen uit de stad en gemeentelijke organisatie en heeft als functie om te duiden wat er op ons af komt en hoe dit zich verhoudt tot de hoofdopgaven van de Economische Agenda en het uitvoeringsplan. De gemeente neemt het initiatief voor oprichting. De start bijeenkomst vindt plaats in Q2, gevolgd door een bijeenkomst om het uitvoeringsplan 2022 te formuleren in Q3. Hierin vragen we de alliantie om actief hun netwerk in te zetten en daar waar nodig nieuwe coalities te smeden. Ook herijken zij waar nodig de hoofdopgaven, waar nodig.

Energieke Coalities
Om recht te doen aan de wens aan meer uitvoeringskracht, vormen we energieke coalities. Dit zijn partijen die elkaar nodig hebben om tot, effectieve uitvoering van projecten uit de uitvoeringsagenda van de Economische Agenda te komen. Grotendeels bestaan deze coalities al. Frequentie, deelnemers en de rol van de gemeente is verschillend. Afhankelijk van wat nodig is. De agenda van deze energieke coalities is gericht op (effectieve) uitvoering van projecten. Jaarlijks stellen zij (belangrijkste stakeholders) samen met de alliantie een nieuw uitvoeringsplan vast. In het aangaan van coalities heeft de gemeente in eerste instantie een sterk aanjagende en signalerende rol. Gaandeweg zal de Economische strategische alliantie Arnhem dit meer op zich gaan nemen.

Verhouding Economische strategische alliantie met energieke coalities
Samenspel is noodzakelijk voor monitoring stand van zaken uitvoeringsplan, signalering knelpunten, doorzettingskracht (gebruik netwerk) en het gezamenlijk vaststellen jaarlijkse uitvoeringsplan.
Een jaarlijkse bijeenkomsten en het neerzetten van wederzijdse kennisdeling zijn hierin belangrijke elementen om het samenspel goed neer te zetten.

Financiën
Vanuit economie wordt financieel ingezet op twee sporen:
1. Het versterken van de organisatiegraad van partijen in de stad, door middel van het verstrekken van subsidies.
2. Door het doelgericht geld verstrekken aan projecten die binnen de energieke coalities vallen.

- Uitvoeringsagenda 2021

De uitvoeringsagenda kent een jaarlijkse cyclus en is op dit moment volop in bedrijf. Er zijn inmiddels diverse energieke coalities gevormd om tot effectieve uitvoering van de agenda te komen. De monitoring voortgang van de uitvoeringsagenda wordt gedaan door de nog te vormen strategische economische alliantie en zal een concept uitvoeringsagenda voor 2022 maken. In november zal door de deelnemers van de energieke coalities en de strategische economische alliantie uitvoeringsagenda voor 2022 vastgesteld worden. In bijlage 1 is de uitvoeringsagenda 2020/2021 te vinden. Deze uitvoeringsagenda kent een nauwe samenhang met het programma Vitale Economie. Veel van de elementen uit de uitvoeringsagenda, zijn projecten die ook binnen het programma Vitale Economie vallen. De Economische Agenda geeft hiermee ook richting aan het programma Vitale Economie.

4 Bijlagen

- De uitvoeringsagenda 2021
- Advies en Concept Economische agenda Buck Consultants International (mei 2020)

Overzicht deelnemers ronde tafelgesprek

Onderwerp: **Economische Agenda 2021-2025**	
Naam	**Namens**
Bas van Es	Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen
Tom Kortbeek	Verenigd Creatief Ondernemend Arnhem
Tanja Kraal Robbert Nesselaar	Citymarketing Arnhem
Marjolijn Brussaard	College van Bestuur ArtEZ
Olaf Heller	StAB
Anja de Weerd	OKA
Berry Kessels	PBA

BEHANDELRESULTAAT

Ronde tafelgesprek d.d. 22 september 2021

GEMEENTE Arnhem

Economische Agenda 2021-2025

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Pape (VVD), Van Iperen (D66), Simonis (GroenLinks), Visser (PvdA), Nede (ChristenUnie), Usta (Denk/Verenigd Arnhem), Van Plateringen (AOP) , Hutten (CDA) en Verheij (PVV). De fracties van de Partij voor de Dieren en de SP waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
Tijdens het ronde tafelgesprek waaraan onderstaande personen hebben deelgenomen is uitgebreid gesproken over het raadsvoorstel. .

Bas van Es	Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen
Tom Kortbeek	Verenigd Creatief Ondernemend Arnhem
Tanja Kraal Robbert Nesselaar	Citymarketing Arnhem
Marjolijn Brussaard	College van Bestuur ArtEZ
Olaf Heller	StAB
Anja de Weerd	OKA
Berry Kessels	PBA

Conclusie
De voorzitter concludeert dat het Ronde tafelgesprek is afgerond en geeft aan dat de Meningsvorming over het het raadsvoorstel op een van de volgende Politieke Avonden zal plaats vinden.

De griffier,

Jozef Kersten

De voorzitter,

Scott van den Broek

BEHANDELRESULTAAT

GEMEENTE Arnhem

Economische Agenda 2021-2025

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Eppich (VVD), Loor (D66), Simonis (GroenLinks), Visser (PvdA), Becker (ChristenUnie), Aydemir (Denk/Verenigd Arnhem), Groot (CDA), De Groot (PvdD) en Verheij (PVV). De fracties van de Arnhemse Ouderen Partij en de SP waren niet vertegenwoordigd.

Bespreking
De beraadslaging bestond uit een start van de meningsvorming 1. Tijdens de M1 behandeling hebben fractievertegenwoordigers hun voorlopige mening geuit en vragen gesteld aan de portefeuillehouder.
De portefeuillehouder heeft alle vragen beantwoord.
Verschillende fracties overwegen moties in te dienen.

Conclusie
De meningsvorming 1 is afgerond. De voorzitter concludeert dat het onderwerp direct door kan naar een meningsvormende ronde 2 behandeling.

De griffier,	De voorzitter,
Steffan Vos	Joël van der Loo

Economische Agenda Arnhem 2021-2025

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	24 november 2021
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	J. van Dellen

.

Aan de gemeenteraad, 17 november 2021

Aanwezig:
De raadsleden/fractievolgers: Manders (Arnhem Centraal), Eppich (VVD), Loor (D66), Simonis (GroenLinks), Visser (PvdA), Aydemir (DENK/VA), Becker (ChristenUnie).
De fracties van de AOP, CDA, PPV, Partij voor de Dieren en SP waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
De raadskamer heeft onderstaande moties en amendement besproken.

- Motie "Belang creatieve sector voor innovatie" (21M263) van de fractie D66 en Partij voor de Dieren
- Amendement "Kaders voor de toekomst" (21A72) van de fractie GroenLinks
- Motie "Een Arnhemse week van verbinding, experiment en innovatie" (21M268) van de fractie GroenLinks
- Motie "Kaders voor een toekomst met welzijn" (21M269) van de fractie GroenLinks
- Motie "Regelluwe zones: ruimte voor experiment" (21M270) van de fractie D66
- Motie "Duurzame bereikbaarheid op de agenda" (21M271) van de fractie D66
- Motie "Arnhems talent: de basis voor onze economie" (21M272) van de fractie D66
- Motie "Ook over de grens samenwerken en verbinden" (21M273) van de fractie D66

Naar aanleiding van de bespreking zal een aantal voorstellen worden aangepast. De fractie van DENK/VA heeft aangegeven de moties 21M271, 21M272 en 21M273, mede te willen indienen.

Toezegging/Afspraak
Wethouder van Dellen zal de raad zo spoedig mogelijk (uiterlijk maandagochtend 22-11) informeren over de Human Capital Agenda *(n.a.v. de bespreking van de concept motie 21M272*).

Conclusie
De voorzitter concludeert namens de raadskamer dat de Meningsvormende 2 fase is afgerond en het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvorming.

De raadsadviseur, De voorzitter,

E.J.S. Dirksen C.J.M. Kalthoff

Titel/onderwerp: **Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem**

Raadsadviseur: Petra Wielaard Telefoonnr: 377 4836 petra.wielaard@arnhem.nl

Van:	Rekenkamer Arnhem	Ambtenaar:	Meriam de Lange
College:	A. Marcouch	Telefoonnr:	377 4846
		E-mailadres:	meriam.de.lange@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (2)		
Toelichting	**Inhoud** De Rekenkamer Arnhem heeft onderzoek gedaan naar de omvang van ondermijning in Arnhem met als doel om inzicht te geven in het beleid om ondermijning tegen te gaan, welke mogelijkheden de gemeente zou kunnen inzetten en de rol van de gemeenteraad. Het onderzoek heeft geresulteerd in een aantal conclusies; ondermijning is bestuurlijk geen prioriteit (geweest) en onderwerp van gesprek, de organisatie is (door de opbouw) niet in positie gebracht en het Spijkerkwartier (als casus binnen het onderzoek) is geen uitzondering. De Rekenkamer doet een aantal aanbevelingen; formuleer ambities en doelen voor de aanpak van ondermijning, zet het onderwerp op de politieke agenda en investeer, zet in de relaties met samenwerkingspartners, breng de organisatie in positie. Door middel van het ontwerp raadsbesluit reikt de Rekenkamer zowel het college van B&W als de gemeenteraad handvatten aan om concreet werk te maken van de aanbevelingen. **Reactie college** De bestuurlijke reactie van het college is aan het rapport toe gevoegd. **Motie** Tijdens de besluitvorming op 30 juni 2021 over de Perspectiefnota 2022-2024 is de motie "Plan van Aanpak Ondermijning" (21M134g) unaniem aangenomen. **Agendering** Het rapport is op 7 juli en 22 september informatief besproken met de Rekenkamer en op 6 oktober meningsvormend met de portefeuillehouder.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Afronden van de meningsvormende fase door het bespreken van de concept moties en/of amendementen en doorgeleiden naar de besluitvorming.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld. Behandeling gebeurt per motie of amendement, op volgorde van volgnummer: 1. Indiener licht motie of amendement toe. 2. Woordvoerders van andere fracties krijgen de gelegenheid om vragen te stellen aan de indiener of hun standpunt te delen. 3. De portefeuillehouder krijgt de gelegenheid om te reageren op de motie of het amendement (pre-advies). 4. Woordvoerders kunnen reageren op de bijdrage van de portefeuillehouder. 5. Daarna is de volgende motie of amendement aan de beurt, totdat alle moties of amendementen zijn besproken. Interrupties zijn toegestaan, maar kunnen vanwege de tijd beperkt worden.		
Bijlagen			

Raadsvoorstel "De Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem"
Bijlage 1 - Rapport Rekenkamer Arnhem (inclusief addendum)
Bijlage 2 - Aanbiedingsbrief
Bijlage 3 - Persbericht
Aangenomen motie "Plan van Aanpak Ondermijning" (21M134g) van de fractie CDA
Behandelresultaat 7 juli 2022, 1ste informatieve behandeling
Behandelresultaat 22 september 2021, 2de informatieve behandeling
Schriftelijke beantwoording van de vragen gesteld aan de heer Van der Torre
Behandelresultaat 6 oktober 2021, meningsvormende (1) behandeling

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem
Motie van	Rebin Maref – VVD
Titel van de motie	Volg het grote geld
Nummer Zaaknummer	**21M262** 517758

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 24 november 2021 een besluit te nemen over het ‘’ Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem‘’.

We weten dat:

- Georganiseerde criminaliteit het lokale gezag ondermijnt, het verslechtert de veiligheid en leefbaarheid en levert schade op voor inwoners en ondernemers;
- De onderwereld voor illegale activiteiten gebruik maakt van diensten van 'de bovenwereld' waar underground banking een zeer belangrijk onderdeel van is;
- Geld het middel is waarmee criminelen hun ondermijnende activiteiten kunnen continueren;
- De gemeente als onderdeel van haar aanpak ook kijkt naar geldstromen, maar deze niet expliciet in haar aanpak of kadernota veiligheid heeft opgenomen.

We vinden dat:

- Een effectieve aanpak vraagt om een georganiseerde overheid die alle middelen en instrumenten inzet die tot haar beschikking staan om te kunnen inzetten op de veiligheid en leefbaarheid van inwoners en ondernemers;
- We de economische machtsposities die zijn opgebouwd met kapitaal dat met criminele activiteiten is verdiend en het gemakkelijk kunnen verplaatsen van dat geld moeten doorbreken;
- We bij het oppakken van ondermijnende criminelen of het sluiten van ondermijnende criminele panden de focus moeten leggen op het volgen van de geldstromen.

Verzoekt het college;

- Om in het aanpakken van ondermijnende criminaliteit underground banking expliciet op te nemen in de werkwijze.
- Underground banking en het volgen van fout geld een zeer prominente plek te geven bij het uitwerken van een nieuwe kadernota veiligheid.

Raadsleden

Rebin Maref – VVD

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer **517758**

ONDERWERP: **de Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem**

Voorstel

De Rekenkamer stelt de raad voor te besluiten

1. Het college de opdracht te geven om bij de Kadernota Veiligheid 2022-2025 een integrale visie op te nemen op veiligheid en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad waarbij in ieder geval wordt aangegeven:

    a. Hoe er met andere beleidsterreinen wordt samengewerkt;.
    b. Welke prioriteiten daarin gesteld worden;
    c. Hoe lering wordt getrokken uit de projecten en ontwikkelingen van de laatste jaren;
    d. Hoe de knelpunten binnen de huidige werkwijze van de organisatie, met specifieke aandacht voor de afdeling Veiligheid en Teams Leefomgeving verbeterd kunnen worden.

2. Het college de opdracht te geven om een plan van aanpak op te stellen voor de aanpak met ambities en formatie van ondermijning drie maanden na het vaststellen van de Kadernota en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad.

3. Het college de opdracht te geven om een voorstel voor te leggen aan de raad over de wijze van rapportage en monitoring rondom ondermijning.

Inleiding

De Rekenkamer Arnhem heeft een onderzoek uitgevoerd naar ondermijning in Arnhem en bekeken hoe groot de problemen in Arnhem zijn en in hoe hoeverre het gemeentelijke beleid om ondermijning te bestrijden, effectief is. Meer specifiek is ter toelichting één wijk als casus opgenomen: het Spijkerkwartier.

De doelstelling van het onderzoek is het geven van inzicht in:

1. de wijze waarop de gemeente Arnhem door middel van beleid probeert grip te krijgen op ondermijning en de grijze economie, in Arnhem in het algemeen en in het Spijkerkwartier in het bijzonder;
2. de instrumenten die de gemeente daarbij nog meer in zou kunnen zetten;

3. de rol van de raad daarbij.

Met daarbij als centrale vraagstelling van het onderzoek:
Wat kan op basis van inzicht in (de aanpak van) ondermijnende praktijken in Arnhem, in het bijzonder in het Spijkerkwartier, worden geconcludeerd over de effectiviteit van het Arnhemse beleid op de korte en lange termijn, en op welke wijze geeft de gemeenteraad mede vorm aan dit beleid?

De hoofdconclusie van dit onderzoek luidt als volgt:
De gemeente Arnhem heeft als het gaat om de bestrijding van ondermijning een gebrek aan ambities, een gebrek aan heldere doelen, een gebrek aan prioritering, een gebrek aan middelen en een gebrek aan formatie. Dit creëert samen met de Arnhemse historie op het vlak van criminaliteit een potentiële voedingsbodem voor ondermijning.

Het eindrapport bestaat uit verschillende elementen. Het eerste deel van het rapport is de bestuurlijke nota met daarin een reflectie van hoogleraar ondermijning Pieter Tops, de conclusies en aanbevelingen en de integrale reactie van het college opgenomen en een nawoord en addendum van de Rekenkamer. Het tweede deel van het rapport bestaat uit de nota van bevindingen, ook wel bekend als het feitenrelaas als Bijlage I. Alle documenten zijn ook digitaal beschikbaar op de website van Rekenkamer Arnhem.

Argumenten

1.1 Een integrale visie op veiligheid voorkomt problemen op andere terreinen

Door breder te kijken dan enkel de specifieke veiligheidsonderwerpen worden veel problemen op andere gebieden voorkomen. Zo wordt de ondermijnende sector minder interessant voor jongeren waarbij het op school niet goed gaat en het grote geld lonkt. En faciliteert de gemeente minder randvoorwaarden waarbij hulpbehoevenden worden geronseld.

1.2 Een prioritering helpt om focus aan te brengen in het omvangrijke werkgebied.

Door in te zetten op een drie- of vijftal etc. onderwerpen vergroot de gemeente haar slagkracht op het terrein van veiligheid en ondermijning in het bijzonder. Als alles belangrijk is, is niks belangrijk. Bespreek als raad waar de focus voor de komende jaren naar uitgaat en bespreek ook wanneer er flexibiliteit vereist is om bij te sturen.

1.3 De huidige positie en omvang van de afdeling Veiligheid komt niet tot zijn recht in deze vorm in de strijd tegen ondermijning.

Daarom geeft de raad het college de opdracht om te kijken hoe dit beter kan.

2.1 *Een plan van aanpak in de bestrijding van ondermijning biedt handvatten voor de toekomst.* Het onderzoek constateert dat er al een (onofficiële) visie op de aanpak bestaat vanuit de afdeling Veiligheid en het college. Door dit schriftelijk vast te leggen wordt het belang en de urgentie onderstreept. Deel deze visie met de raad.

2.2 *Doordat college en raad over de ambities met elkaar in gesprek gaan voorkom je dat er wederom evenveel ambities op het terrein van veiligheid zijn als dat er veiligheidsambtenaren werkzaam zijn.*

3. Een heldere monitoring en rapportage geeft de raad inzicht.

De raad is geholpen bij actuele cijfers en toelichting bij de verschillende veiligheidsonderwerpen. Op dit moment ligt het informatie- en kennisniveau op een laag niveau.

Beoogd effect

Het rekenkameronderzoek heeft als beoogd effect om de raad instrumenten te geven om een veiliger Arnhem te bewerkstelligen met bijbehorende doelen en prioriteiten die passen bij de stad.

Participatie

In het kader van het onderzoek is gesproken met bewoners en ondernemers uit het Spijkerkwartier, raadsleden , bestuurlijk verantwoordelijken in individuele interviews, ambtelijk verantwoordelijken middels groepsbijeenkomsten en individuele gesprekken.

Kanttekeningen

n.v.t.

Financiën en uitvoering

Indien uw raad besluit de aanbevelingen van de Rekenkamer over te nemen (de 6 beslispunten in het dictum), dan adviseert de Rekenkamer u het college te verzoeken binnen een termijn van drie maanden een plan van aanpak inclusief financiële consequenties aan de raad aan te bieden. In het plan van aanpak dient het college aan te geven op welke wijze de aanbevelingen (raadsbesluiten) uitgevoerd zullen worden.

Communicatie

De Rekenkamer licht het rapport aan uw raad toe tijdens een informatieve raadskamerbijeenkomst [en in de situatie dat de behandeling van het rapport over de zomer wordt getild organiseert de rekenkamer een technisch vragenuurtje kort na publicatie van het rapport] en geeft een persbericht

uit.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Rapport Rekenkamer Arnhem (inclusief addendum)
- Aanbiedingsbrief
- Persbericht

RAADSVOORSTEL

Zaaknummer 517758

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het Rekenkamerrapport en het voorstel van de Rekenkamer Arnhem van 15 juni 2021
zaaknummer: 517758

besluit:

1. Het college de opdracht te geven om bij de Kadernota Veiligheid 2022-2025 een integrale visie op te nemen op veiligheid en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad waarbij in ieder geval wordt aangegeven:

   a. Hoe er met andere beleidsterreinen wordt samengewerkt;.
   b. Welke prioriteiten daarin gesteld worden;
   c. Hoe lering wordt getrokken uit de projecten en ontwikkelingen van de laatste jaren;
   d. Hoe de knelpunten binnen de huidige werkwijze van de organisatie, met specifieke aandacht voor de afdeling Veiligheid en Teams Leefomgeving verbeterd kunnen worden.

2. Het college de opdracht te geven om een plan van aanpak op te stellen voor de aanpak met ambities en formatie van ondermijning drie maanden na het vaststellen van de Kadernota en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad.

3. Het college de opdracht te geven om een voorstel voor te leggen aan de raad over de wijze van rapportage en monitoring rondom ondermijning

De griffier, De voorzitter,

Rekenkamer Arnhem

De wet van de stimulerende achterstand

Onderzoek Ondermijning

15 juni 2021

Zaaknummer: 517758

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 2

Addendum 3

Het lokaal bestuur en de aanpak van ondermijning - 5

1. Inleiding 10

1.1 Aanleiding 11

1.2. Doel- en vraagstelling 11

1.3 Onderzoeksaanpak en afbakening 12

1.4 Leeswijzer 14

2. Conclusies 15

2.1. Beantwoording onderzoeksvragen 1 t/m 4 15

2.2 Hoofdconclusie 16

2.3. Conclusies 17

3. Aanbevelingen 20

4. Reactie College van B&W 22

5. Nawoord 23

Addendum

De Rekenkamer Arnhem past ter verduidelijking de tekst van Ondermijning op enkele punten aan.

Nota van Bevindingen

Pagina 14, paragraaf 2.4. Overige praktijken en fenomenen
De zin 'Op verschillende locaties in de stad (onder meer in het Spijkerkwartier) wordt illegaal gokken gesignaleerd. Het gaat om praktijken die worden afgeschermd' aanvullen met … (en daardoor moeilijk vallen te bewijzen).

Pagina 32, paragraaf 3.2, de veiligheidsorganisatie (2000-2017)
Toevoegen na de zin 'De Nijmeegse veiligheidsafdeling telt dan bijvoorbeeld ongeveer dertig medewerkers'. Om de vergelijking in formatie met Arnhem te verhelderen voegen wij hier de zin aan toe

'Bij dezen dertig medewerkers worden de BOA's niet meegeteld. Deze vallen onder de afdeling Stadsbeheer. Het gaat alleen om de formatie van de afdeling Veiligheid.'

Pagina 32, paragraaf 3.2, de veiligheidsorganisatie (2000-2017)
Toevoegen na de zin 'Circa vier jaar geleden werd de ambtelijke veiligheidsstaf uitgebreid naar zeven medewerkers, want te veel urgente veiligheidskwesties bleven liggen. 'Hierbij zijn de twee medewerkers van het Veiligheidshuis niet meegerekend.

Pagina 32, paragraaf 3.2, de veiligheidsorganisatie (2000-2017)
Jaartal aanpassen in de zin 'Ook de handhavings- en toezichtorganisatie in Arnhem is klein in 2017.' Dit wordt vervangen door

'Ook de handhavings- en toezichtorganisatie in Arnhem is klein in 2015.'

Pagina 34, paragraaf 3.4.
De zin 'Concrete signalen over… van het RIEC' is onduidelijk/onvolledig geformuleerd.
Om dit te verduidelijken is de zin aangepast: ··'De concrete signalen over mensenhandel worden niet opgenomen in de bestuurlijke rapportages, maar monodisciplinair onderzocht door het PCT en AVIM (mensenhandelteam Politie). Deze signalen kunnen worden besproken in het casusoverleg Mensenhandel van het RIEC.'

Pagina 41, paragraaf 4.2.
De zinnen 'Er zijn eind 2019 … plus het RIEC, de Omgevingsdienst Regio Arnhem en de Havenmeester' zijn niet correct geformuleerd. Deze formulering wekt de indruk dat het RIEC deelnam aan de bijeenkomst, maar het RIEC organiseerde en presenteerde deze bijeenkomsten samen met de gemeente.
Om dit te verduidelijken is de eerste zin aangepast: 'Er zijn eind 2019 en begin 2020 in samenwerking met het RIEC twee zogenoemde bewustwordingsbijeenkomsten georganiseerd door gemeenteambtenaren.'

Pagina 46, paragraaf 4.4. aandacht voor ondermijning bij de gemeenteraad
Toevoegen na bulletpoint 3

* Er zijn wel vragen gesteld over vakantiepark Arnhem of dit vrijplaats taferelen waren. Daarnaast is de raad ook geïnformeerd over Ariadne aanpak.

<u>Bestuurlijke Nota</u>

In de bestuurlijke nota is na bestuurlijk wederhoor nog een aantal kleine correcties geweest in het verhaal van Pieter Tops.

- toegevoegd: in Arnhem

Het lokaal bestuur en de aanpak van ondermijning - *Pieter Tops*

Het veiligheidsbeleid heeft zich de afgelopen jaren in de meeste gemeenten ontwikkeld van een reeks reacties op incidenten (met een hoofdrol voor de politie en de burgemeester) tot een brede en meer samenhangende aanpak, met een betrokkenheid van veel actoren, zo constateerden wij in een studie uit 2010 (Tops e.a., 2010). Veiligheid is daarmee een van de dragers van gemeentelijk beleid geworden, qua zwaarte en impact vergelijkbaar met zorg en ruimtelijke ordening. Mede als gevolg daarvan zijn er in veel gemeenten directies of afdelingen veiligheid ontstaan met een behoorlijke omvang en slagkracht.

Aanvankelijk concentreert de aandacht van gemeenten zich vooral op het verminderen van overlast en ongemak die door burgers ervaren worden. Terugdringing van 'veel voorkomende criminaliteit' is een belangrijke prioriteit. Ook woninginbraken, overvallen en straatroof, de zogenaamde high impact crimes, krijgen veel aandacht van politie en gemeenten. Onder andere door samenwerking met burgers te intensiveren – de beste remedie tegen woninginbraak blijkt verbetering van hang- en sluitwerk in woningen te zijn – slaagt men er geleidelijk in om op deze gebieden successen te boeken. De omvang van de 'geregistreerde criminaliteit' daalt al jaren (CBS, 2021). Er zijn ondertussen in het lokale veiligheidsbeleid wel nieuwe onderwerpen bijgekomen. Huiselijk geweld, cybercrime en georganiseerde misdaad (mensenhandel, drugscriminaliteit) zijn daar voorbeelden van.

Het vraagstuk van de georganiseerde misdaad is sinds ongeveer 2010 stevig op de agenda van het lokaal bestuur geplaatst, te beginnen in de grotere steden, met name in het Zuiden van het land. 'Ondermijning' is de term die daarbij steeds vaker gebruikt werd. Die term heeft tot nogal wat discussie en onduidelijkheid geleid, overigens met name in academische kringen. In de bestuurlijke en ambtelijke werkelijkheid was die discussie er veel minder, hoewel de populariteit van het begrip – en de financiële middelen die daardoor beschikbaar kwamen – wel tot een zekere 'oprekking' van zijn betekenis hebben geleid.

Enige begripsverheldering is daarom op zijn plaats. Georganiseerde misdaad lijkt een duidelijk begrip, maar ook daarover is in academische kring nog veel discussie; het is een 'wezenlijk omstreden begrip' heet het dan (zie bijvoorbeeld Paoli en Decorte, 2010). De officiële definitie van de Verenigde Naties luidt als volgt: bij georganiseerde misdaad gaat het om gestructureerde groepen van drie of meer personen, die gedurende enige tijd bestaan en die gezamenlijk optreden met het doel een of meer ernstige misdrijven te plegen teneinde, direct of indirect, een financieel of ander materieel voordeel te verkrijgen (VN, 2000). Veel discussie gaat over de vraag wat 'georganiseerd' betekent in het begrip georganiseerde misdaad. Vaak roept dat het idee op van sterk hiërarchische groepen, vergelijkbaar met het beeld dat wij hebben van de Italiaanse maffia's

(denk aan de film The Godfather). Inmiddels is de communis opinio dat georganiseerde misdaad beter begrepen kan worden als een netwerk van groepen en groepjes, die allemaal hun specifieke plek in het 'ecosysteem' van georganiseerde misdaad hebben; soms zijn zij elkaars concurrent en soms hebben zij elkaar nodig of ondersteunen zij elkaar. Het is eerder een systeem van georganiseerde anarchie, dan van strak geleide organisaties (hoewel strakke leiding soms wel voorkomt).

Ondermijning heeft betrekking op de mate waarin georganiseerde misdaad invloed heeft op de legale en beoogde werking van het samenlevingssysteem, en er (NSOB, 2016). Ondermijning gaat dus over de effecten van de georganiseerde misdaad op de samenleving, en er is geen reden om te veronderstellen dat die in Arnhem minder zouden zijn dan in andere steden. De centrale vraag is: wat merkt de samenleving ervan dat er zoiets als georganiseerde misdaad bestaat? Ondermijning is in die zin georganiseerde misdaad dichtbij. Waar georganiseerde misdaad een begrip is uit de wereld van de rechtshandhaving (law enforcement), daar is ondermijning meer een begrip uit de bestuurlijke wereld. Het wordt inmiddels ook internationaal gebruikt (Europol, 2021).

Georganiseerde misdaad kent verschillende verschijningsvormen, en per vorm kan worden nagegaan wat de ondermijnende effecten zijn. In Nederland is de drugscriminaliteit de 'sterkhouder' van de georganiseerde misdaad, die grote effecten in de samenleving heeft. Op crimineel niveau versterkt zij de aanwezigheid van andere vormen van criminaliteit (geweld, witwassen, mensenhandel etc.). Op sociaal niveau oefent zij aantrekkingskracht uit op mensen en groepen die anders niet of minder snel in een criminele omgeving terecht zouden komen (geld, status en spanning als verleidingsfactoren). Op economisch niveau leidt zij tot oneerlijke concurrentie en verstoring en belasting van legale economische processen (bijvoorbeeld in vastgoed). Op institutioneel niveau belast zij de werking van de rechtsstaat en tast zij de werking van de overheid en van overheidsbeleid aan (o.a. via corruptie).

Het onderscheid tussen georganiseerde misdaad en ondermijning is een onderscheid met praktische implicaties. De aanpak van de georganiseerde misdaad als zodanig is primair een taak van de opsporingsinstanties, zoals politie, Openbaar Ministerie en de FIOD. De aanpak van ondermijning daarentegen is primair een taak voor het openbaar bestuur, waarin gemeenten en daarbinnen met name de burgemeester een cruciale taak hebben. Natuurlijk is er een gebied waarop enige overlap bestaat en is goede samenwerking tussen opsporing en bestuur noodzakelijk, maar het is belangrijk om het onderscheid goed in de gaten te houden. Om het maar eens op de burgemeester toe te spitsen: een burgemeester pakt geen boeven op, daar hebben we de politie voor met al zijn specifieke bevoegdheden; maar een burgemeester heeft wel een belangrijke rol in het beschermen van de gemeenschap. Of breder geformuleerd: een gemeente is geen opsporingsinstantie, maar heeft wel een belangrijke rol in het integer houden van de samenleving en in het tegengaan van verkeerde ontwikkelingen die een voedingsbodem voor het ontstaan van georganiseerde misdaad kunnen vormen.

De grote sommen geld die in de drugscriminaliteit omgaan, oefenen aantrekkingskracht uit of hebben invloed op vele anderen (inwoners van volkswijken, kampers, motorclubs, boeren, middenstand, hooligans, financiële instellingen, vastgoedwereld, scholieren, sportclubs etc.); enkelen van hen behoren ongetwijfeld tot de harde kern van de drugscriminaliteit, maar de meesten toch niet. In de aanpak van die maatschappelijke doorwerking van georganiseerde misdaad heeft het (lokaal) bestuur een belangrijke rol. Concreter: de aanpak van de harde kern van de 'Mocromaffia' of de Brabantse misdaadfamilies is allereerst een zaak voor de strafrechtketen, waarbij ondersteuning door het bestuur nodig is (onderwijs, sociaal beleid etc.). Bij de meelopers en profiteurs speelt het (lokaal) bestuur een belangrijke rol en is het strafrecht ondersteunend; centraal staat daarbij een vermindering van de aantrekkingskracht van de criminele drugswereld.

Duidelijk is dat ondermijning (ook) een sociaal vraagstuk is. Er werd lang gedacht dat het wegnemen van achterstanden – wat het bestuur betreft – volstond om criminaliteit tegen te gaan. Dat (beleids-)perspectief miskent echter dat criminaliteit niet alleen een bedreiging is, maar ook kansen biedt. Criminele inkomsten maken families, groepen of netwerken min of meer autonoom, waardoor ze niet of minder afhankelijk zijn van de overheid, van onderwijsinstellingen of van werkgevers. Kortom, criminaliteit vervult sociale functies (Tops en Van der Torre, 2014). De consequentie is dat bij de aanpak van ondermijning (sociale) preventie enerzijds en handhaving en opsporing anderzijds een twee-eenheid behoren te zijn. Preventie zonder repressie is tandeloos, repressie zonder preventie is eindeloos. Het is inmiddels breed aanvaard dat het lokaal bestuur in preventie van georganiseerde misdaad een belangrijke rol heeft (Raad van State, 2019). De opsporing en vervolging van georganiseerde misdaad is, zoals gezegd, een primaire taak voor de politie. Het gaat om samenwerking en gecoördineerde inzet van scholen, sociale wijkteams, jongerenwerk, gemeentelijke handhaving, lokale politie (wijkpolitie en recherche) en justitie (Noordanus e.a., 2021).

De bestuurlijke aanpak van de georganiseerde misdaad heeft sinds het begin van deze eeuw een belangrijke ontwikkeling doorgemaakt. De eerste stap bestond uit het tegengaan van misbruik door criminele organisaties van de legale bestuurlijke infrastructuur; daarvoor werd in 2003 de Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (BIBOB) is ingesteld. Doel is dat gemeenten, provincies, waterschappen en ministeries de integriteit van houders en/of aanvragers van vergunningen en subsidies kunnen toetsen, in eerste instantie door zelf onderzoek te doen en om bij twijfel daarna het landelijk bureau BIBOB te kunnen inschakelen. In dezelfde tijd ontstond de Wet Damocles (artikel 13b Opiumwet), die burgemeesters een instrument gaf om op te treden tegen misbruik van woningen en bedrijfspanden voor georganiseerde misdaad, met name drugshandel of -productie (Tops, 2020).

De tweede stap bestond uit het bij elkaar brengen van vertegenwoordigers van politie, OM, belastingdienst (FIOD), gemeenten en andere organisaties in zogenaamde Regionale Informatie en Expertise Centra. In de kern functioneren deze RIECs op basis van een convenant dat de

aangesloten organisaties in staat stelt om onderling informatie uit te wisselen en op basis daarvan gemeenschappelijke actie te ondernemen. In een aantal gevallen hebben de RIECs zich ook ontwikkeld tot expertisecentra en aanjagers op het gebied van de aanpak van georganiseerde misdaad.

De derde en laatste stap tot nu toe bestaat uit de ontwikkeling van een brede aanpak van ondermijning. Zo'n aanpak bestaat niet alleen uit de inzet van controlerende instrumenten (zoals artikel 13b Opiumwet of de Wet BIBOB) en is ook niet alleen de verantwoordelijkheid van de afdeling veiligheid. Het gaat hier om een gemeentebrede inzet, waar bijvoorbeeld ook de afdelingen bevolking (in- en uitschrijving BPR), sociale zaken (uitkeringen, sociaal beleid), onderwijs (startkwalificaties), economie (werk, integriteit), wonen (vastgoed) etc. een belangrijke rol in spelen.

Deze laatste stap naar de ontwikkeling van een gemeentebrede aanpak is inmiddels in veel gemeenten in volle ontwikkeling. Natuurlijk is dat een ingewikkeld proces, zoals overal waar het woord 'integraal' de kop opsteekt, maar er wordt in het algemeen serieus werk van gemaakt. In vergelijking daarmee lijkt de centrale overheid enigszins achter te blijven; de voormalig voorzitter van het landelijke Strategisch Beraad Ondermijning, Peter Noordanus, spreekt over het Haagse Byzantium en een papieren strategie: "de verkokerde Haagse bureaucratie zit voortgang in de weg' (interview in de Volkskrant, 2 maart 2021). Toch is er wel enige hoop; met name de voorgenomen intensivering van een wijkaanpak, mede ook geïnspireerd door de ervaringen met het Nationaal Programma Rotterdam-Zuid, lijkt een interessante kans te bieden. Investeringen in onderwijs, werk en wonen worden daarin gecombineerd met een versterking van de aanpak van ondermijning (het 'afsluiten van de verkeerde weg'). Nieuwe vormen van samenwerking tussen lokale en centrale overheid lijken daarbij ontwikkeld te kunnen worden.

Gebruikte literatuur

CBS (2021), Scherpe daling traditionele vormen van criminaliteit (cbs.nl), Den Haag

Europol (2021), European Union serious and organized crime threat assessment (Socta 2021), a corrupting influence: the infiltration and undermining of Europe's economy and society by organised crime, The Hague

Noordanus, P., E. van der Torre, P. Tops en J. Kester (2021), Preventie met gezag, een strategie voor weerbare wijken, Den Haag, 2021

Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (2016). Ondermijning ondermijnd. Hoe het rijk meer ruimte kan maken voor een (boven)lokale aanpak van georganiseerde ondermijnende criminaliteit. Den Haag

L. Paoli en T. Decorte (2014), Organized crime, a contested concept, in: L. Paoli, The Oxford handbook of organized crime, Oxford Univ ersity Press

Raad van State (2019), Voorlichting over rol van gemeenten bij aanpak ondermijnende criminaliteit, Den Haag

Tops, P., & Torre, E.J. van der (2015). Wijkenaanpak en ondermijnende criminaliteit. Den Haag: Boom Lemma.

Tops, P., M. van Duin, P. van Os en S. Zouridis (2010), Sleuren of sturen, gemeenten en de sturing van veiligheid en politie, Apeldoorn/Den Haag

Tops, P. (2020), Damocles in de praktijk, in: Mee(r) doen met Damocles, pp. 13-85, Den Haag

Verenigde Naties (2000), Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad, New York, 15-11-2000

1.Inleiding

Voor u ligt de bestuurlijke nota van de Rekenkamer Arnhem van het onderzoek naar ondermijning in Arnhem. Deze bestuurlijke nota bevat de conclusies en de aanbevelingen van het onderzoek. De basis hiervoor ligt in de nota van bevindingen, het feitelijke onderzoeksrapport dat door de ambtelijke organisatie is gevalideerd.

De Rekenkamer heeft onderzocht hoe groot de problemen in Arnhem zijn in en in hoeverre het gemeentelijke beleid om ondermijning te bestrijden, effectief is. Meer specifiek is ter toelichting één wijk als casus opgenomen: het Spijkerkwartier.

In 2008 stuurt de minister van Binnenlandse Zaken een gezamenlijk plan van aanpak (Rijk en VNG) *Bestuurlijke aanpak van georganiseerde misdaad* naar de Tweede Kamer. In de jaren erna wordt onder andere ingezet op het ondersteunen van gemeenten bij een bestuurlijke en geïntegreerde aanpak van georganiseerde criminaliteit.[1] De gemeentelijke verantwoordelijkheid bij de aanpak van ondermijnende criminaliteit is sinds ongeveer 2010 niet meer weg te denken.

Arnhem kent een treurige geschiedenis met ondermijnende criminaliteit. De stad staat relatief hoog op de verkeerde lijstjes. Zo legde in 1996 de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden vastgoedinvesteringen door Turks-Koerdische drugscriminelen in vele tientallen panden in Arnhem en in (nog veel meer) vastgoed in Turkije bloot.[2] En een meer recent voorbeeld is *de Dadermonitor Mensenhandel 2015-2019*. Arnhem staat in Nederland op plaats vier voor wat betreft de door de politie geregistreerde mensenhandel. In vijf jaar tijd gaat het om 140 registraties, dus gemiddeld 28 per jaar. Dit is een ongunstige plaats (achter Amsterdam, Den Haag en Rotterdam), al zijn er weinig registraties nodig om in de top-4 te belanden.

De Rekenkamer dankt de onderzoekers van bureau Lokale Zaken, Edward van der Torre en Maaike Heijkoop, voor het delen van hun expertise en het onderzoekswerk dat zij hebben verricht onder supervisie van Pieter Tops. We zijn Pieter Tops erkentelijk voor de beschouwing die hij heeft geschreven over ondermijnende criminaliteit. De beschouwing onderstreept, wat de Rekenkamer betreft, de verantwoordelijkheid die er voor de gemeente Arnhem ligt op het gebied van ondermijning. Ook bedankt de Rekenkamer Alain Baars die op ons verzoek passende beelden van

1 Dit krijgt vorm in de Regionale Expertise en Informatie Centra (het RIEC) en het Landelijk Expertise en Informatie Centrum.

2 Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. Enquêtecommissie Opsporingsmethoden. Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

het Spijkerkwartier heeft gemaakt. Het filmpje (linkje) is te vinden op de website van de Rekenkamer Arnhem Onderzoeken - Gemeente Arnhem.

1.1 Aanleiding

Ondermijnende criminaliteit is schadelijk voor de gemeenschap (zie 1.3 voor een concrete beschrijving van de schadelijke effecten). De grote maatschappelijke impact van ondermijning is voor de Rekenkamer dan ook een belangrijke aanleiding voor het uitvoeren van dit onderzoek.

Ook het beeld dat Arnhem te maken heeft met toenemende ondermijning was een aanleiding om een onderzoek op te starten. Een voorbeeld is de ontwikkeling van het Spijkerkwartier. In het Spijkerkwartier was sinds de sluiting van de raamprostitutie in 2006 sprake van positieve ontwikkelingen op het gebied van wonen, leefbaarheid, bedrijvigheid en veiligheid. Het Spijkerkwartier is een gewilde woonwijk en een broedplaats voor kleinschalige economische activiteiten. Er is echter ook sprake van problemen: de overlast door de enorme groei van de kamerbewoning en de ontwikkeling van de aard van de bedrijvigheid in en rond de Steenstraat, die het vermoeden doet ontstaan dat er in toenemende mate sprake is van ondermijning, een groeiende grijze economie en het mede daardoor zich minder veilig voelen bij zowel ondernemers als bij bewoners van de wijk.[3]

Tenslotte zijn ook de zorgen die raadsfracties hebben geuit tijdens de periodieke gesprekken met de Rekenkamer een aanleiding voor dit onderzoek. Raadsfracties hebben te kennen gegeven dat zij zich zorgen over ondermijning in het bijzonder in bepaalde gebieden in Arnhem waaronder het Spijkerkwartier (voornamelijk Steenstraat en omgeving).

1.2. Doel- en vraagstelling

De doelstelling van het onderzoek is het geven van inzicht in:

1. de wijze waarop de gemeente Arnhem door middel van beleid probeert grip te krijgen op ondermijning en de grijze economie, in Arnhem in het algemeen en in het Spijkerkwartier in het bijzonder;
2. de instrumenten die de gemeente daarbij nog meer in zou kunnen zetten;

[3] Het toenemende aantal massagesalons, belwinkels, kapsalons, lommerds en andere zaken waarvan de economische bestaansreden niet altijd helder is.

3. de rol van de raad daarbij.

Centrale vraagstelling
Wat kan op basis van inzicht in (de aanpak van) ondermijnende praktijken in Arnhem, in het bijzonder in het Spijkerkwartier, worden geconcludeerd over de effectiviteit van het Arnhemse beleid op de korte en lange termijn, en op welke wijze geeft de gemeenteraad mede vorm aan dit beleid?

Om tot een beantwoording van de centrale vraag te kunnen komen zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

Onderzoeksvragen
1. Wat is in de periode vanaf 2014 de beleidstheorie én uitvoeringspraktijk (o.a. instrumenten, acties en resultaten) bij de integrale en gemeentelijke aanpak van ondermijning in het Spijkerkwartier en in Arnhem als geheel?
2. Welke problemen, knelpunten en kansen zien bewoners, ondernemers en professionals in het Spijkerkwartier?
3. Wat zijn de belangrijkste criminele fenomenen, werkwijzen en markten in Arnhem en in de schaduweconomie van het Spijkerkwartier, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat én voor criminele functies van bedrijven en vastgoed?
4. Hoe is de gemeenteraad betrokken bij het beleid en in welke mate is zij op de hoogte (gebracht) van criminele ontwikkelingen?
5. Welke aanbevelingen kunnen worden geformuleerd om de ondermijning in Arnhem op korte en lange termijn terug te dringen?

1.3 Onderzoeksaanpak en afbakening

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn verschillende onderzoeksactiviteiten verricht:
- Drie startbijeenkomsten met in totaal meer dan dertig ambtenaren die actief zijn op het terrein van veiligheid, toezicht, vergunningen, op het sociaal domein, economische zaken en stadsontwikkeling.
- Interviews met in totaal 46 respondenten, werkzaam bij de gemeente (26, inclusief drie bestuurders), politie (11), openbaar ministerie (1), Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (1) en zeven overige respondenten.[4]

[4] Respondenten bij de omgevingsdienst, zorg- en veiligheidshuis en woningcorporatie (3). Ook spraken de onderzoekers een jongerenwerker en een wetenschapper.

- Op locaties die in de interviews werden benoemd vanwege ondermijnende praktijken is door de onderzoekers (kort) geobserveerd, zodat zij de omgeving konden zien waarover de respondenten hadden gesproken.
- In het Spijkerkwartier is een straatenquête afgenomen onder 93 respondenten. In deze wijk hebben de onderzoekers op zes dagen langdurig geobserveerd, deels in combinatie met het afnemen van enquêtes. Vervolgens is op basis van open bronnen een bedrijvenanalyse uitgevoerd en is gesproken met twee actieve bewoners en met vier actieve ondernemers.[5]
- Tijdens een digitale sessie zijn de onderzoekers in gesprek gegaan met raadsleden van zes verschillende fracties (zowel coalitie- als oppositiepartijen).

De nota van bevindingen is voor een check op de feitelijke juistheid en volledigheid in het kader van ambtelijk wederhoor voorgelegd aan de ambtelijke organisatie, de politie (district Gelderland-Midden) en het RIEC. Het college van B&W heeft in het kader van het bestuurlijk wederhoor een bestuurlijke reactie geformuleerd op de conclusies en aanbevelingen. De bestuurlijke reactie is integraal opgenomen in hoofdstuk 4 van deze bestuurlijke nota.

Definitie

De term ondermijning wijst op de schadelijke effecten van georganiseerde criminaliteit. In abstracte termen gaat het om systeem-ondermijnende effecten, zoals de aantasting van het gezag van de overheid en verstoring van economische markten (vanwege oneerlijke geldstromen en concurrentie).[6] Meer concreet geformuleerd komen twee belangrijke schadelijke effecten in beeld:

1. Georganiseerde criminelen maken veel slachtoffers.[7] Onder meer uitbuiting bij illegale prostitutie en uitbuiting van arbeidsmigranten, net als criminele uitbuiting van personen in een afhankelijkheidspositie. In de criminele wereld worden katvangers ingezet en onder druk gezet, bijvoorbeeld bij hennepteelt. Op criminele hotspots - met illegale gokadressen, straathandel, louche horeca en soms coffeeshops – springen slachtoffers in het oog. Jongeren en jongvolwassenen met een laag inkomen geven (te) veel geld uit aan drugs of gokken. Een categorie kampt (zichtbaar) met verslavingsproblematiek. In panden met kamerverhuur wonen mannen en vrouwen waarvan de kans aanzienlijk is dat ze onder druk worden gezet vanwege hun afhankelijkheidspositie, los van de vraag of het in strafrechtelijke zin gaat om uitbuiting.

5 In de Nota van Bevindingen (casusbeschrijving Spijkerkwartier) is een uitgebreide toelichting opgenomen over de opzet en inhoud van de bedrijvenanalyse.

6 Tops en Van der Torre, 2015.

7 Noordanus e.a., 2021.

2. Criminele netwerken tasten de effectiviteit van sociaal-preventief beleid aan.[8] De kansen die de georganiseerde criminaliteit biedt (of: lijkt te bieden) op status en snel geld, concurreren met activiteiten en instituten die stimuleren dat mensen legale kansen benutten. Het betreft onderwijsinstellingen, maar ook jongerenwerkers, sociale wijkteams, gezins- en straatcoaches, taalprogramma's, re-integratie en andere frontlijninspanningen. Leren en werken is een lang traject, mogelijk met teleurstellende uitkomsten. Dan lonkt (mogelijk) het criminele pad.

Afbakening

De onderzoeksperiode heeft betrekking op de periode vanaf 2014 tot en met het voorjaar van 2021. Om deze periode goed te kunnen duiden, is er ook gekeken naar de aanloop vanaf 2000. Het onderzoek is gericht op geheel Arnhem met het Spijkerkwartier (casus) in het bijzonder.

1.4 Leeswijzer

De opzet van deze bestuurlijke nota is als volgt. Hoofdstuk 2 bespreekt de beantwoording van de onderzoeksvragen en de conclusies. In hoofdstuk 3 staan de aanbevelingen weergegeven die de Rekenkamer doet. In hoofdstuk 4 is de reactie van het college van B&W integraal opgenomen. Hoofdstuk 5 bevat het nawoord.

8 Tops en Van der Torre, 2015; Noordanus e.a., 2021.

2.Conclusies

Op basis van het onderzoek trekt de Rekenkamer Arnhem conclusies. Dit hoofdstuk start met een korte beantwoording van vier onderzoeksvragen, gevolgd door de conclusies. Een uitgebreide beantwoording van de onderzoeksvragen is terug te lezen in hoofdstuk vijf van de Nota van Bevindingen.

2.1. Beantwoording onderzoeksvragen 1 t/m 4

1. Wat is in de periode vanaf 2014 de beleidstheorie én uitvoeringspraktijk (o.a. instrumenten, acties en resultaten) bij de integrale en gemeentelijke aanpak van ondermijning in het Spijkerkwartier en in Arnhem als geheel?

   Tussen 2014 en 2017 raakt de Arnhemse veiligheidsorganisatie achterop bij in het land gangbare ontwikkelingen in (middel)grote gemeenten. Investeringen in personele capaciteit blijven achterwege en veiligheid wordt geen pijler van het gemeentelijk beleid. Visievorming over de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit blijft tot 2018 uit, omdat college en gemeenteraad dit vooral zien als een taak voor politie en justitie. Criminele netwerken veroorzaken sociale ellende in Arnhem en maken misbruik van het beperkte Bibob-beleid en van het gemak waarmee zorgaanbieders contracten en budgetten kunnen krijgen. Er wordt vanaf 2018 enigermate een inhaalslag in gang gezet.

2. Welke knelpunten en kansen zien bewoners, ondernemers en professionals in het Spijkerkwartier?

   De onveiligheid in Arnhem is – zo constateert de Kadernota Veiligheid (2018-2022) - disproportioneel groot voor een middelgrote stad. Tegelijkertijd is de gemeentelijke veiligheidsorganisatie qua capaciteit, informatiepositie en intern-organisatorische invloed in de afgelopen twintig jaar juist achtergebleven op ontwikkelingen in grote en middelgrote gemeenten in Nederland. Dit resulteert in knelpunten. De belangrijkste kans schuilt in een ontluikende visie op (de aanpak van) ondermijning.

3. Wat zijn de belangrijkste criminele fenomenen, werkwijzen en markten in Arnhem en in de schaduweconomie van het Spijkerkwartier, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat én voor criminele functies van bedrijven en vastgoed?

   Het veldwerk levert in Arnhem een duidelijke top-3 op van criminele fenomenen, namelijk: drugscriminaliteit, mensenhandel en misstanden met vastgoed, zoals sociale ellende onder huurders van sobere woonruimte.

4. Hoe is de gemeenteraad betrokken bij het beleid en in welke mate is zij op de hoogte (gebracht) van criminele ontwikkelingen?

   De betrokkenheid van de gemeenteraad bij het bepalen van beleid en aanpak van ondermijning concentreert zich op de behandeling en vaststelling van de Kadernota Veiligheid 2018-2022. Het debat over een visievorming op ondermijning, ambities, aanpak en benodigde middelen is niet gevoerd.

2.2 Hoofdconclusie

De **hoofdconclusie** van dit onderzoek luidt als volgt:
De gemeente Arnhem heeft als het gaat om de bestrijding van ondermijning een gebrek aan ambities, een gebrek aan heldere doelen, een gebrek aan prioritering, een gebrek aan middelen en een gebrek aan formatie. Dit creëert samen met de Arnhemse historie op het vlak van criminaliteit een potentiële voedingsbodem voor ondermijning.

De Rekenkamer constateert dat Arnhem een onveilige stad is waar ondermijning een manifest probleem is. Vooral drie aspecten zijn opvallend:

- Mensenhandel
- Drugshandel
- Vastgoedproblematiek

Wat betreft de omvang van ondermijning doet Arnhem niet onder voor de G4-steden. Voor een stad van iets meer dan 160.000 inwoners is dat een problematische constatering. De Rekenkamer heeft in het onderzoek de focus gelegd op het Spijkerkwartier. Dit hadden zeker ook andere wijken van Arnhem kunnen zijn. De Rekenkamer ziet een belangrijke verklaring voor de omvang van ondermijning in het gegeven dat de gemeente zowel bestuurlijk als organisatorisch weinig heeft geïnvesteerd in de aanpak van ondermijning in de stad. Exemplarisch hiervoor is de beëindiging van de raamprostitutie in 2006 in het Spijkerkwartier. Dit is een eenmalige belangrijke en kostbare ingreep geweest, maar heeft onvoldoende vervolg gekregen.

2.3. Conclusies

Conclusie 1: Ondermijning is bestuurlijk geen prioriteit (geweest)
In de afgelopen vijftien jaar heeft het gemeentebestuur van Arnhem de dingen op z'n beloop gelaten, ondanks verschillende stevige signalen over de problematiek. Het rapport van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden in 1996 bevat scherpe en concrete constateringen over de aanwezigheid van ondermijning in Arnhem. Met uitzondering van het beëindigen van raamprostitutie in 2006 in het Spijkerkwartier heeft dit rapport niet geleid tot bestuurlijke aandacht voor ondermijning. Datzelfde geldt voor het ondermijningsbeeld dat het RIEC in 2017 opstelt van Arnhem. Het ondermijningsbeeld beschrijft misstanden met vastgoed (o.a. fraude en uitbuiting), witwassen, drugscriminaliteit (vooral hennepteelt) en mensenhandel. Ook wordt gewezen op kwetsbaarheden vanwege het grote aantal kwetsbare groepen in de stad én door het gevoerde beleid, zoals het beperkte Bibob-beleid, de geringe ambtelijke capaciteit voor veiligheidsbeleid en gebrekkige doortastendheid.[9] Er worden fenomenen en locaties benoemd waarop nauwelijks zicht is, zoals het buitengebied, de bedrijventerreinen, de autobranche, de woonwagenkampen, het vastgoed en theehuizen.[10] Het ondermijningsbeeld was in 2017 nog geen impuls voor de gemeentelijke aanpak van ondermijning.

Landelijk wordt tussen 2000 en 2017 veiligheid een belangrijke pijler van het lokaal bestuur in (middel)grote gemeenten. In Arnhem komt die ontwikkeling niet van de grond. Ondermijning wordt door de raad en het college te weinig gezien als verantwoordelijkheid en taak van de gemeente. Ook burgemeesters trekken er niet hard aan. In de diverse Arnhemse coalitieakkoorden vanaf 2010 speelt veiligheid een kleine rol. Het raakt niet verder dan het uitschrijven van 'bestuurlijke boetes' voor burgerlijke ongehoorzaamheden zoals wildplassen of graffiti (2010), of het helemaal niet vermelden in het coalitieakkoord (2014) van ondermijning behalve dat veiligheid onder de burgemeester valt. De eerste visiecontouren ontstaan in 2018 om een slag te maken in de aanpak van ondermijning en de samenwerking met de politie te verbeteren.

Rond 2017 kantelt de mate van bestuurlijke aandacht voor ondermijning. Hierin was het aantreden van een burgemeester met een duidelijk veiligheidsprofiel een belangrijk punt. Het wordt echter niet voldoende doorvertaald in de Kadernota Veiligheid 2018-2022. De kadernota bevat tien prioriteiten, waar ondermijning er één van is. Er volgt geen visie, specifiek beleid of integraal plan van aanpak voor ondermijning. De aanpak van ondermijning wordt gekenmerkt door de inzet van 'losse' inspanningen en instrumenten. Daarnaast sluit de gemeente aan bij regionale trajecten,

9 RIEC, 2017 (Infographic)
10 RIEC, 2017 (Infographic)

zoals het veiligheidshuis en de integrale RIEC-aanpak van casuïstiek. Vanaf 2018 worden deze instrumenten vaker of meer strategisch benut. Daarnaast worden nieuwe instrumenten ingezet of in de steigers gezet, met de burgemeester in een trekkersrol, zoals de oprichting van een Arnhems Interventie Team in 2019. Een integrale en structurele aanpak komt onvoldoende van de grond. Ondermijning wordt, met andere woorden, niet gezien als bestuurlijke hoofdprioriteit. De stad raakt hierdoor achterop in de aanpak van ondermijning.

Conclusie 2: Ondermijning is ook in de politieke arena geen onderwerp van gesprek.
In de eerste conclusie is beschreven dat ondermijning geen bestuurlijke prioriteit was. Dit geldt in grote mate ook voor de politieke arena. Raad en college zien ondermijning niet als taak. Ondanks het rapport Van Traa uit 1996 ziet men in Arnhem dit als opdracht van de politie en justitie. Ondermijning komt sporadisch terug op de agenda van de Politieke Avond, maar veel verder dan aandacht bij incidenten of vormen van ondermijnende criminaliteit van veelal dezelfde partij(en) komt het niet. De beperkte hoeveelheid van moties of artikel 44 vragen over de aanpak van ondermijning is opvallend. Sinds de burgemeesterswissel in 2017 is er meer aandacht voor het onderwerp. Maar als de gemeenteraad wordt verzocht meer te leveren op het gebied van veiligheid en handhaving door de burgemeester gebeurt dit niet 'con amore'.[11] Eerdergenoemde bevindingen leiden tot de constatering dat Arnhem op zelfgekozen achterstand staat door bestuurlijke keuzes.

Conclusie 3: Door de organisatieopbouw wordt de afdeling Veiligheid, en vanaf 2016 ook de teams Leefomgeving, niet in positie gebracht om een effectieve aanpak ondermijning uit te voeren.
De Arnhemse organisatieopbouw verhindert een effectieve aanpak van ondermijning. De gesplitste verantwoordelijkheden tussen de wijken en het stedelijk programma Veiligheid maken de aanpak moeilijker dan dat het al is. De positie en omvang van de afdeling Veiligheid is problematisch gezien de uitdagingen waar Arnhem voor staat. Veiligheid is een vak apart. Momenteel is het één van de vele taken die bij de teams Leefomgeving belegd zijn. De teams Leefomgeving zijn verantwoordelijk voor een breed scala aan onderwerpen van cultuur tot welzijn. Veiligheid is slechts één van de taken en heeft geen primaire focus. In de uitvoering was lange tijd geen aandacht voor de instrumenten tegen ondermijning waar men toegang tot had zoals de Bibob toetsen die sporadisch werden ingezet. Ook het aantal handhavers op straat was beperkt. De huidige stadsmarinier[12] zou kansen moeten bieden om door te pakken maar is slechts voor een beperkt aantal uren aangesteld. Zonder bestuurlijke aansturing kan de organisatie waar de

11 Bij de behandeling van de Perspectiefnota 2021-2024/Arnhemse herstelagenda coronacrisis op 2 september 2020 neemt de raad onder andere de volgende twee amendementen aan: 'Wel handhaven, maar taakstelling op personeel' (20A66) en 'Opsporen en bestraffen van criminelen geen taak van de gemeente' (20A63g).

12 Officiële functie: externe projectleider integrale aanpak schoon, heel en veilig Spijkerkwartier.

bestrijding verspreid is neergelegd slechts een gebrekkig invulling krijgen omdat de invloed van het Team Veiligheid op sturing en doelen van de Teams Leefomgeving maar heel beperkt is.

Conclusie 4: Het Spijkerkwartier is geen uitzondering.

Het Spijkerkwartier is één van de wijken in Arnhem. Wat aangetroffen is in het onderzoek is een voorbeeld. Als de focus op een andere wijk had gelegen, waren we waarschijnlijk soortgelijke fenomeen tegengekomen.[13] Daarnaast is er mogelijk sprake van het waterbedeffect. Als er enkel hard gedrukt wordt op het Spijkerkwartier dan komt de problematiek in andere wijken ongetwijfeld naar boven. Zie ook de beschouwing van Pieter Tops. Dat onderstreept het belang van een structurele integrale aanpak van ondermijning in Arnhem.

[13] Aldus onze respondenten. Bij de voorbereiding van het onderzoek spraken we deskundigen die ons zeiden: waarom nemen jullie de casus Spijkerkwartier? In andere wijken is het minstens even erg, zo niet erger.

3. Aanbevelingen

De **hoofdaanbeveling** luidt als volgt:

Kijk het beest recht in de bek[14] *en pak de ondermijning in de stad aan.*

Aanbeveling 1 Bestuurlijk (voor het college):

Ga sneller en harder voort op de voorzichtig ingeslagen weg in de bestrijding van ondermijning. Doe dit door stevige ambities te formuleren voor de aanpak van ondermijning met bijpassende doelen, prioritering, middelen en formatie.[15] Inventariseer waar de grootste uitdagingen liggen en maak bestuurlijke keuzes om criminaliteit en ondermijning te bestrijden. Uiteraard vergt een investering in ambities en doelen een stevige en regelmatige rapportage. Ga met andere gemeenten praten die verder zijn op dit terrein (Breda bijvoorbeeld).

Aanbeveling 2 Raad wordt wakker!

Zonder politieke agendering is de bestrijding van ondermijning moeilijk. Raad, neem uw verantwoordelijkheid. Voor een effectieve aanpak is het van belang om als gemeenteraad het volledige criminele speelveld in beeld te hebben en dit ook als dusdanig te erkennen. Herken en erken de Arnhemse historie op het gebied van criminaliteit. Zie dit als de eerste stap om de basis op orde te krijgen. Spreek met elkaar over de gewenste richting voor de stad in samenhang met andere beleidsterreinen. Spreek niet enkel over incidenten en over pilots maar investeer in een meerjaren-aanpak. Stel hier ook een bijpassend stevig en structureel budget voor beschikbaar. [16]

Aanbeveling 3 Intergouvernementeel (voor raad en college):

Investeer in de relaties met de politie, justitie en het RIEC. Bouw deze banden uit om samen een vuist te maken tegen de ondermijnende criminaliteit. Pak nu door. Het aanhalen en versterken van de relatie met de samenwerkingspartners is een cruciaal onderdeel in de effectieve aanpak tegen ondermijning. Dat werkt het beste door zelf het belang van de bestrijding van ondermijning te prioriteren. Dat wekt vertrouwen bij samenwerkingspartners.

Aanbeveling 4 Organisatorisch:

---

14 'Het beest recht in de bek kijken' waren de woorden van René Gude, wijlen Denker des Vaderlands.

15 Het is niet aan de Rekenkamer dat te kwantificeren. Gelet op de geziene formatie in andere steden (bijvoorbeeld Nijmegen) is een aanzienlijke uitbreiding noodzakelijk. Daartoe moeten echter eerst ambities en doelen geformuleerd worden

16 We hebben geen benchmark gedaan. Dat is ook lastig; Arnhem is afwijkend georganiseerd door de Teams Leefomgeving die buiten de kernorganisatie geplaatst zijn en in zekere mate Veiligheid "erbij doen".

Geef de afdeling Veiligheid de plek die het verdient binnen een gemeente met zo'n grote problematiek als Arnhem: midden in de organisatie en in de lead ten aanzien van de andere ambtelijk betrokkenen op dit dossier. Daarbij zijn sturingsdoelen op veiligheid voor de teams Leefomgeving en wijkteams van belang. Monitor daar op en rapporteer als college aan de raad. Het is voor de slagkracht van de bestrijding van ondermijning noodzakelijk dat de afdeling Veiligheid op de juiste plek in de organisatie zit. Een plek waarbij de afdeling in de lead is en een integrale aanpak coördineert. Een plek waarbij het duidelijk is waar je als afdeling wel en niet van bent. Concrete sturingsdoelen geven houvast in het uitvoeren van beleid. De afdeling dient goed positie te krijgen en stevig ingebed te worden in de Arnhemse variant van wijksturing.

Aan de voorzitter van de rekenkamer

Datum : 1 juni 2021
Zaaknummer : 575454
Contactpersoon : Simone Roosenboom
Telefoonnummer : 026 3775244

Onderwerp: Bestuurlijke reactie op het rekenkameronderzoek naar ondermijning

Geachte heer Teeuw,

U heeft namens de rekenkamer het college van burgemeester en wethouders uitgenodigd om een reactie te geven op de bestuurlijke nota 'onderzoek Ondermijning' (versie mei 2021). In deze nota heeft u conclusies en aanbevelingen geformuleerd op basis van uw onderzoek naar de aanpak van ondermijnende criminaliteit in Arnhem.

Algemene reactie
U bent grondig te werk gegaan in uw onderzoek naar ondermijnende criminaliteit in Arnhem, waarbij is stilgestaan bij de mate van het probleem en in hoeverre het gemeentelijk beleid effectief is in het bestrijden van ondermijnende criminaliteit. Wij bedanken u voor het onderzoek en de urgentie die u terecht toekent aan dit onderwerp.

"Kijk het beest recht in de bek en pak de ondermijning in de stad aan," is uw hoofdaanbeveling. Over onze rol daarin schrijft u: ga sneller en harder voort op de voorzichtig ingeslagen weg in de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. Het markeert het toenemende belang van het onderwerp ondermijnende criminaliteit, en de groeiende aandacht die het - gelukkig ook bij de gemeente Arnhem - terecht krijgt. Maar, en dat is ook te lezen in uw rapport, die aandacht is nog onvoldoende. Het sneller, en harder, voortzetten op de ingeslagen weg is nodig, en dat moet méér dan voorzichtig zijn. Immers, wat betreft de omvang van ondermijnende criminaliteit doet Arnhem niet onder voor de G4-steden, terwijl onze middelen en mogelijkheden daar niet bij gelijk lopen. Het rapport van de Rekenkamer is daarom van waarde om de aanpak in Arnhem te verrijken, en het onderstreept de noodzaak om ondermijnende criminaliteit bij raad, college en stad verder te agenderen.

Het rapport benadrukt het belang van een gecoördineerde en integrale meerjarenaanpak van ondermijnende criminaliteit, waarin de gemeente een regierol heeft. Het rapport is positief kritisch over de beweging die de gemeente Arnhem daarin aan het maken is. Met de Rekenkamer is het college het eens dat die beweging sneller kan en er meer structureel van aard moet zijn. In onze verdere reactie

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

hieronder op de conclusies en aanbevelingen uit het rapport, lichten wij toe hoe wij bezig zijn om daar invulling aan te geven.

Reactie op conclusies en aanbevelingen
Uw kernboodschap om, voor wat betreft de veiligheidsaanpak en in het bijzonder de aanpak van ondermijnende criminaliteit, in de stad harder en sneller voort te gaan op de ingeslagen weg, wordt door het college volledig onderschreven. Zoals professor Pieter Tops, in de inleiding van het rapport, terecht stelt hebben wij een belangrijke rol in het integer houden van de samenleving en in het tegengaan van verkeerde ontwikkelingen die een voedingsbodem voor het ontstaan van georganiseerde misdaad kunnen vormen.
Uit uw rapport blijkt dat ondermijnende criminaliteit in Arnhem veelzijdig en diep geworteld is. In de (kwetsbare) wijken lonkt de criminaliteit bij jongeren, vanwege het gemak waarmee veel geld verdiend kan worden. Gemak is een rode draad in uw rapport. Het gemak waarmee criminelen in het verleden hebben kunnen investeren in vastgoed en tegen hoge huren kleine kamers beschikbaar stellen. Het gemak waarmee personen misbruik kunnen maken van voorzieningen of zorggelden. Het maakt onze inwoners kwetsbaar voor uitbuiting en leidt tot zeer schrijnende situaties. Het is onze taak om Arnhemmers te beschermen. Die verantwoordelijkheid wil het college ook nemen.

Ondermijnende criminaliteit, zoals drughandel, geweld en witwassen, is een grote bedreiging voor de leefbaarheid, veiligheid, integriteit en gastvrijheid van onze stad. Samen moeten we hiertegen een vuist maken. Dat doen wij in Arnhem met onze veiligheidspartners als het Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (hierna: RIEC), de politie, het Openbaar Ministerie en de belastingdienst, alsook onze sociale partners. Woningbouwverenigingen, scholen, jongerenwerkers, wijkmanagers en ga zo door hebben hierin ook een belangrijke rol. Ook bij dit onderwerp geldt: *‘It takes a city’.*

Bij de aanpak van ondermijnende criminaliteit wordt in Arnhem momenteel uitgegaan van het principe ‘lerend ontwikkelen’. Dit is tot stand gekomen doordat – zoals het rapport noemt – in de aanpak van ondermijnende criminaliteit tegen knellende grenzen aan werd gelopen. Steeds meer blijkt dat Arnhem te maken heeft met grootstedelijke problematiek en dat we hoog scoren op de verkeerde lijstjes (denk aan de top vier in de dadermonitor en de top 20 van criminele gebouwen). Hierdoor werden steeds brandjes geblust, maar werd niet ingezet op duurzame inspanningen. Daarom wordt nu steeds meer in de breedte samengewerkt. Dit is een dynamisch proces waarin wij ons steeds meer en stap voor stap ontwikkelen met de beschikbare middelen en capaciteit. Deze aanpak maakt dat inzichtelijk wordt wat er in de nabije toekomst eventueel structureel nodig is, maar heeft in ieder geval al geleid tot beleidsmatige wijzigingen alsook wijzigingen in de aanpak - al dan niet tijdelijk. Hieronder worden enkele (recente) voorbeelden genoemd:

- Oprichting van het Interventieteam Ondermijning Arnhem: projectmatige integrale interventies op ondermijningsgevoelige gebieden en/of fenomenen.
- Samenwerking met bedrijven en extra integrale controles om bedrijventerreinen veiliger te maken.

- Arnhem-Oost-aanpak: onderdeel van de Woondeal regio Arnhem – Nijmegen waarvoor vijf wijken zijn geselecteerd om alle Arnhemmers gelijke kansen te bieden en tweedeling tegen te gaan. Het Breed Offensief Tegen Ondermijnende Criminaliteit (BOTOC) is hier een onderdeel van.
- Bibob: in 2020 zijn de beleidsregels voor de toepassing van de Wet Bibob verruimd en zijn er in 2021 een Bibob-coördinator en een Bibob-onderzoeker aangesteld. Zij zijn belast met een goede implementatie van de nieuwe beleidsregels in de organisatie, de onderzoeken en het ondersteunen van de afdelingen die met Bibob te maken kunnen krijgen.
- Zorgfraude: in 2020 zijn de uitgangspunten voor de zorginkoop gewijzigd en zijn er strengere regels opgesteld voor de toetreding en naleving van de contracten. Tevens is er meer capaciteit beschikbaar gesteld voor WMO toezichthouders.
- Aanpak Mensenhandel: onlangs is de dadermonitor Mensenhandel besproken in de gemeenteraad. De raad is geïnformeerd door de Nationaal rapporteur Mensenhandel, de Politie en het Openbaar Ministerie. Gemeente Arnhem heeft een projectleider aangesteld om de aanpak van mensenhandel een nieuwe impuls te geven. Hierbij is ook aandacht voor de preventieve kant wat onder andere onlangs heeft geleid tot het meldpunt seksuele intimidatie en een campagne.
- Beleidsregels woningsplitsing en verkamering: er werden negatieve effecten op de leefbaarheid ervaren door het splitsen en verkameren van panden, zoals overlast en verloedering. Vandaar dat er stadsbreed nieuwe regels zijn opgesteld.
- In de wijken van Arnhem zijn wijkveiligheidsoverleggen ingericht en wijkveiligheidsagenda's opgesteld. Per wijk wordt zichtbaar gemaakt welke problemen er spelen, zodat die aangepakt worden voordat het een ondermijnend karakter kan krijgen. Het loont om verloedering aan te pakken zodat het niet erger wordt.

<u>Spijkerkwartier</u>
In uw onderzoek is specifiek gekeken naar ondermijnende criminaliteit in het Spijkerkwartier. Criminelen vestigen zich daar waar zij kansen zien. Dit is niet enkel in één wijk, maar komt helaas in heel Arnhem voor. Ieder pand in Arnhem kan doelwit zijn voor criminele activiteiten. Wij moeten voorkomen dat criminelen kansen zien binnen al onze wijken en buurten. Wij hebben de taak om inwoners en ondernemers weerbaar te maken tegen criminele invloeden.
Ondanks dat in uw onderzoek de zorgen van de respondenten niet overeenkomt met de resultaten van de bedrijvenanalyse, hebben wij de zorgen - die de buurt in de zomer geuit heeft naar aanleiding van een schietincident - serieus opgepakt. Voor de problematiek in het Spijkerkwartier en omgeving is een projectleider aangesteld voor een integrale aanpak ('stadsmarinier'), waarbij we samenwerken met bewoners en ondernemers om de leefbaarheid en veiligheid te verbeteren. Het actieprogramma, genaamd Schoon, heel en veilig, bestaat uit dertien actielijnen zoals verkeer, groenvoorziening, handhaving én ondermijnende criminaliteit. Er moet op verschillende fronten zichtbaar door de overheid worden opgetreden. Hiermee laat je zien dat wij zicht hebben op de stad én dat er geen plaats is voor criminelen.

Tot slot

De beweging om de veiligheidsaanpak te versterken, waaronder ondermijnende criminaliteit, komt zoals u kunt lezen steeds meer in een stroomversnelling in Arnhem. Bovenstaande voorbeelden verbeteren de kwaliteit van de uitvoering en verstevigen de (integrale) samenwerking met partners. De Rekenkamer en het college zijn het eens: dat is ook hard nodig, want er is een achterstand in de halen. Voor de verdere versterking van Arnhem tegen ondermijnende criminaliteit zijn in de perspectiefnota van 2022-2025 extra middelen opgenomen. De hierboven beschreven stappen helpen ons verder om ambities, doelen, middelen en formatie beter op te stellen en te organiseren - zoals u ook adviseert. Het RIEC onderzoekt momenteel hoe weerbaar de gemeente Arnhem is tegen criminele invloeden. De aanbevelingen van het RIEC en van u zullen worden meegenomen in een plan van aanpak dat momenteel wordt opgesteld. Graag gaan wij met de raad in gesprek over uw bevindingen, de aanbevelingen rondom van de organisatie en de aanpak van ondermijnende criminaliteit in onze stad. Samen maken we Arnhem veilig.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de loco- secretaris, de burgemeester,

5. Nawoord

De Rekenkamer Arnhem bedankt het College van Burgemeester en Wethouders voor de uitgebreide bestuurlijke reactie op het onderzoek naar ondermijning.

We zijn verheugd om te lezen dat het college hard aan de weg timmert en tegelijkertijd laat zien dat zij al hard haar best doet. De lijst met interventies toont dat het college anno 2021 in de actiemodus zit. Dit is zeker te prijzen. Tegelijkertijd speelt de gedachte "too little, maybe not too late". Er gebeurt meer dan voorgaande jaren, maar het is nog niet genoeg. Ga sterker verder op de ingeslagen weg.

Ga verder op de ingeslagen weg. Raad, maak dit mogelijk door de kaders en randvoorwaarden te scheppen om krachtig te sturen op versterking van de inzet van de stad op de bestrijding van ondermijning en het veiligheidsbeleid ook mogelijk te maken.

Arnhem verdient het niet alleen, maar heeft het ook dringend nodig.

Rekenkamer Arnhem

De Arnhemse aanpak van ondermijning

Nota van Bevindingen

Definitieve versie vastgesteld 27 mei 2021

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	2
1.1	Onderzoek naar (de aanpak van) ondermijning	2
1.2	Onderzoeksvragen	3
1.3	Onderzoeksactiviteiten	4
1.4	Leeswijzer	5
2.	Ondermijning in Arnhem	6
2.1	Drugscriminaliteit	6
2.2	Mensenhandel	9
2.3	Misstanden met vastgoed	12
2.4	Overige praktijken en fenomenen	14
2.5	Afsluiting	15
De casus Spijkerkwartier		16
3.	Veiligheidsbeleid (tot 2018): achterop geraakt	31
3.1	Landelijke trend: veiligheid als drager van lokaal beleid	31
3.2	De veiligheidsorganisatie (2000-2017)	32
3.3	De aanpak van ondermijning: het startpunt in 2017	32
3.4	De kloof: de veiligheidsnota versus het Coalitieakkoord	35
4.	Vanaf 2018: vooruitgang en knellende grenzen	37
4.1	De burgemeestersronde door de stad	37
4.2	Vooruitgang: actie en verbinding	37
4.3	De aanpak van ondermijning: knellende grenzen	42
4.4	Aandacht voor ondermijning bij de gemeenteraad	46
5.	In antwoord op de empirische onderzoeksvragen	47
5.1	Ondermijning: belangrijke fenomenen	47
5.2	Beleidstheorie en -praktijk	49
5.3	Knelpunten en kansen	51
5.4	De gemeenteraad	52

1. Inleiding

1.1 Onderzoek naar (de aanpak van) ondermijning

De Rekenkamer van Arnhem heeft besloten tot een onderzoek naar de gemeentelijke aanpak van de lokale ondermijning. Dit vergt een combinatie van bestuurskunde en criminologie, waarbij de nadruk ligt op de organisatie en inhoud van het gevoerde beleid. Om de mogelijke effecten van dat beleid te kunnen beredeneren, is inzicht nodig in Arnhemse ondermijnende praktijken. Ondermijning beschouwen wij als de schadelijke effecten van georganiseerde criminaliteit. De literatuur beschrijft vier hoofdkenmerken van de georganiseerde criminaliteit in Nederland.[1]

In de *eerste plaats* zijn Nederlandse drugscriminelen als producenten en handelaren actief op alle belangrijke populaire drugsmarkten. Ze zijn sterk internationaal gericht en tegelijkertijd sociaal verankerd binnen lokale netwerken door het hele land, onder meer in stadswijken. Lokaal of regionaal opererende drugsnetwerken (actief op onder andere de markten van hennep, xtc en amfetamine) profiteren, via verkoop aan tussen- en groothandelaren, van de grootschalige internationale drugs invoer, doorvoer en export via ons land.[2]

In de *tweede plaats* bouwen criminelen lokaal machtsposities op door (witgewassen) misdaadgeld (waaronder drugsgeld) te investeren in bedrijven en vastgoed. In grote steden zijn drugscriminaliteit, witwassen, criminaliteit met vastgoed en mensenhandel (o.a. huisvesting van arbeidsmigranten en illegale prostitutie) met elkaar verweven.[3] Meer recent werd duidelijk dat criminele (drugs)netwerken zich ook toeleggen op zorgfraude, omdat dit een eenvoudige en weinig risicovolle manier is om forse sommen geld op te strijken.[4]

In de *derde plaats* is een kernprobleem dat (grote) sociale en economische aantrekkingskracht uitgaat van de criminele wereld. Die wereld lijkt kansen te bieden om relatief makkelijk geld en status te verwerven. Op die manier worden veel jongeren en (jong)volwassenen als het ware de criminaliteit ingezogen, ook als ze niet beschikken over een criminele inslag.

In de *vierde plaats* hebben de grote sommen misdaadgeld geresulteerd in schaduweconomieën die tot op zekere hoogte functies van de overheid overnemen.[5] Er wordt voorzien in werkgelegenheid in semilegale bedrijven in de bovenwereld én bij criminele praktijken in de onderwereld. Er worden (goedkope of scherp geprijsde) illegale producten en diensten geleverd, zoals: harddrugs, illegale softdrugs, illegale sigaretten, namaakkleding, illegaal gokken, illegale prostitutie, frauduleuze zorg en het verstrekken van (dubieuze leningen). In een schaduweconomie floreren *facilitators* die criminaliteit afschermen en die helpen bij activiteiten in de bovenwereld, zoals witwassen, het aanvragen van vergunningen of zorgbudgetten of het organiseren van woonruimte of vervoer. Op die manier is de criminaliteit langzaamaan maatschappelijk verankerd geraakt, onder meer op crimineel hotspots en in kwetsbare stadswijken.

De term ondermijning wijst op de schadelijke effecten van georganiseerde criminaliteit. In abstracte termen gaat het om systeem-ondermijnende effecten, zoals de aantasting van het gezag van de overheid en verstoring van economische markten (vanwege oneerlijke geldstromen en

[1] Zie onder andere: LIEC, 2019; Kruisbergen e.a., 2012; Boerman e.a., 2017; Tops en Tromp, 2019; Noordanus e.a., 2020; Noordanus e.a., 2021).
[2] EMCDDA & Europol, 2019.
[3] Zie RIEC Den Haag, 2019.
[4] Zie; IKZ, 2020; Van der Torre en Heijkoop, 2020.
[5] Noordanus e.a., 2020 en 2021.

concurrentie).[6] Meer concreet geformuleerd komen twee belangrijke schadelijke effecten in beeld.

In de *eerste plaats* maken georganiseerde criminelen veel slachtoffers.[7] Onder meer uitbuiting bij illegale prostitutie en uitbuiting van arbeidsmigranten, net als criminele uitbuiting van personen in een afhankelijkheidspositie. In de criminele wereld worden katvangers ingezet en onder druk gezet, bijvoorbeeld bij hennepteelt. Op criminele hotspots - met illegale gokadressen, straathandel, louche horeca en soms coffeeshops – springen slachtoffers in het oog. Jongeren en jongvolwassenen met een laag inkomen geven (te) veel geld uit aan drugs of gokken. Een categorie kampt (zichtbaar) met verslavingsproblematiek. In panden met kamerverhuur wonen mannen en vrouwen waarvan de kans aanzienlijk is dat ze onder druk worden gezet vanwege hun afhankelijkheidspositie, los van de vraag of het in strafrechtelijke zin gaat om uitbuiting.

In de *tweede plaats* tasten criminele netwerken de effectiviteit van sociaal-preventief beleid aan.[8] De kansen die de georganiseerde criminaliteit biedt (of: lijkt te bieden) op status en snel geld, concurreren met activiteiten en instituten die stimuleren dat mensen legale kansen benutten. Het betreft onderwijsinstellingen, maar ook jongerenwerkers, sociale wijkteams, gezins- en straatcoaches, taalprogramma's, re-integratie en andere frontlijninspanningen. Leren en werken is een lang traject, mogelijk met teleurstellende uitkomsten. Dan lonkt (mogelijk) het criminele pad.

Het is de vraag in hoeverre dit alles voorkomt in Arnhem, al lijkt het geschetste criminaliteitsprofiel bij voorbaat relevant voor een (ook vanuit de Randstad) goed bereikbare stad met ongeveer 150.000 inwoners, vlakbij de Duitse grens. Temeer omdat Arnhem in 1996 door de enquêtecommissie opsporingsmethoden werd uitgekozen als één van de gemeenten (met Amsterdam, Nijmegen en Enschede) voor een lokaal criminologisch onderzoek naar georganiseerde criminaliteit. Dit onderzoek legde onder meer internationale drugscriminaliteit bloot die had geresulteerd in omvangrijke criminele investeringen in vastgoed en bedrijven, waaronder talrijke winkels en horecazaken in Arnhem.[9]

1.2 Onderzoeksvragen

Dit onderzoek verzamelt en ordent lokale empirische kennis over beleid en criminaliteit. Daarbij wordt casusonderzoek verricht in het Spijkerkwartier. Dat is een wijk met twee gezichten. Na grote overlast van een klassieke open drugsscene en geconcentreerde raamprostitutie in de jaren negentig, werd het een wijk met aantrekkingskracht (om te wonen en te ondernemen), al bestaat er nog altijd een criminele schaduweconomie.

De centrale vraagstelling van deze studie luidt: Wat kan op basis van inzicht in (de aanpak van) ondermijnende praktijken in Arnhem, in het bijzonder in het Spijkerkwartier, worden geconcludeerd over de effectiviteit van het Arnhemse beleid op de korte en lange termijn, en op welke wijze geeft de gemeenteraad mede vorm aan dit beleid? De volgende deelvragen worden beantwoord:

1. Wat is in de periode vanaf 2014 de beleidstheorie én uitvoeringspraktijk (o.a. instrumenten, acties en resultaten) bij de integrale en gemeentelijke aanpak van ondermijning in het Spijkerkwartier en in Arnhem als geheel?
2. Welke problemen, knelpunten en kansen zien bewoners, ondernemers en professionals in het Spijkerkwartier?

[6] Tops en Van der Torre, 2015.
[7] Noordanus e.a., 2021.
[8] Tops en Van der Torre, 2015; Noordanus e.a., 2021.
[9] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

3. Wat zijn de belangrijkste criminele fenomenen, werkwijzen en markten in Arnhem en in de schaduweconomie van het Spijkerkwartier, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat én voor criminele functies van bedrijven en vastgoed?
4. Hoe is de gemeenteraad betrokken bij het beleid en in welke mate is zij op de hoogte (gebracht) van criminele ontwikkelingen?
5. Welke aanbevelingen kunnen worden geformuleerd om de ondermijning in Arnhem op korte en lange termijn terug te dringen?

1.3 Onderzoeksactiviteiten

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn verschillende onderzoeksactiviteiten verricht:

- Drie startbijeenkomsten met in totaal meer dan dertig ambtenaren die actief zijn op het terrein van veiligheid, toezicht, vergunningen, op het sociaal domein, economische zaken en stadsontwikkeling.
- Interviews met in totaal 46 respondenten, werkzaam bij de gemeente (26, inclusief drie bestuurders), politie (11), openbaar ministerie (1), Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (1) en zeven overige respondenten.[10]
- Op locaties die in de interviews werden benoemd vanwege ondermijnende praktijken is door de onderzoekers (kort) geobserveerd, zodat zij de omgeving konden zien waarover de respondenten hadden gesproken.
- In het Spijkerkwartier is een straatenquête afgenomen onder 93 respondenten. In deze wijk hebben de onderzoekers op zes dagen langdurig geobserveerd, deels in combinatie met het afnemen van enquêtes. Vervolgens is op basis van open bronnen een bedrijvenanalyse uitgevoerd en is gesproken met twee actieve bewoners en met vier actieve ondernemers.[11]
- Tijdens een digitale sessie zijn de onderzoekers in gesprek gegaan met raadsleden van zes verschillende fracties (zowel coalitie- als oppositiepartijen).
- Drie startbijeenkomsten met in totaal meer dan dertig ambtenaren die actief zijn op het terrein van veiligheid, toezicht, vergunningen, op het sociaal domein, economische zaken en stadsontwikkeling.

Bij de beschrijving van de ondermijning in Arnhem baseren de onderzoekers zich met name op de informatie en inschattingen van respondenten, in het bijzonder professionals die werken in het veiligheidsdomein en in het ambtelijk apparaat. De informatie die professionals ons verstrekten is vaak mede gebaseerd op strafrechtelijke of bestuurlijke dossiers en/of casus en op concrete ervaringen bij controles of bij sociaal-preventieve inspanningen. Het betreft daarnaast subjectieve aanwijzingen, vermoedens of verdenkingen. Hoewel het gaat om professionals met veel materie- en locatiekennis, verstrekten ze dus ook informatie over mogelijke criminaliteit die niet (in een strafproces) is bewezen. Voor zover het gaat om de sociale schade die met ondermijning wordt aangericht zijn dossiers of juridische trajecten minder geschikte bronnen dan de directe waarnemingen en ervaringen van respondenten, met niet zelden veel ervaring op specifieke terreinen en met jarenlange observaties op straat en 'achter de voordeur.' Voorts zijn respondenten bevraagd over de beleidsmatige gang van zaken. Sterker, daar ligt het zwaartepunt van dit onderzoek. Respondenten is gevraagd naar opvattingen over de aanpak van ondermijning, over

[10] Respondenten bij de omgevingsdienst, zorg- en veiligheidshuis en woningcorporatie (3). Ook spraken de onderzoekers een jongerenwerker en een wetenschapper.
[11] In de Nota van Bevindingen (casusbeschrijving Spijkerkwartier) is een uitgebreide toelichting opgenomen over de opzet en inhoud van de bedrijvenanalyse.

concrete beleidsterreinen en instrumenten en over locaties waar een gerichte aanpak wordt uitgevoerd of wordt voorbereid (bijvoorbeeld in Presikhaaf en in het Spijkerkwartier). De interview-verslagen die zijn gemaakt van gesprekken bij gemeente, politie, openbaar ministerie en het RIEC zijn ter autorisatie voorgelegd aan de respondenten. In een ronde van ambtelijke wederhoor is een concepttekst van dit rapport, ter controle op feitelijke onjuistheden, voorgelegd aan de adviseur Veiligheid (namens de ambtelijke organisatie), de Sectorchef Politie Gelderland-Midden en de contactpersoon van het RIEC.

Ten behoeve van hoofdstuk twee (over ondermijning) en de casusbeschrijving van het Spijkerkwartier zijn twee kanttekeningen op zijn plaats. In de *eerste plaats* wordt de criminele kant van (deze wijk in) Arnhem beschreven. Dit levert een realistisch, maar eenzijdig beeld op, met veronachtzaming van positieve sociale krachten. In de *tweede plaats* betreft het een analyse op hoofdlijnen. Niet alleen omdat de kern van dit onderzoek bestaat uit een bestuurskundige analyse van de aanpak van ondermijning, maar ook omdat tussen 2000 en 2018 door de gemeente weinig werk is gemaakt van het (systematisch) verzamelen van kennis en informatie over ondermijning. Ondermijning had geen politiek-bestuurlijke prioriteit en dat klinkt door in de informatiepositie van respondenten.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden ondermijnende praktijken in Arnhem beschreven. De hoofdstukken 3 en 4 zijn bestuurskundig van aard en gaan achtereenvolgens in op de gang van zaken tot en vanaf 2018. Tussen hoofdstuk 2 en 3 komt ‘de casus Spijkerkwartier’ aan bod als intermezzo. Hoofdstuk 5 beantwoordt de empirische deelvragen en kan worden gelezen als *samenvatting*.

2. Ondermijning in Arnhem

Inleiding
Dit hoofdstuk beschrijft op hoofdlijnen de aard en impact van ondermijnende criminaliteit in Arnhem. Dit stemt overeen met het beeld dat wordt geschetst in landelijke analyses. De rode draad in die analyses is dat criminaliteit - zoals drugscriminaliteit, witwassen of vastgoedcriminaliteit - niet de kern van het probleem is, maar de aantrekkingskracht van criminele kopstukken ("wijkkoningen") en geldstromen. Dat heeft een ontwrichtend effect op de samenleving en is zichtbaar in Arnhem. Ook voor professionals die actief zijn op het sociaal domein of met economisch beleid, omdat ze merken dat kwetsbare personen onder druk worden gezet of worden uitgebuit en dat de criminele wereld een alternatief is voor regulier werk.

Het veldwerk levert in Arnhem een duidelijke top-3 op wat criminele fenomenen betreft, namelijk: drugscriminaliteit, mensenhandel en misstanden met vastgoed en bedrijven, zoals witwassen, fraude en sociale ellende onder huurders van kamers of kleine appartementen. Deze fenomenen worden achtereenvolgens beschreven in de paragrafen 2.1 tot en met 2.3. Paragraaf 2.4 gaat in op andere criminele patronen en fenomenen.

2.1 Drugscriminaliteit

Arnhem is een stad met veel drugscriminaliteit. De heroïne- en hennepmarkten zijn belangrijk (geweest) voor het opbouwen van criminele infrastructuren die inmiddels ook blijken te worden benut op andere criminele (drugs)markten, zoals crystal meth.

Heroïnehandel
De enquêtecommissie opsporingsmethoden constateert in 1996 dat de internationale heroïnehandel in de jaren tachtig snel groeit en groot wordt in Arnhem.[12] Ongeveer vijf Koerdische (familie)netwerken exploiteren vanuit Arnhem frequente en grootschalige heroïnetransporten die rechtstreeks uit Turkije komen.[13] Deze criminelen beheersen de logistieke keten van productie tot afleveringen, waardoor - ook bij (groot)handel tegen scherpe prijzen - de winsten hoog zijn. Ze investeren voornamelijk (in vastgoed) in Turkije, maar ook in bedrijven en vastgoed in Arnhem. Geconcentreerd in het Spijkerkwartier beschikken ze volgens schattingen van de politie over vijftig tot honderd (dekmantel)bedrijven, zoals theehuizen, horeca en reisbureaus. Heroïnehandel heeft vandaag de dag geen prioriteit. De consumentenmarkt in Nederland is klein. Er is een internationale handelsmarkt blijven bestaan en die wordt nog altijd gedomineerd door Turks-Nederlandse criminelen.[14] Of Arnhem daarbij nog altijd een sleutelrol speelt, weten gemeenteambtenaren niet.

Hennepteelt: lokaal verankerd
Respondenten typeren Arnhem als "hennepstad". Zo onderstrepen ze dat hennepteelt een geworteld en hoogstwaarschijnlijk omvangrijk fenomeen is én dat de productie van synthetische drugs op een laag niveau ligt.[15] Vanaf de jaren negentig komt de georganiseerde hennepteelt meer en meer in beeld in Arnhemse volkswijken (met name Geitenkamp, Klarendal en Het Broek) en op woonwagencentra. Hennepteelt werd in Arnhem ontdekt als een grote en gemakkelijke

[12] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.
[13] Vandaag de dag liggen dit soort formuleringen gevoelig, maar het is de woordkeuze van de enquêtecommissie, gebaseerd op empirisch onderzoek.
[14] Boerman e.a., 2017.
[15] Dit verschilt van de beschrijving van de softdrugsmarkt door de enquêtecommissie, omdat die vooral wijst op import door met name één autochtoon kopstuk.

inkomstenbron. Het bleef al snel niet beperkt tot geijkte (autochtone) volkswijken, want het strekte zich uit naar het centrum en naar multiculturele wijken, zoals Presikhaaf en Malburgen. Ook allochtone[16] criminele netwerken zijn actief in de hennepteelt en -handel. Dit heeft plaats in Arnhemse wijken (onder meer in sociale huurwoningen) en elders in de regio.

De *know how* en netwerken voor hennepteelt zijn in Arnhem (en omgeving) aanwezig, net als faciliteerders voor de aanleg, zoals elektriciens, klusjesmannen, leveranciers van hennep-stekken en growshops. Het betrof aanvankelijk formele growshops, maar vandaag de dag gaat het – sinds het wettelijke verbod op voorbereidingshandelingen ten behoeve van drugsproductie – om tenminste tien informele growshops die in beeld zijn vanwege de levering van productiemiddelen. De professionaliteit van de hennepkwekerijen loopt (sterk) uiteen, zo constateren respondenten: van goed afgeschermd (vanaf de straat niet te zien of te ruiken) tot knullige kwekerijen, bijvoorbeeld met afgeplakte ramen.

De opbrengsten van hennepteelt zijn riant. Een doorsnee kwekerij met tweehonderd planten levert in de tussenhandel, volgens behoedzame schattingen, ongeveer € 23.000,- per oogst op.[17] Als per plantage vijf keer per jaar wordt geoogst en een bescheiden netwerk dit op tien locaties doet, resulteert dat op jaarbasis dus al in een omzet van € 1,15 miljoen. In de hele stad gaat het daarmee om grote bedragen. Financiers en organisatoren strijken het meeste geld op. In het criminele middenkader (criminelen die de locaties en de inrichting daarvan regelen en toezien op het productieproces) worden vele tienduizenden euro's verdiend en op de werkvloer (door loopjongens en door mensen die een schuur of woonruimte ter beschikking stellen) honderden of enkele duizenden euro's per oogst, week of maand, afhankelijk van de precieze activiteiten. Wie een dag hennepplanten knipt, krijgt al snel enkele honderden euro's.[18] Dergelijke (belastingvrije) criminele inkomsten zijn aantrekkelijk, bij uitstek voor mensen rondom het sociaal minimum; om schulden af te lossen en/of de kwaliteit van leven te verbeteren.

Op een dieper niveau levert hennepteelt meer op dan geld. De hoge aanhoudende drugsinkomsten hebben netwerken in achterstandswijken tot op zekere hoogte in staat gesteld om hun eigen levensstijl in stand te houden. Wie zelf - al is het (deels) illegaal - voorziet in het levensonderhoud of in economische vooruitgang, is niet of minder afhankelijk van de overheid of van (veeleisende) onderwijsinstellingen of werkgevers.[19] Het logistieke proces rondom de hennepteelt is een impuls geweest voor een criminele infrastructuur met een lokaal netwerk, vastgoed, transportfaciliteiten (onder meer via dekmantelbedrijven) en bovenlokale contacten en samenwerkingsverbanden. Hoewel deze criminaliteit is verankerd in Arnhemse wijken, wordt bovenlokaal samengewerkt, bijvoorbeeld met handelaren in de Randstad. Arnhemse criminelen exploiteren kwekerijen 'over de grens' in Duitsland.

Andere drugsmarkten

In Nederland actieve criminele drugsnetwerken zijn vaak actief op verschillende populaire markten: naast hennep, vooral ook cocaïne en synthetische drugs, met name xtc en amfetamine en in toenemende mate crystal meth.[20] Dit geldt ook voor Gelderland, maar de marktsituatie is net wat anders in Arnhem. Stadswijken lenen zich niet zo goed voor de productie van synthetische drugs. Dit kan op veel locaties niet goed worden afgeschermd, omdat de stad een bescheiden buitengebied heeft. In het groene gebied worden wel dumpingen aangetroffen en zo nu en dan een lab in de stad. In april 2021 wordt desondanks een groot crystal meth-laboratorium opgerold in een loods op

[16] De voorkeur gaat uit naar de omschrijving 'inwoners met migratieachtergrond', maar dat is taal-technisch soms lastig en het gaat binnen netwerken bovendien niet altijd om inwoners van Arnhem.
[17] Zie Noordanus e.a., 2020.
[18] Zie Noordanus e.a., 2020.
[19] Zie Noordanus e.a., 2021.
[20] Zie Noordanus e.a., 2020.

bedrijventerrein Meinerswijk. De cocaïne-import en -handel ligt volgens respondenten op een lager niveau dan in de Randstad. Het Nationaal Dreigingsbeeld constateert dat de huidige generatie Turkse criminelen minder geïsoleerd opereert en veelzijdiger is wat betreft drugscriminaliteit.[21] Ze kopen xtc en cocaïne in (bij Colombiaanse en autochtone handelaren) en gebruiken hun transportlijnen om dit naar Turkije te vervoeren. Het is onduidelijk of de Turks-Arnhemse netwerken dit ook doen. Op straat en door mobiele handelaren wordt cocaïne verkocht, onder meer door criminelen die vanuit de Randstad naar Arnhem zijn getrokken.

Op de lokale illegale drugsmarkt is het drugsaanbod divers. Populaire drugs (softdrugs, xtc, amfetamine en cocaïne) kunnen worden (besteld en) afgeleverd. Kenners wijzen op lokale populariteit van twee legale middelen, namelijk lachgas en designer drug 3-MMC (op straat bekend als Poes of 3m). Een netwerk organiseert de opslag en handel in lachgas. Op locaties met geconcentreerde drugscriminaliteit - in het centrum, in (de genoemde) kwetsbare wijken en in het Spijkerkwartier – wordt door tientallen dealers systematisch drugs verkocht aan consumenten: op straat, in de horeca, rondom onderwijstellingen, op routes van (coffeeshop)bezoekers en op hotspots in kwetsbare wijken. Bezorging door drugskoeriers is in de hele stad mogelijk. Met uitvoerende activiteiten kan in de drugshandel beduidend meer worden verdiend dan met eenvoudig legaal werk.[22]

Instroom aan de onderkant

Aan de onderkant van de drugsmarkt – bij vervoer, straathandel en bij het toestaan van drugsproductie – stromen mensen de criminele wereld in. Het gaat om (jong)volwassenen en jongeren. Dit laatste valt op bij professionals. In ongeveer een jaar tijd arresteerde de politie 74 jongeren of jongvolwassenen onder de 24 jaar voor een drugsdelict. Verreweg de meeste waren meerderjarig, want zeventien verdachten waren nog geen 18 jaar oud.[23] Het is kenmerkend voor de situatie in Nederland én Arnhem dat niet alleen mensen instromen vanuit een crimineel milieu (familie, gezin of vrienden), maar ook burgers met een regulier profiel.[24] Dit wordt versterkt door de corona-pandemie en -crisis. Door het wegvallen van werk (o.a. bijbaantjes van jongeren) ontstaan financiële problemen en brengen jongeren en jongvolwassenen meer tijd door op straat en op social media.[25] Zo nemen de contacten tussen criminele groepen en doorsnee jongeren toe. Die wereld lijkt aantrekkelijk vanwege de inkomsten en sociale contacten, maar dat is schijn. Het is een harde wereld waarin meer (beginnende) criminelen mislukken of problemen krijgen, dan er slagen.[26]

Een andere kwetsbare categorie die gerekruteerd wordt zijn de dak- en thuislozen en (andere) gemarginaliseerde verslaafden. Zij worden onder andere ingezet voor straathandel, bij het knippen van hennep en als stroman. In dat laatste geval wordt een pand met een hennepkwekerij op hun naam gezet. In ruil voor dit soort diensten ontvangen ze woonruimte en/of verdovende middelen.

2.2 Mensenhandel

In januari 2021 verscheen de zogenoemde *Dadermonitor Mensenhandel 2015-2019*. Arnhem staat in Nederland op plaats vier wat betreft de door de politie geregistreerde mensenhandel. In vijf jaar tijd

[21] Boerman e.a., 2017.
[22] Tops en Van der Torre, 2015.
[23] Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem/arnhem-worstelt-met-jongeren-in-de-criminaliteit-drugsmisdaad-lijkt-in-nederland-lonend-te-zijn~a9a0e4c7/
[24] Zie Noordanus e.a., 2020.
[25] Van der Torre en Jongepier, 2020.
[26] Zie Noordanus e.a., 2021.

gaat het om 140 registraties, dus gemiddeld 28 per jaar. Dit is een ongunstige plaats (achter Amsterdam, Den Haag en Rotterdam), al zijn er weinig registraties nodig om in de top-4 te belanden.[27] Arnhem voert prostitutiecontroles uit en dat levert regelmatig verdenkingen op van seksuele uitbuiting.

Seksuele uitbuiting

Arnhem is van oudsher een stad met (veel) prostitutie. Daarbij wordt vandaag de dag in het bijzonder gedoeld op prostitutie zonder vergunning en op illegale prostitutie, want de vergunde prostitutie ligt op een laag niveau. Er zijn namelijk slechts drie vergunde seksinrichtingen. In 2017 werkten daar 21 sekswerkers.[28] Er is op een bedrijventerrein, aan de Oude Veerweg, een zone waar anno 2021 zeven dames werken op basis van een vergunning ('pasje').

Het vergunde prostitutieaanbod is laag in relatie tot de vraag naar prostitutie, want van oudsher weten prostituanten Arnhem te vinden. Voor deze analyse van de hedendaagse mensenhandel is voornamelijk van belang dat veel klanten wisten en weten dat je voor prostitutie terecht kunt in Arnhem. Ook nog altijd, zij het op veel kleinere schaal, in het Spijkerkwartier. Volgens respondenten telt Arnhem substantiële illegale prostitutie. De omvang van de niet-vergunde prostitutie is in 2017 geschat op basis van internet-advertenties. Van 2014 tot en met augustus 2017 werden 309 unieke advertenties aangetroffen.[29] Bij deze advertenties wordt het seksaanbod gemist dat een bedrijf of winkel gebruikt als dekmantel. Een massagesalon kan nu eenmaal niet via een advertentie laten weten dat seks wordt verkocht.

De seks-branche leent zich voor georganiseerde criminaliteit. Belastingontduiking in de vorm van zwart geld als contant wordt betaald en de betrouwbaarheid van de boekhouding valt lastig te controleren. Seksuele uitbuiting komt het meest voor in de illegale prostitutiewereld. Het is mogelijk bij vergunde bedrijven, maar in Arnhem zijn dat er weinig en werd dit niet aangetroffen in 2017.[30] Respondenten signaleren wat betreft seksuele uitbuiting drie belangrijke patronen:

a. Dekmantelbedrijven
b. Loverboy-praktijken
c. Illegale prostitutie (in gehuurde woningen of kamers)

Ad a.) Dekmantelbedrijven

Criminele netwerken gebruiken dekmantelbedrijven, zoals massagesalons en bedrijven in de beautysector. Het betreft een gesloten wereld en ze zijn alert op mogelijke controles door *mystery guests*. De organiserende laag blijft buiten schot en beperkt de schade van bestuurlijke handhaving. Respondenten wijzen op dekmantel-prostitutie in het Spijkerkwartier. Hier komen, zonder advertenties, klanten naartoe voor betaalde seks.

Ad b.) Loverboy-praktijken

Respondenten wijzen op loverboy-praktijken waarbij criminelen (jonge) vrouwen ronselen. Er wordt gezocht naar meisjes of vrouwen die kunnen worden verleid en/of onder druk gezet worden. Daders

[27] Het (strafrechtelijke) begrip mensenhandel is namelijk breed. Het gaat van oudsher om seksuele uitbuiting, maar daarnaast ook om alle vormen van gedwongen arbeids- of dienstverlening zonder seksuele component. Arbeidsuitbuiting heeft plaats in het domein van werk en inkomen, met vaak een formele relatie tussen werkgever en werknemer. Bij criminele uitbuiting worden personen gedwongen strafbare feiten te plegen. Bij gedwongen dienstverlening worden onder dwang diensten verricht, zoals het afsluiten van een telefoonabonnement.

[28] Van Wijk e.a., 2017.

[29] Van wijk e.a., 2017. Over de advertenties: drie procent had betrekking op vergunde prostitutie; ongeveer een derde adverteert met thuisontvangst; bijna veertig procent biedt seks aan op een andere locatie (b.v. bij de klant thuis, in een hotel of op een parkeerplaats) en voor vijftien procent is dit beide mogelijk.

[30] Van wijk e.a., 2017.

gebruiken hun netwerk op zoek naar een geschikte werkplek, bijvoorbeeld een locatie met raamprostitutie. Ook worden via contactadvertenties klanten geworven voor betaalde seks in een gehuurde kamer, op parkeerplaatsen (in een auto) of in hotels, waaronder luxe hotels in en rondom Arnhem.[31]

Ad c.) *Illegale prostitutie (in gehuurde woningen of kamers)*
Er komen signalen van seksuele uitbuiting in beeld bij illegale prostitutie in (tijdelijk) gehuurde woningen. Seksadvertenties kunnen indicaties van seksuele uitbuiting bevatten, zoals lage prijzen, ruime beschikbaarheid en/of onveilige seks. Er kan verdenking van seksuele uitbuiting ontstaan, bijvoorbeeld als op een woonadres andere personen (mannen die geen klant zijn) aanwezig zijn of als een woonruimte tijdelijk wordt gehuurd en prostituées worden gewisseld. Slachtoffercategorieën zijn vrouwen uit Oost-Europa, uit de Dominicaanse Republiek of jonge vrouwen (nieuwkomers). Door adressen en prostituées te rouleren wordt de controle- en pakkans verminderd én wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheid om zonder vergunning te starten met diensten die lijken op legale niet-vergunde thuisprostitutie. Naast (tijdelijke) woonruimte in Arnhem worden hotels benut en vakantieparken in de Arnhemse regio. Op de dadergroepen is geen goed zicht, al is bekend dat mensenhandelaren uit Oost-Europa door Nederland heen actief zijn.[32] Autochtonen worden genoemd als faciliteerders van seksuele uitbuiting, bijvoorbeeld omdat ze kamers verhuren. Het is de vraag of de verhuurder louter een huisbaas is of dat deze profiteert van illegale prostitutie-inkomsten. En gaat het alleen om illegale prostitutie of ook mensenhandel? Dit heeft plaats in een afgesloten wereld en valt daarom lastig vast te stellen.

Niet-seksuele uitbuiting
Er komen onder professionals ook signalen in beeld van andere vormen van mensenhandel dan seksuele uitbuiting. Het betreft de volgende vier patronen:

a. Arbeidsuitbuiting
b. Hennepteelt
c. Criminele druk op jongeren en jongvolwassenen
d. Zorgfraude en uitbuiting

Ad a.) Arbeidsuitbuiting
Door zogenoemde huisjesmelkers worden veel kamers of sobere (vervallen) woningen verhuurd. Op kamers of in kleine woningen worden onder meer tijdelijk arbeidsmigranten gehuisvest. De migranten worden gerouleerd tussen woningen en gemeenten, zonder dat ze (hoeven te) worden ingeschreven in de BRP. De arbeidsmigranten worden onder druk gezet, onder meer door de koppeling van kostbare huisvesting aan slecht of onderbetaalde arbeid. Als ze de woonsituatie of de arbeidsomstandigheden niet langer accepteren, dreigen ze beiden te verliezen.[33] In de regio Gelderland-Midden zijn criminele netwerken actief die arbeidsmigranten uitbuiten. Verreweg de meeste arbeidsmigranten worden (op vakantieparken) buiten Arnhem gehuisvest, al wordt een categorie ondergebracht in Arnhem, onder meer bij louche of criminele vastgoedeigenaren. Op wijkniveau wordt zichtbaar dat er een schaduweconomie is opgebouwd rondom arbeidsmigranten. In Malburgen werden bijvoorbeeld niet alleen in de ochtend arbeidsmigranten met busjes opgehaald, maar ook laat op de avond, na 22:00 uur. Ze werkten bij volcontinu-bedrijven en werden onder slechte omstandigheden gehuisvest. Dit geeft huisjesmelkers de kans om geen kamers te

[31] Omgekeerd laten loverboys van buitenaf prostituées in Arnhem werken. Dit gebeurde frequent toen er nog raamprostitutie was in Arnhem (Bovenkerk e.a., 2004). In welke mate dit nu nog gebeurt in Arnhem, is niet in beeld.
[32] Boerman e.a., 2017.
[33] LIEC, 2019.

verhuren, maar matrassen die voor acht of twaalf uur beschikbaar zijn voor een migrant die op dat moment niet hoeft te werken.

Ad b.) Hennepteelt
Als een hennepkwekerij van ongeveer tweehonderd planten wordt geruimd, lopen de organisatoren een omzet van (ruim) twintigduizend euro mis. Het ligt in de criminele wereld voor de hand dat uitvoerders - zoals personen die woonruimte beschikbaar stellen voor hennepteelt - aansprakelijk worden gesteld voor criminele schade.[34] Als een hennepkwekerij wordt geruimd, is de kans dus groot of aanzienlijk dat het 'voetvolk' onder druk worden gezet om deze schuld terug te verdienen. Organisaties die hennep telen ronselen katvangers, bijvoorbeeld personen met financiële problemen. Een afhankelijkheidspositie zet uitvoerders van meet af aan onder druk. Als mensen willen stoppen, kunnen ze onder druk worden gezet om door te gaan. In de hennepwereld is het onderscheid klein tussen (profiterende) daders en slachtofferschap van criminele uitbuiting. Respondenten wijzen op twee patronen: Vietnamezen die onder slechte omstandigheden worden aangetroffen in panden met een kwekerij; en verslaafden of daklozen die planten knippen en/of een pand op hun naam krijgen met een kwekerij.

Ad c.) Criminele druk op jongeren en jongvolwassenen
Op straat- of wijkniveau worden door criminele netwerken jongeren geronseld en ingezet bij strafbare feiten, zoals drugscriminaliteit. Ook worden jongeren onder dwang of valse voorwendselen (verder) in de problemen gebracht. Bijvoorbeeld door criminele inkomsten – afkomstig uit fraude, bijvoorbeeld via (eenvoudige) cybercrime - op hun bankrekening te laten storten; de geldezel-methode. Respondenten wijzen op een Arnhemse casus waarbij ruim tweehonderd personen door fraudeurs als geldezel werden gebruikt.[35] Er worden ook telefoonabonnementen afgesloten op naam van jongeren, waarna anderen de telefoon gebruiken en zo financiële problemen veroorzaken. Het is onduidelijk of het steeds gaat om strafbare uitbuiting. Respondenten vinden dat niet het belangrijkst. Ze hechten aan preventie van dit soort praktijken.

Ad d.) Zorgfraude en uitbuiting
Het wemelt in Arnhem van de kleine zorgaanbieders; alleen al bij gecontracteerde zorg gaat het om honderden bedrijfjes. Respondenten zien dat personen met criminele bedoelingen zorgaanbieder zijn geworden. Een categorie combineert frauduleuze (pgb-)zorg met drugscriminaliteit. Zorgbureaus bezitten of huren goedkope woonruimte en plaatsen daar cliënten die nauwelijks of geen zorg ontvangen. Zorgbudgetten worden gebruikt om de huur te betalen. Cliënten staan onder druk om deze budgetten aan te vragen en te behouden. Zorgcliënten worden ingezet bij drugscriminaliteit, met name drugshandel. Het valt op dat auto's die op naam staan van zorgaanbieders, opduiken in strafrechtelijke drugsonderzoeken.

2.3 Misstanden met vastgoed

Respondenten constateren in Arnhem (veel) misstanden met vastgoed. Wat er precies allemaal speelt rond een pand, weten ze meestal niet. Er wordt bijvoorbeeld vermoed dat criminelen hebben geïnvesteerd in bepaalde panden of bedrijven. De aankoop kan niet worden verklaard, maar harde informatie over (drugs)criminaliteit ontbreekt. Dit type casus kan worden gezien als mogelijk witwassen, omdat dan geen gronddelict hoeft te worden bewezen. Het RIEC stuitte en stuit - bij het opstellen van het ondermijningsbeeld en bij de integrale aanpak van ondermijning in Arnhem – het meest op witwas-casus. Er speelt dan waarschijnlijk meer, want bij een meerderheid van de actuele casus wordt drugscriminaliteit vermoed.

[34] Noordanus e.a., 2021.
[35] Bron: https://www.ad.nl/binnenland/meer-dan-230-verdachten-in-mega-fraudezaak-arnhem~a2a7c043/

Respondenten zien in Arnhem veel incongruenties. Dat zijn omstandigheden die niet lijken te (kunnen) deugen en die vragen oproepen over wat er - niet zichtbaar - nog meer speelt. Het betreft onder meer over-bewoning (te veel mensen op één adres) of juist schijnbewoning (er staan mensen ingeschreven op een adres, maar die wonen er niet), het gebruiken en verhandelen van valse huurcontracten, briefadressen en veel verloop van huurders. Voorts is er een aanbodoverschot in bepaalde branches. Het resulteert in windhappen (bedrijven met te weinig klanten om de bedrijfskosten terug te verdienen), in een toestroom van klanten die klaarblijkelijk illegale diensten kopen (zoals prostitutie of gokken) of indicaties dat personen uit het criminele milieu naar bepaalde zaken toekomen. Zie herover de casusbeschrijving van het Spijkerkwartier. Respondenten zien dat (rechts)personen of netwerken in één generatie - vanuit een sociaaleconomische achterstandspositie - aanzienlijke bezittingen verwerven, zoals bedrijven, bedrijfsvastgoed, woningen en/of auto's. Het vermoeden is dat criminele netwerken met witgewassen geld (horeca)bedrijven opzetten met juist veel klanten en met een professionele bedrijfsvoering. Het gaat met andere woorden om bedrijven die qua sfeer en uitstraling een aanwinst voor de stad (lijken te) zijn. Dit fraaie front stemt in dat geval niet gerust, al vallen een eventueel criminele investeringen - vanwege complexe en verhullende bedrijfsstructuren in combinatie met een actuele 'witte' geldstroom - niet of uitermate moeilijk aan te tonen.

Professionals wijzen op sociale ellende onder personen die eenvoudig vastgoed huren. Ze benadrukken dat kwetsbare huurders onder druk worden gezet door criminele of louche verhuurders. Ze spreken over "uitbuiting", los van de vraag of dat in strafrechtelijke zin valt aan te tonen.

Signalen over verdacht of louche vastgoedbezit, over witwassen, over criminele dekmantelbedrijven en/of over de ellendige positie van huurders blijven niet beperkt tot één of enkele locaties. Dit is verspreid over de stad: in het centrum, in het Spijkerkwartier en in kwetsbare wijken, onder meer op winkel-strips en/of horecalocaties. Er komen bij het veldwerk vijf ondermijnende patronen in beeld:

Ad a.) Criminele investeringen in vastgoed

Geld dat is verdiend op een misdaadmarkt wordt geïnvesteerd in vastgoed. Op het niveau van een netwerk of (rechts)persoon gaat het meestal om enkele panden en soms om aanzienlijk meer, al kunnen panden bewust op naam worden gezet van stromannen. Het geijkte voorbeeld zijn - door de enquêtecommissie opsporingsmethoden in 1996 blootgelegde - vastgoedinvesteringen door Turks-Koerdische drugscriminelen in vele tientallen panden in Arnhem en in (nog veel meer) vastgoed in Turkije.[36] Die investeringen renderen inmiddels decennia. Hiernaast hebben andere criminele drugsnetwerken geïnvesteerd in Arnhems vastgoed. Respondenten geven toe dat de informatie daarover pover is. Er wordt bijvoorbeeld gewezen op een investerende Gelderse hennepcrimineel. Er is zicht op drugscriminaliteit en op misstanden met vastgoed, maar nauwelijks op de geldstroom tussen de drugs- en vastgoedmarkt. Respondenten constateren dat Arnhem een probleem heeft met criminele investeringen in vastgoed, maar dat dit geen prioriteit heeft. Daardoor is het in hoge mate een blinde vlek. Er komt vanwege over-bewoning en overlast wel onder andere zogenoemde huisjesmelkerij in beeld.

Ad b.) Huisjesmelkerij

In de afgelopen decennia hebben louche of criminele (rechts)personen vastgoed verworven in Arnhem.[37] Het betreft een categorie eigenaren die tegen zo gering mogelijke kosten zoveel mogelijk

[36] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. Enquêtecommissie Opsporingsmethoden. Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

[37] Zie Ferwerda, 2017.

huur vraagt. Hiertoe richten ze zich op huurders die weinig eisen kunnen stellen: kwetsbare huurders (bijvoorbeeld vanwege schulden of sociale problemen) die niet snel een andere woning vinden; studenten; personen waarbij de huur is gekoppeld aan seizoensarbeid of prostitutie; en huurders die onzichtbaar willen blijven. Om de huuropbrengsten te optimaliseren, worden woningen gesplitst of verkamerd, zodat kamers of kleine woonruimtes apart kunnen worden verhuurd. Een categorie huisjesmelkers maakt gebruik van intimidatie. Bijvoorbeeld om klachten van huurders de kop in te drukken of om desgewenst een woning huurdervrij te maken, zodat deze tegen een hogere prijs kan worden verhuurd of kan worden verbouwd of verkocht. Louche vastgoedeigenaren plaatsen daartoe soms bewust overlast-gevende personen in een woning.

Arnhem is voor louche of criminele huisjesmelkers een aantrekkelijk stad. Er was lange tijd voldoende aanbod van geschikte woningen; van huurwoningen die door een corporatie werden verkocht tot grote oude panden op de particuliere markt. Wie beschikt over criminele antecedenten hoeft niet bevreesd te zijn over de uitkomsten van een Bibob-toets bij het aanvragen van een bouw- of splitsingsvergunning, want dergelijke toetsen werden niet uitgevoerd. Dit verklaart waarom onder andere hennepcriminelen uit de regio (oude) panden kopen in Arnhem en (laten) verbouwen, zodat ze geschikt zijn voor het verhuren van een kamer of etage. Sinds 2020 dient een vergunning te worden aangevraagd voor kamerverhuur aan tenminste drie personen in één pand. Daarvoor gold reed - en nog steeds – een meldplicht van kamerverhuur aan vijf of meer personen.

Ad c.) Misstanden in panden

Gemeenteambtenaren zien kwetsbare huurders die (verder) in de problemen worden gebracht door verhuurpraktijken, vaak zonder dat ze zicht hebben op de (mogelijk criminele) achtergronden van vastgoedeigenaren. Ze wijzen op armoede in Arnhemse achterstandswijken en op beleidsmatige kwetsbaarheden. Investeerders kopen en verkameren panden zonder Bibob-toets. Vervolgens is het gemakkelijk om (nagenoeg zonder controle) personen in te (laten) schrijven in de BRP of om dit juist achterwege te laten. Er worden tegen hoge prijzen kamers of sobere woningen verhuurd aan personen die (bijna) geen andere woning kunnen vinden. Huurders worden aan hun lot overgelaten, zolang ze de huur voldoen. Dit resulteert in financiële problemen. Slechte (onhygiënische) woonomstandigheden hebben een ongunstig effect op de fysieke en psychische gezondheid. Het komt voor dat criminele netwerken de (kosten van de) woonruimte gebruiken om huurders onder druk te zetten: om slechte omstandigheden op het werk te accepteren (arbeidsmigranten), om met illegale prostitutie de huur te betalen, om mee te werken bij het plegen van zorgfraude en/of om strafbare feiten te plegen.

Ad d.) Vastgoed gebruiken voor criminaliteit

Criminele netwerken benutten vastgoed en/of bedrijven ten behoeve van criminele praktijken. Er zijn branches met indicaties voor witwassen of andere crimineel praktijken. Het betreft, zo signaleren respondenten, onder meer een aanbodoverschot van bepaalde bedrijven in (delen of straten van) de stad, zoals kappers, telefoonwinkels, autobedrijven, massagesalons, reisbureaus en/of verschillende soorten horeca. Witwassen via een fictieve verhoging van de omzet van dergelijke ondernemingen is lastig vast te stellen, want dit vereist (betrouwbare) vergelijkingen van het aantal klanten met verkoopcijfers. Het hoeft echter niet te gaan om witwassen, want dergelijke zaken kunnen andere criminele functies vervullen. Bijvoorbeeld als criminele ontmoetingsplaats, waar afgeschermd en beveiligd criminele zaken worden gedaan. Dit soort bedrijven biedt ook mogelijkheden voor fictieve dienstverbanden. Voorts kunnen bedrijfspanden en bedrijven worden gebruikt als dekmantel voor drugshandel, drugsproductie (hennepteelt), illegaal gokken, illegale prostitutie, handel in illegale sigaretten of de verkoop of opslag van lachgas.[38] Respondenten wijzen op bedrijven die worden gebruikt om drugs naar het buitenland te transporteren. Criminele netwerken gebruiken eenvoudige

[38] Zie Noordanus e.a., 2021.

woonruimte voor huisvesting en/of als prostitutie-werkplek. Respondenten merken of vermoeden dat vanuit criminele (drugs)netwerken sinds 2015 zorgaanbieders zijn opgestart die frauderen en zorgcliënten onderbrengen in (eenvoudige) woningen. Een deel van de cliënten wordt ingezet bij drugscriminaliteit. Vastgoed wordt, tenslotte, gebruikt bij witwassen. Dit kan door een pand (in korte tijd) voor een fors hogere prijs te verkopen, nadat het deels contant is betaald of als contant geld is geïnvesteerd in een verbouwing. Er wordt door het RIEC schijnbewoning geconstateerd, net als zogenoemde briefadressen.[39] Dit is een indicatie voor uitkeringsfraude en voor witwassen door fictieve huur te innen.

ad e.) Criminele inmenging in de horeca
De horecabranche wordt benut voor witwassen, als criminele ontmoetingsplek en als dekmantel voor illegale praktijken. De horeca neemt om verschillende redenen een bijzondere plaats in. In de *eerste plaats* was het lange tijd één van de weinige branches waarbij in Arnhem Bibob-toetsen werden uitgevoerd. Om die reden wordt door criminelen gebruik gemaakt van stromannen die de horecavergunning aanvragen en/of van complexe bedrijfsconstructies. Zo wordt verhuld dat (drugs)criminelen feitelijk optreden als geldschieter, om geld wit te wassen en/of om een winstgevende horecaformule op te zetten. In de *tweede plaats* is in Arnhem invloed op de horeca (investeringen of afpersing) geconstateerd vanuit zogenoemde outlaw motorcycle gangs. In de *derde plaats* valt op dat een categorie horecazaken zich tijdens de coronacrisis probleemloos staande weet te houden, terwijl ze veel inkomsten mislopen en de huur en lonen doorbetalen, zonder noodsteun. Eén hotspot springt wat dit betreft in het oog bij respondenten. In de *vierde plaats* zijn tijdens de coronacrisis afhaal-horecazaken opgestart. Dit is een legitieme manier om tijdens de lockdown omzet te maken. Echter, het is ook een mogelijkheid om fictieve opbrengsten op te (blijven) voeren en zo het witwassen te continueren. In de *vijfde plaats* wordt een toename van het aantal horeca-overnames geconstateerd. Dit attendeert op mogelijke criminele investeringen. Het is de vraag of dit echt zo is, onder meer omdat overnames opvallen en criminele investeringen en invloeds-verwerving niet perse gepaard hoeven te gaan met een formele overname.

2.4 Overige praktijken en fenomenen

Naast de bovenstaande ondermijning komen de volgende criminele praktijken en fenomenen (frequent) in beeld:

- *Illegaal gokken*. Op verschillende locaties in de stad (onder meer in het Spijkerkwartier) wordt illegaal gokken gesignaleerd. Het gaat om praktijken die worden afgeschermd (en daardoor moeilijk vallen te bewijzen). Illegaal gokken heeft ondermijnende effecten, omdat het leidt tot sociale problemen, zoals verslaving en financiële problemen.

- *Handel in illegaal vuurwerk*. Er wordt handel in illegaal vuurwerk geconstateerd. Het betreft kleinschalige handel, maar ook georganiseerde handel, waarbij waarschijnlijk transportlijnen worden benut die al in gebruik waren voor drugssmokkel.

- *Beroving van klanten die met seksadvertentie worden gelokt.* Seksadvertenties worden niet alleen benut om klanten te werven voor betaalde seks. Ze worden ook geplaatst door criminelen die op die manier klanten lokken naar een locatie die geschikt is om hen te beroven. Er wordt gespeculeerd op terughoudendheid bij slachtoffers om aangifte te doen van een beroving onder dit soort omstandigheden.

[39] RIEC, 217. [Infographic Ondermijningsbeeld]

- *Systematische fraude*. Respondenten wijzen op riante kansen om uitkeringsfraude te plegen in Arnhem. Ze denken dat dit frequent gebeurt (zonder dat ze de omvang durven te schatten), deels op een systematische en georganiseerde manier. Het is gemakkelijk om in Arnhem iemand in te schrijven in de BRP. Als dit eenmaal is gebeurd, kan een uitkering worden aangevraagd, ook als het in feite louter om een briefadres gaat. De uitkering wordt opgestreken zolang dit goed gaat.

- *Zorgfraude*. Respondenten signaleren zorgfraude en schatten in dat deze fraude in Arnhem op een substantieel niveau ligt. Arnhem telt - na de zogenoemde decentralisaties en inwerkingtreding van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 - honderden (kleine en nieuwe) zorgaanbieders. Respondenten constateren dat een categorie klaarblijkelijk is opgericht om te frauderen en daartoe cliënten ronselt. Risico-categorieën zijn pgb-zorg, begeleiding, huishoudelijke hulp, dagbesteding en beschermd wonen.[40] Met louter zorgfraude kunnen hoge winsten worden geboekt. Zorgfraude kan echter plaatshebben in een netwerk dat ook actief is met drugscriminaliteit en dat investeert in vastgoed. Respondenten wijzen op een casus die volgens hen een schadelijk en breder Arnhems patroon blootlegt. Een drugscrimineel (van buiten Arnhem) kocht in Arnhem enkele panden en verhuurde, via zijn (criminele) netwerk, de kamers aan (cliënten van) zorgaanbieders. Er werden (ver) buiten Arnhem, tot in de Randstad, cliënten geronseld. In deze kringen is bekend hoe eenvoudig registratie in de Arnhemse BRP is. Vervolgens vragen ze een frauduleus zorgbudget aan en plegen ze uitkeringsfraude. De bredere boodschap luidt dat het gemakkelijk is om in Arnhem te investeren in kamerverhuur en om te frauderen. Dit trekt profiteurs en criminelen van buitenaf aan.

- *Voetbal.* Er wordt gesignaleerd dat vanuit criminele netwerken geld wordt geïnvesteerd in het amateurvoetbal. We hebben dit buiten deze studie gelaten.

2.5 Afsluiting

De ondermijnende criminaliteit is in Arnhem veelzijdig en geworteld. Er gaat aantrekkingskracht vanuit vanwege inkomsten en er komen schadelijke sociale effecten in beeld, zoals onderdrukking door middel van kamerverhuur, uitbuiting, criminele rekrutering en misbruik van zorggelden. De praktijken stellen hoge eisen aan de gemeentelijke veiligheidsfunctie. De hoofdstukken drie en vier beschrijven en analyseren hoe hieraan invulling werd en wordt gegeven, al gaan we eerst in op de ‘casus Spijkerkwartier’.

[40] Fenger e.a., 2016; Van der Torre en Heijkoop, 2020.

De casus Spijkerkwartier

Inleiding

Het Spijkerkwartier ligt op de rand van het centrum en telt ongeveer zevenduizend inwoners. Een groot deel van de wijk werd, in de negentiende eeuw, gebouwd voor welgestelde mensen die in de buurt van het centrum wilden wonen. Er staan veel monumentale herenhuizen in de wijk, vaak inclusief een hoog souterrain. In de jaren zestig en zeventig raakte de wijk in verval; de prostitutie en drugsscene op straat vielen op, maar onderhuids werd – zo toonde de enquêtecommissie opsporingsmethoden aan - door criminele netwerken geïnvesteerd in (bedrijfs-)vastgoed. We gaan kort in op deze criminele geschiedenis. Daarna doen we verslag van veldwerk onder bewoners en ondernemers. In het Spijkerkwartier is het glas half vol. Het is volgens veel respondenten een aantrekkelijke wijk om te wonen, al komt er stevige overlast in beeld, net als verdachte of criminele paktijken. Voor een kleine categorie is dat zelfs een reden om een vertrek te overwegen. Het valt op dat een categorie bewoners en ondernemers een scherpe blik heeft op deze veiligheidsproblemen en op (tekortkomingen in) de gemeentelijke aanpak. Dit soort mondigheid is volgens professionals typerend voor de wijk. Vervolgens presenteren we de resultaten van een bondige bedrijvenanalyse op basis van open bronnen. Tot slot gaan we in op de opdracht van de stadsmarinier om, vanuit Steenstraat 66, de veiligheid in de wijk zichtbaar te verbeteren.

1. Een korte geschiedenis: harde én voorzichtige conclusies in 1996

In het kader van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden wordt halverwege de jaren negentig onderzoek gedaan naar de georganiseerde criminaliteit, waarbij empirisch onderzoek wordt gedaan in Amsterdam, Arnhem, Nijmegen en Enschede. Bij het lokale onderzoek naar de situatie in Arnhem wordt ingegaan op de situatie in het Spijkerwartier, met in het bijzonder aandacht voor (raamprostitutie in) de rosse buurt en voor de verhulde machtspositie van criminele (heroïne)netwerken. De volgende conclusie wordt geformuleerd:

> "Het Spijkerkwartier is hier de raamprostitutie-buurt en het is dat geworden als gevolg van gericht overheidsbeleid. De buurt wordt aan de ene kant begrensd door panden waar Nederlandse uitbaters van prostitutiebedrijven resideren. Daar achter is echter in de loop van de afgelopen vijf jaar een heel eigen Turkse infrastructuur verrezen die door de heroïnehandelaren wordt beheerd. Turken huren doorgaans in sociaal zwakkere buurten, maar hier hebben zij volgens opgave van de politie tussen de 50 en 100 panden (winkels en woningen) aangekocht. Er zijn winkeltjes die levensmiddelen verkopen, restaurants, koffie- en theehuizen, pizzeria's, shoarmazaakjes en reisbureaus. Hier is een Koerdisch-Turkse wijk ontstaan waar legale en illegale activiteiten door elkaar lopen en waar de Nederlandse autoriteiten weinig zicht meer op hebben. Het vormt een enclave die criminele activiteiten zoals drugshandel aan de openbaarheid onttrekt."[41]

In het Spijkerkwartier komen in de jaren tachtig twee fenomenen bij elkaar, namelijk de prostitutiewereld en een lokaal verankerd internationaal opererend heroïnenetwerk.

In de jaren tachtig krijgen families uit de tweede en derde generatie gastarbeiders de heroïnehandel in hun greep.[42] Ongeveer vijf Koerdische (familie)netwerken exploiteren vanuit Arnhem frequente en grootschalige heroïnetransporten. Deze transporten komen rechtstreeks uit Turkije, waardoor deze netwerken de logistieke keten van productie tot afleveringen beheersen;

[41] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 16. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Eindrapport Georganiseerde criminaliteit in Nederland, p. 73.

[42] Gebaseerd op: Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden.* Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

zogenoemde *end-to-end* handel. Daardoor zijn, ook bij (groot)handel tegen scherpe prijzen, de winsten hoog. Er worden partijen heroïne verkocht aan klanten door heel Nederland, onder andere in de Randstad en in Oost-Nederland. Er wordt ook (vanuit Turkije) drugs afgeleverd aan klanten in verschillende Europese landen, zoals Spanje, Duitsland, Engeland en België. De leidende Koerdische figuren in de toplaag zetten Turkse Arnhemmers in voor uitvoerende activiteiten, zoals vervoer, opslag en straathandel. Hoge inkomsten en rijkdom combineren de leidende figuren met een sobere levensstijl. Er worden in de jaren negentig grote sommen geld naar Turkije gebracht en geïnvesteerd in hotels en appartementen. Witwassen is niet nodig, omdat in de regel geen vragen gesteld over de herkomst van een geldstroom, zo constateert de enquêtecommissie. Er wordt op kleinere schaal in Nederland - geconcentreerd in het Spijkerkwartier - geïnvesteerd in woningen, bedrijfsvastgoed en bedrijven, zoals koffie- en theehuizen, pizzeria's, andere horeca en reisbureaus. Ze fungeren onder meer als dekmantelbedrijven waar drugscriminelen elkaar ontmoeten en transacties sluiten, op veilige afstand van de politie. Kopstukken tonen hun rijkdom niet in Arnhem. Sterker, ze houden er een sobere levensstijl op na. Ze wonen in sociale huurwoningen, dragen gangbare kleding en ontvangen vaak een uitkering. De enquêtecommissie typeert deze situatie als een (goed) afgeschermde criminele enclave. Ondanks deze noodkreet is in Arnhem - in tegenstelling tot Amsterdam (waar de enquêtecommissie ook een lokaal onderzoek uitvoerde) - geen integrale aanpak van criminele machtsposities (de term ondermijning bestond nog niet in 1996) van de grond gekomen. Anno 2021 zijn de (vastgoed)positie, werkwijzen en invloed van dit soort netwerken voor de gemeente een blinde vlek.

Vanaf de jaren zeventig en tot en met januari 2006 had Arnhem een grote rosse buurt, met raamprostitutie in het Spijkerkwartier.[43] In de hoogtij-jaren betrof het naar schatting 240 'ramen' en daarmee stond Arnhem in Nederland, na Amsterdam, op de tweede plaats. Er was, op de routes richting de ramen, tippelprostitutie. Op straatniveau ontstond een open drugsscene met (heroïne)verslaafde straatprostituées, andere drugsverslaafden en dealers. In de jaren zestig verplaatste de raamprostitutie van de binnenstad naar het Spijkerkwartier, met een concentratie in drie straten. Er voltrok zich een transitie, want gezinnen trokken weg en zogenoemde raam-exploitanten kochten de woningen. Er waren in de jaren negentig ongeveer dertig exploitanten (allen autochtonen), met een dominante positie voor een tiental. Ze kregen 'op zakelijke basis' een aandeel uit de prostitutie-inkomsten. Exploitanten zorgen voor een veilige werkomgeving en krijgen daarvoor een "inkomensonafhankelijk bedrag" voor de huur van een raam: "In de praktijk komt het voor dat prostituées zowel aan een exploitant als aan een pooier geld moeten afdragen."[44] Na aanvankelijke spanningen tussen exploitanten en overheid, ontstaat na verloop van tijd een werkrelatie, met exploitanten als "gerespecteerde gesprekspartners." Een vermaarde exploitant opent een kunstgalerie. Pooiers of souteneurs nemen een andere positie in. Ze hebben een hechtere werkrelatie met prostituées en daardoor een kleinere span of control; ze krijgen een deel van de prostitutie-inkomsten. In hoeverre is dit alles nu ondermijnend? Is er sprake van criminaliteit, zoals seksuele uitbuiting of drugscriminaliteit? De conclusie is dat de politie het in de jaren negentig eigenlijk niet weet. Op dit punt trekt de enquêtecommissie dus voorzichtige conclusies.

2. Anno 2021: door de ogen van bewoners

We hebben in het Spijkerkwartier geobserveerd en straatenquêtes afgenomen van bewoners en ondernemers. Er wonen en werken 'mondige' ondernemers. Vanwege de vraagstelling van dit

[43] Gebaseerd op: Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden.* Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

[44] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden.* Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem, p. 207.

onderzoek hebben we ons met name gericht op criminaliteit en overlast. De burgers waarmee we spraken wijzen, net als professionals, op enkele belangrijke kenmerken van de wijk:

- De chaos op straat – vanwege de massale raamprostitutie én een klassieke open drugsscene (met zogenoemde archetypische junkies en veel straatdealers) – in de jaren '00 verminderd of zelfs verdwenen, na beëindiging van de raamprostitutie in 2006. Het leidde tot een terugkeer van gezinnen en van welgestelden en/of hoog opgeleiden. Niet zozeer 'yuppen', maar eerder 'maatschappelijk betrokken'.
- De kamerverhuur is een belangrijk verschijnsel in de wijk. Aanvankelijk was het een neutrale trend, want de herenhuizen in de wijk zijn duur voor een klein gezin of stelletje. Daarom werden veel woningen in etages verdeeld en verhuurd, of geschikt gemaakt voor kamerbewoning. Studenten, starters en 'jan modaal' moeten immers ook kunnen wonen. Kamerverhuur is echter deels een lucratieve kwestie geworden. Dat valt op zich al niet goed bij veel bewoners. Vandaag de dag levert het ook overlast en sociale problemen op. Onder de oppervlakte ziet of vermoedt een categorie (goed ingevoerde) respondenten criminele invloed via kamerverhuur.
- In de wijk, en zeker in de Steenstraat, botsen keurige en bonafide krachten met overlast-gevende, botte en/of criminele invloeden. Vanaf 2006 was de trend goed, maar daarna namen de problemen weer toe, los van de vraag hoe ernstig dit wordt ingeschat. Voor veel bewoners is het anno 2021 een fijne en vooral diverse wijk, ondanks overlast en zichtbare criminaliteit. Een kleine categorie overweegt vertrek of sluit niet uit dat nog eens te doen als de situatie aanhoudt of verslechtert.
- Wat de wijk aantrekkelijk maakt om te wonen, te ondernemen en te winkelen, trekt deels ook criminaliteit aan; het is vlakbij het centrum en gemakkelijk bereikbaar. De ruime kelders onder de woning zijn prettig voor opslag of als extra woonruimte, maar blijken ook geschikt voor hennepteelt.
- Er wordt in gesprekken geregeld gewezen op ongelijkwaardigheid ten opzichte van het centrum, omdat daar meer werd en wordt geïnvesteerd in de economie en in veiligheid. Eén voorbeeld hoorden we verschillende keren: in het centrum betaalt de overheid de kerstverlichting en in de Steenstraat deelnemende ondernemers.

De straatenquête: respondenten

We hebben van 93 respondenten een straatenquête afgenomen.[45] Het betrof 76 bewoners, veertien ondernemers en drie ondernemers die tevens in de wijk wonen. We hebben de respondenten gevraagd welk rapportcijfer ze het wonen en/of ondernemen in de wijk geven. Negen respondenten geven de buurt een onvoldoende en 61 respondenten delen een zeven of een acht uit. Het gemiddelde cijfer is een 7,1.

Tabel 1: Antwoorden op de vraag: Welk rapportcijfer (1-1O) geeft u het wonen / leven / ondernemen in het Spijkerkwartier?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
-	-	1	1	7	14	30	31	7	2

Ook als respondenten (veel) overlast of criminaliteit rapporteren, geven ze vaak een (ruime) voldoende. Een kleine categorie lijkt de criminaliteit en overlast zelfs te rekenen tot de aantrekkelijke diversiteit, als interessante *sight seeing* zolang het qua geluid en in fysieke zin maar op enige afstand blijft. Andere respondenten hanteren een mentaal schild voor nare zaken en richten zich op de prettige omstandigheden of ervaringen in de wijk. Dit zijn respondenten die soms terughoudend zijn om nare of vreemde observaties te typeren als 'crimineel'. Het valt op dat 'diversiteit', levendigheid en de goede ligging een rode draad zijn in toelichtingen op hoge

[45] Over de respondenten: 53 mannen en 40 vrouwen; 16 keer tussen de 16 en 30 jaar; 24 keer tussen de 31 en 45 jaar; 31 keer tussen de 45 en 60 jaar; en 22 keer ouder dan 60 jaar.

rapportcijfers:

- “Diversiteit in de wijk, zowel afkomst als type bewoners zoals studenten, gezinnen etc. Veel initiatieven. De ligging van de wijk, veel voorzieningen in de buurt zoals winkels, theater etc.” [rapportcijfer respondent: 8]
- “Multiculti; leuk en met criminele kanten” [rapportcijfer respondent: 7]

Anderen benadrukken dat de wijk leuk is, maar vinden dat het wel nodig is om op te treden tegen overlast en/of criminaliteit, om het leuk te houden en een negatieve trend te voorkomen of bij te buigen:

- “Leuke wijk om in te wonen, er moet wel iets gebeuren aan ondermijning en verkamering.” [rapportcijfer respondent: 8]
- “Prettig wonen, wel wordt er gedeald en was er een schietpartij. Soms stralen groepjes een dreigend gevoel uit op straat” [cijfer respondent: 7].
- “Op dit moment is het (nog) leuk wonen in het Spijkerkwartier. Hopelijk zal de verkamering een halt toegeroepen worden zodat er weer meer balans in de bewoning komt.” [rapportcijfer respondent: 7]

Eén van de twee respondenten die een tien uitdeelde, wenst wél beleidsmatige vooruitgang:

- “Ondanks de ellende is het een weegschaal. De positieve zaken zoals buurtinitiatieven, de sociale cohesie, vergroening, de wijk ziet er goed uit. Oplossingen: grote handhavingsacties hebben een te beperkte impact, want deze is slechts tijdelijk. Er is te weinig mankracht. Er moet structureel meer bijkomen. Er zijn twee fijne wijkagenten, die doen wat ze kunnen. Maar een wijk als Klarendal heeft er vier, dus het is een kwestie van prioritering.” [rapportcijfer respondent: 10]

Recente schietpartijen of criminele praktijken baren respondenten zorgen, ook als ze een acht of een zeven uitdelen:

- “Leuk, maar wel bij de Steenstraat het gevoel dat dit zo'n straat is waar je per ongeluk in je rug wordt geschoten." [rapportcijfer respondent: 8]
- “Fijne winkels tussen dekmantels” [rapportcijfer respondent: 7]

Een ondernemer geeft zijn zakelijke leven een acht (en geeft dat op als score), maar geeft de buurt een vier. Het viel op dat de nodige respondenten hun cijfer wilden splitsen, namelijk één voor overdag en één voor de late avond of nacht:

- “De mengeling in de Steenstraat is leuk, maar er moet wel een balans zijn. Veel zaken zijn betrokken bij witwassen. Het cijfer 7 is gebaseerd op een 8 overdag en een 3 ’s nachts.”[rapportcijfer respondent: 7]

Voor zover onvoldoendes werden uitgedeeld, kwam dit met name door verkeersoverlast, criminele overlast en/of lankmoedig optreden door de overheid:

- “Spijkerkwartier is een dubbeltje op zijn kant. Veel initiatief van bewoners. Aan de andere kant verzaakt de gemeente waardoor overlast bestaat of wordt vergroot.' Regelmatig vindt overleg plaats met de gemeente over de verloedering, maar niet altijd leidt dit tot actie.” [rapportcijfer respondent; 5]

- “Mensen zijn bang om naar de winkel te komen. Onveilig gevoel in de buurt. Op bankjes in de Steenstraat hangen mensen, drinken bier. Ze bivakkeren.” [rapportcijfer respondent: 5]

Burgers over overlast

Aan bewoners en ondernemers is gevraagd hoe vaak ze in de afgelopen twee jaar, dus ook nog voor de coronapandemie, overlast hebben ondervonden in het Spijkerkwartier. Een meerderheid van 55 procent meldt (zeer) vaak overlast en 24 procent zelden of nooit. Die laatste categorie zijn onder meer bewoners die op enige afstand van de Steenstraat wonen, zonder kamerverhuur in hun directe omgeving. Ook enkele ondernemers met een winkel in een risicobranche rapporteerden geen enkele overlast, al is hun winkel volgens andere respondenten gevestigd op een overlast-hotspot.

Tabel 2: Antwoorden op de vraag: Hoe vaak heeft u in de afgelopen twee jaar in het Spijkerkwartier overlast ondervonden? (n=93)

zeer vaak	vaak	soms	zelden	Nooit	geen antwoord
23%	**32%**	16%	14%	10%	3%

In een open vraag hebben we 81 respondenten[46] gevraagd waarvan ze overlast hebben. De antwoorden werden soms (via zes digitale enquêtes) ingevuld door de respondent of opgeschreven door een veldwerker. Vervolgens zijn de antwoorden geclusterd. De resultaten staan vermeld in de onderstaande tabel, voor zover een vorm van overlast tenminste vijf keer is genoemd.

Tabel 3: Gerapporteerde vormen van overlast – genoemd door minimaal vijf respondenten (n=93)

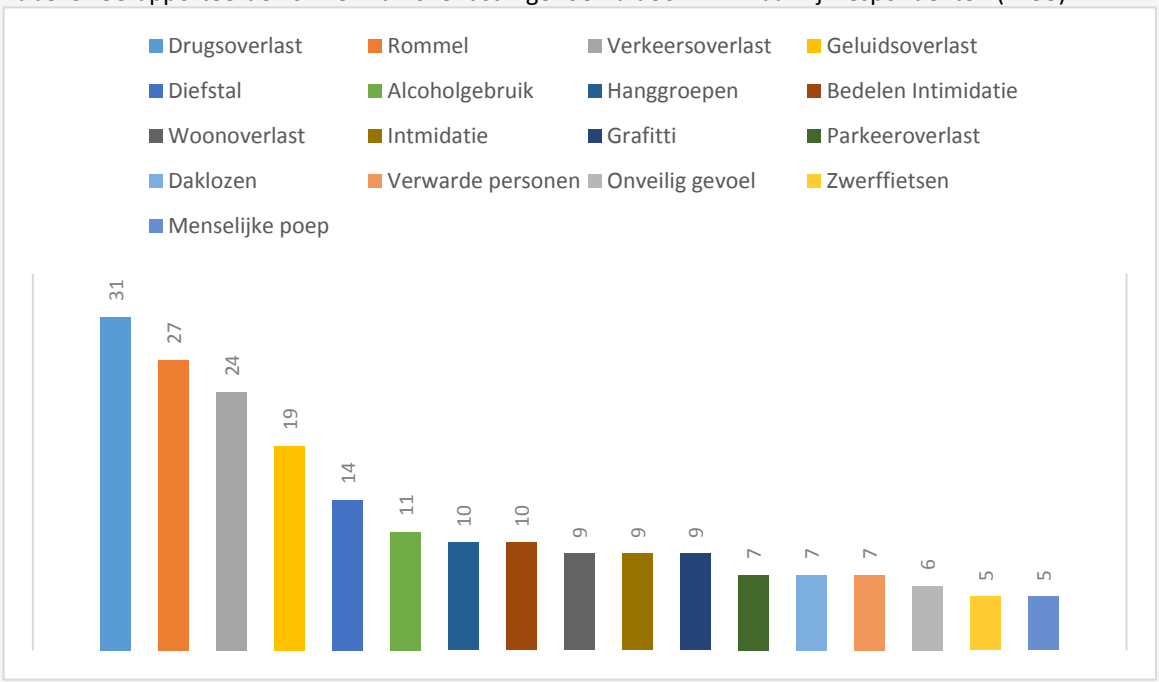

De meest genoemde vorm van overlast (31 keer) is drugsoverlast van dealers en gebruikers. Het valt op dat dit vaker wordt genoemd dan verkeersoverlast. De drugsscene in het Spijkerkwartier heeft deels een open karakter. Typische verslaafden springen in het oog en het is eenvoudig om - bij veldwerk – keer op keer drugsdeals te observeren. Alsof het de gewoonste zaak van de wereld

[46] Dit is niet gevraagd aan respondenten die nooit overlast ervaren of die op de vraag over overlast geen antwoord hebben gegeven.

is, maar dat is het dan ook op bepaalde locaties. Later op de avond komt de drugsscene alsmaar dominanter in beeld, omdat er dan minder nette mensen op straat zijn en juist meer personen die deel uit lijken te maken van de criminele (drugs)wereld. Zie over drugshandel en -overlast verder de toelichting op de specifieke vraag over illegale drugshandel.[47]

27 respondenten noemen rommel op straat. Ze wijzen op een containersysteem (Diftar genaamd) waar (lang?) niet alles in past of niet iedereen een pasje voor heeft, waardoor afval op straat belandt. In combinatie met zichtbare drugshandel en verkeersoverlast, geeft rommel een (in aanleg) mooie wijk of straat een slecht aanzien. Uit mondelinge toelichtingen valt op te maken dat respondenten zich storen aan de optelsom van slonzigheid of ranzigheid. In deze optelsom wordt andere overlast betrokken, zoals hanggroepen, intimidatie, graffiti en (bedelende) zwervers. Vooral in (zijstraten van) de Steenstraat en bij Het Oude land zien respondenten kluitjesvoetbal van overlast-gevende personen en gedragingen:

- "Vervuilde omgeving. Graffiti. Veel aanloop op de coffeeshop, wat overlast met zich meebrengt zoals mensen die rommel op straat gooien, de vuilnisbak uit de auto op straat legen etc. Diftar is een probleem hierin." [rapportcijfer respondent: 8]
- Een respondent geeft een opsomming: "Bedelen, rommel op straat, scooters die op de stoep rijden, verkeersoverlast fout parkeren. En in de avond onveilig." [rapportcijfer respondent: 7]
- Een andere respondent geeft een andere opsomming: "1. Verkamering door huisjesmelkers, 2. Dealen op straat, 3. Zwerffietsen, 4. Graffiti, 5. Afval."[rapportcijfer respondent: 8]

De soms stevige lijst met overlastvraagstukken, waaronder rommel op straat, gaat in de bovenstaande citaten gepaard met een gunstig rapportcijfer. Dat is typerend voor het Spijkerkwartier en onderstreept dat veel respondenten de aangename omstandigheden in deze wijk waarderen, al is er op de koop toe (veel) overlast.

Door 24 respondenten wordt gewezen op verkeersoverlast. Nog eens zeven respondenten noemen parkeeroverlast. Er wordt gewezen op de ongelukkige fysieke inrichting en op autodrukte in de drukbevolkte Steenstraat, met daardoor risico's voor voetgangers en fietsers. Een categorie weggebruikers (in de auto en op scooters of motoren) flaneert door de straat, vaak in (erg) kostbare en/of gepimpte auto's. Ze veroorzaken geluidsoverlast, onder meer vanwege aangepaste uitlaten. Het gaat, zo blijkt ook uit observaties, om opmerkelijke hoge aantallen. We zien tientallen personen die in de auto rondjes rijden. Zo nu en dan wordt, zeker afgezet tegen de inrichting en/of drukte in de straat, hard gereden of bewust veel motorgeluid geproduceerd. In het type auto's, het rijgedrag en de bezochte locaties, zien respondenten aanwijzingen dat het onder meer gaat om criminele patsers. Op dit punt zien respondenten ook overlast-combinaties. Zoals verkeersoverlast en (door achttien respondenten genoemde) geluidsoverlast:

- "Geschreeuw, auto's die te hard rijden en lastig gevallen worden op straat." [rapportcijfer respondent: 8]
- "Geluid, muziek, burenruzies, verwarde personen. Vernieling aan de eigen auto, waarschijnlijk baldadigheid. Vuilnis dat naast de containers staat. Kapotte vuilniszakken." [rapportcijfer respondent: 8]

Er zijn veertien respondenten die diefstal (inbraak en diefstal) noemen als een vorm van overlast, waaronder enkele ondernemers die hier het slachtoffer van werden. Vervolgens worden vier

[47] We behandelen de vragen in de volgorde van de vragenlijst. We vroegen eerst in algemene zin naar overlast, dus als respondenten drugsoverlast noemden, werd 'drugs' op hun initiatief aan de orde gesteld.

vormen van overlast genoemd die op (deels dezelfde) straatlocaties plaatsvinden, namelijk alcoholgebruik (elf respondenten), hanggroepen (tien respondenten), bedelen (negen respondenten), intimidatie (negen respondenten) en daklozen (zeven respondenten). Er wordt door vijf respondenten zelfs gewezen op menselijke uitwerpselen (urine en ontlasting) op straat; genoemd wordt een speeltuin in Het Oude Land.

- "Geluid. Drugsoverlast gebruikers. Blowen, drinken en troep maken. Menselijke uitwerpselen in speeltuin. Graffiti. Oudere dak- en thuislozen, arbeidsmigranten en ontheemde figuren." [rapportcijfer respondent: 8]
- "Drankgebruik en drugsgebruik door bewoners en vaste hangers. Ander soort volk door verkamering." [rapportcijfer respondent: 7]

Er wordt door negen respondenten gewezen op woonoverlast. In dat verband wordt kamerverhuur genoemd (zie onder meer het bovenstaande citaat). In gesprekken met goed ingevoerde of actieve bewoners en ondernemers, alsook in interviews met professionals, krijgt dit een (meer) prominente plaats. In die zin dat de voortschrijdende kamerverhuur niet alleen zorgt voor woonoverlast door studenten of door cliënten van een zorgaanbieder, bijvoorbeeld in het kader van begeleid wonen. Een bewoner die mild oordeelde over de huurders en hard over frauderende zorgaanbieders, sprak over "zorgterreur". Huisjesmelkerij brengt personen in de wijk en op straat die overlast veroorzaken en zelf problemen ondervinden, zoals verwarde personen (genoemd door zeven respondenten). Bewoners constateren dat - ook op locaties met overlast van kamerverhuur (zoals het Spijkerkwartier) - geldende regels niet worden gehandhaafd. Zoals de regel dat de verhuurder de hoofdbewoner van het pand moet zijn. Er bestaat wat betreft kamerverhuur een gat tussen beleid en handhaving.

Tot slot wordt minstens door vijf respondenten gewezen op graffiti (negen respondenten), een onveilig gevoel (zes respondenten) en zwerffietsen (vijf respondenten). Wat het onveilige gevoel betreft, wordt erop gewezen dat dit – net als overlast vanwege hanggroepen, intimidatie, drugsgebruikers of drugshandelaren - vooral een kwestie is van de late uren:

- Een ondernemer: "Verslaafden, mensen 'die niet kloppen'. 's avonds voelt respondent zich niet veilig. Respondent heeft het gevoel dat 's avonds de straat wordt overgenomen. Dit is een reden dat er sinds drie jaar geen koopavond meer wordt gehouden, want respondent kan de veiligheid van het personeel niet garanderen. Respondent wil hierbij vermelden dat er nog nooit wat richting zichzelf of de onderneming is gebeurd." [De respondent zou een hoog rapportcijfer willen geven voor de dag en een lage voor de avond]
- Een bewoner geeft een 'politiek incorrecte' opsomming: "Vuil op straat, 's-avonds onveilig vanwege samenscholen allochtonen. Overlast drugsverslaafden. Parkeren en verkeer op de stoep. Overlast cafébezoekers en overlast van te veel fietsen." [rapportcijfer respondent: 6]

Burgers over illegale drugshandel

In de straatenquête is gevraagd hoe vaak respondenten in de afgelopen twee jaar illegale drugshandel zagen of gedragingen die daarop wijzen. 44 procent ziet dit (zeer) vaak. Dit is een stevig percentage. Het viel op dat de precieze woonlocatie verschil maakt (in het bijzonder de afstand tot de deallocaties) bij beantwoording van de vraag, net als de 'strengheid' die respondenten aan de dag leggen voor zichzelf. Een categorie had 'vaak' vermoedens, sprak dit uit en koos vanwege deze twijfel voor de antwoordcategorie soms, zelden, nooit of weet niet.

Tabel 4: Antwoorden op de vraag: Hoe vaak zag u in de afgelopen twee jaar in het Spijkerkwartier illegale drugshandel of gedragingen die daarop wijzen? (n=93)

zeer vaak	Vaak	soms	zelden	nooit	weet niet	Totaal
18%	**26%**	26%	5%	19%	5%	93

Respondenten wijzen op dealactiviteiten op straat door handelaren te voet, op een scooter (een witte scooter wordt verschillende keren genoemd) en per auto. Op deze locaties is het dealen zo gewoon dat het niet meer opvalt: “Dat hoort erbij.” Er wordt drugs verkocht aan archetypische verslaafden (onder meer aan de centrumkant van de wijk, op en ter hoogte van de Steenstraat), maar ook wordt drugs bezorgd of gekocht door personen die per auto naar de wijk komen. De volgende hotspots worden genoemd:

- Er wordt gewezen op dealpraktijken rondom en richting station Velperpoort. Dit waaiert uit naar de Steenstraat (rondom enkele zaken) en naar nabijgelegen straten, zoals het Westeinde en de Kwekerijstraat. Ook wordt gedeald in de Driekoningenstraat, onder meer in de omgeving van de coffeeshop, en in een zijstraat: de Poststraat.
- Een tweede, nabijgelegen hotspot, begint bij de kruising van de Steenstraat en de Spijkerlaan. Dit brandpunt van dealactiviteiten loopt verder door richting de Coop-supermarkt en de Driekoningendwarsstraat. Vanaf hier ligt het bovengenoemde gebied letterlijk op steenworpafstand.
- Aan de centrumkant van het Spijkerkwartier trekken dealers vanuit het Musispark de wijk in. In die omgeving wordt gedeald rondom een zaak van Albert Heijn en, iets verder, in een steegje van de Steenstraat “wordt volop gedeald.”
- Vlakbij de bovengenoemde locatie ligt de Blekerstraat (een zijstraat van de Spijkerstraat, vlakbij de Eusebiusbuitensingel) waar volgens respondenten ook wordt gedeald, op een pleintje.
- Het Oude Land, in en rondom een speeltuintje en achter het theater, wordt genoemd als deallocatie en als pleisterplaats van drugs- en alcoholverslaafden. Het lijkt te gaan om de ‘onderkant’ van de drugsscene, onder meer omdat hier wordt gesignaleerd dat rondzwervende personen in de publieke ruimte hun behoeften doen.
- Er wordt op enkele (vermoedelijke) dealpanden gewezen, onder meer in de Bloemstraat.

Burgers over (andere) criminaliteit

Na de vragen over overlast en drugshandel, is in de enquête (letterlijk) de volgende vraag gesteld: “Heeft u in het afgelopen twee jaar in het Spijkerkwartier andere vormen van illegale handel of criminaliteit waargenomen of vermoed? (dus geen drugshandel) Bijvoorbeeld illegale prostitutie, illegaal gokken, hennepteelt of ‘winkels met te weinig klanten om de huur te kunnen betalen’.”

Uit de onderstaande tabel blijkt dat vaker ‘zelden of nooit’ (namelijk door 34 procent van de respondenten) wordt geantwoord dan bij de vragen over illegale drugs en overlast. 29 procent ziet of vermoedt (zeer) vaak (andere) illegale handel of criminaliteit. Bij het afnemen van de enquêtes viel op dat een categorie respondenten terughoudend is om te kiezen voor de optie ‘vaak’ of ‘zeer vaak’, ook als ze vaak omstandigheden zien die zij niet op een legale manier kunnen verklaren, zoals (veel dezelfde soort) winkels met weinig klanten. Ze vinden het een zaak voor de politie of gemeente om criminaliteit aan te tonen en aan te pakken.

Tabel 5: Antwoorden op de vraag: Heeft u in het afgelopen twee jaar in het Spijkerkwartier andere vormen van illegale handel of criminaliteit waargenomen of vermoed? Dus geen drugshandel. (n=93)

zeer vaak	vaak	soms	zelden	nooit	weet niet	geen antwoord
11%	18%	26%	**5%**	**29%**	9%	2%

In een open vraag hebben we aan 56 respondenten[48] gevraagd welke illegale handel of criminaliteit (geen drugshandel) ze (denken te) zien. De antwoorden staan, mits ze zijn genoemd door minimaal vier personen, in de onderstaande tabel.

Tabel 6: Gerapporteerde vormen van illegale handel of criminaliteit genoemd door minimaal vier respondenten - *geen* drugshandel

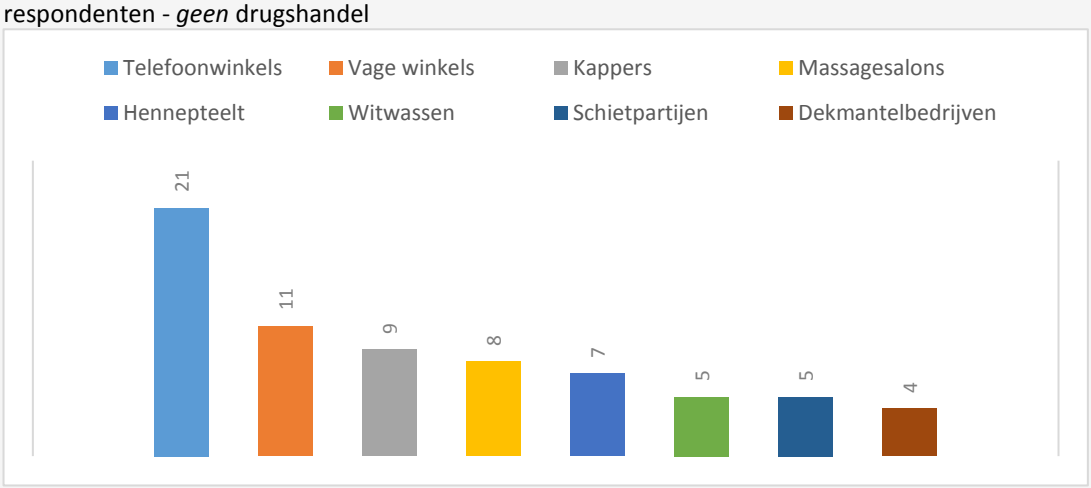

21 respondenten zien of vermoeden criminaliteit in telefoonwinkels en elf respondenten in vage winkels. Op dezelfde manier worden genoemd: kappers (9 respondenten), massagesalons (8 respondenten) en dekmantelbedrijven (4 respondenten). Steeds twee respondenten noemden in dezelfde context: Aziatische winkels, illegaal gokken, reisbureaus en nagelstudio's. Drie respondenten wezen op prostitutie, al is onduidelijk of ze doelden op winkels of woningen. In de kern komt het erop neer dat respondenten (veel) incongruenties zien rondom winkels in en rondom de Steenstraat. Incongruenties zijn gedragingen of omstandigheden die kritische vragen oproepen en (in spreektaal, dus niet in strafrechtelijke zin) verdenkingen oproepen. Veel respondenten wijzen op een aanbodoverschot. Enkele goed ingevoerde respondenten melden dat er ondernemers zijn die zich vooral op een bepaalde locatie willen vestigen, terwijl het er nauwelijks toe lijkt te doen wat voort soort winkel ze er kunnen vestigen. Er zijn dure verbouwingen, ook in de zoveelste belwinkel: "Illegale handel, maar onbekend waarin. Er komt wéér een telefoonwinkel bij in de straat binnenkort." Er zijn "kleine zaken met veel dure auto's voor de deur." Er wordt gewezen op winkels die komen en gaan, ook in hetzelfde pand, en telkens in een risicocategorie: "In dezelfde panden steeds weer een kapper, telefoonzaak of nagelstudio." Verschillende respondenten wijzen ongevraagd op Turkse ondernemers vanwege vermoedens over illegale praktijken: "Turkse maffia met panden en dekmantelbedrijven. Erg dure auto's."

Zeven respondenten noemen hennepteelt en vijf schietpartijen. Een respondent wijst op de combinatie van hennepteelt en geweld die naar boven komt in recente gebeurtenissen: "De afgelopen maanden zijn veel kwekerijen in de Steenstraat opgerold volgens de respondent. Ook ziet de respondent geweld op straat. Er vinden overvallen plaats."[49] Op 18 november 2020 sluit de burgemeester in de Steenstraat een pand waar de politie een grote hoeveelheid drugs aantreft, namelijk 296 hennepplanten en 24.785 gram henneptoppen.[50]

De burgemeestersronde

Burgemeester Marcouch maakt een ronde door de stad om met bewoners te spreken over veiligheidsproblemen. In het Spijkerkwartier spreekt hij met de zogenoemde Spijkerbrigade: het

[48] De respondenten die nooit of weet niet antwoorden vielen af, net als respondenten waarvan geen antwoord is genoteerd.

[49] Citaten van respondenten bij straatenquête.

[50] Bron: https://arnhem.nieuws.nl/politieberichten/20201119/drugspand-in-steenstraat-gesloten-door-burgemeester-marcouch/

dagelijks bestuur van het bewonersoverleg. In een raadsbrief d.d. 3 maart 2020 wordt opgesomd welke problemen zijn aangekaart:

"De bewoners hebben in dit gesprek hun zorgen uitgesproken over de volgende onderwerpen:
- Overlast als gevolg van verkamering (gekoppeld aan diverse vormen van zorg in de wijk/ een toename van kwetsbare personen in de wijk, met daarbij ook het beeld van toename van foute huisjesmelkers)
- Drugsoverlast en dealen vanuit panden (Steenstraat, Velperpoort, Spoorhoek)
- Verkeersveiligheid (parkeeroverlast en negeren van verkeersregels)
Verder is de zorg uitgesproken dat veel mensen uit de buurt vertrekken, de anonimiteit steeds groter wordt door het grotere verloop en dat maakt ook dat de sfeer in het Spijkerkwartier aan het veranderen is, met impact op het veiligheidsgevoel van mensen. Daarnaast is ook door de bewoners aangegeven dat meldingen maar in beperkte mate worden opgevolgd (zowel door de politie als de gemeente). Daarmee neemt de meldingsbereidheid van bewoners af. Tot slot is in het kader van het schoonhouden van de wijk, het probleem van de vele fietsen / fietswrakken in de buurt benoemd." [51]

3. Bedrijvenanalyse

Inleiding

In het Spijkerkwartier hebben we een bedrijvenanalyse uitgevoerd. Op basis van registraties van de Kamer van Koophandel is bepaald hoeveel bedrijven in het gebied staan ingeschreven. Het gaat in totaal om 1.559 bedrijven. Het doel van deze analyse is om, op basis van open bronnen, een inschatting te maken van de mate waarin in het Spijkerkwartier bedrijven zijn gevestigd met incongruenties: omstandigheden die lijken te wijzen op afwijkende patronen. Een hoge score op de risico-indicatoren wil *niet* zeggen dat een bedrijf malafide is. Hiervoor is aanvullende informatie nodig.[52] De gebruikte methodiek is ontwikkeld om locaties met bedrijven te analyseren.[53] De volgende vier stappen zijn gezet:

- We hebben bedrijven op basis van open bronnen gescoord naar vindbaarheid, zichtbaarheid en professionaliteit. Om rendabel te kunnen zijn, is het voor bedrijven belangrijk om gezien en gevonden te worden door potentiële klanten. Ondernemingen die liever onder de radar willen blijven en onprofessioneel werken, wijken daarvan af. Voor dergelijke incongruenties zijn 'strafpunten' toegekend. Dat geldt ook voor een hoog verloop van ondernemingen op pandniveau, opvallende clustering of veelvuldige vastgoedtransacties.[54] Zie tabel 7.
- Alle bedrijven in de Steenstraat zijn meegenomen in onze analyse, los van de vraag of ze in een risicobranche vallen.
- Vervolgens is voor de rest van de wijk een selectie gemaakt door risicobranches in kaart te brengen. Dit doen wij op basis van literatuur (zie verderop), aangevuld met expertise die wij hebben opgedaan tijdens onderzoek door heel Nederland. Met behulp van een lijst met risicobranches[55] is gekeken welke bedrijven in zo'n branche vallen: op basis van de

[51] Brief aan de gemeenteraad, Wijkveiligheid in Arnhem, 3 maart 2020.
[52] Er kunnen plausibele verklaringen zijn voor een ongunstige score. Bijvoorbeeld een pas opgericht bedrijf dat nog geen website heeft of een bedrijf dat niet zichtbaar hoeft te zijn voor klanten, zoals een financiële holding.
[53] Zie Van Wijk e.a., 2020.
[54] Deze drie kenmerken zijn als risico-indicator theoretisch en praktisch gevalideerd in het project 'kwetsbare branches' van het lectoraat Ondermijning van Avans Hogeschool.
[55] We begonnen met een lijst met als peildatum 1 april 2019; bij de start van het bronnenonderzoek hebben we deze bijgewerkt op basis van een lijst met 19 november 2020 als peildatum.

zogenoemde Standaard Bedrijfscodes (SBI), die aangeven wat de activiteiten van een bedrijf zijn. Dit resulteerde in een lijst met 288 bedrijven.

- Vervolgens is ter plaatse geobserveerd, voor zover dat vanaf de straat mogelijk was. Na die observaties is een lijst gemaakt. Ten eerste met alle bedrijven op de Steenstraat en alle bedrijven in de Hommelstraat uit een risicobranche. Ten tweede met bedrijven elders in het Spijkerkwartier die bij observaties minimaal een strafpunt (zie hiervoor tabel 7) scoorden. Vervolgens zijn bedrijven van de lijst gehaald omdat ze zijn vertrokken of opgeheven, zich niet lenen voor onze methodiek (b.v. holdings, kleinkunstenaars en freelancers). Tot slot zijn bedrijven toegevoegd die zich na de peildatum juist in het gebied hebben gevestigd. De slotsom is dat 137 bedrijven door middel open bronnen zijn gescoord en dat bij 103 bedrijven tevens observaties mogelijk waren.

Tabel 7: Indicatoren en scores bedrijvenanalyse

Indicator	Score
Observaties	
KVK-naam en geobserveerde onderneming komen niet overeen.	1
Bedrijfsactiviteit komt niet overeen met SBI-code	1
Gesloten tijdens openingsuren[56]	1
Openheid, uitstraling & reclame. Geen zichtbare reclame-uitingen; gesloten / bedekte ramen en deuren	1
Pand is slecht onderhouden / zichtbare schade	1
Open bronnenonderzoek	
Google-review <3,5 of geen recensies aanwezig	1
Facebook-review <3,5 of geen recensies aanwezig	1
Telefoonboek.nl-review <6 of geen recensies aanwezig	1
Bedrijf heeft geen website	2
Óf: Bedrijf heeft wel een website, maar onprofessioneel	1
Bedrijf heeft geen (via open bronnen te benaderen) telefoonnummer	2
Óf: enkel een mobiel nummer	1
Bedrijf onvindbaar op sociale media	3
Óf: Bedrijf aanwezig op slechts 1 sociale media	2
Óf: Bedrijf aanwezig op slechts 2 sociale media	1
Clustering (meerdere ondernemingen actief op 1 adres)	1
Hoog verloop - > 4 ondernemingen uitgeschreven sinds 2010	3
Óf: 2/3 ondernemingen uitgeschreven sinds 2010	2
Óf: 1 onderneming uitgeschreven sinds 2010	1
Aantal vastgoedtransacties sinds 01-01-2009: 2 of meer	2

Risicobranches: volgens de literatuur

Criminelen maken gebruik van risicobranches. Fijnaut et al. (1996) stelden vier criteria op voor dergelijke branches:

- Leden van criminele groeperingen zijn van origine relatief vertrouwd met de branche. Zo weten zij hoe deze branche op technisch en financieel vlak in elkaar steekt en hebben persoonlijke relaties met werknemers in deze branche.

[56] Horecagelegenheden waren ten tijde van de observatie verplicht gesloten i.v.m. coronamaatregelen. Zij hebben geen strafpunten kunnen scoren op dit onderdeel.

- Het betreft branches waarin de drempel om een onderneming te starten relatief laag is, doordat er weinig financiën nodig zijn of doordat weinig diploma's zijn vereist. Hierdoor kunnen bijvoorbeeld gemakkelijk katvangers worden ingezet. Deze katvangers houden de identiteit van een crimineel geheim.[57]
- Het zijn branches met veel concurrentie doordat er, naast enkele grote bedrijven, veel kleine ondernemingen bestaan. Door deze concurrentie zijn niet alle ondernemingen verzekerd van continuïteit. Doordat deze bedrijven in (financiële) moeilijkheden verkeren, kunnen zij overgaan tot het accepteren van aanbiedingen uit criminele hoek. Daarnaast zijn er bedrijven die renderen, maar dergelijke aanbiedingen aangrijpen om extra winst, macht of prestige te verwerven. Binnen deze branches gaat vaak veel contant geld om.
- Het betreft sectoren met weinig regels of waar die regels gecompliceerd, tegenstrijdig of praktisch onwerkbaar zijn.

Bolsius e.a. (2018) hebben op basis van een literatuurstudie onderstaande lijst met risicobranches benoemd. Deze branches kunnen onder andere worden gebruikt om crimineel geld wit te wassen, om drugs en andere illegale goederen te vervoeren, op te slaan en te verkopen en voor verschillende vormen van mensenhandel.

Tabel 8: Risicobranches (gebaseerd op Bolsius e.a., 2018)

• Kunst / Antiek / Dieren	• Sieraden	• Voertuigen
• Prostitutie	• Reiniging	• Speelautomaten|gokhallen
• Transport	• Uitzendbureaus	• Land- en tuinbouw
• Belwinkels	• Kapperszaken	• Massagesalon
• Growshop	• Vastgoed	

Branches die hierboven niet zijn genoemd, maar wel kenmerken hebben van risicobranches zijn onder andere de horeca, ijzerhandel, (financiële) holdings, bedrijven in voeding (specifiek de groente- en fruitbranche), bedrijven die chemische stoffen verhandelen en de beautysector. Dit zijn branches die wij in eerdere onderzoeken naar ondermijnende criminaliteit (buiten Arnhem) zijn tegengekomen.

Scores

We hebben 137 bedrijven gescoord op basis van open bronnen. De maximale score is 16. De onderstaande tabel vermeldt de scores. Zeventien bedrijven scoren minimaal tien punten. Het betreft: zes detailhandels, twee nagelstudio's, twee productontwerpers, twee beveiligingsbedrijven, een telefoonwinkel, een adviesbureau, twee horecazaken, een evenementenbureau en een zorgverlener.

[57] Te Pest e.a., 2012.

Tabel 9: De scores van 137 geselecteerde bedrijven (hoe hoger de score, hoe slechter de vindbaarheid, bereikbaarheid en professionaliteit) op basis van open-bronnenonderzoek. Maximale score = 16

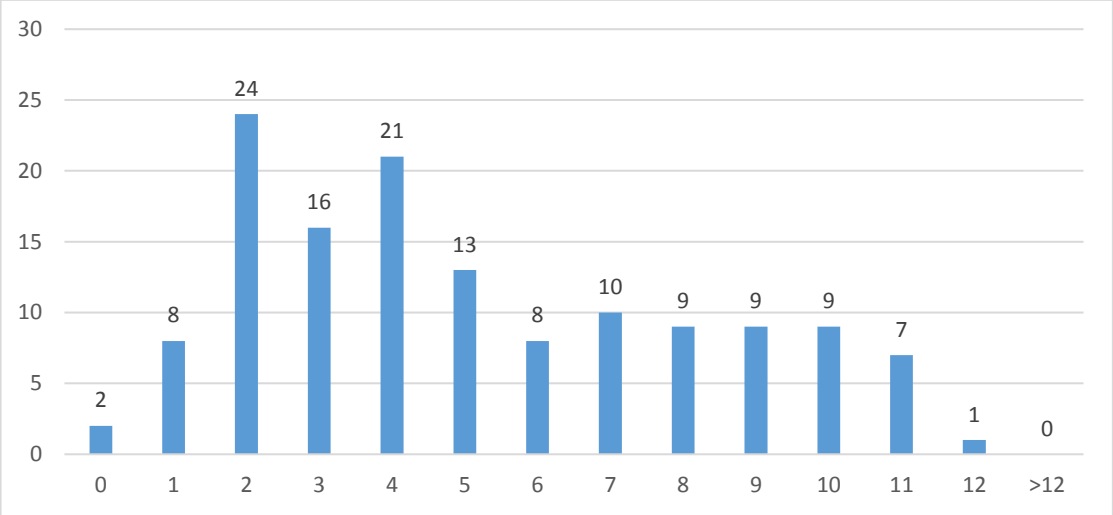

Het was bij 103 bedrijven van de bovenstaande bedrijven mogelijk om - naast een open bronnenonderzoek - ook te observeren. In dat geval was de maximale score 21 punten. Het valt op dat desondanks slechts vijf bedrijven minimaal tien punten scoren. Het betreft een kapperszaak, twee horecazaken, een telefoonwinkel, een café en een nagelstudio. Zie de onderstaande tabel voor de scores.

Tabel 10: De scores van 103 geselecteerde bedrijven die zowel zijn geobserveerd als in het open-bronnenonderzoek zijn meegenomen. (hoe hoger de score, hoe slechter de vindbaarheid, bereikbaarheid en professionaliteit) op basis van openbronnen-onderzoek en observaties. Maximale score = 21

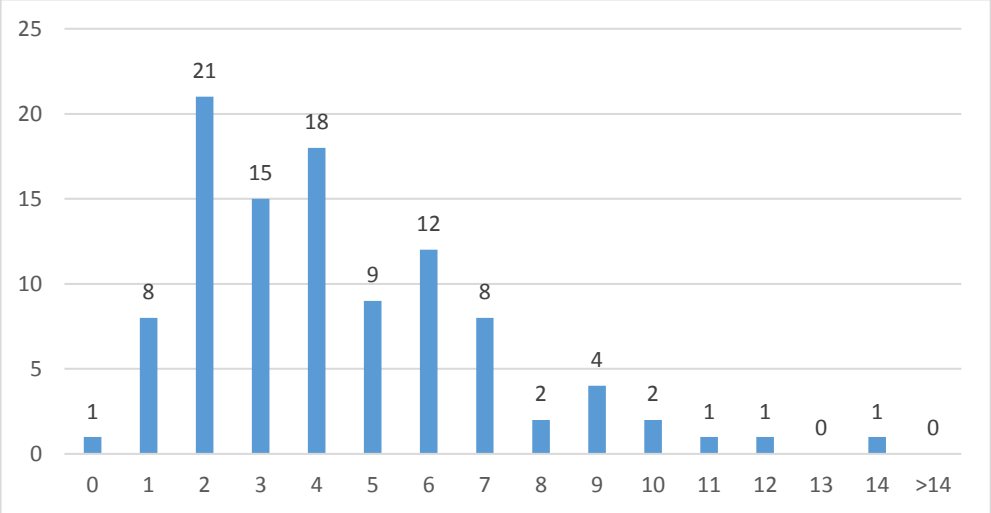

Het valt op dat bedrijven – gevestigd op de Steenstraat en/of actief in een risicobranche elders in het Spijkerkwartier – (redelijk) goed of niet slecht scoren op onze indicatoren. Toch wijzen respondenten, zo werd hierboven geconstateerd, op gedragingen of omstandigheden waardoor ze illegale handel of criminaliteit zien of vermoeden. Met name het aanbodoverschot in enkele branches en geringe klandizie worden genoemd. In interviews wordt voorts gewezen op ‘spotters’ die criminele praktijken (op straat en deels ook in panden) beschermen en op

ontmoetingsplaatsen voor mensen uit het criminele milieu. De burgemeester sluit naar aanleiding van een schietincident café Arnhem-Noord in de Steenstraat.[58] Dit café ligt vlakbij een hotspot op straat met dealers en gebruikers.

Professionals zien - meer dan burgers – illegale gokpraktijken. Dit situeren ze op en rondom de Steenstraat, aan de kant van station Velperpoort. Dit is een stuk waar ook in drugs wordt gehandeld en waar spotters worden ingezet om criminele praktijken af te schermen.

Er wordt door respondenten voorts gewezen op druk en pressie die wordt uitgeoefend op ondernemers, onder meer om niet deel te namen aan collectieve (ondernemers)activiteiten. Ook zijn er (rechts)personen die zich willen vestigen op de Steenstraat, terwijl het er weinig toe lijkt te doen wat voor soort zaak ze openen of zonder dat het ze enige zorgen baart dat ze de zoveelste onderneming zijn in de branche. Als er op of vlakbij een criminele hotspot een pand vrijkomt, komt het voor dat door (rechts)personen hoge bedragen worden geboden om het te kunnen huren. Volgens respondenten soms zelfs het dubbele.

Er zijn ondernemers die ook zaken hebben in Noord-Brabant of in de Randstad, zonder dat ze zich druk lijken te maken over de klandizie of bedrijfsvoering. Een respondent sprak bijvoorbeeld een ondernemer in een risicobranche die vertelde tegelijkertijd zorgaanbieder te zijn in de Randstad. Er lijkt bij een categorie geen bedrijfsplan te worden opgesteld, hetgeen de vraag oproept wat nu precies de bedoeling is. Ook wordt gedacht dat een categorie eigenaren stroman is. Ondernemers zien met lede ogen aan dat de Steenstraat niet alleen fraaie horeca en winkels telt, maar steeds meer dezelfde soort winkels met een weinig uitnodigende uitstraling. Respondenten benoemen casus in de Steenstraat en omgeving. We presenteren er twee op hoofdlijnen:

- Een medewerker wilde aanvankelijk een horecazaak overnemen, maar die had zelf geen geld en kreeg geen vergunning. Toen werd zaak overgenomen door een man met een miljoenenbedrijf. Hij krijgt een vergunning, want bij Bibob-toetsing komen geen harde feiten naar boven. De zaak wordt daarna in korte tijd verschillende keren overgenomen.
- Een netwerk heeft verschillende zaken. Bij een detailhandel komen zelden klanten en er was een (niet bevestigd) signaal over hennepteelt in de kelder. Voorts handelt het netwerk in luxe en dure producten, heeft het een dienstverlenend bedrijf en nog een detailhandel. Na sluiting werd een kostbare inventaris achtergelaten.

Er bestaat een incongruentie tussen aan de ene kant de bezorgdheid van respondenten over malafide winkels en criminele praktijken, en aan de andere kant de niet ongunstige uitkomsten van onze bedrijvenanalyse (waarbij geen justitiële informatie is geraadpleegd). Achter de daadwerkelijke fysieke en op het eerste oog goede online vind- en bereikbaarheid van ondernemingen, zitten onder meer winkels zonder aanloop en met inactieve sociale media en generieke websites. Die bedrijven houden op die manier mogelijk ‘de schijn’ op dat het gaat om een regulier / bonafide bedrijf, maar daarover kunnen we geen uitsluitsel geven. Het is de vraag of de criminaliteit of verdenkingen worden overdreven door een categorie respondenten of dat criminele praktijken worden afgeschermd, net (zo goed) als in 1996, toen de enquêtecommissie opsporingsmethoden het Spijkerkwartier typeerde als een “ (…)enclave die criminele activiteiten zoals drugshandel aan de openbaarheid onttrekt.”[59] Het is ook de vraag of en hoe invloedrijke en

[58] Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem/marcouch-grijpt-in-na-schietpartij-cafe-in-arnhemse-winkelstraat-op-slot~a465543a/

[59] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 16. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Eindrapport Georganiseerde criminaliteit in Nederland, p. 73.

vermogende criminele netwerken met vastgoed zouden kunnen verdwijnen, zonder dat de overheid hier met wezenlijke inspanningen tegen heeft opgetreden.

4. Slotwoord

Er is inmiddels een externe projectleider gepositioneerd – die vaak wordt aangeduid als stadsmarinier - om de onveiligheid en ondermijning in het Spijkerkwartier aan te pakken. Deze professional houdt kantoor middenin de wijk, op de Steenstraat nummer 66. Het is de bedoeling dat hij, met steun van de burgemeester, op de korte termijn vooruitgang boekt en op de lange termijn de orde en rechtsstatelijkheid herstelt. Zie hierover paragraaf 4.2 De problemen bij kamerverhuur en de hoogfrequente drugsoverlast en drugshandel staan met stip op de prioriteitenlijst. Net als een strategische vraag die in feite sinds 1996 op de agenda staat, al is deze nooit beantwoord als opmaat tot integrale actie: in hoeverre zijn er – net als het geval was in 1996 - anno 2021 criminele machtsposities door middel van investeringen in vastgoed en bedrijven en wat kan hiertegen worden gedaan?

3. Veiligheidsbeleid (tot 2018): achterop geraakt

Inleiding
Dit hoofdstuk stelt de aanpak van ondermijning centraal. De paragrafen 3.1 en 3.2 staan stil bij de plaats van de veiligheidstaak in de ambtelijke organisatie. Paragraaf 3.3 beschrijft de stand van zaken bij de aanpak van ondermijning in 2017. Paragraaf 3.4 gaat over het contrast tussen het Coalitieakkoord 2018-2022 en de problemen die aan bod komen in de Kadernota Veiligheid.

3.1 Landelijke trend: veiligheid als drager van lokaal beleid

In 2010 constateert een VNG-studie dat het veiligheidsbeleid zich in (middel)grote gemeenten heeft ontwikkeld tot één van de dragers van het lokaal bestuur, net als zorg en ruimtelijke ordening.[60] Als de studie in 2017 wordt herhaald, blijkt dat het bestuurlijke veiligheidsbeleid zich met name verder heeft ontwikkeld wat betreft de aanpak van ondermijning.[61] Tops e.a. (2010, 2017) constateren dat de volgende ontwikkelingen het gemeentelijke veiligheidsbeleid verankerden:

a. *Minder exclusief: meer thema's en spelers*. Veiligheid is niet langer de taak van gespecialiseerde organisaties (zoals de politie) of van gemeentelijke onderdelen (zoals het Kabinet der burgemeester), maar raakt verweven met steeds meer gemeentelijke beleidsterreinen, zoals jeugdbeleid, maatschappelijk werk en vergunningverlening.
b. *Directies of afdelingen veiligheid*. De complexiteit van de ambtelijke veiligheidsfunctie resulteert in de oprichting van programmabureaus, directies en afdelingen die gestalte geven aan het veiligheidsbeleid.
c. *De probleemgerichte aanpak wordt sterker*. Op basis van inzicht in concrete en complexe veiligheidsproblemen wordt gestalte gegeven aan een multidisciplinaire aanpak. Het 'heroveren' van locaties met drugsproblemen vroeg bijvoorbeeld om een driedubbele aanpak: strafrecht, bestuurlijke handhaving en langdurige zorginspanningen.
d. *De rol van burgers nam toe bij het veiligheidsbeleid*. Burgers agendeerden problemen waarbij professionele inzet nodig is en krijgen een aandeel bij het oplossen van problemen.
e. *Positionering veiligheidshuizen*. Er werden in het hele land veiligheidshuizen geopend voor een multidisciplinaire persoonsgerichte aanpak op casusniveau. De betrokkenheid van gemeenten daarbij groeide.
f. *Versterking van de bestuurlijke handhaving*. Bestuurlijke handhaving wordt steeds meer gebruikt als instrument om de rust te bewaren en op te treden tegen aantasting van het woon- en leefklimaat. Grote(re) gemeenten brengen een eigen 'korps' met toezichthouders en handhavers op de been.
g. *Opkomst bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit*. De bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit krijgt een impuls door beter inzicht in deze materie en door de komst van de RIEC's. Daarbij worden instrumenten ingezet, zoals Bibob-toetsen en bestuurlijke handhaving, onder meer op basis van artikel 13b Opiumwet.
h. *Opbouw informatiepositie*. Gemeenten verzamelen en analyseren informatie over veiligheidsproblemen, inclusief georganiseerde criminaliteit. Ze ontdekken ambtenaren en gemeentelijke systemen als waardevolle informatiebron.

[60] Tops e.a., 2010.
[61] Tops e.a., 2017.

3.2 De veiligheidsorganisatie (2000-2017)

Tussen 2000 en 2017 wordt veiligheid een belangrijke pijler van het lokaal bestuur in (middel)grote gemeenten. In Arnhem komt die ontwikkeling niet van de grond, waardoor de stad achterop raakt. Veiligheid bleef lang een kabinetszaak van enkele ambtenaren en de burgemeester. De staf telde ongeveer zes jaar geleden vijf veiligheidsambtenaren, waarvan er drie actief waren op het terrein van openbare orde en veiligheid. Eén daarvan richtte zich op radicalisering, één ambtenaar had hennep, prostitutie en integrale samenwerking in portefeuille en de derde (de manager) stelde (de horeca in) het centrum en Vitesse centraal.[62] De overige veiligheidszaken kregen - tenzij omstandigheden tijdelijke aandacht afdwongen - weinig aandacht of werden aan anderen overgelaten, zoals de politie en het veiligheidshuis. In het Spijkerkwartier werd, in 2006, wel een einde gemaakt aan de zogenoemde raamprostitutie. Dit was aanvankelijk omstreden, maar de overlast nam af. Er kwam nauwelijks een bestuurlijke aanpak van de grond van de invloedrijke criminele investeringen in vastgoed en bedrijven in deze wijk, zoals blootgelegd door de enquêtecommissie opsporingsmethoden.

Circa vier jaar geleden werd de ambtelijke veiligheidsstaf uitgebreid naar zeven medewerkers, want te veel urgente veiligheidskwesties bleven liggen. Plus twee mensen van het Veiligheidshuis. Daarmee is de Arnhemse veiligheidsorganisatie op dat moment nog steeds klein. De Nijmeegse veiligheidsafdeling telt dan bijvoorbeeld ongeveer dertig medewerkers. Bij deze dertig medewerkers worden de BOA's niet meegeteld. Deze vallen onder de afdeling Stadsbeheer. Het gaat alleen om de formatie van de afdeling Veiligheid. Ook de handhavings- en toezichtorganisatie in Arnhem is klein in 2015. Arnhem telt dan ongeveer vijftien BOA's. Dat is weinig, zowel in absolute zin (met inachtneming van het oppervlakte en de veiligheidsproblematiek) als in vergelijking met andere steden.[63]

Waarom is de Arnhemse veiligheidsorganisatie zo klein? De burgemeester en de ambtelijke trekker van het veiligheidsbeleid bepaalden tot 2013 de gemeentelijke veiligheidsagenda en daarmee wat wel en vooral niet systematisch werd opgepakt. Na die tijd veranderde dit tot 2017 niet wezenlijk. Bestuurders en ambtelijke afdelingen richtten zich op zaken die wél belangrijk werden gevonden, zoals economie, sociaal beleid, armoedebestrijding, werkgelegenheidsbeleid, burgerparticipatie en brede gebiedsgerichte taken. De georganiseerde (ondermijnende) criminaliteit werd door gemeenteraad en college niet gezien als een bestuurlijke taak, maar als een kwestie voor politie en justitie. De boodschap van de enquêtecommissie opsporingsmethoden was in 1996 overtuigend, maar heeft niet geresulteerd in een politiek-bestuurlijke agenda voor de aanpak van georganiseerde criminaliteit, in het bijzonder criminele investeringen in vastgoed en bedrijven.

3.3 De aanpak van ondermijning: het startpunt in 2017

De benoeming van Marcouch als burgemeester (in 2017) wordt door respondenten geïnterpreteerd als een politieke wens om de veiligheidstaak op te pakken. Als dit klopt, luidt dat een politiek-bestuurlijke koerswijziging in. In 2017 bestaat de gemeentelijke aanpak van ondermijning in veel opzichten namelijk nog uit een optelsom van (losse) inspanningen en instrumenten. Belangrijke activiteiten en instrumenten waren:

a. De Wet Bibob
b. Bestuurlijke sluitingen
c. Pandenoverleg

[62] De twee andere ambtenaren richtten zich respectievelijk op crisisbeheersing en op beleidsmatige kwesties, inclusief het coffeeshopbeleid.
[63] Zie over de situatie in 2015: Rekenkamer Arnhem, 2015.

d. Prostitutiecontroles
e. RIEC: casus-aanpak en een onwelgevallige informatie

Ad a.) Wet Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur (verder: Bibob)
Er worden in slechts enkele sectoren Bibob-toetsen uitgevoerd, te weten: horeca-inrichtingen (inclusief coffeeshops), seksinrichtingen, escortbedrijven en speelautomatenhallen. Dit onderzoek wordt ter hand genomen door twee vergunning-medewerkers en daarbij wordt tot en met 2017 zelden een beroep gedaan op het Landelijk Bureau Bibob (verder: LBB). In sectoren met (grote) risico's op ondermijning in Arnhem (zie hoofdstuk 2) - zoals bij woningsplitsing ten behoeve van kamerverhuur of vastgoedtransacties - wordt geen Bibob-onderzoek verricht. Dit maakt het voor criminelen aantrekkelijk om in Arnhem te investeren.

Ad b.) Bestuurlijke sluitingen
Het gemeentebestuur beschikt over verschillende juridische mogelijkheden om panden te sluiten: op grond van de APV, artikel 174a Gemeentewet of artikel 13b Opiumwet. Er kan bijvoorbeeld worden besloten tot sluiting bij de vondst van een handelshoeveelheid drugs (inclusief hennepkwekerijen), illegale prostitutie of illegaal gokken. Hoewel respondenten constateren dat dergelijke criminaliteit frequent voorkomt in Arnhem, zijn van 2015 tot en met 2017 (slechts) zeven lokalen (waaronder één woning) tijdelijk gesloten: twee keer vanwege gokken; twee keer vanwege harddrugs; twee keer vanwege hennep; en één keer vanwege hennep en prostitutie. Er is in drie jaar tijd twee keer een sluiting opgelegd vanwege illegaal gokken, terwijl dit alleen al in het Spijkerkwartier een frequente activiteit is. Bij acties valt het echter lastig aan te treffen, mede vanwege goede afscherming en mogelijkheden om digitale sporen snel te wissen. Er bestaan politieke zorgen over nadelige consequenties van een sluiting, zeker als het een gezin betreft met minderjarige kinderen.

Ad c.) Pandenoverleg
Het zogenoemde pandenoverleg geeft gestalte aan de aanpak van overlast-gevende panden. Door vastgoedeigenaren is op grote schaal geïnvesteerd in panden ten behoeve van het verhuren van kamers of losse appartementen, met concentraties in: Spijkerkwartier, Centrum, Burgemeesterswijk, Hoogkamp en Klarendal.[64] Het gemeentelijk beleid wierp in 2017 weinig barrières op, mede omdat politiek en bestuur wenste dat werd voorzien in de vraag was (onder meer door studenten) naar kleine woningen. Huisjesmelkers profiteerden: vastgoedeigenaren die tegen zo gering mogelijke kosten en inspanningen zoveel mogelijk verdienen, bij voorkeur aan huurders die veel accepteren.

Een analyse uit 2007 constateert dat in Klarendal 25 panden in handen zijn van huisjesmelkers.[65] Dit rapport adviseert om een overleg in te stellen om de overlast van huisjesmelkerij te bestrijden. Dat wordt het zogenoemde pandenoverleg dat overlast-gevende panden bespreekt. Het voorzitterschap ligt in handen van een veiligheidsambtenaar en deelnemers zijn: politie, de Omgevingsdienst Regio Arnhem, burgerzaken, de afdeling handhaving van werk en inkomen en de brandweer. Als een pand bij meerdere partijen in beeld komt vanwege overlast, wordt zo mogelijk een controleactie gepland.

Het ontbreekt in 2017 aan beleid om de kansenstructuur voor huisjesmelkerij structureel te verminderen. Er wordt bijvoorbeeld geen Bibob-toets uitgevoerd bij woningsplitsing. Een categorie huisjesmelkers veroorzaakt sociale ellende vanwege druk die, deels ook vanuit criminele netwerken, wordt uitgeoefend op kwetsbare huurders.

Ad d.) Prostitutiecontroles
Het prostitutiebeleid hanteert een maximumstelstel, in die zin dat er acht vergunningen beschikbaar

[64] Gemeente Arnhem, *Woningen splitsen, lasten delen. Een beleidsevaluatie op het gebied van woningsplitsing en verkamering in Arnhem*, 15 januari 2019.
[65] Ferwerda, 2007.

zijn voor seksinrichtingen (waarvan er anno 2021 vijf beschikbaar zijn).[66] Arnhem telt een klein aantal vergunde seksinrichtingen, maar er komen veel klanten af op enkele honderden sekswerkers zonder vergunning: "Arnhem is *the place to be* voor prostituees en mensen die seks zoeken".[67] Bij toezicht en handhaving ten aanzien van niet-vergunde of illegale prostitutie vervult het Prostitutie Controle Team (verder: PCT) van de politie een trekkersrol. Op basis van seksadvertenties wordt een selectie gemaakt van casus waar de prostitutie illegaal lijkt te zijn (in strijd met de APV) en van casus met indicaties voor mensenhandel. Controlebevindingen worden voor de gemeente vastgelegd in bestuurlijke rapportages. Van april 2015 tot en met mei 2017 zijn zeventien rapportages opgesteld.[68] De gemeente bekijkt per casus welke stappen worden gezet.[69] 'De concrete signalen over mensenhandel worden niet opgenomen in de bestuurlijke rapportages, maar monodisciplinair onderzicht door het PCT en AVIM (mensenhandelteam Politie). Deze signalen kunnen worden besproken in het casusoverleg Mensenhandel van het RIEC. Sinds 2013 kent de gemeente een ketenregisseur mensenhandel. Bij aanwijzingen voor mensenhandel kan een casus worden ingebracht in RIEC-verband.

Ad e.) RIEC: casusaanpak en onwelgevallige informatie

Het RIEC Oost-Nederland stelt in alle gemeenten in de regio een zogenoemd ondermijningsbeeld op. In 2017 gebeurt dit in Arnhem. Daartoe worden groepsgesprekken gevoerd met politiemensen en met gemeenteambtenaren, waarbij criminele kansenstructuren en casus worden geïnventariseerd. De ambtelijke opkomst is laag bij de bewustwordingsbijeenkomst. Er nemen vijfentwintig ambtenaren deel aan de groepsgesprekken; dat is goed, al ontbreekt een sleutelfiguur met veel materiekennis. De inhoudelijke opbrengsten vallen tegen. Het ondermijningsbeeld beschrijft desondanks misstanden met vastgoed (o.a. fraude en uitbuiting), witwassen, drugscriminaliteit (met name hennepteelt) en mensenhandel. Ook wordt gewezen op kwetsbaarheden vanwege het grote aantal kwetsbare groepen in de stad én door het gevoerde beleid, zoals het beperkte Bibob-beleid, de geringe ambtelijke capaciteit voor veiligheidsbeleid en gebrekkige doortastendheid.[70] Er worden fenomenen en locaties benoemd waarop nauwelijks zicht is, zoals het buitengebied, de bedrijventerreinen, de autobranche, de woonwagenkampen, het vastgoed en theehuizen.[71] Het ondermijningsbeeld was in 2017 nog geen impuls voor de gemeentelijke aanpak van ondermijning. Dat paste bij de toenmalige ambtelijke lijn. Het RIEC kreeg eerder, omstreeks 2012, te verstaan dat analyses en informatie ambtelijk en bestuurlijk niet op prijs werden gesteld. Het RIEC diende de gemeente te ondersteunen bij Bibob-onderzoeken en bij invloed van *outlaw motorgangs* op de horeca in het centrum. Agenderende analyses werden niet gewaardeerd. In die tijd werd de zogenoemde gebiedsscan criminaliteit en overlast, die (overigens door het hele land) werd opgesteld door de politie, ambtelijk genegeerd. Sinds 2014 is de relatie tussen gemeente, politie,

[66] Escort valt buiten dit stelsel en de gemeente heeft een zogenoemde zorgzone waar in 2017 op straat wordt getippeld door negen prostituées met een vergunning.

[67] Citaat van de Korpsexpert Mensenhandel, Smokkel en Prostitutie van de politie-eenheid Oost-Nederland. Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem/arnhem-is-the-place-to-be-voor-prostituees-en-mensen-die-seks-zoeken~acbf27f2/

[68] Van Wijk e.a., 2017.

[69] Er volgt zes keer een waarschuwing (per brief of in een gesprek), vijf keer wordt een last onder dwangsom opgelegd (bij herhaling dient dan een boete te worden betaald) en zeven keer wordt de woningbouwvereniging op de hoogte gesteld (twee keer wordt het huurcontract opgezegd). Drie keer wordt een sekswerker voor hulp doorverwezen, vijf keer worden geen maatregelen getroffen en één keer wordt een dossier aangemeld voor de casusgerichte aanpak van mensenhandel. Bron: Van Wijk e.a., 2017.

[70] RIEC, 2017 (Infographic)

[71] RIEC, 2017 (Infographic)

belastingdienst en RIEC verbeterd, al blijft de integrale RIEC-aanpak in 2017 voornamelijk steken op casusniveau.

Anno 2017: veiligheidsbeleid in de kinderschoenen
Resumerend, staat het Arnhemse veiligheidsbeleid in 2017 in de kinderschoenen. Dat geldt meer in het bijzonder voor de bestuurlijke aanpak van ondermijning. Die aanpak rust in veel opzichten op de schouders van één ambtenaar en wordt afgebakend tot enkele dossiers of thema's. Dit staat informatieverzameling in de weg en daarmee visievorming over de aanpak van ondermijning. De sociale ellende vanwege criminele praktijken wordt niet gezien als een bestuurlijk vraagstuk. In de ambtelijke toplaag en bestuurlijk wordt geen werk gemaakt van criminele kansen die ontstaan door beleidstekorten, zoals minimale Bibob-toetsing en de gemakkelijke instroom van een groot aantal zorgaanbieders.

3.4 De kloof: de veiligheidsnota versus het Coalitieakkoord

In 2018 worden een Coalitieakkoord en een Kadernota Veiligheid opgesteld voor de collegeperiode 2018-2022. Het is interessant om te bezien wat deze stukken vermelden over het (achterop geraakte) veiligheidsbeleid.

De Kadernota Veiligheid: tien thema's
De Kadernota Veiligheid (2018-2022)[72] beschrijft doelstellingen en inspanningen. De nota vermeldt dat de veiligheidssituatie ongunstiger is dan past bij een middelgrote centrumstad. De nota constateert dat Arnhem relatief ongunstig scoort wat betreft geregistreerde criminaliteit, jeugdcriminaliteit en door burgers gerapporteerde drugsoverlast en drugshandel. Andere bronnen wijzen op een relatief hoog niveau van radicalisering en (geregistreerde) mensenhandel. Arnhem wordt – ook in de interviews - getypeerd als een middelgrote stad die wat onveiligheid betreft kenmerken heeft van een grote stad. Dit dient te worden aangepakt, zo constateert de nota. Daartoe wordt het veiligheidsvraagstuk opgedeeld in vier domeinen: stedelijke veiligheid; wijkveiligheid; maatschappelijke veiligheid; en fysieke veiligheid. Ondermijning is een stedelijk veiligheidsthema. Door de omvang en breedte van de Arnhemse veiligheidsproblematiek blijkt het lastig om de prioriteiten te reduceren tot een top-5 of top-3. De nota benoemt acht prioriteiten, exclusief fysieke veiligheid en het stevige radicaliseringsvraagstuk, namelijk:

1. De (relatief) hoge geregistreerde criminaliteit, in het bijzonder *High Impact Crimes*.
2. Ondermijning (genoemd worden: witwassen, drugshandel en hennepteelt en illegaal gokken)
3. Woonoverlast
4. Discriminatie
5. Huiselijk geweld
6. Personen met verward gedrag
7. Jeugdcriminaliteit
8. Online-criminaliteit[73]

Hoewel het niet als prioriteit wordt genoemd in de Kadernota, worden stevige ambtelijke inspanningen geleverd wat betreft:

9. Fysieke veiligheid
10. Radicalisering

[72] Gemeente Arnhem, *Arnhem; Veilige Stad. Kadernota Veiligheid 2018-2022*, vastgesteld d.d. 27 februari 2019.
[73] Toegevoegd op basis van een amendement van D66, PvdA en GroenLinks d.d. 27 februari 2019.

De gemeenteraad voegt hier een elfde inspanning aan toe, namelijk de Arnhemse medewerking met het experiment gesloten coffeeshopketen. Het zogenoemde 'wietexperiment'. Het veiligheidsbeleid bij en rondom wedstrijden van Vitesse legt ook een claim op ambtelijke capaciteit. Ambtelijk wordt gesproken over tien prioriteiten. Er zijn in 2018 meer prioriteiten dan ambtenaren (in loondienst) bij het programma Veiligheid.

Het Coalitieakkoord: vijf regels over veiligheid

In de paragraaf "Genieten van een nog mooier Arnhem" van het Coalitieakkoord 2018-2022[74] komt het thema veiligheid summier aan bod. Het betreft letterlijk drie regels en een kader met nog eens twee regels. Voor het verbeteren van de veiligheid wordt € 300.000,- per jaar beschikbaar gesteld. Dat is gemiddeld € 30.000,- per thema, met acht politieke prioriteiten, plus radicalisering en fysieke veiligheid, exclusief het 'wietexperiment' en het dossier Vitesse.

[74] Coalitieakkoord Arnhem 2018-2022, GroenLinks, VVD, D66 en PvdA.

4. Vanaf 2018: vooruitgang en knellende grenzen

Inleiding
Als de burgemeester in 2019 een ronde door de stad maakt, benoemen burgers veiligheidsproblemen, waaronder ondermijning. Zie paragraaf 4.1 Er wordt vanaf 2018 vooruitgang geboekt met de aanpak van ondermijning. Er komen onder andere wat meer veiligheidsambtenaren, er wordt actie ondernomen en er worden duurzame inspanningen voorbereid. Dit wordt beschreven in paragraaf 4.2. Ondanks de vooruitgang, loopt de ondermijningsaanpak tegen knellende grenzen aan. Zie daarover paragraaf 4.3. Het hoofdstuk sluit af met de aandacht voor ondermijning van de gemeenteraad in 4.4.

4.1 De burgemeestersronde door de stad

De burgemeester maakt, vanaf mei 2019, in ongeveer tien maanden tijd een ronde door de stad. Hij treedt in gesprek met bewoners en dringt erop aan dat ze geen blad voor de mond nemen. Er worden bewonersavonden of wijkwandelingen georganiseerd. Hierbij werken medewerkers van het programma Veiligheid en van de Teams Leefomgeving (verder: TLO) samen. Tijdens de stadsronde worden veiligheidsproblemen geïnventariseerd. Dit traject heeft verschillende opbrengsten:

- De gesprekken resulteren in een overzicht van veiligheidsproblemen, met bijzondere aandacht voor probleemwijken. Er worden kwesties aangekaart die betrekking hebben op ondermijning of die daarmee raakvlakken hebben. Zo wordt invulling gegeven aan een toezegging om wijkveiligheidsagenda's op te stellen.
- Er worden via dit burgemeesterstraject concrete veiligheidsproblemen door bewoners benoemd en geprioriteerd die ontbreken in de breed ingestoken wijkprogramma's die (na burgerconsultatie) zijn opgesteld door de TLO's.
- Er wordt een nieuwe overlegvorm in het leven geroepen: het wijkveiligheidsoverleg, waarbij programma Veiligheid samenwerkt met de TLO's (zie paragraaf 4.2).
- Er ontstaat een klik en coalitie tussen de burgemeester en burgers op basis van een gedeelde drive om de onveiligheid aan te pakken. Dit heeft betekenis, omdat dit een beroep doet op partijen die tussen hen in staan - gemeenteraad, college van burgemeester en wethouders en ambtelijk top – om de veiligheidsprestaties van de gemeente te verbeteren.

4.2 Voortuitgang: actie en verbinding

De burgemeestersronde en daarop gebaseerde wijkveiligheidsagenda's staan niet op zich. Het zijn onderdelen van verbeteringen die, met de burgemeester als trekker en in lijn met de Kadernota Veiligheid, op het veiligheidsdossier tot stand worden gebracht. Het betreft:

a. Het 'opplussen' van het Programma Veiligheid
b. Toezicht en handhaving: meer personeel en zakelijkheid
c. Bestuurlijke handhaving: grotere actiebereidheid
d. Het interventieteam: integrale analyse en actie
e. Wijkveiligheidsoverleg
f. BOTOC[75]: een preventieve aanpak in de steigers
g. Uitbreiding van Bibob-toetsing
h. Ondermijning: meldpunt en bewustwordingsbijeenkomsten
i. Een externe projectleider (stadmarinier) in het Spijkerkwartier

[75] BOTOC staat voor (het landelijk opgezette en gefinancierde) Breed Offensief Tegen Ondermijnende Criminaliteit.

j. Herstelagenda Coronacrisis

Ad a.) Het 'opplussen' van het Programma Veiligheid
Aan de vooravond van de huidige collegeperiode, in 2017, telde de gemeente zeven veiligheidsambtenaren (plus twee medewerkers van het veiligheidshuis), ondergebracht in de staf van de burgemeester. In 2019 wordt veiligheid een programma, binnen het cluster Strategie, Beleid & Regie (SBR).[76] De personele capaciteit wordt uitgebreid en in 2021 zijn er elf vaste kracht ambtenaren (op de loonlijst van de gemeente), aangevuld met vijf tijdelijk ingehuurde professionals. Tot die laatste categorie behoren onder meer de programmamanager, de projectleider voor het Spijkerkwartier en adviseur van een preventieprogramma in Arnhem-Oost (zie punt f.). Belangrijke inspanningen, zoals het preventieprogramma en de aanpak van radicalisering, worden (tijdelijk) gefinancierd door de Rijksoverheid.

De personele uitbreiding geeft wat meer ruimte voor de ondermijningsspecialist om gestalte te geven aan de integrale aanpak van RIEC-casus. Temeer omdat de onderlinge verhoudingen tussen gemeente en RIEC zijn verbeterd sinds 2017, mede doordat de programmamanager en burgemeester een integrale aanpak steunen en aanmoedigen.

Ad b) Toezicht en handhaving: meer personeel en zakelijkheid
In 2019 telt Vergunning & Handhaving, als onderdeel van het cluster Openbare Ruimte, ongeveer vijftien BOA's. Dit wordt uitgebreid met vier BOA's. Inclusief externe inhuur staat de teller in 2021 op vijfentwintig BOA's. Vier BOA's worden ingezet voor afval en twee krachten zijn voltijds bij het leerbedrijf. Dit betekent dat achttien BOA's operationeel inzetbaar zijn voor een omvangrijke taak: van bijzondere wetgeving tot de brede openbare ruimte-taak (ergernissen, overlast en eenvoudige milieuzaken). Het huidige afdelingshoofd is afkomstig van het programma Veiligheid en heeft recent een tweede coördinator aangesteld (voor een jaar gedetacheerd vanuit de politie). Hij investeert in opleiding en training en hij introduceert zakelijkheid rondom de BOA-inzet. Allerhande ambtelijke verzoeken, bijvoorbeeld van wijkmanagers, resulteren niet langer bijna automatisch in deelopdrachten. Ook na de personele uitbreiding is schaarste-management geboden, want de handhavingsorganisatie wordt overvraagd. In reactie daarop is de netto inzetbare capaciteit berekend, wordt geprioriteerd en op straat worden deeltaken gecombineerd. Voorts wordt tijd gereserveerd om kwaliteit te leveren, zoals het correct en volledig op papier zetten van bevindingen. Dat is belangrijk bij (de opvolging van) zaken die betrekking hebben op ondermijning, zoals over-bewoning, illegaal gokken, illegale prostitutie of drugscriminaliteit. Alertheid op ondermijning wordt gewaardeerd en aangemoedigd. Daarbij wordt geprofiteerd van informatiebijeenkomsten over ondermijning (zie punt h.) en van materiekennis die binnen de handhavingsorganisatie beschikbaar is. Die kennis is deels gebaseerd op jarenlange observaties op straat van misstanden die verband (kunnen) houden met georganiseerde criminaliteit en deels op een achtergrond als veiligheidsambtenaar of politiemedewerker.

Ad c.) Bestuurlijke handhaving: grotere actiebereidheid
Vanaf 2018 tot en met 2020 worden vaker bestuursrechtelijk panden gesloten dan in de drie jaren daarvoor. Van 2015 tot en met 2017 gebeurt dit zeven maal en in de periode van 2018 tot en met 2020 komt de teller uit op 24 sluitingen: tien woningen en 14 lokalen. Er wordt zestien keer hennep(teelt) aangetroffen, vier maal harddrugs en één keer hennep en harddrugs. In 2020 wordt een café gesloten vanwege een schietpartij en twee woningen vanwege illegaal vuurwerk. De

[76] Dat cluster telt, naast veiligheid, de volgende programma's: Vitale economie Arnhem-Nijmegen, Doorbraak naar werk; Energie en klimaat, Vitale economie Arnhem-Nijmegen en bruisende binnensteden; Ruimte, wonen, mobiliteit en milieu; Zorg dichterbij; Stedelijk programma sociaal en onderwijs; Vitale Economie Arnhem-Nijmegen; en Inclusie.

gemeente registreert, vanwege politieke vragen en zorgen daarover, of in het pand minderjarigen aanwezig waren. Dat is geen enkele keer het geval.[77]

De stijging is in absolute aantallen niet groot (17 keer). Dit neemt niet weg dat de toename past bij de actiestand waarin de burgemeester de ambtelijke organisatie plaatst. Bij misstanden dient - zeker als burgers overlast ondervinden - te worden opgetreden. Dit behoort zichtbaar te zijn, zodat duidelijk wordt dat de gemeente paal en perk stelt aan overlast, criminaliteit en gevaarlijke situaties.

Ad d.) Het interventieteam: integrale analyse en actie

Sinds 2019 is het zogenoemde Interventieteam Ondermijning (verder: interventieteam) actief.[78] Dit team geeft gestalte aan projectmatige integrale interventies op ondermijningsgevoelige locaties. De activiteiten worden aangestuurd door de lokale driehoek (burgemeester, officier van justitie en plaatselijke politiechef), met de burgemeester als trekker. De ambtelijke aansturing ligt in handen van de ondermijningsspecialist van het programma Veiligheid. De acties worden voorbereid door vaste deelnemers die wekelijks overleggen (politie en RIEC) en door het Openbaar Ministerie. Naast de gemeente betreft het de politie, het Openbaar Ministerie en het RIEC. De kern van de aanpak is dat op basis van locatiekennis - gebaseerd op straatinformatie van professionals én op een analyse van relevante systemen - wordt bezien welke organisaties en professionals worden ingezet bij controleacties. Daarbij wordt samengewerkt met publieke organisaties, zoals de Omgevingsdienst Regio Arnhem, Belastingdienst, Douane, Fiscale Inlichtingen en Opsporingsdienst (FIOD), de Inspectie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid (ISZW) en Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA). Ook wordt gebruik gemaakt van de kennis, apparatuur of bevoegdheden van netbeheerders en brancheorganisaties.

In korte tijd wordt de stap gezet van driehoeksopdracht, via analyse en voorbereiding, naar gemeenschappelijke actie. Het zijn publiek-private acties die zichtbaar zijn en criminaliteit en overtredingen aan het daglicht brengen. Zo wordt een norm gesteld en onderstreept dat de controle- en pakkans toenemen. De eerste acties hadden plaats op 26 november 2019 en op 21 januari 2020 op bedrijventerrein Het Broek. Er volgden acties in Geitenkamp (september 2020), in Malburgen-Oost (augustus 2020) en op en rondom station Arnhem Centraal (september 2020). Nu de gemeente - samen met onder meer de politie en Omgevingsdienst - toch gereed is voor interventies, werd de kans aangegrepen om ook acties op te zetten in het kader van het regionale project Stuwdam, gericht op het terugdringen van ondermijning in het buitengebied. In december 2020 werd in het Arnhemse buitengebied gezocht naar "(…) hennepkwekerijen, drugslabs en drugsdumpingen", als "startschot" van dit project.[79] De combinatie van analyse en actie valt op de werkvloer in goede aarde, zo constateren ambtenaren, burgemeester en politiechefs. Professionals stellen het op prijs dat ("eindelijk") wordt opgetreden, mede op basis van hun (straat)kennis. De nasleep van de acties legt wel druk op de (dun bezette) ambtelijke organisatie.

Ad e.) Wijkveiligheidsoverleg

De burgemeestersronde resulteert in wijkveiligheidsagenda's.[80] De informatie is niet volledig, maar de agenda's leggen urgente problemen op tafel. Burgers drongen in klare taal aan op actie. De wijkveiligheidsagenda's resulteerden in een opdracht van de burgemeester aan het programma Veiligheid om door de hele stad een wijkveiligheidsoverleg op te starten. Hiertoe wordt samengewerkt met de wijkmanagers van de TLO's, ondergebracht bij het cluster wijken. Arnhem telt acht TLO's en ongeveer 35 wijkmanagers. Daarnaast beschikt elk TLO over een ondersteuner.

---

[77] Van 2018 tot en met 2020 worden ook elf vergunningen ingetrokken: vier in 2018, zeven in 2019 en nul in 2020. In 2021 zijn inmiddels twee vergunningen ingetrokken.

[78] Brief aan de gemeenteraad, *Interventieteam Ondermijning Arnhem*, 4 februari 2020.

[79] Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem/operatie-stuwdam-team-zoekt-drugslabs-in-arnhems-buitengebied~a469a608/

[80] Brief aan de gemeenteraad, *Wijkveiligheid in Arnhem*, 3 maart 2020.

Daarmee is de beschikbare capaciteit voor gebiedsgericht werken dus aanzienlijk groter dan voor het programma Veiligheid. Er wordt in tien gebieden wijkveiligheidsoverleg gevoerd. Het voorzitterschap ligt in handen van een veiligheidsambtenaar en/of wijkmanager. Vaste deelnemers zijn politie, toezicht en handhaving, de zorgcoördinator, wijkmanager en veiligheidsambtenaar. meestal is ook het jongerenwerk vertegenwoordigd. Het overleg wordt ondersteund door een zogenoemde veiligheidsradar die wordt ontwikkeld door Bureau Beke. Dit instrument geeft een actueel beeld van de veiligheids- en leefbaarheidsproblematiek.

Bij de opzet van het wijkveiligheidsoverleg bestonden spanningen tussen veiligheidsambtenaren en wijkmanagers. De wijkveiligheidsagenda's haalden de TLO-wijkprogramma's in, want: *a.)* de agenda's legden problemen bloot die ontbraken in de programma's, en *b.)* de agenda's onderstreepten dat de veiligheidsproblemen volgens burgers urgent zijn. De verhouding tussen 'veiligheid' en 'wijken' verbeterde toen in november 2020 twee minicrises druk legde op de ambtelijke organisatie. In het Spijkerkwartier werd een man doodgeschopt door zogenoemde 'pedojagers' en in Geitenkamp braken ongeregeldheden uit nadat het vuurwerkverbod was afgekondigd. Dit leidde tot intensief contact tussen de veiligheidsambtenaar (met wijkveiligheid in portefeuille) en wijkmanagers. Er werd in Geitenkamp een top-20 gemaakt van relschoppers, er werden veertien waarschuwingsbrieven verstuurd en zes gebiedsverboden opgelegd. Bovendien stelt de ambtelijk trekker van het wijkveiligheidsoverleg zich op als verbinder.

Ad f.) BOTOC: een preventieve aanpak in de steigers

In het kader van het landelijke Breed Offensief Tegen Ondermijnende Criminaliteit (BOTOC) wordt de aanpak van de criminele drugsindustrie versterkt, in die zin dat wordt geprobeerd instroom van jongeren in de drugswereld te voorkomen. Acht gemeenten met een fors drugsprobleem, waaronder Arnhem, konden een projectvoorstel indienen voor een wijkgerichte aanpak van georganiseerde drugscriminaliteit bij het ministerie van Veiligheid en Justitie. Het Arnhemse voorstel is gehonoreerd en heeft betrekking op Arnhem Oost, in het bijzonder Presikhaaf en Malburgen, met de bedoeling dit in de komende jaren geografisch gezien uit te breiden. De doelgroep zijn jongeren en jongvolwassenen tot 24 jaar. Er zijn twee intensieve trajecten opgestart, steeds gericht op zestig jongeren. De politie geeft gestalte aan de strafrechtelijke aanpak van onder meer straatdealers en wijkkoningen met een sturende criminele rol. Het jongerenwerk wordt doorontwikkeld, met de inzet van enkele ervaren frontlijnprofessionals. Ze leggen contacten met gezinnen en trachten risicojongeren op het (juiste) pad van school en werk te houden of te brengen. Er komen ook activiteiten voor doorsnee jongeren die niet in een risicocategorie vallen. Waar nodig wordt gewerkt aan anti-radicalisering. Straatcoaches zijn partners van jongerenwerkers en leggen zich toe op toezicht op straatniveau, ook in en om school. De schoolgebouwen worden een aangrijpingspunt bij interventies en gedragsbeïnvloeding. Het dienen veilige gebouwen te zijn (dus zonder drugs en wapens) en locaties waar kinderen zich ontwikkelen en, zo nodig, tijdig worden geholpen of worden aangesproken of aangepakt. Hiertoe wordt het Preventief Interventieteam (PIT) geïntroduceerd. De burgemeester streeft naar een veilige én pedagogische wijk. De stap naar vervolgonderwijs en werk is cruciaal. Daartoe wordt het zogenoemde Jeugd Buurtbedrijf in stelling gebracht.[81]

Het programma wordt tijdens het veldwerk van dit rapport ingericht. Het staat daarmee in de kinderschoenen. Een meerjarige aanpak is nodig, zo constateren geïnterviewde professionals, waarbij preventie en repressie worden gecombineerd. Preventie en repressie worden gezien als twee-eenheid: zonder repressie lonkt het criminele voorbeeld van wijkkoningen en zonder preventie en 'kansen' dreigen groepen afstand te nemen van de overheid. De combinatie van preventie en repressie is een doorbraak in Arnhem, waar dit eerst vaak los van elkaar stond.

[81] Infographic Programma BOTOC.

Ad g.) Uitbreiding van Bibob-toetsing
De gemeente Arnhem maakte tot december 2020 op een beperkt aantal terreinen gebruik van de wet Bibob. Bibob-toetsing werd namelijk louter uitgevoerd bij horeca-inrichtingen (inclusief coffeeshops), seksinrichtingen, escortbedrijven en speelautomatenhallen. Op 1 december 2020 wordt Bibob-toetsing geïntroduceerd op de volgende terreinen: evenementenvergunningen; vastgoedtransacties; omgevingsvergunningen; subsidies; en overheidsopdrachten.[82] Om dit te kunnen implementeren zijn een Bibob-coördinator en -onderzoeker aangesteld die in het eerste kwartaal van 2021 zijn gestart. De gemeenteraad moest overtuigd worden van de noodzaak tot intensivering van het Bibob-beleid.

Ad h.) Ondermijning: meldpunt en bewustwordingsbijeenkomsten
Er zijn eind 2019 en begin 2020 in samenwerking met het RIEC twee zogenoemde bewustwordingsbijeenkomsten over ondermijning georganiseerd voor gemeenteambtenaren.[83] De bijeenkomsten duurden twee uren en er namen elf ambtelijke afdelingen[84] deel, plus het RIEC, de Omgevingsdienst Regio Arnhem en de Havenmeester. Op twaalf afdelingen hebben negentien ambtenaren zich aangemeld als aandachts-functionaris ondermijning, die deze problematiek met collega-ambtenaren bespreken en bij hen onder de aandacht brengen. Zo wordt getracht een impuls te geven aan de ambtelijke signalering van ondermijning, waartoe ambtenaren terecht kunnen bij een meldpunt, ondergebracht bij het programma Veiligheid.

Ad i.) Een projectleider in het Spijkerkwartier
In het najaar van 2020 wordt een projectleider (die vaak stadsmarinier wordt genoemd) aangetrokken om de veiligheid in het Spijkerkwartier te verbeteren, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat en omgeving. De marinier is een externe expert die 16 uur per week actief is. Hij formuleert drie basisvoorwaarden voor deze taak: korte lijnen met de burgemeester (en zo nodig met andere bestuurders); medewerking van ambtelijke afdelingen, professionals, ondernemers en burgers; en een kantoor in het werkgebied. Inmiddels is de projectleider ingetrokken in het pand Steenstraat 66, zodat de aanwezigheid van de gemeente zichtbaar is. De directe lijn met de burgemeester is bedoeld als steun in de rug om - met 'geleend gezag' - ambtelijke inzet en actie vlot te trekken. In het actieplan worden dertien inspanningen beschreven, waaronder de aanpak van ondermijning. Dat vergt duurzame actie en wordt getrokken door twee ambtenaren van het programma Veiligheid. De gedachte is dat pand voor pand de situatie wordt bekeken. Er wordt gestreefd naar een coalitie met bonafide ondernemers. Daarnaast worden interventies en controles voorbereid, zowel systematisch als via incidentele acties. De aanpak van ondermijning vergt een lange adem. Daarom worden – los van ondermijning - ook maatregelen gepland waarmee op korte termijn zichtbare resultaten vallen te boeken, zoals de aanpak van zwerffietsen, verlichting op donkere plekken, cameratoezicht en beter onderhoud; het gaat om schoon en heel. Voorts worden enkele bestaande beleidslijnen doorgetrokken, zoals het realiseren van een divers winkelaanbod en interventies om de overlast van verwarde personen en arbeidsmigranten te verminderen. Dit vergt samenwerking en gemeenschappelijke actie van de projectleider met wijkmanagers, programma Veiligheid, Vergunning & Handhaving en Economische Zaken. Het gaat dus om een brede aanpak, al is de zwaarste opgave duidelijk: een duurzame aanpak van de (al decennialang aanwezige) ondermijning.

Ad j.) Herstelagenda Coronacrisis: oog voor ondermijning

[82] Brief aan de gemeenteraad, *Beleidsregels Wet Bibob gemeente Arnhem 2020*, 1 december 2020.
[83] Daarnaast nemen Arnhemse ambtenaren zo nu en dan deel aan soortgelijke externe bijeenkomsten of congressen.
[84] Team leefomgeving; vergunningen & handhaving; klantcontact-centrum; vastgoed; onderhoud; werk & inkomen; economische zaken; zorg; informatie; sportbedrijf; en burgerzaken.

De gemeente heeft een herstelagenda opgesteld vanwege duurzame ongunstige effecten van de coronacrisis op sociaaleconomische omstandigheden en omdat de crisissituatie een impuls is voor criminele praktijken.[85] De agenda wijst op signalen dat ondernemers met financiële problemen extra vatbaar zijn voor financiële ondersteuning vanuit criminele hoek, bijvoorbeeld via leningen, investeringen of overnames. Op straatniveau zijn ook nog andere effecten zichtbaar, zoals een toename van de illegale drugshandel op straat en door bezorgers. Bovendien maken financiële problemen niet alleen ondernemers vatbaarder voor criminele invloeden en inkomsten, maar ook burgers, bijvoorbeeld vanwege het wegvallen van (tijdelijk) werk. Met het vaststellen van de herstelagenda komt structureel jaarlijks € 400.000,- voor handhaving, veiligheid en ondermijning beschikbaar. Deze corona-gelden worden ingezet voor twee Bibob-coördinatoren en vier handhavers.

4.3 De aanpak van ondermijning: knellende grenzen

De extra inspanningen lopen tegen grenzen aan. Dit is deels het product van de pragmatiek die bij de vooruitgang aan de dag wordt gelegd. Meer concreet komen de volgende knelpunten komen in beeld:

a. De organisatorische positie van het programma Veiligheid
b. Programma Veiligheid: een (te) hoge werkdruk
c. Versnippering van de veiligheidstaak
d. Bibob-beleid: een wereld (terug) te winnen
e. Ruimte voor (zorg)fraudeurs

Ad a.) De organisatorische positie van het programma Veiligheid
Veiligheid heeft geen centrale plaats gekregen in de ambtelijke organisatie. De veiligheidstaak is als één van de acht programma's ondergebracht bij het cluster SBR. Arnhem telt dus geen afdeling of directie die gestalte geeft aan de complexe veiligheidstaak. Er is geen formule beschikbaar om te berekenen hoeveel capaciteit beschikbaar dient te zijn voor veiligheidsbeleid, al dient de slagkracht te passen bij de lokale veiligheidsproblematiek. Die is in Arnhem onevenredig groot, terwijl het programma Veiligheid juist relatief weinig ambtenaren telt: ongeveer tien in loondienst, aangevuld met tijdelijk ingehuurde professionals.[86] De sterkte is enigszins uitgebreid (bij het programma Veiligheid en bij V&H), maar dat neemt niet weg dat de organisatorische positie van veiligheid een knelpunt blijft. De capaciteitsuitbreidingen vergden een stevig politiek debat, omdat dit binnen de bestaande personeelsbegroting diende te worden gerealiseerd. Door de uitbreiding komt niet langer de hele ambtelijke ondermijningstaak uit bij één specialist, want dit wordt ook opgepakt in het BOTOC-programma, door de projectleider (stadsmarinier), door een ambtenaar die opdracht heeft gekregen het prostitutiebeleid te actualiseren en als aspect van de wijkveiligheidsagenda's. Dit neemt niet weg dat het takenpakket van deze ondermijningsspecialist netto groeit, onder meer door het inrichten van het interventieteam en door het aanjagen van ambtelijke signalering bij het meldpunt ondermijning.

Ad b.) Programma Veiligheid: een (te) hoge werkdruk
Het programma Veiligheid geeft invulling aan een brede taak. Belangrijke dossiers zijn - naast ondermijning - fysieke veiligheid (crisisbeheersing), radicalisering, prostitutiebeleid, mensenhandel en het brede terrein van wijkveiligheid. Veiligheidsambtenaren maken werk van de zogenoemde persoonsgerichte aanpak en nemen deel aan (casusoverleg van) het zorg- en veiligheidshuis.

[85] Gemeente Arnhem, Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis.
[86] De afdeling Veiligheid in Nijmegen telt in 2018 bijvoorbeeld ruim 30 fte (toezichthouders en BOA's vallen onder Stadsbeheer).

Veiligheidsambtenaren ondersteunen de burgemeester bij lastige of ingewikkelde kwesties of dossiers, zoals de voetbalportefeuille (Vitesse), het coffeeshopbeleid of vluchtelingen. Deze ambtenaren ondersteunen de burgemeester ook bij kwesties die als incident of minicrisis opspelen en vragen om snelle analyses en actie. Bijvoorbeeld ongeregeldheden in de wijk Geitenkamp of illegale feesten. De werkdruk is hoog en dat speelt het programma parten, ook wat betreft de aanpak van ondermijning. Dit komt tot uitdrukking in de volgende patronen:

- Er worden (tijdelijke) externe middelen verworven en benut, onder meer bij de aanpak van radicalisering, bij het BOTOC-programma in Arnhem-Oost en voor een onderzoek naar ondermijning op wijkniveau.
- Er worden tijdelijk externe krachten ingehuurd, ook op belangrijke functies en bij belangrijke programma's. Het betreft onder meer de programma-manager, de adviseur van het BOTOC - programma en de projectleider in het Spijkerkwartier.
- Vanwege het complexe en urgente karakter van de veiligheidsopdracht zijn bij de recente personele uitbreiding ervaren professionals aangesteld. Het voordeel is dat ze gelijk van start konden. Ze beschikken echter nauwelijks over organisatorische en inhoudelijke ondersteuning.
- Urgente kwesties verdringen belangrijke taken, zoals het opbouwen van een kennis- en informatiehuishouding. Ambtenaren constateren dat fenomenen, probleemlocaties en zichtbare verschijningsvormen van ondermijning in beeld zijn, maar dat er beperkte informatie is over criminele netwerken en over criminele werkwijzen. Analyse en onderzoek zijn recent ter hand genomen. Er wordt door criminologen onderzoek gedaan naar criminele netwerkvorming en naar ondermijning op wijkniveau. De inzet van het interventieteam wordt gebaseerd op bondige analyses en de opbrengsten van de acties verschaffen informatie.
- Door de beperkte formatie van het programma Veiligheid dient ook bij de aanpak van ondermijning telkens te worden bekeken wat wel en niet wordt opgepakt. Er wordt geselecteerd op welke dossiers veiligheidsambtenaren een trekkersrol vervullen, zoals bij het interventieteam en het BOTOC-programma. De problematiek vanwege kamerverhuur wordt in Arnhem aangepakt, al gebeurt dit niet vanuit de invalshoek van ondermijning, want het ruimtelijke ordeningsperspectief staat centraal. De beleidsevaluatie en in gang gezette aanpak nemen de woningmarkt als uitgangspunt en niet de criminele netwerken die investeren panden en die huurders onder druk zetten of uitbuiten. Bewoners constateren dat - ook op locaties met overlast van kamerverhuur (zoals het Spijkerkwartier) - geldende regels niet worden gehandhaafd. Zoals de regel dat de verhuurder de hoofdbewoner van het pand moet zijn. Er bestaat wat betreft kamerverhuur een gat tussen beleid en handhaving.

Ad c.) Versnippering van de veiligheidstaak

De ambtelijke veiligheidstaken zijn verdeeld over functionele clusters én over gebiedsgerichte activiteiten. V&H maakt deel uit van het cluster OR en programma Veiligheid is onderbracht bij het cluster SBR.[87] Het typeert Arnhem dat sterk wordt ingezet op gebiedsgericht werken, in samenspel tussen burgers en wijkmanagers. Er zijn in totaal ongeveer 35 wijkmanagers, verdeeld over acht TLO's. Er zijn brede wijkprogramma's opgesteld met concrete en strategische punten. Voor zover de TLO's wijkveiligheid agendeerden, betrof het voornamelijk sociale veiligheid, zoals woonoverlast. Woonoverlast is een vast thema voor TLO's, want elk TLO-werkgebied kent een Overlast en Zorg Overleg (OZO). Deelnemers zijn de wijkmanagers, de wijkagent, een corporatie-

[87] Ook in gemeenten waar wél een substantiële veiligheidsafdeling is opgebouwd, komt deze organisatorische scheiding voor. Dat neemt niet weg dat toezichthouders en handhavers belangrijker worden bij het verzamelen en doorgeven van informatie, ook wat betreft ondermijning. Ook neemt het (opleidings-)niveau van deze functionarissen toeneemt, waardoor veiligheid, toezicht en handhaving wat dat betreft naar elkaar toegroeien.

medewerker en de zorg- en overlastcoördinator die in verbinding staat met het sociaal wijkteam. Deze teams beschikken over een breed arsenaal met sociaal-preventieve interventies, zoals begeleiding, arbeidsbemiddeling, opvoedingsondersteuning of ondersteuning bij het op orde brengen van de financiële situatie.

De aanpak van ondermijning vergt samenwerking tussen ambtenaren met veiligheidstaken en ambtenaren met sociale en/of gebiedsgerichte taken. Qua visie wordt de brug inmiddels geslagen, maar de praktijk kampt met knelpunten:

- Wijkveiligheid vraagt om decentrale actie op het niveau van straten, buurten of groepen, maar ook systematische en centrale informatieanalyses en daarop gebaseerde actie en prioriteiten. Het heeft weinig zin om straatdealers of foute huisjesmelkers wel in de ene wijk aan te pakken, maar (dezelfde personen of netwerken) een paar honderd meter verderop niet. In het kader van het wijkveiligheidsoverleg worden centraal opgezette analyses straks gecombineerd met lokale actie. Dit krijgt gestalte vanuit het programma Veiligheid, met de burgemeester als trekker. Wijkmanagers zijn decentraal gericht en het ontbreekt bij gebiedsgericht werken aan een trekker die zorgt voor centrale informatiesturing.
- Wijkmanagers hebben geen uitvoerende taak, want het idee is dat zij - op basis van locatiekennis - ambtenaren in de staande organisatie aanzetten tot inspanningen op wijkniveau. Wat veiligheidsbeleid betreft levert dit scheve verhoudingen op. Dat betekent namelijk dat ongeveer 35 wijkmanagers een beroep doen op het programma Veiligheid met tien vaste ambtenaren. Wat ondermijning betreft, wordt op een nog veel kleiner aantal veiligheidsambtenaren een beroep gedaan.
- Wijkveiligheid is als topprioriteit benoemd door burgers én de burgemeester (zie paragraaf 4.1). Wijkmanagers nemen deel aan de uitvoering van wijkveiligheidsagenda's, maar zijn qua opleiding, achtergrond en kennis vaak generalisten, terwijl concrete thema's of problemen vragen om direct beschikbare veiligheidsexpertise.
- Buiten het programma Veiligheid wordt onveiligheid voornamelijk gedefinieerd als een vraagstuk dat van ambtenaren sociale of preventieve interventies vergt. Bij kamerverhuur en bij de exploitatie van winkelpanden wordt bijvoorbeeld voorbij gegaan aan criminele investeringen in vastgoed en aan criminele invloed op (afhankelijke) huurders.
- Professionals die voor hun werk op straat komen (en in verhuurde kamers), zien sociale problemen (o.a. verslaving of financiële problemen) en jongvolwassenen die beginnen met criminaliteit en daarbij onder invloed staan van wijkkoningen. Sociale wijkteams zoeken volgens respondenten doorgaans echter geen toenadering tot mensen met dergelijke problemen, omdat het idee is dat de klant met een vraag naar het team dient te komen. De overheid werkt met andere woorden niet of nauwelijks *outreachend*, terwijl criminelen dat juist wel doen. Criminelen ronselen immers vatbare personen.

Ad d.) Bibob-beleid: een wereld (terug) te winnen

Het Bibob-beleid bleef tot voor kort (december 2020) beperkt tot vergunningen in een klein aantal risicobranches: horeca (inclusief coffeeshops), seksinrichtingen, escortbedrijven en speelautomatenhallen. Hier komt bij dat bij Bibob-onderzoek sporadisch een beroep werd gedaan op het Landelijk Bureau Bibob (LBB). Door de beperkte toepassing van de Wet Bibob kwamen drie functies van de Wet Bibob in geringe mate uit de verf: *a.)* het blokkeren van ongewenste vergunningen; *b.)* eerlijke concurrentie voor ondernemers; en *c.)* duidelijk maken dat Arnhem alert is op indicaties voor criminaliteit. Het lange tijd terughoudende Bibob-beleid trok ondermijning aan. Inmiddels is Bibob-toetsing uitgebreid naar andere terreinen (zie paragraaf 4.2) en er zijn in het eerste kwartaal van 2021 een Bibob-coördinator en -onderzoeker aangesteld. Deze beleidsomslag is vooruitgang, al is er een lange weg te gaan om via Bibob-toetsing (merkbaar) invloed te krijgen op ondermijning:

- Ambtelijke afdelingen worden door het nieuwe Bibob-beleid in een andere rol geplaatst. Er wordt een meer onderzoekende en kritischer houding gevraagd, bijvoorbeeld bij een toelichting op een (mogelijke) Bibob-toets. Ook tegenover (rechts)personen waarmee een relatie bestaat. De ambtelijke stijl dient te worden aangepast, waarbij een balans wordt gezocht tussen ondernemersgerichtheid en alertheid op mogelijke ondermijning. Dit is met name belangrijk als Bibob-toetsing een optie is en geen standaard-instrument.
- Inmiddels hebben criminele of verdachte netwerken en (rechts)personen zich in Arnhem gevestigd, mede omdat geen Bibob-toets is uitgevoerd of omdat ze bij zo'n toets zaken wisten af te schermen. In maart 2018 wordt een Arnhemmer aangehouden, op verdenking van "gewoonte-witwassen, waarbij hij met crimineel verkregen geld horecagelegenheden op de Korenmarkt kocht."[88] De burgemeester sluit vier horecazaken. Respondenten wijzen – los van deze casus - op ingewikkelde bedrijfsconstructies en stromanconstructies. Hierdoor vergt een Bibob-onderzoek tijd en energie, mogelijk inclusief een beroep op het LBB. Bij dergelijke Bibob-onderzoeken kan een recente aanpassing van de Wet-Bibob worden benut, namelijk de optie om onderzoek te doen naar de zakelijke omgeving van een (rechts)persoon, zoals een geldschieter, bestuurder of aandeelhouder. De Arnhemse uitbreiding van de Bibob-toetsing is fors en de complexiteit neemt dus ook toe.
- Programma Veiligheid heeft een meldpunt ondermijning ingericht. Het is nu nog louter een mailadres, al is het de bedoeling om een goed werkend meldpunt in te richten. De consequentie is dat - na implementatie- niet alleen preventieve Bibob-onderzoeken 'aan de voorkant' worden uitgevoerd, maar ook analyses op basis van signalen over mogelijke ondermijning. Vanwege de criminele kansen in Arnhem valt te verwachten dat dit een stroom relevante meldingen oplevert. Ook dit resulteert in extra werk voor het programma Veiligheid.

Ad e.) Ruimte voor (zorg)fraudeurs

Met de invoering van de Jeugdwet en Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) 2015 is het gemeentelijke takenpakket stevig uitgebreid. In eerste instantie ging de aandacht vooral uit naar het continueren van de zorg, maar reeds in 2015 en 2016 komt georganiseerde zorgfraude in beeld.[89] Daarbij kan het gaan om grote fraudebedragen, ook bij kleine recent opgerichte zorgaanbieders. Respondenten herkennen dit in Arnhem en benadrukken dat bij (regionale) aanbestedingen aanvankelijk nauwelijks werd gescreend. Het resulteerde in (een wildgroei van) vele honderden gecontracteerde zorgaanbieders. Ruim 700 volgens de ene respondent en meer dan 800 volgens anderen, maar in elk geval veel. Een deel is opgericht om zorgfraude te plegen. Respondenten wijzen daarnaast op aanwijzingen voor: drugscriminaliteit op het niveau van (het netwerk rondom) zorgaanbieders en drugshandel door zorgcliënten; rekrutering van zorgcliënten in achterstandswijken in Arnhem en in de Randstad; en huisvesting van zorgcliënten in Arnhem in panden van kamerverhuurders. In de vorige collegeperiode kon bij zorgfraude een tijd lang het onterecht uitgekeerde geld niet worden teruggevorderd, namelijk als geen beschikking was afgegeven. Hier komt bij dat de pakkans laag was en is. Arnhem telt enkele honderden gecontracteerde zorgaanbieders en drie Wmo-toezichthouders (dat waren er tot voor kort twee) plus twee BOA's voor zowel Wmo als Participatiewet. Criminelen van binnen en buiten Arnhem investeerden in zorgaanbieders en/of in huisvesting van zorgcliënten. In Arnhemse probleemwijken rijden personen rond in dure auto's die op naam staan van een zorgaanbieder. Inmiddels zijn beleidsaanscherpingen doorgevoerd. Er worden beschikkingen afgegeven, zodat kan worden teruggevorderd. Ook wordt gelet op zorgaanbieders met opvallend hoge winsten en/of lage

[88] Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem-e-o/drugsbaron-die-cafes-korenmarkt-financierde-opgepakt-kroegen-per-direct-dicht~a18c4398/

[89] Fenger e.a., 2016.

personeelskosten. Er zijn strengere regels opgesteld voor aanbestedingstrajecten. Het aantal gecontracteerde zorgaanbieders is ongeveer gehalveerd, maar ligt nog steeds op een hoog niveau. De zogenoemde Open House-aanbesteding is gestopt.[90] Er wordt nu een semi Open House-methode gehanteerd, waarbij gedurende een afgebakende periode kan worden ingeschreven door aanbieders. Echter, er zijn inmiddels frauderende zorgaanbieders in Arnhem actief. Er zijn netwerken opgebouwd die weten dat de sancties vanwege zorgfraude vaak meevallen, waardoor zorgfraude loont, en er bestaat weinig zicht op zorgaanbieders die optreden als onderaannemer.

Zorgfraude wordt in Arnhem gecombineerd met kamerverhuur aan zorgcliënten. Formeel mag deze koppeling nu niet meer. Bij de combinatie van verhuur en zorg werd geprofiteerd van de snelle en eenvoudige manier waarop mensen die verhuizen zich kunnen inschrijven in de BRP. Dat biedt niet alleen kansen voor zorgfraude, maar ook voor andere fraude, zoals uitkeringsfraude. Hier komt bij dat de sociale rechercheurs zijn verdeeld over de geografische gebiedsteams. Dit trekt een wissel op de samenwerking, informatie-uitwisseling en slagkracht bij fraudebestrijding.

4.4 Aandacht voor ondermijning bij de gemeenteraad

De gemeenteraad stelt in februari 2019 de Kadernota Veiligheid 2018-2022 vast en bepaalt daarmee ook de prioriteiten van het Arnhemse Veiligheidsbeleid. De Kadernota Veiligheid is uitvoerig behandeld in de gemeenteraad en daarmee heeft veiligheid veel politieke aandacht gekregen. Eén van de prioriteiten is ondermijning. Ondanks de hierboven genoemde uitgebreide behandeling van het onderwerp veiligheid is de gemeenteraad beperkt geïnformeerd en betrokken op specifiek het onderwerp ondermijning. Een aantal signalen hiervoor is:

- De gemeenteraad is met diverse raadsinformatiebrieven geïnformeerd door het college over thema's uit de kadernota Veiligheid. Het aantal raadsbrieven dat specifiek ingaat op de opgaven en aanpak van ondermijning is beperkt.[91] Overigens had het college wel in 2020 een themabijeenkomst gepland staan voor de gemeenteraad. Deze is niet doorgegaan vanwege Corona. Ook heeft de burgemeester bij de behandeling van de Kadernota Veiligheid de toezegging gedaan om twee keer per jaar voor de gemeenteraad een informerende bijeenkomst te organiseren met de politie over het brede thema veiligheid, waaronder ondermijning. De laatste bijeenkomst was in september 2020.
- Een zoekopdracht in het raadsinformatiesysteem bij gestelde artikel 44 vragen op de zoektermen 'veiligheid', 'georganiseerde criminaliteit', 'criminaliteit', 'ondermijning' en 'drugs' levert voor de periode vanaf 2018 in totaal 10 hits op. Daar zitten geen schriftelijke vragen bij die betrekking hebben op het specifieke onderwerp ondermijning.
- Een zelfde zoekopdracht levert bij het raadsinstrument moties in de periode 2018-2021 in totaal 7 hits op.
- Er zijn wel vragen gesteld over vakantiepark Arnhem of dit vrijplaats taferelen waren. Daarnaast is de raad ook geinformeerd over Ariadne aanpak.
- In de periode 2018-2021 heeft de gemeenteraad geen fundamenteel debat gevoerd over de Arnhemse opgave, de visie en de aanpak op het gebied van specifiek ondermijning. Het college heeft het debat niet geagendeerd en de gemeenteraad heeft niet om het debat en/of voorbereidende stukken gevraagd. In het kader van het onderzoek is een sessie met een

[90] Open House is een toelatingssysteem voor de levering van (zorg)voorzieningen op basis van een vooraf bekendgemaakte toelatingsprocedure. Een gemeente stelt slechts geschiktheidseisen of minimumeisen, waarna aanbieders in beginsel gedurende de hele looptijd van het systeem kunnen toetreden.
[91] Op 4 februari 2020 stuurt het college een raadsbrief naar de raad over het Interventieteam Ondermijning Arnhem.

afvaardiging van de gemeenteraad georganiseerd. Tijdens deze sessie werd door aanwezigen de behoefte geuit om nog meer meegenomen te worden door het college op dit onderwerp.

Met het vaststellen van de Kadernota Veiligheid 2018-2022 heeft de gemeenteraad geen integrale visie op ondermijning vastgesteld. Het vraagstuk in hoeverre de prioriteiten in balans zijn met de beschikbare middelen komt niet expliciet op de agenda van de gemeenteraad terecht. Op twee momenten is er sprake van een kleine ophoging van het budget voor veiligheid en ondermijning:

1. In het coalitieakkoord 2018-2022 is een verhoging van structureel 300.000,- per jaar afgesproken voor onder andere het tegengaan van ondermijning en overlast. Deze middelen zijn in de Meerjaren Programmabegroting van 2019 ook daadwerkelijk beschikbaar gesteld.
2. In de Herstelagenda Corona (vastgesteld door de raad op 2 september 2020) is een aanvullend structureel budget van 400.000,- opgenomen voor handhaving, veiligheid en ondermijning. Deze corona-gelden worden ingezet voor twee Bibob-coördinatoren en vier handhavers. De gemeenteraad heeft een amendement aangenomen waarin is opgenomen dat het college de dekking van deze extra middelen moet realiseren binnen het bestaande budget voor personeel (een taakstelling). [92]

[92] Bij de behandeling van de Perspectiefnota 2021-2024/Arnhemse herstelagenda coronacrisis op 2 september 2020 neemt de raad onder andere de volgende twee amendementen aan: 'Wel handhaven, maar taakstelling op personeel' (20A66) en 'Opsporen en bestraffen van criminelen geen taak van de gemeente' (20A63g).

5. In antwoord op de empirische deelvragen

Inleiding
Dit hoofdstuk kan worden gelezen als samenvatting. Het geeft antwoord op de empirische deelvragen.

5.1 Ondermijning: belangrijke fenomenen

Wat zijn de belangrijkste criminele fenomenen, werkwijzen en markten in Arnhem en in de schaduweconomie van het Spijkerkwartier, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat én voor criminele functies van bedrijven en vastgoed?

Het veldwerk levert in Arnhem een duidelijke top-3 op van criminele fenomenen, namelijk: drugscriminaliteit, mensenhandel en misstanden met vastgoed, zoals sociale ellende onder huurders van sobere woonruimte.

Drugs
De heroïne- en hennepmarkten zijn belangrijk (geweest) voor het opbouwen van criminele infrastructuren die inmiddels ook blijken te worden benut op andere criminele (drugs)markten. De enquêtecommissie opsporingsmethoden concludeerde in 1996 dat internationale heroïnesmokkel en -handel de basis had gelegd voor Koerdisch-Turkse investeringen in vastgoed en bedrijven in Turkije en in het Spijkerkwartier. Respondenten typeren Arnhem anno 2021, wat drugs betreft, echter als "hennepstad". Vanaf de jaren negentig komt hennepteelt in beeld op woonwagencentra en in volkswijken. Daarna strekte het zich uit naar het centrum en naar multiculturele wijken, zoals Presikhaaf en Malburgen. Dichtbevolkte stadswijken lenen zich niet goed voor productie van synthetische drugs, al worden in het buitengebied dumpingen aangetroffen en wordt zo nu en dan een lab aangetroffen. Op de illegale drugsmarkt is het drugsaanbod divers. Alle populaire drugs (softdrugs, xtc, amfetamine en cocaïne) worden besteld en geleverd. Kenners benadrukken de populariteit van twee legale middelen: lachgas en partydrug 3-MMC. Op locaties met geconcentreerde drugscriminaliteit wordt, verspreid over de stad, door tientallen dealers drugs verkocht. Bezorging is in de hele stad mogelijk. Aan de onderkant van de drugsmarkt stromen (jong)volwassenen en jongeren in, deels in navolging van criminelen met status: "wijkkoningen."

Mensenhandel
Arnhem is een stad met (van oudsher) veel prostitutie. Respondenten zijn bezorgd over seksuele uitbuiting op kamers en woningen die tijdelijk worden gehuurd en waar prostituées worden gewisseld, om de controle- en pakkans te verminderen. Dekmantelbedrijven, zoals massagesalons en de beautysector, worden gebruikt voor illegale prostitutie. Het Spijkerkwartier is daartoe aantrekkelijk, want hier komen veel klanten voor betaalde seks. Ook ronselen loverboys (jonge) vrouwen. Via contactadvertenties worden klanten geworven.

Wat niet-seksuele uitbuiting betreft, wijzen respondenten op kamers of kleine woningen waar tijdelijk arbeidsmigranten worden gehuisvest. Arbeidsmigranten rouleren (tussen woningen en gemeenten) en staan onder druk door de koppeling tussen huisvesting en arbeid.

Hennepteelt is gevoelig voor criminele druk. Het onderscheid is klein tussen (profiterende) daders en slachtoffers van criminele uitbuiting. Er worden schuldenaren geronseld en onder druk gezet. Als een hennepkwekerij wordt geruimd, is de kans groot dat het 'voetvolk' de schuld terug moet verdienen. Respondenten wijzen op Vietnamezen die onder slechte omstandigheden worden aangetroffen bij hennepteelt. Zorgbureaus bezitten of huren goedkope woonruimte en plaatsen daar zorgcliënten die nauwelijks zorg ontvangen. Zorgbudgetten worden gebruikt voor de (hoge) huur. Ook worden zorgcliënten ingezet bij drugscriminaliteit.

Criminelen ronselen jongeren, onder andere voor drugscriminaliteit. Ook worden jongeren onder dwang (verder) in de problemen gebracht, bijvoorbeeld als misdaadgeld op hun bankrekening wordt gestort.

Misstanden met vastgoed

Respondenten zien of vermoeden misstanden met vastgoed. Arnhem is aantrekkelijk voor huisjesmelkers. Wie beschikt over criminele antecedenten hoeft niet bevreesd te zijn over de uitkomsten van een Bibob-toets (bij een bouw- of splitsingsvergunning), want die werd niet uitgevoerd. Het is gemakkelijk om personen in te (laten) schrijven in de BRP of om dit juist niet te doen. Er worden tegen hoge prijzen kamers of sobere woningen verhuurd, ook aan personen die door criminelen onder druk worden gezet. Vastgoed en bedrijven worden benut bij criminele praktijken: witwassen, criminele ontmoetingen en als dekmantel voor onder meer drugscriminaliteit en illegaal gokken. Er bestaat sociale ellende onder personen die eenvoudige woonruimte (zoals een kleine woning, kamer of louter een matras) huren. Deze signalen en zorgen strekken zich uit over stad: in het centrum, in het Spijkerkwartier en in kwetsbare wijken.

De horeca was lang één van de weinige branches met Bibob-toetsing. Dit leidde tot contrastrategieën: stromanconstructies en criminelen of verdachte (rechts)personen die (met ondoorzichtige bedrijfsconstructies) de stap (lijken te) zetten van onder- naar bovenwereld. Er is invloedsuitoefening geconstateerd in de horecasector vanuit outlaw motorgangs. Voorts valt op dat een categorie horecazaken zich tijdens de coronacrisis zonder noodsteun staande houdt. Er wordt een toename van het aantal horeca-overnames geconstateerd, al is onduidelijk of het criminele investeringen betreft.

Overige fenomenen

Naast de bovenstaande ondermijnende praktijken wijzen respondenten onder meer op illegaal gokken en op handel in illegaal vuurwerk. Respondenten benadrukken dat het in Arnhem gemakkelijk is om uitkeringsfraude te plegen, ook systematisch of georganiseerd, onder meer omdat inschrijving in de BRP gemakkelijk is. Het valt op dat respondenten met uiteenlopende functies wijzen op de snelle opkomst van frauderende zorgaanbieders.

Spijkerkwartier

De belangrijkste vormen van Arnhemse ondermijning komen stuk voor stuk voor in het Spijkerkwartier: drugshandel, prostitutie, personen die onder druk worden gezet door middel van woonruimte, onder meer door (criminele) huisjesmelkers en/of vanuit (hoogstwaarschijnlijk frauderende) zorgaanbieders. Wat criminaliteit betreft formuleerde de enquêtecommissie opsporingsmethoden harde conclusies over een Koerdisch-Turkse criminele enclave (dit was letterlijk de term die werd gehanteerd) die in het moederland en in het Spijkerkwartier investeerde in vastgoed en bedrijven, waarbij die bedrijven - zoals supermarktjes, horeca, koffiehuizen, pizzeria's, shoarmazaken en reisbureaus - werden benut als dekmantel voor criminele activiteiten.

Anno 2021 is het glas half vol voor veel bewoners en ondernemers in het Spijkerkwartier. Ze wijzen op de aantrekkelijke aspecten van de wijk, zoals de fraaie oude huizen, het winkelaanbod, de ligging, diversiteit en aangename levendigheid. 93 respondenten geven de buurt gemiddeld een 7,1 als rapportcijfer, al benoemen ze veel overlast en criminaliteit, met name in en vanaf de avonduren. 55 procent van de respondenten rapporteert (zeer) vaak overlast. Drugsoverlast word het meest genoemd. Respondenten storen zich aan een optelsom van verschillende vormen van overlast, zoals rommel op straat, hanggroepen, graffiti, intimidatie (met name in de avonduren op en rondom hotspots) en (bedelende zwervers). Er wordt frequent gewezen op verkeeroverlast. Het gaat niet alleen om 'reguliere' verkeersproblemen (zoals parkeeroverlast en risico's), maar ook over

paraderende auto's en motoren die rondjes rijden in gepimpte auto's en die geluidsoverlast veroorzaken. 44 procent van de respondenten ziet (zeer) vaak illegale drugshandel en 29 procent rapporteert (zeer) vaak andere vormen van illegale handel of criminaliteit in het Spijkerkwartier. Het valt op dat de deals eenvoudig kunnen worden geobserveerd. Respondenten zien of vermoeden criminaliteit in telefoonwinkels, kappers, massagesalons en andere (vage) winkels.

Op basis van open bronnen hebben we een analyse uitgevoerd van winkels in de Steenstraat en van winkels in een risicobranches elders in het Spijkerkwartier. We zochten naar afwijkingen van het normale patroon, als indicatie voor *mogelijke malafide* activiteiten. Slechts een kleine categorie scoort ongunstig. Toch zijn goed geïnformeerde respondenten bezorgd over afgeschermde verdachte of criminele praktijken. Ze merken onder meer dat bedrijven zich vooral op bepaalde locaties willen vestigen, zonder dat er een realistisch bedrijfsplan is of een klantenstroom. Ze vrezen criminele motieven. Er bestaan incongruenties tussen aan de ene kant de bezorgdheid van respondenten over malafide winkels en criminele praktijken, en aan de andere kant de niet ongunstige uitkomsten van onze bedrijvenanalyse (waarbij geen justitiële informatie is geraadpleegd). Dit roept de vraag op of de criminaliteit of verdenkingen worden overdreven door een categorie respondenten of dat criminele praktijken worden afgeschermd, net (zo goed) als in 1996, toen de enquêtecommissie opsporingsmethoden het Spijkerkwartier typeerde als een " (…)enclave die criminele activiteiten zoals drugshandel aan de openbaarheid onttrekt."[93] Het is de vraag of en hoe invloedrijke en vermogende criminele netwerken met vastgoed zouden kunnen verdwijnen, zonder dat de overheid hier met wezenlijke inspanningen tegen heeft opgetreden. Het alarmsignaal uit 1996 heeft niet geleid tot een bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit.

5.2 Beleidstheorie en -praktijk

Wat is in de periode vanaf 2014 de beleidstheorie én uitvoeringspraktijk (o.a. instrumenten, acties en resultaten) bij de integrale en gemeentelijke aanpak van ondermijning in het Spijkerkwartier en in Arnhem als geheel?

Tussen 2014 en 2017 raakt de Arnhemse veiligheidsorganisatie achterop bij door het land gangbare ontwikkelingen in (middel)grote gemeenten. Investeringen in personele capaciteit blijven achterwege en veiligheid wordt geen pijler van het gemeentelijk beleid. Visievorming over de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit blijft tot 2018 uit, omdat college en gemeenteraad dit vooral zien als een taak voor politie en justitie. Terwijl criminele netwerken sociale ellende veroorzaken in Arnhem en misbruik maken van het beperkte Bibob-beleid en van het gemak waarmee zorgaanbieders contracten en budgetten kunnen krijgen. Er wordt vanaf 2018 een inhaalslag in gang gezet.

De aanpak van ondermijning: achterop geraakt

De bestuurlijke veiligheidsorganisatie is in Arnhem tussen 2000 en 2018 achterop geraakt, toen veiligheid in veel (middel)grote gemeenten een drager werd van het gemeentelijk beleid. Tegelijkertijd vermeldt de Kadernota Veiligheid (2018-2022) dat de (georganiseerde) criminaliteit op een hoog niveau ligt voor een middelgrote stad. Veiligheid was lang een zaak van enkele kabinetsambtenaren en de burgemeester. Het betrof ongeveer zes jaar geleden vijf veiligheidsambtenaren (waaronder een ambtenaar voor crisisbeheersing, radicalisering en beleidskwesties) en dit werd circa vier jaar geleden uitgebreid naar zeven, plus twee medewerkers van het veiligheidshuis. Ook de Arnhemse handhavings- en toezichtorganisatie is in 2017, met

[93] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 16. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Eindrapport Georganiseerde criminaliteit in Nederland, p. 73.

ongeveer vijftien BOA's, in relatieve en absolute zin klein. De bestuurlijke aanpak van ondermijning rust in 2017 ambtelijk vrijwel op de schouders van één ambtenaar. Het Coalitieakkoord 2018-2022 onderstreept dat in Arnhem andere prioriteiten gelden, want het reserveert - ondanks de forse beleidstekorten - voor het thema veiligheid slechts € 300.000,- op jaarbasis.

Ondanks het knellende Coalitieakkoord wordt door de burgemeester en het programma Veiligheid al doende een - deels ongeschreven - visie ontwikkeld op (de aanpak van) ondermijning. Het uitgangspunt is dat ondermijnende praktijken een structureel karakter hebben en aanjager zijn van overlast, criminaliteit én sociale problemen. Criminele rolmodellen ("wijkkoningen") krijgen navolging. Criminele praktijken veroorzaken sociale problemen vanwege uitbuiting, slechte woonomstandigheden of vanwege verslaving. Voorts wordt onderkend dat met beleidsprocedures te weinig barrières werden opgeworpen, bijvoorbeeld bij Bibob-toetsing. Georganiseerde criminaliteit vergt handhaving, maar ook preventieve inspanningen, onder meer via onderwijs in een veilige omgeving. Deze ontluikende visie krijgt weinig steun in het Coalitieakkoord en in de gemeenteraad. Met pijn en moeite is de veiligheidscapaciteit enigszins uitgebreid. Veiligheid is een programma geworden met tien medewerkers in loondienst, aangevuld met vijf tijdelijke externe krachten, waaronder professionals met een sleutelfunctie.[94] Een omvangrijk project in Arnhem-Oost, dat sociaalpreventieve maatregelen koppelt aan handhaving, wordt (tijdelijk) extern gefinancierd, met een externe expert als projectleider.

Instrumentarium: de inhaalslag is ingezet

Het Arnhemse veiligheidsbeleid staat in 2018 in de kinderschoenen. De aanpak van ondermijning wordt vrijwel afgebakend tot losse inspanningen of instrumenten, plus regionale trajecten waarbij wordt aangesloten, zoals het veiligheidshuis en de integrale RIEC-aanpak van casus. Vanaf 2018 worden deze instrumenten vaker of meer strategisch benut. Daarnaast worden nieuwe instrumenten ingezet of in de steigers gezet, met de burgemeester in een trekkersrol. De beperkte ambtelijke capaciteit voor de aanpak van ondermijning noopt daarbij tot pragmatiek.

Er zijn vijf instrumenten die in de gehele onderzoeksperiode (dus van 2014 tot heden) worden ingezet: Bibob-toetsing (op 1 december 2020 wordt dit geïntroduceerd bij evenementenvergunningen; vastgoedtransacties; omgevingsvergunningen; subsidies en overheidsopdrachten); sluitingen van panden (26 keer van 2015 tot en met 2020); het integrale pandenoverleg dat wordt gericht op de operationele aanpak van woonoverlast; toezicht en handhaving ten aanzien van niet-vergunde of illegale prostitutie[95]; en in RIEC-verband worden integraal ondermijningscasus aangepakt.

In 2019 hoort de burgemeester, tijdens een ronde door de stad, van bewoners en ondernemers dat ondermijning voor hen dichtbij komt. Het is een stimulans voor de aanpak van ondermijning die – als één van de tien thema's – wordt genoemd in de Kadernota Veiligheid. Naast enige capaciteitsuitbreiding, wat meer bestuurlijke sluitingen sinds 2018 (negentien tot en met 2020, tegenover zeven in de periode van 2014 tot en met 2017) en uitbreiding van de Bibob-toetsing, worden langs vijf lijnen verbeteringen gerealiseerd:

- Sinds 2019 geeft het Interventieteam Ondermijning gestalte aan projectmatige integrale interventies op ondermijningsgevoelige locaties. In korte tijd wordt de stap gezet van driehoeksopdracht, via analyse en voorbereiding, naar gemeenschappelijke actie.
- De burgemeestersronde door de stad resulteert in wijkveiligheidsagenda's die de basis zijn voor zogenoemd wijkveiligheidsoverleg, met programma Veiligheid als trekker.

[94] Er zijn bij Vergunning & Handhaving (cluster Openbare Ruimte) vier extra BOA's aangesteld. Inclusief externe inhuur zijn er thans vijfentwintig BOA's.

[95] Toezicht en Handhaving verricht met AVIM (politie) de controles bij vergunde seksinrichtingen. AVIM doet dit alleen bij onvergunde seksinrichtingen.

- Een Arnhemse voorstel om de criminele drugswereld op wijkniveau (namelijk Arnhem-Oost, in het bijzonder Malburgen en Presikhaaf) terug te dringen, is gehonoreerd door het ministerie van Justitie en Veiligheid. Er zijn intensieve trajecten opgestart, met steeds zestig jongeren en jongvolwassenen tot 24 jaar.
- Er zijn in 2020 in twee bewustwordingsbijeenkomsten over ondermijning georganiseerd voor gemeenteambtenaren. Op twaalf ambtelijke afdelingen hebben negentien ambtenaren zich beschikbaar gesteld als aandachts-functionaris ondermijning. Zo wordt een impuls gegeven aan ambtelijke signalering van ondermijning, waartoe een meldpunt is ingericht.
- Er is een projectleider aangesteld om de veiligheid in het Spijkerkwartier te verbeteren.

5.3 Knelpunten en kansen

Welke problemen, knelpunten en kansen zien bewoners, ondernemers en professionals (in het Spijkerkwartier)?

De onveiligheid in Arnhem is – zo constateert de Kadernota Veiligheid (2018-2022) - disproportioneel omvangrijk voor een middelgrote stad. Tegelijkertijd is de gemeentelijke veiligheidsorganisatie qua capaciteit, informatiepositie en intern-organisatorische invloed in de afgelopen twintig jaar juist achter gebleven op ontwikkelingen in grote en middelgrote gemeenten in Nederland. Dit resulteert in knelpunten. De belangrijkste kans schuilt in een ontluikende visie op (de aanpak van) ondermijning.

Knelpunten
Ondermijning is een schadelijk fenomeen in Arnhem. Het is een maatschappelijk vraagstuk dat doortastendheid vergt bij preventie, sociale interventies en handhaving. Dit komt tot uitdrukking in een ontluikende visie op ondermijning, al stagneert de stap van visie naar beleid vanwege de volgende knelpunten (die ook gelden voor het Spijkerkwartier):

- De geringe beschikbare capaciteit voor veiligheidstaken in Arnhem binnen Programma Veiligheid, bij gemeentelijk toezicht en voor rechtmatigheidsonderzoek op het sociaal domein – afgezet tegen de omvang en schadelijke impact van ondermijnende praktijken.
- De organisatorische versnippering van de veiligheidstaak. Deze taak is namelijk verdeeld over functionele clusters (cluster SBR en cluster OR) en over gebiedsgerichte activiteiten van de TLO's en sociaal wijkteams. De brede gebiedsgerichte taak binnen de TLO's - voor een schakelfunctie tussen burgerparticipatie, agendavorming en uitvoering door andere ambtelijke afdelingen - geniet politieke prioriteit en vergt veel capaciteit.
- De sociale wijkteams zoeken doorgaans geen toenadering tot mensen met sociale problemen (mogelijk door toedoen van criminele praktijken), omdat het idee is dat de klant met een vraag naar het team dient te komen. Dit is niet *outreachend*, terwijl criminelen dat juist wel zijn.
- De kloof tussen aan de ene kant frontlijnambtenaren die de sociale schade vanwege ondermijning zien, en aan de andere kant topambtenaren, bestuurders en gemeenteraadsleden die dit niet onderkennen of hier weinig organisatorische consequenties aan verbinden.
- De gemeentelijke poortwachtersfunctie is matig ontwikkeld, getuige: een tot voor kort minimale benutting van mogelijkheden tot Bibob-toetsing; het gemak waarmee burgers zich kunnen inschrijven in de BRP; en beperkte *screening* van zorgaanbieders. De consequentie is dat de stad criminaliteit en criminelen aantrok en aantrekt.
- De informatie en kennis over ondermijning liggen op een laag niveau. Dit wordt inmiddels verbeterd door analyses ten behoeve van het interventieteam en enkele recent gestarte

onderzoeken, onder meer naar criminele netwerkvorming en ter ondersteuning van het wijkveiligheidsoverleg.

Kansen

Anno 2021 kent de ambtelijke organisatie een smaldeel van gespecialiseerde veiligheidsambtenaren. Het betreft ongeveer zestien professionals (waaronder vijf externe krachten) bij programma Veiligheid, met daarbinnen een ondermijningsspecialist en ervaren professionals die trajecten trekken die daarop betrekking hebben (o.a. de projectleider en het BOTOC-programma) of raakvlakken mee hebben, zoals de wijkveiligheidsagenda's en het daarop gebaseerde overleg. Voorts kan worden geprofiteerd van de toegenomen beschikbaarheid, zakelijkheid en kwaliteit van BOA's die meewerken aan acties en die informatie verstrekken over ondermijnende praktijken. Ook wordt sinds kort werk gemaakt van kennis- en informatieverzameling, als basis voor keuzen en acties. Dit gebeurt bij het interventieteam, maar ook bij de ondersteuning en aansturing van het wijkveiligheidsoverleg, waarbij afstemming wordt gerealiseerd tussen veiligheidsambtenaren en wijkmanagers.

Nog belangrijker is de ontluikende (en nog ongeschreven) visie op ondermijning, met als uitgangspunt dat ondermijnende criminaliteit in de stad substantiële sociale schade veroorzaakt en dat Arnhem lang een te aantrekkelijke stad was voor (investerende) criminelen. De criminaliteit ligt volgens bronnen (respondenten en de Kadernota Veiligheid) op een hoger niveau dan past bij de schaal van Arnhem. Er is een coalitie ontstaan tussen burgemeester en burgers die meer actie en daadkracht willen bij veiligheidsbeleid, inclusief de aanpak van (uitwassen van) ondermijning. Professionals die via hun werk intensief kennismaken met de stad, zien dat criminaliteit en sociale problemen met elkaar verweven zijn geraakt.

Spijkerkwartier

Er dient zich een kans aan in het Spijkerkwartier, want daar is inmiddels een projectleider gestart om de onveiligheid en ondermijning aan te pakken. Deze professional houdt kantoor middenin de wijk, geniet de steun van de burgemeester: om op de korte termijn vooruitgang te boeken en om op de lange termijn de orde en rechtsstatelijkheid te herstellen. De problemen bij kamerverhuur en de hoogfrequente drugsoverlast en drugshandel staan met stip op de prioriteitenlijst. Net als een strategische vraag die in feite sinds 1996 op de agenda staat, al is deze nooit beantwoord als opmaat tot integrale actie: in hoeverre zijn er anno 2021 criminele machtsposities door middel van investeringen in vastgoed en bedrijven en wat kan hiertegen worden gedaan?

5.4 De gemeenteraad

Hoe is de gemeenteraad betrokken bij het beleid en in welke mate is zij op de hoogte (gebracht) van criminele ontwikkelingen?

De betrokkenheid van de gemeenteraad bij het bepalen van beleid en aanpak van ondermijning concentreert zich op de behandeling en vaststelling van de Kadernota Veiligheid 2018-2022. Het debat over een visievorming op ondermijning, ambities, aanpak en benodigde middelen is niet gevoerd.

Kaderstelling

Voor de politieke betrokkenheid bij het veiligheidsbeleid, en meer in het bijzonder de aanpak van ondermijning, is 2018 een belangrijk jaar vanwege de verkiezingen en de collegevorming, kort na de benoeming van Marcouch als burgemeester in 2017. Die benoeming wordt geïnterpreteerd als een politieke wens om werk te maken van de veiligheidstaak. Daarnaast stelt de gemeenteraad begin 2019 de Kadernota Veiligheid 2018-2022 vast. De raad stelt prioriteiten vast, waarvan ondermijning

er één is. De gemeenteraad behandelt de kadernota uitvoerig. De raad heeft daarna echter geen specifieke kaders en/of een integraal plan van aanpak ter vaststelling aangeboden gekregen noch hierom gevraagd bij het college. Dit is opvallend gezien de omvang van de Arnhemse problematiek en de achterstand in de aanpak van ondermijning.

Ambities versus middelen

De Kadernota Veiligheid is ambitieus en benoemt acht prioriteiten, waaronder ondermijning en - op basis van een amendement van D66, PvdA en Groenlinks - online criminaliteit. Er wordt daarnaast inzet gevraagd en geleverd bij de aanpak van radicaliseringen, op het terrein van fysieke veiligheid en wat betreft de veiligheid bij wedstrijden van Vitesse. Als de nota wordt vastgesteld door de gemeenteraad , zijn er bijna net zoveel veiligheidsprioriteiten als veiligheidsambtenaren. Er is weliswaar twee keer besloten tot een kleine financiele impuls van het budget voor veiligheid en ondermijning, maar een fundamenteel debat in de raad over ambities versus middelen is niet gevoerd.

Rekenkamer Arnhem

Aan de leden van de gemeenteraad van de gemeente Arnhem
i.a.a. Het college van B&W

Zaaknummer: 517758

Onderwerp: de Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek ondermijning

15 juni 2021

Geachte leden van de gemeenteraad,

Hierbij bieden wij u ons rapport *de Wet van de stimulerende achterstand* aan. We hebben onderzocht wat er gezegd kan worden over de ondermijnende praktijken in Arnhem, de effectiviteit van de bestrijding in het Spijkerkwartier als illustratieve casus en welke rol de gemeenteraad hierin heeft gehad.

In de jaarlijke besprekingen die de rekenkamer heeft met de fracties werden de onderwerpen ondermijning en criminaliteit afgelopen jaren meerdere keren genoemd. Het Spijkerkwartier is een wijk die een enorme verandering heeft doorgemaakt afgelopen jaren. Naast de verbeteringen op het gebied van leefbaarheid en
bedrijvigheid waren er vermoedens dat er sprake is van ondermijning en een groeiende grijze economie. Dit laatste zorgt voor een afnemend gevoel van veiligheid en rechtvaardigheid bij bewoners en ondernemers in de wijk. De Rekenkamer stelde zichzelf de vraag hoe groot de problemen daadwerkelijk zijn, wat de gemeente Arnhem er aan zou kunnen doen, wat het veiligheidsbeleid is, hoe effectief dat is en wat de rol van de gemeenteraad daarbij is en zou kunnen.

Het onderzoek levert een eindrapport op met verschillende onderdelen:
Een bestuurlijke nota met daarin, naast de gebruikelijke conclusies en aanbevelingen van de rekenkamer, de integrale reactie van het college en het nawoord van de rekenkamer, ook een bestuurskundige duiding door professor Pieter Tops op dit thema.
Een nota van bevindingen met daarin de casus van het Spijkerkwartier.

De conclusies en aanbevelingen van de rekenkamer zijn niet mals. Deze zijn niet mals voor het college en zijn niet mals voor de gemeenteraad. Er ligt een taak op u te wachten. Laat dit onderzoek de brandstof zijn om nu echt in te zetten op de bestrijding van ondermijning en het gesprek rondom veiligheid. 'Kijk het beest in de bek en maak Arnem veilig' is de boodschap van het rekenkameronderzoek.

Rekenkamer Arnhem

Tot slot bieden wij u aan om, zoals gebruikelijk, dit rapport in een informatieve raadsvergadering toe te lichten en uw vragen te beantwoorden. Ook kunt u uw technische vragen voorafgaand hieraan schriftelijk of mondeling stellen aan de onderzoekers van het stafbureau van de rekenkamer. Zij zijn bereikbaar via rekenkamer@arnhem.nl.

Namens de Rekenkamer Arnhem

Mr. A.H. Teeuw, voorzitter

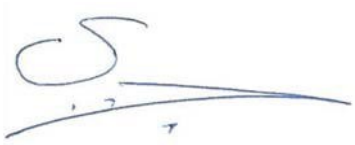

Betreft: Persbericht onderzoek Ondermijning

Rekenkamer Arnhem

Arnhem, 15 juni 2021

Persbericht
de Wet van de stimulerende achterstand

De Rekenkamer Arnhem heeft onderzoek gedaan naar de aanpak door de gemeente van ondermijning en concludeert dat Arnhem flink aan de bak moet. De gemeente Arnhem heeft als het gaat om de bestrijding van ondermijning een gebrek aan ambities, een gebrek aan heldere doelen, een gebrek aan prioritering, een gebrek aan middelen en een gebrek aan formatie. Dit creëert samen met de Arnhemse historie op het vlak van criminaliteit een potentiële voedingsbodem voor ondermijning. De afwezigheid van bestuurlijke prioriteit en gebrek aan aandacht in de raad hebben Arnhem op een achterstand gebracht, maar er gloort hoop aan de horizon.

In het onderzoek staat de effectiviteit van de Arnhemse aanpak tegen ondermijning en in het bijzonder het Spijkerkwartier centraal. Hoe heeft het beleid zich de afgelopen jaren ontwikkeld en hoe staat het er anno 2021 voor? De Rekenkamer keek onder meer naar de criminele invloed op bedrijven en vastgoed in het Spijkerkwartier.

De Rekenkamer trekt een hoofdconclusie. De gemeente Arnhem toonde als het gaat om de bestrijding van ondermijning een gebrek aan ambities, een gebrek aan heldere doelen, een gebrek aan prioritering, een gebrek aan middelen en een gebrek aan formatie. Dit creëert samen met de Arnhemse historie op het vlak van criminaliteit een potentiële voedingsbodem voor ondermijning.

Wat betreft de omvang van ondermijning doet Arnhem niet onder voor de G4-steden. Voor een stad van iets meer dan 160.000 inwoners is dat een problematische constatering. De Rekenkamer heeft in het onderzoek de focus gelegd op het Spijkerkwartier. Dit hadden zeker ook andere wijken van Arnhem kunnen zijn. De Rekenkamer ziet een belangrijke verklaring voor de omvang van ondermijning in het gegeven dat de gemeente zowel bestuurlijk als organisatorisch weinig heeft geïnvesteerd in de aanpak van ondermijning in de stad. Exemplarisch hiervoor is de beëindiging van de raamprostitutie in 2006 in het Spijkerkwartier. Dit is een eenmalige belangrijke en kostbare ingreep geweest, maar heeft onvoldoende vervolg gekregen.

Om echt stappen te zetten is het nodig om "het beest recht in de bek te kijken" en ondermijning in de stad aan te pakken.

De Rekenkamer beveelt de gemeenteraad en het College van B&W aan om steviger verder te gaan op de voorzichtig ingeslagen weg. Met bijbehorende ambities en middelen.

Noot voor de redactie, niet voor publicatie:

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met de voorzitter van de Rekenkamer Arnhem, de heer A.H. Teeuw (0646141252) of per mail tot de Rekenkamer Arnhem rekenkamer@arnhem.nl

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	30 juli 2021
Bij de bespreking van	Vaststellen: Perspectiefnota 2022-2025
Motie van	Klaartje van Dillen - CDA
Titel van de motie	**Plan van Aanpak Ondermijning**
Nummer Zaaknummer	**21M134** 564719

We weten dat,

- De Rekenkamer Arnhem de aanpak van de gemeente onderzocht ten aanzien van ondermijning en concludeert dat Arnhem flink aan de bak moet. De afwezigheid van bestuurlijke prioriteit in de kadernota Veiligheid en gebrek aan aandacht in de raad hebben Arnhem op een achterstand gebracht. Volgens het rapport is: "*De gemeentelijke veiligheidsorganisatie qua capaciteit, informatiepositie en intern-organisatorische invloed in de afgelopen twintig jaar achtergebleven op ontwikkelingen in grote en middelgrote gemeenten in Nederland."*
- Arnhem in Nederland op plaats vier staat voor wat betreft de door de politie geregistreerde mensenhandel, blijkt uit de Dadermonitor Mensenhandel 2015-2019
- In het lokale veiligheidsbeleid nieuwe onderwerpen naar voren komen. Huiselijk geweld, cybercrime en georganiseerde misdaad (mensenhandel, drugscriminaliteit) zijn daar voorbeelden van.
- Bij ondermijning is in essentie het openbaar bestuur aan zet is in tegenstelling tot georganiseerde misdaad. Hierin hebben gemeenten een cruciale taak.
- Visievorming over de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit beperkt is gebleven, zo blijkt uit het Rekenkamerrapport.
- Het rapport het volgende constateert: *"criminele netwerken sociale ellende [veroorzaken] in Arnhem en maken misbruik van het beperkte Bibob-beleid en van het gemak waarmee zorgaanbieders contracten en budgetten kunnen krijgen."*
- Vanaf 2018, met de komst van de nieuwe burgemeester, eerste stappen zijn gezet om integraler en harder in te zetten op veiligheid. Maar dat middelen ontbreken..
- Het rapport spreekt van een top-3 van ondermijningsgerelateerde verschijnselen in Arnhem: "*drugscriminaliteit, mensenhandel en misstanden met vastgoed."* Dat laatste verschijnsel is bijvoorbeeld terug te zien in de sociale ellende onder huurders van sobere woonruimte.
- Het rapport constateert dat de positie en de omvang van de afdeling Veiligheid in de gemeente onvoldoende is om ondermijning effectief te bestrijden.

We vinden dat:

- Het debat over ondermijning op korte termijn moet worden gevoerd. Dat betekent dat het college in samenwerking met de gemeenteraad moet komen met duidelijker ambities, benodigde middelen en een structurele aanpak.
- Dat hierop niet moet worden gewacht tot een volgend college en een breed gedragen visie moet worden opgesteld passend in de veiligheidsnota.
- De huidige perspectiefnota onvoldoende de bevindingen van de Rekenkamer integreert.

Hiermee verzoeken wij het college,

De perspectiefnota aan te passen in lijn met de bevindingen van de Algemene Rekenkamer.

- Een plan van aanpak te presenteren om tot een breed gedragen visie op ondermijning te komen, voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2022. Passend binnen de Kadernota Veiligheid

- Dat te doen door een rondetafelgesprek voor te bereiden met onder andere politie, justitie en RIEC bi, maar ook het Arnhemse bedrijfsleven en maatschappelijk middenveld.

- Bij middelgrote gemeenten die verder zijn dan Arnhem op het thema ondermijning input op te halen en best practices uit te vragen.

En gaan over tot de orde van de dag.

- Klaartje van Dillen - CDA

Voor 38 *Motie "Plan van Aanpak Ondermijning" (21M134g)*

Tegen 0

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Afdeling Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

BEHANDELRESULTAAT

Informatieve presentatie

GEMEENTE Arnhem

Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem

Zaaknummer:	517758
Portefeuillehouder:	Marcouch

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Raadsleden en fractievolgers: Manders, Combée, Tujeehut, Van Ommen, Greving, Steenvoort, Groot, Dilekci, Nede.

Rekenkamer: Teeuw, Zwier-Kentie, De lange.

Presentatie
De voorzitter van de Rekenkamer presenteert het rapport en beantwoordt de vragen van de aanwezigen.

Conclusie
De raadskamer eeft behoefte aan voortzetting van de mogelijkheid om infomatieve vragen te stellen aan de leden van de Rekenkamer.

De griffier , De voorzitter,

J. Kersten J. van de Loo

BEHANDELRESULTAAT

Informatieve presentatie (vervolg)

GEMEENTE Arnhem

Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Marcouch

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Van der Laak (Arnhem Centraal), Maref (VVD), Venhoek (D66), Van Plateringen (AOP) Dayioglu (GroenLinks), Visser (PvdA), Nede (ChristenUnie), Koorn (CDA) De Groot (Partij voor de Dieren) en Usta (DENK/Verenigd Arnhem). De fracties van de PVV en de SP waren niet vertegenwoordigd.
Van de Rekenkamer waren aanwezig De heer Teeuw, voorzitter en Mevrouw de Lange, onderzoeker.

Verloop
Het betrof een vervolg van de presentatie van het rapport door de Rekenkamer op 7 juli. De vragen van de raadskamer zijn door de heer Teeuw, voorzitter van de Rekenkamer beantwoord. Omdat de onderzoeker de heer Van der Torre door omstandigheden verhinderd was, zullen de vragen die voor hem bestemd waren schriftelijk worden beantwoord.
Het ging hierbij onder meer om vragen over Underground Banking, Desinformatie, de effecten van politieke organisaties op ondermijning en de verdeling van ondermijning over de wijken.
De heer Teeuw heeft toegezegd de antwoorden binnen een week naar de raad te sturen.

Conclusie
De voorzitter concludeert namens de raadskamer dat het raadsvoorstel doorgeleid kan worden naar de Meningsvorming 1 (met de portefeuillehouder).

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

D. Becker

Reken kamer Arnhem

Vragen & antwoorden ondermijning door de onderzoekers

Datum: 29 september 2021

1- Is er voor dit onderzoek met de Turks Koerdische gemeenschap gesproken? En hoe zijn de bevindingen in 2021 t.o.v. 1996?

Er is in het Spijkerkwartier gesproken met 93 burgers (bewoners en ondernemers), waaronder personen van Turks-Koerdische komaf. We hebben bij de persoonskenmerken niet gevraagd naar nationaliteit of etniciteit, dus het precieze aantal is niet bekend.

Als verschil tussen 1996 en 2021 met de ernstige bevindingen in 1996 van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden omtrent internationale heroïnehandel en investeringen in vastgoed door Turks-Koerdische netwerken in Turkije en in het Spijkerkwartier, valt vooral op dat politiek en bestuur sinds 1996 niet of nauwelijks hebben geïnvesteerd in een aanpak. De consequentie is dat de informatiepositie nu pover is en deze achterstand is tijdens het onderzoek geconstateerd. Die achterstand, mede als gevolg van de lage politieke prioriteit voor ondermijnende criminaliteit, is een rode draad in het rapport en gaat dus verder dan één verschijningsvorm of wijk.

2- Kan de onderzoeker toelichting geven waarom er geen aandacht is voor het fenomeen underground banking ondanks dat dit een belangrijke schakel is bij onder meer heroïnehandel?

Dat is een afgeschermd fenomeen waarover door respondenten weinig of niet is verteld; hooguit het vermoeden dat het wordt toegepast.

3- Kan de onderzoeker toelichting geven waarom er geen aandacht is voor het fenomeen desinformatie in het onderzoek?

Het rapport beschrijft dat criminelen kwalijke informatie afschermen en zich bonafide presenteren. Dat komt in het rapport aan de orde in het kader van Bibob en via de inzet van stromannen (zie b.v. 2.3), katvangers bij drugscriminaliteit en dekmantelbedrijven (zie o.a. de casus Spijkerkwartier).

4- Kan de onderzoeker uitleg geven waarom politieke criminele activiteiten niet zijn meegenomen?

Dat valt buiten de (gebruikte) definitie van ondermijning. In de onderzoeksopzet gevolgd zoals gedeeld is op.

5- Zijn er volgens de onderzoeker al effecten te zijn van het opknappen van het gebied rondom het Velperpoortstation?

De resultaten van de enquête in het Spijkerkwartier worden door veel factoren beïnvloed; we kunnen niet inschatten wat het effect is van één fysieke ingreep.

6- Kan de onderzoeker toelichting geven of de problemen die in het Spijkerkkwartier spelen (maar ook op andere plekken had kunnen worden geconstateerd) of dit betekent dat er andere wijken zijn met specifieke kenmerken (zonder deze wijken te noemen) waar dit speelt of dat hiermee bedoeld wordt dat het dwars door de stad verspreid is?

We rapporteren alleen controleerbare bevindingen. In het rapport worden drugscriminaliteit en ondermijning in het centrum besproken, net als (drugs-)criminaliteit sinds de jaren negentig in volkswijken (Geitenkamp, Klarendal en Het Broek), net als (in de tijd gezien wat later in beeld gekomen) Presikhaaf en Malburgen. Problemen met kamerverhuur en woonoverlast worden geconcentreerd geconstateerd in het Spijkerkwartier, Centrum, burgemeesterswijk, Hoogkamp en Klarendal. Er zijn al met al heel wat wijken met een substantieel criminaliteitsvraagstuk. Zie b.v. daarover de brief aan de gemeenteraad d.d. 3 maart 2020 over wijkveiligheid in Arnhem. Naast economische achterstanden kan dit – in algemene zin - onder meer worden verklaard uit de geringe politieke prioriteit voor de preventieve en repressieve aanpak van ondermijning. Het rapport beschrijft vele criminele kansen, onder meer op de vastgoedmarkt, bij het inschrijven van personen in de BRP, en bij het opstarten van een zorgaanbieder. Als dergelijke kansen bekend raken in een stad, worden deze vroeg of laat in heel wat (kwetsbare) wijken benut, zo blijkt uit ander bestuurskundige criminologische onderzoek. Daaruit blijkt ook als met prioriteit wordt gehandhaafd of preventief wordt ingezet (zoals via BOTOC in Arnhem Oost), dan dat gunstige effecten heeft. Dat zal echter wel lang moeten worden volgehouden, en dat geldt zeker in Arnhem vanwege het achterstallige onderhoud. Daarom spreekt de rekenkamer van een stimulerende achterstand.

BEHANDELRESULTAAT

Meningsvorming (1) 6 oktober 2021

GEMEENTE Arnhem

Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem

Zaaknummer:	517758
Portefeuillehouder:	A. Marcouch

Resultaat van bespreking:

Aanwezige raadsleden/fractievolgers: de heer Henzen (PVV), de heer Van der Laak (Arnhem Centraal), de heer Maref (VVD), mevrouw Koorn (CDA), mevrouw Van Ommen (D66), mevrouw Nede (ChristenUnie), de heer Dayioğlu (GroenLinks), de heer Greving (PvdA), de heer Usta (DENK Verenigd Arnhem), de heer Van Plateringen (Arnhemse Ouderenpartij).
De fracties van de SP en de Partij voor de Dieren waren niet vertegenwoordigd.

Overige aanwezigen: de heer Marcouch (burgemeester), mevrouw Roosenboom (adviseur)

Verloop
Fractievertegenwoordigers hebben hun voorlopige mening geuit en vragen gesteld aan de portefeuillehouder. De portefeuillehouder heeft alle vragen beantwoord.

Toezeggingen
1. De burgemeester zegt toe dat de raad voor het eind van dit kalenderjaar een actieplan/plan van aanpak ontvangt.
2. De burgemeester zegt toe om vóór de begrotingsbehandeling de benchmark inzake handhavingscapaciteit naar de raad te sturen.

Aangekondigde moties of amendementen
De fracties van D66, Arnhem Centraal en VVD hebben moties of amendementen aangekondigd.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de meningsvormende I behandeling is afgerond. In verband met de aangekondigde moties en/of amendementen zal het voorstel meningsvormende II geagendeerd worden. De raadskamer verzoekt het dagelijks bestuur van de Agendacommissie om het voorstel snel opnieuw te agenderen (voorkeur 20 oktober) zodat er nog inbreng voor het toegezegde plan van aanpak meegegeven kan worden.

De raadsadviseur

P. Wielaard

De voorzitter,

K. Kalthoff

Titel/onderwerp: **Agenderingsverzoek "Een soepel proces met gemeente en ODRA"**

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	VVD en D66	Ambtenaar:	Leo den Uil
Initiatiefnemers	Loos en Venhoek		
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp en B. Roelofs	Telefoonnr:	377 4309
		E-mailadres:	Leo.den.Uil@arnhem.nl
Doel activiteit	Rondetafelgesprek		
Toelichting	**Inhoud** Met de invoering van de Omgevingswet verandert er veel in de wijze waarop met ruimtelijke initiatieven wordt omgegaan. Essentieel blijft echter een goede samenwerking tussen gemeente en de omgevingsdienst ODRA. Procedures moeten soepel en duidelijk verlopen. Vanuit het oogpunt van bewoners is er één gemeente. De fracties van VVD en D66 willen met ondernemers, andere fracties en het college in gesprek over hoe de samenwerking tussen gemeente en ODRA in het belang van de initiatiefnemers soepeler kan en de informatievoorziening beter. **Proces** Het agenderingsverzoek zal in drie fases verlopen: 1. Een rondetafelgesprek met ondernemers, de directeur van de ODRA en raadsleden. 2. Een technische sessie met ambtenaren. 3. Een debat met de portefeuillehouders. Het rondetafelgesprek is geweest op 21 april. Voor de vergadering van 17 november is fase twee en drie voorzien.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen door de initiatiefnemers of met het rondetafelgesprek voldaan is en dat de vervolgbehandeling kan worden voortgezet.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	<u>Een technische sessie met ambtenaren</u> De technische sessie met ambtenaren start met een korte presentatie vanuit ambtelijk over hoe de processen t.a.v. vergunningverlening binnen de gemeente en de ODRA zijn ingericht. Daarna zijn vragen vanuit de raadskamer mogelijk. <u>Debat met de portefeuillehouders</u> - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. Bij een agenderingsverzoek krijgt of krijgen de indiener(s) van het verzoek als eerste het woord in de eerste termijn. - De portefeuillehouder reageert na de termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest en beantwoordt de vragen, waarbij hij antwoorden kan samenvoegen zodat herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken.		
Bijlagen			

Agenderingsverzoek "Een soepel proces met gemeente en ODRA" namens VVD en D66 d.d. 02-07-20
Memo Agenderingsverzoek 'Een soepel proces met gemeente en ODRA d.d. 22-01-21
Rapport "Samenwerking ODRA en gemeente" d.d. 27-01-21

Motie 17M35
Beantwoording vragen VVD over de samenwerking tussen gemeente en ODRA d.d. 28 januari 2020

AGENDERINGSVERZOEK
(incl. verzoek om technische informatie)

Voorzitter van de agendacommissie
Koningstraat 38
6811 DG Arnhem

Datum
20 februari 2020

Contact
Menno Loos / Mattijs Loor

Betreft

Agenderingsverzoek "Een soepel proces met gemeente en ODRA"

Geachte voorzitter,

De gemeente Arnhem werkt aan de voorbereiding van de Omgevingswet. Met invoering van die wet verandert er veel in de wijze waarop met ruimtelijke initiatieven wordt omgegaan. Essentieel blijft echter een goede samenwerking tussen gemeente en omgevingsdienst ODRA op dusdanige wijze dat procedures zo soepel en duidelijk mogelijk verlopen. Daar heeft de raad al bij herhaling aandacht voor gevraagd. Vanuit het perspectief van inwoners is er één gemeente. Daarom kan het niet zo zijn dat ODRA enerzijds en gemeentelijke monumentenadviseurs, stedenbouwkundigen, projectleiders en medewerkers van vastgoed of grondzaken anderzijds verschillende informatie verstrekken of situaties verschillend beoordelen.

Op 19 juni 2017 nam de raad motie 17M35 aan die opriep tot een meer integrale aanpak en een betere informatievoorziening richting initiatiefnemers. Op 3 december 2019 ontvingen wij de afdoeningsbrief. In de brief wordt duidelijk dat géén nieuwe werkwijze is ingezet (zoals de motie vroeg). Betere informatievoorziening is voor een deel uitgesteld tot invoering van de Omgevingswet. Indieners van dit agenderingsverzoek zijn van mening dat de motie niet is afgedaan en de beoogde resultaten niet zijn bereikt.

Op 28 januari 2020 ontvingen we de antwoorden op de vragen van de VVD over de samenwerking tussen gemeente en ODRA waar het gaat om vergunningen voor monumenten. Het college schrijft in de beantwoording het beeld van stroperige samenwerking niet te herkennen. Vertraging zou komen doordat "nieuwe informatie naar voren komt, de informatie niet volledig is, of dat omdat de werkzaamheden niet binnen de geldende kaders passen." Ook wordt aangegeven dat een verbetering van de informatievoorziening aan initiatiefnemers pas een plek krijgt bij de invoering van de Omgevingswet.

VVD en D66 willen graag met ondernemers, andere fracties en het college in gesprek over hoe de samenwerking tussen gemeente en ODRA in het belang van initiatiefnemers soepeler kan en de informatievoorziening beter. Dit kan in de vorm van een rondetafelgesprek met Odra, gemeente en een representatieve groep van 4 tot 8 ondernemers, in overleg tussen agenderende fracties, ambtenaren en griffie uit te nodigen, gecombineerd met een reguliere agendering in de raadskamer. Wat ons betreft komen in ieder geval de volgende vragen aan bod:

- Hoe kan het zo zijn dat een groot aantal ondernemers en particulieren expliciet aangeeft dat zowel de afdeling vergunningen als monumentenzorg eerder tegenwerkt dan meedenkt (denkt in oplossingen). En hoe kan het dat het college hiervan totaal niet van op de hoogte is?
- Hoe kan het dat ambtenaren van de gemeente Arnhem initiatiefnemers soms onjuist informeren over te volgen procedures en bijbehorende doorlooptijd en vereisten? Hoe kan dit worden verbeterd?

- Wat doet de gemeente om ervoor te zorgen dat initiatiefnemers vooraf weten welke regels en eisen er op hun initiatief van toepassing zijn en hoe kan dit beter?
- Als procedures als onnodig stroperig worden ervaring, bestaat het risico dat initiatiefnemers géén vergunning aanvragen terwijl dit wel verplicht is. Welke consequenties heeft dit voor de veiligheid, het aangezicht van monumenten en oplopende kosten van handhaving? Wat is er nodig om procedures binnen de wettelijke periodes te doorlopen, óók als het gaat om vraagstukken rondom monumenten of andere uitzonderlijke situaties?

We verzoeken het College voorafgaand aan de agendering en dus op zo kort mogelijke termijn de volgende feitelijke informatie aan te leveren:

- Een overzicht van gegevens over duur van procedures bij een reguliere Omgevingsvergunning bouw (aantal binnen 8 weken, binnen 14 weken, aantal keren aangehouden en voor hoe lang) over de jaren 2017 t/m 2019.
- Een overzicht van dezelfde gegevens bij een Omgevingsvergunning inzake verbouwing van een monument.
- Een overzicht van gegevens over de duur van procedures bij een Omgevingsvergunning inzake bouw & planologisch strijdig gebruik (aantal binnen 26 weken, aantal aangehouden / langer dan 26 weken).
- Informatie over de reden van afwijzing of vertraging: hoe vaak is er sprake van een onvolledige aanvraag, hoe vaak van problemen in de afstemming met andere diensten of overheden, welke andere oorzaken zijn er aan te wijzen?
- Het eindrapport van het interne onderzoek naar de samenwerking tussen gemeente en ODRA waarnaar in de brief 3 december 2019 wordt verwezen..

Met vriendelijke groet,

Menno Loos
Bas van Es
VVD

Mattijs Loor (economische zaken)
Maarten Venhoek (erfgoed)
D66

Memo

Datum : dinsdag 22 januari 2021

Aan : Menno Loos en Bas van Es (VVD)
Mattijs Loor en Maarten Venhoek (D66)

Van : Hans de Vroome, Cathelijne Bouwkamp

Betreft : Agenderingsverzoek "Een soepel proces met gemeente en ODRA"

Geachte raadsleden Loos, Van Es, Loor en Venhoek,

Hierbij ontvangt u de gevraagde feitelijke informatie m.b.t. het agenderingsverzoek "Een soepel proces met gemeente en ODRA". Ook het rapport van het interne onderzoek naar de samenwerking tussen gemeente en ODRA is bijgevoegd. Voor de volledigheid melden wij dat de hieronder genoemde cijfers m.b.t. het jaar 2020 lopen tot het derde kwartaal.

Een overzicht van gegevens over duur van procedures bij een reguliere Omgevingsvergunning bouw (aantal binnen 8 weken, binnen 14 weken, aantal keren aangehouden en voor hoe lang) over de jaren 2017 t/m 2019.

Aantal	Jaar afronding				
Binnen 8 weken	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**Eindtotaal**
Ja	576	643	741	570	2530
Nee	406	372	431	310	1519
Eindtotaal*	**982**	**1015**	**1172**	**880**	**4049**

Aantal	Jaar afronding				
Binnen 14 weken	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**Eindtotaal**
Ja	888	910	1002	783	3583
Nee	94	105	170	97	466
Eindtotaal*	**982**	**1015**	**1172**	**880**	**4049**

*Bovenstaande cijfers worden ook gebruikt bij het bepalen of jaarlijks wordt voldaan aan het amendement "80% op tijd". Dit amendement beoogt in beeld te brengen hoeveel procedures vertraagd zijn door oorzaken bij gemeente of ODRA. In de hierboven vermelde cijfers zijn ook de vergunningen opgenomen die vertraagd zijn door toedoen van de aanvrager, vandaar dat het percentage wel/niet binnen 8 weken verleend hier anders uitvalt.

Een overzicht van dezelfde gegevens bij een Omgevingsvergunning inzake verbouwing van een monument.

Aantal van ZAAKID	Jaar afronding				
Binnen 8 weken	2017	2018	2019	2020	Eindtotaal
Gemeentelijk en Rijksmonument			1		1
Vergunningaanvraag regulier behandelen			1		1
Nee			1		1
Gemeentelijk monument	52	52	74	76	254
Vergunningaanvraag regulier behandelen	51	52	74	76	253
Ja	14	11	32	42	99
Nee	37	41	42	34	154
Vergunningaanvraag uitgebreid behandelen	1				1
Nee	1				1
Rijksmonument	23	50	43	20	136
Vergunningaanvraag regulier behandelen	19	39	30	17	105
Ja	8	16	11	6	41
Nee	11	23	19	11	64
Vergunningaanvraag uitgebreid behandelen	4	11	13	3	31
Ja		1			1
Nee	4	10	13	3	30
Eindtotaal	75	102	118	96	391

Aantal van ZAAKID	Jaar afronding				
Binnen 14 weken	2017	2018	2019	2020	Eindtotaal
Gemeentelijk en Rijksmonument			1		1
Vergunningaanvraag regulier behandelen			1		1
Ja			1		1
Gemeentelijk monument	52	52	74	76	254
Vergunningaanvraag regulier behandelen	51	52	74	76	253
Ja	38	38	52	64	192
Nee	13	14	22	12	61
Vergunningaanvraag uitgebreid behandelen	1				1
Nee	1				1
Rijksmonument	23	50	43	20	136
Vergunningaanvraag regulier behandelen	19	39	30	17	105
Ja	17	35	21	15	88
Nee	2	4	9	2	17
Vergunningaanvraag uitgebreid behandelen	4	11	13	3	31
Ja	2	1			3
Nee	2	10	13	3	28
Eindtotaal	75	102	118	96	391

Een overzicht van gegevens over de duur van procedures bij een Omgevingsvergunning inzake bouw & planologisch strijdig gebruik (aantal binnen 26 weken, aantal aangehouden / langer dan 26 weken).

Aantal van ZAAKID	Jaar afronding				
Zaaktype en binnen 26 weken	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**Eindtotaal**
Vergunningaanvraag regulier behandelen	**191**	**197**	**197**	**149**	**734**
Bouw en planologisch strijdig gebruik	**155**	**162**	**156**	**122**	**595**
Ja	153	160	145	115	573
Nee	2	2	11	7	22
Planologisch strijdig gebruik	**36**	**35**	**41**	**27**	**139**

Informatie over de reden van afwijzing of vertraging: hoe vaak is er sprake van een onvolledige aanvraag, hoe vaak van problemen in de afstemming met andere diensten of overheden, welke andere oorzaken zijn er aan te wijzen?

Een afwijzing vindt plaats wanneer een aanvraag niet voldoet aan de eisen en voorschriften van vijf toetsingskaders, te weten het bestemmingsplan, de bouwverordening, het bouwbesluit, welstandsbeleid en monumentenwetgeving. Na een negatief advies krijgt de aanvrager een redelijke termijn om zijn aanvraag te verbeteren. Indien dat niet lukt volgt een weigering. Een vertraging kan verschillende oorzaken hebben. Zo kan een advies langer duren dan afgesproken doordat zaken in de praktijk complexer liggen dan is ingeschat. Het kan ook zo zijn dat de vergunningaanvrager een langere termijn nodig heeft om de aanvraag aan te passen of aan te vullen.
Er zijn geen cijfers beschikbaar van het aantal onvolledige aanvragen, maar ODRA schat in dat 70 tot 80% van de aanvragen niet compleet is. Dit heeft zeker ook te maken met de complexiteit van de landelijke indieningsvereisten.
Het is niet altijd op voorhand duidelijk hoe het beste met waardevolle aspecten van een pand of bouwwerk moet worden omgegaan. Het komt in de praktijk dan ook geregeld voor dat ODRA en gemeente Arnhem over aspecten van een vergunningaanvraag afstemming moeten zoeken. Hoe vaak dit tot vertraging van de procedure leidt is niet bekend.

Het rapport van het interne onderzoek naar de samenwerking tussen gemeente en ODRA waarnaar in de brief 3 december 2019 wordt verwezen.
Zie bijlage.

Hoogachtend,
Namens het college van burgemeester en wethouders
Hans de Vroome
Cathelijne Bouwkamp

Foto stand van zaken samenwerking tussen Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) en gemeente Arnhem

Omgevingsdienst Regio Arnhem

GEMEENTE Arnhem

December 2018

Antoine Nikkessen

Indeling rapportage

- Opdracht
- Onderzoeksvragen
- Invalshoeken/vragen voor vaststelling beoordeling samenwerking
  - Op de goede weg samen?
  - Netwerk professioneel georganiseerd?
  - Goed persoonlijk samengewerkt?
  - Recht gedaan aan elkaars belangen?
  - Gedeelde ambitie van partners?
- Conclusies en aanbevelingen
- Vervolgaanpak ODRA en gemeente Arnhem

Opdracht

Opdracht: 0-meting uitvoeren (‘foto’) naar de wijze waarop in de afgelopen periode (en de huidige situatie) is/wordt samengewerkt (op alle niveaus) tussen de ODRA en de gemeente Arnhem.

Opdrachtgever: Erik van Aalzum, clustermanager beleid en strategie (in overleg met Cora Smelik/directeur ODRA)

Project uitvoerder: Antoine Nikkessen

Onderzoeksvragen

- Is er een duidelijke opdrachtgever/opdrachtnemer relatie? En functioneert deze ook als zodanig? Wordt deze formele rol ook op de juiste wijze ingevuld (volgens beide partijen)?
- Wat zijn de verschillen in samenwerking t.o.v. de kaders (o.a. Nota Verbonden Partijen) en zijn er eventueel blinde vlekken? En zijn de eventuele verschillen opgetreden door bestuursbesluiten of door andere redenen?
- Is er over en weer voldoende begrip voor elkaar bij verschil van inzicht (op welk vlak dan ook) en hoe wordt dit over het algemeen opgelost?
- Hoe wordt de samenwerking op alle niveaus (bestuur en ambtelijk) tussen de ODRA en Arnhem ervaren? En verschilt deze t.o.v. andere deelnemende partijen binnen de ODRA? Wat wordt er in dit verband gedaan met de klanttevredenheidsmetingen die de ODRA sinds vorig jaar heeft geintroduceerd?
- Gaat het voornamelijk om een verschil van inzicht in financiën (nakomen financieringsmethodiek) of zijn er nog andere items waarover een duidelijk verschil van mening bestaat?
- Hoe is de samenwerking rondom de invoering van de omgevingswet vorm gegeven?
- Is helder welk taken bij de ontvlechting naar de ODRA zijn overgegaan en welk budgetten daar aan gehangen zijn?
- Welke suggesties zijn er om de samenwerking constructief te verbeteren?

Arnhem GEMEENTE

Invalshoeken op basis waarvan de samenwerking tussen de ODRA en gemeente Arnhem wordt beoordeeld

Vijf invalshoeken waar vanuit ‘de mate van samenwerking’ wordt beschreven, beoordeeld en (deels) geïnterpreteerd.

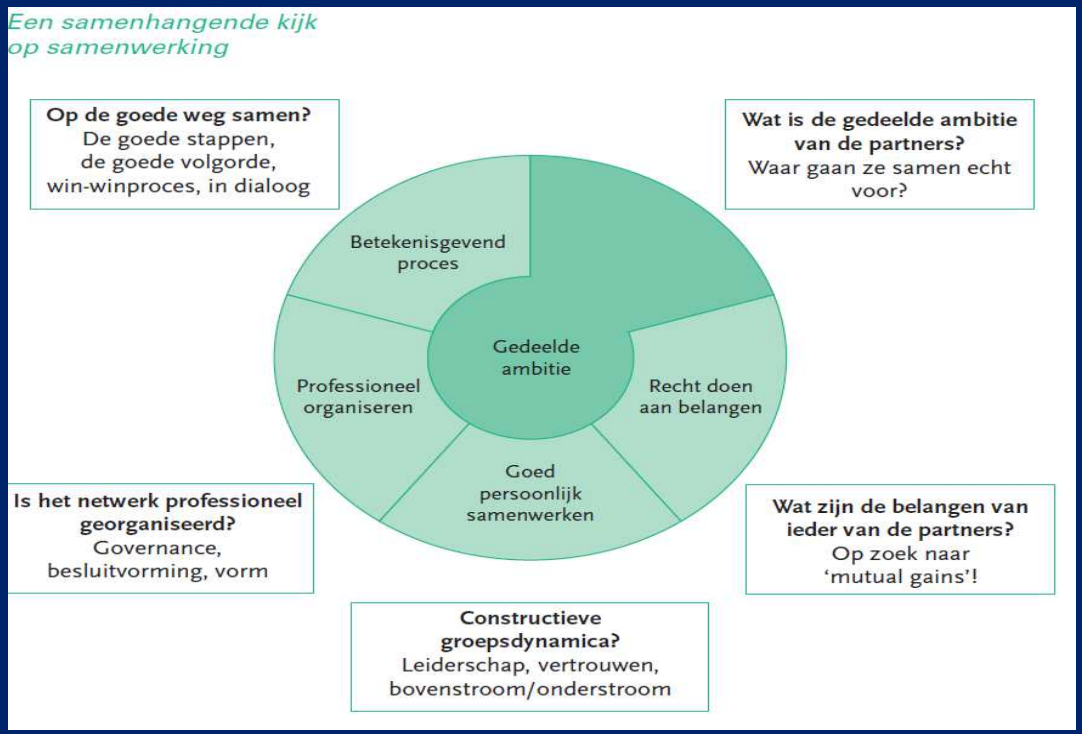

‘Leren samenwerken tussen organisaties’: Kaats/Opheij

Op goede weg samen (betekenisvol proces)?

Worden er goede en constructieve stappen gezet (voor en door beide partijen) zonder al te veel door te duwen en partijen in het proces te verliezen?

- Instellen Initiatief Beraad (sinds maart 2018). In dit beraad werken de ODRA en Arnhem op een constructieve manier samen aan het proces van vergunningverlening. Hier worden ook initiatieven ingebracht en uitspraken in beroep en bezwaarschriften besproken. Dit beraad wordt gemanaged door zowel Arnhem als de ODRA. Van belang is nog wel dat processen worden vastgelegd en in beide organisaties breed worden gecommuniceerd zodat iedereen zich aan dit proces gaat conformeren. Bovendien zijn er verbeterpunten gesignaleerd over een betere kwaliteit van aanleveren van elementen door de ODRA. Arnhem zal intern nog verder moeten afstemmen om te komen tot daadwerkelijk ‘integraal adviseren’ op basis waarvan de ODRA al dan niet kan vergunnen.
- Op bestuurlijk – en ambtelijk (management) niveau is tussen beide organisaties sprake van een open dialoog en wordt er ingezet op ‘de relatie’. Dit was ‘nodig’ gezien de historie en is ook mogelijk geworden door wisselingen van verschillende belangrijke keyspelers. Dit alles zonder dat de professionele en zakelijke manier van werken uit het oog wordt verloren.
- Arnhem en ODRA werken in projecten samen aan de implementatie van de Omgevingswet. Van belang is ‘de veranderende rollen’ van beide partijen hierin goed te monitoren en met elkaar te delen.
- ODRA is op weg van een pionier naar een volwassenorganisatie. Verbeterplannen (control) zijn ontwikkeld om ‘de basis op orde te brengen’ (inclusief financieringsvraagstukken), DVO’s worden geactualiseerd, KPI’s verder ontwikkeld, zaaksystemen geïmplementeerd/aangepast en klanttevredenheidsonderzoeken doorontwikkeld en verder uitgezet. Van belang is dat voor beide partners de verbetering naar een volwassenorganisatie zichtbaar zijn en de plannen ook daadwerkelijk worden uitgevoerd (zoals afgesproken).
- Vanaf 2020 zal de planning en control cyclus van de ODRA in de pas lopen met die van Arnhem (en de andere partners). Dit conform de Wet Gemeenschappelijke Regeling
- De (nieuwe) bestuurder (van zowel de ODRA als gemeente Arnhem) wordt door zowel de medewerkers van de ODRA als de gemeente Arnhem op een goede wijze geadviseerd en ondersteund.

Arnhem GEMEENTE

Op goede weg samen (betekenisvol proces)?

- “De Blackbox” (van bedrijfsvoering en producten) wordt steeds verder geopend met het doel ‘meer transparantie’ te creëren om het vertrouwen te (her)winnen. Naast het vertrouwen (soft control) zal een minimale set aan instrumenten nodig zijn om toezicht, verantwoording en sturing mogelijk te maken. Deze hard controls moeten verder ontwikkeld c.q. geactualiseerd worden.
- De afspraak is gemaakt dat vanaf 2020 met outputfinanciering (-sturing) wordt gewerkt. In de ontwikkeling hier naar toe worden zowel bestuurders als ambtenaren betrokken. De oorspronkelijke afspraak was vanaf 2017 met outputfinanciering te werken.
- ODRA profileert zich en verzorgt presentaties voor alle gemeenteraden. De ODRA stelt zich ook kwetsbaar op en heeft een plan voor verbetering (waarover ook weer wordt gerapporteerd)
- Invoering van de maandelijkse rapportages met urenverantwoording. De betrouwbaarheid van deze rapportages is nog een zorg en rapportages verdienen nog meer toelichting en duiding.
- ODRA werkt met kengetallen die doorontwikkeld worden. Mooi zou zijn dat deze nog verder worden geobjectiveerd en worden gestaafd en vergeleken met kengetallen van andere omgevingsdiensten (benchmarken).

Conclusie:

De ODRA en Arnhem zijn op de goede weg om de samenwerking te verbeteren en zodoende het vertrouwen in elkaar te (her) winnen. Hiervoor zijn veel constructieve stappen gezet en concrete afspraken gemaakt. Om deze goede stap naar samenwerking te continueren en vast te houden is het nu wel van belang dat gemaakte afspraken worden nagekomen en verbeterstappen voor iedereen in de organisatie zichtbaar worden. Sturing vanuit beide organisaties hierin is een belangrijke voorwaarde tot succes.

Netwerk professioneel georganiseerd?

Is het netwerk professioneel georganiseerd (o.a. governance, processen, afspraken en besluitvorming)?

- Gemeenschappelijke regeling ODRA (governance), DVO (2013), PDC (2019), werkprogramma 2019 begroting (2019), jaarverslag (2017), (maand) rapportages en AB & DB verslagen zijn beschikbaar. Onderdelen moeten nog wel worden geactualiseerd, betrouwbaarder gemaakt worden en verder worden afgestemd op de cyclus van de gemeente Arnhem. Dit alles is nodig om daadwerkelijk te kunnen sturen, toezicht te houden en verantwoording af te kunnen leggen.
    - Maandelijks rapportages worden aangeleverd over de gerealiseerde uren. Deze zijn (te) uitgebreid (kunnen eenvoudiger), moeten betrouwbaarder en meer worden voorzien van toelichting en duiding om uiteindelijk op te kunnen sturen .
    - De DVO is na de oprichting niet meer geactualiseerd (wel in planning). Bij de oprichting is afgesproken dat dit uiterlijk 5 jaar na de start van de GR integraal zou worden herzien.
- Het instellen van het Initiatief Beraad (sinds maart 2018) heeft een constructieve bijdrage geleverd aan het totale proces van vergunningverlening. Arnhem draagt zorg voor integrale adviezen op basis waarvan de ODRA al dan niet vergunningen kan verlenen. De bijbehorende processen dienen nog wel uitgewerkt te worden en in beide organisaties verder worden gecommuniceerd zodat iedereen zich hieraan kan conformeren. Daarnaast is het voor Arnhem een uitdaging om daadwerkelijk één integraal advies te formuleren.
- De essentie van een GR (het op afstand zetten van een organisatie) is dat de opdrachtgever* stuurt op het ‘wat’ en de opdrachtnemer bepaalt ‘hoe’ het wordt uitgevoerd. Arnhem ‘bemoeit’ zich echter (te) veel met het ‘hoe’. Dit wordt mede veroorzaakt door financiële tegenvallers, het (nog) ontbreken van de transparantie in de bedrijfsvoering van de ODRA en het (nog) ontbreken van outputfinanciering.

** In nota’s, kaders (voor opdrachtgeverschap) en ander documenten van de gemeente Arnhem wordt onderscheid gemaakt tussen enerzijds ‘eigenaarschap’ en anderzijds ‘opdrachtgeverschap’. In plaats van opdrachtgever (en opdrachtnemer) kunnen hiervoor ook de termen klant en leverancier worden gebruikt. Ook de term ‘partner’ van elkaar met ieder zijn eigen verantwoordelijkheden kan worden gebruikt.*

Netwerk professioneel georganiseerd?

- De veranderende rol voor medewerkers van Arnhem en de ODRA in een organisatie die moet gaan werken in een opdrachtgever/opdrachtnemersrol lijkt nog niet overal voldoende doordrongen. Er worden nog (te) vaak werkzaamheden uitgevoerd zonder dat daar (formele) opdrachten tegenover staan. Er lijkt soms een verschil van inzicht bij medewerkers over de balans tussen ‘werken op basis van vertrouwen’ en ‘zakelijke prestatieafspraken’.
- De aandacht in de samenwerking gaat (te) vaak om financiën en nog te weinig om de kwaliteit.
- Door de gekozen vorm van ‘urenafrekening’ in 2018 en 2019 is ‘sturen’ op het realiseren van beleidsdoelen en producten nauwelijks mogelijk en risicovol. Met het besluit hierover in het AB is dit risico (impliciet) genomen.
- Een integrale klanttevredenheidsonderzoek van essentieel belang in een opdrachtgever/ opdrachtnemer (klant/leverancier) relatie wordt (nog) niet uitgevoerd.
- Hoewel in de DVO aangegeven, worden er geen periodieke evaluatiemomenten ingebouwd om te bezien in hoeverre het beleid en de kaders nog passen en eventueel moeten worden aangepast. Dit staat wel expliciet in de DVO aangegeven.
- Het lijkt lastig voor de ODRA als ‘leverancier’ om flexibel op een veranderende vraag te kunnen anticiperen (gedurende het jaar).
- Arnhem maakt ambtelijk en bestuurlijk (te) weinig onderscheid tussen de rol van ‘eigenaar’ en ‘opdrachtgever’ (in de rol van klant/leverancier). Zowel ambtelijk als bestuurlijk wordt gevraagd in beide rollen, soms met tegenstrijdige belangen, te opereren. In de eigenaarsrol gaat het vooral om de lange termijnvisie en levensvatbaarheid van de organisatie. Opdrachtgeverschap (gedelegeerd) staat meer in het teken van het realiseren van beleidsdoelen en effecten. Er is binnen Arnhem een relatie met programmamanagement c.q. formeel opdrachtgeverschap. Deze is nog niet helemaal uitgekristalliseerd, maar de contouren van een taakverdeling zijn in de maak. De praktijk zal nog moeten uitwijzen of deze gaat functioneren.

Netwerk professioneel georganiseerd?

- Om de rol van eigenaar en die van opdrachtgever goed in te kunnen vullen zal er binnen Arnhem meer (inhoudelijke) ondersteuning nodig zijn:

  Opdrachtgever:

  - Beleidsdoelen en -kaders moeten worden doorontwikkeld op grond waarvan de ODRA haar werkzaamheden uitvoert. Hiervoor zal binnen Arnhem o.a. op het gebied van bouw- en woningtoezicht, handhavingsbeleid (kamerverhuur, shishalounges) en milieukaders meer expertise moeten worden ingezet. Dit is o.a. nodig om als opdrachtgever (klant) en partner het juiste tegenwicht te kunnen bieden, prioriteiten te stellen en richting het bestuur beter te kunnen adviseren (en niet alleen afhankelijk te zijn van de expertise van de ODRA).
  - Daar waar in het proces (bijv. bij vergunnen van afwijkingen bestemmingsplannen) de ODRA afhankelijk is van de inbreng van de gemeente Arnhem zal deze ondersteuning verder moeten worden gestroomlijnd.
  - Het juiste werkprogramma moet in kwantiteit en kwaliteit worden vastgesteld.
  - De voortgang hiervan bewaken en vaststellen of dit binnen de financiële kaders gebeurt.
  - Zorgdragen dat de relatie tussen kosten van de ODRA en de inkomsten uit leges beter op elkaar worden afgestemd. Hiervoor zal meer (financiële) ondersteuning nodig zijn om bijv. de legesverordening te actualiseren en de mate van kostendekkende vast te stellen.

Eigenaar:

- Meedenken vanuit het belang van continuïteit en efficiënte bedrijfsvoering van de ODRA (en dit binnen Arnhem afstemmen).
- De consequenties van de invoering van omgevingswet voor ODRA en Arnhem inzichtelijk maken.
- Op basis van de uitvoering van de Nota Verbonden Partijen (risicokompas) in samenspraak met de ODRA een beheersstrategie vaststellen. Op basis van het huidige risicokompas is de ODRA een risicovolle partij voor Arnhem. Deze strategie is tot nu toe onvoldoende gedeeld met de ODRA en de vraag is of hier voldoende op beheerst/gestuurd wordt.

Netwerk professioneel georganiseerd?

- De hard-controls zijn aanwezig en worden doorontwikkeld. Er wordt geïnvesteerd in soft-controls (vertrouwen, investeren in de onderlinge relatie, aanspreken op gedrag, maar ook leren, verbeteren en veranderen) waaraan het in het verleden nog wel eens heeft ontbroken. Good governance gaat om de balans tussen controle (checks en balances) en de wijze waarop sturing plaatsvindt en vertrouwen aan elkaar wordt gegeven. Van belang is dat deze beheersing die is ingezet op bestuurlijk en managementniveau ook zijn doorwerking krijgt naar ‘de werkvloer’.

Conclusie:

Er is nog geen sprake van een optimale check and balances tussen ODRA en de gemeente Arnhem. Wel is er een basis aanwezig om naar een professioneel georganiseerde relatie toe te groeien met daarin voldoende waarborgen ingebouwd voor een goede balans van sturen en verantwoorden. Een deel van formele documenten, rapportages, overeenkomsten e.d. moet echter nog wel worden geactualiseerd en op onderdelen worden (door) ontwikkeld om van een zakelijke en professionele relatie te kunnen spreken. Om de verschillende rollen binnen Arnhem goed uit te kunnen voeren zal er op specifieke gebieden meer ondersteuning nodig zijn om als een goede counterpart van de ODRA te kunnen fungeren. Dit is ook van belang om goede kaders, prioriteiten en beleidsuitgangspunten te formuleren waarbinnen de ODRA haar werk kan uitvoeren. Daarbij is het voor Arnhem van belang de rollen van ‘eigenaarschap’ en ‘opdrachtgever’ beter te scheiden.

Goed persoonlijk samengewerkt?

Bij samenwerking gaat het zowel om inhoudelijke argumenten als om persoonlijke verhoudingen en relaties.

- Er is een breed gedragen beeld dat medewerkers van ODRA en gemeente Arnhem ‘goed met elkaar kunnen samenwerken en elkaar makkelijk weten te vinden’. Samenwerking gebeurt doorgaans in een goede sfeer.
- Historisch is dit, op zowel bestuurlijk als ambtelijk niveau, niet altijd zo geweest. Er wordt nu geïnvesteerd in ‘de relatie’ om een goede en constructieve samenwerking verder te borgen. Dit wel met de intentie om dit op een professionele en zakelijke manier te doen.
- Samenwerking tussen ODRA en Arnhem in hetzelfde gebouw heeft voordelen (snel en gemakkelijk contact) maar ook nadelen (‘uitvoering van opdrachten zonder ‘opdracht’). Het blijft zoeken naar een goede balans tussen ‘vertrouwen’ en professionele/zakelijke verhouding tot elkaar. ‘Er zijn medewerkers die vinden dat er nog op dezelfde manier wordt samengewerkt als voor de oprichting van de ODRA’ .
- De bereidheid van de ODRA en Arnhem om aan dit onderzoek (‘de foto van de samenwerking’) mee te werken toont aan dat er een constructieve instelling is om de samenwerking te verbeteren (op elk niveau). Er is ruimte voor dialoog en discussie.
- Toch zijn er op onderdelen (inhoud, organisatievorm, verantwoordelijkheidsverdeling) ook duidelijk verschillen in meningen te constateren bij medewerkers van beide organisaties. Om deze verschillen te overbruggen zou het goed zijn dat het management van beide organisaties op onderdelen nog meer stuurt, de verantwoordelijkheden en bevoegdheden nog duidelijker belegd en besluiten nog meer en duidelijker (binnen de eigen organisatie) communiceert.
- Het gebruik van terminologie staat soms een constructieve samenwerking in de weg. Er zijn gevoeligheden rond het gebruik van termen als opdrachtgever/opdrachtnemer, partner en klant/leverancier relatie

Conclusie

Medewerkers van beide organisaties konden en kunnen goed met elkaar samenwerken. De veranderende positie van de beide organisaties tot elkaar heeft op een aantal punten echter wel tot spanningen in de samenwerking geleid. Er zijn al stappen gezet om dit te verbeteren maar investeringen op alle niveaus zijn nodig om naar een optimale samenwerking te groeien.

Gemeente Arnhem

Recht gedaan aan elkaars belangen?

Wordt er rekening gehouden met elkaars belangen en is men op zoek naar een win-win situatie?

- De belangen en inbreng van de (elf) partners in de ODRA zijn dusdanig verschillend dat het vaak lastig is alle partijen op één lijn te krijgen. Vooral daar waar een besluit (negatieve) financiële consequenties heeft voor een partner zorgt dit voor ‘onrust’ (o.a. de uitwerking van de verdeling programmakosten en overschrijding van kosten). Een ondoorzichtige bedrijfsvoering van de ODRA en de soms conflicterende opstelling van de gemeente Arnhem hebben in het verleden niet bijgedragen aan het zoeken naar een win-win situatie voor beide partners.
- In het partneroverleg (ambtelijk) worden de verschillen in belangen zichtbaar en deze dragen niet altijd bij aan een constructieve samenwerking (wordt soms een constructieve opstelling vanuit alle perspectieven gemist).
- Arnhem heeft niet altijd het gevoel gehad dat de ODRA wil bijdragen aan een oplossing van de financiële problematiek van Arnhem. Dat had o.a. te maken met de wijze van begroten door de ODRA, het niet flexibel kunnen inspringen op een veranderende vraag van Arnhem en het ontbreken van inzicht aan de kostenkant. Daarentegen had de ODRA het gevoel dat het bij Arnhem bijna alleen om de kosten ging en bijna nooit om de kwaliteit van haar producten. Dit heeft voor de beeldvorming binnen en tussen de organisaties invloed gehad op de samenwerking. Er lijkt te weinig gezocht te zijn naar een win-win situatie voor beide partijen.
- Bestuurlijk is er ook weinig animo geweest te lobbyen met partners om iets gezamenlijk te willen bereiken. In de huidige situatie staat samenwerking centraal en lijkt er meer rekening gehouden te worden met de belangen van de ODRA en de gemeente Arnhem.
- Er zijn inhoudelijk verschillen over het processen wat er wel en niet toe moet behoren (bijvoorbeeld bij BAG, Erfgoed). Deze inhoudelijk verschillen hebben nog al eens geleid tot het verstarren in eigen standpunten zonder gezamenlijk te zoeken naar oplossing (een win-win situatie).
- Er bestaan (ook op werkvloer niveau) duidelijk verschillen en opvattingen over wie waar verantwoordelijk is bij beide organisaties. Dit leidt soms tot beeldvorming over elkaar die niet bijdraagt aan een goede samenwerking.

Arnhem GEMEENTE

Recht gedaan aan elkaars belangen?

- Zowel bestuurlijk als ambtelijk wordt nu vaker gezocht naar een win-win situatie voor beide partijen. Er is vertrouwen dat met outputfinanciering de financiële huishouding inzichtelijk wordt en kosten en prognoses beter gemaakt kunnen worden. Dit moet zorgen voor meer inzicht, flexibiliteit (inspringen op de vraag) en stabiliteit. Tot die tijd zal er op basis van casuïstiek (zoals bijvoorbeeld bij kamerverhuurbedrijven) gezocht worden naar oplossingen die voor beide partijen acceptabel zijn.
- In de toekomst zal het waarschijnlijk minder vaak voorkomen dat er door Arnhem een zienswijze op de begroting wordt ingediend. Dat gebeurde in het verleden regelmatig wat als indicatie kan worden gezien voor de wijze waarop er minder goed werd samengewerkt en met elkaar werd rekening gehouden.
- De ODRA beschouwt zich vaak als onafhankelijke partij die op basis van haar expertise ook ‘onafhankelijke kan en mag adviseren’ naar bestuurders toe. En volgens enkele geïnterviewden dit ook doet omdat ambtenaren dit (om verschillende redenen) nalaten. Vraag is in hoeverre er sprake is van ‘onafhankelijk advies’ en of dit wel past binnen een opdrachtgever/opdrachtnemer (klant/leverancier) relatie?
- Het beeld dat er in het verleden niet altijd gezocht werd naar een win-win situatie kwam enerzijds door de pioniersfase waarin de organisatie verkeerde maar anderzijds ook door de slechte economische situatie waarin er op allerlei gebied moest worden bezuinigd. De huidig ingeslagen constructieve samenwerking zal ook bij een economische teruggang vastgehouden moeten worden.

Conclusie

Het is duidelijk dat er een verschil in belang is tussen de ODRA en de gemeente Arnhem. Arnhem is één van de 11 deelnemers binnen de GR maar heeft wel veel taken ingebracht. Hoewel Arnhem mede-eigenaar is van de ODRA lijkt zij in het in het verleden niet altijd rekening gehouden te hebben met de positie en het belang van de ODRA toen deze verzelfstandigd werd. Dit heeft over en weer tot een starre houding geleid. De koers om ‘meer vanuit elkaars belang’ te denken en te handelen is ingezet.

De praktijk zal nog moeten uitwijzen of dit ook daadwerkelijk gaat gebeuren.

Gedeelde Ambitie van partners?

Is er een gedeelde ambitie (gevoel): kunnen we samen meer bereiken dan ieder voor zichzelf?:

Argumentatie in nota over de oprichting ODRA: VTH op een hoger *kwaliteitsniveau* brengen en op termijn een *kostenbesparing* realiseren. Om dit te bereiken sluiten partners dienstverleningsovereenkomsten (DVO's) af. In deze DVO's zijn uitgangspunten en afspraken geformuleerd over de professionele relatie/verhouding opdrachtgever-opdrachtnemer. Daarbij is afgesproken dat de eerste jaren van de DVO als 'leerjaren' zouden worden aangemerkt.

- De ambitie van de ODRA en de gemeente Arnhem lagen nogal uiteen. De ambitie van de ODRA was en is vooral gericht op het leveren van een *goede kwaliteit* voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Gemeente Arnhem stuurt/stuurde echter (om verschillende redenen) meer op *kosten en kostenbesparing*.
- De ODRA verzorgd mede daarom presentaties aan gemeenteraden om m.n. de (inhoudelijk) maatschappelijke waarde van de ODRA naar voren te brengen ('openen black box').
- Er wordt een themasessie 'outputfinanciering' voor bestuurders georganiseerd.
- Medewerkers worden over en weer betrokken bij projectgroepen (o.a. implementatie Omgevingswet, outputfinanciering).
- De wil om 'samen te werken' en 'door te ontwikkelen' (lerende organisatie) worden steeds meer uitgesproken. Samen werken als partners met elkaar is een belangrijke ambitie die door het bestuur en management van Arnhem wordt onderstreept. Van belang hierbij is dat de medewerkers van beide organisaties hierin worden meegenomen.
- Partners binnen de ODRA hebben verschillende taken en onderdelen van taken in de GR ondergebracht. Dat maakt dat de belangen van de partners in de rol van opdrachtgevers vaak (zo) verschillend dat de vraag gerechtvaardigd is of er wel sprake is/kan zijn van een gedeelde ambitie van het totaal? De 'grote' verschillen in belangen hebben ook vaak indirect negatieve invloed (gehad) op de samenwerking tussen Arnhem en de ODRA

Gedeelde Ambitie van partners?

- Als grootste knelpunt van bestuurders (partners) van de ODRA is aangegeven ‘het gebrek aan vertrouwen in de administratie (‘wordt hard aan gewerkt en zijn op de goede weg’). Dit wordt ambtelijk en bestuurlijk onderkend.
- De gemeente Arnhem heeft in de coalitieonderhandelingen nog geen structureel extra budget voor de ODRA toegewezen. Dit zal waarschijnlijk separaat in de perspectiefnota gaan gebeuren. Dat kan een indicatie zijn in hoeverre het bestuur van Arnhem de ODRA wil ondersteunen en vertrouwen heeft in (de bedrijfsvoering van) de ODRA.
- Er is geen eensluidend beeld over de formele betekenis en uitwerking van de opdrachtgever-opdrachtnemer rol bij medewerkers van beide organisaties. Dit lijkt effect te hebben op de houding en gedrag (cultuur) van een deel van de medewerkers hoe hier mee om te gaan. Uitspraken als ‘meer de regie willen/moeten nemen’, ‘allergisch voor het woord opdrachtgever’, ‘er is eigenlijk niets veranderd’, ‘casemanagers lijken hun eigen winkeltje te hebben’, onderstrepen dit.
- Een verzoek van Arnhem (in 201.) om een externe doorlichting van de bedrijfsvoering van de ODRA uit te laten voeren heeft aangegeven dat het vertrouwen in de ODRA toen niet heel groot was. Het tegelijkertijd inzetten op de relatie en het doorontwikkelen van de professionaliteit (met outputfinanciering) moet dit vertrouwen herwinnen en zo mogelijk verder versterken.

Conclusie

Bij de start van de ODRA is er een gezamenlijke ambitie geformuleerd en zijn doelen weergegeven die met de oprichting van de ODRA zouden worden bereikt. In de tijd daarna constateren we dat dat de ambitie van beide partners uiteen is gaan lopen. De ODRA wilde vooral het accent leggen op de kwaliteit terwijl Arnhem vooral gericht was/is op kostenbeheer. Er is op dit moment ook nog geen ‘uitgesproken’ (en uitgeschreven) gezamenlijke ambitie die past in de doelen waarvoor de organisatie is opgericht. Er is wel een ambitie hieraan gezamenlijk te gaan werken. Deze ambitie tot samenwerking kan helpen om de gezamenlijke ambitie waarvoor de ODRA is opgericht weer nieuw leven in te blazen.

Conclusies (vanuit de 5 invalshoeken)

- De De ODRA en Arnhem zijn op de goede weg om de samenwerking te verbeteren en zodoende het vertrouwen in elkaar te (her) winnen. Hiervoor zijn veel constructieve stappen gezet en concrete afspraken gemaakt. Om deze goede stap naar samenwerking te continueren en vast te houden is het nu wel van belang dat gemaakte afspraken worden nagekomen en verbeterstappen voor iedereen in de organisatie zichtbaar worden. Sturing vanuit beide organisaties hierin is een belangrijke voorwaarde tot succes.
- Er is nog geen sprake van een optimale check and balances tussen ODRA en de gemeente Arnhem. Wel is er een basis aanwezig om naar een professioneel georganiseerde relatie toe te groeien met daarin voldoende waarborgen ingebouwd voor een goede balans van sturen en verantwoorden. Een deel van formele documenten, rapportages, overeenkomsten e.d. moet echter nog wel worden geactualiseerd en op onderdelen worden (door) ontwikkeld om van een zakelijke en professionele relatie te kunnen spreken. Om de verschillende rollen binnen Arnhem goed uit te kunnen voeren zal er op specifieke gebieden meer ondersteuning nodig zijn om als een goede counterpart van de ODRA te kunnen fungeren. Dit is ook van belang om goede kaders, prioriteiten en beleidsuitgangspunten te formuleren waarbinnen de ODRA haar werk kan uitvoeren. Daarbij is het voor Arnhem van belang de rollen van ‘eigenaarschap’ en ‘opdrachtgever’ beter te scheiden.
- Medewerkers van beide organisaties konden en kunnen goed met elkaar samenwerken. De veranderende positie van de beide organisaties tot elkaar heeft op een aantal punten echter wel tot spanningen in de samenwerking geleid. Er zijn al stappen gezet om dit te verbeteren maar investeringen op alle niveaus zijn nodig om naar een optimale samenwerking te groeien.
- Het is duidelijk dat er een verschil in belang is tussen de ODRA en de gemeente Arnhem. Arnhem is één van de 11 deelnemers binnen de GR maar heeft wel veel taken ingebracht. Hoewel Arnhem mede-eigenaar is van de ODRA lijkt zij in het in het verleden niet altijd rekening gehouden te hebben met de positie en het belang van de ODRA toen deze verzelfstandigd werd. Dit heeft over en weer tot een starre houding geleid. De koers om ‘meer vanuit elkaars belang’ te denken en te handelen is ingezet. De praktijk zal nog moeten uitwijzen of dit ook daadwerkelijk gaat gebeuren.
- Bij de start van de ODRA is er een gezamenlijke ambitie geformuleerd en zijn doelen weergegeven die met de oprichting van de ODRA zouden worden bereikt. In de tijd daarna constateren we dat dat de ambitie van beide partners uiteen is gaan lopen. De ODRA wilde vooral het accent leggen op de kwaliteit terwijl Arnhem vooral gericht was/is op kostenbeheer. Er is op dit moment ook nog geen ‘uitgesproken’ (en uitgeschreven) gezamenlijke ambitie die past in de doelen waarvoor de organisatie is opgericht. Er is wel een ambitie hieraan gezamenlijk te gaan werken. Deze ambitie tot samenwerking kan helpen om de gezamenlijke ambitie waarvoor de ODRA is opgericht weer nieuw leven in te blazen.

Eindconclusie

Er is ten opzichte van het verleden een duidelijke vooruitgang te constateren in de samenwerking tussen de ODRA en gemeente Arnhem.

De ODRA en de gemeente Arnhem werken nu samen aan een verbetering van de relatie. Dat is de basis voor het (her) winnen van vertrouwen in elkaar. Het ‘vertrouwen’ dat de ‘basis’ moet vormen van waaruit aan de andere elementen uit de onderstaande piramide (en de vijf invalshoeken) constructief kan c.q. moet worden gewerkt. Dit met het uiteindelijke doel een gezamenlijk beter resultaat neer te zetten voor onze burgers, bedrijven en andere doelgroepen.

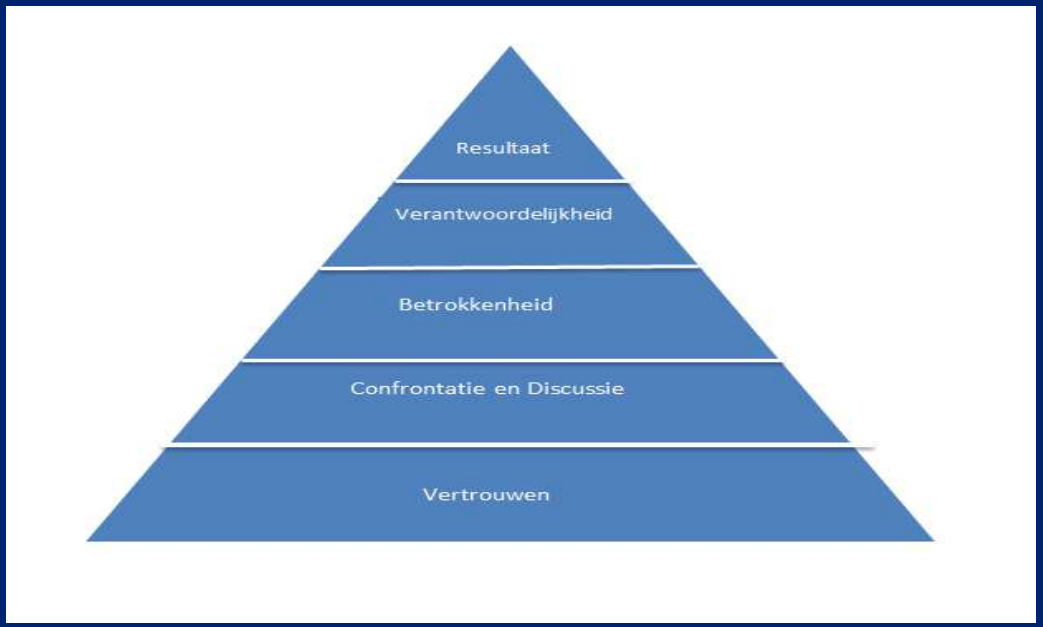

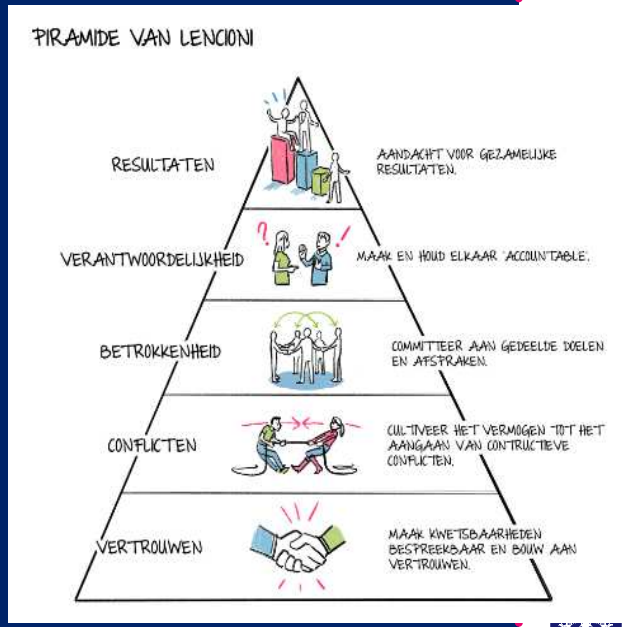

Aanbevelingen

ODRA :

- Sterke monitor op alle verbetervoorstellen en zorgen dat deze binnen afgesproken planning worden uitgevoerd.
- Actualiseren van een aantal formele documenten (o.a. DVO, PDC e.d.).
- Processen uit Initiatief Beraad vastleggen, communiceren en verder door ontwikkelen, zodanig dat iedereen zich hieraan gaat conformeren.
- Sterke sturing op (de consequenties van) de implementatie van de Omgevingswet.
- Door ontwikkelen managementrapportages en kengetallen (inclusief benchmarken).
- Inzetten op klanttevredenheidsonderzoeken.
- Een systematiek ontwikkelen om flexibeler op de klantvraag te kunnen anticiperen.
- Zorg dragen voor een ‘gedragen’ implementatie van de outputfinanciering.

Gemeente Arnhem:

- Meer duidelijkheid creëren in de verschillende rollen van eigenaar en opdrachtgever richting ODRA.
- Meer ondersteuning bij de uitvoering van de rollen van opdrachtgever en opdrachtnemer met meer inzet op beleid (prioritering) rondom bouwen, milieu en handhaving.
- Een sterkere relatie leggen tussen kosten van de ODRA en de inkomsten uit leges; hierbij verantwoordelijkheden voor actualisatie van legesverordening en kostendekkendheid van vergunningen belleggen.
- Vanuit de ‘eigenaar rol’ (op basis van de Nota Verbonden Partijen) gezamenlijk een beheersstrategie formuleren om de risico’s zo veel mogelijk te beperken.
- Processen uit Initiatief Beraad vastleggen, communiceren en verder door ontwikkelen, zodanig dat iedereen zich hieraan gaat conformeren.
- Voor het proces van vergunningverlening streven naar één integraal advies.
- Het accent verleggen van sturen op kwaliteit (in plaats van alleen sturen op kosten).

Aanbevelingen

Arnhem en ODRA:

- Zorg dragen dat de versterking op de inzet op ‘de relatie’ verder gaat dan alleen op managementniveau. Het management geeft ‘het voorbeeld’ maar is ook aan zet om dit in beide organisaties te faciliteren en organiseren.
- Zorg dragen dat er een goede afweging van ‘werken op basis van vertrouwen’ en ‘zakelijke prestatieafspraken’ wordt gemaakt (en hierin duidelijke uitgangspunten/richtlijnen formuleren voor alle medewerkers binnen zowel de ODRA als gemeente Arnhem).
- De rollen van beide partijen (partners, klant-leverancier, opdrachtgever-opdrachtnemer) openlijk met elkaar bespreken en hierin tot een consensus komen. Samen proberen de gevoeligheden en betrekkelijkheden van gebruikte terminologieën te onderkennen en bespreken binnen de organisaties.
- Een gezamenlijke ambitie van beide partijen (opnieuw) vaststellen, opschrijven en vervolgens deze samen nastreven.
- Gezamenlijk tot een visie over de implementatie van de omgevingswet komen en vervolgens de consequenties daarvan voor beide organisaties in beeld brengen.

Ambitie (bij een ideale) samenwerking

De ambitie is om gezamenlijk toe te werken naar een volwassen relatie tussen opdrachtgever en opdrachtnemer. Beide partijen bouwen aan vertrouwen: op basis van zakelijkheid en professionaliteit wordt gewerkt aan een dienstverlening met een hoge kwaliteit, waarin opdrachtgever en opdrachtnemer relevante informatie met elkaar delen. Door persoonlijk contact en wederzijds begrip en inlevingsvermogen in elkaars complexiteit wordt toegewerkt naar een partnership gebaseerd op vertrouwen en ruimte voor ieders professionaliteit.

Een samenwerking is kansrijk wanneer mensen en organisaties met elkaar weten te verbinden in een betekenis gevend proces dat recht doet aan de belangen en gericht is op een betekenisvolle ambitie. Het is de grote opgave om daarvoor de juiste condities te scheppen

17 m 35

D66 PvdA VVD SP

Motie: Nieuwe realiteit, nieuwe werkwijze

De gemeenteraad van Arnhem, in vergadering bijeen op 19 juni 2017, bij de behandeling van het agendapunt *'ODRA MJPB 2018-2021'*;

Constaterende dat:

1. De ODRA in 2016 en naar verwachting in 2017 te maken heeft met kostenoverschrijdingen als gevolg van minder legesopbrengsten door gemiddeld kleinere omvang van bouwprojecten;
2. De begroting van Arnhem geen ophoging van het budget voor bouwtaken toelaat;
3. Een stedelijke ontwikkeling bestaande uit meer kleinere projecten eerder een nieuwe realiteit is dan een tijdelijk fenomeen.

Overwegende dat:

1. Het overschrijden van het budget moet worden voorkomen, zoals ook verwoord in de zienswijze;
2. Het verhogen van bouwleges geen wenselijke ontwikkeling is;
3. Er vooralsnog – in afwachting van het omgevingsplan – veel verschillende toetsingskaders bestaan voor bouwactiviteiten, die niet altijd bij initiatiefnemers bekend zijn;
4. Een efficiëntere afhandeling van aanvragen door de omgevingsdienst mogelijk is, als aanvragen vaker in één keer volledig zijn en binnen de vergunbare mogelijkheden vallen;
5. De gemeente Arnhem reeds beschikt over de technische faciliteiten om dergelijke informatie te delen, op arnhem.maps.arcgis.com, maar deze weinig bekend zijn;
6. Een efficiëntere afhandeling zoals hier voorgesteld ook bijdraagt aan een betere dienstverlening aan onze inwoners en ondernemers.

Verzoekt het College:

1. Door een gezamenlijke aanpak vanuit de gemeentelijke organisatie en de omgevingsdienst te komen tot een situatie waarbij aanvragen efficiënter kunnen worden afgehandeld;
2. Zich hierbij onder andere te richten op:
    a. Het beter informeren van initiatiefnemers over de vereisten van een aanvraag omgevingsvergunning;
    b. Het beter inzichtelijk maken van alle relevante kaders voor bouwactiviteiten, zoals bestemmingsplannen, beleidsregels en de welstandsnota, bijvoorbeeld via interactieve kaarten, en het communiceren van de beschikbaarheid van deze informatie;
    c. Het informeren van initiatiefnemers over de wijze waarop zij de toetsbaarheid van hun aanvraag omgevingsvergunning kunnen vereenvoudigen.

En gaat over tot de orde van de dag.

D66	PvdA	VVD	SP
Mattijs Loor	Eric Greving	Udo Kelderman	Rob van Sprang

AANGENOMEN

Voor 37 Motie "Nieuwe realiteit, nieuwe werkwijze" (17M35)

Tegen 0

D66	7	0
Andeweg		
Kemperman		
Loor		
de Vroome		
Venhoek		
Kaatee		
Hamersveld		

SP	8	0
J. Elfrink		
van Geffen		
Kusters		
Lenting		
Lunter		
van Sprang		
Çetintas		
Noordzij		

PvdA	5	0
Louwers		
de Vries		
A-Kum		
Greving		
Aylward-Straatsma		

VVD Arnhem	4	0
Combée		
Kalthoff		
van der Zee		
Kelderman		

GROENLINKS	4	0
Bouwkamp		
de Groot		
Peters		
Coenders		

CDA Arnhem	3	0
Karssenberg		
Montfrooy		
van Dillen-Koorn		

Arnhem Centraal	1	0
Manders		

ChristenUnie	2	0
Plieger-Bos		
Becker		

Verenigd Arnhem	1	0
Bal		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
van Beers		

Partij voor de Dieren Gemeentesociafractie Arnhem	1	0
de Groot		

Totaal

37

Aan de gemeenteraad

Datum : 03-12-2019
Zaaknummer : 370615
Contactpersoon : Leo den Uil
Telefoonnummer : 026 3774309

Onderwerp: afhandeling toezeggingen ODRA en afdoening motie 17M35

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de afhandeling van een drietal toezeggingen en een motie betreffende omgevingsdienst ODRA.

Inleiding
Bij de behandeling van de begroting 2020 van ODRA, op 19 juni 2019, heeft wethouder Bouwkamp een aantal toezeggingen gedaan. Volgens afspraak vindt u hierbij de afhandeling van een drietal van deze toezeggingen.

Afhandeling toezeggingen
Toezegging ID 498. Sinds 2017 wordt u periodiek geïnformeerd over ontvangen aanvragen voor een omgevingsvergunning, in strijd met het bestemmingsplan. De aanleiding voor deze periodieke informatie was een verzoek van de toenmalige fractie van Zuid-Centraal, in verband met de delegatie van de bevoegdheid tot het vaststellen van exploitatieplannen aan het college van B&W. Voor de zomer 2019 heeft deze informatie enige tijd stilgelegen door een technische oorzaak. Verzuimd is echter om u hierover te informeren. Hiervoor bieden wij onze excuses aan. Inmiddels is de informatievoorziening weer hersteld.

Toezegging ID 501. Deze betreft het afdoen van de motie 17M35 en het amendement 16A22.
Motie 17M35, *Nieuwe realiteit, nieuwe werkwijze* van 19 juni 2017 vraagt om een gezamenlijke aanpak van gemeente en ODRA met als doel vergunningaanvragen efficiënter af te handelen. In de praktijk heeft dit onderwerp permanente aandacht. ODRA werkt bijvoorbeeld met klantreizen; door vanuit het perspectief van de aanvrager het proces te doorlopen kan zo worden nagegaan waar de informatievoorziening nog beter kan. Dit heeft geresulteerd in een duidelijk stappenplan op de site van ODRA. Daar is ook te vinden aan welke voorwaarden een aanvraag moet voldoen. Daarnaast maken aanvragers van een vergunning veel gebruik van de telefonische helpdesk van ODRA. In januari start ODRA met een laagdrempelig spreekuur voor bewoners en bedrijven. Technische faciliteiten van de

aard van het in de motie vermelde ArcGis zullen op afzienbare termijn in gebruik worden genomen bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Eén van de belangrijkste doelen van de Omgevingswet is juist het goed ontsluiten van alle benodigde informatie. Dit gebeurt straks via het landelijke Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO).
Gelet op het hiervoor beschrevene beschouwen wij de motie hiermee als afgedaan.

Met amendement 16A22, *80% op tijd* van 27 juni 2016, verzoekt de gemeenteraad ODRA om bij vergunningverlening bouw de volgende norm op te nemen en de resultaten jaarlijks in de controlecyclus te evalueren: "80% van de reguliere omgevingsvergunningen bouw wordt binnen de reguliere termijn van 8 weken afgehandeld". Omdat het gaat om een specifiek Arnhemse norm rapporteert ODRA het kengetal niet in haar eigen controlecyclus maar wordt het aangeleverd bij de gemeente. Het kengetal wordt jaarlijks opgenomen in de Arnhemse jaarrekening. Sinds het amendement heeft ODRA elk jaar voldaan aan de 80% norm.

Tot slot is toegezegd om de gemeenteraad te informeren over de resultaten van het interne onderzoek naar de samenwerking tussen gemeente Arnhem en ODRA. U vindt hieronder de belangrijkste conclusies en aanbevelingen uit dit onderzoek.

- ODRA en Arnhem hebben al eerder afspraken gemaakt om de samenwerking te verbeteren en een vertrouwensrelatie op te bouwen. Dit is nodig vanwege de veranderende, steeds zakelijker positie van beide organisaties ten opzichte van elkaar. Het is zaak de afspraken voor iedereen zichtbaar te maken en actief te sturen op doorwerking op de werkvloer. Medewerkers van beide organisaties vinden elkaar en kunnen goed samenwerken. De huidige samenwerking van Arnhem en ODRA binnen het zogenoemde initiatievenberaad levert integrale adviezen op en kan gezien worden als een opstap naar de Omgevingswet.
- Arnhem neemt op verschillende momenten, verschillende rollen in ten opzichte van de ODRA. Arnhem is één van de elf partners van de ODRA, de grootste afnemer van producten, mede eigenaar én dienstverlener. Voor een goede samenwerking is het nodig deze rollen te onderkennen en te handelen vanuit wederzijds erkende belangen. Dit geldt op soortgelijke wijze voor de ambities van beide organisaties. Waar voor Arnhem de nadruk meer heeft gelegen op kostenbesparing, richtte ODRA zich de afgelopen jaren op het verbeteren van de kwaliteit. Door elkaars prioriteiten te erkennen en hier beter rekening mee te houden kan een betere samenwerking bereikt worden.
- De 'checks and balances' kunnen beter. Aan de ene kant moeten onderdelen van de Arnhemse kaders waarbinnen ODRA werkt worden aangescherpt en geactualiseerd. Aan de andere kant kunnen sturing en verantwoording professioneler georganiseerd worden. Geadviseerd wordt meer te werken met kengetallen en actief te sturen op klanttevredenheid.

Hoogachtend
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0900-1809 (lokaal tarief) • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

BEHANDELRESULTAAT

Agenderingsverzoek, technische briefing - 17-11-2021

Agenderingsverzoek "Een soepel proces met gemeente en ODRA"

Initiatiefnemer	VVD en D66
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	B. Roelofs, R. Paping en C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van der Loo (GL), Loos (VVD), Venhoek (D66), Bouma (PvdA), Van der Laak (AC), De Groot (PvdD) en Zijlstra (CU).
De fracties van de PVV, CDA, AOP, DENK/VA en de SP waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Bespreking
Tijdens de beraadslaging hebben ambtenaren van de gemeente en de ODRA een presentatie gegeven over het proces van vergunningverlening bij de ODRA en de gemeente. Vervolgens zijn vragen gesteld door de raadskamer.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de technische briefing is afgerond. De vervolgbehandeling is voorzien in een debat met de raadskamer en de portefeuillehouders over het voorliggende onderwerp.
.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

C. Prinsen

BEHANDELRESULTAAT

Agenderingsverzoek, rondetafelgesprek - 21-04-2021

Agenderingsverzoek "Een soepel proces met gemeente en ODRA"

Initiatiefnemer	VVD en D66
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	B. Roelofs, R. Paping en C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Gemici (GL), Loos (VVD), Venhoek (D66), Greving (PvdA), Van der Laak (AC), Witberg (PvdD), Hutten (CDA), Zijlstra (CU) en Hobbelen (AOP).
De fracties van de PVV, DENK/VA en de SP waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Bespreking
Aan het rondetafelgesprek hebben vijf insprekers deelgenomen; vier ondernemers en de directeur van de ODRA. Tijdens het gesprek hebben de insprekers zich voorgesteld en de belangrijkste boodschap aan de raad meegegeven. Vervolgens zijn vragen gesteld door de aanwezige fractievertegenwoordigers en beantwoord door de insprekers.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat het rondetafelgesprek is afgerond. De vervolgbehandeling is voorzien in een technische sessie met ambtenaren over vergunningverlening en daarna een debat met de raadskamer en de portefeuillehouders over het voorliggende onderwerp.
.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

K. Kalthoff